ORSZÁGOS

KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI

KÖZLÖNY.

SZERKESZTI

WALDAPFEL JÁNOS.

XXXIX. évfolyam. *1. szám.* *1905. október 8.*

AZ ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETNEK
1905. ÉVI JULIUS HÓ 3-ÁN ÉS 4-ÉN PÉCSETT TARTOTT
XXXIX. ÉVI RENDES KÖZGYŰLÉSE.

MA[illegible]
KÖ[illegible]TÁRA

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-TÁRSULAT NYOMÁSA
1905.

KELEMEN BÉLA:

NÉMET-MAGYAR ÉS MAGYAR-NÉMET

Kézi Szótár

— AZ UJ HELYESIRÁS SZERINT. —

A két kötet, mely **1040 oldal** terjedelemben **3120 sürün** szedett hasábban közli a magyar és német nyelv szókincsét, egy vagy két félbörkötésü kötetben **16 korona.** Tanár urak ezen szótárt saját használatukra a kiadóhivatal utján **9 koronáért** szerezhetik be.

Kelemen Béla német **zsebszótárát** jól ismeri a közönség. A könyvecske páratlan sikere arra birta a szerzőt, hogy ugyanabban a rendszerben egy nagyobb, kimerítő szótárt készitsen. Ez a szótár, melynek befejező kötete most hagyta el a sajtót, **összes régebbi szótárainkat fölülmulja szókincsének teljességével, beosztásának gyakorlatiasságával és frazeológiájának gazdagságával.** Hisszük, hogy mindazok, kiknek jó és kimerítő német szótárra szükségük van, kapva kapnak majd ezen a kitünő segédeszközön, melyből a két nyelv grammatikai nehézségeire nézve is bő tájékozódást meríthetnek.

Megjelent az Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-ut 54.) és ugy ott, mint minden könyvkereskedésbe megrendelhető.

A „Nyelvészeti Füzetek“ 8. számaként most jelent meg az „Athenaeum“ r.-t. könyvkiadóhivatalában:

HELYES MAGYARSÁG.

A hibás kifejezések, a kerülendő idegen szók s a helyesirás szótárával.

Irta: **SIMONYI ZSIGMOND,**

a »Magyar Nyelvőr« szerkesztője.

Ára fűzve 2 korona. — Vászonkötésben 3 korona.

Ezen tudományos értékkel biró s igen hasznos kézikönyvet a magyar nyelvet előadó tanár uraknak — a tanulók által való beszerzés céljából is — szives figyelmébe ajánljuk.

Kapható úgy a kiadóhivatalban mint minden könyvkereskedésben.

ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI
KÖZLÖNY

SZERKESZTETTE

WALDAPFEL JÁNOS, KÉSŐBB SZÉKELY ISTVÁN

XXXIX. ÉVFOLYAM

1905—1906

MAGYAR AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

BUDAPEST, 1906.
AZ EGYESÜLET TULAJDONA.

Az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

302000

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

Vezércikkek és szemlék.

Lap

Beöthy Zsolt, Elnöki megnyitója a pécsi közgyűlésen ... 1
Vass Bertalan, A magyar nyelv, stílus és irodalom tanítása ... 37
Rombauer Emil, A középiskolai reform ... 62
Kálmán Miksa, Hogyan kellene a középiskolákban a modern nyelvek tanítását szervezni ? ... 80
— Molnár Viktor ... 129
Szemle ... 130, 289, 305, 353
Apponyi ... 617
Beöthy Zsolt lemondása ... 649
Vidéki, Öngyilkos tanulók ... 713

Javaslatok és tanulmányok.

Vass Bertalan, A X. alkoholellenes nemzetközi kongresszus tanulságai ... 155
Goldziher Károly, Klein Félix pedagógiai törekvései ... 158
Révai Sándor, Adatok a reáliskolai latinnyelvi tanításhoz ... 152
Hausner Ignác, Hol van a mi szövetségünk ? ... 182
Barcsa János, A gimnáziumi önképzőkörök ... 191
Szöke Béla, Az esés jelenségeinek tárgyalásáról ... 194
Kálmán Miksa, A tanulók pályaválasztásának statisztikája ... 215
Móczár József, A tanárképzéshez ... 216
a o. Toldi Ferenc és önképzőköreink ... 217
Várdai Béla, Milyen legyen a gimnáziumi ifjúsági könyvtár ... 225
Strasser Sándor, A tanárszövetség kérdéséhez ... 233
—y, A rendtartás reviziójához ... 233
E. G. Jegyzetek a rendtartáshoz ... 312
K. M-a, A IV. osztályt végzett tanulók pályaválasztásának statisztikája ... 328
s, Tizenöt percnyi óraközök ... 329
Megyesi Ferenc, Az ifjúsági könyvtárak ügye ... 361
Faragó Andor, A trigonometria tanításához ... 364
Pfeifer János, A szakrendszer ... 367
Rombauer Emil, A főigazgatói intézmény reformja ... 392

	Lap
Négyesy László, Az alkoholizmus elleni küzdelemről	419
V, A középiskola reformja	434
Bozóky Endre, Szaktanácskozmány a kultuszminiszteriumban	451
p., A középiskolai rendtartáshoz	457
A főigazgatók nyilatkozatai a főigazgatói intézmény reformjáról	466
Σ, A középiskolai rendtartáshoz	475
Argus, Az új érettségi szabályzat 12. §-a	475
Antistatisztikus, Kalkulusírás és statisztika	485
Bessenyei Lajos, Az indulatfolyamok tanításához	499
Hegedüs Árpád, A belépő vizsgálatról	515
Papp Dezső, Tanárképzésünk egy hiánya	517
Hornyánszky Gyula, Az antik műveltség a középiskolában	546
Pruzsinszky János, A középiskolai szakértekezlet jegyzőkönyve	551
Bozóky Endre, A közegészségtan kérdéséhez	556
Balogh Péter, A középiskola reformja	562
Kálmán Miksa, A francia nyelv tanításának ügye a szakértekezleten	565
Posch Jenő, A középiskolai igazgatókról	567
Balogh Péter, A középiskola reformja II.	579
Miklóssy István, A középiskolai igazgatókról	583
Rapaics Raymund, Természettudomány és hazafiság	586
Péch Aladár, A fizika tanításának sikerességéről	588
ef, A görögpótló irodalom tanítása	589
Goldziher Károly, A számtan tanításának tárgyi körei	591
Rácz Lajos, A belépő vizsgálat	594
Sarudy György, A miről nem szóltak a miniszteri szakértekezleten	601
* Egy német szünidei gyermektelep	604
Bexheft Ármin, A középiskolai egészségtantanítás reformja I.	606
— — II.	622
Bozóky Endre, A középiskolai egészségtantanítás reformja	658
Hausner Ignác, Az új érettségi vizsgálati utasítás	664
Kiss Gábor, Az új érettségi utasítás adminisztratív intézkedései	687
Krécsy Béla, Madarak és fák napja	715
Perényi József, Madarak és fák napja	715
Szőke Béla, A trigonometria tanításáról	716
Vidéki, Ösztöndíjak	729
A közoktatásügy a parlamentben	746
Az írnok-tanár	748
Kemény, Együttes nevelés	750
Másik vidéki, Az ösztöndíjak kérdéséhez	751
Goldziher Károly, Reformtörekvések	751
Teveli Mihály, Irodalmi működésünk és társadalmi szereplésünk az Értesítőben	781
Vietorisz József, Felekezeti kinevezett tanárok	783
Gyorsírás	784
Hegedüs István, Tanulók öngyilkossága	793
Vass Bertalan, A londoni szüneti tanfolyam	797

Krónika.

	Lap
Molnár Viktor államtitkár	133
Az iskolaorvosi szakbizottság díszülése	180
Az Erdélyi Kárpátegyesület és a középiskolák	181
Kemény Ferenc, Fonográf és nyelvtanulás	207
Lukács György miniszter programmbeszéde	241
Téri József, Ányos-Virág-ünnepély	321
A pályaválasztás statisztikája	325
Irodalmi előadás az Urániában	327
A középiskola reformja	337
Felhívás a magyar népnyelv tanulmányozása ügyében	341
Gyermektanulmányi értekezletek	359
Az érettségi vizsgálat reformja	385
University Extension	401
Az új érettségi utasításról	417
Tisztelgés Erődi Bélánál	433
kf. Stiklik	433
Várdai Béla, Gyulai Pál	449
Új rangsor	454
Ideiglenes rendes tanárok	455
Meghívó az osztrák tanárok közgyűlésére	455
Kárpáti Károly, Válasz a stiklik című közleményre	456
Törvénytervezetek	465
Nyilatkozat Horváth Györgytől	465
A gyakorló iskola műkiállítása	466
A népszerű főiskolai tanfolyam	482
kf. Még egyszer a »stiklik«	485
A kassai főreáliskolai szabad lyceum előadásai	497
Értesítés mérsékelt árú szinházi jegyekről	497
Kérelem köreink jegyzőihez	513
Miniszterváltozás	529
Változások a miniszteriumi ügyosztályban	530
V. B., Megjegyzés a Toldy-jubileumhoz	577
Vidéki, Az irodalmi tisztesség	578
Kf., Szülők egyesülete	578
Idegen tanárok Budapesten	611
Iparpártolás	612
Kálmán Miksa, Középiskolai tanárok, mint népműveltség terjesztői	620
Kf., Koszorúkról szalagokról	621
A. F., Válasz Vidékinek	646
Kívánságaink	654
Kf., Das humanistische Gymnasium	655
A választmány tisztelgése Beöthy Zsoltnál	689
Horvay Róbert, Kollegialitás és §.	692
Épülő gimnáziumok	720
A bártfai tanárok nyilatkozata	728
Az egyesület tisztelgése Apponyinál	730
A felekezeti tanárok vasuti kedvezménye	740

Lap

A képviselőház közokt. bizottsága ... 762
A kolozsvári tanárjelöltek egyesülete ... 763
Burány Gergely csornai prépost ... 763
A nem állami tanárok vasuti kedvezménye ... 763
Az érettségi vizsgálatról ... 764
A vasuti kedvezmény ügye ... 789
A Budapesti Hírlap ... 789
Baleset ... 789
Tornaverseny ... 789
Otrok Mihály, Nyilatkozat ... 809
Hivatalos rendeletek, szabályzatok: 142, 144, 149, 150, 152, 212, 513, 652, 787
Kitüntetések: ... 134, 391, 455, 577
Jubileumok: ... 134, 177, 178, 181, 209, 210, 260, 340, 355, 481, 720
Kinevezések: (Megbízások, áthelyezések) 134, 135, 136, 137, 138, 139, 148, 179, 180, 211, 261, 325, 391, 402, 418, 433, 514, 533, 561, 613, 653, 719, 741, 788, 807.
Véglegesítések: 136, 211, 261, 298, 325, 340, 402, 433, 455, 465, 482, 533 577, 690.
Pályázatok: 211, 261, 265, 357, 392, 402, 482, 514, 561, 577, 613 690, 719, 762
Nyilvánossági jog: ... 139, 211, 340, 357, 392, 514, 621, 653, 690, 762
Gyászrovat: 140. 262, 294, 359, 418, 455, 466, 483, 497, 499, 514, 561, 690, 765, 743.
Ünnepélyek: (stb.) ... 134
Elismerés, köszönet: ... 561, 788

Külföldi tanügy.

Vida Sándor, A középiskolai reform kérdése Olaszországban ... 212
Kemény Ferenc, Ifjúsági tornaverseny Németországban ... 266
sz. k., A tanárképzés reformja Franciaországban ... 297
J. A. dr., A berlini középiskolák látogatottsága ... 341
J. I., Szünetek a francia középiskolákban ... 359
kf., Reformmozgalmak Ausztriában ... 483
kf., Az ausztriai német tanárok nagygyűlése ... 532
Pruzsinszky János, A középiskolák reformja Németországban ... 659
rr., Szüneti tanfolyamok Grenobleben ... 691
Szüneti tanfolyamok Londonban ... 764
Az osztrák középiskolai tanárok mozgalmai ... 778

Egyesületi élet.

Közgyülés:
Jegyzőkönyv a XXXIX. évi (pécsi) közgyűlésről ... 8
A pécsi közgyűlés és a bosznia-dalmáciai kirándulás krónikája ... 99
Közgyűlési tájékoztató ... 745, 778, 800
Változások a választmányban és a tisztviselői karban: ... 267, 401, 432, 685
Az egyesület egysége: ... 721
Igazgatósági ülések: ... 236, 268, 402, 436, 458, 607, 673, 756

Lap

Választmányi ülések: ... 337, 357, 402, 404 és 427, 432, 459, 666, 674
Budapesti kör: ... 197, 345, 439, 523, 594, 668
Debreceni kör: ... 169, 284, 500, 686
Eperjesi kör: ... 282, 632, 737 és 758
Fiumei kör: ... 199, 298, 346, 687
Kassai kör: ... 785
Kolozsvári kör: ... 271, 437, 462, 535, 627
Máramarosszigeti kör:
Miskolci kör: ... 263, 270, 490, 760, 786
Pápai kör:
Pozsonyi kör: ... 342, 486, 521, 666
Szepesi kör: ... 476, 624, 807
Székelyudvarhelyi kör: ... 610, 813
Temesvár-kerületi kör: ... 330, 418, 537, 573, 734
Ung-Beregvármegyei kör: ... 275, 504, 723
Szünidei fürdőkonviktus: ... 264, 368, 545, 656, 806

Könyvek és Lapok.

F. Z., Beöthy Zsolt: Jókai Mór emlékezete ... 171
Pekár Károly, Renan: Les sciences de la nature; Berthelot: La science idéal ... 172
zr—y, Arany—Magyar: Az élet- és járadékbizt. üzlet ... 174
Disciple, Renan: Les sciences de la nature; Berthelot, La science idéal ... 201
Cs. J., Várdai Béla: C. Sallustius Crispus, (Magyar könyvtár 352—353. füzete) ... 205
Hermann Antal, Az Erdélyi Kárpát-Egyesület kiadványai ... 206
Rombauer Emil, Pirchala Imre: A magyarországi középiskolák rendje ... 217
Heller Bernát, A budapesti II. ker. áll. reáliskola emlékkönyve ... 219
Dr. Positivus, Klimó: Francia szállóigék ... 223
tj. Szántó Zsigmond: A betegség és gyógyítás forrásai a középiskolákban ... 237
Gomperz Fülöp, Barcza és Soós: Gellius, Noctes Atticae ... 299
Pekár Károly, Huttkay Lipót: Mikes Kelemen Törökországi levelei 316
b. ő., Kimnach: A magyar névmások használata ... 319
Rapsics, Ormándy: Növénynevek etimológiája ... 348
Gomperz Fülöp, Klima Lajos: Entropius ... 370
Kimnach Ödön, Megjegyzések *b. ö.* bírálatára ... 371
Keller Imre, Lukinich: Menander Protektor ... 415
—yi, Dénes—Roboz: Magyar nyelvtan ... 442
Révai Sándor, Hirn—Paulay: Német retorikai és poétikai olvasókönyv ... 442
Kárpáthy Gusztáv, Schuller: Összerakható térkép ... 477
Beke Ödön, Az új helyesírás irodalma ... 493
N. Fr., Szutórisz: A növényvilág és az ember ... 494
Morvay, Monumenta Hungariae Paedagogica ... 506
Székely, Oker—Bloom: Doktor bácsinál falun ... 508

Lap

Simon József Sándor, Alexander—Lenhossék: Az ember ... 539
mgy., Révész: A mi osztályrészünk ... 541
Lukinich Imre, Mika Sándor: Magyar történelmi olvasókönyv ... 613
yő, Nyelvészeti füzetek ... 635
—, Alvincy Sándor: Középiskolai reformjavaslatok ... 637
Σ, Diener—Dénes: Lionardo da Vinci ... 638
Péch Aladár, Bozóky: Középiskolai fizikai gyakorlatok ... 692
Rencz Stromp László: Komenius Világ Útvesztője ... 693
— Várdai: Titus Livius ... 711
Várdai Béla, Beöthy Zsolt: A magyar irodalom Kis Tükre ... 725
—, Móczár József: Nagyszalonta 1606—1906 ... 791

Külföldi irodalom.

Péch Aladár, Weiler: Physisches Experimentier und Lesebuch ... 174
Kemény Ferenc, Fonográf és nyelvtanulás ... 207
Téri József, Sallwürck: Die didaktischen Normalformen ... 239
tj. Weissenfels: Kernfragen des höheren Unterrichts ... 301
Miklóssy István, Die Anfangsgründe der Differentialrechnung und Integralrechnung ... 334
Dénes Ferenc, Diener: Bau und Bild Oesterreichs ... 372
a. Iskolai tízparancsolat ... 375
Téglás Gábor, Jakobi és Woltze: Die Saalburg ... 399
— — Wissowa: Religion und Kultur der Römer ... 478
Szabó Károly, Langlois: La préparation professionnelle à l'enseignement sécondaire ... 508
mgy., Máday: Le droit des femmes au travail ... 509
Sós Ernő, Ostwald: Schule der Chemie ... 526
Péch Aladár, Abraham: Recueil d'expériences; Bohn: Physikalische Apparate und Versuche ... 542
Σ, Volbehr: Führer zur Kunst ... 575
Téri József, Merth: Die Trunksucht ... 596
— — Weissenfels: Kernfragen, (Neue Folge) ... 671
Vértesy Dezső, Zielinski: Die Antike und wir ... 765

Beküldött művek: 239, 376, 443, 479, 510, 527, 575, 596, 615, 694, 711, 743, 772, 790, 809

Kérdések és üzenetek.

287, 302, 320, 350, 351, 380, 444, 463, 464, 479, 480, 496, 510, 527, 528, 543, 544, 576, 646, 728, 744, 790, 810.

XXXIX. évfolyam. 1. szám. 1905. október 8.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

AZ ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETNEK

1905. július hó 3-án és 4-én

Pécsett tartott XXXIX. évi rendes közgyűlése.

Elnöki megnyitó.

Mondotta BEÖTHY ZSOLT.

Tisztelt közgyűlés! A legmelegebb üdvözlettel köszöntöm kedves tagtársainkat, kiket hivatásuknak szeretete ilyen nagy számmal gyűjtött össze. E hivatás szeretetével, hitével, reménységével találkozunk, s a nemzet napszámosainak azzal az egyetértésével fogunk kezet, mely mindenkor becses volt és becses lesz, de épen ma talán még fontosabb és értékesebb. E szép városba gyültünk, mely magyar kultúránknak egyik legdicsőbb, de magyar földön minden esetre legrégibb műemlékét őrzi. A magyar művelődés legelső gyökérszálait bocsátotta ebbe a földbe s a szálak ezer év viharai között nemcsak kitéphetetleneknek bizonyultak, hanem fejlődésök a legcsudálatosabb és maradandóbb képek egyikében áll ime előttünk. E dómnak fenséges ívei nemcsak áhitatunkat emelik, de nemzeti érzésünknek is szárnyat adnak. Ugyanannak a kultúrának legősibb műalkotása, melynek magvait hintegetjük és jövőjén munkálkodunk, s midőn munkásságunknak ezeken az ünnepi napjain a messze múltba ragadja képzeletünket: ezzel erősíti munkánk értékének érzését, sikerének reményét, hitünket a messze jövőben.

Jól tudom, hogy közgyűléseink igazi jelentőségöket, igen helyesen, nem általános elmélkedésekben keresik, hanem inkább középiskolai oktatásunk ügye egyes, elméleti és gyakorlati kérdé-

seinek minél behatóbb fejtegetésében, megvitatásában, tisztázásában. Ezt a komolyabb munkánkat nem is merem hosszabban feltartóztatni. De érzem azt is, hogy közéletünknek, még pedig úgy politikai, mint közművelődési életünknek újabb mozgalmai oly közelről érintik iskolánknak, ha nem is intézményeit és rendjét, de minden esetre szellemét: hogy e helyről néhány egészen rövid szóval kötelességem megemlékezni felőlük. Nem politikáról szólok, hanem az iskolának, különösen a nemzet vezető osztályait nevelő középiskolának arról a komoly feladatáról, hogy hagyományainak biztos alapján és szent céljának állandó vezérletével, bármely viszonyok és áramlatok között, munkájában és törekvéseiben se csüggedést, se ingadozást ne ismerjen, hagyományaitól el ne szakadjon és célját szem elől ne tévessze. A múlt iskolai esztendőre visszatekintve, egy sajátságos benyomás előtt állunk. Politikai életünknek szenvedélyes mozgalmai egyfelől, egy sokat emlegetett, hosszú pedagógiai tanácskozásnak követelő és izgalmas jelszavai másfelől: a magyar iskola szellemét egymással ellentétes befolyásokkal érintik, ha meg nem is zavarják.

A Társadalomtudományi Társaságnak a magyar középiskola reformját illető előadásaira és vitáira gondolok, melyeknek irányát és eredményeit még jelen közgyűlésünk folyamán nálam hivatottabb előadó veszi bíráló vizsgálat alá. E helyütt csak egyetlen mozzanatot legyen szabad kiemelnem, annak a súlyos aggodalomnak hangoztatásával, melyet bennem az egész tárgyalás megindításának módja, a kérdések fogalmazásában nyilatkozó kétségtelen irányzatosság és az egész vita hangja keltettek. A reform-eszmék, melyek több-kevesebb hevességgel jutottak kifejezésre, az életre nevelés jelszavával bizonyos animozitással illetik középoktatásunknak épen azokat a mozzanatait, melyekben nemzeti jelleme és jelentősége jut kifejezésre. A latin nyelv tanításának nemcsak az általános míveltségre vonatkozó értékét vonják kétségbe, hanem a mi sajátos nemzeti míveltségünket illető fontosságát teljesen figyelmen kívül hagyják. A magyar nyelv rendszerének és törvényeinek ismeretét fölöslegesnek és jelentéktelennek látszanak ítélni. A történelemnek ethikai nevelő értékére ép oly bizalmatlanul, sőt ellenérzéssel tekintenek, mint nemzeti irodalmunk tanulmányára. Magának a kérdőívnek áttekintése is meggyőzhet bárkit, hogy a túlzástól igyekeztem távol maradni.

Mindez eszmék vezérigéje: az életre való nevelés. Hagyományainkra és meggyőződésünkre tekintve, kérdezhetjük magunktól: hát mi nem az életre és az életnek igyekeztünk-e nevelni? Csakhogy nem csupán a legnagyobb és legkisebb közösségek életére, hanem ezekre is, abban és azáltal, amiből törekvéseink legnemesebb ösztönüket és legacélosabb erejöket merítik, amit nemzeti életnek nevezünk. Az egész magyar oktatásügy, különösen középiskolánk újabb fejlődésének egyik vezető gondolata volt, hogy a míveltség, melyet nyujt, soha sem tévesztvén szem elől az egyetemes haladás követelményeit és kapcsolatait, kellő mértékben és igaz megvilágításban foglalja magában a jellemző nemzeti tartalmat. Iskolai életünknek felsőbb irányzásában ép úgy érvényesült ez a gondolat, mint tanterveinkben, utasításainkban és pedagógiai irodalmunkban. A míveltséget, melyet a középiskolának nyujtani feladata, olyan szellemi készségnek értettük és értjük, mely minden közérdekű jelenséget nemcsak legfontosabb természeti, hanem történeti kapcsolataiban és vonatkozásaiban is megérteni képes. Az oktatásnak e történeti szelleme épen az, amely általában a műveltség komolyságától ép oly elválaszthatatlan, mint nemzeti jelentőségétől. Az ellenkező felfogás és szellem aligha nevelhet olyan magyar nemzedéket, melynek műveltsége ne csak egyéni boldogulásának alapjául szolgálhasson, hanem biztos zálogául a nemzeti boldogulásnak és az erre irányuló közös munkának.

A legkiválóbb olasz írók egyike, De Amicis Edmund, ebben az esztendőben adott ki egy szép könyvet »L' idioma gentile« címmel. Célja: szeretetet és lelkesedést ébreszteni nemzetének ifjúságában egyik legdrágább nemzeti kincse, nyelve iránt. Szépségeit magasztalja; törvényeit, finomságait, kényességeit tanítja; nemzeti értékét magyarázza. Nem az olasz nyelvről általában beszél, hanem a tájnyelvekkel szemben az irodalmiról: a kristályos és zengő toskániairól. Hogy ennek nemes egysége legyen uralkodóvá az egész mívelt Olaszországban: a nemzeti egység kérdése előtte. »Szeretjük nyelvünket, írja, mert ez a legszorosabb köteléke nemzeti egységünknek, multunk szózata, jövőnknek hangja.« Nemzete megértette, egyetért vele s a könyv, megjelenésének legelső hetében huszezer példányban kelt el. Milyen tanulság rejlik ránk nézve ebben a példában, midőn egy mívelt, egységes szervezetű és nyelvű nemzet komoly lelkesedéssel keresi még mindig egységének szellemi biztosítékait, keresi irodalmi

nyelvének terjesztésében és meggyökereztetésében. Mennyivel inkább, mennyivel elutasíthatatlanabbul inthet bennünket, kik nemzeti egységünk kiépítésén csak dolgozunk, mennyivel inkább inthet ész és kötelesség, hazaszeretet és mívelődési törekvés, hogy lankadatlan erővel és kitartással ápoljuk iskoláinkban a miveltségnek mindazon elemeit, melyek nemcsak egyéni érvényesülésünket, de nemzeti haladásunkat vannak hivatva biztosítani.

Igen, uraim, ragaszkodjunk hagyományainkhoz, őrizzük továbbra is iskoláink és tanításunk nemzeti szellemét. Különben ez irányban az én gyönge szavamnál százszor hatásosabbak közéletünknek hullámzó, kavargó mozgalmai. De ezek a mozgalmak bennünket, mint tanárokat, lelkiismeretünkkel való komoly számvetésre kell hogy indítsanak. Foglaljunk el bármely pártállást, gondolkodjunk mint polgárok hazafiui feladatunkról és kötelességünkről bármikép: mint tanárok csak egyféleképen foghatjuk föl és végezhetjük ezt a föladatot. Mi a jövőnek dolgozunk s munkánknak nemzeti értéke is attól függ, hogy minden körülmények között igazi, komoly, lelkes munka legyen. Mi tanári feladatunk szerint nem a jelen közélet harcaihoz, hanem jövőnk biztosításához szolgáltatjuk, fejlesztjük a szellemi erőt. Ennek az erőnek ép oly elengedhetetlen tényezője a nemzeti érzés, mint a komoly tudás és férfiui jellem. A politikai élet küzdelmei minél szenvedélyesebbek, annál elválaszthatatlanabbak tőlük az egyoldalúság, kizárólagosság, túlzás: mind olyan hatások, melyeket az ifjú lelkétől a jövő érdekében, a haza érdekében kötelességünk lehetőleg távol tartani. A mi nemzeti feladatunk: a haza ifjúságának a jövő nemzeti feladataira való komoly előkészítése. Ne feledjük el, hogy közéletünk mezején mindenben csalódhatunk, de egyben s épen a legfontosabban soha, ha mi, a nemzet nevelői, igazán értjük és végezzük kötelességünket; nem csalódhatunk abban, hogy a jövő nemzedék a nemzeti munkában megállja helyét. Erre kell gondolnunk, ennek biztosítékait őriznünk, ennek reményében dolgoznunk tovább. A gondviselés őrködjék munkánk és eredménye fölött!

Meleg üdvözletem ismétlésével megnyitom a közgyülést.

A közgyűlés levelezéséből.

A közgyűlés a következő részvéttáviratokat intézte néhai József kir. herceg úr ő fensége családjához.

I.

À son Altesse Impériale et Royale l'Archiduc Joseph.

Ostende.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek Pécsett ülésező közgyűlése legmélyebb fájdalmának ad kifejezést az egyesület örökemlékű protektorának, Fenséged dicsőült atyjának elhunytán. Az ő magasztos példaképét szivünkben hordva s az újabb nemzedékek szívébe hivatásunk szerint átplántálgatva Fenséged szivének az ég vigasztalását kérjük. *Beöthy* Zsolt elnök. *Négyesy* László főtitkár.

II.

Fenséges Klotild császári főhercegnő, magyar királyi hercegnőnek

Alcsúth.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek Pécsett ülésező 39. évi rendes közgyűlése fájdalmas megilletődéssel emlékezett meg fenséges protektorának, József főhercegnek elhunytáról. Lesujtott szivünket az a tudat emeli fel, hogy az ő fenkölt alakját a nevelés eszményképei közt örökké tisztelet fogja környezni. Fenséged szivének a Gondviseléstől kérünk vigasztalást. *Beöthy* Zsolt elnök. *Négyesy* László főtitkár.

E részvéttáviratainkra a következő választáviratok érkeztek.

I.

Méltóságos Beöthy Zsolt egyetemi tanár. Pécs. Hongrie.

De Middelkerke.

Országos Középiskolai Tanáregyesületnek Pécsett ülésező közgyűlése által nyilvánított szeretetteljes, mély fájdalmamban jóttevő részvétért szivem mélyéből mondok hálatelt köszönetet.

József főherceg.

II.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület közgyűlésének

Pécsett.

De Alcsuth.

József főherceg özvegye fájó szívből köszöni meleg részvétüket és a tanári karral együtt siratja felejthetetlen nemeslelkű protektorukat, kinek annyira szivéhez nőtt a gyermeknevelés ügye.

Klotild főhercegnő.

Jegyzőkönyv

az Országos Középiskolai Tanáregyesület választmányának Pécsett, július hó 3-án tartott rendes üléséről.

Elnök: *Beöthy* Zsolt, jegyző: *Négyesy* László főtitkár. Jelen vannak: *Rombauer* Emil, *Bódiss* Jusztin, *Müller* József, *Vámossy* Mihály, *Waldapfel* János, *Székely* István, *Balassa* József, *György* Lajos, *Kardos* Albert, *Lévay* Ede, *Solymossy* Lajos.

1. Az elnök üdvözlő szavai után a főtitkár bemutatja a legutóbbi igazgatósági ülés óta érkezett hivatalos iratokat. *Lukács* György vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr június hó 20-áról, 2282. eln. szám alatt értesíti az egyesületet, hogy Ő Felsége f. évi június 18-án kelt legfelsőbb elhatározásával őt vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterré legkegyelmesebben kinevezte, ennek folytán ő a minisztérium vezetését a leirat kelte napján átvette s kéri az egyesületet, hogy hivatalos működésében őt támogassa.

A választmány megbízza az igazgatóságot, hogy válaszfeliratában jelentse ki azt, hogy a magyar tanárság és az országos középiskolai tanáregyesület minden magyar szellemű kultúrmunkában lelkesen résztvesz s minden magyar kormányt ezáltal részesít a leghathatósabb támogatásban.

2. A főtitkár bemutatja Lukács György vallás- és közoktatásügyi miniszter úr június 30-án 53274. szám alatt kelt leiratát, melyben az egyesület közgyűlésére való meghivását köszönettel véve értesíti az elnökséget, hogy a szokásos 2000 K államsegélyt az 1905. évre kilátásba helyezi.

A választmány a leiratot a közgyűlés elé terjeszti azzal a javaslattal, hogy a közgyűlés fejezze ki hálás köszönetét a támogatásért.

3. A debreceni Csokonai-kör köszönetet mond az egyesületnek a Csokonai-ünnepen való részvételért és Csokonai szobrának megkoszoruzásáért.

Tudomásul vétetett.

4. A főtitkár jelentést tesz a közgyűlés előkészítése ügyében történtekről.

Tudomásul vétetik.

5. A főtitkár bemutatja Kemény Ferencnek a fürdőkonviktusi bizottság elnökének kétrendbeli jelentését ez intézmény jelen állásáról. Eszerint valamennyi tanulónak sikerült III. oszt. szabadjegyet kieszközölni a fürdőhelyig és vissza; újabb adományok: *Schmidt* Márton gyűjtése a budapesti I. ker. állami főgimnáziumban 100 K, Klauzál Gábor vall. és közokt. min. osz-

tálytanácsos úr adománya 56 K, a temesvárkerületi tanári kör adománya 50 K, Szmodics Zoltán nagykárolyi gimnáziumi tanár gyűjtése 45 K 20 f. Az eddig begyült összeg 1456 K. Csízre a létszámon (30-on) felül jelentkeztek résztvevők, Virágvölgyön a létszám (20) betelik.

A választmány köszönetet mond a bizottsági elnöknek sikeres buzgólkodásáért. Hanvay József csízi birtokos áldozatkészségét a közgyűlés előtt is méltányolni fogja a választmány. Hasonlókép köszönetet mond a felsorolt adakozóknak és gyűjtőknek, továbbá dr. *Berzeviczy* Albert volt vall. és közokt. miniszter úrnak, *Vörös* László kereskedelmi miniszter urnak, *Ráth* Péter kassa-oderbergi vasuti vezérigazgató és dr. *Lers* Vilmos keresk. min. osztálytanácsos uraknak a kedvezmények szives és nagylelkű engedélyezéséért.

6. A főtitkár bemutatja a tisztújítás eredményére vonatkozó jegyzőkönyvet.

A közgyűlés elé terjesztetik.

7. Az elnök javaslatára

a választmány előterjesztést tesz a közgyűlésen a választmányi tagok kijelölése és megválasztása iránt.

8. A főtitkár bemutatja a beérkezett két rendbeli indítványt.

Az indítványokat a választmány a közgyűlés elé terjeszti s idevágó javaslatait megállapítja.

9. Belépnek az egyesületbe: *Kardos* Aladár ceglédi állami főgimn. tanár, aj. Riesz Ferenc; dr. *Hacker* Kálmán zentai községi főgimn. tanár, aj. Székely István; dr. *Fürst* Aladár székesfehérvári áll. főreálisk. tanár, aj. Waldapfel János.

Az ajánlott tagok felvétettek.

10. Kilépnek: *Zelliger* Vilmos volt hittanár Budapesten és dr. *Keczer* Géza Nagyszebenben.

a kilépéseket az igazgatóság, az 1904/5. egyesületi év végére, tudomásul veszi.

Kelt mint fent.

Jegyzette:

Beöthy Zsolt, elnök. — *Négyesy László*, főtitkár.

Hitelesítjük:

György Lajos, — *Waldapfel János.*

Jegyzőkönyv

az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek Pécsett. 1905. évi július hó 3-án és 4-én tartott XXXIX. évi rendes közgyűléséről.

Elnök: dr. *Beöthy* Zsolt, jegyző: dr. *Négyesy* László.

Jelen vannak: *Rombauer* Emil és dr. *Bódiss* Jusztin alelnökök, *Vámossy* Mihály a segélyző-alap elnöke, *Müller* József pénztárnok, dr. *Waldapfel* János szerkesztő, dr. *Székely* István titkár.

Pécs szab. kir. város közönségének képviseletében: *Majorossy* Imre kir. tanácsos polgármester, *Réeh* György városi tanácsos.

Váradi Károly székesfehérvári tankerületi kir. főigazgató, dr. *Vass* Bertalan, *Gallovich* János.

Dr. *Wurster* József kanonok, szemináriumi igazgató.

Dr. *Bors* Emil pécsi jogakadémiai tanár.

A m. kir. pécsi honvédhadapródiskola tiszti és tanári karának küldöttsége: lovag *Sypniewszki* György parancsnok, *Nagy* főhadnagy, dr. *Wertheim* Károly ezredorvos, *Mándoky* Sándor honvédlelkész.

A bécsi Tanítóegyesület képviseletében *Salamon* József kir. tan., nyug. kir. tanfelügyelő, *Schneider* István felügyelőigazgató, *Dobra* Imre és *Klingenberg* Jakab igazgató-tanítók, *Magda* Pál, *Kohn* Mór, *Dillmann* Antal tanítók, *Schmidt* Boldizsár pécs-bányatelepi igazgató-tanító, *Fuchs* Ádám nyug. igazgató-tanító.

Az Orsz. Ref. Tanáregyesület képviseletében: dr. *Nagy* Zsigmond.

A pécsi Nemzeti Kaszinó képviseletében *Zsolnay* Miklós, *Rónaky* Kálmán dr.

Az ügyvédi kamara képviseletében *Csigó* János ügyvéd.

Tagok és vendégek:

Arnhold Nándor (Pécs),
Asztalos József (Pécs),
Balassa József dr. (Budapest),
Barczán Endre (Makó),
Bermüller Ferencz (Budapest),
Bitter Illés (Pécs),
Bodola László (Csurgó),
Boros Alán dr. (Pannonhalma),
Borsodi Miklós (Baja),
Breznyik János (Selmecbánya),
Buzássy Ábel (Pécs),
Csigó Jánosné (Pécs),
Csigó Lenke (Pécs),
Dobi Imre dr. (Pécs),
Dobos Ferenc (Győr),
Endrei Ákos (Kaposvár),
Erdődi Ármin (Vágújhely),
Fejér Adorján (Baja),
Frank Tamásné, özv.
Futima Sarolta (Pécs),
Fürst Aladár dr. (Székesfehérvár),
Gallovich Jánosné (Pécs),
Gáspár János (Baja),
Gebe Mihály (Makó),
Gedai József,
Gerecze Péter dr. (Budapest),
Glass Mór (Pécs),
Göllner Károly (Déva),
Göllner Károlyné (Déva),
Greksa Kázmér dr. (Zágráb),
György Aladár (Budapest),
György Lajos (Losonc),
Gyuris Kornélia,
Gyuris Sarolta,

Gyuris Márta,
Gyuris Gizella,
Hamrák Béla (Selmecbánya),
Hang Dániel dr. (Pécs),
Hekinger Ida (Pécs),
Hirn Lajos (Pécs),
Hirn Cora,
Hirn Erike,
Janicsek József dr. (Eperjes),
Juhász Ervin (Eger),
Kardos Albert dr. (Debrecen),
Kálmán Miksa dr. (Pécs),
Kálmán Miksáné (Pécs),
Kecskeméthy Lajos (Debrecen),
Késmárky István dr. (Pécs.)
Kecskeméthy Lajosné (Debrecen),
Kellemen Károly (Sümeg),
Kindl Józsefné,
Kindl Clémence,
Kiss József (Pécs),
Kiszely Géza (Késmárk),
Kohn Mór (Pécs),
Komócsy István (Pécs),
Krasznay Miklós dr. (Pécs),
Laczek Gyula (Losonc),
Lám Frigyes (Pécs),
László Dániel,
Légár Hugó (Pécs),
Lévay Ede (Budapest),
Madzsar Gusztáv (Makó),
Magdics Gáspár (Pécs),
Marosi Arnold (Pécs),
Mazuch Ede (Ungvár),
Melich János (Budapest),
Mérey Ágost (Szabadka),
Miklós Elemér dr. (Budapest),
Molnár Ervin,
H. Nagy Elek (Debrecen),
H. Nagy Elekné,
Námesy Medárd (Pécs),
Négyesy Lászlóné,
Papp Margit,
Polgár József (Marosvásárhely),
Polgár Józsefné (Marosvásárhely),
Révay Sándor dr. (Pécs),
Róna Jenő (Pécs),
Ruzsicska Aurél dr. (Pannonhalma),
Sajó Sándor (Budapest),
Sebestyén Dávid (Pápa),
Simon Béla (Pécs),
Simon Béláné (Pécs),
Solymossy Lajos dr. (Székelyudvarhely),
Solymossy Lajosné (Székelyudvarhely),
Solymossy Sándor dr. (Budapest),
Szabó Ferenc (Szekszárd),
Szántó Kamill (Pécs),
Szegedy Rezső dr. (Pécs),
Szelényi Ödön dr. (Késmárk),
Székely Károly (Baja),
Szuly János (Pécs),
Tell Anasztáz dr. (Győr),
Török Péter dr. (Debrecen),
Varga Gábor (Csurgó),
Varga Ottó (Budapest),
Weszely Ödön dr. (Budapest),
Wigand János (Szekszárd),
Zalai Mihály (Székesfehérvár)

és még számosan az egyesületi tagok közül és Pécs társadalma köréből.

A közgyűlés helye a pécsi Nemzeti Kaszinó díszterme; kezdete délelőttönként $^1/_2$10 órakor.

Első nap.

Hétfőn, július 3-án.

1. *Beöthy* Zsolt elnök a következő beszéddel nyitja meg a közgyűlést. (A beszédet lásd a Közlöny jelen füzetének élén.)

Az elnöki beszédet a közgyűlés gyakori helyeslésekkel kisérte, s zajos éljenzéssel és tapssal fogadta, egyszer-

smind Majorossy Imre kir. tanácsos, polgármester felszólalására egyhangú lelkesedéssel elhatározta, hogy e beszédet egész terjedelmében jegyzőkönyvébe iktatja.

2. *Majorossy* Imre kir. tanácsos, polgármester, Pécs sz. kir. város nevében lelkes szavakkal üdvözli a közgyűlést; kifejezi a város ünneplő örömét, hogy az országos tanáregyesület, a magyar művelődésnek e nagy testülete XXXIX. évi rendes közgyűlésének megtartására Pécs városát jelölte ki, s tanácskozásaival erre a városra hoz díszt, épen amidőn a középiskolai reformnak oly nagyfontosságú ügye kerül napirendre. Ám Pécs e kitüntetésre kultúrtörténelmi múltjánál s mai kultúrtörekvéseinél fogva rászolgált. Itt régi dicsőségről beszélnek Sopianae törmelékei s a városi múzeumnak a népvándorlási és az avar korszakból való tanító kincse, az avar uralmat tönkretett frank hatalom krónikái, Szent István királyunk székesegyházában a remek falfestmények, dicső első királyunk bölcs rendelkezései, Salamon királyunk itteni megkoronázása és Nagy Lajosnak főiskolája, studium generaléja, mely 175 esztendőn át innen terjesztette a művelődés eszméit a messze határra, s amely ennek ellenére úgy eltünt a föld színéről, hogy semmi vágyakozó kutatásunk nem tudta maradványait földeríteni. Itt élt Janus Pannonius, a tudós püspök, kinek költői erét az ősz Mecsek ózonnal telt és madárdalos ligetei serkentették a halhatatlanság útján. Sokat beszélhetnének a régi várnak még meglevő toronyomladékai, hisz ezek még látták a pécsi egyetemet s az abból Mór püspök vezetése alatt a törökök ellen hévvel rohanó ifjúság daliás csapatát, és látták Mohácstól, a nemzet nagy temetőjétől becsülettel visszaszerzett, de megtépett véres zászlót is, melynek fakó, és 300 ifjú hősért búsongó nyelét — a hagyomány alapján — a pécsi püspöki könyvtárban őrizik. A pogány ozmán uralom iszonyai után az itteni romhalmazban megtelepedett külföldi származású német polgárság céltudatos működéséről, virágzó iparáról és önkormányzati fejlettségéről és a város felszabadítása iránti küzdelmeiről sok, lélekemelő mozzanatot lehetne olvasni évkönyveinkben. Ámde a magyar szellem, a magyar szó eltünt a homályban mindaddig, míg a város nagy jótevőjének, a pécsiek nagy Szepessyjének tevékenységével verőfényes hatalma a város szerencséjére újból fel nem virradt. Ez a nagy főpásztor életfeladatául tűzte ki a magyar szellem visszavarázsolását, megalapítván fejedelmi bőkezüséggel a lyceumot, Nagy Lajos egyetemének részbeli pótlásául. A végzet őt korán elszólította; ép úgy kevés időt tölthetett az ő nagy eszményeiért lelkesedő utolsó püspök, Hettyey Sámuel is a pécsiek között, aki a lyceum modern igényeit kielégítette, s a kath. tanszabadságot e főiskolán biztosította. Ha mindehhez hozzávesszük azt, hogy Pécs városában a tanintézetek sokasága mellett is az iskolák zsúfoltságáról lehet beszélni, s ha tekintetbe vesszük azt, hogy ez intézetekben működő szellem ereje és mértéke mily hatással van nemcsak e városra,

hanem nagy vidékének kultúrális fejlődésére is: akkor elmondhatni, hogy Pécs nemcsak iskolaváros, hanem a magyar művelődésnek és hazafiságnak is most már megdönthetetlen végvára (Hosszas éljenzés) s itt az ország délnyugati részén a nemzeti géniusz kifejtésére valóságos otthon. Ez eredményt Pécs városa annak köszönheti, hogy azt az igazságot, amelyet az egyesület elnöke is a temesvári közgyűlésen oly meggyőző ékesszólással hangoztatott, hogy t. i. magyar iskoláinknak nemcsak a műveltség terjesztése a feladata, hanem a nemzeti műveltséget feltételező nemzeti egység elvének megvalósítása, a nemzeti erő következetes, céltudatos kifejtése — kötelességökül átérezték a város vezetői. A szóló közvetlen elődjének nagy céljait és példáját a mai nemzedék is magáévá tette és követi, s mind egyet értenek abban, hogy a más nyelvű honpolgároknak a magyar lélek részeseivé tételén nagy buzgalommal és szeretettel iparkodnak. Ily érzelmektől lelkesítve üdvözli az egyesületet; köszönetet mond a városnak nyújtott örömünnepért s azokért a hatásokért, melyekkel a közgyűlés a közönség szivét, lelkét megtermékenyíti; igéri, hogy az egyesület erkölcsi és szellemi támogatását minden polgár kedves kötelességének fogja ismerni és Isten áldását kéri az egyesület tanácskozásaira. Beszédét ezzel a fordulattal fejezi be: »Üresen áll a püspöki szék! A mi óhajunk megfelelő. Nagyon várjuk a méltó utódot!« (Hosszantartó lelkes éljenzés és taps).

Váradi Károly tanker. kir. főigazgató a székesfehérvári tankerületnek és a tankerület legnagyobb városa középiskoláinak nevében szívből fakadó szavakkal üdvözli a közgyűlést. E napok valóban ünnepnapok a pécsi középiskolai tantestületekre nézve is, mert élénken érzik azt az erőt és áldásos hatást, mely a tanáregyesület évi rendes közgyűléseiből az országos közoktatásügyre is kihat. Minden, a közoktatás haladását célzó intézkedésnek, reformnak akkor van életereje és értelme, ha magában a tanárságban jegecesedik ki először a reform alapja. Sok előnye mellett a közgyűlés legnagyobb fontossága ebben áll, s e fontosság érdekében üdvözli a közgyűlés tagjait s Isten áldását kéri munkásságukra. (Általános éljenzés.)

Dr. *Nagy* Zsigmond az Orsz. Ref. Tanáregyesület üdvözletét tolmácsolja. Amikor az a mécs, melyet Nagy Lajos gyújtott, látszólag kialudt, abban a pillanatban országunk északibb részében, a délibábos Debrecenben, a honnan a szóló is jött, lobbant fel ugyanaz a mécs, a magyar tudományosságnak, a magyar nemzeti művelődésnek mécse. Azt táplálják ott ma is, és eljöttek, hogy megjelenésökkel nyilvánítsák azt, hogy az Országos Ref. Tanáregyesület megalapításában és fenntartásában nem különködés a szándék, hanem a maguk külön ügyeinek intézése mellett a közös nemzeti célra való közös törekvés. Helyzetük hasonló, mint az országos vasuthálózat mellékvonalaié, melyek mind arra rendeltetvék, hogy a fővonalra hozzák a vidék terményeit; ők is, ami tőlük telt, azt tiszta szivvel, nemzeti lelkesedéssel ajánlják

e nemzeti köznek, a magyar szellemek gyarapítására. Mert Magyarországon a felekezeti oktatást minden felekezet középiskolájában egyetlen egy szellem hatja át: a nemzeti közműveltség nagy céljainak kultusza. Ilyen érzéssel és gondolatokkal adja át a Ref. Tanáregyesület szíves üdvözletét. (Hosszantartó lelkes éljenzés.)

Beöthy Zsolt elnök az elhangzott szíves üdvözleteket szíve szerint való kötelességének tartja melegen megköszönni. Azokat a szép szavakat drága és kedves emlékül fogjuk megőrizni szivünkben, s e szavakban őrizni fogjuk azt a mély és irányító tanulságot, hogy amikor a magyar kultúráról és munkájáról van szó, akkor egy szív és egy lélek vagyunk, s hogy a magyar kultúra fejlesztésében, ennek érdekeiben, jelentőségében, legalább is ebben, egyet értünk. Isten adja, hogy ez az egyetértés legyen üdvére, boldogságára a hazának! (Általános lelkes éljenzés.)

A közgyűlés meghatva fogadja és hálásan megköszöni a szives üdvözleteket és örömmel látja az ülésen megjelent képviseleteket.

3. *Négyesy* László főtitkár bemutatja a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak 1905. évi június hó 30-án 53274. szám alatt kelt leiratát, melyben megköszönve a közgyűlésre való meghívást, értesíti az elnökséget, hogy a szokásos 2000 K államsegélyt az 1905. évre kilátásba helyezi.

A közgyűlés megbizza az igazgatóságot, hogy az egyesület köszönetét az adományért megfelelő módon tolmácsolja.

4. *Beöthy* Zsolt elnök az államsegély ügyével kapcsolatban előadja, hogy a 2000 korona államsegély, melyet évek hosszú sora óta kapunk, s mely lehetővé tette az egyesület pénzügyi viszonyainak és erejének rendezését, mindeddig az esetleges kormányoknak és az egyes miniszteréknek jóakaratától és döntésétől függött s biztosítva egyáltalán nem volt. A legutóbbi időben azonban e segély állandósításához, esetleges elhatározásoktól lehetőleg függetlenné tételéhez döntő lépés történt, nevezetesen a lelépett miniszter úr, dr. *Berzeviczy* Albert ez állami segélyt beiktattatta az országos költségvetésbe, mely nemsokára fog tárgyaltatni és — Isten segítségével — elfogadtatni. Indítványozza, hogy az eltávozott miniszter úrnak e tényben is megnyilvánult jóindulatáért és buzgalmáért fejezze ki a közgyűlés hálás köszönetét.

A közgyűlés egyhangú lelkesedéssel megszavazza a köszönetét.

5. *Négyesy* László főtitkár bemutatja Pécs város képviselőjének: dr. *Wlassics* Gyula volt miniszter úrnak, *Boncz* Ödön min. tanácsos úrnak, *Vajda* Ödön zirci apát úrnak, *Dóczi* Imre

ref. tanáregyesületi elnök és *Antal* Géza alelnök uraknak a közgyűléshez intézett távirati üdvözletét.

A közgyűlés köszönettel fogadja az üdvözleteket, egyúttal megbízza az elnökséget, hogy Boncz Ödön min. tanácsos úrnak fejezze ki a közgyűlés sajnálatát, amiért a min. tanácsos úr ezúttal nem jelenhetett meg körünkben.

6. A főtitkár bejelenti a május és június havában megejtett tisztújítás eredményét, illetőleg a szavazatszedő-bizottság (dr. *Beke* Manó, *Fröhlich* Károly és — dr. Badics Ferenc helyett — dr. *Schuszter* Alfréd) eljárásáról felvett jegyzőkönyvet. Eszerint a hármas kandidációkra következő számú szavazatok érkeztek be: Elnök: Beöthy Zsolt 334, Vámossy Mihály 2, Wagner Alajos 19; alelnök a fővárosi tagok közül: Rombauer Emil 323, Négyesy László 28, Tiber Ágost 4; alelnök a vidéki tagok közül: Bódiss Jusztin 272, Fest Aladár 48, Róth Márton 33; főtitkár: Négyesy László 324, Székely István 15, Lévay Ede 13; szerkesztő Waldapfel János 216, Bozóky Endre 91, Morvay Győző 46; pénztáros: Müller József 341, Molnár Sándor 4, Mikola Sándor 10; titkár és gazda: Székely István 284, Rátz László 37, Finály Gábor 33; a segélyzőalap elnöke: Vámossy Mihály 342, Kováts Antal 7, Chovantsák István 6; a segélyző alap pénztárkezelő ellenőre Tiber Ágost 341, Reif Jakab 6, Balog Mór 7.

A közgyűlés tudomásul veszi a szavazások eredményét s nyilvánosságra hozza, hogy az egyesület tisztikara az 1905—8. évi ciklusra következőleg alakult meg: elnök *Beöthy* Zsolt, alelnökök: *Rombauer* Emil és *Bódiss* Jusztin, főtitkár: *Négyesy* László, szerkesztő: *Waldapfel* János, pénztáros: *Müller* József, titkár és gazda: *Székely* István, a segélyzőalap elnöke: *Vámossy* Mihály, pénztárkezelő ellenőre: *Tiber* Ágost.

7. *Beöthy* Zsolt elnök megköszöni az újonan megválasztott régi tisztikar nevében a bizalmat. Programmot nem ad, mivel az ugyis ismeretes. Biztosítja azonban a közgyűlést, hogy az a régi buzgalom, mely vezette a tisztikar tagjait a múltban, a jövőben sem fog megfogyatkozni. Mivel a választmány zömének megválasztása a közgyűlés hatáskörébe tartozik, indítványozza, hogy a közgyűlés kijelölő-bizottságot küldjön ki.

A közgyűlés kijelölő bizottságúl *Rombauer* Emil elnöklete alatt dr. *Vass* Bertalan, dr. *Nagy* Zsigmond, dr. *Balassa* József és *Janicsek* József tagokat küldi ki azzal az utasítással, hogy a kijelölést a holnapi ülésre mutassa be.

8. Az elnök jelenti, hogy az első előadó, dr. *Simonyi* Zsigmond el nem hárítható akadályok közbejötte miatt nem jelenhetett meg és a középiskolai műszótárról szóló előadásának fel-

olvasására Négyesy Lászlót kérte fel. Négyesy László felolvassa az előadást és előterjeszti a mű első mutatványíveit.

A közgyűlés kifejezi örömét azon, hogy az egyesületnek e vállalata a megvalósulás küszöbére jutott s a tanárság egy régi vágya teljesedésbe ment.

9. Dr. *Vass* Bertalan előadást tart a magyar nyelv, stílus és irodalom tanításáról. Hozzászóltak a tárgyhoz: *Négyesy* László, *Madzsar* Gusztáv, *Janicsek* József, *Weszely* Ödön, *Endrei* Ákos, *Gerecze* Péter, *Wigand* János, dr. *Fürst* Aladár és végül az előadó dr. *Vass* Bertalan.

Az elnököt ideiglenesen helyettesítő *Rombauer* Emil alelnök utal arra, hogy közgyűléseink szakkérdésekben rendszerint nem szoktak határozatot hozni, tárgyalásaink inkább akadémikus jellegüek; céljuk: a szőnyegre hozott tárgy megvitatása, egymás meggyőzése, szóval, termékeny vita létrehozatala. Ez a jelen esetben sikerült is, a vita termékeny volt. Javaslatára

a közgyűlés köszönetet mond dr. *Vass* Bertalan előadónak sokoldalú és termékeny előadásáért, egyszersmind köszönetét fejezi ki a hozzászólásokért is.

Második nap.

Kedden, július 4-én.

10. *Négyesy* László főtitkár bemutatja jelentését az egyesület évi működéséről.

A közgyűlés tudomásul veszi a jelentést.

11. *Beöthy* Zsolt elnök a főtitkári jelentés idevonatkozó pontjával kapcsolatban jelenti, hogy az egyesület és a magyar tanárság fájdalmának József királyi herceg, egyesületünk fenséges protektora halála alkalmából kifejezést adott az egyesület közlönye s az igazgatóság ő fenségének emlékét és elhunyta feletti fájdalmát annak idején jegyzőkönyvébe iktatta. De tekintve azt a nagy hazafias példát, melyet ő fensége egész valójában, működésének minden irányában nekünk, a nemzet nevelőinek, nyújtott, az igazgatóság megokoltnak találta, hogy ez első alkalommal, mikor az egyesület együtt van, innen a közgyűlésből a dicsőültnek fenséges özvegyéhez és fiához intézendő táviratban fejezze ki a magyar tanárság részvétét és fájdalmát.

Dr. *Solymossy* Lajos, mint szemtanú, lelkesen méltatja Klotild főhercegasszony ő fenségének a magyarság és a magyar művelődés iránti, dicsőült férjééhez hasonló lelkes érdeklődését.

A közgyűlés mély megilletődéssel magáévá teszi a javaslatot s fájdalmának fenséges Klotild kir. hercegasszonyhoz és fenséges József kir. herceg úrhoz intézendő táviratokban is kifejezést ad.

12. *Beöthy* Zsolt elnök a főtitkár jelentésének a fürdőkonviktusok szervezését s ez ügyben Hanvay József csízi földbirtokos áldozatkészségét méltató pontjával kapcsolatban indítványozza, hogy ezen emberbaráti áldozatkészség elismeréséül a közgyűlés jegyzőkönyvébe iktassa köszönetét.

A közgyűlés Hanvay József csízi földbirtokos úr iránt, aki ottani kastélyában nyolc bútorozott szobát bocsátott díjtalanul a fürdőkonviktus rendelkezésére, ez emberbaráti áldozatkészségéért elismerését és köszönetét jegyzőkönyvébe iktatja.

13. *Müller* József pénztáros előterjeszti a pénztári jelentést Megemlíti, hogy az idei számadás kielégítően záródik. Még az az 560 K teher is, amit a vagyonmérleg feltüntet, mint nyomdai tartozást, voltakép nem vált esedékessé, mert a számla még be sem érkezett róla.

A közgyűlés a számvizsgáló-bizottság jelentése alapján tudomásul veszi a pénztári kimutatást, valamint a vagyonmérleget.

14. *Müller* József pénztáros bemutatja az 1905/6. évi költségvetés tervezetét. Felvilágosításul megjegyzi, hogy a tervezet általán az idei keretekben mozog; egy új pont van csak benne, melyet az egyesület sok tagja örömmel fog látni. Évek óta hangoztatott kívánság volt az, hogy pénztári fölöslegre kellene törekedni azért, hogy abból a segélyalap gyarapíttassék. Minthogy az idei számadás 782 K pénztári maradvánnyal záródik, a jövő évi költségvetésbe e maradvány terhére 300 K felvétetett a segélyalap gyarapítására.

A közgyűlés jóváhagyja a költségelőirányzatot.

15. *Tiber* Ágostnak a jelen jegyzőkönyvhöz mellékelt jelentését a segélyzőalapról a jelentéstevő távollétében felolvassa *Székely* István.

Wigand János rámutat arra, hogy a tanárság hosszú idők óta sokat fáradozik mások, az intézetek és az ifjúság érdekében, rendez előadásokat és felolvasásokat ezek javára, s fölveti a kérdést: Nem lehetne-e az ily alkalmakat a segélyzőalap gyarapítására felhasználni? Ezt évről-évre rendszeresen végezve, az alapot jelentékenyen lehetne növelni.

Beöthy Zsolt elnök felvilágosításul előadja, hogy erre nézve a körökhöz intéztettek felhívások és számos kör részéről érkeztek is ilyen forrásokból eredő jelentékeny összegű hozzájárulások és alapítványok. Nézete szerint e példák megjelölik az irányt, melyben haladni lehet. Másfelől tömörülésre, összeműködésre volna szükség a tanárok közt nagyobb mértékben, mint a jelenben van. Több körnek kellene alakulnia. — Azt hiszi, elég volt egy hang

abban az irányban s még több kör fog jövőre nézve a segélyző-alap javára is jótékonyan működni. Javaslatára

a közgyűlés Tiber Ágostnak buzgóságáért, kitartásáért, az elért szép eredményért ez ünnepies alkalomból, amikor ez alapnak 25 éves fennállásáról és működéséről történt beszámolás, elismerését és köszönetét nyilvánítja.

16. *Négyesy* László főtitkár felolvassa a közgyűléshez érkezett üdvözleteket és kimentéseket, nevezetesen Pruzsinszky János, Leffler Sámuel, Kárpáti Károly, Kemény Ferenc távirati és levélbeli kimentését és üdvözletét és a virágvölgyi fürdőkonviktus távirati üdvözletét.

A közgyűlés a megemlékezéseket köszönettel fogadja.

17. *Rombauer* Emil alelnök előterjeszti a jelölőbizottság javaslatát a választandó választmányi tagok ügyében. Beöthy Zsolt elnök indítványára

a közgyűlés szavazatszedő-bizottságot küld ki, mely Bódiss Jusztin elnöklete alatt H. Nagy Elek és Wigand János tagokból áll, s a szavazatok beadása végett öt percre felfüggeszti az ülést.

18. Szünet után *Rombauer* Emil előadást tart a középiskolai reformról. Hozzászólnak *Gerecze* Péter, *Vass* Bertalan, *Weszely* Ödön. — *Beöthy* Zsolt elnök kiemeli, hogy épen elnöktársa — Rombauer Emil — volt az, aki először felvetette az ilyen természetü megvitatások eszméjét, hogy az eszmék tisztázódjanak és átmenjenek a közvéleménybe. Indítványára

a közgyűlés köszönetet mond a tartalmas és érdekes előadásért s állást foglal a tekintetben, hogy az igazgatók végre visszaadassanak tulajdonképeni hivatásuknak.

19. *Kálmán* Miksa dr. előadást tart a modern nyelvek reáliskolai tanítása eredményének fokozásáról. Hozzászólnak: *Miklós* Elemér, *Endrei* Ákos, *Szegedy* Rezső.

A közgyűlés köszönetet szavaz az értékes és teljes figyelemre méltó előadásért.

20. *Balassa* József indítványozza, hogy az igazgatóság körlevélben szólítsa fel a köröket, hogy első sorban a magyar nyelv tanárai támogassák a Magyar Nyelvtudományi Társaságot törekvéseiben, álljanak be a társaság gyűjtői sorába, és kiki a maga vidékén buzdítson másokat is a népnyelvi gyűjtés munkájára. — Az igazgatóság javaslatára

a közgyűlés elfogadja az indítványt.

21. *Endrei* Ákos a következő indítványt terjeszti elő: »Mondja ki az egyesület, hogy a közgyűlés megtartásának jelenlegi módját nem tartja alkalmasnak arra, hogy az egyesület

sikeresen s ama nagy feladatoknak, melyek megoldása reá vár, megfelelően működhessék. Ennélfogva szükségesnek tartja a közgyűlés megtartásának helyét, idejét és körülményeit akként megállapítani — ha kell, alapszabálymódosítással is, hogy nagy céljait hathatósabban és függetlenebbül szolgálhassa. E célból a közgyűlés egy tíz tagú bizottságot küld ki, amely bizottság záros határidő alatt a közgyűlés megtartásának célravezető módosítását dolgozza ki s azt sürgősen egy e célból összehivandó rendkívüli közgyűlés elé terjessze határozathozatal végett«. — Az igazgatóság javaslatára

a közgyűlés felhívja az igazgatóságot, hogy az ügyet Endrei Akos tagtárs bevonásával tegye tanulmány tárgyává, vizsgálja meg, mik a konkrét észrevételek a közgyűlés mai formája ellen, s hallgassa meg a konkrét javaslatokat s a legközelebbi rendes közgyűlésnek tegyen jelentést.

22. *Bódiss* Jusztin, mint a szavazatszedő-bizottság elnöke, jelentést tesz a szavazás eredményéről. Beadatott 52 szavazat; a 37 jelölt közül nyertek: Alexander Bernát, Bartoniek Géza, Czigler Ignác, Cserép Sándor, Dóczi Imre, Erődi Béla, Kárpáti Károly, Laky Mátyás, Madzsar Gusztáv, Mazuch Ede, Máthé György, Nagy Zsigmond, Pirchala Imre, Rajner Ferenc, Riesz Ferenc, Róth Márton, Schönvitzky Bertalan, Schürger Ferenc, Szemerjay Károly, Szuppán Vilmos, Toncs Gusztáv, Vass Bertalan, Váradi Károly, Váró Ferenc, Weszely Ödön 52—52 szavazatot; Buza János, Erdélyi Károly, Göllner Károly, György Lajos, Kardos Albert, Károly Gy. Hugó, Kováts Antal, Orosz Alajos 51—51, Molnár Sándor, Morvay Győző, Novotny S. Alfonz 50—50, és Miklós Elemér 25 szavazatot; ezeken kívül Simon Béla 16, s még néhányan 1—2 szavazatot nyertek.

A közgyűlés a 37 legtöbb szavazatot nyert tagtársat választmányi tagokul jelenti ki. Eszerint választmányi tagok lettek: *Alexander* Bernát dr. (Budapest), *Bartoniek* Géza (Budapest), *Buza* János (Sárospatak), *Czigler* Ignác (Kassa), *Cserép* Sándor (Szeged), *Dóczi* Imre (Debrecen), *Erdélyi* Károly dr. (Kolozsvár), *Erődi* Béla dr. (Budapest), *Göllner* Károly (Déva), *György* Lajos (Losonc), *Kardos* Albert dr. (Debrecen), *Károly* Gy. Hugó dr. (Budapest), *Kárpáti* Károly dr. (Szeged), *Kováts* Antal (Budapest), *Laky* Mátyás (Temesvár), *Madzsar* Gusztáv (Makó), *Mazuch* Ede (Ungvár), *Máthé* György dr. (Budapest), *Miklós* Elmér dr. (Budapest), *Molnár* Sándor dr. (Budapest), *Morvay* Győző dr. (Budapest), *Nagy* Zsigmond dr. (Debrecen), *Novotny* S. Alfonz (Nagyvárad), *Orosz* Alajos, (Szatmár), *Pirchala* Imre (Pozsony), *Rajner* Ferenc (Budapest), *Riesz* Ferenc (Cegléd), *Róth* Márton (Igló), *Schönvitzky* Bertalan dr. (Temesvár), *Schürger* Ferenc (Bereg-

szász), *Szemerjay* Károly (Szeged), *Szuppán* Vilmos (Budapest), *Toncs* Gusztáv (Szabadka), *Vass* Bertalan dr. (Pécs), *Váradi* Károly dr. (Székesfehérvár), *Váró* Ferenc (Nagyenyed), *Weszely* Ödön dr. (Budapest). A közgyűlés utasítja a választmányt, hogy e közgyűlés befejezte után azonnal tartsa meg alakuló ülését s lehetőleg válassza meg az igazgatóságba küldendő 3 tagot is.

23. *Beöthy* Zsolt elnök javaslatára

a közgyűlés a jövő évre számvizsgálókul Reif Jakab, Rados Ignác és Szijártó Miklós tagtársakat küldi ki, a jelen közgyűlés jegyzőkönyvének hitelesítésére pedig Vass Bertalan és Kálmán Miksa tagtársakat kéri fel.

24. *Beöthy* Zsolt elnök indítványára

a közgyűlés legmelegebb háláját és köszönetét iktatja jegyzőkönyvébe Pécs szab. kir. város hazafias közönsége iránt, mely a közgyűlésnek hazafias előzékenységgel adott helyet szép városának falai közt s a tanáregyesület tagjait, a magyar kultúra szerény munkásait várakozást meghaladó vendégszeretettel fogadta és halmozta el; továbbá a város polgármestere, Majorossy Imre, kir. tanácsos úr iránt, ki a közgyűlés sikerét személyes fáradozással és áldozatkészséggel készítette elő, tárgyalásainkban és szórakozásainkban egész lélekkel résztvett s mindig szives háziurunk volt; a város tekintetes tanácsa iránt, mely a kultúra ügyét oly példás előrelátással képviseli e városban s egyesületünk iránt nagyszabású előzékenységet tanusított; névszerint is Réeh György tanácsos úr iránt, ki fáradhatatlan szeretetreméltóságával annyi kényelmet biztosított és élvezetet szerzett a közgyűlés tagjainak. Meleg köszönetét fejezi ki a közgyűlés a pécsi Nemzeti Kaszinónak és ezen előkelő testület igazgatóságának, hogy a közgyűlés helyiségéül szép termét átengedte s palotájának sok kényelmét rendelkezésre bocsátotta; dr. Wurster József kanonok szemináriumi igazgató úrnak, a m. kir. honvédhadapródiskola parancsnokságának és tanártestületének, a Zsolnay-gyár tulajdonosainak, akik a közgyűlés tagjainak a vezetésök alatt álló intézetek szives bemutatásával sok becses tanulságot szereztek és sok kedves figyelmet tanusítottak; a megjelent képviseleteknek, melyek közgyűlésünk díszét és jelentőségét emelték; az előadóknak, akik a gyűlés szellemi tartalmát megadták; az egész helyi rendezőbizottságnak, mely a közgyűlést rövid idő alatt fényes sikerrel tudta rendezni; a helybeli két középiskola tanári testületének, nevezetesen a ciszterci főgimnázium igazgatójának és tanári karának, akik a gyűlés rendezésén kívül vendégszeretetükkel is lekötelezték a tisztikart, a reáliskola igazgatójának és tanártestületének, akik a gimnáziumi tanártestülettel karöltve a közgyűlés sikere elől minden nehézséget elhárítottak és szellemi részében is

közreműködtek; Légár Hugó és Gerecze Péter kartársaknak Pécs műkincsei körül való szakértő kalauzolásukért, s általán mindazoknak, akik a közgyűlés sikerét előmozdították.

25. *Váradi* Károlynak indítványára

a közgyűlés legforróbb köszönetének és legmélyebb hálájának ad kifejezést az elnök úr körültekintő gondosságáért, fáradságot nem ismerő buzgalmáért, mellyel az egyesület ügyeit állandóan intézi s a jelen közgyűlést is vezette.

26. Az elnök köszönetet mond az elismerésért s az egyesület hazafias működésére Isten áldását kívánva

a közgyűlést bezárja.

Kelt mint fent.

Jegyzette:

Beöthy Zsolt,
elnök.

Négyesy László,
főtitkár.

Hitelesítjük:

Vass Bertalan, dr. *Kálmán Miksa, dr.*

A jegyzőkönyv mellékletei:

a) Főtitkári jelentés.

Tisztelt közgyűlés! Aki az idők határát kimérte, már a XXXIX. év befejezéséhez segítette egyesületünket. Csendes munkánkat ez évben is sikerrel jutalmazta, de másfelől hazai közállapotaink zsibbasztó hatását velünk is éreztette és egyéb csapásokkal is látogatott.

Ami munkánkat illeti, az az egyesületi élet rendes szervei útján folyt: az igazgatóságban, mely az egyesület kormányzását végezte, választmányi üléseinkben, melyek a felügyelet és igazgatás mellett tanácskozásokkal is foglalkoztak, köri üléseinkben, melyekre a tanácskozó tevékenység súlypontja esett, Közlönyünkben, mely a szellemi munka központi organuma volt, segítő alapunk útján, melyet fáradhatatlan vezetői ez évben is, egyik kezökkel jótékonyságot gyakorolva, másikkal az alapot gyarapítva vezettek és az egyesület egy új szerve útján, tudniillik a szüneti fürdőkonviktus útján, mely a jótékonyságot tanítványainkra is kiterjeszti.

Legyen szabad az egyesületi élet mozzanatai közül épen az új jelenségeket és kezdeményeket kiemelnem.

Ilyen volt, t. közgyűlés, egy új methodikai folyóirat megalapítása, illetőleg az alapítás megindítása. E folyóirat eszméjét

igen tisztelt elnökünk vetette fel, ő formulázta és okolta meg mint indítványt, a karácsonyi választmányi ülés magáévá tette, kimondván azt, hogy a folyóirat szellemi részét az egyesület ellátni kész, s a rendelkezésére álló erőket és összeköttetéseket e nagyfontosságú, kiválóan a középiskolai methodika és didaktika ügyének szentelt vállalat javára megajánlja; az igazgatóság e közérdekű cél erkölcsi és anyagi támogatásáért a közoktatási kormányhoz megokolással és költségvetéssel fölszerelt felterjesztést nyújtott be, mely ott a legteljesebb figyelemmel — s úgyszólván elvi hozzájárulással — találkozott, de elintézhető még nem volt. Joggal remélhetni, hogy az egyesületnek ez alapítása hosszú időkre szól s a magyar oktatásügyi irodalom történetében is fontos mozzanat lesz.

Maga régi Közlönyünk is ez évben mintegy újjá alakúlt. Új szerkesztőnk új szellemet hozott bele, megváltoztatta rovatait is, s míg egyrészt mélyíteni, másrészt napiérdekűbbé tenni törekszik a lap tartalmát, s aktuális kérdések elvi megvilágításával szélesebbkörű és élénkebb tanári közvélemény alakulásának előmozdításán fáradozik.

Mint új jelenséget említhetem meg, s épen itt, az igazgatóságnak ez évben végbement részleges rekonstrukcióját is. Betöltöttük az egyik üres alelnöki széket Bódiss Jusztin, a szerkesztői állást Waldapfel János és a titkárságot (egyelőre helyettesítésképp) Székely István t. társainkkal. E választásokat a mostani általános tisztújítás is szentesítette s az igazgatóság most ez új erőkkel gyarapodva néz a jövő feladatai felé.

Épúgy befejeztünk egy más munkát is: a minisztérium megtisztelő felszólítására beterjesztettük a köreinkben több év óta folyt tárgyalások összefoglaló eredményéről javaslatunkat a tanárképzés gyakorlati részének szervezésére nézve. Ez a tény egyesületünk szavának súlybeli növekedését is jelzi.

Az egyesület másik alapítása a szüneti fürdőkonviktus. Ennek eszméje Kemény Ferenc t. társunktól eredt s ő buzgólkodott legtöbbet megvalósításán. Fáradozásainak köszönhető, hogy az intézmény, mely a gondjainkra bizott ifjúság testi egészségét szolgálja és szegényebb sorsú tanulók fürdőztetését teszi lehetővé, ez évben már életbe is lépett. Az első telepek Virágvölgyön és Csizen létesültek, amott egy középiskolai r. tanár felügyelete alatt 16, emitt két tanár gondjai alatt 24 jelentkezett tanulóval. Nagy elismerés illeti a Kemény Ferencz elnöklete alatt működő bizottságon kívül Virágvölgy és Csiz fürdőtelepek igazgatóságát, illetőleg tulajdonosait is, kik jelentékeny kedvezményekkel mozdítottak elő a vállalkozás sikerét. Különösen kiemelendő továbbá egy nemeslelkű emberbarát, Hanvay József csízi földbirtokos áldozatkészsége, aki ottani kastélyában 8, ágyakkal és divánokkal felszerelt szobát bocsátott díjtalanul a fürdőkonviktus rendelkezésére. Vajha e nemes példa a fiatal vállalat társadalmi felkarolására adna ösztönzést!

Szintén ez év eseménye a régóta készülő középiskolai műszótár szerkesztésének befejezéshez juttatása és a könyvsajtó alá bocsátása, miről a t. közgyülés a szerkesztő úr jelentéséből is értesült. A jövő évi közgyülés feladata az addigra megjelenendő műre visszatérni.

Tanácskozásaink közt általános érdekű kezdemény mindenek előtt a középiskolai rendtartás revíziójának vitája, melyet ez évben megindítottunk s a jövő évben kivánunk befejezni.

Azt a nagyszámú eszmét, javaslatot, melyeket a köri tanácskozások felszínre hoztak, Közlönyünkből ismeri az érdekelt szakközönség; ezek közül azokat, melyeknek általánosítása érdekében egyesületi lépésre lesz szükség, évi felterjesztésünkbe fogjuk belefoglalni.

Országos egyesületünk nemzeti hivatásával kapcsolatban természetes, hogy a nemzeti élet vérkeringésének oly súlyos zavarai egyesületünk törekvéseire is visszahatnak. Valóban, tisztelt Közgyülés, vannak olyan kezdeményeink, melyeket a súlyos bonyodalmak nem engednek valósággá lenni. Hiszen az imént említett methodikai folyóirat létesítésének is az általános válság állja eddig útját, épúgy az egyesület egy másik régebben elhatározott tervének: a központi folyóirat-könyvtár létesítésének is. Az állami, kir. kath., községi és autonom felekezeti tanárok anyagi ellátásának rendezése is félben maradt; a Széll-Wlassics-féle javaslat máig sem vált törvénnyé. Mi erről nem mondunk le, nem is mondhatunk le azon fontos közérdekeknél fogva sem, melyek a tanárság méltó javadalmazásának kérdésével kapcsolatosak. De nagy elégtétellel mutathatunk rá arra a jelenségre, hogy noha a közválság miatt a tanárság is súlyosan szenved, a válság egész hosszú tartama alatt nem hánytorgatta senki az anyagi kérdéseket s nem befolyásolta ezáltal a törvényhozás hivatott tényezőit elhatározásukban. Egyesületünk is, a nélkül hogy a vezetőség részéről bárminemű felszólítás ment volna szét, mindenfelé, összes köreiben komoly szaktanácskozásokkal szolgálta a ránk bízott nagy ügyet.

Törekvéseinkben résztveendők ez évben 93 tanártársunk lépett az egyesületbe. Ez a szám nem épen nagy, de tekintve a belépők különféle jellegét, igen jelentős. Valóban, t. közgyülés, örvendetes jelenség egyesületünk országos jelentőségének e terjedő felismerése és méltánylása, de szükséges is, mert a mi sokfelé tagolt középiskolai tanárságunkban a mi országos egyesületünk az egyetlen egyetemes jellegű autonom szervezet, mely a magyar haza mindenféle jellegü tanárait közös törekvésben, közös szellemi munkában egyesíti. Tanáraink felekezeti különbség nélkül érzik ezt, vajha nemzetiségi különbség nélkül is éreznék! — Azok közt, akik az összetartozás gondolatától lelkesítve, e gondolatnak új híveket nagyobb számmal megnyertek, legyen szabad a t. közgyülés szine előtt is felemlítenem Pirchala Imre pozsonyi tanker. kir. főigazgató, Wigand János szekszárdi áll. főgimn. igazgató,

Buzássy Ábel pécsi cisztercita rendi főgimn. és Csokán Lajos félegyházi községi főgimn. tanár t. tagtársainkat.

Tagjaink száma azonban fogyott is. Mindössze 32-en léptek ki (ezek egy része nyugalomba vonult régi tag), azonfelül ez évben töröltünk a létszámból 17 olyan tagot, kik már évek óta nem adtak életjelt magukról s tényleg nem voltak tagok. Fájdalmasan kell azonban felemlítenünk, hogy a halál is sűrűn pusztított közöttünk; 20 tagtársunk elvesztését fájlaljuk, köztük testületünknek nem egy díszét is.

És épen az év zárta előtt olyan csapást mért reánk a gondviselés, mely ez évet hosszú időkre emlékezetessé teszi évkönyveinkben, amidőn elszólította sorainkból a legeslegelsőt, egyesületünk protektorát, JÓZSEF magyar királyi herceg ő fenségét. Elég gyász volna reánk a közös nemzeti fájdalmunk reánk nehezedő része is, hiszen e dicső életű és dicső emlékű férfiúhoz szívbeli szeretetben és tiszteletben minden magyar ember közelállónak érezhette magát; elég gyász volna reánk, tanárokra nézve, e példájával nevelő fenkölt léleknek, a hazafias és emberi erények e tündöklő megtestesülésének elköltözése; de tanáregyesületünkre sokszorosabb gyászt borít az a közelebbi viszony, mely bennünket nagynevű védőnkhöz fűzött. Ő, aki minden magas polcot, melyre eljutott, nemcsak magas születésével nyert el, hanem meg is érdemelt, szerény egyesületünk e kivételes tisztségét is mintegy kivívta személyes és benső érdeklődésével, hódolatra kötelező kegyességével. De ha őt gyászolni külön okunk és jogunk van, megvan az a fölemelő vigasztalásunk is, hogy lelkünkben maradt valami utána, ami nem enyészett és nem enyészhet el: a hódolat és szeretet iránta.

Ez érzelmek annál kevésbbé szünnek meg élni, mert önkéntelenek, s mert forrásuk az erény ellenállhatatlan hatalma.

Dicsőség és áldás emlékének!

Isten óvja, áldja, vezérelje egyesületünket!

Ez óhajtással kérem jelentésem tudomásul vételét.

Pécsett, 1905. júl. 3.

Négyesy László,
főtitkár.

b) A pénztáros jelentése.

Tisztelt közgyűlés! Az Országos Középiskolai Tanáregyesület 1904/5. évi bevételeinek és kiadásainak részletes kimutatása és az ez évi vagyonmérleg, összehasonlítva a múlt éviekkel, mutatják, hogy az egyesület pénzügyi helyzete ez évben is, habár csekély mértékben, de mégis javult. Míg az 1901/2. év végén még 2840 K, az 1902/3. év végén 1840 K és az 1903/4. év végén 660 K nyomdai tartozásunk volt, ez év végén mindössze 560 K a nyomda követelése![1] Másrészt pedig, míg az 1902/3. év végén 185 K 53 f. és az 1903/4. év végén 365 K 64 f. pénztári maradékkal zártuk az évi számadást, addig az 1904/5. év végén a pénztári maradék 782 K 70 f.

Amíg tehát a végeredmény egészben véve kielégítő, addig a részletekben vannak olyan körülmények, melyek nyugtalanítók. A tagdíjak- és előfizetési díjakból az 1902/3 évben 11,454 K 61 f., az 1903/4. évben 11,077 K 88 f., az 1904/5. évben pedig már csak 10,209 K 01 f. folyt be. Ez utolsó évben tehát az előbbi évhez képest 868 K 87 f., az 1902/3.-hoz képest pedig 1245 K 60 f. azon összeg, amennyivel a tagdíjból kevesebb folyt be. A tagok számában pedig alig volt változás (1903/4-ben 20-szal fogyott, az 1904/5. évben pedig 10-zel szaporodott).

Kiadásaink főtétele az egyesületi Közlönyre kiadott 7771 K 15 f. a költségvetésben felvett 7590 K-t 181 K és 15 f-rel haladja túl. A közlöny terjedelme a tervezett 50 ivnél csak 4 oldallal lett nagyobb. Az egyesületi helyiség kiadásai (1393 K 40 f.) a költségvetésben felvett 1450 K-nál 56 K 60 f-rel kevesebb. A bevételek és kiadások többi tételei a költségvetésbe fölvett tételektől többnyire keveset különböznek, kivéve a körök jutaléka, amely az elért 799 K 80 f-rel a költségvetésbe fölvett 1100 K-nál 300 K 20 f-rel kevesebb. E különbség abból származik, hogy egyes köröktől a tagdíjak nem folynak be a kellő pontossággal.

A jelentésem elején említett végeredményt tekintetbe véve, pénzügyi helyzetünk egészben véve még mindig kielégítőnek mondható. El nem mulaszthatom azonban a t. közgyűlés figyelmét arra irányítani, hogy e kielégítő eredményt csak úgy érhettük el, hogy a nm. vallás- és közokt. m. kir. miniszter úr a lefolyt évben is az egyesület javára 2000 koronát utalványozott, miről különben már a székelyudvarhelyi közgyűlés is örömmel tudomást vett.

A tagok száma az 1904/5. egyesületi év végén 1442, még pedig 38 tiszteletbeli, 20 alapító, 1372 rendes és 12 rendkívüli tag, 10 taggal több mint az 1903/4. év végén.

[1] Az erről szóló számlát különben a nyomda még be sem küldte.

Az Orsz. Középisk. Tanáregyesület bevételeinek és kiadásainak részletes kimutatása az 1904/5. évről.

Tétel	Bevételek	K	f.
1	Pénztári maradék az 1903/4 évről	365	64
2	Tagdíjak és előfizetési díjak	10,209	01
3	Hirdetési díjak	600	—
4	Kamatok	173	16
5	A Nm. Vallás- és Közokt. m. kir. Minisztériumtól	2000	—
6	Megtérült költségek	25	70
	Összesen	13,373	51

Tétel	Kiadások	K	f.
1	Az egyesületi Közlöny költségei:		
	Nyomdaköltség és expedició ... 5555 K 92 f		
	Írói díjak ... 1415 » 23 »		
	A szerkesztő tiszteletdíja ... 800 » — »	7771	15
2	A tisztviselők tiszteletdíja:		
	A főtitkár tiszteletdíja és átalánya ... 700 K — f		
	A titkár és gazda tiszteletdíja 275 » — »		
	A pénztáros tiszteletdíja (10,809 kor. után 7%) ... 756 » 63 »	1731	63
3	Ügyviteli kiadások	486	39
4	Nyomtatványok	142	35
5	A körök jutaléka	799	80
6	Az egyesületi helyiség költségei:		
	a) Házbér ... 1133 K 60 f		
	b) Fűtés és világításért ... 237 » 20 »		
	c) Egyéb kiadások ... 22 » 60 »	1393	40
7	Könyvkereskedő és könyvkötő	47	82
8	Közgyűlési kiadások	146	80
9	2 db 20 francosért a fiumei jutalomdijaknak	38	48
10	Koszorú Csokonai Vitéz Mihály emlékére	32	90
11	Pénztári maradék az 1905/906. évre	782	79
	Összesen	13,373	51

Budapesten, 1905. június 27-én.

Müller József, pénztáros.

Az egyesület vagyonmérlege az 1904/905. év végén.

Tétel		Vagyon K	Vagyon f.	Teher K	Teher f.
1	Alapítványok: Papi Balogh Péter úr alapítványa névértékben ... K 200.—				
	Budapest székesfőváros alapítv. ... » 200.—				
	A magyar nevelési társaság alapítv. » 200.—				
	† Dr. Hajnald Lajos bibornok-érsek úr alapítványa ... » 200.—				
	† Ipolyi Arnold nagyváradi püspök úr alapítványa ... » 200.—				
	† Görög Imre úr alapítványa ... » 290.90				
	Hegyesy Károly főgimnáziumi tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Kirchner Lajos tanár úr alapítv. » 200.—				
	Vaszary Kolozs hercegprimás úr alapítványa ... » 200.—				
	Semsey Andor tisztb. tag úr alapítv. » 200.—				
	† Szilágyi István főgimnáziumi igazgató úr alapítványa ... » 200.—				
	† Volf György főgimnáziumi igazgató úr alapítványa ... » 200.—				
	Baksay István kir. tanácsos, ny. főgimn. tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Rombauer Emil főigazgató és főreálisk. igazgató úr alapítványa » 200.—				
	Dr. Székely István főgimnáziumi tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Dr. Schuschny Henrik isk. orvos és egészségtani tanár úr alapítv. » 200.—				
	Bubics Zsigmond kasssai püspök úr alapítványa ... » 200.—				
	Dr. Tedeschi Bettina úrhölgy, áll. fels. leányisk. tanárnő, Szeged » 200.—				
	Avéd Jákó ny. főgimnáziumi igazgató úr tagdíjának megváltása » 126.—				
	Dr. Takách Menyhért jászói prépost úr alapítványa ... » 200.—	4016	90		
2	Butorok, felszerelés stb. ...	558	95		
3	A kirándulási alap ...	215	20		
4	A kiállítási alap ...	83	36		
5	A pénztári maradék az 1903/904. évről ...	782	79		
6	Tagdíjhátralékok ...	9900	—		
7	A segélyzőalap vagyona a XXXIV. kim. szerint	37,537	10		
8	Az Athenaeum nyomdájának követelése ...			560	—
9	Előre fizetett tagdíjak ...			314	90
10	Az 1904/5. Közlöny 35.—37. sz. irói dijai ...			160	—
11	A segélyzőalap vagyona ...			37,537	10
12	Az egyesület egyéb vagyona ...			14,522	30
	Összesen ...	53,094	30	53,094	30

Budapest, 1905. június 27-én.

Müller József, pénztáros.

Tételenkint megvizsgáltuk, az eredeti okmányokkal összehasonlítottuk és helyesnek találtuk.

Budapesten, 1905. június 27-én.

Rados Ignácz ***Reif Jakab***

az 1904. évi közgyülés által kiküldött számvizsgálók.

Költségvetés az 1905/6. évre.

Tétel		Bevétel K	Bevétel f.	Kiadás K	Kiadás f.
	I. Bevétel.				
1	Pénztári maradék az 1904/905. évről	782	79		
2	Az 1905/6. évi tagdíjakból	7000	—		
3	Tagdíj-hátralékból	2300	—		
4	Előfizetési díjak (175 à 8 K)	1400	—		
5	Hirdetési díjak	600	—		
6	Állami segély	2000	—		
7	Kamatok és apró bevételek	200	—		
	II. Kiadás.				
1	A Közlöny költségei: 50 ív à 105 K (nyomatás, hajtogatás, expedició stb. 5250 K írói díjak 1540 » a szerkesztő tiszteletdíja 800 »			7590	—
2	A tisztviselők tiszteletdíjai: a főtitkár tiszteletdíja 700 K a titkár és gazda tiszteletdíja 300 » a pénztáros tiszteletdíja (11,300 K után 7%) 791 »			1791	—
3	Ügyviteli kiadás			500	—
4	Nyomtatványokért			150	—
5	Közgyülési költségek			200	—
6	A körök jutaléka			1100	—
7	Az egyesületi helyiség költségei: *a)* házbér 1100 K *b)* fűtés, világítás 200 » *c)* egyéb kiadás 150 »			1450	—
8	Könyvkereskedő és könyvkötő			200	—
9	Az 1904/5. pénztári maradékból a segélyalapnak			300	—
10	Előre nem látott kiadások			200	—
11	Pénztári maradék az 1906/907. évre			801	79
	Összesen	14,282	79	14,282	79

Pécs, 1905. július 4.

Müller József, pénztáros.

e) Jelentés és kimutatás

az Orsz. Középisk. Tanáregyesület segélyző-alapjáról az 1904/5-ik év végén.

Mélyen tisztelt Közgyűlés! Végtelenül sajnálom, hogy közbejött súlyos betegségi eset miatt nem személyesen tehetem meg jelentésemet a segélyzőalap fennállásának 25-iki évfordulóján. Mert holnapután, július 6-án, lesz huszonöt esztendeje, hogy az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek 1880-ki július 6-án Budapesten tartott közgyülésén a választmány indítványa egy segélyalap megteremtése tárgyában egyhangulag elfogadtatott. Az eszme megboldogult Névy Lászlónak, az egyesületi közlöny akkori szerkesztőjének lelkében merült föl. Fölmerült pedig lelkében a gondolat, mikor látta, mily buzgalommal és eredménnyel fáradoznak a müvelt külföldön a középiskolai tanárok önsegély útján biztosítani magukat, övéiket és pályatársaikat az élet nehéz küzdelmeiben. De felmerült lelkében a gondolat, még pedig nagyobb erővel, mint valaha, mikor a választmány a szolgálati szabályzatot illető javaslattal foglalkozott, mely általában iparkodott ugyan a tanároknak társadalmi állásuk jelentőségéhez illő biztosítékot szerezni nemcsak az erkölcsiekben, hanem az anyagiakban is, de éppen ezen tárgyalás alatt tünt ki egész élességében az a tény, hogy a leghumánusabb szolgálati pragmatika mellett is vannak és lesznek esetek és körülmények, melyekben csupán az önsegély elvén alapuló jótékonyság, a társadalmi életnek ezen hatalmas géniusza képes a fájó disszonánciákat enyhíteni, a nyomoron segíteni, a kétségbeesést és pusztulást megakadályozni. A nemes lelkében egyszer így felmerült gondolat többé nem hagyta el, folyton foglalkoztatta, tettre ösztönözte. Jeles tollával, meggyőző érveivel és áradozó lelke hevével mind többeket nyert meg az eszmének, míg végre a választmány is magáévá tette az eszmét és indítvány alakjában a közgyűlés elé terjesztette elfogadás végett, azonban az eredeti indítvány egy kiegészítő részének a kihagyásával.

Névy ugyanis a segélyalap tőkéjének megteremtésére azt hozta javaslatba, hogy a tagdíj 4 forintról 5 forintra emeltessék, az ötödik forint tisztán a segélyalapnak jusson, még pedig az akkori 700 tag után eső 700 forintnak a fele segélyezésre kiosztassék, a második fele meg tőkésíttessék. Miután azonban a tagoknak csak elenyészően csekély száma nyilatkozott a tagdíjemelés mellett, az alap gyarapítására egyedüli eszköznek maradt az önkéntes adomány és a gyüjtés.

Az a tény, hogy oly kevesen lelkesültek az ő terve mellett, egy kissé elkeserítette, bizalmát az eredményben megrendítette és ezen csalódásának keserű szavakban kifejezést is adott. Bizalma azonban nem sokára visszatért, mikor a közgyűlésen az alap

megteremtéséhez az első fogható eredményt Bartal Antal, kir. tanácsos, 100 frtos alapítványával és biztosított tetemes évi járulékkal megadta, az aláírási íveken pedig még a közgyülésen szép összeg gyült egybe: 225 forint. Így a kezdet meg volt, a szétküldött gyűjtőívek már tetemes összegeket és alapítványokat szolgáltattak az alapnak, úgy hogy a következő évben az alapnak már körülbelül 2000 forint tőkéje volt.

Ha már most visszatekintünk a segélyzőalap 25 éves múltjára, két nevezetes évet kell kiemelnünk: az 1884—5-kit, midőn az egyesület fennállásának 25 éves jubileumát ülte és az 1895—6-kit, mikor az egyesületi életben új fordulat állt be. Mindkét év a segélyalap tőkéjének gyarapítására nézve igen kedvező volt, remélem, a mostani is az lesz. E visszapillantásnál sajnosan kell konstatálnunk, hogy segélyalapunk még mindig nem oly erős, hogy magasztos nemes célját oly hatásos mértékben tölthetné be, mint szeretnők és kivánatos volna; mert a segélyezésre szorulók száma évről évre nő, a megélhetési viszonyok pedig mindig nehezebbek és súlyosabbak lesznek; de más részről meg bizonyos megelégedés és megnyugvás tölthet el bennünket, mert a segélyzőalap mindig szem előtt tartotta kettős célját: az alap növelését és a segélynyujtást a segélyre szorultaknak. Valóban megindítók azok a hálanyilatkozatok, melyek a segélynyujtást követik. De beszéljenek a számok. Az alapnak ez idő szerint van 37,537 korona vagyona, ebből 12,800 alapítvány. Eddig 176 esetben nyujtott segélyt, még pedig kamat nélküli kölcsönképen 2330 koronát, ösztöndíj vagy tanulmányi segélyképen 960 koronát és segélyképen megszorult kartársaknak, özvegyeknek és tanárárváknak 8880 koronát összesen tehát 12170 koronát; esik tehát átlag minden évre 486 korona.

A lefolyt évről szóló kimutatást a következőkben vagyok bátor bemutatni.

XXXV. kimutatás

az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület segélyzőalapjáról, az 1904/5-iki egyesületi év végén.

A) *Bevétel:*	kor.	fill.
1. A XXXIV. kimutatás szerint volt pénztárkészlet	739	58
2. Alapítványokból befolyt: Dr. Szemák Istvántól 200 Székelyudvarhelyi körtől 200 K	400	—
3. Adományokból: Lukácsi György nagybányai ny. tanártól 10, Sárhegyi László szakolcai gimnáziumi tanártól 26, Singer és Wolfnertől 10, Toldi Lajostól 10, Hornyánszky Viktortól 20, Ung-beregmegyei körtől 20, Vámossy Mihálytól 10 K	106	—
4. Írói díjakból: Holló Károly 13·08, Szabó Imre 1·—, dr. Lőte József 2·19, Kelemen Béla 0·75, Majer Károly 1·33, Gulyás Pál 1·16, Kovács Rezső 3·85, Keller Imre 1·58, Polgár Iván 0·75, Goldziher Károly 1·25, dr. Kiss Ernő 3·—, dr. Barabás Ábel 0·75 K	30	69
5. Törlesztésből	84	—
6. Kamatokból	163	75
7. Felvételi díjakból: Goltner Lajos, Govrik Sándor, Richter R., Kovács Rezső, Huszár Frigyes, Hensch Béla, Gruppenberg-Fehrentheil, dr. Molnár Mihály, Herzfeld Miksa, Kovács János, Ulbrich Sándor, Kubacska Andor, Rubinyi Mózes, Skopál István, Dienes Pál, Miklósy István, Erdős Tivadar, Telts Gusztáv, Lehr Andor, Szabó Péter, Fazekas József, Petrányi Miklós, Nyusztay Antal, dr. Bexheft Ármin, Herczeg Antal, Nagy Vilmos, Vittkó József, dr. Visnya Aladár, dr. Boros Aladár, Szirota Ferenc, Wagner Adorján, Csukás Géza, dr. Fried Armin, dr. Vértessy Dezső, dr. Kardeván Károly, Horger Antal, Lám Frigyes, Bal Jeromos, dr. Ernyei István, dr. Várdai Béla, Kerecsényi Gizella, Maár Oszkár, Schill Fülöp, Verő Andor, dr. Császár Elemér, Péterffy Béla, Gokler Antal, Orth Miklós, Doby Samu, Loósz István, dr. Rácz János, Bódin Mihály, dr. Habán Mihály, Faith Mátyás, Koczán Aladár, Usetty Ferenc, Korpás Ferenc dr. Endrei Gerzson, Schmiedt Aladár, Karsai Emil, dr. Vende Ernő, dr. Oppel Jenő, Mokovcsák János, Kozák István, Gillinger János 2—2 K	130	—
Összesen	1654	02

B) *Kiadás:*

	kor.	fill.
1. Pénztáros múlt évi tiszteletdíja	240	—
2. Betét a földhitelintézetbe	200	—
3. Segélyezésre:	420	—
4. Ügyviteli kiadás	5	72
5. Pénztárkészlet takarékbetétben	788	30
Összesen	1654	02

Budapest, 1905. június 24.

Vámossy Mihály,
elnök.

Tiber Ágost,
pénztáros.

XXXV. kimutatás

az Országos Középiskolai Tanáregyesület vagyonáról az 1904/5. egyesületi év végén.

	kor.	fill.
1. 2 db Tiszaszabályozási sorsjegy à 168·25 frt.	673	—
2. 7900 K magy. kir. 4% koronajáradék	7900	—
3. 24,000 korona magy. 4% földhit. záloglevél	24,000	—
4. 3600 K magy. 4% földhit. talajjav. záloglevél	3600	—
5. Földhitelintézeti egyenleg	79	80
6. Magánkötelezvényekben	496	—
7. Pénztárkészlet takarékbetétben	788	30
Összesen	37,537	10
XXXIV. kimutatás szerint volt	35,933	38
Szaporodás 1904. június 24. óta	1603	72

Az értékek a földhitelintézetnél vannak letétben.

Budapest, 1905. június 24.

Tiber Ágost,
pénztáros.

Tételenként megvizsgáltuk, az eredeti okmányokkal összehasonlítottuk, egyezőnek és helyesnek találtuk.

Budapesten, 1905. június hó 27-én.

Reif Jakab,
Rados Ignác,
a közgyűlés által kiküldött számvizsgálók.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület segélyzőalapjának alapítványai.

		kor.
1.	Bartal Antal kir. tanácsos	300
2.	Berecz Antal főigazgató	200
3.	Kruesz Chrysostom pannonhalmi főapát	200
4.	Weisz B. Ferencz kir. tanácsos	200
5.	Simon Vince jászói prépost	200
6.	A vallás- és közoktatásügyi minisztérium	1000
7.	Mayer József reáliskolai igazgató	200
8.	Angyelits Germán patriarcha	200
9.	Dr. Kuncz Adolf csornai prépost	200
10.	Vaszary Kolos pannonhalmi főapát	200
11.	Petrovits Ferencz nagyváradi kanonok	200
12.	Franklin-társulat	1000
13.	Vaszary Kolozs hercegprimás	400
14.	Beöthy Zsolt egyesületi elnök	200
15.	Benedek Ferenc jászói prépost	200
16.	Máramarosszigeti kör	200
17.	Az eperjesi kör	200
18.	A kassai tanári kör	1000
19.	A szepesi » »	200
20.	A kaposvári főgimnázium tanári kara	300
21.	Wodianer Arthur	500
22.	Temesvári tanári kör	1600
23.	A pápai » »	100
24.	A pozsonyi » »	1000
25.	A fiumei » »	100
26.	Dr. Szemák István	700
27.	A budapesti tanári kör	1300
28.	Lovag Landau Horác	500
29.	Székelyudvarhelyi kör	200
	Összesen	12,800

Midőn ezen alkalomból is mindazoknak, akik a segélyzőalap ügyét bármiképen is előmozdították és annak érdekében buzgólkodtak, a segélyalap nevében a leghálásabb köszönetemet nyilvánítom, ajánlom a segélyalapot továbbra és jóindulatukba és áldozókészségükbe.

Budapest, 1905. július 4.

Tiber Ágost,
a segélyzőalap pénztárosa.

Jegyzőkönyv

az Országos Középiskolai Tanáregyesület választmányának 1905. évi július hó 4-én Pécsett tartott alakuló üléséről.

Elnök: *Beöthy* Zolt, jegyző: *Négyesy* László. Jelen vannak: *Rombauer* Emil, *Bódiss* Jusztin, *Váradi* Károly, *Vass* Bertalan, *Müller* József, *Mazuch* Ede, *Balassa* József, *Kardos* Albert, *Madzsar* Gusztáv, *Waldapfel* János, *Weszely* Ödön, *Miklós* Elemér.

Beöthy Zsolt elnök megnyitván az ülést, felhívja a választmányt a megalakulásra és az igazgatósági tagok megválasztására, azzal a felvilágosítással, hogy az igazgatóság létszámának lehető kiegészítése teszi szükségessé, hogy a választás már ezen gyülésen megtörténjék s ne maradjon el a karácsonyi választmányi ülésig; mivel azonban a körök még nem választották meg a maguk választmányi tagjait, a három igazgatósági állás közül egynek betöltését célszerű és méltányos lesz a karácsonyi választmányi ülésre hagyni, amelyen a körök képviselői is szavazhatnak és jelölhetők lesznek.

A választmány megalakultnak jelenti ki magát; kimondja, hogy ezuttal két igazgatósági helyet tölt be, a harmadiknak betöltését a legközelebbi választmányi ülésre hagyja; a két állásra Alexander Bernátot és Dóczi Imrét választja meg.

Kelt mint fent.

Jegyzette:

Beöthy Zsolt,
elnök.

Négyesy László,
főtitkár.

Hitelesítjük:

Vass Bertalan, dr. *Waldapfel János.*

A KÖZGYŰLÉSI ELŐADÁSOK.

Simonyi Zsigmond jelentése
a középiskolai műszótárról.

Örömmel jelenthetem, hogy a Középiskolai Műszótár elkészült. Huszonhét évvel ezelőtt, 1878-i közgyűlésén, Révy Ferenc indítványára határozta el a Tanáregyesület a műszók megrostálását és megállapítását, s a választmány egy tizenegy tagú bizottságot nevezett ki, hogy a kérdés tisztázására tegye meg a javaslatait. Egy ideig szorgalmasan dolgoztunk, már 1879-ben közzétettük a Magyar Nyelvőrben a nyelvtani, stilisztikai, poétikai műszókra vonatkozó javaslatainkat, de az érdeklődés csakhamar megcsappant, a többi szakok nem tudtak elkészülni, talán a velük járó nagyobb nehézségek miatt, s az egész dolog csakhamar elaludt! Évek mulva Volf György keltette új életre s ő fogott hozzá mint szerkesztő egy új nagy bizottság közreműködésével a szép és fontos terv megvalósításához. Ismét elkészültek egyes szakok, különösen újra és részletesebben összeállították a nyelvi és irodalmi szakok műszavait, de aztán újra megakadt a munka, a szerkesztő pedig — egyrészt sokoldalú elfoglaltsága miatt, másrészt mert belefáradt a meddő unszolgatásba — lemondott a megbízásáról. Ekkor, 1893-ban, az igazgatóság s a választmány a jelenlegi szerkesztőt bízta meg a sisyphusi munka folytatásával. Öneki is tizenegy évnél tovább kellett lépésről-lépésre haladnia, míg megküzdhetett a sokféle viszontagsággal és akadállyal és sajtó alá adhatta szótárunkat.[1]

S most, mikor végre-valahára bemutathatjuk a szótárnak első nyomtatott íveit, legyen szabad néhány szóval ismertetni az előzményeket s a műszótárban követett irányadó elveket.

Tudjuk mindnyájan, hogy és mikép keletkezett a magyar műnyelv. Midőn a nyugati fölvilágosodás hullámai hazánk határához értek, midőn a nemzeti szellem öntudatra ébredve az emberiség közkincséhez, a tudományhoz való jogát érvényesíteni kezdette, háztartása még nagyon is rendezetlen állapotban volt, s a nagy örökségen való megosztozás majdnem teljesen készületlenül találta. Hozzá kellett tehát látnia, s hozzá is látott a berendezés nagy munkájához, nagy tűzzel, nagy sok jó akarattal, de a hozzá való készültségnek nagy fogyatkozásával is. Mi természetesebb,

[1] Sok dolgozótársunk időközben elhalt, néhányan még mielőtt munkájukat elvégezték volna. Néhányan annyira túlmentek a középiskolai kereten, hogy a fölösleges anyag kiselejtezése sok munkába és időbe tellett; egyikmásik meg oly hézagosan dolgozott, hogy három-négy szakembernek kellett az anyagot újra átnézni és kiegészíteni. Egyik nagynevű dolgozótársunknál egy egész szaknak műszavai, melyeket fölülvizsgált, szőrin-szálán elvesztek, mielőtt visszaszolgáltathatta volna. És így tovább.

minthogy a sebtiben, nagy hamarsággal végrehajtott munka legnagyobb részében áldástalan volt?

A bajt még fokozta a nyelvújítás törvénytelenkedése is. Mikor a XVIII. század utolsó negyedében megindult a tudományoknak nemzeti nyelvünkön való művelése, ugyanakkor s evvel a mozgalommal kapcsolatban kezdődött a nemes célra törekvő, de ingadozó alapra épített és rögtönözve létesített nyelvújítás s a tudományos műszóknak derüre-borura, sokszor szükségtelenül, sokszor nyelvünk szellemével és szokásaival ellentétes gyártása. Ez az erőszakos szógyártás, mely az iskola munkájának és egész közművelődésünknek mérhetetlen károkat okozott, a múlt század negyvenes és ötvenes éveiben, Bugáték és Ballagiék működésében érte el tetőpontját. Ezen irány uralma alatt, a Bach-korszak idejében, 1858-ban készült »a magas cultus és közoktatásügyi ministerium« rendeletére és Toldy Ferencnek, tehát egyik fő-fő nyelvújítónak szerkesztése alatt a »Német-Magyar Tudományos Műszótár a csász. kir. gimnáziumok és reáliskolák számára«. Ennek minden lapján hemzsegtek a törvénytelenül képezett, sokszor az értelmetlenségig homályos, nem ritkán mókázásnak látszó, nevetséges kifejezések: *látszög, láttér* és *láttáv, távlátó* és *távköz, födeg* és *beleck, nyargonc* és *nyakorjány, ecetély, ecetöly, ecetöny, ecetencek, vasagkékleny, hájany* és *kockándfélék* stb. stb., százával, ezrivel. Ezekhez hozzájárult egy pár évvel utóbb a németességek elburjánzása, mikor a hatvanas években a német iskolai könyveket hirtelen magyar nyelvüekkel kellett helyettesíteni, még pedig németből szolgai módon fordított könyvekkel. Tudományos műnyelvünk akkori siralmas állapota volt a többi közt egyik nyomós ok, amely kivánatossá és szükségessé tette a Magyar Nyelvőr megteremtését. Viszont az a kemény harc, melyet a Nyelvőr ortológusai a helyes magyarság érdekében indítottak, szülte azt az üdvös mozgalmat, melynek iskoláink megtisztított, fölfrissített, megmagyarosított műnyelvét köszönjük. S ha újabban a Magyar Nyelvőrnek egyes ellenségei, ha tudatlan vagy elbizakodott újságírók az ortológia s a Nyelvőr csődjéről beszélnek, minden cáfolgatás helyett csak új Műszótárunkra fogunk rámutatni: hasonlítsák össze a Toldyéval s győződjenek meg, mennyire haladt félszáz év óta a helyes, tiszta magyarság s vele az iskola s a magyar művelődés ügye!

* * *

Szerencsének tarthatjuk, hogy a műszók újabb megállapítására irányuló mozgalom a középiskola köréből indult ki.

A szerkesztendő műszótárnak, hogy foganatja legyen, a középiskolai tanulmányokra kellett szorítkoznia. Erre utalta nemcsak az, hogy a magyar tudományos műnyelv folytonos ingadozásának és zűrzavaros bizonytalanságának káros volta legérezhetőbben a középiskolában mutatkozott, hanem még főképen az is, hogy a baj

gyors orvoslást követelt, holott egy általános, minden tudománynak vagy minden iskolai tanulmánynak minden részletére kiterjedő műszótár kidolgozására a szerfölött nagy költségen kívül még sokkal hosszabb idő is kellett volna. A műszótár azonban ama megszorítás mellett is tetemes szolgálatot tehet a középiskolával egyfokú másnemű intézeteknek, minthogy ezeknek legtöbb tanulmánya a gimnáziumnak és reáliskolának is tárgya.

Az iskolai műszók nagy része ellen különösen négy kifogást lehetett tenni.

1. Sok olyan újabb alkotású magyar műszó volt, amelyre egyáltalában nem volt s manap sincs semmi szükség (v. ö. pl. a nyelvtanban: *marasztaló rag, kiható rag, fölható rag* stb., stb.)

2. Vannak a műszók közt olyanok, amelyek egy vagy más tudományszak fejletlenebb korában keletkezvén, hamis fölfogáson alapszanak, s gyakorta nagyon is zavarólag hatnak vagy legalább semmi segítséget nem adnak a fogalom világos megértésére. *(Félmult, jövőmult, kötmód* stb., stb.)

3. A műszóknak, különösen némely tudományszak műszavainak nagy része a nyelv törvényeinek figyelembe nem vételével, sőt egyenesen megsértésével volt alkotva.

4. Gyakori az az eset is, hogy egy fogalomra két vagy több műszó van használatban. Ez a körülmény különösen zavarólag hatott az iskolában s a túlterhelésben is nem csekély része volt.

A kifogásolt szók helyettesítésére nézve mindjárt az első műszótári bizottság a következő elvekben állapodott meg:

Általában véve, ahol csak lehetséges, az eddigi használaton ne történjék változtatás.

Minden már többé-kevésbbé használatban levő kifogástalan szónak elsőbbséget kell adni a bár talán valamivel szabatosabb egészen új szó fölött.

Az ugyanegy fogalmat jelölő több szó közül sohase többet, hanem lehetőleg csakis egyet ajánljunk használatra.

Ami nevezetesen a kifogás alá eső egyes osztályokat illeti, az első osztálybeliek, a szükségtelenül alkotottak, egyszerüen elvetendők. Ezek két részre oszlanak. Vagy régi jó s az életben is járatos szók rovására készültek; vagy pedig a tisztán tudományos műnyelv szavainak körébe tartoznak. Első esetben az életben használt szó régi jogába visszahelyezendő. Ilyenek: *teknő tekeny* helyett, *nyálka nyák* h., *zsír zsirany* h., *álarc álca* helyett, *fülemüle zenér* h., *méregfog marcony* h. stb. A második esetben a nemzetközi szó használandó: *halvany* h. *klór, éreny* h. *platina, színbű* h. *kaméleon, nyakorjány* h. *zsiráf* stb.

A második osztálybeliek, t. i. a jelentésük miatt alkalmatlanok, nagyrészt szintén elvetendők s jellemző és a fogalom tartalmát hívebben visszaadó szókkal pótolandók; pl. *határozott* és *határozatlan* ragozás h. *tárgyas* és *tárgyatlan* ragozás; *félmult, régmult, jövőmult* h. *folyó, befejezett mult* és *befejezett jövő; hangugrató, ékvesztő* stb. tövek h. *hangvesztő, hangrövidítő* stb.

A harmadik osztálybeliek, t. i. a szabálytalan képzésüek közül azok a tisztán tudományos műszók, amelyek nemcsak hogy hosszabb idő óta általános használatban vannak, hanem alkotórészeik homályos voltánál fogva a nyelvérzéket egyáltalában nem sértik és hasonló alkotásokra okot és példát úgy sem szolgáltatnak, továbbra is megtarthatók. Ilyenek: *alany, anyag, rag, minta, viszony, regény, rovar, cincér* stb.

A negyedik osztálybeliekből, a több járatos szinonim kifejezés közül különösen azt válasszuk ki közhasználatra, amely a tudomány követelte kellékeknek legjobban megfelel.

Ezeket az elveket tartottuk szem előtt mindvégig, egész munkánk folyamán s a dolgozótársainknak adott utasításokban is.

A kijelölt körből a már használatban levő magyar műszókat szak-dolgozótársaink mind egybeállították és a legjobbakat közülök általános elfogadásra ajánlandókul kiszemelték. Csak olyankor bátorkodtunk egy-két új szót alkotni, ha valamely szükségképen magyarul is megnevezendő fogalomra a használatban levő műszók közt egyáltalában nem találkozott kifejezés, vagy csakis olyan, mely erősen sérti nyelvünk természetét, vagy pedig tárgyi tekintetben olyannyira hibás volt, hogy a tudomány határozottan kénytelen tiltakozni ellene, és csak ha pótlásul a magyar szókincsben egyáltalában még megközelítő kifejezést sem találhattunk. Mindig szem előtt tartottuk, hogy egységes műnyelvet csak a közmegegyezés teremthet, ezt pedig sokkal nehezebben nyerhetni meg ismeretlen, mint ismeretes szó részére. De ha az ismeretes szó akár nyelvi, akár tudományos tekintetben igen nagy kifogás alá esik, akkor inkább megfordítva áll a dolog; a közmegegyezés szívesebben áll a kevésbbé ismeretes vagy addig akár teljesen ismeretlen jó, mint a még oly ismeretes rossz mellé; noha pl. a bronchiákat még majdnem általánosan *hörgnek* nevezik orvosaink, bizonyára jól tesszük, ha mi a teljesen kifogástalan *tüdőcső*-t ajánljuk. Ma már a középiskolai tanárságban mind nemzeti nyelvünk szeretete, mind a tudomány tisztelete oly nagy, hogy a műszótár nem merhet se kirívóan korcs, se föltűnően tudománytalan szókat ajánlani, ha az ügynek kárára nem akar válni, s a közmegegyezés létrejöttét előmozdítás helyett gátolni nem kívánja.

Ahol a magyar elnevezés szüksége nem forog fenn vagy sem a meglevő szókincsből, sem helyes képzés útján könnyen és természetesen ki nem elégíthető, ott megmaradt az idegen műszó. A többi ajánlott szó megválasztásánál *a)* egyenlő értékűek közt a legelterjedtebbet, *b)* különböző értékűek közt a leghelyesebbet vagy legalkalmasabbat, *c)* idegen származású és elfogadható magyar közt az ismertebbet vagy szokottabbat, *d)* idegen származású és kirívóan helytelen magyar közt az idegent illette az elsőség. Az előbbi szabály szerint tehát pl. egyrészt ugyan *thermometrum* vagy *thermometer* helyett *hőmérőt*, de másrészt megfordítva is *irály* helyett *stílust* ajánlunk; az utolsó szabály sze-

rint pedig pl. a kémiában *timany, iblany* stb. helyett az *aluminium, jód* stb. szókat választottuk.

A természetrajznak nemcsak műszavait, hanem nem- és fajneveit is újra átvizsgáltuk, és ahol valamely csinált szó kiszorította a jó magyar nevet, ezt ismét visszaállítottuk. A növénytani műszókat egybevetettük s amennyire lehetett összeegyeztettük a Természettudományi Társulat készülő növény-műszótárával.

Időközben megváltozott mind a magyar, mind a német *iskolai helyesírás*. Szótárunk is természetesen a célszerűbb új írásmódhoz alkalmazkodik s így ez átmeneti korban mintegy *helyesírási szótárul* is szolgálhat. A közkeletű jövevényszókat az új szabály értelmében magyarosan írtuk. Az idegen írásmódot csak olyan szókban tartottuk meg, minők pl. *à la grecque, chamois, breccia, caesium, chabasit, cédille, aequivalens*. Persze nehéz itt mindig megtalálni a határt; kétség esetén mi inkább a magyaros írásmódot választottuk, a következetesség is azt kívánja az iskolában, hogy ha pl. a *dinamitot i*-vel írjuk, a *dinamikát* és *aerodinamikát* se írjuk *y*-nal. A német írásban némileg föltűnő lesz, mert minálunk még szokatlan a *c* betű mellőzése, különösen *z*-vel való helyettesítése az olyan szókban, minők pl. *Akzent, Zirkel, Zylinder, Zyan, Azetylen*. Ámde a legújabb német iskolai megállapodás ezt így kívánja s okvetetlen ezt az írásmódot terjesztik el már a legközelebbi években az összes német szótárak.

* * *

S most köszönettel, szeretettel és a lelkiismeretesen végzett munka öntudatával ajánljuk Műszótárunkat a Tanáregyesület szíves figyelmébe és pártfogásába. Valamint az iskola talajából nőtt ki vállalatunk, úgy viszont kívánjuk, hogy jótékonyan hasson az iskolára és mindnyájunk munkájára!

Budapest, 1905. június 20.

Vass Bertalan előadása:

A magyar nyelv, stílus és irodalom tanítása.

A Tanáregyesület múlt évi közgyűlése egyebek közt a stílustanítás kérdését tűzte ki tárgyalásra. A megtartott két előadás meghallgatása után azonban úgy határozott, hogy e fontosabb kérdés megvitatása az idei közgyűlésre marad.

Az egyesületi igazgatóságtól felszólítva, hogy e tárgyra vonatkozólag rövid, világos előadásban adjam elő nézeteimet, készséggel vállalkoztam s biztat a remény, hogy amennyiben szives figyelmöket megnyerhetem, sikerülni fog az eszmecserének termékeny talaját előkészítenem.

Előadásom súlypontja a stílusra esik; de mivel ez törzsöke a középiskolai anyanyelvtanításnak, kiterjeszkedem a gyökérre, a nyelvtanításra is s a belső összefüggés s teljesség szempontjából nem hagyhatom szó nélkül az irodalomtanítás ügyét, mely a középiskolai magyar-tanítást betetőzi. Fejtegetéseimben tekintettel leszek az utasításokra s a múlt évi előadásokra, amint felfogásommal egyeznek vagy ellenkeznek.

Előre bocsátom, hogy *az új gimnáziumi utasítások szerintem alapjokban jók* s jobbak a régieknél, mert pontosabban meghatározzák az anyagot, célt és eszközöket. *S ha az eredmény mégsem kielégítő, részemről inkább a szolgálati buzgalom kifolyásának tartom.* A szigorú ellenőrzés hatása alatt túlságba viszik az anyag halmozását, elaprózását, az adatok, részletek szaporítását, az olvasmányok terén támasztott követeléseket, ami mind ártalmasan terheli az emlékezetet s mint megemésztetlen anyag akadályozza az értelmi fejlődést. Nem számolnak a rendelkezésre álló idővel, az egymást érő rendelt s túlbuzgóságból eredő ünnepélyek, versenyek, kirándulások, kényszer-játékok, korcsolyázás stb. mellett alig marad idő a rendes hétköznapi munka nyugodt folytatására. Azt kívánni, hogy tanulóink athléták, versenyképes tornászok legyenek, országot-világot járjanak, mentül többet játsszanak, minden élőt, holtat ünnepeljenek, mellette a tudományokban is jeleskedjenek, egy embertől napi 24 óra mellett kívánni nem lehet. Nem veszik számba, hogy az emberi elme véges, sem befogadni, sem megtartani nem képes mindent, hogy bizony elfeledi, amit egyik héten tanult, a másikon, mikor még egyetemi tanárok is legszivesebben kérdeznek abból, amivel legutoljára foglalkoztak, s egy-egy tanév végén vagy épen az érettségi vizsgálatra már fizikai és pszichikai lehetetlenség, de nem is szükséges felújítani mindent, amit addig tanult az ifjú.

Ismétlem, mindez a szolgálati buzgalom, az ellenőrzés szigorának kifolyása, melytől a tanár, ki ma mindezeknek ódiumát viseli, csak azon esetben képes szabadulni, ha túlteszi magát azon, vajjon jó vagy rossz jegyet ír-e a felsőség minősítő táblázatába.

Tárgyam érdemére térve, a magyar nyelvtanítás a három alsó osztály, a stílusfejlesztés a három középső s az irodalom ismertetése a két felső osztály feladata.

Kezdem a nyelv tanításával s a »társadalmiak« panaszával, melytől ma visszhangzik erdő és mező, főváros és vidék. Sok a szabály, a memorizálás, a hasznavehetlen lim-lom, a gyermekek idegesek, satnyák, ép a »fanosodás« korában, kezdődik az emberbutítás, a tanítás kérdésében »laikusok a szakértők, nem a tanárok«. Anélkül, hogy felülnék a társadalmiaknak, miként egy varga sem ülne fel, ha őtet a bőrkészítés módjára akarnák tanítani, csak a görög művész ismert figyelmeztetésére emlékeztetem a társadalmiakat, melyet ahhoz a bizonyos sutorhoz intézett. A szabály sok, az anyag terjedelmes, de anélkül, hogy a túlzás védelmére kelnék, tapasztalatból mondhatom, az egész művelt világon így van ez, mit nem tagadhatnak a társadalmiak, ha külföldi tankönyveket láttak már, németet, olaszt, franciát, angolt. Az idegesség igazi oka pedig

egészen másban rejlik, melyet ép azért, mert rejlik, helyesebbnek tartok itt inkább betakarni, mint leleplezni.

Az én panaszom az, hogy a gondolkodás fejlesztését sem az utasítás, sem a gyakorlat nem domborítja ki az anyanyelv tanításában. A tanulóknak nem azért kell tanulniok a magyart, hogy magyarul megtanuljanak, mert hiszen tudnak, hanem egyrészt hogy helyesen tudjanak, másrészt, hogy *helyesen gondolkodni tanuljanak*, annak a logikának elemeit, melyet majd a VIII-ban tanulnak s az életben lépten-nyomon kell alkalmazniok, már idejekorán iparkodjanak elsajátítani. Erre soknemű alkalmat nyújt az olvasmányok helyes elemzése, a tárgyi és nyelvi nehézségek megfejtése, a mondat fogalmának megmagyarázása, osztályozása, a mondat- és beszédrészek meghatározása, a szók tagolása, a ragok és képzők megkülönböztetése, a gyökeres magyar kifejezések megfigyeltetése, az ezekből nyert ismeretek logikai összefoglalása a szabályban, osztályozásban, az okozati összefüggés megértetésében, mi a társadalmiaknak úgylátszik magas, az értelmi fejlesztés szempontjából azonban elkerülhetetlenül szükséges.

Nem azért hozom fel ezeket, mintha a tanítás mindezt figyelmen kívül hagyná, de hogy mindez ne gépies, hanem céltudatos legyen: a helyes gondolkodás megtanítására irányuljon. Másrészt kívánom, hogy az elemzés túlzásba ne menjen, ne várja a kis fejletlen tanulótól oly nehézségek megoldását, melyek megfejtése nyelvtudósnak is fejtörésbe kerül, az elméleti s olvasmányi tárgyalásokat ne válassza szét mereven az utasítások követelése szerint. *A nyelvtani szabályok rövidek, fogalmazásukban szabatosak, ökonomikusak*, a példák ne egyes légből kapott, vagy jelentéktelen tartalmú s ismeretlen olvasmányból kiszakított mondatok legyenek, hanem szebb irodalmi helyek, közmondásszerű vagy valami életigazságot tartalmazó jelentős idézetek; a magyar és latin nyelv tanítása különben is egy kézben levén, az alsó fokon egymás felvilágosítására szolgáljon egyöntetű terminológiával.

Az olvasmányok megválasztására vonatkozólag utasításaink kívánalmai, tankönyveink gyakorlata részben helyes úton járnak. Meseszerű darabok mellett támogatják a történeti tanulmányokat, alapot nyújtanak az irodalmi oktatásnak. De a sok s többé-kevésbbé nehéz görög-római mithológiai anyag mellett *nem igen gondoskodnak a közhasznú ismereteket s erkölcsi okulást szolgáló olvasmányokról*. Ilyeneket, ha irodalmi jeleseink nem szolgáltatnának, a tankönyvírónak magának kellene szerkesztenie pedagógiai érzékkel, vagy irodalmilag kevésbbé neves szerzőktől is felvennie az olvasókönyvbe.

A tanár az így szerkesztett könyvből egyik olvasmányt nyelvtani, másikat történelmi, majd közhasznú ismeretszerzés vagy irodalmi és erkölcsi tanulság szempontjából tehet elemzés tárgyává.

Természetes, hogy ily irányú és berendezésű nyelvtan és olvasókönyv szerkesztése nagyobb gonddal és fáradsággal fog járni, mint a napjainkban gombamódra szaporodó s mintegy gyárilag

s tán nincs kizárva, szerzői vagy kiadói nyereségre előállított tucatkönyvek.

A nyelvtanításra még két megjegyzést teszek. Egyik a *helyesírásra* vonatkozik, mely minden nyelvnek és kornak tengeri kigyója. Mindig készül, javúl, de soha sem lesz kész és tökéletes. Előbb az akadémiai, jelenleg inkább a kormányhatóságtól eredő helyesírás az irányadó. Mindegyikhez, főleg az utóbbihoz szó férhet azon címen: vajjon lehet-e hatalmilag kötelezővé tenni oly szabályt, melynek megállapítása elvégre is a tudományos reflekszió dolga. Az általános fonetikus írás híve levén, a miniszteri helyesírást, mely amahhoz közeledik, elfogadom s az iskolában alkalmazhatónak tartom. De tűzbe nem megyek érte s ridegen nem követem s kötelezőnek nem ismerem el. A helyesírás végre is nem oly lényegbe vágó szempont, melyen a stíl vagy mű értéke fordulna meg s melynek gyakorlatban sokan oly nagy fontosságot tulajdonítanak, hisz ezen címen régebbi jeleseink egy részét meg lehetne buktatni vizsgálatainkon; másrészt a tanulót sem akarom megfosztani attól, hogy egyéniségét érvényesítse, mikor írását tekintélyre, nyelvszokásra vagy egyéb okokra (etimológia, analógia, fonetika) alapítja. Részemről a francia közoktatási miniszterrel tartok, ki azt állította, hogy *a helyesírásban hiba csak az, ami tudatlanságból ered.* Amit a tanuló meg tud okolni, ridegen hibának venni nem lehet. Legyen előtte szabály, norma, de annak sem szőrszálhasogató elaprózása, sem merev kényszerítése ne szolgáljon korlát gyanánt egyéniségének okokra alapított érvényesítésében.

Másik megjegyzésem *a rendszeres nyelvtannak* szól. Szerintem az máris veszített eredeti terjedelméből s kell is, hogy mértéket tartson terjeszkedésében s tekintettel legyen a lehetőség s észszerüség követelményeire. *Ne legyen az más, mint az I. és II. osztályi vázlat kiegészítése, az elemi fokon megállapított keret okos kitöltése s főkép ne legyen egy új könyv* másként fogalmazott szöveggel, beosztással, példákkal, hanem maga az előbb használt könyv anyagának kissé bővebb, a tanuló fejlettségéhez mért kifejtése, amelyben az előbbi tanulmányokhoz újabb ismeretet is szerez a tanuló, de a régit neki nem kell újból tanulnia. A magyar nyelv rendszerének VII. osztályi áttekintése pedig a »mi az ige, mi a névszó, melyek a fajai, hányfélék a mondatok?«, szóval az alsófokú tanítás anyagának sablonos lekérdezése helyett feleljen inkább arra, hogy *miben nyilvánul a magyar nyelv természete,* melyek a magyar észjárást feltüntető sajátságai, hogyan egyezik a rokonnyelvekkel, s tér el az érintkező nyelvek (latin, német, francia, szláv) tulajdonságaitól, mi a jelentősége a régi nyelvmaradványoknak s tájszólásoknak, mit kell tartani a nyelv idegen elemeiről, az irodalmi és népnyelvről, mint lehet fejleszteni, gazdagítani a nyelvet, amely kérdések mindegyikét aztán nem adattöltelékkel megterhelni, hanem vonzó értekezés hangján érdekessé lehetne tenni.

A helyes nyelvtanításról egészen természetes a *stílus* ismertetésére való átmenet, mert a stílus nem más, mint a nyelv magasabb

fokú kifejlődése, a beszélő képesség művészi kiképzése, sőt ha a helyes nyelvhasználatra megtanítottuk az ifjút, már a stílus bizonyos nemét adtuk neki.

Szerintem *a magyar stílustanítás alapja hibás, menete gépies, inkább mint eszméltető, miért is reformálni, új alapra kell fektetni*, a mesterség színvonaláról a művészet magaslatára emelni. Könyveink, a stílusnak még fogalmáról sem nyújtanak világos képet, annál kevésbbé magyarázzák, értetik meg elsajátításának titkát. Fejtegetéseik inkább csak az előadás módjainak egyén, tárgy s cél szerinti különbségére vonatkoznak, a stílust a gondolatkifejezés magasabb nyelvi eszközének tekintik s ezen nyelvi eszköznek különféle alkalmazása szerint osztályozzák, mikor megkülönböztetnek általános és egyéni stílt, egyszerű és szép irályt, prózai és verses előadást. Pedig a stílus csak egy, bár sokféle módon s eszközökkel nyilatkozik, lényegét s titkát más valami teszi, mint a külső módok és eszközök.

Legelső feladatunk tehát az lesz, hogy *a stílus tanítását természetes alapjára, a lélektani alapra vigyük vissza.* Ki kell mutatnunk, hogy a stílus az emberi léleknek ép oly természetes megnyilatkozása, mint a sírás, nevetés, a beszélés és mozgás. A külső és belső ingerek az emberi lélekre állandó és soknemű hatást gyakorolnak, a lelki tünemények egész sorát indítják meg, amelyeknek visszahatásai a különféle pszichofizikai jelenségek. A külvilág képei a fejletlen vagy műveletlen lélekben más szellemmozgást indítanak meg, mint a kifejlett- és műveltben, más hangulatot, más kedélyhullámokat keltenek, aminek eredménye is a léleknek más-más megnyilatkozása lesz, egyik esetben csak száraz, objektiv kijelentés, a másikban a kijelentés oly neme, mely a szubjektiv elemek egész sokaságát foglalja magába.

Ily alapon indúlva, lehet megközelíteni a stílus fogalmát, mint oly lelki működést, mely a tárgyak és dolgok gondolatának mintegy mozgást kölcsönöz, azoknak a nyelvbeli kifejezésben életet ad. A stílusban a nyelv nem puszta megnevezés, kép, hanem az egyén lelki életének tükre, mely a fogalmat, gondolatot nem mint absztrakt létezőt s mint más egyénnek lelki tartalmát, hanem mint a gondolkodó s beszélő lelki állapotával egybeforrt konkrét életjelenséget állítja elénk. *A stílus tehát a gondolatnak olyan nyelvi jelölése, mely egyrészt magának a gondolat tárgyának tulajdonságait, másrészt alanyának lelkületét is híven feltünteti.*

Következőleg a stílus nem metafóra, figura, métrum, virágos nyelv, pathetikus hang és gesztus, melyek nomenklaturája tölti ki stíluskönyveink nagy részét, mintha azok alkotnák a lényeget, holott nem mások, mint csak eszközök és módok a stílusban letükröző lélek sok-sok nyilvánulásai közül, miként eszközök a festményhez a szinek, zenéhez a hangok, rajzhoz a vonalak. A stílus lényege az élő eszme az értelem, érzés, képzelet műhelyéből, »*il faut des choses, des pensées, des raisons*«, miként Buffon mondja; »*il faut savoir les présenter, les nuancer, les ordonner*«, tárgyra, gondolatra, értelemre s érzelemre van szükség, érteni kell azok kifejezése, szinezése, összefoglalása módját;

mert a szenvedélyes hang, gyakori s kifejező taglejtés, csengve omló szóvirág csak a nyers tömegre hat, mint részletesebben magyarázza, de a kiknek feje helyén van, ízlése természetes és finom, azoknak lelkéhez, szívéhez kell szólni az élő eszme hatalmával.

A stílus ezek szerint művészet; zseni kell hozzá, mint a többi művészethez, folytonos gyakorlás, műveltség és ízlés. Plato a tökéletes rétorról szólva, azt mondja, hogy annak mindenben tökéletes filozófnak, valódi bölcsnek, ügyes értekezőnek, az igazság fáradhatatlan kutatójának s a jó szenvedélyes kedvelőjének kell lennie. Különbséget kell tennie a valódi és hamis beszédmód között, az igazat és jót nem vásári kikiáltó módjára, hanem a meggyőződés erejével hirdetnie, mert csak az erkölcsös ember képes erkölcsössé tenni polgártársait. *Aristoteles* szerint a szónoknak alaposan kell ismernie az emberi érzelmeket, a bizonyítás és megindítás eszközeit, míg *Cicero* szerint jártasnak kell lennie minden dologban s tehetséggel enciklopedikus ismereteket egyesítenie, melyek nélkül hivalkodó, gyermekes, nevetséges szóhalmaz lesz beszéde. *Cato* a »vir bonus dicendi peritus«-ban határozza meg a jó szónok kellékeit. *Quintilianus* a jó stílus alapját a folytonos elmélkedésben látja s *Horatius* hires elve »scribendi recte sapere est principium et fons« a helyes gondolkodásba helyezi a stílus titkát, mivel a helyes gondolatokat önkényt követik a helyes kifejezések. *Balzac* a nyelv csinosságát a tudomány erejével s az érvek bőségével köti össze az irásművészetben. *Chatham* lord szónoki sikereit a klasszikusok olvasásának s az aristotelesi logikának tulajdonítja. Mindaz, ami a jó szónok kellékeire áll, áll a stílus művészére is. A jó stilisztának rátermettséggel tanulmányt, eszmegazdagsággal szóbőséget, invencióval logikai gondolkodást, erővel ízlést, szellemi tartalommal lelki derékséget kell párosítania.

Igaz, hogy tizennégy-tizenöt éves gyermek mindennek megértésére nem képes, ezeknek a követelményeknek birtokában még nincsen. Tehetsége ha van, még inkább szunnyad s csak kivételes esetekben tör elő ebben a korban. Az ismeretszerzésnek csak küszöbén áll, látóköre szűk, az okokra épített gondolkodás, a mélyreható itélet, az eszmei szépségen való megindulás még hiányzik lelki életéből, a kifejezés gazdagsága, változatossága, ereje és finomsága nem áll rendelkezésére. De elérkezett az ideje, hogy lelki adományait életre hívjuk, gondolatai, érzelmei, vágyai világát tevékenységre indítsuk, belső tartalmát kifejtsük, egyénisége szárnyait kibontsuk. S mindezt elérjük, ha értelemmel, tapintatosan, helyes eszközökkel s szeretettel közeledünk az ifjú lelkéhez. Mert nincs oly magasan szárnyaló eszme, mélyen járó gondolat, melynek megértéséhez a tanár oda nem ragadja tanítványát, ha alkalmas módon vezeti a tanítás fonalát.

Szerintem *a stílfejlesztésnek első lépcsője a belső ember nevelése, az erkölcsi és esztheticai érzék felkeltése, művelése.* A tanulóval meg kell értetni, hogy nem a gyomor a fő, mint a szocializmus hívei, köztük a francia tanférfiak s a társadalmiak egy része, hiszik. Az ifjú lélek természetes ártatlanságát meg kell menteni a meglett kor durvaságaitól, eredeti hajlamát az idealizmusra meg kell óvni az anyagelviség

érintésétől. Szivében, lelkében, jellemében a szép, jó és nemes eszmék s hevületek tiszta forrását kell fakasztani, mert a patak vize csak akkor élvezhető, ha tiszta forrásból ered. Kétségtelen, mindez az általános nevelés feladata, de nézetem szerint a stílustanár haszonnal irányíthatja rá növendéke figyelmét a szoros összefüggésre, mely az eszmei tartalom s nyelvbeli alak közt fennáll.

A továbbiakban *rá kell szoktatni a tanulót, hogy ismereteinek körét tágítsa, a tárgyak és dolgok fogalmával tisztába jönni iparkodjék.* Ezt a helyes tanulás és gondolkodás megtanításával érhetjük el. A tanulóban szomjuságot kell kelteni a jó és hasznos ismeretek után, meg kell vele értetnünk, hogy stílusa csak annak van, a ki sokat és sokfélét olvas, mert eszmebőséget, szókincset csak így szerezhet; a tanultakon sokat kell elmélkednie, mert csak a gondolkodó fő tudja ismereteit kellő rendbe összeszedni, a helyes, odavágó kifejezést megtalálni.

A tanulót korán rá kellene venni, hogy szeresse, becsülje a könyvet, ragaszkodjék hozzá, magának megszerezze, ne csak a könyvtárból szedje olvasmányait, hanem állítson össze kis gyűjteményt saját könyveiből, melyek folyton vele, segítségére vannak, vele mintegy összeolvadnak. Azért *olcsóbb könyveket kérek az ifjuság részére,* ne a kiadók gazdagodjanak (a szerző úgy sem igen gazdagszik), hanem a tanuló szellemi készlete. *Változatossá is kivánnám tenni az olvasmányokat, még a magyar irodalom körében is.* Arany Toldiját nem kellene félévig kínozni a IV. osztályban, alapos bevezetés után Toldi Estéjére és más klaszszikusra is rá lehetne térni, de jó stílú könyvekkel lehetne foglalkozni más tárgy köréből is, mert igen sokszor a stilisztának reális tárgy valamely mozzanata szolgáltatja azt az eszmét, mire az irodalomban szüksége van és megfordítva.

A gondolkodás tanítását sem úgy értem, mint stílus-könyveink teszik, hogy közlik a logikai sémák vázlatát, hanem úgy, hogy *a tanár vezesse rá tanítványát, mit kell valamely tárgyban szemügyre venni, hogyan kell részekre bontani elemeit, összefüzni az egybetartozókat, elválasztani a különnemüeket, mi a lényeg, mi a lényegtelen. Próbálja a tanulót együttgondolkodásra vezetni,* vegyen fel egy tárgyat, tételt s arról mintegy hangosan gondolkozzék s így példában mutassa be a stiliszta lelki működésének képét. A könyv olvasmányai mellett tanítsa meg őt olvasni a természet és élet nagy könyvéből is. *Mutasson rá a természeti jelenségek nagyszerüségére, az élet megrázó, felemelő jeleneteire,* a történelem nagy alakjaira, fenséges küzdelmeire, a nemes törekvések diadalára, a gonoszság megszégyenülésére, az emberi szellem hatalmára a művészet remekeiben. Tanítsa meg őt arra, hogy tapasztalatai, tanulmányai tárgyát ne szárazon, közönyösen szemlélje, hanem egyénisége letükrözésében, amint azt a képzetek egész csoportjával hozza kapcsolatba, csodálata, megvetése, szeretete, gyülölete színével vonja be.

Ide járul *az irodalmi művek formai megfigyelése, szerkezeti s előadásbeli elemzése, a jó társalgók, előadók, művek jelességeinek ellesése;* csak azután az elemzésre, okulásra felvett művek valóban a jó stílus

példái legyenek : Mikes, Kölcsey, Gyulai, Beöthy, Jókai-féle remekek, amelyekből oly keveset tartalmaznak stíltanító könyveink.

A nevelés, tanulás és elmélkedés munkáját kiegészíti *a gyakorlás*. De nem csupán a sablonszerű írásbeli dolgozatok. Aki csak ilyet ír, soha sem tesz stílusra szert. Azért gyakorlatírás inkább kevesebb legyen s annál több és úgyszólván *állandó a magángyakorlás* : a feljegyzésre érdemes gondolatok papirra vetése, az olvasmánykivonatok takaros elkészítése, a társalgási könnyedség, a szóbeli előadás elsajátítása, melyek mind, miként studiumok, etűdök szolgálnak a művészet előkészítésére.[1]

A stílus próba technikai kivitele Buffon szerint már mintegy adva van a tanulmányban és elmélkedésben. Aki jól átértette és átérezte tárgyát, minden nehézség nélkül önti formába azt stílszerűleg. De aki még kezdő s aki Buffon művészetéig emelkedni nem képes, haszonnal teszi, ha a tárgyra vonatkozó ismereteit, reflekszióit, amint azok megszületnek, papirra veti s aztán megállapítva a tervet, az előadás hangját az egység, arányosság kívánalma szerint megrostálja s természetes sorrendbe szedi az anyagot s bele a lelkéből szakadt lehelettel életet lehel.

Ami már most *a stílus megnyilatkozásának különböző módjait*, eszközeit illeti, melyekre stíltanító-könyveink úgyszólván egyedül vetnek ügyet, mintha csak azok tennék a stílus lényegét, kellékeit, *mind-mind a lélektani természetesség törvényére kell alapítanunk*. Ki kell mutatnunk, hogy a stílus összes jellemző tulajdonságai, minők az eredetiség, a világosság, szabatosság, tömörség, magyarosság, melyek különben még inkább elemi, nyelvtani tartozékai a nyelvbeli előadásnak, a szóképek és alakzatok, mint a szemléltetőség és élénkség eszközei, keresetlen egyszerüség, nemesség, könnyedség, alkalmazkodó változatosság és választékosság, hangzatosság (numerus), zeneiség (rithmus, vers), melegség, színezés, erő (verve), a francia ízlés (goût), ötletesség (esprit), a német Gemüth, az angol humor, az olasz buon senso és dolcezza, a diszpozició törvényei, *mind a telki működések természetes hajlamából folynak az eredeti vagy asszociált, a hasonlóság, ok-, tér- és időbeli érintkezésben levő képzetek minőségén, erején és időtartamán alapulnak*. Mindezeket kevés számú minta darabok elemzése alapján esik alkalom rövid, világos szabályban összefoglalni, alkalmas példákkal megvilágítani, rajtok a jó stílus kellékeit megértetni, a különféle néven nevezett stílushibákra rámutatni ; használható és becses útmutatásokat, példákat nyújtanak e tárgyban Greksa Kázmér értekezései a pécsi főgimnázium Értesítőjének több évi folyamában.

A retorikai és poetikai tanítás érdemébe itt külön nem bocsátkozom, fentebb előadott elveim következtetést engednek felfogásomra. Mintadarabok elemzéséből foglaljuk össze a didaktikai

[1] Előadó itt mellesleg azt az eszmét vetette fel, hogy a jó stílusú tanulókat a kötelező gyakorlatírás alól részben fel lehetne menteni, részint jutalmazásukra, részint a gyengébbek serkentésére, részint népes intézetekben a tanár munkájának megkönnyítésére.

akribiával megfogalmazott szabályt, a műfajok eredetére, megértetésére vonatkozó fejtegetéseinkben lélektani alapra helyezkedjünk.

Az összes stílustanító-könyvek általán rövidek legyenek, az elméleten kívül csak a mintadarabokat tartalmazzák. A többi, tekintetbe jövő művek ifjúsági használatra készült kiadásokban legyenek meg a tanuló saját könyvgyűjteményében s az osztály szükségleteit kielégítő könyvtárban, de ne úgy, hogy Petőfi, Vörösmarty összes művei olcsó kiadásban, hanem a IV., V. és VI. osztály Petőfije, Vörösmartyja, stílusfejlesztő olvasmányok, értekezések, tanulmányok stb.

A feleltetés ne szabály- vagy tartalomfelmondásból álljon, bár szükségesnek tartom, hogy a főbb dolgokat a tanuló kifogástalanul tudja ; de tegye próbára a tanár tanítványa tudását valamely rövid, új darab elemeztetésével, benne a lényeg vagy elrendezés meghatároztatásával, valamely mű egy lapjának elolvastatása után egyes jellemző stílussajátságok kimutattatásával, adassa elő vele, hogy Pázmány műveinek egyik szakaszában miben találja az erőt, Kölcseynél miben látja a numerust, reflekszíót, Mikesnél az egyszerüség báját, Kazinczynál az idegenszerüséget stb.

Mindenek felett pedig legyen türelmes a tanár, helytelen feleletéért, fejletlen stílusáért le ne hordja tanítványát, nagykönnyen meg ne buktassa, meggondolva, mi magas művészet a stílus, melynek még csak küszöbénél áll az ifjú, s ha csak azok kerültek volna ki a középiskolából, kik jó stílusra tettek szert, vajmi kevesen lépték volna át az egyetem kapuját. Inkább *ő maga legyen jó stiliszta, hogy példát tudjon adni*, miként a tornamester is csak akkor egész ember, ha nemcsak szóval magyarázza meg, de gyakorlatban is megmutatja az erőművészet fogásait. Legyen »vir bonus scribendi peritus«, nemes gondolkodású beteges érzelgősség nélkül, választékos szavú és tollú keresettség nélkül, hogy belőle s vele együtt a többi tárgyak tanáraiból is mintegy emanáció útján terjedjen át tanítványaira az idealizmus szeretete s annak szóban, írásban való megtestesítésének művészete.

Mondani sem kell, hogy mindaz, mi a jó stílus megszerzésére vonatkozik, vonatkozik annak felismerése-, élvezésére és méltatására mások műveiben is.

Azok *a kiküldöttek pedig*, akik időnként s lehet mondani elég gyakran intézeteinket látogatják amellett, hogy az elért szerényebb eredményeket sokszor keményen lebirálják s a fáradó tanárokat jó tanácsokkal látják el, mivel inkább a példa, mint a szó gyakorol vonzóerőt, *tartsanak néha minta-előadásokat* s azok eredményét kérjék számon a tanulóktól, amint jelenleg részemről is tán inkább ily előadásban, mint doktrinér fontoskodással mutathattam volna be elveimet. A különbség csak az, hogy én értekező, nem gyakorlati előadásra kaptam megbízást, ama kiküldötteket pedig mi sem köti, hogy gyakorlatilag bemutassák a stílustanítás művészetének legcélravezetőbb módját. Viszont a helyes vérkeringésnek megfelelően *rendeljenek fel időnkint a vidékről is fővárosi intézeteinkbe egyes meg-*

figyelőket, hogy az ottani viszonyokkal megismerkedjenek s azokról beszámoljanak.

Brevis esse laboro, ha tán obscurus nem is, bizonyára longus fio. Szolgáljon mentségemre az a meggyőződésem, hogy ha előadásomat sikerült érdekessé tenni, hosszúság mellett is rövid marad; ez, ha nem sikerült, rövidsége mellett is hosszú, unalmas lett volna. De immár a befejező részhez jutottam, midőn rátérek az irodalomtörténetre, mely a középiskolai magyar nyelvi tanításnak szintén befejezését képezi a VII—VIII. osztályban. *Szerintem e tárgy feladata s céljának kitüzése utasításainkban egyoldalú és hibás*, mikor az a kiváló írók és művek ismeretének egyedül csak a fejlődés rendjébe foglalására van korlátozva. *Az irodalomtörténet fejlődésének ismerete nem öncél.* Jelentékeny része a műveltségnek, eleme a tudományos, hazafias és erkölcsi kialakulásnak, de tulajdonkép *csak eszköz az emberi életszépségen, kalokagathián alapuló boldogság előmozdítására.* Az eljárás módja kétségtelenül az összefoglalás egyfelől, másfelől a kiegészítés, a tárgyalás kiinduló pontja az olvasott anyag, melynek feldolgozásából szűrődik le az irodalomtörténeti okulás. De míg ez eljárásban utasításaink igen helyesen kiemelik a politikai és művelődéstörténettel, a külföldi irodalmi mozgalmakkal való kapcsolat s az eszthetikai szempont fontosságát, *hiányzik az író és mű ethikai jelentőségének hangsúlyozása.* Igaz, hogy ez részben az előbbi tekintetekben is benne van, de szerintem ezt kell a dolog közepébe helyezni. Micsoda helyet foglal el az író irodalmunkban, mi értéke, jelentősége van a műnek, nemcsak artisztikai s evolucionális, hanem abból a szempontból is, mennyiben idézte fel a közjó virágzásának feltételeit, járult hozzá az egyén, társadalom, haza és emberiség jólétének előmozdításához? amikre bővebben már csak azért sem terjeszkedem itt ki, mert a mult évi értekezések, ha némi eltéréssel is, minderről helyesen megemlékeztek.

A nevek, számok, címek, apró-cseprő adatok száraz lajstromozását mellőzni kívánom, illetve csak a főbbek ismertetésére szorítkozom, életrajzi adatait csak a nagyobbaknak tartom szükségesnek felsorolni, azt is inkább működésükbe beolvasztva, mint attól elszigetelve s a tárgyalás elejére vagy végére kihelyezve. A tanítás súlyát Szegedy Rezső jeles értekezésével (Pécsi Főreálisk. Értesítő) egyetértőleg maguknak az irodalmat tevő műveknek ismertetésére s az abból folyó eszméltető, tartalmilag, alakilag helytálló, közérzésben gyökerező összefoglalásokra ejtem. Ehhez néhány megjegyzést fűzök.

Először is *nem kell mindent elolvastatni, csak a főbb műveket, s mivel ilyen is már nagyon sok van irodalmunkban, ezek közül is csak a legfőbbeket, a mintadarabokat.* Ezt sem úgy értem, hogy amit a tanuló egyszer olvasott, azt alkalomadtán, pl. az érettségi vizsgálaton, mind kell tudnia. Hisz a tanár sem tudja mindazt, amit valaha olvasott. Ha pedig egyszer már elfeledte, a sorra jövő új tanulmányok mellett alig lesz alkalma, hogy régi olvasmányai felújítására ismét napokat, heteket fordítson. Azért nem kell gondolni, hogy amit valaki már olvasott és elfeledett, teljesen elveszett a lélek kincses-

házából. Az a kincsesház értékben nyert, a szellemi erő izmosabb lett, s ha tán a tanár kérdésére a tanuló nem tudja reprodukálni az emlékezetéből kiesett anyagot, még nem következik, hogy a vele asszociált gondolatsor egyik tagja sem képes alkalomadtán felidézni az elfeledettnek látszó ismereteket.

Tekintetbe jő, hogy *a gazdagabb miliőből többet lehet meríteni, mint a szegényből.* Egy fővárosi tanuló sok olyant sajátít el könnyű szerrel, könyvtárak-, színi és tudományos előadások-, múzeumi kiállításokból, előkelőbb rétegekkel való érintkezésből, melyeknek nem tudásaért lesajnálja a vidéki iskolák tanulóját. Londonban volt alkalmam nap-nap után tapasztalni, miként tódulnak az iskolás gyermekek a különböző tárlatokba, a National Portrait Gallery-ba, hol szemeik előtt áll az irodalomtörténet nagy könyve írásban és képben, a Kensington-múzeumokba, hol természetrajzot, fizikát, művészetet, a British Múzeumba, hol régiséget, történetet, ethnografiát s minden egyebet többet tanul egy nap, mint ha nálunk egy évig jár iskolába. Ezért is elengedhetetlen követelmény, hogy minden város végre rendelkezzék tudományos gyűjtemények és eszközök befogadására alkalmas nagy és gazdag intézetekkel, könyvtárakkal, múzeumokkal; mindaddig pedig, míg azok nem lesznek, ne felejtsük, hogy a pécsi tanuló nem Londonban, sem a fővárosban nem tanul, hanem vidéken. Végre is a középiskolai tanuló nem tanári vizsgálatot tesz s nem kell már most mindent elolvasnia, sőt a kényszer folytán megunnia, hanem *majd ha végzett ember: pap, orvos, ügyvéd, katona lesz, maradjon neki még akkorra is olvasni valója és kedve az olvasáshoz,* amely kedvet napjainkban nem igen tapasztaljuk dühöngeni társadalmi osztályainkban.

Szükségesnek tartom a tanulmány tárgyaiul szolgáló olvasmányoknak tartalom tekintetéből szigorubb megválasztását s osztályok szerint helyesebb beosztását. Deák Ferenc, Kemény Zsigmond munkái, Gyulai Aranyja nem valók az ötödik osztályba, mikor azokat akárhány középiskolát végzett egyén sem érti át teljesen. *A sok, erotikumot lehelő olvasmányt pedig úgy itt, mint az oktatás egész során mellőzni vagy iskolai kiadásban használhatóvá tétetni kívánom.* A tanuló képzeletének, érzékiségének csiklandozásával nem kell őt idő előtt izgatni olyanra, ami izgatás nélkül is megjő s minden izgatás mellett is előbb elpárolog a sivár kiábrándulásban, mint hogy már az iskolában kellene életre hívni. A régebbi időben, anélkül, hogy ezt a mai fölé helyezni kívánnám, csak titokban olvashattuk el a Karthauzit, szinházba csak néha napján mehettünk egy-egy hazafias darab megtekintésére. Ma a szeretkező olvasmányok, a pásztoróra gyönyöreit, a megjátszott férjek történeteit elbeszélő művek egész sora van előírva olvasásra, az erkölcsi sülyedés förtelmeit ábrázoló képek és könyvek kitéve az üzletek ablakaiban szemléletre s a szinház látogatása úgyszólván rendelettel beiktatva az iskolai munka programmjába. Nem említve, mily fonák és természetellenes az éretlen gyermek ajkán állandó lebegése a szerelemnek, szemet húnyva az előtt, hogy napjainkban mily költészet, erkölcs, ízlés nélküli darabok járják

szinházainkban, csak arra a nevelő (!) hatásra mutatok rá, melyet még klasszikus művek előadásában is igen sokszor képzetlen szinészek durva rögtönzetei, trágár élcei s a belső hiányt külső mutatványaikkal takaró szinésznők ábrázolásai a tanuló lelkére gyakorolnak.

Az olvasmányok mellett megjegyzést teszek *az irodalmi elméletre is*, melytől újabb időben kissé túlságosan félni látszanak a konkretizmus apostolai s az absztrakt gondolkodás ellenei, a tekintély ítéletétől fázó s önmagukat feltoló tekintélyek. A tanulónak ne adjunk semmi készet, ne mutassunk be neki semmi vívmányt, mondják. Mindenről ő maga alkossa meg véleményét, bírálja meg Shaksperet, Molièret, Petőfit és Aranyt, találjon fel minden tudományos tantételt ő maga eladdig, hogy már ne is ő tanuljon, hanem a tanár s ne a tanár kérdezzen, hanem ő kérdezze ki a tanárait. Mit neki Toldy, Gyulai, Beöthy, kinek kézikönyve mellesleg legyen mondva, egyedül tekinthető fejlődéstani lépésnek Toldy után, a többi mind ebből él egy kis változtatás-, toldozás-foldozással. Erre nézve nekem *az a felfogásom, hogy a tanuló maga mindent nem találhat ki, mert sem ereje nincs hozzá, sem a magyar irodalom nem oly szegény, hogy ideje volna mindent figyelme, vizsgálata tárgyává tenni*, de nem is szükséges, mert ha a tudományt minden gyerkőc elülről csinálná, nagyon keveset haladna előre az emberiség s másrészt amit megírt Beöthy, azt egyelőre bátran elfogadhatja tanuló és tanár egyaránt s ha később talán egyben-másban más eredményre jut vizsgálataiban s ereje és ideje lesz hozzá, semmi sem áll útjában, hogy szembeszegezze vele a saját felfogását. Végül, ha már annyira jutunk, hogy mindent kézbefogva az érzékeknek tanítunk, félni lehet, hogy teljesen kiszárad a képzelet, elhal az emlékező képesség, begyepesedik az elvont gondolkodás útja, amely lelki funkciók energikus közreműködését eddig sem nélkülözte s ezután sem nélkülözheti a komoly tudományos kutatás. Elvem tehát a *ne quid nimis*. Tanítsunk inductive, de ne zárjuk ki a dedukció útján megállapított s közönségesen elismert igazságokat sem. Tanuljunk meg tanulni, de ne habozzunk elfogadni a valódi tekintélyek tanítását sem abban, amit magunk nem tanulhatunk, azaz állapíthatunk meg.

Ezekből foly, hogy nekem *a kérdezés módjára* is megvan a saját felfogásom. És itt legelőször is a tényállást kell tisztáznunk. Egy miniszteri leirat panaszolja, hogy a tanulók előadása szaggatott, nehézkes ; a miniszteri kiküldöttek pedig úgy találják, hogy a tanulók feleletei magolásra vallanak s nem egyebek leckefelmondásnál, melyből hiányzik az önállóság, az értelmi belátás ismérve. Nem kerülheti ki figyelmünket, hogy e két vádban ellentét lappang : makogásnak tartja az egyik azt, amit a másik szajkózásnak nevez. A tanárok aztán nem tudják, hogyan tanítsanak, hogyan kérdezzenek. Azt mondják, ha összefüggőbb, folyékony előadást kivánnak, ilyet a tanuló mégis csak az összefüggésben tanult anyagból tud adni ; ha pedig értelmi összefoglalásokat óhajtanak, az önálló tudás, az eredeti felfogás jeleit kutatják, abban kerekebb s folyékonyabb előadást csak akkor várhatunk, ha a tanulót ily kérdésekre előkészítik s azok-

ból kérdezik, ami aztán ismét nem lesz egyéb a betanított feleletek felmondásánál. Szerintem a kérdezés és felelés helyes módja az, mely a kettőt összekapcsolja. Adjunk fel egy rövid elméleti kérdést, melyben a tanuló memóriáját s előadóképességét megmutathatja s ebben ne bántsuk az ő eredeti felfogását. Azután intézzünk hozzá néhány kérdést a tanultak köréből (pl., kik voltak legtanultabb költőink az újabb korban s miben nyilatkozott képzettségük? micsoda elvek vezették Kölcseyt, Bajzát a kritikában, esetleg Kazinczyval egybevetve? miben nyilvánul Vörösmarty, Arany vagy a népköltés humora? miként érvel Szemere Bertalan a halálbüntetés ellen? miben áll a régebbi irodalmi termékek fontossága? mutassa ki a balladai sajátságokat Arany »A walesi bárdok«-jában; az epika, líra, dráma, regény fejlődéseféle kérdéseket inkább banálisoknak tartom); e kérdéseken azután, melyekhez hasonlót évközben sokat fel lehet adni, de vizsgálatra nem kell előkészíteni lekérdezésre, puhatoljuk a tanuló itélő, fogalmazó és kifejező képességét, de ne támasszunk elsőrangú követeléseket előadása folyékonyságával szemben. Ebben *türelmet, körültekintést kérek a tanuló részére, mert hisz a felnőtt s kialakult emberek sem mind jó előadók, ügyes rögtönzők, de még csak jó felolvasók sem.* Könnyű a hivatalos kiküldötteknek drákói szigorral referálni a miniszteri dolgozó szobában, ahol nincs kritikus vizsgáló, ellenőrző hallgatóság, miként annak idején Schwicker is kurucpártiságról vádolta be a pécsi középiskolákat, mert a tanulók az összbirodalmi törekvésekről hazafiasan írtak érettségi dolgozataikban, pedig az irattár adatai szerint a tanári testület előtt elismeréssel s dicsérettel emelte ki az intézetek működését; de nehéz a szegény diáknak, akinek a lelkét a tréma vaskeze szorongatja s bénítja szellemi funkcióinak akadálytalan működését. Hallgassuk végig a tanároknak, főkép megfigyelők előtt való előadásait, még az egyetemiek fejtegetéseit is, ujjainkon megszámlálhatjuk a jó előadókat s az önálló gondolkodókat, kiknek leckeanyagát valamely régebbi műben vagy külföldi forrásmunkában nem követhetjük nyomon. Vegyük tekintetbe, hogy perorációhoz a hely és körülmények megszokása is szükséges, s a megszokott környezetben ügyes előadó ügyetlenné válik a szokatlan légkörben. S ha a tanuló annyiszor állhatna érettségi vizsgálat elé, mint a képviselőház vezető tagjai a hányszor felszólalnak, ők is folyékonyabban beszélnének. Ne is facsarjuk a tanulót, mint a citromot, mert tudok esetet, midőn érettségi vizsgálaton egy tanuló Berzsenyinek vagy tiz költeményéről részletesen számot adott, s még mindig többnek tartalmát kivánták tőle, s mikor a bizottság egyik tagja vizsgálat után így szólt: mindnyájan ismerjük, tanultuk Kölcsey Hymnusát, mondja el valaki közülünk részletesen a tartalmát, erre senki sem vállalkozott. A szabad előadás fejlesztése szempontjából részemről utalok az önképzőkör helyes vezetésére és foglalkoztatására, ahol úgy a fellépés biztosságának növelésére, mint a tanuló hajlamának megfelelő önálló kutatásra felszólalások-, bírálatokban, tartalmi ismertetésekben számos alkalom kínálkozik.

Mindezeket ajánlom megszívlelésre a nagyhangú társadalmiaknak is, kik fellépésük után ítélve, azt gondolják, hogy mivel az orvosok átlaga iskolai tanulmányait elvégezvén a gyakorlatban 10—12 receptet alkalmaz állandóan a szenvedő emberiség kínjainak enyhítésére vagy örök elnémítására: más, főleg tanár sohasem olvas fiziológiát, pszichológiát, amely tudományok vaskos kötetei zavartalanul szundikálnak az ő könyvtáraikban.

Felfogásom szerint a középiskolai magyar-tanítás nyolc évfolyama, míg a helyes gondolkodás, beszélés és írás elsajátítását, a kedélyi és erkölcsi kialakulást szolgálja egészében, addig a nyelvtani fokozat kiválóan az értelmi működés kifejlesztésére, a stílustan korszaka a kedélyi mozzanatok, aiszthezis, izlés művelésére, az irodalmi tanítás végül a jellem kialakítására kínálkozik alkalmas eszközül s ekkép szervesen illeszkedik be az egész ember szellemi, és mert mértékletességet hirdetek, testi nevelésébe is, vele együtt az emberiség haladásának közös munkájába. Az ily módon keresztül vitt tanítás mellett a tanuló előbb-utóbb meg fogja érteni, hogy e tantárgyat nem azért tanulja, mert vele kínozni akarják s mert valamit csak kell tanulni az iskolában, hanem azért, mert az általános műveltségnek elengedhetetlen feltétele s az az alap, mely őt későbbi szakműveltségének megszerzésére, a haza és emberiség boldogságának előmozdítására képesíteni fogja.

E munkához filozófiai elmére van szükség, mely filozófiai tudással választja meg eszközeit, filozófus szemmel ítéli meg a tanuló erejét és munkáját, hogy elkerülje egyfelől a túlzás, másfelől a mulasztás Szcilláját és Charibdiszát.

Ezzel előadásomat befejezve s a tisztelt közgyűlés megvitatása alá bocsátva, még csak azokat a tételeket sorolom fel, melyeket a múlt évi előadásokból elfogadok s azokat, melyekhez hozzá nem járulok.

Nosz Gusztáv inkább általános keretben mozog s a VII—VIII. o. irod. tanításban szerzett egyéni tapasztalatait adja elő.

Helyes 1. hogy az irodalomtörténeti tanítás működjék közre az írók termékeiben rejlő ethikai elemek kiaknázásával a tanulók jellemének és világnézetének kialakulásában.

2. A magyart V—VIII-ig ugyanaz a tanár vigye felebb, míg Madzsar kívánata I—VIII-ig alig kivihető.

3. A módszer induktiv legyen.

4. A tanár tudjon lelket önteni a tárgyalandó anyagba.

5. Az olvasmányokban a tanulót nem hagyhatjuk vezetés nélkül, de folyton nem is vezethetjük, 3—4 kiválóbb mű egész terjedelmében olvasandó.

6. Az olvasmányoknál puhatoljuk, mily összbenyomást nyert a tanuló, mi tetszett neki s miért?

7. Nem helyes az olvasmányt ridegen kötelező kényszermunkává tenni.

8. A siker titka: felkelteni a tanulóban a lelki szomjúságot s az írókat, mint váteszeket s nemzetünk apostolait tüntetni fel.

9. Erősebb kritikától tartózkodjunk, míg alkalmas párhuzamot vonhatunk, pl. Zrinyiász és Zalán futása, Bánk bán és Iréne között.

10. Hozzuk közelebbi kapcsolatba az irodalmat a lélektan, történelem, politika, közállapotok, nemzeti öntudat, klasszikus és modern irodalmak ismertetésével.

11. Az előadó- s íróképesség logikai gondolkodás, sok olvasás, ismeret, szóbőség, helyes nyelvhasználat, elrendezés mellett szerezhető meg.

12. Ne címek, számok, nevek jegyzéke legyen az irodalomtörténet.

13. Főkép azon írók tárgyalandók, kik koruk gondolkodásának, közérzületének tolmácsai. Csak ily írók biografiáját részletezzük, az olvasmányokat pedig szűkebb körre, csak a lényegesekre szorítsuk.

14. Legyen kevesebb az anyag és több az éltető elem.

Nem értek vele egyet abban, hogy az irodalomtörténet 3 óráról 4-re emeltessék. Öt óra mellett még többre lehetne menni, de hattal sem meríthetjük ki. Elégedjünk meg azzal, amit 3 óra mellett tanítani lehet; s nem helyeslem azon állítását, hogy a tanuló ne tanuljon kommentáros kiadásból is, mert elhomályosítja eredeti felfogását.

Madzsar Gusztáv előadásából elfogadom:

1. Az I. osztályban ne tanítsa mindig klasszika-filológus a magyart.

2. A tanár több évfolyamra dolgozzon ki határozott tervet.

3. A VII—VIII. osztályban inkább magánolvasmányok legyenek, melyek elemzési szempontjai helyesek.

4. Az önképzőben is lehet beszámolni olvasmányokkal.

5. Dolgozat ne legyen önmunkásság nélkül.

6. Általán helyesek az írásbeliek megbeszélésére s irányítására vonatkozó elvei.

7. A lélek- és erkölcsrontó, képzeletizgató olvasmányok kerülendők.

8. Az olvasmányok nevelés céljaira is értékesíthetők.

9. Hungarizmusok, szinonimák, stílussajátságok mérsékelt jegyeztetése ajánlatos.

10. A magyar irodalomtörténet tanítása a középiskolai oktatás gerince.

Felfogásommal ellenkeznek következő tételei:

1. Az I. osztályban magyar és latin el is választhatók.

2. Mielőtt az elméletre megyünk át, az összes olvasmányokat el kell végezni.

3. Sokallom a hetenkint való vázlatkészítést, s hogy V-ben az összes vázlatokat tudni kell.

4. A tanmenet szerinti túlságos elaprózás mellett egy-egy írónál (pl. Kölcsey) nagyon soká kellene időzni, főleg ha előbb a tanulók kérdéseire felel a tanár.

Vass Bertalan előadásának megvitatása.

Négyesy László: Tisztelt közgyűlés! Talán természetesnek méltóztatik találni, hogy a kérdéshez, elsősorban a fogalmazástanítás szempontjából, hozzászóljak. (Halljuk!) Úgy érzem, hogy ez kötelességem már tanári és irodalmi munkakörömnél fogva is, s annálfogva is, mert mint miniszteri kiküldött pár év óta iskolák látogatása során épen a fogalmazás tanítására nézve némi tapasztalatokat szerezhettem.

Legelőször is elismerésemet fejezem ki a tisztelt előadó úr iránt, aki dolgozatában igazán nagy tárgyszeretetnek és széleskörű tapasztalatoknak adta bizonyságát, amint az nem is volt másképen várható, részint az ő múltjánál, részint rendjének múltjánál fogva, amely rend iskoláiban a magyar nyelv, stílus és irodalom mintegy előszeretet tárgya volt mindenkor, s amelyben olyan stiliszta hagyománya él, aminő Szvorényi József volt. A most hallott előadás mind tárgyánál, mind tartalmának sokoldalúságainál fogva rászolgált arra, hogy hozzászóljunk és megvitassuk tételeit. Méltóztassék felszólalásomat nemcsak a tárgy iránti köteles érdeklődésnek, hanem az előadó úr iránti tiszteletnyilvánításnak is értelmezni, még ha az övétől egyben-másban eltérő felfogásnak adnám is jeleit. Bizonynyal a m. t. előadó úrnak magának sem az volt a célja, hogy nézeteinek egyszerüen kifejezést adjon s mi azokat egyszerüen tudomásul vegyük, hanem hogy előadását megvitassuk és tanácskozásunkból tanulságokat vonjunk le.

Bátor leszek szűkebb körben mozogni, mint az előadás, és az elénk terjesztett gazdag anyagnak csak egy részletét világítni meg tüzetesebben, azt, mely szorosabban véve a stílus-tanítással, illetőleg a fogalmazás tanításával foglalkozik. Megkísérlem a számos javaslat közül kiemelni azokat a pontokat, melyeket legsarkalatosabbaknak vélek. E szempontból szeretném először vázlatosan előadni, miben látom én a fogalmazás-tanítás jelenlegi hiányait, azután pár javaslatot előterjeszteni arra nézve: hogyan lehetne e hiányokon segíteni.

Hogy a hiányokra rátérjek, azon kezdem, hogy a stílustanítás fogyatékos eredményének egyik oka a nyelvi és irodalmi tanítás hiányosságában rejlik. S hogy itt a legszembetünőbb fogyatkozásra mutassak rá, az *olvasmányok tárgyalására* utalhatok. Az olvasmányok helyes tárgyalása egyik legfontosabb előfeltétele a tanuló előadóképessége fejlődésének. Az iskolának rá kell nevelni a tanulót, hogy tudjon érdeklődni az olvasmányok tartalma iránt, el tudjon benne mélyedni; fel kell az olvasmányt használni arra, hogy a tanuló lelke megteljen képzetekkel, ismeretekkel, érzelmekkel, erkölcsi és aesthetikai hatásokkal, melyekre egy művelt magyar ifjúnak korunk feladatai közt szüksége van; fejlődnie kell az olvasmány által a tanuló gondolkodó, itélő képességének, érzésvilágának, ízlésének. Nem arra gondolok itt, hogy az olvasmányokat célzatosan magyarázzuk s belőlük olyan erkölcsi tanul-

ságokat vonjunk el, melyek nem folynak a tárgy természetéből; hanem arra, hogy értékes olvasmányainkat behatóan olvastassuk, tartalmukat tárgyilagosan, de tüzetesen megvilágítsuk. És e tekintetben még most is elég elterjedt baj, hogy az olvasmányok tárgyalása nem történik oly gonddal, mint az újabb tanítási elvek megkövetelik. Sok helyen az olvasmányt még most is úgy tekintik, mint anyagot, nyelvtani elemzés számára. Bizonnyal ma is sok tanár tesz úgy, hogy az olvasmányt kizárólag nyelvtani szempontból dolgoztatja fel; s ha vagy maga elolvasta, vagy jól, rosszúl elolvastatta, mindjárt a bemutatás után, mit sem törődve a darab tárgyával és tartalmával, kezdi az első mondaton s elemezteti beszédrészek és mondatrészek szerint; esetleg olvastatás közben, vagy a tartalomnak minden megbeszélés nélkül következő elmondatása közben a tanár ötletszerüleg megállítja a tanulót, s kérdezi egy-egy mondat alanyát és állítmányát. Örömemre szolgál annak a kijelentése, hogy ahol én jártam, a kép nem volt ilyen sivár, ellenkezőleg, találtam olyan tanárokat, akik a nyelvtani munkát el tudták választani a tartalom megbeszélésétől s az olvasmányokat céltudatos és helyes beosztással tanították. De mindnyájunk előtt eléggé köztudomású, hogy sok helyen, illetőleg sok tanárra nézve az olvasmány tartalmi méltatása igen mellékes feladat. Az olvasmányok helyes, beható tárgyalása mindenesetre egyik legfőbb feltétele az előadóképesség fejlesztésének, mert az invenciót megtermékenyíti. Örvendek, hogy az olvasmányok tárgyalásának fontosságára nézve a t. előadó úrral egyetérthetek.

Másik bénító körülmény, t. közgyülés, bizonyos *formalizmus*, mely a régi idők maradványaként tengődik intézeteinkben. Erre nézve sem kizárólag iskolalátogatásaim közben szereztem tapasztalataimat; de mindnyájan tudjuk, hogy a formalizmusnak sokfelé vannak hívei, sőt csaknem minden intézetben. Ez mutatkozik mind a nyelvi, mind az irodalmi tanításban, mind a fogalmazás tanításában is. Ide tartozik épen az olvasmányoknak tisztán nyelvtani szempontból való feldolgozása is. Egyáltalán a nyelvtan tanítása sokfelé nagyon formalisztikus. Ezzel halad kapcsolatban a dolgozatok közt is a tisztán nyelvtaniak kedvelése, hozzá ilyenféle tételekkel: »Szerkesszetek 4 választó, 4 magyarázó (stb., stb.) mondatot; írjatok 3 mondatot tárgyhatározóval, 3 mondatot főnévi igenévvel stb. S így a puszta mondatvázra kell mondatokat koholnia a tanulónak, miközben egy csomó banalitás vagy furcsaság kerül össze, pl. »A jó fiú mindig tanul«, vagy »Én magamat szeretem legjobban« stb. S erre azt mondják, hogy ezzel a tanuló jól begyakorolja a nyelvtant, sőt fogalmazni tanul. A stilisztika tanítása is formalisztikus, s mint a t. előadó úr is kifejtette, nem nyugszik eléggé lélektani alapon. Talán e tekintetben nem a stilisztikai kézikönyvek elméleti része a felelős, hanem inkább a tanítás. Egy-egy stilisztikai jelenség vagy fordulat lélektani megmagyarázását t. i. esetről-esetre lehet legjobban megmagyarázni,

amint az a jelenség valamely olvasmányban előfordult; ott lehet, a tartalmi elemzés kapcsán, az író céljának, lelki állapotának megvilágítása kapcsán feltüntetni azt, hogy ennek vagy annak a stilisztikai jelenségnek mi a lelki oka. A kézikönyv elméleti része ezt az elemzést végezni nincs hivatva, mert összefoglalást kell adnia s az ismereteket rendszereznie. — S engedelmet kérek: némi formalizmust látok abban is, ha a magyar tanítást illetőleg stilisztikai és egyéb korszakokról beszélünk. A IV. osztály csak annyiban stilisztikai korszak, mert ez osztályban rendezzük először a tanulók stilisztikai ismereteit s tesszük eszméletesebbé azt, amit fejledező stílusérzékök itt-ott már előbb is észrevett s ami később mind több és több alkalommal eléjük kerül. Amit ez osztályban tanulnak a stílusról, az nem befejezett dolog, csak tájékoztató kezdet, s félni lehet, hogy ha tekintélyes férfiaktól a középső osztályok magyar tanítását mint stilisztikai korszakot hallják, akkor ezt számosan úgy értelmezik, kogy a tanár se előbb, se utóbb lehetőleg ne foglalkozzék a stilisztikával.

Hogy egy-egy felülről adott, esetleg igen üdvös intés vagy jelszó hogyan válik az életben, a végrehajtás közben formalizmussá, annak a magyar tanítás körében nem egy példáját láthatjuk. A minisztérium a 80-as években a szakrendszer kinövései ellenében és a tanulók egységes szellemű nyelvtani képzése érdekében kiadta a rendeletet, hogy az alsó három osztályban a magyar és a latin nyelv lehetőleg egy kézben legyen. A rendelet célja igen üdvös, amellett a rendelet okos is, mert benne van a merevséget kiküszöbölő »lehetőleg« szó. De mi lett ebből a valóságban? Az, hogy igazgatók és főigazgatók a *lehetőleg*-et gyakran nem veszik számba, s úgy értelmezik a szöveget, mintha nem *lehetőleg*, hanem *mindenáron* volna benne. S olyan képtelenségek következnek a helyes elvből, hogy a magyar nyelvtani alapvetést rábízzák olyan klasszikus filológusra is, akinek esetleg nemcsak jó magyar nyelvérzéke nincs, de jó magyar kiejtése sincs. A magyar tanítás érdekét feláldozzák egy magában helyes, de félreértett elvnek. Teljes elismeréssel vagyok azok iránt a filológus kartársaim iránt, akik klasszikus filológiai műveltségüket magyar filológiai műveltséggel párosítva a magyar tanítás javára gyümölcsöztetik, aminek iskolalátogatásaim közben magam is örvendező tanúja voltam.

Formaiság érvényesül az írásbeli dolgozatok szabott számához való pedáns ragaszkodásban is. Az utasítások megadják a készítendő dolgozatok számát. A fölöttes hatóságok ezt nem is mulasztják el ellenőrizni — legkönnyebb is — s mondhatom, a tanárok is becsületesen, lelkiismeretesen megtartják a rendelkezéseket. És mi az eredmény? Erről eleget beszélnek az alsó osztályokban egy óra alatt összetákolt, kusza írású, rossz fogalmazású dolgozatok, melyek annál éktelenebbek, mert a tanulónak ideje sincs letisztázni. Nem lehetne-e a szükséghez képest hol több, hol kevesebb dolgozatot írni? Nem lehetne-e, ahol sok a

rosszírású tanuló, a dolgozatok terjedelmét korlátozni? Így eleget tesznek a külső követelésnek és elhanyagolják a belsőt.

Formalizmus, vagy még inkább dogmatizmus az irodalmi tanulmányokban: rhetorikában, poétikában az az ósdi felfogás, mely a műszabályokat adott kategóriáknak tekinti, s a műveket mintegy példáknak.

A formalizmussal mindez esetekben és a hasonlókban küzdelemre kell szállanunk és a tanításból kiküszöbölnük.

Még egy káros residuumra szeretnék rámutatni irodalmi és stilisztikai tanításunkban, t. i. a *reproduktiv irányzatra.* Sok helyen egész irodalmi tanításunk még most is reprodukcióra neveli a tanulót, a műfajok sajátságainak, az írók jellemvonásainak összeállítását nem produktiv módon végzik el, hanem átveszik a kész itéleteket, megállapításokat a könyvből vagy a tanártól. Szivesen elismerem, hogy sok tanár, talán a többség, máskép tanít már, de a haladás elég lassú. Az írásbeli dolgozatokban csaknem teljesen általános a reprodukció. A legtöbb tétel vagy egy adott olvasmány átdolgozása, kivonata, kibővítése vagy az előadás egy önállóbb részletének írásba tétele, illetőleg összefoglalása vagy egyéb tárgyak köréből vett olyan tétel, melyet már kifejtve hallottak. Mindez esetekben az anyaggyűjtésnek, az ítéletnek, gondolkodásnak elég alárendelt szerepe van. Pedig lehet találni olyan tételeket, melyekben a tanulók önálló leleménye érvényesül, ami aztán előadásukat is közvetlenebbé, elevenebbé teszi. Az élményi tételeken kívül lehet elméleti körből is ilyeneket választani. A tanuló maga végezheti (túlságos megerőltetés nélkül) az anyaggyűjtés, elemzés, összevetés, elvonás, általánosítás, alkalmazás összes műveleteit, amint azt látogatásaim közben is nem egy termékeny tétel szép sikerű kidolgozásán észleltem. Megjegyzem egyúttal, hogy tételeink nemcsak tartalmilag mozognak igen szűk körben, hanem formailag is. Az összes felsőbb osztályokban rendesen az értekezés járja. Ezt iratnak az V-től a VIII-ig. S mondhatni, a VIII. osztályban annyira-mennyire begyakorolják a tanulók az irodalomtörténeti értekezések frazeológiáját és hangját, de az előadás egyéb nemeiben nem tesznek szert gyakorlatra. A tanulók kifejezéskészlete egyoldalú marad, a hang, melyen írni megtanulnak, száraz és egyféle. A reproduktiv irányú dolgozatírás és az örökös értekező forma helyett követelnünk kell termékenyebb és változatosabb tételeket.

A középiskolai stílustanításra ezeken kívül egy nagy bénító hatás nehezedik, aminek eredete azonban nem lent van, hanem fent. Ez t. i. bizonyos *iránytalanság* stilisztikai elveket illetőleg, az irodalomban és az elméletben. Nincs irodalmunkban és tudományunkban határozott stilisztikai közvélemény A tanár azt sem tudhatja pl.: hányadán vagyunk ma az orthológia és a neologia ügyében, minő magatartást kövessen bizonyos, hibáztatott, de jeles írók védelme alatt álló kifejezésekre nézve. A nyelvhasználat dolgában sokszor merültek fel kétségek s tanáraink

tanácstalanul állanak. De a stílus felsőbbrendű tényezői tekintetében sincs más irányadás, mint egy-két jeles írónk példája. Az elmélet még nem jelölt irányt. A stilisztikai közvéleménynek és elméletnek e hiánya egyik legfőbb oka stílustanításunk fogyatkozásainak. Ezt nagy mértékben érzi az egész magyar irodalmi tanítás.

Tisztelt közgyűlés! Futtában e néhány főbajra mutathattam rá. Honnan jöjjön a segítség, arra nézve az előadás sok figyelemre méltó eszmét vetett fel. Egyik volna szerintem is az olvasmányok helyes tanítása. Jól meg kell válogatni s nemcsak a stílus szempontjából, hanem belső érték tekintetében is az olvasmányokat. S itt az előadó úrral szemben védelmére kell kelnem annak, hogy egyes olvasmányok már kiváló belső értéköknél fogva is helyet kaphassanak az olvasókönyvben, ha az előadás nem minden tekintetben oly kitünő is. Pl. Plutarchos Periklesét miért ne olvastatnók, habár fordításban adhatjuk a tanuló kezébe, amely fordítás valószinüleg nem versenyez Gyulai prózájával? Ez az olvasmány szükséges, tárgyánál, multjánál fogva fontos, tehát olvastassuk. Másfelől nem vagyok híve annak a gondolatnak, hogy a magyar olvasókönyvek mindenféle ismeretkörből adjanak mentül több olvasmányt. Akkor oda jutunk vissza, ahol régen voltunk, hogy t. i. lesznek olvasókönyveink, melyekben egyik olvasmány Zrinyi kirohanásáról szól, a másik a schaffhauseni vizesésről, a harmadik a lavináról stb. Szerkesszenek természetrajzi, fizikai, földrajzi olvasókönyveket, de ezek anyagával ne terheljük meg a magyar tanítást. (Élénk helyeslés.)

A magam javaslatait elő fogom terjeszteni, de legyen szabad előbb az előadásnak egy pontját szóvá tennem. A miniszteri kiküldöttek szerepére vonatkozólag volna t. i. észrevételem. Azt hiszem, erre nézve félreértés forog fenn vagy az előadásban, vagy talán én értettem félre az előadót, s ez esetben előre is bocsánatot kérek. Nem tudom, a t. előadó úrnak minő tapasztalatai vannak e tekintetben, azt sem tudom, hova célzott: az érettségi vizsgálatokra kiküldött miniszteri biztosok szerepére, avagy a közoktatási tanácstól tanulmány céljából, pl. a stílus tanításának megfigyelése céljából, kiküldöttekére-e.

Én az utóbbira kivánok megjegyzést tenni, nem a magam védelmére, mert érintve nem találom magamat, s az én jelentéseim és az értekezleteken mondottak közt soha sem voltak nagy eltérések. De úgy érzem, bár megbízásom természetesen nincs, kötelességem a Közoktatási Tanács szándékának védelmére kijelenteni, hogy ezen kiküldötteknek nem ellenőrzés a céljuk, hiszen arra valók a főigazgatók, annál kevésbbé céljuk valami kémszolgálat, arra sincsenek utasítva, hogy mást mondjanak fent, mint a tanári értekezleteken; amely kiküldött így fogná fel, a legnagyobb mértékben félreismerné feladatát. Az ő látogatásuk célja tisztán csak tanulmány. Benyomásokat, adatokat kell gyüjteniök

egy-egy tárgynak középiskoláinkban való tanításáról, megfigyelni egyrészt ugyan a tipikus (nem az egyéni) hiányokat, másrészt azonban a haladás mozzanatait is, megjegyezni a figyelemreméltó tanulságokat, hogy aztán általánosítani lehessen. A fogalmazástanítás ügyében kiküldöttek megfigyelik, milyen az állapota mai nap a fogalmazás tanításának középiskoláinkban, hogy kitünjék, miben vannak általános természetű bajok, minő tanulságok mutatkoznak, s mit kell tenni a haladás érdekében. Ez a cél egészen tanügyi természetű és semmi személyes vonatkozása nincs.

Többi észrevételeimet az idő rövidsége miatt mellőzöm, de előterjesztek néhány főbb javaslatot, arra az esetre, ha a t. közgyűlés talán határozatokat kivánna hozni. Kivánatosnak tartanám a következő pontok megvalósítását. (Halljuk! Halljuk!)

1. Szerveztessék a magyar fogalmazás-tanítás ügye országosan; állapíttassanak meg az elvek, a tanulmány célszerű rendje és eszközei, legyen különös gond tárgya az ország minden középiskolájában a szép magyar szó kultusza élő beszédben és írásban, s törekedjünk megközelíteni tanításunkban azt az eredményt, melyet a francia középiskola elér. A közgyűlés kimondhatná, hogy a Közoktatási Tanács ilyen irányú munkásságát örömmel fogadjuk, és a gyakorlat terén megvalósítani és támogatni készek vagyunk. Ez volna egyik javaslatom. (Hosszantartó éljenzés.)

2. Szükséges, hogy a szakirodalom és tudomány behatóbban foglalkozzék a magyar stílus elméletével és követelményeivel, s hogy irányadó stilisztikai közvélemény alakuljon.

3. Gondoskodnunk kell arról, hogy a meddő formalizmus eltünjék, mind a magyar tanulmányok elméleti részéből, mind a dolgozatok iratásából; gondoskodnunk kell e helyett a tartalmi mozzanatok tüzetesebb és léleknevelőbb kiemeléséről.

Ezek javaslataim t. közgyűlés. Amennyiben összeállításuk és megokolásuk hézagos, méltóztassék egyrészt elfoglaltságomban keresni mentségemet. A magam részéről e három pontot bátorkodom a t. közgyűlés figyelmébe melegen ajánlani. (Éljenzés.)

Madzsar Gusztáv: Örömmel üdvözlöm s teljes mértékben magamévá teszem az igen tisztelt főtitkár úrnak imént kifejtett elveit és tételeit. Csupán a második pontot óhajtanám azzal kiegészíteni, hogy ne csak elméleti tételeket állapítsunk meg, de mutassuk meg azt is, hogyan kell azokat a gyakorlatban érvényesíteni.

Az előadó úrnak is őszinte elismeréssel adózom. Nemcsak azért, mert tételeit magam is elfogadom, de különösen azokért a szép elvekért, amelyeket a magyar nyelv tanítását illetőleg hangoztatott. Egy dolgot azonban sajnosan nélkülöztem az előadásban: nem mutatta meg, hogyan kell a felállított tételeket a gyakorlatba átvinni. Az elmélettel nagyobbrészt tisztában van minden tanár, de a módszert nem tudja gyakorlatilag alkalmazni. Tantervek, utasítások jelennek meg s mégis, amikor a fiatal tanár kellő tudományos képzettséggel bár, beáll a tan-

terembe, majdnem teljesen tájékozatlan a gyakorlati tanításban. Nem elég tehát eszméket felvetni, elveket hangoztatni, de meg kell mutatni azt is, hogyan vigyük azokat át a gyakorlatba.

Az előadó úrnak a helyesírásra vonatkozó nézeteiben osztozom. Csak az megy hibaszámba, ami a tanuló tudatlanságából származik. Az nekem mindegy, akár latinosan, akár magyarosan írja a tanuló az idegen szót, de ha pl. ebben a szóban: classicismus a *c* helyett *k*-t írt, írjon az *ss* helyett *ssz*-et s az *s* helyett *z*-t is.

A rendszeres nyelvtan tanítására is van megjegyzésem. Némely iskolában nemcsak a III. osztályban tanítanak rendszeres nyelvtant, hanem már az I. és II.-ban is. Pedig itt a nyelvtan tanításának csupán elemzésből kell állani. A tanárnak csak arra kell szorítkozni, hogy tanítványai felismerjék a mondat- és beszédrészeket, azok különböző alakjait, a mondatfajokat stb., hogy ezzel a latin nyelv tanárának a munkája is megkönnyíttessék. Egy szóval a nyelvtantanításnak sohasem szabad az olvasmánytól elválni. Ámde mit látunk? A tanárok sok helyütt úgy tesznek, hogy mikor elemzés útján a helyes felismerésig eljutottak, a formákat összefoglalják s a vizsgálaton már nem elemzést, hanem rendszeres nyelvtant kérdeznek.

Nem járulhatok hozzá a t. előadó úrnak ahhoz a javaslatához, hogy a jobb stílusú tanulókat felmentsük a dolgozatok írása alól. Az előadó úr ezt két szempontból látja szükségesnek: egyrészt, hogy a tanárnak kevesebb javítani valója legyen (pedig épen a jó tanulókkal könnyen végez), másrészt, hogy a tanárnak több ideje legyen a rosszabb stílusú tanulókkal való foglalkozásra. Ezt a javaslatot semmiképen el nem fogadhatom. Hát az a VII. és VIII. gimnázista már nem szorul arra, hogy a stílusa tovább fejlődjék? Az már elérte a stílusbeli készségnek azt a magas fokát, amelyen túl emelkedés nincs? Bocsánatot kérek, mi sem úgy beszéltünk és írtunk, mikor az érettségit letettük, mint ahogyan ma írunk és beszélünk. Igen is a dolgozatokat minden tanulónak, jónak rossznak egyaránt, meg kell csinálni, ami pedig a dolgozatjavítás terhét illeti, arra valók az igazgatók, hogy a tanárok munkáját arányosan osszák be. Amelyik tanárnak sok dolgozatot kell javítani, annak legyen kevesebb órája.

Nem helyeselhetem az előadó úrnak az erotikumokra vonatkozó nézeteit sem. Nem tudom eléggé elítélni azt a felfogást, amit különben elsőrangú vállalatainknál is észlelhetünk (Magyar Könyvtár), hogy nagy íróink műveit megcsonkítva, kivonatokban adják a tanulók kezébe. Ilyenkor mindig az óvoda példája jut eszembe, amikor az óvó néni nagy költőink egy-egy sorát a maga gyártotta verssel helyettesíti, hogy a költeményt a zsenge ifjú eszmevilágához alkalmazza.

Ezt nem helyeselhetem. Ha nincs a tanulónak annyi értelmi fejlettsége, hogy pl. egy regényt veszedelem nélkül elolvashasson,

ne adjuk egyáltalán a kezébe. Jókait, Aranyt stb. a maga egészében kell olvasni. Műveikben — legalább azokban, amelyeket az iskolában olvastatunk — nincs is olyan, amit bármely tanuló el ne olvashatna. De egyébként a megcsonkítás eredményre vezetni nem fog. Ezzel inkább felhívjuk a tanuló figyelmét a kihagyott részekre; felkeltjük a kíváncsiságát, megszerzi a kérdéses műveket s azokat maga fogja elolvasni s fantáziájának kalandozására még tágabb tér nyilik meg előtte. Igen, azokat a munkákat el kell olvasni egészen és pedig a tanárral együtt. Bizonyára lesz gondja a tanárnak arra, hogy a tanuló fantáziája igazán tiltott mederbe el ne kalandozzék.

A székelyudvarhelyi közgyűlésen tartott előadásom tételeire vonatkozó észrevételekre a következőkben reflektálok:

1. Az alsó osztályokban ne legyen elválasztható a magyar és latin nyelv tanítása — így mondja a t. előadó úr. Én az elválasztást csak azokra az esetekre értettem, mikor a latin nyelv tanára a magyar nyelv tanítására nem alkalmas. Tudok esetet, épen a mi intézetünkben. Azoknak a jó makói magyar fiúknak a beszédje, dolgozata, akik egész életükben nem hallottak német szót, egy év alatt tele volt germanizmussal, mert maga a tanár sem tudott magyarul.

Különben pedig, ha külön tanárok tanítják is a két nyelvet, ott van mindig a tanulmányi napló, amelyből kölcsönösen ellenőrizhetik a már végzett tananyagot s közös megbeszéléssel be is oszthatják a még elvégzendőt.

2. A stilisztikai vázlatok készítése tekintetében sem egy a felfogásom az előadó úréval A vázlatok készítését nem úgy értettem, hogy mindazt, amit a tanuló már az első osztálytól kezdve a tanár segédkezése mellett diktandó vagy önszorgalmából készített, azt a felső osztályokban mind tudja. A fontos csak az, hogy a tanárnak azzal újra foglalkoznia ne kelljen, hanem csak egyszerüen felhívja a tanulók figyelmét a vázlatkönyv megfelelő részeire, hogy a végzett olvasmány-anyagot a retorikai, poetikai stb. tanításnál felhasználhassa.

3. Az előadó úr sokallja azt az anyagot, melyet Kölcsey munkáiból feldolgozásra felvettem. Pedig az épen nem sok. A Parainesist, bírálatait, költeményeinek nagy részét a tanulók már az alsóbb osztályokban olvasták, ami a VIII. osztályra marad, az már nagyon kevés. Tapasztalatból beszélek, hogy ennyit el lehet végezni. Megengedem, lehetnek osztályok, amelyek tehetség tekintetében nem felelnek meg annyira, itt aztán szükebb mederben kell mozogni. Nem azt mondom én, hogy minden osztályban *kell* ennyit végezni, de nagyon sokban el *lehet* végezni.

Egyébként ismételten is teljes elismeréssel adózom a t. előadó úr munkája iránt.

Janicsek József dr.: hosszabb felszólalásában helyesli a felolvasónak azon indítványát, hogy a magyar nemzeti irodalom-

történet a hetedik és a nyolcadik osztályban ethikai szempontból is mélyebb filozófiai felfogással tárgyaltassék. Nézete szerint ennek mostani tanításáról elmondhatni ugyan, hogy belőle a tanulók az ismeretek és gondolatkörök egész labirintusára tesznek szert, ámde emellett a legfőbb eszmékre, igazságokra nézve nélkülözik amaz erkölcsi tájékozódás Ariadne-fonalát, amely nagyobb öntudatosságot volna hivatva kölcsönözni komolyabb hivatásuknak, feladatuknak. Minthogy a felszólaló a felolvasásban nem látta kifejtve a módszert, hogy miképen s mely szempontokból kell ethikailag kiaknázni irodalmi termékeinket, azért szembetünőbb példákkal maga illusztrálja s bemutatja nemzeti irodalmunk legfőbb erkölcsi tanulságait, amelyeket egész irodalmunk szellemének megfelelő méltatatásában okvetlen ki kell domborítanunk. Majd fejtegetéseinek eredményét ezen javaslatokban foglalja össze:

1. a tanulók nemzeti szellemének gyarapítására azon legfőbb ethikai tanulságok, eszmék, igazságok kihozására kell törekednünk, amelyek követése faji s nemzeti lényünk legértékesebb jellemvonásait képezi;

2. legkiválóbb iróinkból válogassuk ki azon legfőbb gondolatokat, amelyek nemzetünk erkölcsi gondolkodásának és ethikai szükségének kifejezői;

3. a két legfelsőbb osztályban első sorban az epikai, drámai és ódai müvek méltatására kell a fősúlyt fektetnünk;

4. kontemplativ szellemű irodalmi műveink ethikai fejtegetésével a tanulók az önképzőkörökben s iskolai (illetőleg házi) írásbeli dolgozatok útján is foglalkoztatandók.

Wesszely Ödön dr.: Csak röviden kiván szólani, s a vitát vissza akarja terelni oda, ahonnan kiindult: a stílus tanításának kérdéséhez.

Mindenekelőtt meg kell különböztetni a stílus tanítását a stilisztika tanításától. A stilisztika elméleti tanulmány, melynek eléggé kialakult elvei vannak. A stilizálás gyakorlati dolog, melyet gyakorlás útján lehet megtanulni. Ma a véletlentől függ, hogy mily módon, mily írók hatása alatt szerzik meg a tanulók ezt az ügyességet. Itt arra van szükség, hogy a jó stílus elsajátítását rendszeres, tudatos munkává tegyük. A stílus sajátságait, jellemző vonásait tudatosakká kell tenni a tanulók előtt, »rá kell őket eszméltetni« mint a főtitkár úr szerencsés kifejezéssel mondta. A stílus tanítását szervezni kellene. Lényegében a stilizálás mondatok szerkesztése jeles minták analógiája alapján, s szerkezetek alkotása. Ebben a munkában az embert az ismert szerkezetek vezetik, melyeket olvasmányaiból, az írókból vesz. Ki kellene szemelni az írókat, melyek alkalmasak a stílus ilyen fejlesztésére, s azokat fokozatosan, instructive rendezni, s nem az esetlegre bízni, hogy mely irók legyenek azok, melyek a stílus szempontjából megtermékenyítik az ifjúság lelkét. Ez a kiszemelés és fokozatos elrendezés a pedagógia feladata.

Endrei Ákos, bár szeretne sok felmerült részletkérdésre reflektálni, az idő rövidsége miatt ezt nem teszi, csak emlékezetébe hozza a közgyülésnek ezelőtt három évvel a szabadkai közgyülésen, részben ugyanezen dologra vonatkozó előadásában tett indítványait, melyeknek értelmében már a szabadkai közgyülés elhatározta egy szakbizottság kiküldését a magyar nyelv- és irodalom-tanítás segédeszközeinek tüzetesebb tanulmányozása és a tanulmány eredményének az illetékes körök elé terjesztése céljából. Kéri a közgyülést, hogy ragaszkodjék e három év előtti határozatához, amely mindeddig végre nem hajtatott s akkor ez úton bizonyára a magyar stílustanítás ügyét is előbbre vihetjük.

Gerecze Péter mindössze a rövidséget ajánlta a felszólalók figyelmébe.

Wigand János szomoruan tapasztalja, s azt hiszi, mások is tapasztalják, hogy a magyar klasszikusok emlézése elhanyagoltatik. Oka ennek a kötelező olvasmányanyag nagyobbmérvü megnövekedése is, amelynek a tanárok inkább csak tartalmi kivonatát törekesznek a vizsgálatok céljára mennél jobban elsajátíttatni. De maguk a tanárok is többet tudhatnának könyv nélkül.

Fürst Aladár dr.: Én, mint az egylet legifjabb tagja, nagy örömmel járultam hozzá a közvetlenül előttem felszólaló Weszely Ödön szavaihoz, ki, azt hiszem, fején találta a szöget, midőn arra figyelmeztetett, hogy meg kell különböztetni a stílus, azaz a stilizálás tanítását a stilisztika tanításától. Az elsőre nézve alig találunk útmutatásokat pedagógiai irodalmunkban; csak egy értekezést ismerek: Maczki Valértől az egri gimnázium értesítőjében, mely e célt, a fogalmazásra való oktatást, 10 fokozatban akarja elérni. Ezt a kérdést kellene behatóbban, részletesebben tanulmányozni és tankönyveinkbe is bevinni. — Még pedig el kellene kezdeni a stilizálás eme tanítását a legelső osztályban, mondatoknak különböző szempontból való átalakításával, mondatok összekapcsolásával, szétválasztásával stb. Ámde akkor I—III. osztályú tankönyveinknek teljesen fel kellene hagyniok ama hosszadalmas, néha 20—30 lapra terjedő, történeti olvasmányokkal, melyek tartalmilag is kifárasztják a tanulókat, arra pedig épenséggel nem alkalmasak, hogy akár szóban, akár írásban összefüggő kis elbeszéléseket kerekítsünk belőlük. A sok történelmi tanításban elvész az irodalmi, a nyelvi oktatás; történelmi képeket adjunk, rövideket, ne történetet.

Dr. Vass Bertalan pár szóval reflektál az egyes felszólalásokra, inkább csak felvilágosításul, mivel azokban állításainak igazát nem találja meggyengítve. Így a t. főtitkár úr megjegyzései voltaképen ugyanazon hibák kiküszöbölésére vonatkoznak, melyek ellen előadó is harcol, csakhogy ő azokat a »formalizmus« kifejezés alatt foglalja össze.

Hogy inkább az elméletet tárgyalta, oka az, mert ilyen irányú értekezésre kapott felszólítást, de azért igyekezett sok helyütt a gyakorlatra is kiterjeszkedni. A miniszteri kiküldöttek

szerepére vonatkozólag csak az a megjegyzése volna, hogy helyes volna a sok jelentés helyett, ha maguk a miniszteri biztosok mutatnák meg azt, mikép lehet hát nagyobb eredményt elérni.

A gyakorlatírás alól való felmentést sem oly merev formában értette ő, mint ahogy azt Madzsar kolléga úr felfogta. A tanuló igen is gyakorolja magát mindig a stílusban, kivált otthoni gyakorlatokkal, ő csak bizonyos kedvezményeket értett az alatt, amelyeket a jobb stílusú tanulóknak meg lehetne adni, nekik jutalmul és a gyengébbeknek buzdítására.

A nyelvtani korszak stb. megkülönböztetés alatt sem a merev korszaki elkülönítést értette, hanem csupán a könnyebb áttekintés és megértés végett használta ezt a kifejezést, mert bizonyos, hogy a nyolc évfolyamra terjedő tantárgy egyes részei tényleg bizonyos osztályokra vannak előírva, s ezen beosztásnak megfelelően alkalmazta a nyelvtan-, stílus- s irodalom-korszaki megkülönböztetést az egyes fokozatokra. Különben neki is az a véleménye, hogy a stílus tanítását már az első osztályban meg kell kezdeni, s az egész középiskolai tanításra kiterjeszteni.

Óhaja az, hogy a tanítás megkönnyítése és nagyobb eredmény elérhetése céljából a magyar-latin nyelv tanítása az alsó osztályokban egy kézben legyen. De viszont nem ragaszkodik ehhez az álláspontjához akkor, amikor evvel a magyar studium kárt szenvedne. Ő sem kívánja az egység elve miatt feláldozni magát az előrehaladást, semmiképen nem kívánja azt, hogy azért, csakhogy egy kézben lehessen a két nyelv tanítása, még magyarul nem is igen tudó tanárok kezébe tegyék le a magyar studiumot. Csak amennyiben lehetséges, kívánatosnak tartja az együttes tárgyalást, s nem óhajtja a szétválasztást.

Egyéb megjegyezni valója nincs.

Rombauer Emil előadása:

A középiskolai reform.

Tisztelt közgyűlés!
Kedves kartársak!

Mai felszólalásomnak közvetlen oka azon ankét, melyet a társadalomtudományi társaság a középiskola reformja címen ez év április és május havában rendezett. De bár ez ankét — inkább talán felolvasás-sorozat — szolgál is indító okul, egyáltalán nem szándékom magával ez ankéttel vagy talán az ott az iskola ellen hangoztatott vádakkal foglalkozni. Amennyiben azok cáfolását —, azok jelentősége s jogosultságának megvilágítását szükségesnek tartottam, ezt a társadalomtudományi társaság elnökségének előzékeny figyelméből módomban volt magában a társadalomtudományi társaságban elmondhatni. Itt talán lehetne e felolvasások azon részével foglalkozni, melyek reánk tanárokra nézve megszívlelendő igazságokat,

néha, sőt nagyrészt keserű igazságokat is tartalmaznak; mert, azt hasztalan volna tagadni, sok ily igazságot is mondtak el ottan. És én e kényes feladat elől nem is térnék ki, sőt ellenkezőleg, szivesen foglaltam volna itt össze azokat a felhangzott panaszokat, melyek jogosultságát többé-kevésbé magam is érzem, de nincs módomban ezt tenni, mert e tárgyalások naplója, melyet tudomásom szerint közzé fognak tenni, nem áll még rendelkezésemre.

A tárgyalások hibája nem is az volt, hogy ott ily tapasztalatokat elmondtak. Az igazság mindíg értékes és megbecsülendő, akkor is, amikor magunkra nézve kellemetlen. Az ankét hibája az volt, hogy az előadók legtöbbje egyes tapasztalatokból általános következtetéseket vont s egy-egy tanáron, egy-egy iskolánál szerzett tapasztalatait az összes tanárokra, összes középiskoláinkra vonatkoztatta. Ezen irányzat ellen, melynek jogosultsága egyáltalán nincs, kellett tiltakozni és tiltakoztam.

Egyesek hibáiért, hibákért, sőt bűnökért, melyek tényleg előfordulnak, felelőssé tétettünk ott mindnyájan. És talán nem is egészen igaztalanul. Mi talán tényleg nagyon elnézők vagyunk kartársaink egyik-másikának — mondjuk — tévedéseivel, gyakran talán tanítási bűneivel szemben is. Látjuk azokat, talán az illetőnek háta mögött korholjuk is azokat, talán még szemben is figyelmeztetjük őt azokra, de ha nem tudjuk őt kapacitálni, akkor belenyugszunk. Engedjük, hogy az illető a maga egyedül boldogító tárgyával a megszakadásig túlterhelje a fiúkat, elnézzük a borzasztó fegyelmezetlenséget, mely talán az illető óráján uralkodik, vagy belenyugszunk, hogy az illetőnek »módszere« a sértésig goromba módon bánni a tanulókkal, egynémelyikének a szülőkkel is. A kollégiális jó viszony ápolása szintén fontos érdekének alárendeljük az iskola még sokkal fontosabb érdekét s tűrjük, hogy visszaélések vagy legalább visszásságok, melyeket magunk is olyanoknak érzünk, megmaradjanak, meggyökeresedjenek. De ha ez így van, s én úgy érzem, hogy tényleg úgy van, akkor mindnyájunkat terhel ezekért felelősség.

Társaink gyöngéi iránt, amíg azok az iskola és az ifjúság, mondjuk a tanítás érdekét nem veszélyeztetik, lehetünk elnézők, de amikor e határon túl mennek, azokat a kollégialitás címén sem volna szabad megtűrnünk. Ily esetben a kímélet bűn s a kiméletlenség erény. És ha egy tanártestület egyetértően kívánja az ily bajok megszüntetését, az orvoslásnak okvetlenül sikerülnie is kell és megsértése volna a közigazgatási végrehajtó hatóságnak, — bármi legyen is annak a neve, — csak feltételezni is, hogy ily esetben a tanártestület a tanügy érdekével megokolt kívánságának ne akarna, ha kell rendkívüli eszközökkel is, érvényt szerezni.

Azt hiszem ez az egyik tanulság, melyet az ankétből levonhatunk, de van egy másik tanulság is.

Ha a haraszt zörög, úgy annak mindíg van oka és ha széles társadalmi rétegek sürgetik az iskola reformjának szükségét, úgy ennek is kell, hogy legyen valamelyes alapja. Tévesnek találhattuk a reform sürgetésének indokait, mosolyoghattunk vagy haragudhattunk az ott

hangoztatott reformjavaslatok felett, de véleményem szerint nem szabad a dolog felett napirendre térnünk, s immár most nekünk, a tanügy munkásainak, kötelességünk kutatni, mi a társadalom az iskolával való elégedetlenségének oka és ha ilyet találtunk, megállapítani e bajok orvosolhatásának eszközeit, s ha e kérdést is tisztáztuk, sürgetni az ily irányban való reformot.

És e kérdés az, mellyel mai közgyűlésünkön foglalkozni akarok, nem mintha remélném, hogy azt ma tényleg dűlőre tudnók hozni, de inkább, hogy erre irányítsam kartársaim s a tanári körök és testületek figyelmét s őket az azzal való beható foglalkozásra kérjem fel.

Egyáltalán nem tartok igényt arra, hogy meglepő új dolgokat mondjak, sőt ellenkezőleg sokat tárgyalt régi bajokat fogok csak felemlíthetni, s ezek között az első s véleményem szerint legfontosabb: iskoláink mindinkább fokozódó zsúfoltsága.

Legyen szabad ennek tárgyilagos megvilágítására néhány statisztikai adatot előrebocsátanom. Ha pedig lennének önök között tisztelt kartársaim olyanok, kik a statisztikai adatoktól, melyekből állítólag mindent ki lehet magyarázni, fáznak, ezek megnyugtatására megjegyzem, hogy a számokból folyó következtetések levonását készségesen bízom akár önökre is, én csak a száraz, különben is közismeretes adatok idézésére szorítkozom.

Magyarország lakossága 1890-ben volt 15,163.000
1900-ban..... 16,722.000
Szaporodás kereken 1,560.000

mi 10%-os szaporodásnak felel meg.

Magyarország középiskoláinak száma 1893-ban volt *183* (és pedig 150 gimnázium és 33 reáliskola, a gimnáziumok között 98 teljes és 52 nem teljes, a reáliskolák között 24 teljes és 9 nem teljes).

1903-ban a középiskolák száma *198* (és pedig 166 gimnázium (+ 16) és 32 reáliskola (— 1) amazok között 125 teljes és 41 nem teljes, a reáliskolák között 25 teljes és 7 nem teljes).

A középiskolák számának tíz évi abszolut szaporodása 15, ami 8% emelkedésnek felel meg, de tekintetbe véve a teljes iskolák szaporodását, az iskolák számának szaporodása tényleg megfelel a népesedés szaporodásának.

A középiskolai tanulók száma pedig 1891-ben 43.890 volt, az 1903. tanévben pedig 61.500; a szaporodás tehát 17.600, ami *40% növekedésnek* felel meg.

És ez a növekedés még mindig állandó és határozottan emelkedő irányzatot mutat.

Teljesen fölösleges ehhez a statisztikai számadathoz kommentárt fűzni, minden tanárember beláthatja ennek hatását az iskolákra.

Fájdalom, ezen jelenség aggodalmas volta eddig kellő méltatásban nem részesült, ellenkezőleg; a legtöbb igazgató, kivel beszéltem, a beszédet e tárgyra terelve, egész önérzetesen dicsekszik vele, hogy mennyire »virágzik« az ő iskolája s hány párhuzamos osztály felállítása válik a jövő évben ismét szükségessé! Pedig, mint a fent

felsorolt adatokból kétségtelenül kitünik, itt nem helyi, de egyetemes jellegű túltermékenységről van szó, mely következményeit tekintve, nagyon is komoly jellegű.

De nemcsak ily passziv módon, a tanulóság emelkedésének való örvendezésben nyilatkozik meg az igazgatók ténykedése: ismertem oly buzgó igazgatót, ki a szünidőt arra szánta, hogy az iskola vidékét beutazva, a szó szoros értelmében, tanulókat toborzott. Még terminus technikust is alkotott a helyi nyelvjárás az igazgató e nyári foglalkozása számára; a műkifejezés az volt, hogy az igazgató úr elment botanizálni. És ily botanizáló direktorok, talán tanárok is, ma is vannak még s azt hiszik, hogy érdemes dolgot művelnek.

De azért ugyanezen botanikus direktortól hallottam a panaszt, hogy sok szülő iskolába nem való fiát adja az iskolába és tanári körökben nap-nap után halljuk ma ugyanezen panaszt, hogy a szülők minden áron középiskolába adják fiaikat, akár odavalók, akár nem.

De a panasz maga a bajon nem segít; nézzük inkább, van-e mód arra, hogy a bajnak valami úton elejét vegyük. Vizsgáljuk, hogy miért adják hát a szülők minden áron középiskolába fiaikat, s hogy ki az voltaképen, aki középiskolába való?

Minden kétségen felül áll, hogy a középiskola célja növendékeit a főiskolai tanulmányokra előkészíteni, és pedig a legkülönbözőbb irányú főiskolai tanulmányokra. A törvény maga e feladatot tűzi ki a középiskola számára. Ez a hivatása, ez a rendeltetése, és nemzeti közérdek, hogy e hivatásának feleljen meg *jól* a középiskola, s ha e feladatát nem teljesíthetné, akkor egyáltalán nincs létjogosultsága. Nem akarom itt ismételni, amit a társadalomtudományi társaságban szükséges volt részletesen fejtegetnem, hogy nem azért tanítunk a gimnáziumon latin nyelvet, hogy a leendő jogász és orvos annyi latint tudjon, amennyi tanulmányaihoz kell, mert azt bizony tanulni tudó és akaró ember akár egy fél év alatt is megtanulhatja, nem is azért mathematikát, hogy a leendő mathematikus felsőbb tanulmányait arra alapítsa, de azért, hogy kultúrtörténelmi alapon egyetemes érdeklődést keltsünk növendékeinkben az emberi ismeretek egész köre iránt, s hogy növendékünket megtanítsuk tanulni, az ismeretszerzés értékét — ethikus értékét — megbecsülni.

Már most egészen természetszerű s érthető, ha valaki, például a mi esetünkben az állam, azt mondja: akit ti *így* előkészítettek főiskolai tanulmányra, az nekem is jó, erre meg amarra a hivatalra s azt nem szükséges a katonai gyakorlatokra három éven át tanítanom, azt én kiképezhetem katonának egy év alatt is.

De károssá lett e privilégium a középiskolára azáltal, hogy az állam kimondta: amint főiskolára csak az mehet, ki a középiskolai tanulmányokat elvégezte és érettségi vizsgálatot tett, ép úgy ezen és azon hivatalt csak olyannal töltöm be, ki érettségi bizonyítványt szerzett, valamint egyéves önkéntes is csak az lehet, ki a nyolc középiskolai osztályt elvégezte. Tudom, hogy ez utóbbi tétel nem áll szigoruan és ez nagy szerencsénk, mert ha tényleg csak

az lehetne önkéntessé, ki középiskolán érettségi vizsgát tett, akkor a középiskola felé való tódulás még sokkal aggasztóbb mérveket öltött volna. De a mai állapot is elhomályosította máris az iskola tulajdonképeni hivatását s leszállította annak színvonalát egyrészt azáltal, hogy az érettségi vizsgálati bizottságok elnézőbbek ítéletükben, mert hisz nemcsak a tudós pályára készülők elbírálói, de a középiskola az egyéves önkéntességi jogosítvány és az alsóbb hivatalokra való kvalifikálása által bizonyos tekintetben már szakiskolává is lett, s e szakiskola mértéke lehet mérsékeltebb is, mint a tudós pályára előkészítő iskoláé. És nem tudva, ki lép az egyik, ki a másik pályára, természetesen ez alacsonyabb mérték nyer alkalmazást a tanulók egész tömegével szemben, s ezáltal leszállítottuk a középiskolát végzett ifjúság intellektuális színvonalát.

Azok száma, kik a középiskolába azért mennek, hogy ott a főiskolai tanulmányokra való *képesítést*, az ehhez való szükséges előismereteket szerezzék meg, alig van ugyanannyi, mint amazoké, kik az egyéves önkéntességi kedvezmény és a kvalifikácionális törvény által biztosított privilégiumok kedvéért járnak a középiskolába, s ezáltal a középiskola tulajdonkép eltéríttetett rendeltetésétől; gyakorlatilag nem igaz többé, hogy csak a főiskolára készít elő s ez szükségkép megnyilatkozik az iskola munkájában és a vizsgálóbizottságok ítéletében is. A középiskolai tanítás végcélja egységének e megbontása magában véve is leszállította a középiskola színvonalát és e szerencsétlen privilégiumok okozták másrészt a középiskolai tanulóság létszámának rohamos emelkedését.

De a tanulók létszámának rohamos emelkedése maga ismét leszállította az iskolák színvonalát. Húsz-harminc tanulóval osztályonként a tanár egész másképen dolgozhatik, más eredményt érhet el, mint hol a tanulók száma 60, avagy ennél is több. Mily nehéz ily osztályban csak a fegyelmet, a rendet fentartani, mennyi vész el a tanítási időből csak ezzel, s mennyivel kevésbé intenziv ily osztályban a tanulók munkásságának ellenőrzése, — hogy felelltetést ne mondjak, — mennyivel kevesebbet foglalkozhatik a tanár az egyes tanulóval ily Góliáth-osztályokban! A tanulók számának növekedésével az iskola jósága, munkájának eredményessége fordított viszonyban áll, de ha a létszám számtani arányban nő, a jóság, az eredmény szempontjából értem, mértani haladvány alakjában sülyed.

A középiskolai tanulók számának rohamos szaporodása tehát szükségképen csak azt hozza magával, hogy az iskolát végzettek gyöngébbek s a kvantitativ gyarapodással együtt jár a kvalitativ hanyatlás, melyet máris kezdünk érezni, s nemzetgazdasági szempontból ez nagy szerencsétlenség.

Útját is igyekszenek állani. Közgazdasági íróink és mélyebben látó politikusaink évről-évre intik a szülőket, adják gyermekeiket gyakorlati életpályákra, az állam kereskedelmi és ipariskolákat nyitott s az azokat végző növendékeknek is adott önkéntességi jogot. És mit tapasztalunk? Az ezen iskolákat végzett tanulók

sem maradnak az ipari vagy kereskedelmi pályán, nagyon tekintélyes részük utólag tesz középiskolai érettségi vizsgálatot, gyakran nem is, hogy főiskolára menjenek, bár egy részük tényleg ezt teszi, de hogy megnyerjék a középiskolákon érettségi vizsgálatot tett tanulóknak biztosított mindennemű privilégiumot.

E sajátságos jelenség magyarázatát csak szerencsétlen közgazdasági viszonyainkban találhatjuk. A szülő, ki szereti gyermekét, s ki annak az életben való boldogulását óhajtja biztosítani, ma erre nem lát más módot, mint ha fiával legalább az alsóbb hivatali állásokra való jogosítványt szerezteti meg, ezt pedig fia nem szerezheti meg más úton, mint ha a középiskolát végzi.

És nem jogosult-e a szülőnek e törekvése, amíg e cél elérésére nincs más mód, s amíg közgazdasági viszonyaink olyanok, hogy ez a megélhetésnek, habár elég nyomorult megélhetésnek, legjobb biztosítéka?

És az iskola veszélyeztetett hivatása szempontjából mégsem szabad e helyzetbe belenyugodnunk, kell e bajon segítenünk minden áron, s ha máskép nem lehet, akkor a gordiusi csomót ketté kell vágni.

E helyről is ismételten sürgették már az 1883. évi I. t.-c.-nek, a kvalifikációnális törvénynek, revizióját, de e sürgetés teljesen eredménytelen volt s annak is kellett lennie, mert nincs azt mivel helyettesítenünk. A fődolog az volna, hogy erre találjunk módot. Ha a szülők ugyanazon célt, melyet ma csak a középiskola elvégzése által érhetnek el fiaik, azok számára olcsóbb s könnyebb módon biztosíthatnák más úton, akkor bizonyára ez utat választanák.

Tehát erre kellene módot keresni.

Azonban a szülő, mikor tíz éves gyermekét iskolába adja, még másra is gondol. Hisz tudjuk, hogy a szülő gyermeke megítélésében mindég elfogult s nagy tehetséget sejt benne s azért mindég előnyben fog részesíteni oly iskolát, mely fia későbbi szabad pályaválasztását semmi tekintetben nem korlátozza. Ezzel a privilégiummal pedig csak a gimnázium bir ma. Tehát hasztalan módosítanók csak a kvalifikációnális törvényt, ez a bajon radikálisan nem segítene.

Ily elmélkedések vezettek már tíz évvel ezelőtt az egységes középiskola eszméjéhez, s a később e helyett sokat hangoztatott egységes jogosítású középiskola is ilyenféle nehézségek megoldását célozta. Mindkettő terv maradt s nem jutott a megvalósulásig, mert a fennálló összes nehézségeket egyik sem orvosolhatta volna.

Én erre csak egy módot látok s ez az volna, hogy úgy az egyévi önkéntesség, mint a minősítési törvényben adott jogosítványok, de a főiskola látogatása is függetlenítessenek teljesen a középiskola végzésétől, s adassék meg mindenkinek, ki bizonyos korhatárt, talán a 18-ik évet elérve, ki tudja mutatni, hogy 12, esetleg 14 évig iskolát látogatott s 3, 4, esetleg 6 évi elemi iskolai tanulmányai elvégzése után a többi évek során más, bárminemű tanfolyamokat a fent megállapított éveken belül sikeresen végzett.

Más szóval, kérjük és sürgessük a gimnáziumi privilégium kizárólagosságának megszüntetését s annak kiterjesztését, nem is a reáliskolát végzett tanulókra, de minden nevű és rendű iskolára, ha csak az iskolalátogatási évek száma megfelelő.

Két kérdés az, mely e nagyon radikálisnak látszó javaslattal szemben némikép mint ellenvetés felmerülhet: az első, hogy nem tekintve a középiskola érdekét, ily intézkedésnek van-e reális jogosultsága, hogy az valamelyes jogosult érdeknek is megfelel-e, a másik, hogy tényleg alkalmas-e a középiskolák fentvázolt aggodalmas túlnépesedésén segíteni.

Az első kérdésre, azt hiszem, igennel kell felelnünk, ha sikerül kimutatni, hogy tényleg ma is sok ifjút kénytelen már az állam maga az egyetemre küldeni, kit az egyetem a középiskolai kizárólagos képesítési privilégium miatt nem vehet fel, és ha kimutatom, hogy ezenkívül főiskoláinkról sok oly egyén van kizárva, ki tanulmányainak azon való folytatására kiválóan volna képesítve, de nincsen arra jogosítva.

Az állam évről-évre a kereskedelmi középiskolákat végzett tanulókból számosat küld a főiskolára, hogy azokat kereskedelmi iskolai tanárokká képezze ki, a polgári tanítóképző növendékek közül pedig ugyancsak egy sereget, hogy polgári iskolai tanári kiképeztetésüket ott szerezzék meg, de sem ezek, sem azok rendes hallgatókul nem vehetők fel, nagyrészt jeles készültségük ellenére, mert rendes egyetemi hallgató csak az lehet (korlátozás nélkül), ki gimnáziumi érettségi vizsgálatot tett!

A budapesti gépgyárak egyik legnagyobbjának vezetője eldicsérte nekem, mily kitünő készültségű és gyakorlatilag is jól képzettek a felső ipariskolák végzett növendékek, kiket a műegyetemen végzett gépészmérnökök átlagánál magasabbra értékelt. De ha e növendékek egyike felsőbb ipariskolai tanulmányai elvégzése után a műegyetemre akarna beiratkozni, zárt ajtót talál. München és Zürich felvételi vizsgálat alapján felveszi, de a mi műegyetemünk nem, mert az azon való beiratkozás a gimnáziumot és reáliskolát végzett tanulónak kizárólagos privilégiuma. Nem túlhaladott, a rendi alkotmány korába, tehát az elmúlt századokba illő állapot-e ez? — És én csak egy-két példát ragadtam ki a sok közül.

A második kérdés, melyet felvetettem, az, hogy a középiskolák túltömöttségén a középiskolai privilégium megszüntetése fogna-e segíteni. Erre a kérdésre határozott igennel merek válaszolni, egy feltétel mellett azonban, ugyanis ha a szülőnek szabad választása van az olcsóbb polgári iskola és a drágább középiskola között. Ahol polgári iskola nincs, ott természetesen a szülő továbbra is *kénytelen* gyermekét a gimnáziumba vagy reáliskolába adni.

S itt közoktatási keretünk egy másik bajához jutottunk. Van hazánkban 198 gimnázium és reáliskola, de csak 117 polgári fiúiskola, holott a dolog természetes rendje szerint legalább kétszer annyi polgári iskolára volna szükségünk, mint ahány középiskolánk van, és a leg

több középiskola székhelyén, oly városban is, hol 5—6 középiskola van, egyetlen polgári fiúiskola nincsen.

E körülmény maga mutatja már, hogy alaptalan az a vád a társadalom ellen, hogy fiait minden áron a középiskolába szorítja. Csak azért teszi, mert kénytelen, nem állván fia iskoláztatására más mód rendelkezésére.

És ezért feltétlen sikere a középiskolai privilégium megszüntetésének csak abban az esetben volna, ha egyidejüleg e bajon is segítünk, és pedig olykép, hogy minden városban, melyben középiskola van, kötelezőleg felállítandó volna polgári fiúiskola is, illetőleg ezen feltételhez köttetnék a középiskola nyilvánossági joga. Hol nincs polgári iskola, ott ne lehessen más középiskola sem, nevezetesen pedig ne állhasson fenn gimnázium, mit azért tartok szükségesnek hangsulyozni, mert a reáliskola máris bizonyos középfok a polgári iskola és a gimnázium között.

Hogy a polgári iskolát végre meg kell csinálni, hogy népnevelésünk rendszerének egy sarkalatos hiánya, hogy ez iskolánk mai szervezetében s a hozzá kötött mai jogosítás vagy teljes jogosítatlanság mellett nem életképes, azt százan meg százan hangoztatták már előttem. Mi itt ehhez a konkluzióhoz a középiskola érdeke szempontjából jutottunk el, s azt hiszem, nem fölösleges, ha mi középiskolai tanárok is sürgetjük, hogy a polgári iskola rég vajudó ügye végre vitessék a megoldásra. Nemzeti érdekből sok ma divatos jelszó megvalósításánál sokkal fontosabbnak tartanám, ha a polgári iskolát végzett tanuló megkapná az egyéves önkéntességre való jogosítványt!

Ha ezt sikerül elérni, akkor, azt hiszem, a gimnázium immár nemzeti calamitassá vált túlnépesedésének kérdése meg volna oldva. Nem ugyan máról-holnapra, de néhány év múlva beállna ismét a tanulók apadása s a középiskola tulajdonképeni hivatásának szentelhetné magát, oly körülmények között, melyek az intenzív tanítást és nevelést tényleg lehetővé teszik.

Sőt ez intézkedésnek esetleg még egyéb következménye is lehetne idővel, ugyanis esetleg gimnáziumaink száma is csökkenne s egynéhányból lenne reáliskola, amit jóllehet határozott barátja vagyok a gimnáziumnak, nemcsak hogy szerencsétlenségnek nem tartanék, de sőt ellenkezőleg, nemzetgazdasági szempontból határozottan előnyösnek tartanám. A mi kereken 200 középiskolánknak legalább fele lehetne reáliskola, annál jobb gimnáziumot csinálhatnánk a másik feléből. És száz *jó* gimnázium nemzetgazdasági, vagy mondjuk kultúrális érdekeink kielégítésére épen elég volna és sokkal értékesebb, mint 166 kevésbbé jó gimnázium. Sajátságos, hogy felekezeteink, az erdélyi szász evangélikusok és a vágujhelyi izraelita hitközség kivételével, egyáltalán nem tartanak fenn reáliskolát!

Ennek feltétele természetesen szintén az, hogy az e két intézet közötti privilégium-különbözet is szünjék meg.

Nem akarok itt azzal a kérdéssel behatóan foglalkozni, hogy az egyetem kapui eddigi sorompóinak megdöntése mily következményekkel járna az egyetemre, nem özönlene-e akkor ide túlságosan sok

oda nem való elem, és az odatódulók ott előkészültségüknél fogva tudnának-e boldogulni. Ezen kérdés részletes tárgyalása nagyon messze vinne el tulajdonképeni tárgyamtól. De teljesen mellőzni sem akarom s megjegyzem, hogy az elsőtől nem tartok, nem hiszem, hogy ez a főiskolák hallgatóinak tetemes emelkedését okozná.

Ami pedig a boldogulást illeti, az az egyénnek dolga; ha van kiváló tehetsége és tud dolgozni, s ilyenek fognának akadni, úgy boldogulni fog, azt azonban okvetlenül szükségesnek tartanám, hogy az egyetem ily tanulókra való tekintettel külön bevezető tanfolyamokat rendezzen, amilyenek a német egyetemeken máris vannak.

Egyetemünk ez úton lenne csak igazán egyetemmé és szabad iskolává, s talán e reform még ez iskolára is tudna felfrissítőleg és lendítőleg hatni, ami, azt hiszem, érezzük mindnyájan, kívánatos és szükséges volna.

De a zsúfoltság iskolánknak, fájdalom, nem egyetlen betegsége. Talán legveszedelmesebb betegsége, főként azért, mert rohamosan fokozódó, de ha ezt sikerülne is orvosolnunk, az általam javasolt módon, vagy más eszközökkel, maradna még baj elég, és pedig olyanok, melyek orvoslása nélkül középiskolánkból igazán jó iskolát nem alkothatunk.

Azt hiszem, ily bajt sokat tudunk és érzünk, és ha mind fel akarnám sorolni, feltéve, hogy arra egyáltalán képes volnék, türelmükkel, melyet talán máris kelleténél tovább vettem igénybe, nagyon vissza kellene élnem.

Én csak egynehányat akarok e bajok közül érinteni, és pedig olyanokat, melyeket kollégiális tekintetekből nem szeretünk emlegetni. Kényesek azért, mert némelyikök saját anyagi érdekünket is érinti s e tekintetben tudvalevőleg érzékenyek vagyunk.

Ha szóba hozom ezeket, tudom, hogy nem a magam népszerűsítése érdekében szólok; nem is azért szólok azonban, de mert hiszem, hogy a legfőbb érdek, melyet szolgálnunk kell, az iskola érdeke, még akkor is, amikor ez saját érdekünkkel hoz összeütközésbe.

És legyen szabad e bajokról szólva kifogásaimat az igazgatókon, vagy ha úgy tetszik, akár enmagamon kezdeni, mert ami panaszom az igazgatók ellen van, az, s ezt egész őszintén és egész határozottan mondom, magamra is vonatkozik.

Talán négy évvel ezelőtt, egy budapesti közgyűlésünkön tartott felolvasásomon már érintettem e kérdést és őszintén megmondtam, hogy a közvélemény, (a tanári közvélemény is), a közoktatási kormány igazgatói kinevezéseinek nagy részét helyteleníti, helyteleníti nevezetesen az igazgatóságok kijáratásának rendszerét. Azt hiszem, erre nézve a közvélemény lényegesen azóta sem változott meg, de némiképp megváltozott a magam véleménye, kivált az utolsó évben, amióta magam budapesti igazgató vagyok, mire nézve mellesleg meg akarom jegyezni, hogy a magam áthelyezése, ama közgyűlésen tett kijelentésemnek, hogy csak az lesz manapság igazgatóvá, aki azt kijárja magának, határozott cáfolása volt, mert én kérésem ellenére, hogy hagyassam meg régi működésem helyén, miniszterem parancsából

lettem budapesti igazgatóvá. De nem ezért módosult régi meggyőződésem, hanem azért, mert ma úgy érzem, hogy oly nagy iskolánál, amilyennél most működöm, bármily igazgató-kiválasztási rendszernél sem lehetne jó igazgatókat szerezni, egyszerüen azért, mert az igazgatónak nincs arra ideje, hogy jó igazgató lehessen. De ennek nem a nagy iskola az oka, hisz Németországban van iskola, melyben a tanulók száma ötször, az osztályok száma pedig talán tízszer több, mint a vezetésem alatt álló iskolán, pl. a hallei Franke-iskolákon. A baj a mi igazgatói intézményünkben van és pedig az állami igazgatói intézményről szólok, mely a felekezetitől lényegesen különbözik.

Az igazgatók között nagyon divatos panasz az »adminisztrativ« teendőkkel való túlterheltetésről szólni, s én gyakran ellentmondtam e panasznak s ma sem tartom jogosultnak. Az intézet, az iskola adminisztrátora tényleg szükségkép az igazgató, de nem az iskolai gazdaságé. És e tisztán gazdasági teendők egy nagy iskolánál annyi munkával járnak, az igazgatónak annyi idejét veszik el, hogy a tulajdonképeni, a tanítás és nevelés szempontjából legfontosabb igazgatói teendők számára nem jut idő, s az igazgató ma első sorban gazdasági intéző, a mellett kissé házmester is, (a sperrgeldre való igény nélkül), de semmiképen nem igazgató. S az igazgató kiszemelésénél is az az első és legfontosabb kérdés, remélhető-e, hogy a kiszemelt igazgató pontos és megbízható anyagi gondnok és intéző lesz-e; azzal, hogy alkalmas és hivatott-e az intézet pedagógiai vezetője is lenni, mint teljesen másodrendű kérdéssel senki nem foglalkozik.

Az elébb említett német iskoláknál, de a legkisebb vidéki német középiskoláknál is, az igazgatónak mindezekhez a gazdasági ügyekhez semmi köze. A nagy intézeteknek egészen külön gazdasági hivataluk van, ha szükséges, több hivatalnokkal; kisebb intézeteknél egy közigazgatási, rendszerint pénzügyi vagy műszaki tisztviselő van megbízva az intézet gazdasági ügyeinek vezetésével.

Az igazgató az intézet szellemének vezetője és intézője, de sem nem házmester, sem nem fizető-mester, nem az ő dolga az épület jókarban tartása és a felügyelet a munkások felett, nem neki kell a nyári tatarozás költségvetését összeállítania és ami ezer ilyen apró baj van, mely nap-nap után a kimerülésig lefoglalja az intézet igazgatójának idejét. És ezekbe a teendőkbe buknak bele az igazgatók, és csak azok igazán rossz igazgatók, kik ebbeli kötelezettségeiknek nem felelnek meg.

Nagyon kíváncsi volnék a hallei intézetek mai direktorát, vagy akármely németországi intézet igazgatóját csak egy hétre a magam irodájába, az én helyemre ültetni s hallani, mit szólna hozzá, ha hozzák a számlát a tentáért, a gyufáért, a pirszén és tüzelőfáért, egy-két betörött üvegtábláért, világító-gáz és nem tudom mi mindenért, és ez így megy nap-nap után, és az igazgató ott áll a pénztárkönyv mellett, és veszekszik iparosokkal, és javíttat és foltoztat itt és ott, és másol számadásokat és aggodalmaskodik, stimmel-e minden, és jól csinálja-e a legujabb rendszerű számadásokat és leltári kivonatokat, melyekhez az utasítások ugyan nincsenek készen, bár

két év óta e nemlétező utasítások szerint kell a számadásokat elkészíteni! Ez körülbelül a mi állami intézeteink igazgatója, és ez vagyok, fájdalom, én magam is. Arra, hogy iskolai igazgató is legyek, arra nincs időm, de nem is törődik vele senki, az vagyok-e vagy sem, a fődolog, hogy jó gazdasági intéző legyek, lényegében pedig ez abban állna, hogy mennél kevesebb pénzt kérjek, azt is csak akkor, ha bőviben van, ezt a keveset pedig szabályszerűen számoljam el.

A nyilvánvaló baj orvoslásának módja a lehető legegyszerűbb. A gazdasági teendők végzését az igazgatóktól el kell venni és azokat nagy intézeteknél esetleg külön alkalmazandó gazdasági tisztviselőkre kell bízni, kisebb vidéki intézeteknél pedig azokkal egy közigazgatási tisztviselőt kell megbízni. A dologra van is némi, habár csekély fedezet, a tandíjkezelési jutalék, mert természetesen a tandíjak behajtása is ezen gazdasági tisztviselőre volna ruházandó.

Ezzel a tanártestület egy-egy tagja és az igazgató ugyan elesnének egy úgynevezett mellékjövedelemtől, de az anyagi veszteséggel szemben áll a megbecsülhetetlen erkölcsi nyereség, hogy megszüntünk tanulóink s azok szüleivel szemben az adóvégrehajtó siralmas szerepét játszani.

Aki tapasztalatból tudja, hogy a tandíj-exekutio mily kínos jelenetekkel jár, az ennek értékét nem fogja kevésre becsülni. A törvény ismer a tanári állással meg nem egyeztethető mellékfoglalkozásokat: én elsősorban ezen adóvégrehajtóságot tartom a tanári tiszttel megegyeztethetlennek.

Középiskolánk egy másik sürgős orvoslást igénylő baja az oklevél nélkül való helyettes tanárok intézménye. Azt hallom, hogy okleveles tanár minden szakra immár bőven van. Igaz-e, azt magam nem tudom, de a legilletékesebb oldalról is hallottam állítani. Ámde, ha igaz, akkor az oklevél nélkül való helyettes tanár intézménye, melyet csakis a kényszer menthet némikép, egyenesen a törvénybe ütközik, mert a törvény nem okleveles tanárjelölt alkalmazását csak oklevelesnek híján engedi meg.

Én azonban nem a törvényesség, de az iskolai és az illető jelöltek kiképeztetése érdeke szempontjából akarok a kérdéshez szólni.

Tanárképzési rendszerünk a négy elméleti tanulmányi év végzése után egy gyakorlati évet kíván, mely gyakorlati év feladata, hogy az illető jelölt, elvégzett elméleti tanulmányai után, immár betekintést nyerjen az iskola munkájának egészébe, hogy megismerkedjék az iskolai gyakorlattal, tanítási módszerrel és az adminisztrációval is, s ezzel egyúttal leendő saját tanári működése számára is megkapja azt a szélesebb látókört, mely a tanárnak annyira szükséges, hogy megértse, hogy az iskolában nemcsak az ő saját szaktárgyának van létjogosultsága, mint sok tanár épen fogyatékos készültsége következményeképen hiszi, de, hogy ő majdan egy szerves nagy egész egyik alkotórészének lesz mint szaktanár munkása.

Ehelyett ma mi történik? Az abszolutóriumot kapott jelöltet egyenesen kinevezik helyettes tanárnak, ahol jó, ha csak 18 heti órát

kap. Arról szó sincs, hogy őt valaki a tanítás mesterségére tanítsa, ami első sorban az igazgatónak tiszte volna. Az igazgató, feltéve, hogy ért hozzá, mi egyáltalán nem bizonyos, rendszerint nem ér rá, s a helyettes tanár mestere és oktatója rendszerint saját középiskolai emléke. És így kapunk aztán új tanári nemzedéket, mely ősapáink módszerét alkalmazza az iskolában. A társadalomtudományi társaságban sok panasz hangzott el, jogos panasz, mely erre az, elismerem, mindenképen idejét múlt rendszerre vezetendő vissza. A tanítás szinvonalának emelése és a tanári tekintély érdekében is e rendszerrel szakítani kell, s a jövőben nem tartom megengedhetőnek oly tanárjelöltnek helyettes tanárul való alkalmazását, ki gyakorlati évét egy iskolánál mint próbaéves ki nem töltötte. De ez más szempontból is szükséges. E gyakorlati év egyúttal előkészítésül is szolgáljon a pedagógiai vizsgálathoz; azt kérdem már most, hogy a tanárjelölt, ki 18 heti tanítási órán akar becsületesen készülni, ráér-e a pedagógai vizsgára is készülni s megfordítva, ki a pedagógiai vizsgára készül, ráér-e, első évben tanítva, 18 heti tanórára becsületesen elkészülni. Aki ismeri a viszonyokat, az tudja, hogy e két feladat közül egy is az ember egész munkaerejét veszi igénybe, s a mai rendszer egyenesen iskolája az iskolai teendőkre való léha előkészülésnek. Mert amely tanár az első évben nem tanulja meg az iskolai munkára való becsületes előkészülést, az később sem tanulja meg soha.

Ez intézmény és nem a tanárképzési szakrendszer szülője a szűk látókörű szaktanároknak, kiknek soha nem volt alkalmuk az iskola munkájának egészét láthatni, de az első órától kezdve, hogy lábukat az iskolába tették, csak mathematikusok, csak philologusok voltak, ezenkívül semmit sem látva és semmit értékelni nem tudva.

Végül még azt volnék bátor kérdezni, hogy e rendszer mellett egyáltalán mi célja és mi jogosultsága van a pedagógiai vizsgálatnak. Magam ugyan határozottan vallom, hogy a tanárnak elméleti pedagógiai ismeretekre is van szüksége, de a gyakorlat rendszerint más ismereteket kivánna meg, mint amelyeket e vizsgálatokon kivánnak, minek folyománya, hogy e vizsgálat eredménye általában nagyon kevésre értékeltetik, s az én tapasztalatom szerint e csekély értékelés teljesen jogosult. De ettől el akarok tekinteni.

Ha a tanárnak ez ismeretekre szüksége van, akkor ez ismeretek megszerzésének meg kell előznie tanárul való alkalmaztatását, ha pedig, mint a gyakorlat mutatja, a tanárok nagy része alkalmaztatik és tanít, anélkül, hogy ily ismeretek megszerzését igazolta volna, akkor tulajdonkép eltörülhető e vizsgálat. Annak, hogy a tanár azt letegye, miután 4—5 éven át ily imeretek nélkül már tanárkodott, annak tényleg nincsen értelme.

Magam kevésbé a vizsgálatra, mint arra helyeznék súlyt, hogy minden tanárjelölt egyetemi tanulmányai folyamán e kérdésekkel komolyan s behatóan foglalkozzék, de ennek a pedagógiai vizsgálat legkevésbé sem biztosítéka. Tudjuk, hogy sok hallgatónak csak indexében szerepelnek e tárgyak, de az előadó-tanárokat soha nem hallotta s azt hiszem, hogy az eredményt jobban biztosítanók,

ha azok, kik a pedagógiai vizsgálat tárgyait képező előadásokról szorgalmi jegyet és sikeres kollokviumot tudnak igazolni, e vizsgálat alól felmentetnének. Azt hiszem, az illető tanárok előadásai azonnal látogatottabbak lennének, a végleges eredmény pedig több volna.

De ezzel kissé eltértem a helyettes tanárok kérdésétől s legyen szabad röviden összegeznem a fentebbiekben kifejtett véleményemet, mely az volna, hogy jövőben következetesen ne alkalmaztassék többé oly helyettes tanár, ki mint gyakorló tanár nem működött. Ez természetesen a gyakorlati év szabályozását és rendezését feltételezi. A kérdés tudvalevőleg mint *nagyon sürgős* napirenden volt a múlt őszön, de azóta a minisztérium acta-, vagy ad acta-csomagjaiban nyugszik. Reméljük, hogy onnan előbb-utóbb mégis csak elő fog kerülni.

És végezetül iskolánknak még egy öreg hibájáról akarok szólni. A kérdés kényes, bizonyos kegyeletsértés van annak csupán érintésében is, és mégis érintenem kell a kérdést, mert az iskola érdeke kötelez reá. Ez utolsó öreg hiba, melyet ma tárgyalni akarok, az öreg tanárok kérdése.

Az 1885. évi XI. t.-c., mely az állami tisztviselők és tanárok nyugdíjáról és a nyugdíjaztatás módozatairól intézkedik, a tanárokra nézve megállapítja, hogy azok 30 szolgálati évvel nyernek igényt teljes fizetésüknek megfelelő nyugdíjra. Ez oly intézkedés, melyet a közvélemény a tanárokkal szemben gyakorolt nagy kedvezménynek minősít s amelyért a tanárokat sokan irigylik.

Én ezt soha kedvezménynek nem tekintettem, de igenis a törvényhozó bölcseségének, ki méltatva a középiskola kultúrális nagy jelentőségét, ezzel az iskolát meg akarta óvni a korukat múlt tanároktól. A törvény nem is elégszik meg azzal, hogy a tanárnak jogot ad arra, hogy harminc szolgálati év után nyugalomba mehessen, de a kormányhatóságot egyúttal felhatalmazza, hogy a teljes szolgálati idejét, vagy ettől függetlenül a 65. életévét betöltött állami tisztviselőt és tanárt indokolás nélkül nyugdíjazhassa, ha az illető nyugdíjaztatását nem kéri is.

De a gyakorlatban azt tapasztaljuk, hogy a tanárok nagy része, még ha annyira törődött is, sem a 30-ik szolgálati év, sem a 65-ik életévvel nyugalomba nem megy, mert ez esetben fizetését megkapja ugyan, de elesik a lakpénztől. A kormányhatóság pedig, a törvény 21. §-ában neki fentartott nyugdíjazási jogot, állítólag pénzügyi szempontokból, nem alkalmazza. Tényleg ezek az öreg tanárok a helyetteseknél is olcsóbb tanárok; ha nyugdíjba mennek, tovább kapják egész fizetésüket, helyökre pedig új rendes tanár alkalmazandó. El kell ismernem továbbá azt is, hogy van közöttük sok, ki helyét teljesen betölti, ki munkabírásával, pontosságával és tanítási ügyességével túltesz sok fiatal tanáron s kinek az iskolától való megválása az iskolára nézve veszteség volna.

Ámde ezek mégis a kivételek s nagyobbik részük az iskola fejlődésének akadályává lesz.

Tanárságunk java része ma, miután állami középiskolánk tulajdonképen még fiatal intézmény, fiatal és javakorbeli férfiakból áll, de egynehány év választ el csak az időtől, mikor az, ami ma még kivételes, rendessé fog válni, s ha ez intézmény így fejlődik tovább, akkor maholnap lesznek iskoláink, melyeknek tanári testületei csupa veteránból fognak állni. Ez pedig két irányban is rejt magában veszedelmet. Egyrészt akadályozni fogja az iskolát fejlődésében, melynek egyik alapfeltétele a tanártestület bizonyos határidőn belül való megifjodása, másrészt nagy akadálya lesz ez a fiatalabb tanári nemzedékre nézve a tanszékhez való jutás tekintetében. Mindkét körülményben igazán veszélyt látok középiskolánk jövőjét illetőleg, oly veszélyt, melynek elhárításáról idejekorán gondoskodni kell.

A törvény megadja erre a módot.

Ha a közoktatási kormány rendeletet bocsát ki, melyben minden szolgálati idejét betöltött tanárnak kötelességévé teszi, hogy nyugdíj-kérvényét terjessze be és a 65-ik életévüket betöltött tanárokat ugyanerre esetleg újból kötelezi, akkor e rendelet teljesen a törvényen alapulna.

E nyugdíjaztatási kérvény beterjesztése természetesen nem azt jelenti, hogy az illető folyamodó okvetlenül nyugdíjazandó is, sőt ezt olyanoknál, kik erejök és képességük teljességében vannak még, határozottan hibának tartanám, s ezek kérvénye azzal volna elintézendő, hogy a miniszter az illetőket szolgálatuk folytatására, felkérné. De az iskola érdeke ezzel meg volna védve s meg volna szabva egy határpont, amelynél az iskola sima, rendes úton, minden bántódás és személyes sérelem nélkül megválna kiérdemesült öreg uraitól.

A természet is úgy rendezte a dolgát, hogy a gyümölcs, mikor megérett, lehull a fáról, melynek dísze volt, de nem a fán fonnyad és szárad el.

Amit mondtam, természetesen nemcsak a tanárokra, de még fokozottabb mértékben az igazgatókra vonatkozik, s vonatkoztatom enmagamra is s nincs is már nagyon messze a határ, igen tisztelt kartársaim, amikor a fentebb elmondottakból folyó következtetést enmagamra is kell majd alkalmaznom s épen ebből merítettem a bátorságot, hogy ezen nagyon kényes természetű tárgyat itt érinteni mertem.

Tettem pedig ezt is, mert kötelességemnek tartottam az iskolával szemben, melynek érdeke véleményem szerint, a suprema lex.

Ezek voltak azok, tisztelt közgyűlés, miket el akartam mondani.

Az elmondottak lényegét könnyen foglalhatnám össze egy pár pontból álló határozati javaslatba, melynek szövegét, mint felolvasásom főtételeit, a közlöny utolsó számában közöltem. De közgyűléseink hagyományos és nagyon bölcs szokása, hogy a felolvasásokat meghallgatja, azokat esetleg megvitatja, de azok felett határozatot nem hoz. S ez esetben, azt hiszem, ez volna a helyes, még ha nem volna is hagyományos szokás.

Szándékom volt iskolánk egynehány, meggyőződésem szerint, annak egészséges továbbfejlődését alapjában veszélyeztető bajára őszintén és leplezetlenül rámutatni s azok orvoslásának módját is megjelölni s ezzel ezen kérdések szélesebb körben, az egész tanárságban való tárgyalását megindítani s egészséges közvélemény kialakulásának útját egyengetni.

Legyen szabad legvégül egy kis személyes reminiszcenciával befejeznem e fejtegetésemet.

Talán épen ma, vagy pár nap híján van húsz éve, hogy először szerepeltem mint előadó a tanáregyesület közgyűlésén és mai előadásom tárgya tulajdonképen ugyanaz, mint a húsz év előtti!

Trefort, akkori közoktatási miniszterünk, kívánságára tárgyalta 1884/85-ben a tanáregyesület az általa kijelölt kérdést: »Mik középiskolai oktatásunk sikerességének akadályai s azok elhárításának módjai?«

Nem tudom máig sem, mely véletlennek köszönhettem, hogy én szólíttattam fel arra, hogy a közgyűlésen e tárgyban mint előadó szerepeljek. Fiatal gyerek voltam, három éves tanár, még tele illusióval és világboldogító pedagógiai tervekkel.

E felolvasásom forduló pontjává lett életemnek, a felvidéki felekezeti iskola tanárából egy héttel később egy újonnan szervezendő s helyénél fogva akkor nagyfontosságú állami középiskola igazgatója lettem, mi ép oly váratlanul ért, mint az előadói tiszttel való megbizatásom.

Illusióimból azóta sok elhullott, öreg ember lettem, de egy megmaradt, a középiskola az állam jövőjét alakító erejében való hitem s ebből kifolyólag hivatásunk magasztosságáról, szent komolyságáról való meggyőződésem. És ez kötelezett engem arra, hogy azokat, miket inkább elméleti tanulmányok alapján 20 év előtt e helyről elmondottam, kiegészítsem azokkal, mik 20 évi igazgatói gyakorlat alatt bennem meggyőződéssé érlelődtek. És ez szolgáljon mentségemül, hogy azt, mit igaznak érzek és hiszek, teljes őszinteséggel megmondtam, még akkor is, mikor azzal kíméletlen voltam kartársakkal szemben.

Az iskola hivatása a jövő számára jobb nemzedéket nevelni a jelennél. Én, — talán ez nemcsak öregedésem, de vénülésem jele is, — úgy érzem, hogy a múlt húsz év iskolája e hivatását nem töltötte be egészen, sőt tartok attól s úgy látom, hogy iskolaügyünk fejlődésében megakadás, ha nem elmaradás tünetei mutatkoznak, ezek okait kerestem, ezek orvoslási módjait igyekeztem megjelölni.

Az igazi reform, a politikában és az iskolában egyaránt, nem a régi intézmények lerombolásában s helyökbe új intézményeknek létesítésében áll, de a régiek fejlesztésében s az esetleg a fejlődést gátló és akadályozó jelenségek elhárításában.

Én a körülményekben, melyeket említettem, iskolánk fejlődését komolyan veszélyeztető akadályokat látok, azért voltam bátor, türelmüket ennyire igénybe véve, azokra rámutatni.

Ha sikerült önök figyelmét e kérdésekre terelni s önök útján a közvélemény figyelmét, akkor felolvasásommal máris elértem azt a sikert, melyet kerestem, s mely záloga annak, hogy e bajok az általam javasolt, vagy akár más úton, előbb-utóbb orvoslást is találnak.

Ezt pedig adja az Isten a középiskola s közvetve sokat zaklatott szegény magyar hazánk jobb és boldogabb jövője érdekében.

Rombauer Emil előadásának megvitatása.

Gerecze Péter. A felolvasott elaboratom, olyan tág kört ölel fel, hogy minden egyes tételére kiterjeszkedni az idő rövidsége miatt nem lehet. Mégis az alapelvekre nehány szerény megjegyzést óhajtok tenni. Az előadó úr szerint a népesség 10%-kal, a középiskolák száma 8%-kal, a középiskolába járó tanulók száma pedig 40%-kal emelkedett, ami aránytalanság. Csakhogy nem méltóztatott rámutatni e jelenség mélyebb okaira. Az egyik ok mindenesetre az, hogy maga az intelligencia nagyobb arányban szaporodott mint a népesség általában, másfelől pedig az, hogy a középiskolák számát a kevesebb képzettséget nyújtó, kevesebb jogokkal felruházott polgári iskolák felállításával véltük pótolhatni. Ez pedig a szükségletnek nem felelhetett meg, mert nagyobb számú intelligencia még nagyobb számú növendéknek óhajtott épen olyan képzettséget nyújtani, mint a minőben ő részesült. Ehhez pedig teljes joga van. Itt az a radikális kérdés merül fel, hogy általában van-e a kultúrának magasabb értéke vagy nincs? Ebben a tekintetben nem tartok Rousseauval, aki a dijoni akadémia ama kérdésére: előbbre vitte-e a kultúra az emberi nem boldogságát? határozott nemmel felelt. Hisz ha így volna, akkor menjünk vissza barlangokba! Vagy van igazi kultúra, vagy nincs! Ha van — és pedig van — akkor semmiféle tanügyi politika nincs jogosítva bárkit is az általa választott kultúrális haladás, tökéletesedés útjáról elterelni: Csakhogy ne a proletárok számát szaporítsuk, hanem emeljük és terjeszszük a jogtalan igények ápolása helyett a valódi műveltséget. Így fogva fel a dolgot, tagadom, hogy jogunk volna bárkit is az iskolától visszatartani, vagy pl. tandíjak emelésével bárkit is abban akadályozni, hogy olyan irányú és olyan terjedelmű műveltséget szerezzen, amilyet akar! Mindenkinek joga van a kultúrához, s az államnak nincs joga azt mondani, hogy aki szegény, vagy nem tud latinul deklinálni, érje be kevesebb műveltséggel. Ha valaki a latin nyelvtanból bukik, abból nem következik, hogy csak inferiorabb műveltségre tarthat igényt. A gimnázium mintegy kicsinyléssel szokta az ilyeneket a kevesebb képzettségű tanárok által vezetett polgári iskolába utasítani. Tehát a kereskedőnek, aki számadásaiba mélyed, s aki csak széles szellemi látókörrel felelhet meg hivatásának, vagy a tervező iparosnak kevesebb intel-

ligenciára van szüksége, mint a lateinerpályákon levőknek?! Ez nagyon is középkori gondolkozás. Az értelmi belátás, az itélőképesség csak egyféle lehet, ha különböző körű ismeretek árán jutottunk is az általános habitusok birtokába. Mégis a mai észjárás szerint a lateinerpályákon kívül való intelligencia beérheti a polgári iskolai képzettséggel is. Csakhogy a szülők nem így gondolkoznak. Mikor egyiket-másikat figyelmeztettem, hogy fiaik egy vagy más oknál fogva könnyebben boldogulnának a polgári iskolában: azt felelték, hogy többre becsülik a középiskola elégtelen osztályzatát, mint a polgárinak kielégítő bizonyítványát. Bocsánat, én nem akarom a polgári iskolát becsmérelni, de tény, hogy minden szülő öntudatlanul is olyan iskolába adja gyermekét, amelyben magasabb: egyetemi képzettségű tanítóerők működnek. A szülők gyermeikre nézve többet remélnek a tudományos, mint a dogmatikus képzettségű tanároktól. És ehhez a megkülönböztetéshez — még ha az öntudatlanul történik is — teljes joguk van! Senkinek semmi beleszólása abba, hogy a szülő hová adja a gyermekét. Különben is itt hiába való minden preventiv intézkedés, mert a szülő mégis oda adja gyermekét, a hová akarja. *(Igaz, úgy van!)* Tessék tehát a tanári kart egységesíteni, más szóval: az egységes középiskolát megteremteni! Fájdalom, az ez irányban kifejtett eszmecserét már tíz év óta levették a napirendről. Egységes kvalifikációjú tanárokból álló, egységes középiskola mellett elesnék a privilégiumokért folyó harc szüksége is. A mai állapotok mellett nem képzelek hadügyi kormányt, amely egyévi önkéntességre való jogot adna a hatosztályú polgári iskolai tanulónak, holott a katonai szakiskola 7 évi oktatásban részesíti a tisztjelölteket. Hiszen ez az engedmény katonáék szemében egy volna a tisztikar általános képzettségének a leszállításával! Itt aztán hiába minden más országra való hivatkozás. Röviden tehát: bizonyos, hogy ha minden gimnázium tövébe egy-egy polgári iskolát állítunk is, ez a gimnáziumok zsúfoltságát nem fogja megakadályozni. A gimnázium a reáliskolákkal szemben élvezett túlságos közkedveltségét pedig kizáróan azoknak az előjogoknak köszöni, amelyek méltán megillették akkor, amidőn a törvények hiteles szövege latin volt és nem magyar. Ennyit bátorkodtam a legfőbb alapelvekre nézve megjegyezni.

Dr. *Vass* Bertalan: Az előttem elhangzott hosszú felszólalás után részemről nem akarok abba a hibába esni, hogy egy előadással szemben még egy újabb előadást tartsak, hanem szem előtt tartva azt, amit a mélyen t. előttem felszóló tagtárs úr tegnapi felszólalásában a stílus főkellékeinek egyikéül megjelölt, hogy t. i. »tanuljuk meg a rövidséget«, csak az előadás néhány tételére kivánok reflektálni. Mondhatom, rég óta volt alkalmam ilyen szép előadást hallgatnom. De bár a legnagyobb elismeréssel vagyok ezen felolvasás iránt, mégis voltak benne egyes pontok, amelyekkel egyet nem érthetek. És ezekre a pontokra akarok néhány megjegyzést tenni. Nem értek egyet különösen

abban, amit a t. előadó úr állít, hogy t. i. az érettségi vizsgálat értékét leszállították, amennyiben kevesebbet kívánnak oly tanulóktól, akik főiskolai tanulmányokra nem mennek, mint azoktól, kik oda mennek. Lehet, hogy egyes, talán a t. előadó úr tapasztalataihoz közelebb eső intézetekben ily engedményeket tesznek, de általánosságban nem fogadhatom el ezen állítását, már csak azért sem, mert a legtöbb intézetben azon tanulók, kik nem felelnek meg a szükséges követelményeknek, igenis megbuknak, sőt mondhatom igen nagy számban buknak meg s az érettségi vizsgálat követelményeinek leszállítása csak tervbe van véve. Mindenesetre óhajtandónak tartom az érettségi vizsgálat reformjára vonatkozó kérdés beható tárgyalás alá vételét. Második megjegyzésem vonatkozik a kvalifikációnális törvény megváltoztatására, amelyben szintén nem érthetek egyet t. előadó úrral. A középiskolába nem azért tódulnak a tanulók, hogy a különböző privilégiumokat élvezzék, hiszen amikor a szülő a középiskolába adja gyermekét, nem az lebeg a szeme előtt, hogy ha majd végez, önkéntességi jogban fog részesülni, hanem, ami igen természetes, csak arra, hogy gyermekének nagyobb képzettséget biztosítson. Én azt hiszem, hogy e kettő közt igen nagy a különbség. Szó volt a középiskolák zsúfoltságáról, amely hibát orvosolni kellene. De mindezt nem a kvalifikációs törvény megváltoztatásával érjük el, mert a baj nem ebben van, hanem abban, hogy közgazdasági állapotaink nem kielégítők, iparunk, kereskedelmünk pang, a gyakorlati pálya nem vonzza az ifjúságot. De nem kívánom ezt a kérdést bővebben fejtegetni. Ami engem illet, biztat a remény, hogy javulni fognak az állapotok, hogy mozgalmak indulnak meg az ipari és társadalmi téren, melyek javítani fogják a helyzetet s lehetővé teszik a szakiskolák felállítását.

S ez esetben, szerintem, nem lesz szükség a polgári iskolák számának szaporítására. A szakiskolák lesznek hivatva átvenni azt, amit a t. előadó úr a polgári iskoláknak szánt.

Míg azonban szerencsétlen közgazdasági helyzetünk s viszonyaink megváltoznak, szakiskolák keletkeznek s a gyakorlati pályák kedvező megélhetési viszonyokat biztosítanak az azokra lépőknek, a meglevő polgári iskoláknak megmarad mai rendeltetésök; egyetértek t. előadó úrral, hogy ezek mentül olcsóbbak legyenek s jelenleg szükség is van rájok, mert az egyik ifjú tehetségesebb, kitartóbb, a másik csak kezdetben az, megkezdi a gimnáziumot vagy reált, de azután kifárad, kiről, vagy már eredetileg is gyenge, vagy a szülőknek sincs nagyobb tervök vele: az ilyenek azután megfelelő tanulmányteret és helyet találnak a polgári iskolában. A kvalifikációs törvénynek olyan értelemben való gyökeres változtatását, mint t. előadó úr kontemplálja, sem kívánatosnak, sem célra vivőnek nem tartom, bár mint az angol tanszabadság híve, az egyes iskolák közé sem kívánok helyezni oly nehezen átléphető korlátokat. Minden tanulmányi eredmény értékbecslője a vizsgálat, melyet aki megáll, tovább

haladhat. Az egyes életpályákhoz azonban kell, hogy fenntartsuk a kvalifikációt, melyet a végzett iskolák — s tanulmányokról felmutatott bizonyítvány igazol, amint ez mindenütt meg is van.

Egyetértek a t. előadó úrral azokban is, miket az igazgatói abnormis administrativ teendőkre nézve előadott. Tényleg nagy az elfoglaltság. Itt Pécsett is nem jutott még idő arra, hogy a tanári kört megalakíthattuk volna. Azt hiszem, az egész tanárság lelkéből veszem az indítványt: Mondja ki a tanáregyesület, hogy mindent elkövet az irányban, hogy az igazgatók vissza adassanak igazi hivatásuknak, csökkentessék a közigazgatási teendők mennyisége, végre szünjék meg ez az abnormis állapot.

Weszely Ödön dr.: Örömmel üdvözli az előadót e szép és alapos munkájáért, mely híven feltárja a középiskola bajait és küzdelmeit. Amit az előadó a középiskoláról mond, azt mind helyesli. A tanulmányi szervezet sok intézkedése valóban bilincs a középiskolán, mely akadályozza pedagógiai fejlődését. Helyesli azt is, amit az előadó a polgári iskolákról mondott. Erre az iskolára a középiskola mellett szükség van, de ez nincs kellően szervezve. Úgy a középiskola, valamint a polgári iskola kérdését, de egyáltalán az iskolák kérdését csak úgy lehetne igazán jól megoldani, ha nem egymás mellett külön-külön szerveznék őket, hanem együttesen, egy egységes szervezetben, egy egységes törvény keretében. Köszönetet mond a felolvasónak az élvezetes és tanulságos előadásért.

Kálmán Miksa előadása:

Hogyan kellene a reáliskolákban a modern nyelvek tanítását szervezni?

Méltóságos Elnök Úr!
Mélyen tisztelt közgyűlés!

Örömmel használom fel a fölajánlott alkalmat arra, hogy ily díszes hallgatóság előtt elmondjak egyet-mást abból, ami az idegen nyelvek tanítását illetőleg szivemet már régóta nyomja. Egyuttal javaslataimmal örömet akarnék szerezni szűkebb értelemben vett kartársaimnak, azoknak, kik velem együtt a modern nyelvek tanításában fáradoznak. Előadandó szervezeti javaslataim ugyanis szerény véleményem szerint alkalmasak arra, hogy a modern nyelveknek már-már csüggedő tanáraiban új bizalmat keltsenek. Ránk fér, mert most mi vagyunk a középiskolai tanügy mostohái.

Volt ugyan idő, mikor az összes tantárgyak tanárait egy kalap alá vették s úgy ütöttek nagyot rajtok. *Hunfalvy János* 1884-ben a következő szavakkal cselekedte ezt meg: A középiskolai tanítás eredménye — így szólt — nem üti meg a kellő mértéket. Az idegen nyelvekből: a latinból, görögből, németből, franciából a tanulók legnagyobb

MTA AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

része annyit sem tanul meg, mennyit egyetlen egy év alatt lehetne és kellene megtanulni. A magyart, ott, ahol az a tanítási nyelv, úgy ahogy megtanulják ugyan; de bármely, iskolába nem járt magyar paraszt jobban, szabatosabban beszél magyarul, mint a gimnáziumi és reáliskolai növendékek. Ugyancsak csekély sikere volt eddig a reáltudományok tanításának is. A növendékek nagy része a középiskolákat oly kevés ismerettel hagyja el, hogy félműveltnek is alig mondható.[1]

Hunfalvynak a középiskolai oktatás összes ágait sújtó szava után csakhamar más hang jött divatba. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium a XVII. jelentésében [2] erre vonatkozólag következőképen nyilatkozik: »A múlt évi miniszteri jelentés azon állításához, hogy legjobb és legáltalánosabb az eredmény a reáliákból, hozzátehetem, hogy ugyanoly jó az eredmény a magyar történelemből is... Emelkedik a múlthoz képest az eredmény az idegen nyelveknél is, de nem éri el azt a fokot — legalább általában nem — melyet az előbb említett tudományok elértek«.

Ugyanez a nézet, mely e miniszteri jelentésben nyert kifejezést, uralkodik még most is. Hogy ez a vélemény támadhatott és máig fennáll, annak oka a modern nyelvek tanításának szervezetében, a tanterv nem helyes interpretálásában s az érettségi vizsgálatnak az idegen nyelvek hátrányára történő eljárásában rejlik.

A most érvényben levő érettségi vizsgálati eljárás nem egyforma az ott szereplő összes tantárgyak tekintetében. A történelemből egy osztálynak (a VIII. osztály) tananyagát kérdezik az érettségi vizsgálaton; a természettanból két osztályét (a VII. és VIII. osztályét); a mennyiségtanból ugyan öt osztály (a IV—VIII.) pensuma képezi az érettségi vizsgálat tárgyát, de az eredmény fokozására szolgál az, hogy a VIII. osztály tanterve előírja mind az algebrának, mind a geometriának az iskolában történő összefoglalását. Ugyanezt követeli a magyar nyelvtant illetőleg: előírván a magyar nyelv rendszerének áttekintését a VII. osztályban.

Csak a német és francia nyelvnél nem ír elő a tanterv semminemű összefoglalást. Az érettségi vizsgálat sem szorítkozik ezeknél 1, 2, 5 osztály anyagára, hanem az idegen nyelvek vizsgálásánál számon kérnek mindent, amit a tanuló az egész középiskolai tanfolyamon át tanult. Sőt még olyat is követelnek, amit a tanulók soha sem tanultak: értem az ismeretlen szöveg fordítását. Úgy áll a dolog, hogy míg a magyarból, történelemből, mennyiségtan és fizikából a szóbeli érettségi vizsgálat alkalmával intézett kérdések mind a végzett tananyag köréből vannak véve, addig az idegen nyelveknél az első követelmény, hogy a növendék oly szöveget fordítson, mellyel soha sem foglalkozott; kívánjuk tőle, hogy értelmesen fordítson le egy előtte ismeretlen műnek kiszakított részletét, melynek sem tárgyi vonatkozásait, sem összefüggését az előzményekkel nem ismeri, holott a

[1] *Magyar Tanügy*, XII. kötet, 283. l.
[2] U. o. 7. l.

megértésnek s az ezen alapuló helyes fordításnak ezek lényeges föltételei. Lehetnek az abituriens kezébe adott részletben ő előtte új idiomatikus kifejezések s oly szavak, melyek az ő olvasmányaiban nem fordultak elő vagy ha igen, esetleg más jelentéssel. Mindezek folytán ismeretlen szöveg fordítása oly követelmény, melynek gyakran a legbuzgóbb tanuló sem felelhet meg kifogástalanul.

Az érettségi vizsgálat számadás akar lenni, melyet a tanulók és tanáraik *végzett* munkájukról mutatnak be. Ép azért nem ismeretlen szöveget kellene ott fordíttatni, hanem inkább ki kellene puhatolni, vajjon a tanuló a középiskolai tanfolyamban előfordult idegen nyelvi olvasmányait kellőképen megértette-e s a bennök rejlő kincset tulajdonává tette-e? (Poroszországban részben már így járnak el. Az 1901. évi porosz érettségi vizsgálati szabályzat megszabja, hogy költői műveknek rendszerint oly részletei fordíttassanak az érettségi vizsgálaton, mely részletek iskolai olvasmányképen tárgyaltattak.[1])

Ebben az esetben hanyag tanuló, ha valamelyik olvasmányt felületesen, vagy semmiképen sem sajátít el, nem könnyíthet azzal a lelkiismeretén, hiszen arra az olvasmányra úgy sem lesz szüksége az érettségi vizsgálaton!

Ha a szóbeli érettségi vizsgálaton egy s ugyanazt az eljárást követnék az idegen nyelveknél, mint a többi tantárgynál, akkor — meg vagyok győződve — a közoktatásügyi kormány ép oly kedvező eredményt konstatálhatna az idegen nyelvek tanításánál, mint a többi középiskolai tantárgynál.

A modern nyelveket tanítók munkája téves megítélésének másik oka: a tanterv hibás interpretálásából ered.

A középiskolai törvénnyel kapcsolatosan kiadott reáliskolai tanterv szerint a német és francia nyelv tanításának célja: *a)* — (tehát első sorban) — biztos nyelvtani ismereten alapuló megértése az újabb német, illetőleg francia irodalom műveinek; *b)* — (tehát második sorban) — azon képesség, hogy a tanuló valamely az oktatás köréből vett tárgyról német nyelven helyesen írni és — (tehát utolsó követelmény) — hogy németül helyesen beszélni tudjon. (A francia nyelvet illetőleg ez az utolsó cél már ekkor is le volt szállítva: már az 1883. évi tanterv beérte azzal, ha »a tanuló a francia nyelv szóbeli használatában lehető jártasságra tett szert«.)

Ugyanezt a sorrendet találjuk az 1899-ben kiadott, revideált tantervben. Ez a tanterv mi különbséget sem tesz többé a német és francia nyelv tanítása céljának meghatározásában. Mindkét idegen nyelvnél az újabb irodalom műveinek biztos nyelvtani ismereten alapuló megértését és e nyelveknek írásbeli és szóbeli használatában való gyakorlottságot tűzi ki célul.

Ha e két tantervet összehasonlítjuk, kitűnik az is, hogy míg az első cél: francia, illetőleg német művek megértése — változatlan maradt a tantervrevizió alkalmával, addig a többi cél: az idegen

[1] *Adolf Beier*, Die höheren Schulen in Preussen und ihre Lehrer. 147. l.

nyelveken való írás és beszéd tanításának foka leszállíttatott. A jelenleg érvényben levő reáliskolai tanterv u. i. — amint láttuk — már csak *gyakorlottságot* kíván e tekintetben és nem többet.

A módosított tantervben visszhangot találtak tehát azok a felszólalások, melyek már régibb idő óta reáliskolai tanárok részéről az írás és beszéd tanítása fokának túlmagas kitűzése ellen történtek

Az iskoláztató nagyközönség, a középiskola ellenőrző hatóságai azonban régebbi felfogásukat nem változtatták meg. A tanulóknak az idegen nyelvekben való haladását s ezen nyelvek tanárainak érdemeit most is rendszerint a tanulók beszédkészsége szerint mérik és nem első sorban aszerint, mennyire vitték a tanulók irodalmi műveknek megértésében, holott ez volna a tanterv helyes interpretálása.

És minthogy nincs remény arra, hogy a tanügyi hatóságoknak s a nagyközönségnek felfogása meg fog változni, időszerű keresni azokat az eszközöket, melyek segítségével a modern nyelvek tanításának — ebben az irányban is — fokozottabb eredménye legyen. De mindjárt itt kijelentem, hogy fejtegetéseim körébe ezúttal a módszer ügyét nem akarom belevonni. A módszer kérdéséről már sokat és sokan beszéltek. Én is tárgyaltam »Az idegen nyelvek tanításának reformja« című értekezésemben. (Pécsi főreáliskola 1892/3. tanévi értesítője és különlenyomat.) Jelen alkalommal abból a feltevésből indulok ki, hogy minden reáliskolában a legjobb módszer szerint folyik a nyelvek tanitása.

I.

A valóságban következőképen áll a dolog: A modern nyelvek reáliskolai tanáraitól elvárják, hogy tanítványaikat képesekké tegyék német és francia művek pontos nyelvtani ismereteken alapuló *megértésére* s azonfelül még azt is követelik tőlük, hogy tanítványaik tanuljanak meg e nyelveken *fogalmazni* és folyékonyan *beszélni*.

Ez három oly feladat, melyek mindegyike, külön-külön, sok nehézséggel jár.

Az első nehézség onnan származik, hogy a nyelvtanulás különböző feladatainak megoldására különböző eszközök szolgálnak. Idegen nyelvű szöveg megértéséhez tisztában kell lennünk azzal, hogy az idegen szó és kifejezés mit jelent az anyanyelvünkön. Idegen nyelven való íráshoz viszont tudni kell, mily szó, mily idiotizmus felel meg az illető nyelvben annak, amit ki akarunk fejezni. Hogy e két tudás nem azonos, mutatja azoknak a példája, kik megértenek ugyan idegen nyelvű munkát, de azon a nyelven helyesen írni nem tudnak.

Az íráshoz alaposan kell ismerni az ortografiát is. A nyelvtanban szintén sokkal jártasabbnak kell lenni annak, ki idegen nyelven akar írni, mint annak, ki olvasni akar. Viszont az íráshoz kisebb szókincs elegendő, mint az olvasáshoz.

A legkisebb szókincs a társalgáshoz kell, de azt úgy kell tudni, hogy a szavak rögtön, gépies biztossággal álljanak a beszélő ren-

delkezésére. A beszédhez a beszélő szervek nagy gyakorlása is szükséges, mert minden nyelvnek vannak a maga sajátos hangjai, melyeket az anyanyelv hangrendszeréhez szokott beszélő szervek csak nehezen tanulnak meg létrehozni ; sőt, akinek arra való beszélő szervei nincsenek, az, minden gyakorlás mellett, soha sem fogja az idegen nyelvet tiszta kiejtéssel beszélni.

A nehézséget fokozza, hogy a nyelvtanulás egyes ágainak elsajátítására szolgáló eszközök néha egymás ellen dolgoznak. Az irodalmi, de különösen a költői olvasmányokban sok oly szó, kifejezés és nyelvtani alak (a franciában : passé défini, subj. imparfait, participialis és infinitivusos rövidítés stb.) fordul elő, melyet a társalgásban a nevetségessé válás veszedelme nélkül nem lehet használni. Viszont a mindennapi beszéd — különösen az argot — hemzseg oly kifejezésektől, melyek az írásnál fel nem használhatók, melyek az irodalmi nyelvből ki vannak zárva.

Az olvasásnál, főleg a szavalásnál igen gyakori a franciában a szavak összeolvasása ; a társalgásban ellenben csak ritkán történik az. Aki megfordítva jár el, hibát követ el, nevetségessé válik.

Idegen művek iskolai tárgyalásánál ajánlatos mindent az anyanyelvre fordíttatni, mert csak ez úton győződhetünk meg, vajjon a tanuló megértette-e valóban a szöveget ? Az anyanyelvről történő fordítások szintén széltiben dívnak az iskolában. Az idegen nyelvek írásbeli érettségi vizsgálatán ily fordítás uralkodik : a francia nyelvi vizsgálaton más természetű dolgozat nem is készülhet ; a német nyelvi vizsgálaton a tanulók túlnyomó része szintén fordít. Az idegen nyelvre való fordítás bajosan mellőzhető is az iskolában, mert igen alkalmas a nyelvtani szabályok gyakorlására. De mindkét rendbeli fordításnak az a hátránya, hogy kényszeríti a tanulót egyszerre két nyelven operálni, ami a beszédképesség fejlődését hátráltatja.

Más tekintetben is szolgál az anyanyelv akadályul idegen nyelv beszélésénél : t. i. a kiejtést illetőleg. Minden nyelv más- és másképen működteti a beszélő szerveket. Ezek pedig az anyanyelv hangjainak, az anyanyelvben dívó hangsúlyozás és hanghordozás produkálására lévén alkotva s ebben gyakorolva, a beszélő szervek csak nehezen tűrnek változtatást és csak hosszú gyakorlat után szokják azt meg. De még ezután is megmarad a beszélő szerveknek az a sajátsága, hogy a gyakrabban használt nyelv hangrendszeréről csak nehézkesen és lassan térnek át egy másik nyelv hangrendszerére. Ezt tapasztaljuk mindannyiszor, valahányszor hirtelenül átcsapunk anyanyelvünkből egy másik nyelvbe, vagy mikor társalgás közben anyanyelvünkön s idegen nyelven össze-vissza beszélünk. Ez esetekben a kiejtésünkben az anyanyelv hangrendszere uralkodik, az idegen nyelvé nem érvényesül kellőképen.

Idegen nyelv tanulásának legfőbb nehézségét azonban még nem említettem. Az abban áll, hogy minden egyes nyelv képes kifejezései és nyelvtana más és más gondolkodási processzus eredményei, mely sok esetben nagyon is elüt a logikaitól. Így pl. értelmileg egyre megy, akár azt mondom : *a szép házak*, akár *a házak szépek*. És tény-

leg a latin, a francia nyelvben a melléknév alakja ugyanaz, legyen az jelző vagy kiegészítő: *Les grandes maisons* és *les maisons sont grandes*. Ellenben a magyarban mint kiegészítő kap a melléknév ragot, de mint jelző nem: *a nagy házak* és *a házak nagyok*. Viszont a németben megfordítva történik: *Die grossen Häuser* és *die Häuser sind gross*. Más esetben megint a magyar nyelv követi a logikát. Nem logikai képtelenség-e: pl. élő lényt semleges neműnek nyilvánítani (das Fräulein), vagy élettelen tárgyak neméről beszélni (le banc, la table), mint teszik az indogermán nyelvek.

Ad infinitum lehetne e példák számát szaporítani annak illusztrálására, hogy ami logikailag helyes, az nem mindig minden nyelvben grammatikailag is helyes. A nyelvek majd követik a logika szabályait, majd meg eltérnek tőle s a nyelvek tanulásának nehézségét az tetézi, hogy mindegyik nyelv másban és másképen tér el a logikától.

Ha nyelvtan és logika összevágna, a nyelvtanulás sokkal könnyebb studium lenne. De még akkor is az lenne, ha ugyan a grammatikai gondolkodás el is térne a logikától, azonban egyforma volna az eltérés: egyformán kellene minden nyelvben grammatikailag gondolkodni. De nincs úgy. Ép azért, aki logikailag helyesen gondolkodik, még nem tud idegen nyelven helyesen írni és beszélni, még ha az illető nyelv szókincsét ismeri is. A helyes írás és beszédhez az illető nyelv szerkezeti és kifejezésmódbeli sajátosságainak a megtanulása is szükséges.

A felsorolt nehézségekkel kell annak megküzdenie, aki *egy* élő idegen nyelvvel foglalkozik. Ha pedig ehhez még egy második idegen nyelv járul, a nehézségek nem számtani, hanem legalább is mértani arányban növekednek (ha egyáltalában ilyen, meg nem mérhető dolgok számtanilag kifejezhetők).

A második nyelv tanulása által gyakran labilissá válik mindaz a nyelvismeret, mely előbb már stabilis állapotban volt. Mindennapi tapasztalat a reáliskolai tanításnál, hogy a tanulók a francia és német nyelv szavait, grammatikai szabályait felcserélik. Idegen nyelvi beszédképességök lassabban fejlődik azon körülmény folytán, hogy az egyik tanórában franciául, a másikban németül s az idő legnagyobb részében egy harmadik nyelven: magyarul beszélnek.

A művelt osztályhoz tartozók között vannak — és most nemcsak Magyarországra, hanem valamennyi civilizált országra gondolok — kik nem tudnak még egy idegen nyelvet sem. És feltünően csekély azoknak a száma, kik azt állíthatják magukról, hogy két idegen nyelvet szóban és írásban birnak. Ehhez rendkívüli gyakorlás — amilyet iskola nem nyújthat — és különös tehetség kell, mely csak kevés embernek adatott meg. Hát minek törekszünk mi a reáliskolában olyasmire, ami a legtöbb emberre nézve elérhetetlen?

Viszont légió azon művelt emberek száma, kik több idegen nyelven olvasnak s az idegen nyelvi olvasmány minden szépségét élvezik. Ez oly tény, melyet mindenkinek a tapasztalata igazol. Nos, okuljunk e tapasztalaton és használjuk fel a nyelvek iskolai tanításának a berendezésénél!

II.

A régi időkben idegen modern nyelvet vagy egyáltalában nem tanítottak az iskolában, vagy ahol igen, ott legfeljebb egyet. De mióta a reáliskola oly jelleget nyert, hogy a klasszikus nyelvek helyett a modern nyelvek segítségével akarja megadni azt a formális képzést, melyet a középiskolai oktatás főfeladatának tekintenek, azóta a reáliskola tantervébe két modern nyelv kötelező tanulását állították be. Alkalmasint azért kettőt, mert a gimnázium tantervében szintén két klasszikus nyelv szerepel. Kiindult ez a divat Poroszországból, a reáliskola hazájából; elterjedt mindenfelé és nálunk is befogadást nyert a reáliskola újjászervezésekor: a múlt század 70-es éveiben. Egy ideig a magyar reáliskolákban csak egy idegen nyelvet: a németet tanították.

Csupán az Egyesült-Államok és Anglia középfokú tanintézetei nem hódolnak még mai nap sem a két idegen nyelv divatának. Ez államokban tudvalevőleg az iskolaügy nincsen egységesen szervezve. De abban megegyeznek az amerikai s angol középiskolák, hogy az idegen élő nyelvek iskolai kultiválására kevesebb súlyt fektetnek, mint az európai kontinensen levők. Az Egyesült-Államok statisztikai hivatalának 1893. évi kimutatása szerint az ottani nyilvános középiskolák tanítványainak 16%-a tanulta a német nyelvet, a franciát csak 5.7%-a. A magánközépiskolák tanítványai közül a németet 1%-al kevesebben (15.1%), tanulták, a franciát ugyan többen, de mégis csak 16.3%-a a tanuló ifjúságnak.[1]

Az angolországi »Modern Language Association« 1895-ben kérdőíveket bocsátott ki 93, legjobbnak elismert angol középiskolához s a beérkezett feleletekből kitünt, hogy csupán 55 iskolában tanítják a francia mellett a németet is. Ahol tanítják, ott is többnyire a felső fokon kezdik; egy pár iskolában már a középfokon; az alsófokon azonban sehol sem kezdik tanítani. Néhány iskolában viszont szerepel a német nyelv a középső osztályok tantervében, de a felsőfokon felhagynak vele. Abban a legtöbb intézet tanterve megegyezik, hogy kevés időt szán e második idegen nyelv tanítására: 1—2 órát hetenkint.[2]

Anglia s az Egyesült-Államok tanügye még abban is megegyezik, hogy a modern nyelvek iskolai tanításának céljául nem a beszédképesség megszerzését, hanem irodalmi művek megértését tűzik ki[3] s ezzel kiválóan gyakorlati érzékről tesznek bizonyságot.

Multum, non multa: erre figyelmeztette II. Vilmos császár az utolsó tantervrevizió alkalmával a porosz középiskolák igazgatóit.[4] Nekünk is kellene ezt szem előtt tartanunk a modern nyelvek taní-

[1] *A. Baumeister:* Die Einrichtung und Verwaltung des höheren Schulwesens in den Kulturländern Europas und in Nordamerika, 590. l.
[2] *A. Baumeister* i. m. 802—3. l.
[3] U. o. 598. és 803. l.
[4] *A. Beyer:* Die höheren Schulen in Preussen und ihre Lehrer, 30. l.

tásánál. Véget kellene vetni annak, hogy minden tanuló köteles legyen mind a két idegen nyelvet egyforma terjedelemben azonos célok kitüzésével tanulni. Ehelyett életbe kellene léptetni oly eljárást, mely szerint minden szülő, mikor gyermeke a reáliskola V. osztályába lép, határozzon abban a tekintetben: a két modern nyelv közül melyiket fogja fia ezentúl behatóbban tanúlni? Ez válik az ő számára: főnyelvvé, a másik: melléknyelvvé.

Akik főnyelvül a németet választanák, az V. osztálytól kezdve ezt a nyelvet abban az időben is tanulnák, melyben a jelenlegi tanterv szerint a francia nyelv tanítása folyt; viszont, akik a franciát választanák főnyelvül, azok francia nyelvi óráinak száma a német nyelviekkel szaporodnék. Mind a két ágazatban azonban ebből az óraszámból heti 1—1 óra levonatnék, melyben minden tanuló a melléknyelv tanulását folytatná, hogy az alsó osztályokban szerzett ismereteit megtartsa s azokat bizonyos irányban bővítse is.

Mindjárt itt akarok felelni arra az ellenvetésre, mely a heti egy óra ellen tehető. Ez bizony nem sok idő: tudja azt mindenki, ki nyelvet tanít. De ha a melléknyelvre ennél több időt fordítunk, akkor ugyanannyival kevesebb idő jut a főnyelv tanulásának s így ott maradunk, ahol most vagyunk, hogy egyik idegen nyelv tanítására sincs kellő idő. Egyébként ekkora óraszám mellett is lehet haladni, ha a tanítás célját alacsonyabbra tesszük és kiváltképen, ha csak egy célt tűzünk ki s az legyen: az olvastatás. A mostani tanterv a német nyelv tanítására a VI. osztálytól fogva csak heti két órát juttat és hányfélét kell e két óra mellett elvégezni! Nem marad összesen talán még heti egy óra sem arra, amit én a melléknyelv egyetlen céljául kivánnék kitűzni, t. i.: irodalmi művek olvasására.

E reform által azok, akik a németet választanák főnyelvül, ezt a nyelvet a négy felső osztályban az eddigi heti 9 óra helyett a franciánál felszabaduló 10 órával együtt (az V. osztályban 3 óra, a VI. és VII. osztályban 2—2 óra, a VIII. osztályban 3 óra szabadulna fel) 19 órában tanulnák a jövőben. Ehhez hozzáadva az alsó osztályok 16 óráját (I. és II. osztály 5—5 óráját, III. és IV. osztály 3—3 óráját) a kettő együttvéve 35 német nyelvi órát jelent a jelenlegi 25 óra helyett.

A külföld egyes államaiban még ennél is több időt fordítanak idegen nyelvre. A badeni nagyhercegség reáliskoláinak tantervében az egyik idegen nyelv (a francia) heti 46 órával szerepel,[1] a porosz főreáliskolában 47-el,[2] tehát kevés híján még egyszer akkora óraszámmal, mint a mienkben.

Ha tantervünket úgy alakítanók át, hogy minden tanulónak csak egy idegen nyelv tanulását tennők kötelezővé, akkor annak tanítására heti 49 óra (a mostani 25 német nyelvi + 24 francia nyelvi

[1] *A. Baumeister*, i. m. 174. l.
[2] *A. Beier*, i. m. 65. l.

tanóra) juthatna, anélkül, hogy a többi tantárgyaktól időt elvonnánk. A tantervnek ily természetű átalakítása azonban hátrányokkal járna. A szülőnek már a legalsóbb osztályban kellene dönteni, vajjon fia franciát vagy németet tanuljon-e? Továbbá hazánk politikai, nyelvi és földrajzi viszonyainál fogva a legtöbben a németet választanák. A francia ellenben kiszorulna a legtöbb, talán valamennyi reáliskolából s ennek folytán a magyar nemzet megfosztatnék attól a szellemi kincstől, melyhez eddig a francia nyelv és irodalomnak a reáliskolában folyó tanítása révén jutott.

Egészen más a helyzet, ha az én javaslatom szerint történik a tanterv módosítása. V. osztályú tanuló, foglalkozván már évek óta mind a két idegen nyelvvel, érzi, melyik felel meg jobban tehetségének, melyikben remélhet nagyobb előmenetelt. Egyébként javaslatom szerint a tanulók nem hagyják abba egészen a másik nyelv tanulását sem. Vannak fiúk, kik beérhetik azzal a német nyelvi tudással, melyet az alsó négy osztályban megszereznek s amelyet a felső négy osztályban még mérsékelten szaporítani fognak. Ezek szivesen ragadják majd meg a francia nyelv behatóbb tanulására nyújtott alkalmat. Azokat a tanulókat meg, kik már otthon szereznek bő német nyelvi tudást, kik családjuk körében németül beszélnek s olvasnak, felvilágosítással, szelíd nyomással kellene a francia nyelv intenzivebb tanulására terelni. Legalább megszűnnék az a visszás helyzet, mely mostanság azon középiskoláinkban létezik, melyek tanuló ifjúsága nem egynyelvű, hanem egy része tud németül. Ez iskolákban a németajkuak nagy előnyben vannak a német nyelv tanulásánál. A tősgyökeres magyar fiuk irigységgel nézik azokat, kiknek épen a legnehezebb tantárgyak egyike: a német — úgyszólván semmi munkát nem ad és nem volna csoda, ha egyik-másik magyar fiú azt kivánná magának: bárcsak ő is született volna németajkunak!

Nagyon jó volna, ha a magyar reáliskolákban is fordítnának ennyi időt az idegen nyelvek tanítására, mint teszik azt Badenben, Poroszországban. De ez a mostani tanterv gyökeres megváltoztatása nélkül nem lehetséges. Különben a javasoltam csekélyebb óraszaporítás mellett is fokozódnék az eredmény: több oknál fogva.

1. A kontemplált óraszaporulat az eddigi tanidőnek mégis 40%-át tenné.

2. Két részre oszolván az idegen nyelvi órákban a felsőbb osztályok, az eddiginél kevesebb tanuló maradna együtt mindegyik nyelv tanulásánál. A tanulók csekély száma minden tantárgynál nagy előny, az élő nyelvek tanításánál conditio sine qua non. A legújabb (1902. évi) francia középiskolai tanterv életbeléptetésénél tekintettel is volt erre az ottani közoktatásügyi kormány, elrendelvén, hogy a modern nyelvek tanóráin 25 tanuló a maximum. Ha ennél több a növendék, akkor külön csoportokra osztandók.

És 3. azért is javulna az eredmény a mostanihoz képest, mert a tanuló erejének javát az általa választott főnyelvre fordíthatná s ebben való haladása, különösen az írás- és beszédképesség elsajátítása

ellen kevésbé dolgoznék egy második idegen nyelv a maga zavaró hatásával, mint az jelenleg történik.

A melléknyelvnél be kellene érni azzal, — amit fönt említettem, — hogy t. i. a tanuló az alsóbb osztályokban szerzett tudását ébren tartsa s azonkívül olvasmány útján vigye annyira a melléknyelvben, hogy a középiskola végeztével e nyelven írt szöveget megértsen. Ugyis az idegen nyelvi tanítás összes ágai közül a most említett az, melynek mindenki veheti hasznát s a legtöbben tényleg csak ennek veszik hasznát, olvasván idegen szépirodalmi vagy tudományos munkákat. Vajmi kevés reáliskolát végzett tanuló jut valaha abba a helyzetbe, hogy szüksége volna arra, hogy két idegen nyelven értesse meg magát.

Midőn azon eszközök és módok kutatásában, melyekkel a reáliskolában az idegen nyelvek tanítása intenzívebbé volna tehető, az eddigiekben ismertetett eredményre jutottam, eszembe ötlött utána nézni, vajjon nem jutottak-e mások is hasonló gondolatra; nevezetesen: nem öltött-e már testet e javaslatom vagy annak egyes részei valamelyik állam tantervében? Mert ha igen, akkor inkább és sokkal gyorsabban remélhetem a javaslatommal célzott tantervjavítás foganatosítását nálunk is.

Nos, egyes országok tantervei idevonatkozólag a következőket tartalmazzák: *Svédország* ama középiskoláiban, melyek megfelelők a magyar reáliskoláknak, az első idegen nyelv szintén a német. Ezt az alsó öt osztályban heti 26 órában tanítják (I. oszt. 6 óra, II. oszt. 7 ó., III. oszt. 6 ó., IV. oszt. 4 ó., V. oszt. 3 óra); a felső négy osztály mindegyikében hetenkint 1—1 órában.[1]

Az idegen nyelvek óráinak kölcsönös áthelyezésére is vannak példák. *Poroszországban* a »Provincial-Schulcollegium« fel van hatalmazva, a reáliskolában tanított két idegen nyelv (francia és angol) tanóráit kölcsönösen felcserélni, föltéve — mondják az 1901. május 29-ikén kiadott porosz középiskolai utasítások [2] — ha ezt a felcserélését az iskola székhelyének fekvése és forgalmi viszonyai szükségessé teszik és ha a csere nem csökkenti tartósan a két nyelv általános tanítási céljának az elérését.

Az 1902. évig érvényben volt francia középiskolai szervezet szerint a *francia* középiskolák mindkét ágában: az enseignement classique-ban s az enseignement moderne-ben az idegen nyelvek tekintetében a választás elve uralkodott. Az enseignement secondaire classique-ban (megfelelt a mi gimnáziumunknak) a tanulók az angol és német nyelv közt választhattak (az algiri tankerületet kivéve, melyben az arabs kötelező nyelv.)[3]

Az enseignement secondaire moderne (klasszikus nyelvek nélküli középiskola) ama tanulói, kik az összes osztályokat akarták

[1] *A. Baumeister:* Die Einrichtung und Verwaltung des höheren Schulwesens stb., 704. l.

[2] *A. Beier,* Die höheren Schulen in Preussen, II. kiadás, 99. l.

[3] Plan d'études et programmes de l'enseignement secondaire classique.

elvégezni, kötelesek voltak két idegen nyelvet tanulni. Az egyik nyelv lehetett a tanulók szabad választása szerint: az angol vagy a német; a második: egy másik modern nyelv. — Azoknak, kik a középiskolai tanfolyamot nem akarták végigjárni, szüleik kérelmére megengedhette a tankerületi főigazgató, hogy csak egy nyelvet tanuljanak. — Végre a főigazgató megokolt javaslatára egyes iskolákban parallel osztályok voltak létesíthetők azon tanulók számára, kik az összes német nyelvi órákat az angol nyelv tanulására fordították; ép úgy azok számára is, kik ennek megfordítottját akarták tenni, t. i. az angol nyelvi órákat is a német nyelvvel való behatóbb foglalkozásra akarták felhasználni.[1]

A legújabb, az 1902. évi szervezet folytán a kétféle francia középiskola megszünt. Az egységes lycée most két szakaszra: első és második ciklusra oszlik. Az első ciklusban, mely az alsó négy osztályt foglalja magában, egy idegen nyelvet tanítanak heti öt-öt órában. A második ciklus, melyet a három felső osztály alkot, 4 ágazatra (section) oszlik: latin—görög, latin—realis, latin—élő nyelv és élő nyelv—realis section-ra. A latin—görög és latin—realis section tantervében egy idegen modern nyelv, a másik két section-ban két ily nyelv szerepel.

Ez a szervezet is egyik módja a vázoltam nehézségek elhárításának. Amint látni, az alsó négy osztályban a francia tanulónak csak egy idegen modern nyelvvel kell foglalkozni. Amely tanuló ez osztályokban azt tapasztalja magáról, hogy nincs meg a több nyelv tanulásához szükséges tehetsége és kedve, az tanulmányainak folytatására oly sectiont választhat, melyben szintén csak egy nyelvet kell majd tanulnia.[2]

Azonban, nemcsak a porosz és francia középiskolák szervezete tűr módosítást, hanem a mienk is megengedi. Az 1883. évi XXX. t.-c. nyitva hagyta az utat a tanterv esetleges változtatására. E törvény 8. §-a felhatalmazza a közoktatásügyi minisztert, hogy »a tantervnek a helyi körülményekhez való alkalmaztatása és ezekhez képest netalán szükséges módosításai iránt az egyes tanári testületek meghallgatása után intézkedjék.«

III.

Ha a modern nyelvek tanítása szervezetének az eddigiekben fejtegetett módosításával beérjük, abban az esetben a francia nyelv ügye húzza a rövidebbet. U. i. azok a tanulók, kik ezt választanák főnyelvül, összesen csak heti 5 óratöbbletre tennének szert. (A felső négy osztály német nyelvi óráinak összege jelenleg 9, levonva ebből a javaslatom szerint osztályonkint ezentul is a német nyelv tanítására megmaradó 1 órát, összesen 4-et, a maradék: 5 óra.)

[1] *Plan d'études et programmes de l'enseignement secondaire moderne dans les lycées et collèges.* (Delalain frères, Paris, 1901.) 3. l.

[2] Arrêtés du 31 mai 1902. (A *Plan d'études dans les lycées* 1902 óta megjelent kiadásaiban.)

Pedig a francia nyelv tanítása még inkább követeli a tanórák szaporítását, mint a német nyelvé. Vannak az országban vidékek, hol úgyszólván minden tanuló ért és beszél németül, sőt állítható, hogy az ország legnagyobb részében a tanulók az iskolán kívül sűrűbben-ritkábban, de mégis hallanak német szót. A franciáról ez már nem mondható. A francia nálunk teljesen idegen nyelv. Csak elvétve fordul elő az az eset, hogy fiú otthon is külön mestertől tanulna franciát. A rendes dolog az, hogy teljesen az iskolától követelik e nyelv megtanítását.

Hol szerezzük az ehhez szükséges időt és alkalmat?

A didaktika története megadja erre az útmutatást. A latin holt nyelv, és a régi iskolában mégis megtanulták, még beszélni is. Miért történt ez? Azon oknál fogva, mert hajdan a tanítási idő legnagyobb részét e nyelvre fordították és latin volt a tanítási nyelv. A régi pedagógusok tudták, hogy nyelv csak hosszú, beható gyakorlással tanulható meg.

Sturm »publicum et commune malum«-ot lát abban, hogy a tanulók környezete nem beszél mindig latinul és hogy a tanulók már gyermekkoruktól fogva nem hallanak kizárólag latin beszédet. Szerinte a fiúknak már e koruktól fogva kellene latinul beszélni.[1]

A Jézus-Társaság iskoláiban kevés tantárgyat, úgyszólván csak a latin nyelvet tanították. A latin írás és beszéd tanítására részletes utasításaik voltak, melyek szerint: oly korán — amint csak lehet — kezdjen a tanár a tanulókkal latinul beszélni; a tanulóknak sem szabad anyanyelvöket használni az iskolával összefüggő dolgok megbeszélésénél; rossz osztályzatok adandók azoknak, kik a latin beszédben hanyagoknak mutatkoznak; ellenben, kik ebben haladást tanusítanak, dicséretet és kitüntetéseket kapjanak.[2]

A strassburgi protestáns gimnáziumnak 1604-ben kiadott instructiója utasítja a tanárokat, hogy decuriones (vigyázók) segítségével ügyeljenek arra, hogy a tanulók egymás között kizárólag latinul beszéljenek.[3]

Hazánkban ép ily viszonyok uralkodtak a gimnáziumban. *Finánczy* Ernő »A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában« című művében említi, hogy a sárospataki református kollegiumban szigorú törvények tiltották el a magyar szót. Felügyelőket állítottak a tanulók mellé, kik hivatalból jelentették fel a magyarul beszélőket. »Azok, kik a collegium falain belül anyanyelvöket használják, — így szól a collegium XVIII. századbeli szabályzata[4] — más deákoknak hasonló példát adnak és az esküdtek bíróságának első vagy második szigorú intelmére sem javulnak meg, kizárással büntettessenek meg.«

[1] *Th. Ziegler*, Geschichte der Paedagogik (Baumeister: Handbuch stb.) 83. l.

[2] U. o. 115. l.

[3] U. o. 131. l.

[4] I. kötet, 233—4. l.

Még a második Ratio szerint is, — mely 1806-ban adatott ki s a múlt század közepéig hazánkban érvényes volt — a gimnázium grammatikai osztályainak főtanulmánya a latin nyelv volt. A többi tantárgyaknak igen csekély időt juttatott e tanterv s azt a kevés időt is nagyon kevéssé használták fel a valóságban. A latin nyelvtan az ő összes részeivel, a latinul beszélés, a latinul fogalmazás aránytalan túlsúlyban volt minden más tárgy fölött. Ez volt veleje és gerince az egész oktatásnak. A latin nyelvnek mint élő nyelvnek elsajátítása volt a feladat.

A humanitás osztályaiban szintén az idő túlnyomó részét a latin rhetorikára és poetikára fordították és légfőképen a finomabb és csiszoltabb latin nyelvhasználat ismertetésére és alkalmazására törekedtek.[1]

Még azt is kell említeni, hogy sem a Jézus-Társaság, sem a reformátusok hazai középiskoláiban más nyelvet beszélni, mint a latint, nem tanítottak. A második Ratio idejéig még a magyart sem. Természetes, hogy ily körülmények között a régi gimnázium növendékei megtanultak latinul írni és beszélni.

Az ezen didaktika-történeti adatokban rejlő tanulságokat fordítsuk hasznunkra és használjuk fel, amennyire a mostani viszonyok megengedik. Arról mai nap szó sem lehet, hogy magyarországi nyilvános iskolában francia legyen a tannyelv. De mi sem állja útját annak, hogy azok a növendékek, kik e nyelvet választják főnyelvül, ne tanulhassák a reáliskola valamelyik tantárgyát franciául. Teszem pl. a világtörténelmet az V—VII. osztályban.

A történelem elbeszélő természeténél fogva az összes középiskolai tantárgyak közt a legalkalmasabb a beszéd gyakorlására. A tanultak számonkérése, az új anyagnak a tanulókkal való közös megbeszélése, — s ennél arra kellene ügyelni, hogy a két csoportban való tanulás mellett mégse támadjon különbség a világtörténelmi ismeretek mennyisége és minősége tekintetében az e tantárgyat magyarul és franciául tanulók között, — továbbá a tanárnak alkalomadtán történő összefüggő előadása s a tanulóknak egyhuzamban való leckefölmondása : ezek mind alkalmul szolgálnának arra, hogy a növendékek füle szokja meg a francia szót s ők is gyakorolják magukat a francia beszédben.

Ugyanaz a pedagógiai elv, melyet én a francia nyelv intenzivebb tanítására ajánlok, lebegett az 1883. évi XXX. t.-c. szerzőinek szeme előtt akkor, mikor e törvény 7. §-ába azt az intézkedést iktatták, mely szerint a nem-magyar tannyelvű középiskolák két legfelsőbb osztályában a magyar nyelv és irodalmának *történelme* magyar nyelven taníttassék.

IV.

Kifejtettem már, hogy a társalgási nyelv eltér az irodalmitól. Ezenkívül tekintetbe veendő, hogy a társalgáshoz a mindennapi

[1] L. a második Ratio ismertetését az ezredéves ünnepély alkalmából kiadott (XXV.) vallás- és közoktatásügyi miniszteri jelentés 248. l.

életre vonatkozó szólások ismerete fölötte szükséges (pl. mily szólással szokás bemutatkozni, milyen idiotizmussal tudakozódnak valakinek egészsége felől, beszélnek az időjárásról stb. stb.) és ezek, a közönséges beszélgetésben legsűrűbben előforduló szólások a klasszikusokban s egyéb iskolai olvasmányokban nem igen fordulnak elő. Aki tehát a nyelvnek ezt az úgy mondhatni: gyakorlati részét is akarja tudni, annak azt külön meg kell tanulnia. A nyelvtudás ezen ágára ugyan nincs mindenkinek szüksége, de amely szülő kívánja, hogy fia a társalgási nyelvet is elsajátítsa, annak nyújtson az iskola módot és alkalmat arra: *társalgási gyakorlatok* berendezésével.

Kívánatos volna, ha az állam magára vállalná az iskoláztatás összes költségeit s így az említett társalgási tanfolyamok fentartását is. Ha az állam pénzügyi viszonyai ez idő szerint ezt még nem engedik meg, szedessék külön tandíj az e gyakorlatokban résztvevőktől. De ha azt akarjuk, hogy e tanfolyamok állandóak legyenek és fennállásuk ne függjön az iskoláztató szülők változó szeszélyétől; továbbá, hogy a nyerészkedés színezetének még az árnyéka is távol maradjon tőlük, járjon a közoktatásügyi minisztérium itt is úgy el, mint a reáliskolai latin tanfolyamok tekintetében: díjazza ő a társalgó-gyakorlatok vezetőit. Az esetleges tandíj szintén az államkincstárt illesse.

A társalgó-gyakorlatokra azonban az egyéb iskolai teendők miatt csak kevés idő fordítható. A beszédképesség teljes megszerzése az ő segítségökkel sem volna elérhető. A didaktika történetének tanusága szerint a régi gimnázium, melynek tulajdonképeni célja a latin írás és beszéd megtanítása volt, e célja elérésére nem érte be azzal, amit már említettünk, hogy t. i. a tanítási idő legnagyobb részét a latin nyelv oktatására fordította és hogy ezt a nyelvet tette tannyelvvé. Az akkori tanférfiak tapasztalatból tudták, hogy iskolában mily nehezen elérhető cél az, melyre törekszenek és feladatuk megoldására az említett eszközökön kívül egyebeket is használtak. A Franke alapította hallei »Waisenhaus«-ban a tanulók hetenkint egyszer *latin ujságokat* olvastak, hogy tudjanak az újkori dolgokról is latinul beszélni.[1] A beszédképességet igen hatásosan mozdították elő még a jutalomdíjakkal kapcsolatos *szóbeli vizsgálatok*, a naponkinti *vitatkozások*: a jezsuiták módszerének ez ismeretes járulékai.[2]

Ugyanezt a célt szolgálták a *színdarabok* előadásai is, ami szintén dívott a régi gimnáziumban.

A strassburgi protestáns gimnáziumban, mikor Sturm János volt a vezetője, Plautus és Terentius vígjátékait adták elő a felsőbb osztályú tanulók. Sturm nagy fontosságot tulajdonított a színi elő-

[1] *Th. Ziegler*: Geschichte der Paedagogik (Baumeister: Handbuch I.) 186. l.

[2] *Finánczy E.*, A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában, I., 97. l.

adásoknak, amint azt intézete egyik tanárához írt levelében foglalt e szavak mutatják: »Tuos histriones exercitationem in theatrum quotidianum adferre oportet maiorem.« A tanulóknak is tetszettek az előadások; annyira megtetszettek nekik, hogy összeálltak és színjátszó társaságot alapítottak Strassburgban.[1]

A Jézus-Társaság iskolái szintén kiváló súlyt helyeztek a pedagógiai segédeszközre. S a mi szempontunkból külön ki kell emelnünk azt a körülményt, hogy nagyon szerették e tekintetben a változatosságot: ugyanazon iskola kebelében ritkán ismételtek meg egy drámát, hanem rendszerint minden előadásra új s új színdarabot tanultak be s adtak elő a növendékek.[2]

Az idők megváltoztak és velök együtt a szokások is: idejöket múlták az iskolai disputációk s a színi előadások egyaránt. Mai napság nem lehet őket többé az idegen nyelvi oktatás szolgálatába fogadni. Viszont a mai kornak megvannak a maga sajátos, e célra igenis felhasználható előnyei. A közlekedési eszközök tökéletesedésével a földrajzi távolságok összezsugorodtak s a hajdan messze fekvő nyelvterületek közel jutottak. Már pedig idegen nyelvet beszélni leggyorsabban és legkönnyebben oly vidéken lehet megtanulni, ahol az a nyelv kizárólagosan uralkodik:

Wer iremde Sprachen will verstehen,
Der muss in fremde Länder gehen.

Az iskolában sokféle célja van a nyelvtanításnak, nem lehet minden időt beszédgyakorlattal tölteni; ellenkezőleg, a szűkre szabott időnek csupán egy részét s akkor is egy-egy tanulóra — történvén a tanítás közösen, gyakran igen népes osztályban — csak 1—2 perc juthat. Az ilyenkor szerzett gyakorlat hatását csökkenti, a haladást lassítja az a körülmény, hogy pl. a francia óra után, — esetleg rögtön a rá következő órában — németül beszél a tanuló; a többi, túlnyomó időben meg magyarul. A franciára másnap, esetleg csak harmadnap kerül megint a sor és megint csak egy-egy tanóra szűk keretében. Holott a beszélőképesség megszerzésénél — ahogy azt Bartos Fülöp egyik értekezésében [3] igen találóan mondja — »döntő mozzanat a folytonosság, a beszéd kényszere, nem az erőszakos, nem a ráparancsolt kényszer, hanem a szükségé; . . . az idegen országban való tartózkodás, az idegen nyelvvel . . . való állandó együttélés természetes, szakadatlan, de nagyon lassú fokozatosságban fejleszti a kifejezés képességét«.

Ezt az alkalmat megadhatjuk a magyar tanulóifjaknak, ha német, ill. francia vidékre visszük őket. Német nyelvterület nincs messze: még hazánkon belül is található. De a folyton terjedő magya-

[1] *Th. Ziegler*, i. m. 85. l.
[2] *Fináczy E.*, i. m. I., 127. l.
[3] *Középiskolai nyelvtanításunk*, (Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny, XXXI. évfolyam, 587. l. (Bartos Fülöp a hazai tanügyi lapokban számos idevágó, figyelemre méltó cikket írt.)

rosodás, részben a sajnos eltótosodás és elolához folytán, »német szó«-ra nemsokára ép úgy kell majd a külföldre menni, mint kellett már idáig menni annak, aki franciák közé akart jutni.

Az iskolai tanulmányi kirándulások korát éljük. Magyar tanulók, tanári vezetés mellett, akárhányszor fordultak már meg Rómában, Nápolyban, sőt Athénben is. A francia Svájc, Franciaország sincs messzebb. Vezessenek oda is tanárok középiskolai fiúkat. Alapos információ után, — amiben a svájci s egyes francia városokban működő: Bureau de renseignement, Comité de patronnage-ok készséges és megbízható támogatást nyújtanának — szemeljenek ki arra vállalkozó francia családokat, első sorban tanférfiakét és helyezzenek el hozzájuk a szünidő tartamára egy-egy magyar fiút.

Ennek a javaslatnak részletezésébe most nem bocsátkozom. Csupán egyet említek még, azt, hogy az első feltétel az lenne: legyen annak a családnak hasonló korú tanulógyermeke. Az egyenlő kor és gondolatvilág folytán csakhamar megoldódnék és megindulna a magyar fiú nyelve.

Az úgynevezett »nemzetközi tanuló-levelezés« is fellendülne és egészen más alakot öltene ennek folytán. Ez az intézmény — amennyire én tudom — hazánkban nem vert gyökeret. Ami természetes is. A magyar nyelv nem lévén világnyelv, fiaink nem számíthatnak arra, hogy idegen nemzetbeliek keressenek velök összeköttetést nyelvtanulás céljából.

Egyébként az a meggyőződésem, hogy a nemzetközi levelezés mostani alakjában keveset, talán semmit sem ér. Milyen is lehet az a levélváltás, melyet két oly egyén folytat, kik egymást soha sem látták, kik csak azért írnak egymásnak, hogy kölcsönösen kijavítsák egymás levelét. Én azt hiszem, hogy ez az utóbbi körülmény arra csábítja a levelezőket, hogy leveleiket nem maguk írják meg, hanem megiratják olyannal, ki az illető nyelven hibátlanul tud fogalmazni. Egészen más alakot ölt a levelezés oly fiúk közt, kik heteken át tartó együttlét alatt összebarátkoznak, kik a jövő szünetkor való viszontlátás reményében válnak el egymástól. Ilyeneknek akad mindig írnivalójuk.

Ezzel összefüggőleg rá akarok mutatni arra, hogy mennyire fokozódnék nálunk az idegen nyelvek tökéletesebb tudása, ha az érettségi vizsgálatot tett ifjakat buzdítanók arra, hogy egyetemi tanulmányaik egy részét külföldi egyetemeken töltsék. Hálás munkát végezne az, aki megbízható összeállítást készítene az egyetem s a többi főiskolák azon évfolyamairól, melyeket az ifjak szaktanulmányaik lehetőleg legcsekélyebb károsodásával külföldön tölthetnek, valamint összeállítaná azokat a feltételeket, melyek mellett külföldi egyetemen töltött féléveket hazai főiskoláink beszámítanak. Egyúttal elkelne a külföldi szakiskolák részletes és teljes ismertetése is. Mindezeknek most híján vagyunk. Ilynemű tájékoztatók hiányának tudom be részben, hogy ifjaink közül aránylag véve sokkal kevesebben keresik fel a francia főiskolákat, mint a németországiak, vagy akár a Balkán-félszigetbeliek.

E javaslatom ellen, mely középiskolai tanulóknak külföldre küldését célozza, az az ellenvetés tehető, hogy keresztülvitelét a vele járó tetemes költség nehezíti meg. Erre a következő felelet adható: Művelt, tudós emberré válhatik valaki, anélkül, hogy németül vagy franciául tudjon folyékonyan beszélni. Ha valamely szülő óhajtja, hogy fia ily képességet is megszerezzen, annak anyagi áldozatot kell hozni. És meg vagyok győződve, hogy akad az országban számos tehetős szülő, aki szivesen áldoz erre, ha tudja, hogy pénze nem vész kárba, hogy fiának valami haszna támad belőle.

Kiváló tehetségű, de szegény tanulóknak meg utazási segélyek nyújtásával kellene a külföldi tartózkodást lehetségessé tenni. A francia kormány már évtizedek óta azt teszi, hogy 16—17 éves ifjakat külföldre küld, kik kötelesek ott rendszeresen iskolába járni.[1] Közoktatásügyi kormányunkat is minden bizonnyal rá lehetne bírni, hogy ily célra évente bizonyos összeget vegyen fel a költségvetésébe. Az iskolai segítő-egyesületek, kirándulási alapok, egyikmásik jómódú tanügybarát szintén járulna hozzá, hogy szegény tanulók is részesüljenek a helyszínen való nyelvtanulás óriási előnyében.[2]

Összegezve az eddig elmondottakat, javaslataim a következők:

1. Minden reáliskolai tanuló, mikor az V. osztályba jut, a reáliskolában tanított két modern nyelv közül az egyiket *főnyelv*ül, a másikat *melléknyelv*ül választja. A melléknyelvet azontúl osztályonkint heti 1—1 órában tanulja; a főnyelvet pedig a többi — mindakét nyelv tanítására eddig szolgált — tanítási órákban: tehát az V. osztályban heti 6, a VI. és VII. osztályban 4, a VIII. osztályban 5 órában.

2. Amely tanulók a francia nyelvet választják főnyelvül, azok egy rendes tantárgyat, pl. a *világtörténelmet* is francia nyelven tanulják.

3. A közoktatásügyi minisztérium rendezzen be minden reáliskolában német és francia *társalgási tanfolyamokat* azon tanulók számára, kik a társalgásban akarják magukat gyakorolni. És

[1] *Magyar Tanügy.* 1886. évf. 88—9. l.

[2] Ezen értekezés megirása után kezembe jutottak az *Annales politiques et littéraires* című párisi folyóirat f. é. június 18. és 25. számai s azokból értesültem, hogy a fönt kifejtett eszme megvalósítására egy bank: a »Crédit mobilier français« 10,000 frankot bocsátott az említett lap rendelkezésére. Az Annales szerkesztősége szándékozik ezt az összeget apróbb — átlag 300 frankos — részletekben középiskolai tanulók közt felosztani s akik ily ösztöndíjat kapnak, azok tartoznak az iskolai nagyszünet elején külföldre menni s addig ott maradni, míg pénzökbe tart. Máris jelentkezett egy angolországi tanár, ki késznek nyilatkozott ily francia tanulókat a szünidő tartalmára olcsón pensióba fogadni, sőt egyet teljesen ingyen.

Kuriózumképen megemlítem, hogy az Annales szerkesztősége ezen utazási ösztöndíjak odaitélését az egyes francziaországi középiskolák tanulóifjúságára bízta. A tanulók titkos szavazással jelölték ki ama társaikat, kiket arra érdemeseknek tartottak. S ez a francia közoktatásügyi minisztérium helyeslésével és helybenhagyásával történt.

4. ugyanazon tanulók számára rendeztessék évenkint tanári vezetés mellett *tanulmányi utazás* francia, illetőleg német nyelvterületre, ahol a tanulók, egyes családoknál elhelyezve, töltsék a nagyszünet idejét.

* * *

Tisztelt Közgyűlés! Ime, ezek azok a javaslatok, melyek, ha megvalósíttatnak, erős lendületet fognak adni a modern nyelvek tanításának a hazai reáliskolákban. Annál könnyebben és gyorsabban valósíthatók meg e javaslatok, mert a tantervnek oly természetű változtatását követelik, melyhez a törvényhozás intézkedése nem szükséges, hanem a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a maga hatáskörében rendeleti úton foganatosíthatja. Az 1883. évi XXX. t.-c. 4. §-a előírja ugyan, hogy minden reáliskolai tanuló köteles két modern nyelvet: a németet és franciát tanulni, de ugyanannak a törvénycikknek 8. §-a szerint a vallás- és közoktatásügyi minisztérium szabja meg az egyes tantárgyakban elérendő célt s ő állapítja meg a tantervet is.

Javaslataim egyébként nem akarják a jelenleg érvényes reáliskolai tanterv kereteit fölforgatni, csupán a tanórák részleges felcserélését célozzák. A tanterv nivóját sem akarják leszállítani, mert amennyivel minden növendék az eddiginél kevesebbet tanulna az egyik nyelvből, annál többre menne a másik nyelv tudásában.

A következő kéréssel fejezem be előadásomat: Sorakozzék a középiskolai tanárság közvéleménye az imént ismertetett javaslataim mellé! Ha azt megteszi, akkor a közoktatási kormány sem fog elzárkózni a reáliskolai tanterv vázoltam módosítása elől s ekkor mi reánk, a modern nyelvek tanáraira, boldogabb idő fog virradni, mert testet-lelket ölő munkánknak a mostaninál kielégítőbb eredménye leszen.

Kálmán Miksa előadásának megvitatása.

Dr. Miklós Elemér köszönetet mond az előadó úrnak tartalmas felolvasásáért, nemcsak az ebben előadottak miatt, hanem azért is, mert reformeszméinek megpendítésével a közvélemény figyelmét nagyobb mértékben hívta fel a modern nyelvtanításnak mostoha ügyére. Pár megjegyzést óhajt tenni az előadó úrnak azokra a nézeteire, melyekkel nem érthet egyet. — Ilyen a fő- és melléknyelvek között való különbségtevés, melyet nem tart célravezetőnek. Az a heti egy óra, ami az előadó úr tervezete szerint a melléknyelvnek jut, a legkisebb igényt sem elégítheti ki. Ha már erről van szó, vagy egyik nyelvet válasszák, vagy a másikat.

Nem helyeselheti továbbá a világtörténelemnek vagy bármely más tárgynak francia nyelven való előadását. Ezeket nem a nyelv kedvéért, hanem saját magukért kell tanítanunk. — Célszerű volna, ha a fiatal tanárok külföldön járva, elsajátítanák a helyes kiejtést s tudomást szereznének a külföldön használatos különböző módszerekről. Nálunk a modern nyelvek kezdő tanára teljesen magára van hagyatva, nincsenek módszertani ismeretei.

Ajánlatos volna a tanulókat minden osztályban kezdők és haladók csoportjára osztani, hogy a tanítás könnyebb legyen.

Endrey Ákos két megjegyzést tesz. Az egyik, amire reflektálni akar az, hogy ha jól hallotta, a t. előadó úr olyas valamiről tett említést, hogy nem helyes a tanulónak ismeretlen szöveget adni fordításra, amint ez egy érettségi vizsgálaton történt. Sőt! Ő épen ezt tartja helyesnek. A modern nyelvek tanításánál erre kellene a fősúlyt helyezni.

De másrészt be kell számolnia — úgymond — egy csalódásáról is. T. i. belátja, hogy a modern nyelvet beszélni tanítani az iskolában nemcsak hogy nem lehet, de nem is érdemes. Mégis célravezetőbb volna, ha rendkívüli kurzusokban való részvételre hívnák fel a tanulókat, ahol behatóan foglalkozva az egyes nyelvekkel, tán mégis nagyobb eredményt sikerülne elérni.

Különben ő is köszönetet mond az előadónak.

Szegedy Rezső dr.: Csak a felszólaláshoz óhajt rövid megjegyzést fűzni. Mindenesetre kívánatos, hogy a modern, nálunk főleg a német nyelv tanításában egy osztály tanulóit két csoportra, a kezdők és haladók csoportjára osszuk; de ne történjék ezen szétválasztás úgy, mint ahogy már volt alkalma tapasztalni, hogy azért az osztály összes tanulói egy teremben maradnak s a tanár az egyik félórában a kezdőkkel, a másik félórában a haladókkal foglalkozik; ez ellenkezik az osztályfoglalkoztató eljárással; hanem kell, hogy a két csoport ugyanazon időben külön-külön tanár vezetésével külön teremben nyerjen oktatást.

A pécsi közgyülés és a bosznia-dalmácziai kirándulás krónikája.

Irta: GYÖRGY LAJOS (Losoncz).

Alig hiszem, hogy valamelyik közgyülésünk több gondot adott volna az egyesület igazgatóságának ennél.

Május elejétől kezdve, amint Nagy Lajos egyetemének városába hivatásunk megtörtént, alighe jelent meg közlönyünknek egy száma, mely a kialakuló közgyülés képét újabb és újabb fázisában ne tükröztette volna vissza, előkészületeket nyújtva egyfelől az egyesület tagjainak a közgyülés szellemi munkájában való épületes részvételre, másfelől a kiszámított költségvetésnek idejében közzététele folytán alkalmat szolgáltatva a megszállott tartományoknak, valamint Dalmáciának jutányos és kényelmes megtekintését célzó nagyobbszabású kirándulásra.

Jól esett az igazgatóság intézkedésében meggyőződnünk arról a kollégiális szeretetről és figyelemről, mellyel a felekezeti intézetek számára is a lehető legjutányosabb utazást eszközlé ki az egyes közlekedési vállalatoknál, biztosítván ezáltal nemcsak a közgyülésen és kiránduláson résztvevők szép számát, de jelezvén egyúttal közös célra munkáló törekvésünkben megnyilatkozó testvéri összetartozásunk érzetét.

De nem tagadom, hogy nekem is sok gondot adott, kedves jó Szerkesztő uram, mikor lekötelező bizalmával engemet kért föl a szép napok krónikájának keretbefoglalására s bizony megvallom, hogy talán dugába is dőlt volna az egész krónika megírása, vagy legalább is hiányos lett volna, ha nem akadnak jó lelkek, kik a saját följegyzéseikkel a magamé mellett nem segítenek az események sorozatát egyszer-másszor kodakkal is megrögzíteni s a »több szem többet lát« elvénél fogva erre is, arra is föl nem hívják figyelmemet.

Szeretném már, ha krónikámban gyűjtő-lencse módjára kicsinyben, de híven tükröztethetném vissza munkatársaim megelégedésére is az átélt kedves emlékű napokat s a krónikás naiv őszinteségével zenghetném el hosszú időre emlékünkbe vésődött kellemes időtöltésünket Pannonia metropolisában s a régi dicsőségünket hirdető délkeleti tartományokban.

* * *

Könnyebb lélekzettel s fürgébben az évközi komoly viselkedésnél, — jóllehet az utolsó napok is valószinüleg nagyon szorgosak lehettek mindnyájunkra nézve az évvégi bürokratikus írásbeliek lezárásával, — mint méhek a kasnál, rajzott népes kis gyülésünk a keleti pályaudvarról július 2-án reggel induló fiumei gyorsvonat utolsó kocsijában, melynek végső ablakán szalagszerű széles papirosdarabon ez a felirat díszelgett: »Pécsi Közgyülés«, jelezve, hogy az teljesen a mi számunkra van fen-

tartva, kik a tisztikarral utazunk. Kellett is, mert annyian voltunk, hogy egynéhányan, így pl. elnökünk és a fővárosi alelnökünk nehányad magával az előbbi nem hivatalos kocsiba szállt, s felváltva, hol mi náluk, hol ők nálunk tettek látogatást Ujdombovárig. Elnökünk az ő mindig szellemes és szeretetre méltó modorával csevegett közöttünk, s nem tudom, hogy úgy van-e, de ilyenkor látva, azt a hatást teszi rám, hogy ő talán közöttünk érzi magát legjobban. Az a szeretet és gyöngédség, ötletesség minden egyes fölmerülő alkalommal, széleskörű tudás, melylyel rendelkezik, mondatta el vele itt is a magyar nép eszejárását híven visszatükröztető ama legendaszerű adomát, mely a pécsi templom dús jövedelmére s pazar fényű kiállítására vonatkozik. »Pécsett régebben a püspöki, káptalani és templomi vagyon nem volt külön választva. Mikor aztán később az ingatlan vagyon különválasztására került a dolog, összejöttek a különféle jogi személyek képviselői. Először a püspöké, azután a káptalané, csak a templom érdekeit nem védte senki — egyedül a jó Isten. Igy történt, hogy a legjobb földeket kapta a püspökség, a közepeseket a káptalan, a legrosszabb földet pedig, melyen semmi sem termett, a templom. Mosolyogva látta a dolgot az Úristen, mert tudta, hogy abban a rossz, terméketlen földben gazdag kőszénbánya van, mely valóban a templomnak dús jövedelmet s mai pazar fényű helyreállítását biztosította.« — *Gerecze* Péter barátunk meg a dóm megtekintésénél útmutatóul szánt becses kis füzetét a székesegyházról és falfestményéről osztogatta ki közöttünk. Lehetett már a pamlag szegletébe húzódva tudóskodni is annak, aki akart. Akadt köztünk olyan is. A többség azonban gondolatait óhajtotta kicserélni a kollegákkal, még inkább a kedves kollégánékkal, s így azon vettük észre magunkat, hogy az újdombovári állomáson vagyunk.

A leszállásnál már ott várt bennünket Pécsről *Bitter* Illés ciszterci kollega, hogy eljegyezzen kékgombú sárga kokárdájával ott időzésünkre Pécs szab. kir. város polgáraiul. A jelentkezők névsorával is kedveskedett, hogy tudjuk, kikkel találkozunk már ott s kik jönnek még utánunk, mert mi csak mintegy 60—70-en lehettünk, a közgyűlésre pedig még kétannyian jelentkezhettek.

Már Újdombováron éreztük azt a rendkívüli és váratlanul beköszöntött nagy hőséget, mely ezekben a napokban egész Európát elárasztotta. Sáskamódra rohantuk meg az éttermet sörért, egyesek pedig, kiknek még korai volt a reggelizés Budapesten, kávéért. Innen, délkeleti irányban, egy mellékszárnyon vitt vasutunk Pécsnek, melyet az először odautazók kíváncsian nézegettek a kocsi ablakaiból, de türelmetlenül is a déli órákban beállt rekkenő meleg miatt.

A Mecsek lábánál elterülő szép nagy város a nyári nap verőfényében egész délvidéki színt és jelleget öltött magára s istók bizony, az ott eltöltött harmadfél napi mulatásunk alatt annak is tapasztaltuk. Cudar meleg volt, akár csak mint Herczegovinában. A tágas perronon a városi hatóság részéről *Majorossy* Imre kir. tanácsos, polgármester. *Tróber* Aladár főjegyző, *Pintér* József és *Réeh* György városi tanácsosok jelentek meg. A középiskolák részéről Vass Bertalan főgimnáziumi, Gallovich

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

János főreáliskolai igazgató és mindkét intézet tanári karának nagy része várt reánk. Szeretett főtitkárunkat, Négyesy Lászlót, mivel már előző nap érkezett meg, a fogadók között köszöntöttük.

A fogadóbizottság tagjai a város színeit feltüntető kék-sárga selyem karszalagot és ugyanilyen kokárdát viseltek. Mikor a sokáig késett vonat berobogott, hangos és lelkes éljenzés fogadta a kiszállókat. Majorossy Imre kir. tanácsos, polgármester rövid, de meleg és emelkedett beszédet intézett Beöthy Zsolthoz, melyben az egész város közönsége nevében örömmel, igaz magyar vendégszeretetének teljes hevével üdvözölte őt és a közgyülés többi tagját. »Ily érdemdús férfiúnak, úgymond, érkezése valóságos ünneppé tette számunkra ezt a napot. Hiszszük, hogy meg fognak szeretni bennünket, mert mi ezt a szeretetet meg fogjuk érdemelni.«

Beöthy Zsolt a következő szavakkal válaszolt:

»Szívből köszönjük ezt a meleg és szép fogadtatást annak a városnak a küszöbén, amelynek a művelődéstörténet által megszentelt talajába a magyar művelődés első gyökérszálait bocsátotta. Ennek levegője az, mely a kultúra iránti meleg szeretetet itt mindig ápolta. Ennek köszönhetjük ezt a meleg fogadtatást, melyet szivünk egész melegével köszönünk.«

Pécs város közönsége valóban a vendégszerető magyar szív ünnepi zajgásával, a tisztelet és megbecsülés külső jeleivel fogadott bennünket. Az egész város, főkép pedig a vasutról vezető vonal mentén fekvő negyed lobogódíszben pompázott; mindenütt kiváncsi csoportok, az ablakok tele érdeklődőkkel, kik hol kendőlobogtatással, hol lelkes »éljen«-kiáltásokkal fejezték ki örömüket, hogy a magyar kultúra egyik számottevő testülete országos ünnepre városuk falai közé érkezett. Régi nagy idők szines képei elevenedhettek föl lelkükben; emléke a Nagy Lajos egyetemének, vagy azoknak a szép napoknak, mikor a Nagy Lajosok és Mátyások korában hangos vigassággal keltek tornára a magyar daliák, vagy mikor a magyar királyok tudós versengésre szólították a magyar tudósokat. Teljes lelkünkből átéreztük, hogy a civilizáció nagy emlékeitől megszentelt város előlegezett bizalma és kitüntetése kötelességünkké teszi, hogy a haladásnak és fejlődésnek ösztönétől késztetve, a jövő nemzedék, a magyar ifjúság kimüvelésének, jelleme kifejlesztésének, nemzeti erényei tökéletesítésének nagy problémáit komolyan megvitassuk.

Örömmel vettünk tudomást afelől is, hogy a Pécsi Napló már aznapi számában szép üdvözlő vezércikkel jelent meg, a Pécsi Közlöny pedig a rákövetkezőben, valaminthogy mindkettő részletes és rokonszenves közléssel tárgyalta az egész közgyülés lefolyását. A fővárosi napi sajtó szintén bőven megemlékezett gyülésünkről, különösen méltatva annak reformtörekvéseit.

A vasutnál való ünnepies fogadás és kölcsönös üdvözlések után a magánfogatok hosszú sora vitt bennünket lakásunkra, hol az ebédet (épp ebéd ideje lévén) a saját kényelmére ki-ki szállásán költötte el, a főtisztviselők a vendégszerető ciszterciek házánál. Ebéd után az újonnan épült modern Nemzeti Kaszinóba vonultunk közös találko-

zóra, ahol már a helybeli két testvérintézet tagjaival s a kaszinó vezetőivel jöttünk össze fekete kávénál.

Itt Réeh György, mint házigazda, gondoskodott arról, hogy otthonosan érezzük magunkat. Öt órakor felvonultunk a vártemplomhoz, amelynek nyugati oldalánál Gerecze Péter rendkívül becses előadást tartott a templom történetéről. Behatóan ismertette a restaurálást, alaposan fejtegetve a román stílus sajátosságait. A külső leírás után bementünk a templomba, ahol elsősorban a papság gyülekező helyén foglaltunk állást, s ahol vezetőnk tüzetesen magyarázta a templom összes motivumait. Miután főbb vonásokban elmondott mindent, két csoportra oszlottunk ; az egyik Légár Hugó, a másik Gerecze Péter kalauzolása mellett megtekintve a kápolnákat is. Megnéztük a dóm fórumának déli részén levő ősi katakombát is, mely Gerecze Péter szerint Attila korából származik. Innen a szemináriumba ment a társaság, hol volt alkalma a régi székesegyházról lekerült naiv szobor-kolosszusokat is megszemlélni. Itt, a kert felfrissítő levegőjében, mint Wurster József kanonok vendégei, kedélyes poharazás közben tartózkodtunk mindaddig, míg az előhaladt idő a Nemzeti Kaszinóban tartott ismerkedési vacsorára nem szólított bennünket.

Az ismerkedési estélyen hét hosszú asztalnál jóval százan felül jöttünk össze, kik között a mi hölgyeinken kívül a pécsiek közül is néhányan megjelentek s így igazán kedves ismerkedési est volt. A barátságos társalgás nem engedett helyet a tósztoknak sem, mi valóban a feszletlen kedélyességnek — azt hisszük — legerősebb bizonyítéka. Réeh György, a pécsi mulatságok főrendezője, osztotta ki a másnapi vacsorajegyet a Tettyére, továbbá »Pécs és környéke«, valamint »Baranya vármegye és Pécs város régészete« című füzeteket a város bővebb megismerése céljából. Tíz óra utánig tartott a barátságos beszélgetés jó cigányzene mellett, amikor aztán jó éjszakák kívánása mellett szétoszlott a vidám társaság.

A gyülés első napja.

A nagygyülés megkezdése előtt a választmány gyült egybe rövid tanácskozásra a Nemzeti Kaszinó igazgatói szobájában. Ezalatt az egyesület tagjai és a pécsi érdeklődők, kik között a honvéd-hadapródiskola tisztikarának küldöttsége is megjelent, a nagy terembe gyülekeztek, amelynek széksorait csakhamar ellepték. A terem egészen megtelt s a férfiak sorait a szép számban megjelent hölgyek tarkították. Eljött közgyülésünkre *Greksa* Kázmér, a zágrábi egyetem magyar nyelvtanára is. Közeljárt az idő tíz órához, amikor a választmányi ülésnek vége volt s elnökünk, a két alelnök, Majorossy Imre polgármester, Várady Károly székesfehérvári tankerületi főigazgató, Vass Bertalan pécsi főgimn. igazgató, Négyesy László főtitkár, Müller József pénztáros, Vámossy Mihály, a segélyalap elnöke, és Waldapfel János szerkesztő társaságában az emelvényen helyet foglalt.

A remek szép elnöki megnyitót templomi csendben hallgatta végig a nagyszámú közönség s zúgó tapssal és éljenzéssel honorálta.

Majorossy Imre kir. tanácsos, polgármester szólalt fel ezután, azt kérvén, hogy az elnök gyönyörű megnyitó beszéde jegyzőkönyvileg örökíttessék meg. Mi pécsiek — úgymond — kétszeres ünnepet ülünk, hogy a kultúra előharcosai a kongresszus helyéül Pécset akkor jelölték ki, amikor a középiskolák reformjának kérdését veszik bonckés alá. Valóban ezt a várost kultúrális multja szinte predesztinálja arra, hogy itt tartassék meg a tanáregyesületi kongresszus. Visszapillantásában feltárja a város multját a római időktől egész a mai napig, feleleveníti a múlt azon jelenségeit, amelyek kultúrális jelentőséggel birnak s a jelen állapot festésével dokumentálja, hogy Pécs a nemzeti géniusz igaz hatalmának kifejtésére kedvező otthon, úgyszólván nyugati végvára. A nemzeti egység céltudatos kifejtése volt célja a városnak akkor, amikor nagy szeretettel és szorgalommal dolgozott a magyarosítás ügyén. Ezért kétszeres ünnepe a városnak e mai kongresszus és kijelenti, hogy itt az egylet céljait minden egyes polgár szivén viseli és erejétől telhetőleg támogatja. (Éljenzés.)

Várady Károly tankerületi főigazgató, a székesfehérvári tankerület és Pécs város tanártestületének nevében üdvözölte a tanárgyülést. Hangsúlyozza, hogy csakis azok a közoktatásügyi reformok életrevalók, melyek a tanárság közérzésén alapulnak. Sok előnye mellett a tanárgyülés legfontosabb céljának az ily közérzés megteremtését tekinti, ami minden felsőbb helyről kiinduló reform hatalmas támogatója. (Tetszés.)

Nagy Zsigmond az országos református tanáregyesület nevében hozza testvéri üdvözletét. Amikor, úgymond, a tudománynak Nagy Lajos gyujtotta szövétneke Pécsett kialudt, akkor egy másik gyujtatott meg Debrecenben, ennek ápolása az ő céljuk. Nem elkülönítés vezette őket a ref. tanáregyesület megalapításában, hanem speciális érdekeiknek a megvédése. Miként a központtól távolabb eső vicinális vasutak az ő szerényebb kincseiknek egybehordásával gazdagítják a központokat, úgy akarják ők is szolgálni az országos egyesület céljait. Ilyen gondolatokkal eltelve küldi a testvéregyesület általa igaz, őszinte üdvözletét.

Beöthy Zsolt meleg szavakkal köszönte meg az üdvözléseket. Örömmel konstatálja, hogy midőn a magyar kultúráról van szó, egy szív, egy lélek az egész tanárság, hogy a nemzeti művelődés nagy jelentőségének megitélésében és átértésében teljes az összhang és egyetértés.

Négyesy László főtitkár a vallás- és közoktatásügyi miniszter leiratát olvasta fel, melyben az egyesületnek a szokott 2000 kor. évi segélyt ez évre is kilátásba helyezi.

A közgyülés felhatalmazta az elnökséget, hogy köszönetét a miniszter előtt tolmácsolja.

Boncz Ödön miniszteri tanácsos a következő sürgönyt küldte a közgyülésnek: »Bár körülményeim, sajnos, lehetetlenné tették, hogy az Országos Tanáregyesület közgyülésén megjelenhessek, gondolataimban köztetek vagyok, a kedves munkatársakat szivélyesen üdvözlöm«. Boncz tanácsost a közgyülés táviratilag üdvözölte.

Beöthy Zsolt elnök bejelenti, hogy az eddigi évi segély tisztán az illető miniszter jóindulatától függött; Berzeviczy Albert, lelépett kultuszminiszter, volt az első, aki ezt állandósította oly módon, hogy ezt az

összeget a jövő évi költségvetésbe vette s ily módon függetlenítette egyes személyes tényezők jóindulatától s ezért köszönetet szavaz a közgyülés a lemondott kultuszminiszternek.

Ezek után jött a tisztújítás eredményének a kihirdetése.

Elnök lett Beöthy Zsolt, alelnökök Rombauer Emil és Bódiss Jusztin, főtitkár Négyesy László, szerkesztő Waldapfel János, pénztárnok Müller József, titkár és gazda Székely István, segélyalapi elnök Vámossy Mihály, segélyalapi pénztárkezelő Tiber Ágost.

Beöthy néhány szóval tisztviselő társai nevében megköszönte a bizalmat és az eddigihez hasonló önzetlen fáradozásukról biztosítja a közgyülést.

Simonyi Zsigmond egyetemi tanár akadályoztatása miatt Négyesy László olvassa fel az egyesület kiadásában megjelenő »Középiskolai műszótár«-ról való jelentést, melyet a közgyülés örömmel tudomásul vesz.

Majd Vass Bertalan pécsi ciszterci főgimnáziumi igazgató adta elő »A magyar nyelv, stílus és irodalom tanítása« című értekezését.

A tanáregyesületnek tavalyi közgyülése foglalkozott már e tárggyal, azonban e fontos kérdés megvitatása az idénre maradt és a jelen felolvasás megtartására a tanáregyesület igazgatósága kérte fel az előadót.

Vass előadását beható vita követte, mely főleg a körül forgott, hogy a nyelvtan tanulása gyakorlati alapra helyeztessék, az alsó osztályokban ne tanítsanak rendszeres nyelvtant, s az olvastatás módszere miként fejlesztessék. A vitában résztvettek : Négyesy László, Madzsar Gusztáv, Janicsek József, Weszely Ödön, Endrei Ákos, Gerecze Péter, Wiegand János és Fürst Aladár.

A felszólalók teljes elismeréssel adóztak az előadónak.

A napirend letárgyalása után Rombauer Emil alelnök egynegyed kettőkor a gyülést berekesztette, s a társaság programm szerint a Vigadóba ment, a közebédre. A vigadó termében négy óriás asztal volt terítve a vendégek és azon városi bizottsági tagok részére, akik a törvényhatóság által a tanárok tiszteletére rendezett banketten részt vettek. Az asztalfőn félkettő után a polgármester, jobb és baloldalán a tanáregyesület vezetősége és a pécsi középiskolák igazgatói foglaltak helyet.

A bankett a legkedélyesebb hangulatban folyt le és méltó volt a város közönségéhez, mely mint vendéglátó házigazda szerepelt.

Az étkezés közepén, a harmadik fogásnál szólásra emelkedett Majorossy Imre polgármester, aki a következő felköszöntőt mondotta az uralkodóra :

A Teremtő bölcsesége, amiként az égi testek pályafutásának fentartására központi vonzerőt alkotott : ép úgy a földi bolygók, a jóraváló emberek szivébe is bevéste azt a tudatot, hogy a társadalmi együttélés, rend, előrehaladás, sőt a nemzeti lét és boldogulás is vezető vonzerő, védő hatalom nélkül képtelenség.

Ezt a vonzerőt, ezt a hatalmat őseink lelke szerint a költői ihlet imigyen festi :

A legelső magyar ember a király,
Érte minden honfi karja készen áll !

Ez fejezi ki az igazi honszeretetet, mert az alkotmányos király iránti hűség volt ezredéves multunk megteremtője, ez lesz jövőnk biztosítója is.

Egy szív és lélekkel emlékezzünk meg tehát a mai örömünnepünkön Felséges Urunk királyunkról és ősi erény szerint ürítsük poharainkat boldogságára.

Erre a cigányzenekar rázendített a Hymnusra, melyet az egybegyűltek állva énekeltek el, majd aztán a polgármester így folytatta beszédét :

Mélyen tisztelt Uraim ! Büszkén emelem immár a nedüt, mert az pécsi nedű és abban igazság rejlik ! A magyar nemzeti iskola hatalmának örök hálára méltó alapvetője, Eötvös József báró, egyik aranymondása szerint : »a legmagasabb, mit e földön elérhetünk, azon öntudat, hogy mindig magas cél után törekedtünk«. Meggyőződésem szerint ezen öntudatnak méltán részesei szerintünk mindazok, kik nemes példája nyomán szellemük egész hevét, hatalmát, méhszorgalommal összegyűjtött tudásuk egész tárházát, nem a saját egyéni érdekeik minél reálisabb kidomborítására, a különböző életpályákon kínálkozó dicsőség, hatalom, cím elérésére vagy vagyon szerzésére fordítják, hanem mondhatni apostoli önzetlenséggel a fáradságos s ennek mérvéhez képest bizony még nem eléggé jutalmazott középiskolai tanári pályát választják élethivatásuk gyanánt csak azért, mert szivük legfőbb vágya a haza boldogulásának jövő tényezőit, a nemzet ifjúságát minél tökéletesebben kimüvelni, mélyen átérezvén azon igazságot, hogy csak az igazán müvelt, vallásos, erkölcsös és a hazaszeretetben rendíthetlenül erős nemzet haladhat előre s lehet a balsorssal is megküzdeni képes, virágzó jövőt biztosító hatalommá ! Ily élethivatás odaadó teljesítésére vágyó lelkek, az örök bölcseség nagy áldásai ; működésükben hasonlók : a légkör élenyéhez, az elvetett magot világosságával és édes melegével életre gerjesztő, növelő, gyümölcshozásra ösztökélő napsugárhoz ; a növényeken üdítőleg rezgő harmathoz ; az elsötétült égboltozaton irányt jelző csillagokhoz, melyek mind nem magukért léteznek, hanem az emberek javára isteni harmoniával örök mozgásban működnek, hatnak, alkotnak, gyarapítanak !

Szerencsések azok, kik együttérző, jó és következetesen gondos szülők védőszárnyai, becéző karjai között tölthették el a gondtalan gyermekkornak szürkülő s aggá vált emlékezetükben is kedvesen felfelcsillámló eseményeit, boldogságát ; még sokkal szerencsésebbek azonban azok, kiket a tevőleges életre vezető ifjúkor veszélyes útjain is a gondos, céltudatos szülők szeretetének melege vezérel lépteikben ; ámde legszerencsésebbeknek csakis azok mondhatók, akiknek szive, lelke a jó iskola, a jó tanár alakító, termékenyítő hatása szerint emelkedhetett erőre, igazi értékre.

Ép ezért szüleink után, jellemünk és szellemünk kedves kertészei, jó tanáraink iránt tartozván a legnagyobb tisztelettel és hálával, e régi, iskolái által teljesen együttérző magyarrá tömörült kultúrváros közönsége nevében, ezuttal is a szeretet és nagyrabecsülés egész elismerésével üdvözlöm önöket m. t. Uraim és amidőn ismételten szivem egész melegével megköszönöm, hogy magascélú kongresszusuk itteni megtartásá-

val városunkat kitüntetni, lelkeinket megtermékenyíteni kegyeskednek, ősi szokás szerint, poharamat emelem és Isten minden lehető áldását kérve, ürítem : a magyar tudományosság és irodalom méltó büszkeségére, az országos kongresszus fáradhatatlan, bölcs, lelkes és lelkesítő elnökére, méltóságos *Beöthy* Zsolt úrra, valamint a hozzá méltó gárda minden egyes tagjára, m. t. vendégeinkre, forrón kívánva itt is, miként egyesületük magasztos céljának minél tökéletesebb eredményeiben igen soká gyönyörködhessenek mindannyian ! (Hosszantartó lelkes éljenzés, taps.)

Beöthy Zsolt emelkedett most, az egybegyültek tapsai által üdvözölve, szólásra. Kötelességének ismeri szive szerint viszonozni azokat a szép szavakat, melyekkel Pécs polgármestere az egyesületet felköszöntötte. De nemcsak szavaira, hanem az általa fölvetett eszmékre is visszhangot kíván adni. Ezek a szavak a tanári hivatás fontosságának voltak szentelve ; az oktatásnak a nemzeti életre való befolyásáról szólottak. E szavakra csak azt mondhatja, hogy mennél jobban átérti valaki nagy nemzeti mozgalmaink jelentőségét, annál inkább érzi a kapcsolatot a tanári hivatás és a nemzeti élet fejlődése között. Nemzeti fejlődésünk igazi célját, nem a ma, a holnap és holnapután célját, hanem azt, melyről az egész nemzet álmodik, mely végső célunk és feladatunk, a tanári, a tanítói hivatás szolgálja állandóan. E cél a magyar nemzeti művelődés és általa egységbe foglaltatása az egész magyar nemzetnek. Ez nem a ma és holnap, hanem mindnyájunk egész életének munkaprogrammja. Az iskolában van a nemzet jövője, benne rejlik minden jog és minden eszköz forrása nemzeti életünk biztosítására. Ezek kapcsán egy speciális kérdésről is bátorkodik nyilatkozni és kifejezést ad azon meggyőződésének, hogy azon a téren is, ahol a szenvedélyek leghevesebben lobognak, a nemzeti harc a legnagyobb erővel folyik : a katonai kérdések terén, az igazi megoldás csakis az iskolában, a tanítás útján érhető el. Azt, hogy katonáink katonai kötelességük teljesítésében is magyarok legyenek, mindenekelőtt a tiszti iskolák magyar szelleme segítségével fogjuk elérni. Véderőnk kifejlesztésének magyar nemzeti irányban a magyar tisztképzés teszi legbiztosabb alapját. De itt, e városban, ahol a tanárok az első perctől kezdve léptennyomon tapasztalták a legnagyobb fogékonyságot minden magyar művelődési kérdés iránt, nem kell hosszasabban fejtegetni azt a tételt, hogy a magyar politikának a magyar művelődés a legfontosabb kérdése. Akik ezt a kérdést úgy megértik, amint azt megértették Pécsett, amint azt megértette e város érdemes polgármestere, azok sokáig éljenek. (Hosszantartó lelkes taps.)

Rombauer Emil megengedi, hogy részben Pécs történelmi múltja volt az, mely idevonzotta a középiskolai tanáregyesületet, de emellett, ha az a kultúrális múlt nem is volna oly kiváló, vonzotta őket a jelen is, sőt ez még erősebb volt, mint a múltak tradiciója, melyet a jelen féltékenyen megőriz és ezen tekintetben ki meri azt is mondani, hogy többet találtak itt, mint vártak. Hogy itt találták a cistercita-ház fényes, virágzó intézetét, nem lepett meg senkit ; hogy az államnak főreáliskolája előrehaladott színvonalon áll és örvendetesen virágzik,

azt tudták a távolban is, mert a központban sem ösmeretlen, hogy tanáraik helyöket megállják. De két kitünő középiskoláról tudtak csak és hármat találtak. A harmadik katonai növendékeink iskolája. Örömmel üríti poharát ezen alkalomból a m. kir. honvéd-tanárok egészségére, akiket először üdvözölhet az országos középiskolai tanárok körében. (Lelkes éljenzés.)

Ezután *Bódiss* Jusztin mondotta a következő szép tósztot az gyesület vezetőire :

Mélyen tisztelt Társaság ! Pannonhalmán a múlt félévi tanárülésen rendfőnököm úgy emlékezett meg az én vidéki alelnökségemről, mint mely a tanítórendeknek általán, de részben mégis csak a mi rendünknek, a Benedek-rendnek jutott kitüntetés. Mondhatom, jól esett szivemnek ez a nyilatkozat, mert arról győzött meg, hogy rendtársaim nem tekintik puszta semmiségnek azt, ha valaki a tanáregyesület kebelében poziciót foglal el.

Az én életelvem úgyis az volt kezdet óta, hogy a szerzetes-tanárság érdeklődésével és munkásságával keltsen maga iránt figyelmet és rokonszenvet világi kartársainkban. Amikor tehát bennem a szerzetes-tanárt érdemem nélkül is kitüntették, nem egyéb teljesült, mint az én életelvem, hogy a szerzetes-tanárság — lám ! — nem idegen és nem gyanus elem a magyar tanárok köztársaságában. Eszerint, ha egyebet nem bizonyítana is az én alelnökké választottságom, mint jelzett hitvallásomnak, elveimnek megpecsételését vagy diadalát : már ez magában is elegendő ok volna arra, hogy az olyan egyesületnek, mely a magamszőrű embereket megbecsüli, sőt kitünteti, mindvégig híve maradjak.

De nem csupán ez a kitüntetés érleli bennem a tántoríthatatlan hűség fogadását egyesületünk iránt, hanem különösen azok a fenkölt törekvések, amelyek egyesületünknek úgyszólván tiz-parancsolatát teszik. Hisz, ha a tanáregyesületnek csak az volna a hivatása, hogy egyes, előtte kedvelt, acceptabilis embereket ruhájukra s felekezeti különbségükre való tekintet nélkül kitüntessen, azaz rómaiasan szólva : homo novus-okká emeljen : akkor ez az egyesület majdnem kortescélokat szolgálna ; mert csak tömjénezne a való vagy ál-érdemeknek, amelyeket kiki azért iparkodnék megszerezni, hogy tessék-lássék a világ vagy a kormány vagy kartársai előtt olyannak, akit meg is lehet jutalmazni.

Nem ! a magyar tanárságnak nem azt kell keresnie a nevével kapcsolatos egyesületben, hogy érvényesülése vagy tetszetőssége biztosítva van-e vagy nincs ; hanem főkép azt, hogy az az egyesület követ-e, tart-e múltjában és jelenében olyan elveket, amelyek drága hazánk jólétét munkálják ; más szóval : erősíti-e, fokozza-e mindegyik tagjában azt a kapcsot, amely a magyar embert a haza fenmaradásával, lételével és dicsőségével bensőleg egybeforrasztja. Következésképp az olyan egyesület, melynek ereje abban merül ki, hogy a felekezeti tanárok vasuti jegyéért el-elszaladgál a minisztériumokba, vagy a fizetésrendezést az államiak ügyében szorgalmazza : szükséges és hasznos szolgálatot végez — meghiszem — mindnyájunk érdekében ; de, ha egyéb célt nem tud és nem akar követni, mint a lekenyerezésnek eme közön-

séges műveleteit, akkor az az egyesület csak akassza ki cégerül a lakása elé : itt működik a középiskolai tanárok jóléti bizottsága.

Azért mondom én mindig : tekintet nélkül a haszonra, legyen minden magyar tanár tagja egyesületünknek abból a célból, hogy a magyar nemzeti művelődést önzetlenül, egymást ismerve és szeretve, egyesült erővel annál hathatósabban s biztosabban szolgálhassuk ! Erre való az elmék találkozása, az életrevaló gondolatok szárnyrabocsátása, megvitatása, megrostálása, okosabb emberekkel való megbeszélése s ekként a jobbnak a jó helyébe való segítése. A magyar tanárság előtt ugyanis sohasem lehet puszta frázissá a magyar nemzeti műveltség terjesztése s a nyugati műveltségnek nemzeti talajunkba való átültetése ; más szóval : nemzeti műveltségünk ápolása, sőt emelése is. Nincs persze mindenkinek megadva az alkotó, a vezető vagy szervező munkában való közreműködés, de egyszerű vályoghordó mindegyikünk lehet.

Minthogy pedig egyesületünk, amíg nem zárkózott el soha az anyagi ügyek terén való hasznos közreműködéstől, addig első sorban nemzeti művelődésünk s fennmaradhatásunk alapjainak tatarozását s biztosítását vallotta feladatának (úgy veszem észre : pecsétje is Athén városa pártfogóját, a hatalmat jelentő műveltséget példázza) : nincs és nem lehet hőbb vágyam, mint ezen zászló alatt harcolni, amely alatt küzdeni minden magyar tanárra nézve szent kötelesség, tartozzék bármely felekezethez, mert áldozzék bár kiki Teremtőjének, akármely szertartás és hitvallás szerint, abban a mi egyesületünk sohasem lesz, nem is lehet keréktörője, meggyanusítója senkinek ; de egy kultuszban mindannyian egyek lehetünk s valóban egyeknek is kell lennünk : a haza oltárán való buzgó áldozásban ! Ennek a közös áldozásnak pedig im ezek az alkotó elemei : a magyar tudományosság lelkes szeretete, hivatásunk becsülése, az összetartás érzetének ápolása s a felekezeti béke megőrzése.

Evvel a komoly és erős eltökéléssel köszöntöm én, mint iustus ac tenax propositi vir, első sorban azt a férfiút, akinek már a neve is egyesületünk programmját jelenti, Magyarország egyik főrendjét — amely minőségben először van alkalmunk őt ily egyetemlegesen üdvözölni, — másodsorban Rombauert és Négyesyt, akik első adlátusai szeretett Elnökünknek s igazi megtestesítői a magyar tanárság eszméjének, — szintúgy többi jelen- és távollevő kartársainkat is, azon hő óhaj kíséretében, hogy éljenek mindnyájan boldogul drága hazánk javára s egyesületünk felvirágoztatására ! (Lelkes éljenzési)

Az előtte elhangzott remek dikció hatása alatt *Nagy* Zsigmond visszaemlékezik a győri közgyűlésre, ahol, úgymond, a felekezeti különbség érzete nélkül, testvéri melegséggel először ülésezett egyesületünk s ahol a bencés-rend tanárai Pannonhalmáról testületileg vettek részt, következő évben pedig a rendházban tett látogatásukat a kálvinista Rómában szép számmal adták vissza, amikor őt, a fölszentelt református papot, az a kitüntetés érte, hogy két bencésrendi kollegát láthatott hajlékában vendégül. Élteti a derék Benedek-rendieket, kiválókép Bódis Jusztint. (Éljenzés.)

Gerecze Pétert az a sokszor, mai gyűlésünkön is elhangzott panasz bántja, hogy a vidéki és fővárosi középiskolai tanulók között egyes műemlékek és műdarabok megösmerését illetőleg mily nagy a különbözet és hogy minden fontosabb kulturális intézmény csakis a fővárosiaknak áll rendelkezésükre. Be tudná, úgymond, ezzel szemközt bizonyítani, hogy pl. a legutóbbi tornaversenyen Budapesten járt vidéki tanulók közül többen látták a főváros nevezetesebb szobrait, műkincseit, mint az ottaniak. Ami pedig Pécset illeti, ez egy valóságos múzeum. A legősibb időktől kezdve lépten-nyomon akadunk műkincsekre és csak nyitott szemmel kell néznünk és évezredek vonulnak el a szemlélő előtt. Ha a művészetért rajong és kutatja, honnét vette ezt a szép iránt való szeretetét, úgy találja, hogy annak okát a pécsi nőkben kell keresnie, akiket ottani tanárkodása idejéből szerencséje volt megismerni. A pécsi hölgyeket köszönti.

Solymossy Lajos székelyudvarhelyi reáliskolai igazgató Pécs főrendezőjét, Pécs Gyuriját (Réeh Györgyöt, aki e bankettet is rendezte) élteti. A népszerü vigalmi tanácsos e kedélyes felköszöntése nagy visszhangot keltett az egész teremben.

Madzsar Gusztáv makói igazgató a magyar tanárság igaz jó barátját, Pécs város országgyűlési képviselőjét, Wlassics Gyulát éltette a jelenvoltak lelkes éljenzése közepette.

Réeh György tanácsos kihirdetvén a másnapi »látnivalók« programmját, fekete kávéra a Nemzeti Kaszinóba hívott meg bennünket, ahol a délutáni tettyei kirándulásig kedélyesen eldiskuráltunk.

A délután folyamán kisebb-nagyobb csoportokban, gyalog vagy kocsin — tetszés szerint — vonult fel az egybeforrott pedagógus és pedagógusbarát társaság a pázsitos Tettyére, a pécsiek megszokott kirándulóhelyére.

Akik korábban hűzódtunk föl, kisebb kiránduláskép a völgy árnyékos, csekély emelkedéssel vezető fiatal cserjés útai között még világosan leértünk a Bertalan-sziklához, ahonnét nem remélt szép hegyi kilátás nyílik a Dunagőzhajózási társaság bányatelepeire, az erdővel benőtt hullámos hegyhátakra, a Pécsvárad—Hosszúhetényi hegyláncra, a Hármas-hegy csúcsaira s a Zengő magas ormára.

Visszamenet a vadgesztenye-fasorban felterített kétsoros, végehossza nem volt nagy asztal mellett nagyjában már letelepedett a kifáradt, éhes-szomjas társaság s várta a sokképű tanácsos kegyelméből (mert itt meg a Mecsek-egylet igazgatója képét viselte) a »jó Isten szabad ege alatt főzött gulyást, túrós csuszát és a pécsi tejcsarnok összes sajttermékeit«.

Az elősorolt izletes eledelek a pécsi sörgyár és szőllőkertek szolgáltatta pompás nedüvel, fűszerezve még az 52. gyalogezred bandájának remek szép játékával s az áldott hűs tettyei levegővel, oly hangossá és vígkedvüvé tették a társaságot, hogy magunk sem ismertünk magunkra. Elképzelni is rettenetes, hogy 11 órakor a Tettye- és Hegyalja-utcákon keresztül dallos ajakkal vonultunk be a városba. S nem hogy haragudtak volna ránk a jó pécsiek, de sőt nagynéven vették, hogy olyan vígan vagyunk körükben.

A vacsora végén pazar tűzijátékot rendeztek, mely az előtérben álló régi nagy épület hatalmas romjainak színes megvilágításával nem mindennapi látványt nyújtott a modern fetis-imádóknak.

A gyűlés második napja

reggelén Pécs város középiskoláit : a gimnáziumot és reáliskolát s a honvédhadapród-iskolát tekintettük meg. Ide előző nap lovag Sypniewski György századparancsnok hívott meg és egész tanári kara élén formás beszéddel fogadott bennünket.

Irigyelve néztük a minden tekintetben mintaszerüen fölszerelt gyönyörű intézetet, amelynek célszerű beosztása és fekvése bámulatraméltó.

Szemügyre vettük az iskola összes helyiségeit, mire a megjelent vendégeket Hankó Márton főhadnagy, tanár lefényképezte.

Visszaérkezve tíz órakor, elnökünk megnyitotta a gyűlést. Ezután Négyesy László főtitkár bemutatta egyesületünk múlt évi működéséről szóló jelentését, amit a közgyűlés egyhangulag tudomásul vett. Ennek kapcsán melegen emlékezett meg egyesületünk nagy protektorának, József kir. hercegnek elhunytáról. A közgyűlés részvétének jegyzőkönyvileg adott kifejezést, egyuttal elhatározta, hogy a főherceg családjához részvétiratot intéz.

Üdvözlő-táviratok jöttek Wlassics Gyulától, Vajda Ödön zirci apáttól, Dóczi Imrétől, Antal Gézától, Pruzsinszky Jánostól, Kárpáthy Kelementől, Leffler Sámueltől és a virágvölgyi fürdői telepen szervezett konviktustól. Beöthy Zsolt elnök indítványára Hanvay József csízi birtokosnak, ki az ottani konviktus létrejöttéhez nagyban hozzájárult, jegyzőkönyvi köszönetet szavazott a közgyűlés.

Majd Müller József pénztáros a pénztár, Tiber Ágost helyett pedig Székely István a segítőalap állapotáról terjesztett elő jelentést. Mindkét jelentés tudomásul vétetett. Végül megválasztották a 37 választmányi tagot.

A napnak legérdekesebb mozzanatai következtek ezután : a két szakelőadás. Az elsőt *Rombauer* Emil, a budapesti V. ker. állami főreáliskola igazgatója tartotta. Rombauer már a tavasz folyamán is rendkívül érdekes előadásban fejtette ki nézeteit a Társadalomtudományi Társulat egyik vitaestélyén a középiskolai reformról. Közgyülési előadásában hasonló, komoly és megszívlelni való érvekkel találkoztunk s következtetései ezúttal is rendkívül tanulságosak voltak.

A nagy tetszéssel fogadott előadáshoz Vass Bertalan, Gerecze Péter és Weszely Ödön szóltak hozzá.

A második előadó *Kálmán* Miksa pécsi tanár volt. Az ő tétele szintén rendkívül fontos kérdését érintette közoktatásunknak : a modern nyelveknek a reáliskolákban való tanítása kérdését.

A gyűlés nagy figyelemmel hallgatta az előbbit, melyhez Miklós Elemér, Endrey Ákos és Szegedi Rezső szóltak hozzá.

Végül az indítványok tárgyalása következett.

Balassa József azt indítványozta, hogy az egyesület indítson mozgalmat a népnyelv adatainak összegyűjtésére. Endrey Ákos pedig, hogy

a közgyűlés szervezetét változtassák meg. Mindkét indítványt az igazgatósághoz utasították.

Beöthy Zsolt elnök ezután a gyűlést bezárja. Köszönetet mond a nagy előzékenységért, szivességért, meleg barátságért: *Majorossy* Imre kir. tanácsos, polgármesternek, a városi *tanácsosoknak*, különösen *Réeh* Györgynek fáradhatatlan előzékenységéért, *Vass* Bertalan dr. igazgatónak, a *főreáliskola* tanári karának, a *Nemzeti Kaszinónak*, a megtekintett *intézeteknek*, Wurster József dr. kanonoknak, az előadóknak, a kalauzoknak. Köszöntő beszédét ezen lelkes szavakkal fejezte be: »Dolgozzunk, ne csüggedjünk, bízzunk egész lelkünkkel hivatásunkban, munkánk nemzeti értékében. Adjon Isten sikert munkásságunkra, boldogságot az egész hazára!« Várady Károly dr. főigazgató Beöthy Zsoltot éltette. Az egész közgyűlés lelkesen vele éljenzett. Ezen emelkedett hangulatban fejeződött be a tartalmas közgyűlés.

A közgyűlés berekesztése után közebédre a »Vadember« vendéglőbe mentünk, melynek nyári helyiségében volt felterítve számunkra.

Az ebéden elsőnek Bódiss Jusztin vidéki alelnök szólalt föl és az egész egyesület hálaját tolmácsolta szeretett elnökünk irányát a következő szép beszédben:

Mélyen tisztelt Társaság!

Annak az igazolására, hogy két vagy több egyén egy közös gondolatban és érzelemben találkozik, szokás ilyen barátságos összejövetelek alkalmával egy szives pohárkoccintással ama közös érzésnek külső jelét is adni. Ezt, különösen most, annál nagyobb hévvel tehetjük, mert nemsokára elszéledünk. Ki-ki a maga pihenő helyére, hogy így szép számban csak egy év mulva jöjjünk ismét egybe. Búcsuzásunk előtt tehát hadd pendítsem meg szivünknek amaz érzelmét, melyben kivétel nélkül egyek vagyunk.

Tanácskozásaink immár véget értek s így közgyűlésünk érdemleges része be is fejeződött. S ha visszatekintünk lefolyt tanácskozásainkra, tartalmasságukon kívül főleg az a tárgyilagosság, komolyság és higgadtság jellemezte őket, amely egyedül méltó hozzánk. Pedig emberek, még pedig magyar emberek lévén, hamar tűzbe jövünk s a higgadtság ösvényéről hamar letérünk. Hogy az ilyen szélsőség nem fordult elő közgyűlésünkön, abban fő-főrésze van szeretett elnökünknek, akinek csupán az ügy szentsége lebegvén szeme előtt, részrehajlatlanságával rögtön elejét tudja venni a vita heves elfajulásának. Lefolyt közgyűlésünkön is bámultuk benne a lankadatlan érdeklődést a legkisebb dolog iránt is, valamint nyugodt lelki hangulatra bíró tapintatát, mellyel mindenkit a béke korlátai közé tud terelni.

Kedves Kartársaim! Ezen tapintatos vezetésért, ezen önfeláldozó működésért legyen szabad az egész egyesület hálaját tolmácsolnom szeretett elnökünk előtt s hálás köszönetünkhöz azt a hő óhajunkat is csatolnom, hogy érdekünkben való szakadatlan fáradozását és összetartó erejét még soká, igen soká élvezhesse egyesületünk.

Majorossy Imre polgármester a pécsi kör létesülésére vonatkozó óhaját fejezi ki, hogy a pécsiek ezáltal szorosabb összeköttetésbe jussa-

nak a központtal, mert örökké emlékezetes marad előttük a Beöthy elnöklete alatt itt gyűlésező elite-testület. Élteti Beöthyt, ezt az ő nemes s zívéhez forrott egyesületet és a hölgyeket, kik köztünk megjelentek.

Nagy Zsigmond a hálának és régi jó ismeretségnek felújuló tiszteletével üdvözli az ő körükből ideszármazott Várady Károly tankerületi főigazgatót.

Rombauer Emil jelzi, hogy a hivatalos közgyűlési programmnak immáron vége ; de nem az ahhoz tervezett tanulmányi útnak, melyre holnap reggel indul társaságunk vállalkozó csapata. Annak vezetőit : Bódiss Jusztint és Székely Istvánt élteti, azt kívánva nekiek és az egész csapatnak, hogy a köztünk szárnyaló víg kedvvel és nagy tapasztalattal térjenek vissza.

Négyesy László társaságunk egyik szeretetreméltó férfiára akarja üríteni poharát. Egyikre — úgymond — mert sokan vannak közöttünk. Szeretetreméltóságát mi csak tegnapi felolvasása után ismertük meg, de a szülők már rég tudják, mert szeretetét elsősorban azok fiai, az ő tanítványai iránt érezteti. Mondja-e, hogy ez a férfiú dr. Vass Bertalan, a pécsi ciszterciek igazgatója ? Éljen sokáig !

Endrei Ákos humoros beszédében előadja, hogy a vad embernek (ő is a Vadember-szállóban lakott) szokása, hogy bőrére tetováltja azt a jelt, ami előtte kedves. Mi a lelkünkbe tetováljuk a pécsi közgyűlés szép napjainak emlékét s éltetjük a közgyűlésünkön hellyel-közzel elnökünket helyettesítő fővárosi alelnököt, Rombauer Emilt.

Zombori Andor sümegi áll. reáliskolai tanár a következő szavakban üdvözli Réeh Györgyöt : Tudja azt nagyon Pécs város, milyen kincs egy jó tanácsos : Éljen Réeh György főtanácsos.

Erre *Réeh* György ötletes szavakban magát a mágneshez hasonlítja, ki minden mulatságra, még a magas tettyeire is felhúzza Pécs vendégeit. A most körükben idéző kedves vonzottakat : a tanárnőket és tanárokat élteti.

Majorossy rádupláz tanácsosára s a vendégeket újból melegen köszönti.

Beöthy Zsolt : Mielőtt — úgymond — ennek a kedves együttlétünknek vége lenne, a hála szavaival, mely nemcsak a magáé, hanem összes ittlevő tanártársaié, még egyszer, újból mond köszönetet a pécsiek páratlan szivességeért, éltetve kiváló polgármesterüket, Majorossy Imre kir. tanácsost. »Éljen a polgármester !« fölkiáltásokkal, melyeket az egész társaság hangoztatott, keltünk fel az asztal mellől.

A polgármester meghatva köszönte meg az ovációt s Négyesy meghívására megigérte, hogy legközelebbi gyűlésünkön is velünk lesz.

A gyűlés ilyen lelkes hangulatban fejeződött be.

Délután félnégy tájban kocsikáztunk ki a város keleti szélén épült *Zsolnay-gyárba*, hol maga a szives házigazda és családja férfitagjai fogadtak bennünket s kalauzoltak a hatalmas labirintuson át. De velünk volt a fáradhatatlan polgármester, Réeh György, Vass Bertalan és még számosan a derék pécsiek közül. Több csoportra osztva az ő vezetésük mellett bejártuk a gyár összes helyiségeit, nem egy ízben csodálkozásunknak adva méltó kifejezést a gyártulajdonos bámulatos energiáján, amellyel

ezt a világhírű telepet ily nagy arányban kifejlesztette s a tökéletesség ekkora fokára emelte. Legtovább időztünk a festő-műteremben, ahol a gyár művészein kívül az ép ott időző *Schulek* Frigyes budapesti műegyetemi tanár is jelen volt s bemutatta a Zsolnay-szobor mintáját, melyen pár hét óta napról-napra ernyedetlenül dolgozva módosításokat eszközöl. A mester beható magyarázata mellett értettük meg igazán a szobor szép koncepcióját és bő elismerés jutott ki a szobor készítőjének, *Horvay* Jánosnak.

Bár csak futólag néztük meg, mégis két egész órát vett igénybe ennek a nagy gyártelepnek a megtekintése. Ekkor a ránk várakozó fogatokon ismét visszahajtottunk a városba, hogy a holnap reggeli elutazáshoz szükséges előkészületeket nyugodtan megtehessük, vagy hogy akik már az esteli vonattal szándékoznak utazni, le ne késsenek. Elnökünk is ezzel, 7 órakor indult Szigetvárra, hogy megtekintse Zrínyi Miklós kirohanásának színhelyét és onnét üdülésre Velencébe menjen. A maradók egy része estére a cisztercita rendház vendége volt, ahol búcsuzásra megjelent a mindnyájunktól megkedvelt és megszeretett polgármester is; másnap korán reggel ugyanis hivatalos útra kellett mennie.

Az elutazás napja.

Reggelre kelve, ahol egy-egy nagyobb csapat közülünk összejött, mint mi pl. a kényelmes és jutányos ellátást adó Nádor-szállónk kávéházában, egyébről sem szólt a diskurzus, minthogy melyikőnk hova, a szélrózsa melyik irányába utazik. A Pécs környékére kirándulni vagy a még ottmaradni akarókat, valamint a helybeli kollégákat természetesen a mi programm szerint teendő nagyútunk foglalkoztatta. Irigyelték bátorságunkat, hogy ebb' a veszett melegben, melytől szenvedve adtak tán a pécsi fecskék alacsony reptükben oly szokatlan éles vijjongást, Boszniába, Hercegovinába és a dalmát partokra el merészkedünk indulni. Egy-kettő meg is hátrált, hogy ellenkező irányba, a fenyők országába vegyék útukat.

A vállalkozó szellemüek azonban kitartottak s Áron és Mózes vezetése alatt bizalommal keltek útra, jól tudva, hogy Bódiss Jusztin és Székely István úgy lelki, mint testi épségükről gondoskodni fognak, sőt még tán természetfölötti hatalommal összeköttetésben a nagy hőséget is megtörik. Ilyen az erős bizalom. S az írás szavai szerint aki hisz, soha nem csalatkozik.

Barátságos ölelkezések és meleg kézfogások között búcsuztunk el, a vasúthoz kivonulásunk előtt ama régi vagy újonnan szerzett jóbarátainktól, kik az indulóházhoz nem jöttek ki, közvetlen vasútra szállásunk előtt pedig a kikisérőktől s a fáradhatatlan Réeh György városi tanácsostól, Vass Bertalan igazgatótól, Buzássy Ábel kollégától és a többiektől.

Egyesek, szabad választás szerint, — ha jól vagyok értesülve — megtették egyikét-másikát a város környékére tervezett kirándulások-

nak is ; a visszamaradottak nagyobb része azonban a város egyéb, még nem látott nevezetességeinek megtekintésére fordították e napot. Főtitkárunk a siklós-harkányi kiránduláson vett részt, de — mint levelében mondja — majd elpusztult az afrikai hőségtől. Valóban rémmeleg napok voltak azok. Meteorológiai számítás szerint átlag 7—10 fokkal volt nagyobb a meleg, mint más évek ugyane szakában szokott lenni, s ami különösen figyelemre méltó északon nem kevésbé, mint délen. Berlinben ép úgy 40 fok C-t mutatott a hőmérő, mint Rómában.

Mi is kivettük belőle a részünket alaposan. Zágráb előtt már úgy csorgott rólunk a veríték, mintha gőzkamrában volnánk. Az volt a szerencsénk, hogy horvát testvéreink könyörületből Succi-kúrára fogtak bennünket fővárosukban s így koplaló-kúrát tartva, mégsem volt olyan veszett melegünk, mintha a pécsi első nagy bankettet fogyasztottuk volna el Littke pezsgőivel és nemes boraival. Ma sem hiszem, hogy éhen nem akartak bennünket veszteni attól való félelmükben, hegy e karaván-had magyar kulturát talál vinni földjükre s nagy nyelvvidékükre. Mert jóllehet a kalauz, mint rendesen, tekintettel a Zágrábban tartózkodás rövid idejére, az ebédjegyek árát beszedte s róla vevényt adott kezünkhöz : mégis, mikor leszállottunk, hogy az étkezőbe menjünk elkölteni jóelőre megfizetett ebédünket, avval fogadnak, hogy nincs ebéd, mert a kalauz elfelejtette megtelefonálni a vendéglősnek. Jó szerencse, hogy a derék magyar állomásfő szivességéből vonatunk kissé tovább várt s valami harapnivalót csak kaptunk a rendes ebéd helyett.

A Száva-völgyben hosszan elterjedő, meglehetős terméketlen s míveletlen mezőségen és tölgyerdőségen vitt tovább útunk. Sunjától kezdve egész déli irányban haladtunk s hullámos dombvidéken át értünk a horvát Kostajnicára, mely a Horvátország és Bosznia határát képező Unna mellett fekszik. Az átellenes parton meg bosnyák drúszája sugár minaretjeivel.

Doberlinnél, a magyar államvasutak utolsó állomásánál, katonai személyzet vette át a vezetést, mert ez a rész Banjalukáig a katonai kormányzat kezelése alatt áll. Folyvást az Unna jobb partján vitt tovább útunk, s minden jelenség, ami szemünkbe tűnt : a sajátságos házépítésmód, a lakosok öltözködése (a férfiak fezzel és turbánnal, a nők lefátyolozva), vagy a szüntelen fel-feltűnő számos minaret erősen jelezte, hogy Keleten vagyunk. Prjedor állomáson szép szalonkocsinkba, melyet az államvasút Pécstől egész Banjalukáig engedett át számunkra, villamvilágítás helyett fiakker-lámpába való milly-gyertyákat kaptunk a kalauztól, amiket patent elmésséggel a hamutartókba illesztettünk be. Megérkezésünkkor Banjalukába, nem tudom, mert hirünket vették, vagy általában kisvárosi módra, a vasút berobogásánál nagy közönség volt jelen s mikor teljes sötétségben kvártélyunkra vonultunk, a vasutnál várakozó chaotikus homálytömegből élesen fölhangzó »ezek magyarok« női szólamból jól esett tudomást vennünk, hogy a megszállott tartományokban magyar szót is hallani. Rövid ottidőzésünk alatt valóban a legkellemesebb tapasztalatunk abban csúcsosodott ki, hogy a pincérek és egyes iparosok, kikkel a véletlen összehozott, többek között borbélyunk

is, magyar eredetű volt s megelégedettek voltak új viszonyaiknak közepette.

Elhelyezkedve lakásainkon, a »Boszna« szálló előtti bekerített fás helyiségben jöttünk össze vacsorára, ahol megterített asztallal várt bennünket az élénk szellemű, ügyes és jókedvű *Pojman* Gyula úr, az ilidzsei kincstári fürdő felügyelője, ki a boszniai kormány hozzájárulásával csatlakozott hozzánk és a megszállott tartományokban kalauzunk volt. Módfelett hamar összeösmerkedtünk, minek utána Székely István egy ügyesen kivágott dikcióban bennünket jóakaró figyelmébe ajánlott. Talpraesett tószttal válaszolt Pojman s a megnyilvánult magyar-cseh barátságot ők csókkal, mi poharaink összekoccintásával pecsételtük meg. Vacsora alatt kaptuk meg ugyancsak tőle útunk részletes programmját egy kis füzetben s egy sárga-vörös máslit, Bosznia színeivel, gomblyukunkba az összetartozás jeléül. Az esti lehült levegőn (tehát csakugyan nem hiába bizakodtunk vezetőink gondosságában) csaknem éjfélig elbeszélgettünk, amikor új fokalauzunk kiadva a rendeletet a holnap reggel 6 órakor való itt reggelizésre, kiki a maga szállójába csendes nyugalomra távozott.

Boszniában és Hercegovinában.

Bár a fentebb elmondottak szerint már tegnap átléptük a bosnyák határt, mégis 6-ikáról mondhatjuk csak igazán, hogy Bosznia szivébe jutottunk. Környezet, táj és levegő ekkor tárult ki teljes fenségében előttünk, amikor a reggelizés után 14 kocsin, (hosszú, lakodalmas menetben), vadregényes szép vidéken, a Vrbas hegyi patak mentén fezes kocsisainkkal (kik azonban a déli órákban jónak látták fezeik alá odaszorítani lobogó nagy zsebkendőiket, hogy nyakszirtjeiket a napszúrástól megvédjék) Jajcéba igyekeztünk. Hét órai, nagyrészt sziklába vágott szoroson vitt odáig útunk, melyet úgy tett valóban változatossá és élvezetessé ránk nézve Pojman úr, hogy körülbelül fél útján, 11 óra tájban, Bočacon, egy vendéglőszerű hajlék rögtönzött lugasában már előlegesen bő villásreggelit készíttetett, ahol mintegy másfél órát időzhettünk.

A Pienninek kőmedrében, a Dunajecen lélekvesztőkön 1894-ben megtett útamhoz hasonlíthatom leginkább ezt a szép partiet. Csakhogy jóval nagyobb és változatosabb, amennyiben szűk szorosban, hatalmas kőszirtek alatt, a sebesen rohanó és zajosan zúgó Vrbas hegyi patak felett hét egész órán át visz az út.

Délután 4 óra tájban érkeztünk Jajcébe, ahol egy jókiállítású úriember magyar szóval fogadott bennünket szállónk előtt. Csakhamar tisztába jöttünk a dologgal, hogy vendégfogadósunk, Tóth István uram, Székesfehérvárról és hogy 27 éve él Boszniában, 7 éve pedig bérli a Hotel Centralt, Jajce főszállóját. Kik szerencsésebbek voltak, itt kaptak lakást; minekünk a nagyobb beözönlésnél kibérelni szokott rozoga favázos dependence-okban kellett meghúzódnunk. Egyesek méltatlankodtak is ezért. Én keresztyéni megnyugvással tűrtem sorsom, annyival inkább, mert ez volt itt az igazi jajcei, a másik már a kincstár építette modern szálló volt, aminőt otthon is találunk.

Kiosztott programmunk szerint megtekintettük vacsora előtt a híres jajcei vízesést, mely 30 méternél magasabb falról zuhan alá pokoli zuhogással s méltó társa a messze híres schaffhauseninek; továbbá egy régi, ős-keresztyén katakombát, majd a város romban heverő várát, melyhez Hollós Mátyásunk világverő hadseregének dicsősége is fűződik. A ferencrendiek templomának megnézésére, ahol az utolsó bosnyák király váza őriztetik, már nem jutott idő, mert a kitűzött étkezés ideje elérkezett. Kitünő estebéddel várt a muezzin imájának meghallgatása után visszaérkezésünkkor bennünket derék honfitársunk, melyben vad és hal s mi jó falat, minden megvolt. Reggel 7 órakor Jezerába, egy eredeti őstörök faluba, tettünk sétakocsizást, onnan a Pliva folyón vissza feldiszített csónakokon.

Dejeuner után 12 órakor indultunk Jajcéből tovább s Travnikon át félnyolckor vitt aznapi útunk a »százmecsetü« Szerajevóba.

Odaérkezésünkkor baráti kör, a most alakuló magyar egyesület kis csapata, illetőleg néhány képviselője élén alelnökük: *Gerő* Mór, a magyar kereskedelmi részvénytársaság szerajevói fiókjának főnöke, fogadott üdvözlő szóval bennünket, kinek ösmeretes ékesszólásával rögtönözve Bódiss Jusztin válaszolt.

Úgy volt ugyanis, hogy ő a szerajevói kartársakat fogja üdvözölni, még pedig latinul. Ezek azonban, mivel épp az érettségi vizsgálatok folytak, nem jöhettek ki s Protics György zombori születésü kollegájukkal képviseltették magukat, aki aztán szintén a magyar egyesület küldöttségébe sorakozott. Itt említem meg, mint históríkumot, hogy tudós gazdánk és titkárunk, Székely István, míg Pojman úr kalauzolását nem remélhettük, kirándulásunk ügyében szintén Cicero nyelvén érintkezett a szerajevói főgimnázium igazgatóságával.

Kis vártattal, míg főkalauzunk összeállíttatta helyi vonatunkat, beértünk Ilidzsébe is, a bosnyákok kedves, szép, angolparkos fürdőjébe, mely Kállay és Kállayné alkotása s olyan Tátra-Lomnic vagy Alag-féle teleppé is megtették az ő kormányzásuk idejében.

Itt már mindenki meg volt elégedve a lakásával; hiszen keleti kényelemmel ellátott szép szállókba helyezett el bennünket Pojman úr, ki a fürdő felügyelője, tehát úr mindenekben, még a pompásan festő rózsalugasok birodalmában is. Kellemesen tapasztalták ezt hölgyeink, kik minden reggel friss bokrétát kaptak ottidőzésünk alatt a gavallér felügyelőtől.

Egy kis mosakodás és ruhaváltás után — mert Szerajevóból is több előkelő ember nyaral itten — lementünk a nagy közös étkezőterembe, ahol megnyerő kedvességgel, a meleg érdeklődés őszinte hangján fogadott bennünket a lábbaja miatt itt időző, de azért ettől kezdve folyvást velünk tartó Pöltzel Béla hazánkfia, a szerajevói főtörvényszék tanácselnöke. Hatalmas alakja, Hollós Mátyásunkéhoz hasonló ábrázata, hosszú göndör fürteivel, nagy bajuszával, szemeiben pedig a szelíd jóság tükröződésével mély benyomást tesz az emberre. Azt hiszem, be is vésődött nemes egyszerüségével, nagyúri előzékenységével mindnyájunk emlékébe örökre. Ő prezideált a számunkra terített hosszú nagy asztalnál, lekötve szellemes társalgásával és az otthon iránt való kegyeletes érdeklődésé-

vel a közelében letelepedett honfitársakat. Őt ismertük el ottmulatásunk idejére a legfőbb vezetőnknek, mire méltán is rászolgált, mert a kijelölt programm keretében valóban mindenütt velünk volt, ugyhogy mindnyájan csodáltuk rendkívüli kitartását és energiáját.

Helyesen és találóan üdvözölte őt első ilidzsei tósztjában Bódiss Jusztin, mint olyan embert, aki magyaros szivével-lelkével igazán méltó személyesítője a magyarságnak, kívánva neki, hogy a neve alatt egyesült magyarság itt mentől nagyobb dicsőségére váljék az anyaországnak s a magyar névnek. Erre fölállt az üdvözölt férfiú s érces hangján, szép fordulatokban bővelkedő szellemes beszédében a magyar hölgyeket és magyar tanárokat, mint a magyar ifjúság önzetlen nevelőit élteti.

Göllner Károly Pojmanra, aki ilyen szép turista-vidékre kalauzolt bennünket s mindent bölcsen előre elrendezett, üríti poharát. Pojman a kitartó és vidám csapatot, kik neki, úgymond, két napi együttlét után is már kedves emberei lettek, élteti.

Bármilyen kellemesen telt is az idő e kedvas társaságban, az a napi hosszú út és két előbbi éjszaka rövid pihenése nyugalomra nógatott bennünket s egy jól és kényelmesen átaludt éjjel után frissen jöttünk össze a reggelinél, miután már meg is fürödtünk.

A helyi vonaton félkilenckor mentünk be Szerajevóba, hol a dohánygyárnál várt reánk a magyar egyesülettől kiküldött bizottság, hogy három kisebb csoportban kényelmesebben kalauzoljanak. Megnéztük a dohánygyárt, a kormány iparművészeti műhelyét, az országos múzeumot, különösen néprajzi részét, a carsiát (török vásárhelyet) zsibongó sokadalmával s tarka, festői életével. Körülbelül a carsia közepén áll a »dicsőséges« Ghazi-Huszref bég pompás mecsetje, melynek Konstantinápolyig nincsen párja, azt tartja róla a nép. Több százéves óriási hársfa illatos lombja borul az udvarán csörgedező kút fölé, amelynél imáikat mormolva, fürge mozdulatokkal végzik szertartásos mosakodásaikat a hivő lelkek, mielőtt a mórizlésű díszítményekkel és drága szőnyegekkel ékes szentegyház myrrha-illatú belsejébe lépnének. Bennünket, gyaurokat, csakis úgy engedtek be, hogy előbb gyékényeket terítettek a szőnyegekre. Még a szép arabizlésű városházát néztük meg, melyből remek kilátás van az egész városra.

Bár többé-kevésbbé megzavarta programmunkat, mégis ezúttal kedvesen vettük a megeredt esőt, mert lényeges lehüléssel biztatott hercegovinai útunkra is. Talán máskülönben részletesebben is vettük volna megfigyelés alá a látottakat, most megelégedtünk azzal is, hogy fogalmakat szereztünk magunknak új dolgokról s megismertük nagyjában Szerajevót, Bosznia érdekesen szép fővárosát a maga keleti eredetiségében s lassan fejledező nyugotiságával.

Magam előtt látom az egész kedélyes társaságot, amint kissé kifáradva a járás-kelésben, déli egy órakor csoportonként igyekezik a »Hôtel Europa« felé. Itt várt reánk a szerajevói magyar egyesület derék elnöke, Pöltzel úr, több egyleti tag, a kitünő 50 terítékü ebéd és a pompás cigányzene.

Egy apró piccolo szaladgál az asztal körül : »bort vagy sört méltóztatnak ?« — kérdi tisztán magyarul. Megkapjuk a kabátjánál fogva és kikérdezzük : »hány éves, melyik magyar vidékről való, hogy került ide, szeret-e itt, élnek-e a szülei ?« Aztán kap borravalót a kis honfitárs, siet odébb, vidáman felelgetve a kérdezősködőknek. Mennyire is szeretjük egymást mi magyarok — idegenben !

Pöltzel elnök úr azt kérdi jobbfelőli szomszédjától, egyik kedves nő-utitársunktól, hogy miként tetszik neki a város ? Szerajevó festői, és érdekes népek lakják«, feleli. »A bosnyákok kevésbe, de a törökök nagyon rokonszenvesek ; kár, hogy a török asszony valóságos mumus az utcán, nálunk sikoltozva menekülnének előlük a gyermekek.« »Apropos ! Nem akarnának holnap megtekinteni egy háremet.«

»De bizony igen. Nagy örömömre volna szép török nőket látni«, válaszolt a hölgy. És a jó Pöltzel azonnal intézkedik, hogy másnap reggel kilenc órakor egy előkelő török elvezesse asszonyainkat a háremb.

»És hány felesége van a török úrnak, ahol látogatást teszünk« — kérdi az említett hölgy Pöltzelt ?

»Bizony csak egy, de elég neki az is, feleli mosolyogva. Tulajdonképen a török férfi négy törvényes feleséget tarthat, de most még ez is ritkán fordul elő. Minden töröknek csak egy felesége van s a több, vagy sok nő ma már csak a dúsgazdag török fényűzése.«

Természetes, hogy dikciók nélkül nem volt meg az ebéd s aranyszájú szónokunk Pöltzelt és Proticsot élteti, ez pedig minket, a vendégeket.

Délután három órakor mentünk vissza Ilidzsébe, onnan pedig a Boszna forrásaihoz és gyönyörü környékükhöz, mik szintén Ilidzse keretéhez tartoznak és számos kirándulót csalnak magukhoz. Itt egy szerajevói fotografus meg is örökített bennünket.

Visszatérve Ilidzsébe, kávézáshoz, majd a legtöbben képes levelezőlapok irásához kezdtünk, hogy lássák szeretteink, hol és milyen vidéken járunk ?

Kávézás közben a legtarkább néprajzi képben gyönyörködtünk, mert ilyenkor a fürdözés idején, különösen pedig — mint mondották — ünnepnapokon Balkán egész népsokadalma megfordul itt, a fürdő pompás parkjában.

Vacsoránál ismét együtt voltunk, s a katona-zenekar magyar nótákat játszott, amit persze, hogy erősen megtapsoltunk. A harmadik szám végén pedig, mikor a Hymnust kezdte játszani, felálltunk s úgy énekeltük végig zene mellett. A nagyközönségnek annyira megtetszett hazafias érzelmeink elementáris megnyilatkozása, hogy tapsolni kezdtek.

Csak később tudtuk meg, hogy miért kedvez nekünk a zenekar ? Magyar e karmestere, magyar fiúkból áll az ezred ; mert hisz' ez a 68-iki, a szolnoki.

Másnap, vasárnap reggel, a fürdőtelep kápolnájában misét mondott Weber Jácint benediktinus kollégánk. Tehát, a ki akart, lelki szükségletének is eleget tehetett

A programm lelkiösmeretes beváltása céljából délelőtt ismét bementünk Szerajevóba, hol a bizottság már várt reánk s Pöltzel Béla tanácselnök urat először is a seriat-biróiskola arabizlésű szép épületébe mentünk. Ez az épület (a mohamedán családjog főiskolája szemináriummal) egy lakosztályból, az iskolai helyiségeket magában foglaló szárnyból és egy kis mecsetből áll és Szerajevó egyik legszebb épülete.

Érdemes volt megtekinteni a szőnyegszövő-műhelyt is. Maga a szőnyegszövés is igen érdekes és szép, de sokkal inkább a kész munka számtalan változataiban. A gyönyörű szőnyegek kiterítése s más-más szinben való játszása nem volt hiába a gyárra, mert a kiskunfélegyházai új tagtárs: Szabó Dezső és Szabó Sándor földbirtokos urak ugyancsak busásan fizettek a megvett darabokért. — Egyesek a város felett emelkedő erődítményre, mások egy török kávéház megtekintésére, Göllner Károlyné és Solymossy Lajosné hárem-nézni, Bódiss Jusztin és Székely István pedig az országos kormányzókhoz tisztelegni mentek, s bizony délfelé járt az idő, mikor a »Hôtel Central«-ba ebédelni összejöttünk.

Kiki dicsekedve beszélte el délben, a mit látott. De természetes, hogy senkié sem talált olyan érdeklődésre, mint a két direktornéé. Körülfogtuk, úgy faggattuk őket, hogy milyen a hárem belseje, miről volt a szó közöttük. Szépek voltak-e a török nők?

A hölgyek kézségesen beszámoltak, s egyikőjük lekötelező szivessége folytán abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy saját szellemes és könnyed leírását közölhetjük az alább olvasható sorokban.[1]

[1] Ketten indultunk el — irja finomtollú tudósítónk — reggel kilenc órakor előkelő török vezetőnk kíséretében a hárembe. Nevettünk a férfiakon, ők itt a rövidebbet húzzák, nekik kint tágasabb: török hölgyekhez vizitbe menni férfinak tilos. De megigértem, hogy minden apróságot szemügyre veszek, megfigyelek és elmesélek.

Török kislányokat láttunk az utcán nemcsak Sarajevóban, de Jajcéban is. Fedetlen arccal, rendes kis empire-ruhákban, rongyos cipőkben vagy anélkül. Olyan kis utcakatik ezek is, mint mifelénk a népgyerekek, csak annyiban különböznek a mieinktől, hogy valamivel maszatosabbak s a legtöbbnek haja vörösre van festve. Tiz-tizenhárom éves korukig így járnak-kelnek az utcákon, az előkelőbbek módosan, a szegények rongyosan. Tizenhárom éves korukban a lánykák ünnepies szertartáson (mint nálunk bérmálás, konfirmálás) mennek keresztül és ekkor kapják a fátyolt, amit ezután utcán, úton folyton viselniök kell. Többnyire mély és szigorú a fátyolviselet s ritka, kinek sötét fátyla annyira áttetsző, hogy látni lehet arcát.

A mi vezetőnk a legkomolyabb arcú fiatalember, de előzékeny és igyekszik minden apró kérdésünkre válaszolni. Egy gazdag kereskedő családjához megyünk, akinek egy felesége, három leánya és két fia van.

A török városrész dombon fekszik. Lehet látni a házat, melybe megyünk. Nagyobb a többinél, ép oly sajátságosan van épitve, mint amazok, vagyis négyszögű emelet, mely a komor, ablaktalan földszintről kiszögellik, s melyet, ellentétben az alsó épülettel, három oldalon sürün egymás mellé rakott fehérfüggönyös nagy ablakok díszítenek.

»De, hogy lehet önnek belépni?« kérdezzük vezetőnket. Mert ő rokon, feleli egykedvüen, mialatt az alacsony rácsos kis kapun belépünk. Egy elkülönített udvar ez, a hátsó része beültetve veteménynyel és kukoricával, az első részében fatartó, majorság, ketrec, ól stb.

Feltünő a tisztaság, amiről Banjaluka és Jezera után nem nagyon hízelgő véleménynyel voltunk.

Az első tósztot az ebédnél ugyancsak a mi kedves papszónokunk mondotta s kedves dolgokra: hölgyeinkre, a derék kúnfélegyházai új tagokra s a közöttünk létesült igaz barátságra. Göllner Károly Bódisst és Székelyt éltette, mint az utazó tanáregyesület vezéreit, s rólunk bölcsen és szeretettel gondoskodó kollegákat. Mikor a szünet alatt Rácz Jóska zombori zenekara a »Kukoricza János« nótájára gyujtott, a magyaros jókedvben mulató társaság a dallam szerzőjét, Kacsóh Pongrácz budapesti kollégánkat, aláírásos képes levelezőlapon üdvözölte.

Székely István megköszönte az irányunkban megnyilatkozott szives elösmerést és indítványozta, hogy innen, Szerajevóból, a megszállott tartományok szivéből, Velencében üdülő szeretett elnökünket sürgönyileg üdvözöljük. A nagy tetszéssel fogadott indítványt titkárunk melegszavú távirat alakjában küldte el, a melyre Raguzába kaptuk meg a szives hangú választ. Ez alkalomból Rombauer alelnöknek és Négyesy főtitkárnak aláírásos képes levelezőlapokon szintén üdvözletét fejezte ki a végig kitartó kis csapat.

Délután a török bazárt, egyes boltokat és bevásárló-helyiségeket kerestünk föl, hogy apró bosnyák emlékeket vihessünk magunkkal. Este pedig visszamentünk Ilidzsébe, hogy a megszállott tartományok magyarságát legméltóbban képviselő szerajevói honfitársainkkal költhessük el búcsuvacsoránkat. Valóban szép számmal jöttek ki, többek közt Ludwig Ferencz udvari tanácsos és leánya Gizella, Gerő Mór, a magyar kereskedelmi részvénytársaság szerajevói fiókjának főnöke,

Egy falba helyezett fekhelyen feküdt a török szolga betegen. A múlt pénteken, a törökök vasárnapján, kimenője volt. Elment mulatni és összeverekedett a legényekkel, magyarázza komolyan vezetőnk. E kis udvar megint el van kerítve kőfallal és pár lépcső vezet a második kis rácsos kapúhoz, amelyen belépünk. Most már a hárem kis tiszta udvarában tekintünk szét. Az épület alsó részénél, hol a konyha és a följáró van, áll egy szép török leány. Feléje közeledünk és mosolyogva fogunk kezet. Nem látszik meglepettnek, pár percig figyel a vezetőnk szavaira, azután ránk néz, mosolyog és int, hogy kövessük az emeletre. Ez a családban a legifjabb leány, 15 éves. Piros virágos delainből van a ruhája, s első tekintetre úgy tetszik, mintha divatos reformruhában lenne. Könyökig érő ujj, és szívalakra kivágott a felső derék, mely a bő s bokánál korcba húzott bugyogóval egybe van szabva. A lába apró, formás és mezítelen, valószínüleg a hőség miatt és nem sporolásért, mert karcsú nyakán vagyont ér a sok, legalább is 20—25 sorba fűzött igazgyöngy. A füleiben gyémántkövekből remekművű apró madárka csüng. Sötét gesztenye-szín haja kontyba van tűzve s könnyű selyem fejdísze hasonlít az olasz lányokéhoz.

A keskeny lépcső egy tágas terembe vezet, ez az előszoba, magyarázza vezetőnk. A padló egészen a fehérre meszelt falakig tartós, finom gyékényszőnyeggel van leterítve. Ajtó sehol sincs, végig tekinthetünk a szobákon, de most sietve szalad föl a lépcsőn egy egészen barna lány. Ez a legidősebb nővér, 20 éves, mondja sajnálkozó hangon vezetőnk. Egészen úgy van öltözve mint a huga, csak az ékszer hiányzik nyakáról és füleiből. Ő nem jön velünk, alig, hogy kezet fogunk vele, már elsiet, nagyon sürgős dolga lehet, csak úgy ugrál lefelé a lépcsőn.

Belépünk a legdíszesebb, szép keleti, puha szőnyeggel beterített üres szobába. Sehol egy szekrény, tükör vagy ágy, talán az utóbbit helyettesíti a két darabba vart matrác, mely a szoba egyik sarkába le van téve. Olyan kellemes ez a tiszta fehérfüggönyös szoba; a falak mentén végig ruganyos,

Reinfeld Ferencz, az Unio-bank pénztárosa, Erdélyi Náthán mérnök, a magyar egyesület titkára, Krecsány István, Platz László, Jaussig Samu (a nős urak feleségeikkel). Ott volt Bedjanič gimnáziumi igazgató is, szintén feleségével. A főtörvényszéki elnök úrról és Protits György kollégáról mondanom sem kell: ők olyan kedvesek, hogy folyvást velünk vannak, nem sajnálva sem időt, sem fáradságot.

Az első tósztot Solymossy Lajos székelyudvarhelyi igazgató mondotta, melegen köszöntve a magyar egyesületet, fejében és tagjaiban. Pöltzel szép szavakban viszonozta, biztosítva a búcsuzó társaságot irányukban fölgyuladt s hosszú időre fenmaradó szívbeli vonzalmukról. Bódiss a hála és köszönet szavával (előbb magyar, majd latin nyelven) köszönti szives jóságukért a szerajevói magyarságot s a helybeli főgimnázium két képviselőjét: Bedjanič igazgatót és Protitsot. Az igazgató sajnálatát fejezve ki, hogy magyar nyelven nem tudja viszonozni Bódiss köszönetét, német dikcióban mondja el, hogy ők a legnagyobb szivességgel tették, a mit tehettek, a derék magyar kollégák irányában. Bódiss szellemesen válaszol, kérve az alkalmat, hogy mi is viszonozhassuk ezt a bosnyák hölgyekkel és urakkal szemben. Gerő a magyar tanárságot idevezető Székelyt és Bódisst élteti. Klein Samu a tanárok egészségére üríti poharát, a kik érdeklődnek az ő ügyeik iránt s tapasztalatszerzés okából nem ijednek meg egy kis fáradságtól. Éjfél felé járt az idő, mikor egymástól búcsut vettünk, azzal a megnyilatkozott óhajjal, hogy minél előbb otthon köszönthessük a mi derék magyar bosnyákjainkat!

piros bársonydiván van, melyről sötétvörös, ráncba rakott posztó hull a földig, ez az egyetlen bútorzat. Itt fogad a harmadik leány, a legszebb. Előzékenyen vezet bennünket a divánhoz és leültet. Vezetőnknek széket kerít. Ez alatt a kisebbik leány elszalad a mama után. Milyen jó volna, ha tudnánk együtt beszélgetni, hisz olyan kedves ez a mosolygó szép török lány, amint előttünk áll. Megfogom keskeny kezét és kiváncsian nézem az újjait. Igen, a körme alatt vékony vonalban látszik a sárga festék. Rajta épen úgy díszlik a gyöngy, füleiben ott vannak gyémántmadárkák és finom újjain is ragyognak a gyűrűk, ám azért az ő ruhája is csak piros delain, s papucs sincs a lábán. Ép úgy, mint hugának. Fölállunk és indulunk a többi szobát is megtekinteni. Zajtalanul lépünk az előszobába s innen egy másik terembe. Ez ép olyan, mint az előbbi, csak a pamlag bársony helyett virágos szövetből áll, betekintünk a harmadik szobába és úgy teszünk, mintha nem vettük volna észre a török mamát, amint sietve öltözködik.

Visszatérünk a szalonba s pár perc múlva jön a mama. Ő már erős, sőt kövér, a nyakán még szebbek a gyöngysorok, ujjai telve drága gyűrűkkel. Fején könnyű díszt visel, ruhája sötétszürke színű és annyira bő, hogy alig hisszük másnak, mint rendes szabású szoknyának. Lábain török papucs van és harisnya. Előzékenyen sietünk elébe, kezet nyújtunk s vele együtt foglalunk újra helyet; komoly, nyugodt az arca s pár percig némán néz minket. Azután vezetőnkhöz szól, ki átfordítja kérdéseit.

»Messziről jöttunk, hány gyerekünk van, kire hagytuk őket, régóta és még meddig utazunk?«

Barátságosan, de mosoly nélkül hallgatja a töröktől feleleteinket. Hogy bizony vannak, hogy biztos kezekre hagytuk őket, még két hétig valószínüleg eltart az útunk. Ezalatt a két fiatal leány üvegtányéron rózsalevél-lekvárt hoz, egyenesen a kezünkbe adják. Kitünő ízű, de túlságosan édes, nemsokára visszanyújtjuk. Miért nem ízlik, kérdezik; bevalljuk, hogy igen

Nem hiába, hogy vasárnap volt, de valóban ünnepies és kegyeletes hangulattal telt el ez a napunk.

Másnap korán ébredtünk, mert utazás előtt állottunk Mosztárba. Hamarosan reggeliztünk, hogy 7 órára a vasuti állomáson lehessünk. Velünk jöttek az indulóházhoz Pöltzel, Gerő és Protits, kiktől az ott és körükben eltöltött szép napok után érzékeny volt az elválás. A Mosztárba vivő hercegovinai vasút van olyan merész, sőt merészebb az oravica-aninai útnál, melyet a temesvári közgyűlés tagjai élveztek. Felséges szép hegyi tájakon, egymást érő hosszú alagutakon át kigyózott itt fogaskerekekkel ellátott kettős lokomotivú vonatunk, hogy a meredekeken és lejtőkön legyen mibe kapaszkodnia. Hogy mentől jobban élvezhessük a gyönyörű tájat, kocsink elülső és hátsó erkélyén álldogálva töltöttük el csapatosan az időt. Valóban svájci szép hegyvidék ez, zordonabb kiadásban. Sokan is fordulnak meg újabban itt a külföldiek közül, s nem csupán turisztikai, hanem iparvállalati szempontból is.

Félegykor értünk Jablonicára, mely község ugyan csak pár házból áll, de a vadászok és hegymászok számára kényelmes fogadó van benne. Ennek egyszerű árnyas parkjában költöttük el ízletes ebédünket, melynek fénypontját az az óriás lazac képezte, melyet még nagyobb tálon maga Pojman hozott ki a vendéglőből s helyezett el asztalunkon. Az érdekes jelenetet amateurjeink (voltak hárman is) azonnal lekapták.

édes. Ezután hozzák a leánykák a fekete kávét. Ez már más, ez nagyon jó volt, megittuk mind.

Hanem a harmadik leányt nem látjuk, hol van a legidősebb ? — kérdezzük a töröktől.

Most először látom fiatal vezetőnket mosolyogni, amint felel. A legidősebb leány bocsánatot kér, de ma ő a napos, ő főz és sietnie kell, mert a papa rögtön itthon lesz.

Ej, hisz ez éppen úgy megy, mint nálunk, oh, most már értjük itt a feltünő csillogó tisztaságot. Tehát a török nők nemcsak lustálkodnak és heverésznek, hanem dolgoznak, fáradnak ! . . .

Nemsokára búcsuzunk; mind lekisérnek a lépcsőn. A konyhában sürög-forog a legidősebb leány. Bemegyünk hozzá és elbámulunk a falon függő, ragyogó, de nagyon fura alakú rézedényeken. Mit tudnak főzni ezekben a furcsaságokban ? A tűzhely nyitott s a rostélyon pár vaslábos és pléhfazék nagyban igyekszik eleget tenni hivatásának. Ránézek a török leány kipirult arcára, — szegény, ebben a nagy hőségben, bármennyire szellős is ez a török konyha, még sem irigylendő kötelességet végez. Ezután indulunk az udvarra. A fal mellé föl van állítva egy óriási ezüst-tálca, szélére virággirland van verve, melyet aranyozás díszít. Megérintjük, de megmozdítani sem lehet, annyira nehéz. »Mire használják ezt ?« — kérdjük. Ezt a kerek tálcát az udvar közepén egy nagy fatörzsre helyezik és ünnepnap, vagy ha vendégek vannak, ez képezi az asztalt. Tizenketten férnek el körülötte.

Még egyszer kezet szorítunk, egymásra mosolygunk s kint vagyunk a külső udvaron. Kilépünk az utcára, megköszönjük a töröknek szivességét és visszatekintünk a függönyös ablakokra.

Isten veletek, kedves, mosolygó arcú leányok, az életben többé nem találkozunk, de bármily messze, bármennyi idő múlva is élni fog emlékemben a tiszta kis hárem, fehérfüggönyös rácsos ablakaival s a gondos török mama az ő három vidám szép leányával. —

Többen ebéd után, a szent természettől megittasodva, a part füvében leheveredtek s ott itták meg török kávéjukat

Egynegyed háromkor szálltunk vissza leakasztott kocsinkba s egynegyed ötkor érkeztünk a mosztári állomásra; ahonnan előre megrendelt kocsikon egyenest hajtottunk a regés Buna-forrás vidékére. Sziklafalak alkotta hatalmas pillérek közül, mindjárt tekintélyes folyóvá nőve hömpölyög ki a forrás a rónára, ahol épen a föléje hajló sziklatömegek fekete árnyékában állanak egy mecset romjai, melyet a lezuhant szikladucok derékon ketté szakítottak. Mellette sokerkélyű, rozoga faépületben a jámbor Sariz-Altuk sejk sírja van, ki a barlangot a hagyomány szerint a benne tanyázó s időnkint áldozatul egy-egy hajadont követelő sárkánytól megtisztította, majd pedig egy bunai hercegnőt nyert feleségül. Sírját évszázadok óta a Kaderi-rendhez tartozó dervisek őrzik, s az ő szivességükhöz kell folyamodni, ha valaki a víz zúgó tömegétől, remegő erkélyről, a Buna forrásának meglepő szép látványában gyönyörködni akar.

Mészgöröngyök között, alacsony tőkéken e vidéken terem a tüzes, erős illatú mosztári bor.

Esti 7 óra tájban érkeztünk vissza a »hidas« Mosztárba, hogy megtekintsük a város nevezetességeit, többek közt a mai, u. n. »római híd«-ját, melynek a kétfelől meredő sziklákra támaszkodó, merészen áthajló ívezetében megfontolt bátorságának és daliás szépségének igazi jelképét, saját mivoltát látja az ország férfilakossága megtestesülve. Nyolckor vetődtünk szállónkba, a kincstár építette szép, kétemeletes Narentába, hol szintén magyar ember volt a vendéglősünk.

A vacsoránál először Bódiss Jusztin emelkedett szólásra, hogy hálát adjon Istennek szerencsés ideérkezésünkért, mellyel, úgymond, útunk nagyobb és terhesebb részét megtettük, s hogy elbúcsuzunk a holnap reggel innét visszainduló Pojmantól és Balassától, kik közül amaz Ilidzsébe, ez Mostár, Szerajevó—Bródon át Budapestre megy. Pojman megköszönve az irányában tanusított jóindulatot, az egész társaságra, különösen annak drága ékköveire: a végig lankadatlanul kitartó szép nőutitársakra üríti poharát, Bruckner pedig az ő nejére. Göllner is Pojmant élteti, megköszönve neki a gondos és vidám kalauzolást. Nagy éljenzések jelezték, hogy Göllner a társaság ínyére beszélt s valóban alvásra vonulásunk előtt személyesen is kiki még egyszer meleg búcsut vett jókedvű, derék főkalauzunktól.

Ami Mosztár és Szerajevó összehasonlítását illeti: Mosztár előtt is, mint Szerajevó vidékén, egy hegyek övezte nagy síkság terül el, melynek felső végén, hol a Narenta egy szorosból előtör, fekszik Hercegovina fővárosa. Hiányzik azonban itt a szelid előhegyek változatos láncolata s mögöttük a csábító szépségű magas hegység hullámos vonalai. Tagozatlanul merednek égnek a síkságból a szürke hegyfalak és kőtuskók. Kopár, zordon fönségüket csak feketés, tövises dudvabokrok tarkítják. A város sem ragyog valami csábító kellemmel, hanem szürkén emelkedik a távolból a szürke háttéren, s a szerajevói mezőség üde zöldje helyett itt csupa mészhátak fehérlenek. A mészkő medrében búskomoran hömpölygő Narenta, mely a hosszúkás, négyszögalakú mezőséget két

háromszögre osztja, szintén nem járul hozzá a táj élénkítéséhez. Csupán a párátlan déli égről letűző nap ragyogása, a tiszta levegőben oly nyugodt fényű csillagok és az olaszországiasan enyhe éjszakába szűrődő hold tejfehér világa árasztanak életet a holt sivatagra.

Jóllehet, mint vendéglősünk is állítá, ezúttal 3—4 fokkal kisebb volt a hőség, mint közönségesen s egész éjjelre tárva-nyitva hagytuk ablakainkat, még sem aludtunk egy cseppet sem a fülledt levegőjű szobákban, s elképzelhető, hogy mikor reggel így álmatlanul újból útra keltünk ebb' a hőtuskó országba', mennyit izzadtunk bosznia-hercegovinai tanulmányunkért, míg végre (Belzebub nagyobb örömére egy órai késéssel) szerencsésen el nem érkeztünk a várva-várt dalmát tengerpartra: Gravosába, Raguza szép kikötőjébe.

Azt hiszem, hogy ez az út lesz legemlékezetesebb, ha nem is a legkellemesebb, hétnapos kalandozásunkban, s nagyon alkalmas lehetett purgatórium-ízelítőül.

Mielőtt azonban a dalmát partra lépnénk, legyen szabad a Boszna-forrásnál felvett fényképünkhöz csatolnom magunk számára kedves emlékül, a szerajevói magyaroknak pedig kinyilatkoztatott óhajára a »42 bosnyák« teljes névsorát: Balassa József, Fröhlich Károly, György Aladár, Schuster Alfréd, Székely István, Budapestről; Baross Emil, Gallé Gábor, Govrik Sándor, Vujsz János Eperjesről; Bodola László és Varga Gábor Csurgóról; Boros Alán, Bódiss Jusztin, Ruzsicska Aurél, Wéber Jácint, Pannonhalmáról; Borsodi Miklós, Székely Károly Bajáról; Breznyik János, Hamrák Béla Selmecbányáról; Bruckner Károly és neje, valamint Gretzmacher Anna, Kiszely Géza, Szelényi Károly Kézsmárkról; Csokán Lajos, Strébel Miklós, Szabó Dezső, Szabó Sándor, Tóth József Kúnfélegyházáról; Göllner Károly és neje Dévaról; György Lajos Losoncról; Juhász Ervin Egerből; Kunfalvy Rezső Ceglédről; Lendvay Hugó, Molnár Szulpic, Tell Anasztáz Győrből; Maurer Oszkár Rozsnyóról; Mazuch Ede Ungvárról; Mérey Ágost Szabadkáról; Solymossy Lajos és neje Székelyudvarhelyről.

Dalmáciában.

Valóban egy kis üdülés után, melyben nem annyira a déli rendes étkezés kipótlása, mint inkább a keletről magunkkal hozott mosakodás vágya vitte a főszerepet, kocsikra kaptunk, hogy Dalmáczia gyöngyét, Raguzát, mielőbb láthassuk. Fele úton egy kiemelkedő kanyarulatnál, mikor teljes fönségében kitárult előttünk a végtelenbe vesző nyilt tenger, nekünk is, mint hajdan Xenophon katonáinak a hosszú, fárasztó szárazföldi csatangolások után, az ámulat és öröm hangján egyszerre szállt ajakunkra: »a tenger, a tenger!«

Raguza, a tenger oldalába épített fecskefészek-város, körüskörül vett kőszikla-falával, alapos építkezés-módjával, egyes középkori házaival, keskeny zig-zúgos utcáival oleander, pálma, gránát, agave stb. délszaki növényzetével kellemes mélázásba rengeti a kedélyeket, úgyszintén parkjaival, templomaival, az önálló köztársasági lételének, a római és velencés-kornak emlékeivel sok anyagot nyújt a gondolkozásra.

Másnapi utunknak főcélja Cattaro remek öblének a bejárása volt, melyet a fedélzetről teljes pompájában élveztünk jövet-menet. A délutáni hajóval visszafordulván, 13 órás tengeri út után, 13-án hajnalban érkeztünk Spalatóba, honnan a társaság egy része egyenest Fiumének tartott, de a többség Salona megnézése végett leszállt a Pannonia nevű gőzhajóról, s kora hajnalban, csütörtökön, mikor a lakosság még jóformán aludt, Spalató tengerpartján sétálgatva szőtte terveit, mikép tölthetné el a hosszú napot igazán hasznosan. Alighogy beértek a városháztérre, a Hôtel de la Ville pinczérében magyar honfitársukra bukkantak, a ki azonban a reggeli órákra nem juttathatott nekik szobákat, mert az üresek is már mind meg voltak rendelve. Azért, hogy a városi élet megindultáig legalább egy órát pihenhessenek, a legközelebbi utczák megtekintése után hamarosan megreggeliztek s a vendéglőssel, a ki az előző években Mehádiában volt hasonló minőségben, ebéd-készítés tekintetében megegyezvén, alkalmas vezető fogadása után kocsikon megindultak a salonai öböl mentén óriás területű szőlők között vágyuk végpontja, a »keresztyén Pompeji« felé. Útközben az öböl egyik részén látták a »Kis Velencze« nevű szigetkét, mely hajdan arzenálul szolgált Spalató lakosságának, valamint a »hét váracs«-ot, a melyeket egykor egyes nevezetes családok tartottak megszállva, hogy Spalatót védelmezzék a külső támadások ellen. Odaérve Salona rommezejére, mindjárt egy szakszerű kalauz, az ásatásoknak, Bulič igazgató távollétében, megbízott vezetője, ajánlkozott felvilágosító magyarázatokra. A társaság örömmel fogadta a készséges útbaigazításokat, miközben ama szerencsében is részesült, hogy egy ép akkor folyó ásatást végig nézhetett. Pompejiben is július első napjaiban folyik a szakszerű ásás, s íme, ezúttal a társaság egyes tagjai ugyanezt élvezték a keresztyén Pompejiben. De hát miért nevezik Salonát keresztyén Pompejinek? Salona volt anya-városa a mai Spalatónak, amelynek magvát Diocletianus császár palotája teszi. Ugyanis a város jórésze nem egyéb, mint Diocletianus palotája részleteinek átépítése utcákká s belül házakká. Még a mai dóm is nem egyéb, mint Diocletianus házi kápolnája, átváltoztatva keresztyén istentiszteletek czéljaira. Ezért van, hogy a palota egyes részleteinek megfelelőleg oly zsúfolva vannak a mai város lakóházai, hogy egyetlen részlet sem érvényesülhet mai alakjában, míg a palota fönnálltakor igazi harmonikus részét tette mindegyik az óriás császári palotának. A palota egyes részei még világosan kivehetők mind a fronton, a tengerpartjára eső oldalon, mind belül s a mellékrészeken, úgy hogy a kiegészítés könnyű a képzeletben. Azután meg, ha valaki a múzeumban levő régi angol könyv rajzait is megszemlélte, minden részlet rendeltetése felől könnyen tájékozódik.

Itt élte le utolsó napjait a rabszolga-fiúból később kiváló katonai erényei által a császári rangig emelkedett Diocletianus Salona mellett épített rengeteg palotájában, az ő szülőhelyén, miután belefáradva a kormányzás gondjaiba, a birodalmat négy részre osztotta 304-ben Kr. u. Salona ekkor már vegyes hitű volt, de túlnyomó részben keresztyén lakosságú. Következett a nagy üldözések ideje (303—313 Kr. u.), melynek ellenére is a keresztyénség győzött.

Rombolóbb és végzetesebb volt Salonára nézve a gótok és avarok betörése, akik elől a szomszéd szigetekre kényszerültek menekülni, átengedve mindenüket a barbár túlerőnek. Majd távoztuk után visszatértek, de már nem régi helyökre, hanem Diocletianus üresen maradt palotájába. Ez elég is volt számukra. Csak később terjeszkedtek tovább, főkép a múlt század felszaporodott lakossága. (Ezért van most ó- és új város).

Salonát ezalatt porréteg lepte el és csak a múlt század utolsó negyedében kezdték a régi emlékeket felásni, ép úgy, mint Pompéjit, Aquincumot, Carnuntumot stb. Az ásatások, különösen Bulič kanonok kezében, igen szép eredményre vezettek, úgy, hogy remélhetőleg nemsokára az egész város területe fel lesz tárva. Mivel pedig a városnak keresztény jellegénél fogva szinte a katakombák emlékeivel vetekedő leletekre bukkantak (így a nevezetes sarkophágokon kívül egy nagy bazilika romjaira is), azért adták Salonának a keresztény Pompeji nevet. Ekkép, mind a pogány császárkori régiségek (amphitheatruma nagyobb mint a pompeji vagy aquincumi), mind a keresztény emlékek alapján kiváló nevezetességű hely, főkép filológusok és historikusokra. Ez magyarázza meg, hogy részletesebben foglalkoztunk vele. De az akkori házi életnek is tömérdek tárgyát meglelték, amelyeket részint a helyi kisded múzeumban, részint a jóval nagyobb spalatóiban meg lehet nézni. Ez utóbbinak három terme különösen érdekes leleteket tartalmaz, elsősorban Diocletianus nagysarkophágját is.

Közelben láthajó Salona mellett Klissa vára, ahová IV. Béla királyunk vonta meg magát a tatárok elől.

Már jó délre járt az idő, midőn a társaság kocsikon visszatért Spalatóba a múzeum, a palota úgynevezett aranyos kapujának és a többi romoknak tüzetes megtekintésére. Egy látogatásuk különösen lehangolta őket; úgyanis a baptisteriumban a sok érdekesség között vannak egy szekrényben IV. Béla királyunk két leányának, Katalin és Margitnak csontjai, még pedig oly állapotban, mintha csak félredobott vacak volnának. Hányszor szónokoltak már nálunk ez ereklyék hazahozataláról, de mind máig pusztában elhangzott szavak maradtak e felszólalások!

Egyáltalán tömérdek históriai emlék szól a dalmát partokon a hajdanta ott lezajlott magyar világról, úgy, hogy Dalmácia lakóiból még most sem halt ki a vágy, hogy még egyszer visszacsatoltassanak az anyaországhoz.

Fürdés, ebéd és egy kis pihenés után kiballagtunk a Villám nevű hajóra, amely a Caesar és Pompeius harcaiból ismeretes dalmátparti szigetek között szállított bennünket Záráig, ahol másnap reggel, míg hajónk a kikötőben állott, egyesek kiszállván, hamarosan megnézték a dómot, de a monarchia legnagyobb ötvös-műemlékét, a kisded Jézust karjain tartó szt. Simeon síremlékét, melyet Nagy Lajos királyunk anyja, Erzsébet királynénk készíttetett, nem láthatták az idő rövidsége miatt; ennek azonban annyiszor látták a másolatát, a milleniumi kiállításkor különben magát az eredetit is, hogy bízvást belenyugodhattak a másolatok látása után, ha eredetijét nem is szemlélhették.

Folytatva útunkat, pénteken d. u. 4 órára értünk Fiuméba, ahol az előző nap tőlünk elváltakkal még összetalálkoztunk s kicseveghettük magunkat. Az esteli gyorsvonattal a legtöbben Budapest felé vették útjokat, mi néhányan még ottmaradtunk, hogy valamelyik közel fekvő tengeri fürdőben üdítsük fel magunkat a sok tapasztalattal, de fáradsággal is járó hosszú útunk után.

* * *

Ha már most, krónikám végén, még egyszer lelki szemeim elé képzelem pécsi közgyűlésünk ünnepies, azzal egybekötött nagyszabású tanulmányutunk kedves lefolyását s látom Pécs város művelt társadalmának tanácskozásaink iránt tanusított általános érdeklődését: jól esik tudnunk, amint elnökünk is hangsúlyozta, hogy Pécs városában, ahol a polgármester is igazi magasztos eszméket fejtegetett előttünk a magyar művelődés erejéről és jótékony hatásáról, jó helyen gyűléseztünk, mert ahol oly élénken átérzik az iskola s az általa árasztott művelődés áldásait, ott a tanárvilágnak lehetetlen otthonosan nem érezni magát, hisz köztük fellelkesül s elfelejti állása terheit.

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***póstatakarék-pénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,
egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

TARTALOM.

Beöthy Zsolt: Elnöki megnyitó.
A közgyűlés levelezéséből.
Jegyzőkönyv a választmánynak a júl. 3-án tartott üléséről. — Jegyzőkönyv a közgyűlésről. — A közgyűlési jegyzőkönyv mellékletei. (Főtitkári, pénztárosi és a segélyalapról szóló jelentés.) — Jegyzőkönyv a választmánynak a júl. 4-én tartott alakuló üléséről.
Közgyűlési előadások és viták:
Vass Bertalan: A magyar nyelv, stílus és irodalom.
Rombauer Emil: A középiskolai reformról.
Kálmán Miksa: Hogyan kellene a reáliskolákban a modern nyelvek tanítását szervezni?
György Lajos: A pécsi közgyűlés és a bosznia-dalmáciai kirándulás krónikája.

Az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában a magyar történet tanításánál nélkülözhetetlen segédeszköz jelent meg

MAGYAR TÖRTÉNELMI SZEMLÉLTETŐ KÉPEK

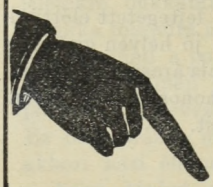

CZIMEN, AMELYET

Dr. MÁRKI SÁNDOR

EGYETEMI TANÁR
SZERKESZTETT.

Ez a hézagpótló munka **130 könnyen kezelhető táblán, összesen 611 képben és ábrában** olykép mutatja be hazai történelmünk legfontosabb emlékeit, hogy a tanuló és a szemlélő azok egyszerű végiglapozásával tájékoztatást nyer multunknak és fejlődésünknek minden korszakos eseményeiről és pedig a politikai, hadi és művelődés-történelemben egyaránt. **A Magyar történelmi szemléltető képek** anyagát, részben természet után, a Magyar Nemzeti Múzeumból, az Országos Képtárból, Ernszt Lajos gyűjteményéből és más gyűjteményekből válogattuk össze és így nemzeti történetünk iskolai megismertetésében ez idő szerint a nagyobb nemzetek sem rendelkeznek megfelelőbb történelmi szemléltető eszközökkel.

A táblák **korszakok és irányok szerint** csoportosítják a képeket és ábrákat: **jellemző, rövid, szabatos magyarázatokkal** ellátva azok teljesen alkalmasak a tanulók és szemlélők történelmi tudásának ébrentartására, sőt fejlesztésére is és kielégíteni törekszenek úgy az alsóbb, mint a felsőbb osztályok történettanításának igényeit.

A szemléltető képek két igen csinos, erős és könnyen kezelhető dobozban vannak elhelyezve (az elsőben a **középkorra** vonatkozó 65, a másodikban az **újkort** szemléltető szintén 65 táblán). A képek 43 cm. hosszú, 31 cm. széles, erős lemezpapirra vannak felhúzva s egyaránt alkalmasak arra, hogy a tanuló kezébe adhatók, vagy az osztályban közszemléletre kifüggeszthetők legyenek.

A teljes munka 130 lapon, két dobozban, ára kor. 50

Megrendelhető a kiadóhivatalnál: Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társulat (VII., Kerepesi-út 54.), valamint minden könyvkereskedésben.

Budapest, az Athenaeum r.-társulat könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 2. és 3. szám. 1905. október 22.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

MOLNÁR VIKTOR.

E lapoknak csak most van alkalmuk arra, hogy Molnár Viktort, a vallás- és közoktatásügyminisztérium új államtitkárát üdvözöljék. Szól ez üdvözlet a magyar tanárság egész szivéből és egész lelkéből.

Molnár Viktorról mi, a magyar közművelődés munkásai, egymás között már régen másképen beszélünk, mint a minisztérium sok más magas tisztviselőjéről. A szeretetnek, a melegségnek bizonyos, a minisztériumi bureauk vezetőivel szemben szokatlan hangja vegyül szavunkba, ha róla megemlékezünk. Akinek közülünk csak egyszer volt vele dolga, az megérezte, hogy szeretetreméltó, előkelő szellemű emberrel volt dolga, akiben megvalósul a költő szava: »Nemeslelkű legyen az ember, segítségre kész és jó«. Nekünk erős hitünk, hogy ezek a tulajdonságok, melyekben a költő az ember isteni voltának fővonásait látja, a cselekvés minden terén és minden fokán a legfontosabbak. Csak utánuk sorakoznak jelentőségben az akaraterő és az értelem qualitásai.

De Molnár Viktorban az utóbbiak is megvannak kiváló mértékben. A következetes, intenziv munka, melyet huszonhároméves pályáján lankadatlan buzgósággal végzett, el sem gondolható céltudatos, erős akarat nélkül és az a tevékenység, melyet mint jogi, közoktatásügyi, néprajzi író, mint fontos közművelődési akciók megindítója, jelentőségben évről-évre emelkedő kultúrális intézmények vezetője kifejtett, egy fogékony, sokoldalú érdeklődésre képes, finom elméről tesz tanuságot.

E sokágú, termékeny munkásság gyökérszálait ott kell keresnünk szülői házában, a brassói paplakban, ahonnét kiindúlt munkában és eredményekben gazdag pályájára. Ő maga mondta a minap egy őt üdvözlő tanári küldöttségnek, hogy a lelkesedést, mely mindenben vezeti, onnét hazulról, családja köréből hozta. E lelkesedés volt mindig munkakedvének és törekvéseinek forrása.

Ne is apadjon ki e nemes forrás soha és merítsen belőle államtitkárunk mindig új erőt újabb alkotásokra és újabb sikerekre!

SZEMLE.

Lapunk mai Krónika-rovatában a miniszteri rendeletek, illetőleg szabályzatok egész sorát közöljük, amelyek bizonyítják, hogy mialatt mi tanárok jól érdemelt vakációnkat élveztük, azalatt közoktatásügyi kormányunk körében serényen folyt a munka. E munka kötelességünkké teszi, hogy méltató szemmel végigtekintsünk rajta.

* * *

Az említett rendeletek közül jelentőség dolgában mindenesetre elül állanak azok, melyek a gyakorlati tanárképzésre vonatkoznak. A magyar tanárságnak egy régi kívánsága teljesedett ez intézkedésekkel, egyesületünk sokévi törekvései célhoz jutottak vele: Berzeviczy Albertnek azt a kezdeményezését, melyről — ép egy éve — nagy örömmel hírt adott Közlönyünk, most utódja a megvalósulás stádiumába juttatja. Csak helyeselni tudjuk, hogy a miniszter az elméletileg, tanácskozásban és irodalomban, ugyan eléggé tárgyalt és tisztázott újítást, melynek azonban a gyakorlatban számos nehézsége van, csak »ideiglenes és előkészítő kisérletképen« hozza be, és különösen elismerésre méltónak találjuk annak a lehetőségnek előrelátását, hogy »a gyakorlati tanárképzés berendezését az ország különböző részeiben fenforgó helyi viszonyok is befolyásolják.« Megelégedéssel látjuk, hogy a miniszteri rendelet és a nyomában kiadott szabályzat sok fontos részlete egyesületünk igazgatósága múlt évi felterjesztésének[1]) visszhangja, sőt a miniszteri szabályzat-tervezet végére tett bizonyítvány-minta a felterjesztés megfelelő szövegének szószerint való másolata. A tankerületi főigazgató szerepének, az igazgató és a vezető szaktanár munkakörének kijelölése, a gyakorlati év tartamának megkezdése, feltételeinek meghatározása egészben véve olyanok, milyeneket az igazgatóság felterjesztése javasolt. Az egyes intézetekhez beosztandó jelöltek számára vonatkozólag a miniszteri rendelet szintén nincs ellentétben a felterjesztéssel, csak nem hangsúlyozza úgy mint ez, hogy egy intézetnél több (a felterjesztés szerint legalább négy) szaknak legyen része a gyakorlati tanárképzésben. A rendelet keresztülvitele azonban — bizonyára mindenekelőtt a rendeletben jelzett pénzügyi nehézségek miatt — már valósággal ellenkezik a felterjesztés e fontos kívánságával, melynek értékét — úgy látszik — sokan nem tudják eléggé méltányolni. Nagyon fontos ugyanis, hogy a tanárjelöltek egymással kisebb kollégiumokat alkossanak és hogy a tanári testület nagyobb része is e jelölt kollégiumokkal bensőbb szellemi közösségben érezze magát. Szükséges — ezt e lapok szerkesztője ismételten kifejtette — hogy kisebb-nagyobb vezetőtanári testületek fejlődjenek és ne csak néhány szétszórtan működő vezetőtanárunk legyen. Egyelőre csak a gyakorlati tanárképzéssel megbízott két fővárosi középiskola mutat némileg ennek az ideálnak megfelelő képet, de reméljük, hogy lassanként a vidéken is fejlődnek — esetleg megfelelő áthelyezések által — a

[1]) L. O. K. T. K. XXXVIII. évf. 216. l.

gyakorlati tanárképzésnek ily gócpontjai. De nemcsak ezt reméljük, hanem egyáltalában sokat várunk ez új, kezdeteiben is már annyi jóval biztató intézménytől. A legfontosabb újításnak tartjuk, mely az utolsó évtized alatt középiskolai oktatásügyünk terén létesült. S most a létesülésén érzett öröm első kifejezése alkalmából nem is akarunk az új intézkedéseken többet bírálni. Fentartjuk ezt magunknak és természetesen tagtársainknak is más alkalomra. Csak egy tényt akarunk még sajnálkozással kiemelni. Igazgatóságunk felterjesztésének az a jól megokolt kívánsága, hogy »első sorban egyetemi székhelyeinken levő középiskolák veendők figyelembe«, csak felerészben teljesedhetett. Másik egyetemi városunknak még mindig nincs középiskolája, melyet az állam a gyakorlati tanárképzéssel megbízhatott volna. Kolozsvár érdekében reméljük, hogy ez az anomalia az összes mértékadó tényezők közreműködése mellett minél előbb meg fog szűnni.

* * *

Örömmel vesszük tudomásul az iskolai tanulmányi kirándulásokra és utazásokra vonatkozó rendeletet, illetőleg szabályzatot is. Alig van e szabályzatnak csak egy pontja is, melytől megtagadhatnók elismerésünket. Különösen helyeseljük a szabályzat 1. pontját, mely azt mondja, hogy a kirándulások köre a haza földjére korlátozandó. A középiskolai utazásoknak mindenesetre elegendő terület a haza földje, és nem tudunk számukra magasabb rendeltetést, mint azt, hogy e haza földjét, népét és kultúráját közvetlen szemlélet útján megismertessék a középiskolai ifjúsággal. Hogy azért az idegen országokba való kirándulásokat, mint kivételeket, megengedi a szabályzat, az is helyes, hiszen tudvalevő, hogy némelyik hazai középiskola már több igen tanulságos és szép sikerű kirándulást rendezett a külföldre, különösen Olaszországba. Ezeknek megvan továbbra is a kellő biztosítékok mellett a lehetőségük erre, de azért az elvi korlátozás igen üdvös. Azonban éppen mivel Magyarország szemléltető ismertetésében látjuk e tanulmányi kirándulások igazi feladatát, szeretnők, ha ez utazások e feladatot tőlük telhető teljességgel végeznék és a nyolc év kirándulásai fokozatos egymásutánban az ország összes vidéktipusaira kiterjednének. Ezért szivesen láttuk volna, ha a szabályzat 6. pontja, mely a tanári testületeket arra kötelezi, hogy több évre általános tervezetet készítsenek, kimondta volna annak kívánatos voltát, hogy e tervezet lehetőleg olyan legyen, hogy a középiskola nyolc évének utazási programmja felölelje az egész országot legjellemzőbb tipikus vidékeiben. S jó lett volna, ha a szabályzat a kivánt programm berendezésének módjára részletesebb, esetleg példával megvilágított útmutatást adott volna.

* * *

Nem oly tisztán kellemes érzéssel és helyeslő hozzájárulással, mint az előbb tárgyaltakat, fogadhatjuk a harmadik rendeletet, azt, melyet alkalmi rendeletnek is nevezhetnénk, t. i. az antialkoholista kongresszus ideje táján született rendeletet az alkoho-

lizmusnak a tanuló ifjúság körében való leküzdése tárgyában. Őszinte tisztelettel viseltetünk közoktatásügyünk mostani vezetőjének emberbaráti törekvései iránt, melyekkel már jóval mostani hivatalába lépése előtt megszerezte az ország nagyrabecsülését, és e rendelet nemes célzatát is tudjuk méltányolni, de ez nem akadályozhat abban, hogy e rendeletet bírálat tárgyává tegyük.

Nem szándékozunk az antialkoholisztikus mozgalomról és iskolai vonatkozásairól szólni, ezt megteszi lapunk más helyén egy vidéki főgimnáziumunk igazgatója, aki a miniszter úr felszólítása alapján résztvett a kongreszszusban és a szerkesztő kérésére, de természetesen saját felfogása szerint, most referál a Közlöny olvasóinak. Mi itt csak a szóban forgó rendelethez és tulajdonképen annak is csak egy pontjához akarunk hozzászólni.

A rendelet 2. pontjában kijelenti a miniszter, hogy» .... középfokú tanintézetek azon tankönyveinek engedélyezésénél, melyekre vonatkozólag a f. é. 1841. eln. sz. v. k. m. rendeletben kimondatott, hogy az alkoholellenes küzdelemre vonatkozó közleményt kell tartalmazniok, az említett alkoholellenes egyesületeknek módot fogok nyújtani arra, hogy szakvéleményt nyilváníthassanak«. A f. é. 1841. sz. rendeletet nem ismerjük s a minisztérium részéről az antialkoholisztikus kongresszus alkalmából kiadott rendeletgyűjteményben is csak idézve találjuk, de ismerjük a rendelet ősét, az 1903. ápr. 24. 1125. sz. a. kelt rendeletet, melyben az akkori miniszter azt mondja, hogy »bármily fokú iskoláknak bármely osztálya számára írt olvasókönyvet a jelen rendelet kibocsátása után megjelenő új kiadásban iskolai használatra engedélyezni csak abban az esetben fogok, ha az alkohol elleni küzdelmet valamely oldalról megvilágítva, legalább egy olvasmánnyal támogatni fogja«. Mi a régibb rendeletnek e pontját annak idején szintén fonákságnak tartottuk, és e fonákság tetézésének tartjuk a mostani rendelet fentidézett részét.

Egyik legjelesebb tankönyvírónk mondta a minap, mikor kiadója részéről követelték rajta azt a bizonyos antialkoholisztikus olvasmányt, mely olvasókönyve régibb kiadásából hiányzott: »Olvasókönyvemnek minden darabja antialkoholisztikus, mert mindegyikben oly erkölcsi tartalom van, hogy az a gyermek lelkét megnemesítve, megvédi az alkoholizmus mételye ellen is«. Abban, amit e kiváló olvasókönyvszerkesztőnk mondott, aki egyébként egyik legkiválóbb irodalomtudósunk is, van az igazság, sőt az egyedüli igazság. Meg kell töltenünk a gyermekek lelkét pozitiv nemes erkölcsi tartalommal, nem pedig negativ természetű erkölcsi prédikációkkal, és csak úgy vannak védve minden ellen, ami rossz. Az alkoholizmus első sorban súlyos, erkölcsi baj, és erkölcsi bajok ellen nem tudunk jobban küzdeni, mint nemes erkölcsi tartalom teremtésével. Igazi, magas erkölcsi tartalmat pedig csak olyan olvasmány adhat, mely igazán klasszikus, mely a legmagasabb etikai és esztétikai mértékkel mérve is klasszikus. Ezt a mértéket kell a pedagógusnak alkalmaznia, mikor a maga saját szempontjai szerint összeállítja olvasókönyvét és ez összeállításban, illetőleg

olvasmányainak kiszemelésében nem szabad őt semmi mellékkörülménynek zavarnia. Ha van valahol a szépirodalomban, vagy a tudományos prózában valamely kiváló olvasmány, mely azonkívül hogy tartalom és forma tekintetében klasszikus, alkalmas arra is, hogy az antialkoholisztikus mozgalom speciális céljait is szolgálja: jó, ha valamelyik osztály olvasókönyvébe belejut. Ha nincs ily olvasmány, le kell mondani e kívánság ól. De az olvasókönyvet valamely antialkoholisztikus egyesület cenzurája alá vetni, — tisztelet és becsület e derék egyesületek emberbaráti munkájának — mindenesetre nagyon sajátságos gondolat. Difficile est satiram non scribere. Mi lenne pl. Homeros-ból, ha antialkoholisztikus szempontból revideálnák. Homeros-ból, az evés és ivás vágyát kielégítő embereivel, elegyítő korsóival és boros tömlőivel? Talán csak a Polyphemos-részlet maradna meg benne, mely annyira ad oculos (vagy csak ad oculum) demonstrálja az alkoholélvezet veszedelmét (Szegény Polyphemos! A te eseted igazán nagyon tragikus. Te a vizek hatalmas istenének fia, a bor miatt vesztetted el szép szemedet.) Az antialkoholista cenzura talán kidobná vagy megcsonkítaná Horatiusnak legszebb ódáit, Arany Toldijából kihagyná a csárdajelenetet, Vörösmarty költeményeiből a Fóti Dalt vagy ennek talán megkegyelmezne az antialkoholista cenzor, feltéve, hogy nem volna orthodox »Abstinenzler«, hanem csak laxabb observantiájú »Temperenzler«, hiszen azt mondja e híres nemzeti énekünk: »Okkal móddal meg nem árthat a szeszi«. De nem akarjuk könnyű játékot tovább folytatni.

Nagyon kérjük a miniszter urat minden igazi pedagógia és minden jó ízlés nevében, hogy ne kényszerítse olvasókönyv-szerkesztőinket, kik között véletlenül — szegény országokban, úgy mint szegény háztartásokban, sokszor a szükség visz a fényüzésre — legelőkelőbb pedagógus ainkat, esztétikusainkat és irodalomtudósainkat találni, az antialkoholisztikus egyesületek caudiumi igája alá.

KRÓNIKA

Molnár Viktor államtitkár. A király vallás- és közoktatásügyi magyar minisztere előterjesztésére *Molnár Viktor* miniszteri tanácsost Ischlben, 1905. évi július hó 12-én kelt legfelsőbb elhatározásával államtitkárrá kinevezte. Az új államtitkár személyiségét lapunk vezető helyén méltatjuk. Itt, a krónika rovatában, csak életrajzának legfontosabb adatait akarjuk röviden összeállítani. Molnár Viktor született Brassóban 1859. aug. 9., mint az ottani lutheranus lelkész fia. Jogi tanulmányait a budapesti és kolozsvári egyetemen végezte. Külföldi tanulmányútjából visszatérve, 1882-ben a vallás- és közoktatásügyi minisztériumba lépett. Itt fokról-fokra emelkedve, az elnöki osztály vezetője és 1898-ban miniszteri tanácsos lett. 1899-ben alapította az Uránia Magyar

Tudományos Egyesületet, vele kapcsolatosan az Uránia-szinházat és az Uránia népszerű tudományos folyóiratot, melynek szerkesztésében részt vesz. Már régen folytat irodalmi munkásságot. Külön féle lapokban megjelent apróbb dolgozatain kívül önállóan megjelent munkái: *A genfi conventio* (2. kiad. magyar és német nyelven); *A husvéti tojások; A hazai középiskolák reformja; Gr. Csáky Albin jellemrajza.* Ezenkívül németül a magyar alkotmányt ismertető tankönyvet is adott ki.

Változások a Közoktatási Tanácsban. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Fináczy Ernőt,* a pedagógia ny. r. tanárát a budapesti tudományegyetemen, kinevezte a folyó ötévi időszak végéig az Országos Közoktatási Tanács alelnökévé és *Beöthy Zsolt* egyetemi tanárt előadó tanácsosává. E kettős tényt nagy megnyugvással fogadja mindenki. Fináczy Ernő azok közé az eléggé meg nem becsülhető férfiak közé tartozik, akik minden helyen, ahová őket hivatásuk vagy hivataluk állítja, erős kötelességtudással és igazi lelkiismeretességgel dolgoznak. Beöthy Zsolt nélkül pedig — ezt e lapokban talán mondani is felesleges — minden testület, melynek egyszer tevékeny tagja volt, úgy marad, mint egy építmény, melynek kidőlt a főpillére. Jó, hogy a Közoktatási Tanácsnak megmaradt ez az erős pillére. Egy másik pillére, egykoron valóságos sarkköve, amúgy is hiányzik.

Cimadományozás. A király vallás- és közoktatásügyi minisztere előterjesztésére *Darvai Móric dr.* központi szolgálattételre berendelt állami középiskolai igazgatónak a tankerületi főigazgatói, *Szombathy István dr.* központi szolgálattételre berendelt főreáliskolai tanárnak a középiskolai igazgatói és *Szücs István dr.* miniszteri fogalmazónak a miniszteri segédtitkári cimet és jelleget adományozta. — A középiskolai tanárság, mely a kitüntetettekben kiváló kartársait tiszteli, örömmel vette tudomásul ez újabb emelkedésüket is.

Jubileumok. A *szatmárnémeti* kir. kath. főgimnázium tanári kara és tanulóifjúsága október 7-én ünnepelte az intézet igazgatója, főtisztelendő *Ratkovszki Pál* úr tanári működésének 25 éves jubileumát.

A *kaposvári* állami főgimnázium tanári testülete az intézet nagyérdemű igazgatójának, *Danilovics Jánosnak,* a hazai tanításügy terén 30 éven át kifejtett kiváló munkásságának emlékére f. évi október 22-én, d. e. 9 órakor, ünnepélyt rendez.

Jókai-emlékünnepély Eperjesen. Az eperjesi Széchenyi-Kör 1905. évi október hó 22-én, vasárnap, d. e. 11 órakor Eperjesen, a városi vigadó nagytermében Jókai-emlékünnepélyt rendez. Október 21-én este 8 órakor díszelőadás lesz a városi szinházban.

Az emlékünnepély programmja: 1. »Fohász«, Huber Károlytól. *Berta Jenő* zongora- és *Szende Nándor* harmoniumkisérete mellett énekli a

helybeli ev. theol. akadémiai »kis-kar« *Fábry Viktor* vezetése mellett. 2. Megnyitó-beszéd. Tartja: *Berzeviczy Albert dr.* v. b. t. t., a Széchenyi-kör védnöke. 3. »Jókai Mór.« Irta és felolvassa: *Tóth Sándor dr.* 4. »Régi dal«, Jókai Mórtól. Zenéjét szerzé: Lányi Ernő. Énekli; *Kizák János.* 5. »Rege a nagy táltosról.« Irta: *Csengey Gusztáv.* Szavalja: *Mittelmann Árpád.* 6. »Szózat«, Egressy Bénitől. Énekli a helybeli ev. theol. akadémiai »kis-kar« *Fábry Viktor* vezetése mellett.

Igazgatói kinevezés és megbizás. A király kinevezte *Örvény Ivánt*, a trsztenai kir. kath. algimnázium rendes tanárát, a VIII. fizetési osztály 2. fokozatába való sorolással a nevezett középiskola igazgatójává. — A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Albrecht János* tanárt a pozsonyi kir. kath. főgimnáziumtól a pozsonyi áll. főreáliskolához áthelyezte s őt ennél a főreáliskolánál az igazgatói teendők ideiglenes ellátásával megbízta.

Tanári kinevezések (1905. július 1-től kezdve). A vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte: *Kozák István* nyiregyházai ág. hitv. evang. főgimn. helyettes tanárt ugyanazon főgimnáziumba a fennálló szerződésből kifolyólag ideiglenes rendes tanárrá, *Obendorf Gusztáv* zsolnai áll. főreáliskolai, *Bodin Mihály* nagykállói áll. gimn., *Asztalos József* pécsi, *Kein Felix* dr. temesvári áll. főreáliskolai, *Fülep Imre* nagybányai, *Cholnoky Károly* nagyszebeni áll. főgimn., *Unger Emil* brassói, *Mandola József* dr. egri, *Török Mihály* soproni áll. főreáliskolai. *Szántó Zsigmond* dr. lugosi áll. főgimn. *Kubicsek Albert* pozsonyi áll. főreáliskolai. *Centis Henrik* fiumei, *Viszota Gyula* dr. budapesti VI. ker. áll. főgimn., *Lázár Béla* dr. budapesti VI. ker. áll. főreáliskolai és *Sebestyén Károly* dr. bpesti VII. ker. áll. főgimn., *Glatz Ferenc* besztercebányai. *Richter László* ungvári, *Kurtz Sándor* dr. szatmári, *Fettl Lipót* bpesti II. ker., *Treszkony János* trencséni kir. kath. főgimnázumi rendes tanárokat a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába; *Karácsonyi Zsigmond* és *Kiszely Géza* késmárki ág. hitv. evang. főgimn. helyettes tanárokat ugyanazon főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárokká, *Josik József* helyettes tanárt a bpesti VII. ker. áll. főgimnáziumhoz, *Nagy Miklós* helyettes tanárt a lőcsei áll. főreáliskolához, dr. *Császár Ernő* helyettes tanárt a bpesti VII. ker. külső és *Borbás Géza* helyettes tanárt a nagybányai áll. főgimnáziumhoz, *Bartos Inádr* helyettes tanár a dévai, *Prodán Gyula* helyettes tanár az egri, *Ignácz Ernő* helyettes tanár a debreceni áll. főreáliskolához. *Beck Károly* helyettes tanár az erzsébetvárosi, *Majthényi Gyula* és dr. *Szabó Sándor* helyettes tanár a balassagyarmati, *Dávid István* helyettes tanár a nagykikindai, *Irovics Tamás* helyettes tanár a munkácsi áll. főgimnáziumhoz és *Korber Ernő* helyettes tanár a dévai áll. főreáliskolához ideiglenes rendes tanárokká; dr. *Róth Róbert* iglói ág. evang. főgimn. rendes tanárt a bpesti I. ker. áll. főgimnáziumhoz ideiglenes rendes tanárrá, *Forgó György* kiskunfélegyházi közs. főgimn. rendes tanárt a temesvári áll. főreáliskolához ideiglenes rendes tanárrá; *Krebsz Ernő* rozsnyói ág. h. evang. főgimn. rendes tanárt a fogarasi áll. főgimnáziumhoz ideiglenes rendes tanárrá, *Haller Jenő* szatmárnémeti, *Govrik Sándor* eperjesi kir. kath. főgimn. helyettes tanárokat és *Román József* aradi kir. főgimn. helyettes tanárt ideiglenes rendes tanárokká; *Böhm János* rimaszombati prot. főgimn. tanárt a szolnoki áll. főgimnáziumhoz a IX. fizetési osztály 2. fokozatába való sorolással ideiglenes rendes tanárrá, *Wünschendorfer Aladár* szarvasi ág. h. evang. főgimn. helyettes tanárt ugyanazon főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag ideiglenes rendes tanárrá, *Schöpflin Géza* eperjesi ág. h. evang. főgimn. okleveles helyettes tanárt ugyanazon főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag ideiglenes rendes tanárrá, *Dékán Sámuel* okleveles középiskolai tanárjelölt a bpesti evang. ref. főgimn. helyettes tanárt a békési evang. ref. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag ideiglenes rendes tanárrá. *Tóth Árpád* nagyszombati érseki főgimn. tanárt és nagyváradi latin szertartásu egyházmegyei áldozó-

papot a gyulai róm. kath. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá, *Eisert Árpád* rozsnyói ág. h. evang. főgimn. helyettes tanárt a nevezett főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá ; *Greck Lajos* felsőlövői ág. h. evang. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag r. tanárrá, *Vass Árpád* halasi evang. ref. főgimn. rendes tanárt a bpesti III. ker. főgimnáziumhoz a IX. fizetési osztály 2. fokozatába a három próbaév fentartásával ideiglenes rendes tanárrá, *Major Aladárt* a sümegi áll. reáliskolához ideiglenes rendes tanárrá, *Ujsághy Géza* tankerü-leti főigazgatói tollnokot, okleveles tanárt a nagyszebeni áll. főgimnáziumhoz a IX. fizetési osztály 2. fokozatába a három próbaév fentartásával ideiglenes rendes tanárrá, *Szabó János Alajos* helyettes tanárt a kaposvári áll. főgimnáziumhoz ideglenes rendes tanárrá, *Luckhaub Gyula* székelyudvarhelyi róm. kath. főgimn. helyettes tanárt ugyanazon tanintézethez a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá.

Véglegesítések (1905. jún. 23-tól kezdve). A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette : *Kovalovszky János* budapesti VII. ker. állami főgimn., *Krizsán Gyula* nagykikindai áll. főgimn., *Zoltán Lipót* szolnoki áll. főgimn., *Földessy Gyula dr.* budapesti V. ker. áll. főreálisk., *Polgár Sándor* győri áll. főreálisk., *Glosz Ernő* beszterce-bányai kir. kath. főgimn., *Petrovics László* szegedi áll. főgimn., *Szabó István* nagybányai áll. főgimn. ideiglenes rendes tanárokat, *Kovács Gergely* szatmár-németii kir. kath. főgimn. rendes tanárt, *Hantos Ármin* kecskeméti áll. főreál-isk., *Révai Sándor dr.* pécsi áll. főreálisk. *Sátor József* aradi kir. főgimn., *Bayer Robert* eperjesi kir. kath. főgimn. és *Pallein János* zombori állami főgimn. ideiglenes rendes tanárokat.

Áthelyezések. (1905. jún. 26-ától kezdve). A vallás- és közoktatásügyi miniszter áthelyezte : *Glósz Ernő* zalaegerszegi áll. és *Károlyi József dr.* besz-tercebányai kir. főg. rendes tanárokat saját kérelmükre kölcsönösen, *dr. Kausch Mihály* ceglédi áll. főgimn. rendes tanárt e minőségében saját kérelmére a fehér-templomi áll. főgimnáziumhoz, *Gröger Rezső* losonci és *Vargha Ferenc* munkácsi áll. főgimn. rendes tanárokat a budapesti VII. ker. külső állami főgimnázium-hoz, *Pázmán József* székelyudvarhelyi állami főreáliskolai latin nyelvi rend-kívüli tanárt a losonci állami főgimnáziumhoz ideigl. r. tanári minőségben, *Simon József dr.* losonci áll. főg. és *Vargha György* temesvári áll. főreálisk. rendes tanárokat a bpesti VI. ker. áll. főgimnáziumhoz és *Kun Ignác* besz-tercebányai kir. kath. főgimn. rendes tanárt ugyanoda rendes tanári minőség-ében ; *Zimányi Dániel* szamosújvári áll. főgimn. rendes tanárt a ceglédi áll. főgimnáziumhoz, *Gerő János* nagyszebeni áll. főgimn. rendes tanárt a besz-tercebányai kir. kat. főgimnáziumhoz, *Horváth János* zombori áll. főgimn. rendes tanárt a szegedi áll. főgimnáziumhoz és *Mráz Gusztáv dr.* pancsovai áll. főgimn. rendes tanárt a balassagyarmati áll. főgimnáziumhoz ; *Gáspár Károly* székesfehérvári állami főreálisk. rendes tanárt a bpesti V. ker. áll. fő-gimnáziumhoz, *Gyöngyösy László dr.* bártfai áll. algimn. tanárt jelenlegi minő-ségében a beregszászi áll. főgimnáziumhoz, *Latkóczy Mihály dr.* tanárt a buda-pesti VII. ker. külső főgimnáziumtól a budapesti III. ker. főgimnáziumhoz, *Cholnoky Károly* nagyszebeni áll. főgimn. tanárt a szegedi, *Hölszky Sándor* sümegi áll. reálisk. tanárt a nagyszebeni áll. főgimnáziumhoz, *Szontágh Tibor* tanárt a trsztenai kath. gimnáziumtól a rózsahegyi kath. főgimnáziumhoz, *Sz. Krivácsy Elek* pozsonyi tankerületi főigazgatói tollnokot a győri tankerületi főigazgatósághoz és *Kobry János* középiskolai tanárt szolgálattételre a pozsonyi tankerületi főigazgatósághoz.

A budapesti országos középiskolai tanárvizsgáló-bizottság.

A m. kir. vall. és közokt. miniszter az 1883 : XXX. t.-c. 60. §-a alapján az 1905/6. tanév kezdetétől számítandó öt évre a budapesti orsz. középiskolai tanárvizsgáló-bizottság elnökévé *dr. Beöthy Zsolt* min. tanácsost, tudományegy. ny. r. tanárt ; alelnökeivé *dr. Entz Géza* és *dr. Finánczy Ernő* tud. egyetemi ny. r. tanárokat, továbbá *dr. Erődi Béla* budapesti tanker. kir. főigazgatót ; tiszteletbeli ügyvezető alelnökké pedig *Wittmann Ferenc* műegyetemi ny. r. tanárt és tanárvizsgáló-bizottsági jegyzőt nevezte ki, és egyúttal az ügyviteli teendők ellátásával *dr. Entz Géza* alelnököt bízta meg. A bizottság tagjaivá pedig kinevezte :

I. A magyar nyelv és irodalmi csoportban : *a)* a magyar irodalomra és nyelvre *dr. Badics Ferenc* gyakorló főgymn. igazgatót, *dr. Beöthy Zsolt* tud. egyet. ny. r. tanárt. *dr. Négyesy László* tud. egyet. magántanárt, *dr. Riedl Frigyes* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Széchy Károly* tud. egyet. ny. r. tanárt.

b) a magyar nyelvészetre : *dr. Simonyi Zsigmond* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Szinnyei József* tud. egyet. ny. r. tanárt,

II. A classica-philologiára : *dr. Bartal Antal* nyug. főgimn. igazgatót, *dr. Fiók Károly* ev. ref. főgimn. tanárt, *dr. Gyomlay Gyula* gyakorló főgimn. tanárt, *dr. Hegedüs István* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Ponori Thewrewk Emil* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Pecz Vilmos* tud. egyet. ny. r. tanárt.

III. A német nyelv és irodalomra : *dr. Heinrich Gusztáv* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Petz Gedeon* tud. egyet. ny. r. tanárt,

IV. Más nyelvekre : *a)* a szláv nyelv és irodalomra *dr. Asbóth Oszkár* tud. egyet. ny. r. tanárt, *b)* a román nyelv és irodalomra *Ciocan János* tud. egyet. ny. r. tanárt, *c)* az olasz nyelv és irodalomra *Zambra Péter* tud. egyet. ny. rk. tanárt.

V. A történelemre : *a)* a magyar és egyetemes történelemre *dr. Ballagi Aladár* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Békefi Remig* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Lánczy Gyula* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Marczali Henrik* tud. egyet. ny. r. tanárt, *b)* az egyetemes történelemre *dr. Cherven Flóris* c. főigazgató, főgimn. igazgatót.

VI. A földrajzra : *dr. Erődi Béla* budapesti tanker. kir. főigazgatót, *dr. Kövesligethy Radó* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Lóczy Lajos* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Platz Bonifácz* tanker. kir. főigazgatót.

VII. A mennyiségtanra : *dr. Beke Manó* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. König Gyula* műegyet. ny. r. tanárt, *Rados Gusztáv* műegyet. ny. r. tanárt, *Scholtz Ágoston* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Suták József* tud. egyet. magántanárt.

VIII. Az ábrázoló geometriára : *Fölser István* nyug. műegyet. ny. r. tanárt, *Tötössy Béla* műegyet. ny. r. tanárt.

IX. A kisérleti és elméleti természettanra : *dr. báró Eötvös Lóránd* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Frölich Izidor* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Klupathy Jenő* tud. egyet. ny. rk. tanárt, *Schuller Alajos* műegyet. ny. r. tanárt, *Wittmann Ferenc* műegyet. ny. r. tanárt.

X. A chemiára : *dr. Ilosvay Lajos* műegyet. ny. r. tanárt, *dr. Lengyel Béla* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Thán Károly* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Wartha Vince* műegyet. ny. r. tanárt.

XI. A természetrajzra : *a)* az állattanra : *dr. Entz Géza* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Daday Jenő* műegyet. ny. r. tanárt, *b)* a növénytanra : *dr. Mágócsy Dietz Sándor* tud. egyet. ny. r. tanárt, *Klein Gyula* műegyet. ny. r. tanárt, *c)* az ásványtanra : *dr. Koch Antal* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Krenner József* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Schafarzik Ferenc* műegyet. ny. r. tanárt.

XII. A pedagógia és filozófiai csoportban : *a)* a pedagógiára *dr. Bokor József* tud. egyet. magántanárt, *dr. Finászy Ernő* tud. egyet. ny. r. tanárt, *b)* a filozófiára és pedagógiára : dr. *Alexander Bernát* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Medveczky Frigyes* tud. egyet. ny. r. tanárt, *dr. Pauer Imre* tud. egyet. ny. r. tanárt.

Miniszteri megbizottak a felekezeti középiskolákban. A m. kir. vallás- és közokt. miniszter az 1883. évi XXX. t.-c. alapján a felekezeti középiskolák meglátogatásával s azokban az állami főfelügyelet gyakorlásával az 1904/5-ik tanévre a következőket bízta meg :

1. *A dunamelléki ev. ref. egyházkerület* főhatósága alá tartozó budapesti főgimnáziumra nézve *dr. Erődi Béla* Budapest fő- és székvárosi tanker. kir. főigazgatót, a nagykőrösi, kecskeméti és halasi főgimnáziumokra és a kúnszentmiklósi algimnáziumra nézve *Spitkó Lajos* budapest-vidéki tanker. kir. főigazgatót, a gyönki algimnáziumra nézve *Váradi Károly* székesfehérvári tanker. kir. főigazgatót.

2. *A dunántúli ev. ref. egyházkerület* főhatósága alá tartozó pápai főgimnáziumra nézve *dr. Városy Tivadar* győri tanker. kir. főigazgatót, a csurgói főgimnáziumra nézve *Váradi Károly* székesfehérvári tanker. kir. főigazgatót.

3. *A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület* főhatósága alá tartozó miskolci és sárospataki főgimnáziumokra nézve *Géresi Kálmán* debreceni tanker. kir. főigazgatót.

4. *A tiszántúli ev. ref. egyházkerület* főhatósága alá tartozó debreceni, mezőtúri, kisújszállási és hódmezővásárhelyi főgimnáziumokra, valamint a hajdúböszörményi, karcagi és hajdúnánási gimnáziumokra nézve *Géresi Kálmán* debreceni tanker. kir. főigazgatót ; a békésire nézve *Nátafalussy Kornél* nagyváradi tanker. kir. főigazgatót : a szatmári és máramarosszigeti főgimnáziumokra nézve pedig *Szieber Ede* kassai tanker. kir. főigazgatót.

5. *Az erdélyrészi ev. ref. egyházkerület* főhatósága alá tartozó kolozsvári, marosvásárhelyi, nagyenyedi, székelyudvarhelyi és zilahi főgimnáziumokra nézve *Kuncz Elek* kolozsvári tanker. kir. főigazgatót ; a sepsiszentgyörgyi és szászvárosi főgimnáziumokra nézve pedig *dr. Schneller István* kolozsvári egyetemi nyilv. rendes tanárt.

6. *A bányai ág. hitv. ev. egyházkerület* főhatósága alá tartozó budapesti főgimnáziumra nézve *dr. Erődi Béla* Budapest fő- és székvárosi tanker. kir. főigazgatót ; az aszódi algimnáziumra nézve *Spitkó*

Lajos budapest-vidéki tanker. kir. főigazgatót ; a besztercebányai algimnáziumra nézve *Dunay Ferenc* besztercebányai tanker. kir. főigazgatót ; a szarvasi főgimnáziumra nézve *Géresi Kálmán* debreceni tanker. kir. főigazgatót ; végül a csabai főgimnáziumra nézve *Nátafalussy Kornél* nagyváradi tanker. kir. főigazgatót.

7. *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület* főhatósága alá tartozó késmárki, szepesiglói, rimaszombati és rozsnyói főgimnáziumokra nézve *Dunay Ferenc* besztercebányai tanker. kir. főigazgatót ; az eperjesi főgimnáziumra nézve *Szieber Ede* kassai tanker. kir. főigazgatót ; a nyiregyházai főgimnáziumra nézve *Géresi Kálmán* debreceni tanker. kir. főigazgatót.

8. *A dunáninneni ág. hitv. ev. egyházkerület* főhatósága alá tartozó pozsonyi főgimnáziumra nézve *Pirchala Imre* pozsonyi tanker. kir. főigazgatót, s a selmecbányai főgimnáziumra nézve *Dunay Ferenc* besztercebányai tanker. kir. főigazgatót.

9. *A dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület* főhatósága alá tartozó soproni főgymnáziumra és a felsőlövői gimnáziumra és alreáliskolára nézve *Városy Tivadar* győri tanker. kir. főigazgatót ; a bonyhádi algjmnáziumra nézve pedig *Váradi Károly* székesfehérvári tanker. kir. főigazgatót.

10. *Az erdélyrészi ág. hitv. ev. egyházkerület* főhatósága alá tartozó besztercei és szászrégeni gimnáziumokra nézve *Kuncz Elek* kolozsvári tanker. kir. főigazgatót ; a brassói, medgyesi, nagyszebeni, segesvári, szászsebesi gimnáziumokra, úgyszintén a nagyszebeni és brassói reáliskolákra nézve *dr. Schneller István* kolozsvári egyetemi nyilv. rendes tanárt.

11. *Az unitárius püspök* főhatósága alá tartozó kolozsvári, székelykeresztúri és tordai gimnáziumokra nézve *Kuncz Elek* kolozsvári tanker. kir. főigazgatót.

12. *A görög-keleti román metropolita érsek* főhatósága alá tartozó brassói és brádi gimnáziumokra s a brassói alreáliskolára nézve *Kuncz Elek* kolozsvári tanker. kir. főigazgatót.

13. *A görög-keleti szerb patriarcha* főhatósága alá tartozó újvidéki főgimnáziumra nézve *dr. Margalits Ede* budapesti tud. egyetemi nyilvános rendes tanárt.

Iskolaorvos kinevezése. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *dr. Krausz József* képesített iskolaorvost egyelőre tiszteletdíj nélkül és ideiglenesen a szegedi állami főreáliskolához és főgimnáziumhoz iskolaorvossá és egészségtantanárrá nevezte ki.

Tornatanítói kinevezések (1905.) (júl. 23-ától kezdve). A vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte : *Kmetykó János* érsekujvári községi főgimn. rendes tornatanítót ideiglenes minőségben a budapesti III. ker. áll. főgimnáziumhoz rendes tornatanítóvá és *Geszti Ágoston* nyitrai kath. főgimn. helyettes tornatanítót jelen állomáshelyén a X. fizetési osztály 3. fokozatába ideiglenes rendes tornatanítóvá.

Nyilvánossági jog. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a rákospalotai Wagner Manó-féle magángimnáziumnak mint nyolc osztályú középiskolának a nyilvánossági jogot az 1905—6. tanévre megadta.

Gyászrovat.

Antolik Károly.

1843—1905.

Folyó év június 20-án este, gyászlobogót helyeztek a pozsonyi állami főreáliskola homlokzatára. Az intézet kötelékébe tartozók a fekete zászló láttára sejtették, sőt tudták, hogy kinek halálát jelezheti a szomoruan lengő zászló s mégis megdöbbenve álltak meg, s alig akarták elhinni, hogy az a vasember, az a csupa akarat és erő — miután a látkörből egy idő óta eltünt — most végkép kidőlt.

Megtörtént.

A pozsonyi állami főreáliskola feje, igazgatója elhunytával árván maradt, pedig az Antolik fölött elvonult időt csak a betegség véste föl arcára.

1843. évben született Szepes megye Kolbach községében, tehát 62 éves volt. Igaz, hogy 62 év elég szép idő, melyben sok öröm, sok bánat, sok küzdelem, sok érdem elfér. Antoliknak mind ebből kijutott. A tanulónak kijutott az élet küzdelméből, családi élete elég örömet nyújtott s családi veszteségei bánatot, de az embernek is, a tudósnak is érdeme elvitázhatatlan . . .

Az alsó gimnáziumot Lőcsén, a felsőbb osztályokat Eperjesen és Nagyváradon végezte. A természet szeretete a természettudományok felé terelték figyelmét s ennek folytán a tanári pálya felé fordult. 1867-ben a budapesti egyetemen a természettanból és mennyiségtanból le is tette a tanári vizsgálatot.

De ezzel még nem érte be. Letette a távirótiszti és tornatanítói vizsgálatot is, sőt még a budai vincellér-képzőbe is eljárt, hogy ismereteit gyarapítsa s képzettségét többoldaluvá tegye.

Mivel azonban Antolik csak a középiskolai tanári pályának szentelte tevékenységét, maradjunk e mellett.

1868-ban mint okleveles tanár a kaposvári gimnáziumhoz kapott kinevezést. Innen egy évi működés után Kassára helyezték át az állami főreáliskolához s ott működött 1874-ig.

Ezen időszak emlékezetes volt reá annyiban is, hogy itt ismerkedett meg későbbi nejével, Czitó Ilonával, kinek emlékét hűen megőrizte s ámbár neje elhunytakor még férfikora legszebb idejében volt, többé nem nősült meg. Ez a szomorú eset különben aradi tanár korába esik.

1874-ben tanulmányai tökéletesítése végett külföldi egyetemekre indúlt s fél évet a berlini, fél évet a heidelbergi egyetemen töltött.

Visszatérvén 1875-ben, az aradi kir. főgimnáziumhoz nevezték ki s itt buzgó tudományos működést fejtett ki, sőt a közélet terén is szép helyet vívott ki, mit mutat az, hogy a Kölcsey-egyesület örökös tiszteletbeli alelnökévé választotta.

Sikeres működése méltatásául s elismeréseül 1892-ben a pozsonyi állami főreáliskola igazgatójává neveztetett ki s így élére került hazánk ez első főreáliskolájának, mely ma már 55 éves múlttal dicsekedhetik.

Igazgatói minőségben 13 évig működött s mint egy avatott férfiú mondja : »szakértelemmel, buzgalommal, teljes odaadással és ügyszeretettel«.

Kiváló szeretettel, mondhatnók rajongva csüngött tárgyán s úgyszólván örökösen a természettani szertárban lakott, ott dolgozott s ha valaki ott fölkereste s kérte, hogy mutasson valamit, boldogság sugárzott arcából s kész örömmel tett eleget a kívánságnak.

Szakértők állítása szerint az elektromosság és hangtan terén ért el kiváló eredményeket fölfedezéseivel.

Új hangskálát is készített s ezt az 1881-diki párisi kiállításon mutatta be, egyéb tanszerét majd itt, majd a budapesti 1885-diki és 1896. évi kiállításokon állította ki. A villamos szikrákat ábrázoló képeiért nagy érmet nyert, a kir. természettudományi társulat pedig a Bugát jutalom-díjjal tüntette ki.

Kisérleti Természettana öt kiadást ért.

Természettani értekezéseit úgy a magyar, mint a német szaklapok, évkönyvek hozták. Igy a »Term. Tud. Közlöny«, »Műegyetemi Lapok«, a Magyar Tud. Akadémia »Mathematikai és Természettudományi Értesítője«, a »Középiskolai Szemle« stb.

A természettudós működésén kívül meg kell még emlékeznem igazgatói és külön az ifjúság testfejlesztése érdekében kifejtett működéséről.

Mint igazgató az ügyvitel terén ritkította párját, hiszen nem egy újonnan kinevezett igazgató hozzá fordult, hogy az ügyvitelt tőle megtanulja s valóban irodájában mintaszerü rend uralkodott.

Szeretek igazat mondani, s így nem hallgatom el, hogy a benne rejlő erő néha visszaélésre ösztönözte s természete önkénykedésre hajlott. Ez sok kellemetlenséget okozott neki a tanárok részéről, de jó ember volt s idegen ember előtt az iskola érdekében még azt is dicsérte, aki megbántotta, s azt hiszem, ez a tulajdonsága ellensúlyozza, elfeledteti olykori zordságát.

A társaséletet igen szerette s társaságban kedves, szeretetre méltó mulatótárs volt.

Az ifjúságot hibáival, gyöngeségeivel is szerette s az ifjúi könnyebb természetű könnyelmüségre, meggondolatlanságra, mindig volt mentsége, sőt osztályozáskor is egész harcokat vívott a tanulók mellett, az levén meggyőződése, hogy a gyönge tanulóból is lehet kitünő ember, sőt tudós is.

Szerette, ha az ifjúk sokat időznek a szabadban, a természet ölén s a test fejlesztését mindig szeme előtt tartotta. A pozsonyi középiskolák ifjúságának játszótere ügyét bizottság kezelte s annak Antolik volt elnöke. Voltak, kik e téren is felrótták önkényes eljárását, de ez a szemrehányás dicséretét is hirdeti az ügy ismerői előtt ; mert önfeláldozó buzgalmának tudható be, hogy ma Pozsonyban van a legszebb ifjúsági játszótér. Hátha még keresztet nem húz tervezésén keresztül a halál s a játszótér mellett levő gödrökből megcsináltathatta volna a télen korcsolyázó, nyáron csónakázó helyül szolgálandó tavat !

A díjazással összekötött tanári felügyeletet megszüntette, hogy a megtakarítandó pénzen a tért bekeríttethesse, berendezhesse, mert

maga ingyen őrködött napról-napra, hónapról-hónapra, sőt a tér elegyengetésére, berendezésére is felügyelt.

Itt hült meg, itt az ifjúság érdekében kifejtett tevékenysége közben szerezte betegsége csiráit s még betegen is kijárt felügyelni, tanítással is foglalkozott, mert megadni nem akarta magát.

Hiába kértük — nem kímélte magát, orvost sokáig nem hivatott, mert ő csak a természetben bízott, hitt erős természetében is s nem csüggedett. Élete vége felé azonban mégis arra fakadt, hogy őt, aki a természetet mindig szerette s hitt benne, úgy látszik, mégis cserben hagyja.

Betegsége súlyosodásával elvonult s nem bocsátott magához senkit ismerősei közül.

Végre az erős cser kidőlt.

Nagy ellensége volt a temetkezésnek. Hirdette, hogy a temetők párái betegségek terjesztői s mivel így gondolkozott, belépett a halottégetés híveinek társaságába. Fizetett is be részleteket, hogy halála esetén Góthában való elégetése elé anyagi akadály ne emelkedjék.

Ez a vágya azonban családja eltérő gondolkozásán hajótörést szenvedett.

Most ott alussza örök álmát a pozsonyi temető halottai között, forrón szeretett Ilonka leánya közelében, akit nem régen történt elvesztése óta feledni soha sem tudott, akinek elvesztésén sokat kesergett előttem is, könnybe borult szemmel. Ebben a kemény emberben a legmelegebb családi érzés lakozott.

Egy férjhez ment leánya és három fia kísérte sírjához . . .

Ami dicséretes van e sorokban Antolikról, az mind igaz s én azt hiszem, hogy ez és 24 éves tanári, 13 éves igazgatói működése elég arra, hogy igaz kegyelettel gondoljunk az elhunytra s hálával emlegessük.

Legyen áldott emléke!

(Pozsony.) *Dalotti Ödön.*

Miniszteri rendelet a gyakorlati tanárképzés ügyében.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő f. é. július 19-én kelt 55949. sz. rendeletet intézte valamennyi tankerületi főigazgatóhoz:

»A középiskolai gyakorlati tanárképzést országosan szervezni kívánom s ez ügyben annak idején szabályrendeletet fogok kibocsátani.

Addig is, míg ebben az irányban véglegesen intézkedhetem, egyelőre a költségvetés keretein belül néhány állami vagy királyi középiskolában kísérletet akarok tétetni arra nézve, hogy az általam kirendelendő, szakvizsgálatot tett tanárjelöltekkel a tervbe vett intézményszerű eljárás kipróbáltassék. Szükségesnek tartom ezt főleg azért, mert a gyokorlati tanárképzés berendezését az ország különböző részeiben fenforgó helyi viszonyok is befolyásolhatják.

Ezen ideiglenes és előkészítő kisérletet, melynek hatálya csakis a jövő 1905/6. tanévre szól, akként tervezem, hogy minden tankerületben *egy* oly állami vagy királyi középiskolához, melyben a szükséges feltételek, mint könyvtár és felszerelés, különösen pedig a jelölt vezetésére és irányítására alkalmas és vállalkozni kész tanárok megvannak, néhány szakvizsgálatot tett tanárjelöltet fogok kirendelni, vidéken 800, a fővárosban 1000 korona tanévi jutalomdíjjal, oly célból, hogy az illetők a megjelölendő intézet tanárának, illetőleg tanárainak vezetése, felügyelete és útmutatása szerint kezdetben hospitáljanak, utóbb pedig legfeljebb heti 7 órában tanítási gyakorlatot végezzenek.

A jelöltek ezen órákat a vezető tanár a maga köteles leckeóráiból fogja átadni, de azzal a szigorú kötelezettséggel, hogy a vezető tanár a jelöltnek minden óráján tartozik jelen lenni, vele a tanítást előzetesen és utólagosan megbeszélni és hogy az igazgató ellenőrző joga és kötelessége az ekként berendezett gyakorlati tanárképzésre is kiterjedjen.

Az igazgató gondja lesz különösen arra is ügyelni, hogy a jelölt a tanév folyamán az egész iskolai életet, a tanítás és nevelés ténykedéseit, a törvényeket és rendeleteket közvetetlen szemlélet és gyakorlás, illetőleg segédkezés útján gyakorlatilag megismerhesse.

Egyebekben az eljárást a jövő tanévre nézve nem kivánom megkötni ; sőt ellenkezőleg, az igazgatók és vezető tanárok megfontolásának és kisérletező eljárásának a fent körvonalazott keretek között most még tág teret kivánok engedni, ép azért, hogy lehető gazdag és változatos tapasztalati anyag gyűljön egybe, mely a végleges szervezés alkalmával értékesítendő lesz.

A vezető tanárok a tanév végén 300 koronáig terjedhető tiszteletdíjban fognak részesülni.

Ezek előrebocsátása után felhívom Főigazgató Urat, hogy egy hét leforgása alatt jelölje meg tankerületének azon *egy* állami vagy királyi középiskoláját, melyhez a jövő tanévre — tekintettel a korlátolt anyagi helyzetre — legfeljebb 2 szakvizsgálatot tett díjas és esetleg még egy vagy két tanárjelölt díjazás nélkül kirendelhető volna, s különösen jelölje meg a szóban levő intézet azon tanárait, kik a gyakorlati tanárképzés fent vázolt feladataira alkalmasak és hajlandók volnának. Jelentésének beérkezése után itt helytt fog eldöntetni, hogy az ajánlkozó tanárok közül a jövő tanévre melyik és mily szakú lesz az, aki meg fog bizatni a vezető tanár feladataival ; s ehhez képest fognak az intézethez küldendő jelöltek szaki tekintetben kiszemeltetni.

Jelentése beérkezése után fogom továbbá megküldeni a gyakorlati tanárképzés szervezésére vonatkozó részletes szabályzattervezetet is beható tanulmányozás végett és oly célból, hogy e tervezetről annak idején Főigazgató Ur véleményes jelentést tegyen.«

Szabályzat-tervezet a középiskolai tanárjelöltek gyakorlati kiképzéséről.

(Kelt 1905. szept. 15. 70355. sz. a.)

1. Az 1883 : XXX. t.-c. 61. §-ában megállapított tanári gyakorlati év az állami és királyi iskolákban a jelen szabályzat erejével szerveztetik.

2. Állami és királyi középiskoláknál első sorban azok a tanárjelöltek alkalmaztatnak helyettes tanárokul, kik szakvizsgálatuk sikeres letétele után legalább egy tanéven át ezen szabályzatnak megfelelő gyakorlati kiképzésben részesültek.

3. A gyakorlati évre bocsátás feltétele a kellő időben és sikeresen letett szakvizsgálat.

A gyakorlati év — az 1899 : XXVII. t.-c. 1. §-ában körülírt eseteket nem tekintve — egy teljes tanévet jelent.

Azok a jelöltek, kik a most idézett törvénycikk hatálya alatt állanak és a szakvizsgálatot már letették, szeptember elején leendő jelentkezés után később is megkezdhetik e gyakorlatukat, melynek legrövidebb tartama reájuk nézve a törvény kivételes rendelkezése szerint egy félév.

Ösztöndíjat azonban közülök csak azok nyerhetnek, kik legalább október elejétől a tanév végeig működnek.

4. Szoros kivételkép és különös figyelmet érdemlő esetekben gyakorlati évre bocsáthatók szeptember elejétől kezdve oly tanárjelöltek is, kik a szakvizsgálatot csak októberben fogják letenni.

Amennyiben azonban a szakvizsgálatot a nevezett időpontnál későbbre halasztanák vagy szakvizsgálatuk októberben nem sikerülne : ugyanazon tanévben gyakorlatukat nem folytathatják.

5. Minden tanárjelölt a gyakorlati évre való jelentkezés alkalmával a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez címzett folyamodványában egy vagy több tanintézetet nevezhet meg, ahol első sorban óhajtja gyakorlati évét elvégezni, szem előtt tartva azonban azt, hogy a gyakorlati évet csak oly teljes középiskolán (főgimnáziumon vagy főreáliskolán) töltheti el, melyet a miniszter e célra kijelölt.

A folyamodványokat a jelöltek mindenkor június 10-ig azon tanárképző-intézetnél nyújtják be, melynek egyetemi tanulmányaik idejében tagjai voltak.

Oly tanárjelöltek, akik tanárképzőintézeti tagok nem voltak, folyamodványukat azon tanárképző-intézetnél tartoznak benyújtani, amelynek székhelyén tanári szakvizsgálatukat sikerrel kiállották.

6. A tanárképző intézetek hatóságai a beérkezett folyamodványokat táblázatos kimutatás és véleményes javaslat kíséretében július hó 5-éig a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez terjesztik fel, aki a szükséglet mérlegelésével s a lehetőséghez képest a folyamodók óhajainak tekintetbe vételével, a beérkezett javaslat alapján a folyamodók között kiszemeli és az egyes megjelölt tanintézetekhez elosztja a szükséges számban a megfelelő jelölteket.

Egy-egy intézethez azonban legfeljebb nyolc, egy-egy vezető tanárhoz legfeljebb két jelölt osztható be.

7. Korlátolt számban és a rendelkezésre álló fedezethez képest arra érdemes tanárjelöltek, és ezek közül első sorban azok, kik mindkét szaktárgyukból kitünő vagy dicséretes eredménnyel tették le a szakvizsgálatot, továbbá azok, akik egyetemi tanulmányaik idejében oly ösztöndíjban részesültek, mely az ötödik évre nem szól: vidéken 800, a székesfővárosban pedig 1000 korona ösztöndíjat is nyerhetnek a gyakorlati év tartamára. Ez ösztöndíj csak egy tanévre szól s meg nem hosszabbítható.

8. Az ösztöndíjakat a tanárképző-intézetek hatóságainak előterjesztésére a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter adományozza.

9. Gyakorlati tanárképzés céljaira a vallás- és közoktatásügyi miniszter a tankerületi kir. főigazgató meghallgatásával oly teljes középiskolákat jelöl ki, melyek, a személyi biztosítékok fenforgása mellett, fölszerelésökkel, gyűjteményeikkel és pedagógiai szakkönyvtárukkal a kitűzött feladat megvalósítására alkalmasak.

Ugyancsak a vallás- és közoktatásügyi miniszter adja meg a kir. főigazgatók javaslatára a megjelölt intézetek illető vállalkozó tanárainak is a gyakorlati tanárképzéssel való megbízást, mérsékelt tiszteletdíj kilátásba helyezésével.

E megbízás, mind a tanintézetekre, mind a vezető tanárokra vonatkozólag, mindig egy tanévre szól, de évről-évre megújítható.

E rendelkezések nem érintik a budapesti középiskolai tanárképző-intézettel kapcsolatos gyakorló főgimnáziumot, melyben a gyakorlati tanárképzésnek s az ösztöndíjak adományozásának eddigi módja továbbra is érvényben marad.

10. A hová történt beosztásról, nemkülönben az ösztöndíjakra vonatkozó döntésről a folyamodók az illető tanintézeti igazgatóságok útján fognak hivatalosan értesíttetni.

A gyakorlati évre felvett tanárjelöltek névsorát, valamint azon középiskolák neveit, ahová beosztásuk történt, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium »Hivatalos Közlöny«-ének minden év augusztus hó 15-én megjelenő száma is közölni fogja.

11. A középiskolai tanárjelöltek gyakorlati kiképzését a kijelölt tanintézet igazgatója és a megbízott tanárok végzik. Feladatukat a következő szakaszok körvonalozzák.

12. Az igazgató vezetése és felügyelete mellett tanulmányozza a jelölt a középiskolai törvényeket, tanterveket, utasításokat, rendeleteket, melyekre gyakorlati működése folyamán szüksége lesz.

Kívánatos, hogy a jelölt e tanulmányait újévig, amidőn a gyakorlati tanításhoz fog, nagyjában befejezze; ugyanez idő alatt az igazgató a középiskolai adminisztrációban tájékoztatja a jelöltet és e célra az irodai munkálatokban veszi hasznát, de legfölebb 4 héten keresztül, oly időben, midőn ez a jelöltre legtanulságosabb.

A jelöltnek továbbá — habár nem tagja a tanári testületnek — kötelessége jelen lenni a tanári testület értekezletein, ahol azonban az indítványozás és szavazás jogai nem illetik meg.

Végül a jelölt tartozik mennél több tanárnál hospitálni, nemcsak vezető tanárainál és nemcsak a maga szakbeli tárgyainak tanításánál, hogy ily módon közvetetlenül lássa a középiskolai tanulmányok kapcsolatát és megismerje a tanulók egységes kiképzésének szükségességét. Hospitálásainak tervezetét az igazgató, vezető szaktanáraival egyetértve, állapítja meg.

A jelöltre nézve általában ugyanazon szolgálati és fegyelmi szabályok irányadók, melyek a tanári kar tagjaira vonatkoznak. Első sorban az igazgató, illetőleg a vezető tanár rendelkezéseit tartozik követni.

13. A jelölt gyakorlati kiképzésének legfontosabb része a vezető szaktanárra háramlik. A tanítás és nevelés gyakorlati munkájába közvetetlenül ők vezetik be a jelöltet. E tevékenységük két természetes szakaszra oszlik. Az elsőben előkészítik a gyakorlatra, a másodikban felügyelnek a gyakorlatára.

14. Az előkészítéshez a következők szükségesek: a szakvezető tanárok vezetése és felügyelete mellett a jelölt behatóan tanulmányozza a tantervnek és utasításnak az ő szaktárgyaira vonatkozó részeit, a methodikai irodalomnak legfontosabb idevágó termékeit, végül a jobb tankönyveket, a külföldieket is. Megismertetik a jelölttel a helyi tantervet, annak részletes tagozását, az általános tantervtől való esetleges eltéréseit.

15. Ezzel az elméleti készülettel párhuzamosan a jelölt az év kezdetétől fogva a szakvezető tanárainak tanítását legalább egy-egy osztályban, egy-egy tantárgyban rendszeresen látogatja.

E leckeórák előtt és után a szakvezető tanárnak bőven van alkalma a jelölt figyelmét a tanítás methodikai menetére irányozni, vele didaktikai eljárását megértetni, szóval teljes képet adni a tantárgy mintaszerű didaktikai feldolgozásáról.

16. Kisérleteknél a jelölt állandó segédje a tanárnak, hogy a kisérletezés methodikáját és a szükséges biztosságot és ügyességet elsajátítsa.

Éppen úgy meg kell ismerkednie az írásbeli gyakorlatok methodikájával, a tételek megválasztásának, a gyakorlatok előkészítésének és javításának módjával is.

17. Az előkészítés befejeztével, rendszerint újév után, a jelölt a szaktanár és az igazgató egybehangzó véleménye alapján megbízható a gyakorlati tanítással. Azok, kik az 1899 : XXVII. t.-c. 1. §-ában foglalt féléves kedvezményt igénybe veszik, működésüknek csak második felében bízhatók meg gyakorlati tanítással. A jelölt a vezető tanár illető leckeóráit veszi át, melyekben előzetesen megfigyelte a tanítást; kívánatos, hogy mindegyik tárgyát egy-egy osztályban, esetleg azon egy osztályban, a tanév hátralevő részében, vagyis a tanév végéig tanítsa, de hetenként 7 óránál több tanítást semmi körülmények közt sem végezhet.

18. Mielőtt a jelölt átveszi a tanítást, ennek írásbeli tervét köteles kidolgozni, először általánosságban az egész hátralevő iskolai időre vonatkozólag, hogy az egész anyagot helyesen tagozhassa és mindegyik tagozatnak kellő időt juttathasson.

A vezető tanár e tervet felülvizsgálja, esetleg kijavítja. Ennek a tervnek az alapján a jelölt az első hetekben minden egyes leckeórára

készül (rövid vázlat) és ezeket az óraterveket is megmutatja a vezető tanárnak.

19. Mihelyt a vezető tanár elérkezettnek látja az időt, felmentheti a jelöltet a részletes óratervek elkészítése alól és beérheti egy-egy tagozatnak összefoglaló tervével.

20. A vezető tanár a jelöltnek minden tanításán elejétől végig jelen lenni tartozik és főleg a tanítást követő megbeszéléssel, valamint a tanítási tervek megbírálásával teszi termékennyé a jelölt gyakorlati kiképzését.

21. A gyakorlati év csak egy és ugyanazon tanintézetnél tölthető megszakítás nélkül. Minden igazolatlan mulasztás, úgyszintén a bár igazolt, de huzamosabb elmaradás maga után vonja, hogy a jelölt kilépettnek tekintetik s a gyakorlati évet igazoló bizonyítványtól elesik. A pedagógiai vizsgálat céljából azonban a jelölt nyolc napig terjedhető szabadságot kaphat.

22. A gyakorlati év eltöltését igazoló bizonyítvány, melyet az illető intézeti igazgató ád ki azon gyakorló tanárjelöltnek, aki intézeténél szabályszerüen gyakorlati kiképzésben részesült, a Szabályzattervezet végén látható minta szerint állítandó ki.

Az ezen minta szerint kiállítandó bizonyítványban a tanárjelölt munkássága nem minősítendő s az kizárólag annak felsorolására szorítkozzék, hogy az intézetnél eltöltött tanévben mivel foglalkozott.

E bizonyítvány kiállítása — kivéve a 21. §-ban megjelölt esetet — a tanév végén (esetleg a paedagógiai vizsgálatra való tekintettel már május hó végén) nem tagadható meg; annak megítélése azonban, hogy a benne tényleg kimutatott gyakorlat a középiskolai törvényben megkivánt gyakorlati kiképzés kellékeinek megfelel-e vagy sem, a tanárvizsgáló bizottságok hatáskörébe tartozik.

24. Az igazgató a gyakorlati tanárképzésről tanévenként július hó 15-ig jelentést tesz a miniszternek az illetékes tankerületi kir. főigazgatóság útján.

E jelentéshez melléklendők a vezető tanárok személyes jelentései.

Mind az igazgató, mind a vezető tanárok előadják jelentéseikben azokat a tapasztalatokat, melyeket a gyakorlati tanárképzés körül a tanév folyamán szereztek, s azonkivül egyetértőleg behatóan jellemzik egyenként a gondjaikra bízott tanárjelölteket, részletesen kiterjeszkedve elméleti képességökre, gyakorlati alkalmazhatóságukra, tanító és fegyelmező ügyességökre, hivatali szorgalmukra és társadalmi magatartásukra.

25. A főigazgató még ezt a jelentést megelőzőleg minden év május hó 15-ig arról tegyen javaslatot, hogy a jövő tanévben mely intézeteken és melyik tanárok vezetése mellett véli a gyakorlati tanárképzést berendezendőnek.

26. A tankerületi kir. főigazgató az intézeteknél végzett hivatalos látogatásai alkalmával kiváló figyelmet fordít a gyakorló tanárjelöltek működésére és általában a gyakorlati tanárképzés módjára. Tapasztalatairól mind a hivatalos látogatásokra vonatkozó évközi jelentéseiben, mind évvégi zárójelentésében beszámol.

A 22. §-ban említett »Bizonyítvány« mintája:

..... szám.

19.... Bizonyitvány.

....., ... tanárjelölt úr, aki ..... évi ..... hó ....n .... megyében született és ..... vallású, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak ..... évi ..... hó .... sz. alatt kelt rendeletével a ..... iskolához gyakorlati tanári kiképzése végett beosztatott, s itt mint gyakorló tanárjelölt.....-től a jelen bizonyítványkelte napjáig működik; ez időben az alant felsorolt iskolai teendőket végezte:

Rendszeres látogatogatást végzett mikor, mely osztályokban, mely tárgyakban?	
Segédkezett a könyvtárban, szertárban, igazgatói irodában, egyebekben; mikortól meddig?	
Az iskolai szervezetre vonatkozó utmutatásban részesült-e s ki által?	
Szaktárgyának melyik részét dolgozta fel módszeresen?	
Mely tárgynak mely osztályokban való tanításával volt megbizva? Mikortól meddig?	
Kik voltak szaktárgyaiban szakvezető tanárai?	

Kelt ..... 19.....

(Az intézet pecsétje.)

.....

igazgató.

A gyakorlati tanárképzéssel megbízott intézetek és tanárok. A gyakorlati tanárképzés ügyében kibocsátott, fentközölt miniszteri rendelet által megindított intézkedések eredménye a következő. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 70355/1905. sz. rendeletével a következő intézeteket, illetőleg tanárokat bízta meg a gyakorlati tanárképzéssel és a következőképen osztotta be a jelentkezett tanárjelölteket:

I. Budapest székesfővárosi főigazgatóság: Budapest, V. ker. állami főgimnázium: Beyer (tört.—földr.) mellé 4 ösztöndíjas jelöltét, Roseth (lat.—gör.) mellé 1 ösztöndíjas jelölt. — Budapest, VI. ker. állami főreáliskola: Kemény Ferenc (francia) 2 ösztöndíjas jelölt, Dörre (szabadkézi rajz) 1-öd. jelölt.

Balog Mór (fizika) 1 öd. jelölt. — *II. Budapest vidéki főigazgatóság:* Szolnoki állami főgimnázium: Nógrády (magy.—latin) 2 öd. jelölt. — *III. Besztercebánya főigazgatóság:* Körmöcbányai áll. főreáliskola: Teschler (természetrajz—vegytan) 1 öd. jelölt. — *IV. Debreceni főigazgatóság:* Debreceni állami főreáliskola: Jeszenszák (math.—fizika) mellé 1 öd. jelölt. — *V. Győri főigazgatóság:* Győri állami főreáliskola: Kuszák (német) mellé 1 öd. jelölt. — *VI. Kassai főigazgatóság:* Szatmárnémeti kir. kath. főgimnázium: Fodor (latin—görög) mellé 2 öd. jelölt. — *VII. Kolozsvári főigazgatóság:* Székelyudvarhelyi áll. főreáliskola: Dózsa (math.—fizika) mellé. — *VIII. Nagyszebeni főigazgatóság:* Brassói állami főreáliskola: Horger (magyar) mellé 1 öd. jelölt. — *IX. Nagyváradi főigazgatóság:* Aradi kir. kath. liceum: Lejtényi (term.—földrajz) mellé 3 öd. jelölt. — *X. Pozsonyi főigazgatóság:* Pozsonyi kir. kath. főgimnázium: Rencz (magyar, göröpotló, filozófia) mellé 1 öd. jelölt. — *XI. Szegedi főigazgatóság:* Szegedi állami főreáliskola: Csonka (kémia—fizika). — *XII. Székesfehérvári főigazgatóság:* Kaposvári állami főreáliskola: Prilisauer (math.—fizika) mellé 1 öd. jelölt. — *XIII. Fiumei korm.:* Fiumei állami főgimnázium.

Az említett miniszteri rendelettel tehát 14 középiskolát (illetőleg igazgatót) és 16 tanárt bíztak meg a gyakorlati tanárképzéssel, melyben 24 jelöltet részesítenek.

Újabban még 16 jelölt (közöttük két nő) folyamodott különféle középiskolákba való beosztásért, de ezek kérése, mint értesülünk, nagyobbára csak akkor lesz teljesíthető, ha nemcsak magok a jelöltek nem tartanak számot ösztöndíjra, hanem ha az illető tanárok is, akik mellé való beosztásukat kérték, minden díjazásról lemondanak.

Miniszteri rendelet a tanulmányi kirándulások ügyében.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a *tanulóifjúság tanulmányi kirándulásai* ügyében kibocsátotta a következő (1905. júl. 26-án 2472. sz, a. kelt) rendeletet:

»A tanuló ifjúságnak tanulmányi kirándulásai és utazásai céltudatos szervezésével, avatott vezetésével gazdag és jótékony forrásait nyitjuk meg a test és lélek harmónikus képzésére törekvő igazi nevelésnek.

Az ily kirándulások és utazások a lélek érdeklődését folyton felkötve és állandóan ébrentartva, elmélet helyett gyakorlatot, életelvek puszta hirdetése helyett magát az eleven, szines és változatos életet, erkölcsi felfogást és erőt visznek be az amúgy is fogékony, a felfrissülő szervezet által pedig még fogékonyabbá tett ifjú szivekbe és elmékbe.

Szerető őrködéssel s a kitüzött célt szem elől nem tévesztő okos kalauzolással, ki kell vezetni az ifjút a szabad természetbe, és

a létért, de magasabb eszményekért is küzdő életbe, ott ismerje meg a természet örök törvényeit, csodálja áhitatal annak fenséges titkait, megannyi bizonyítékát a Gondviselés végtelen nagyságának és bölcsességének.

Lássa ott a maga valóságában az emberiségküzdelmeit, a szellem ragyogó vívmányait, tanulja megbecsülni a munkát, szeretni a hazát s gazdagodjék szive nemes indulatokkal.

Minden tanulmányi kirándulás új meg új látókört nyit meg a látni és gondolkodni már megtanított ifjú előtt, új meg új tettre serkentő hangulatot ébreszt a tanuló lelkében, midőn színről-színre látja imádott hazájának megragadó természeti szépségekben és felemelő történeti emlékekben gazdag tájait.

Ily kirándulások szilárdítják meg a ragaszkodást s kölcsönös szeretettet tanár és tanítvány között, s megtanítják a növendékeket arra, hogy ne csak utazzék, hanem tudjon is utazni, ne csak nézzen, de lásson is, tanúljon meg tapasztalni és tapasztalatait a maga és a társadalom javára felhasználni.

Szükségesnek találtam mindezeknél fogva, hogy e tanulmányi kirándulásokat és utazásokat az alább következő szabályzattal részletesen és egyöntetüen szervezzem. Bizton számítok arra, hogy az ifjúság tanítására és nevelésére hivatott tényezők odaadó buzgalommal fogják támogatni ebben a szabályzatban lefektetett törekvéseimet.«

Szabályzat az iskolai tanulmányi kirándulásokra és utazásokra vonatkozólag. Közzététetett a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1905. évi 2472. eln. sz. a. kelt rendeletével.

Az iskolai kirándulások a dolog természeténél fogva kétfélék:

a) a szorosabb értelemben vett osztálykirándulások, amelyeknek főcéljuk, hogy az iskolai tanítás keretében s vele kapcsolatban az illető hely környékének földjével, állat- és növényvilágával, földrajzi és gazdasági viszonyaival, történeti nevezetességeivel stb. megismertessék és megbarátkoztassák a tanulót;

b) a tágabb értelemben vett intézeti kirándulások, amelyek a helyi környezetből kilépve, az iskolát az ország és a nemzet egészével juttatják kapcsolatba.

Az előbbi szempont alá foglalt kirándulások szorosan alkalmazkodnak az iskola tanulmányi és házirendjéhez, tisztán helyi természetüek, és szabályozásuk az intézeti, tanulmányi és házirend körében a tanári testületek feladata. Az utóbbi pontban említett kirándulások azonban kiemelkednek az iskola mindennapi életének és működésének köréből, s noha tervezésük és intézésük csak a tanári testületek útján történhetik, mégis szükséges néhány olyan főbb követelménynek felállítása, melyeknek érvényessége valamennyi iskolára kiterjed. Ilyen követelmények a következők:

1. Mivel a tanulmányi kirándulások legfőbb célja, hogy a tanulókat helyi környezetükből kiragadva, a hazához és nemzethez emeljék fel s

a tárgyi okulás mellett a hazafias szellemet és a nemzeti érzést fejlesszék ; körük a hazai földre korlátozandó. Idegen országokba való ilyen kirándulások csak kivételes esetekben s külön megokolásra a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyével rendezhetők.

2. A tanulmányi kirándulásokra, az iskolai munkásság érezhető kára nélkül, aránylag kevés idő jut. Hogy ez az idő minél intenzivebben fel legyen használható, a kirándulások rendezése mindenkor csak konkrét céllal s meghatározott hely vagy helyek megjelölésével történhetik. Ily kirándulásokra csupán olyan helyek szemelhetők ki, amelyeknek az egész nemzet és ország szempontjából való fontosságához kétség nem fér, s amelyek lehetőleg sokoldalú okulásra kínálnak alkalmat. Pl. első sorban maga a főváros ; másodsorban egész országrészek vagy tipikus vidékek középpontjai, egyuttal történeti nevezetességű események színhelyei (Pozsony, Kassa, Szeged, Kolozsvár, Fiume) továbbá olyan helyek vagy vidékek, ahol a táj természeti szépsége, földrajzi fontossága (dunai kirándulás a Vaskapuhoz, a Balaton, a Magas Tátra és a Szepesség, Erdély) vagy esetleg a lakosság valamely speciális foglalkozása (bányavidékek, gyárak, ipartelepek stb) érdemelnek figyelmet.

3. Tanulmányi kirándulások mindenkor csak kellő tanári felügyelet mellett és a felügyelő tanárok személyes felelősségével rendezhetők.

4. A kirándulások sikere jelentékeny mértékben függ a résztvevők számától ; ennélfogva tömegességüktől óvakodni kell. A résztvevőket számszerint és egyénenkint a tanári testület jelöli ki, s a kirándulás tervezete mindig akképen állapítandó meg, hogy egy-két szegényebb sorsú jó tanuló ingyen vehessen benne részt.

5. A kirándulások sikerének legfőbb biztosítéka a kellő előkészítés. A résztvevő tanulóknak előre tájékozva kell lenniök a kirándulás részletes tervezetéről, sőt figyelmüknek a tanulmányozandó dolgokra való előleges felhívása is szükséges még, pedig úgy, hogy a tájékoztatás csak annyira terjedjen ki a részletekre is, amennyire szükséges, hogy felkeltse a tanulók érdeklődését a helyszínen való megszemlélésre.

6. Mindegyik intézet tanári testülete több évre általános tervezetet készít, amelyben rövid megokolással megjelöli a tanulmányi kirándulásoknak azt a körét, amelyet a helyi körülmények figyelembe vételével az illető iskolára nézve legajánlatosabbnak tart. E tervezetet jóváhagyás végett az igazgató közvetlen felsőbb hatóságának bemutatja.

7. A fentebbi pontban megkívánt tervezet alapján a tanári testület évenkint kellő időben elkészíti a legközelebbi tanulmányi kirándulás részletes tervezetét és költségvetését s ezt az igazgató jóváhagyás végett felterjeszti közvetlen felsőbb hatóságának.

8. Tanulmányi kirándulások évenkint egyszer az iskolai év kezdetén, vagy a tavaszi időszakban (legcélszerűbben a husvéti szünet felhasználásával, esetleg az ifjúsági tornaversenyekkel kapcsolatban) legfeljebb 5—10 napnyi időre rendezhetők.

9. A tanulmányi kirándulásokat vezető tanárok és tanítók és pedig 1—20 tanulóig egy, 20—40 tanulóig két, és 40—60 tanulóig három tanár, illetőleg tanító, amennyiben a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendel-

kezése alatt álló tanintézeteknél működnek, a vasuti vagy gőzhajózási II. osztályú viteldíj megtérítésén felül napidíjban részesülnek.

Ha a kirándulás fél vagy legfeljebb egy napot vesz igénybe, ezen költséget és napidíjat az igazgató fizeti ki az intézet tanszer-átalánya, vagy ha ebből nem telik, kivételkép az intézet házi-átalánya terhére.

Az egy napnál hosszabb időre tervezett tanulmányi kirándulások vezető tanárainak utiköltségeit s napidíjait a vallás- és közoktatásügyi miniszter fedezi, de csakis abban az esetben, ha ezt az igazgató felettes hatósága útján előzetesen s idejekorán kieszközli.

10. A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelkezése alatt álló tanintézetek igazgatói feljogosíttatnak, hogy amennyiben célszerünek látják, minden egyes tanulótól a beiratkozások alkalmával a tanulmányi kirándulások s utazások céljaira egy korona díjat szedhessenek, Az így befolyó összeg, mint tanulmányi kirándulási s utazási alap külön kozelendő s számolandó el. Az igazgató ezen díj alól a szegénysorsú tanulókat felmentheti.

Azon igazgatók, akik e díj szedését életbeléptetik, tartoznak ezt a vallás- és közoktatásügyi miniszternek tudomásvétel végett bejelenteni.

Miniszteri rendelet az alkoholizmus leküzdése tárgyában.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1905. szept. 9-én 3600. eln. szám alatt *az alkoholizmusnak a tanulóifjúság körében való leküzdése tárgyában* valamennyi tanker. kir. főigazgatósághoz, kir. tanfelügyelőséghez, tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézet igazgatóságához, a felsőbb kereskedelmi iskolák főigazgatójához, a felsőbb leányiskolák miniszteri biztosához és a kereskedő- és iparostanonciskolák főigazgatójához a következő rendeletet intézte:

»Több ízben hangsúlyoztam már az alkoholizmus elleni mozgalomnak közegészségügyi, közerkölcsi és társadalmi fontosságát.

Minthogy pedig a jövő fejlődés érdekéből az ifjúság nevelésénél tartom leginkább érvényesíthetőknek és érvényesítendőknek azon irányelveket, melyek az alkoholizmus leküzdésénél figyelembe veendők, az e részben hivatali elődeim által és általam kiadott rendelkezéseket az újabb tapasztalatok alapján még az alábbiakkal találtam kiegészítendőknek:

1. Fennálló tanulmányi rendszerünk nem engedi meg azt, hogy a tanulóifjúság a tanintézeten kívül szervezett egyesületekbe léphessen, e tekintetben tehát az alkoholellenes egyesületekre nézve sem tehetek ugyan ez idő szerint kivételt. Mindazonáltal módot és alkalmat kívánok nyújtani a fiatalságnak arra, hogy időnként teljesen tájékozott egyének által nyerjen felvilágosítást és irányítást az alkohol élvezetének káros hatásáról és az alkoholizmus elleni küzdelem módjairól. Megengedem ennélfogva, hogy úgy a népiskoláknak erre már érett növendékei, valamint a polgári- közép-,

felső kereskedelmi és felsőbb leányiskolák, a tanító-, tanítónő- és óvónőképzőintézeteknek, hasonlóképpen a kereskedő- és iparostanonciskoláknak növendékei lehetőleg egyik tanítójuk, vagy tanáruk vezetése mellett részt vehessenek a »Magyar alkoholellenes egyesület«, illetőleg »Good Templar« egyesület által, akár az illető iskolákban, akár az egyesületek helyiségeiben vagy erre alkalmas más helyeken időnként tartandó ily tárgyú előadásokon. Az előadók kijelölését és az előadások tárgyának megállapítását az illető intézetek és a nevezett egyesületek előljársága közös egyetértéssel határozzák el.

2. Kijelentem, hogy az elemi népiskolák és középfokú tanintézetek azon tankönyveinek engedélyezésénél, melyekre vonatkozólag a folyó évi 1841. eln. sz. vallás- és közokt. min. rendeletben kimondatott, hogy az alkoholellenes küzdelemre vonatkozó közleményt kell tartalmazniok, az említett alkoholellenes egyesületeknek módot fogok nyújtani arra, hogy szakvéleményt nyilvánithassanak.

3. Megengedem, hogy a tanító-, tanítónő- és óvónőképzőintézetekben az alkoholizmus pusztításait ismertető előadások tartassanak és pedig a tuberkulózis megelőzésére és leküzdésére vonatkozó ismertetéssel kapcsolatosan. Az előadások tárgyát és idejét, valamint az előadók kijelölését az illető intézet igazgatósága és az érdekelt egyesületek egyetértőleg állapítják meg. Az előadások, melyek hallgatása a növendékekre kötelező, legfeljebb kéthetenként egyszer tarthatók.

4. Elrendelem, hogy az alkoholizmus és tuberkulózis elleni küzdelem szolgálatában tartandó előadások céljára az összes, bármily fokú állami tanintézetek helyiségei a tanulmányi rend sérelme nélkül az országban mindenütt átengedendők, ha a felolvasások vagy gyűlések idejének bejelentése mellett az intézet igazgatósága idejében (legalább 8 nappal előbb) megkerestetik.

5. Megjegyzem végül, hogy az »Uránia« tudományos egylet az alkoholizmus elleni küzdelmet szintén felkarolván, e kérdést népszerű előadásban feldolgoztatta s az erre vonatkozó ismertető füzetet az iskoláknak mielőbb meg fogja küldeni.

A felolvasásokhoz az »Uránia« vetített képeket is bocsát az iskolák rendelkezésére. Az ehhez szükséges diapositiv-képek kikölcsönzése iránt az iskolai igazgatóságok a nevezett tud. egyesülethez forduljanak.

Jelen rendeletem végrehajtására különös súlyt helyezek s elvárom a Címtől, hogy célzataim megvalósításában hathatósan fog támogatni.«

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A X. alkoholellenes nemzetközi kongresszus tanulságai.

A küzdelem jelentősége. A művelt világ tudósai és tudománykedvelői nagyszámú érdeklődő jelenlétében tanácskozásra gyültek össze fővárosunkban. A tanácskozás tárgya elsőrangú volt: a szeszes italok élvezetéből eredő károk és bajok kimutatásával a közegészség, közerkölcs és közgazdaság védelme, előmozdítása. Széles és mély mederben folyt az eszmecsere, a kérdés sok oldalára kiterjedt. Mintegy hatvan előadást tartottak magyar, német, francia és angol nyelven, legalább háromannyi hozzászólással s a kérdésre vonatkozó kiállítással. Lefolyásáról bőven beszámoltak a napilapok, itt az iskolával kapcsolatos tanulságokat foglaljuk össze.

Statisztikai adatokkal, szemléltető képekkel kisért fejtegetésekben kimutatták, hogy az alkoholtartalmú italok károsan befolyásolják az egyén és ivadék egészségét, nem táplálnak, hanem mérget visznek a szervezetbe. Állatokon végzett kisérletek azt mutatták, hogy az alkoholizált alanyok az infekcióra nagyobb hajlamot tanusítanak, fajfentartásuk kevésbbé sikerült, mint az alkoholtól ment alanyoknál. Az emberanyagon végzett megfigyelések hasonló eredményre vezettek. Tartózkodó egyének nagyobb munkaerőt voltak képesek kifejteni, mint az ivók. Feltüntették a romboló hatást, melyet Afrika bennszülöttjeire a szeszes italok bevitele gyakorolt. A fejtegetések során tisztázódott az egészség és betegség fogalma: betegség nemcsak a tüdővész, tifusz, hanem a figyelő, emlékező, itélőképesség, erkölcsi érzék, akaraterő fogyatéka, hiánya is, mi sok esetben az alkoholélvezetre vihető vissza.

Fel voltak sorolva a különböző bűntények, melyek a szeszes italok folyományaiul tekinthetők s a velük szemben gyakorolható itélkezés mértéke és módja. Be volt mutatva a vagyoni züllés s a közgazdaságnak ebből folyó vesztesége, fontolóra véve az államnak a szesztermelésből származó jövedelme s az alkohol korlátozásából eshető kára.

Alapelv gyanánt a teljes absztinencia tantétele szűrődött le, a borközi állapotban elkövetett bűntényekkel szemben enyhébb, de az iszákossággal szemben szigorúbb itélkezés, az állam és közgazdaság veszteségének rekompenzációja a szesztermelésre fordított tőke felszabadulása esetén; módszerül kijelöltetett a példaadás, a minden vonalon való kioktatás, állami támogatás, társadalm iagitáció, korcsmaügy rendezése s mindenekfelett a jövő nemzedék megmentése az iskola útján.

A küzdelem tudományos értéke s reális haszna kétségbe nem vonható. Sebezhető oldala, hogy a szakértőknek még óriási kvantuma nem nyilatkozott e kérdésben s hallgatásával, negativ álláspontot látszik elfoglalni, aminek súlyát a mérsékelt szeszélvezők normálisnak tetsző életkörülményeinek szemlélése nagyobbítja. Rés látszik azon állításon is, hogy az alkohol méreg, tehát még gyógy-

szernek sem alkalmazható s mivel az emberi szervezetben alkohol nincs, büntetlenül abba be sem vihető. Az eddigi eredmények azonban nem hagynak fenn kétséget az iránt, hogy a küzdelem fedezni fogja gyengének látszó oldalát s betömi a rést, melyen át a cáfolat nyilai behatolhatnak. A küzdelem bizonyos szociális cél szolgálatában is áll, hogy t. i. a nép csak absztinencia útján művelheti ki magát s érheti el jogait, amely cél magában véve nemes és helyes is, csak mintegy a homloktérbe állítani szükségtelen.

Az iskola feladata. Az alkoholizmus veszélyeinek elhárításában legtöbbet tehet az iskola. A felnőttek egy része kineveti a küzdelmet, másika nem elég intelligens a küzdelem jelentőségének felfogására, harmadika már nem tud szabadulni a szokás hatalmától. Azért az iskola van hivatva felvenni a küzdelmet a jövő megmentésére. Mindennemű iskola: *elemi* a tanító példaadásával, a gyermek felfogásához mért, lehetőleg szemléltető, tanulságos elbeszélés alakjába öltöztetett felvilágosítással; *főiskola* a tárgyak keretébe vont szakszerű fejtegetésekkel, főleg az orvostani hallgatóknak ez irányban való alapos kiképzésével, az ifjúsági társulatoknak a küzdelembe való belevonásával.

De főként a *középiskola* nyolc évi, szaka, nagy fogékonyságával külső behatások iránt, tehet sokat. S itt első és főkellék az igazgató és a tanári testület komoly érdeklődése, buzgalma. A tantárgyak mindegyikében van alkalom a tanulók felvilágosítására. Mégis kívánatos, hogy az igazgató vagy legalább egy szaktanár a kérdéssel tüzetesen foglalkozzék, mert csakis a tárgy beható ismerete után lehet erővel és nyomatékkal hozzányúlni a dologhoz. Szülői értekezletek, ha ugyan azokon a szülők nem annyira tanítani, mint inkább tanulni kívánnak, alkalmasak lehetnek a küzdelem propagálására. Ily értekezleteken, kvázi pedagógiai zsúrokon, a küzdelemmel kapcsolatos egyéb tárgyat is lehetne ismertetni (tüdővész, szembetegség elleni védekezés, a dohányzás káros volta, erkölcsi betegségek stb.).

A küzdelem alapossága s tervszerüsége céljából elkerülhetetlenül szükséges, hogy a tanári testület minden egyes tagja tanítványai testi és szellemi fejlődését meghatározott elvek szerint figyelemmel kisérje. A megfigyelések felhasználásával és saját megfigyelései alapján az igazgató vagy egy alkalmas tanár adatokat gyűjthetne a kérdés tudományos megállapításához. A szempontokat könnyű volna megállapítani, míg az adatokat teljes elfogulatlansággal kellene vezetni, s elfogulatlanul vonni le belőlük a konklúziót.

Az iskolai könyvtárakba alkalmas s a kérdést több oldalról tárgyaló magyar könyvet kell (először iratni, fordíttatni, azután) beszerezni, az olvasókönyvekben pedig nem egy nyulfarknyi darabbal eleget tenni a miniszteri rendeletnek, hanem érdemleges közleményeket adni. Talán a nehéz és hosszú mitológiai, számokkal, nevekkel telített s agykínzó ekzotikus történetek engednének egy kis helyet e nemű olvasmányoknak is, melyeknek azért, mert közhasznú ismereteket terjesztenek, egyáltalán nem kell leszállniok a stílművészet magaslatáról.

Minden habozás nélkül behoznám az egészségtant a középiskola I—II. osztályába, lefoglalva a szépírás óráját, elvéve egy-egy órát valamelyik nyelv tanításából. Az itt nyert ismereteket később fel lehetne frissíteni a természetrajzi s filozófiai tanítás fokán. Az egészségtan kötelező tanítását a kongresszus is követelte. Még orvosra sem volna szükség, mert más halandó is felemelkedhetik addig, hogy elemi élet- és egészségtant tanítson. Annál jobb, ha alkalmas orvos, ki a pedagógiához is ért, tanítaná.

Tanulók kirándulásain a szeszes italok élvezete mellőzendő. E sorok írója szomoruan gondol vissza az utolsó országos tornaversenyre, melynek központi szabályzata figyelmen kívül hagyta az erre való intézkedést, bár ily értelmű kérelem intéztetett az illetékes hatósághoz. A tanulóra rossz hatással van, ha egyik intézet megenged valamit, amit a másik tilt s ha, ami esetleg tiltvá van otthon, megengedtetik a fővárosban.

Hogy az önképzőköri tevékenység, írásbeli gyakorlatok felkarolhatják a küzdelmet, magától értődik, csak még azt tartanók kívánatosnak, hogy amint a kormányhatóságtól várjuk a támogatást, úgy a szakértő orvosok, az orvosi tudomány jelesei is emeljék fel szavokat a közügy érdekében; mert bármily világra szóló nevük van e küzdelem vezetőinek, de mert azok külföldiek és nálunk kevéssé ismertek, tanításuk nem oly nyomós, mintha hazai, ismert nevű jeleseink állnának a küzdők sorába.

Eredményes lehet, ha egyes alkalmas előadók iskoláról-iskolára járnak s e küzdelemmel a tanulókat Heleniusné módszerében megismertetik azon intelem mellett, hogy a hallottakat beszéljék el szüleiknek s a felnőttek ellenkező példáitól magukat félre ne vezettessék.

Külföldön számos ifjúsági társulat van, melyek az absztinencia fogadalmát letevő ifjak ezreit foglalják magukba (Good Templar, Band of Hope stb.). Ezekről a társulatokról azt jegyeztük meg, hogy mivel általán szabadkőmíves intézmények, be csak olyanok lépjenek, kik ez intézmények barátai, a többiek maradjanak kívül s ha majd elérkezik az ideje (még várhatunk !), a saját életelveiknek megfelelő társaságokban egyesüljenek.

Csak semmi erőszak ! Sehonnan és semmi irányban. A testet ideig-óráig lehet, de a lelket egy pillanatra sem lehet erőszakkal meghódítani. Az ügy oly igaz, célja oly nemes, hogy türelemmel és a szeretet eszközeivel is ki fogja vívni diadalát és jogait.

A kongresszusnak némely oldalról való bírálata. A tanácskozás nemzetközi jellegű volt. Ennek megőrzése mellett magyarul is lehetett előadni, hozzászólni. Csakhogy a magyar szó gyér használata mellett nem domborult ki az a tény, hogy e kongresszust Magyarország fővárosában tartották. Magyar részről, nem említve az egyes törvényhatóságoktól kiküldött egyes, jobbára orvos-képviselőket, nem volt eléggé látogatott. Főleg az iskola felől lehetett volna nagyobb érdeklődést várni, bár egyes fővárosi iskolák növendékei is megjelentek némely előadáson.

A szervezés laza volt, nélkülözte azt az erősebb kapcsot valamely markánsabb egyéniségben, ki a kongresszus tagjait közelebbi érintkezésbe hozta volna.

Eleitől végig zavarta az előadásokat s boszantotta a hallgatóságot az ülőhelyek zörgetése s összezsúfolt elrendezése. Másutt a székeket ily alkalmakkor léccel összeerősítik s köztük legalább annyi spatiumot hagynak, hogy a rajtuk ülők szomszédaikat ne inkommodálják.

A munkaprogramm túlhalmozott volt; naponkint három ízben, mindenkor 4—5 előadás s temérdek hozzászólás meghallgatása mellett alig maradhatott a külföldieknek idejök, hogy fővárosunk nevezetességeit megtekintsék. Általán nagy beszélési kedv uralkodott.

Túlzásnak tartjuk, hogy a tudós előadók egymásra licitáltak az ellenkező véleményüek lekicsinyelésében; amit az egyik csak »Unwissenschaft«-nak nevezett diszkrétebben, azt a másik »Dummheit«-nak, a harmadik »Schwindel«-nek titulálta. Az igazság pedig az, hogy a komoly tudomány méltóságosan halad előre, érvekkel harcol, nem szidalmakkal.

Túlzás a küzdelemnek a magánéletbe való úgyszólva erőszakos betolakodása. Már mégis csak sok az étel- és italrendet hatalmilag megszabni akarni, szemináriumokban, katonaiskolákban, vasutaknál az emberekre »hopkos«-t tukmálni, mikor a nyilvános ivóházak meg gombamódra tenyésznek.

A véleményszabadságon erős csorbát ütött egy felszólalás, mely a vallást privátügynek jelentvén ki, tiltakozott az ellen, hogy egy nemzetközi kongresszuson evangeliumi italokkal hozakodjanak elő. Távol legyen tőlünk, hogy e tudományos kérdés fejtegetésében épen a vallásnak az alkoholizmus körüli nagy szerepére s fontosságára rámutassunk, csak azt emeljük ki, hogy egy kongresszus azért, mert internacionális, a vélemény- és szólásszabadságot meg nem fojthatja s amint a hallgatóság meghallgatta a vallás nélküli beszédeket, ugyanúgy kötelessége tisztelni a vallással kapcsolatba hozott előadásokat is.

A »vörös péntek« hangulata a kongresszus tárgyalásaiba is behatolt. Erős szociális jellegű beszédek hangzottak e napon, melyek közbeszólásokat is provokáltak: »Nem ide való! Mondja el az utcán, a képviselőházban!« A karzat azonban élénken nyilvánította tetszését. Való igaz, hogy az alkoholizmus erősen gátolja az alsóbb néposztályok művelődését, azért e betegségtől a népet megszabadítani mindnyájunk kötelessége. De igazságtalanság volna az alkoholizmus okát minden másban keresni, csak a népben magában nem, mindenkit felelőssé tenni, csak az alkoholistát nem, amint tévedés volna hinni azt is, hogy a kenyere javát megett munkás, szabaduljon bár az alkoholizmustól, képes lenne oly előhaladást tenni a kultúra útján, mintha azon időt, mely egykor hatalmában volt, gyermekifjú éveit, s azt, melyet az alkoholizmus szolgálatában töltött, mind a maga művelésére, tanulásra fordította volna.

Ily benyomások és tanulságokkal vettünk búcsut a kongresszustól, hogy majdan két év múlva újra találkozzunk Stockholmban, amikor talán nem mint eddig, csak a másoktól kiderített tanokat hirdethetjük, hanem saját vizsgálatainkkal, kisérleteinkkel, megfigyeléseinkkel, a megtört úton való előrehaladással járulhatunk hozzá mi is az eszmék tisztázása s a további feladatok megoldásához.

(Pécs.) *Vass Bertalan dr.*

Klein Felix pedagógiai törekvései.

(1905. okt. hó 12-én Budapesten tartott előadása alkalmából.)

A Magy. Tud. Akadémia *Bólyai-díjának* első odaitélése alkalmából vendégeül fogadta a mathematikai tudományok két világhirű művelőjét: *Klein* Felix göttingeni tanárt és *Darboux* Gastont, a párisi egyetemen a Faculté des sciences doyen-jét. A tanárságra nézve különösen annak a körülménynek volt jelentősége, hogy e két tanár a mathematikai és fizikai társaság meghivására pedagógiai érdekű előadások megtartására vállalkozott; ismertették ugyanis azokat a törekvéseket, melyek legújabban hazájukban a középiskolai mathematikai oktatás átalakítására irányulnak. E ritka alkalom számos szaktanárunk előtt emlékezetes fog maradni és azok, kik az ülést követő társas összejövetelnél *Klein* köré csoportosulva a részletekbe ható és minden irányban elmemozdító megjegyzéseiben gyönyörködhettek, felejthetetlen benyomást és a mindennapi foglalkozások ideális vonatkozásairól mély okulást szerezhettek.

Darboux előadása reámutatott a francia középiskolának, különösen a réginek, számos fogyatékosságára és az új 1902-es tanterv rendszerének ismertetése kapcsán jellemezte a mathematikai oktatás újjáalakítására vonatkozó törekvéseket. A Poroszországban — különösen *Klein*től — hirdetett eszmék kapcsolatban vannak ezekkel a legújabb franciaországi reformokkal, azonban egyetemesebb és a többi tanulmányágak oktatásához szorosabban alkalmazkodó alapelveken épülnek fel. *Klein* Felixnek erről a tárgyról megjelent számos előadása és cikke hazánkban is nagy hatást keltett és így a nálunk elhangzott szép előadásával kapcsolatosan érdemesnek tartjuk, hogy *univerzális* gondolatmenetének főbb vonásait jellemezzük.[1]

Klein pedagógiai törekvéseinek kialakulásában külsőleg a fejlődés *két* mozzanatát lehetne felismerni. Az elsőben — mely már

[1] A részleteket illetőleg utalunk a *Klein* és *Riecke* által szerkesztett két gyűjteményes munkára:

a) Über angewandte Mathematik und Physik in ihrer Bedeutung für den Unterricht an den höheren Schulen (Leipzig 1900.).

b) Neue Beiträge zur Frage des mathematischen und physikalischen Unterrichtes an höheren Schulen (Leipzig 1905.).

Ezekben *Klein* legfontosabb előadásait és az egyes tárgyakra vonatkozó részletesebb kisérleteket állitották össze. L. *Rados* Ignácnak a Budapesti Kör 1905. márc. 27-ikén tartott előadását is. (Tanáregyesületi Közlöny XXXVIII. 616—622. l.)

a múlt század 90-es éveinek derekán öltött határozott alakot — kiváltképen az egyetem elméleti oktatásának a gyakorlati élet igényeinek megfelelő átalakítása érvényesül, a második szorosan a középiskola mathematikai anyagának tanítására vonatkozik.

A fent idézett két munkában nyert e mozzanatok mindegyike határozottabb kifejezést. De ha *Klein* törekvéseit közelebbről vizsgáljuk, szükségszerüen előtérbe jut az az egyetemes felfogás, melyben a két irány szoros kapcsolata és kialakulásának egysége világossá válik. Az exakt tudományok nagyszabású fejlődését — mind az elméleti, mind a gyakorlati tudományok terén — szembeállítja a göttingeni tudós a tanügyi köröknek e fejlődést nem követő, konzervativ irányzatával, mely nemcsak a felsőfokú, hanem az alsófokú, a középiskolai oktatás menetében is a mai általános műveltség szempontjából számos szakadást mutat. *Klein* gondolatmenetének egységét azonban nemcsak ezen utilitárius törekvése biztosítja, hanem azon egyetemes felfogása is, melyet legjobban az ő saját szavainak idézésével jellemezhetünk: »Das Wesentliche ist, dass Sie die allgemeine Art unserer Strebungen verstehen, die ich hier zusammenfassend zwar als durchaus *fortschrittlich*, aber keinesweges *radikal*, als *praktisch mit den gegebenen Verhältnissen rechnend*, aber in keiner Weise *utilitarisch* bezeichnen möchte. Die verschiedenen Teile der Wissenschaft sollen, indem sie gleichmässig neben einander aber auf einander bezogen zur Entwickelung kommen, sich zu einem umfassenden Ganzen zusammenschliessen; — ich könnte, wenn Sie einen bestimmten Namen haben wollen, hiefür das Wort: *Universalismus* vorschlagen.« (»A lényeges az, hogy önök átértsék törekvéseink általános jellegét, melyeket összefoglalólag úgy jellemezhetnék, hogy minden pontban *haladást* követelnek, de korántsem *radikálisok*, hogy *gyakorlati szempontból számot vetnek az adott viszonyokkal*, de korántsem *utilitáriusok*. Azt akarjuk, hogy a tudomány különféle részei, melyek egyenletesen egymás mellett, de egymásra vonatkoztatva érvényre jutnak, egy mindent felölelő egésszé álljanak össze; — ha ennek megjelölésére épen külön nevet kivánnak, e szót: *univerzalizmus* ajánlhatom e célra.«) [1]

Az *univerzalizmus* szolgálatában állanak mindenekelőtt az egyetemi oktatás újjáalakítására vonatkozó eszméi, melyek a mathematikai tanulmányok körét jóval túlhaladják. De *Klein* működésében az a bámulatos, hogy eszméit nemcsak mindenféle körben hirdeti, hanem tényleg meg is valósítja. Hivatkozhatunk e tekintetben a göttingeni egyetemen létesített nagyszabású (technikai, elektrotechnikai, geodäsiai) intézményeire, továbbá arra, hogy sikerült keresztülvinnie, hogy az 1898-iki új porosz vizsgarend az alkalmazott tudományokat a tanári és a doktori képesítéseknél a főtárgyak sorába felvette. Mindezzel nem a technikai iskoláknak akart versenytársa-

[1] »Über die Aufgaben und die Zukunft der philosophischen Fakultät«. (Rede zur Feier des Geburtstages S. M. des Kaisers u. Königs, Göttingen 1904.)

kat szerezni, hanem az exakt tudományok terén egyetemességet, modern értelemben vett egységet akart teremteni.

A tudományok terén szükséges »*harmónia*« létesítésére első sorban az egyetemek vannak hivatva, de *Klein* átérezte azt, hogy e harmónia megvalósítása nagy mértékben attól is függ, hogy a középiskolai oktatás fogyatékosságai ne lehessenek hatással a főiskolai tanulmányok menetére. E körülmény különösen a mathematikai és természettudományi tanításban fontos ; csak az egyetemi kisérleti fizikai oktatásra kell gondolnunk. *Klein* eszméje, hogy az exakt ismeretek egész rendszere az iskolában és az egyetemen szakadás nélkülvaló nagy egészet alkosson, mivel csak így érhető el, hogy e tanulmányok korunk általános műveltségének szerves részét alkothassák. Nagyon jellemző, hogy e gondolatát nemcsak az illető szakkörökben hirdeti, hanem elmegy a *philologusok* hamburgi gyűlésére, hogy a mathematikai tanulmányok elszigeteltsége ellen emelt vádat egyetemes felfogásának kifejtésével megcáfolja.

A középiskolai oktatásra vonatkozó újabb porosz reformjavaslatok lényegükben *három* kérdés köré csoportosíthatók. Az első kettő a középiskolai mathematikai tananyag kellő átalakítását célozza, az utolsó a tanárok kiképzésének kérdésére vonatkozik.

Amit hazánkban már a régi »Utasítások« olyan sikerrel kiemeltek, azt követeli *Klein* mindenekelőtt az oktatás egysége és tartalmi értékessége szempontjából : hogy az oktatás formális anyagát reális tárgyi körökre építsük fel. E követelésének fontosságát a középiskola hivatásának modern fogalmazásából vezeti le ; az 1904. évi husvéti szünidei tanfolyamon tartott előadásában ugyanis ezeket hangsúlyozza : »Das mathematische Denken ist auf der Schule nach seiner vollen Selbständigkeit zu pflegen, *inhaltlich* aber dabei mit den sonstigen Aufgaben der Schule, d. h. mit den verschiedenen Bestandteilen der von der einzelnen Schulart anzustrebenden allgemeinen Bildung, möglichst in lebendige Beziehung zu setzen.« (»A mathematikai gondolkodás az iskolában teljes önállónak megfelelő módon ápolandó, de *tartalom* tekintetében szoros kapcsolatba juttatandó az iskola egyéb feladataival, vagyis az illető iskolanemtől elérendő általános műveltség különféle alkotórészeivel.«)

Klein második törekvése odairányul, hogy a középiskola mathematikai anyagát azokhoz az általánossakká vált gondolatokhoz alkalmaztassa,melyek a modern exakt gondolkodás alapját teszik. De ebben az irányban nem követeli az eddigi tananyag szaporítását. Már a tárgyi körök szigorú feldolgozásánál is nélkülözhetetlen sok olyan alapfogalom, mely a mai oktatásban csak becsempészve és minden rendszer nélkül fordul elő. Szakítani kell a XVIII. században megállapított és a mai napig uralkodó rendszerrel ; a mai értelemben vett alsófokú oktatásnak a ma általánossá vált gondolatok megértését kell előkészítenie. E követelés részletes teljesítését az új francia tantervvel összhangzóan abban találja, hogy az oktatás középpontjába a függvény fogalmának pontos ismertetését helyezi. Az oktatás azonban ne szünjék meg elemi lenni ; ezt a térszemlélet és a gyakorlati

érzék fejlesztésének állandó szemmel tartásával érhetjük el. A függvény fogalmának ismertetésével elérhető, hogy a gyakorlati alkalmazások, a fizikai és geometriai oktatás számára legfontosabb, de különben teljesen elemi függvényeket szigorubban tárgyaljuk és, lehetőleg grafikai eljárásokkal, tényleg előállítsuk. A differenciál- és integrálszámítás elemi műveletei e függvényeken a felsőbb osztályokban egészen pontosan és tudatosan, sőt a megfelelő szimbolumok szabad használatával végzendők. A középiskola ilyen módon a mai követelésekhez alkalmazkodva készítené elő növendékét egyetemi pályájára. Megszünnék tehát az a nagy hézag, melyet az egyetemi oktatásnak eddigelé nem sikerült betöltenie. Az egyetemre kerülő, természettudományokkal, orvosi és technikai tanulmányokkal foglalkozó hallgató már a középiskolából magával hozná azokat az elemi ismereteket, melyeken az egyetem tudományos rendszerei alapulnak. Ezen eddigelé hiányzó ismeretek utólagos elsajátítására több ízben történt kisérlet a külföldi főiskolákon, de ez igazi sikerrel azért sem járhatott, mivel már elkésve és csak futólag pótolhatta az említett hézagot. Megemlítjük, hogy ez idő szerint már öt poroszországi középiskolán alkalmazzák azt a tervet, melyet *Klein* az oktatásnak ilyen irányban történt tökéletesbítése céljából közrebocsátott.

Klein harmadik törekvése a tanárok gyakorlatibb kiképzését célozza. Nincsen szükség arra — úgymond — hogy a tanárjelöltek mindegyike a legelvontabb fejezetek összességébe mélyebben behatoljon, ennek később csak a legkevesebben veszik hasznát; hanem kellő általános műveltség elsajátítása után inkább gyakorlati (technikai, elektrotechnikai, geodäziai, ábrázolómértani) irányban kellene a jelöltek nagyrészének tudását tökéletesíteni. E gyakorlati képesítésnél elsősorban a középiskolát érdeklő fejezetekre kell tekintettel lenni, de azután figyelembe kell venni azokat a modern problémákat is, melyeket a tanárok tudományosan tovább fejleszthetnek.

Végül megemlítjük, hogy hasonló irányú törekvések nyilvánulnak ez időszerint Poroszországban a fizikai, a természetrajzi és az egészségtani oktatás keretében is. A hamburgi, a breslaui és a meráni konferenciákon e kérdésről a német természettudósok legkiválóbbjai nyilatkoztak és különösen azt hangsúlyozták, hogy a természetrajzi tárgyak oktatását — még pedig a sokat megtámadott *biológiai* alapon — egészen a legfelsőbb osztályokig ki kell terjeszteni. Kívánatos volna, ha e kérdéssel hazánk szakkörei is részletesebben foglalkoznának.[1]

[1] L. erre vonatkozólag: »Beiträge zur Frage des naturwissenschaftlichen Unterrichtes an höheren Schulen», kiadta: Max *Verworn* (Jena, 1904.).

Dr. Goldziher Károly.

Adatok a reáliskolai latinnyelvi tanításhoz.

1903-ban összeállítottam s az O. K. T. Közlönyben közzé tettem néhány statisztikai táblázatot, részint a főreáliskolai latin nyelvet tanuló növendékekre, részint a főreáliskolában végzett ifjak pályaválasztására vonatkozólag. Abban az időben ugyanis sok szó esett a reáliskolai latinnyelvi tanításról, de különösen a reáliskolai latinnyelvi érettségi vizsgálat eszméje kapcsán, a gimnázium és reáliskola teljesen egységes jogosításáról.

Midőn az O. K. Tanáregyesület választmánya az 1903. évi pünkösdi ülésén határozottan állást foglalt, nem ugyan a reáliskolai latin tanítás ellen, hanem csupán a reáliskolai latin érettségi ellen, Bürner Sándorral egyetemben sokan azt hittük, hogy »le kell mondanunk tehát, hogy a folyton hanyatló és népszerütlen reáliskolát a latin nyelvvel megmentsük«. (O. K. T. Közlöny, 1904. évi január 31-i szám.)

Ha azonban a legújabb értesítők adatait alaposan megszemléljük, úgy vélem, nem alaptalan az az erős hitem, hogy a főreáliskolai latinnyelvi érettségi vizsgálat eszméje is az a bibliai leányzó, aki nem halt meg, csupán alszik.

Midőn az 1902/3. tanévi értesítők alapján összeállított táblázataimat közöltem, adatokkal kivántam szolgálni annak beigazolására, hogy mily sokan óhajtanak latinnyelvet tanulni a reáliskolában, továbbá arra, hogy hány latinra is képesített tanár működik a reáliskoláknál s hogy hány tanuló lép olyan pályára a főreáliskolai végzett ifjak közül, amelyen latin érettségi is szükséges.

Sapienti pauca ! Hiszem, hogy ez a néhány adat hangosabban szólt a vizsgálódó és fontolgató léleknek, mint tán holmi hosszú lére engedett értekezés.

Ám a legújabb adatokból összeállított táblázatok is érdemesek a megszívlelésre s hozzájárulhatnak részben annak a fentebb említett szunnyadó leányzónak az ébresztgetéséhez.

Nem teljesen pontosak ugyan eme táblázatok, mert néhány rovatot üresen kelle hagynom ; a nagyszebeni ág. h. ev. főreáliskola értesítője nem közölte ugyanis, hogy a felsőbb osztályú növendékek közül hány tanulta a latin nyelvet.

Mindamellett az üresen maradt rovatok mitsem vonnak le az egész táblázatos kimutatás értékéből. Nagyjából, már a mint a pályaválasztásról szóló táblázatból következtetni lehet, a nagyszebeni ág. h. ev. főreáliskolai felsőbb osztályú növendékek közt is akkora a latin nyelvet tanulók arányszáma, mint az ország többi főreáliskolájában.

Az I. táblázat összeállításánál ismét csak a vizsgálatot tett rendes tanulókat vettem figyelembe ; úgy, mint 1903-ban. Adatok hiányában nem mutathattam ki ama tanulóknak óriási számát, akik

a tanév elején beiratkoztak ugyan a latin nyelv tanulására, de évközben kimaradtak, vagy a latin tanulásától eltiltattak. Ám így is kitünik, hogy az ország 25 főreáliskolájában — (a nagyszebenit nem számítom, mert annak adatai ismeretlenek ; a zsolnai főreáliskolának pedig IV. és V. osztályú tanulóit sorolom az I. táblázat 3. és 4. rovatába, mert e két osztályban tanították a latin nyelvet.) — 2591 tanuló közül 693 tanult latin nyelvet, vagyis 26.74 százalék. Pedig Déva, Körmöcbánya és Versec kivételével a főreáliskolák helyén a középiskola másik fajtája is megvan.

Hát ha még a latinra beiratkozott, de tanév közben kimaradt vagy kitiltott növendékek száma is növelné ezt a nagy százalékszámot ?

Már az 1903. évi táblázatomból Kálmán Miksa dr. annak idején levonta a következtetést. Igy szólt ugyanis : »Mit is bizonyítanak a Révai dr. közölte adatok ? Azt, hogy a reáliskolai tanulók nagy része tanul latinul, hogy a latin nyelv tanítása szükséges a reáliskolában. Még jobban látnók ezt abból az óriási számból, mellyel a reáliskola V. osztályú tanulói — kik előtt a latin nyelvi tanfolyam megnyílik — ebbe tódulnak. Az V. osztályú tanulóknak nem 26%-a (ennyi volt 1902/3-ban.), hanem 50%-a, néha még ennél több is jelentkezik.« (O. K. T. Közlöny, 1903/4. évfoly. 273. lap.)

Imént említett soraival kapcsolatban Kálmán Miksa dr. arról is elmélkedik, hogy mi annak az oka, hogy idővel a latinra jelentkezők száma olyan nagyon megcsappan. Minthogy ama okok, melyeket Kálmán dr. felsorolt, mindmáig fennállanak, nem lesz érdektelen reprodukálni sorait :

»Személyes tapasztalatom, melyet ugyan csak egy intézetnél, de évek hosszú során át szereztem, azt mutatja, hogy a tanulók legnagyobb része csak kényszerüségből marad ki ebből a tanfolyamból. Azért, mert nem bírja el a latin nyelv tanulásával járó terhet. Ez a túlterhelés több okból származik.

Először : a kötelezett 32 tanórán felül még 4, illetve 3 órával többet kell a latinul tanuló növendéknek hetenkint az iskolában ülni s a napi 4—6 tantárgyon felül még egy tantárgyból kell neki készülni.

Másodszor : a csekély óraszám mellett, melyben a latin nyelv tanítása a reáliskolában folyik, okvetlenül kell, hogy a tanár a tanulóval szemben fokozott igényekkel lépjen fel.

Harmadszor : a kilépésnek legkülönösebb oka azonban a kitiltás. A Szabályzat értelmében ugyanis az a tanuló, ki a rendes tantárgyak egyikéből megbukik, a latinnyelvi kurzusból kitiltandó. Pedig egyik-másik tanuló ép azért akarná a latin nyelvet tanulni, mert érzi, hogy a mennyiségtanhoz, rajzhoz vagy más reális tantárgyhoz nincs tehetsége, érzi, hogy nem való a műegyetemre s a többi szakiskolákba, melyekre épen a reáliskola készít elő. Neki jobban megfelelne a jogi pálya, de az arra előkészítő latin tanfolyamból kitiltják, ha pl. a mennyiségtanból megbukik a tanév folyamán.

Ilyen tapasztalatok minden esetre nemcsak az én iskolámban szerezhetők, hanem a többi reáliskolákban is. S e tapasztalatok megjelölik a módot, hogy hogyan kellene a latin nyelv reáliskolai tanítását reformálni«.

* * *

Az I. táblázatra vonatkozólag megjegyzem, hogy a 7. rovatban a zárójelbe tett számok a főreáliskola latin nyelvre is képesített tanárainak számát jelentik.

Ugyancsak a 7. rovatban a kérdőjelek azt jelentik, hogy az illető intézetek értesítőjében nincs feltüntetve, hogy a tanárok mely tárgyakból vannak képesítve. Ezen iskolák egy részében azonban mégis a főreáliskola kebelébe tartozó tanárok adják elő a latin nyelvet, miből hihető, hogy ott is vannak a latin tanítására képesített szakemberek.

A 8. rovatban a g. azt jelenti, hogy ott a latint gimnáziumi tanárok tanítják ; a fr. reáliskolai tanárokat jelent ; a v. azt jelenti, hogy ama intézetekben gimnáziumi és reáliskolai tanárok vegyesen tanítják a latin nyelvet.

* * *

Mint a II. táblázatból kitünik, örvendetes dolog, hogy a reáliskolát végzett ifjak közül igen sok lép a technikai pályákra ; de nagyon sok a tudomány-egyetemre kiván menni. Tehát ez a kimutatás is csak erősíti az előbb mondottakat.

E II. táblázatra vonatkozólag megjegyzem, hogy itt csak 25 főreáliskolát vettem tekintetbe. A 26-ikban, a zsolnaiban, még nem tettek ez ideig érettségit.

A választott pályáknál, nyomon követvén némely értesítőt, egy rovatba soroltam a vegyészi és gyógyszerészi, majd a bányász- és kohász-pályát. A szini, festői, zeneszerzői pályát a művészi cím alá soroltam. Egy rovatba került az építői és műépítészi pálya, egybe a gépészeti és gépészmérnöki is. Hivatalnoki pályát választottak közé helyeztem azokat, kiket az értesítők kishivatalnoki, alsó hivatalnoki, kisebb tisztviselői stb. cím alatt említettek. Pénzügyi pályának nevezem az adótiszti, pénzügyi, vámtiszti és pénzügyőri pályát.

I. táblázat.

Sorszám	A főreáliskola helye és jellege	Hány tanuló van a négy felső osztályban?	A négy felső osztály növendékei közül hány tanul latint?	A latin tanulók százalékban?	Van-e helyben főgimnázium?	Van-e a főreáliskolai tanárok közt latinra is képesített?	Kik tanítanak latint?
1.	Arad, áll.	84	31	36·90	Van	?	g.
2.	Brassó, áll.	81	27	33·33	»	Van (2)	v.
3.	Budapest, II. ker., áll.	157	29	18·47	»	?	v.
4.	Budapest, IV. ker., közs.	156	20	12·82	»	Van (3)	Lásd VIII. ker.
5.	Budapest, V. ker., áll.	194	26	13·40	»	Van (1)	g.
6.	Budapest, VI. ker., áll.	138	32	23·18	»	?	g.
7.	Budapest, VIII. ker., közs.	144	28	19·44	»	?	*)
8.	Debreczen, áll.	72	26	36·11	»	?	fr.
9.	Déva, áll.	115	41	35·65	Nincs	?	fr.
10.	Eger, áll.	94	27	28·72	Van	Van (1)	v.
11.	Győr, áll.	131	51	38·93	»	Van	fr.
12.	Kassa, áll.	89	31	34·83	»	?	g.
13.	Kecskemét, áll.	62	19	30·64	»	Van (1)	fr.
14.	Körmöczbánya, áll.	98	34	34·69	Nincs	Van (3)	fr.
15.	Lőcse, áll.	75	16	21·33	Van	?	v.
16.	Nagyszeben, ág. h. ev.	72	—	—	»	—	—
17.	Nagyvárad, áll.	93	16	17·20	»	?	g.
18.	Pécs, áll.	102	37	36·27	»	Van (3)	v.
19.	Pozsony, áll.	133	32	24·06	»	Van (1)	v.
20.	Sopron, áll.	79	34	43·03	»	Van (1)	v.
21.	Szeged, áll.	102	27	26·47	»	Nincs	g.
22.	Székelyudvarhely, áll.	65	19	29·23	»	Van (1)	fr.
23.	Székesfehérvár, áll.	68	26	38·23	»	Nincs	g.
24.	Temesvár, áll.	125	26	20·80	»	?	v.
25.	Versec, áll.	69	24	34·78	Nincs	?	fr.
26.	Zsolna, áll.	65	14	21·53	»	Van (2)	fr.

*) A budapesti IV. és VIII. ker. főreáliskolában egy szolgálattételre a VIII. ker. főreáliskolához beosztott polg. isk. r. tanár s egy székesfővárosi IV. ker. közs. felső leányiskolai r. tanár tanította a latin nyelvet.

II. táblázat. (A főreáliskolákban

Sorszám	A főreáliskola helye és jellege	Hittudományi	Jogi	Orvosi	Tanári	Régészeti	Diplomáciai	Rajztanári	Mérnöki	Gépészeti és gépészmérnöki	Kultúrmérnöki	Építészeti	Katonai
1.	Arad, áll.	—	1	—	4	—	—	—	7	—	—	—	2
2.	Brassó, áll.	—	1	1	2	—	—	—	1	1	—	1	4
3.	Budapest, II. k., áll.	—	4	—	—	—	—	—	2	2	—	1	3
4.	Budapest, IV. k., közs.	—	1	—	1	—	—	—	5	1	—	1	2
5.	Budapest, V. k., áll.	—	4	1	4	—	—	—	11	7	1	1	1
6	Budapest, VI. k., áll.	—	3	—	—	—	1	—	2	6	—	—	1
7.	Budapest, VIII. k., közs.	—	5	—	1	—	—	—	1	9	—	—	1
8.	Debrecen, áll.	—	3	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—
9.	Déva, áll.	—	5	4	—	—	—	—	6	1	—	—	1
10.	Eger, áll.	—	4	1	—	—	—	1	1	2	—	—	1
11.	Győr, áll.	—	2	3	—	—	—	—	—	3	—	1	3
12.	Kassa, áll.	—	3	—	—	—	—	—	1	4	—	—	1
13.	Kecskemét, áll.	—	2	2	—	—	—	—	2	—	—	—	2
14.	Körmöcbánya, áll.	—	3	1	1	—	—	2	1	1	—	—	7
15.	Lőcse, áll.	1	2	—	3	—	—	—	3	—	—	—	2
16.	Nagyszeben, ág. h. e.	—	1	1	—	—	—	2	4	—	—	—	—
17.	Nagyvárad, áll.	—	6	2	—	—	—	1	1	4	—	1	3
18.	Pécs, áll.	—	5	4	1	—	—	1	2	3	—	—	2
19.	Pozsony	—	2	—	6	—	—	—	5	—	—	—	3
20.	Sopron, áll.	—	—	2	2	—	—	—	4	3	—	—	—
21.	Szeged, áll.	—	—	1	2	—	—	5	—	1	—	—	7
22.	Székelyudvarhely, áll.	—	2	—	1	—	—	—	3	—	—	1	1
23.	Székesfehérvár, áll.	—	2	—	1	—	—	—	1	2	—	1	—
24.	Temesvár, áll.	—	4	—	1	—	—	—	—	4	—	2	10
25.	Versec, áll.	1	2	—	1	1	—	—	1	—	—	1	2
	Összesen	**2**	**67**	**23**	**31**	**1**	**1**	**12**	**69**	**54**	**1**	**11**	**59**
	Százalékokban	0·34	11·55	3·96	5·34	0·17	0·17	2·06	11·89	9·31	0·17	1·89	10·17

érettségit tett ifjak pályaválasztása.)

Hadi tengerészeti	Tengerészeti	Gazdászati	Erdészeti	Bányászati és kohászati	Vegyészeti és gyógyszerészeti	Pénzügyi	Állatorvosi	Ipartechnikai	Ipari	Elektrotechnikai	Vasúti	Posta- és távírói	Jegyzői	Kereskedelmi	Művészeti	Újságírói	Hivatalnoki	Más pályára	Még nem határozott	Összesen
—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	19
—	—	—	2	—	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	17
—	—	—	1	2	5	—	—	—	—	2	1	—	—	3	4	—	8	—	—	38
—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	3	19
—	—	3	—	—	4	—	2	—	1	2	—	—	—	5	2	—	5	—	—	54
—	—	3	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	21
—	—	1	1	1	1	—	1	—	—	—	1	—	—	2	1	—	3	—	—	29
—	—	1	3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	17
—	—	4	1	—	1	4	—	—	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	31
—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	14
—	—	2	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	19
—	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	9
—	—	2	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	24
—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	2	—	—	1	—	—	4	—	—	21
—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	6	—	—	—	—	—	18
—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4	—	3	29
—	—	2	—	—	2	2	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	27
—	—	2	—	1	—	—	4	—	1	—	1	1	1	—	4	—	1	—	—	32
—	—	1	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	20
—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	7	30
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	14
—	—	1	3	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	5	—	—	19
1	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	5	—	—	32
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	11
1	1	28	18	6	33	9	13	1	2	6	11	2	4	28	15	1	49	5	16	580
0·17	0·17	4·82	3·10	1·03	5·68	1·55	2·24	0·17	0·34	1·03	1·89	0·34	0·68	4·82	2·58	0·17	8·44	0·86	2·75	—

(Pécs.)

Révai Sándor dr.

EGYESÜLETI ÉLET.

A Temesvár-kerületi kör.

(Alakuló gyűlés. — Szabad Lyceum.)

A Temesvár-kerületi tanári kör szeptemher 14-én tartotta alakuló gyűlését Bergmann Ágost nyug. igazgató elnöklete alatt. — A gyűlés tudomásul vette a tisztviselők jelentéseit az elmúlt évről; majd meleg hangon emlékezett meg Vargha György budapesti VI. ker. főgymn. tanárról, ki a körnek két éven át buzgó titkára volt, nemkülönben a szintén áthelyezett másodtitkárról, Keszler Károlyról is.

Ezután a gyűlés megejtette a tisztújítást, melynek eredménye szerint a tisztikar a következőkép alakult meg: Elnök: *Bergmann Ágost*, helybeli alelnök: *K. Dancs Ferenc*, vidéki alelnök: *Putnoky Miklós* (Lugos), titkár: *dr. Szőke József*, másodtitkár: *Schill Fülöp*, pénztáros: *Haupt Mihály*, háznagy: *Mészáros Jenő*.

A gyűlés beható megbeszélés tárgyává tette a Szabad Lyceum és az ezzel kapcsolatosan a munkásosztály számára rendezendő előadások kérdését. Figyelembe vették a fölszólalók a Szabad Lyceum szervezetének átalakítására irányuló törekvéseket, valamint azt a kérdést is, nem volna-e célszerű a tanári körön kívül álló egyéneket is belevonni a rendezésbe. A megbeszélés eredménye a következő:

1. A Szabad Lyceum továbbra is fenntartandó.
2. Maradjon ezután is a tanári kör kezében.
3. Bizonyos tekintetben ajánlatos az újjászervezés, de csak kíméletes módon és lassan. Az egyes előadások mellett néhány sorozatos előadás is tartható, azonkívül néhány szórakoztató matiné, vagy estély.
4. A Szabad Lyceum mellett a munkásosztály számára azok igényeinek megfelelő előadások rendezendők. (Alkalmas időben és helyen.)

Az előadások rendezésére a gyűlés bizottságot küldött ki, melynek elnökéül *dr. Schönvitzky Bertalan* igazgatót, titkárjául *dr. Kovács Gyula* tanárt választotta.

A gyűlés köszönetet szavazott Temesvár város közönségének az említett előadások anyagi támogatásáért.

Áthelyezés folytán kilépett a körből *Keszler Károly*; új tagokul jelentkeztek *Várkonyi Zsigmond* és *Torday Lajos*.

A Temesvár-kerületi tanári kör szeptember 25-én Bergmann Ágost nyug. igazgató elnöklete alatt rendkívüli gyűlést tartott, melynek tárgya a kör által fönntartott Szabad Lyceum szervezésének ügye volt. Minthogy az alakuló gyűlés által kiküldött szervezőbizottság kebelében olyan nézeteltérések merültek föl, melyek a bizottság lemondására vezettek, a kör új bizottságot választott. Elnökül Bergmann Ágost köri elnököt kérték föl, titkárául Lovas Imre áll. főgimn., másodtitkárául Schill Fülöp áll. főreálisk. tanár választatott meg. A bizottság tagjai: Berkeszi

István, Farkas János, dr. Kovács Gyula, Káldor Ágoston, dr. Ozorai Lajos, Réday János, dr. Steiner Simon, Simonyi Béla tanárok és Marsits Rozina áll. felsőbb leányisk. igazgató.

A bizottság működéséről a kör októberi gyűlésén fog jelentést tenni.

Dr. Szőke József,
titkár.

Debreceni kör.[1]

(Alakuló ülés. — A képzelet nevelése a középiskolában.)

A debreceni kerületi tanári kör 1905. évi szept. 23-án tartotta alakuló gyűlését, Dóczy Imre elnöklete alatt. A jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése után az elnök bejelenti a tisztikar lemondását s a gyűlés tagjait az új tisztikar megválasztására hívja fel. Dr. Nagy Zsigmond szerint a kör az eddigi tisztikar működésével annyira meg van elégedve, hogy éppen ezért kéri őket tisztségeik megtartására; a jelenlevők egyhangú helyesléssel járultak a felszólaláshoz s így a tisztikar a régi maradt. Elnök: Dóczy Imre. Alelnökök: Dr. Jászay Rezső és Sinka Sándor. Titkár: Eberhardt Béla. Jegyző: Dr. Barcsa János. Pénztárnok: Nádazsdy Alajos. Az orsz. középisk. tanáregyes. választmányi tagjai: Fazekas Sándor, Leffler Sámuel és Sinka Sándor. Az elnök a tisztikar nevében megköszöni a bizalmat és tiszttársaival együtt meghajol a közóhaj előtt. Kéri és buzdítja a kör tagjait, hogy érdeklődésükkel és munkásságukkal legyenek rajta, hogy a kör továbbra is virágozzék. A titkár új tagokul bejelenti: Dr. Molnár István hajdúböszörményi főgimnáziumi és Ignátz Ernő debreceni főreálisk. tanárokat. A tagok sorából Nagy Vilmos kilép. Sajnálattal jelenti továbbá a kör egy buzgó tagjának, több éven át érdemes pénztárnokának, Harmath Gergely debreceni főreálisk. tanárnak, elhunytát. Indítványára a kör a veszteség felett érzett fájdalmának jegyzőkönyvileg is kifejezést ad és az özvegyhez részvétiratot intéz.

Dr. Molnár István megtartja felolvasását: *A képzelet nevelése a középiskolában* címmel.

Az értekező először is a képzelet nagy fontosságáról beszél, úgy fogván fel azt, mint az alkotó értelmi és érzelmi műveletek alapját, Carlyle-t idézi, hogy az értelem csak ablak, de a szem, amely rajta kinéz, a képzelet. A képzelet ad az életnek tartalmat, színt, egyéniséget, az tágítja ki egy merészebb lendületben a mindennapi élet szűk horizonját.

Sőt a nemzetek életében »metallikus értéke« van, mert az tud folyton újat teremteni. Az invenció nem egyéb, mint képzelet. Föltalálni egy új stílt akármiben, annyi, mint feltalálni egy új gazdagságot s nékünk magyaroknak nincs elég képzeletünk. Ha tudásunk megüti is a nyugati népekét, de nem úgy a képzeletünk, azaz egyéni tartalmunk, s majdnem intellektuális parazitizmusban élünk a Nyugat mellett.

[1] A Debreceni kör júniusi üléséről közölt tudósítás végéről (O. K. T. K. XXXVIII. 782. l.) elmaradt tévedésből a titkár, Eberhardt Béla, neve.

Ezen segíteni elsőrendű kötelessége az iskolának. Először is tegyük a tudományt gyönyörré — azaz érdekessé. Ne paragrafusokat tanítsunk, hanem a tudományt magát. Még pedig lehetőleg történetekben, összefüggő történetekben adjunk elő mindent. Legyen a tanár élesztő az ifjúi lélekre. Csak élesztő előbb. Mentől több képet, érzést hozni forrongásba. Mondjuk el lehetőleg minden tárgynak, fogalomnak az Odysseiáját, láttatva sokat s sejtetve még többet. Vezessük le, hogy lesz a gránitsziklából vér, könnycsepp stb.; mivel levezetés az előadásunk, tehát logikum; mivel történet, eleven.

A tanár főigyekezete: láttatni és sejtetni. A lelket éhessé tenni, ami más szóval: érdeklődés. A részlet eltölt, azért kerüljük. Várjuk meg, míg a tanuló anticipálja a részleteket. Ez az előlegezés tulajdonkép festés a lélekkel. Előbb a lelkével fest a gyermek, azután keresi hozzá a szavakat, a kifejezéseket s így megtanul beszélni és előadni. De a fő az, hogy képe legyen, lásson, mert ha nem lát, nem ért.

A tanárnak, hogy képeket keltsen fel, szüksége van a nyelv perspektivájára, ami úgy viszonylik a rendes nyelvhez, mint a rajz a leíráshoz. Természetrajznál perspektiva nélkül semmit sem ér a tanítás. Ezt pedig szépirodalmi művekből kell megtanulni és sokat gondolkodni, hogy a megfelelő képet eltalálhassuk. Igyekezzék a tanár szép, választékos és szines nyelven beszélni; ha tanítás közben az ő képzelete mozog, mozog a tanulóé, minél elevenebben, annál jobb. Hívja segélyül a kezét, a gesztusok, az arc kifejezéseit, igyekezve egy-egy képet mentül több csatornán vinni be. A fő, ha szinésziesnek tünik is fel, hogy mentül több képet és érzelmet keltsen fel.

Nem árt ez a tekintélynek, sőt emeli a szeretetet. Csak *leszáll*, de *nem lesülyed*. Akkor sülyed le, ha hidegen, egyhanguan fejteget. Ha az ifjúnak vannak képei, azaz lát, elképzel, vissza is tudja adni szavakban. Igyekszik minden egyes képnek hangot és szint adni — megkeresni a találó kifejezést. A képzelete működésben van s igyekszik elhányni a tanult *cliché-kifejezéseket* s újakat találni föl.

Hatalmasan elősegítené ezt a természettudományokban egy *természettudományi anthológia*, amely a tudomány és kifejezés nagy mestereinek műveiből állíttatnék össze logikai sorrendben. Benne a tanuló megismerkednék magukkal a mesterekkel, nemcsak tételt, valódi jegyzőkönyvi számot, hanem élő tudományt tanulna. A szemelvény, mint egyenes beszéd, jobban megragadná, mint az oratio obliqua-szerű paragrafus. Hosszasabban okolja meg az ilyen tervezetű anthológiát s példákat mutat be, mint képzeli ő annak architekturáját.

Ugyanilyen anthológiát ajánl a történelemből s a görög-római világ összefogó ismertetéséről. Termékenyítő hatásukat abban látja, hogy a szép részletek idővel az egész munka tanulmányozására bírják ifjúságunkat.

Végül, a természetrajz keretében, nagyon ajánlja *Lafontaine*, mint a világ legnagyobb meseírója, lefordíttatását. Szerinte az állattan minden nagy problemája megvilágítást talál e nagy íróban, akinél több rokon vonást senki sem fedezett fel az állati és az emberi életben; úgy hogy Lafontaine kiemelte az állatokat a természeti létezésből s egyéni színre

hozta. Lafontaine jó fordításában hatalmas eszközt vél a kedély nevelésére ami egyéni szempontból mindennél fontosabb a világon.

Az értekező azzal végzi felolvasását, hogy az ifjúságba mentől több kötelességérzetet kell önteni, fel kell tárni a különbséget a robot és a kötelesség között, mert *Magyarországon nem lehet nagyobb hazaárulás, mintha nem dolgozunk egész lélekkel.*

A felolvasáshoz hozzászóltak dr. *Barcsa János.* A cím után ítélve, érdeklődéssel hallgatta a felolvasást; a képzelet nevelésére éles, distinkciókat kapott ugyan, de arra nézve, hogy az egyes tantárgyak mennyiben járulnak hozzá, csak néhány megjegyzést. Szerette volna alkalmazásszerüen hallani és az egyes tantárgyaknál kidomborítva látni, a képzelő erőt mily eszközökkel lehet fejleszteni vagy arra hatni. De ez a felolvasás érdeméből nem von le semmit, csak kivánatos, hogy a felolvasó ezekre is kiterjeszkedjék más alkalommal. Dr. *Kardos* egyetért a felolvasóval. A képzelet nevelését első dolognak tekinti, mert a lélek a tanítás legfőbb ható ereje; szinessé kell tenni a legközönségesebb és legszárazabb részeket is. De másrészt óvakodnunk kell, nehogy szertelenségre és rendszertelenségre ragadjuk az ifjút. *Dóczy Imre* azzal a benyomással hallgatta végig ezt a nagyfontosságú kérdésről szóló értekezést, hogy eszméket akart adni; közérzetté akarta emelni annak szükségességét, hogy a képzelet nevelése fontos. Az értekezés maga nagyon terhes a nagy gondolatoktól s ezért részletesebb kidolgozás volna szükséges. A szemelvények gyüjteménye érdekes; de összeállításuknak a kellő érdeklődést biztosító módon kell megtörténni. A törekvéseket szivesen üdvözli és a részletes kidolgozást is örömmel venné. A hangulatos felolvasásért köszönetet mond a kör nevében. A felolvasó megigéri, hogy még e polgári év folyamán a felszólalások értelmében összeállított gyüjteményét be fogja mutatni.

Eberhardt Béla,
k. titkár.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Beöthy Zsolt: **Jókai Mór emlékezete.** *(Magyar Könyvtár, 427. sz.)* Mindnyájan emlékezünk még a mély gyönyörre és meghatottságra, a mély érdeklődésre és lelkes odaadásra, melyekkel egy fényes és nagy közönség a zsufolásig megtelt akadémiai nagy teremben ezt az emlékbeszédet meghallgatta volt 1905. május 31-én, a Kisfaludy-társaságnak Jókai emlékezetére tartott ünnepén. Ezek az érzelmek megújúltak bennünk, midőn most újra nyugodtan elolvastuk az előttünk levő füzetből, mert megragadott épen úgy tartalmával, mint művészi alkatával, amannak mélységével, emennek egyéni erejével, méltóságával; de melegségével is, midőn a tárgyilagos jellemzést az egyéni visszaemlékezés érzelmeivel olvasztja össze. A beszéd alaptervét egy bevezetés, azután Jókainak, mint költőnek jellemzése teszi e három szempontból: mi viszonyban állott népének lelkével, milyenben költészetünk fejlődésével, milyenben nemzeti közéletünk haladásával? Ezen az eszmei fonalon vezet végig;

megelevenedik előttünk a gyermek élete s a komáromi hatás, a magyar néplélek csodás befolyása, mely sohasem volt erősebb irodalmunkra, mint azokban az években, melyekbe Jókai ifjúsága esik s különösen fényes lapot szentel a magyar népnyelv és népmesei elbeszélő mód hatásának Jókai egész irodalmi működésére. De a továbbiakban szintoly plasztikus erővel emeli ki azt a hatást, melyet Jókai elbeszélő prózánkra nemcsak tett, hanem mellyel azt megteremtette, akár mint Petőfi vagy Arany a magyar költő nyelvet; emellett a magyar élet múltjának és jelenének nagyszerű feldolgozása örökre kapcsolatos marad Jókai nevével. Eszerint Jókai legteljesebb értelemben nemzeti s ebben gyökerezik rendkívüli hatása a magyar köz- és politikai életre; mert több mint félszázadon át ideálokat adott a nemzetnek s ápolta nemzete ideáljait. E ponton gyönyörüen emeli ki az *Új földesúr* hatását és szellemét, a magyar föld és jellem hódító varázsát, mely egész a királynéig éreztette befolyását és győző erejét. Komárom nagy fiának senki sem emelhetett volna méltóbb emléket, mint Beöthy, a Jókai szűkebb értelemben vett honfitársa, a kongeniális szellem és író, aki egyszersmind a szeretet emlékezésével elevenítette meg alakját, amint maga mondja, »szeretettel és hálával kereste költészete forrásait és ereit a költő szivében«. *F. Z.*

Renan: Les sciences de la nature et les sciences historiques. Berthelot: La science idéale et la science positive. Kiadta *Dr. Kármán Mór.* Francia Könyvtár: 28. Budapest, Lampel. 108 l.

Igen okos dolog volt e két rendkívül tartalmas és igazán a modern tudás magaslatán álló fejtegetést, melyekből annyit lehet tanulni, főleg az általános modern tudományos felfogást illetőleg, a Francia Könyvtárban kiadni. Hadd mélyedhessenek el VIII. osztálybeli reáliskolai tanulóink Renannak, de főleg Berthelotnak pompás logikával elénk tárt mélyreható gondolataiban, hadd tanuljanak belőle középiskolai tanulmányaik méltó befejezésekép *igazi általános tudományos műveltséget* és a francia nyelv kiváltságos tisztaságával, világosságával *(clarté)* előadott páratlan tisztaságú *logikai gondolkodást.* Saját tanári tapasztalatunkból tudjuk, mennyire hasznára van a már komolyabban gondolkodó, az élet, a tudás nagy kérdéseire lelkét megnyitó ifjúságnak a Berthelot-féle fejtegetés. Még a filozófiai tanításnak is nagy javára szolgál. Ezt is saját tanári tapasztalatomból igazolhatom, mert véletlenül ezt is tanítottam. A Berthelot-féle értekezést minden középiskolai tanulóval el kellene olvastatni. A gimnáziumok számára jó magyar fordításban filozófiai olvasmányul kellene csatolni a tankönyvhöz.

A gondolat tehát nagyon helyes volt, hogy e két fejtegetést a Francia Könyvtár szerkesztője kiadja. A gondolat szerzője maga a füzet szerzője, dr. Kármán Mór volt. Ő ajánlotta ugyanis a szerkesztőnek e két fejtegetés kiadását, később pedig — mint az előszóban mind erről beszámol — felszólítására el is vállalta ezt.

Kármán a szöveg után Renanról *René Doumic* tájékoztató sorait csatolta francia irodalomtörténetéből,[1] Berthelotra vonatkozólag pedig *Gaston Laurent* tájékoztató sorait a Tudományos Remekirók vállalatból.[2] Ezután, mint előszavában is mondja, »hogy a tanulók magában e füzetben, nemcsak a tudós terminológia körül, hanem a tudományok történetét és a kiválóbb bölcselők és tudósok személyét illetőleg is, megtalálhassanak minden kívánatos felvilágosítást«, kis filozófiai szótárt *(Vocabulaire philosophique)* állított össze és pedig először a filozófiai kifejezésekről, azután külön a tulajdonnevekről, filozófusokról, tudósokról, természetesen francia nyelven. Ez mindenesetre nagyon jó dolog s igen könnyen használható, mint valami szótárban, bármikor megtalálhatja benne a tanuló a kívánt felvilágosítást.

Csakhogy e szótár mellett teljesen lemondott Kármán a jegyzetekről, már pedig vannak dolgok, amelyek kikerülhetetlenül jegyzetbeli magyarázatra szorulnak. Vegyük csak például a következő szót : *baconien*. A 18-ik lapon a tanuló ott találja e kifejezést : *le beau mot baconien : Savoir, c'est pouvoir*. A *baconien*-t hiába keresi a filozófiai szótárban, de még a nagy szótárban sem fogja megtalálni, arra a gondolatra pedig nem is jő, hogy *Bacon* alatt keresse. Épp így fog járni a *hégélien*-nel. Tárgyi magyarázatot mit sem kap a filozófiai szótárban a *fixité des espèces* (6. l.) fontos régi tudományos felfogásról, sem a *causes actuelles* (6. l.) -féle felfogásról. A szótárban a *cause*-nál sok mindenről esik ugyan szó, mint az aristotelesi okokról, de erről semmi sincs, erről a geológiai felfogásról *(Lyell*-től ered), mely mindent a ma is működő, tehát *aktuális* erőkből magyaráz. Itt a tanuló el nem igazodhatik jegyzet nélkül, a nagy szótárban sem talál semmit. De ezek csak tárgyi nehézségek. Ezekre — ha jegyzeteket nem is — de egész filozófiai szótárt adott Kármán. A nyelvi nehézségeket azonban egészen magyarázatlanul hagyta, pedig bizony nagyon elkel itt is, ott is egy-egy jegyzet épp nyelvi szempontból. Az irodalmi tájékoztatóhoz csatolt egypár jegyzetet a lap alatt, de ezek is irodalmi, tárgyi jegyzetek. A szöveghez nagyon kívánatosak lettek volna a nyelvi jegyzetek. Ez mindenesetre érezhető hiánya a füzetnek.

De még tárgyi szempontból is nagyon elkelt volna egypár jegyzet, mert szótár sem adhat mindent. Igy például különösen ahol Berthelot a *tudományok piramisáról*, erről a pozitiv tudományok rendszerét oly pompásan megérzékítő képről beszél, mely épp filozófiai szempontból is rendkívül gyümölcsöző, elmefejlesztő gondolatfejtés, bizony nagyon elkelt volna néhány magyarázó szó sőt egy kis schematikus vázlat is, hogy miként is gondolja, hogy is képzeli el Berthelot a tudományok e piramisát, alul a tapasztalat egyes tényeit, azután feljebb a mind magasabb fokú általánosításokat, abstrakciókat, amikre az indukció rávezet. Csak így érti meg azután a tanuló, hogy fáradsággal kell felemelkednünk a piramis tetejére, hogy áttekintésünk, kilátásunk legyen, vagyis fáradságos indukciókkal jutunk oly általános tételek, igazságok birtokába, melyekből

[1] *René Doumic : Histoire de la Littérature française.*
[2] *Les grands Écrivains scientifiques.* Paris, 1905.

dedukálhatunk, beláthatunk egész vidékeket és hogy e piramis mindig a tapasztalati tények biztos talaján építhető csak fel.

Egyébként a kiadás igen gondos, alig találtunk egy-két sajtóhibát a szövegben (*conscienee* 15. l., *lcar* [car helyett] 21. l.). A filozófiai szótár magyarázatai igen gondosak, világosak, egyszerüen szabatosak, amivel mind — bizonyos — igen jó szolgálatot tett Kármán reáliskolai francia tanításunk tárgyilag tartalmasabbá tételének a VIII. osztályban. Csak az a néhány jegyzet itt-ott nagyon is elkelt volna.

Dr. Pekár Károly.

Arany Dániel és *Magyar László:* **Az élet- és járadékbiztosítási üzlet elmélete.** Budapest, Lampel R. 1905. 8° I. rész. 64. l.

Az előttünk levő füzet a címben jelzett összefoglaló munkának első része és csak az egy egyén életétől függő biztosítási módozatokat ismerteti az egyszeri és évi díjak és az ezekhez tartozó tartalékok kiszámítása szempontjából. Alkalmas kézikönyvként használható áttekinthető beosztása és nagy képletbősége miatt; a magyarázó szövegek rövidsége és a tényleges viszonyok közelebbi ismertetésének hiánya folytán azonban inkább tájékoztatónak, mint tankönyvnek ajánlható tanáraink számára. Jelölései sok helyütt eltérnek a rendesen használt, külföldön elfogadott (leginkább az angol) és általában egyszerübb jelölésektől; az alapul használt jelölési módszer azonban a könyv egész folyamán igen rendszeresen van megvalósítva. A füzet végén közölt angol halandósági tábla és a korok szerint haladó díjtáblázatok gyakorlati példák megoldásánál jó szolgálatot tehetnek. A középiskolai számtani oktatás számára több tárgyi példát lehet a könyvecske nyomán kidolgoztatni, amivel a tanár a kereskedelmi tanítások elemeinek bemutatását élénkítheti és a minek alapján a közgazdaságilag annyira fontos biztosítási viszonyok ismertetését beleilleszthetí a tanítás menetébe. *zr—y.*

Prof. W. Weiler: **Physikalisches Experimentier- und Lesebuch mit vielen Freihandversuchen.** (J. F. Schreiber, Esslingen—München. Ára 3 márka.)

Az új tanterv a gimnáziumban a legszükebb határok közé szorította a fizika tanítását. Természetes, hogy a tanulók a VII. osztályig mégsem maradhatnak teljesen fizikai ismeretek nélkül; hogy azután ebből a szempontból milyen nehéz feladata annak a tanárnak, ki a III. osztályban a fizikai földrajzot tanítja, mindenki előtt ismeretes, aki azzal egyszer is megpróbálkozott. A legminimálisabb heti óraszám mellett meg kell ismertetni a tanulókkal a fontos fizikai alaptörvények közül minél többet és pedig — bár

mennyire kétértelműen hangozzanak is az Utasítások erré vonatkozó szavai, — kisérleti alapon, mert hiszen a tanítás csak úgy végez érdemes munkát, ha a tanulók értelmi fokának megfelelően bár, de mégis megismertet a fizikai gondolkodásmóddal.

E nehéz feladat megkönnyítésére igen alkalmas segédeszköznek tartom *Weiler* kis könyvecskéjét. Igen alkalmasnak azon szempontból, hogy számos, nagyon egyszerű kísérleti eszközt s velök végezhető tanulságos kísérletet találhatunk benne összegyűjtve. Mint a szerző előszavában mondja, a könyv azon tanárok részére készült, kiknek a természettan alapelveit a legegyszerűbb eszközökkel kell tanítani — s e célnak valóban meg is felel. Az eszközök legnagyobb része a lehető legegyszerűbb, s jórészök házilag is előállítható, minden különös kltség nélkül.

A könyv a következő fejezetekre oszlik: I. Az anyag és tulajdonságai. II. Anyag és erő. III. A legfontosabb természeti erők. IV. Hogyan hat a nehézségi erő. V. Szilárd testek tulajdonságai. VI. A folyadékok tulajdonságai. VII. A gázok tulajdonságai. VIII. A hang. IX. A meleg. X. A fény. XI. A mágnesség. XII. A sztatikai elektromosság. XIII. Az elektromos áram. Végül néhány számadat sűrűségre, forráspontokra stb. A szövegben található számos ábra mind tiszta és igen érthető.

A könyvecskének még egy másik előnyét is kiemelem. Az ismertetett eszközök között több olyant találhatunk, melyeket a legprimitivebb eszközök segélyével maguk a tanulók is elkészíthetnek; ugyanígy sok oly kísérlet is van, melyek szintén nem nehezek a tanulóknak. Különösen a következőkre utalok: köbtartalommérés (39. §., 40. §.); higroszkop (61. §. g); optikai kísérletek (91. §., 97. §., 98. §.); mágneses deklináció (195. §.); elektromos kísérletek (124. §., 125. §., 126. §. b), c. 128. §., 129. §.).

E körülmény kiemelésénél két eshetőségre gondolok. A fizikai gyakorlatok körében is hálás és a III. osztályú tanulóknak is könnyű feladatok ezek; vagy ha nem is beszélünk erről, mindenesetre akad mindig az osztályban egy-két tanuló, aki otthon szivesen elfoglalkozik ilyen dolgokkal. S ha erre a tanár csak néhányat is fel tud lelkesíteni, az is megbecsülendő eredmény.

Megjegyzem, hogy e kis ismertetés megirásánál a gimnázium III. osztályának viszonyai voltak szemem előtt.

(Budapest.) *Péch Aladár.*

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

Lapunk mai száma kettős szám. Az első, nyolcíves füzet szerkesztése és nyomtatása annyi váratlan nehézséggel járt, hogy a második szám sem jelenhetett meg idejekorán. Némi kárpótlásul, de a hosszú szünet alatt felszaporodott anyag nagy mennyisége miatt is, adjuk tehát e kettős számot. Jövőre gondoskodni fog a szerkesztő arról, hogy az első, a közgyűlés lefolyását ismertető szám kiadása oly természetű akadályokba ne ütközzék, mint

az idén, amikor a szerkesztőnek először volt alkalma megismerkedni e tőle nem is sejtett rendkívüli nehézségekkel.

Tisztelt tagtársainkat, különösen az *igazgató urakat* nagyon kéri a szerkesztő, hogy szíveskedjenek őt, külön kérését be nem várva, a közérdekű helyi eseményekről tudósítani. Sok halottunkról, ki a múlt iskolaév vége óta elköltözött tőlünk, nincs még a Közlönynek nekrologusa, némelyikről még gyászjelentése sincs, más jelentősebb mozzanatokról, ünnepekről (pl. jubileumokról) nincs értesítése stb. A szerkesztőnek elve, hogy másodkézből, újság vagy más folyóirat alapján, lehetőleg nem közöl értesítést, arra pedig, hogy eredeti közlemény írására minden egyes esetben felkérjen valakit, nem mindig ér rá és nem is tudja mindig, hogy ki volna az illető intézetben a legalkalmasabb tudósító.

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***póstatakarékpénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,
egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: *Molnár Viktor.* — *Szemle.* — *Krónika:* Molnár Viktor államállamtitkár. Változások a Közoktatási Tanácsban. Címadományozás. Jubileumok. Jókai-emlék-ünnepély Eperjesen. Igazgatói kinevezés és megbízás. Tanári kinevezések. Véglegesítések. Áthelyezések. A budapesti országos középiskolai tanárvizsgáló-bizottság. Miniszteri megbízottak a felekezeti középiskolákban. Iskolaorvos kinevezése. Tornatanítói kinevezések. Nyilvánossági jog. Gyászrovat (Antolik Károly). Miniszteri rendelet a gyakorlati tanárképzés ügyében. Szabályzat-tervezet a középiskolai tanárjelöltek gyakorlati kiképzéséről. A gyakorlati tanárképzéssel megbízott intézetek és tanárok. Miniszteri rendelet a tanulmányi kirándulás ügyében. Szabályzat az iskolai tanulmányi kirándulásokra és utazásokra vonatkozólag. Miniszteri rendelet az alkoholizmus leküzdése tárgyában. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A X. alkoholellenes nemzetközi kongresszus tanulságai, *Vass* Bertalan dr.-tól. Klein Felix pedagógiai törekvései. Dr. *Goldziher* Károlytól. — Adatok a reáliskolai latinnyelvi tanításhoz, *Révai* Sándor dr.-tól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Temesvár-kerületi, debreceni kör.) — *Könyvek és Lapok:* Beöthy Zsolt: Jókai Mór emlékezete. *F. Z.*-tól. Dr. Kármán Mór: Renan: Les sciances de la nature et les sciences historiques. Berthelot: La science idéale et la science positive. Dr. *Pekár* Károlytól. Arany Dániel: Az élet- és járadékbiztosítási üzlet elmélete. *zr—y.*-től. Prof. W. Weiler: Physikalisches Experimentier- und Lesebuch mit vielen Freihandversuchen. *Péch* Aladártól. — *Kérdések és üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-társulat könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 4. szám. 1905. október 29.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

TOLDY FERENC.

Az a szép ünnep, melyet szerdán legelső irodalmi társaságunk ült, a magyar iskolának is ünnepe volt. Ünnepe nemcsak azért, mert a Toldy Ferenc philologiai munkássága tette első sorban lehetővé az újabb magyar pedagógiai munkásságot, és csak miután ő feltárta számunkra irodalmunk kincseit, válogathatta ki belőlük az iskola a legigazabbakat, legjobbakat és legszebbeket irodalmi oktatása forrásaiúl. Hanem ünnepe különösen azért, mert Toldy példája egyike a legfényesebb példáknak a magyar szellemi élet ama példái közül, melyek bizonyítják, hogy a születésnél, a fajnál, a származásnál, a névnél, sőt még az anyanyelvnél is van egy erősebb hatalom: a nevelés hatalma. Apja német fajú, szepességi ember, anyja osztrák eredetű asszony, ki nem tud magyarul, családja neve német, anyanyelve német — és ő nemcsak egyénileg egészen magyar lélekké válik, hanem a magyar néplélek ezeréves irodalmi megnyilatkozásainak rajongószivű gyűjtőjévé, rendezőjévé, ismertetőjévé lesz.

De ezen nagy és értékes elméleti tanulságon kívül van, mint minden nagy ember életének, az övének is, egy gyakorlati tanulsága is, azaz olyan, mely cselekvésünkben vezethet bennünket. A szó nemes alkotásaiból, melyek a szerdai ünnepet tették, Beöthy Zsolt megnyitójából, Vargha Gyula ódájából, Rákosi Jenő epilogusából, és nevezetesen Négyesy László essayjéből egyet tanultunk mindenekelőtt, hogy a Toldy-féle pozitiv munkához: az alkotás, az építés, a szervezés munkájához hit és bizalom kell. Hívő, bízó lélek volt Toldy. Hitt és bízott határtalanul a magyar lélek értékében, a magyar irodalom érdemében. Amit magyar lélek becsületes szándékkal teremtett, azt ő eléggé értékesnek tartotta az elolvasásra, amit a magyar irodalom komoly törekvésben mutatott, azt ő érdemesnek tartotta a kiadásra, leírásra, magyarázásra. Nem beszélt ő soha kicsinylő mosollyal, »úgynevezett magyar

klasszikusok«-ról, — neki azok igazán klasszikusok voltak — s nem is mondta soha, mint most hallani, bár a tréfálkozás hangján — hogy ő azért olvasta Dugonics, Bessenyei stb. munkáit, mert neki muszáj: őt fizetik érte. Ő olvasta őket, mert hitt bennök; ő hirdette fontosságukat, mert bizonyára érezte, hogy a magyar írók nevelték e nemzetet, nevelték talán inkább, mint fejedelmei és államférfiai; ő szerette volna még tízszer akkora mennyiségben látni őket, mert bízott erejükben. S mert hitt, tudott alkotni. Holott akik nem hisznek, azok még akkor is rombolnak, mikor alkotni vélnek. S mert hitt, volt munkásságának eredménye, gyümölcse, hatása. Megvolt mindenekelőtt az az eredménye, hogy nevelt és még haló porában is nevel e nemzet irodalmának lelkes kutatókat, kik folytatják az ő munkáját, folytatják, példát véve ő tőle hitben, de haladva, erősödve és rajta túl menve anyagban, ítéletben és ízlésben.

S akik tegnap Toldy Ferenc emlékét ünnepelték, Toldy hitével, de az új idők tudásával és tehetségével, azok az ő neveltjei, az ő szellemének fiai.

S legyünk mi is mindnyájan azok, mindenekelőtt a szilárd hitben, az optimista bizalomban és a rajongó szeretetben minden iránt, ami magyar léleknek igaz megnyilatkozása.

KRÓNIKA.

A kaposvári állami főgimnázium ünnepe.

Kaposvárott f. hó 22-én az állami főgimnázium tanári kara az intézet érdemekben gazdag igazgatójának, *Danilovics Jánosnak*, 30 éves tanári és igazgatói munkássága elismeréseül ünnepséget rendezett. A vasárnapi rendes istentisztelet után az intézet tornatermében gyűltek össze a jubiláns nagyszámú tisztelői, élükön Tallián Gyula somogymegyei főispánnal és Váradi Károly székesfehérvári tankerületi főigazgatóval, hogy ez iskola volt tanítványaival egyetemben tanuságot tegyenek ama nagy eredményekről, melyeket Danilovics János igazgató becsületes törekvésével és fáradhatatlan tevékenységével egy emberöltőn át elért.

Baló Gyula tanárnak, a rendező-bizottság elnökének, megnyitója és az ifjúság üdvözlő-énekének elhangzása után Váradi Károly főigazgató lendületes szónoki előadásban méltatta az érdemes igazgató működését, utána Bécsy Márton rendes hittanár a testület nevében üdvözölte vezérét s megkapó szavakkal ecsetelte az ünnep jelentőségét. Beszéde alatt lehullott a lepel az ünnepelt arcképéről, melyet a tanári gyűlésterem részére Rippl Rónai József festőművész készített. Végül átadta a szónok a Danilovics igazgató nevére a tanári kar, a jelenlegi és volt tanítványok részéről tett 1200 koronás jutalomdíj-alapítványról szóló oklevelet. Nagyban emelték az ünnepi

hangulatot ékesszólásukkal Medgyesi Lajos zalaegerszegi főgimnáziumi igazgató, az intézet volt tanára, Hadik Rikárd, a lőcsei kir. kath. főgimnázium tanári karának képviselője, valamint Pete Márton dr. ügyvéd, az ünnepeltnek egykori tanítványa. Méltó befejezésül Szőke Lőrinc tanár előadta jubileumi ódáját és egy VIII. oszt. tanuló az ifjúság érzelmeit tolmácsolta. A jubilánsnak az összes szónoklatokra mély megindulással adott, köszönetét tolmácsoló válasza után a Hymnus elhangzásával véget ért az ünnepség, amelyen a felsoroltakon kívül vidékről részt vett még a csurgói ev. ref. főgimnázium 4 tagú, a szekszárdi áll. főgimnázium és a csurgói áll. tanítóképző 3—3 tagú, és a szigetvári áll. polg. fiúiskola 2 tagból álló küldöttsége. Ugyancsak küldöttséggel üdvözölte az ünnepeltet Somogyvármegye gimnáziumi választmánya és a kaposvári izraelita hitközség. Levélben és sürgönyben is igen számos üdvözlet érkezett, köztük Berzeviczy Albert, Hornig Károly, b. püspök, az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület igazgatóságának és a Tanáregyesületi Közlöny szerkesztőjének, Spitkó Lajos, Lenner Emil, Rombauer Emil főigazgatóknak, Alexander Bernát egyetemi tanárnak, Badics Ferenc gyakorló főgimnáziumi igazgatónak és Zoltvány Irén főiskolai tanárnak, valamint a székesfehérvári tankerület középiskoláinak, a lőcsei és pozsonyi főiskolának stb. üdvözlete. Délben 130 terítékes díszebéd szép szavú felköszöntőkkel fejezte be a jubileumi ünnepet, mely harmónikus lefolyásával a város közönségében a legkedvezőbb hatást keltette s bizonyára üdvös következményű lesz a iskola és társadalom együttműködése és az iskolai munka megbecsülése szempontjából is.

Danilovics János a lőcsei állami főreáliskolában kezdte meg tanári működését, de csakhamar az ottani kir. kath. főgimnáziumhoz ment át, hol a klasszikus nyelveket tanította. Lőcsén nemcsak mint kiváló tanár tűnt ki, hanem a közéletben és társadalmi téren is nagy buzgóságot fejtett ki. 14 évi tanárkodása után 1889-ben átvette a kaposvári állami főgimnázium vezetését s a gyorsan fejlődő intézetben az egészséges testületi szellemet és pedagógiai köztudatot megerősítette, több hasznos intézményt alapított és a meglévőket előbbre vitte; az iskola fölszerelését, főleg a filológiai múzeumban saját tervezete alapján és részben saját kezével készített szemléltető tárgyakkal gyarapította. Alatta nyert az intézet új, fényes hajlékot és mintaszerű berendezést, melynek létesítésében kiváló nagy része volt; alatta lett a székesfehérvári tankerület legnépesebb és egyik legjobb hírű középiskolája. Danilovics János tevékenysége a lezajlott 30 évvel nem ért véget. Hivatásszeretete és nemes becsvágya még további munkára serkenti és lelkes buzgalmától ez intézet és a hazai oktatásügy még fontos szolgálatokat várhat. *P. A.*

Újabb miniszteri megbízott felekezeti középiskolákban. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a sepsiszentgyörgyi és szászvárosi ev. ref. főgimnáziumok, valamint a brassói, medgyesi, nagyszebeni, segesvári szászsebesi ág. h. ev. gimnáziumok, úgyszintén

a brassói és nagyszebeni, reáliskoláknak az 1883. évi XXX. t.-c. alapján való meglátogatásával és azokban az állami főfelügyelet gyakorlásával az 1905/6. tanévre *Rombauer Emil* cimz. tanker. kir. főigazgatót bízta meg.

Tanári kinevezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Dapsy László* budapesti VII. ker. külső, *Német Jakab* szentgotthardi, *Kerekes Sándor* fehértemplomi, *Tordai János* dési, *Haerter Ádám* zalaegerszegi, *Magassy Antal* zombori, *Heim Ádám* ceglédi, *Teleki Endre* dési áll. főgimnáziumi, *Forberger Andor* lőcsei, *Erdős Lajos* zsolnai állami főreáliskolai, *Lengyel Miklós* dr. és *Lukinich Imre* dr. dési, *Szemkő Aladár* budapesti VI. ker. és *Dingfelder Ede* VII. ker. külső áll. főgimnáziumi helyettes tanárokat a IX. fizetési osztály 2. fokozatába való sorolással rendes tanárokká nevezte ki; továbbá kinevezte *Balczer György* trsztenai kir. kath. algimnáziumi, *Ádám Jenő* ujvidéki kir. kath. főgimnáziumi, *Höllrigl József* nyitrai kath. főgimnáziumi, *Benisch Artur* dr. ujvidéki kir. kath. főgimnáziumi, *Wagner Géza* pozsonyszentgyörgyi róm. kath. gimnáziumi, *Gulovits Tivadar* ungvári és *Turek Gyula* eperjesi kir. kath. főgimnáziumi helyettes tanárokat rendes tanárokká.

Az Országos Közoktatási Tanács illető albizottságai szorgalmasan dolgoztak az utolsó időben a *Reáliskolai Utasitásokon*. Ezeknek jelentékeny része már készen is van, és még csak néhány szakban folyik a végső revizió munkája. Értesülésünk szerint biztosan remélhető, hogy ez is nemsokára elkészül.

Az iskolaorvosi szakbizottság díszülése.

Az országos közegészségügyi egyesület iskolaorvosi és egészségtantanári szakbizottsága f. év október 24-én ülte meg alapításának 10 éves évfordulóját. Az egyetemi élettani intézet nagytermében összegyűltek sokan a főváros és a vidék kiváló pedagógusai, orvosai és természettudósai közül, úgy hogy a gyűlés ünnepi jellege látogatottságában is kifejezésre jutott. Schuschny Henrik dr. elnök röviden megvilágította megnyitójában az iskolaorvosi intézmény fontosságát, szükséges voltát és befolyását a jövő nemzedék nevelésére és kérte az iskolaorvosi állások rendszeresítését és általánosítását. A szakbizottság ezután elismeréssel adózott az ügy lelkes harcosainak, kiket elismerése jeléül tiszteleti tagoknak választott. Ilyenekké lettek Gerlóczy Zsigmond dr., Rigler Gusztáv dr. és Frank Ödön dr.

Erre Tauffer Jenő, Temesvár város főorvosa a vidéki iskolaorvosok és egészségtantanárok nevében üdvözölte lelkes szavakkal a szakbizottságot 10 éves születésnapja alkalmából.

Az ülés főpontja Liebermann Leó dr. egyetemi tanár előadása volt »Az iskolaorvosi intézmény jövőjéről«. Az előadó kifejtette, hogy míg az emberiség múltjában a születés és az előitélet volt az uralkodó, jelenünkben a munka teszi a megbecsülés tárgyát, a jövőben a munka bírása lesz azzá. Ezért csak a jövő korszaka fogja az egészség és edzettség fogalmát teljesen megérteni és az iskolaorvosi

intézményt jelenlegi mostoha helyzetétől a szebb jövőbe vinni. Majd példákkal megvilágítja az értekező az iskolaorvosi intézmény hamupipőke voltát államgazdaságunkban, hol 12-szer annyit költenek nyertes lóversenylovak díjazására, mint iskolaorvosok fizetésére. Remélhető, hogy a jövőben az egészségtan, mely jelenleg nem kötelező tárgy, a rendes tantárgyak közé fog soroztatni, melyet az iskolaorvos mint rendes tanár és rendes tanári fizetéssel fog előadni. Azonkívül az egészségtan tanítását a higiene elemei körül való gyakorlati foglalkoztatással kívánja kapcsolatba hozni és ezért külön »dolgozdák« felállítását kívánja, hol talaj-, ivóvíz- és élelmiszer-analiziseket végezhetnének a tanulók. (Szükségtelen túlterhelés! Ref.) Előadását azon kívánsággal fejezi be, hogy: »Adjátok kezeinkbe az iskolát és mi ép, józan népet nevelünk a hazának«.

A titkár Bexheft Ármin dr. ezután részletesen ismerteti a szakbizottság 10 éves működését.

Az elnök zárszavával az ülés véget ért.

Lobmayer Géza dr.

A budapesti II. ker. állami főreáliskola jubileuma. A budapesti II. ker. állami főreáliskola *f. évi október hó 28-án és 29-én* ünnepli fennállásának félszázados jubileumát. *Az ünnepély sorrendje* a következő: Október 28-án: Este 7 órakor találkozás az intézet dísztermében. Utána ismerkedési estély a budai vigadó földszinti éttermében. Étkezés à la carte. Október 29-én: 1. Gyülekezés az intézetben d. e. $^1/_2$9 órakor. 2. Együttes bevonulás a felső viziárosi Sz. Annatemplomba, hol 3. $^1/_2$10 órakor ünnepi hálaadó istentisztelet. Mise alatt a budai dalárda előadja Volkmann Róbert D-dur vokalmiséjét. Utána *Msgr. König Gusztáv* pápai k., érseki biztos, plébános szentbeszédet tart. 4. 2 órakor díszülés a budai vigadó nagytermében. *Sorrendje: a)* Hymnus. Énekli az ifjúság. *b) Mayer József* kir. igazgató megnyitója. *c)* Ünnepi beszéd. Tartja *Tiber Ágost* tanár. *d) Várady Antal* dr. ünnepi ódája. Szavalja a szerző. *e)* Az intézet félszázados történetét ismerteti *Jánosi Béla* tanár dr. *f)* Üdvözlő beszédek. *g)* Elnöki zárszó. *h)* Szózat. Énekli az ifjúság. 5. Este 6 órakor a budai vigadóban díszebéd.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület és a középiskolák. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület a középiskolák igazgatóságaihoz a következő sorokat intézte: »Az iskolai kirándulásokra vonatkozó szabályzatban a vallás- és közokt. miniszter figyelmébe ajánlotta az iskoláknak Erdély és különösen Kolozsvár városának megtekintését. Egyesületünk abból a célból, hogy a tanári karnak nehéz feladatát megkönnyítse, elhatározta, hogy ameddig a készlet tart, a szépen illusztrált és kimerítő leírásokat, uti hireket stb. tartalmazó honismertető *Erdély* című folyóiratának 1895. és 1897—1904. években megjelent évfolyamait előállítási áron alól évfolyamonként 2 koronáért; a Kolozsvár város kis kalauzát 40 fill. helyett 20 fill.-ért, a nagyobb kalauzt pedig

1 kor. helyett 50 fill.-ért bocsátja az iskoláknak rendelkezésére. Tartalmánál fogva az említett folyóiratnak egyetlen iskolai könyvtárból sem volna szabad hiányoznia. Épen ezért reméljük, hogy a igazgatóság méltányolni fogja egyesületünknek ezen újabb áldozatkészségét és a csatolt befizetési lap felhasználásával sietni fog az említett kiadványokat megrendelni. Egyben felajánljuk segítségünket az Erdélybe teendő kirándulások rendezéséhez és uti tervek kidolgozásához. Kolozsvár, 1905. évi szeptember hó 16-án hazafias üdvözlettel: az E. K. E. elnöksége.« Készséggel közöltük e sorokat és szívesen adtunk helyet mai számunk könyvismertető rovatában is az E. K. E. kiadványairól szóló közleménynek.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Hol van a mi szövetségünk?[1]

Közlönyünk előző évfolyamaiban lapozgatván, néha újra átélem mintegy a lefolyt évek küzdelmeit. Milyen jól esik azt látni, mily fiatalos, ideális hévvel karolják fel egyesületünk tagjai a felmerülő eszméket, hogy szállnak versenyre az egyes körök ezen eszmék megvitatása tárgyában. De minthogy rendesen a felvetett eszmék megvalósítása nem tőlünk, hanem a legfelsőbb tanhatóságtól függ, legtöbbnyire megelégszünk azzal, hogy a miniszteriumnak becses anyagot nyújtottunk terve keresztülvitelére; legfeljebb még egyszer emeljük fel szavunkat, kritizálván a tett intézkedéseket s azt keressük bennük, hol és miképen élt a kormány a mi tanácsunkkal.

Az eszméknek ezen előkészítése, úgylátszik, már vérünkbe ment; megelégszünk a kérdés felvetésével, megvitatásával, de magunk alkotni nem akarunk, vagy nem merünk. Mert hogy értelmezhető az másképen, ha oly ügyekben is, amelyekben saját erőnkből szervezkedhetnénk és áldásos működést fejthetnénk ki, megelégszünk az egyszerű megvitatással, előkészítéssel és a dolog keresztülvitelét egy többé-kevésbbé hálás utókorra bízzuk!

Az O. K. T. E. közlönyének 1901/2. tanévi november 10-én megjelent 7. száma a »Kassai kör« október 31-iki üléséről számol be és ennek kapcsán Czigler Ignác áll. fels. leányisk. tanár felolvasásáról, mely „*A Mi Szövetségünk*“ cím alatt a Közlöny u. e. évi 9. számában egész terjedelmében megjelent. Czigler azt az eszmét veti fel, hogy az O. K. T. E.-en belül, vagy ettől függetlenül egy külön tanári szövetséget létesítsünk, melynek célja elhúnyt kartársak özvegyeinek oly pillanatnyi segélyt nyújtani, hogy életük e legválságosabb perceiben, midőn a legtöbb esetben az elhúnytnak hosszú betegsége teljesen felemésztette a család megtakarított gara-

[1] Felolvastatott a »Fiumei kör« 1905. évi ápr. 14-i gyűlésén.

sait, legalább egy időre a megélhetés gondjaitól szabaduljanak. Mert igaz ugyan, hogy az állam is ad temetkezési járulékot is, nyugdíjat is ; de míg egyrészt a temetkezési járulékot majdnem teljesen lefoglalják a tényleg felmerült temetkezési költségek, másrészt a nyugdíj maga, sajnos, oly csekély, hogy a legtöbb esetben nem éri el az elhúnyt által élvezett illetmények $^1/_4$ részét. Nem áldás-e ilyenkor a szegény özvegyre nézve, ha egyszerre, minden kérvényezés és szaladgálás nélkül 2000 koronányi összeget kap kézhez ? Ezen összeg lesz az egyedüli támasza, melynek révén jövőjét a változott viszonyokhoz képest berendezheti.

Dícséretére legyen mondva a haza tanárságának : az eszme gyújtott ; az egyes körök és tanári testületek körében élénk eszmecsere indult meg a felvetett kérdésben ; nem egy tanár teljesen ideális álláspontra helyezkedett, azt állítván, hogy, úgyszólva, erkölcsi kötelességünk kartársaink özvegyeinek pillanatnyi nyomorát enyhíteni, még akkor is, ha nem várna hasonló viszonszolgálat egykoron a saját hátramaradottaira.

A T. E. Választmány már ugyanazon évi decz. 28-án (l. a Közl. 1901/2. évi 15. számot) tárgyalta a Szövetség eszméjét. Czigler Ignác maga számol be 56 testület véleményéről. Ezek közül 45 kinyilatkoztatja, hogy üdvösnek tartja az eszmét, örömmel csatlakozik testületileg a Szövetséghez. Ime, már mindjárt az első lépésnél biztosítva volt a Szövetség létrejötte ; mert minden intézetre csak átlag 12 tagot számítva, már több, mint 500 tag állott volna rendelkezésre ; nem számítván azt, hogy a középiskolák alig $^1/_4$ része nyilatkozott volt meg akkoriban. De minthogy egyes intézeteknél kételyek merültek fel a halálozási arányt illetőleg (Czigler ezen arány maximumát 1.5%-ban vette fel), a nevezett tanár újabb számításokat eszközölt, melyek révén megint csak az említett eredményre jutott. Czigler ez ülésen bemutatja újabb alapszabály-tervezetét, melyben a tanárságban elhangzott óhajokat már figyelembe veszi. Az előadó immár azt ajánlja a választmánynak, hogy vegye kezébe az ügyet és tegyen a husvéti gyűlésen indítványt, elvállalja-e az Egyesület a Szövetség szervezését vagy nem.

A választmány köszönetet szavaz a Kassai körnek és előadójának, elfogadja a megbízást és egyúttal a megalakulandó szakbizottságba Cziglert is meghívja ; a Kassai kört pedig fölkéri, hogy a bizottság összeüléséig tartsa fenn összeköttetéseit a tanári karokkal és gyűjtsön újabb anyagot.

Az ügy immár a helyes mederbe terelődött és úgyszólván a megvalósulás stádiumába jutott.

Lássuk tehát most, mi történt az 1902-iki husvéti választmányi gyűlésig.

A Közlönynek ugyancsak 15. számában a Kolozsvári kör gyűlésének beszámolójában említés tétetik a Tanár-Szövetség eszméjéről. A kör úgy határoz, hogy a kérdés megvitatására magát nem tartja illetékesnek, hanem az egyes tanári karokra bízza a választ. Szerintem egy kissé téves vélemény, mert a körök összes-

sége alkotja az Országos Egyesület testét; így tehát egy kör sem, legkevésbé pedig oly tekintélyes, minő a kolozsvári, nem vonhatja ki magát oly feladat megvitatása alól, melynek keresztülvitelét ép csakis ezen Országos Egyesülettől várhatjuk.

A Közlöny ugyanezen számában leljük még a Kassai körnek a választmányi ülést megelőző gyűlésének jegyzőkönyvét is, melyből a mai alkalomra vonatkozólag, mint fontos tényt, azt akarom kiemelni, hogy a központ a Szövetség ügyét a karácsonyi választmányi ülés tárgysorozatába külön megkeresés nélkül vette fel; annyira fontosnak és életrevalónak tartották akkor e felmerült tervet!

Az 1901/2. évi 16. szám a pápai kör üléséről számol be és ennek azon határozatáról, hogy a Tanár-Szövetségbe ne csak testületileg, hanem egyenkint is lehessen belépni.

A legelső hang a Szövetség ellen a jan. 19-én megjelent 17-ik számban lát napvilágot. Göllner Károly támad az eszme ellen, mely szerinte a leírt alakban kivihetetlen. Képtelenségnek mondja, hogy mindig csakis *másnak* fizessünk, anélkül, hogy az illető nekünk *valaha* fizessen; továbbá drágának tartja, mert véleménye szerint nem 1·5%, hanem 4% a halálozási arány. Kivihetetlennek tartja a kezelést is, mert egész iroda kell majd a fizetések nyilvántartása és behajtása céljából; de elitéli főkép azért, mivel végre egyszer mégis csak megszünik a Szövetség és akkor ép azok járnak legrosszabbul, kik legtovább fizettek be. Szerinte más alapon, esetleg mint biztosítási szövetkezet a terv sikerülhet és ez esetben támogatná is.

Jó, hogy Czigler Ignácnak újabb cikke »A tanárok halálozási aránya« címmel a Közlönynek ugyane (17.) számában jelenhetett meg, mert ezzel a nevezett kartárs, véleményem szerint, fényesen cáfolta meg Göllnernek a 4% arányról alkotott téves véleményét. E cikk újból határozottan bizonyítja, hogy 1000 tag közül átlag nem hal el több évenkint 15-nél és ezt különböző népszámlálási és statisztikai adatokkal támogatja.

Az 1902. évi jan. 31-én jelent meg és küldetett szét az egyes testületekhez a Kassai kör újabb alapszabály-tervezete:

Az első tervezettől való leglényegesebb eltérése a felvételi díj létesítése. Az kor szerint különböző és 2 K-tól 10 K-ig terjedhet. E díj segélyével és egyéb levonásokból a Kassai kör az idők folyamán tartalékalapot remél létesíteni, melyből a Szövetség azon nyugdíjas tagjai helyett, akik már 30 év óta tagjai a szövetkezetnek, a 2 koronás segélyzőilletéket önmaga fizetné. E tartalékalap még bizonyos levonásokból is gyarapodnék, melyek az elhúnyt és a szövetségbe lépésük alkalmával már korosabb tagok után járó segélyeket terhelnék. Ezen tartalékalap a kimutatott számítás szerint 30 év múlva már körübelül 73.000 koronára rúgna, ami elég tekintélyes összeg arra, hogy a Szövetség fennállását beláthatatlan időre biztosítsa.

A Közlöny 1902. február 2-án megjelent 19. számában olvassuk Bogyó Samunak »A tanár özvegyének nyugdíja« című, a budapesti

körben tartott felolvasását. Bogyó nem látja keresztülvihetőnek Czigler tervét, amelyhez véleménye szerint hiányzik a mathematikai alap. Nézete szerint ez maga után vonná már rövid idő múlva a Szövetkezet felbomlását. Ha már biztosítást akarunk, kössünk rendes biztosítást egy általános bizalomban részesülő biztosító intézetnél, mely intézet a Tanáregyesülettel kötendő szerződés alapján tanárok biztosításánál kedvezményes díjakat számítana; a segélyalap pedig pénzsegéllyel vagy kölcsönnel támogatná az oly tagokat, akik a díjak fizetésében valahogy felakadnának.

A felolvasó véleménye szerint azonban a kérdést csak úgy lehetne legjobban megoldani, ha az állam felemelné az özvegyi nyugdíjat és ily módon biztosítaná annak megélhetését. E felolvasás révén élénk eszmecsere indúlt meg a Körben, mely végül egyhangulag oly határozatot hozott, hogy azt kell szorgalmaznunk, hogy az özvegy 2400 K-ig 5%-ot, azonfelül 20% kapjon nyugdíjul és hogy az árvatartási díjat már 1—2 árva után is kiutalványozzák; továbbá, hogy ez az ügy az 1902. évi közgyűlésén, a kassai indítvánnyal együtt tárgyaltassék.

A Közlöny következő (20.) számában már Czigler maga foglalkozik Göllner és Bogyó ellenvetéseivel. Nézete szerint a 15%-os halálozási arány immár megállapítottnak tekinthető. A szövetkezet örökéletű lenne, mert nem az egyéni, hanem a testületi belépésen alapúlna; épen ezért a pénzkezelés is a lehető legegyszerűbb, mert az egyes igazgatóságok szednék be a segélyilletékeket. De azért elfogadja Bogyó indítványát is, mert a segély, nézete szerint, csak pillanatnyi, a nyugdíj pedig az özvegy egész jövőjét biztosítaná. A végén azt mondja:

»És meg vagyok győződve és velem együtt még vagy 6—700 tanár, hogy meglesz az a Szövetség, és tagja lesz — Göllner Károly barátom is, aminthogy az lesz minden magyar középiskolai tanár idővel. Csak legyen minden testületben annyi szolidaritás az egész magyar tanársággal, hogy szenteljen *egy rendszeres* tanácskozást ez ügynek és akadjon mindenikben csak egyetlen egy olyan lelkes ember, aki az ügy olyan alapos ismeretével megy el arra a konferenciára, mintha tanítani indulna.«

A Közlönynek 1902. évi március 2-án megjelent 23. számában a szövetkezet ügyéhez egyszerre három kartárs szól hozzá, úgy, hogy a szerkesztő jónak látja az érdeklődőket felszólítani, hogy ez ügyben, mely úgy is nemsokára gyűlésen is tárgyalásra kerül, ne küldjenek be egyelőre újabb cikket. Az említett három felszólaló elseje, Gál Kálmán, a fehértemplomiak megbízásából és meggyőződésből lelkes szószólója a felvetett eszmének. Hivatkozik a városában fennálló két hasonló szövetkezetre, melyek tagjai földmívesek és iparosok. Az egyik egyletnek 501 tagja van — és mindig 50—60 egyén aspirál egy-egy megüresedő helyre. A hozzájárulás: 1 kor. beiratási díj, 2 kor. évi tagdíj és minden egyleti tag elhunyta alkalmával 2 kor. temetési járulék. (E temetési járulék járványos időben, vagy háborúban elesettekért felére szállíttatik le.) Aki 600 koronát befizetett, az

többet egyátalán nem tartozik fizetni, csak az évi tagdíját, kivéve az esetben, ha az egylet financiális zavarokkal küzdene. 501 tag közül 2 év alatt csak 12 húnyt el, ami a mi százalékunknál is kisebb: 1·2 százalék.

A második közleményben dr. Aczél József helybeli kollégánk szólal fel a Czigler által kimutatott 1·5%-os maximális halálozási arány ellen és számításai szerint azon eredményre jut, hogy az arány nem 1·5%, hanem 2·5%, ami, nézete szerint, feleslegessé teszi, hogy tovább foglalkoznak az egész szövetség eszméjével, mert tanácsosabb biztosító társulathoz fordulni, mint nagy kockáztatással évenként 25—28 frtot már fiatal kortól kezdve fizetni, hogy halál esetén örököseink esetleg csekély 1000 frtot kapjanak.

A harmadik felszólaló Blanár Ödön Ungvárról, aki a tanárok fiai részére szervezendő ösztöndíjalap létestését célzó indítványáról ismeretes. Ez már a II. alapszabálytervezet alapján is kételkedik a Szövetség megalkothatóságában, mert szerinte is a halálozási arány nagyobb 1·5%-nál és ennélfogva a tag 30 év alatt többet fizetne be, mennyit az özvegye kapna; mivel a kezdő tanárnak több jogot kell biztosítani, mint az öregebbnek, mivel járványos időkről kell intézkedni; mivel nem történik intézkedés arról, hogy mi történjék, ha a tagok száma elegendő jelentkező hiányában megfogy. Továbbá igaz ságtalanságnak tartja, hogy azt, aki első ízben, avagy rendes tanárrá való kinevezésekor nem jelentkeznék, a Szövetség soha többé fel nem vehetné. Összesen 17 pontban sorolja fel ellenvetéseit, és végül azon konkluzióra jut, hogy a Tanárszövetség megalakulását a II. terv. vázlat alapján is — sem lehetőnek, sem kivihetőnek nem tartja.

A szerkesztő, a 23. számban kimondott zárlat ellenére, már 24. számában újból tért szorít Czigler Ignácnak, főleg azért, hogy bemutathassa az Orsz. Statisztikai Hivatal átiratát, amely szerint a halálozási statisztika csakis a szolgálat folyamán elhúnyt tanárokra vonatkozik és pedig 1900-ban 3041 tanár közül 31, azaz 10% halt el; minthogy a nyugdíjban elhaltak aránya valószínüleg jóval magasabb, ennélfogva feltehető, hogy az aktiv és nyugalomban levő tanárok átlagos halandósága a 15-öt pro mille alig haladja meg.

A Közlöny 23. száma a Fiumei kör gyűléséről és ennek kapcsán dr. Aczél nyilatkozatáról számol be, mely szerint az Országos Statisztikai Hivatal is tévedett az arányszám megállapításában. A kedvezőbb halandósági statisztikának oka azon körülmény, hogy közoktatásügyünk fejlődés alatt áll és így a fiatal tanárok száma egyelőre még igen nagy. Szerinte a helyes százalék semmi esetre sem kisebb, mint 25—28 pro mille. Említésre méltó még Dunay F. eszméje, aki a Szövetséget próbaképen 5 évre alakítaná meg, ez időn belül nem fizetne senkinek.

A Közlöny ugyane számában a Temesvár-kerületi kör március 10-iki gyüléséről azt olvassuk, hogy Riess Ferenc tartott felolvasást a tanárszövetségről, melyről elitélőleg nyilatkozik; a kör hozzájárult

az előadónak a Szövetség lehetetlenségét kimutató fejtegetéseihez, de külön határozatát az Országos Statisztikai Hivatal döntésétől teszi függővé, mely akkor a kör előtt még nem volt ismeretes.

Evvel talán kimerítettem volna az előzetes felszólalásokat; meglehet, hogy egyik vagy másik vélemény elkerülte figyelmemet, de tény az, hogy két áramlat keletkezett a tanárvilágban; az egyik, Cziglerrel és a Kassai körrel az élén, a terv keresztülvihetősége mellett kardoskodott és e tekintetben a 15 pro mille arány mellett küzdött; a másik áramlat lehetetlennek nyilvánította a tervet és annak megvalósulása esetén biztos bukását jövendölte.

Az egyesület igazgatósága időközben kiküldte a tanárszövetség tanulmányozására a bizottságot; tagjai voltak dr. Molnár István elnöklete alatt Reif Jakab, Czigler Ignác, Aczél József, Lévay Ede. A bizottság 1902. március 23-án gyülést tartott és ott a következő megállapodásokra jutott:

1. Elfogadta az Országos Statisztikai Hivatal azon nézetét, hogy a halálozási arány 15 pro mille, de megengedi, hogy ezen arány az iskolák szervezetében beálló szünet idején esetleg emelkedhetik.

2. Létesíthetőnek tartja a Szövetséget, ha a javasolt felvételi díjak circa 5-szörösre felemeltetnek.

3. A Szövetség akár egységes, akár korok szerinti díjak mellett jöhet létre.

4. A bizottság, tekintettel arra, hogy 49 testület a szervezést óhajtja, továbbá, minthogy a Szövetség előnyösebbnek mutatkozik a biztosító társulatoknál, érdemesnek tartja, hogy az egyesület a végleges szervezési munkálatokat megkezdesse.

A bizottságnak ezen jelentése az 1902. március 24-én megtartott választmányi gyülés elé került. Ezen választmányi gyülésen már az időközben nagyon megindult fizetésrendezési mozgalom dominált. A választmány a bizottság indítványára és többek rövid felszólalása után úgy döntött, hogy az ügyet egy szűkebb, szakemberekből képzett bizottsághoz tanulmányozás végett utasítja, akiknek meghallgatása után a kérdés a közgyűlés elé fog kerülni. E külön szakbizottságba dr. Scholz, dr. Beke egyetemi tanárok és dr. Bogyó kereskedelmi akadémiai tanár választattak oly felhatalmazással, hogy ha a szükség úgy kívánja, Czigler is meghívható legyen.

Aki most azt hinné, hogy a Tanárszövetség ügye evvel a helyes mederbe terelődött, az nagyon csalatkozik. Igaz ugyan, hogy körünk érdemes elnöke, Fest Aladár igazgató, az eszmének lelkes híve, a maga részéről két ízben is minden lehetőt megtett, hogy az érdeklődést az ügy iránt ébren tartsa.

Igy a Közlöny 34. számában »Segélyalap és Tanárszövetség« cím alatt azt proponálja, hogy a Tanárszövetség ügyét a segélyalappal kössük össze oly módon, hogy a tagdíjakat 1—2 frttal felemeljük; a segélyalap ily módon rendes jövedelemre tehetne szert és nem tengődnék, mint most, alkalomszerű adományokból. De jobban megfelelhetne hivatásának, amidőn önhibájukon kívül nyomorba jutott tagtársak és vagyontalan özvegyek és árvák részére, habár nem oly

tekintélyes összegeket utalványozna, mint ahogy a Tanárszövetségnél tervbe vannak véve, de semmi esetre oly koldusadományokat, minők például jelenleg ki vannak mutatva és amelyek néha alig *60 koronára* rúgnak.

A Közlöny 35. számában pedig Fest igazgató bemutatja a francia középiskolák alkalmazottai által létesített kölcsönös szövetkező egyesület alapszabályait.

Azt hiszem, hogy tisztelt elnökünknek ezen cikke itt mindenki előtt ismeretes. Hogy azonban a mi viszonyainkkal való összehasonlítást megkönnyíthessem a cikk révén, megemlítem, hogy ezen egyesület, melynek 1898-ban 2072 tagja volt,, 1899 végén 2511 tagból állott, akik fix évi hozzájárulás (10 frank) ellenében jogot nyertek arra, hogy betegség esetén maguk, haláluk esetén pedig hozzátartozóik segélyben részesüljenek. E segély 600 franktól 1500 frankig terjed és az igazgatótanács megállapítása szerint, figyelemmel a hátramaradottak helyzetére, utalványozzák. A halálozási arány pedig sem 40%, sem 25%, de még 15% sem, hanem, minthogy 2511 fizető tag közül csak 21 halt meg egy évben, csak *8.36%* volt.

Nem akarok itt ismétlésekbe bocsátkozni, úgyis nagyon hosszúra nyúlt már az ügy fejlődésének e krónikája. Csak azt mondhatom, hogy azon esetre, ha gyenge szavaimnak sikerül a tetszhalálban fekvő tanárszövetségi ügyet újabb életre kelteni, akkor azt ajánlom úgy az intéző köröknek, mint minden egyes kartársamnak különkülön: olvassa el Fest Aladár igazgató-elnökünknek e cikkét. És bizton hiszem, hogy nem fog többé kételkedni az eszme életrevalóságában, hanem kérdezni fogja, miért ne lehetne nálunk is ily testületet létesíteni, midőn körünkben biztos támaszként fennáll az O. K. T. E. 1500 tagjával, szép múltjával, fényes eredményeivel.

Mert, sajnos, a Tanárszövetség ügye, mely közel 6 hónapon keresztül oly nagy port vert fel a tanári testületekben, oly beható megvitatás alá került és amelyről bízvást azt hihettük, hogy az 1902. évi közgyülésen valahogy elintézést nyer, egyszerre letünt a napirendről. Ezen szabadkai közgyűlés hivatalos jegyzőkönyvében, mely az 1902/3. évi 1-sö szept. számában jelent meg, hiába keresem valami nyomát a Tanárszövetség megalakulását célzó, vagy azzal egyáltalán foglalkozó indítványnak. Csak a szintén Szabadkán, a közgyűlést megelőző választmányi gyűlés jegyzőkönyvének 11. pontja összesen 6 sorban a következőképen tárgyalja és — mondjuk ki — eltemeti Tanárszövetség ügyét:

»A főtitkár jelenti, hogy a Tanárszövetség ügyét a választmány a jelen közgyűlésen óhajtotta ugyan véglegesen tárgyaltatni, azonban a közbejött és a tisztikar minden idejét elfoglalt javadalmazási kérdés miatt ez az ügy nem volt előkészíthető, s így tárgyalása az új iskolai év elejére marad, amikor az igazgatóság teljes erővel hozzálát elintézéséhez.«

Ez a jelentés ott egyszerüen tudomásul vétetett.

Azóta nem találom nyomát az ügy újból való felmerülésének. Sem az 1902/3. évi heti számokban (hacsak valamely erre vonatkozó

jelentés el nem kerülte figyelmemet), sem az 1903. évi tátrafüredi közgyűlésen nem történik említés az ügyről. Igaz ugyan, hogy e tanévben a fizetésrendezési ügy fejlődését kisértük éber figyelemmel; de már midőn az is elintézést nyert, illetve az akkori politikai viszonyok miatt zsákutcába került, az egyesület visszatérhetett volna a felvetett eszme keresztülviteléhez; de hiába, hetek, hónapok, immár évek múltak azóta, és ma is ott állunk még, ahol álltunk 1902 május havában, t. i. várjuk a kiküldött szűkebb szakbizottság jelentését.

Tisztelt Kör! Nagyon is érzem, hogy a t. elnök úr és kartársaim türelmét ezen kissé hosszú, meg száraz történelmi visszapillantással nagyon is próbára tettem. Elkisértek engem az egyesületi élet egy időszakán végig, sőt az igen t. elnök úr cikke révén még Franciaországba is vezettem önöket; megbocsátják még azt is talán, ha még messzibbre is kerülnek.

A véletlen egy idő óta kezembe juttatja a clevelandi »Szabadság« című hetilap egyes példányait. Az újságot átolvasva, örömmel tapasztalom, hogy elszakadt honfitársaink a távolság és jobb módjuk mellett is, mily szívvel-lélekkel csüggnek az ó hazán; de azt is vettem észre, hogy új hazájukban a korszellemmel tudnak haladni és a praktikus amerikaiakkal minden téren versenyeznek.

Az Óceán túlsó oldalára került honfitársaink ott körülbelül 247 egyletet alakítottak, nagyobbrészt betegsegélyző és halotteltakarító egyleteket, melyek amellett, hogy emberbaráti célokat szolgálnak, igen fontos tényezőt alkotnak a magyarok összetartása érdekében. Ezen egyletek (melyek ott *osztályok*nak neveztetnek), két nagy szövetkezetet alkotnak. Az egyik szövetkezetnek minden magyar honfitárs lehet tagja 18 évtől 50 éves korig. A felvételi díj személyenkint 3 havi előleges befizetéssel 1.51 Doll. (7 K 50 fill.), de 40 évtől 44-ig 2·51 Doll. (12 K 50 fill.), 45—50 éves korig 5·51 Doll. (27 K 50 fill.). A szövetkezet halálesetkor fizet 800 Doll. (= 4000 K-t). Munkaképtelenség esetén 400 Doll. (2000 K-t) fizet. Azonkívül 3 hónap eltelte után 5 Doll. (25 K) heti betegsegélyben is részesíti a tagokat. (A tagok száma 5000-en felül van.) Kár, hogy nem találom megemlítve a rendes havi vagy évi hozzájárulás mértékét.

De világosabb a trentoni *amerikai Magy. Ref. Egyesület* (a másik szövetkezet) hirdetménye: Belépti díj: 16—35 évig 1 Doll. = 5 K. 35—50 évig 2 Doll. = 10 K. 50—55 évig 5 Doll. = 25 K. Negyedévi díj 25 cent = 1 K 25 fill. Az Egyesület az elhalt tag után fizet 750 Doll. és temetési díj címén 50 Doll., összesen 800 Doll. = *4000 koronát*. A munkaképtelenekké vált tagok félsegélyt kapnak. Aki egyfolytában 20 évig volt tagja az Egyesületnek, fél haláleseti segélyt (2000 K) kap, fizetési kötelezettségei alól felmentetik s halála esetén örökösei megkapják a haláleseti díjnak a másik felét. A tagok száma több mint *1900*.

Ezen hirdetményekből ugyan nem látszik meg, mily módon fizethetik az egyletek a magas haláleseti és munkaképtelenségi

prémiumokat és azért, ha lehetséges lesz, iparkodom majd megszerezni e szövetkezetek alapszabályait is. Egyelőre némi felvilágosítással szolgálhatnak olyan hirdetmények is, milyen a következő (Ref. szövetkezeti) »*szétvetés*« : »Papp András, a bridgeporti osztály útján volt tagtárs halálesete és temetési költsége, úgyszintén Apostol János, a phoenixvillei osztály útján volt tagtárs halálesete és temetkezési költsége, a kettő együtt 85 centben (2·45 kor.) állapíttatott meg s az egyesületnek mai napon levő 1970 tagjára kivetni rendeltetett. A befizetés határideje április 20-ig terjed. Tisztelettel kérem az osztályok tisztviselőit, hogy a fent érintett összeget a tagoktól beszedvén, azt az egyesület pénztárába beszállítani és a jegyzőnek erről névszerinti jelentést küldeni szíveskedjenek. Cleveland, 1905. márc. 1-én. *Papp István*, jegyző.«

Ezen hirdetményből kitünik, hogy a 2 elhúnyt honfitárs jogutódai összesen 1970 × 85 cent = 1674·50 Doll., kapnak tehát mindegyik körülbelül 800 doll.-t, azaz 4000 koronát.

A másik szövetkezet részéről más helyen 8 rendbeli haláleseti kivetést találok, egyenkint 800—900 dollár után. A 900 dolláros halálesetek után a kivetés 17 cent (85 fill.), a 800-asok után 15 cent (75 fill.), az összes 8 rendbeli haláleset után az összkivetés 1 Doll. (5 korona).

Úgylátszik tehát, hogy ezen szövetkezetek halálesetek alkalmával úgy járnak el, hogy a biztosított összeget a tagok között felosztják ; körülbelül úgy, mint ahogy ezt nálunk tervezték, avval a különbséggel, hogy nálunk a tagok száma állandó (úgynevezett 1000-es csoport), a hozzájárulás is állandó (2 kor.), a segélydíj is állandó (2000 kor.), míg ott csak a segélydíj állandó (800—900 Doll.), míg a hozzájárulás a tagok számától függ és ezzel fordított arányban áll. Tény az, hogy néha alig 15 centnyi a hozzájárulás és az elhúnyt hozzátartozói mégis 800 Doll. segélyt nyernek, ami csak úgy lehetséges, ha a szövetkezeti tagok száma több, mint 5000. Természetes, hogy itt a halálozás is nagyobb, még aránylag is (munkásokról lévén szó), de a hozzájárulás minimális volta, úgylátszik, lehetővé teszi a legutolsó munkásnak is, hogy családja jövőjéről gondoskodhassék.

A másik, a Ref. Egyesület, mivel kevesebb taggal bír, nagyobb járulékot kénytelen kivetni, de azért természetesen évenkint kevesebben is halnak el.

Meglehet, hogy ez szövetkezetek sem mintaképei a kölcsönös segélyezésnek ; meglehet, hogy tengerentúli honfitársaink már tanultak valamit az amerikaiaktól, az úgynevezett humbugot ; de azért ezek a példák mégis gondolkodóba ejtenek és azt kérdem magamtól : ha egyszerű munkások, kik bizonyára az idealizmust még névleg sem ismerik, úgy tudnak gondoskodni övéikről, ha nagy nehezen, néha földalatti nehéz bányamunkában keresett filléreiket is odaadják *másnak*, hogy annak idején, ha ők elenyésznek, mások épúgy az *övéikről* gondoskodjanak : mi, kik ideális gondolkodásmódunkat már a pályaválasztással is bebizonyítottuk, nem tudunk hasonló

magaslatra felemelkedni? Előbb veszekszünk egy évig azon, vajjon évi 14, vagy 15, vagy tán 20 frtba fog-e kerülni a Szövetkezet fentartása és azután esetleg örülünk rajta, hogy az eszme immár 3 évig pihen és hogy eszerint megtakarítottunk 3 × 15, vagy 3 × 14, avagy talán 3 × 20 frtot.

Kartársak, voltatok már temetésen, láttátok a hozzátartozók kétségbeesését, midőn a család fentartóját sírba tették?! Igazgatók, fogadtatok már síró özvegyeket, könnyáztatta folyamodványokkal, melyekben a magas kormánytól némi segélyért esedeznek?! Ime, ez a ti családotok képe! Ez a te özvegyed, kedves kollégám, aki most akadékoskodol és gátat vetsz szőrszálhasogatásaiddal az ügy dülőre jutásának!

T. Kör! Azt ajánlom, forduljunk az Országos Tanáregyesület Központjához, hogy a Tanárszövetség eszméjét újból fölvegye és megvalósítsa.

(Fiume.) *Hausner Ignác.*

A gimnáziumi önképzőkörök.

A gimnáziumi önképzőkörök munkájáról igyekeztem magamnak képet alkotni az 1903—4. évi értesítők alapján. Amennyiben e lap szük tere engedi, igyekszem az értesítők nyomán szerzett benyomásaim végeredményéről röviden beszámolni.

Előre megjegyzem, hogy a gimnáziumi ifjúsági önképzőkörök iránya, az egyes körökben uralkodó közszellem és az eredmény szerfelett változó. Ugy látszik, hogy mindenik önképzőkör első sorban helyi tradició alapján fejlődött, éppen ezért vannak egyeseknek olyan speciális jellemvonásaik, melyeket másutt hiába keresünk. Az önképzőköröknek körülbelül fele egyáltalában nem felel meg azon sokoldalú követelménynek, melyet velük szemben az új tanterv hatása alatt támaszthatnánk, s céljaik a versírási és szavalási kísérletekre szorítkoznak.

A legtöbb önképzőkör irodalmunk valamely nagy alakjának nevét viseli. Igy vannak: Petőfi-, Arany-, Tompa-, Eötvös, Kemény Zsigmond-, Vörösmarty-, Dugonics-, Csokonai-, Bessenyei-, Kölcsey-, Deák Ferenc-, Czuczor-, Révai Miklós-, Jókai-, Kazinczy- stb. önképzőkörök. Ez a szokás helyes; alig van gimnázium, melynek alkalma ne volna önképzőkörét valamely irodalmi férfiúról elnevezni. Az elnevezés pedig az író emlékének ápolása mellett bizonyos kötelességet ró az önképzőkör tagjaira, minek erkölcsi értéke van. Némely helyen »gyakorló iskolának« nevezik az önképzőkört, így pl. a nagybecskereki piarista s a nagykanizsai r. kath. főgimnáziumban. A lugosi állami főgimnáziumban a szervezett és tervszerüen vezetett matinék helyettesítik az önképzőkört.

Az önképzőkör tagjai legtöbb helyen a négy felső osztályból kerülnek ki, de több helyen az V—VI. osztálybeli tanulók csak mint rendkívüli tagok vehetnek benne részt. Az önképzőkör

tagjainak száma néhol a tanulók felét teszi, némely helyen azonban a tanulóknak negyedrészére leolvad. Az önképzőkör mindenütt tanár, rendesen egyik magyar irodalmi tanár felügyelete alatt áll. Némely helyen, mint pl. a győri Benedekrendi főgimnáziumban az igazgató elnöklete és egy tanár vezetése alatt áll, így van a makói állami főgimnáziumban is.

Az önképzőkörökben tisztviselőiket maguk a tanulók választják legtöbb helyen; némely, többnyire szerzetesrendi gimnáziumban, »a felügyelő tanár a választottakat megerősíti«. A győri Benedekrendi főgimnáziumban pedig a tisztviselők részint választatnak, részint kineveztetnek.

Az önképzőkör célja néhol szükebb-, másutt tágabbkörű. Az önképzőköröknek több mint felében szavalás, írásművek beadása, azok megbírálása, pályakérdések kitüzése (többnyire csak a magyar irodalom köréből, legfölebb latin műfordítással és történelmi kérdéssel együtt), versenyszavalás és ünnepélyek rendezése teszi a kör feladatát. A lugosi állami főgimnáziumi matinéknak ilyen szükebbkörü célja, hogy »a tanulók a szabad előadásban, szavalásban, irodalmi művek szerkesztésében és a helyes stilizálásban gyakorolják magokat; célul volt kitűzve emellett az irodalmi tanulmányok kiegészítése; egyes tanulók irodalmi ünnepségek alkalmával is felléptek felolvasással és szavalattal«. A szorosabb értelemben vett magyar irodalmi célokon kívül néhány önképzőkör más feladatokat is igyekezett megoldani. Ilyenek voltak a szabad-előadások, melyek a folyékony szép előadás elsajátítására nagyon alkalmasok, ilyeneket azonban, ahol voltak is, évenként 4—5-nél többet nem tartottak. A budapesti Ferenc József-nevelőintézetben tudományos és zenei előadások voltak. Már kevesebb helyen található a vitatkozások rendezése, ebből 3—4-nél több sehol sem volt. A vitatételek az értesítőkben nincsenek közölve. A budapesti gyakorló főgimnáziumban szabad-előadásokat tartottak elméleti kérdésekről a poetika és esztétika köréből, a budapesti V. ker. főgimnáziumban a külföldi irodalomra, a régi magyar irodalomra, történelmi és esztétikai kérdésekre is kiterjeszkedtek. Az önképzőkör énekkarral volt összekötve pl. Nagyenyeden s a pécsi r. kath. főgimnáziumban. Néhol lapokat járatott az önképzőkör s így olvasótársulat is volt egyuttal, így pl. a lőcsei r. kath. főgimnáziumban. A mezőtúri ref. főgimnáziumban volt versenyfogalmazás. Az önképzőkörnek több helyen volt könyvtára. Ifjúsági folyóiratot is szerkesztettek többek közt Nagyenyeden.

Az ifjúság munkakedve nagyon változó. A szavalatok száma néhol megüti a 70-et (pl. a nyitrai r. kath. gimnáziumban), néhol meg 20-nál is kevesebb (pl. a nagykanizsai r. kath. gimn. 16) a nagyváradi premontrei főgimn. 14). Szavalásra legtöbb helyen önkéntesen vállalkoztak, de pl. Sárospatakon kötelező szavalás volt; az egész évben csak 3 tanuló szavalt önként. A pályaműveken kívül beadott dolgozatok száma 20—50 közt váltakozik, de néhol a 20-nál is kevesebb (pl. a makói főgimná-

ziumban csak 9 munkát adtak be, s ezek közül kettőt fogadtak el). A beérkezett műveket legtöbb helyen önkéntes bírálók bírálták, de több helyen bírálóbizottság foglalkozott vele. Néhol az elfogadásnak különböző fokozatai voltak (emlékkönyvbe írás, dicséretes, jó stb.) A pályaműveket nem mindenütt a tagok bírálták, hanem a tanárok, így különösen olyan helyeken, hol a tanári kar tűzött ki bizonyos pályakérdéseket.

Több-kevesebb pályakérdést mindenik önképzőkör tűzött ki. Néhány önképzőkör, bizonyosan anyagi eszközök hiányában csak néhány magyar irodalmi műfajra, s szavalásra tűzött ki pályakérdést. Csak a magyar irodalom körére szorítkoztak a pályakérdések többek közt a nagyenyedi ref., nyiregyházai ág. ev. és a nagykőrösi ref. főgimnáziumban. Legtöbb önképzőkör azonban a pályakérdéseket több tanszakra is kiterjesztette. Sok helyen találunk a magyar irodalmi tételeken kívül még latin, német, francia műfordítást és történelmi tételt. Már kevés helyen tűztek ki fizikai, vegytani, természetrajzi és lélektani tételeket. A nagybecskereki főgimnáziumban volt művészeti pályázat.

Több intézetben megvan az a helyes szokás, hogy az iskolai év végén kitűzik a következő évi pályakérdéseket, s tény, hogy az ilyen helyeken beérkezett pályaművek száma ezen eljárás helyességét igazolja.

Az intézeti hazafias ünnepélyek rendezésében mindenütt az önképzőkör jár legelől, csak némely helyen rendez néhány ünnepélyt a tanári kar. A legtöbb helyen megünnepelt október 6., november 19., március 15. és április 11-én kívül vannak helyi vonatkozású hazafias ünnepélyek, emellett néhány intézet önképzőkörének figyelmét nem kerülte ki Bajza József születésének százados évfordulója. Nem helyeselhető s az önképzőkör feladatával nem egyeztethető össze az a szokás, hogy némely helyen az igazgató névnapját az önképzőkör megünnepeli.

Ezeken is túllicitált a nyitrai r. kath. főgimnázium önképzőköre, mely nemcsak az igazgatónak, hanem az önképzőkör felügyelő tanárának a nevenapját is megünnepelte. A nagykárolyi r. kath. főgimnázium önképzőköre még azt is helyesnek latta, hogy pályadíjat tűzzön ki az igazgató névnapjára készítendő ódára — azonban egyetlenegy jutalomra méltó munka sem érkezett be. Hangversenyt több önképzőkör rendezett, s néhol volt szinielőadás.

Ezen vázlatos adatokból is kitünik, hogy az önképzőkörök legtöbb helyen sokkal szűkebb körre szorítják tevékenységüket, mint amennyire annak a gimnáziumi oktatás céljainak megfelelőleg terjednie kellene. Épen ezért óhajtandó volna, hogy az önképzőkörök céljainak és szervezeteinek kérdésével úgy az egyes intézetek tanárkarai, mint a tanárkörök foglalkozzanak, mert az önképzőkörök helyes irányítás mellett, mint ezt néhány önképzőkör példája mutatja, az összes tárgyak tanításának szolgálatot

tehetnek. Épen ezért már az a felfogás is helytelen, hogy az önképzőkör felügyelő tanára hagyományos szokás szerint a magyar irodalom egyik tanára, a többi tanárok pedig nem érdeklődnek az önképzőkör iránt, mivel az ő szaktárgyukkal semmi összeköttetésben nincs. Pedig azok az önképzőkörök haladnak helyes irányban, melyek a gimnázium mindenik szaktárgya számára megnyitják az önmunkásságnak a tért, sőt pályakérdések kitűzésével a tanulókat arra buzdítják, hogy minden irányban képezzék magokat. Meg vagyok róla győződve, hogy az önképzőköri munka kicsinylése, melyben több tanár részesíti, onnan ered, hogy a szaktanárok nem próbálták meg az önképzőkört saját céljaikra felhasználni. Több tanár csak versírási és szavalási kísérletekre tartja alkalmasnak az önképzőkört, s ezért csak tűrt intézménynek tekintik. Próbáljuk úgy átalakítani az önképzőkörök munkakörét, amint az a fent adott általános ismertetésből kidomborodik, s akkor az önképzőkör lassanként a középiskola egyik legéletrevalóbb intézményévé növi ki magát, mellyel minden tanárkar kötelességszerüen foglalkozni fog. A latin, görög és német nyelv tanára sikerült műfordításokban gyönyörködhetik, a történelem, mathemetika, fizika, természetrajz, lélektan tanára pályakérdések kitűzésével keltheti fel tantárgya iránt az érdeklődést, sőt mint erre nehány önképzőkörben ez idő szerint is van példa, a művészeti oktatásra, továbbá a zene és rajz tanulására is ösztönzőül fog szolgálni.

Távol legyen tőlem, hogy mint napjainkban sokan szeretik, én azt sürgessem, hogy az önképzőköröket is miniszteri rendelet szervezze. Az önképzőköröket ilyen rendelet csak gátolná szabad mozgásukban, de meg az önképzőköröknek mindig a helyi viszonyokhoz kell alkalmazkodni. Én csak azt óhajtom, hogy a tanárkarok figyelme az önképzőkörre irányuljon, s a helyes vezetés kérdéseivel a tanárkörök is foglalkozzanak.

(Debrecen.) *Dr. Barcsa János.*

A GYAKORLATBÓL.

Az esés jelenségeinek tárgyalásáról.

E rovatban utoljára (O. T. E. K. XXXVIII. 611. l.) Péch Aladárnak egy közleménye jelent meg, amely rámutat arra, hogy mily haszonnal jár a tanításra nézve, ha az esés törvényeinek tárgyalásában Galilei gondolatmenetét s a lejtővel végzett kisérletét követjük. E nézettel teljesen egyetértve a következő sorokban figyelmeztetni akarom tanártársaimat arra, hogy Galilei erre vonatkozó vizsgálatainak követése más irányban is mennyire értékesíthető a tanításban.

Galileinek a lejtőre vonatkozó tanulmányai tágabb körben is kiváló haszonnal vehetők alapul tanításunkban, nem csupán az esés kinematikai törvényeinek igazolásánál. Nevezetesen a dinamika alaptörvényeinek megállapítására, illetőleg alapfogalmainak bevezetésére is a legtermészetesebb kiinduló ponttot és egyszersmind a legtermékenyebb alapot a lejtőn végbemenő jelenségek elemzése szolgáltatják.

Az első és legnevezetesebb lépés, amellyel Galilei a mechanikát előbbre vitte, az erő fogalmának megalkotása. Az esés törvényeinek meghatározása és kisérleti ellenőrzése annak a fölismerésére vezeti, hogy a nehézségi erő meghatározott gyorsulást közöl a testtel és hogy ez a gyorsulás annál kisebb, minél kisebb a mozgató erő, minél kisebb a hajlása a lejtőnek, melyen a mozgás történik.

Galilei megállapítja az ingával végzett — képzelhető legegyszerübb — kisérlet útján a következő tényt: A lejtőn leeső test végsebessége bármilyen hajlás és lejtőhossz mellett is csak az esés magasságától függ. És viszont, adott kezdősebesség mellett, a különböző hajlású lejtőkön ugyanazon magasságra emelkedik a test.

Hogy ezt a tételt előzőleg milyen elméleti okoskodással támogatta, mielőtt a kisérleti igazoláshoz fogott volna, az ránk nézve a tanításban mellékes és mellőzhető. Elég, hogy kisérleti úton a lehető legegyszerübb módon megkaphatjuk s azután ehhez mint tapasztalati tételhez fűzhetjük a további meggondolásokat. E tétel már most teljesen elegendő a dinamika két alaptörvényének megállapítására.

Galilei a következő módon terjeszti ki tételeit. Ha a test egy bizonyos kezdősebességgel különböző hajlású lejtőkön ugyanazon magasságra emelkedik föl, akkor minél csekélyebb a hajlás és ezzel együtt a test mozgását lassító erő, annál hosszabb lesz a befutott út addig a bizonyos magasságig és annál hosszabb lesz a mozgás ideje. A határesetben, midőn a pálya vízszintes lesz és az erő lassító hatása megszünik, a test megmaradó sebességgel halad tova végtelen távolságra és végtelen ideig. És ezzel a tehetetlenségi törvény meg van állapítva, még pedig — és ez a lényeges — úgyszólván a geometriai szemlélet útján. És nagy jelentősége van ennek a szemléletnek abban a tekintetben is, hogy a kontinuitás elvének s a határmenet gondolatának bevezetésére is megadja a legjobb alkalmat és a legegyszerübb módot.

Ami a dinamika második törvényét illeti, itt már természetesen nem állapodhatunk meg tisztán Galilei felfogásánál. De azért a törvény megállapítására elég alapot nyújt ama tétel. E tételből következtethető, hogy a gyorsulás, mellyel a test a lejtőn halad, úgy aránylik a szabad esés gyorsulásához, mint a lejtő magassága a hosszához. Minthogy azonban a lejtő egyensúlytörvénye szerint ugyanily arányban áll egymáshoz a lejtő mentén ható erő és a test nehézsége, ebből már következik a gyorsulás és az erő arányossága.

Ebben a dologban ismét az a lényeges, hogy ez nem tételezi föl az erők szétbontásának elvét, aminthogy Galilei sem indulhatott

ki ebből a priori. A lejtőn ható erő viszonyát a test nehézségéhez megadja a lejtő egyensúlyföltétele, amelynek tisztán statikai jelentése van és semmit sem tartalmaz még az erők együttes hatásának mibenlétéről.

A mozgás második törvénye azonban az eddigiekkel még nincs teljesen kialakulva, aminthogy nem is volt teljesen kialakulva, amíg Newton a tömeg fogalmát meg nem állapította. Addig csak abban a szűkebb formában volt meg, hogy egyazon testnek a gyorsulása mindig arányos a ráható erővel. És már most ez az a pont, amelynél az Atwood-féle ejtő-gép lényegesen új szerepben vonható be a tanításba és nem pusztán az esés törvényeinek bemutatására. Az új dolog, amit a készüléken bemutathatunk az, hogy ha a mozgató erő nagyságát megtartva, a mozgatott tömeget változtatjuk, a létrejött gyorsulás fordított arányban áll a tömeggel. Természetesen e kisérlet hathatósan hozzájárul az esés törvényeire vonatkozó ismeretek megerősítéséhez, habár nem is egyenesen ezen cél szolgálatában végezzük. A megfigyelésnek ekkor a gyorsulás lemérésére és a tömeghez való viszonyának meghatározására kell irányulnia.

Ugyancsak azt a tételt, amelyen a két alaptörvényt fölépítettük, vehetjük kiindulásul később az energia megmaradásának tárgyalásánál. Ha már a mechanikai munka fogalma meg van állapítva és már az is ismeretes, hogy a munka nagysága nem a mozgásnak a pályájától, hanem ennek az erő irányára eső vetületétől függ, akkor az a tapasztalati tétel rávezet arra is, hogy a mozgási energia megváltozása egyenlő a gyorsító erő munkájával. A helyzeti energia fogalmának bevezetésére, a mozgási és helyzeti energia összege állandóságának kimutatására szintén elegendő a tétel. És e törvényekhez ekkor nem mathematikai levezetés útján jutunk, hanem tisztán a jelenség lefolyásának szemlélete útján.

Természetesen mindezek a dolgok szilárdabb alapvetést nyerhetnek azáltal, hogy nem az esés jelenségének tárgyalása közben, hanem még ez előtt tanítjuk a lejtő egyensúly-föltételét és ezzel kapcsolatban a parallelogramm-tételt mint statikai tételt. És történelmi szempontból is mindenesetre megokolt eljárás, ha előrebocsátjuk a statika tárgyalását s csak azután térünk át a dinamikára. Az erő fogalma a statikai formájában, mint nyomás vagy feszítés, sokkal régibb, mint a Galilei megalkotta általánosabb formájában; az egyensúly-föltétel megkeresésére irányuló törekvésnek is föltétlenül régibb keletünek kellett lennie a mozgás vizsgálatánál. Hiszen ha nem is tekintjük, hogy Stevin legalább is egyidejüleg Galileivel, — de hihetőleg még valamivel előtte — találta meg a lejtő egyensúly-föltételét, maga Galilei is foglalkozott e kérdéssel tisztán statikai szempontból.

Tegyük föl már most, hogy előbb statikai alakban megismerhettük a parallelogramm-tételt s utóbb ehhez járult a lejtőn való mozgás törvényeinek ismerete. E két dolog egybevetése révén a tétel dinamikai fogalmazást nyer, és ezzel meg van állapítva az erők összetételének és szétbontásának elve.

Láthatjuk mindezekből, hogy a lejtőn végbemenő jelenségek vizsgálata adja a legalkalmasabb háttért, melyből a mechanika alapfogalmai, alaptörvényei kiemelkedjenek. S a menet, melynek követése a leghelyesebb és a legtermészetesebb is, az eszmék fejlődésének történeti menete.

Szőke Béla.

EGYESÜLETI ÉLET.

Budapesti kör.

Választmányi és közgyűlés október 8-án.

(Jelentések. Tisztújítás.)

A választmányi és közgyűlésen jelen voltak és a tisztviselői kar megújításában résztvettek a következők: Rombauer Emil elnök, Andor Tivadar, Balog Mór, Bán Aladár, Dietz Lajos, Gaál Mózes, Gerecze Péter, Gyomlay Gyula, Heller Bernát, Himpfner Béla, Kemény Ferenc, Lázár Béla, Lévay Ede, Máthé György, Molnár István, Müller József, Rados Ignác, Ravasz Árpád, Reif Jakab, Szabó Gábor, Székely István, Szőke Béla.

Elnök megnyitván az értekezletet, mindenekelőtt megemlékezik a szomorú politikai viszonyokról, melyek rendezetlenségükkel az egész magyar közéletre zsibbasztólag hatnak. Ez a hatás, természetesen, érvényesül az iskolai életben is, mert elkerülhetetlen a szülői ház befolyása a tanuló fogékony lelkére. A tanári karnak mindenáron azon kell lennie, hogy a jelen nyomasztó viszonyainak kedvezőtlen hatását a jövőre nézve lehetőleg csökkentse.

A mi körünk ideális szövetkezet lévén, eszményi célokat szolgál. Sajnálja, hogy a kör iránt a tagok részéről nem mutatkozik a kívánatos buzgalom, legalább ami a gyűlések látogatását illeti. Az azonban örvendetes, hogy azok a tagok, akik a tavalyi közgyűlésen jelen voltak, egész évben buzgón kitartottak; s most is ugyanazokat látja maga körül, akiknek odaadó működése támogatta elnöki tisztében. E tagoknak őszinte köszönetet mond s fölkéri a kör titkárát, hogy évi jelentését tegye meg.

Székely István titkár jelenti, hogy a tagok összeírása megtörtént s a törzskönyv és az ügyrend a múlt évben, november hóban elkészült. A kör az elmúlt iskolai évben nyolc felolvasó-ülést tartott, melyeknek rendje a következő: 1. November 14-én: *Erődi* Béla kir. tankerületi főigazgató: Amerikai tapasztalatok. 2. December 12-én: *Bán* Aladár: Az Utasításoknak a magyar nyelv tanítására vonatkozó része. 3. Január 9-én: *Finály* Gábor: Az Utasításoknak a latin nyelv tanítására vonatkozó része. 4. Február 13-án: *Kármán* Mór: Az iskolai könyvek használata. 5. Február 27-én: *Tóth* Rezső: A magyar ifjúsági olvasmányokról. 6. Március 13-án: *Kármán* Mór: Az összefoglaló tankönyvek használata a három alsó osztályban. 7. Március 27-én: *Rados* Ignác: Poroszországban jelentkező újabb törekvések a mathematika tanítása

terén. 8. Április 10-én : *Fröhlich* Károly : A mathematikai tanterv és az Utasítások.

A tisztikar október 19-én választatott meg. Elnök lett *Rombauer* Emil főigazgató, alelnök *Gyomlay* Gyula, titkár *Székely* István, pénztáros *Balog* Mór ; jegyzőnek megválasztották *Bán* Aladárt december 12-én. Választmányi tagok lettek : *Bartoniek* Géza, *Beke* Manó, *Bozóky* Endre, *Cherven* Flóris, *Himpfner* Béla, *Kiss* Károly, *Molnár* Sándor, *Rados* Ignác, *Rajner* Ferenc, *Roseth* Andor, *Rácz* László, *Tiber* Ágost, *Wagner* Alajos, *Waldapfel* János ; két évre : *Badics* Ferenc, *Balog* Péter, *Balassa* József, *Matskássy* József, *Mikola* Sándor, *Morvay* Győző, *Pruzsinszky* János, *Reif* Jakab, *Finánczy* Ernő, *Szirtes* Ignác, *Zlinszky* Aladár és *Timár* Pál ; mint intézetek képviselői : *Feichtinger* Győző, *Gaál* Mózes, *Kopp* Lajos, *Kovács* Antal, *Révy* Ferenc, *Szabó* Gábor, *Szele* Róbert.

Mint a kör életében fontosabb mozzanat megemlítendő a február 11-diki táncestély, melynek tiszta jövedelme 131 korona volt.

A titkári jelentésnek tudomásul vétele után *Balog* Mór pénztáros tette meg jelentését, mely szerint a kör kiadása 218.57 kor., bevétele (készpénzmaradékkal együtt) 428.90 kor. volt ; jelenleg 210.33 kor. van rendelkezésre. A tagsági díjakról nem nyújthat be jelentést, mivel még nem folytak be teljesen. A pénztárt *Gaál* Mózes és *Lévay* Ede vizsgálták felül. Indítványozza, hogy a kör az idén a fürdőkonviktusnak utalványozzon 100 kor. segélyt.

Kemény Ferenc igazgató az indítványért a konviktus nevében köszönetet mond.

* * *

A közgyűlés megalakulván, elfogadja a fenti indítványt. Minekutána *Rombauer* Emil elnök tiszttársai nevében is kijelenti, hogy megbizatásuk lejárt és fölkéri a közgyűlést, hogy a tisztikar újból való megalakítását ejtse meg. Köszöni a bizalmat s a szives támogatást, melyben a buzgó tagok részéről tisztében részesült. Kivánatos, hogy a tisztikar, főleg az elnökség betöltésénél üdvös csere történjék, mert ez is hozzájárulhat az érdeklődés fokozásához. Kéri, hogy a közgyűlés kandidáló bizottságot küldjön ki kebeléből.

A kandidáló bizottság tagjaiul *Müller* József elnöklete alatt *Gaál* Mózes és *Lévay* Ede küldetnek ki, kik rövid tanácskozás után a következőket ajánlják a közgyűlésnek megválasztásra :

Elnökül : *Rombauer* Emilt és *Wagner* Alajost ; alelnökül : *Gyomlay* Gyulát és *Gaál* Mózest ; titkárul : *Máthé* Györgyöt és *Mikola* Sándort ; jegyzőül : *Fröhlich* Károlyt ; választmányi tagokul a következők ajánltattak : *Bozóky* E., *Cherven* F., *Himpfner* B., *Rajner* F., *Rados* J., *Rácz* L., *Roseth* A., *Tiber* A., *Wagner* A., *Waldapfel* János, *Molnár* Sándor, *Kiss* Károly.

A szavazás eredménye a következő : elnök *Rombauer* Emil (15 szóval), alelnök *Gyomlay* Gyula (16 sz.), titkár *Mikola* Sándor (11 sz.), jegyző *Fröhlich* Károly (19 sz.), pénztáros *Balog* Mór (19 sz.).

Választmányi tagokul az ajánlottakat mind megválasztották, többkevesebb szavazatot kaptak még : Bán A., Gerecze P., Rombauer E., Pályi Sándor, Székely I., Roboz Andor, Krécsy Béla, Kemény F.

Rombauer Emil megköszöni a kör bizalmát s kéri, hogy elnöki tisztében a tagok buzgó támogatása kisérje. A köri élet fellendítésének egyedüli eszközét abban látja, ha a tagok igyekeznek saját intézetükben érdeklődést kelteni a kör gyűlései és felolvasásai iránt. A felolvasások idejét az elnök és a közgyűlés a jövő iskolai évre a *keddi* napra állapítja meg.

Rados J. fölhívja a tagok figyelmét arra, hogy *Klein* Felix göttingai egyetemi tanár és *Darboux* Gaston párisi egyetemi tanár még e hó folyamán előadást fognak tartani a mathematikai társaságban a középiskolai mathematikai oktatásról.

Egyéb tárgy nem lévén, az elnök bezárja a közgyűlést.

Bán Aladár,
titkár.

Fiumei kör.

(Alakuló-ülés. — Az érettségi vizsgálat reformja.)

A Fiumei kör f. é. október hó 11-én tartotta ez idei alakuló-gyűlését *Fest Aladár* főgimn. igazgató elnöklete alatt. Elnök az ülést megnyitván, üdvözli a megjelenteket s kifejezi abbeli reményét, hogy a tagok legjobb tehetségeikhez képest fognak hozzájárulni a kör működésének eredményessé tételéhez. Például és buzdítóul szolgálhat e tekintetben a múlt, amely miatt nincs okunk szégyenkezni. Körünk sok olyan reformeszmének volt fölvetője, melyek nagyobb területen is hullámokat vetettek s ma már a megvalósulás állapotába jutottak. Igy új eszméket szolgáltatott a földrajzi s történelmi tanítás reformjához, a görög nyelv fakultatívvá tételéhez ; az egyesület havi közlönyének hetivé tételét is itt pendítették meg először. Igaz, hogy a fizetésjavítás tárgyalása idején a fiumei kör munkássága kiissé elernyedt, mert az anyagi érdekek minden egyebet leszorítottak a napirendről, de már a múlt év újra örvendetes haladást mutat. Újra kéri a tagokat, hogy térjenek vissza régi tevékenységükhöz. A titkár jelenti, hogy a múlt év folyamán négy felolvasó-ülés volt. Ezek közül egynek, mely a magyar irodalomtörténet tanításának a nemzetiségi iskolákban való reformjával foglalkozott, a minisztérium hozzájárulása által a fiumei gimnáziumban már tényleges eredménye is lett. Egy másik ülésből kifolyólag, mely a tanárok özvegyeinek segélyezéséről tárgyalt, felterjesztés tétetett az egyesület igazgatóságához, de a felterjesztés sorsáról eddig semmiféle hir sem érkezett.[1] — A pénztáros jelentése szerint a kör vagyona 104 K. 60 f. A pénztárkönyv átvizsgálása s a jelentések tudomásulvétele után a tisztviselőválasztásra került a sor. Mozog István tanár indítványára a kör a múlt évi tisztviselői kart egyhangulag újra megválasztja.

[1] Az utolsó igazgatósági ülés tárgyalta e felterjesztést. Az illető ülésről szóló jegyzőkönyvet előreláthatólag legközelebbi számunkban fogjuk közölhetni. *Szerk.*

E hivatalos ügyek elvégzése után *Dunay Zoltán* tartott felolvasást *Az érettségi vizsgálat reformjá*-ról. A felolvasót reform-tervezetében két szempont vezeti. Az egyik az, hogy a külföldi vizsgálati rendszerekkel nem törődve, igyekezzünk saját különleges tanügyi viszonyainkból kifejlesztve, fennálló egyetemi oktatásunkhoz simuló érettségi vizsgálati rendszert alkotni. A másik szempont pedig az, hogy már meglevő középiskolai tantervünket fentartsuk, annál is inkább, mert e tantervet nem rég reformálták. Az összes eddig fölmerült reformtervek közös alapgondolata az, hogy az érettségit eredeti céljának visszaadjuk. Ez a célja pedig: képesítés egyetemi tanulmányok folytatására, egyéb semmi! Nagyon természetes tehát, hogy az összes reformtervek feltétlenül szükségesnek tartják a minősítési törvény megváltoztatását. Ez nagyon egyszerű dolog, amennyiben, ahol a törvény most érettségi bizonyítványt említ, oda valamely középiskola VIII. osztályáról szóló bizonyítvány volna teendő. Miben álljon most már az érettségi vizsgálat? Legyen az, aminek lennie kell: felvételi vizsgálat az egyetemre. Ma a gimnáziumi érettségi bizonyítvány minden főiskolai tanulmányra képesít. Ez azonban csak formailag van így, lényegileg nincs. Hogy az érettségi vizsgálat valamely szaktudomány tanulására valóban képessé tegyen, arra a következő átalakítást véli az előadó szükségesnek. Az érettségi vizsgálat minden tanulóra nézve három tárgyból állana, aszerint, hogy milyen pályára óhajt lépni az illető. Ily módon az összes tárgyak belépnének az érettségi vizsgálat tárgyai közé és pedig teljesen egyenlő rangban. A választható tárgycsoportok a következők volnának: vallástan, latin, görög (a theológiára készülők számára); latin, természetrajz, fizika (orvosi fakultásra); latin, világtörténelem, magyar történelem (jogi fakultásra); a filozófiára készülőknél a két választandó tárgy a magyarral; s ha ez utóbbi is szaktárgy volna, akkor még egy modern nyelv; fizika, mathematika, természetrajz (mérnöki fakultásra); fizika, mathematika, természetrajz (gép.-mérn.); fizika, mathematika, vegytan (vegyész); fizika, mathematika, szabadkézi rajz (építész); fizika, mathematika, természetrajz [növénytan] (erdész-akadémiára); fizika, mathematika, természetrajz [ásványtan] (bányász-akadémiára). A magyar nyelv, mely egy kissé mostoha elbánásban részesül ezáltal, az osztályvizsgálatnál volna szigorubban veendő. Az írásbeli vizsgálatot úgy tervezi a felolvasó, hogy minden tanuló más tételt kapjon. A továbbiakban megvilágítja e vizsgálati mód előnyeit, szól annak kivihetőségéről s technikai berendezéséről, végül megkisérli előre felelni a lehető ellenvetésekre. — Az előadást hosszabb vita követte, melynek során felvetődött egyebek közt az érettségi vizsgálat szeptemberre való áttételének eszméje (Kallós Zs.), sőt a vizsgálat teljes eltörléséé is (Urbanek S.). A tervezetet a gyülés, a némelyektől hangoztatott ellenvetések dacára is, magáévá tette.

Vida Sándor,
e. i. titkár.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Franczia Könyvtár 28. **Renan: Les Sciences de la Nature et les Sciences historiques. Berthelot: La Science idéale et la Science positive.** Kiadta dr. *Kármán Mór.* Budapest, 1906. (Lampel R. Ára 70 fillér.) [1]

Örömmel, hálával kell a Francia Könyvtár legújabb számát fogadnunk. Kármán tankönyvvel, illetőleg segédkönyvvel lép a francia oktatás terére. Kiadta Renan-nak Berthelot-hoz intézett levelét a természet- és történettudományokról valamint Berthelot-nak alkotólag bíráló válaszát. Mindkét szerzőt a régebbi Utasítások a reáliskola francia olvasmányaiul ajánlják; a két névnek nem fog elhalványulni a fénye talán még azon távol jövőig sem, amelyben egykor az új reáliskolai Utasítások megjelennek.[2]

Maguk az értekezések fölidézik bennünk Anatole France-nak jellemző megemlékezését szerzőjükről: »A legtudósabb és a legjobban tájékozott férfiaknál, akiket ismertem, Renan-nál és Berthelot-nál, azt a határozott hajlandóságot figyeltem meg, hogy a beszélgetés véletlen folyásába bele szerettek vetni rationális utópiákat és tudományos prophétiákat.[3]

Kivált Renan leveléről találó ez a jellemzés. Tudományos szinezetű eschatológiának mondhatnók, elmélkedésnek az őskorról és a végső időkről. Berthelot érezteti válaszában (p. 49.), hogy nem ért vele egyet. Gaston Laurent-nak könyvünkben közölt itélete már »dogmatikus oktalanságnak« bélyegzi Renan képét a Világegyetem történetéről (p. 58, 59.). Sőt maga az a filozófiai szótár is, mellyel Kármán a kötetet gazdagítja, eléggé határozottan helyteleníti, hogy Renan a Laplace Világrendszer-elméletét egy földelőtti világkorszak *történetévé* avatja. (Laplace címszó alatt, p. 101*b*).

Kármán előszavának az a biztatása tehát, hogy »tartalmilag helyes« segédolvasmányt ad a tudományos előkészítésre, nem menti föl a tanítót az alól, hogy kivált Renan fejtegetéseit tudományosan ellen-

[1] Némi magyarázatra szorul az a szokatlan tény, hogy a Közlöny egy könyvről egymásután két ismertetést hoz. A dolog úgy történt, hogy a Francia Könyvtár e kötetéről a mult számban közölt bírálat már ki volt szedve és éppen az »imprimatur« előtt állott, mikor a posta Disciple ismertetését hozta. Első gondolatom, még mielőtt a kéziratot elolvastam, az volt, hogy lemondok a közléséről. De mielőtt ezt tettem volna, mégis elolvastam, és olvasás közben mindjobban arról győződtem meg, hogy az ismertetés kitünő kiegészítése az előbb közölt bírálatnak, és hogy kár volna, ha az az ismertetés másutt jelennék meg és nem a Közlönyben. Elhatároztam tehát, hogy ezt is kiadom. Ez elhatározásom, azt hiszem, annál megokoltabb, mivel egy Kármántól szerkesztett iskolai kiadás tankönyvirodalmunknak oly kivételes jelentőségű eseménye, mely kivételes szerkesztői eljárást is megenged. E kivételes jelentőséget eléggé feltünteti maga a fent közölt ismertetés. *Szerk.*

[2] Mai Krónika-rovatunk közlése értelmében ez a »jövő« most már egészen közel van. De értjük t. munkatársunk pessimismusát. *Szerk.*

[3] A. France: Sur la pierre blanche. Paris 1905, p. 145.

őrizze. Éber tapintatot követel különösen theológiájának (p. 18—21.) tárgyalása ; Istenről, a lélek halhatatlanságáról szóló tana nem haladja túl középiskolai fejlettebb növendékeink gondolkodását, de lényegesen eltér tőle.

Berthelot fejtegetései óvatosak, szilárdak, az iskola összhangjához illeszkedők.[1] Bizalommal és gyönyörüséggel követhetjük, midőn a természetről és a természetfölöttiről való elmélkedést Thalestől Berthelot-ig kíséri. Csak valamivel több chemiai gondolkodást tesz föl, mint amennyit mi francia professzorok megszereztünk vagy megtartottunk.

Renan-nál inkább pedagógiai, Berthelot-nál inkább tárgyi nehézségekkel kell az oktatásnak megküzdenie.

Annál hálásabb elismeréssel kell azt, a — francia vonatkozású iskolai irodalmunkban páratlan — segítséget fogadnunk, melyet Kármán kiadása oly hathatósan nyújt.

A kiadvány egész szerkezete elüt a Francia Könyvtár hagyományaitól ; különleges feladatához mért, önálló, célszerű. Alig egy lapnyi magyar előszó után Renan-t, majd Berthelot-t szólaltatja meg. A főszöveg után következik Renan jellemzése René Doumic irodalomtörténete nyomán, valamint Berthelot meleg méltatása Gaston Laurent-nak *Les Grands Ecrivains scientifiques* c. (1905-ben megjelent) művéből. *(Notice sur Renan, N. sur Berthelot).* Nevezetessé, értékessé a kötetkét kivált a két függelék-szótár teszi. Az első a filozófiai műszókat, a másik a tulajdonneveket (szerzőknek, itt-ott műveknek nevét) tárgyalja, amennyiben ezek is, amazok is a főszövegben előfordultak. Ez a két szótár franciául készült, az Előszó szerint »jóravaló francia vezérkönyvek alapján«. Magyar jegyzet nem kíséri az olvasmányt. Az egész könyvecske ilyképen a »reformkiadás« benyomását kelti, mely az anyanyelv elkerülésével a tanítandó nyelven adja a magyarázatot.

Nincs hamarosan módunkban, hogy a két kis szótárt összevessük francia mintáikkal. A fölfogás méltatásban és mellőzésben annyira Kármáné, hogy puszta átvételről vagy gépies kivonatolásról már azért sem lehetne szó.[2] Amellett mindvégig tökéletesen tárgyilagos. Egyetlen egy helyet tudnék, ahol ebből a tárgyilagosságból kilép : Xenophanesről megállapítja, hogy monotheismusáról, »fájdalom«, csakhamar a polytheismusra tért át.

A bölcseleti műszóknál következetesen a szófejtésen kezdi, néha be is éri az etymológiával. (P. *antésolaire, antéterrestre).* Kár, hogy a görög vagy latin szó nincs eltérő szedéssel is föltüntetve. Rendesen ellentétével együtt tárgyalja a fogalmat (p. *virtuel* és *actuel* ;) kényes gondossággal megkülönbözteti az árnyéklatokat *(absolu, infini, parfait ; proba-*

[1] Nevezetes, hogy Berthelot fölveti a Renan tárgyalta halhatatlanság kivételével mindazokat a kérdéseket, melyekben — ép Kármán elemzése szerint — Madách is erkölcsiségünk alapvető biztosítékait kereste. L. Kármán: Az ember tragédiája, Budapesti Szemle, 1905 október, p. 85. Berthelot fölfogása az Istenről, az emberiség haladásáról, az akarat szabadságából folyó felelősségről csak megszilárdíthatja növendékeink erkölcsi egyensúlyát.

[2] A méltatásra példa Sokrates, Plato, Aristoteles, Kant; a mellőzésre pl., hogy Inconscient címszó alatt Hartmann neve említve sincs.

bilité, vraisemblance.) Fölhasználja az egyes műszókat arra is, hogy bemutassa a tudomány és gondolkodás egyik-másik előbbre vivőjét, aki a főszövegben esetleg nincs megnevezve ; pl. Aquinói Tamást (a *Scolastique* címszó alatt), Copernicust (s. v. Galilée), Epikurost (s. v. *Atome)*, Leibniz-t (s. v. *spiritualisme*), Locke-t (s. v. *expérience, réflexion)*, Plotinust (s. v. *néeplatonisme)*, Priestley-t (s. v. *oxygéne)* stb.

Hadd szabadjon egy-két részletre figyelmeztetnem, mely a szótárból kimaradt : In esse (6, 1), (de megmagyarázva s. v. in fieri), nébuleuse (10, 11), particule (42, 8, 10), résultante (20, 10), A *chimie* címszó alatt tán annak is lehetne magyarázatát adni, mért tekinti Renan (17, 32) az 1763. évet határjelzőnek a chemia történetében.

A tulajdonnevek szótára tüzetes kormeghatározásból és a főbb életrajzi adatokból indul ki. (Pl. még Buddhá-nál is megadja a születés meg halál évét !) Ezt a korhatározást az alkalmilag fölhozott neveknél is szereti, kivétel tán csak az egy Treviranus (s. v. *biologie*). Az egyesek működése, jelentősége kapcsolatba van ejtve előzőikkel és követőikkel. Az árnyékolás mértéktartó művészetére vall, hogy a jellemzésben csak két superlativusra akadunk : Goethe-t a német irodalom legnagyobb irójának, Lucretius *De natura rerum*-ját a legszebb tanítóköltemények dicséri.

A tulajdonnevek lajstromában nem található : *Pythagoras* (40.20 ; pythagoricien 36.17), szó van róla a *mathématique* és *philosophie* fejtegetésénél ; továbbá : *Timaeus* (40,24), (még Plato-nál sincs említve) ; *Véda* (3,30).

Tekintve azt, hogy a szöveget nem kiséri jegyzet, a szótár itt-ott szorosabban illeszkedhetnék az olvasmányhoz. Pl. Descartes-nál nem nyerünk fölvilágosítást a Renan vitatta »chiquenande de Descartes«-ról (14,25.) Grimm, mint nyelvész és régiségkutató van bemutatva, pedig Renan inkább mondaösszehasonlítására céloz. (3,25.) *Actuel*-t a szótár (s. v. acte) *potentiel*-lel állítja szembe, holott a szöveg inkább *virtuel*-t mond. *Coefficient*-t (3,27). Renan nem a szótár adta mathematikai értelemben alkalmazza.

Reáliskolai növendékek részére a latin címek mind le volnának fordítandók. (S. v. Bacon, Bopp.)

Egy-két magyar vonatkozás is beilleszthető, ha egyik-másik munka magyarul is megvan. Midőn Bopp-ot az összehasonlító nyelvtudomány megalapítóájul mutatjuk be, érinthető, mért nem jelölhetett Révai Európának irányt. Buddhánál lehet pedzeni a magyar irodalomból is ismeretes Barlam és Josafatot.

Aprólékos kifogás is csak itt-ott tehető. Anatole France műveinek körét nagyon is szűkre szorítja a következő itélet : »*Ses oeuvres se résument dans un personnage qui semble l'indiscret confident de l'auteur, M. Bergeret.*« (p. 60., 1. j.). Túlhajtott jóindulatra vall, hogy sajtóhibát lát Jules Lemaître következő mondatában : »*L'homme de la science, eût dit Renan, est un ébionim.*« (61., 2. j.) Lemaître nyilván nem érezte, hogy *ebionim* többes szám.

A két »*Notice*« jegyzeteinek, valamint a két szótárnak stílusa komoly, szabatos, franciás, előkelő. Egy-két megjegyzésünknek mégis

kérünk teret. A *coefficient* címszóban (69*a*) tán elmaradhat »pour en avoir la valeur réelle.« A philologie címszó túl van terhelve a közbeszúrás *(au moyen de documents de langue incomplets ou épars)* által. Szintúgy nehézkessé teszi a tömörség a filozófia és a tudomány közti megkülönböztetést (s. v. *philosophie)*, amely tán így volna módosítható : *aujourd'hui la science comprend un système de vérités qui portent sur un même objet et qui sont reliées ensemble par une méthode ; la philosophie s'en distingue par son caractère de généralité ou d'universalité bien indiqué par le mot principes.* A *préhistorique* (81*b*.) tán nem jelenti önmagában a történet-előttinek már *történetét* is. Claude Bernard föltárta a lét rejtelmeit (91*a*), *divulgué* helyett inkább *révélé*. Az úgynevezett 7 Makkabaeus testvérről nem elég *condamnés à mort* (94*a*), legalább is *mis à mort* való. Grimm testvérek szótáráról (97*a*) mondva van : *Ce livre est resté inachevé*. Minthogy mások folytatták, megfelelőbb : *ils laissèrent cette oeuvre inachevée*. A Hegelről szóló cikkbe némi szöveg zavar került, mely tán így oszlatható el : *En 1818 il devint recteur de l'université de Berlin où il mourut en 1831.* A könyvecske utolsó mondatának szerkezete *(et Dieu seul soit)* nem világos.

Nagyon sajnálni való, hogy a Francia Könyvtár érdemes szerkesztője ép ennek a kiadványnak sajtóhibáit kevésbbé éberül irtotta. Akad igen furcsa is : lire h. Ure (72*b*, utolsóelőtti sor.) [1]

Eltökélt rosszindulattal sem lehetne a kiadvány rovására e csipcsup észrevételeknél komolyabbat fölhozni. Magunk minden részletre való kiterjeszkedéssel csak azt a jogot akarjuk váltani, hogy a könyvecskét lelkes hódolattal ajánljuk. Ösztönzőleg, ujítólag, üdítőleg hat. A tanítóban föleleveníti filozófiai tanulmányait, a tanuló előtt föltárja eszmék és elméletek vonzó világát. Értelmi szükségleteket kielégít és magasabbakat ébreszt.

Ilyen pazar adomány további vágyakat kelt. Szabadjon a legfőbbet nyilvánítanom. Azok a francia tanítók, kik a gyakorló-iskolát

[1] Egy remélhető második kiadás érdekében összeállítjuk a hibák lajstromát: 7, 1 *qu'en* helyett olvasandó *qu'on ;* 12, 33 *la* développement h. *le ;* 14, 29 *pernamente* h. *permanente ;* 15, 19 olv. *conscience ;* 19, 19, 22 *idée... lcar* h. *l'idée, car ;* 26, 16 o. *et ;* 26, 32 o. *non seulement* 27 (a lapszám hiányzik) 11 o. *maintenant ;* 28, 19 o. *transformation ;* 31, 19 *a* h. *à ;* 35, 16 o. *principe. Anaximène ;* 38, 1 *pui* h. *qui ;* 39, 8 o. *la plus opposée ;* 43, 35 o. *l'astronomie ;* 52, 14, 15 o. *surnaturel ;* utolsóelőtti sor o. *le grand* signe ; 56, 20 o. *organiques*, 56, 21 *qu'ua* h. *qu'au ;* 60, 2. jegy. *indéfiné* h. *indéfinie ;* 60, 3. j. *irrévérance* h. *irrévérence ;* 61, 20 *richesses* h. *richesse ;* 61, 1. j. *l'Académies* h. *l'Académie ;* 62, 31 *carbon* h. *carbone ;* 64*b*, 25 *couleur* h. *couleurs ;* 65*b*, 15 *de leur* h. *à leur ;* 65*b*, 32 *réconstituer* h. *reconstituer ;* 66*b*, 12 *apriorique* h. *aprioristique ;* 69*a*, 1 *des* h. *les ;* 69*b*, 6 *tendences* h. *tendances ;* 69*b*, 20 *la* h. *le ;* 72*b*, 17 *pesenteur* h. *pesanteur ;* 72*b*, 22 *déligne* h. *désigne ;* 72*b*, 27 *gravée* h. *gravées ;* 72*b*, 31 *ou* h. *où ;* 73*b*, 12 *proposition* h. *propositions ;* 74*a*, 30 *du* h. *de ;* 74*b*, 18 *conscient* h. *conscients ;* 74*b*, 24 *intermédiaire* h. *intermédiaires ;* 75*a*, 18 *stable* h. *stables ;* 75*b*, 6 *inhérante* h. *inhérente ;* 76*b*, 12 *notemment* h. *notamment ;* 76*b*. 40 *contituent* h. *constituent ;* 77*a*, 16 *mésurables* h. *mesurables ;* 77*b* utolsóelőtti sor *le* h. *la ;* 78*a*, 14 *choses* h. *chose ;* 79*a*, 30 *civilisation* h. *civilisations ;* 79*a*, 33 *attaché* h. *attachée ;* 80*b*, 20 *de* h. *des ;* 80*b*, 25 o. *subdivisions ;* 80*b*, 37 *incomplet* h. *incomplets ;* 82*a*, 3 *donc* h. *dont ;* 82*b* utolsóelőtti sor o. ; *comprendrait ;* 84*b*, 6 *connaîs* h. *connais ;* 84*b*, 21

járták, gyakran érzik, hogy a francia tanításnak nem állapodott meg oly hagyománya, nem szilárdult meg oly szervezete, mint a gimnázium tantárgyainak. Kármán most irodalmi bizonyságát adta, hogy a francia tanítás nemcsak gondolkodása, de gondoskodása körén jó belül esik. Pótolja rendszeres irodalmi fölvilágosítással azt, amit a szóbeli theoretikumban nélkülöztünk és amit következésképen a közzétett Theoretikumok sem adhattak. Annál időszerűbb ez az óhaj, mert a most életbe lépő gyakorló reáliskolák az elméleti módszeres fölvilágosítás híját leginkább a különlegesen reáliskolai tárgyakban fogják érezni.

Disciple.

C. Sallustius Crispus. *A Jugurtha-háború.* Latinból fordította és bevezette *Várdai Béla.* Magyar Könyvtár 352—353. füzete.

A t. Szerkesztőség megtisztelő felszólítására lapozgatván e kettős füzetecskét, röviden, ime, elmondom róla véleményemet, mely általában véve elismerő, ajánló. A fordítás ugyanis nemcsak hogy magyaros, hanem hozzá még könnyed és olvasni kellemes. A vállalat céljának jobban is megfelel az ily, kissé szabad, mint a hű, az eredetihez minél jobban ragaszkodó fordítás, mert elsímulnak benne a bonyolult latinos mondatforrásból eredő nehézkességek. Szakemberek pedig, kivált ha forrásműre van szükségük, úgysem lehetnek el az eredeti nélkül. Ámde az eltérés nem oly nagy sehol sem, hogy az író gondolatmenetét zavarná. A vállalat célja, legalább az én felfogásom szerint az, hogy a latin nyelvben járatlan művelt közönségnek lehetővé tegye Sallustius eme történeti munkájának megismerését. E célnak meg is felel e fordítás, sőt valósággal hiányt pótol a maga nemében.

Csupán az hat visszásan az olvasóra, hogy a fordító néhutt erőteti a magyarosságot; így pl. mindjárt a címlapon ‚*bevezette*', majd ‚*felfogásul*

armée h. *armé ;* 84*b*, 23 *aveuglement* h. *aveuglément ;* 85*a*, 18 *irréductible* h. *irréductibles ;* 85*a*. 28 *spéculatif* h. *spéculative ;* 88*a*, 16 *cardinal* után vesszó kell, viszont 88, 23 *était* után törlendő ; 89*a*, 7 *vécut* h. *vécu ;* 89*a*, 23 o. *indo-européennes ;* 90*a*, 1 *de* h. *des ;* 90*a*, 60 *peripatétiké ;* 90*a*, 15 *Athéniens* után törlendő a vesszó ; 90*b*, 4 *devoila* h. *dévoila :* 90*b*, 36 *exécutée* h. *exécutées ;* 91*a*, 27 *médicine* h. *médecine ;* 91*a*, 33 *existance* h. *existence ;* 91*b*, 7 o. *Konjugationssystem ;* 92*a*, 21 *de* után o. *la ;* 92*a*, 33 *illustre* h. *illustres ;* 93*b*, 23 o. *Montbéliard ;* 93*b*, 15 *Shrensburg* h. *Shrewsbury :* 93*b*, 30 *hyppothèses* h. *hypowthèses ;* 94*b*, 7 és 18 *Maccabées* h. *Macchabées ;* 94*a*, 7 *aurait* h. *auraient ;* 94*b*, 19 *contemporaine* h. *contemporain ;* 95*b*, 2 *L'inventeur* h. *Inventeur ;* 95*b*, 13, 14 e. *puor* h. *eppur ;* 95*b* 31 *Principes* elé *ses* teendő ; 96*a* 26 *Frankfort-sur- le Main* h. *Francfort-sur-le-Mein ;* 97*b*, 40 *incommensurable* h. *incommensurables ;* 98*b*, 25 *a* h. *á ;* 98*b*, 33 *sommission* h. *soumission ;* 98*b*, 37 *minitieux* h. *minutieux ;* 98*b*, utolsóelőtti sor o. *l'histoire :* 99*b*, 21 az egyik *philosophe* h. *philologue ;* 101*a*, 1 o. *explications ;* 101*b*, 15 *fonction* h. *fonctions ;* 101*b*, 31 *reimprimés* h. *réimprimés ;* 102*b*, *Mickiewitz* (címszó, a szövegben (4, 27) *Míçkiewicz ;* 103*a*, 1 *a* h. *à ;* 103*a*, 14 *langage* h. *language ;* alul 3., szintúgy 108*b*, 22 *Xenophane* h. *Xénophane ;* 103*b*, 31 o. *De l'Affinité ;* 107*a*, 14 *particulière* h. *particulières ;* 107*a*, 39 o. *libre arbitre ;* 107*b*, 5 o. *instruisez ;* 108*b*, 12 *inscrit* h. *inscrits ;* 108 utolsó sor *forcé* után *de ;* 108*b*, 33 *satyres* h. *satires.*

érvényesül' (4), *elhinté nyelvét idegen virágokkal*' (7); erőtetett *a képzőművészetében egyedül rómainak tekinthető*' kifejezés (5); kirívó s homályos e mondat: *E célból megcsúfol minden előtte hagyományos latin stílt, főleg a cicerói kenetességet*' (4. 5), nagyhangú s merész *távol áll Cicero lármás, körmondatos lelketlenségétől*' (4). Hogy Sallustius ‚a nyilvános élet színpadáról *le is taszítva, le is mondva* . . . nem volt már más, csak a multnak politikusa' (3), meg hogy akkor ‚gazdagodott bölcseségben, emberismeretben, mikor *a világ ledobta szekeréről*' — fonák rajza a valóságnak. Hogy Sallustius pún könyveket *‚olvasott*', nem tudjuk; ő csak azt állítja, hogy *fordíttatott* magának olyanokat (17, 7); azt is csak kellő ok nélkül erősítgetik Teuffel nyomán, hogy a Catilina-összeesküvés története volt az első történeti műve; a Jugurtha-háborút sok okunk van első ilynemű művének venni. Nem helyes mása végre az *‚összeírt atyák*' kifejezés sem a ‚patres conscripti'-nek.

(Budapest.) *Cs. J.*

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület kiadványai.

Az Erdélvi Kárpát-Egyesületnek az a célja, hogy felfedezze és ismertesse országrészének kimeríthetetlen természeti szépségeit és kultúrális nevezetességeit, megkönnyítse a hozzájuk férhetést, kellemessé és tanulságossá tegye megtekintésöket és hozzájok vezesse a tanulni és élvezni vágyó bel- és külföldi turistákat. Ezt a feladatát az Erdélyi Kárpát-Egyesület ép oly buzgalommal, mint sikerrel teljesíti. És ezzel egyúttal elősegíti a turista tekintetben fontos, de gazdaságilag többnyire mostoha helyzetű vidékek lakosságának boldogulását, terjeszti a nemzeti szellemet és a közműveltséget, előmozdítja a békés egyetértést. A turistáknak kellemes szórakozásra, testedző mozgásra, kedélynemesítő élvezetre, hasznos tanulságra ad alkalmat. Terjeszti a honismeretet és ezzel reális alapot ad a hazaszeretetnek s ápolja a hazafiságot.

Az iskolának egyik legfontosabb és legszebb feladata a haza mindenoldalú megismertetése. A honismeret a szellemi honfoglalás első fegyvere. Erdély Magyarország jobbkeze, a magyar szellem és függetlenség mentsvára volt nem egyszer. Erdélyt, illetőleg a délkeleti felföldet megismerni, a teljesebb nemzeti műveltségnek elengedhetetlen posztulátuma. Középiskoláink tanulóit finomérzékű tanáraik mind gyakrabban vezetik a királyhágón túli gyönyörű és érdekes országrészbe. És ezután talán még inkább Erdély felé fog irányulni az iskolák figyelme, minthogy az iskolák kirándulásait szabályozó miniszteri rendelet egyenesen megnevezi Erdélyt és benne Kolozsvárt, mint olyan helyeket, melyek különösen érdemesek a megtekintésre.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület eddig is elkövetett mindent, hogy Erdélyre irányítsa az iskolák figyelmét. Szervezte a deák-turistaságot, kezdeményezte, tervezte, vezette és kalauzolta az Erdélybe irányuló kirándulásokat.

Most újabb jelentős lépést tett ebben az érdekben. *Erdély* című, gazdagon illusztrált, díszesen kiállított, igen becses tartalmú folyóirata valóságos dús kincstára Erdély minden oldalú ismeretének. A legszebb vidékek költői szárnyalású leírásai, melyek erős vágyat keltenek a tájak megszemlélésére, váltakoznak a legajánlatosabb túrák praktikus összeállításaival, melyek nagyon hasznos kísérői az ott járó turistának. Az *Erdély* évfolyamai nélkül nem lehet el az a tanár, aki Erdélybe kirándulást tervez és vezet. Az *Erdély* körültekintően és behatóan tájékoztatja őt arra nézve, hol és hogyan kell járnia és vezetnie, mit és hogyan kell látnia és mutatnia. Kiegészítik, rendszeresítik e tájékozást az Erdélyi Kárpát-Egyesület által kiadott általános és részletes kalauzok és külön ismertetések.

A temérdek ismeretanyagon kívül rendkívül sok kedélynemesítő nevelő elem van e kiadványokban, melyek át vannak hatva a hazáért való reális rajongástól és amelyekből feltétlenül ki van zárva minden, ami erkölcsileg nem teljesen kifogástalan. Nem igen van alkalmasabb olvasmány a serdülő ifjúság számára. De a tanár is sokat talál azokban, a mi tartalmassá, szinessé, érdekessé teheti tanítását. Ezért nem frázis, ha azt állítja az E. K. E., hogy e kiadványoknak nem volna szabad hiányozniok egy hazai iskolai könyvtárból sem.

Hogy e kiadványok megszerzését a kevés anyagi eszközökkel rendelkező iskoláknak is lehetségessé tegye az E. K. E., kiadványai jó részének árát rendkívül leszállította az iskolák számára. Az *Erdély* utolsó 8 évfolyamának egy-egy nagy kötetét 2 koronáért adja. De az E. K. E. nemcsak betűvel és papiron kalauzol. Szivesen szolgálatjára áll különösen középiskoláinknak. A legkészségesebben szolgál utitervekkel (s költségvetéssel), az egész országra kiterjedő osztály-hálózata révén gondoskodik fogadásról, elszállásolásról, kalauzolásról, sőt egyes kirándulások személyes vezetésére és intézésére is hajlandó.

Évi 6 korona tagdíj mellett nemcsak nagybecsű díszes folyóiratot nyujt, hanem az értékes kedvezmények egész nagy sorozatát is, melyek részben egyeként is felérnek a tagdíjjal. S a tagok tagvoltukkal egyuttal hozzájárulnak nagy, hazafias és kultúrális célok megvalósításához. T. kollégáim szives figyelmébe ajánlom az E. K. E.-t és kiadványait.

(Kolozsvár.) *Dr. Hermann Antal.*

Fonográf és nyelvtanulás. Balassa kollégánknak a Közlöny XXXVIII. évf. 657—8. lapján megjelent rövidke cikkelyéhez kiegészítésképen a következőket jegyzem meg. Az élőnyelveknek fonografikus módszer szerinti tanítását és tanulását én hét év előtt ajánlottam már a Vietor szerkesztésében megjelenő »Die neueren Sprachen« c. folyóiratban, ahol az 504—510. lapon »*Ein neues Hilfsmittel für den Unterricht in den modernen Sprachen*« c. cikkelyben fejtegettem az

eszmét. Jóllehet tehát Európában teljesen önállóan én pendítettem meg először ezt az eszmét, a szerkesztőség már akkor azt jegyezte meg, hogy »unseres Wissens wird der Phonograph in Amerika schon seit Jahren zu Unterrichtszwecken im Sinne des Herrn Verfassers gebraucht«. Hogy azonban mennyire tökéletlen lehetett ez az eljárás, arról személyesen győződtem meg a tavalyi st. louisi kiállításban, ahol azt nekem egy hatalmas vállalat, *az International Correspondence School'* (Scranton, Pa.) képviselője gyakorlatilag is bemutatta. A fonográfból francia kérdések és feleletek ömlöttek ki, miközben az asziszstens úr egy pálcikával a megfelelő nyomtatott szövegen ment végig egy falitáblán. Jóllehet a kiejtés eléggé párisias volt, az ismert mellékhangok nagyon zavaróan hatottak, ami pedig a gyakorlati tanításnak egy elvi akadálya. Nem kételkedem benne, hogy idővel ezt a nehézséget sikerül majd elhárítani s az olcsóbb ár is lehetővé fogja tenni egy-egy ilyen tökéletesített beszélő-gépnek beszerzését intézetenként. Az említettem vállalat különben a német, francia és spanyol nyelvre »szerkesztett« ilyen fonografikus grammatikákat, melyeket a felszereléssel együtt kölcsönbe ad (ami jóval jutányosabb is, mint a Langenscheidt-féle) s a tanulóknak a kiejtés pontos elsajátítása érdekében külön használatlan lemezeket is bocsát rendelkezésre, melyeket ők »telebeszélnek« s ellenőrzés és javítás végett a központi tanítómestereknek küldenek be.

Kemény Ferenc.

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***postatakarékpénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,
egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: *Toldy Ferenc.* — *Krónika:* A kaposvári állami főgimnázium ünnepe. *P. A.*-tól. Újabb miniszteri megbízott felekezeti középiskolákban. Tanári kinevezések. Az Országos Közoktatási Tanács. Az iskolaorvosi szakbizottság díszülése. *Lobmayer* Géza dr.-tól. A budapesti II. ker. állami főreáliskola jubileuma. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület és a középiskolák. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Hol van a mi szövetségünk? *Hausner* Ignáctól. A gimnáziumi önképzőkörök. *Barcsa* János dr.-tól. — *A gyakorlatból:* Az esés jelenségeinek tárgyalásáról. *Szoke* Bélától. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Budapesti, Fiumei kör.) — *Könyvek és Lapok:* Kármán Mór: Renan: Les Sciences de la Nature et les Sciences historiques. Berthelot: La Science idéale et la Science pisitive. *Disciple*-től. Váradi Béla: C. Sallustius Crispus. *Cs.* J.-től. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület kiadványai. *Hermann* Antal dr.-tól. Fonográf és nyelvtanulás. *Kemény* Ferenctől.

Budapest, az Athenaeum r.-társulat könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 5. szám. 1905. november 5.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

KRÓNIKA

A budapesti II. kerületi állami főreáliskola jubileuma.

A budapesti II. ker. reáliskola első félszázada nemcsak a nemzeti művelődést, hanem a hazai történelmet is tükrözteti. Ékesen bizonyítja, mint verte vissza a nemzeti ellenállás a német kultúra támadását.

Általános nemzeti jelentőségén kívül a Tanáregyesületre még más ok révén is tartozik ez az ünnep. A megemlékezés egyúttal azoknak a férfiaknak is szól, kik — mint ezt üdvözletében Rombauer Emil kidomborította — a Tanáregyesületet alapították, szervezték.

Az iskola érezte, mivel tartozik múltjának. A testület a múlt tanévben ünneprendező bizottságot küldött ki, mely Tiber Ágostot választotta elnökül és amelynek éltetője, lelke Jánosi Béla lett, aki viszont Benda Jenőben találta legserényebb munkatársát. Kezdeményezésükre az intézet végzett növendékeiből megalakult egy nagy, majd egy szűkebb végrehajtó-bizottság Jónás Ödön műegyetemi tanár elnökkel.

A nagy, nyilvános jubileumot megelőzte október 28-án iskolai ünnep, Markovics Sándor emlékbeszédével, a tanulóság énekével, szavalatával. Aznap estéjén a székesfőváros bőkezüsége az iskolaépület pompás kivilágításáról gondoskodott, miközben az intézet folyosóin, dísztermében tolongtak-szorongtak évtizedek számos régi növendéknemzedékei, minél régibbek, annál számosabban.

Október 29-én, vasárnap, újra az iskolában gyülekezett a régi és ezúttal a jelenlegi tanulóság is. Több utcát ellepő hosszú menetben párosával, elől 9—10 éves fiúk, utánuk a magasabb osztályuak, majd férfiak és aggastyánok egész csapatja, mondhatni serege vonult a budai Szt-Anna-templomba Te Deum-ra, ugyan-

abba a templomba, hol 50 évvel ezelőtt ugyanezen a napon Veni Sancte-val avatták föl az iskolát.

A Budai Dalárda közreműködésével előadott ünnepi mise és Msgr. Kőnig Gusztáv beszéde után a menet megint ifjával, vénével a budai Vigadóba vonult föl jubileumi díszülésre. Mayer József igazgató, majd Tiber Ágost a tanári bizottság elnöke üdvözölte a velünk ünneplőket, valamint a két iskolafenntartónak, az államnak és a székesfővárosnak képviselőit. Váradi Antal elszavalta az Emlékkönyvben is közölt alkalmi költeményét, lelkesedve és lelkesítve. A gyülekezésnek értékes tartalmat, ünnepi lendületet kivált Jánosi Béla adott, ki föltárta és megelevenítette az iskola múltját, történelmileg megvilágította a reáliskolai intézmény kialakulását, vizsgálta, mennyiben vallhatjuk növendékeink sikerét a magunkénak. Boncz Ödön a tanügyi kormány üdvözletét hozta, Erődi Béla a budapesti középiskolákét tolmácsolta, Hauszmann Alajos műegyetemi tanár, az egykori tanulóság, Schiller Imre VIII. osztályú tanuló a mostaniak háláját nyilvánította. Az ünnepet kerete, színhelye, résztvevői és szereplői ragyogóvá, emlékezetessé, mély hatásuvá avatták.

Este 6 órakor a budai Vigadóban gyülekezett lobogó kedvű díszebédre mintegy 300 ünneplő: egykori és mostani tanárok, régi növendékek, testvérintézetek küldöttjei és képviselői. Hivatalos és egyéni, komoly és enyelgő, ünnepies és játszi felköszöntések fokozták az egybegyülteknek jókedvét és lelkesedését. A Tanáregyesület ünnepi óhajait Rombauer Emil fejezte ki, megtoldván azokat az V. ker. reáliskola hálás üdvözletével; ez ugyanis »gyökérhajtása« a II. kerületinek, mivel Hofer Károly a II. ker. reáliskolából került át az V. kerületinek szervezőjéül, vezetőjéül. Közlönyünk szerkesztője a gyakorló-főgimnázium nevében köszöntötte a II. kerületi reáliskolát, ahol Volf György és Staub Móric kezdték tanári munkásságukat, melyet később évtizedeken át a gyakorló-iskolának szenteltek. Az ünnepi lakoma befejezéseül fölolvasták az üdvözlők, intézetek és egyesek névsorát.

A jelenlevők egyéni benyomásainál is maradandóbb két alkotás őrzi majd az ünnep emlékét. Az egyik a jubiláris segítőalap, a másik a fényes emlékkönyv.

Maradjon Isten áldása is ez iskolán, mely oly maradandó nyomokat tudott hátrahagyni tanítványai lelkében és a magyar közművelődés történelmében! *Heller Bernát.*

Ratkovszki Pál jubileuma. A szatmárnémeti kir. kath. főgimnázium tanári kara és ifjúsága f. évi október hó 7-én szeretett igazgatója, *Ratkovszki Pál*, tanári működésének 25-ik és igazgatói működésének 10-ik évfordulóját megható ünnepélyben ünnepelte meg. A zárdatemplomban megtartott hálaadó istentisztelet után az ifjúság, a tanári kar vezetése mellett, valamint az ünneplő közönség az ezen alkalomra feldíszített tornacsarnokba vonult. Nemcsak

a város intelligenciája vette ki részét az ünneplésből, hanem úgyszólván az egész megye, sőt az ünnepelt volt tanítványai messze vidékről jöttek el, hogy kifejezzék hálájukat volt tanárukkal szemben. A jelenvolt közönséggel *dr. Fodor Gyula* tanár röviden megismertette az ünnepély célját, mire küldöttség ment az igazgatóért. Az ifjúság énekkara által előadott üdvözlő dal után *Orosz Alajos* tanár szólott a tanári kar részéről az ünnepelt jellemvonásait híven visszatükröztető, gondolatokban gazdag beszédben. A volt tanítványok részéről *dr. Vajay Károly*, városi tiszti főügyész, szólott az ünnepelthez a szeretet egyszerű, de megható szavával. A két beszédre az ünnepelt *Ratkovszki Pál* igazgató válaszolt, háláját fejezvén ki azok iránt, kik alkalmat nyujtottak a viszonszeretet kifejezésére. Ezután *Molnár Imre* VIII. o. tanuló szavalta el *Bérczi Béla* VIII. o. tanulónak ez alkalomra írt ódáját. Végül *Bodonyi Kálmán* VIII. o. tanuló szólott az ünnepelthez az ifjúság nevében. Beszédje tele volt lelkesedéssel. Az ünnepélyt az ifjúság énekkara által előadott ének zárta be. Az ifjúság az ünnepély emlékére, a maga kebelében rendezett gyűjtésből, alapítványt létesített. A tanári kar megbízásából *Ócsvár Rezső*, az intézet rajztanára, életnagyságú képben festette le az ünnepelt igazgatót a tanári szoba számára. Az ifjúság iránt való nagy szeretetét fejezte ki *Ratkovszki Pál* igazgató, mikor az ünnepély végén kijelentette, *hogy a már eddig, a szegény tanulók részére adományozott négyezer korona összeghez újabb négyezer koronát tesz le hasonló célból.* Az ünnepély után bankett volt a Pannonia-szálló éttermében.

Tanári kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Hajkó László* tanárt a brassói róm. kath. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közokt. miniszter *Miskovits Ferenc* temesvári áll. főgimnáziumi és *Kántor Nándor* egri áll. főreáliskolai ideigl. rendes tanárokat, rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette.

Pályázat iskolaszolgai állásra. A *máramarosszigeti* róm. kath. algimnáziumnál, a *nagykikindai* állami főgimnáziumnál és a *budapesti VIII. ker.* állami főgimnáziumnál betöltendő iskolaszolgai állásokra pályázat hirdettetett 1905. december 1-jéig.

Iskolaszolgák kinevezése. A vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte rendes iskolaszolgákká: *Kunfalvi Péter* igazolványos altisztet az aradi kir. kath. főgimnáziumhoz és *Kocsik János* huszárőrmestert a máramarosszigeti kath. algimnáziumhoz.

Nyilvánossági jog. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a *községi* r. kath. gimnázium kifejlesztése folytán megnyilt V. osztálynak a nyilvánossági jogot a folyó 1905/6. tanévre megadta.

Miniszteri rendelet Haering Ede természetrajzi készítményei ügyében. A vallás- és közoktatásügyi miniszter valamennyi tankerületi kir. főigazgatóhoz, kir tanfelügyelőhez és a felsőbb leányiskolák miniszteri biztosaihoz 1905/67849. sz. a. a következő rendeletet intézte: »*Haering Ede* szegedi polgári iskolai tanító természetrajzi készítményei (ú. m. kitömött állatok, csontvázak, borszeszes és papirmaché-munkái és praeparatumai) az iskolák tanítási céljaira, mint szemléltető taneszközök a hivatalos bírálat értelmében alkalmasak s a tudomány és pedagógia követelményeinek megfelelnek. Figyelemmel az Országos Tanszermúzeum kedvező véleményére, valamint a kereskedelemügyi m. kir. miniszter úrnak a hazai ipar támogatása érdekében nyilvánított ajánlására, felhívom a Címet, utasítsa a felügyelete alá tartozó iskolákat, hogy amennyiben olyan tárgyakból merül fel szükségletük, aminők Haering Ede készítményei, ezen szükségletük fedezésénél az ilyen tárgyakat előállító hazai más vállalatok mellett a fentebb ajánlott tornaszerkészítőre is legyenek figyelemmel. A Haering-féle természetrajzi taneszközöket iskolai célokra ezennel engedélyezem és beszerzésre ajánlom.«

A középiskolai reform kérdése Olaszországban.

Az *olasz klasszika-filológiai társaság* 1905. szeptember 22. és 23-án látogatott gyűlést tartott Firenzében, hogy állást foglaljon a középiskolai reform ügyében. Az első tárgyalt kérdés politikai jellegű volt, amiért is annak előadójául Rosadi János képviselőt nyerték meg. Ez a reformmunka illetékességéről beszélt, s a miniszteriumok rövid élete és a középiskolai reform nehéz munkája közt áthidalhatóságot nem látván, tisztán a tanárokra tartozónak és ruházandónak véli e reform egész tanulmányozását és előkészítését, mert ebben — szerinte — miniszter soha kompetens nem lehet. Aztán áttérve a szorosabb értelemben vett tanügyi problémákra, nagy buzgósággal tárgyalták különösen a klasszikus oktatásra vonatkozó s azzal összefüggő kérdéseket. Így hangoztatták a klasszikus oktatás fontosságát; megvitatták a középiskolák ellen a szellemi túlterhelés miatt felhozott panaszokat s az egységes iskola terveit; követelték a vizsgálatok komolyságának visszaállítását s azon ujabb rendelet visszavonását, mely a görög nyelvet fakultativvá tette s megengedte a görög helyett a (görög-pótló) mathematika tanulását; alapos megbeszélés tárgyává tették az egyes tudományok oktatásának célját és határait s a filozófia tanításának, mint az egész középfokú oktatás koronájának és szintézisének, sajátos jellemét. Az összes hozott határozatok kiválóan a klasszikus tanulmányok mélyítésére s ezzel a különböző tudományszakok tanulmányozásának intenzivebbé tételére s az iskolába nem való elemeknek, kik csak leszállítják az iskola szellemi szinvonalát, kiküszöbölésére irányultak. Határozottan elitélték az egységes iskolák eszméjét, mint amely nem volna egyéb, mint tárgyaknak szervezetlen halmaza, s amely bár azzal az igénnyel lép föl, hogy minden tanulónak eleget tegyen, mindamellett egyet sem elégítene ki. Nagy súlyt helyeztek a művészi nevelés föladatainak kellő megvitatására. Ennek főcéljául az tűzték ki, hogy nevelje a szemet a művészi formákra, ébressze föl és erősítse a szépség érzelmeit; mutassa be az ifjaknak, alkalmas reprodukciók segítségével, a művészet remekeit s egyszer-

smind irányítsa figyelmüket a művészi és irodalmi tevékenység állandó kölcsönhatására. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az ilynemű tanítás egy külön tanárra bizandó külön tárgy legyen, megterhelve aprólékos kritikai és kronológiai hajszálhasogatásokkal, mert az inkább ártana, mint használna. Legyen az ez irányú oktatás közös föladata az összes tanároknak. Maradjon meg a művészettörténet az egyetemen, de ott aztán hallgassák a leendő oktatók is.

Az utolsó kérdés, mely heves vitákra adott alkalmat s két pártra osztotta a megjelenteket, a képesítésre vonatkozott: vajjon kell-e ellenezni olyan más tipusú iskolák létesítését, melyek szintén képesíthetnének a felsőbb tanulmányokra, vagy sem. Az utóbbi nézet pártolói győztek néhány szótöbbséggel. (Rivista a'Italia 1905. X.). —

Alig fejeződtek be a klasszika-filológiai tanárok ülései és tárgyalásai Firenzében, midőn rá néhány napra kezdetét vette az *olasz középiskolai tanáregyesület* évi gyűlése Milanóban. A megbeszélések különösen a tanárok anyagi és politikai helyzete körül forogtak, de nem hiányzottak természetesen a pedagógiai és didaktikai érdekű előadások sem. S érdekes, hogy míg a firenzei értekezlet az egységes középiskola ellenében a különböző tipusu iskolák felállítása mellett tör lándzsát, addig a milanói közgyűlés határozottan az egységes középiskola érdekében foglalt állást. Most pedig a *Nuova Antologia* útján (1905. okt. 16.) beleszólt a vitába *Orlandó Viktor Emánuel*, a volt kultuszminiszter is. Ő adta ugyanis ki 1904. nov. 11-én azt a rendeletet, mely a gimnázium két felső osztályát két (görög s mathematikai) ágra osztotta s melyet a firenzei értekezlet megtámadott. Reformja védelmezésében kiterjeszkedik a középiskola miként való átalakításának összes fontosabb kérdéseire s különösen behatóan foglalkozik annak főproblemájával: az egységes iskola s a különböző tipusok eszméjével. Reflektálva a firenzei gyűlés tárgyalásaira s különösen Rosadi fejtegetéseire, hangsulyozza, hogy a szóban forgó reform kérdését nem elég csak tudományos és pedagógiai szempontból vizsgálni, mert az gazdasági és szociális érdekű elemekkel is elválaszthatatlan kapcsolatban van. A klasszikus iskolák hanyatlásának okát keresve, Orlandó azt mindenekelőtt szociális természetű jelenségben, t. i. a klasszikus iskolába nem való elemek odasereglésében látja. Ez a szomorú tény pedig — szerinte — abból magyarázandó, hogy ma már tisztán gyakorlati pályákra is klasszikus tanulmányok végzését kivánják. Ehhez járult az utolsó fél században az egyenlőség keresztülvitele, t. i. hogy minden pályán minden néposztálybeli elérheti a legmagasabb fokot, ha megvan a kellő képesítése. Eredménye ennek egyebekben az, hogy okleveles emberek, doktorok stb. folyamodnak a legalacsonyabb állásokra. A tandíjemelés nem sokat használna a baj ellen, s amellett számos okból nem is ajánlatos; s kevés sikerrel kecsegtetne a vizsgálatok szigorítása is, mert a szigoruság végre is nem a hivatalos rendszertől, hanem az egyéniségtől függ. Legajánlatosabb volna a középiskolai tanulmányok viszonylagos elkülönítése. Ezáltal az ismeretek mennyisége szükebb térre szorulna, de az elsajátítás inten-

zívebbé válnék; másrészt lehetségessé tenné e reform a tanulóknak, hogy szellemi sajátosságuknak és leendő pályájuknak megfelelőbb tanulmányokkal foglalkozzanak. Eddig a vélemények nem is ágaznak el túlságosan, de igen is annál a kérdésnél, vajjon úgy volna-e fenntartandó a gimnázium, hogy megmaradna organikus egysége, de ágakra szakadna, vagy pedig úgy, hogy mellette különböző tipusu iskolák volnának létesítendők, melyek már kezdettől fogva sajátos céloknak szolgálnának. Itália kivételével, mely még mindig csak a vitatkozásoknál és az indítványoknál van, már az összes európai kultúr-államok elfogadták a reformnak vagy egyik vagy másik formáját. A tipusok sokszorozását az amerikaiak s még nagyobb mértékben az angolok valósították meg, a mely utóbbiaknál majdnem az individuális tanításig jutottak. S emellett pl. Amerikában határozottan uralkodó állást foglal el a latin és görög tanítása, világos cáfolatául annak, hogy ez átalakítási mód ellensége a klasszicizmusnak. Németországban legrendszeresebben fejlesztették azt ki, megállapítván háromfajta intézetet: gimnáziumot, reált és reálgimnáziumot. Sőt náluk a gimnázium felső hat osztályában még választást engedtek a görög és angol közt. Franciaország inkább az egytípusu iskola elágazását fogadta el, de azt az elvet aztán meg is valósította annak legvégső következményéig. Mérsékeltebb formában ez a rendszer uralkodik Belgiumban és Svájcban is. Ezután visszatekint a cikkíró a két párt nevezetesebb olasz képviselőinek nézeteire s igazolni igyekszik az 1904-iki reformot, mely szerinte több görög elemet visz bele a tanuló műveltségébe (mivel 3 évig mindenkinek kell azt tanulnia [IV., V., VI.] s csak azután [a VII-ben] választhat), mint az a rendszer, mely a gimnázium érintetlenül hagyása mellett teljesen mellőzi az új tipusokban a görögöt. Megvan, mondja, a sok tipusu rendszernek az a hátránya is, hogy merev, elejétől végig meg kell a választott tipusban maradni s lehetetlen később a tanulónak a maga esetleges képessége szerint valamely irányba eltérni. Sőt hátrányos hatása még messzebbre is kiterjed. Az egyes tipusok ugyanis az egyetemnek vagy csupán bizonyos fakultásaira nyitnak utat s ekkor a gyermeknek már a középiskolába lépése előtt, tehát teljesen éretlen korban kell határoznia egész jövője felől; vagy minden típus képesit minden fakultásra, ami viszont az egyetemek részéről válik örökös panaszok forrásává, mint történt Németországban. S hozzá mennyi költséggel és komplikációval járna az új rendszer behozatala, vagy csak a vele való kisérletezés is? Mindezen hátrányoktól ment a másik újítási mód, t. i. az egységes iskola szakokra osztása, melytől a volt miniszter nagy eredményeket vár.

(Fiume.) *Vida Sándor.*

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A tanulók pályaválasztásának statisztikája.

Révai Sándor dr. a »Tanáregyesületi Közlöny« múltheti (2. és 3.) számában kimutatást közölt a reáliskolát végzett tanulók pályaválasztásáról. E kimutatás alapos munkáról tesz tanuságot: Révai dr. az ország összes reáliskoláinak évvégi értesítőjéből összegyűjtötte az erre vonatkozó adatokat s azokat pontosan összegezte, nagy részletességgel csoportosította, sőt még százalékokban is kiszámította.

Csakhogy e kimutatásnak az a gyengéje, hogy nem teljesen megbízható adatokból készült; u. i. azokból az adatokból, melyeket a VIII. osztályú tanulók az érettségi vizsgálat *előtt* diktáltak be. Hiába mondja ilyenkor az ember a tanulóknak, hogy pusztán a statisztika céljából történik a pályaválasztásra vonatkozó tudakozódás. A tanulók nem hiszik el egészen, s egy részök hamis adatot mond be, hogy érettségi vizsgálatát ilyen módon esetleg megkönnyítse. Aki a tanulóifjúságot ismeri, az tudja, hogy annak egy része akármilyen eszközhöz folyamodik, hogy csak a dolgán könnyítsen: a tényleg választott pályájának eltitkolását pia fraus-nak tekinti, ezért bizony lelkiismeretfurdalást sem érez.

Vannak továbbá szép számmal oly tanulók, kik teljes jóhiszeműséggel mondanak be egy pályát és mégis az érettségi vizsgálat után más pályára lépnek. Nem egy szegény vidéki fiú, egyedül tehetsége és kedve sugallatára hallgatva, oly pályát választ, melynek főiskolája más városban van. Mikor aztán elérkezik annak az ideje, hogy oda utazzék, és látja, hogy nincs senkije, kitől támogatást kaphatna, vérző szivvel lemond a továbbtanulásról és kenyeret rögtön adó foglalkozás után néz.

Mások meg megismervén közelről a pályát, melyet még a középiskolában választottak maguknak, rájönnek, hogy nem nekik való és fölcserélik mással.

Ily körülmények közt lehet-e megbizhatónak mondani a jelenleg készülő pályaválasztási statisztikát? Mindjárt megbízhatóbbá válnék ez a kimutatás, ha a tanulók az érettségi vizsgálat után, közvetlenül az érettségi bizonyítvány kiosztása előtt mondanák be ezt az adatot. Ekkor mindegyik tanuló őszintén beszélne.

Jó volna, ha ilyenkor az abituriens nemcsak megnevezné jövendő pályáját, hanem meg is okolná, hogy miért választotta? Azt hiszem, hogy így eljárva, érdekes adatok birtokába jutnánk. Megtudnók, hányat visz önzetlen tudásvágy a főiskolákba; hány választ pályát az anyagi előny szempontjából, hány családjának rábeszélése folytán; mily befolyással vannak a tanulók pályaválasztására a helyben levő főiskolák vagy hivatalok, stb.

Egyuttal meg kellene igértetni az iskolát elhagyó s érettségi vizsgálatot tett ifjakkal, hogy mihelyt főiskolába beiratkoztak vagy kenyéradó pályára léptek, rögtön értesítsék arról volt igazgatójukat. Ugyanazt tegyék, mikor esetleg egyetemi fakultást vagy főiskolát változtatnak; mikor tanulmányaikat befejezik s a működés terére térnek.

Az ekképen beszolgáltatott adatokat minden középiskola igazgatója nyilván tartaná, ami feltünő munkatöbbletet nem okozna, hiszen eddig is feljegyezték, hogy minden egyes abituriens mily pályára megy.

Ily módon eljárva, a tanulók pályaválasztásának statisztikája valóban alkalmas lenne ama következtetések megtételére, melyek kedveért e statisztika mostanig is készült. Mostani megbízhatatlansága folytán ugyanis az említett célra fölötte ingatag alapot nyújt.

(Pécs.) ——— *Kálmán Miksa.*

A tanárképzéshez.

A középiskolai tanárságot az az eszme, hogy a tanárjelöltek alapos gyakorlati kiképzésben részesüljenek, mindenkor lelkesítette. Örömmel üdvözöltük mindnyájan annak idején kormányunknak reávonatkozó reformterveit.

Az ige ime testté lett. Örömünk azonban nem teljes, midőn látjuk, hogy milyen kevesen részesülnek a gyakorlati kiképzés áldásaiban. Sőt mi több, egy kis keserüség is vegyül bele, mikor kitünik, hogy állami internátusainkat nem vonták be a kiképzésbe, sőt ezen fontos intézetekben mint nevelők továbbra is nagyobbrészt olyan tanerők müködnek, akik oklevelüket még nem szerezték meg.

No de, ami halad, el nem marad. Tekintve, hogy az egész intézmény ideiglenes jellegü, reméljük, hogy jövőre az internátusokat is figyelembe veszik és minden tanárjelöltnek alkalmat adnak arra, hogy a gyakorlati kiképzés áldásaiban részesedjék.

Elvitázhatatlan ugyanis, hogy alapos elméleti készültség mellett alapos pedagógiai képzettség is szükséges a mindennapi tanításban. Erre nemcsak a magyar nyelv és számtan tanárának, hanem minden tantárgy tanítójának szüksége van. Mégis belépheznek a középiskolába a vallás- és tornatanítók esetleg minden pedagógiai készültség nélkül is. Fegyelmezés, rendtartás tekintetében van is baj miattuk elég.

Azok a tornatanítók, akik elemi iskolai tanítói oklevél birtokában szereztek képesítést, még hagyján; de azok, akik csak érettségi bizonyítvánnyal jöttek, vagy más pályán müködtek, nem ismerik a gyermeki lélek sajátságait, sok csetlés-botlás, kisérletezés után szoknak csak bele hivatásukba.

Még jogosabb a panasz a vallástanítókkal szemben. Legtöbb hittani intézetben alig tanulnak valami pedagógiát, gyakor-

lati kiképzésről meg szó sincs. Az állam előtt egyáltalában nem kötelesek képzettségüket igazolni. Mégis azt hallottuk a ref. vallástanárok idei gyülésén, hogy jogilag már régen eldöntött kérdés az, hogy a vallástanárok igazgatókká választhatók. Sőt, amint tudom, van is már ilyen, mert az egyik erdélyi katholikus főgimnázium igazgatójának kizárólag csak lelkészi képesítése van.

Nincs semmi kifogásom ellene, nem vagyok ellensége senkinek, semminek, és szivesen elbeszélgetek a hittant tanító »bocher«-ral is; de középiskolai tanításunk érdekében elengedhetetlennek tartom, hogy minden tanárjelöltnek adassék meg az alkalom arra, hogy magát úgy elméletileg, mint gyakorlatilag kiképezhesse és mindenkitől követelje meg az állam, aki a magyar középiskola katedrájára rálép s pláne középiskola vezetésére is igényt tart vagy tarthat, hogy pedagógiai képzettségét állami vizsgálóbizottság előtt igazolja.

(Nagyszalonta.) *Móczár József dr.*

Toldy Ferenc és önképzőköreink.

Toldy Ferenc emléke ünneplésének hatása alatt irom e sorokat. Barcsa Jánosnak a Közlöny utolsó számában megjelent cikkéből azt látom, hogy irodalmunknak azon nagy alakjai között, melyeknek nevét önképzőköreink viselik, Toldy Ferenc nem található, ha csak nem lappang az »*stb.*« alatt, mellyel Barcsa a nevek felsorolását bezárja. Illőnek vélném, ha most, Toldy Ferenc születése százados fordulójának emlékére valamely önképzőkör felvenné a nevét. Magyar irodalommal foglalkozó kör méltóbb, buzdítóbb nevet alig választhatna, mint az övét, a magyar irodalomtörténet atyjáét. Örülnék, ha e javaslatom önképzőkört vezető kollégáim valamelyikének közbenjárása útján valóra válnék.

ao.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

A magyarországi középiskolák rendje, törvényeink, szabályzataink, utasításaink és rendeleteink alapján. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister megbízásából összeállította *Pirchala Imre* tank. kir. főigazgató. I. és II. kötet. Budapest, Athenaeum 1905. A két kötet ára 18 korona.

Alig lesz magyar tanár, ki a könyvet, melyről e sorokat irom, ne forgatta volna már. Nem fölösleges-e ily körülmények között ismertetése? De úgy érzem, hogy mulasztás volna, ha az Országos Középiskolai Tanáregyesület Közlönye külön is nem emlékeznék meg e munkáról, melynek hiányát mindannyian éreztük, melynek megjelenését évekig várva vártuk s amely munka — ezt mindjárt hozzá-

tehetem — a hozzá kötött várakozásoknak, néhány kisebb hiányt nem tekintve, jól megfelel.

Ha a középiskolai tanárok és igazgatók idővel majd beleszoktak a »*Pirchala*« használatába (mert kétségtelenül ez lesz majd idővel e könyv használatos elnevezése), alig fogjuk elképzelhetni, hogyan lehetett el egykor az iskola nélküle és hogyan igazodhattak el elődeik az adminisztrativ szabályok és rendeletek útvesztőjében ezen, minden iskolai kérdésben felvilágosítást nyujtó kalauz nélkül. Talán megfelelőbb cím is lett volna a könyv számára »Magyar középiskolai kalauz«.

Klamarik János hasonrendeltetésű könyve: »A magyarországi középiskolák szervezete és eljárása«, tanügyi irodalmunk első ilynemű munkája, 1881-ben, tehát két évvel a középiskolai törvény életbelépése előtt jelent meg. Értékes és hasznos munka volt, de az 1883. évi XXX. t.-c. által, mely középiskoláink egész szervezetét átalakította, avulttá lett. Ennek dacára még sok éven át ez maradt a középiskolai adminisztráció kézikönyve, minek bizonysága, hogy kiadása teljesen elfogyott. Mivel nem volt tárgymutatója, kezelése meglehetős nehézkes volt.

Klamarik munkájának 1893-ban megjelent második kiadása csonka maradt, csak a középiskolai törvényeket s a hazai tanterveket tartalmazó első kötete jelent meg. Így is érdemes munka, melynek a történeti vonatkozásokat megvilágító részei középiskolai irodamunk mindenkorra értékes munkájává avatják. Szerzőjének méltó emléke, melyet az önmagának s ama korszaknak emelt, melyben ő vezette a középiskola ügyeit, mely korszakot s melynek intézőjét, hova tovább, jobban s jobban fogjuk megbecsülni. Kelendőssé és használttá azonban e munka nem lett, mert második kötete, mely a tulajdonképeni ügyvezetést tárgyalta volna, elmaradt.

Ennek hiányát az 1903 óta megjelenő »Hivatalos Közlöny« pótolta némiképen; mindinkább ez lett a tanárok és igazgatók útbaigazítójává. De az immár tizenkét vastag kötetre növekedett »Hivatalos Közlöny«-ben bizony nem könnyű eligazodni, kivált az első kötetek kezelése nehézkes, tárgymutatójuk nagyon hiányos lévén. Első évfolyamai különben elfogytak s oly iskola, mely nem őrizte meg gondosan, vagy később alapított intézet, a régi köteteket nem is szerezheti meg többé.

Pirchala könyvének megjelenése mindezeket a bajokat és nehézségeket megszünteti. Megjelenése óta nem forgatjuk többé a Közlöny régi évfolyamait, mert minden állandó érvényű rendeletet s intézkedést kényelmesebben és gyorsabban és az egymáshoz tartozók csoportosítása mellett, itt találunk meg.

A munka elrendezése elég áttekinthető. Az első kötet tartalmát körülbelül a középiskolák szervezete, a másodikét az ügyvezetés teszi. Élesen a határt e kettő között alig lehet megvonni, azonban nagyjában ez teszi a felosztás alapját.

Az első kötetben sajnosan nélkülözzük a középiskolai utasításokat. Szerző azok elhagyását egyrészt azok nagy terjedelmével, más-

részt azzal indokolja, hogy azok amúgy is közkézen vannak. Ezen érvek egyikét sem tekinthetjük e kihagyás elégséges megokolásának. De igenis okul szolgálhat az, hogy a reáliskolai utasítások ezideig meg sem jelentek még.

Legyen szabad azon kívánságunknak adni kifejezést, hogy a szerző által kilátásba helyezett első pótlék, mely ezáltal a mű harmadik kötetévé lenne, e hiányt is pótolni fogja.

A munka egy másik hiánya talán az, hogy ott, hol egy rendeletet csak kivonatosan közöl, nem utal a Közlöny kötetére s lapszámára, melyen a rendelet közölve volt. Közölve van ugyan mindég a rendelet száma, de ennek alapján azt megkeresni gyakran még elég bajos.

Ezek azonban apró fogyatkozások, melyek a munka értékét nem csökkentik, s nem csökkentik hálánkat a szerzővel szemben, ki nagy munkájával a középiskolai adminisztráció terén munkálók mindegyikének dolgát megkönnyítette.

Úgy érzem, hogy mi, a középiskola munkásai köszönettel tartozunk Pirchala Imrének e műért, s első sorban nem a művet ismertetni vagy bírálni, hanem köszönetünket tolmácsolni, volt e sorok főcélja.

Rombauer Emil.

A budapesti II. ker. állami reáliskola emlékkönyve. Az intézet fönnállásának félszázados évfordulója alkalmából szerkesztette *Jánosi Béla*. Budapest, 1905.

A II. kerületi reáliskola ünnepének legértékesebb, térben, időben legmesszibbre ható emléke Jánosi Béla műve, mint ahogy az ő műve volt az ünnep terve és szervezése is. Díszessé az iskolára és történetére vonatkozó képek, valamint egykori növendékeink műszaki vagy művészeti alkotásainak másai teszik. Hozzájárult még Váradi Antal is ünnepi ódájával, mely kivált Say emlékét magasztalja, hozzá Wahrmann Aladár VIII. osztályú növendék a tanulók számát szemléltető táblázatos kimutatással, de legkiválóbb mértékben hozzájárult Benda Jenő, ki Kovács Mihály kitartó segítségével összeállította az egykori növendékek sorát, mindegyiküket, már amennyiben fáradhatatlan utánajárás hozzáférhetett az adatokhoz, további pályáján is kisérve. Ez nemcsak kemény, de némileg hálátlan munka is, mert természeténél fogva tévedések és hézagok tarkítják. Hiszen már a tavalyi VIII. osztály 40 tanulója közül 8-ról nem tudták társaik, merre, mily pályára vetődtek. Végül része van az Emlékkönyvben Markovics Sándornak is, aki a korrekturát oly lelkiismeretesen végezte, hogy (a tulajdonnevekkel telt mellékletektől eltekintve) alig féltucat hiba maradt meg a szedésben.

A munkának zöme és java: »Az intézet története« Jánositól. Az iskolai archivum mellett levéltárakat, hirlapokat, folyóiratokat kutatott át és a részleteket a kortörténet keretével átfogta. Ha kalauzolása mellett végigjárjuk iskolánk első félszázadát, el-elgon-

dolkodunk, vajjon a kiinduló és a mostani végpont közt csakugyan *egy* intézmény fejlődési fokai helyezkednek-e el. Az egyénnél kóros állapot megzavarhatja az egység, az azonosság tudatát. Lelki elváltozások másnak is érthetetlenné tehetik valakinek egységét. A mi iskolánkat mintha a történelem rengései egészen más alapokra vetették volna át. Az 1855. reáliskolát az 1905-ikitől az iskolafajnak és még inkább a nemzeti életnek teljes átalakulása választja el egymástól.

Dolgozatának felét az 1860. előtti 15 esztendőnek szenteli Jánosi. Ez egyúttal legvonzóbb, mondhatni legizgatóbb része a művének.

Időre a csakhamar megszünt karánsebesi, pozsonyi, soproni, verseci, pancsovai, szegedi, székesfehérvári, pesti belvárosi reáliskolákra következik a budai. 1855. okt. 29-én avatták föl akkor még csak ideiglenes hajlékában, az első 4 osztályt, a honnan 1858-ban költözött mai otthonába a teljes, hatosztályú iskola.

Az összbirodalom egy szervéül rendelték, az osztrák hazafiság nevelő intézetévé. Zászlaját Magyarország főkormányzójának, Albrecht hercegnek neje Hildegard ajándékozza, az osztrák és bajor címet egyesítvén rajta. Német az előadás nyelve, németek (egy-kettő kivételével) a tanárok, német a művelődési cél.

A pályázatok elbirálásánál döntött a folyamadónak 1848—49-ben tanusitott gutgesinnt magatartása is; sőt a növendékek ösztöndíjainak odaitélésénél is tekintettel voltak a szülők 48-iki pártállására.

Az intézet egyik hivatása az volt, hogy a nemzetet minél hamarább meghódítsa. Mint döntő bástyára, oda állították legkiválóbb bajnokaikat. Ez magyarázza meg, hogy szinte pazarolták az iskolára a kiválóságokat. A reáliskola nyilván az osztrák becsület ügyévé lett. A legrégibb 1860 előtti korból való 24 tanár közül egyetemre került dr. Kerner Antal (Innsbruk, Bécs), dr. Szabó József (Budapest), műegyetemre Wastler József (Grác), Conlegner Károly (Bpest), Machik József (Bpest), a többiek közül főigazgató, Landesschulinspector, kegyesrendi kormánytanácsos, tudományegyetemi könyvtárőr akad.

Az osztrák tanárok valamennyien a német kultúra hivatott apostolai. De támadólag, kihivóan, harcravágyóan csak az egy Rotter száll síkra a magyarság ellen: hirlapírói temperamentummal hirdeti a világpolgárság eszményét, valójában pedig az osztrák összhazáért fárad.

Az osztrák tanári kar méltányosságáról tesz tanuságot, hogy hozzájárult Hofer Károly indítványához, ki 1860-ban a magyar irodalmat magyar nyelven akarta tanítani és tanította is.

Az 1861—68. átmeneti években a magyar nyelv diadalmasan előre nyomul, a német hátrább szorul, az intézet két tannyelvűvé lesz.

1868 óta a német csak megengedett segédnyelv. A magyarul nem tudó tanárok megválnak az iskolától. Közülök még csak 3 él: Moser Emil (Grác), Mikoletzky József (Prága), Kargl Károly (Bécs), mindhárman bensőséges üdvözlettel köszönték meg a jubileumunkra való meghívást.

Kettőt elhódítottunk közülök, dr. Schenzl Guidót, intézetünk első vezetőjét és Mayer Józsefet, mostani igazgatóját, aki 45 év óta összeforrott iskolánkkal.

1868-ban Schenzl mellé aligazgatónak dr. Say Móric kerül a fegyelmi és tanulmányi ügyek közvetlen vezetésére. 1875-ben a magyar reáliskola elveszti szakiskolai (ipariskolai) mivoltát és középiskolává alakul át, melynek VII. osztályát 1876-ban, VIII. osztályát 1877-ben állítják föl; az 1876. tanév végén tartják az első reáliskolai érettségi vizsgálatot.

Az 1875. és még inkább az 1883. évi törvényes intézkedések folytán az egyes középiskolák egyéni vonásai mindinkább tünedeznek. De Jánosi, »ki a kicsinyben tükröződni látja a nagyot, a különösben felismeri az általánost, az esetlegesnek látszóban a törvényt«, iskolánk múltját mindvégig a nemzeti közművelődéssel és kivált az oktatásüggyel szerves kapcsolatba hozza. Az 1849-iki »Entwurf zur Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich«-ből, sőt annak porosz és osztrák előzményeiből kiindulva, 1899-iki új tantervünkig kiséri és kutatja a reáliskola fejlődését, mint lett szakra képző iskolából a közművelődés, majd a nemzeti műveltség terjesztőjévé, mint közeledett a gimnáziumhoz, mellyel egyenlő jogokat azonban még ki nem vívott. Az egyenjoguságra való törekvésnek az ünnepen határozott, lelkes, sőt harcias visszhangja is támadt.

Az egész intézet és az egész intézmény kortörténeti keretébe Jánosi hatásosan beleilleszti egyes kiváló egyéniségek külön képét is, megelevenedik kivált Rotter, Hofer Károly, Schenzl Guido, Say Móric dr. és Mayer József alakja.

Rottert, mint az osztrák eszmények harcosát, már ismerjük; méltányos megtudnunk, hogy ő egyúttal az intézeti jótékonyság szervezője; két művének jövedelmét a tanulók segítésére fordítja. Hofer nem harcias és mégis erős, tapintatos és legyőzhetetlen bajnoka a nemzeti érzésnek, úttörője a magyarnyelvű tanításnak. Schenzl a német időn túl is élén maradt az iskolának, Hofer és Say barátságát szerezte. Messze kimagaslik Say Móric dr. alakja. Értékét nem annyira kitüntetésein kell mérnünk, hogy az Orsz. Tanáregyesület elnöke, a Közoktatásügyi Tanácsnak, a Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság tagja, jelentőségét még sokkal ékesebben hirdeti kartársainak tisztelete, növendékeinek hálája, kikért lefizette a tandíjat, kiket gondozott, néha ruházott. Szív, jellem és értelem összhangja naggyá emeli. Mayer József, ki 45 év óta, 25 évig mint tanár, 20 évig mint igazgató szolgálja iskolánkat, valósággal testis temporum, egymásra következő korok tanuja.

Az első melléklet az iskola valamennyi tanárának lajstromát adja, mindegyiket (kettő kivételével) későbbi pályáján is kisérve. A sorozat sok előkelő, sőt fényes nevet mutat. Ez inkább szerencse, mint a iskola érdeme. De megokolt büszkeséggel tekinthetünk végzett növendékeink számos nemzedékére.

A díszebéd egyik felköszöntője arra a kijelentésre ragadtatta magát, hogy a hazai műszaki tudomány és alkotás iskolánk érdeme. Ezt a jóhiszemű túlzást némileg érthetővé teszi, hogy iskolánkból kikerült: Kherndl Antal, Nagy Dezső, Hauszmann Alajos, Kisfaludy Lipthay Sándor, Klimm Mihály, K. Jónás Ödön, Kürschák József, Maauer Mór, Speidl Bódog, László Ede, Dr. Zielinszky Szilárd, (az első magyar doktor rerum technicarum), Schauschek Árpád, Töry Emil, Gaul Károly, Kiss István, nem is szólva fiatalabb adjunctusainkról és asszistenseinkről.

Műszaki alkotásával kiválik: Radnai Wallandt Ernő, a Vaskapú szabályozója és Gubányi Károly, a mandzsuriai vasút építője. A Magyar Államvasutak, a Kassa-Oderbergi Vasút (melynek vezérigazgatója egyik legrégibb növendékünk), a Dunagőzhajózási Társulat (magyarországi képviselője a tanítványunk), a Ganz-gyár, számos hazai és külföldi vállalat tisztviselői és legfőbb vezetői a középiskolai alapvetést nálunk nyerték.

A művészek közül részben iskolánkon nevelkedett: Tölgyessy Arthur, Nadler Róbert, Feszty Árpád, Tahi Antal, Kimnach László, Mihálik Dániel, Csók István, Löschinger Béla és Hugó.

A katonai és tisztviselői pályán is számosan beváltak. Több törzstiszti egyenruha tarkította a volt növendékek fölvonulását.

Kissé részletesebben sorolhatjuk föl a közoktatás munkásait: Dr. Fésüs György, jogakadémiai igazgató, Thalmayer Viktor, gazdasági akadémiai tanár, (Magyar-Óvár), Fittler Kamill, az iparművészeti iskola igazgatója, Szuppán Vilmos, a kereskedelmi akadémia igazgatója, Czógler Alajos, reálisk. tanár, Varjasy Árpád, tanfelügyelő (Arad), dr. Schilberszky Károly, egyetemi mt., Kohaut Rezső, tr. (Bpest.), dr. Kálmán Miksa, főreálisk. tr. (Pécs), dr. Bozóky Endre, főgimn. tr. (Bpest), dr. Vangel Jenő, pedagógiumi tr., dr. Tellyesnicky Kálmán, egyetemi mt. (Bpest), Ries Ferenc, gimnáziumi igazgató (Cegléd), dr. Miklós Ferenc, főreálisk. tr. (Bpest), Obendorf Károly, főreálisk. tr. (Nagyvárad). Az intézet jelenlegi tanárai közül 3 egykor növendéke is volt: dr. Szalkay Gyula, dr. Bäumel Ede, dr. Hankó Vilmos, valamint az egyik hitoktató: dr. Edelstein Bertalan.

Egy további melléklet a növendékek irodalmi munkásságáról számol be. Emeljük ki azt, aki hivatása szerint író: dr. Schmidt Jenő filozófust.

Az egész Emlékkönyvet méltányosság és szeretet lengi át. Méltányos még az ellenséges törekvéssel szemben is. Megtisztult erkölcsi és hazafiúi érzés magasáról ítél. Nem csábíttatja magát olcsó fölháborodásra, népszerű kifakadásokra. Nem kárhoztatni, de megérteni igyekszik. Méltányosság sugalta ezt a művet és szeretet; szeretet az iskola, a hivatás, a nemzet iránt.

Heller Bernát.

Francia szállóigék, magyarázattal s a forrás szövegével ellátta *Klimó Mihály* főreáliskolai tanár. A Stampfel-Révai-féle *Segédkönyvek a francia nyelv és irodalom tanításához* gyűjtemény 13. füzete.

Irodalmunkban ez talán az első kísérlet a francia nyelvet jellemző szállóigék egybegyűjtésére, magyarázatára. Nemrég *Dubray*-től jelent meg Bécsben hasonló, igen érdekes kis füzet francia nyelven, a francia nyelv sajátos mondásait, szálló igéit magyarázva, kiterjeszkedve bizonyos kedvelt fordulatok általános fejtegetésére is, így például az úgynevezett *antiphrase* különös előszeretetére, mely oly jellemző a francia beszédre; így mondja *par antiphrase* gyakran a francia az ellenkezőjét annak, amit mondani akar, akár csak a mi nyelvünkben is ez a szólás: *ez aztán szép dolog*, mikor ép az ellenkezőjét jelenti. A fancia nyelv az ilyesmit nagyon szereti, a francia gyerekek a néger fiút is *boule de neige*-nek, hólabdának csúfolják.

Hasonló kis füzet a Klimóé is, szintén egészen francia nyelven, csak magyar előszót és címlapot tett elibe. Az ilyen füzet igen hasznos szolgálatot tesz. Ez a szó szorosabb értelmében vett segédkönyv, a szótár kiegészítése, maga is olyas valami, mint a szótár, csakhogy sokkal érdekesebb. A nyelv phraseologiájának legérdekesebb, legsajátosabb virágait öleli fel, amelyek igazi francia színt adnak az előadásmódnak, francia ízt, zamatot a stílusnak.

Épen azért, mert ilyen szótárféle segédkönyv, jól tette szerző, hogy áttekinthető tartalomjegyzéket csatolt hozzá, ahol könnyen feltalálhatom az illető mondást, szálló igét, ha újból utána akarok nézni tulajdonképeni értelmének vagy eredetének. Természetesen az ilyen kis füzet aránylag keveset ölelhet fel, 53 oldalon LVI szálló igét, de szerző kilátásba helyezi előszava végén, hogy folytatni fogja újabb füzetben.

Hátul jó jegyzetekkel is kísérte a francia szöveget, amit csak helyeselnünk lehet. Az ifjúság jó hasznát fogja látni. Ily hasznos könyvekre valóban szükségünk van s csak azzal a kívánsággal fejezhetjük be rövid ismertetésünket, ne csak folytassa szerző e füzetet, hanem adjon egész sorozatot ily mondás-gyűjteményből, ily szállóigék tárából.

Dr. Positivus.

Előfizetési felhivás Dai Nippon (Nagy Japán) c. munkára. Barátosi Balogh Benedek sz. főv. tanár, a japáni útjáról ismeretes író, előfizetési felhívást küldött be hozzánk, melyből a következőket közöljük:

»Az 1903—1904. években Ázsiában és Japánban végzett kutató utam leírását és végzett tanulmányaim javarészét könyvalakban szeretném kiadni »*Dai Nippon*« *(Nagy Japán)* címen, három 30 íves kötetben. A kötetek tartalma a következő lesz: 1. kötet.

Utirajzok. 30 íven, mintegy 100 képpel. Utazásom Lengyel- és Oroszországon, Szibérián, Madsurián és Koreán át Japánba. — Bolyongások a Japánföldön. — Néprajzi és egyéb megfigyeléseim a Japánság és az Ajnuk között. — Hazatérésem Kínán, Hátsó- és Elő-Indián, meg a Verestengeren keresztül. II. kötet. 30 íven, számos illusztrációval, 2 részből fog állani. *a)* A japán nemzet története a legrégibb időktől napjainkig; eredeti kútfők nyomán. 20—22 íven. *b)* A japán birodalom földrajza. Rövid, tömör összefoglalásban adja az ország természeti és helyrajzi viszonyait. III. kötet. Szintén 30 íven, illusztrálva. Ez is két részből áll. *a)* A japán nemzet irodalomtörténete. 12—15 íven. Eredeti kútfők nyomán, a legrégibb emlékektől napjainkig. *b)* A japán irodalom gyöngyei. 15—18 íven. A legszebb prózai és verses irodalmi termékek magyar fordítása. E fordítások közül egynehányat ismer már a magyar közönség. A egyes kötetekre külön-külön is fogadok el előfizetést. A három kötet előfizetési ára 24 K. Bármelyik kötet külön rendelve 9 K. A mű bolti ára 36 korona lesz.

Az első kötet f. évi december hóban, a második 1906. évi február hóban, a harmadik 1906. évi április hóban jelenik meg.

Fölöslegesnek tartom hosszasabban írni munkámról, mely az első ilyen nagyobb mű magyar nyelven. Szerény áldozatként szeretném letenni hazám és a magyar tudományosság oltárára.

Portómentesen csak azon előfizetőim kapják meg a művet, akik az előfizetési összeget folyó évi december 1-ig beküldik. Előfizetéseket a Lampel Róbert könyvkereskedése (Wodianer F. és Fiai) társaság Budapesten, VI., Andrássy-út 21. sz. is elfogad. Budapesten, 1905. évi október hó 8-án. VII., Nagydiófa-u. 8. Barátosi Balogh Benedek sz. főv. p. i. tanár.«

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***póstatakarékpénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,

egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: *Krónika:* A budapesti II. kerületi állami főreáliskola jubileuma. *Heller* Bernáttól. Ratkovszki Pál jubileuma. Tanári kinevezés. Véglegesítések. Pályázat iskolaszolgai állásra. Iskolaszolgák kinevezéte. Nyilvánossági jog. Miniszteri rendelet Haering Ede természetrajzi készítményei ügyében. A középiskolai reform kérdése Olaszországban. *Vida* Sándortól. *Javaslatok és Tanulmányok:* A tanulók pályaválasztásának statisztikája. *Kálmán* Miksától. A tanárképzéshez. *Móczár* József dr.-tól. Toldy Ferenc és önképzőköreink *ao.*-tól. *Könyvek és Lapok:* Pirchala Imre: A magyarországi középiskolák rendje. *Rombauer* Emiltől. Jánosi Béla: A budapesti II. ker. állami reáliskola emlékkönyve. *Heller* Bernáttól. Klimó Mihály: Francia szállóigék. Dr. *Positivus*tól. Előfizetési felhivás Dai Nippon (Nagy Japán) c. munkára.

Budapest, az Athenaeum r.-társulat könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 6. szám. 1905. november 12.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat **Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ** titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti **WALDAPFEL JÁNOS** VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek **MÜLLER JÓZSEF** pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Milyen legyen a gimnáziumi ifjúsági könyvtár?

Tárgyunkról a leghelyesebben kétségkívül akkor gondolkozunk, ha ezt a gimnáziumok ideális célja irányában tesszük.

A népiskolai könyvtárakat megállapítók elé így állott a kérdés: mit *adhatunk* a gyermekek kezébe? A cél ott az értelmi, kedélyi gazdagodással járó olvasmányoknak, egyátalán a lélekre jól ható könyveknek megszerettetése. A középiskolánál e kérdés magasabb színvonalra lendül: mit *kell* (a magasabb cél megvalósítása érdekében) a középiskolai, szorosabban a gimnáziumi ifjúsággal olvastatnunk? Minden eszköznek, intézménynek bizonyára csak annyiban van jogosultsága iskolánkban, amennyiben kitüzött célunkat sikeresen szolgálja. Csupán szórakozást szolgáló intézményt az iskola nem ápolhat kebelén; nem tarthat tehát oly könyvtárakat, melyek csak az ifjúság számára való pendantjai volnának a nagyközönséget szolgáló szépirodalmi kölcsönkönyvtáraknak. Oly ifjúsági könyvtár felállítására kell szóval törekednünk, mely egyetlen oly kötetet se tartalmazzon, mely ne a gimnázium ideálját szolgálná föltétlen értékességgel. A feladat tehát a könyvtár-ügynek e téren való megoldásában: a cél érdekében való szükségességnek, tehát a színvonal feltétlen értékességének minden egyes kötet megállapításában való érvényesítése. Vagyis: a könyvtár a gimnáziumnak művelődési feladatát szolgálja a műveknek oly színvonalával, mely a középiskolában, osztályok szerint, csak lehetséges. Világos, hogy ú. n. ifjúsági olvasmánynak alig volna szabad benne helyet foglalnia. Ha Herbart most élne, egyes kivételekért bizonnyal ma sem változtatna azon nézetén, hogy az ifjúsági irodalom rossz, s már eredete magán hordja a szükségtelenség bélyegét. Az *Allgemeine Pädagogik* erre vonatkozó klasszikus fejtegetései éppen nem vesztették el alkalomszerü-

ségüket. Leghaszontalanabbak mindenesetre a gyermeki beszédet utánzók. Férfi, mondja Herbart, a női stílt se tudja utánozni híven, hát még a gyermekét, ifjakét! De erre szükség sincsen. A gyermek, ha már túl van a nyolcadik évén, túljár a gyerekjátékaival, pajtásaival való elégedettség korán is. Szemei már felsőbb helyre irányozvák: a férfiúi nagyság megragadó cselekedeteire. Nem az érdekli immár, hogy ő mi, hanem hogy mi szeretne lenni: férfi, a javából! Neki tehát ettől fogva már a nagyoknak való olvasmányokból kell adnunk, természetesen még a legegyszerübbekből, melyek az ő ideálját a szövevényesség hálójától el nem homályosítva világoltatják elébe. Kivételt legfeljebb egyes oly kitünő művekkel tehetnénk, melyek ifjakat mutatnak be e nemes ideálok felé való küzdelmükben; vagy amelyek, ha az ifjúság számára irattak ugyan, de az életből, történelemből vett nemes, nagy tárgyat dolgoznak fel. Csak ne: gyerekeknek, gyerekesen, gyerekekről. Herbart az említett kivételeknek sem örvend; az ő kora óta azonban támadtak már oly nagy íróművészek, nagy psychológusok, tehát pedagógusok is, kik igen becses példáit adták annak, mint kell az ifjúkor vívódásait rajzolni s ifjaknak nagyokról regélni.

De ez a legjava ifjúsági irodalom is csak elenyészően csekély részét tegye a könyvtárnak. A feladat túlnyomó része: a nagy irodalomból való kiválasztása annak a legkitünőbb anyagnak, melyet az ifjúság megbírhat. A legbőségesebben természetesen a szorosan vett irodalomnak, mondjuk: szépirodalomnak kell képviselve lennie. Minden tanításunk végcélját művelt, nemes felfogású, erkölcsös jellemek képzését, leghatásosabban épen a szépirodalom szolgálja, melynek minden értékes terméke a művészet édes hangjain, nemzeti színezettel, becsületre tanít. Ez igazolja az irodalom centrális helyét a tantervben s igazolja bizonynyal álláspontunk helyességét is a könyvtári anyag kiválasztásában. Azt jelenti ez, hogy az ifjúsági könyvtár irodalmunk igazi, a művek ismeretén alapuló tanításának legyen legbecsesebb segédeszköze. Ezen szempontból kell a tanuló fokozatos fejlődéséhez képest összeállítani az anyagot első sorban a nemzeti s mellette a világirodalomból. A kiválasztásnak valóban tekintettel kell igen is lennie a tanuló lelki fejlettségére. De csak lélektani ismeretek s művészi érzék híján levő ember mondhatná, hogy az olvasmány a gyermek lelki világával egyvonalban lévő legyen. Az olvasmány mindig magasabbra utaljon; a tanuló értelmét, érzelmeit mindig fölfelé vonja, fejlessze, emelje. Természetesen ne haladja meg mégis lelkét óriásilag; mert messze felül állván felfogó képességén, hatástalan lesz reá; s az ifjú lélek, ahelyett, hogy összefoglalhatná az elébe táruló óriási méreteket, egyes zúgokba húzza meg magát, melyekből nem látja az egészet s nem is tud róla. Mint ahogy Quintus Calaber csatázó isteneinek kiáltozását csak a visszazengő nagy universum hallja, emberfia nem tud róla, mert a hang oly erős, hogy emberi fül már föl

nem foghatja. Áldottabb termékenységű nagy íróinkat nem kellene egészen adni, maradjon belőlük az életre is, inkább csak nehány művüket, az első sorban olvasandókat. Például Jókaiból is csak nehány művet adjunk évről-évre, így a tanuló igazabban, világosabban, értékesebben fog az ő írói jelleméről, művészetéről tudni, mintha végigszaladt hamarosan az ő tropikus szépségű, színes erdején, s csak összefolyó fényfoltok maradtak világos képek helyett a lelkében.

Az alsó osztályok könyvtárában helyet kellene foglalniok mindenekelőtt népköltészetünk termékeinek. Olvasókönyveink adnak ugyan verset is, prózát is a népköltésből, de a legtöbben igen is keveset. Felsőbb osztályokban a balladák közt akadunk még népünk költői termékeire. Összevéve is igen csekély mutató ez. Műköltészetünknek édes szülőanyja, a népköltés, méltán kívánhatna előbbkelő helyet, igazibb megismerést honi középiskolánkban. Ha a tanuló már kezdettől, évről-évre magáévá nem tette e gazdag kincseinket, meglepetésszerüen fog majd hatni reá a VIII. osztályban az a nevezetes tétel, hogy a múlt század negyvenes éveiben kezdődött legfényesebb kora költészetünknek épen a népköltészetnek lángszellemeinkre gyakorolt hatásában leli eredetét. Ez a tétel csak úgy fog jelenteni igazán valamit az ő számára, ha akkorára a maga ismeretanyagával tényleg igazolni tudja e csodás hatóerőnek valódi értékét. A felsőbb osztályok rendelkezésére álló csoportokban is ott kellene lenniök, bőségesen és értékesen, hogy az alsóbb évek ismereteit tovább edzzék, népköltésünk becses gyüjteményeinek, immár a róla írt legkitünőbb tanulmányok kiséretében. A népköltészet szellemébe való elmélyedés mindenkor az egészséges, természetes ízlésnek, kifejezésnek iskolája fog maradni s a szépségein való föllelkesülés akárhány tanulót fog a még rejtett termékek összegyüjtésére is buzdítani.

Irodalmunkból fölvennők évről-évre a már adható legjava termékeket, vigyázva lehetőleg kevés számukra: arra, hogy összefoglalhatatlan sokadalomba ne kerüljön a tanuló, melyből aztán nem tud kigázolni. Termékeny íróinkból, mint már említettük, csak nehány legfinomabban kiválasztott művüket vennők. A magyar irodalmi művekhez mindenesetre csatolni kell nehány jeles magyar nyelvészeti művet is. Ily módon maradna elég üres hely a könyvszekrényben, melyet jelenleg tán közepes, kevés értékü könyvek foglalnak le. S az így megürült helyre vonuljon be, kellő kiválasztással, az örök emberinek gazdag változatait felmutató világirodalom. Kapnának belőle már az alsóbb osztályok tanulói is; t. i. azon könyveket, melyek minden nemzet ifjai számára valók, mint Gulliver, Robinson, néhány Verne-regény stb. Természetesen föltétlenül irodalmi becsü fordításokban, esetleg átültetésekben, mely kifejezésen nem vizenyős átírást, hanem inkább csak rövidítést értenénk, mely azonban a kiválasztott, lefordított helyeken az eredetit beszéltesse.

Osztályról-osztályra emelkedve sorra kerülnének szép számban az emberiség örök kincsei, melyek a tanulónak egész életére való útravalói, lelke igazi fejlesztői lesznek. Képviselve lennének jeles műveikkel mindenesetre azon idegen írók, kiknek irodalmunkra gyakorolt hatásáról tanul a felső osztályokban a diák. Ha ez a világirodalomból való kiválasztás főcélunk irányában történik, mérhetetlen hasznára szolgáland az irodalomtörténet tanításának. Ma pl. az a tétel, hogy Kemény Zsigmond fejlődésére Balzac hatott, középiskolában elmondva, semmit sem jelent; de majd tartalmat nyer, ha lesz a könyvtárban egy műve Balzacnak, pl. *Grandet Eugénia*, mely az alább említendő megbeszélés alapjául szolgál.

Helyet kellene foglalniok, jeles fordításokban, a klasszikai irodalom remekeinek. Ami adható, mindjárt elején, s aztán egyre többnek, magasabbnak. Szomorú ám, hogy Hungáriában, mely kelet felé a klasszikus műveltségnek tündöklő végvára volt hajdanán, mennyire elvesztették életeleven, írói jellegüket nemcsak a nagyközönségre, de az iskolákra nézve is a görög-latin írók. Lettek gondolatoktól, nemes érzésektől súlyos, formában művészi nagy írókból grammatikai vagy legföljebb stilisztikai példatárokká. Míg ez máskép nem lesz, művelt nagyközönségről hazánkban nem is beszélhetünk. Azon auktorokat mint írókat kell bírnunk lelkünkben, hisz őket is gondolataik, érzéseik ösztönözték írásra, s a mi rettentő kárunk az, ha csak viviszekciókra használjuk őket. Amint csak lehet, vegyünk be a könyvtárba eredeti szövegeket is belőlük, latinokat első sorban; görögöké meglehetős illuzórius volna, amiért a szidást a renaissanceon tessék kezdeni. Mert ha a tanuló a fordításból megszerette valamelyik klasszikust, ennek egyes helyeit, kedve támad, hogy eredetiben, teljes szépségében is élvezhesse, talán csak helyenkint, de így is mennyivel bensőbben teszi sajátjává! Le merem írni: legyenek a felsőbb évek számára német írók is eredetiben: Schiller, Goethe, Lessing stb. Ha ott az ifjú előtt az eredeti, már korán kigyúl talán a kedv benne, hogy fordítgasson a honi nyelvre belőle, szóval műfordítási próbálkozásokra buzdúl, egy-egy lelkét megragadó helynek hatása alatt.

De az ifjúsági könyvtárnak föntebb kiemelt irodalmi jellege kifejletlen volna, ha nem kapnának helyet benne történeti művek. A történeti érzék fejlesztése a tanulóban kötelességünk az első óráktól kezdve, melyet ő a középiskolában tölt. Ezt szolgálják a történeti forrásból merítő irodalmi művek, melyek közül már az alsóbb osztályuak kezébe is adható elég (Jókai és mások műveiből), melyeket követnének az egyre nagyszerűbbek. De kivánatosak a könyvtárba históriai munkák is, úgy összefoglalók, valamint monografiák is, melyeknek előfutárai az alsóbb osztályokban érdekesebb krónikáink lehetnének.

De a lélek finomításának legbecsesebb eszközeiről mondanánk le, ha a felső osztályok számára, néhány eszthetikai és

művészettörténeti művet is nem adnánk, a két felső osztályban esetleg idegen nyelvüt is. Pl. a VIII. osztály számára Vischer Das Schöne und die Kunst-ját vagy valamit Taine-ből. A művészettörténetből a honi műemlékekre vonatkozólag pl. a Czobor-féle díszmunkát, egyetemes művészettörténetet a magyar nyelvün kivül: a Springer, Lübke fényes új kiadásait. A németül tanulás is sokkal jobban halad előre, ha az ifjút ily, érdeklődését rendkívül felkeltő művek ösztönzik reá. E csoportba lehetne adni valami bevezető könyvet a filozófiába s a filozófiai írók tárából is egyik-másik kötetet.

Korlátoltság volna természetesen a realiák teljes számüzése a könyvtár polcairól. Ki kellene válogatni a természettudományi társulat kiadványaiból is egyes szépen írt és szépen illusztrált ethnographiai, természetrajzi, fizikai stb. munkákat.

Túlhajtott gondosság volna a kiválasztandó könyveket soronkint mérlegelnünk, hogy vajjon a tanuló érti-e minden szavát, szisszenését az írónak? Ha a jeles könyv általánosságban megfelel, igenis beveendő. A francia középiskolában olvastatják Racinet, már akkor, midőn még ki van zárva, hogy a tanuló egészen értse. De olvastatják azért a haszonért, melyet abból merít, amit megért belőle. Ha csak a szórul-szóra pontosan megértett könyvet olvashatná valaki, akkor pl. Dantét nem is az Apocalypsisnek hét pecsétje, hanem hetvenhét lakat alatt kellene tartanunk, szégyenére az emberiség óriási nagy többségének. Pedig, lám, Dantét olvassák, akik épen nem tudnának is róla teljes beszámolót adni; a Francesca da Riminiről, Ugolinóról szóló részlet hány szívnek kincse a világon, mely az egész művet soha sem fogja átérteni! Olykor nem ért az ember valamely részt egy műben, de érti az egészet; vagy viszont: néha a lényege igen nehéz a műnek, de rendkívül érthetők, lelket termékenyítők a részletek. S az ilyen könyveket sem olvassuk azért hiába.

Világos, hogy a könyvtárnak vázolt szépirodalmi főjellegéből következőleg épen nem mondhatunk le oly könyvekről, melyekben szerelmi motivumok tárgyaltatnak. De hisz az V. osztályban már iskolai tárgyalásban részesülnek szerelmi balladák; szerelmi népdalainkat pedig apró korától énekli, magyar lelke szerint, a gyermek, s ki merne e gyönyörüségében ethikailag kifogásolandót találni! Az élet fő ethikai problemája elől kicsinyesen megugranak azok, akik álszeméremből agyonhallgatják az iskolában, ahelyett, hogy idején, kellő előkészítés után, a nemes életfölfogás érdekében szólanának róla.

A könyvtár, hogy célját betöltse, ne nagy, hanem jó, nem is jó, hanem a legjobb legyen. S a kevés számban megállapított kitünő művek legyenek meg inkább több példányban. A tanár feladatának nem volna szabad abban kimerülnie, hogy a könyveket kiadja, bevegye, a határidőn túl későktől büntetés-krajcárokat vegyen be az osztály-persely javára; s viszont a gyereké se abban, hogy végigszaladt a könyvön. De legyenek órák, melyeken

a tanár tanítványaival meg is beszéli olvasmányaikat. A kitünő művekről szóló megbeszélések mindenekelőtt egészséges felfogást fejleszthetnének a könyvek helyes olvasásáról a tanulóban, ki nyolc éven át rendesen az iskolai olvasmányok agyonelemzése s az otthoni olvasmányain való végigrohanás végletei közt hányódik s csak későn, az életben, önművelés, vagy jelesebbektől vett hatás után tudja meg, hogyan kellett volna olvasnia, hogy az olvasás életismeretet, kedélyvilágot, stílérzéket fejlesztő legyen. Vérébe kellene pedig már az iskolában átmennie, hogy szépirodalmi műnél, mely elolvasásra érdemes, nem az eseménysorozaton való lázas átrohanás a cél, de épen a megírás művészete az, melynek figyelmét kell szentelnie. Ezáltal lesz épen a mű széppé s fog különbözni pl. egy napihírtől, mely tán szintén azt a történetet tálalja, csupaszon, olvasói elé. Fel kellene őt világosítani ily beszélgetésekben, hogy az író azért nem rohan lapról-lapra a kifejlés felé, azért részletez, tér ki, rajzol és lesz genreszerűvé, hogy mi a szereplőket annál jobban, lelkük mélyéig megismerjük s így tanuljunk az élet számára, melyben a leghasznosabb és legnehezebb tudomány: az emberismeret. A felső osztályokban, ahol már íróknak egymástól vett hatásairól esik szó, vegyük ki e megbeszélésekkor a legjellegzőbb vonásokat az író arcképéhez, hogy ez így másokkal összetéveszthetetlenül nyomuljon be, épen mert valamelyik műve alapján való, az ifjú lelkébe. E megbeszéléseket az önképzőkörök is munkarendjükbe vehetnék, a versfaragás mellett. E tárgyalásokon való részvétel természetesen önkéntes vállalkozás volna a tanulók részéről, nem kedvetlenítően kötelező, a »szekunda« eszközével. Akiknek első sorban kedvük, tehetségük van hozzá, ezekkel dolgoznának, de a többiek is mennyi kedvet kapnának efféle dialógokból! S bizony a tanárnak is kerülne ebből haszna: szabadabban hagyná beszélni tanítványait, mint pl. mikor hivatalból felelnek Gyöngyösiből, s a friss, fiatal elmék akárhányszor fognak majd rámutatni oly szépségekre, melyeket ő tán nem is ügyelt meg. Nagy öröm ám ez, nyiladozó szemek látásának erősbödését tapasztalni! Az ember általában boldog, ha olvasmányairól beszélhet. Ezt a kedvet kell kifejlesztenünk, helyes vezetés által becses értékekhez juttatnunk a tanulókban.

* * *

A jövő feladata kétségkívül egy, a fentiebbekben körvonalozott klasszikus, célirányos könyvtártervezet megalkotása. Az ifjúsági könyvtáraknak említett s szerintem létjogosultságukat egyedül megadó célját csak úgy érhetjük el, ha ezt a megjelölt körből adható legjelesebb műveknek s csupán ezeknek megállapításával szolgáljuk. Tehát: minél kevesebb könyvvel. Számüzessenek az ideális könyvtárból nemcsak a rossz, de a közepes — se jeles, se rossz — munkák is. Drága kincse az embernek: a kitünő könyv. S a kitünő könyvnek ártó ellensége nemcsak a rossz, de a közepes könyv is. Sőt az utóbbi tán még veszedelmesebben. Az egészen

silány könyvet hamarosan eldobjuk, nem töltünk vele sok időt, de a közepest rendesen végigolvassák s ez így elrabolta egy részét a rövid életnek, mely alatt egy kitünő művet lehetett volna épen annyi ideg-munkával elolvasni. A kitünő irodalmi művek finomítják, emelik, javítják a lelket; a közepes könyvek teszik földhözragadtá, útszélivé, nyárspolgárivá, szégyenére korunknak, mely előtt a múlt s a jelen irodalma annyi remekművel áll. Az ember legfőbb feladatát e földön: a tökéletességre való törekvést alig szolgálhatja valami hathatósabban, mint a csupán kitünő művek olvasása. Szóljunk tanítványainkhoz: az élet oly rövid és jeles mű itthon s a világirodalomban együtt annyi van, s ti mégis vizenyősségeket olvasnátok? Tanítsuk meg az ifjúságot a jeles művek rajongó tiszteletére, kívánására, Carlyle szavaival: »az íróhősök tiszteletére«, az ő helyes olvasásukra, a közönségességtől való írtozásra. A művelődés értékes anyagának az egyetemes közönséghez való elszállítása épen a közönséges, közepes könyvek óriási tömege miatt nem sikerül. Ez azon bozót, melytől a remekműveket hozó múzsák nem tudnak elmenni távolabbi helyekre a haza minden részébe. Szörnyüség rágondolni, hogy az országban hány százezer embere a középosztálynak olvas-olvas, temérdeket, egész életén keresztül s az egész összevéve, alig ér valamit. A napi divatot szolgáló újságok szolgái közönségüknek; ezektől hiába várnánk e tekintetben javítást. De tartsa szent kötelességének a középiskola, hogy tanítványait, a legkitünőbb olvasmányokhoz való szoktatással, megmentse egész életükre az időtlopó, langyos olvasmányoktól. »Írtsátok ki a gyalázatosakat!« — mondatja velünk Voltairrel, az utóbbiakkal szemben épen az igazi értékek tisztelete. Oktassuk az ifjúságot s benne a nemzetet a közönségesség elől való kitérésre; s a lelket betöltő jeles művek iránt való eszményi lelkesülésre! Ám pusztuljon a nyomorú, pénzszerzési vágyból vagy hiú, tehetségtelen dicsőségszomjból fakadt könyv szerzőstül, kiadóstul s jöjjön el országuk az igazán nagyoknak, szépeknek, lelkeket megváltóknak! Nem tömérdeket kell olvasni, hanem jót, jól! A könyvtárban tehát nemcsak esetlegesen kell kitünő műveknek lenniök, hanem *csak* kitünőeknek. S ha először alig adhatunk még ilyeneket az ifjúnak, hát akkor ne olvasson azért többet; játsszék, nézze a világot, erősödjék lelke a jeles művek későbbi befogadására. Mit olvassunk, mit ne olvassunk? E kérdés zeng a komoly ember lelkében, majdnem oly ethikai fönséggel, mint akár az ethika főkérdése: mit tegyünk, mit kerüljünk? Goethe öreg napjaiban írta azt, hogy ő egy egész életen át tanulta azt az igen nehéz tudományt, hogy mit olvasson, s most, élete alkonyán, se mondhatná, hogy a végére jutott volna. Erre tanítsa az ifjút a könyvtárnak minden kötete. Léha, mulattató eszköznek nincsen helye az iskola szent falai között. Otthon ám vegyenek cifra, vásári könyveket a gyereknek alkalmi ajándékul, majd kigyógyul ő efféle kívánságaiból, ha az iskola így megfinomítá értékelő képességét. Ha az iskola

növendékeinek csupa finom anyagot ád, ez még jövő irodalmunk fellendülésére is hatással lesz; az esetleg majdan igazi írói hajlamát követő tanuló eszményibb célt fog maga elé tűzni, s a tehetségtelenül firkálgató hamarább ki fog gyógyulni hiú ábrándoknak papiron való kergetésétől, s tán teszünk nehány lépést a mennyiséges irodalomtól a minőséges irodalom felé. Mily keserves nehéz az, kitépnünk magunkat a közönségesség nyügöző hinárjából — ezt tudja jól mindaz, ki életéből, kellő irányítás hiányában, értéktelen olvasmányokkal agyoncsapott egy bizonyos, visszahozhatatlan időszakot, míg aztán, egy önmagától vagy nálánál jelesebbektől kiindult fordulat beláttatá vele, hogy oly úton járt, mely egyenesen elvezet a tökéletesedéstől.

S hogyan találjuk meg a legjobb műveket? Ha megkérdezzük a legjobban hozzájuk értőket. Emez óhajtott tervezetet szerintem e legjobbaknak, tehát legkevesebbeknek kell megcsinálniok. Azoknak, akik — emberi lehetőség szerint — felszívták magukba a múlt és jelen irodalmának legbecsesebb anyagát, kiváló psychológusok (akár mint tudósok, akár mint művészek) s akik a haza jövendőjét elibénk rajzoló ifjúságnak rajongó szeretetéből a legbecsületesebben csinálnák meg ezt a kánont. A bírálói díjak egész áradatát biztosító negativ eljárást, t. i. az egész tömeg végigbíráltatását okvetlenül mellőzni kell. Abderába illő látvány volna, mint firkálnak lapos könyvekről bírálatokat fontoskodó emberecskék. Ne azok csinálják, akik csak ily leszámítolások után tudnának csak valamely pozitivumot felmutatni, hanem azok, a legjobbak és legnemesebbek, kik a múlt utalásai és saját genialitásuk szerencsés irányításai nyomán tudják már azt, mi az idevaló, s már a limine visszautasítják mind, ami közönséges. S minél kevesebbet adnak, annál jobb lesz.

A középiskola végelemzésben ethikai feladatát nem oldhatja meg úgy, ha az értelmet akármiféle száraz vagy vizenyős anyaggal kiiskolázza, hanem csak úgy, ha a rábízott ifjak lelkét igazi kincsek tárházává teszi. Az iskola ne legyen közönséges, semmiféle intézményében. Se tanítása anyagában: se tankönyveiben, se könyvtárában. Nyersebben szólva: ne etessen szalmával. Hogy tanult, hasznukvehető, erkölcsileg derék embereket neveljen a hazának, ezt nem érheti el útszéliséggel. A pedagógia mindenesetre megkívánja, hogy valamennyire leszálljunk a növendékekhez; de nem egészen! A hátralevő utat az összetalálkozásig az ő helyesen értett felemelésükkel eszközöljük.

A gimnáziumi könyvtári intézménynek e körvonalai bizonnyal ideális alakot mutatnak; a miként ez iskolának célja is az. Az olvasmányokról való életfelfogásnak alapjaiban ki kell alakulnia már a középiskolai ifjúban. Vigyen magával már ez iskolából becses irányító eszközt abba a legnagyobb őserdőbe, melynek neve: világirodalom. S ki vádolhatna botorsággal, ha megindulunk a legértékesebbnek tetsző ideál felé?

Várdai Béla.

A Tanárszövetség kérdéséhez.

Közlönyünk f. évi 4. számában Hausner Ignác fiumei kartársunk foglalkozik a tanárszövetség ügyével, elmondja annak egész krónikáját s igyekszik azt tetszhalálából felrázni.

Örömmel fogadjuk cikkét annál inkább, mert valóban az ügy, mely kezdetben oly lelkesedést és oly nagy érdeklődést keltett mindenfelé, látszólag egészen elaludt. A kassai kör is hallgatott részint akkori elnöke halála, részint pedig és főként Czigler társunk betegeskedése miatt. Volt azonban egy más körülmény is, amely a tanárszövetség ügyét egy időre pihentette.

Az Országos Statisztikai Hivatal kérésünkre annak idején megnyugtatott bennünket, hogy az aktiv és nyugalomban levő tanárok átlagos halandósága a 15 per mille-t nem haladja meg. Egy kartársunknak azonban mégis aggodalma volt ezzel szemben s ez értelemben felebbezést adott be az Orsz. Statisztikai Hivatalnak. Vargha Gyula, az Orsz. Statisztikai Hivatal igazgatója, e beadványt megcáfolta s a cáfolatot a beadvánnyal együtt tudomásvétel végett megküldte a kassai körnek is, mely aztán azt az Egyesület elnökéhez továbbította. E cáfolatban Vargha újólag kimutatja a 15 per mille-nek legnagyobb valószínüség szerint való helyességét, de, tekintve a kérdés nagy fontosságát, egy záradékban arra kéri a tanárságot, hogy egy-két évig várjon még, amíg a Statisztikai Hivatalnak a tanárok halandóságára vonatkozólag részletesebb adatok fognak rendelkezésére állani s egészen megbízható véleményt adhat.

Azóta két év múlt el. Ideje, hogy a Tanárszövetség ügyének fonalát újra felvegyük s első sorban is a halandóságot illetőleg most már teljesen megbízható adatot kérjünk a Stasztikai Hivataltól. Tekintve továbbá, hogy a Tanárszövetség tervezete szerint a teljes nyugdíjas tanárokért a tartalékalap fizeti a díjakat, nagyon fontos tudnunk, hogy a teljes nyugdíjas tanárok száma mily arányban áll az összes — működő és nyugdíjas — tanárok létszámához. Kérjünk erre vonatkozólag is véleményt a Statisztikai hivataltól, (vagy talán a miniszteriumtól?) s ha e két adatra megnyugtató választ nyertünk, hozzá foghatunk a Tanárszövetség megvalósításához.

(Kassa.) *Strasser Sándor,*
a Kassai kör jegyzője.

A rendtartás revíziójához.

Az intézeti mellékteendőkről.

A régi Rendtartás az intézeti mellékteendőkről — mondhatjuk — teljesen megfeledkezik, pedig ezek egyike-másika nem csekély és pedig nem csekély alsóbbrendű munkát ró a tanárra. Épen ezért időszerünek tartom, hogy most, mikor a Rendtartás revíziója való-

színüleg már küszöbön van, e hézag pótlására is felhívjam az intéző körök becses figyelmét.

Szerény véleményem szerint az intézeti mellékteendők — amellett, hogy csaknem mind meglehetős unalmas és szellem nélküli foglalkozás — azért adnak sok panaszra okot, mert teljes lehetetlenség azokat az összes tanárok között egyenletesen szétosztani. Másfelől pedig az a nézetem, hogy e munkáktól a tanárságot megszabadítani szintén lehetetlenség. Ezért azt ajánlanám, hogy a mellékteendők végzése némi csekély tiszteletdíjban részesíttessék, amint ez tudtommal egyes felekezeti iskolákban meg is van.

A Közlöny múlt évfolyamának 33. számában *A másoló tanár* cím alatt megjelent cikkben annak szerzője azt javasolja, hogy minden intézethez neveztessék ki egy írnok, aki a másolási teendőket csinosan, egyöntetüen elvégzi s ezáltal úgy az igazgatónak, mint az osztályfőnököknek segítségére lesz. De ha a minisztérium ezen állást szervezné is, még mindig nem részesülnének méltánylásban a többi figyelmet érdemlő mellékteendők, milyenek a jegyzőség s különösen a szertárak felügyelete és gondozása, melyek pedig — legalább, ha az illető tanár lelkiismeretesen végzi kötelességét — nem kevesebb munkával járnak, mint az osztályfőnökség vagy a tandíjkezelés, utóbbi pedig némi honorárіummal is össze van kötve. Különben az is nagyon kétséges, vajjon az az írnok a reá szabott munkát el tudná-e végezni? Mert nézzük pl. az évvégi munkáját. Kötelessége volna a főnévkönyvek és a bizonyítványok gondos megírása s ezen kívül bizonyára meglehetős sok munkája az igazgatói irodában. S már most végezzünk egy kis számítást. Azt hiszem, egy óra alatt 15—20 bizonyítványnál többet nem igen lehet gondosan megírni, s amennyiben a két főnévkönyvvel együtt tulajdonképen minden bizonyítvány három példányban állítandó ki, ezért csak egy 350 tanulóval biró intézetnél is a bizonyítványok megírása, minimális számítás szerint, mintegy 60 órai munkaidőt venne igénybe. Kérdés már most, hogy ha az irnoknak egyéb munkája nem is volna, vajjon 3—4 nap alatt, mert több idő a bizonyítványok megírására nem igen jut, ezt eltudná-e végezni? Ezzel szemben az év bizonyos szakaiban alig volna munkája. Ebből azt látom, hogy az irnoki állás szervezése nem valósítaná azt a reményt, melyet első pillanatra hozzáfüzünk.

Ezért mondottam, hogy a sok bosszúságot okozó másolástól a tanárságot megszabadítani lehetetlen vagy legalább is igen nehéz. S ha ehhez a konkluzióhoz jutottam, a kérdésnek más megoldását nem is látom, csak a csekély külön díjazást. Mert nem látom kivihetőnek azt sem, hogy a mellékfoglalkozások egy pár heti órának számíttassanak be; ez ismét bajt okozna a tantárgyaknak az intézet érdekeinek megfelelő szétosztásánál.

1. Az *osztályfőnökséget*, amennyiben ebből bőven kijut minden tanárnak a maga része, a mellékfoglalkozások közé nem is igen számíthatjuk. Hogy azonban legalább azért a sok másolásért némi csekély kárpótlásban részesüljön az osztályfőnök, azt ajánlom, hogy minden tanuló beiratkozása alkalmával bizonyos csekély összeget, de

legalább 2 K-t fizessen bizonyítvány kiállítása címén, mely összeg azután a kiállítót illetné meg. Ennek megfelelőleg az érettségi bizonyítványért valamivel nagyobb, pl. 4—5 K.-nyi összeg, volna fizetendő.

2. A *jegyzőséget* egy hatályon kívül helyezett régebbi miniszteri rendelet heti 2 órának számította be, ennek megfelelőleg méltányosnak tartanám a jegyzőnek 200 K tiszteletdíjban való részesítését. Sőt még helyesebbnek tartanám, ha a jegyző valamivel nagyobb, mondjuk 400 K tiszteletdíjat élvezne, mely esetben azonban kötelességévé tétetnék, hogy az igazgatónak az irodai munkálatoknál segédkezzen, mire igazgatóinknak bizonyára nagy szükségük volna. S ennek az intézkedésnek meglenne az az előnye is, hogy a középiskolai ügyvitellel minden tanár közelebbről megismerkednék. Magától érthetőnek tartom, hogy ez esetben a jegyzői tiszt, ha nem is rendes, de legalább okleveles tanárnak volna kiosztandó, nehogy az elég széleskörű elfoglaltság az illetőt tanári vizsgálatának letételében akadályozza.

3. A *nagyobb szertárak és könyvtárak* felett való felügyelet is elegendő munkával jár ahhoz, hogy nehány száz koronával való jutalmazását méltányosnak tartsam. Első sorban kiemelem ezek közül a chemiai és természetrajzi és a fizikai szertárat, mert ezek évek hosszú során át egy kézben vannak. Nem is szólok itt arról, hogy a kísérleti tárgyak előadó tanárai a kísérletek előkészítésével és az előleges kísérletezéssel tetemes időt töltenek el; ez hivatásuknak megfelelő foglalkozás, s hiszem, hogy mindannyian szeretettel és élvezettel végzik. Ámde a tanszerek tisztán és jó karban tartása, a sokszor nem épen kellemes laboratoriumi munkálatok szintén sok időt rabolnak el a kötelességét lelkiismeretesen végző tanártól s nem egyszer okoznak bosszúságot is (pl. az ember ruhájára cseppen vagy ömlik egy kis sav s azt tönkreteszi). Ha még hozzáveszem azt, hogy a szer- és könyvtárak felett való felügyelet némi anyagi felelősséggel is jár, azt hiszem, javaslatomat eléggé megokoltam.

Úgy a jegyzőt, valamint a szer- és könyvtárőrt ezek után is az igazgató jelölné ki és pedig — mondjuk — három évi időtartamra, de talán a miniszter jóváhagyása mellett. Méltányosság szempontjából kívánatos volna, hogy a három év leteletével, ahol lehetséges, a szer- vagy könyvtárőri tisztet más foglalja el.

Végül megjegyzem, hogy e soraim nem akarnak az irnoki állás szervezése ellen irányulni. Egyedüli célja felszólalásomnak csak az, hogy lehetőleg az összes intézeti mellékteendők figyelembe vételét kérjem.

—*y*.

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés 1905. június 23-án.

Pótlólag közöljük a múlt év utolsó igazgatósági üléséről a tudósítást, mely akkor az évfolyam bezártával nem jelenhetett meg.

Beöthy Zsolt elnök napirend előtt arról a csapásról tett szomorú jelentést, mely József főherceg ő fensége elhunytával egész nemzetünket érte. Mi, mondá, a nemzet tanítói, nevelői vagyunk, hivatásunk szerint, de a nemzet nevelői azok is, akik magas állásukban, tisztöket nagy erényekkel betöltve, példájukkal nevelnek. Ilyen, példájával nagy nevelőjét vesztette el a nemzet, aki az emberszeretet műveiben, magyar érzésével, a mukás érdeklődés egyetemességével, kötelességérzetével egyaránt fényes példát adott. Az elnök indítványára az igazgatóság legmélyebb részvétét jegyzőkönyvébe iktatta és kimondotta, hogy a közgyűlés elé javaslatot terjeszt az egyesület részvétének méltó kifejezése iránt.

Az ülésen bemutatta a főtitkár a tisztújítás ügyében kiküldött szavazatszedő-bizottság jegyzőkönyvét, melyet azután az igazgatóság a közgyűlés elé terjesztett.

Jóváhagyta az igazgatóság az Athenaeummal kötött szerződést a középiskolai műszótár kiadása és forgalombahozatala ügyében. Ez okiratot a Közlönyben közzé fogjuk tenni.

A fiumei áll. főgimnázium igazgatósága bejelentette, hogy az egyesületi két aranyas jutalmat a tanári kar *Bellasich* Szvetozár VI. o. és *Philippovich* Albert IV. o. tanulóknak ítélte oda (akik azóta e jutalmat az évzáró-ünnepen a megfelelő buzdító szavak kíséretében az egész ifjúság előtt átvették). Az igazgató egyúttal köszönetet mondott az egyesület igazgatóságának hazafias határozatáért. Örömmel tudomásul vétetett.

A főtitkár jelentette, hogy az egyesület képviseletében Rombauer Emil alelnök részt vett a debreceni százados Csokonai-ünnepen s a szoborra néhány ünnepi szó kíséretében koszorut helyezett. Az igazgatóság az alelnöknek szavazott köszönettel tudomásul vette a jelentést. Egyúttal köszönettel vette és levéltárba helyezi a Csokonai-kör szivességéből az egyesületnek juttatott bronz-emlékérmet.

A fiumei tanári kar javasolta, hogy az igazgatóság elevenítse fel a tanárszövetség eszméjét, s ennek megoldására figyelmébe ajánja Fest Aladár javaslatát. — Egyik székelyudvarhelyi kartársunk szervezni óhajtja a nyugdijjogosultsággal nem bíró tanárözvegyek segélyezését. — Az igazgatóság kimondotta, hogy a tanárszövetség ügyében kiküldött bizottságot felhívja véleményének mielőbbi kidolgozására s e bizottsághoz teszi át a fiumei és a székelyudvarhelyi javaslatot is, teljes lélekből óhajtván, hogy a segélyezés ügye a szükség kivánta rendezés állapotába jusson.

Örvendetes tudomásul vette az igazgatóság *Vaszary* Kolos

biboros hercegprimás úrnak az egyesület üdvözlő táviratára küldött igen meleg köszönő-levelét.

Elismeréssel vette tudomásul Kemény Ferenc jelentését a fürdőkonviktusi intézmény ügyében történtekről.

Tudomásul vette az igazgatóság a pécsi közgyűlés rendezése ügyében tett lépéseket és a pénztári jelentéseket.

Fájdalmas részvéttel vette tudomásul *Szilasi* Móric és *Antolik* Károly tagtársainknak annyira idő előtt elkövetkezett halálát.

Beléptek: *Rezner* Tibold, pannonhalmi főiskolai tanár, ajánlja: Bódiss Jusztin; dr. *Hany* Dániel, *Marosi* Arnold, *Unger* Barnabás, dr. *Tordai* Ányos és *Námessy* Aladár pécsi ciszterci r. főgimn. tanárok, ajánlja Buzássy Ábel; *Ignátz* Ernő budapesti I. ker. főgimn. tanár, ajánlja: Perényi Adolf, *Sebestyén* Dezső, vágujhelyi izr. reálisk. tanár, ajánlja: Erdődi Ármin, *Kronberger* Béla miskolci kath. főgimn. tanár, ajánlja: Polgár György, *Beck* Károly és *Göbl* Alajos erzsébetvárosi tanárok, ajánlja: Laukó Albert, *Szabó* Ferenc, szekszárdi áll. főgimn. tanár, ajánlja: Wigand János, *Hamrák* Béla és *Suhajda* Lajos selmeci ág. hitv. ev. liceumi tanárok, ajánlja: Breznyik János, *Varga* Gábor csurgói ref. főgimn. tanár, ajánlja: Bodola László, *Kiszelly* Géza késmárki főgimn. tanár, ajánlja: Róth Márton; *Szabó* Sándor, *Szabó* Dezső, *Szabó* Béla földbirtokosok, *Tóth* József gyógyszerész, dr. *Strébl* Mihály orvos Kiskunfélegyházán, mint rendkivüli tagok, ajánlja Csokán Lajos.

Harminc évi tagságuk után nyugalomba vonuló *Hanusz* István kecskeméti igazgató és *Ferenczi* Gyula dévai reálisk. tanár kartársainknak az igazgatóság tiszteletből felajánlja a Közlönyt.

Közli: *Négyesy László*,
főtitkár.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

A betegség és gyógyítás forrásai a középiskolában. Irta *dr. Szántó Zsigmond* főgimnáziumi tanár. Lugos, 1905.

Dr. Szántó Zsigmond, lugosi főgimnáziumi tanár, a »Délvidéki tanári kör« f. évi június havában Temesvárt tartott ülésében a fent idézett cím alatt igen érdekes fölolvasást tartott, melyet most a szerző külön brosurában is közzé tett.

Napjainkban a középiskola bajaihoz mindenki, boldog, boldogtalan hozzászól. Orvosok, ügyvédek, államférfiak, szülők, mind, mind behatóan foglalkoznak a középiskola reformjával, csak a szakférfiak hallatják minél ritkábban szavukat. Így kétszeres örömmel olvastuk a szóban levő könyvecskét, mert egy pedagógus szakavatottan és okosan szól a középiskolának annyi oldalról megvitatott ügyéhez.

Ami szerzőnk könyvecskéjében méltányolni való, az, hogy nem húny szemet a középiskola hibái előtt, de emellett van bátorsága kiemelni ama körülményt is, hogy »van haladás e téren s hogy a mai középiskola is termett már annyi hasznost, annyi derekast, mint akármelyik más intézményünk, de mindenesetre adott annyit, hogy ily hánya-veti eljárásnál többet érdemel. Ez az *egyoldalú elítélése* a középiskolai oktatásnak nem méltó hozzánk, akik benne nevelkedtünk«.

Két baját emeli ki szerzőnk a mai középiskolának. Az első a tömési rendszer, a másik a túlterhelés. De e két baj mellett a szülők ama hibáját is kiemeli, hogy nem szentelnek annyi időt gyermeköknek, hogy tanulmányozzák hajlamait, megismerjék képességöket, s csak azután határozzanak sorsukról. Ez utóbbi oly állítás, melyet mindenki, aki középiskolában tanított, szóról-szóra aláír. E körülményben kell keresnünk annak okát, hogy számos, nem a középiskolába való tanuló lép be, és itt, nem bírva a kellő képességgel vagy hajlammal, nem haladhatnak és így igaza van szerzőnknek, midőn azt mondja, hogy »nem az iskola, nem is a tanár, nem is a könyv, hanem első sorban a szülők hóbortja, hiúsága, rosszúl felfogott kapaszkodása a főhiba, a bajok főforrása s hogy gyermeköket abba az iskolába adják, amely nem neki való.« Helyesen jegyzi meg tehát szerzőnk: »Gyermekeink beteges voltának egyik alapforrása abban rejlik, hogy szellemileg vagy testileg gyengék, a gimnáziumi (hozzátehetjük: egyáltalán a középiskolai) pályára nem valók«. Ami véleményünk is az, hogy csak akkor lehet majd ítéletet mondani a mai középiskoláról, hogy mily nivóra emeli a fiatalságot, ha majdan meg fog szabadulni az oda nem való elemektől.

De nem elég a középiskola bajait föltárni. Sokkal fontosabb dolog annak hibáit orvosolni. Szerzőnk e tekintetben sem marad adós jó tanáccsal. Első sorban a szülők józan és okos belátásától sokat vár szerzőnk, de másodsorban a tanárokhoz is fordul, midőn ajánlja nekik, hogy nem szabad egyéniségünk bogaraihoz, mint megannyi meggyőződéshez ragaszkodni. Meg kell szívlelni, hogy minden pályán szabad tévedni, csak a tanárnak nem. Neki még kevésbbé, mint az orvosnak.

Hogy az igazgatókra, mint iskoláik vezetőire nagy hivatás vár, az, szerzőnk véleménye szerint, csak magától értetődik, de különösen hangsúlyozza, hogy az intézetek igazgatóinak egyik legszebb hivatása az volna, hogy tapintattal, de szívósan őrködnének azon, hogy szeszély helyett lélek, terhelő anyag helyett szellem, holt betű helyett élet bontsa ki szárnyait iskoláinkban. Csak ez a működésük ne váljék aztán újabb szeszélyek és kinövések forrásává.

Igen kivánatos volna, hogy emez annyi igazsággal és tárgyilagossággal megírt művecske minél több tanár, de különösen minél több szülő kezébe jusson.

tj.

Die didaktischen Normalformen von *O. E. von Sallwürck.* Frankfurt a/M. Verlag von Moritz Diesterweg. 8-adrét. 160 lap. Ára 2 M. 60 pf.

Sallwürck e művében pedagógiai felolvasásait bocsátja közre, melyeket a stuttgarti Polytechnikumon tartott. A mű első része, melynek a címe »A didaktikai normálformák a tanítás gyakorlatában és a pedagógia történetében«, azokat a kisérleteket tárgyalja, melyeket főleg az utolsó évszázadban abból a célból tettek, hogy az előadás strukturája a tanulók szellemének minél jobban megfeleljen és különösen Pestalozzi, Herbart és iskolája és Diesterweg idevágó kisérleteit ismerteti és bírálja.

A második fejezet tartalmazza Sallwürck saját teoriáját »a didaktikai normálformák«-ról. E normálformákra vonatkozólag felállított sémája a következő:

I. A bevezetés foka: *A)* A tárgy. *B)* Az alapvetés.
II. A tárgyalás foka: *A)* Tanrészlet. *B)* Bővítés.
III. A földolgozás foka. *A)* Az eredmény. *B)* Közbeszúrás.

A harmadik rész a didaktikai normálformák alkalmazására mutat be példákat, melyeket a szerző nagyon is terjengősen fejteget. Különben ügyesen alkalmazza a didaktikai normálformák sémáját nemcsak az anyanyelv és az idegen nyelvek, a történelem, természetrajz, természettan, mathematika tanítására, hanem külön fejezetben a filozófia és ennek egyes ágainak mint pl. az esztétikának tanítására is.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

Beküldött művek.

Karl Fr. Vrba: Relativ obligates Französisch und Englisch am Gymnasium. Separatabdruck aus Österreichische Mittelschule, XIX. J. 3. H.

Dr. Szántó Zsigmond: A betegség és gyógyítás forrásai a középiskolában. Lugos, 1905.

Urbanek Károly: Miért üldözik a klasszikus nyelveket? Zalaegerszeg, 1905.

Baksay József: Az ifjúság nevelésében az erkölcsi tartalom feltételei és eszközei. A szegedi városi főgimnázium értesítő értekezésének különlenyomata. Szeged, 1905. Ára 50 fillér.

Szőke Béla: A mennyiségtani és természettani oktatás a polgári fiúiskolában. Különlenyomat a Polgáriiskolai Közlöny 1905. évi 4. és 5. számából.

Dr. Tedeschi Borbála: Lionardo de Vinci mint természettudós.

Zala Miksa: A chemia fejlődése a lefolyt tíz év alatt. Pozsony.

Lévay Ede dr.: Mikes Kelemen Ifjak Kalauzának ismertetése. Budapest, Szent-István-Társulat nyomása 1905. Ára 50 fillér.

* * *

Értesítőiket beküldték a következő *középiskolák:*

I. *Gimnáziumok:* Az **a**radi, a **b**ártfai, a brassói róm. kath., brassói Honterus-gimnázium, a budapesti tanárképzőintézeti gyakorlófőgimnázium, budapesti ág. hitv. ev., **e**sztergomi, **h**ajduböszörményi, **j**ászberényi, **k**aposvári, karcagi, kassai, kecskeméti kegyestanítórendi, kecskeméti ev. ref., kolozsvári róm. kath., kolozsvári ev. ref., **l**évai, lőcsei, **m**áramarosszigeti kegyes-tanítórendi, miskolci kir. kath., miskolci ev. ref., **n**agybecskereki, nagykállói, nagykárolyi, nagyszebeni, **p**ancsovai, pápai róm. kath., pápai ev. ref., pécsi, pozsonyi ág. h. ev., **r**ozsnyói, **s**oproni ág. h. ev., szákolcai, szamosujvári állami, szarvasi, szászvárosi ev. ref., szatmárnémeti kir. kath., szegedi állami, szegedi kegyes-tanítórendi, székelyudvarhelyi ev. ref., szekszárdi, szentgotthárdi, szilágysomlyói, szolnoki, **u**ngvári, **z**entai, zombori.

II. *Reáliskolák:* Az aradi, budapesti II. ker., budapesti V. ker., budapesti VI. ker., debreceni, győri, kassai, soproni, zsolnai, temesvári.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

A II. kerületi reáliskola jubileumának végrehajtóbizottságától a következő sorokat vettük:

»Félreértés és neheztelés elkerülése végett kijelentjük, hogy a *II. ker. áll. reáliskola Emlékkönyvével* az intézetnek sem igazgatósága, sem tanári kara nem rendelkezik és azért ingyenpéldányt még a testvérintézeteknek sem küldhet. A Emlékkönyv, mely minden hatósági támogatás nélkül jelent meg, a segítő-alap tulajdona. Ettől tanintézet vagy tanférfiú három koronájával vásárolhatja.

A végrehajtó bizottság.«

A középiskolai értesítők. Mai számunk »Beküldött művek« c. rovatában közöljük azoknak az 1904/5. tanévről szóló középiskolai értesítőknek jegyzékét, melyeket az illető intézetek igazgatói szivesek voltak hozzánk beküldeni. Eddig *csak 57* középiskola értesítőjét kaptuk s igy majdnem másfélszáz középiskola értesitője nem jutott hozzánk. Midőn amaz 57 intézet igazgatójának köszönetet mondunk figyelmükért, kérjük a többi középiskolák vezetőit, sziveskedjenek értesítőiket *f. é. december 1-éig* a Közlöny címére megküldeni. Kérésünket avval okolhatjuk meg, hogy ha csak lehet, újévtől kezdve rendszeresen fogjuk ismertetni *összes 1904/5. tanévi középiskolai értesítőink* tartalmát. *A szerkesztő.*

Tartalom: *Javaslatok és Tanulmányok:* Milyen legyen a gimnáziumi ifjúsági könyvtár? *Várdai* Bélától. A Tanárszövetség kérdéséhez. *Strasser* Sándortól. A rendtartás reviziójához. —*y.*-tól. — *Egyesületi élet:* Igazgatósági ülés. — *Könyvek és Lapok:* Szántó Zsigmond: A betegség és gyógyítás forrásai a középiskolában. *tj.*-től. O. E. von Sallwürck: Die didaktischen Normalformen. *Téri* Józseftől. Beküldött művek. — *Kérdések és üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-társulat könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 7. szám. 1905. november 19.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

Lukács György miniszter programmbeszéde.

Lukács György vallás- és közoktatásügyi miniszter e hó 12-én programmbeszédet mondott a székesfőváros II. kerületének választópolgárai előtt. Jóllehet a beszédet már a napilapok is közölték, szükségesnek tartjuk, hogy a beszédnek bennünket közelebbről érdeklő részei hiteles szöveg alapján Közlönyünkben is megjelenjenek. Szükséges ez már azért is, mert a napilapok nagyobbára a ránk nézve fontos részleteket csak kivonatosan közölték, de szükséges másrészt azért, mert Közlönyünk feladata nemcsak olvasóinak értesítése, hanem különösen az is, hogy későbbi időknek szolgálhasson a közoktatásügyi események történetének forrásául. A beszédből mindenekelőtt közöljük a közművelődés ügyére vonatkozó összes szakaszokat; rajtuk kívül még csak egy-két bevezető, illetőleg áthidaló passzust, valamint a tisztviselők helyzetére vonatkozó részt. Ellenben mellőzzük az általános politikai és a speciális vallásügyi vonatkozású kijelentéseket. Mai számunkban a kiemelt részeknek puszta közlésére kell szorítkoznunk. Csak legközelebbi számunkban tehetjük e programmot megbeszélés tárgyává. A miniszter beszéde — említett részeiben — a következőképen hangzott:

Nemzeti, demokratikus és szociális reformok összefüggő, egymást kiegészítő sorozatára van szükségünk. Ezektől a reformoktól várhatjuk felzaklatott közéletünknek oly mérvű meghiggadását, mely ismét lehetővé teszi a nyugodt továbbfejlődést, lehetővé teszi azt, hogy ennek az áldásos békének az idejét, melyet most könnyelmüen tékozlunk, ne folytonos viszálykodással, hanem kezünk és elménk mindennapi szorgos építő munkájával töltsük el.

Erről az új programmról, ennek elveiről és hivatásáról leszek bátor nyilatkozni önök előtt, igen tisztelt polgártársaim, ha becses figyelmükkel megtisztelnek.

Engedjék meg, uraim, hogy előljáróban magamról szóljak néhány szót. Ne vegyék szerénytelenségnek, de én úgy érzem, hogy engem múltam azon elvek körébe utal, melyeknek hazánk ezen legifjabb politikai pártja hódol.

Uraim! Én nem fogok önöknek tetszetős és hangzatos szólamokat előadni a hazafiság felől. Két okból nem. Az első ok az, mert nézetem szerint, egyáltalában nem mehet érdemszámba a hazafiúi érzés. A hazafiúi érzésnek lelkünkkel, testünkkel, agyunkkal, szivünkkel, vérünkkel, gondolkodásunkkal, minden lélekzetvételünkkel annyira egybeforrottnak, tőlünk annyira elválaszthatatlannak kell lennie, hogy voltaképen észlelni se lehessünk képesek, hogy hazafiak vagyunk. Mert hiszen a hazafiúi érzés létünkkel azonos.

Hogy én, uraim, a *nemzeti politikának* vagyok rendületlen híve s hogy irányom, törekvésem a megalkuvástalan hazafias irány, azt nemcsak azért nem akarom bizonyítani, mert — mint mondám — magyar embernél ez nem érdem, hanem kötelesség, hanem azért sem uraim, mert én nem szavakkal bizonyítom hazafias, nemzeti irányú voltomat, hanem tetteimmel. Nem kérkedésből mondom, de a sok ócsárlással szemben, melyből csekélységemnek is, mint a kormány egyik igénytelen tagjának kijutott, szabad talán rámutatnom nekem is arra, hogy a *nemzeti irányú tanítás* kérdésében és a *magyar nyelvnek, mint államnyelvnek* a nem magyar tannyelvű iskolákban és a tanítóképzésben való hatályos érvényesítése tárgyában azon huszonhat év óta, amióta a magyar nyelv kötelező oktatásáról szóló törvényünk életben van, én, a hazafiatlan kormány hazafiatlan tagja, vettem magamnak a bátorságot oly hatályos intézkedésekre, aminőket nagy parlamenti többséggel rendelkező előző kormányok nem tartottak opportunusnak megkisérelni. S ellenem, a hazafiatlan miniszter ellen, panaszt tett egy nagyon tekintélyes nemzetiségi egyház legelőkelőbb fóruma urunknál, királyunknál, és az a magyar király, akinek hozzánk való jóságát és alkotmányos érzületét meggondolatlan elmék kétségbevonják, királyi szavával fog tanuságot tenni arról, hogy a *magyar nemzeti kultúra szentség, melyet avatlan kézzel senki ne illessen!*

Egyébként, hogy visszatérjek magyarnyelvi rendeleteimre, igazán sajnálatos, hogy nemzetiségi részről panaszok, kifogások hangzottak fel azok ellen. Olvassa el bárki ezeket a rendeleteket, vannak-e bennök csak ujjal is érintve az anyanyelvnek törvényeink által mindenkor elismert jogai, szabad használata és művelése? Van-e rendeleteimben a nemzetiségek ellen való rosszindulatnak csak nyoma is? Nem a testvéri szeretet melegének hangján szólok más ajkú honfitársainkhoz? S akadhat-e jogász, tudós vagy állambölcs, akadhat-e egyszerű polgár, aki kétségbe merné vonni annak jogosultságát, hogy a nemzet, az állam nyelvét minden honpolgárnak ismernie kell, hogy a haza nem magyar ajkú polgárainak saját legközvetlenebb érdeke, boldogulásuknak lényeges feltétele az, hogy beszéljenek az államnak, a közös érintkezésnek nyelvén?

A haza nem magyar ajkú polgárait anyanyelvük korlátlan használatában és művelésében akadályozni nem szabad, de viszont a haza minden polgárának kötelessége is, meg érdeke is, hogy részesévé legyen az egységes magyar nemzeti kulturának.

Ezeket az elveket nemcsak vallom, de rövid kormányzásom alatt már gyakorlatilag is érvényre emeltem. Én azt hiszem, tisztelt uraim, nemzeti jogos aspirációinknak többet használunk azáltal, ha a magyar nyelv tudását és a magyar kultúra szeretetét beoltjuk a haza minden polgárának lelkébe, mintha a kétségbeesésig megfeszítjük minden erőnket a magyar vezényszó rögtön való kivívása érdekében. Amely nemzet kultúrából épít magának nagy, erős várat, az a nemzet igazán megvíhatatlan. Építsünk uraim, dolgozzunk, erősödjünk nemzeti, kultúrális és szociális alapon izzadságos, lelket, testet felemelő magasztos nagy munkában. Ha kiépítjük intézményeinket, műveltekké, vagyonosakká és elégedettekké teszszük polgártársainkat, akkor a még hátralékos közjogi vívmányok kész eredményekként hullanak ölünkbe.

* * *

A rendelkezésemre álló idő korlátoltsága teljesen lehetetlenné teszi, hogy a kormányprogramm minden részletével, ha csak főbb vonásaiban is, most e helyen foglalkozzam. Hiszen ismerik, tisztelt polgártársaim, a miniszterelnök úr által előterjesztett általános programmot, egyes minisztertársaim már nyilatkoztak saját speciális programmjukról, a kereskedelemügyi miniszter úr ugyancsak a mai napon fejti ki a székesfőváros harmadik kerületében a maga közgazdasági programmját. Természetesnek fogják tehát találni, hogy én ez alkalommal csupán a saját tárcám körébe tartozó kérdéseket fogom behatóbban taglalni, fentartván magamnak azt, hogy tisztelt polgártársaim bármelyikének kívánságára egyéb kérdésekről is nyilatkozzam.

Tisztelt Uraim! A *népoktatási* törvény életbelépte óta közel négy évtized mult el. Ezen idő alatt népnevelésünk tagadhatatlanul nagy arányokban fejlődött, de ezen fejlődés inkább a népoktatás külső viszonyaiban mutatkozik, mert amidőn a hat éven felül való népességnek még mindig 38.6%-a nem tud írni-olvasni, midőn a magyar anyaország népességének 40%-a nem beszéli az állam nyelvét, mindez azt mutatja, hogy népoktatásunk intenziv fejlesztése tekintetében még sok a tenni valónk.

Közéletünk átalakulása még inkább fokozza a népoktatás jelentőségét. Minél szélesebb rétegét a nemzetnek ruházzuk fel az alkotmányos jogok gyakorlásával, annál fokozatosabb mérvben kötelessége az államnak módot nyújtani arra, hogy a politikai jogok gyakorlásával az arra jogosítottak helyesen élni is tudjanak. A modern állam szükséglete, másfelől a gazdasági átalakulás és nehéz megélhetési viszonyok pedig azt parancsolják, hogy népoktatásunk a gyakorlati élet kívánalmait tartsa szem előtt, s képessé tegye a népet a nehéz életviszonyokkal való küzdelemre. Amit végül leg-

előbb kellett volna hangsúlyoznom, nemzeti megszilárdulásunk csak úgy biztosítható, ha egész népoktatásunk a nemzeti érdekek szolgálatában áll, s anélkül, hogy a nemzetiségek anyanyelvét és művelődését akadályozná, minden népiskola terjesztője a hazafias érzületnek és az állam nyelvének.

A törvényhozás és kormányzat legfontosabb teendői közé kell tehát soroznunk a népoktatásnak nemzeti irányú és a szociális érdekekkel összhangban álló rendezését. Evégből teljes készséggel magamévá teszem hivatali elődömnek a népoktatási törvények revizióját a képviselőház elé terjesztett, de utóbb visszavont törvényjavaslatát, azonban a következő lényeges változtatásokkal:

Érintetlenül hagyva a községeknek és hitfelekezeteknek iskolaállítási jogát, kimondandónak tartom a teljesen *ingyenes népoktatást*, mert a tankötelezettséggel a tandíjfizetés kötelezettsége összenem egyeztethető és mert az a három millió korona, amelyet az iskolafentartók tandíj címen beszednek, épen a legszegényebb néposztályt akadályozza gyermekeinek iskoláztatásában. Természetesen, az amúgy is túlterhelt községi és felekezeti iskolafentartókat az ingyenes oktatás kötelező behozatala esetén az államnak kártalanítania kell, de ezen kártalanításnak az állami érdekek teljes megóvásával kell történnie.

Az állami iskolák túlnyomó nagy részében már most is tényleg ingyenoktatás van és az ötezer tanosztállyal biró állami iskolákban mindössze 199.106 koronára rúg a tandíjbevétel. A községi iskoláknál kitünő példával jár elő Budapest székesfőváros, ahol a növendékeknek közel 80%-a nem fizet tandíjat a községi elemi iskolákban. A községi iskolák összes tandíjjövedelme az egész országban 330.457 korona. A felekezeti iskolák összes tandíjbevétele 2,180.436 korona. Az ingyenes, vagy jobban mondva a tandíjmentes népoktatás kimondásával összesen 2,710.999 koronával kellene kárpótolni az egyes iskolafentartókat.

Az ingyenes oktatás kimondásával bizton remélhetjük, hogy a most még teljesen iskolázás nélkül levő harmadfélszázezer tanköteles nagy része jelentkezni fog törvényes oktatásra. Minthogy pedig az iskolafentartók a mostani iskolai keretek fentartásával már is túl vannak terhelve, *a hiányzó iskolák felállítása felől az államnak* kell gondoskodnia.

Evégből a közel jövőben fokozatosan kerek háromezer tanítói állással kell új állami népiskolákat felállítanunk, s ilyen módon mintegy 200.000 tanköteles törvényszerű oktatására nyújthatunk módot. Az új állami iskolák összes költségeit 4,500.000 koronával számítom. A szervezéseket 10 évre tervezve, az ebből eredő költség nem haladja túl azt az összeget, amennyit most évenként új állami iskolák állítására fordítunk.

A népoktatás felsőbb tagozatát, az úgynevezett *ismétlő iskolát* teljesen a gyakorlati élet érdekeire való tekintettel kell szerveznünk, még pedig olyképen, hogy ezen gyakorlati irányú iskola mindenütt a nép megélhetési viszonyaihoz alkalmazkodjék. Minthogy

az ismétlő iskolának ilyen irányú ellátása a néptanítóktól fokozatosabb munkásságot és több képességet igényel, méltók arra, hogy ezért a munkáért külön díjazásban részesüljenek.

Az ismétlő oktatásra kiváló gondot kell fordítanunk, nemcsak azért, mert itt az elemi népiskola mindennapi tanfolyamában tanultakat, különösen a nemzetiségi vidékeken a magyarnyelvi ismereteket megerősíthetjük, hanem gondoznunk kell a 13—15 éves ifjúság nevelését még azért is, hogy nekik olyan ismereteket nyújtsunk, amelyeknek a gyakorlati életben hasznát veszik. Szóval, az ismétlő oktatásban kell megoldanunk a népoktatás általános művelődési, nemzeti és szociális feladatát. Evégből különös gondot kell fordítanunk arra, hogy tanítóink az ilyen irányú népnevelő feladatra képesek legyenek. Az ismétlő tanfolyamot kivétel nélkül magyar tannyelvüvé kell tennünk és úgy szerveznünk, hogy amint valamely vidék éghajlati és talajviszonyai szerint a mezőgazdaság, az állattenyésztés, gyümölcstermelés, szőlőmívelés, konyhakertészet, vagy az erdőgazdaság van általánosan elterjedve, a gazdasági ismétlő iskola ezen gazdasági ágakhoz úgy szervezetére, valamint tanítási anyagára és gyakorlati oktatására nézve alkalmazkodjék. Viszont a túlnyomóan iparral és kereskedéssel foglalkozó községekben az ismétlő tanfolyam főleg az ipar, illetőleg a kereskedelem érdekeire legyen tekintettel. A gazdasági, illetőleg ipari tárgyak tanítói részére ezért bizonyos tiszteletdíjat kell adnunk, amely a 14.000 ismétlő tanfolyamban mintegy 1,400.000 koronát igényelne.

Az *állam nyelvének* a nem magyar tannnyelvű népiskolákban teljes sikerű oktatására kiváló gondot kell fordítanunk. Megköveteli ezt nemcsak az államnak, hanem hazánk nem magyar ajkú lakosságának jól felfogott érdeke. Evégből mindenütt, ahol az iskolák túlnépessége, vagy más ok miatt az iskolafentartók nem képesek ezen követelményeknek megfelelni, állami tanítók kirendelése által lehet és kell a bajon segíteni.

Az állam nyelvének az egész nemzetre kiható terjesztése tekintetében még nagyon sok a tenni való, mert 3343 kizárólag nemzetiségi tannyelvű népiskolánk van és ezek közül 1340-ben egyáltalán nem taníttatik a magyar nyelv; van ezeken kívül még 3274 olyan népiskolánk, amelyekben a nemzetiségi tannyelv mellett még a magyar is tannyelvként szerepel, de ha arra gondolunk, hogy az 1900. évi népszámlálás adatai szerint hazánk nem magyar ajkú lakosságának 83.2%-a nem ért, nem beszél magyarul, be kell látnunk, hogy itt a legfőbb ideje *népiskolai magyar nyelv tanításunknak* erélyes és eredményes rendezésére. Evégből a *tanítóképzésnél* teljes biztosítékot kell szereznünk a tekintetben, hogy a tanítók ne csak beszélni, de jól tanítani is tudjanak magyarul. A nem magyar tannyelvű népiskolákban a magyar nyelv, mint kötelezett tantárgy mellett még arra is kell törekednünk, hogy Magyarország földrajza, történelme és alkotmánya magyar tannyelven taníttassék minden népiskolában. Ehhez jön majd a magyar

tannyelvű ismétlő iskolázás s ilyen módon bizton remélhetjük, hogy az állam nyelve az anyanyelv minden sérelme nélkül az egész hazában érvényre fog emelkedni.

A népoktatáshoz az eddiginél fokozottabb mérvben fűzött állami és társadalmi követelmények a *tanítók javadalmazásának és a tanítóképzés színvonalának emelését* szükségessé és halaszthatatlanná teszik.

Az állam már most az állami, községi és felekezeti tanítók javadalmazására 11 és fél millió koronát fordít, amely összegből 4,360.000 korona a községi és felekezeti tanítók javára esik. Mindazonáltal tagadhatatlan, hogy a tanítók túlnyomó nagy részének javadalmazása nem kielégítő és sem ezen hivatással szemben támasztott igényekkel, sem a megélhetési viszonyokkal arányban nem áll. Az államnak tehát további áldozatokat kell hoznia, mert a többi iskolafentartók jó része erre képtelen. Ezért a kormány elsőrendű teendői közé sorozza, hogy az állami tanítók és kisdedóvónők javadalmazását az állami tisztviselőkével szerves kapcsolatban, a községi és hitfelekezeti tanítókét pedig a népoktatási törvény revíziójával viszonyainknak megfelelően rendezze.

A tanítói fizetések rendezésénél szem előtt kell tartanunk először is azt, hogy a községi és hitfelekezeti iskolafentartók túlnyomó nagy része annyira túl van már most terhelve egyházi és iskolai intézményeinek fentartásával, hogy a tanítói fizetések emeléséből eredő többköltséget nem volna képes elviselni. A legtöbb községi és felekezeti tanítónak fizetése csak úgy emelhető, ha ezen többköltséget az állam viseli. Viszont az állam teherviselő képessége annyira igénybe van véve számtalan oldalról, hogy kultúrális célokra sem nyújthat annyit, mint amennyit ezen fontos államérdek igényelne. Szem előtt kell továbbá tartanunk azt, hogy ma még a tanítói képesítés és ebből folyólag a népiskola értéke is nagyon különböző és hogy ezen körülmény nagyon megnehezíti a tanítói fizetésnek teljesen kielégítő, egységes szabályozását. Ez a nehézség természetesen jó részben meg fog szünni, mihelyt az általános állami tanítóképesítés a népoktatás színvonalát is emelni és lehetőleg egységessé fogja tenni.

Hangsúlyoznom kell különösen, hogy a tanítói fizetések rendezésére fordított állami támogatással szemben, minden jellegű népiskolában teljes biztosítással kell ellátnunk úgy az állami, mint a nemzeti és népművelődési érdekeket.

Főtörekvésem arra irányul, hogy művelt, hivatását betöltő, lelkes tanítói kart neveljünk, mert ebben rejlik egész népoktatási politikánk helyes megoldásának titka. Ezért, *érintetlenül hagyva a képzőintézetek fentartói jogviszonyát*, a képzés színvonalát teljes biztosítékkal az összes képzőintézetekben olyan fokra kívánom emelni, hogy az ehhez kapcsolódó *kizárólagos állami tanítóképesítés biztosítsa* a népoktatáshoz fűződő fontos állami és társadalmi érdekeket.

A tanítóképzés és képesítés rendezését nemcsak a tanítói szakmíveltség általános emelése, hanem még azon társadalmi baj enyhí-

tése és lehető megszüntetése teszi szükségessé, amely a *tanítónői és óvónői túlprodukcióból* ered.

Tanítóképzésünk ma túlnyomó részben a hitfelekezetek kezében van. Ugyanis 48 tanítóképző közül 30, továbbá a 27 tanítónőképző közül 20 felekezeti jellegű közülök, 9 nem magyar tannyelvű. A felekezetek már csak a kellő anyagi erő hiányában sem képesek minden képzőintézetüket az államiakéval egyenlő színvonalra emelni.

1903. évben összesen 2418 egyén nyert tanítói, illetőleg tanítónői oklevelet, ezek közül állami képesítést 827, felekezetit 1581. Ezen utóbbiak közül a r. kath. tanítóképzők 1903. évben egymaguk 784 tanítónői oklevelet adtak ki. Ezzel szemben ugyanazon évben az orsz. tanítói nyugdíjintézet tagjai sorában csupán 177 r. kath. tanítónő vétetett fel, tehát legalább 600 tanítónő, aki a felekezeti képzőkben nyert képesítést, az államhoz fordult alkalmazásért. De az állam, mert azon évben maga is 357 tanítónői oklevelet adott ki, aránylag kevés számban alkalmazhatta az állástkeresőket.

Ez a jelenség és arány évről évre ismétlődik, ugy, hogy ma már legalább kétezerre tehető az egész országban a képesített, állás nélkül való tanítónők száma.

A középoktatásról szóló 1883 : XXX. törvénycikknek egyik legbecsesebb eredménye, hogy a felekezeti középiskolák nagyarányú fejlődést értek el és úgy külső elrendezésük, mint a tanítás eredménye tekintetében az állami középiskolákkal egyenlő színvonalon állanak. A középiskolai törvényben lefektetett elvek alkalmazásával vélem a felekezeti tanító- és tanítónőképzők kül- és beléletét az államiakéval egyenlő színvonalra emelni ; tehát a felekezeti tanítóképzők jellegének megváltoztatása nélkül törekszem azokban a tanítóképzést rendezni. A tanítóképesítést azonban kizárólag az állam jogának tekintem, mert csak ebben találok kellő biztosítékot arra nézve, hogy a jövő tanítónemzedék a népnevelés nemzeti és szociális feladatait egységes szellemben és teljes megbízhatósággal fogja megoldani. De különben ezen törekvés nemcsak szükséges, hanem egyszersmind az államnak kétségtelen joga, mert hiszen nincs a közszolgálatnak egyetlen más ága, amelyhez az alkalmazás jogosultságát nem az állam adná. A tanítói hivatal szintén közszolgálati jelleggel bír, ezen hivatalra is az államnak kell megadnia az alkalmazási jogosultságot. Európa többi kultúrállamában, Belgium kivételével, csak állami képesítést ismernek minden fokozatú tanítóra nézve.

A népoktatásnak ilyetén reformja az *állami felügyelet* jelentőségét jelentékenyen fokozni fogja. Művelt, szakképzett, hivatásáért lelkesedni tudó és teljesen megbízható tanfelügyelői karra van szükségünk, mert ez egyik biztosítéka a népoktatáshoz fűződő nagy nemzeti, kultúrális és társadalmi feladatok megoldásának.

Evégből szükséges, hogy a tanfelügyelői állás keresett, és az arra lépő tisztviselői kar a fentebb vázolt feladatokra rátermett legyen.

A képviselőház pénzügyi bizottsága a Széll-féle tisztviselői törvényjavaslat tárgyalása alkalmával határozatilag kimondta, hogy

a tanfelügyelők mostani fizetési osztályaikban arányosan osztandók be. A szakkörök helyeslik és szükségesnek tartják a tanfelügyelői szakvizsgálat kötelezővé tételét és az állami felügyelet teljes érvényesítése érdekében a kir. tanfelügyelők mellé megfelelő számban iskolafelügyelők alkalmazását.

A népoktatási törvény reviziója alkalmával az állami tanfelügyeletnek ilyen irányú rendezésére fogok törekedni.

Végül megemlítetlenül nem hagyhatom azt sem, hogy szükségesnek tartom egy szerves egészet képező új *tanítói nyugdíjtörvény* megalkotását, mely az elavult, nem szabatos és az újabb fejlődéssel összhangzásban nem álló 1875. évi törvény helyébe lépjen. A vonatkozó törvényjavaslatok előkészítésével szorgosan foglalkozom.

* * *

A *polgári iskolák* köztudomás szerint jelenleg nem töltik be rendeltetésüket, aminek külső jele az is, hogy az V. és VI. osztályok elnéptelenedvén, voltakép megszüntek s így az 1868 : XXXVIII. t.-c. 68. §-a által rendelt hat tanfolyamot fentartani nem lehet.

Reformtervezetem szerint a polgári iskola jövőre két önálló tagozatból állana, és pedig : a *négy osztályú polgári iskolából*, mely mint középfokú intézet az elemi iskola negyedik osztálya fölé sorakoznék, továbbá a *három évfolyamú felső polgári iskolából*, mely mint önálló intézet, ahol szükséges, a négy osztályú polgári iskola fölé állíttatnék.

A polgári iskola a jelenlegi polgári iskola négy osztályának megfelelő feladattal és jogosítványokkal bírna. Tanterve céljához mérten teljesen modern alapon állapíttatnék meg.

A három évfolyamú felső polgári iskola feladata lenne, hogy mindazok, akik valamely szigoruan szakirányú vagy tudományos pályára nem lépnek és főiskolai tanulmányokra nem készülnek, a felső polgári iskolában szerezhessék meg a közéleti tevékenységhez és közgazdasági célokat szolgáló foglalkozásokhoz szükséges műveltséget. Azonkívül a felső polgári iskola lehetőleg mindazon közszolgálati állásokra képesítene, melyekre jelenleg megfelelő más iskola hiányában a középiskolák és felső kereskedelmi iskolák sikeres elvégzése adja meg a minősítést.

A tervbe vett reform a társadalom nagy rétegeinek módot nyujt majd arra, hogy az említett iskolákban hazafias és oly gyakorlati irányú oktatásban részesüljenek, amely a közgazdasági téren produktiv munkásságra minden tekintetben alkalmas polgárságot fog nevelni.

Amint a felső polgári iskolákat végző tanulók részére az egyéves önkéntességi kedvezmény biztosítva lesz, aminek elérésén jelenleg fáradozom, nem fogok késni a törvényjavaslat tervezetét nyilvánosságra hozni.

Addig is, míg a polgári iskolai reform törvény útján megoldást nyerhet, az iskolák belső fejlődésének előmozdítása mellett, azok

gyakorlati célokra törekvő munkásságának fokozása iránt kell intézkedni. A munka megkedveltetésére evégből kitünő eszköznek s kiváló nevelési tényezőknek bizonyultak a polgári fiúiskolák mellett szervezett kézimunka- (slöjd) és gazdasági tanfolyamok. A nők keresetképességének emelésére pedig kiválóan alkalmas a polgári leányiskolákkal kapcsolatos női kézimunka-, háztartási, műipari tanfolyamok. Mindezekre jövőre nagyobb súlyt kivánok helyezni s ez úton fokozni óhajtom a polgári iskolák életképességét.

Mihelyt az állam pénzügyei némileg javulnak, feltétlenül szükséges lesz az állami polgári iskolák nagyobb arányú szervezése és tervszerű felállítása. Igen nagy kihatása lenne a jövőre nézve, ha nemzetiségi vidékek alkalmas központjain idejekorán tért foglalhatnánk a gyakorlati célokat szolgáló s kiválóan magyar nemzeti irányú állami polgári iskolák felállításával. Az államra ebből háramló terhet jelentékenyen fogja mérsékelni a községek és városok áldozatkészsége, azok az értékes ajánlatok, amely ajánlatok igénybevétele mellett számos állami polgári iskola felállítása túlságos áldozat nélkül lenne lehetséges.

Kivánatos lesz az is, hogy ily állami polgári iskolák mellett internátus állíttassék, hogy így ne csak az illető község, de annak egész környéke igénybe vehesse az iskolát s így annak hatása szélesebb körre kiterjedjen.

Az állam feladatának ki kell terjedni a követelményeknek megfelelő s a nemzeti művelődés terjesztésében résztvevő községi és felekezeti polgári iskolák segélyezésére és a tanerők fizetésének kiegészítésére is oly esetekben, midőn az iskolafentartók saját jövedelmi forrásai erre nem elegendők.

Gyakorlati életpályákra kell terelnünk a nálunk eddig túlságosan hivatali alkalmazásra törekvő ifjúságot. Önálló kereskedelmi, ipari és közgazdasági munkásságra kell a magyar ifjakat nevelni, de ehhez a társadalom gondolkozásmódjának megváltozása szükséges. Bele kell tehát vinni a társadalomba a közgazdasági és helyes szociális szellemet. Ily feladatokat szolgálni hivatvák a felső kereskedelmi iskolák.

* * *

A *felső kereskedelmi iskola* mint gyakorlati szakiskola csak oly nagyobb központi fekvésű városokba való, ahol ipar, kereskedelem s helyi közgazdasági intézmények vannak.

A felső kereskedelmi iskoláknak az életre való kihatását mindenesetre előmozdítaná, ha a gyakorlati kereskedelem tényezőivel állandó kapcsolatban lennének. Ezért azt tervezem, hogy e szakiskolák mellett minden rendelkezési jog nélkül *kereskedőkből álló felügyelő-bizottságok* alakíttassanak. A budapesti kereskedelmi akadémia fellendülése mutatja, hogy mily üdvös befolyása van az intézet iránt érdeklődő kereskedők támogatásának.

A felső kereskedelmi iskolák tanulmányi színvonalának emelése végett pedig a tanárok szakismereteinek felújítására és gyarapí-

tására megkivántató szünidei tanfolyamok tartásáról igyekszem gondoskodni.

A *keleti kereskedelmi akadémia* célja, hogy gyakorlati irányban oly egyéneket neveljen a magyar kereskedelemnek, akik mint kereskedelmi tisztviselők és mint önálló kereskedők, általános és szakműveltségük, valamint nyelvismereteik és gyakorlati képzettségük szempontjából a Kelettel való összeköttetéseink előmozdítása körül a kor magasabb fokú igényeinek megfeleljenek.

Kivánatos volna ennek az egyetlen speciális hivatású intézetnek a fejlesztése oly irányban is, hogy ne csak keleti érdekeinkre terjedjen ki működése, hanem kereskedelmi forgalmunknak nyugatra is legyen előmozdítója azáltal, hogy a modern nyugati államok felé irányuló export-kereskedelemre is neveljen alkalmas ifjakat. Az intézet jelentőségét továbbá azzal is kellene fokozni, hogy végzett hallgatói a konzulátusoknál necsak irodai, kezelői hivatalnokokul alkalmaztassanak, hanem a fogalmazói szakba is nyerhessenek előléptetést. Kereskedelmi attasék gyanánt kellene ezeket alkalmazni, hogy ily hivatalos minőségben működjenek a külföldön a magyar kereskedelem érdekében.

Az iparoktatási intézetek közül *az iparos- és kereskedő-tanonciskolák* tartoznak tárcám hatáskörébe.

Az 1884. évi XVII. t.-cikk 80. §-a megállapítja ugyan, hogy amely községben a tanoncok száma az 50-et eléri, az a község tartozik *iparos-tanonciskolát* felállítani és fentartani, azonban a községek nagy megterheltetésük miatt nem birják ezen iskolák kiadásait saját jövedelmi forrásaikból fedezni s a legtöbb helyen a törvény által e célra rendelt 2%-os pótadó sem vehető igénybe. Nehezíti a helyzetet, hogy a vármegyékben befolyt ipardíjakból alkotott országos tanonciskolai alap is ki van merítve az iparos-tanonciskolák részére eddig adott segélyek által.

Mindezek folytán, mihelyt a pénzügyek megengedik, az államsegélyek nagyobbmérvű felemelésére lesz szükség ahhoz, hogy oly iskolákat, melyek túltömöttek, nincsenek elegendő tanerővel, taneszközzel és céljuknak megfelelően berendezett rajztermekkel ellátva, bár csak fokozatosan is, kifejleszteni és felszerelni lehessen. A fejlesztésnek a szakirányú tanítás berendezésével kell történnie oly módon, hogy a tanulók, akik most, tekintet nélkül az egyes iparágak sajátlagos szükségleteire, együttesen taníttatnak, jövőre a rokoniparágak szerint csoportosíttassanak és tanításukban az illető ipari foglalkozásoknál megkivánt ismeretekhez mért szakszerüség érvényesüljön úgy a rajzoktatásnál, mint egyéb tantárgyakban.

Minthogy pedig a tanonciskolákat rendszerint igen szegény tanoncok látogatják, a tandíjat mielőbb meg kell szüntetni s a *tanoncoktatást ingyenessé* kell tenni.

Az iparos-tanonciskoláknak fokozottabb állami támogatása felette szükséges, mert minden eszközt sürgősen fel kell használni arra, hogy a mai nehéz időben hanyatlásnak indult kisiparnak intelligens munkaerőket biztosítsunk s ezzel versenyképessé tegyük.

A tanoncoktatás javításának országos érdekű közgazdasági fontosságát eléggé jelzi azon adat, hogy 75.000-et meghaladó számú tanonc értelmi színvonalának, szakképzettségének emeléséről kell gondoskodni az iskolákban. Ezek a legproduktivabb gyakorlati irányú iskolák a legszorosabb összefüggésben vannak az ipari élettel. A műhelyekben foglalkozó ifjak intelligenciájának fokozása, felfogásának, ízlésének nemesítése hatalmas tőkegyűjtést jelent közgazdaságunkra nézve, amely az iskolából kikerült értelmes iparosok munkájában sokszorosan kamatoz a nemzet javára.

* * *

Felsőbb leányiskoláink feladata, hogy a művelt osztály leánygyermekeinek befejezett, alapos, nemzeti irányú műveltséget adjon. A felsőbb leányiskolák száma nálunk még csekély, s emellett földrajzi elhelyezésük is sok tekintetben kifogásolható. Mihelyt az állam financiái megengedik, szükséges lesz gondoskodnunk újabb állami felsőbb leányiskolák tervszerű felállításáról, nehogy az állam a közoktatás ezen ágában kivívott vezérszerepet elveszítse s a nemzetiségek itt teret hódítsanak.

Művelt anyák nélkül a magyar kultúra fejlesztése veszélyeztetve volna, s ezért kell minden erőnkből igyekezni, hogy leányainknak nemzeti irányban való nevelése és oktatása céljaira elegendő számú, hazafias szellemű állami intézet álljon rendelkezésére.

A felsőbb leányiskolai tanítás intenziv fejlesztése érdekében szükséges, hogy a tantervhez alkalmas utasítások adassanak ki, amelyek különösen a nemzeti vonatkozású tárgyaknak (irodalomtörténet, nemzeti történet, földrajz, női kézimunka, magyar dal) behatóbb és sikeres tanítására s egyszersmind a művészeti tárgyaknál s a testi nevelésnél követendő eljárásra kellő útbaigazítást adjanak.

Fontos társadalmi érdekek követelik meg, hogy a felsőbb leányiskolák ne csak művelt, de a háztartás vezetésében is ügyes nőket neveljenek. Ezért törekedni fogok arra, hogy a felsőbb leányiskolák fokozatosan elláthatók legyenek a gyakorlati háztartási oktatás céljaira szükséges berendezéssel.

Egyébként a jövő feladatai közé tartozik, hogy a felsőbb leányiskolák egységes szervezetének és a kitűzött tancél elérésének, valamint a nemzeti irányú tanításnak a nem állami felsőbb leányiskolákban is biztosítása végett a felsőbb leányiskolákról rendelkező külön törvény alkottassék.

* * *

A *középiskolák* terén a hivatali elődeim által kezdeményezett szerves munkálatok gondos továbbvitele mellett különösen *egy* nagy reformkérdést kívánnék megoldásához közelebb juttatni, olyant, mely már mintegy két évtizede foglalkoztatja a hazai közvéleményt és a tanügyi köröket. Ez az *egységes középiskola* mint

távolabbi cél, s a *jogosítás egysége*, mint amannak útját előkészítő s véleményem szerint tovább már el nem odázható reform.

Magát az egységes középiskolát, mely mindig élesen megkülönböztetendő a középiskolai jogosítás egységétől, teljes tisztaságában és széjjel nem ágazó szervezetében eddig még sehol sem valósították meg. Értek oly iskolát, mely minden tanulót a 10-ik életévtől a 18-ik évig teljesen azonos művelő anyagon vezetne keresztül. Ily középiskola megalkotásának nehézségei ma még leküzdhetetlenek, mert a művelődés anyagának múlhatatlanul szükséges alkotó részei tekintetében közmegegyezés sehol kialakulni nem tudott. Nemcsak a görög nyelv tekinthető ily vitás területnek, hanem más tárgyak is. Nem utolsó e nehézségek közt a latin nyelvtanítás terjedelmének kérdése. Bizonyos dolog, hogy ha vállalkoznék is valamely államkormány ily teljesen egységes középiskola megalkotására, az senkit sem elégítene ki, ép a vélemények igen nagyfokú elágazása miatt.

Addig is azonban, míg a dolgok természetes fejlődése ama távoli probléma megoldhatását megérleli, meggyőződésem szerint — hazai viszonyainkat tekintve — előkészületül kettőt lehet tenni.

Egyik : a gimnázium és reáliskola tanterveinek lehető közelebb hozatala, vagyis : a kétféle középiskola tanulmányi anyagában levő különbségeknek lehető elenyésztetése. Ez egyik hivatali elődöm idejében az új középiskolai tantervek kibocsátásával megtörtént. A másik az *egységes jogosítás*. Ennek legegyszerűbb alakja az volna, ha a kétféle középiskola érintetlenül hagyásával kimondatnék, hogy a reáliskola, ép úgy mint a gimnázium, mindenre jogosít. Azonban a megoldásnak ilyen nyers módja elvileg alig okolható meg. Igazi megoldásnak nem is mondható, mert a kétféle középiskola tantervi különbözeteinek kiegyenlítését a főiskolákra hárítja. Mindenkép helyesebbnek látszik egy oly középiskolai rendszer megalkotása, mely avégből, hogy a jogosítás egységét ne csak formaszerűvé tegye, hanem mélyebb elvi alapra vezesse vissza, a tananyag azon részeit, melyeknek múlhatatlanul szükséges voltában a számbavehető nézetek túlnyomó többsége megegyezik, kivétel nélkül mindenkire nézve kötelezővé teszi ; ellenben azon részek tanítását és tanulását, melyek még nagy mértékben discutabilisak, az egyéni hajlamokra, a helyi viszonyokra, az iskolafentartók anyagi helyzetére, a körülményekre bízza. Az ország összes középiskoláiban tehát be volna rendezve *teljesen egyenlő törzstanítás*, melynek tárgyait kivétel nélkül és egyenlő mértékben mindenki tanulná, melyből mindenki tenne érettségi vizsgálatot s mely mindenkit az összes főiskolai jogosítványokban részesítene. S ezen törzstanításon kívül és emellett, intézetenként váltakozva, volnának oly tanfolyamok, iskolánként legalább kettő *(melléktanítás)*, melyek a szabad választás szerint jelentkezőket szintén kötelezneknek, de sem érettségi vizsgálat tárgyai nem volnának, sem a jogosításra befolyást nem gyakorolnának.

E rendszer igen számos gyakorlati előnnyel kecsegtet. Egyik az, hogy a főiskolákra való jogosítás nemcsak formailag, — mint

pl. a jelenlegi gimnázium és reáliskola változatlan meghagyása mellett kimondandó egységes jogosítás esetében — hanem a tárgyak legnagyobb részére nézve is tényleg egyenlő volna, azaz: egyenlő képzettséget és készültséget adna a főiskolákra, melyeknek csak nagyon kis mértékben és csak bizonyos korlátolt tanulmányi körökben kellene pótlásról gondoskodniok. Másodszor minden tanulóra nézve, aki a népiskola negyedik osztályának bevégeztével középiskolába óhajt lépni, a pályaválasztás a 10-ik esztendő helyett kitolatnék a 18-ik esztendőre. Harmadszor: a reáliskolák, melyek vidéken sok helyütt néptelenek, átalakításuk után benépesülnének. Negyedszer: a középiskolák territoriális beosztása itt-ott helyesbíthető volna. Ötödször: a művelődés lényeges elemeiben az egész nemzet intelligens osztályai találkoznának, a mai ellentét tehát a minimumra redukálódnék. Hatodszor: a szükséges tanulmányi egység biztosítása mellett némi kívánatos változatosság is létesülhetne középiskoláink tanulmányi szervezetében. Mindezen előnyök azonban csak akkor fogják igazán üdvös hatásukat éreztetni, ha egyidejüleg revizió alá vétetik a *minősítési törvény* is. Erre a kormány törekszik.

Figyelmet érdemel a körvonalaiban ismertetett középiskolai reformra vonatkozólag az a nem kicsinyelhető gyakorlati szempont, hogy a kivitel, a végrehajtás aránylag nem okozna nagyobb rázkódást, és nem róna elviselhetetlen terheket az iskolafentartókra. Az új rendszer nem egyéb, mint továbbfejlesztése annak a rendszernek, melyet az 1890. évi XXX. t.-czikk inaugurált, kapcsolatban a mostani (többnyire állami) reáliskolák megfelelő átalakításával.

A most említett reformon kívül a középiskolai oktatás területén még egy irányban volna szükség a meglevő intézmények fejlesztésére. Értem a *középiskolai tanárképzést*. Nem kicsinylem azokat a szolgálatokat, melyeket e tekintetben egyetemeink eddig is tettek, de az az érzésem van, hogy a tanárjelöltek tudományos képzésében szükséges tervszerüség — különösen egyes szakokban — tetemes fokozásra szorul. A *gyakorlati tanárképzés* intézményszerű rendezéséhez szükséges első lépéseket már is megtettem.

* * *

A felső oktatás terén az *egyetemi oktatásnak* vagyok híve, annak az egyetemi oktatásnak, amelynek érdekéből az 1848. évi XIX. törvénycikk a tanszabadságot megállapította.

Ennek megfelelőleg az egyetem igaz hivatását mindenek fölött abban látom, hogy hallgatóinak oly mély elméleti képzést adjon, amely őket önálló tudós munkára is képesekké teszi.

Nemzeti erőink fejlesztésének elsőrendű érdeke, hogy az egyetem e hivatása minél igazabb mivoltában és minél szélesebb körben találja meg az érvényesülés feltételeit.

Ezért is, nézetem szerint. nem lehet beérni azzal, amit magam is vallok, sőt aminek megvalósulása érdekéből kezdeményező lépést

is akarok tenni, hogy az állami egyetemek számát szaporítani kell: hanem egyéb mélyreható szervezeti alkotásokra is szükség van.

Ma a gyakorlati minősítés érdekei túlságos súllyal nehezednek egyetemi oktatásunk rendszerére. Zsibbasztólag hatnak a szabadságra és kiváló férfiaink tudós irányú munkálkodására.

Követvén a művelt nyugat nemzetek irányait, azon kell lennünk, hogy a magasabb képzettséget igénylő közhivatalokra és az egyéb közpályákra való minősítésnek megadására hivatott vizsgálatok az egyetem szervezetétől mindinkább független alakulatot nyerjenek.

Az egyetem tudományterjesztő és fejlesztő hivatása mellett, adjon igenis alkalmat arra, hogy azok, akik ily közpályákra akarnak lépni, minden kívántató szakban minél teljesebb elméleti képzettségben részesüljenek; ámde az ezen pályákra való minősítés tekintetei ne uralkodjanak az egyetem egész szervezetében. A tudomány ápolása az, aminek ott uralkodnia kell.

Ma úgy vagyunk, hogy többé-kevésbbé az egyetemek tartják a minősítő vizsgálatokat és legfőbb részben az állam állapítja meg a tanulmányi rendet.

Az én ideálom az, hogy ez fordítva legyen. A közpályák szempontjából *tartsa az állam a minősítő vizsgálatokat.* És állapítsa meg az *egyetem a tanulmányi rendet.*

Bármily nagy szabadság uralkodik is egyetemeinken, nincs igazi tanszabadság, mert nincs meg az a tanszabadság, aminek legfőbb ismervét abban látom, hogy az egyetem a mindenkori tanulmányi rendet maga és szabadon állapíthassa meg akként, amint a tudomány fejlődésének irányai és az egyetem igaz hivatása azt mindenkor igényli.

Törekedni fogok, hogy minél inkább megvalósítsuk a feltételeket, amelyek mellett az ideál felé közeledhetünk.

Emellett tekintettel arra a nagy útra, amelyet be kell futnunk, hogy nyugati szomszédainkkal versenyezhessünk, úgy hiszem, meg kell teremtenünk a feltételeket arra, hogy — az állami szempontok és az igazi tanszabadság leghatályosabb érvényesülésének biztosítása mellett — a törvényhozás engedélyével, *nem állami forrásokból is minél több oly főiskola keletkezhessék,* amely benső jellegénél vagyis tudós hivatásának teljesítésére való alkalmatosságánál fogva egyetemnek tekinthető.

Ennek megfelelőleg a nem állami egyetemek felállításának feltételei közé azt, hogy a karok rendszere, továbbá dologi és személyi szükséglet mérve valamely meglevő állami egyetem mintájához igazodjék, nézetem szerint semmi esetre sem kell felvenni.

E feltételeket, nézetem szerint, mindenesetre úgy kell megállapítani, hogy ha a közszükség nem kiván pl. újabb orvosi kart, lehessen orvosi kar nélkül is újabb egyetemet állítani, viszont ha a viszonyok fejlődése azt igényli, hogy egyéb pl. a mezőgazdasági pályán legyenek tudományosabban képzett gyakorlati embereink, úgy lehető legyen az egyetemen mezőgazdasági kart is létesiteni.

Soha sem szabad továbbá szem elől téveszteni, hogy szegények vagyunk anyagilag és tudományos intézetekben is.

Mindez amellett szól, hogy egyetemi és általán főiskolai oktatásunk intézményeinek jövő szervezésénél ne ragaszkodjunk görcsösen a mai rendszerhez. Hanem visszatérve az 1848. évi XIX. törvénycikk megalkotásának intencióihoz, igyekezzünk oly elveket megállapítani, amelyek kedvezőbb alapot szolgáltatnak arra, hogy az egyetem belszervezetének alakulásában és az életszervezet működésében folyton lépést tarthasson azon folyvást változó igényekkel, amelyekkel az egyetem mindkét hivatása terén találkozik.

A tudomány haladása a tanulmányi rend folytonos szabad alakítását igényli. A gyakorlati élet viszonyainak fejlődése pedig azt igényli, hogy a magasabb képzettséget igénylő közpályákra való előkészületre újabb és újabb oly karok keletkezhessenek, amelyek az egyetemi élet körében eddig helyt nem foglaltak. Erre kell tért biztosítani az elvek oly megállapításával, hogy azok megvalósítása az egyetem igaz hivatása által nem okvetlen kívánt erőpazarlást ne igényeljen.

A *budapesti királyi egyetem jogi helyzete* is majd rendezést igényel.

E rendezés alapelveül nézetem szerint annak kell szolgálnia, hogy az egyetem csakis felekezeti jelleg nélküli állami intézet lehet. De a fentartására szolgáló azon alapokat, amelyek felekezeti jellegüek, csakis felekezeti jellegű célokra lehet majd felhasználni.

A *királyi József-műegyetemmel* szemben, úgy tartom, minden szervezeti intézkedésnél azon elvből kell kiindulni, hogy ezen főiskolát a budapesti és kolozsvári egyetemmel azonos jogállás illesse.

Mindezek érdekében az *egyetemek és egyetemi főiskolákról törvénytervezetet* dolgoztatok ki s azt mielőbb az illetékes szakkörök véleménye alá fogom bocsátani.

Hivatali elődöm *az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálatról és a jogi oktatásról* szóló törvényjavaslatot hagyott reám.

E javaslat szerint az összes jogi pályák tekintetében az elméleti képzettség igazolására ezután csak egy vizsgálat lesz, az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálat, amely mindazon minősítés megadására egyedül és kizárólag lesz hivatva, amelyet eddig négy rendbeli vizsgálat, jelesül a jogtudományi, valamint az államtudományi államvizsgálat, továbbá a jogtudományi, valamint az államtudományi doktori fok nyujtott.

Az új államvizsgálat a tanárok túlnyomó részvéte mellett, de azért a főiskolától független szervezetben lesz megalkotva és az eddigi jogtudományi doktori fok szervezetével egyenértékű biztosítékokkal felruházva. Lehető lesz mindazon városokban, melyekben állami egyetem, vagy a törvény követelményeinek megfelelő más főiskola áll fenn.

E javaslatot — mely nemcsak a jogi minősítés, de a jogi képzés némely égető baján, különösen pedig a budapesti egyetem jogi karának túlzsúfoltságán is nyilván segíteni fog — annál is

inkább magamévá teszem, mert az államvizsgálatoknak a jogi főiskoláktól való függetlenítése, továbbá a jog- és államtudományi doktorátusnak a minősítési kapcsolatokról való mentesítése megfelel azoknak, amiket az egyetemi életre nézve fennebb mondani szerencsém volt.

* * *

A vezetésem alatt álló tárca körébe tartozó érdekek jó részben *alapítványokon* nyugosznak.

A kultúrának és általán a közjólétnek jelentős érdekei fűződnek ahhoz, hogy az alapítványok létesítésére irányuló hajlandóság mindinkább fokoztassék.

Éleszteni kívánom e hajlandóságot nemcsak avégből, hogy a közjóra való munkálkodásnak különböző terein az anyagi szükségen mindinkább segítve legyen, hanem avégből is, hogy ennek arányában társadalmunkban, egyházi és világi téren, általán növekedjék a köz iránt való érdeklődés és ezzel karöltve általán javuljon a közkötelességek érzete. Ehhez járul, hogy alapítványok keletkezése úgyszólván a legmegbízhatóbb útmutató arra, hogy a közjó különböző terein az egészséges továbbfejlődésnek mily irányt kell adni.

A leghathatósabb eszköz a közszellem felébresztésére bizonyára az, ha köztudatban van, hogy az alapítványi vagyon úgy az eltulajdonítás, mint az elkallódás ellen minden időkre feltétlenül biztosítva van, valamint ha ugyanígy biztosítva van az is, hogy az alapítványi tőke megfelelőleg lesz gyümölcsöztetve és a jövedelem az alapító intenciója szerint felhasználva.

Mindennek a legszilárdabb biztosítéka a törvény, amely eddig nálunk úgyszólva annak elvi kimondásában merült ki, hogy az államot az alapítványok tekintetében felügyelet illeti.

Törvényjavaslatot fogok készíttetni, mely az alapítványok életfeltételeinek közjogi rendjét minden irányban részletesen szabályozza, amely tehát ne csupán általános elveket tartalmazzon, hanem az alapítványi tulajdon szentségének biztosítékokat szolgáltató rendelkezések mellett a vonatkozó egész jogrend intézményszerű kiépítésével, különösen a vagyonkezelés módjának szabályozásával és a felelősségrevonás feltételeinek megteremtésével, oly helyzetet teremtsen, hogy az alapítványi vagyon biztonsága semmi tekintetben se maradjon az árvavagyoné mögött.

E törvényjavaslatot végleges megállapodás előtt a felekezetekkel mindenesetre közölni szándékozom, mert különös súlyt helyezek arra, hogy a fentjelölt érdekek biztosítása mellett érvényesülést nyerjenek azon jogigények, amelyeket felekezeteink az őket illető alapítványok kezelése és igazgatása tekintetében törvényeink értelmében és történetileg fejlődött jogállásuk alapján támaszthatnak.

* * *

A *művészetek* a kultúrának és a közgazdaságnak oly tényezői, melyekkel az államoknak a legkomolyabban kell számot vetniök. A művészetek úgy is, mint a lelki finomság és a nemzeti önérzet nevelői, úgy is, mint az emberi munka megnemesítői, nem hiányozhatnak egyetlen művelt nemzet életéből sem. A magyar faj kultúrális hivatottságának egyik szembetünő bizonysága az, hogy a művésztehetségeknek oly bősége állott elő, amilyet népességének és kedvezőbb létfeltételeinek arányában a világ egyetlen más nemzete is alig tud felmutatni.

Nagy akadálya azonban a magyar művészet kifejlődésének az, hogy társadalmunk, történelmi okokból, a művészetek kultuszával évszázakig nem foglalkozhatván, ebben az országban művészeti tradiciók nem keletkeztek, izlésbeli közszellem nem képződhetett. A magyar művész, hogy hivatásának kedvezőbb hatások közt gyarapíthassa ismereteit, szivesen megy külföldre, s az említett társadalmi okok miatt termelését sem értékesíthetvén kellőleg, sokszor nehéz küzdelmet folytat az élettel, ami viszont tehetségének szabad szárnyalását teszi csaknem lehetetlenné.

Az állam a művészeti műveltség, a nemzeti közizlés kifejlesztésében két irányban működhetik hathatósan közre és én egyik legszebb kötelességemnek ismerem, hogy ezekben az irányokban legalább az előkészítő lépéseket megtegyem. Egyik irány az, mely *a művészképzés tökéletesítését*, a másik pedig az, mely *egy nemes izlésű társadalom nevelését* szolgálja.

Az előbb említett célra való törekvés *művészeti tanintézeteink olyan reformját* igényli, melynek révén lehetővé váljék, hogy a fiatal magyar művésznemzedék a modern kor legmagasabb szintjén teljes kiképeztetését itthon nyerhesse. Ne menjen a magyar művészifjú idegenbe, életkorának abban a szakában, amely minden idegen hatás iránt a legfogékonyabb, amikor még nincs itélete. Ha művésztehetségeink kiképzésének feltételeit itthon biztosítanunk sikerül, művészetünk csakhamar meg fog telni a nemzeti szellem minden erejével. S egy erős nemzeti művészet nemcsak rányomja előkelőségének jegyét az egész közműveltségre, hanem önálló, jellemző formákkal és fokozódó belső beccsel gazdagítja az ország egész ipari tevékenységét. A *művészet és az ipar* között az érintkezési pontokat szaporítani szándékozom, mert tisztában vagyok azzal, hogy a művészet nélkül való ipar a magasra fejlett kultúrák világversenyében meg nem állhat. A világ nagy gazdasági küzdelmek harcában áll s e küzdelemben az ipar fejlettsége lesz első sorban döntő. A magyarság ipari jövőjére nagy behatással lesz az, mennyire helyez súlyt a következő generációk szemének és érzésének gondos művészi nevelésére.

Művészetünk felvirágzása, iparunk ereje, kelendősége és társadalmunk vezető szempontjainak emelkedettsége, *a nemzet esztétikai nevelésének* ügyével áll szoros kapcsolatban. E tekintetben első sorban az iskola feladata a fejlődő generációk lelkének és tehetségei-

nek esztétikai művelése. Természetes, hogy e cél szolgálatába mindenekelőtt a tanár- és tanítóképzést kell beillesztenünk.

Nagyon fontos a *rajztanításnak* rendszerré tétele, továbbá a gondoskodás arról is, hogy a rajztanítás az iskolák egész vonalán szakbeli felügyelet és ellenőrzés alá helyeztessék s hogy ezzel kapcsolatban az iskolák rajztanításának eredménye időnként rendszeres iskolai országos rajzkiállítások révén közbírálat tárgyává tétessék. Az ily kiállítások módot fognak nyujtani a tanítási rendszernek tapasztalati alapon való folytonos tökéletesítésére és a tanítási érdemek elismerésére.

Hogy a művészet megértését és a gyakorlati életben való elterjedését a közönség körében minél extenzivebb módon elősegíthessem, *az ország különböző vidékein művészeti és iparművészeti tanfolyamoknak*, továbbá *jeles művészek vezetése alatt iparművészeti műhelyeknek létesítése* iránt szándékozom kezdeményező lépéseket tenni, ott, ahol lehet, a közművelődési egyesületek érdeklődésének bevonásával. Főleg nagy súlyt helyezek arra, hogy ily iparművészeti tanműhelyek által az ország vidékein, a *helyi népművészethez* csatlakozóan, a nép izlése és munkakedve gyarapodjék, keresetforrásai pedig gazdagodjanak. Az első iparművészeti tanműhely szőnyegcsomózásra és szövésre Kriesch Aladár kiváló festőművész és iparművészeti tervező vezetése alatt Gödöllőn már működik is. Alig néhány hónap óta működik ez a műhely s már 50 nőt foglalkoztat a legszegényebb néposztályból. S ha hozzá teszem, hogy ez a műhely gyakorlati elvek alapján a legtisztább művészeti szempontok vezetése alatt áll, remény lehet arra, hogy általa egy egész magyar vidéket megnyerünk a magasabb értelemben vett munkának, s ott, ahol eddig a nyári dolog után megszünt minden iparkodás, ezután állandó lesz a léleknemesítő tevékenység és az elégedetlenséget megszüntető kereset.

Orsz. Iparművészeti Iskolánk, mely e nemben egyedüli az országban, nem töltheti be egészen nagy közgazdasági hivatását, amiatt, hogy tanítási rendszere a gyakorlati iparral való szorosabb és szervesebb kapcsolatot mindeddig nélkülözni volt kénytelen. Tanerőinek és tantervének érdeme folytán egész raját bocsátja ki a kiválóan képzett iparművészeti tervezőknek, de ezek az ifjak nagy nehézségekre találnak az életben a gyakorlati érvényesülés tekintetében, mert az iskolában soha sem volt alkalmuk a saját terveik megvalósításának gyakorlati feltételeivel is foglalkozniok. A művészeti készültséget elsajátították az iskolában, de az ipari és üzleti egészséges szellembe nem nyerhettek kellő beletekintést. *Ezért sürgős feladatomnak fogom tekinteni az iskola régen vajudó műhelykérdésének gyakorlati megoldását.* A külföldön művelt társadalom áldozatkészsége jelentékeny adományok révén teszi lehetővé, hogy az ily iskolák tervei nemes anyagokban kivitelre is kerüljenek, mert hiszen csak ily módon képződhetnek művészi iparosok, de nálunk e tekintetben is helyettesítenie kell az államnak a társadalmi érdeklődés sajnálatos hiányát. Igyekezni fogok

azonban, hogy e társadalmi érdeklődés felébresztésére módot keressek.

Ami a *zeneművészetet* illeti, e téren törekvésünknek arra kell irányulnia, hogy egy *önálló magyar zeneművészet* alakulhasson ki. Erre egyrészt a világzene nagy példáin való nevelkedés, másrészt a magyar népzene örökbecsü kincseinek teljes és beható megismerése szükséges. Évégből olyan sorozatos hangversenyek rendszeres rendezéséről kívánok gondoskodni, melyek révén a legremekebb zene művészeti alkotások élvezetéhez lehetőleg anyagi megerőltetés nélkül, majdnem ingyen juthassanak a közönség legszélesebb körei. E réven a hazai zeneköltészet kiválóbb termékei is gyakori bemutatásra kerülhetvén, természetszerüleg következhetik be a zene általános kultusza és a sajátunk hathatós megbecsülése.

Ami a magyar népzene kincseinek megóvását és általa a nemzeti zeneművészetünk önálló kifejlesztésére való törekvést illeti, elősegíteni szándékozom egy kötetekre terjedő oly *népzenegyűjtemény* létesítését, mely a legszélesebb körű gyűjtés alapján felhalmozott népzenei gazdag anyagot teljesen hiteles feljegyzésekben és egyszersmind a legmagasabb zenei tudással való feldolgozásban tartalmazza. A magyar népzenének úgyszólván tudományos enciklopédiáját kell létrehoznunk, hogy az óhajtott és várvavárt nagy magyar zeneköltészet alapelemei fölött rendelkezhessünk.

Közgyűjteményeink szempontjából ezúttal csak egyet kívánok felemlíteni. A magyar nemzetnek egyik legbensőbb kegyelettel körülövezett kultúrális intézménye, a *Magyar Nemzeti Múzeum*, nagyszerű hivatásában küzködik helyzete nehézségeivel. A Nemzeti Múzeum épületéből ki kell telepíteni az oda nem is való természettudományi gyüjteményeket, ami egy *külön természettudományi múzeum* létesítésével egyenlő. A már is kiszorult *néprajzi gyűjtemény végleges elhelyezésének* kérdését is meg kell oldani, s e részben a közel jövő feladata az, hogy archaeologiai gazdag és világhirű gyűjteményünknek a történelmi képcsarnok anyagával egyesítése révén egy *önálló, nagyszabású magyar történelmi múzeum* létesíttessék. Történelmi multunk megbecsülésében kell gyökerezniök legszebb nemzeti törekvéseinknek, s a nemzeti múltat a nemzeti nagyság ideálja felé törekvés kapcsolatában útjába kell állítanunk a nemzetköziség felburjánzó téveszméinek.

Vidéki közművelődési gyűjteményeinknek immár az egész vonalon megindult fejlődését szeretettel és körültekintéssel gondozva, különösen nagy figyelmet kívánok fordítani az erdélyi országrész egyetlen nagyobb arányú közgyüjteményére, *a kolozsvári* ú. n. *Erdélyi Múzeumra*. E muzeum fellendítése és hathatós ápolása a magyar állam legszebb és legsürgősebb feladatai közé tartozik. A magyar kulturának ily kincsesháza s a belőle kiáramló tudományos és közművelődési hatások főképen hivatottak lehetnek arra, hogy az erdélyi részekben ma oly széthúzó nemzetiségi törekvéseket egy remélhetőleg nem messze levő, egymást megértő békés korszakban, az államfentartó nagy eszmében végre is egyesítsék.

* * *

Tisztelt uraim! Hosszúra nyúlt előadásom végén legyen szabad megemlékeznem még egy oly kérdésről, mely az összes kormányzati ágakat egyaránt érdekli, mely ebben a választókerületben is igen fontos, *a tisztviselőkérdésről.*

Magam is a tisztviselői pályán töltöttem életem javát, s így egyénileg is összeforrottnak érzem magamat a jogosult tisztviselői érdekekkel. A kormány ismeri a tisztviselői kar nagy érdemeit s ezek ismeretében elhatározta, hogy azon tervei közül, melyek jelentékenyebb financiális teherrel járnak, a legközelebbi jövőben első gyanánt a tisztviselői fizetés rendezésének teljes befejezését viszi keresztül. Megalkotjuk a szolgálati pragmatikát. Célja továbbá a kormánynak a tisztviselők adósságainak konvertálása, én pedig saját ügykörömben a tisztviselők felső iskolai tanulmányokat végző fiai részére internátus létesítését tervezem. Azt hiszem t. uraim, e néhány igénytelen szónál többet mondanom fölösleges, hiszen a kormány a legrövidebb időn belül tettekkel fogja tanusítani, menynyire melegen viseli szivén a tisztviselők érdekeit.

Harminc évi tanári szolgálat. A fehértemplomi m. kir. áll. főgimnázium tanártestülete és ifjúsága október 26-án emlékezetes iskolai ünnepet ült. Egy kollégáitól tisztelt, tanítványaitól szeretett, polgártársaitól becsült tanár 30 éves tanári szolgálatának évfordulóját ünnepelte. Ez a férfiú *Huzsik Jakab*, aki ezt a 30 évet, rövid idő kivételével, (melyet Déván töltött), egészen a fehértemplomi áll. főgimnázium szolgálatában élte át. Régi tanítványainak fiai vannak már keze alatt, őszülni kezdő volt tanítványaik hozzák gyermekeiket az intézetbe, hogy Huzsik tanár e második generációt is bevezesse a mathezis és fizika elemeibe. E puritán jellemű, kötelességtudó férfiú tanító és nevelő hivatását ma is oly buzgalommal és szeretettel végzi, mint fiatalabb éveiben. Kiváló tulajdonságaival megnyerte mindazok szeretetét és tiszteletét, akik vele érintkeztek. Ez nyilvánult jubileuma alkalmával is. Október 26-án díszülésben üdvözölte *Bodnár György* igazgató, felsorolva azt ünnepeltnek az intézet, az ifjúság, tanártársai és a közönség iránt való érdemeit s egyúttal bejelentette, hogy alapítványokban szegény, mostoha viszonyok között élő intézetünkben a tanárok, volt és jelenlegi tanítványok s az egész társadalom hozzájárulásával »*Huzsik Jakab-alapítvány*«-t létesítenek, melynek kamatját évenkint egy, a reáliákban kitünő előmenetelű és jó magaviseletű ifjú kapja vallás- és nemzetiségi különbség nélkül. Ez az alapítvány ma a 400 koronát meghaladja, de a gyűjtés még nincs lezárva; mert Huzsik tanárnak volt tanítványai az ország minden részéből még naponkint küldik adományaikat e célra, s így van rá remény, hogy az alapítvány a 6—700 koronát eléri. Egyúttal átadott az igazgató a jubilánsnak egy zárt levelet, amelyet *Nátafalussy Kornél* nagyváradi tankerületi főigazgató küldött, s amelyben Huzsiknak a 30-ik évforduló alkalmával a legteljesebb elismerés hangján buzgó, sikerekben dús működéseért köszönetet mond s neki hosszú,

boldog életet óhajt. Majd az ifjúság nevében *Ehrman Jenő* VIII. oszt. tanuló üdvözölte, amire Huzsik meghatottan mondott köszönetet. Az iskolai ünnepet 28-án este a »Társaskör« helyiségeiben rendezett bankett követte. Itt nyilvánult meg az a szeretet és tisztelet, amellyel Huzsik iránt az egész város intelligenciája viseltetik. S nyilvánult az a figyelem is, amelyet eddig a főgimnázium ilyen intenziv módon a különböző állami, községi és magánhivatalok s ezek tisztviselői részéről nem tapasztalt. A megtisztelés hasonló megbecsülést von maga után, s erős a reményünk, hogy e kezdeményezésnek meglesznek a maga jó következményei. A magyar intelligencia eddig is dicséretreméltó szimpátiát mutatott az intézet iránt, mint ahogy az intézet is támogat minden hazafias törekvést bárki részéről történik is a kezdeményezés. De idegenkedtek és nagy részben idegenkednek *idegen ajkú* polgártársaink a főgimnáziumtól. Csak épen a közvetlenül érdekeltek, a gyermekeiket itt taníttató szülők, mutatnak iránta bizalmat, tanusítnak jóakaratot; mások nem törődnek vele. E jubileum iránt mutatott részvét most kellemesen lepett meg mindenkit s azt a reményt tápláljuk, hogy jövőben a főgimnázium iránt nagyobb érdeklődés, a valódi rokonszenv fokozottabb mértékben fog nyilvánulni a város jó módú, értelmesebb polgárai részéről is. És ha ez sikerülni fog, amit mi szivünkből kivánunk és előmozdítani törekszünk, akkor a Huzsik jubileuma nemcsak rá, hanem az egész intézetre nézve is örökre emlékezetes lesz nemcsak alapítványa révén, hanem a közönség igazi rokonszenvénél fogva is.

(Fehértemplom.) *G. K.*

Igazgatói kinevezések. A király vallás- és közoktatásügyi magyar minisztere előterjesztésére *Bodnár Györgyöt*, a *fehértemplomi* állami főgimnázium igazgatóját és *Timár Pált*, a *budapesti VII. kerületi külső* állami főgimnázium igazgatóját a VII. fizetési osztály 3. fokozatába, továbbá *Beniczky Kálmán, losonci* állami főgimnáziumi rendes tanárt a VIII. fizetési osztály 1., *Vigh Béla egri, Szépréthy Béla brassói* és *Göllner Károly dévai* állami főreáliskolai rendes tanárokat pedig a VIII. fizetési osztály 2. fokozatába való sorolással a nevezett középiskolák igazgatóivá kinevezte.

Véglegesítések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Malatinszky Gyula* lőcsei kir. kath. főgimnáziumi és *Azary Miklós* munkácsi áll. főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárokat rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette.

Pályázat iskolaszolgai állásra. A *kassai* állami főreáliskolánál egy rendes II. iskolaszolgai állás töltendő be. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz intézett kérvények benyujtandók a kassai állami főreáliskola igazgatóságához 1905. évi december hó 15-ig.

Gyászrovat.

Harmath Gergely.

Még a nyár közepe ragadta el sorainkból *Harmath Gergelyt*, a debreceni reáliskola tanárát. — A nagy szünet miatt sokkal kisebb kör vett tudomást e halálesetről, mint amilyen ismerte és becsülte a több irányban munkálkodó, tevékeny életü férfiút; ez az oka annak is, hogy e sorok oly későn visznek sirjára nehány hervadó emlékszálat. Harmath Gergely 60 évet élt, de még munkaereje javában döntötte a sirba a tavaszon támadt tüdőgyulladása, mely tüdővésszé fajult. Életének majdnem kétharmadát töltötte a tanári pályán, két évtizedet a piarista-rend kötelékében, 18 évet pedig a debreceni reáliskola szolgálatában. Működése nem szorítkozott csupán az iskolára; éles ész, szónoki adomány, nem kevés tapasztalat és széleskörü érdeklődés hivatottá tették, hogy a társadalomban is szerepeljen s valóban buzgó munkásságot fejtett ki a közélet számos terén. Sokáig volt Debrecen város törvényhatóságának tagja, a tisztviselői és a tanári körnek pénztárosa, az állami tisztviselők debreceni egyletének titkára stb. A tanárságban és a közéletben számos barátja és jó ismerőse őrzi rokonszenves emlékét; azonkívül özvegye és leánya gyászolják a rájok nézve pótolhatatlan veszteséget. —*t.*

Császár Árpád.

(1857. jun. 27. — 1895. nov. 9.)

Meghalt Császár Árpád, a budapesti V. ker. áll. főgimn. r. tanára.

Ismét egy levél közoktatásügyünk pálmafájáról!

De nem az alsók közül való, amelyeknek pótlásáról a természet előre gondoskodott. A fa közepéről hullott le s hiányt, hézagot hagyott a maga helyén.

Mi okozta hullását — ki tudná azt megmondani? A természettudósok azt mondják, a sejtszövetben választó-réteg képződött, avagy fagyás alkalmával, hogy víz szorult a levél csánkja tövébe, az okozta. Hát miért képződik az a választó-réteg egyik levélnél tavaszszal a kilevelezés után, másiknál ősszel, a harmadiknál évek múlva s a fagyáskor miért nem mindeniknél? Ne kutassuk. Így van. Ez a természeti törvény: Isten akarata.

Császár azok közül való volt, kiket az Isten nem haragjában teremtett tanárnak. Szerette az iskolát, szerette tanítványait, szerette a tudományt a hivatalos kötelességen túl, amelyet növendékeinek nemcsak tudásában gyökereztetett meg, a szivükbe plántálta át. Rátermettségből volt tanár, kit az Isten csak jókedvéből, szeretettel teremthetett annak. S magyar tanár volt minden porcikájában oly tiszta magyarossággal, oly találó kifejezésekkel, oly ékes szónoki lendülettel ott, ahol arra szükség volt, ami annyi híres kartársa között is ritkította párját. Ő nem fejlődött, ő született jó tanárnak.

Nemcsak könyvekből ismerte hazánk, nemzetünk történetét; fölkereste a történelmileg nevezetes helyeket, hogy autopsia útján tudjon róluk tanítványainak elbeszélni. Erre fordította fiatalabb korában szünideit s csak később ment külföldi utazásra. Mily megfordítva csináljuk ezt! S mint a magyar irodalom professzora, utazásai alkalmával tanulmányozta a népéletet, a nép beszédét, gondolkozásmódját, szokásait, hogy azoknak az íróknak, akik valamely helyen éltek, működtek, irtak, gondolkozása kútforrását megismerve sajátosságát megérthesse, tanítványainak megmagyarázhassa. Hányan keressük s látjuk mindenben, ami magyar, a külföldit, mert nem ismerjük a miénket! Ő először a miénket ismerte meg, hogy lássa az írónál, mi a sajátja, mi az az idegen hatás. Tudják ezt tőle tanítványai, tudják róla közelebbi kartársai, kik többször buzdították irodalmi munkásságra, de szerénysége mindannyiszor kitért a biztatás elől, mert az áramlattal szemben egyedül nem küzdhetett. Tanítványaitól várta azt. Magyar természetű professzor volt ebben is.

Főgimnáziumi tanulmányait Egerben végezte. Ugyanott volt egy évig kispap. Budapesten járt az egyetemre, itt szerzett képesítést. 1883-ban a budapesti IX. kerületi polgári fiúiskolában óradíjas, 1884. április 1-től a budapesti V. kerületi, akkor még róm. kath. főgimnáziumnál helyettes, 1890-ben ugyanazon intézetnél végleges rendes tanár lett. Az intézetnek állami ellátásba átvételekor is annál maradván, huszonkét és fél évig töltötte be ott az egyik magyar irodalmi és történelmi tanszéket. Nagy olvasottsága, nagy tudása s nagy pedagógiai képzettsége tették erre alkalmassá. A tudomány megszerzésére s szóval való átadásának szentelte egész életét. Ezért becsülték előljárói, tisztelték kartársai, szerették tanítványai, kik közül igen sok szegénynek atyai gyámola volt. Mindannyian hálával emlékeznek meg az egri családi sírboltban nyugovó kedves tanárukról, a magyar nemzeti középiskola kiépítésének egyik lelkes munkásáról.

Legyen emléke áldott s örökéletű a mi szivünkben is.

m. gy.

Uj tanári kör. Örömmel adunk hirt az egyesületi élet egy újabb fejlődési mozzanatáról, ú. m. a **Miskolci Kör** megalakulásáról. E kört miskolci és miskolcvidéki t. kartársaink készséges támogatásával elsősorban ifj. *Mitrovics* Gyula miskolci felsőbb leányiskolai igazgató kartársunk ügyszeretete hozta létre. A kör tulajdonkép már május 6-án megalakult, de az ügyrend elkészítése és egyéb okok miatt a jegyzőkönyv csak most, az igazgatósági ülés után érkezett be a központba. A kör megalakítására a felhívást *Polgár* György, kir. kath. gimnáziumi, dr. *Kovács* Gábor, ev. ref. főgimnáziumi és *Mitrovics* Gyula, ev. ref. felsőbb leányiskolai igazgatók bocsátották ki 1904. december havában. Tagokul jelentkeztek: *Polgár* György, *Csallóközy* Jenő, *Xántus* Gábor, *Kronberger* Béla, *Bajay* Armand, *Madáchy* István, *Kolventz*

Rezső, *Kovács* Gábor dr. *Tóth* Benő, *Csorba* György, *Kiss* Lajos, *Porcs* János, *Rázsó* Ferenc, *Porcs* Kálmán, *Vértesy* Sándor, *Kosztolányi* Zoltán dr., *Mitrovics* Gyula dr., *Szombathy* Kálmán, *Rácz* Lajos dr., *Elekes* Imre, *Domby* László, *Tüdös* István dr., *Bodor* István, *Loysch* Ödön, *Horváth* Zoltán, összesen 25-en, köztük Rimaszombatból 3, Sárospatakról 4. Az alakuló értekezleten Kovács Gábor dr. ev. ref. főgimnáziumi igazgató előadván az összejövetel célját, *Porcs* Jánost korelnökül kérte fel, aki elfoglalván az elnöki széket, az eszmét és a jelenlevőket meleg szavakkal üdvözölte s felkérte *Mitrovics* Gyulát a jegyzőkönyv vezetésére és az előkészítő munkálatokról való jelentéstételre. A jelentés után az értekezlet egyhangulag kimondta az O. K. T. E. miskolci körének megalakulását. Elnökké titkos szavazással egyhangulag *Porcs* János, ev. ref. főgimn. nyug. tanárt, alelnökké titkos szavazás útján 13—13 szavazattal *Bajay* Amand, miskolci kir. kath. gimn. tanár, minorita házfőnököt és *Bodor* István, rimaszombati egyesült prot. főgimn. tanárt, titkárrá egyhangú felkiáltással *Mitrovics* Gyula dr., miskolci ev. ref. felsőbb leányiskolai igazgatót, pénztárnokká szótöbbséggel *Csorba* György, miskolci ev. ref. főgimn. tanárt. A kör a központi választmányba képviselőjeül *Mitrovics* Gyulát választotta közfelkiáltással. Majd az elnököt és titkárt megbízta az ügyrend kidolgozásával, mi azóta meg is történt s az ügyrend a központnak beküldetett. — Az új kört és tisztikarát örömmel üdvözöljük az egyesületi szervei közt, s kívánjuk, hogy a kör erősödjék és virágozzék. Létrejöttében biztató jelenség az, hogy az egyetértő lelkesedés hozta létre, s a megalakulásban kiváló része volt épen egy felekezeti, s azonfelül egy felső leányiskolai kartársunknak, aki a létrejött egyesületben nem vezérszerepre törekedett, hanem a legtöbb munkával járó és szerényebb állással beérte, annak jeléül, hogy dolgozni kíván. A buzgóság és lelkesség meg fogja teremni eredményeit s akkor azok is bizonnyal csatlakozni fognak, akiket egyelőre a kétely visszatartott. A kör megalakulása ezen a fontos vidéki központon mindenkép figyelemreméltó esemény. *nl.*

A szünidei fürdőkonviktusok bizottsága november 13-án ülést tartott, melyen *Kemény* Ferenc bemutatta azt a részletes jelentést, melyet a fürdőkonviktusok első évi működéséről szerkesztett. A bizottság *Matskássy* József, *Müller* József, *Tiber* Ágost és dr. *Waldapfel* János hozzászólása után abban állapodott meg, hogy a jelentést haladéktalanul az igazgatóság elé terjeszti azzal a kéréssel, hogy a jelentésnek közzétételéről (a Közlönyben, vagy külön mellékletként) gondoskodjék. A virágvölgyi kirándulások leírására dr. *Pekár* Károlyt kérték fel. A számadásokat és a pénztári kimutatást *Balog* Mór és *Tiber* Ágost megvizsgálták és rendben találták. Volt összesen 1879 K 87 f. bevétel és 374 K 77 f. kiadás; marad tehát az alap javára *1505 K 10 f.* Az utolsó kimutatás óta (l. Közlöny idei évf. 1. sz.)

újabban adakoztak: a budapesti tanári kör 100 K-t, a kaposvári áll. főgimn. 50 K-t, a körmöcbányai áll. főreálisk. 30 K-t, a nagyszalontai algimn. 30 K-t, Loria Henrik úr (Szeged) 10 K-t. — A bizottság sajnálattal értesült arról, hogy Csízen a tanulók elhelyezése, ellátása, nemkülönben felügyelete több tekintetben hiányos volt és a jövőben ezekre nézve nagyobb biztosítékról fog gondoskodni.

A meghivott dr. *Szerb* Zsigmond, a lipiki fürdőigazgatóság képviseletében kijelenti, hogy ők, tekintettel az intézmény emberbaráti és hazafias céljaira, a legnagyobb készséggel s minden haszontól eltekintve vállalkoznak egy konviktus felállítására, melynek részleteit idejében fogja bemutatni. Elnök indítványára végül a bizottság köszönetét és elismerését fejezte ki dr. *Pekár* Károlynak, a virágvölgyi konviktus vezetőjének, amit *Klauzál*-Gábor min. osztálytanácsos nevében a nevezettnek és az egész bizottságnak *Vitárius* Gyula min. fogalmazó fejezett ki. *Schmidt* Mártonnak a konviktusi tanulók fegyelmezésére vonatkozó s írásban benyujtott indítványát a rends fegyelmi szabályzat megvitatásakor fogják tárgyalni. *kf.*

A székesfőváros iskolakönyvpályázata. Az elemi iskolai kézikönyvekre és tanítói vezérkönyvekre hirdetett pályázat ügyében (l. O. K. T. K. XXXVIII. 521. l.) Budapest székesfőváros polgármestere a székesfőváros tanácsának 1905 jún. 23-án tartott üléséből kifolyólag a következő intézkedésről értesíti az érdekelt köröket. »Minthogy a vallás- és a közoktatásügyi m. kir. miniszter úr folyó évi június hó 16-án kelt 2202. elnöki számú körrendeletével a népiskolai új tanítástervet, az arra vonatkozó utasítást kibocsátotta, ennélfogva a tanács a közoktatási ügyosztály előterjesztése folytán az elemi iskolai tanítás céljának megfelelő iskolai kézikönyvekre és ú. n. tanítói vezérkönyvekre f. é. március hó 2-án kelt 236052/904.—VIII. számú határozatával kibocsátott pályázati hirdetésben megállapított határidőket meghosszabbítja, hogy ily módon a pályázni kivánóknak időt adjon az országos tanterv és utasítás áttanulmányozására, melyhez a pályázati feltételek értelmében alkalmazkodni kötelesek.

A meghosszabbított határidők a következők:

Benyujtandók: I. 1905 december 15-ig. *a)* A-b-c és olvasókönyv az elemi iskola I. osztálya számára; *b)* vezérkönyv az írás és olvasás tanításához, tekintettel főleg az előgyakorlatokra, az I. osztályt vezető tanítók részére. II. *1906 március 31-ig. a)* Olvasókönyvek az elemi iskolák V—VI. osztálya részére; *b)* utmutató az olvasmányok tárgyalásához a tanítók számára. *1905 december 15-ig: c)* vezérkönyv a II—III. osztályokban az írás tanításához; *d)* fali minta-a-b-c. III. *1906 március 15-ig:* a nyelvi magyarázatokhoz; *a)* példatárok a II—VI. osztályok számára: *b)* vezérkönyvek a II—VI. osztályok részére. IV. *1906 február 15-ig.* 1. a számolás tanításához: *a)* példatárak a II—VI. osztályok számára, *b)* a vezérkönyvek az I—VI. osztályok számára. 2. a méréstanhoz: példatár és vezérkönyv az V—VI. osztályok részére. V. *1906 január 1-ig.* Vezérkönyv a beszéd-

és értelemgyakorlatokhoz. VI. *1906 február 28-ig.* A földrajz tanításához: *a)* térképfüzetek a III., IV., V. és VI. osztályok részére; *b)* kézi könyvek a IV., V. és VI. osztály számára; *c)* vezérkönyv a III., IV., V. és VI. osztályok számára. VII. *1905 december 31-ig.* Történeti kézikönyv az V. és VI. osztályok számára. VIII. *1905 december 31-ig.* A polgári jogok és kötelességekről kézikönyv az V. és VI. osztályok részére. IX. *1906 január 15-ig.* Természetrajzi kézikönyv az V. és VI. osztályok számára. X. *1906 január 15-ig.* Természettani kézikönyv az V. és VI. osztályok számára. XI. *1906 január 31-ig.* Az éneklés tanításához az I—VI. osztályok számára. *a)* énekfüzetek; *b)* vezérkönyvek; *c)* fali énektáblák. XII. *1906 január 31-ig.* A rajzolásnak az I—VI. osztályokban való tanításához, képes vezérkönyv. XIII. *1906 január 31-ig.* Képes vezérkönyv: *a)* az anyag-, papir- és famunkákhoz; *b)* a női kézimunka-tanításhoz. XIV. *1905 december 31-ig.* Kézikönyv és vezérkönyv az V. és VI. osztályok számára: *a)* gazdasági; *b)* a háztartási ismeretek tanításához. XV. *1905 december 31-ig.* A testgyakorláshoz: *a)* vezérkönyv és *b)* tornajátékok zsebkönyve az I—VI. osztályok számára.

Egy alkalommal kimondja a tanács, hogy az általa kiadott egészségi szabályok az összes elemi iskolai kézikönyvek borítékának belső oldalára kinyomatandók.

Továbbá a tanítóknak a pályázatban való részvételét megkönnyítendő, elhatározza a tanács, hogy azoknak a tanítóknak, kik nem nyomtatott könyvvel pályáznak, a bírálati díjat elengedi.

Fölhívja a tanács a közoktatási ügyosztályt, hogy miután az új tanításterv az 1906/7. iskolai évben előreláthatólag életbe léptethető lesz, az új iskolai könyvek megbírálásáról még oly időben gondoskodjék, hogy azok a tanításterv életbeléptetésére okvetlenül elkészíthetők legyenek.

Végül elhatározza a tanács, hogy a főváros elemi iskoláiban használatban levő tankönyvekre nézve a mostani állapotot a következő 1905/906. iskolai évre még fentartja.«

Ifjúsági tornaverseny Németországban.

Addig-addig ócsárolták határainkon túl a mi derék ifjúsági tornaversenyeinket, mígnem szépen lassan utánozni kezdik. Már az utolsó országos versenyen kellemesen feltünt, hogy a horvát országos kormány küldöttséggel képviseltette magát, mely intézményünket az ottani meghonosítás érdekében tanulmányozta; a Matthias-féle »Monatsschrift« legújabb száma pedig »*Der erste Turntag der höheren Schulen Ostpreussens*« címmel lelkes cikkben ünnepli Keletporoszország 20 középiskolájának 200 tanulóval rendezett tornaversenyét, s ezt a mi fogalmaink szerint szerény *kerületi* tornaversenyt sokat igérő nemzeti vívmányként üdvözli. Ezen a kerülő úton, azt hiszem, immár osztrák szomszédaink sem fognak a »magyarische Institution« meghonosításától idegenkedni, de gondom lesz arra is, hogy az idézett német folyóiratban reánk *visszautaljak*.

Az említett cikk reánk nézve így is tanulságos: nem csupán azon számos, a miénkkel megegyező vonatkozás révén, hanem azért is, mert a részletekben egyes figyelemreméltó eltéréseket mutat.

A tornaverseny eszméje, olvassuk, az illető főigazgatóságtól indul ki s a tartományi főnök a legjobb intézetnek adományozandó vándordíjul egy zászlót ajánlott fel. A versenyben 20 intézet vett részt a felsőbb osztályokból kiszemelt 10—10, összesen tehát 200 tanulóval. A versenyszámok közt minden irány képviselve volt: így a nyujtó korlát és ló hoszában, melyeken ki-ki egy előírt és egy szabadon választott gyakorlatot végzett; voltak továbbá közös szabadgyakorlatok vasbotokkal, csapattornázás, magasugrás-, futás- és játék versenyek; az elbírálás pontozással történt, úgy, hogy egy-egy gyakorlat maximális pontszáma 10 volt. Említést érdemel az a nevelési és tornászati szempontból előnyös eljárás, amelyet a tanulók csoportosításánál követtek, ahol a huszas versenycsapatokban valamennyi intézet képviselve volt egy-egy tanulóval. Így azután nem csak a tornatanárok, de maguk a tanulók is közvetetlen áttekintést nyertek valamennyi intézet képességeiről és átlagáról. Előmozdította ez a tanulóknak egymás közti érintkezését is, melyet még azzal igyekeztek fokozni, hogy a város (Insterburg) által tiszteletükre rendezett ebéden az asztaloknál vegyest foglaltak helyet.

Még két irányban mutatkozik előnyös eltérés a mi viszonyainkkal szemben. A tanulókat a város legelőkelőbb polgárainál helyezték el, ahol természetesen ingyen és jó ellátásban részesültek. A verseny előestéjén pedig az insterburgi gimnázium tanulói vendégtársaik tiszteletére sikerült előadást rendeztek »A messzinai ara« egyes jeleneteiből. A tudosító végül megjegyzi, hogy a játékversenyek az idő rövidsége miatt nem érvényesülhettek már kellően: ezt az időbeli bajt mi is ismerjük.

Érdemesnek tartottam ezen a helyen a németeknek első sikerült kisérletéről megemlékezni, mert előttem bizonyosnak látszik, hogy abban a mi vállalkozásunknak legalább közvetett része van, de azért is, mert egynémely, hogy úgy mondjam, kedves részletnek visszakölcsönzése nálunk is elférne, jóllehet megvalósításuk a mi jóval nagyobb kereteink mellett egyúttal nehezebb is.

Kemény Ferenc.

---

39. szám.
1905/6.

EGYESÜLETI ÉLET.

Felhívás az egyesület t. köreihez, a választmányi tagok megválasztása ügyében.

Az igazgatóság nov. 15-én tartott ülésének határozatából tisztelettel felkérem az egyesület ama t. köreit, melyeknek legalább 20 tagjuk van, hogy az alapszabályok 31. és 33. §-a értelmében válasszák meg képviselőiket, kik az 1905—8-iki ciklusban az egyesület választmányának tagjai lesznek. A köröknek minden

20 tagtól egy választmányi tag küldésére van joguk. A meghívás nem egy évre szól, hanem az egyesületi 3 éves ciklusra. A körökhöz nem tartozó tagok részéről a közgyűlés már megejtette a választást; a most választandó tagokkal tehát a választmány ki fog egészülni, s a karácsonyi ülést a teljes választmány tartja meg. Erre való tekintettel kérem az eredmény bejelentését *december 15-ig.*

Tisztelettel

Budapest, 1905. november 15-én.

Négyesy László,
főtitkár.

Igazgatósági ülés 1905 november 15-én.

Jelen voltak *Rombauer* Emil elnöklete alatt: *Müller* József, *Tiber* Ágost, *Waldapfel* János, *Székely* István és *Négyesy* László. *Beöthy* Zsolt elnök, másnemű hivatalos elfoglaltsága miatt, nem jelenhetett meg.

A kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr megküldte az »Iparoktatás Magyarországon« című kétkötetes kiadványát; az egyesület az ajándékot megköszöni. Az elnökség üdvözlő táviratot küldött *Ratkovszki* Pál szatmári kath. főgimn. igazgató és *Danilovics* János kaposvári áll. főgimn. igazgató jubiláló kartársainknak, akik az elnökség üdvözletét meleghangú levélben köszönték meg. A budapesti II. ker. áll. főreáliskola félszázados jubileumán Rombauer Emil alelnök képviselte az egyesületet, *Lakits* Vendel síremlékének nov. 3-án a kerepesi temetőben tartott leleplezésén pedig Négyesy László főtitkár; az egyesület testvéries megemlékezését mindenütt köszönettel fogadták. A főtitkár javaslatára az igazgatóság köszönetét és elismerését fejezte ki Székely Istvánnak, az új titkárnak, fáradhatatlan buzgóságáért, mellyel a boszniai kirándulást előkészítette, szerezte és rendezte. Az ülés egyszersmind 100 kor. közgyülés rendezési költséget szavazott meg a pécsi rendezőségnek, arra az esetre, ha még fedezni való kiadások volnának. Egyúttal elhatározta az ülés, hogy a közgyűlés leírását magában foglaló 1. szám tíz példányát beköttetve megküldi Pécs sz. kir. város levéltárának és a pécsi és boszniai érdekelt személyiségeknek, valamint köszönő leveleket intéz a közgyűlés és kirándulás ügyét előmozdító hatóságokhoz és személyekhez.

Az igazgatóság elrendelte a kellő lépéseket, hogy a tanárszövetség kérdése mielőbb dűlőre jusson. A főtitkár összeállította a bizottság számára a régibb tárgyalások anyagát.

Waldapfel János előterjesztésére az igazgatóság megbízza a szerkesztőt, hogy a felsőbb leányiskolák személyzeti ügyeire vonatkozó hivatalos adatokat is tegye közzé a Közlönyben, s szerezzen információkat arra nézve, hogy az adatok hivatalból való megküldése iránt minő lépések szükségesek.

Beléptek: dr. *Molnár* István hajdúbösörményi ev. ref. főgimn. tanár, ajánlja Eberhardt Béla, dr. *Goldziher* Károly tanár Budapesten, ajánlja dr. Waldapfel János, *Várkonyi* Zsigmond kereskedelmi iskolai és *Torday* Lajos áll. főreálisk. tanárok Temesvárt, ajánlja a temesvári kör, dr. *Fésüs* György kir. közjegyző és m. kir. tengerészeti akadémiai tanár Fiumében, ajánlja Fest Aladár, *Förster* Rezső, főreáliskolai tanár Lőcsén, ajánlja Róth Márton.

Az igazgatóság felhívja a köröket, hogy a központi választmányba képviselőiket válasszák meg (3 évi mandátummal).

Az igazgatóság négy folyamodónak egyenként 60—60 korona segélyt szavazott meg.

A pénztári bevétel 3170 K 99 f., a kiadás 2876 K 95 f. volt, a maradvány 294 K. 04 f. A pénztáros egyuttal átadott a fölöslegből 300 K-át a segélyző-alapnak. Minden folyó kiadás teljesítve van, fizetetlen számla nincs, a nyomdában sem.

Az egyesület régi ügyvédje, dr. Balogh Ignác, elhalálozván, az irodája gondozásával megbízott dr. Zerkowitz Emil ügyvéd hosszabb és részletes kimutatást terjesztett be az egyesületnek ott folyamatban levő pereiről és perköltségeiről, melyekért a díjszabályzat szerint az egyesületnek mintegy 450 K-át kellene fizetnie; minthogy azonban a pénztárnok kezeiben van az elhunyt ügyvédnek egy levele, amely az ügyeknek mérsékelt tiszteletdíjért való elintézését kötelezőleg megigéri, s a régibb perekért járó költségeket kiegyenlítetteknek ismeri el, az említett összeg nem esedékes. Zerkowitz ügyvéd kijelenti, hogy az elhunyt ügyvéd családjára való tekintettel a folyamatban levő pereknek az egyesülettel szemben díjtalan lebonyolítását elvállalja. Az új pereket is elvállalja, s az egyesület részéről megelégszik a behajtott összegek 10%-ával. Az igazgatóság tárgyalás alá vette az ajánlatot. A szerkesztő hangsúlyozta, hogy az egyesület a megválasztandó ügyvédnek a humánus eljárást is szivére kösse. Az igazgatóság mindent számbavéve, elfogadja Zerkowitz ügyvéd ajánlatát, neki az új perekre nézve a megbízást megadja azzal az utasítással, hogy a felekkel szemben lehető kimélettel járjon el; a régi perek lebonyolítására való vállalkozását köszönettel tudomásul veszi.

Szóba került még az ülésen három ügy, de egyelőre döntés nélkül. Az egyik *Molnár* István dr. volt titkár indítványa a budapesten bukott tanulók számára oktatással egybekötött nyári internátus szervezéséről; a másik *Rombauer* Emil javaslata az egyesület 40 éves fennállásának olyatén megünnepléséről, hogy vidéki kartársaink érdekében egy-egy alapítványt létesítsünk a budapesti és a kolozsvári Tanítók Házában tanárgyermekek számára; a harmadik tárgy *Kemény* Ferencnek a szüneti fürdőkonviktus intézményéről szóló jelentése, mely az ülés alatt érkezvén, referálható nem volt; a jelentésnek kinyomatását kivánja a jelentéstevő, a Közlönybe azonban előreláthatólag nem lesz beiktatható, mert anyagának zöme részletenként alkalmasint már

megjelent. A jelentés megfelelő terjedelemben és formában valószínüleg külön íven fog megjelenni s a szerző rendelkezésére bocsáttatni, hogy esetleg az ügy propagálására felhasználható legyen. — Már ülésen kívül szóba kerültek a két konviktusról tudomásra jutott tapasztalatok, s nagy elismeréssel emlegették az igazgatóság tagjai a virágvölgyi konviktus rendjét, ahol semmi baj sem volt, s a vezetés egy országosan ismert nevü tourista tanár kezében volt, aki nagy odaadással és lelkiismeretességgel töltötte be tisztét.

Fájdalmas részvéttel vette tudomásul az igazgatóság számos kartársunk halálát. Elhunytak nevezetesen: *Harmath* Gergely főreáliskolai tanár Debrecenben, *Osváth* Ferencz békési gimn. igazgató, *Schurina* István nagykállói igazgató (34 év óta tag) és *Cserép* Sándor szegedi kegyesrendi főgimn. igazgató (34 év óta tag), *Szász* Károly ref. püspök, tiszteleti tag, *Biró* Béla kolozsvári apátplébános, *Karvasi* Lajos verseci reálisk. tanár és dr. *Császár* Árpád budapesti V. ker. főgimn. tanár. Az igazgatóság részvétiratot intéz *Szász* Károly családjához, mint aki a középiskolai ügyosztálynak hosszabb ideig főnöke volt, az egyesületnek is tanári és tanügyi érdemei alapján tiszteleti tagja.

Közli: *Négyesy László*,
főtitkár.

Miskolci Kör.

(Megalakulás. — Az irodalomtörténet tanítása a felsőbb leányiskolában.

Köreink száma az idén eggyel szaporodott. A miskolci három középiskolának — a ref. főgimnáziumnak, a kir. kath. gimnáziumnak és a ref. felsőbb leányiskolának — az igazgatói még a múlt iskolai évben körré alakulásra szólították fel a miskolci és közel vidéki intézetek tanárait. A felhívásnak meg is lett az az eredménye, hogy a miskolciak közül 18-an, Sárospatakról 4-en, Rimaszombatból 3-an jelentkeztek. A kör még májusban megalakult, működését azonban csak ebben az iskolai évben kezdette meg. A máj. 6-án tartott alakuló ülésen elnökké választották Porcs János, ev. rev. főgimn. nyug. tanárt; alelnökké Bajay Amand, kir. kath. gimn. tanárt, minorita rendházi főnököt, és Bodor István, egyesült prot. főgimn. tanárt (Rimaszombatból); titkárrá Mitrovics Gyula, ev. ref. felsőbb leányiskolai igazgatót; pénztárnokká Csorba György ev. ref. főgimn. tanárt.

A kör szeptember hó 11-én tartotta első, felolvasással összekötött ülését a miskolci ev. ref. felsőbb leányiskola nagytermében.

Porcs János elnök meleg szavakkal üdvözölte a kört s annak megjelent tagjait. A kör célját az országos egyesületével mondta azonosnak, melynek céljait előmozdítani s itt a vidéken képviselni, a mi fő kötelességünk leend.

Az elnök megnyitója után *Mitrovics Gyula* tartott felolvasást a következő címmel: »*Az irodalomtörténet tanítása a felsőbb*

leányiskolákban.« A tanítás 1901. tervének abból az intézkedéséből indult ki, hogy az irodalomtörténet csak egy éven át, t. i. a VI. osztályban taníttassék. A felolvasó szerint ez helytelen beosztás, mert bármily szűken bánjunk is az anyaggal, egy év alatt, főleg lányok közt, mégsem lehet sikeresen elvégezni; főleg ha meggondoljuk, hogy két évvel korábban kell elővennünk, mint a fiú-középiskolákban. Helyesebbnek tartaná, ha az irodalomtörténet tanítása az írásművek elméletével kapcsolatban már a IV. osztályban elkezdődnék s tovább folytatnók az V. osztályban; így a VI. osztályra csak az összefoglalás, áttekintés és a kiegészítés maradna. Különösen fontosnak tartja azt a körülményt, hogy leányokról van szó, akik, igaz, gyorsabban fejlődnek a fiúknál, de összefoglaló, áttekintő, általánosító képességük aránytalanul kevesebb. Viszont a IV. és V. osztályra sem volna megbirhatatlan a teher, először azért, mert ezeknek az elméleti anyaga, az összevonások miatt, ma különben is nagyon kevés, s másodszor, mert úgy lehetne és kellene természetesen a történeti anyagot is kezelni, hogy az is az elméleti anyagnak váljék mintegy a megrögzítésére. A felolvasó hivatkozik arra, hogy gondolata nem új s például Beöthy is irodalomtörténetét ilyen számítással írta s első kiadását ennek a tervnek a figyelembe ajánlásával bocsátotta útnak (8 osztályú intézetnek szánván, ott természetesen a VI. és VII. osztályokról van szó). Ami a tanítás módszerét illeti, erősen hangsúlyozza a felolvasó, hogy annak induktiv jellegünek kell lennie. Nézetét a fejlődő nő lélektanából s az irodalomtörténetnek, mint tudománynak a természetéből vett érvekkel támogatja. A felolvasás élénk visszhangot keltett. A fölötte támadt eszmecserében részt vettek Kovács Gábor dr. és Csallóközy Jenő. Kovács intett a túlságos részletezéstől s az erős válogatást ajánlott a figyelembe, Csallóközi pedig az alsóbb osztályok anyagának felhasználását kívánná minden irodalomtörténet-tanárnak erősen a lelkére kötni, úgy, amint azt a felolvasó is kiemelte.

Mitrovics záró szavaiban magáévá tette a felszólalók nézeteit, annyival is inkább, mert ő is ezeket és ezekhez hasonlókat mondott.

Mitrovicsnak a kör felolvasásáért köszönetet mondott.

Ezután, ugyancsak Mitrovics előterjesztése mellett, az ügyrendet állapították meg.

Mitrovics Gyula,
a kör titkára.

Kolozsvári Kör.

1905/6. I. gyűlés.

A kör X. közgyűlése.

(Történelem és hazaszeretet. — Titkári jelentés. — Tisztújítás.)

A középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre 1905. október hó 7-én, a róm. kath. főgimnáziumban tartotta meg X. évi közgyűlését, amelyen dr. Márki Sándor, a kolozsvári tudomány-egyetem tanára elnökölt. Jelen volt 38 köri tag.

Az elnök megnyitó beszéde után a *Történelem* és *hazaszeretet* címen tartotta meg a kör teljes figyelmét lekötő felolvasást.

Értekezésében II. Rákóczy Ferenc szabadságharcának történetéből indul ki és kimutatja, hogy a szabadságért lángoló, hazaszeretetben élő történelem nem felel meg a tudomány követeléseinek. Ezen tényből kiindulva, a történelemtanítás eddigi elveit megváltoztatni óhajtó áramlatra hívja fel a figyelmet, s főleg a francia középiskolai tanároknak Lilleben hozott határozatára, amely kimondja, hogy a történelmet ezentúl tisztán tudományos szempontból kell tanítani és nem szabad a hazaszeretet ébresztésére eszközül felhasználni, tehát a nemzeti nagy férfiakat, hősöket, vagy az eseményeket a nemes érzést rontó hibáikkal egyetemben kell bemutatni az iskolás-gyermekeknek. Felolvasó elismeri az oknyomozó történelmi oktatás helyességét, de csak a felső iskolán, az egyetemen; a *gyermek* tanításánál azonban nem a tények *halmazára*, hanem azok szellemére helyezi a fősúlyt. A francia akadémia tagjai között is akadtak olyanok, akik az említett áramlattal szemben a gyermekeket iskoláikban látogatták meg és megmagyarázták nekik, hogy hazaszeretetüket a történelem tanulása ébreszti fel, hogy az a föld, melyen születtek az övék, hogy minden rögét másképen szeretjük, mint *más* földét.

A magyar történetírásnak és történettanításnak egyik nyiltan bevallott célja, hogy az ifjak ne nyugodjanak meg csekélyebb helyzetben, mint amit történelmi feladatok szabtak a nemzet elé, s tudjanak megbocsátani, de sohase tanuljanak meg feledni. Legnevesebb férfiaink, még Széchenyi és Kossuth is részben *Rottek* és *Welcker* egyetemes történetéből szerették meg az emberiség múltját, melyben első helyen a *haza* történelme áll, mindazon jellemző, sőt aprólékos eseményeivel, amelyek a nemes érzelemre hatással vannak. Képviselőházi vitáinkban is győzött Rottek és Welcker teoriája, szelleme, amely abból áll, hogy minden nemzetet a maga világtörténeti küldetésének felismerésére és betöltésére ösztönöz. — Ehhez azonban az egyetemes történelemmel kapcsolatos alapos hazai történelem ismerete szükséges, mert csak így tudhatjuk meg, hogy mik voltunk és mik vagyunk?

S ha az 1848. demokraták ezen elvre figyeltek, a *mostaniak* hallgassanak *Lamprechtre*, aki egyike azoknak, akik a történelem lényegével legtöbbet foglalkoztak. Lamprecht egyik könyvében arra figyelmeztet, hogy hazájában, Németországban a 70-es évekig tartó politikai mozgalmak idejében az *egyéni* lélektani felfogás uralkodott, de midőn az egységes német nemzeti birodalom, a császárság, létrejött, helyette a *társadalmi*-szociális-lélektani felfogás viszi a vezérszerepet és arra utalta a történelemkutatót, hogy a *néplélek* működését megfigyelve, a műveltségtörténelem társadalom-lélektani korszakait ismertesse.

A magyar történettel még nem juthatunk oda, ahol a szerencsésebb németek állanak: a mi hazánk még nem egységes. Hiszen csak öt országgyűlést kell figyelemmel kisérnünk, rögtön látjuk, hogy folytonosan a nemzeti állam gondolatáért kellett a legszívósabb harcokat vívnunk.

Az 1505. országgyűlésen a rendek erősen fogadkoznak, hogy II. Ulászló után *nemzeti* királyt választanak. A *rákosi* országgyűlés pedig Habsburgi I. Miksával szemben törvénybe iktatják a nemzeti királyság elvét, s hogy az ország romlását megakadályozzák, kimondják, hogy olyan királyt »*fogadnak*«, aki ilyen »*hivatalra*« alkalmas. Száz év után a *korponai* országgyűlés az idegen fejedelmekkel szemben a nemzeti állam eszméjét veti fel.

1606-ban Bocskay indítványára a nádort felségjogokkal akarják felruházni, s hogy a németek a magyarok ellen ne dühösködhessenek, Erdélybe nemzeti fejedelmet óhajtanak. A *bécsi* béke biztosítja papiroson a magyarokat. A makacs Rudolfot azonban lesöpri trónjáról, bár a török elismerte a császár jogát.

II. Rákóczy Ferenc örült, hogy a Habsburgokkal szemben annyira vitte a felkelés ügyét, hogy az 1705. *szécsényi* országgyűlésen a magyarok saját ügyeikről szabadon tanácskozhattak, s olyan fejedelmet választottak, ki a magyar nyelv szerinti főnökünk legyen, II. Rákóczy Ferencben, ki a magyar állameszmét képviselte.

1805-ben Ferenc császár táborából Pozsonyba siet s az országgyűlésen szép beszédében maga hozza a nemzetnek a magyar állameszme gondolatát s pénzt és katonát kér. A nemzet meghozta áldozatát s alig kért valamit: a vármegyékkel a magyar tanácskozási nyelvet és latin-magyar levelezést a királlyal és a kancelláriával.

Az 1905. februárban megnyílt parlament, mely már nem a rendek, hanem valóban a nemzet gyűlése, föliratában a magyar hadsereg nemzeti nyelvének és jellegének kidomborítását kívánja. A nemzet október 10-én várja — a rákosi határozatnak majdnem *négyszázados* évfordulóján — a feliratára adandó választ. — Sokat nem remél, — de az *ötszázadik* évfordulón majd csak diadalmaskodnak a *szittya nép* erkölcsei és szokásai.

»Avagy ez már politizálás?!« . . . — végzi Márki Sándor dr. felolvasását — hiszen ez még nem olyan, mint Lavisse nouvioni beszéde, ki azt magyarázta a gyermekeknek, hogy a marokkói kérdésben Delcassé miatt kiüt Francia- és Németország között a háború.«

Ha majd a nemzet kívánságai teljesednek és áttérhetünk a közjogi küzdelmek helyett a társadalmi feladatokra, akkor a történelemtanítás is változást szenvedhet, addig azonban épen az újkori történelem megértése miatt sem lehet a küzdelmek ismertetését elhagyni. Történeteink állanak és dicsőséges képzettel sorakoznak a régiekhez. A nemzet történeti feladatainak tiszteletével lépett át a XX. századba. Valóban elzavarhatjuk azokat a kislelkűeket, akik mostan is még kételkedni tudnak a jövő felett.

Az iskola hagyjon békét a napi politikának, de századok legendáiról szólva, sasszemével tekintsen előre újabb századok távol lenge ködébe és értesse meg az utcáról beható lárma között is a tanítványokkal, hogy övék a jövő, ha nem fitymálják a múltat, melyben állami és nemzeti jogaik gyökereznek.

A tanulságos felolvasásért Balogh Károly indítványára a kör az elnöknek köszönetét fejezvén ki, elhatározta, hogy az értekezést kinyomatva, tagjainak megküldi.

Ezután dr. *Imre* Sándor egyet. m. tanár, a kör titkára, adta elő az 1904/5. köri év történetét. Megállapította a szempontokat, melyekből a kolozsvári kör működése megítélhető. Volt a körnek 155 tagja, helybeliek és vidékiek, egyesületiek és csak köri tagok, kik a hét ülésen elég szép számmal vettek részt. A felolvasásokkal kapcsolatban felmerült kérdések (művészi nevelés, középiskolai reform) ezután is foglalkoztatják még a kört, melynek tárgyalásaiban így bizonyos folytonosság létesül, a munka tudatossága és célirányossága is fokozódik. Az üléseken elhangzott előadásokból hármat a kör kiadott s szétosztotta a tagok között. Bizottságot küldött ki a kolozsvári műtörténeti emlékek kalauza érdekében; a színügyi bizottság rendezte az ifjúság számára a színielőadásokat; lefordíttatja a kör Oker-Bloom finn egyetemi tanár kis művét a fiúk sexuális felvilágosítása érdekében; a titkár több ízben tájékoztatta a kört az újabb pedagógiai irodalmi jelenségek és tanügyi események felől. Az országos egyesület központjával való érintkezésre nézve kiemelte a titkári jelentés a gyakorlati tanárképzés ügyében történt együttműködést és a kör működésének nevezetes eredményeként tárgyalta a gyakorlati tanárképzés szervezését, amely a kör következetes magatartásának és elveken alapuló állásfoglalásának a sikere. Épen ezért ezt az intézményt állandóan figyelemmel kell kisérnie. Megemlékezett az egyesületi központ és a körök nevezetesebb tárgyalásairól s így a kolozsvári kör működését ebben a keretben mutatta be. A Társadalomtudományi Társaság vitájával és a körnek ezt illető határozatával kapcsolatban a titkári jelentéshez hosszabb fejtegetést fűzött a titkár s Méray-Horváth Károly »A pedagógia reformja« című cikkével szemben kifejtette, hogy az abban megjelölt két alap (psychophysika és szociológia) közül ma még egyik sem jutott annyira, hogy a pedagógia teljes megújítására alkalmas lehetne. Rámutatott az ilyen irányú törekvésekre, megjelölte a mai helyzet ismertető jeleit, amelyek nem egyetemes pedagógiai reformot, hanem a részletekben való megújulást tesznek szükségessé. A nevelési reformok természetét, a javítás szükségét és lehetőségét érintve, rámutatott arra, hogy a magyar tanárságban s épen a kolozsvári körben is állandóan megvan a haladás és — meggondolás kettős, de közös kötelességének az érzete.

Elnök indítványára a kör a szép jelentésért a titkárnak köszönetét nyilvánította.

Elnök bejelentette még, hogy dr. *Vajda* Gyula tudományegyetemi tanárt és *Mártonfi* Lajos szamosújvári főgimn. igazgatót 30-ik évi tanári működésük alkalmából a kör nevében üdvözölte.

Dr. *Széplaky* János keresked. akad. tanár, a kör pénztárosa, és *Bournáz* János felső leányiskolai tanár, a kör ellenőre, egybehangzó jelentéseik szerint a kör 831·73 kor. bevételével szemben 484·02 kor. kiadás mutatkozott s így a 4·38 kor. pénztári maradék

a 343·33 kor. takarékpénztárban levő összeggel együtt 347·71 kor. fölösleget jelent. Az összes kintlévő tagdíjak 566 koronát tesznek ki, s ebből 344 korona vidéki tagok egyesületi díjaira esik. Reméli a kör, hogy vidéken lévő tagjai is eleget tesznek fizetési kötelezettségeiknek. A pénztáros jelentését a kör tudomásul veszi, s fáradságos munkájáért köszönetet szavazván, a felmentést megadja.

Dr. *Csengeri* János, a szinügyi bizottság elnöke, tesz jelentést a múlt évi működésről. Az ifjúsági előadások bevezető értekezéseit az év végén óhajtja a bizottság kiadni a múlt éviekkel egyetemben. Üdvözli dr. *Janovics* Jenőt, a szinház jelenlegi és jelenlévő igazgatóját, és kéri, hogy még néhány klasszikus darab előadását tegye lehetővé. A kör a bizottság működését köszönettel tudomásul veszi és az elnök indítványára az ifjúsági előadások rendezésére a bizottságot a következő évre is újból megválasztja.

A titkár még bejelenti, hogy *Holló* Károly róm. kath. főgimn. tanár, a kör jegyzője, az egyesület tagjai sorába lépett, dr. *Janovics* Jenő, a kolozsvári nemzeti szinház igazgatója, pedig ismét köri tag lett. Új köri tagok lettek még: *Kroll* Rudolf és *Schultheiss* Vince kegyesrendi, *Uzoni* Imre és *Kegyes* István unitárius főgimnáziumi tanárok.

Az elnök és a tisztikar leköszönése után a kör az elnököt és a tisztikart újból egyhangulag megválasztja.

Eszerint elnök lett: dr. Márki Sándor, alelnök: dr. Erdélyi Károly r. kath. főgimn. igazgató, ügyvezető alelnök: dr. Gál Kelemen unitárius főgimn. igazgató, titkár: dr. Imre Sándor, pénztáros: dr. Széplaki János, ellenőr: Bournáz János, jegyző: Holló Károly és Kovács Kálmán. Az orsz. egyesület választmányában a kör képviselői 3 évre: dr. Mártonfi Lajos (Szamosújvár), dr. Török István főgimn. igazgató és dr. Versényi György felső leányisk. tanár.

Az újon megválasztott titkár előadja az új év munkatervét: bejelent 11 már biztosított felolvasást s nehány tételt, melyre ezután kell előadókat felkérni; jelenti, hogy a Mentő-egyesület főorvosát megkérte a tanárok számára mentőtanfolyam tartására; végül felveti azt a javaslatot, hogy az eddig csupán a titkár által adott szemlét a kör többi tagjai gazdagítsák könyvismertetések, apróbb közlések, esetleg érdekes iskolai esetek előadásával.

A részletesen felsorolt programmot a gyűlés örömmel tudomásul veszi s a titkárnak buzgó működéséért közönetet szavaz.

Holló Károly,
a kör ez i. jegyzője.

Ung-Beregvármegyei Kerületi Tanári Kör.

(Elnöki megnyitó: a tanrendszer változtatásának nehézségei; fokozatos selektió; vándortanulók. — A stílustanítás eszközei. — Tisztújítás.)

Az Ung-Beregvármegyei kerületi tanári kör október hó 28-án, Beregszászban tartotta évi közgyűlését, melyen a beregszászi tagokon kívül 12 ungvári és munkácsi tag vett részt. A közgyűlés meg-

nyitása előtt a kör sürgönyileg üdvözölte *Szieber* Edét, mint díszelnökét.

I. *Schürger* Ferenc elnök megnyitván a közgyűlést, általános figyelem közt elmondotta a következő beszédet:

»Nehéz időket élünk. Elégületlenség és elégületlenség mindenfelé. Politikai, társadalmi és közgazdasági viszonyaink erjedőben vannak anélkül, hogy egy általánosan óhajtott jobb meg tudna születni.

Az általános erjedési folyamat nem kíméli meg közoktatásügyünket sem, sőt, mintha az állami és társadalmi viszonyokban mutatkozó összes bajok ősforrását az iskolában keresték és találták volna meg, a tanévek végén minden évben megújuló támadások az idén kétszeres súllyal nehezedtek ránk. A T. T. az összes társadalmi osztályokat sorompóba állította, hogy középiskolai oktatásunk mai rendszerének élhetetlenségét bizonyítsa be és abból tabula rasa-t csináljon. Míg a tanférfiak, úgy nálunk, mint a külföldön, ösmervén az egyes iskolai tantárgyakban rejlő képző és nevelő tényezőket, a legpedánsabb óvatossággal és csakis akkor, mikor már az alaposan megbeszélt kérdésben közvélemény szűrődött le, tesznek változtatást a tanrendszernek még részletkérdéseiben is, addig a nagyközönség szeretetreméltó non chalance-szal dobálja ki egymásután a tantárgyakat, szünteti meg az évvégi vizsgálatokat, az érettségit és bebizonyítja minden egyes tantárgyról, hogy fölöslegesen terheljük meg vele a tanulót, mert akárhogyan tudja is, nem él meg belőle.

Nem él meg belőle. Ez az a határfal, mely bennünket a nagyközönség felfogásától elválaszt. A kenyér és az eszme, a gyakorlati és az ideális életfelfogás, a szakképzettség és az általános műveltség közötti ellentét nyilatkozik meg a két felfogásban. Soha senki sem állította még közülünk, hogy a középiskolának valamelyik tantárgya kenyeret adna. Sőt az érettségi bizonyítvány is csak nagyon sovány megélhetést biztosít. Mert a középiskolának csak az a feladata, hogy oly általános műveltséget adjon az ifjúnak, mely őt bármely pálya szakképzettségének megszerzésére képesíti. Ezt az általános műveltséget az összes diszciplinák harmonikus együttműködése adja meg. Annak, aki a középiskolai oktatás kérdéséhez irányítólag hozzá akar szólni, nem szabad soha elfelejteni, hogy ennek eredménye a pozitiv tudáson kívül erkölcsi hatásban is nyilvánul; a tudás a felsőbb iskolai tanulmányokra képesíti az ifjút, az erkölcsi hatás pedig gondolkodását irányítja, következtetéseiben vezeti, itéleteit alakítja és jellemének alapvonásait teszi. Ha a gimnáziumi oktatás ezen eredménnyel jár, akkor tanrendszerünkkel meg lehetünk elégedve; hogy valóban jár-e vele, azt vitatni lehet, de hogy ezen eredményt mai tanrendszerünk mellett el lehet érni, azt abiturienseink nagy számának alapos képzettsége bizonyítja.

Nem állítom, hogy tantervünk, tanítási rendszerünk minden kritikán felül áll. Sőt épen mi tanférfiak fáradozunk azon, hogy hiányait pótoljuk s egyes elavult intézmények helyébe jobbakat állítsunk. Szivesen vesszük a jó tanácsot, bárhonnan jön, csak vonat-

kozzék konkrét dolgokra és igazán érzett bajokra. Míg azonban e tanácsok csak általánosságokban mozognak, egész — rossznak mondott — iskolai rendszerünkre vonatkoznak, addig figyelembe nem vesszük, mert nem vehetjük.

Az iskolán kívül álló, ha még oly tudós is, nem hivatott arra, hogy a középiskolai tanítási rendszer fölött egyszerüen pálcát törjön; mert nincsenek oly tapasztalatai, melyeknél fogva azt a maga belső és külső összefüggésében áttekinteni tudná.

Hogy az iskolai tanítás sikerének biztosítása mily nehézségekbe ütközik, annak bizonyítására egy példát hozok fel.

Kormány, szülő, tanár, sőt minden gondolkodó ember, ki a tanügy iránt érdeklődik, tisztában van a *fokozatos szelekció* szükségességével. Mindenki hangoztatja azt a senki által kétségbe nem vont igazságot, hogy a tanulókat már az alsóbb osztályokban kell megrostálni és hogy a felsőbb tanulmányokra nem alkalmas tanulókat már ideje korán kell a gyakorlati pályákra terelni.

Ezen elv következetes alkalmazása mellett a felső osztályokban, de különösen a VII., VIII. osztályban és így az érettségin is csak ritka kivételkép kellene bukásnak történnie.

Az évvégi Értesítők áttekintése azonban az ellenkezőről győz meg. A felsőbb osztályokban is a bukott tanulók $^0/_0$-a igen nagy, de mindenesetre nagyobb, mint a fokozatos szelekció következetes keresztülvitele mellett lennie kellene.

A nagyközönség hajlandó ennek okát pusztán a tanárokban keresni, pedig száz oka van ennek s ezekből 99 a szülőkre esik. A szülők azok, akik érthető elfogultságból gyermeküket, bármily korlátolt tehetségű is, iskolába, még pedig leginkább gimnáziumba járatják. Ez idézi elő az osztályok túlzsúfoltságát, mi egyrészt a haladást akadályozza, másrészt a tanulók előmentelének helyes megítélését megnehezíti. Már ez oknál fogva is megtörténik, hogy egyikmásik tanulóról csak a magasabb osztályokban győződik meg teljesen a tanár, hogy tudományos pályára nem való. Hány tanulót bocsátunk át a szülők azon kérelme és határozott igérete folytán, hogy csak 4 (később 6) osztályt akar fiával végeztetni, azután mégis tovább taníttatja. Hány tanuló végzi az iskolát folytonos javításokkal, osztályismétlésekkel és iskolaváltoztatással.

Ez az utóbbi megérdemli, hogy pár szóval többet is mondjunk róla. Alig van intézet, melynek szellemi színvonalát a *vándortanulók* le ne szállítanák. Ha a fokozatos szelekció és az erre vonatkozó kormányrendelet szemelőtt tartásával valamely intézet a IV. osztályból csak azokat bocsátja is fel, akiket a felső tanulmányokra képeseknek tart, mégsem éri el célját, mert a más intézetekből elzavart tanulók ismét leszállítják az osztály színvonalát. Ezek a vándortanulók többnyire ismétlők; de akadnak közöttük olyanok is, akik egy, vagy két tárgyból javítottak. Ők tudják, hogy miért hagyják el az intézetet s mennek máshová, de mi is sejtjük. És itt rá kell mutatnom egy nagy gyöngeségünkre. Talán országszerte otthonos az a szokás, hogy az olyan tanulókat, akiktől meg akar valamely

intézet szabadulni, részben félreértett humanizmusból, részben a szülők társadalmi állására való tekintetből, vagy egyéb okból áteresztik ugyan a javító vizsgálaton; de csak azon föltétel alatt, ha más intézetnél fogják tanulmányaikat folytatni. A vándortanulók létszámát tehát magunk fokozzuk. Ezen szokást meg lehetne szüntetni, csak ki kellene mondani, hogy minden intézet köteles a maga tanítványait fölvenni és mindaddig megtűrni, míg a törvény értelmében joguk van iskolába járni. Csak akkor válik lehetővé a fokozatos szelekció elvének keresztülvitele, ha ritkább lesz az iskolacserélés s csak akkor fog lehetni az iskola működésének sikerét igazán megítélni, ha meg nem zavarják munkáját s le nem sülyesztik színvonalát a más intézetektől elzavart vándortanulók.

Azért hoztam fel e példát, hogy kimutassam, milyen nehézségekbe ütközik még az oly általánosan igaznak ismert elvnek keresztülvitele is az iskolai életben, mint a fokozatos szelekció. Könnyű azt kimondani, s halljuk is mindennap, hogy a tanulókat már az alsó osztályokban kell megrostálni, a magasabb osztályokban nem szabad buktatni, de nehéz azt keresztül vinni. S így vagyunk a legtöbb tanügyi kérdéssel. Mi, tanárok, ösmerjük az ily kérdések nehézségeit, más, sokszor nem is tőlünk függő dolgokkal való kapcsolatát, az iskolán kívül állóknak azonban természetesen alig van ezekről tudomásuk. Azért mi kellő óvatossággal, a nagyközönség pedig bámulatos könnyüséggel bánik el velük. Azért mondom, hogy a nagyközönség köréből jövő jelszavakat, ha azok még oly tetszetősek is, csak annyiban vehetjük figyelembe, amennyiben konkrét dolgokra, igazi bajokra vonatkoznak. A kritikát szivesen vesszük, a támadásokat pedig eltűrjük. De minden kritika és támadás dacára haladunk a magunk útján: ifjainkból hazaszerető, tiszta erkölcsű, kötelességtudó és tudományosan képzett honpolgárokat nevelünk.

Ezzel a gyűlést megnyitom.«

Vozáry Gyula indítványára az elnöki megnyitó-beszédért, mely oly sok fontos és szélesebb körben elterjedésre méltó eszmét és szempontot tartalmaz, a közgyűlés jegyzőkönyvi köszönetet szavazott az elnöknek.

II. A kör múltévi működését ismertető titkári jelentés után, melyet tudomásul vettek,

III. a pénztáros számolt be a kör vagyoni helyzetéről. A tiszta vagyon 280 K 19 f. A számvizsgálók véleménye alapján a közgyűlés a felmentvényt megadta.

IV. *Klauber* Frigyes »*A stílustanítás eszközei*« cimen tartott azután felolvasást, melynek eszmemenete a következő:

A felolvasó abból indult ki, hogy a stílustanításról írni csaknem oly nehéz feladat, mint magáról a stílusról. Senecától kezdve, aki az oratiót »vultus animi«-nek nevezte, Buffonig, aki az ismert »Le style s'est l'home mème« meghatározást adta, a stílus fogalmát sokféleképen magyarázták. Az bizonyos, hogy nem konkrét ismeret, hanem inkább mesterség, mely a művészet magaslatáig emelkedhetik. A nyelv művészete, amely egyrészt a képzeletek számától, komplexu-

mától, másrészt a fantázia erejétől függ. A beszélő vagy író lelkülete sajátos színt ad a stílusnak, az eszmék változatossága »le mouvement des idées« pedig ép oly szükséges, mint a szókincsben való teljes jártasság. Aki tehát szép stílusra akarja növendékeit megtanítani, annak magának kell első sorban jó stilisztának lenni. Ezután arról szól felolvasó, hogy napjainkban sok a panasz a középiskolát végzett tanulók gyenge írástudása miatt. Szakemberek ajkán is felhangzik a panasz, hogy sokan öt sort alig tudnak szépen megfogalmazni. A felsőbb és szakiskolák még kevesebbet törődnek a stílus fejlesztésével. A középiskolára vár a feladat, hogy tanulóit a nyelvi előadás és írásbeli fogalmazás terén minél tökéletesebben kiképezze. Példát vehetünk a franciáktól, akik erre kiváló gondot fordítanak. Tanárképző-intézetükben, az »École normale superieure«-ben az összes tanulmányokat a francia nyelv köré csoportosítják, a görög és latin nyelvi tanulmányokat francia nyelvtanítás érdekében hasznosítják. Nálunk is a régi és az új Utasítások erősen hangsúlyozzák a magyar nyelv közvetlen kapcsolatát a többi tárgyakkal, de nálunk ezen elv még nem ment át annyira a köztudatba, mint a franciáknál. Ezután az elméleti, majd a gyakorlati stílustanításra került a sor. Tantervünk a stílus-elméletet a negyedik osztály magyarnyelvi anyagául tűzi ki. A stilisztika azonban, mint formális disciplina, öncél nem lehet. A stilisztikai tanítást tehát nem szabad elválasztanunk az osztály költői olvasmányától, Tolditól, melyet *Kármán* oly finom pedagógiai tapintattal hozott be középiskoláinkba és épen azon a fokon, amelyen a gyermeki lélek a legfogékonyabb. A »Toldi«-n tanítsuk meg nyelvünk szépségeit, hangulatosságát és fordulatosságát. A tanítás induktiv legyen, a kézikönyv csak a rendszeresítésre szolgáljon.

A gyakorlati stilisztikai tanítás nem szorítkozhatik csupán egy vagy egyes osztályokra, az egész középiskolai oktatáson keresztül kell annak folynia. Az alsó három osztályon keresztül mondatok szerkesztésével, átalakításával, olvasmányok tartalmi reprodukciójával vezessük tanítványainkat a stilizálás műhelyébe. A helyes, hangsúlyos olvasást, illetve olvastatást nem lehet elhanyagolni, az olvasmányokból házi feladatul tartalmi kivonatokat készíttessünk és az anyanyelv tanításában legyen irányadónk Salamon Ferenc, aki szerint e téren az iskola feladata az, hogy az ösztönszerüleg élő nyelvérzék nyilatkozatait az értelem rendező és elemző szabályai alá vegye. A felső osztályokban a házi olvasmányoknak jut nagy szerep és jelenlegi tantervünk tervszerüen állította össze ezek jegyzékét. Szükséges is, hogy kiváló, a mostaninál még több gondot fordítsunk nagy magyar nyelvművészeinkre. Pázmány, Mikes, Faludy, Vörösmarty, Jókai stílusa folyton folyvást tanulmányozandó és tanítandó. Ezen írók műveinek olvasása a legjobb eszköze a fogalmazás-tanításnak. Az írásbeli dolgozatokra térve át, szerző felhívja a kör figyelmét Weszely Ödön kitünő dolgozatára, amely sok becses utbaigazítást nyújt. A maga részéről feltétlenül szükségesnek tartja, hogy egy iskolában egyféle helyesírás alkalmaztassék. A helyes tétel-kitüzés egyik feltétele a dolgozat

sikerének. A dolgozatok vagy az olvasmányokhoz fűződjenek vagy a közös szemlélethez. A fiúknak legyen alkalmuk arra, hogy magukat a stílus összes fajaiban gyakorolják. A dolgozatok kijavítása egyik legnehezebb feladatunk. Egyes tanároknak havonta 300—400 dolgozatot kell kijavítaniok. Helyes, ha az írást követő órán javíttatunk, amikor még élénken emlékeznek mindenre, amiről írtak. Ideális javítás az volna, ha minden fiúval külön-külön megbeszélnők a hibákat; annyit azonban sohasem mulasszunk el, hogy a legfontosabb hibákat csoportosítsuk és megbeszéljük. A felolvasás befejező részében a felolvasó arról szólt, hogy mily részük lehet a többi tantárgyak tanítóinak a szép stílusra való nevelésben, majd az önképző körök szerepéről szólt erre vonatkozólag, legvégül pedig indítványozta, hogy kéressék fel az egylet igazgatósága, hogy hajtsa végre azon határozatát, melyet az 1898-ik év december 28-án tartott ülésén hozott, t. i. azt, hogy a középiskolát végzett tanulók számára stilisztikai képzettségük bebizonyítására olynemű versenyeket rendez, minőket évenként a mathematika köréből szoktak rendezni.

Az előadást hosszú és beható vita követte. *Nyers* Károly a stílustanítás fontos és hathatós eszközének tartja az *Utasítások* abbeli tanácsának megfogadását, hogy minden szakú tanár tekintse magát egyúttal a magyar nyelv és stílus tanárának is. *Bulyovszky* mathematikus létére is kevesli a magyar nyelvi és irodalmi órák számát, ami miatt nem is lehet igazán gerince e tárgy a középiskolai oktatásnak. Kifogásolja a tanításban a sok biografiát. *Sirokai* Albert szerint a régi, valamint jelenben a református és szerzetes-iskolák több eredményt tudnak felmutatni a stílustanításban. Nem tartja helyesnek, hogy a magyar nyelvet sokszor nem szakember tanítja. *Mazuch* Ede nem teszi magáévá azt a nézetet, hogy a stilizálás tekintetében a mai iskola elmaradt volna a régitől. Minden jogos panasz mellett is el kell ismernünk e téren is a haladást. A mai dolgozatok tárgya, formája változatosabb, methodikus kezelésök minden esetre javult a múlthoz képest, és a gyengék mellett szépszámú ügyesen fogalmazó tanulónk van. A felolvasó azon állításával szemben, hogy kiváló prózaíróink nem részesülnek kellő méltánylásban a stílustanítás keretében, csak a tanítás tervére utal, mely szerint Pázmánytól kezdve minden számottevő szónokunk és szépprózaírónk kellő helyen és megfelelő tárgyalásban részesül, műveik iskolai és házi olvasmányokul szolgálnak. Ezek mellett hiánynak tartja, hogy a felolvasó előadása címének megfelelőleg nem fejtette ki eléggé behatóan az iskolai olvasmányok tárgyalását a stílusfejlesztés szempontjából, alig szól az írásbeli dolgozatok stilisztikai értékesítéséről. Az önképzőkör szerepét a stílusfejlesztésben szintén csak érinti, a szóbeli szabadelőadásokat pedig meg sem említi, jóllehet ezek mind hatásos eszközei a stílusfejlesztésnek. Nem terjeszkedik ki az ifjúsági könyvtárak berendezésére, s több ilyen, a stílustanítással összefüggő dolog hiányzik a felolvasásból. Bulyovszkyval együtt ő is helyteleníti a pusztán csak száraz életrajzi adatokból álló tanítást, de kétségbe vonja, hogy a magyar nyelv tanárainak

java része így járna el. — *Könye* Nándor a zenetanítók methodikáját ajánlja a stílustanítóknak és olvasókönyv-szerkesztőknek: a könnyűről a nehézre való fokozatos átmenetet. Az olvasmányok nagy része nehéz és nehézkes. Az egyes tantárgyak definicióiban is nagyon hiányzik a fokozatosság. — *Telkes* Sándor a stílustanítás szempontjából nagyon fontosnak és kiemelendőnek tartja azt, hogy az idegen nyelvek tanárai ne csak a szöveg megértésére, hanem magyaros, az eredeti gondolatot stíláris szépségeivel együtt visszatükröztető fordítására is törekedjenek. Mert ha az idegen nyelvek tanárai megelégednek pongyola, puskastílű fordítással: akkor amit ezek a tanulók stílusán átlag heti 12 órán rontanak, azt a magyar nyelv tanára heti 3 órában nehezen hozhatja helyre. — *Vozáry* Gyula nézete szerint is — fajdalom! — a stílustanításnak nincs elég sikere. Nem is említve az előtte szólók panaszait, csak annyit mond, hogy a stílus tulajdonságait a felsőbb osztályú tanulók már egészen elfelejtik. Nem kívánja ugyan, hogy az ú. n. ornata syntaxis mindennemű szabályára kiterjeszkedjék a stílus tanítója, azonban kívánatos volna, hogy a tanulók a trópusok, alakzatok felismerésén kívül kivált a magyar nyelv idiotizmusait mélyebben bevésnék emlékezetükbe s alkalmaznák írásbeli dolgozataikban. Szerette volna, ha az értekező az egyes osztályokon végig menve a fogalmazás tanításának gyakorlati eszközeiről fokozatos képet nyujtott volna; hiszen a retorika és poétika tanításánál, sőt az irodalomtörténeti olvasmányok fejtegetésénél is ki kell emelni a stílusnak a gondolatokéval együtt mutatkozó szépségeit. — Lelkesíteni kell a tanulókat arra, hogy gondolataikat ne csak érthető, szabatos és jó magyar nyelven, hanem egyszersmind csinosan, ékesen, szépen fejezzék ki s tegyék papirosra. — *Gedai* József Mazuch Edével együtt azt tartja, hogy nincs oka a mai iskolának a régivel szemben restelkednie a stílustanításban elért eredmény miatt. A régi iskolának alig volt egyéb feladata, mint az eloquentia tanítása. A mai iskola írásbeli feladatainak tárgyai sokkal pozitivebbek, szemléleten vagy legalább is olvasmányokon alapulók, szóval kevésbbé hazugok, mint a régieknek általánosságok terén mozgó tételei, moralizálásai, sokszor adott, merev szerkezet alapján (chria).

A felszólalások után az előadó reflektált az egyes megjegyzésekre. Nem úgy van, amint Bulyovszky mondotta, hogy az irodalomtörteneti tanítás csak biografiai és bibliogrfiai adatok száraz összeállítása és előadta, miként folyik le nála, a 8. osztályban egy magyar irodalmi óra, amelynek egy része mindig olvasása a tárgyalt író valamely költeményének vagy nagyobb műve egyes legjellemzőbb részének. Régibb írók, krónikák átdolgozását Mazuch-chal együtt szóló is szükségesnek tartja és ezekre mintául állítja oda Kármán régibb olvasókönyveit.

Schürger Ferenc elnök összegezvén a mondottakat, örömmel konstatálja, hogy Klauber Frigyes tanulmánya érdekes és tanulságos eszmecserére adott alkalmazást, miért is a felolvasónak a kör nevében elismerést és köszönetet indítványoz. Ő is abban a véleményben

van, hogy az ujabb tanterv és Utasítások szerint a nemzeti eszme és ennek kifolyása gyanánt a magyar nyelv és irodalom a mai középiskolai tanítás gerince. Kivihetetlennek tartja, hogy már az I. osztálytól fogva a magyar nyelv tanítása csak szakember kezében legyen, mert ez beleütközik azon nem csekélyebb fontosságú elvbe, mely a rokontárgyak egy kézben való csoportosítását követeli. Elégnek tartja, ha a IV. osztálytól kezdve veszi át a szaktanár. A megbeszélés alatt az írók életrajzi tárgyalása iránt bizonyos kicsinylést vett észre; szerinte e téren nem szabad túlzásba menni, mert sokszor az írók műveinek épen az életrajzok a legfőbb magyarázói.

A közgyűlés *Klauber* Frigyesnek érdekes és tanulságos felolvasásáért jegyzőkönyvi elismerést és köszönetet szavazott.

V. *Sirokai* Albert indítványozza, hogy az okleveles helyettes tanárok, kik különben is ugyanazt a munkát végzik, amelyet a rendes tanárok végeznek, szintén tegyenek esküt. Ezzel elérnők azt is, hogy vasuti igazolványhoz jutnának. — Elfogadtatott.

Az elnök indítványára a közgyűlés a szokásos 20 koronát az idén is megszavazza az Országos Tanáregyesület segélyző-alapjának.

VI. A tisztújítás eredménye: Elnök: Schürger F. Alelnökök: Bohner I., Nyers K., Románecz M. Pénztáros Rodt L. Titkárok: Azary M., Gedai I., Pogány Gy. A kör képviselői az országos választmányban: Bohner I., Nyers K. és Románecz M.

A közgyűlést társasvacsora követte.

Gedai József,
a kör titkára.

Eperjesi Kör.

(A kör 10 éves fennállása. — Számtani próbatanítás megbeszélése. — Hazafias emlékünnepek.)

Az Eperjesi Kör f. é. október hó 28-án tartotta ez évben első gyűlését *Jakobei* Dezső kir. kat. főgimn. tanár elnöklete alatt. Az elnök üdvözölvén a megjelent tagokat, megemlékezik a kör tízéves fennállásáról. A kör az 1895-iki év őszén alakult s csendes, szerény, de elég változatos irányú tevékenységével a nemzeti közművelődésnek, a közügynek iparkodott hasznára válni. Népszerű felolvasásaival — melyeknek jövedelme egyformán oszlott meg a helybeli két intézet között — egy már több ezer koronára rugó tanulmányi kirándulóalapot teremtett meg szegény tanulók segélyezésére. Haladjon a kör a megkezdett úton tovább is előbbre. A magyar nemzeti műveltség és munkásainak éltetésével az elnök az ülést megnyitja.

Azután áttért a Kör az ülést megelőző tanítási óra megbeszélésére. A próbatanítást *Peskó* Ödön koll. főgimn. tanár mutatta be, melynek tárgya a részvényszámítás volt.

Először az előadó ismerteti meg röviden követett eljárását. A váltóról tanultak összefoglalása után áttért a részvényre s a vele kapcsolatos fogalmak meghatározására s azután megfejtetett a tanulókkal egy pár példát, melyek ezen fogalmak begyakorlására vonatkoztak.

Szerinte nehézkesen ment itt az induktiv módszer keresztülvitele, minek okát abban látja, hogy a tanulóknak az értékpapirokról még nagyon kevés ismeretök van.

Jakobei Dezső nehézséget látott a fogalmak meghatározásánál s célszerübb lett volna a tanulóknak egy részvényt megmutatni.

Vujsz János szerint, helyesebben járt volna el az előadó, ha a részvénytársaságokból kiindulva tért volna a részvény fogalmának meghatározására.

Dr. *Wallentinyi* Samu a követett módszerrel teljesen egyetért, de a részvény, az árfolyamérték s a többi fogalom meghatározása nem sikerült eléggé. Az eredmény rögzítése sem volt helyes. Célszerű lett volna az eredményt írásba foglaltatni, mert a tanulók csak nehezen tartják meg e fogalmakat, amint ez észrevehető volt. A példák sem voltak szoros kapcsolatban a hallott fogalmakkal s azért jó lett volna, ha az előadó maga készített volna ily példát. De mind e hibák a tárgy nehézségével függnek össze.

Bayer Róbert szerint könnyebben ment volna a részvény fogalmának meghatározása, ha az előadó — az értékpapirokról lévén szó — megemlítette volna, hogy hitelező lehet: egy ember, egy társaság s végre az állam.

Még *Perényi* Vilmos és *Szutárisz* Frigyes hozzászólása után a kör köszönetet szavaz az előadónak a próbatanítás megtartásáért s felkéri a latinszakos tanárokat, hogy vállalkozzék valamelyik a felsőbb osztályban egy ily órának megtartására.

A múlt évi számadások átvizsgálására kiküldött bizottság és a folyó évi felolvasások tervezetéről szóló jelentésnek tudomásul vétele után *Jakobei Dezső* elnök egy indítványt terjeszt elő, melynek megvilágítására a következőket mondja:

»Egy régi históriás ének kezdő sora jutott eszembe »Emlékezzünk régiekről«. Ezt különösen nekünk, magyaroknak kell emlékezetünkbe vésnünk, hogy a magyar nemzet jeleseinek érdemeit sohase felejtsük el. A múltnak tudása a jövőnek biztosítása: a történetünk jelesei iránt érzett hálát és lelkesedést mi tanárok ápoljuk az ifjúságban; mi neveljük benne a jellemet, amely tűrni és dolgozni tanul; mi vezetjük a nemzeti géniusz forrásához a jövő nemzedéket azzal, ha történetünk fényes csillagainak világítását követjük. Az iskolai ünnepélyek sorában emlékezzünk meg tehát hazánk két kitünő fiáról, kik mint nemzeti hősök halhatatlanok: Árpád, a dicső honalapító, a nemzeti félisten, a mitológiai hérosz az egyik; Bocskay István, a magyar alkotmány- és vallásszabadság önzetlen hazafia, ki a már szervezett, de veszélyeztetett magyar intézményeket, nemzeti szellemet biztosította, a másik.

Áldjuk emlékét, neveljük példájával ifjúságunkat a magyarság igaz szeretetére!« Indítványa a következő:

»Kérje fel az Eperjesi Kör az Országos Tanáregyesület Elnökségét, illetőleg választmányát, hogy felterjesztést tegyen a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz, hogy Árpádnak, hazánk megalapítójának, halála ezeréves fordulója alkalmából 1907-ben, Bocskay

István, kitünő szabadsághős és alkotmányvédő hazafi halálának 300 éves fordulóján 1906-ban a minisztérium az ország összes tanintézeteiben hazafias ünnepet rendeztessen«.

A kör helyeslőleg tudomásul veszi az indítványt.

Teltsch Kornél,
a kör e. i. jegyzője.

Debreceni Kör.

(A tanulók idegennyelvű levelezése. — A magyar írásbeli dolgozatok.)

A debreceni kerületi kör november 4-én Dóczi Imre elnöklete alatt felolvasó-gyűlést tartott. Az előző gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése után dr. *Horvay Róbert* szabad előadást tart *a tanulók idegennyelvű levelezéséről.* Vázolja azon nehézségeket, melyekkel a magyar gyermeknek meg kell küzdeni, ha a mienktől annyira eltérő szerkezetű indógermán családbeli nyelvet akar megtanulni. Sajátos politikai viszonyaink s még inkább az abból eredő társadalmi balfelfogás is — sajnos — illetéktelenül gátat emelnek az iskolai német nyelvtanítás elé. Azért az iskolának minden, bármily csekélynek látszó eszközt is meg kell ragadni az eredmény fokozására.

Igen hathatós eszköz, de amely nálunk most már csakis az elemi iskolai korban igér sikert, a gyermekek kicserélése egy-két iskolai évre. Már a középiskolai tanulmányokat nem igen szakítják meg a növendékek ily cserével, s a nyelvgyakorlásnak abban a korban már nagy akadálya az is, hogy a serdülő fiú nehezen társul az idegen családdal, melynek körében pedig sokkal tovább haladna a német nyelvben, mint az iskolában. Azt az eszközt, melyet Kálmán Miksa tagtársunk ajánlott az idei pécsi közgyűlésen, több oknál fogva kevesen fogják igénybe vehetni.

Nagyobb nehézség és költség nélkül volna megvalósítható és úgy nagyobb körre is kiterjeszthető a nyelvgyakorlásnak az a módja, melyet a külföldön »*a tanulók nemzetközi levelezése*« néven körülbelül nyolc éve nagy arányban gyakorolnak. Ezt az intézményt részletesen ismerteti *Markscheffel: Die internationale Schülerkorrespondenz* című füzete. Azonkívül *Moritz Hartmann* tanár, a lipcsei *Zentralstelle für internationalen Briefwechsel* nevű címközvetítő állomás vezetője, évről évre jelentést közöl az ügy fejlődéséről *Die neueren Sprachen* című folyóiratban, legutóbb az idei októberi füzet 365—376. lapjain. Mindakét helyen bő levélmutatványok s a vezető tanárok véleményei is vannak közölve. Hogy a külföldön mennyire elterjedt már ez a levelezés, mutatják a következő számok: 1897-től 1905-ig Lipcsében jelentkezett 428 német, 306 francia, 129 észak-amerikai, 69 nagybritanniai, 30 osztrák iskola címek kicserélése végett; a németországi jelentkezők összes száma ezen idő alatt 16,872; a legutóbbi évben is 2000-nél több német tanuló kért francia vagy angol levelezőtársat. Ezekben a számokban nincsenek benne az angolok és franciák között közvetetlenül létrejövő összeköttetések.

Azok a tanárok, akik az egyes intézetekben a levelezést vezetik, általában szép eredményekről számolnak be.

A nyelvgyakorlásnak ezt a német kellő átalakítással 1905 elején az előadó a debreceni reáliskola tanári testületének hozzájárulásával nálunk is meghonosította. A VII. és VIII. osztály 40 növendéke közül 12 jelentkezett. Később a kegyesrendi gimnáziumban Vittkó József tanár szintén szerzett néhány hívet az eszmének. Levelezőtársak voltak a *segesvári* és *medgyesi* ág. ev. főgimnázium VII. és VIII. osztály növendékei dr. Gross József és Kartmann János, meg Jekeli Hermann tanárok vezetésével. A levelezni óhajtók mindig a tanárnál jelentkeznek; ő adja vagy tagadja meg az engedélyt és ő ád címet; az iskolák vezető tanárai közlik egymással tapasztalataikat. Az első levél vagy levelek anyanyelven irandók s csak később történhetik a levelezés az idegen nyelven, vagy teljesen, vagy az anyanyelven felváltva. Ez egyéni dolog, amelyben a tanár mindig figyelemmel van az illető fiú természetére és képzettségére. Az elküldött leveleket az előadó nem ellenőrizte, hogy a közvetetlenség hamarább kifejlődhessék. De a kapott leveleket a fiúk mindig elhozták elolvasásra és azt a levelezőtársak tudták is. Kifogásra eddig semmi ok nem volt. A fiúkkal meg lehetett értetni, hogy miért és mire kell minden levélben vigyázni: nem csak a magok és az iskola jó hírére, hanem a magyarság becsületére is. A levelezés tárgyát adták: tanulmányok, olvasmányok, kirándulások, szünidei élmények, tornaverseny, helyi s esetleg családi viszonyok, iskolai ünnepek stb. A felügyelet könnyítésére a levelek mindig az iskolába címzendők. Legtöbbjét az egész osztály is elolvasta. A tárgyi vagy alaki szempontból kiválóbbakról a tanár számára másolatot készített a címzett, s ezek az osztályban megbeszélés tárgyául is szolgáltak. Az anyanyelven írott levélből a címzett sok oly kifejezést tanulhat, melyek a tanításban ritkábban fordulnak elő; sok eltérő vonását ismerheti meg a szász iskolák életének; ez természetesen külföldi levelezésben még sokkal inkább megtörténhetik; az idegen nyelven írott levelek javítás után visszamentek a feladóhoz, aki így a javításnak hasznát vehette. Nem kicsinylendő az a haszon sem, hogy a hosszabb levelezésből kifejlődő barátság az iskola határán túl is megmaradhat, egymás meglátogatására vagy együttes külföldi tartózkodásra is vezethet. Milyen könnyen történhetik pl. az, hogy egy erdélyi fiú a nagy szünidőre Debrecenbe jön vagy megfordítva!

Mindezeket a főbb elveket s tapasztalatokat Horvay Róbert a debreceni reáliskola múlt évi értesítőjében is közzétette (57—59. lap). A levelezés most is folyik.

A felszólalók elismerésöket fejezik ki az előadónak, hogy az eszmét megvalósítani igyekezett. Az eszmecsere révén azt a kérdést fejtegették pro és kontra, vajjon azonnal idegen nyelven induljon-e meg a levelezés, vagy először anyanyelven, s később térjenek az idegenre. Az első vélemény nyert többséget.

Majd *Barcsa János* dr. olvassa fel: »*A középiskolai magyar írásbeli dolgozatok tárgyköre és kezelésmódja*« című dolgozatát.

Az 1903—4. évi gimnáziumi értesítőkben közölt magyar írásbeli dolgozatok címeit áttanulmányozván, tapasztalatainak végeredményét összefoglalja. A tételek legnagyobb része a négy felső osztályban a magyar irodalmi tanulmányokkal függ össze. Ez természetes és helyes eljárás, de csak némely intézetekben szoktak, s ott is különösen csak a VII—VIII. osztályban történelmi és természettudományi, s esetleg lélektani tételt is kidolgoztatni. Néhol természetrajzi, művészeti, sőt egy helyen egészségtani tétel is volt. Az írásbeli tételek közt legtöbb alkalmas a megfelelő osztály számára úgy színvonalát, mint érdekességét tekintve, de sok gyenge, hálátlan tételt is lehet olvasni. Baj, hogy némely tanár oly tételt is dolgoztat, mely csak az ő speciális érdeklődési körébe tartozik. A dolgozatok száma 7 és 14 közt változik osztályonként. Fontosnak tartja, hogy a tanár úgy válassza meg a tételt, hogy az a négy felső osztályban már ne reprodukció, hanem produkció legyen, de ez nem zárja ki azt, hogy a tanár a szempontok és a forrásmunkák kijelölésével a munkát meg ne könnyíthetné, a dolgozat az iskola és a tanuló értelmi színvonala szempontjából így is produkció. De szükséges, hogy a tanuló tisztában legyen az anyaggal, melyről irni akar, ezért kell a tanuló tananyagából meríteni az írásbeli dolgozat tárgyát, s a tanulók különböző hajlamainak megnyilvánulására azáltal is alkalmat adni, hogy az írásbeli tételeket a többi tantárgyak köréből is vegyük. Ezáltal az írásbeli dolgozatok iránt a többi szaktanárok érdeklődését is megnyerjük. Óhajtaná, hogy minden szaktanár tárgyának valamely kisebb körét bevégezvén, az összefoglaló ismétlést írásbeli dolgozattal tegye gyümölcsözőbbé; most a túlterhelés miatt ez nem lehetséges, bár több helyen szokás (a reformátusok konventi tanterve ilyen dolgozat iratását a történelemtanárnak ajánlja). A magyar irodalom tanárai túl vannak terhelve az írásbeli dolgozatok javításával. Úgy a tanárok túlterhelésén, mint a magyar írásbeli dolgozatok szakszerüségén sokat segítenénk, ha a magyar nyelv és irodalom tanárai csak a magyar nyelvi és irodalmi tárgyu dolgozatokat iratnák, a többi szaktanárok pedig, az egy osztályban tanító tanárok közös megbeszélése alapján a magok tantárgyaiból a nagyobb ismeretkörök összefoglaló ismétlésével kapcsolatban készíttetnének előre meghatározott időben írásbeli dolgozatot. Így szakszerübb is lenne, a magyar nyelv és irodalom tanárai sem lennének túlterhelve. Az írásbeli dolgozatok kezelésének ez a decentralizálása a szakszerüség szempontjából sem ütközik akadályba, mert minden tanár képesítve van a magyar nyelv tanítására, amint ez a tanári alapvizsgálat követelményeiben világosan kifejezést nyer.

Élénk megbeszélés követte a felolvasást, melynek eredményekép az elnök kimondja, hogy a magyar dolgozatok tételeinek kijelölésénél ne az egyéni belátás érvényesüljön, hanem nyujtassék mód a tanártársaknak is a hozzászólásra. Mindez pedig a módszeres tanácskozásokon keresztülvihető. A felolvasónak köszönetet mond, mert a magyar iskolákra nézve csakugyan fontos tárgyat hozott dolgozatával a gyűlés elé. A gyűlés ezzel véget ért.

Eberhardt Béla,
a kör titkára.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

XXXIX. évf. 1. kérdése. *a)* Az írásbeli érettségi vizsgálaton magyarból idegen nyelvre fordítandó szöveg nem lehet egészen elemi, és azért előfordulhat benne egy-két olyan kifejezés, melynek megfelelő germanizmusát, illetve gallicizmusát joggal nem lehet megkövetelni az osztály többségétől. Szabad-e ilyenkor a szaktanárnak ezeket a kifejezéseket már a felsőbb hatósághoz felterjesztendő magyar szövegbe beleirni, hogy aztán a szöveggel együtt lediktáltassanak?

b) Vita tárgya volt, hogy ha egy tanárnak a VIII. osztályban két órája volt egymásután, szabad-e neki az írásbeli érettségin két óra hosszat felügyeletet is gyakorolni vagy sem. Mert rendesen azok ügyelnek fel, kiknek abban az időben órájuk volt a VIII. osztályban. Az érettségi utasitásnak az óránként való felváltásról szóló §-a azt hiszem csak azt akarja elérni, hogy egy tanár ne maradjon benn egész délelőtt.

c) Sok tanuló gyorsírással ír mindent, mi nem tisztázat. Irhatja-e így az érettségi írásbeli vizsgálatra a diktált magyar szöveget, vagy a magyar dolgozat fogalmazványát? *h.*

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1905. június 21-étől november 8-ig tagdíjat fizettek:

1893/4—1897/8-ra: Perényi Ferenc.

1898/9-re: Dr. Layer Antal (még 2 K), Perényi Ferenc.

1899/900-ra: Balogh Péter (M.-Sziget, még 3 K), dr. Layer Antal (6 K), dr. Lázár Béla, Perényi Ferenc.

1900/1-re: Balogh Péter (M.-Sziget, 3 K), Kemenszky Kálmán, Perényi Ferenc.

1901/2-re: Centis Henrik (még 6 K), Gaál Lajos (még 6 K), Kovácsy Zoltán (még 3 K), Perényi Ferenc, Simon Géza, Vörös Sándor, Zolnai Gyula.

1902/3-ra: Centis Henrik (I.), Demjén Zoltán (még 2 K), Gaál Lajos (2 K), Káldor Ágost, Király Uzor (2 K), Kovácsy Zoltán (3 K), dr. Negovetich Arthur (2 K), Perényi Ferenc, Pethe Ferenc, Péchy Zsigmond, Ratkovszky Pál (2 K), dr. Urbanek Sándor (I.), Wiesinger Károly (II.)

1903/4-re: Borsody Károly, dr. Csepreghy Kálmán (II.), Demjén Zoltán (2 K), Ecsedi Jenő (0·67), Gallé Gábor, Géresy Imre (6 K), Gömöry János, Hensch Béla, Horváth Lajos, Jakobinyi Péter (2 K), Krantz Béla, Kritza János (6 K), Lomoschitz József (II.), dr. Málly Ferenc (6 K), Markovics Sándor, Marschalko Gusztáv (II.), dr. Mráz Gusztáv (még 6 K), Niedermann Ignác (II.), dr. Pap Illés, Pató János, Perényi Vilmos (még 6 K), Szabó Kázmér (I.), dr. Szőke József (3 K), Szutor Zoltán, Telegdy Bertalan (I.), Wiesinger Károly, Zambra Péter.

1904/5-re: Angheben Albin (2 K), Baczoni Albert, Balassa János, Balló Aurél, Balog Mór, Berkeszi István (I.), Bessenyei Lajos, Bóbita Endre, Bock Gizella, Bodnár Imre, Boga Imre (I.), Bournáz János, dr. Csepreghy Kálmán (I.), Czigler Ignác, Demjanovics Andor, Dörre Tivadar, Dunay Zoltán, Eberhardt Béla, Ecsedi Jenő (3·33), Gelletich Vince (6 K), dr. Gerecze

Péter, Gergelyi György (4 K), Grosz Leopoldina, Habina János, dr. Hajnal Dávid (még 6 K), Hegedüs János, Horváth Balázs, Jakab Ödön, dr. Ilyefalvi V. Aladár, dr. Imre Sándor, Kardos Gyula, Kelemen Ferenc (5 K), Kerecsényi Gizella, Kirchknopf András, Kis György János, Klemens János, Klimó Mihály, Kolacskovszky Elza, Kovács Gergely, Kovácsy Béla, Köblös Samu, Krantz Béla, Krauze Ervin, Krécsy Béla, Kritza István (2 K), Lichtenegger Győző, Marschalkó Gusztáv, Marusák Dániel, Miklós Elemér, dr. Mikó Pál, Mozog István, Mészl Gusztáv, dr. Mráz Gusztáv, Nagy Miklós, Oberle Károly, Oberst József (II.), Orlovszky István, Orosz József, Párkányi Gyula, Perényi József, Perényi Vilmos (2 K), Peskó Ödön, Pech Aladár (még 2 K), Rábold Gásztáv, Rados Ignác, Radvány Anna, Rajner Ferenc, Roboz Andor, Rokszer Ilka, dr. Rorák Imre, Rosztóczy Leó, Schöpflin Géza, Séra Kálmán, Stauffer Elma, dr. Stöhr Antal, Strasser Sándor, dr. Stuhlmann Patrik, Szegfy Ilona, Szeybold Károly, Szikla Gábor, Szirtes Ignácz, Szutorisz Frigyes, Szutor Zoltán, Teltsch Kornél, Themák Ede (II.), dr. Tóth Sándor, Török István (Kolozsvár), Valló Vilmos, dr. Versényi György (I.), dr. Wekerle László (2 K), Wilheim József, Zágróczky Jolán, Zambra Pétr.

1905/6-ra: Acsay Ferenc, Balázsi József, Barczán Endre, dr. Bäumel Ede, dr. Beke Manó, dr. Beöthy Zsolt, Bergmann Ágost, Berky Zoltán Béla, Bermüller Ferenc, dr. Bexheft Ármin, Bittenbinder Miklós, dr. Bódiss Jusztin, dr. Bokor József, dr. Boros Gábor, Bründl Ödön, dr. Burány Gergely, Buzássy Ábel, dr. Császár Elemér, dr. Demeczky Mihály, Dobos Ferenc, Dsida Ottó, Ernyi Gilbert, Faith Mátyás, dr. Finászy Ernő, dr. Fürst Aladár (I.), Gidró Bonifác, dr. Goldziher Károly, Gonda István, Göllner Károly (I. K), Grusz Ede, Gyertyanffy István, György Aladár, György Lajos, Hager József, Halbik Cziprián, dr. Hang Dániel, Haupt Mihály, dr. Heller Bernát, Himpfner Béla, Hofrichter József, dr. Katona Lajos, dr. Kálmán Miksa, Király Emma, Kiszely Géza, Kovács János (Budapest 1. K), Kutlik Endre, Lasz Samu (I.), dr. Lechner László, Lenner Emil, Lévay István, Lutter János, dr. Mattyasóvszky Kasszián, dr. Mázy Engelbert, Miklóssy István, dr. Molnár Samu, dr. Molnár Szulpic, Müller József, Müller László, Námesy Medard, Nátafalussy Kornél, Négyesy László, Orbán Ferenc, Paszlavszky József, Paulovics Károly, Perényi Adolf, Péter János, Pinter Elek, Polgár György, Polgár Sándor, dr. Révai Sándor, Ruzsicska Aurél, Sajó Sándor, dr. Schmidt Márton, dr. Simonyi Zsigmond, Szettner Gyula, Szabó Béla, Szabó Dezső, Szabó Sándor, Szántó Kamill, Szentimrei István, dr. Szerelemhegyi Tivadar (I.), Székely Károly, Széky István, Szőke Béla, Telts Gusztáv, Ternyei Ferenc, Teschler György, Tiber Ágost, dr. Tóth György, Tóth József, dr. Tóth Rezső, dr. Vargha Damján (2 K), Varga Gábor, dr. Varga György, Varga Ottó, dr. Vass Bertalan, Váradi Károly, Váró Ferenc (7 K), dr. Vikol János, Vojnits Döme, dr. Waldapfel János, dr. Wallner Ignác, Weber Jácint, dr. Zoltvány Irén, dr. Zombory János.

1906/7-re: Kovalszky Lajos, Tóth József.

Budapest, 1905. november 8.

(I.) = I. félév. *Müller József,*

(II.) = II. félév. egyesületi pénztáros, (II. ker., Áldás-u. 4.).

Tartalom: *Krónika:* Lukács György miniszter programmbeszéde. Harminc évi tanári szolgálat. *G. K.*-tól. Igazgatói kinevezések. Véglegesítések. Pályázat iskolaszolgai állásra. Gyászrovat. (Harmath Gergely, Császár Árpád.) Új tanári kör. *nl.*-től. A szünidei fürdőkonviktusok bizottsága. *kf.*-től. A székesfőváros iskolakönyvpályázata. Ifjúsági tornaverseny Németországban. *Kemény* Ferenctől. — *Egyesületi élet:* Felhívás az egyesület t. köreihez, a választmányi tagok megválasztása ügyében. Igazgatósági ülés. Köri tudósítások. (Miskolci, kolozsvári, eperjesi, debreceni kör.) — *Kérdések és Üzenetek.* — Tagdíjfizetések és előfizetések jegyzéke. *Müller* Józseftől.

Budapest, az Athenaeum r.-társulat könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 8. szám. 1905. november 26.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

SZEMLE.

Már azon voltunk, hogy a jelen számot lezárjuk, mikor a vidékről, baráti kézből hozzánk jött levél megakasztott ebben. A jelen szám élére az utolsó számban tett igéretünknek megfelelőleg Lukács miniszter programmbeszédének megbeszélését szántuk. Ez igéretünk teljesítését most a jövő számra halasztjuk, mert szükségesnek tartjuk, hogy előbb az említett levél egy kívánságával foglalkozzunk, mely épen ama beszédre, illetőleg a lapunkban való megbeszélésére vonatkozik. Az a levél, mely mint mondjuk, egyik barátunktól és, hozzátehetjük, a középiskola egyik tekintélyes munkásától ered, kinek jó szándékáért őszinte hálával vagyunk, azt kívánja tőlünk, hogy a miniszter beszédének elemzését, méltatását mellőzzük. Hogy közöltük, azt mondja a levél, jó volt, de megbeszélés tárgyává ne tegyük, és bizonyos »tiszteletet parancsoló némaság«ra céloz, mely legméltóbb fogadása volna ennek a beszédnek is. Mondanunk sem kell, hogy barátunk kívánsága a politikai viszonyokkal kapcsolatos, melyeknek súlyát mindenki oly fájdalmasan érzi. E lapok természetesen kizárják a politizálást, mint olyant, de kettő elől nem térhetnek ki. Először az elől, hogy a maguk szerény feladatát a nemzetre nehezedő politikai helyzeten belül ne tisztázzák, és másodszor, hogy általában a tanárok viszonyát a fenforgó politikai körülményekkel szemben világossá tenni ne igyekezzenek.

Nem tartjuk kárbaveszett térnek és időnek, ha e kettős célnak szenteljük mai szemlénk sorait, mintegy prolegomenául a miniszter programmjának megbeszéléséhez, melyet aztán — már térszűke miatt is — csak jövő számunkban közölhetünk.

* * *

E lapok feladata egyebek között az, miként már egy évvel ezelőtt az új szerkesztő neve alatt megjelent első szám hang-

súlyozta, hogy a középiskolára nézve jelentőséges mozzanatokról, melyek nálunk országgyűlésen, minisztériumban stb. felmerülnek, számot adjon, még pedig mindenek előtt megbizható értesítés, majd bíráló hozzászólás dolgában. Hogy a közoktatásügyi miniszter programmbeszéde, melyben ressortja egész köréről és benne a középiskola reformjáról is nyilatkozik, azon tények közé tartozik, melyekkel egy a középiskola aktuális érdekeinek szánt lap kell, hogy behatóan foglalkozzék, az természetes. Normális időkben nem is látna benne senki sem mást, mint e lapok egyik kötelességének teljesítését, sőt, ha nem tennék, feltünő kötelességmulasztást látna benne. De nem élünk politikai tekintetben normális időket. Nagyon is nem. Az ország közérzésének változatai természetszerüleg visszhangzanak a tanárság érzésvilágában is. Hogy a mostani kormánynak és vele együtt a közoktatásügyi miniszternek jöttét nem fogadták kitörő örömmel az ország tanárai sem, az tudvalevő. E lapok — talán először, amióta léteznek — száraz két sorban regisztrálták az új miniszter hivatalba lépését. Minden üdvözlő szótól tartózkodtak. Egyrészt nem volt meg az üdvözléshez a kellő hangulat, másrészt hosszú idő óta ez volt az első eset, hogy olyan férfiú lett miniszter, akinek addig semminemű kapcsolatát a közoktatásüggyel nem ismerte a tanárság. Hogy csak elmaradt az üdvözlés, de keserű szó a tanárság köréből nem hangzott fel: abban bizonyára része volt annak, hogy e férfiú emberbaráti téren már régebben elismerésre méltó munkát fejtett ki, s hogy személyes tulajdonságairól, aki ismerte, csak őszinte tisztelet hangján tudott szólani. E férfiú most hónapok óta vezeti a közoktásügy kormányát, s miután ezen közel félesztendei időt bizonyára arra fordította, hogy ressortjának legfontosabb kérdéseiről tájékozódjék, tanácsosaival azokat alaposan megbeszélje, a maga gondolatkörébe beleillessze, a jövő alakulásokra vonatkozólag magának képet alkosson, célokat kitűzzön és tervet készítsen: most, mihelyt először alkalma volt arra, hogy a nyilvánosság előtt felszólaljon, e képet, e célokat, e tervet bemutatja a nagyközönségnek, azaz az egész nemzetnek. Akármit érezzen is a nagyközönség, vagy a nemzet egy része a közoktatásügyi miniszter, mint a jelenlegi kormány egyik tagja iránt, programmbeszéde az egyetlen forrás, mely a mostani körülmények között tájékoztathatja a közvéleményt a közoktatásügyi kormány terveiről, és egyszersmind az egyetlen alkalom arra, hogy a kormányhoz kívülről a közvélemény bírálata és a szaksajtó nézete eljusson. E bírálat és e nézetnyilvánítás kötelességünk, akármilyen is egyikünknek-másikunknak politikai véleménye vagy érzelme. Sőt minél súlyosabbak a politikai viszonyok és minél több a reájuk vonatkozó honfiaggodalom, annál fontosabb e kötelesség teljesítése. A nemzetnek dolgoznia kell, még akkor is, ha külső-belső szenvedések gyötrik, ha szive sajog és lelke fáj; végeznie kell azt a munkát, melyet nemzeti létének összes feladatai reá rónak. E feladatok sorában a nemzeti közművelődésügy feladatai

a legfontosabbak közül valók, és nekünk, tanároknak, az a hivatásunk, hogy e feladatok teljesítését előmozdítsuk, sőt irányítsuk a magunk munkájával. E munkából kiveszik részüket e lapok is, és mindenesetre kötelességet mulasztanának, ha nem tennék.

E munkára nem szabad hátráltatólag vagy zavarólag hatnia bármely politikai hangulatnak vagy a miniszter iránt való érzésnek. Annál kevésbbé szabad ily érzéseknek engedni, mivel csak a miniszteri munkásság teljes félreismeréséből eredhet az a felfogás, hogy egy miniszteri programmbeszéd csupán a miniszter egyéni vélekedésének a tükre és mint ilyen egyéni megbírálás alá vetendő. Igaz, hogy a miniszter az egész ország előtt személyesen felelős mindenért, amit mond és tesz, de azért sohasem szabad azt elfelejteni, hogy — egyéb tényezőkről nem is szólva — mindenekelőtt az illető egész szakminisztérium gondolkodását és munkásságát mutatja ily beszéd mintegy keresztmetszetben. Azok a reformok, melyekről ily beszéd mint a jövőben létesítendőkről szól, sokszor csak az elődtől, néha nem is az utolsótól, átvett örökségek, melyeket a bureauk homályából napvilágra visz ily miniszteri beszéd, és amelyek már régen túl vannak az előkészítés stádiumán, néha pedig valamely tanácsos régebbi, az egyik vagy másik miniszterelőd erősebb akarata által a megvalósulásban akadályozott kívánságai, melyek most szabadulnak fel — néha a hazai fejlődés tényei láncolatának szükségszerű, másoknak nem is gondolható szemei, vagy pedig valamely külföldi áramlat hozzánk átcsapott hullámának gyűrűi. Csak kevés, néha igen kevés az, ami az ilyen programmbeszédben az illető miniszter egyéni elmélkedésének vagy elhatározásának eredeti terméke. De hiszen így vagyunk minden emberi művel: az ú. n. alkotás többé-kevésbbé előd ök, segítő társak és körülmények munkája, s mint ilyen, mindig történeti megvilágítást követel, mely a legelső mértéket adja a megitéléshez. Ha majd jövőre elemezni fogjuk a közoktatásügyminiszter programmbeszédét, akkor tulajdonképen elemezni fogjuk a mostani — nem máról való — közoktatásügyi minisztérium reformterveit, illetőleg elemezni fogjuk a magyar állam közművelődési munkájának ez idő szerint centrális orgánuma céljait és terveit.

* * *

Utolsó mondatunkkal már kissé érintettük azt a kérdést, hogy milyen lehet egészben véve nekünk tanároknak, viszonyunk a politikai tényekhez. Mi tanárok, mint a közoktatásügy hivatalos munkásai a miniszterben nem láthatunk mást, mint a nemzeti akarat (angol ember úgy mondhatná: a »parlamenti akarat«, mert az angol jogi nyelv szerint a parlament annyi, mint a király, a lordok háza és a képviselőház együttvéve) egyik tényezője által a közoktatásügyi munka élére állított veze-

tőt, akit a közoktatásügy szolgálatában a mi megszabott hivatalos teendőink körén belül tőlünk telhetőleg támogatni kötelességünk. Ez magától érthető. Azaz magától érthető, hogy a tanárságnak minden hivatal- és hivatásbeli kötelességét egy általános politikai okokból előtte nem kellemes miniszter alatt épúgy, ugyanoly szigorú kötelességtudással kell végeznie, egy iotát sem engedve vagy mulasztva, mint az általános politikai okokból legnépszerűbb miniszter alatt, hiszen mi nem minisztert vagy minisztériumot szolgálunk, hanem szolgáljuk a magyar államot, azaz a magyar nemzetet. Állását és kenyerét sem kapja senki közülünk a minisztertől vagy minisztériumtól, hanem mindig csak a magyar államtól, a magyar nemzettől, sőt még amikor valaki közülünk, tegyük fel, személyesen kinevezést kérő vagy kinevezést megköszönő audienciára járul a miniszter elé, még akkor is tulajdonképen nem egy ember előtt alázkodott meg, hanem a nemzeti akaratnak az illető ügyben döntő organuma előtt, azé a nemzeti akaraté előtt, mely kormányférfiakon és kormányokon, sőt kormányformákon túl él és hat, és amely előtt szégyenkezés nélkül meghajthatja magát a nemzet akármely fia, aki egyébként mint férfiú kemény nyakkal és hajthatatlan gerinccel áll minden férfi előtt, legyen bár ez a legmagasabb állású és a legnagyobb hatáskörű. A minisztert hivatalunk és hivatásunk körén belül egész erőnkkel támogatni: ez kötelességünk, nem a miniszter iránt, hanem — függetlenül iránta táplált személyes érzésünktől — a magyar állam, a magyar nemzet iránt. S evvel a határozott, elhajlást nem tűrő tétellel meg is van jelölve kötelességünk határa. Hivatalunk és hivatásunk körén kívül — ridegen szólva — semmi sem kapcsol a miniszter személyéhez, és vele szemben meggyőződésünknek, érzésünknek és magunktartásának teljesen szabadnak és csak lelkiismeretünktől függőnek kell maradnia. Hivatalos életünkben ő a vezetőnk, kinek ebbeli munkánkért felelősséggel tartozunk; de egyébként a közéletben és az irodalomban csak Istennek és lelkiismeretünknek vagyunk felelősek. E szabadsághoz és annak a törvény és a tisztesség határain belül maradó használatához nekünk is, mint e haza minden polgárának, a legteljesebb és legkevésbbé sem csorbítható jogunk van. Végezze mindenki közülünk a maga munkáját hivatalában és hivatásában hűségesen — nehéz időkben a hazának kétszeres szüksége van fiainak hűséges munkájára — és cselekedjék mindenki politikai meggyőződése dolgában érzése és lelkiismerete szerint. Amaz kötelessége, emez joga mindnyájunknak.

* * *

Az előbbi pontban közölt fejtegetéseink folyamán ismételten írtuk e szópárt: »hivatal és hivatás«, mely különben is e sorok írójának kedves kifejezései közé tartozik. De nem használtuk, csak valamely stílusbeli szokásnak engedve, szándék nélkül. Tudvalevő, hogy sokaknak közülünk szorosan hivatalbeli munkakörén kívül

is vannak a tanári, illetőleg a tanügyi hivatással kapcsolatos teendői: megbízások iskolalátogatással, vizsgálati elnökléssel, a közoktatásügyi tanács munkálataiban való részvétellel stb. Mikor a hivatal teendőin kívül a hivatáséiról szóltunk, ezekre gondoltunk. Ezeknek, igaz, nem olyan a jellegük, hogy bárki is hivatalból kötelezhető volna rájuk. Elfogadásuk vagy el nem fogadásuk szabad elhatározás dolga, melyet mindenki a »quid valeant humeri« okos maximája szerint kell, hogy elintézzen. Ha valaki nem érez magában hajlamot, tehetséget vagy erőt az illető munka elvégzésére, ne vállalja el. Ez ily esetben nemcsak joga, hanem egyenesen kötelessége is. De ezt politikai véleménytől vagy politikai izléstől tenni függővé: semmi esetre sem tartjuk helyesnek. Ha valaki pl. éveken át bizonyos iskolák látogatásával volt megbízva, e megbízás visszautasítása az illető részéről azon okból, hogy a mostani kormánytól nem fogad el megbízást, semmiesetre sem helyeselhető. A megbízás személynek szól ugyan, de azonkívül lényegileg semmi személyi momentum nincs benne. A miniszter is persze — a miniszteri felelősség elve értelmében — forma szerint személyesen adja a megbízást, mint ahogyan személyesen intézi a kinevezést és előléptetést, személyesen utalványozza a fizetést, a quinquenniumot stb. De azért a megbízás alapjában mégsem az ő személyétől ered, hanem a magyar államtól, és aki iskolát látogat, tegyük fel, valamely nemzetiségi vidéken, az ott nem a minisztert képviseli, hanem a magyar államot. Nincs is ily esetben semmi személyes érintkezés és semmi személyes jellegű kapcsolat a miniszter és az illető megbizott között s így semmi ok sincs a megbízás visszautasítására. Minél nehezebbek a politikai idők — ezt mégegyszer kell hangsúlyoznunk — minél több aggodalmunk van nemzeti létünket illetőleg, annál erősebben kell megállanunk a magunk helyén, azaz minden olyan helyen, ahová a magyar nemzet, a magyar állam bennünket állít. S tanári hivatalunkban és országos érdekű hivatásunkban ne felejtsük soha, hogy mindig a magyar nemzet, a magyar állam állított bennünket helyünkre és a miniszter erre nézve az államnak csak végrehajtó organuma, mint ahogy ez író kéz végrehajtó organuma lelki szervezetemnek. A végrehajtó organum iránt való érzés miatt ne valljon soha kárt az egész szervezet, a nemzeti lélek ápolása iránt való kötelességünk.[1]

Waldapfel János.

[1] Aki Szemlénk e legutolsó részében célzást lát a kolozsvári egyetem egyik tanárának, Schneller Istvánnak, az ujságokból ismert eljárására, hogy t. i. most visszautasította a néhány felekezeti iskola látogatására vonakozó miniszteri megbizást, melyet máskor elfogadott, annak megmondhatom, hogy csakugyan gondoltam e sorok megírásában Schneller tanárra. Aki pedig csodálkozik azon, hogy e sorok írója most szóvá teszi Schneller Istvánnak egy cselekedetét, holott egy 6 évvel ezelőtt lefolyt nyilvános polemia végszava szerint az volt várható, hogy ők ketten többé szóba nem állanak egymással: annak egyelőre a következőket akarom mondani. Én 6 év óta máig csakugyan nem állottam szóba Schnellerrel, azóta tudtommal soha a nyilvánosság előtt nem bántottam, sőt kerestem az alkalmat arra, hogy a vele, a nálamnál vagy 20 évvel idősebb öreg emberrel, szemben használt, bántó szavak élét enyhítsem. Óva kerültem 6 év óta, hogy őt, akit én — akkor

KRÓNIKA.

Véglegesítések. A m. kir. vallás- és közokt. miniszter *Telkes* Sándor beregszászi, *Kuzmics* Ferenc és *Mihálik* Gyula kaposvári állami főgimn. és *Prékopa István* rozsnyói ág. h. ev. főgimn. ideiglenes rendes tanárokat rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette.

Gyászrovat.

Hanniker Timót Lajos.
(1830—1905.)

F. é. november 21-én meghalt hosszú szenvedés után Hanniker Timót Lajos, a pannonhalmi Szent-Benedek-rend tagja. Hanniker született Galántán, Pozsony-m. 1830. szeptember 1-én 1851. szeptember 11-én lépett a Szent-Benedek-rendbe és 1856. július 25-én lett áldozópappá. 1856—1859-ig tanár volt Pápán; 1859—1869-ig Esztergomban; 1869—1870-ig lelkész volt Győr-Szt.-Mártonban; 1870—1874-ig tanár a pannonhalmi liceumban; 1874—1891-ig tanár volt Győrött; 1891 óta ugyanitt élt nyugalomban.

A boldogultnak hült tetemét november 23-án délután helyezték örök nyugalomra Győrött, a rend sírboltjában.

Báthory Nándor.
(1838—1905.)

A középiskolai tanárvilág egyik szeniórát, a Budapesti IV. ker. közs. főreáliskola pedig szeretett öreg igazgatóját veszítette el Báthory Nándor címzetes főigazgatóban, aki 67 éves korában, a tanügy terén kifejtett 49 évi, sikerekben gazdag munkálkodása után és igazgatóságának 16-ik esztendejében e hó 19-én jobblétre szenderült.

fiatal ember — az ő érzése szerint megsértettem, bántóan érintsem, jóllehet mindaketten egy és ugyanazon fontos kérdéssel, a gyakorlati tanárképzéssel, azóta is a nyilvánosság előtt ismételten foglalkoztunk, még pedig sok pontra nézve eltérő irányban haladva. E fegyverszünetet továbbra is megőriztem volna a megsértett ember iránt való gyengédségből — talán egy végleges békekötésig, melyre néha gondoltam — ha Schneller István egy nemrég megjelent kötetében meg nem támad, még pedig — úgy érzem — visszautasítást követelő módon. Schneller e támadása felment engem is a »fegyverszünet« további megtartása alól. Magát a visszautasítást legjobban szerettem volna a Magyar Paedagogia hasábjain közzétenni, vagyis ott, ahol annak idején, 1899 végén, folyt a polemiánk, de a Magyar Paedagogia mostani szerkesztője, Kovács János, nem volt hajlandó e kívánságomat teljesíteni, amit elfogadható érvekkel meg is okolt előttem. Kénytelen leszek tehát e visszautasításom közlésére más helyet keresni. Semmiesetre sem fogom ezen, másutt keletkezett polemia utóhangjainak közzétételére, bár talán közérdeküek is, e reám bízott lapok *belső* terét felhasználni, de mindenesetre oly helyen fogom közölni, amelynek felhasználása Schneller tanár előtt is, az enyémhez hasonló módon nyitva lesz. Bocsánatot kérek, hogy e nehány petit-betűs sorra is, mellyel azonban a fentirt szövegre való tekintettel tartoztam, pazaroltam a Közlöny terét. *W. J.*

Báthory Nándor, pest-pilis-solt vármegyei tisztviselő gyermeke, Budapesten született 1838-ban. A kegyes tanítórendi főgimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait, innen a városi tanítóképezdébe lépett és csakhamar ki is nevezték tanítónak, majd 1866-ban a belvárosi reáliskolába neveztek ki, ahol 40 évi szakadatlan munkálkodás után hunyta le örökre szemeit. Érdemeinek elismeréseül a király őt 1905. februárius havában az intézet 50 éves jubileuma alkalmával a címzetes tankerületi kir. főigazgatói címmel tüntette ki.

Nem váratlanul érte bár Báthory Nándor halála a gyászoló intézetet, mégis megilletődve állunk meg az elhunyt életének e végső határkövénél, amelyen túl nincs szenvedés, nincsen bánat! Megilletődve, mert olyan ember hagyott el bennünket örökre, aki teljes életében csendes, visszavonult munkálkodásban találta lelki gyönyörűségét, akinek jellemvonásai között hiába keressük a hiúságot, — ezt ő nem ismerte, szereplésre sohasem vágyott. A természet volt az ő igazi világa. amelybe egész lelkét belevitte. Sikerei is vannak, amelyek, ha nem is mérközhetnek a természettudományok korszakot alkotó vívmányaival, mégis örök becsűek, abban a szerény körben — zsenge tanítványai körében, — melybe őt sorsa és hajlamai terelték: mert meg tudta szerettetni a természetet. Akár egy fűszálban, vagy jelentéktelen kis bogárban is, tudott ő annyi szépet feltárni, amennyi tanítványai érdeklődését megragadja.

Talán szokatlannak tűnik, ha Báthoryban inkább a tanárt, mint az igazgatót méltatjuk. Noha páratlan lelkiismeretességgel és pontosan végezte igazgatói agendáit — e diszes állásért soha sem törte magát, sőt akárhányszor panaszkodott, hogy nem neki való foglalkozás az adminisztráczió. Ő csak akkor volt boldog, ha tanítványai között lehetett, és kedvenc tárgyát, a természetrajzot, főleg a zoologiát taníthatta. De még igazgatói tisztének teljesítésében is a természeten okult. Ő, aki látta, hogy nincs az a legjelentéktelenebbnek látszó mozzanat a természetben, amelyet nem valamely törvény mozgatna, ő, aki bele tudott pillantani a természet háztartásába, amelyben rendetlenség, pontatlanság nincs, ahol az egyedek egy pillanatig sem késnek, midőn funkciójuk sorra került: cselekedeteiben is szinte lényévé tette a törvényszerüséget; uralkodott ez magánéletében és működésének minden ágában, így az igazgatóiban is. Mint professzor tudományszakának haladásával mindig lépést tartott, élénk érdeklődéssel kisérte a külföldi irodalmat és természetrajzi tankönyveit csak tanárkodásának második felében irta meg, amikor már bőséges tapasztalatai voltak. Igazgatói működését azzal kezdte, hogy rendezte az iskola otthonát. Célszerű átalakításokkal számos, addig észlelt bajt orvosolt. Abból a helyes elvből indult ki, hogy az iskola csak úgy felelhet meg feladatának, ha mindazon eszközök fölött rendelkezik, amelyek a tanítás sikerét biztosítják. Nem volt egyoldalu igazgató; hozzá bizalommal fordulhatott akármelyik tanár saját szakmájának érdekében. Őszintén, tartózkodás nélkül támogatott minden törekvést, amely a tanítás sikerét célozta. De másrészt igen kényes volt a kötelességek teljesítésében; valóságos katona volt

e tekintetben. De első helyen önmagát fegyelmezte; 49 évi szolgálata alatt Báthoryt sem mint tanárt, sem mint igazgatót — az utolsó hat hetet kivéve — nem kellett helyettesíteni. Még a nyolcvanas években történt, hogy egyik gyermeke meghalt, akit imádásig szeretett. A gyermek a ravatalon feküdt, Báthory atyai szíve vérzett és ő — eljött tanítani. Parté-t nem küldött senkinek; csak akkor tudtuk meg a gyászesetet, mikor már a gyermeket eltemették.

Báthory Nándor nagy műveltségü ember volt; szakmáján kívül különösen a történelmet, a képzőművészeteket és a zenét kedvelte. Valósággal rajongott azonban a természettudományokért. Nem productive művelte ugyan a természetrajzot, hanem gyűjteni, a gyűjtötteket rendszerbe foglalni: ez volt az ő legkedvesebb foglalkozása. Innen van, hogy a IV. ker. közs. főreáliskola természetrajzi gyűjteménye egyike a legnagyobbaknak és legértékesebbeknek hazánk középiskoláiban.

Mint direktor, Báthory egyike volt a legkeresetlenebb modoruaknak. Tanártestülete mindegyik tagját igaz barátjának tekinté. Törül metszett magyaros lénye lebilincselt mindenkit. Jelleme kristály-tiszta és szilárd volt. Tanácskozmányokon a véleményszabadságot nem csak tisztelte, de minden törekvése oda irányult, hogy a fölvetett kérdéshez mindenki elfogulatlanul hozzá szóljon. Ő csak »irányított«, de a részleteknél egyéni véleményét sohasem erőszakolta föl. Ámde intézetéért tűzbe ment volna. Amily szelid, jóságos és engedékeny volt egyebekben: ha »féltve őrzött intézetét«, valamely oldalról veszedelem fenyegette, akkor nem ismert megalkuvást, saját személyének érdekeivel mit sem törődve fiatalos tűzzel szállt síkra s meg nem állt, míg a fenyegető veszedelem el nem mulott.

Tanítványait végtelenül szerette, de őt is szerették tanítványai. Volt benne valami kimondhatatlan jóság, amelyet külső jelek el nem árultak. Talán inkább nyers volt mint szelid, még is éreztek tanítványai, hogy a kemény szó csak takarja az atyai jóságot. Számos adoma és szálló ige kering felőle tanítványainak ezrei között, de ezek között egy sem durva, egy sem izléstelen: valamennyi szívjóságáról és kedélyének melegségéről tesz bizonyságot. Lelki erejének nagyságáról betegsége alatt tett tanuságot. Merőben ketté választotta énjét: az egyik a gyógyíthatatlan sulyos betegségről elgyötört test, és ezzel szemben a hatalmas akaraterő, amellyel lenyügözni vélte a pusztító kórt. Éltének utolsó perceig még családjának sem árulta el, hogy betegségének tudatában van.

Megilletődve veszünk búcsút tanférfiaink e karakterisztikus alakjától, amely hazánk középiskolai intézményének félszázados fejlődését követte nyomon és kivette a maga részét mindenhol, ahol zajtalan, de annál inkább intenziv közreműködésről volt szó. Szálljon az ő nemes szelleme örökség gyanánt reánk, akiknek kezébe a haza jövőjének, a nemzet ifjuságának sorsa van letéve!

Kiss E. János.

A tanárképzés reformja Franciaországban.

Franciaországban tudvalevőleg a tanári pályára lépőktől nem kívántak régebben külön pedagógiai vizsgát; elég volt, ha a jelölt elvégezte egyetemi tanulmányait, s a szakvizsgálat (agrégation) letétele után katedrára ültették. Idő folytán azonban az intéző körök belátták ez eljárás hiányos voltát és hozzáláttak gyökeres reformokhoz. Hozzá is fogtak tehát a tanárképzés szabályozásához, amiben bizonyára a külföldi eljárások is adhattak némi irányt. Az első lépés az volt, hogy tavaly egyesítették az *École Normale Supérieure-t* a párisi egyetemmel. Ezt követte egy miniszteri rendelet (l. O. K. T. K. XXXVIII. évf. 216. l.) az állami középiskolákra való tanári képesítést *(agrégation des lycées)* illetőleg, mely rendelet értelmében *1907*-től kezdve a jelölteknek alapvizsgálattal (licence) és absolutoriummal (diplôme d'études supérieures) kell birniok, a tulajdonképi *agrégationt* pedig egyszerüsítik és professzionátus jellegüvé teszik. Most még a *pedagógiai előképzés* maradt hátra. Erre nézve az egyetemi tanács bizottságával egyetértően *Liard* dolgozott ki részletes javaslatot, melyet a közoktatásügyi miniszter jóváhagyott. Az kellett tehát még, hogy a javaslatot végrehajtsák.

A végrehajtás alkalmából, f. é. november 18-án este, fényes fölavató-ünnepélyt rendeztek a párisi pedagógiai múzeumban, ahol megjelentek *Bayet* a főiskolai, *Rabier* a középiskolai oktatás igazgatója, *Gautier J.* tanfelügyelő, kultuszminiszteri osztályfőnök, *Lavisse* Ernő, az École Normale Supérieure igazgatója, s mintegy több száz főnyi közönség az egyetem, tanítóképző és különféle főiskolák hallgatóiból. *Langlois*, a faculté des lettres tanárának, megnyitó-beszéde után *Lavisse* Ernő szólalt föl s hangoztatta a pedagógiai oktatás szükséges és hasznos voltát. Nagy baj volt az, mondotta, hogy régebben a tanárok nem ismerték szakuk, hivatásuk történetét és filozófiáját. Bementek az osztályba, talán igen széleskörű szakképzettséggel s magasröptű előadásokat tartottak a tanítványaiknak, de az eszökbe sem jutott, vajjon azok a gyermekek megértik-e őket, mert a saját egyetemi tanáraik, a mélységes elméletek és magyarázatok közben, elfeledték őket megtanítani arra, miként kelljen leszállni a fejlődő gyermek értelméhez. Lavisse egész őszintén és hosszasan sorolta fel a saját hibáit kezdő tanár korából. Adtam fel — mondotta — olyan dolgozatokat, melyeknek a címét ma nem is merném idézni, mert kénytelen volnék beismerni, hogy — badarságok. Utána *Liard* is hasonló értelemben szólalt fel, majd rátért a tőle kidolgozott tanárképzési javaslat ismertetésére. Ezentúl az egyetemi tanulmányok elvégzése után egy évig külön kiképzésben fognak részesülni a tanárjelöltek. Még pedig ezt a célt egyrészt *általános* pedagógiai theoreticumok fogják szolgálni, melyeket a faculté des lettres és a faculté des sciences szakvizsgás jelöltjei közösen hallgatnak, másrészt *speciális* theoreticumok, ahol a jelöltek csoportonként fogják minden tanszak (filozófia, történelem, irodalom, nyelvtan, mennyiségtan, természettudományok stb.) metódikai kezelését elsajátítani. Ezt a képzést

befejezi a *gyakorlati év* valamely állami középiskolában (lycées), kapcsolatban más (pl. elemi) iskolák látogatásával is. Az elméleti pedagógiai képzés magvát *Durkheim* professzornak előadásai fogják alkotni, aki a Sorbonneon már eddig nagy érdeklődés mellett ismertette a francia pedagógiai írókat, s aki majd — heti 1 órában — bevezeti a tanárjelölteket a francia középiskolai oktatás fejlődésének történetébe. Kéthetenként ismét egyes tanárok egyéb szükséges tudnivalókat fognak velök közölni, pl. az adminisztráció szervezetéről a közoktatásban s kivált az állami iskolákban; egyet-mást a gyermek-lélektan köréből, az értelem s az akarat fejlesztéséről, az iskolai egészségügyről, stb. Végre ismertetni fogják a külföldi középiskolák szervezetét. *Langlois* vállalkozott az amerikai, *Boutroux* a német tipus ismertetésére, míg az angol iskolák ismertetésére egy angol szakférfiút fognak fölkérni. *sz. k.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Fiumei Kör.

(Vegyes középiskolák.)

A fiumei tanári kör f. évi november hó 15-én *Fest Aladár* főgimn. igazgató elnöklete alatt felolvasó-ülést tartott. Az előadás előtt az elnök bejelenti, hogy Fésüs György dr., kir. közjegyző, mint a m. kir. tengerészeti akadémia tanára, belépett a körbe. Ennek tudomásulvétele után *özv. Kovács Árpádné*, felsőbb leányiskolai tanárnő, olvasta fel »*A fiúk és lányok együttes oktatása*« című nagyérdekű tanulmányát, melynek tárgya a manapság annyira aktuális feminista-mozgalom köréből való. A tétellel való foglalkozásra a felolvasónő az ösztönt azon tényből merítette, hogy harminc fiumei szülő kérvényt nyujtott be a vallás- és közoktatásügyi minisztériumba azon célból, hogy a fiumei főgimnázium kapui, felsőbb engedéllyel, a lányok számára is megnyiljanak. Az előadó, bár nincs a harminc szülő között, óhajtaná ez eszmének megnyerni a kört is, hogy az sorompóba lépvén, a maga, tehát az iskola részéről, emelje fel szavát e rendkívül fontos kérdésben, amely a lányoknak az egyetemre való bocsátása folytán, sürgős megoldást követel. Futólag érintvén a dolog pénzügyi oldalát, hogy t. i. új lánygimnáziumok felállítása tetemesen nagyobb költségbe kerülne, mint a mai iskolák megfelelő kibővítése, áttér a kérdéses intézkedés társadalmi és pedagógiai jelentőségének és előnyének fejtegetésére s bővebben foglalkozik különösen azon ellenvetésekkel, melyeket, mint legnyomósabbakat, erkölcsi szempontból szoktak felhozni a reform ellen. Az intézmény lényegének, az együttes oktatás eredményeinek megvilágítása végett ismerteti az ügy jelen állását a mai kultúrállamokban, melyek közül a nevelés és erkölcs tekintetében épen a vezetők: Anglia, Svéd- és Finnország

állanak az előharcosok sorában. Bemutatja a vegyes iskoláknak a nevezett államokban elfogadott szervezetét, berendezését, tanítási és nevelési módját. Ez iskolák részben azon meggyőződést szolgálják s azon tanulságot nyujtják, hogy helyesebb a két nemet fiatal (8—10 éves) korban összeszoktatni, mert egymás kölcsönös megismerése így nélkülözni fog minden érzéki jelleget. Míg ha az ismerkedés a felnőtt (18—20 éves) korra marad, úgy annak megtörténte az érzéki vonások előtérbe nyomulása nélkül szinte képzelhetetlen. Továbbá azonkívül, hogy a két fél nemes versengése a tudás színvonalát is jelentékenyen emeli, feltétlenül bizonyos, hogy a fiúk sokkal udvariasabbakká és finomabbakká, a lányok önállóbbakká válnak az iskolákban. Immár több évtizedes tapasztalás igazolja, hogy a vegyes oktatás minden tekintetben bevált, hogy az együtt nevelt fiúk és lányok mind szellemi, mind erkölcsi tekintetben minden kívánalomnak megfelelnek s hogy a vegyes iskolák egyre nagyobb közkedveltségnek örvendenek. — A felolvasás nyomán rendkívül élénk vita indult meg, melynek folyamán pro és kontra számos észrevétel, módosításra, közvetítésre célzó megjegyzés hangzott el. Abban azonban mindnyájan megegyeztek, hogy a fölvetett eszme pedagógiai nagy jelentéségénél fogva a tanárok által is, sőt első sorban általuk, beható vizsgálat és megbeszélés tárgyává teendő. A kérdés fontosságának elismerését a gyűlés azáltal is kifejezésre juttatta, hogy a felolvasónak előadásáért egyhangulag köszönetet szavazott.

(Fiume.) *Vida Sándor,*
e. i. titkár.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

A. Gellius »Attikai Éjszakák«, *(Latinul és magyarul).* 2 kötet. Fordították *Barcza József* és *Soós József*. Görög és latin remekírók. Kiadja a m. tud. akadémiának class.-phil. bizottsága. Budapest, Franklin-Társulat. 1905. Ára 16 korona.

Aulus Gellius nem önálló irodalmi egyéniség, de oly író, kit tárcajellegű cikkeinek tárgya tesz érdekessé. Cikkei ugyanis magukban foglalják a legkülönbözőbb disciplinákból vett értékes adatokat. Valóságos tárházai római és görög történeti, jogi, alkotmánytörténeti, orvosi, zenei, grammatikai, sőt filozófiai ismereteknek.

Érdemes és dicséretes munkát végeztek tehát a fordítók, midőn a nagy fáradságtól (körülbelül 600 oldal fordításától) vissza nem riadtak, hogy Gelliust a magyar közönségnek bemutassák.

A fordítók a szabad fordítás hívei. Ennek az elvnek alkalmazása kétszeresen helyes oly írónál, kinek, mint Gelliusnak, stílusa gyarló és mesterkélt.

A fordítók stílusbeli ügyességét ellenben csak dicsérhetjük, sőt mondhatjuk, hogy ebben van legnagyobb előnyük. A túlterhelt latin körmondatokat többnyire igen szépen tudják visszaadni. Így pl. az I. könyv 2-dik fejezetében (I. kötet 33.), hol a latin periodust

apró, rövid mondatokra bontják s az ott adott leírást nagyon élénkké teszik. Különben is az egész fordításban a leíró és elbeszélő részek a legsikerültebbek. Szerencsés Hierocles mondásának fordítása is (I. kötet 541.), amely követendő példája a magyaros és értelmes szabad fordításnak. A közbeszúrt verses fordítások szintén, kevés kivétellel, jóknak mondhatók.

A kiváló jelességek mellett azonban találunk fogyatkozásokat is, melyek első sorban a szabad fordítás elvének túlságos alkalmazásából származnak.

Így pl. szembeötlő néhány nehezebb hely félreértése; l. a Vestaszűz megragadtatásának formuláját (I. kötet 83.l.) és a szétválasztó itéletekről szóló részt (II. kötet 391.)

Feltünő egyes latin és különösen görög szavaknak nem egészen megfelelő fordítása is, mely néhol csak szórakozottságból eredőnek látszik. Így vesica = »vese«, helyesen hólyag (II. kötet 461. l.), a 463. lapon helyesen fordították; undevicesimus »21-ik«, helyesen: 19-ik (I. kötet 525), ugyane tévedés található a (II. kötet 307.) lapján. Ilyen még »litterae, arum«, mely szó prózaíróknál plurale tantum, tehát: levél és nem »levelek« (II. kötet 299., egy oldalon kétszer is), míg a 302. lapon előforduló in epistula ugyanarra a helyre vonatkozik s így a hibát még feltünőbbé teszi. Továbbá perendie = »holnap« helyesen: holnapután, ami különben a szövegből is kiderül. περὶ λοιμῶν »az összhangról« helyesen: »a ragályokról« I. k. 323. l. (e furcsa felcserélést bizonyára az okozta, hogy az illető rész az összhangnak a ragadós betegségekre való jó hatásáról szól): ἀσιτία »éhség« (II. k. 71. l.) helyesen: étvágyhiány.

De nem folytatom ez apró fogyatkozások felsorolását s még csak a számos meg nem okolt kihagyásra akarok rámutatni.

A jegyzetekről nem szólok, mivel a fordítók egyszerüen átvették azokat megnevezett forrásból.

Az említett hiányok ellenére azonban fenn kell tartanom azt a véleményemet, hogy érdemes fordítás van előttünk, és hogy irodalmunk hálával tartozik a tehetséges fordítóknak derék munkájukért.

Dr. Gomperz Fülöp.

»Magyar Lant«. A következő sorokat vettük, melyeket készséggel közlünk: »*Új zenei lap* jelent meg a fővárosban: az öt éven át Győrben megjelent »*Magyar Lant*« hajlékot és gazdát cserélt. Felelős szerkesztője Kereszty István lett, a régóta előnyösen ismert zenei iró és tanár, aki mellett Lányi Ernő, Klökner Ede, dr. Angyal Armand, Recht Sándor, dr. Vajda Emil ügyelnek arra, hogy a lap itt a központban még tartalmasabb, számottevőbb legyen. A november 15-én új formát is öltött eleven lap Tóth Árpád miskolci városi zenetanártól zongorapedagógiai cikket közöl, egyebekben azonban a nagyközönég legszélesebb rétegeinek zeneértését és szeretetét van hivatva növelni, s teszi ezt a megszokott sablóntól jólesően elütő, irodalmi formában. A »*Magyar Lant*« különben díjtalan

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

társlapja a tizenkétéves »*Zenélő-Magyarország*«-nak, melynek most a 299. száma jelent meg a következő, szinvonalon álló tartalommal: »Életemben egyszer voltam csak boldog« — »Fuj a szél, a hideg szél a Dunáról« magyar dalok *Huber Sándor*tól. »Mária ne hagyj el« dal, harmónium vagy zongorakisérettel. »Caprice« *Halfdan Kjerulf* hirneves zongoraműve. A »*Zenélő Magyarország*« a »*Magyar Lant*«-tal együtt havonta kétszer jelenik meg zeneirodalmi szöveggel és 10—10 oldal zeneművel — s ára *negyedévre 3 korona*. Előfizetések a »*Zenélő Magyarország*« kiadóhivatalához — *Budapest*, VIII. József-körut 22/24. intézendők.«

Kernfragen des höheren Unterrichts von *Dr. Oskar Weissenfels. Berlin*, R. Gaertner's Verlagsbuchhandlung. Ára 6 márka.

Weissenfels, a berlini francia gimnázium hírneves tanára, most adta ki a fent említett pedagógiai értekezésének első gyűjteményét, mely értekezések ép úgy, mint a szerzőnek már előbb megjelent művei, igen érdekesek. Emez értekezések közül itt csak azokkal akarunk foglalkozni, melyek nálunk is aktuálissá vált kérdéseket tárgyalnak. Így mindjárt az elsőben, a »Das Wesen des Gymnasiums« cimüben, Weissenfels a gimnáziumok reformjáról értekezik. Számos nézetet, így pl. azt, hogy a gimnáziumban is a fő az anyanyelv mívelése, teljesen helyeseljük, valamint amaz állitását is, hogy csak a népies képezze ezután az iskola hátgerincét, de már ama nézetét, hogy a geográfia legyen a gimnáziumi oktatás középpontja, nem fogadhatjuk el. »Über den erneuten Versuch den fremdsprachlichen Unterricht mit dem Französischen zu beginnen« cimű cikkében szerzőnk, azokkal polemizálva, kik az idegen nyelvek tanitását a franciával kivánják megkezdetni, kimutatja, hogy a latin nyelv tanitása a középiskola legalsóbb fokán ép oly könnyű, mint a francia nyelvé. Egy »Die natürliche und künstliche Spracherwerbung« cimű cikkben Weissenfels a nyelvnek természetes és mesterséges elsajátítása között érdekes párhuzamot von. Főképen hangsúlyozza, hogy a nyelvnek természetes elsajátítása az iskola eszméjével ellenkezik, és csak a szakiskolákban, hol a tanulóknak lehető leggyorsabb idő alatt egy gyakorlatilag felhasználandó tudást kell nyujtani, alkalmazható a nyelvnek természetes elsajátítása. Amit manapság a nyelvtan használata ellen fölhoznak, az csak a nyelvtan használatával való visszaélésre vonatkozik, és főleg itt megtartandó a kellő határ a fontos és jelentéktelen nyelvtörvények és esetleges különlegességek között. »Die Reformbestrebungen auf dem Gebiete des fremdsprachlichen Unterrichts« feliratú értekezésében pedig Weissenfels az idegen nyelvtanitás terén dívó analitikai tanitás módszere ellen kel ki, melynek szemére veti, hogy a bonneok módszere szerint a természetes nyelvtanulás mintájára hivatkozva, tisztán mechanikai úton, t. i. szabályok és reflexiók nélkül, tanutja az illető idegen nyelvet. Szerzőnk, mint a régi, a grammatikai tanitáson alapuló

módszer híve, azt hangsúlyozza, hogy amit a reformerek annyira fontosnak látnak, t. i., hogy a tanulók oly érdeklődést tanusítanak az olvasmányok iránt, a régi nyelvtanítás módszere szerint is teljesen elérhető. Weissenfels könyvében még megtalálható két értekezésének ismertetését, mely a német középiskolai tanításra vonatkozó kérdéseket tárgyal, itt mellőzöm.

Ép most olvasom, hogy Weissenfels kibocsátotta értekezéseinek újabb sorozatát is, mely művét hasonlókép e folyóirat hasábjain ismertetni szándékozom. *tj.*

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

Felelet a XXXIX. évf. 1. sz. kérdésére. *a)* Hogy az írásbeli érettségi vizsgálatnál, magyarból fordítandó szövegbe szabad-e jegyzetképen egy-két nehezebb rész helyes idegen nyelvű kifejezését beiktatni, ez oly kérdés, melyet elvileg eldönteni nem lehet. A szaktanár ezt javaslatba hozhatja, de a vizsgálati elnök törölheti.

Egyes tankerületekben ily jegyzeteknek a szövegbe való felvétele tényleg gyakorlatban van, más főigazgató nem tartja megengedhetőnek, s miután az utasítás az írásbeli tételek végleges kitüzését a főigazgató, illetőleg vizsgálati elnöknek tartja fenn, természetesen ennek is, amannak is igaza van.

Magam azon nézetben vagyok, hogy oly szöveget kell választani, melynek fordításánál a tanuló ily segítségre nem szorul s ha valamely egyébként alkalmas szövegben egy-két ily nehezebb fordulat van, úgy a szöveget kell módosítani. Ha az osztály általában nagyon gyönge, akkor fordítson a tanár maga német, illetőleg francia szöveget magyarra s az így készült magyar szöveget fordíttassa vissza. Általában azt tapasztaltam, hogy a szaktanárok a fordítandó szöveg megválasztásában ritkán járnak el kellő gondossággal s még csak azon ez esetben minimális követelménynek sem tesznek eleget, hogy a szöveget, mielőtt kitűzik, magok tényleg lefordítanák.

b) Az érettségi vizsgálati utasítás 11. §-a kategorikusan rendeli, hogy az írásbeli vizsgálatkor az őrködő tanárok óráról-órára felváltassanak, hozzátéve, hogy e rendelkezésnek végrehajtásáról az igazgató tartozik gondoskodni. Nekem a világos és határozott utasítás mindenkor utasítás, még akkor is, ha talán nem tartom helyesnek, ez esetben azonban azt hiszem, hogy az utasítás készítőjének talán egynél több nyomós oka volt rá, amiért ezt így kivánta. Talán száz esetben egyszer szükséges és fontos ennek szószerinti megtartása, de ez egy eshetőség elegendő ok rá, hogy az utasítást mindig szorosan megtartsuk.

Különben ha a tanulók több csoportban dolgoznak, akkor nem látok nehézséget abban, hogy ugyanazon tanár két egymásutáni órában is legyen őrködő tanár, de két különböző csoportnál. Egy pár

percnyi respiriumot a két óra között ez esetben mégis megengedhet magának.

c) Nem tartom megengedhetőnek, hogy a vizsgázó tanuló fogalmazványát gyorsírással írja, de szükséges, hogy az igazgató a vizsgálat elején erre figyelmeztesse a tanulókat. Esetleg sem a szaktanár, sem az elnök nem tudnak gyorsírást, tehát nincs módjukban a fogalmazványt a tisztázattal összehasonlítani, vagy a fogalmazványnak le nem tisztázott részét elbírálni. Sok esetben a tanuló érdekében mindkettő nagyon szükséges.

A lediktált szövegnek gyorsírással való jegyzése ellen ezen érvet felhozni nem lehet, de miután az összes tanulók amúgy sem gyorsírók, a diktálásnál pedig az osztály leglassúbb írójához kell a tanárnak alkalmazkodnia, a gyorsírás használatának itt semmiféle jogosultsága nincsen s azért itt is kizárandónak tartom.

Magam különben a fordítandó szöveget soha nem diktáltatom le és mindég a kész szöveget osztom ki a tanuló között. A szükséges példányokat magam sokszorosítom, régebben sapirografon, ma mimeografon. Természetesen a szaktanár által egy-egy tárgyból javaslatba hozott mindhárom szöveget, melyeket aztán a vizsgálatig pecsét alatt őrzök.

Ez ugyan egy kis munkával jár, de a vizsga ez által egy órával rövidebb lesz s a vizsgázó tanulók — s ezt tartom a legfontosabbnak, — az első órát, melyben pedig legjobban képesek a munkára, nem szellemtelen másolással, de már érdemleges munkával töltik el. Nagy osztálynál ennek még az az előnye is van, hogy a tanulók a fordítandó szöveget csak akkor kapják kézhez, mikor már a munkatermekben vannak elhelyezve. A tételek kihirdetésének helyiségéből a munkaterembe vezető út egyúttal legtöbb vizsgálati visszaélés útja is. Ez esetben erre a célra nem használható fel. *R.*

NÉVSORA

azon előfizetőknek, kik az 1905. június 21-étől november 8-ig előfizetési díjat fizettek:

Előfizettek:

1903/4-re: nagyrőcei polg. iskola.

1904/5-re: Aradi főgimn., lévai főgimn., lőcsei főgimn., nagyrőcei polg. iskola.

1905/6-ra: dr. Banczik Samu (3 K), besztercebányai kir. főgimn., besztercei főgimn., békéscsabai Rudolf-főgimn., budapesti: II. ker. főgimn., II. ker. felső keresk. isk., II. ker. polg. leányisk., V. ker. főreálisk., VI. ker. főreálisk., Norbertinum, erzsébetvárosi főgimn., Gróf Béla (2 K), gyönki gimn., kapuvári áll. polg. isk., kecskeméti r. k. főgimn., késmárki ev. liceum, körmöcbányai főreálisk., nagybecskereki főgimn., naszódi alapitv. főgimn., nyiregyházai főgimn., Seraphin G. A. (Nagyszeben) soproni: r. k. főgimn., főreálisk., somorjai polg. isk., sz. kereszturi unit. gimn., újverbászi gimn., zirci apátság.

1906/7-re: rozsnyói ág. ev. főgimnázium, tatai gimnázium, Városy Tivadar.

Budapest, 1905. november 8.

(I.) = I. félév. (II.) = II. félév.

Müller József,
egyesületi pénztáros, (II. ker., Áldás-u. 4.).

NÉVSORA

azon tagoknak, kik november 3-tól november 11-ig tagdíjat fizettek:

1901/2-re: Volenszky Gyula.

1904/5-re: Bartha József, Dr. Domanovszky Sándor, Kovalovszky János, Moravcsik Géza, Szerényi Géza (II.), Torkos László, Dr. Váczy János, Wiesinger Károly (I.).

1905/6-ra: Dr. Badics Ferenc, dr. Balassa József, Ballenegger Henrik, Bán K. Aladár (I.), Dr. Bánóczi József, Bogyó Samu, Bricht Lipót, dr. Cherven Flóris, dr. Chovancsák István, dr. Demkó Kálmán, Dudinszky Emil, dr. Entz Géza, Feichtinger Győző, Fekete Endre, dr. Gyomlay Gyula, Hahóthy Sándor, Hajtsch Sámuel, Hegedüs Béla, dr. Hegedüs István (egyet. t.), dr. Heinrich Károly, dr. Hittrich Ödön, dr. Hoffmann Frigyes, Jánosi Boldizsár, dr. Keil Alajos, dr. Kopp Lajos, Kosári István, Kovács János (Bpest VII.), Kováts Antal, dr. König Gyula, dr. Kunos Ignác, Laczkovich Ilona, dr. Láng Margit, dr. Lengyel Béla, Mauritz Matild, Máthé György, dr. Molnár István (Bpest VIII.), Odor Emilia, Odor Henrietta, dr. Oláh Béla, Pap János, dr. Pap Károly, dr. Pauer Imre, Petrányi Gyula, dr. Petz Gedeon, Posch Árpád, Posch Jenő, Pugin Leó, dr. Reichenhaller Kálmán, Reif Jakab, Révy Ferenc, Richter Rezső, Samu István, Schmidt József, dr. Scholtz Ágost, Sebestyén Gyula, Skopál István, Straub Gyula, dr. Strébl Miklós, Szijártó Miklós, Szitnyai Elek, Szmetana Ágost, Szuppán Vilmos, Tóth Márton, Ulbrich Sándor dr. Varga Bálint, Várhelyi Ferenc, dr. Wagner Alajos, Závodszky Adolf, Zindl Béla, Zlinszky Aladár.

Előfizettek:

1905/6-ra: budapesti: IV. ker. kegyesrendi főgimnázium, V. ker. főgimnázium, VII. ker. Barcsay-utcai főgimnázium, VII. ker. főgimnázium, tanárk. gyakorló főgimnázium, kereskedelmi akadémia, áll. fels. leányiskola.

Budapest, 1905. november 11-én.

(I.) = I. felév.
(II.) = II. felév.

Müller József,
egyesületi pénztáros, (II. ker., Áldás-u. 4.).

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***póstatakarékpénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,
egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: *Szemle. Waldapfel* Jánostól. — *Krónika:* Véglegesítések. Gyászrovat. (Hanniker Timót Lajos, Báthory Nándor.) A tanárképzés reformja Franciaországban. *sz. k.*-tol. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Fiumei kör.) — *Könyvek és Lapok;* Barcza József és Soós József: A. Gellius »Attikai Éjszakák«. Dr. *Gomperz* Fülöptől. »Magyar Lant«. Dr. Oskar Weissenfels: Kernfragen des höheren Unterrichts. *tj.*-től. — *Kérdések és Üzenetek.* — Tagdíjfizetések és előfizetések jegyzéke. *Müller* Józseftől.

Budapest, az Athenaeum r.-társulat könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 9. szám. 1905. december 3.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Észterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

SZEMLE.

A múltkori prolegomena után végre ma megbeszélés tárgyává tehetjük a miniszter programmbeszédét. E beszéd kiterjedt a közművelődésnek legtöbb ágára, a szorosan közoktatásügyieken kívül különösen a múzeumi és művészeti ügyekre is. Mi eleget tettünk a feladatunknak, ha csak a közoktatásügyi kérdésekre vonatkozó nyilatkozatokat vesszük szemügyre és ezek között is mellőzzük a szakiskolákkal kapcsolatosakat. Hogy azonban nemcsak a középiskola dolgával foglalkozunk, hanem érdekelnek bennünket más iskolanemek is, az nem szorul bővebb magyarázatra.

Mindenekelőtt összefoglalóan ki akarjuk jelenteni, hogy a programm különféle részei közül legjobban kielégítettek bennünket a főiskolákra és a népoktatásra vonatkozó szakaszok, meg lehetünk elégedve a felsőbb leányiskolát illető kijelentésekkel is, de igen súlyos kifogásunk van a polgariskolai rész ellen, és több bíráló megjegyzéssel kell kísérnünk a középiskolai programmot is.

* * *

A főiskolákra vonatkozó rész az, mely leginkább áll elvi magaslaton, és a mely a fogalmazást tekintve is kiválik valamennyi közül. Ezt örömmel vettük észre már azért is, mert régi meggyőződésünk, hogy az egyetemi oktatás gondozása közművelődésügyünknek legfontosabb feladata, amint másfelől az is meggyőződésünk, hogy összes iskolanemeink között egyetemeink, különösen a budapesti tudományegyetem, ütik meg legkevésbbé az európai mértéket, sőt az utóbb említett egyetem valósággal tűrhetetlen állapotokat mutat munkásságának egyes ágaiban. Jól tudjuk, hogy ezen sok tekintetben nagyon szomorú állapotokat nem lehet egyszerre új intézményekkel megszüntetni, mert e szomorú állapotok okai jelentékeny részben személyi jellegűek, de tudjuk

másfelől azt az igazságot, hogy az intézmények nevelik az embereket, és jó intézmények a legbiztosabb ellensúlyozói az emberek gyarlóságának. Azért minden esetre elismeréssel üdvözöljük azt a tényt, melyet a miniszternek egy ujabb kijelentése is megerősít, hogy az egyetemekről és egyéb főiskolákról törvényjavaslat készül, sőt, hogy az erre vonatkozó munkálatok már nagyon előre haladtak. A 48-as egyetemi törvényt a maga három paragrafusával nem is lehet egyébnek tekinteni, mint egy nemes keretnek, mely több mint félszázad óta vár a kellő tartalommal való kitöltésre. A miniszteri beszéd idevágó részének majdnem minden pontja arról tanuskodik, hogy attól a tartalomtól, melylyel most ki akarják tölteni, sokat várhatunk. Igen örvendetesek mindenekelőtt a főiskolák szaporítására vonatkozó kijelentések. Ismételten emeltünk már szót e szaporítás elodázhatatlan szükséglete mellett. Állami vagy nem állami forrásokból keletkeznek-e az egyetemi jellegű új főiskolák, az mindig másodrendű kérdés volt előttünk, és bár természetesen jobban szeretnők, ha az állam rendelkeznék a kellő eszközökkel a főiskolák szaporítására, nagy megelégedéssel vennők tudomásul, ha nem állami forrásokból is keletkeznék minél több főiskola — természetesen, mint a miniszter mondja, az állami szempontok és az igazi tanszabadság leghatásosabb érvényesülésének biztosítása mellett. A társadalmi élet és a neki megfelelő közművelődési munka fejlődésének teljes felismeréséről tanuskodik a beszéd azon része, mely újabb egyetemi karok felállításának esetleges szükségletéről szól. A szigorú elvi különválasztást pedig az egyetem tanító és az állam minősítő hivatása között nemcsak egyedül helyesnek, hanem igen szerencsésen formulázottnak is tartjuk. Az egyetem igazi feladatainak oly komoly megértése és megbecsülése szól a miniszter beszédének idevágó részeiből, mely, ha a minisztériumban folyó munkának igaz visszhangja, jó reménnyel lehetünk közoktatásügyünk ez ágának jövője iránt.

* * *

Nagyon kielégítő a népoktatásra vonatkozó rész is. A róla szóló második kikezdés szépen formulázza a népoktatás feladatát politikai, közgazdasági és közművelődésügyi szempontból. Az ingyenes népoktatás elve, mint a tankötelezettség szükségképi folyománya, bizonyára osztatlan helyeslésre talál mindenütt. Figyelemreméltó dolgok azok is, miket a miniszter az ú. n. ismétlőiskoláknak kapcsolatáról a gyakorlati élettel mond. De legfontosabb a tanítóképzésre és tanítóképesítésre vonatkozó kijelentés. Emelt szinvonalú és a nemzeti élet követelményeit kielégítő tanítóképzés és az ezt egyedül biztosító kizárólagos állami tanítóképesítés a hazai tanügyi körök régi kivánságai, melyeknek teljesedése nélkül hiába várnók közoktatásügyünk eredményes alapvetését.

* * *

Hogy a felsőbb leányiskoláknak kissé megfakult nimbusa némi felfrissítésre szorul, azt sokan már régen érzik. A közoktatásügy ez ága valamikor dédelgetett kedvence volt a közoktatásügy vezetőinek, de később mostoha bánásmódban részesült. Ennek okait most nem akarjuk kutatni, de örülnénk, ha ez megváltoznék és e fontos iskolák viszonyai ismét kedvezőbbekké válnának. Vajjon épen külön leányiskolai törvény szükséges-e e célra, azt nem tudjuk. Talán a törvényekre is áll a régi tétel, hogy ok nélkül »non sunt multiplicanda«.

* * *

A leghatározottabban helytelenítjük azonban a miniszternek a polgáriiskolára vonatkozó reformtervezetét. A két tagozatból álló 7 osztályú, az egyévi önkéntesség jogával ellátott polgáriiskola tervezete nem új. Régi és rossz az a terv. A toldás-foldás és az egyoldalú opportunitás pedagógiájának eredménye ez, mely nem tudja nézőpontjait az egész közoktatásügyi szervezet egységes szemléléséből venni, ami pedig az elvi eligazodásnak egyetlen módja, hanem partikuláris és ennek folytán máris másodrendű érdekeknek szűkkörű szempontjából végzi a munkáját.

Tapasztalati és elméleti okok szólnak a 7 éves polgáriskola, illetőleg a 3 éves felső tagozat ellen. A tapasztalat azt mutatja, hogy azok az iskolák, melyek négyévi alsó kurzusok felé épülve, hároméves tagozatokat alkottak, mint a tanítóképző, a felső ipari és felső kereskedelmi iskola, vagy már is négy évfolyamuakká fejlődtek, vagy erre nézve bizonyos átmeneti állapotban vannak (mint a budapesti felső ipariskola, mely egy előkészítő évfolyam szervezésével majdnem a legtöbb tanulója részére négyéves iskolává vált) vagy legalább is törekednek arra, hogy négyévfolyamuakká alakuljanak. Másfelől bizonyos, hogy az egyenlő jogosítás elve is, melynek köre sokkal tovább terjed, mint csak a középiskolanemekre, a gimnázium és reáliskolára, azt követeli, hogy csak az ugyanolyan tartamú, tervszerüen fokozatos iskoláztatáson keresztül ment ifjak részesülhessenek ugyanolyan jogokban: vagyis akik — kezdettől számítva — 12 évig (rendesen a 6-ik életévtől a 18-ikig) tartó iskoláztatáson mentek keresztül, azok mindenekelőtt különbség nélkül legyenek részesek az egyévi önkéntesség jogában, de azután — ami nem kevésbbé fontos — épúgy különbség nélkül az egyetemre való bocsáttatás jogában is.

A tények kényszere és az elvek ereje ellenére most oly iskolát teremteni, melynek elég egy évvel kevesebb iskoláztatás, s ezt ugyanazon, a társadalmi élet szempontjából legfontosabb joggal felruházni akarni: semmiképen sem igazolható. Nem volna igazolható a mi véleményünk szerint akkor sem, ha a gyakorlati élet valamely ága vagy egész társadalmi életünk fejlődése egy új iskolanem létesítését követelné. Pedig alig hozható fel igaz érv amellett, hogy a gyakorlati élet egy új középfokú, azaz a középiskolával egyenlő jog adásában kulmináló iskolanem létesítését követeli. A tudományos

(egyetemi) előkészülést követelő pályák, a tanítói, kereskedelmi, ipari hivatások mind megteremtették a maguk középfoku iskoláit, melyek, mint fentebb mondtuk, mind a középfokú tanítás elejétől számítva vagy máris nyolc évfolyamúak, vagy a nyolc évfolyam felé tendálnak. Egy újabb középfokú iskola, mely egyelőre évek számában megegyeznék a mai kereskedelmi iskolával és — ha azt az előkészítő évfolyamot nem számítjuk — az ipariskolával, első sorban tisztviselő-iskola lenne, és talán, mivel az ipari és kereskedelmi iskolákkal egyenlő alapon szervezett középfokú gazdasági iskolánk nincs, kis részben a gazdák iskolája is. Ilynemű tisztviselő-iskolára pedig szükségünk nincs. Nincs szükségünk oly tisztviselőkre, kik egy új minősítési törvény esetleges kedvezése folytán valamely egy évvel rövidebb iskolakurzusból kerülnek ki, mint társaik, természetesen egy évnek megfelelőleg kevésbbé érett értelmiséggel és erkölcsiséggel. A mi meggyőződésünk szerint az az egy évi előnyük igazában hátrányuk volna, még saját előmenetelük s így a gazdaság kérdés szempontjából is, melyet erre nézve fel szoktak vetni, mert sokkal kevésbbé fontos az, különösen a közérdek szempontjából, hogy mikor kezdi meg valaki pályáját, mint inkább az, hogy mily készültséggel kezdi meg. Semmi okunk nincs az egyéni művelődés munkájában kényelmes, azaz kevesebbel is megelégedő elemeknek kedvezni és a nyolc éves iskoláknak, melyek még ezentúl nagyon differenciálódhatnak, oly versenytársakat állítani, melyek a gyengébb akaratuakat és gyengébb intelligenciájuakat rövidebb úton oda viszik, a hová az értékesebbek később érnek. Ne kevesebb tanulásra neveljük nemzetünket, hanem többre. Meglehet, bár az sem bizonyos, hogy ily hét osztályú iskolák, melyek majdnem versenytárs nélkül állva, megadnák az önkéntességi jogot és megadnának egyéb minősítéseket is, melyek most a nyolc osztályú középiskola elvégzéséhez vannak kötve, nagyon népszerüekké válnának, de valamely iskolanemnek népszerűvé tétele magában véve — sőt esetleg épen értékes iskolanemek rovására — nem lehet kultúrpolitikai feladat.

A polgáriskolának csak oly iskolarendszerben van igaz helye, amely minden téren ismer egy alsófokú, egy középfokú és egy felső szakoktatást. Amint az alsófokú szakoktatás előkészítő (általános műveltséget adó) iskolája volna a népiskola, a felsőfokué a tulajdonképi középiskola: úgy volna a középfokué a polgáriskola. De ezt a gondolatot most itt tovább fejtenünk nem szükséges. Kifejtette ezt Kármán ismételten, újabban a két évvel ezelőtt a gyakorló-főgimnáziumi-egyesületben »A közoktatásügy egységéről« tartott felolvasásában (l. O. K. T. K. XXXVII. 254.) és a múlt évben a Társadalomtudományi Társaságban (l. O. K. T. K. XXXVIII. 733.), és elég, ha itt rámutatunk e fejtegetésekre, melyekben hosszú időre egy racionális magyar iskolapolitikának elméleti alapjait látjuk.

Különben nem igen tartunk tőle, hogy az egyévi önkéntességi joggal ellátott hétéves polgáriskola csakugyan létre fog jönni. A terv bizonyára meg fog akadni, mint értesülésünk szerint eddig

is megakadt, a katonai körök ellenállásán, melyek bizonyára nem fognak belemenni ezentúl sem, ha elkerülhetik, a tisztikar egy részének műveltségbeli depravációjába. S ami a hadsereg tisztikarának nem jó, az talán a magyar közigazgatás, hogy úgy mondjuk, tisztikarának szintén nem jó. Ha a 7 éves polgáriskola várakozásunk ellenére mégis megvalósulna, mi a magyar középosztály, mindenekelőtt a tisztviselőosztály műveltsége csökkentésének egyik tényezőjét látnók benne. Ilyenre pedig igazán nincs szükségünk.

* * *

Míg a miniszternek a polgáriskolára vonatkozó tervét alapjában elhibázottnak tartjuk, addig a középiskolákat illetőleg a legközelebbi jövőre vonatkozó tervvel meg volnánk elégedve, csak a távolabbi jövőre vonatkozó célokat és e velük kapcsolatos fejtegetéseket nem tartjuk elfogadhatóknak. Amit a miniszter az egységes jogosításról, illetőleg az egységes jogosítású középiskola belső szervezetéről mond, az helyes, és teljesen megfelel a milleniumi kongresszus álláspontjának, melyet akkortájt magukévá tették miniszteri kijelentések is. Közös törzstanítás és mellette az összes szükségleteknek megfelelő differenciálódás: ez az egyenlő jogosítás külső tényének megfelelő belső szervezet. A műveltségtartalom differenciálódása: a társadalmi élet folytonos differenciálódásának megfelelő folyamat; a műveltség törzsének közössége pedig a nemzeti lélek egységének garanciája. Ha valaki épen Herbert Spencer nyelvén szeretne beszélni, e két folyamatban láthatná a középiskolára nézve a differentiatio és integratió processusát. De csak az ezen kettős folyamat végbemenésében rejlő pedagógiai igazságnak teljes félreismeréséből eredhet az a felfogás, hogy az egyenlő jogosítású iskola előkészítője az egységes iskolának, és hogy ez utóbbi volna az a távolabbi cél, amint helytelen és a történeti folyamat képével teljesen ellenkező e tétel is: »Ily (az egységes) középiskola megalkotásának nehézségei *ma még* leküzdhetetlenek«. Ép megfordítva áll a dolog: az egységes középiskola megalkotásának nehézségei *ma már* leküzdhetetlenek, és mivel az idő kerekét megállítani és a társadalmi és műveltségbeli differenciálódás menetét feltartóztatni nem lehet: már soha többé leküzdhetők nem lesznek, s nincs is szükség reá, hogy leküzdhetők legyenek.

Az államnak gyakorlati szempontból, azaz a tanulók gyakorlati céljainak szempontjából, csak az a feladata, hogy a különféle szükségleteknek megfelelő művelődési utakat megnyissa s egyszersmind arról gondoskodjék, hogy senki, aki az egyik vagy a másik művelődési úton végigment, a végén zsákutcába ne kerüljön, azaz ne találjon a szabad pályaválasztás előtt nagy akadályokat. Az első szükségletről gondoskodik a különféle iskolatipusok teremtésével, a másikról az egyenlő jogosítás megadásával. Az államnak saját belső szükségletéből, a nemzeti élet egységének

megóvása céljából folyik az a követelmény, hogy a különféle iskolatipusnak egy közös tanulmánytörzse legyen. Arról gondoskodni nem lehet a feladata, ami az egységes középiskola mindinkább fogyó híveinek főargumentuma, hogy a tanulók, illetőleg szüleik ne legyenek az *iskola*választás kényszere elé állítva. Elég, ha az állam a *pálya*választás kényszerét, amint a miniszter beszéde is kiemeli, a 18-ik évre kitolja, az iskolát előbb is választhatják; ebben sem gazdasági, sem pedagógiai szempontból nincsen veszedelem.

Egyenlőjogosítású és egységes középiskola tehát nem úgy viszonylanak egymáshoz, mint előkészítés és teljesedés, hanem jól megértve a kettőnek jelentőségét, az egyenjogosítású iskola az egységes középiskola és a mostani különböző tipusú iskola legfontosabb előnyeinek egyesítése a hátrányok mellőzésével. Az »egyenlő jogosítású« jelző csak az egyik jegyét emeli ki a vele jelzett iskolafogalomnak; ha azt akarnók, hogy neve egészen kifejezze a lényeget, így kellene ez iskolát neveznünk: »különböző tipusú, egyenlő törzsű és egyenlő jogosítású középiskola«. Ez a legközelebbi jövő középiskolája. Hogy az: nemcsak elméleti okoskodások bizonyítják, hanem ismeretes külföldi alakulások is. A miniszter tervét erre vonatkozólag tehát helyeseljük, csak a távolabbi célok megjelölését és a vele kapcsolatos tételek formulázását kifogásoltuk.

Szivesen veszünk tudomást arról is, hogy a kormány a minősítési törvény reviziójára törekszik, hiszen ez a középiskolai köröknek egy régi, sokszorosan megokolt kivánsága, melyről nem kell többet mondanunk.

Jól tette a miniszter, hogy a tanárképzésről is megemlékezett, és akármily óvatosan és kíméletesen nyilatkozott is: mégis kiérezhető belőle az is, hogy az elméleti tanárképzés hiányairól van tudomása. E hiányok bizony megvannak és sokkal nagyobbak, mint sokan sejtik. Alapjukban súlyosabbak, mint a gyakorlati tanárképzés hiányai. Ez ugyan nem áll minden szakra, de áll mindenekelőtt a legtöbb filológiai szakra. Hogy a szakképzés mekkora nagy hiányaival jönnek a legtöbb esetben a filológiai jelöltek az egyetemről: arról sejtelme sincs annak, aki ezt közelről meg nem figyelte. Az irodalmi olvasottságnak, a grammatikai, a tudománytörténeti készültségnek kétségbeejtő űrjeit találni néha még igen jó eredménnyel tanári szakvizsgát és doktori szigorlatot tett jelölteknél is, és annak, aki ily jelölteket bevezet a tanítás gyakorlatába, gyakran a szakképzettség e hiányainak betöltése vagy betöltetése az első dolga. Nem tagadhatni ugyan, hogy e szakokban is van újabban haladás, de azért még korántsem lehetünk megelégedve a létező állapotokkal. Meglehet, hogy ez állapotok gyökeresen megjavulnak, ha a miniszternek sikerül majd azt az egyetemi oktatásnál említett fontos elvet a tanárképzésre is alkalmaznia: Az állam tartsa a minősítő vizsgákat és az egyetem állapítsa meg a tanulmányi

rendet. S evvel egy kérdést érintettünk, melyet a miniszter figyelmébe ajánlunk, és ez a tanárvizsgálatok reformjának a kérdése. E kérdéssel nemsokára önálló tanulmányban akarunk foglalkozni, s azért itt beérjük a rámutatással a tanárvizsgálat reformjának szükséges voltára. Itt csak egyet akarunk kiemelni, t. i. azt, hogy a tanárvizsgáló bizottságban nagyobb helyet kell juttatni a középiskola tudományban kiemelkedő munkásainak. Aki ismeri a budapesti tanárvizsgáló bizottságnak személyes viszonyait, az tudja, hogy az a néhány, középiskolánál működő examinátor milyen kiváló működést fejt ki ebben a minőségben, és mennyire van egyiknek-másiknak befolyása a vizsgálatok szinvonalának emelésére.

Még egy a középiskolával kapcsolatos kérdésre szeretnők a miniszter figyelmét terelni, és ez a középiskolák felügyeletének, vagyis a főigazgatói intézménynek kérdése. A főigazgatói intézménynek mai alakjában — annyi bizonyos — csekély az értéke, pedig igen fontos volna oly orgánumok teremtése, melyek különösen a gyakorlatban működő tanárok megfigyelése és vezetése révén jótékonyan hatnának az iskolára. A tanárok és igazgatók ily vezetésére, érdemeiknek elismerésére és fokozására, hiányaiknak felismerésére és javítására kell ily megfelelő orgánumokat teremteni; a mai főigazgatók, ez a közvélemény, kevés kivétellel, képtelenek e feladat teljesítésére. A közoktatásügyi kormány már sokáig nem terhet ki az erre vonatkozó reform elől, melyhez már nehány évvel ezelőtt történtek fontos hozzászólások.

* * *

Végére értünk a miniszter programmbeszédét tárgyaló szemlénknek. A miniszternek e beszéde után tett újabb kijelentéseiből arról értesülünk, hogy egyik-másik reformja már annyira elő van készítve, hogy legközelebb szakkörök, ankétek stb. elé terjeszti. Az ankétek elé bocsátás mindenesetre helyes, a szakkörök elé való terjesztés is fontos, de mindez nem elegendő. Amint a miniszter beszédéből látni, közoktatásügyi kormányunk nagyobbszabású törvénykészítő munkásságot tervez. Tekintettel erre, azt gondoljuk, hogy szükség volna a minisztériumon belül egy kodifikáló bizottságra, mely a szükséges törvényjavaslatokat egységes terv és egységes szempontok szerint kidolgozná, s így megvetné alapját egy csakugyan egységes rendszernek. E kodifikáló bizottságnak lehetne aztán a feladata az is, amiről tavaly szó esett a Paedagogiai Társaságban, hogy informálja a közoktatásügyi kormányt a létező külföldi áramlatokról, azaz szolgáljon egyszersmind informáló bureaunak, amilyen pl. a francia közoktatásügyi minisztériumban is van. E kodifikáló bizottság nagyban emelné a minisztérium munkásságának elméleti egyöntetüségét, szellemi egységét, melyre minden sokágú testület működésének nagy szüksége van.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Jegyzetek a Rendtartáshoz.

Nem tartom még lezártnak a Rendtartásra vonatkozó eszmecserét, mert hiszen a Tanáregyesület husvéti választmányi ülésén határozatba ment, hogy felszólítják a tanári köröket és karokat, hogy e kérdéshez hozzászóljanak; határozatilag kimondották továbbá *egyes kérdőívek* szétküldését is.

Ezek kibocsátása előtt is bátorkodnám egy pár megjegyzést tenni. Vannak közöttük olyan dolgok is, melyek első pillanatra csekélységeknek fognak feltünni, de nincs az a csekély dolog, mely az iskola életében fontos nem volna; gyakran a legjelentéktelenebbnek látszó dolognak is lehet nagy kihatása. Külföldi rendtartásokban vagy egyéb szabályzatokban az iskola életében felmerülő minden egyes jelenség szabályozva van.

Mindenekelőtt azt óhajtanám, a Rendtartás külső alakjára nézve, hogy külön legyen a *szöveg*, külön a végén a *rendeletek*, de már a szövegben minden egyes szakasz után zárójelben hivatkozás történjék a megfelelő rendeletekre; Pirchala könyve is körülbelül így van szerkesztve, csak a hivatkozások hiányzanak jórészt.

Ami a részleteket illeti, itt még a következő kérdéseket tartom szabályozandóknak:

1. Jegyző felelőssége, díjazása. A Rendtartás a jegyzőkönyv pontos vezetéséért első sorban az *igazgatót* teszi felelőssé. Az 54. §. azt mondja: »Köteles arról gondoskodni (t. i. az igazgató), hogy a tanári tanácskozásokban a testület egyik tagja, a jegyző, pontos jegyzőkönyvet szerkesszen, hogy a jegyzőkönyvek hiteles másolatai a felsőbb tanügyi hatósághoz idejekorán felterjesztessenek«.

Felelős-e egyáltalán a jegyző a jegyzőkönyv szerkesztéséért és tartalmáért, vagy csak az igazgató felelős? Vajjon az igazgató csak stiláris módosításokat tehet a jegyzőkönyvön, vagy az egésznek szellemét is megváltoztathatja? Mert ha azt mondjuk, hogy az igazgatónak jogában áll az egész jegyzőkönyvet módosítani, nemcsak stiláris hibákat, akkor a jegyző felelőssége megszünik.

Mindenesetre kimondandónak vélem azt, hogy *a jegyzőkönyvért az igazgatót és a jegyzőt egyenlő felelősség terheli;* az igazgató pedig módosításaiban mindenesetre szükebb térre fog szorítkozni és arra fog ügyelni, hogy a jegyző egyénisége a jegyzőkönyvben megőriztessék.

Minthogy a jegyzőkönyvek szerkesztése sok dolgot és fáradságot igényel, különösen ott, ahol az ellenőrző jegyzőkönyvekben minden egyes tanuló szerepel, továbbá az a sok %-os kimutatás, méltányos volna, ha a jegyző, mint az felekezeti iskoláknál is szokásban van, 200 koronával díjaztatnék; akkor talán könnyebb volna a testületekben jegyzőt kapni.

2. Tankönyvváltoztatásnál követendő eljárás. A tankönyvváltoztatását természetesen mindig a szaktanár ajánlja; hátha azonban ez ellen a szaktanárok többségének kifogása van? Óhajtandó volna tehát azt is kimondani, hogy tankönyvváltoztatásnál vagy a megfelelő szaktanárok egyhangú véleménye vagy azok többsége döntő; természetes, hogy a kisebbség mindig külön véleményt is benyujthat.

3. Szavazás érdemjegyek megállapításánál. Az érdemjegyek megállapításánál van-e szavazásnak helye, vagy nincs? Vannak helyek, ahol leszavazzák a szaktanárt, míg másutt a szaktanár véleménye a döntő. Ez a kérdés is szabályozásra szorul, mert ebből is igen sok surlódás származik egyes helyeken. Szerény véleményem szerint általánosságban a szaktanár szava legyen döntő, és csak ott volna szavazásnak helye, ahol a szaktanár olyan tanulót akar elejteni, akiről különben a testület többi tagja meg van győződve, hogy haladásra képes.

4. Vándordiákok megrendszabályozása. A vándordiákokról, minden iskola mételyéről, már sok szó esett, de sokkal kevesebb történt azok megrendszabályozására. Akárhány helyen átengedik a tanulót az év végén, csak szabaduljanak tőle. Másutt meg felveszik, anélkül, hogy múltját ismernék. Akad olyan tanuló is, ki a VIII. osztályig felkerül és addig vagy 15 intézetet boldogított, mert minden évben 2—3 helyen is megfordult és mindenhonnan csendesen kitették a szürét, ráírva a bizonyítványra: »Más intézetbe való felvétele ellen nincs kifogás.«

Azért nagyon ajánlatos volna annak a tervnek keresztülvitele, amelyet már egyszer Juba dr. ajánlott egészségügyi szempontból, t. i. hogy minden tanuló könyvecskét kapjon (milyen az egyetemi index, vagy az elemi iskolai kiskönyvecske), ahol minden osztálybizonyítvány és értesítő megvolna. Ha azután valamely tanuló felvételre jelentkezik, egész múltja feltárul a tanári testület előtt és nem kellene aztán — sajnos, későn — annak tudatára ébredni, hogy milyen tanulót vettek fel. Igen fontosnak tartom e kérdés szabályozását és akárhányszor egy-egy osztály tanulmányi előmenetelére a legnagyobb kihatással levőnek.

Ilyen módon még sok visszaélést is el lehetne háritni, amely ma a polgári iskolából való átlépésnél megtörténhetik. Tegyük fel pl. azt az esetet, hogy egy gimnáziumi tanuló a III. osztályban három tárgyból kapott elégtelent, amelyek egyike a latin nyelv; most a latin nyelv elhagyásával polgári iskolában javító-vizsgálatot tehet: elvégzi ott a IV. osztályt, ahonnan azután felvételi vizsgálattal jelentkezik a gimnázium V. osztályába.

Igaz ugyan, hogy van egy miniszter rendelet (1899. 85522. l. Pirchala II. 200 §.), hogy aki polgári iskolából gimnáziumba lép át, annak összes előbbi bizonyítványait fel kell mutatni, hogy kitünjék, vajjon nem arra használta-e fel a polgárit, hogy a gimnáziumot vagy annak szigorubb rendelkezéseit megkerülje.

Azt azonban ritkán teszik, hogy a tanuló összes előbbi bizonyítványait elkérjék; de ha a bizonyítványok kis könyvecskékben volnának mindenütt, úgy a gimnáziumban, mint a polgári iskolában, akkor ilyen visszaélések ki volnának zárva.

5. *Vizsgálatok kérdése.* Illik, hogy a vizsgálatokhoz is hozzá szóljon az ember, mert hiszen, ha a Rendtartáshoz szól valaki, annak ezt a kérdést is kell érinteni.

A vizsgálatokat (a VIII. osztályét kivéve) mai alakjukban eltörlendőknek vélem, mert igen kevés fontosságuk van. Ahol kevés a tanuló, ott a tanárnak tudnia kell, hogy milyen a tanuló előmenetele és nem szabad egy vizsgálati felelettől függővé tenni az érdemjegyet; ha meg sok a tanuló, akkor is a vizsgálaton, amely 2 vagy 3 tárgyat összefog, oly nevetségesen csekély idő jut az examinálásra, hogy ebből igazán nem lehet megitélni a tanuló előmenetelét. Hanem, amint Morvay mondja, egy-két osztályban fontos lehet a vizsgálat; amint Németországban megvan a VI. osztály után, Franciaországban a IV. után, úgy nálunk is ajánlatos volna vagy a IV. vagy a VI. osztály után szigorú vizsgálatnak alávetni a tanulót, hogy a felső tanulmányokra nem alkalmas elemet eltávolítsuk.

Minden tanulónak módot kell nyujtani arra, hogy négy osztályt végezhessen, mert enélkül sem ipari, sem kereskedői pályán nem boldogulhat. A középiskola négy osztályának elvégzése után azt lehetne a bizonyítványra rávezetni:

1. Ha megfelel a középiskola követelményeinek: *Középiskolai tanulmányait folytathatja.*

2. Ha szorgalmával és iparkodásával megmutatta, hogy más pályán boldogulhat, csak magasabb tanulmányokra nem alkalmas: *Középiskolai tanulmányait nem folytathatja;* az ilyen tanuló mehetne polgáriba felső kereskedelmi iskolába, tanítóképzőbe, ipariskolába stb.).

Természetes azonban az, hogy ha állandóan hanyag volt a IV. osztályban, osztályismétlésre utasíttatik.

Az említett vizsgálat igen célszerű volna, mert a gimnáziumot sok salaktól tisztítaná meg és felsőbb osztályaiban inkább felelhetne meg hivatásának. Fontos dolog továbbá már a középiskolában kellően megrostálni a tanulókat, mert a szellemi proletariátus ijesztő mérvben növekszik.

6. *Érdemjegyek közlése.* Az érdemjegyek közlését a középiskolákra nézve a helytartótanács 1862. évi 10097. sz. rendelet tette kötelezővé. Ma, midőn az érdemjegyek közlését Ausztriában is, Németországban is, Franciaországban is elhagyták, ezt az intézkedést teljesen feleslegesnek tartom. Nem is tudom, mi a célja? Talán az, hogy a rossz tanulókat ország-világ előtt pellengérre állítsa? Hisz elég büntetés már rájuk nézve, ha elbuktak. Vagy talán fokozza a jobb tanulókban a beteges ambiciót? Ez sem lehet cél.

Ma már az ág. h. ev. iskolák, a gyakorló-iskola, a polgári és keresk. iskolák elhagyták ezt a szokást; nincs is rá semmi szükség.

7. *Ki tekintetik ismétlő tanulónak? Ismétlő-e az oly tanuló, aki a vizsgálatok előtt kimaradt?* Általánosságban az volt eddig szokásban, hogy csak az tekintetett ismétlő tanulónak, aki bizonyítványt kapott több elégtelen tárgyból, vagy a javító-vizsgálaton elbukott. Azonban ilyen módon könnyű kijátszani a törvény rendelkezéseit, mert ha érzi a tanuló, hogy több elégtelen jegyet fog kapni, kimarad a vizsgálatok előtt és így nem tekintetik ismétlőnek.

Azért kimondandónak vélem azt, hogy ha a tanuló az utolsó ellenőrző után maradt ki az iskolából, bármely okból is, ismétlőnek tekintessék.

8. Felvételi díjak szabályozása. A felvételi dijak elosztása szabályozva van (Pirchala II. 55. §.), azonban ez a díj nevetségesen csekély. Ha pl. egy kereskedelmi érettségi bizonyítvánnyal ellátott tanuló gimnáziumi érettségi bizonyítványt óhajt szerezni akkor először a gimnázium V—VII. osztályáról különbözeti vizsgát tartozik tenni; kérdez vagy hat tanár és ezért az igazgatóval együtt hét rész lévén, mindegyik 2·66 koronát kap. Nem nevetséges díjazás ez?

A felvételi vagy a különbözeti vizsgálat díját, ha az egy osztályra vonatkozik, 40 koronában kellene megszabni, ha több osztályra, akkor arányosan magasabb díjnak kell lenni.

9. Magánvizsgálati díjak felosztása és emelése. A magánvizsgálatok díjait (l. Pirchala: II. 264.) a miniszter rendelkezése és vezetése alatt álló középiskolákra nézve a Rendtartás 47. §-a állapítja meg, de nem intézkedik a vizsgálati díjnak miként való felosztásáról. A gyakorlat tehát fenntartotta az 1876. évi Rendtartás 51. §-ának intézkedését, amely így szól: »A díjképen fizetendő összeg annyi egyenlő részre osztandó fel, ahány a tantárgy, hozzávéve még két részt az igazgató számára«.

Minthogy azonban az 1890-iki Rendtartás hatályon kívül helyezte az 1876-ikit, ennélfogva ezt a dolgot is meg kellene említeni az új Rendtartásban és a felvételi és érettségi vizsgálati díjak felosztása arányában ennek felosztását is elrendelni.

10. Az előmenetel megjelölése. A főnévkönyvbe és egyéb kimutatásokba is be kell vezetni azt, hogy a tanuló milyen előmenetellel végezte az előbbi osztályt. Kérdés merülhet fel az iránt, vajjon jeles előmenetelü-e az oly tanuló, kinek csak egy jó osztályzata van, a többi jeles, az érettségi analógiájára (Érettségi szabályzat 26. §-a, Osztrák Rendtartás: Weisungen zur Führung des Schulamtes an den Gymnasien in Österreich, Wien, 1905. 16. l. 36. §.), vagy csak akkor jeles előmenetelü a tanuló, ha minden tárgyból jeles. Ezt is jó volna megállapítani, még pedig az érettségi analógiájára, és az osztrák rendtartás mintájára olyformán, hogy jeles az oly tanuló előmenetele, kinek az irány-

adó tárgyakból jeles vagy legfeljebb egy jó osztályzata van; jó az oly tanuló előmenetele, kinek minden tárgyból jó eredményjegye van, vagy legfeljebb egy elégséges.

E. G.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Huttkay Lipót dr.: **Mikes Kelemen Törökországi Levelei.** Az egri érsekmegyei könyvtár eredeti kézirati kincseiből. Mikes arcképével s II. Rákóczy Ferenc betegségét, halálát, eltemetését leíró eredeti levelek hasonmásával. Eger, 1905. Rényi Károly bizománya Budapest, V., Dorottya-utca 2. 3 korona.

Beható és mégis a nagyközönség számára is élvezetes formában írt munka jelent meg a bujdosó Rákóczynak, a rodostói remete életének édesszavú krónikásáról, a fejedelemhez az önkéntes számkivetésben is, sőt a síron túl is oly hűséges Mikes Kelemenről *Huttkay* Lipót dr.-tól, az egri érsekmegyei könytár másodkönyvtárosától, az ottani jogakadémia tanárától. Régi irodalmunk ez egyik prózai remekének, a *Törökországi Levelek*-nek, eredeti kéziratát ugyanis az egri érsekség könyvtárában őrzik. Ez értékes kézirat, mint ismeretes, Toldy Ferenc tulajdona volt, tőle szerezte meg Bartakovics érsek 1867-ben. Toldy a kézirat birtokába 1858-ban jutott.

Huttkay dr. már most mint könyvtáros »*A százesztendős egri érsekség története*« című előkészületben levő nagy munka számára írván az *egyházmegyei könyvtárt* ismertető fejezetet, szükségképpen behatóan foglalkozott e könyvtár egyik legértékesebb kincsével, a *Törökországi Levelek*-kel. Közeledvén pedig II. Rákóczy Ferenc hamvainak hazahozatala, a nagy nemzeti ünnepre alkalomszerűnek vélte több éves, beható tanulmányát a fejedelem élete végének ez igaz tükörét külön is kiadni.

Az egri liceum palotájában elhelyezett érseki könyvtár gazdagságát már Toldy is kiemelte. A jelen munka elé tett rövid bevezetőből megitélhetjük némileg a könyvtár gazdagságát. Legbecsesebb darabja az *1304*-ből való *breviárium* naptárral, szélfestményekkel. *Miskolczi Lászlónak 1394*-ből való *Missaléja* igen szép festményeket tartott fenn számunkra, melyek bizonyára a legrégiebbek a magyar festészet történetében. Az 1358-ból való bécsi Képes Krónika kódexfestményeiről nem vagyunk ily bizonyosak magyar eredetük dolgában. Értékes darab az *1417*-ből való latin *Dante*, a »Divina Comediá«-nak latin fordítása Seravalle János, fermói püspöktől, mely még csak egy példányban létezik a Vatikánban. Minket azért is érdekel, mert ajánlása Zsigmond magyar királynak szól. Becses *Holywood*, másképp *Sacrobosco János* csillagászati értekezéseinek és tábláinak egy XV. századbeli másolata *Regiomontanus János*-nak eredeti bejegyzé-

seivel, továbbá *Verancsics Antal Praefationale*-ja 1563-ból, a *Béldi-kódex*, a *Pompéri-kódex*, *Forgács Ferenc* »Historia sui temporis« könyve 1566-ból. Az ősnyomtatványok sorában ott találjuk *Luther*, *Zwingli*, *Kálvin*, *Melanchton*, *Erasmus Rotterodamus*, *Servet*, *Reuchlin*, *Oecolampadius*, *Lombardi Péter* és *Temesvári Pelbárt* munkáit. Örömmel olvassuk, hogy megvan a *Koburger*-féle Biblia (Nürnberg, 1483.). Van egy kéziratos *óriás kódex* is, egy egész élet munkája, Tamás szerzetes írása német nyelven 1445-ből az apostoli hitvallás kijelentéséről (Erklärung des apostolischen Glaubensbekenntnisses).

Az első fejezet Mikes Kelemen életét vázolja főleg *Törökországi Levelei* nyomán.

A második fejezet röviden felsorolja műveit. Felemlíti a *Levelek*-en kívül, a Gomezné francia írónő művéből fordított *Mulatságos napok*-at 1745-ből s *Az ifjak kalauzá*-t 1741-ből, a *A keresztnek királyi útjá*-t 1760-ból s számos egyéb valláserkölcsi művet, melyekből vagy tizenöt kötet kézirat van a Nemzeti Múzeumban.

A harmadik fejezetben a *Törökországi Levelek* eredeti példányának külsejét írja le. Az első levél kelte: Gallipoli 1717, az utolsóé: Rodostó, 1758. Összesen 207 darab. A negyedik fejezet foglalkozik a levelek hitelességének kérdésével. Először Kulcsár István adta ki e leveleket 1794-ben. Később vita támadt a levelek hitelessége felől. Végre Toldynak sikerült Kulcsár eredeti szövegének megszerzése után Mikesnek egy magánlevelét is fölkutatni s »kegyeletes örömmel« győződött meg, hogy a Levelek Mikes kézírása.

Az ötödik fejezet foglalkozik a levelek missilis voltának nagy port felvert kérdésével és irodalmával. A leveleket első kiadójuk, Kulcsár István, valóságos leveleknek tartotta. E kiadásnak nem volt nagy hatása, sőt hitelességét is kétségbe vonták. Toldynak, aki megszerzi az eredeti kéziratot s utána jár s bebizonyítja hitelességét, az a véleménye, hogy ezek nem missilis levelek, csak francia minta szerint készült levélformájú *emlékirat*, P. E. nénje puszta képzeleti lény, a levelek soha el nem küldettek. Minden erre mutat. Oly hosszú idő alatt a néne egészségének ingadozásáról szó sincs, pedig a szerető öcs annyiszor ajánlja, hogy vigyázzon rá. Miklós Ferenc [1] a leveleket missiliseknek tartja, szerinte a P. E. néne is létezett. Szilágyi Sándornak [2] is előbb is, később is ez volt a véleménye; esetről-esetre írt s nénjének megküldött valóságos leveleket lát bennük. Szerinte nem írhatta az egészet élete végén. Emellett bizonyít a levelek hangja, kezdetben a csüggedni nem tudó férfi, később a lemondás szava szól belőlük. Huttkay hozzáteszi a hangulat e változásához, eséséhez még a papiros, írásmód és tinta különbségét is, a kézirat egyes szakaszai szerint. Abafi Lajos, ki a »Mulatságos napok«-at és a »Törökországi Levelek«-et újból kiadta, úgy tartja,

[1] *Miklós Ferenc: Mikes Törökországi Leveleiről.* Irodalomtört. Közl. 1904. III. IV.

[2] *Szilágyi Sándor: Erdély irodalomtörténete.* Budapesti Szemle, 1859. VI.

hogy ezek »sem nem levelek, sem nem irodalmi alkotás, hanem levélalakú hivatalos napló, Mikes által Rákóczy megbízásából szerkesztve«. A fennmaradt példány ennek csak másolata, az eredeti elveszett. Gyulai Pál szerint három csoportú irodalmi munka ez, melyet Mikes ifjú-, férfi- és aggkorában írt. Császár Elemér [1] összefoglalván az eddigieket úgy véli, hogy sem nem levelek, sem nem napló, hanem szakaszokban készült önálló irodalmi munka. Toncs [2] szerint a levelek napló alapján készültek, a naplói nyomai felismerhetők, e napló adatait Mikes csoportosítva dolgozta fel úgy, hogy végleges irodalmi formájukat egész csoportok évekkel később nyerték, egész törökországi élete alatt dolgozott rajtuk, számos részletet többször is átdolgozott, a néne alakja teljesen költött. Huttkay szerint e levelek missilis jellegének történeti adatok állják útját, azok a történeti események, amelyekről Mikes felette korán, abban a korban hihetetlen korán értesít. De szerinte az is fontos, hogy a leírásban semmi tagolás, a dátumok csak az anyagot különítik el, különben a levelek leírása folyamatos, két oldalon néha három levél azonegy tinta-, sor- és írásjelleggel. Így dönti el a missilitas kérdését. Huttkay szerint *a levelek bár nem missilisek, de nem Mikes élte végén, nem egyszerre írottak.* Kora szokása szerint jegyezgetett, de nem élete végén rótta egybe a leveleket. Élt a lelkében bizonyos női eszmény, talán az eddig ki nem kutatott P. E. grófné, akiben Toldy Paksy Esztert sejt, Miklós Thaly alapján Paksy Erzsit. E köré csoportosította eszméit, gondolatait, érző szive melegségét, humorát. Élete ifjú-, férfi-, aggkora megérzik rajtuk. Szabadon termett illatos virág, zamatos gyümölcs e munka, melyet csak az utókor minősített az elbeszélés és leírás természtes bája miatt önálló irodalmi műnek, s mint ilyen, valódi kincse az egri érsekség könyvtárának.

A hatodik fejezetben arról szól, hogyan került az eredeti példány Magyarországba és hogyan idővel az egri érsekmegyei törvénytár tulajdonába. A leveleket állítólag Tóth Andrásnak, Bercsényi tisztjének fia, Ferenc, aki Franciaországban volt tüzértiszt s 1762-ben Konstantinápolyban megfordult, hozhatta magával. A francia forradalom elől *Tóth* Ferenc hazájába tért, a vasmegyei Tarcsán lakott s megismerkedett a szombatbelyi kulcsárral. Halála után ennek birtokába kerülnek a levelek, ki 1794-ben sajtó alá bocsátja. Így adja elő Toldy. Thaly szerint [3] Mészáros nevű szolnoki ember kapta volna a Rákóczy-telep Horváth nevű szolgájától s adta volna Bécsben Görög Demeternek, a *Hadi és más nevezetes Történetek* című hetilap társszerkesztőjének s Görög adta át Kulcsárnak. Toldy 1858-ban szerezte meg, tőle meg 1867-ben szerezte meg Bartakovics egri érsek, aki az egri érsekmegyei könyvtárnak adományozta.

[1] *Császár Elemér: Mikes Kelemen Törökországi Leveleinek keletkezése.* Irodalomtört. Közl. 1895.

[2] *Toncs Gusztáv: Zágoni Mikes Kelemen élete.* 1897.

[3] *Thaly Kálmán: Ki hozta vissza a hazába Mikes kéziratait?* Századok. 1874.

A hetedik fejezet arról szól, hogy Mikes, miként Gyulai s részletesebben Négyesy László megállapította, a Leveleket nagyobb csoportonkint írta; a tinta is erre mutat, sőt csoportcímeket is találunk, mint például: »Rákóczy József fejedelemnek ebben az országban érkezéséről való levelek.« A nyolcadik fejezet szerint Mikes e leveleket minden határozott cél nélkül, a maga mulatságára írta. Maga mondja: »Ha csak az idő járásáról diáriumot nem csinálok, nem tudok mit írni.« Másutt ismét: »Hagyd koptassam pennámat az írásban; mert arra elég időm vagyon . . . »Szinte úgy látszik, lelki szükségből, beszélgetés helyett írta a Leveleket a kolostori csöndű telepen. Jól mondja Huttkay: a magány költészete ez s e költészetben mintegy a magyar jellemet mintázta meg. Új műfajt is teremtett a levélalakban. A nyelvnek is kiváló művelője volt nyelvtisztaságával, magyarosságával, bájával és csöndes humorával. Levelei egész élete folyását lefestik, mint életrajzában is láthattuk. A kilencedik fejezet szerint jellemző vonásai vallásossága, szenvedélyes hazaszeretete, önzetlensége, éles megfigyelő képessége, továbbá szerkesztő ügyessége a levelek kerekded megírásában és végre humora, párosulva mindez az előadásbeli kellemmel.

Mindenesetre legbecsesebb az a rész (110—115. levelek), amelyben II. Rákóczy Ferenc betegségét, halálát, eltemetését írja le. Ezzel foglalkozik a könyv utolsó, tizedik fejezete. Igazán plasztikus leírást ad itt Mikes. Örök hálára kötelezte ezzel szerető nemzetét — teszi hozzá a szerző. Ez öt levél hasonmását mellékelve adja a könyv. Ott találjuk továbbá még II. Rákóczy Ferenc édesanyja, Zrinyi Ilona, II. Rákóczy Ferenc és Telekessy István egri püspök névaláírását. A könyv fedelét Rodostó látóképe díszíti. Belül Mikes Kelemennek kissé eszményítve elrajzolt képét találjuk. A füzet sajtóbeli kiállítása az egri érseki liceumi sajtót dicséri csinos, tiszta szép technikájával. Záró soraiban a szerző a hazatérő Rákóczy Ferenc teteméhez szól: »Jöjj, siess haza Rákóczy Ferenc. Szükségünk van terád. Haló poraidban oktasd ki nemzeted fiait az *önzetlenségről*, hogy *egyetemlegesen* lehessünk nagyok, boldogok, mint álmodod . . . Jöjj, siess haza; Kelemen szolgád elvegyült pora míg megürülő sírhelyedet őrzi, szelleme áldva és mosolyogva lebeg elébed.« Köszönjük a szerzőnek, hogy ily szép munkában ismertette a *Törökországi Leveleket* s hogy ennek kiséretében az eredeti alakot feltüntető hasonmásokban bocsátotta közkézre a Rákóczy végnapjairól, haláláról és temetéséről szóló örökbecsű leveleket.

Dr. Pekár Károly.

A magyar névmások használatának fejlődése a legrégibb nyelvemlékek óta. Irta *Kimnach Ödön.* Ára 2 korona. Karcag, 1905. V. és 107. l.

Amily sokat mond e munka címe, oly kevés az értéke. Két részből áll tulajdonképen: a Nyelvtörténeti Szótárból kiírt példákból

(néha megtoldja őket a szerző a saját gyűjteményével, s ezeket, külön pont alatt sorolja fel), s a hozzájuk fűzött megjegyzésekből. Hogy mikép fejlődtek a névmások, arról nem igen lehet e könyvecskéből képet szerezni, de nem is adhat kiírójuk, hisz maga sem tudja még olvasni sem a régibb nyelvemlékeket, s mindent csak írásbeli sajátságnak tekint. Nagy baj az is, hogy szerzőnek sejtelme sincs tárgya irodalmáról. Nem tudja, hogy az *aki, amely a*-ját megmagyarázta már Zolnay, hogy a vonatkozó névmások a kérdőkből származtak (mint Budenz kimutatta); nem ismeri a *néki, némi, némely* előrészének eredetét, s hogy az *avval* nem Szinnyeiféle pótlónyujtás, hanem az *az* névmás többi ragos alakjai analógiájára keletkezett *(attól, arra)*, míg *azzal* más *z*-végű névszó *-vel* ragos mintája szerint jött létre *(házzal, vízzel)*. Hogy megjegyzései mily naivak, arról jobb nem is szólni. Csak azt nem értem, mire való két lapnyi forrásjegyzék, mikor a szerző is megemliti a munka végén, hogy az adatokat legnagyobbrészt a »Nyelvtört. Szótár«-ból vette, s milyennek gondolja azt a »történeti alapon irandó rendszeres tudományos magyar nyelvtant«, melynek »jelen munkálat részét (fejezetét) képezheti«.

b. ö.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

2. Kérdés. Alig nehány hete, hogy az öt évenkét újból beterjesztendő teljes vagyonleltár nagy munkájával én és a tanári testület elkészültünk, máris oly hirek járnak, hogy legközelebb egészen új leltári utasítások fognak megjelenni és talán már jövő évre ismét új alapleltárt kell készítenünk.

Mivel nincs módomban ezen hirek valódiságáról más úton meggyőződést szereznem, a Közlönyhöz fordulok az alábbi kérdésekkel, azokra szives felvilágositást kérve:

a) Igaz-e, hogy az állami középiskolák leltári vagyona nyilvántartásának eddigi szabályzata módosittatni fog?

b) A közel jövőben fog-e ezen módosítás elrendeltetni és csakugyan oly mérvű lesz-e, hogy már a jövő évben ismét új alapleltárt kell készíteni?

c) Mi a tervezett módosítás lényege és mely okok teszik szükségessé a most érvényben levő leltári utasítások megváltoztatását?

Igazgató.

Tartalom: *Szemle.* — *Javaslatok és Tanulmányok:* Jegyzetek a Renddartáshoz. *E. G.*-től. — *Könyvek és Lapok;* Huttkay Lipót dr.: Mikes Kelemen Törökországi Levelei. Dr. *Pekár* Károlytól. Kimnach Ödön: A magyar névmások fejlődése a legrégibb nyelvemlékek óta. *b. ö.*-től. — *Kérdések és Üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-társulat könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 10. szám. 1905. december 10.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

Ányos—Virág-ünnepély.

Két hires magyar tanár emlékét újította meg a székesfehérvári »Vörösmarty-Kör«, midőn az Ányos Pál és Virág Benedek nevének megörökítésére a ciszterciták rendházán elhelyezett két emléktáblát december hó 3-án szép és sikerült ünnepély keretében leleplezte.

Székesfehérvár magához és hozzájuk méltóan járt el, midőn emléköket megörökítette, hisz e városban — miként a két emléktábla is hirdeti — élt, *nevelt* és lelkesített mind a kettő.

Virág Benedek előbb jött ide Székesfehérvárra. Miután Nagy-Kanizsán és Pécsett középiskolai tanulmányait elvégezte, a pálosok rendjébe lépett. A filozófiai és teológiai tanfolyam befejeztével 1780-ban Pesten pappá szentelték s a székesfehérvári gimnáziumba tették tanárnak. Pár éve ez a gimnázium, melyet a jezsuiták alapítottak a XVIII. század elején s mely 1735-ben hatosztályuvá fejlődött, Remete-Szt.-Pál rendének birtokába jutott. Ez a rend, mely tudvalevőleg magyar földön keletkezett s melyet régi királyaink gazdag adományokkal halmoztak el, mindenkor ismeretes volt magyarságáról és hazafiságáról.

Virágban az iskola képzett és lelkes tanárt nyert, ép úgy, mint a pár évvel fiatalabb Ányosban, ki 1782 október havában került Székesfehérvárra.

Ányos itt, amennyire egészségi állapota engedte, nagy kedvvel látott tanári teendőihez. Filozófiát ugyan nem taníthatott, mert az első grammatikának oktatójául rendeltetett, de mint ilyen is derekasan helyt állott. Barátságért dobogó szive is megtalálta társaságát Virágban.

Együtt, egymást buzdítva és segítve munkálkodtak a magyar tanügy és irodalom szolgálatában. Tanári működésökről kevés adat maradt reánk. Annyi bizonyos, hogy lelkesen

tanítottak és hazafias szellemben nevelték az ifjúságot, mely rájok volt bízva.

Virág tanárkodásáról így emlékezett meg Toldy Ferenc 1853-ban írt tanulmányában, mely utóbb az Irodalmi Arcképek közt is megjelent: »Tanítványai legkedvesbike, utóbb jótevő barátja, Reseta János, még most is emlegeti azon buzgóságot és tüzet, mellyel tanított s a deák költészet mellett a nemzetit is meg igyekezett kedveltetni az ifjú nemzedékkel.«

E sorokból kitünik, hogy Virágnak a latin nyelv és irodalom volt főtantárgya. A fenmaradt iskolai jegyzőkönyvek tanusága szerint rendkívüli tantárgyakul a hazai szokásokat és a természetjogot tanította. A legszebb bizonyítványt Ányos és Virág tanári működéséről Pyrker László, a későbbi nagyhírü egri érsek állította ki.

Pyrker ugyanis Önéletrajzában ezekkel a szép szavakkal emlékszik meg volt tanárairól; »1782-ben Fehérvárra kerültem A grammatikában Anyos Pál volt tanítóm, a harmadik osztályban pedig Virág Benedek. Oly férfiak, kik hazánknak diszei és az én mélyen érzett hálámnak, valamint változhatatlan tiszteletemnek tárgyai lesznek mindenkor.«

E néhány adat is bizonyítja, hogy a két költő, mint tanár is megérdemelte azt a ünnepeltetést, melyben őket Székesfehérvár közönsége részesítette.

Az ünnepély első része a díszes Szent István-teremben folyt le, hol nagy közönség jelent meg. Az első sorokban láttuk dr. *Várossy* Gyula kalocsai érseket, a Tudományos Akadémia (mely díszes babérkoszorut is küldött) képviseletében: dr. *Goldziher* Ignác egyetemi tanárt, az I. osztály elnökét, dr. *Békefi* Remig egyetemi tanárt és dr. *Badits* Ferenc főgimnáziumi igazgatót, az »Orsz. Középiskolai Tanáregyesület« képviseletében dr. *Waldapfel* János főgimnáziumi tanárt, továbbá gróf *Zichy* Jenő országgyülési képviselőt, *Várady* Károlyt, a székesfehérvári tankerület főigazgatóját, *Havranek* József polgármestert, *Zalay* Mihály, főgimnáziumi igazgatót, *Daróczy* Gyulát, a törvényszék elnökét. Miután a helybeli három középiskola ifjúságából alakított dalárda a Himnuszt elénekelte, gróf *Zichy* Jenő, mint a »Vörösmarty-kör« elnöke, lépett az emelvényre és mindenekelőtt a megjelent közönséget, az Akadémia képviselőit, valamint a többi egyesület küldötteit üdvözölte, ez után történeti visszapillantást vetett a múlt század viszonyaira és hangsulyozta, hogy ebben a korban az írók és költők — kik között első sorban Ányos Pál és Virág Benedek nevei említendők — voltak azok, kik II. József nemzetellenes uralkodása ellen harcoltak, végül a közönséget fölhívta, hogy mindig az igaz hazafiság és a valódi hit mellett tartson ki.

Az ünnepi beszédet dr. Czapáry László főgimnáziumi tanár tartotta, ki finom vonásokkal vázolta Ányos és Virág hazafias költészetét. Dr. Czapáry mindenek előtt Ányos költészetét méltatta.

Ányos költői erejét — úgy szólt — mélyen érző szivének erős szenvedélyei ihletik; s mivel állásánál fogva mégis e szenvedé-

lyeket mérsékelnie kell, elegiai hangulatba esik. »Könnyes szemekkel borong a földi téreken,« mondja róla költőileg Endrődi Sándor. Tépő szívsebére írt a hazaszeretet mély érzésében és a barátságban keresett és talált, de barátaihoz csak a hazáért rajongó lelkesedése és a magyar nyelv szeretete kapcsolta. Fajmagyar vére felpezsdül, reménykedik a legkisebb biztató jelre is; örül a nemzet művelődése és haladása minden mozzanatának, aggódva fogadja balsorsának csapásait. Költővé a való hivatás ihlette és mint kortársai nagyrészét, a hazafiság heve tette Ez ihletet táplálta szenvedő szivének balsorsa és erős hazafisága. Van is sajátos világa, önálló és érdekes egyénisége.

Baráti levelezéseiben magyar nyelvért égő szive legközvetetlenebb megnyilatkozásait találjuk.

Nagyszombatban lett költővé. Barcsay Ábrahám vasas kapitány, az elegáns poéta, vezette Ányost a Helikon magas tetejére. Testvérként vonzódik a gárdistákhoz, hisz ő is azon nemesi osztálynak gyermeke, miként a gárdisták voltak. Különösen ragaszkodik Barcsayhoz, akivel folytatott költői levelezésében hazafi gondoktól zaklatott lelke aggodalmait egész őszinteségükben szemléljük.

A magyar nyelvért dobogó szive örömét látjuk Mészáros Ignáchoz, Bessenyeihez, Kreskayhoz intézett költői leveleiben.

Ányosnak Virághoz való viszonyáról a fölolvasó a következőképen nyilatkozik: »Ányost Virághoz nemcsak rendi kötelék, hanem a magyar nyelv szeretetén és az irói munkásságon épült igaz barátság is kapcsolta. Virág Benedekhez írt költői levelében üdvözli Virágot, hogy ismét verseket ír. »Kiből országunknak lesz főbb versszerzője«, jövendöli, s nem hiába jövendölte. Kéri, hogy küldjön neki verseket.

Miként Ányos hazafias versei tanuskodnak tiszta magyar szivéről, úgy »Kalaposkirály«-ában bizonyságát adja politikai mély belátásának. E költeményben Ányos a nemzet jogainak lángszavú, szokatlan tűzű és bátorságú védelmezője. II. József erőszakos intézkedéseitől félti a nemzet jövőjét. Benne a háborgó szív, dacos haragjával, a hazafi fájdalom mély keserüségével támadja a meg nem koronázott uralkodót.

Ányos korai elmultát (csak 28 éves volt) méltán fájlaljuk, mert megalázott nemzetünk keserüségét tüneményes költői lélekkel és oly mértékben érezte, hogy érzésének ezen mélysége izlésének fejlődésével, nyelvünknek csinosodásával, hazafias liránkat örökértékű remekművekkel gazdagíthatta volna.

Áttérve a másik ünnepelt költő, Virág Benedek, költészetének méltatására az ünnepi szónok a következőket emelte ki:

Virág Benedek, a »nemzeti lélek tüzes ébresztője, buzdító verseivel sok igaz magyart a honi nyelv munkás szeretetére gerjesztett. Ébresztgette százados álmából a lassú hunnusi lelket«.

Székesfehérvárnak nevezetes szerepe van Virág Benedek életében, mert itt »a derék város. királyaink régi víg és gyász helyén lett költővé. Poétai munkáit Reseta Jánosnak, egykori tanítványának, Fehérvár derék szülöttének, ajánlotta. Ajánló versében mondja,

hogy Árpád nagy nevét itt kezdte zengeni, mert álmában Álmos szelleme, miként Horáczot egykor Romulus, megintette: »Légy hazádhoz, mint anyádhoz háladó.«

Virág költészetének különös forrása a 90-es évek elején fellobbant visszahatás és Horatius szelleme. Dicsőíti a szeretett haza felvirágoztatásán fáradozókat.

Manapság nehéz megértenünk, hogy Virág hazafias költészetének felrázó hangjai mily erővel hatottak. Költeményei egyes papirlapokra nyomtatva járták be az országot; bátor szavuk gyakran mint jelige villámként hatott: Virág korszakalkotó fellépését és műveit mindenesetre nem széptani, hanem történeti szempontból kell méltatni.

Népies művei nemcsak saját korának, hanem a jövő nemzedéknek is szólnak: intenek, buzdítanak. Ő is a magyar nyelvbe szerelmes szive melegségével üdvözli »Örömének«-ében a magyar nyelv és nemzeti művelődés fellendülésének egyetemesen biztató jelenségeit. Kora jeles magyar vitézeinek magasztalása közben lelkesen emlegeti történelmi nagy alakjainkat. Az ifjúságot a dicsőség varázsával munkás hazaszeretetre ösztönzi.

Virág hatásának eszköze a mélységes honszeretet. Egész életét a hazaszeretet napja ragyogja be; s valóban ez a legnemesebb fény, mely az Isten iránt való hódolat mellett, az emberi szívből kisugározhatik. Ezen érzés avatja költővé, ez teszi tudós történetíróvá.

Virág ritka hazafi jellemének és érzésvilágának maradandó tanuja történelmi műve »Századai«. Művének értéket nemzeti iránya és Virág filozófus szelleme kölcsönöz. Hazafias szelleme történetírásunk terén is újító, előbbrevivő mesterévé avatja. Tárgyalásának célja a nemzeti lelkesedés felkeltése. A magyart nemesnek, nagynak, büszke nemzetnek rajzolja. Hibáit mentegeti. Ellenségeit könyörtelenül támadja. Szigorú erkölcsi felfogásával és az igazság bátor kimondásával Tacitus ő, a magyar nemzet Tacitusa.

Irodalmunk újjászületésébe a nszerzetes papiírók hosszú sorának érdemeit méltányolva együttesen emlékezik a felolvasó Ányos és Virágról.

Kegyeletes érzésünk — így végzé a fölolvasó szép emlékbeszédét — emléktáblájuk elé von bennünket, hogy ott édes anyanyelvünkért és nemzetiségünkért lelkesedjünk és lelkesedésünk szent hevében érettük minden áldozatra készek legyünk.

A felolvasás előtt és után a helybeli három középiskola tanulói Ányos és Virág dicsőségét hirdető költeményeket szavaltak a fiatal lélek nemes hevével.

A diszülés után a közönség a nemzeti színű zászlókkal díszített utcákon áthaladva a cisztercita rendházához vonult, hol Zalai Mihály, a cisztercita rend székesfehérvári gimnáziumának igazgatója, Ányos és Virág írói és tanári működését jellemezte és szép beszédének végén a rend nevében kijelentette, hogy az emléktáblákat örök időkre szóló megőrzésre átveszi és szentül fogadja, hogy az ő rendje is mindig Ányos és Virág hazafias szellemében fog működni.

E beszéd után a lepel lehullott a fekete márványból készült díszes emléktáblákról, melyeken a következő feliratok olvashatók:

E házban élt, nevelt és lelkesített a
magyar nemzet fájdalmas szavú költője

Ányos Pál

pálosrendi tanár
1782—1784.

E házban élt, nevelt és lelkesített a
magyar nemzet tüzes lelkű ébresztője

Virág Benedek

pálosrendi tanár
1780—1797.

Az emléktáblák leleplezése után *Vigyázó* Imre kultúrmérnök szavalta el *Philipp* István ez alkalomra írt ódáját. A »Szózat« éneklésével az emlékünnepély véget ért. Az ünnepély után a Szent István-teremben bankett volt, melyen lelkes felköszöntőkben nem volt hiány.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

Igazgató kinevezése és áthelyezése. A király *Jurkovich* Emilt, a *nagybányai* állami főgimnázium igazgatóját, a *besztercebányai* kir. kath. főgimnáziumhoz a VIII. fizetési osztály 2-ik fokozatába való sorolással kinevezte, illetve áthelyezte.

Változás a pozsonyi ev. liceum vezetésében. A pozsonyi ág. hitv. evang. egyházközségnek az ezen célból kiküldött bizottsága a pozsonyi evang. liceum tanári karával együtt még a múlt tanév végén *Hirschmann Nándor* tanárt választotta meg a pozsonyi ág. hitv. evang. liceum igazgatójává. Ugyanekkor a pozsonyi evang. egyház a volt igazgatónak, *Markusovszky Sámuelnak*, a tiszteletbeli igazgatói címet adományozta.

Tanári kinevezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *dr. Kliment Jenőt* a *budapesti ág. ev.* főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Grosz Ferenc* és *Prónai Viktor körmöcbányai* állami főreáliskolai és *Gelay József beregszászi* ideiglenes rendes tanárokat rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette.

A pályaválasztás statisztikája. *A m. kir. központi statisztikai hivatal igazgatója* a következő köriratot intézte az összes gimnáziumok és reáliskolák igazgatóihoz: »*A gimnáziumok és reáliskolák IV. osztályát*

végzett nyilvános tanulók pályaválasztásának kimutatására szolgáló L/3. mintájú statisztikai kimutatás két példányát ide mellékelve azzal a megkereséssel küldöm meg címednek, hogy azokat az igazgatása alatt álló gimnázium, reáliskola IV. osztályát az 1004/5. tanévben végzett nyilvános tanulók pályaválasztására vonatkozó adatokkal kitölteni s egy példányt az intézet irattára számára visszatartva, az intézet irattárában megőrizni, egy példányt pedig a csatolt hivatalos boríték felhasználásával — kisérő levél nélkül — *f. évi december hó 31-ig a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz beterjeszteni szíveskedjék.* E kimutatásban a pályaválasztás szerint részletezett tanulók számának egyeznie kell az intézet 1904/5. tanévi főkimutatásának 1. sz. táblázatában IV. osztályt végzettek gyanánt kimutatott nyilvános tanulók számával. Az L/3. mintájú kimutatásba tehát a tanévet elégtelen eredménnyel végzett (bukott) tanulók is belefoglalandók és pedig az esetben is, ha ugyanazon intézetnek vagy más intézetnek ugyanazon osztályában mint ismétlők tanulnak tovább. Az intézet azon volt tanulóira nézve, kik más intézetben vagy szakiskolában tanulnak tovább, vagy kereső pályára léptek, a szükséges egyénenkinti adatok forrásául szolgálhat Címnek, vagy tanári testületnek esetleges közvetetlen tudomása; ennek hiányában pedig a volt osztálytársaknak, esetleg a helyükbe lépett IV. osztálybelieknek — négy osztályú gimnáziumok- és reáliskoláknál csak ez utóbbiaknak — megkérdezése útján kell a szükséges adatokat kipuhatolni. Ha ezen eljárás eredményre nem vezetne, vagy ha az így kapott adat megbízhatóságához kétség férne, az illető gyermeknek szülőitől kell a biztos adatot szóbelileg vagy levél útján megtudakolni. A tényeknek megfelelő helyes adatok megszerzése nem egy esetben hosszabb utánjárást — kérdezősködést, iratváltást — fog ugyan igényelni, minthogy azonban a tanulók pályaválasztására vonatkozó adatok kiváló fontossággal birnak, szükséges, hogy lehetőleg minden egyes tanuló pályaválasztására nézve biztos és határozott adatok álljanak rendelkezésre, s a táblázat »V. Ismeretlen, hogy mivé lett« rovatába minél kevesebb adat jusson. Amennyiben némely pályára nézve kétely merülhetne fel abban a tekintetben, hogy az a pálya a kimutatásnak melyik rovata alá foglalandó, az egyöntetüség biztosítása érdekében szükségesnek látszik még a következőket megemlíteni: Azokat a végzett tanulókat, akik az intézet illető osztályának elvégzése után szüleik gazdaságában, ipari vagy kereskedelmi vállatatában foglalkoznak, nem az otthonmaradtak, hanem a megfelelő kereső pályára lépettek közt kell felsorolni. Különösen ügyelni kell továbbá arra, hogy azok, akik otthon mint magántanulók folytatják tanulmányaikat, szintén ne az otthonmaradtak, hanem az illető intézet rovatában mutattassanak ki, amelybe magántanulóknak beiratkoztak. A magánhivatalnokokat az alkalmazó magángazdaságok, ipari vagy kereskedelmi vállalatok szerint mint gazdasági, ipari vagy kereskedői pályára lépetteket, az ügyvédi irnokokat pedig az egyéb pályára lépettek közt kell feltüntetni, kivévén természetesen, ha egyidejüleg valamely iskolának is növendékei. Általában kerülni kell az összefoglaló kimutatásokat s ehhez

képest a gazdasági, ipari vagy más szakiskolában továbbtanulók és az egyéb kereső pályára lépők számára rendelt rovatokban a szakiskolákat, illetőleg pályákat külön-külön kell megnevezni s az illető tanulókat mindegyikénél külön-külön kell kimutatni. Végül megjegyzem, hogy ha december hó 31-ig az összes adatok nem volnának beszerezhetők, erről értesítést kérek, amelyben az adatok beszerzésére előre láthatólag még megkivántató idő, illetőleg a kimutatás beterjesztésének valószínű ideje is megjelöltessék«.

A régi magyar versirodalom fejlődését (Arany János haláláig) mutatta be az Urániaszinházban a múlt hó 17-én és 20-án Beregi Oszkár, a Nemzeti Szinház tagja. A jótékonycélú előadásra sokan jelentek meg azok közül, kik egész szivükkel csüngenek a magyar nemzeti lélek legnemesebb termékén: költészetén. A válogatott közönség gyönyörüséggel fogadta négy század költészetének legszebb nyilvánulásait egy nagyintelligenciájú művész interpretációjában, aki az elért hatást bizonyára művészpályájának legértékesebb sikerei közé fogja sorozhatni. E sikerben Beregi művészete mellett jelentékeny része volt az előadott költemények összeállításának is, mely Beöthy mestertől ered. Beöthy Zsolt a nemzeti és egyéni érzelmek, a komoly és pajzán hangulatok kifejezéseit finom érzékkel és mindenre ügyelő gondossággal (az előadó művész egyéniségére és egyik-másik kivánságára is kellett bizonyára tekintettel lenni) fűzte oly sorba, melynek egyebek mellett a sokoldaluság és változatosság voltak a fővonásai. Az előadás műsorát közöljük itt, arra gondolva, hogy talán valamely önképző- vagy szavalókörünk ünnepi alkalomra megpróbálkozhatik vele. A műsor a következő volt: Prolog. Irta és felolvasta: dr. Hegedüs István egyetemi tanár. I. rész. 1. Boldog asszony anyánk: előadja az »Ébredés« dalkör. 2. Ráskai Lea följegyzése: (1510?) A halál himnusza. 3. Tinódy Lantos Sebestyén: (1510?—1557?) Szondy eleste. 4. Tinódy dalai: a) Dávid királyról, b) Egervár viadaláról való ének, I. rész, c) Varkucs Tamás. Énekli Pajor Ödön úr. 5. Balassi Bálint (1551—1594): Búcsuének kedveséhez. 6. Rimai János (1573—1632): A magyar nemzet romlott állapotjáról. 7. Gróf Zrinyi Miklós (1620—1664): A feszületre. 8. Gyöngyösi István (1704): Zrinyi Ilona szépsége. 9. Kuruc versek: Esztergom megvételéről. Ócskay Lászlórul. 10. Kuruc dalok: a) Rákóczy F. imádsága, b) Kuruc tanya, c) Rákóczy dal, d) Rákóczy kesergője: előadja az »Ébredés« dalkör. II. rész. 11. Csokonai Vitéz Mihály (1773—1805): Megkövetés. Szegény Zsuzsi a táborozáskor. A reményhez. 12. Kisfaludy Sándor (1772—1844): Kesergő szerelem. Boldog szerelem; Gyónó grófné. 13. Berzsenyi Dániel (1776—1836): Közelítő tél; A magyarokhoz. 14. Kölcsey Ferenc (1790—1838): Himnus. 15. Kisfaludy Károly 1788—1830: A bánkódó férj. 16. Kisfaludy Károly (Thern Károly) Egy szó. Énekli Bondy Nelly úrhölgy. 17. Czuczor Gergely (1800—1866): A huszár; Sóhajtás. 19. Báró Eötvös József (1813—1871): Újszülött gyermek halálára; Végrendelet.

20. Vörösmarty Mihály (1800—1855): A vén cigány; Liszt Ferenc. 21. Népdalfüzér: a) Piros arcod ha meglátom, b) Be van az én szűröm újja kötve, c) Hej bundám gallérja, d) Lám megmondtam. e) Nem vagyok én, f) Becsaliba járnak: Előadja az Ébredés dalkör. III. rész. 22. Petőfi Sándor 1823—1849): Homér és Ossián; Boldog éjjel: Reszket a bokor; Alkú; Levél Arany Jánoshoz. 23. Petőfi Sándor. (Arany János): A toronyban delet harangoznak. Énekli Pajor Ödön úr. 24. Tompa Mihály (1817—1868): Télen, nyáron; Utolsó verseim. III; Uj Simeon. 25. Arany János (1817—1882) (Mosonyi M.) Mátyás anya. Énekli Bondy Nelly úrhölgy. 26. Arany János: Szondy két apródja; A vén gulyás. — A vén gulyás temetése; A fülemüle; A mennyasszony ébredése. 27. Honfidal; előadja az »Ébredés« dalkör. — Ha az előadás utánzásával csakugyan megpróbálkoznék valamely önképzőkörünk, akkor természetesen osztoznia kellene a 37 számban, melyet Beregi Oszkár maga adott elő, ha nemis épen 37, de mindenesetre 10—15 szavalónak.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A IV. osztályt végzett tanulók pályaválasztásának statisztikája.

A mai Krónikában olvasható az Országos Statisztikai Hivatal körirata, melyben a középiskolák igazgatóit a *negyedik* osztályt a múlt tanévben végzett tanulók pályaválasztására vonatkozó adatok összeállítására fölhívja.

Nem tudom — mert erre vonatkozó közlést sehol sem olvastam — kinek a kezdeményezésére történik ez az adatgyűjtés; de hogy szükség van rá, az tény. Hiába szervezték a gimnáziumot és reáliskolát oly módon, hogy a nyolc osztály egy szerves egészet alkosson: a tanulók többsége nem járja végig a középiskolai tanfolyamot s a nem-bukott tanulók legnagyobb számmal épen a negyedik osztály elvégzése után maradnak el. Hová lesznek ezek a tanulók? Erre fog pontosan megfelelni a Statisztikai Hivatal összegező kimutatása, melyet a középiskolai igazgatók által beszerzendő adatokból fog összeállítani.

Az utasítás, mely szerint ezen adatoknak gyűjtése történik, oly természetű, hogy eredményezni fogja a belőlük készülő kimutatás teljes megbízhatóságát. E kimutatás ellen nem lehet majd azokat a kifogásokat emelni, melyekkel a Tanáregyesületi Közlöny f. é. 5. számában megjelent cikk az érettségi vizsgálatot tett ifjak pályaválasztására vonatkozó statisztikai adatoknak jelenleg dívó gyűjtési módját illette.

A szóban levő körirat utasítása szerint ugyanis a negyedik osztályú tanulók pályaválasztásának statisztikáját nem ezen osztály tanulóinak az évvégi vizsgálat előtt történt bemondása alapján

állítják össze, mikor a tanulók az igazság eltitkolásából hasznot, t. i. a vizsgálaton való elnézést remélhetnek. De még a bizonyítvány kiosztásakor bemondott adatok sem volnának teljesen megbízhatók, mert a nagyszünetben számos tanuló, illetve szülő előbbi elhatározását módosítja.

Helyes tehát, hogy a Statisztikai Hivatal csak a folyó tanév megkezdése után gyüjteti az elmúlt évről szóló adatokat, oly időben gyüjteti, mikor minden a negyedik osztályt végzett tanulónak pályát okvetlenül már választania kellett, sőt választását már meg is valósította.

Kivánatos volna, ha ezentúl minden esztendőben készülne ilyen kimutatás. S azt is reméljük, hogy a Statisztikai Hivatal, mihelyt az összes adatokat beszerezte, nyilvánosságra fogja hozni e munkálatát, mert arra minden, a középiskola ügye iránt érdeklődő kiváncsi lehet. *K. M—a.*

Tizenöt percnyi óraközök.

A *Neue Jahrbücher* novemberi füzetében olvasom Hartmannak egy ismertetését Wagner tanárnak egy orosz munka fordításához irt »Die Überbürdung in der Schule« című függelékéről. Ez ismertetésből az tünik ki, hogy Wagner is, a referens is, azt a »reform«-ot szeretnék, hogy a középiskolában a leckék tartama 45 percnyi legyen, illetőleg az óraközök 15 percig tartsanak, amint ez már Hessenben és Norvégiában évek óta megvan. Nekünk magyaroknak e »reform« megvalósulásának szemlélésére nem kell se Hessenbe, se Norvégiába mennünk. Amit a német szerzők, mint kívánatos reformot jeleznek, az már egy emberöltő óta meg van valósítva a budapesti gyakorló-főgimnáziumban. Itt mindig csak 45 percnyi volt a lecke, illetőleg 15 percnyi az óraköz, amennyiben a lecke megkezdésére szóló csöngetés mindig negyedkor, a lecke befejezésére figyelmeztető pedig az óra végén van. A gyakorlóiskola praxisa még egy közbeeső csöngetést is ismer, az óra után 10 perckor, mely a folyosón, udvaron, stb. időző gyermekeket a tanterembe és rendes helyeik elfoglalására szólítja. A 45 percnyi munka és 15 percnyi pihenés ily rithmusszerű szabályos váltakozását a gyakorlóiskolában régen, mielőtt az elfáradásra vonatkozó kísérletekről szó volt, szükségesnek találták, és ez azóta mindig helyesnek bizonyult. Midőn egy évben avval tettek kisérletet, hogy az egyik óraközt (10 óra után) 20 percnyivé emeljék, ez intézkedés az egész év tapasztalatai szerint károsnak mutatkozott, és jónak látták, hogy ismét visszatérjenek a régi, kipróbált rendhez. Kivánatos, hogy e rend általánossá váljék középiskoláinkban. Meglehet, hogy most, amikor a »reform« Hessenben és Norvégiában már megvalósult, és német orvostanárok (Wagner orvos is, középiskolai tanár is) és a modern iskolaügy hatalmas Kroniónjai, a higienikusok, igenlőleg bólintottak hozzá: nálunk is majd megvalósul és elterjed az, amit

magyar pedagógus elméje régen jónak gondolt és magyar gyakorlat régen megvalósított. Közoktatásügyünk külön »nemzeti genius«-a követeli talán e kerülőutat Németországon és Skandinávián keresztül? *s.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Temesvári Kör.

(Munkásliceum. — Képzőművészeti oktatás a középiskolában.)

A temesvári kerületi kör f. é. november hó 18-án Bergmann Ágost c. igazgató elnöklete alatt számos tag jelenlétében tartotta meg e havi gyűlését. Lovas Imre áll. főgimnáziumi tanárnak, a Temesvári Kör kebelében fennálló Liceum titkárának, a munkásliceumról szóló jelentését a gyűlés tudomásul vette.

A gyűlés utasította a titkárt, hogy az előadások programmjait a központba küldje föl.

Ezután *Káldor Ágoston* áll. főgimnáziumi tanár értekezett e címen: »*Képzőművészeti oktatás a középiskolában*«.

Nincs okunk kételkedni abban — úgymond az előadó — hogy a magyar tanárok át lévén hatva az esztétikai nevelés komoly nemzeti hivatásának tudatától, minden lehető alkalmat megragadnak és kihasználnak, hogy a műalkotások szemléltetése és méltatása alapján az ifjúság műérzékét ápolják és ízlését nemesítsék. De nem hallgatható el azon mind sűrűbben felhangzó panasz, hogy az új tanterv még nem kedvez eléggé a művészeti oktatás intenzitásának, mivel az esztétikai képzés nagyon is az alkalomszerűséghez lévén kötve, az amúgy is bő tananyagok tárgyalása közben csak szórványosan, futólagosan, rendszer nélkül érvényesülhet és ennélfogva a művészeti benyomások nem mélyednek kellőkép a fiatalság lelkületébe.

A szépművészetek történelmének ismertetése az egyes korok közművelődési viszonyainak tárgyalásával kapcsolatosan a történettanítás körébe tartozik. De vajjon marad-e elegendő idő arra, hogy a történelem tanára az amúgy is bő tananyag feldolgozása közben az összes művészeti ágak fejlődését, a művészeti korok jellemvonásait, a főbb művészek jellemzetes alkotásait, ha nagy vonásokkal is, ismertesse? Attól lehet tartani, hogy e műtörténelmi tanulmányok, ha az igen szűk vázlatosság keretébe szorulnak, a művészek és műveik nomenclaturájává zsugorodnak össze; ha pedig tágabb keretben mozognak, könnyen rovására eshetnek a történettanítás intenzitásának, és az általuk okozott félbeszakítások a politikai történelem eseményeiről vonják el az ifjúság figyelmét. Hasonló ok miatt nem érvényesülhet eléggé a művészetek történelmének tanulmányozása és az ezzel járó esztétikai nevelés az irodalmi tanítás keretében sem. Ami a görögpótló tanfolyamot illeti, az nyújt ugyan némi művészettörté-

neti ismeretet, de mivel csak az arra vállalkozott tanulóknak szól, tanulmányi rendeltetésében nem egyetemlegesen kötelező s így a középiskolai ifjúság nagy része e tanulmányokban általában nem részesül.

Nézzük, mennyire érvényesülhet a művészeti oktatás a rajztanítás jelen szervezetében. A görögpótló rajzoktatás körében a művészeti oktatás a főbb műalkotások szemléletéből és a vele járó magyarázatokból áll. A képzőművészet valamennyi ágából bemutatott műalkotások alapján jellemezni kell az illető művészeti korszakot, ismertetni az egyes művészetek lényegét, kölcsönös vonatkozásait, utalni a művész felfogására, ismertetni a művészi technikákat, a művek anyagát és előállítási módját. Az erre fordítandó idő 5—6, illetve 8—10 óra. Igaz, az Utasítások szerint ne iskolákat és történeti folyamatokat ismertessen a tanár, mint inkább egyes műalkotásokat mutasson be; a tanár utasításai és felvilágosításai lehetőleg rövidek és határozottak legyenek, hogy a rajzgyakorlatokból, a tanulóknak e tárgy körében legfontosabb munkájából sok időt ne vegyenek el. De vajjon ezen rövid tanulmány elegendő-e ahhoz, hogy pl. a VI. osztályban az ó-keresztény, bizánci, mohamedán, román és gót művészetet, a VII. osztályban a reneszánsz művészetet főbb vonásaiban ismertessük? Vajjon azon kép, melyet az ifjúság ezen rövid tanulmány útján az illető művészetről magának alkot, elég hatásos-e arra, hogy az ifjú lélekbe maradandóan véső djék?

A művészeti oktatás második fontos tényezője, a szabadkézi rajz, tágabb teret hódított ugyan az által, hogy a gimnáziumi III. és IV. osztályban a geometriai rajz mellett, mint a felsőbb fokú rajzoktatás előiskolája, gyakoroltatik, de csak az eredeti heti 2 óra meghagyása mellett. Nem szorul magyarázatra, hogy a szabadkézi rajznak ez osztályokban legfölebb heti 1—1 órában való tanítása nincs arányban e tárgy jelentőségével. A gimnázium I. és II. osztályában nem szerepel a szabadkézi rajz a tantárgyak között, mely hiány annál inkább érezhető, mivel ez osztályokban az elemi iskolai és gimnáziumi szabadkézi rajz kapcsolata megszakad, úgy hogy a tanulók az elemi iskolában szerzett rajzképességüket ezen két évi időköz alatt elveszítve, a gimnázium III. osztályában újból kezdhetik annak gyakorlását.

A gimnázium felső osztályaiban a szabadkézi rajztanításban és az ezzel kapcsolatos művészeti oktatásban csak a görögpótló tanulók részesülnek. Újabban ugyan a görögöt tanuló növendékek számára is hozzáférhetővé van téve a görögpotló szabadkézi rajz, de általános tapasztalat, hogy ilyen benevolus auditorok ritkán akadnak. Így hát sokan kerülnek ki a gimnáziumból a nélkül, hogy az általános műveltség ezen lényeges kellékeit is megszerezték volna.

A művészeti oktatásnál követendő módszer ugyancsak próbára teszi a tanár pedagógiai ügyességét, tapintatát. Itt tűnik ki igazán, mennyi sikerrel tudja a tanár tanítványait önálló felfogásuk és ítéletük alakításában irányítani, kényszer és erőltetés nélkül a szép, jó és igaz eszményeinek felismerésére indítani. Ne kényszerítsük

az ifjúságot pedáns módon, hogy a művészeteket tanulják, inkább azon legyünk, hogy azokat megkedveljék. A tanulók ne annyira füleikkel, mint inkább szemeikkel élvezzék a művészeteket. Nem tanításról van itt szó, inkább nevelésről; nem előadásokról, inkább megbeszélésekről. Csöndes megfigyelés alapján hadd teljék meg az ifjú lelke mély benyomásokkal és ha megtelt, fejtse ki a szemlélő gondolatait és érzéseit alkalmas kérdések alapján. Közbe-közbe magyarázunk is, de csak ott, ahol az szükséges és ahol a tanulót saját okoskodása, saját invenciója nem segíti tovább. A vezető tanár fölösleges szóáradata zavarja a tanuló nyugodt szemléletét, a hangulat benyomását, sőt visszatetszést, oppoziciót is kelthet a tanulóban. E tekintetben Rousseau legyen mesterünk, ki azt tanítja, hogy a lehető legkevesebbet kell mondani a tanítványnak és a lehető legtöbbet felfedeztetni vele.

A művészeti oktatás a műtárgyak szemléletéből indúl ki. Ezek az ízlésfejlesztés legfőbb eszközei, tehát kell, hogy nagy gonddal válogattassanak és művészi elrendezésben kerüljenek az ifjúság szemei elé. Alakítsuk az iskola belsejét a szépművészetek derült, nyájas csarnokává, melyben a hazai és külföldi művészetek remekei környékezzék a tanuló ifjúságot! A műszemlélet leghatásosabb tárgyai természetesen az eredeti műalkotások: képek, szobrok, reliefek, díszedények, rajzok. Ezek hiányában jó szolgálatot tesznek a sikerült reprodukciók: nagyobbméretű fotografiák, fametszetek, karcok, fénynyomatok, galvanoplasztikai másolatok, gipszöntvények stb. Különösen becsesek a szines másolatok, mivel az eredeti művet hívebben adják vissza és a tanulók színérzékét fejlesztik. A szemléleti tárgyakból a legjobb elég a fiatalságnak. Inkább kevesebbet, de jót! —

Az előadó azután egy célszerű üvegkeret-szerkezetet ismertet, mely a falhoz erősített deszkaburkolaton a képeknek üveg alatt való elhelyezését és az azoknak időnkint való kicserélését lehetővé teszi. Az egész gyűjtemény elrendezésénél legyünk figyelemmel arra, hogy a műtárgyak kronológikus sorrendben, művészeti ágak, korok, iskolák és mesterek szerint csoportosíttassanak. A műtárgyak alatt elhelyezett táblácskák jelezzék a művész nevét, születésének és halálának idejét és helyét, az iskolát, melyhez tartozott, a műtárgy címét, elnevezését és a helyet, gyűjteményt, hol őriztetik. Hol foglaljanak helyet e képcsoportok? Mindenesetre oly helyen, ahol az egész ifjúság találkozik, az pedig a folyosó. Ott vannak a legnagyobb falterületek is. Az osztályok falterületei kisebbek, azokat egyébként a fogasok, fali táblák, természetrajzi, földrajzi, történelmi szemléltető képek, térképek stb. foglalják el. A művészeti oktatásnak egyéb segédeszközei oly különálló üvegkeretek, melyekben a képek időnkint felcserélhetők. Azon termek falterületein helyezendők el, ahol a művészeti oktatás kapcsán képeket szemléltetünk. Ilyen a görögpótló tanterem, a rajzterem és bármely más osztályterem. Ezen üvegkeretek alá helyezzük a folyosó képgyűjteményeiből az alkalomszerüség vagy tananyag szerint válogatott képeket. Egy-egy ilyen képcsoport körülbelől 14 napig marad kitéve a következő képcsoport rendezéseig.

A művészeti oktatás céljait előmozdítja végül a múzeumok, képtárak, épületek, szoborművek, rajz- és művészeti kiállítások megtekintése a helyszínén vagy kirándulásokkal kapcsolatosan.

Az előadó a következő javaslatot terjeszti a kör elé:

1. Legyen a görögpótló szabadkézi rajzoktatás a gimnázium felsőbb osztályaiban a görög nyelvet tanuló növendékekre nézve is kötelező;

2. Szaporíttassék a gimnázium V—VIII. osztályában a történelmi heti órák száma eggyel a latin órák rovására és az így nyert óratöbblet fordíttassék a művészetek történelmének rendszeres ismertetésére és ezzel kapcsolatban az ifjúság esztétikai nevelésére;

3. A szabadkézi rajz folytonossága érdekében taníttassék e tárgy a gimnázium és reáliskola I. és II. osztályában is, még pedig úgy, hogy a rajzoló geometriai órákból heti egy-egy tanóra a szabadkézi rajz gyakorlására fordíttassék.

4. A gimnázium III. és IV. osztályában a rajzoló geometria választassék el a szabadkézi rajztól. Most egyik tárgy sem tud kellőleg érvényesülni, míg a különválás esetében a geometria, mint önálló és az értelmet művelő tudomány, a szabadkézi rajz pedig mint főleg a érzelem világát, a képzelmet foglalkoztató művészeti tárgy sokkal jobban érvényesülne.

5. A gimnázium VIII. osztályában gyakorolják a tanulók az antikok után való rajzolást, mert az ezen osztály rajzanyagát képező természetrajzi tárgyak ábrázolása az emberi fej, arc és test rajzolásában nyerne természetszerű befejezést.

Közoktatásügyi kormányunk eddig is sok üdvös intézménnyel mozdította elő az ifjúság művészeti nevelését. Ilyenek pl. az érettebb ifjúság számára időnkint és helyenkint rendezett rendkívüli műtörténelmi előadások. És még ezentúl is — megállapodást nem ismerve — bizonyára tovább halad bölcs rendelkezéseinek útján. Így válik középiskolánk azzá, amivé fejlődnie kell: a valódi általános műveltség iskolájává!

A gyűlés Káldor Ágostonnak érdekes és gondos tanulmányokra való felolvasásáért elismerést és köszönetet szavazott, az abban felvetett eszmék megvitatását azonban — azok kellő tanulmányozhatása végett — egy későbbi gyűlés tárgyává tette.

Czöndör Ilona, Keresztély Olga dr. és Membresz Cecilia új tagokul léptek be a körbe.

Dr. Szőke József,
a kör titkára.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

A M. Tud. Akadémia Könyvkiadó-Vállalatának 1905-1907. évi sorozata. A Magyar Tudományos Akadémia az 1905-ik évvel Könyvkiadó-Vállalatának egy új, hároméves ciklusát indítja meg. E ciklusban a következő munkák kiadása kerül sorra: 1. *Vargha Gyula:*

Magyarország a XX. században. A nép és a föld. Két kötet, térképekkel. 2. *Payot: Az akarat nevelése.* Ford. Weszely Ödön, átnézte Ambrus Zoltán. Egy kötet, névmutatóval. 3. *Kidd: A társadalmi fejlődés.* Egy kötet. Fordította Geöcze Sarolta, átnézte Tarnai János kuriai bíró. 4. *Escott: A mai Angolország.* Fordította György Endre, átnézte Huszár Imre. Három kötet, névmutatóval. 5. *Némethy Géza: A Római elegia.* Egy kötet, névmutatóval. 6. *Bourdeau I.: A jelenkori gondolkozás mesterei.* — Taine. — Herbert Spencer. — Nietzsche. — Tolstoj. — Renan. — Ruskin. — Victor Hugo. — A XIX. század eredményei. Egy kötet. 7. *Mahler Ede: A Szumérok, Babiloniak és Aszirok.* Egy kötet, illusztrációkkal, térképpel és névmutatóval. 8. *Haraszti Gy.: Corneilleiől Rostandig.* A francia dráma fejlődése. Két kötet, történeti képekkel és névmutatóval. 9. *Kállay Béni: Szerbia története 1815-től kezdve.* Folytatta és befejezte Thallóczy Lajos. 10. *Angyal D.: Fráter György és kora.* Két kötet. A szerkesztőség fentartja magának a jogot e művek közül egy-kettőt a következő ciklusba sorolni. Előkészületben vannak azonkívül a Könyvkiadó-Vállalat számára: Wertheimer Ede: Andrássy Gyula élete és kora. — Jánosi Béla: A modern aesthetika. — Marczali Henrik: A modern Magyarország kezdete: Az 1790/1-iki országgyűlés. — Alexander Bernát: A történetírás fő problémái. — Mitrovics Gy.: Eltünt városok: Pompéji és Olympia (képekkel). Évenként négy kötet (minden mű betűrendes tárgymutatóval) fog megjelenni, összesen 100—140 nyolcadrétű íven. Egy-egy évfolyam ára fűzve 10 korona. Elegáns angolvászonkötésben a négy kötet ára 13 korona 20 fillér. Az aláírás a hároméves ciklusra (1905—1907) kötelező. Egy-egy évfolyam ára (fűzve 4 kötet 10 korona, kötve 13 kor. 20 fill.) vagy előre küldendő be a M. T. Akadémia könyvkiadó hivatalának, mely esetben az évi könyvilletmény bérmentesen küldetik meg, vagy pedig a szállításkor utánvétellel fizethető be. Ez utóbbi esetben a szállítás költségeit a címzett viseli. A Könyvkiadó-Vállalat pártoló tagjai az »Akadémiai Értesítő« című havi folyóiratot minden további ráfizetés nélkül, az évdíj fejében kapják s az Akadémia minden egyéb kiadványait (ha egyenesen a M. T. Akadémia könyvkiadó hivatalához fordulnak) 25% árengedménnyel rendelhetik meg.

A pártoló tagsági nyilatkozatok, a példányszám megállapíthatása végett, mielőbb beküldendők a M. T. Akadémia könyvkiadó hivatalának (Budapest, V., Akadémia-u.). Az eddigi pártoló tagok, ha visszalépésüket be nem jelentik, ezentúl is kapni fogják a kiadványokat.

R. Schröder: **Die Anfangsgründe der Differentialrechnung und Integralrechnung.** *(Leipzig, Teubner 1905.)*

Azon nézet, hogy a középiskola mathematikai anyaga a differentiál- és integrálszámítás elemeivel bővítendő, különösen német mathematikusok körében sok vitának okozója. Klein Felix, a göttingeni egyetem világhirű tanára, a kérdés körül egy egész kis irodalmat

teremtett. A szóban forgó kérdés azonban épenséggel nem legújabb keletű. Herbart az ő pedagógiumában tényleg taníttatta a differentiál- és integrálszámítás elemeit. Sőt azokat a polgáriiskolák számára 1824-ben készült tantervbe is bevette. Ez a históriai körülmény is bizonyítja, hogy a középiskola mathematikai anyaga igen is bővíthető a differentiál- és integrálszámítás elemeivel, anélkül, hogy félnünk kellene, hogy a középiskola felsőbb osztálybeli növendékeinek ezen elemek tanítása által egy kellőképen meg nem érthető, túlságosan magas mathematikai módszert nyújtanánk.

Schröder Richard dr., főreáliskolai igazgató, az 1901. évi porosz tanterv értelmében — amely a tanároknak bizonyos szabadságot biztosít — tényleg bevezette növendékeit a differentiál- és integrálszámítás elemeibe. Hogy ezt hogyan tette és mennyiben, arról könyve tanuskodik. Szerző 111 nagyon világosan tárgyalt példát ad a differentiálásra. A differentiál-hányados fogalmának bevezetése után a határozatlan alakokat tárgyalja; ez után pedig a differentiálszámítás alkalmazását maximum- és minimum-feladatokra. Igen részletesen elemzi ezenkívül a görbéket. Az integrálszámítás fejezetéhez csatolta a differentiál- és integrálszámítás mechanikai alkalmazásának tanulságos bemutatását.

A kis mű, gondos összeállításánál és egyszerű tárgyalási módjánál fogva annál is inkább megérdemli az elolvasást, mert mint a szerző maga mondja, anyaga a gyakorlati tanításból sarjadzott ki. Ezen körülménynél fogva hangosan szól bele abba a vitába is, mely azon kérdés körül keletkezett, hogy a tárgy nehézsége nem akadályozza-e meg a differentiál- és integrálszámítás elemeinek öntudatos alkalmazását a középiskolában. A szerző tapasztalata szerint ezen elemek tárgyalása az iskola munkájának semmi nehézséget nem okoz; ellenkezőleg, igen sok feladat megoldását megkönnyíti, azonkívül időmegtakarítást is jelent.

Miklóssy István.

Tartalom: *Krónika:* Ányos—Virág-ünnepély. *Téri* Józseftől. Igazgató kinevezése és áthelyezése. Változás a pozsonyi liceum vezetésében. Tanári kinevezés. Véglegesítés. A pályaválasztás statisztikája. A régi magyar versirodalom fejlődése. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A IV. osztályt végzett tanulók pályaválasztásának statisztikája. Tizenöt percnyi óraközök. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Temesvári kör.) — *Könyvek és Lapok:* A M. Tud. Akadémia Könyvkiadó-Vállalatának 1905—1907. évi sorozata. R. Schröder: Die Anfangsgründe der Differentialrechnung und Integralrechnung. *Miklóssy* Istvántól. — *Hirdetések.*

TANINTÉZETEK FIGYELMÉBE!

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-TÁRSULAT KIADÁSÁBAN MEGJELENT

MOLNÁR VIKTOR

m. kir. vallás- és közokt. államtitkár réznyomású arczképe.

A 36 cm széles, 52 cm magas, finom, fehér meritett kartonra nyomatott rézmetszetű kép művészi kivitelben **2 kor.**

Megrendelhető a kiadóhivatalnál (Athenaeum r.-t., Budapest, VII. ker., Kerepesi-út 54. szám).

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁNAK
második kötete

Megjelent!

AZ EMBER

testi és lelki élete, egyéni és faji sajátságai

470 szövegképpel és 39 műmelléklettel

470 szövegképpel és 39 műmelléklettel

SZERKESZTI: ALEXANDER B. ÉS LENHOSSÉK M.

AZ EMBER című mű tartalma:

Bevezető. Irta ... **Lenhossék Mihály.**
Az ember származása és helye a természetben. Irta ... ... **Gorka Sándor.**
Az emberi test szerkezete és működése. Irta ... ... **Pekár Mihály.**
A szellemi munka természete. Irta ... ... **Ranschburg Pál.**
Az ember faji sajátságai. Irta ... ... **Semayer Vilibald.**
Betegség és egészség. Védekezés a betegségek ellen. Hogyan éljünk. A halál. Irta ... ... **Dalmady Zoltán.**
A lelki életről. Irta **Alexander Bernát.**
A lelki élet abnormitásai. Irta ... ... **Ranschburg Pál.**

ÁRA DÍSZKÖTÉSBEN

korona **24** korona

Megrendelhető minden könyvkereskedésben.

A Műveltség Könyvtárának részletes prospektusát kívánatra szívesen küldi minden hazai könyvkereskedés, vagy az

„ATHENAEUM"

irodalmi és nyomdai részvénytársulat könyvkiadó-osztálya

BUDAPEST, VII. KER., KEREPESI-UT 54. SZ.

A Műveltség Könyvtárának további kötetei félévenként jelennek meg.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 11. szám. 1905. december 17.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

Meghívó.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület **választmánya** 1905. december hó 28-án, csütörtökön d. e. 9 órakor az egyesület helyiségében, (VIII., Eszterházy-utcza 14—16. sz., II. em.) ülést tart a következő napirend szerint.

1. Hivatalos jelentések.
2. A főigazgatói intézmény reformja. Előadó *Rombauer Emil.*
3. Mennyiben van ok az alkoholizmus elleni küzdelemre a középiskolában? Előadó: *Négyesy László.*
4. Egyéb indítványok, amennyiben idején érkeznek.

Ez ülésre az összes t. választmányi tagok ezennel meghivatnak.

Ép úgy igen szivesen látja a választmány ez ülésén az egyesület többi t. érdeklődő tagjait is.

Budapest, 1905. december 14-én.

Négyesy László,
főtitkár.

A középiskola reformja.

Lukács György vallás- és közoktatásügyi miniszter folyó évi november hó 12-én a nyilvánosság előtt tartott beszédében a *középiskolai reformról* is nyilatkozott, s egy későbbi alkalommal ez ügyben külön *szaktanácskozmány* megtartását helyezte kilátásba. A miniszter ezen szükebbkörű tanácskozmányra már szétküldötte az alább közölt szövegű meghívókat. A meghivottak a következők: *Beöthy Zsolt* egyetemi nyil. rend. tanár, úgy is mint az Országos Középiskolai Tanáregyesület és az országos középiskolai tanárvizsgáló bizottság elnöke; *Berzeviczy*

Albert a Magyar Tudományos Akadémia elnöke; *Bokor József* egyet. m. tanár, úgyis mint az Orsz. Közokt. Tanács előadó tanácsosa, *Boncz Ödön* min. tan, *Cherven Flóris* főgimnáziumi igazgató; *Dóczi Imre*, tiszántúli ev. ref. egyházkerületi gimnáziumi felügyelő; *Báró Eötvös Lóránt*, egyetemi nyilv. rend. tanár, úgyis mint a Báró Eötvös-Collegiumnak és a budapesti tanárképző intézetnek elnöke; *Erődi Béla* Budapest fő- és székvárosi tank. főigazgató; *Fehér Ipoly* pannonhalmi főapát, úgyis mint az Orsz. Közoktatási Tanács másodelnöke; *Finánczy Ernő*, egyetemi nyilv. tanár, úgyis mint az Orsz. Közoktatási Tanács alelnöke; *Heinrich Gusztáv*, a M. Tud. Akadémia főtitkára; *Jánosi Béla* főreáliskolai tanár: *Kármán Mór* egyetemi magántanár és gyakorló-főgimnáziumi rendes tanár; *König Gyula* nyug. műegyetemi tanár; *Maywald József* főgimnáziumi tanár; *Molnár Viktor* államtitkár; *Rombauer Emil* főreáliskolai igazgató: *Spitkó Lajos* budapestvidéki tanker. kir. főigazgató; *Szász Károly* osztálytanácsos; *Waldapfel János*, az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny szerkesztője.

A meghívó így szól: »Az idezárt törvényjavaslat-tervezetnek az a célja, hogy konkrét alakban tegye szemlélhetővé az egységes jogosítású középiskolának ama szervezetét, mely f. é. november hó 12-én a nyilvánosság előtt tartott beszédem elmondásakor szemeim előtt lebegett.

Tisztelettel felkérem Címedet, hogy ezt a tervezetet áttanulmányozni és a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumban tartandó szakértekezleten megjelenni sziveskedjék. A szakértekezlet megtartásának idejét később lesz szerencsém közölni.

Legyen szabad még megjegyeznem, hogy a tervezet csak tájékoztatásul és a tárgyalások megkönnyítésére akar szolgálni s a tanácskozásnak semmi irányban sem kiván elébe vágni. Lukács s. k.«

Alább közöljük a törvényjavaslat szövegét. Megbeszélését fenntartjuk magunknak későbbi alkalomra.

Törvényjavaslat

az egységes jogosítású középiskola tárgyában.

1. §. A gimnáziumok és reáliskolák helyébe oly középiskolák lépnek, melyekben *a)* minden tanulóra nézve egyaránt kötelező rendes tantárgyak, *b)* szabadon választható rendes tárgyak taníttatnak.

2. §. Minden középiskolában és minden tanulóra nézve egyaránt kötelező rendes tantárgyak a következők: *a)* hit- és erkölcstan, *b)* magyar nyelv és irodalom, *c)* latin nyelv és irodalom, *d)* német nyelv és irodalom, *e)* Magyarország történelme. *f)* egyetemes történelem, *g)* földrajz, *h)* természetrajz, *i)* mennyiségtan, *k)* természettan, *l)* szabadkézi rajzolás, *m)* bölcsészeti előtan, *n)* a testi nevelés tárgyai (torna, játék). Ezen tárgyakhoz

járul a nem magyar nyelvű középiskolákban az intézet tannyelve és irodalma.

3. §. A 2. §-ban felsorolt rendes tárgyakon kivül az ország minden középiskolája a felső négy osztályban az alább megnevezett vagylagosan kötelező rendes tárgyak közül legalább kettőt tartozik tanítani, de a helyi viszonyok szerint taníthat többet is. E rendes tantárgyak: *a)* görög nyelv és irodalom, *b)* francia nyelv és irodalom, *c)* angol nyelv és irodalom, *d)* olasz nyelv és irodalom, *e)* ábrázoló geometria, *f)* kémia. Hogy e rendes tárgyak közül melyek és közülük hány taníttassék valamely középiskolában, az iránt a tankerületi kir. főigazgatók, illetve a felekezeti főhatóságok indokolt előterjesztéseire, a helyi viszonyok figyelembevételével, végérvényesen a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter határoz.

4. §. Minden tanuló a saját középiskolájában tanított, vagylagosan kötelező, rendes tantárgyak közül egyet választ.

5. §. A 3. §-ban felsorolt, vagylagosan kötelező tantárgyak nem tárgyai az érettségi vizsgálatnak.

6. §. A tanórák hetiszáma a tanulókra nézve az összes rendes tantárgyakból az első négy osztályban legfeljebb 26, a felső négy osztályban legfeljebb 28. Ezen óraszámba nincsen beleszámítva a testi nevelés, melynek heti óraszámát a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelkezése és vezetése alatt álló tanintézetekben a nevezett miniszter, az állami főfelügyelet alatt állókban a felekezeti főhatóság állapítja meg. A tornára azonban osztályonként legalább heti 2 óra fordítandó az ország minden középiskolájában. A rendkívüli tárgyak heti óraszáma egy-egy osztály tanulójára nézve négynél több nem lehet.

7. §. Nyilvános középiskolából más nyilvános középiskolába átlépni kívánó tanulók előbbi intézetöktől nyert bizonyítvánnyal tartoznak igazolni, hogy a megelőző osztályt minden rendes tantárgyból legalább is elégséges sikerrel végezték.

Ha oly tanuló, ki már egy vagy több osztályban a jelen törvény 3. §-a által megállapított rendes tárgyak valamelyikét tanulta, akár más középiskolához való átlépés esetében, akár saját intézetében, e tárgyak közül más valamelyiknek tanulására jelentkezik, az általa újonnan választott tantárgynak a megelőző osztályokra nézve megszabott anyagából rendeleti úton megállapítandó módozatok mellett felvételi vizsgálatot tartozik tenni.

Hasonlóképen felvételi vizsgálat alá vonandók azon tanulók is, kik polgári iskolából vagy felső népiskolából középiskolába akarnak átlépni. Ezen felvételi vizsgálatot azon tanintézet tanári testülete tartja, melybe a tanuló fel akart vétetni s ugyanezen tanári testület határoz a felvétel felett is.

8. §. A középiskolákban a hittanárokon, a tornatanítókon és a rendkívüli tárgyak tanitóin kívül a tanárok száma (az igazgatót beleértve) a nyolcosztályú intézetben legalább 11, a hatosztályuban legalább 8, a négyosztályuban legalább 5.

Ha valamely középiskola a jelen törvény 3. §-ában felsorolt rendes tantárgyak közül kettőnél többet tanít, a nyolc- és hatosztályú intézetekre nézve az előbbi bekezdésben megállapított tanári létszámhoz intézetenként annyi tanár járul, a hánnyal szaporodik a vagylagosan kötelező rendes tárgyak száma.

A rendes tanárok száma (az igazgatón kívül) bármely középiskolában nem lehet kisebb az abban fennálló osztályok számánál.

9. §. A középiskolai érettségi vizsgálat, tekintet nélkül arra, hogy az illető tanuló a jelen törvény 3. §-ában felsorolt rendes tárgyak melyikét tanulta, általában minden főiskolára jogosit.

10. §. Jelen törvény által az 1883. évi XXX. t.-c. 1., 3., 4., 12., 16. és 26. §-ai, úgyszintén ezen t.-cz. 32. §-ának 1. bekezdése, továbbá az 1890. évi XXX. t.-c. összes szakaszai hatályon kívül helyeztetnek; ellenben az 1883. évi XXX. t.-cikknek itt meg nem nevezett többi rendelkezései és szakaszai érintetlenül maradnak, kivéve, hogy a gimnázium és reáliskola elnevezés helyébe mindenütt »középiskola« elnevezés lép.

11. §. Az ezen törvényben megállapított középiskolai szervezet és rendszer csak évről-évre, osztályonként (kezdve az I. osztállyal) léptethető életbe.

12. §. Jelen törvény végrehajtásával a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter bizatik meg.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Mirkva János* lőcsei kir. kath. főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette.

Nyilvánossági jog. »A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a *petrozsényi* községi gimnázium V. osztályának a nyilvánossági jogot 1905/6. tanévre megadta«.

A budapesti felsőbb leányiskola jubileuma. *A budapesti m. kir. áll.* felsőbb leányiskola a folyó évi decembember 16—17-ikén fennállásának *harmincadik* évét *emlékünneppel* üli meg. Az ünnepség sorrendje: *Szombaton, december 16-án.* Ünnepi ülés d. e. 11 órakor az iskola dísztermében (Andrássy-út 65). Tárgya: 1. Himnusz. Énekli az ifjúság énekkara. 2. Megnyitó. Mondja Révy Ferenc, igazgató. 3. Az intézet és benne a felsőbb leányiskola intézményének története. Irta és felolvassa dr. Takács György, az iskola rendes tanára. 4. Szózat. Énekli az ifjúság énekkara. Este 8 órakor ünnepi társas vacsora a Continental-szálló nagytermében. *Vasárnap, december 17-én.* Délelőtt 10 órakor ünnepi előadás az Uránia-színházban (VIII., Kerepesi-út 21. sz.) részben a József kir. herceg Szanatórium-Egyesület, részben pedig a Trefort-szoboralap javára. Műsora: 1. Az intézet története, vetített képekkel. 2. Gluck: 46. zsoltár. Énekli az ifjúság énekkara. 3. Prologus. Irta Torkos László; mondja: Biró Izabella, az V/a osztály tanulója. 4. Mendelssohn: Az Úr napja. Énekli az ifjúság énekkara. 5. Harminc év. Drámai allegória, élőképekkel és tánccal. Irta: Torkos László.

Felhivás a magyar népnyelv tanulmányozása ügyében. A következő felhivást vettük: »*A Magyar Nyelvtudományi Társaság* a maga kebelében állandó népnyelvi bizottságot létesített, melynek célja: a magyar nyelvjárások tanulmányozásának s a népnyelvi anyag gyűjtésének az egész magyar nyelvterületen egységes szervezése, vezetése és irányítása. E célját a társaság csak úgy érheti el, ha az ország különböző részeiben mindazok, a kik népnyelvi gyűjtéssel eddig is foglalkoztak vagy a nép nyelve iránt érdeklődnek, részt vesznek a gyűjtés munkájában s így mindenki hozzájárul a maga erejével és tudásával a közös cél eléréséhez. E közös munkában részt vehet mindenki, akiben megvan a lelkesedés és a komoly törekvés, hogy a nép nyelvével foglalkozzék s akinek állásánál, társadalmi helyzeténél fogva alkalma is van a magyar néppel érintkezni. A M. Ny. T. nevében azzal a kéréssel fordulunk tehát a néppel érintkező művelt magyarokhoz, hogy mennél többen vállalkozzanak a népnyelvi gyűjtés munkájára s álljanak be a társaság gyűjtői sorába. A társaság a gyűjtők számára részletes utasítást dolgoztat ki, s ezt minden érdeklődőnek az ősz folyamán meg fogja küldeni. Aki a gyűjtés munkájában tényleg részt vesz s a gyűjtött anyagot a társaságnak megküldi, fáradságáért a beküldött anyag értékének megfelelő díjazásban fog részesülni. Aki hajlandó a társaság gyűjtői sorába állani, szíveskedjék a társaság titkárát, Zolnai Gyulát (Budapest, V., Akadémia-utca 2.), értesíteni, megjelölvén egyúttal azt a vidéket, ahol lakik, s esetleg a munkakört is, melyre első sorban vállalkozik. A gyűjtők további utasítást a népnyelvi bizottságtól fognak kapni. Budapest, 1905 nov. 20-án. *Zolnai Gyula*, titkár. *Szily Kálmán*, elnök.«

A berlini középiskolák látogatottsága.

Míg Budapesten a középiskolai tanulók száma évről évre tetemesen szaporodik, addig Berlinben számuk csak lényegtelenül változik, sőt csökken, ami távolról sincs arányban a város fejlődésével. A 6 kis főgimnáziumban a tanév elején 3001 tanuló volt beírva (1904-ben 3060), a 11 városiban 5010 (szemben 5041-gyel). Még a 7 városi reálgimnáziumban is észlelhető ezen csekély fogyás, 3503 lévén a tanulók létszáma a múltévi 3519-el szemben. A 2 városi főreáliskolában 1090 tanuló volt beírva (1045) és a 14 reáliskolában (6 osztállyal) 6046 (6021). Az összes létszám 18,650 tanuló volt, 39-el kevesebb, mint az előző tanévben. A berlini iskolák helyett azonban nagyban emelkednek a Vorort-ok középiskolái, így a fejlesztés alatt levő városi Kaiser-Friedrich-Realgymnasiumnak (reáliskolával) Rixdorfban 29 osztálya van 958 tanulóval, míg az előző évben 23 osztály volt 744 tanulóval. A legnagyobb középiskolák közé tartozik a charlottenburgi Oberrealschule 16 osztállyal és 6 elemi osztállyal, a tanulók létszáma 948 volt (641 + 307 elemi). Alig valamivel látogatottabb a két legnagyobb berlini gimnázium: a Königl. Friedrich-Wilhelm- és a Louisen-gymnasium. Mindegyikbe 954—954

tanuló jár, csak az elosztás más. Az elsőnek van 18 osztálya és 12 elemi osztálya 563 + 391 tanulóval; a másodiknak 19 osztálya, 6 elemi osztálya 664+290 tanulóval. »Elefanten-schule«-knak nevezik és hozzájuk számítják még a Berlin-városi Dorotheenstädter Realgymnasiumot is 18 + 3 osztállyal 745 (596 + 149) tanulóval. Az egy osztályba járó növendékek száma a charlottenburgi főreálban 40 (az elemi osztályokban 51), a Kön. Friedrich-Wilhelm-gymnasiumban 31 (és 33), a Louisen-gymnasiumban 35 (és 48), a Dorotheenstädter Realgymnasiumban 33 (és 50). Ezt tekintve, viszonyaik nagyon irigylésre méltók.

J. A. dr.

EGYESÜLETI ÉLET.

Pozsonyi kör.

(Tisztújítás. Az önképzőkörökről.)

A pozsonyi tanári kör f. é. november 23-án tartotta első gyűlését ez iskolai évben, melynek napirendjére két tárgy volt kitűzve: a tisztújítás és dr. Rencz János kir. kath. főgimnáziumi tanár felolvasása »Az önképzőkörökről« címen.

A gyűlésen jelen volt az érsekújvári községi főgimn. tanári testületének három tagú küldöttsége is, élén Finta Ferenc főgimnáziumi igazgatóval.

Pirchala Imre főigazgató, mint a kör elnöke, napirend előtt beterjeszti Jónás János nyugalmazott felső kereskedelmi iskolai igazgatónak a kör ügyvezető alelnökéhez, Albrecht János áll. főreáliskolai ideiglenes igazgatóhoz, intézett levelét, melyben nevezett a pozsonyi tanári körtől, amelyben éveken át működött, elbúcsuzik. Az elnök szép szavakban emlékszik meg Jónás János igazgató érdemeiről, melyeket a pozsonyi tanári körben szerzett, mert a körnek egyrészt mint buzgó tagja, másrészt éveken át mint ügyvezető alelnöke és választmányi megbizottja úgy nagybecsű működésével, mint a kör belső ügyeit is irányító tevékenységével folyton azon fáradozott, hogy a pozsonyi tanári kör a magyar tanárok országos egyesületében a méltó helyet foglalja el. Nagy hálával és elismeréssel kell tehát a körnek visszatekinteni Jónás Jánosnak körünkben kifejtett munkásságára s éppen ezért távozását sajnálva, indítványozza az elnök, hogy Jónás János érdemeit jegyzőkönyvünkben örökítsük meg s erről távozó tagtársunkat jegyzőkönyvi kivonatban értesítsük.

Az elnök indítványát a gyűlés egyhangú helyesléssel elfogadta.

Ezután Márton Jenő ev. liceumi tanár, mint a kör pénztárosa tette meg évi jelentését, melyet a kör tudomásul vett s részére a felmentvényt megadta. Úgy neki, mint dr. Rencz János kir. kath. főgimnáziumi tanárnak, a kör eddigi jegyzőjének, mivel a körben viselt tisztüktől végleg megváltak, a kör buzgó működésükért köszönetet szavazott.

Tisztújításra kerülvén a sor, Márton Jenő ev. liceumi tanár indítványára egyhangulag s nagy lelkesedéssel Pirchala Imre tankerületi főigazgató választatott meg elnöknek, ki engedve a közbizalomnak, mely évről-évre osztatlanul nyilvánul meg a magyar tanügy e nagyérdemű férfia mellett, egy jelölő-bizottságot küldött ki, melynek javaslatát a közgyűlés elfogadván, az egyhangú választás eredménye a következő lett: alelnök Markusovszky Sámuel ev. lic. tiszteletbeli igazgató, ügyvezető alelnök Albrecht János áll. főreáliskolai ideiglenes igazgató, pénztáros Kovalóczy Rudolf áll. főreálisk. tanár, titkár dr. Herzfeld Miksa felsőkereskedelmi isk. tanár, háznagy Klatt Román kir. kath. főgimnáziumi és jegyző dr. Jeszenszky István ev. lic. tanár; választmányi tagok: Albrecht János főreálisk. id. igazgató, Finta Ferenc érsekujvári közs. főgimnáziumi igazgató és dr. Rencz János kir. kath. főgimnáziumi tanár.

Az elnök köszönetet mond a tisztikar nevében is a megnyilvánult bizalomért s felhívja a tagok figyelmét arra, hogy ez iskolai évben időszerű volna megbeszélés és megvitatás tárgyává tenni a rendtartás különféle rendelkezéseit. Majd felhívja a kör figyelmét arra is, hogy a tavaly elmaradt érsekújvári gyűlést ez idén lehetne megvalósítani. A következő gyűlés napjául 1906 január 5-ikét tűzte ki a kör, amikor dr. Kubicsek Albert áll. főreálisk. tanár tart felolvasást.

Ezután *dr. Rencz János* kir. kath. főgimnáziumi tanár szólott *Az önképzőkörökről.* Bevezetésül elmondja az előadó, hogy újabb időben különféle körök foglalkoznak a középiskolai tanítás ügyével; a túlterhelést akarják csökkenteni, de az ajánlott javaslatokkal csak újabb terheket raknának a középiskolára; különösen a felsőbb osztályoknak szánnak sok dolgot. A múlt évben Kolozsvárott dr. Gidófalvy István indított mozgalmat az önképzőkörök újjászervezése ügyében; előadásának gyakorlati értéke nincs, mert javaslatainak elfogadása új megterhelést jelentene, amikor a gazdasági téren a vagyonszerzés, a kereskedelem, ipar, a gyári élet ismeretébe akarja bevezetni a fiúkat. Debrecenben dr. Barcsa János tartott szemlét az önképzőkörökről. Az önképzőkör feladatáról szólva Eötvös rendeletéből indul ki, mely egészben véve helyes, ha nem tesszük az összes iskolai tárgyak gyakorló iskolájává; az önképzőkör feladata nem lehet más, mint *az iskolai tanulmányoknak szabad, önálló alkalmazása s ezzel kapcsolatban az irodalmi munkásság előmozdítása, illetőleg az előadási készség és képesség, a szerkesztési ügyesség, a stílus fejlesztése* szabad dolgozatok készítésével, bírálatokkal és vitatkozásokkal, műfordításokkal. Az önképzőkörök második célja, melyet nem említ, Eötvös rendelete: *az ifjúsági ünnepek rendezése, előkészítése s ezzel kapcsolatban a szavalatok ápolása;* Barcsa hibáztatja, hogy az önképzőkörök az igazgatók névnapját is meg szokták ünnepelni: ebben nincs semmi különös, mert itt a kör a maga művészi képességét mutatja be egy nem kötött programm keretében. A harmadik cél *a társas élet fejlesztése, a társadalmi kötelék érzésének ápolása s a jövő társadalmi életének előkészítése;* az önképzőkör a jövő életnek előiskolája, itt a tanulónak, mint köri tagnak jogai, és köte-

lességei vannak, megtanulja tehát a mások jogainak tiszteletét. Az önképzőköri ülés idejéről szólva, legalkalmasabbnak tartja a vasárnap délelőttöt. A kör munkásságát a következő pontokba foglalja: *a)* szabad választással készített dolgozatok bemutatása a tagok részéről s ezeknek megbírálása; *b)* vitaversenyek; *c)* szavalatok, szavalati versenyek; *d)* műfordítások (prózaiak és költőiek) s ezek értelmezése; *e)* pályatételek kitűzése; *f)* kézi könyvtár használata, esetleg olvasókör létesítése. A körök szervezetére nézve megemlíti, hogy az Eötvös-féle rendelet ezt nem szabályozza s e részben az intézkedést a tanári testületekre bízza, de előírja — nagyon helyesen, hogy vezetőjének valamely tanárnak kell lenni; legjobb, ha a magyar irodalom tanára az elnök, még pedig mindig az, aki a VIII. osztályban tanít; a kör többi tisztviselői az ifjúsági titkár, aki az ülések programmját előkészíti, a főjegyző, aki az ülésekről rövid jegyzőkönyvet vesz fel, amelyet a következő ülésen felolvasnak és hitelesítenek, az aljegyzők, kik a másolást végzik, továbbá könyvtárosok, pénztáros, háznagy. A vezető tanárnak sok a munkája, külön díjazást is megérdemelne; üdvös volna, ha a tanárok látogatnák a köri üléseket.

Az előadás után élénk vita indult meg, melyben elsőnek *Albreht János* állami főreáliskolai ideiglenes igazgató vett részt, aki helyesnek tartaná, ha a körben az ujonnan megjelent könyveket, irodalmi munkákat a tanulók ismertetnék, persze nem kritikát mondva azokról. Utána *Kubicsek Albert dr.* áll. főreálisk. tanár megjegyzi, hogy a vezető tanár díjazására kevés kilátás van, de méltányos volna, hogy ilyen tanár kevesebb órát kapjon. *Pirchala Imre* főigazgató a díjazást nagyon nehezen kivihetőnek tartja, a tárgyfelosztásnál pedig olyan döntő körülmények jönnek számításba, amelyeket mellőzni nem lehet. Az előadás lényegére nézve megjegyzi, hogy az önképzőkör a magyar iskolának igen becses szerve, amelyet fejleszteni kell, mert nagy nevelő hatása van a mi iskolánk sok fogyatkozása mellett. Felemlíti, hogy rendtartásunk csak a VII. és VIII. osztály tanulóira terjeszti az önképzőköri munkásságot, s sok helyütt mégis bevonják az V. és VI. osztály növendékeit is, ami mindenesetre ellenkezik a rendtartással.

Részletesen szólott hozzá *Gagyhy Dénes* áll. főreálisk. tanár, aki mindenben csatlakozik az előadó által mondottakhoz, csak szerette volna, ha a felolvasó jobban kiélesítette volna az önképzőkör munkásságának azt az oldalát, hogy a stílbeli készség elsajátításán kívül a tanuló bizonyos egyéni önállóságot, szónoki képzettséget is szerez. Óhajtandó, hogy olyankor, amikor valamely tudományos kérdésről van szó a körben, az illető szaktanár is részt vegyen az ülésen. A vasárnap délelőttöt nem tartja helyes időnek különböző okokból. A pályatételek kiválasztását az ifjúságnak egy bizottságára bízná. Az V. és VI. osztály tanulói vannak olyan intelligensek, hogy a működésben részt vegyenek, ami rájuk nézve jó előtanulmány is. A pénzbüntetés a mulasztásért céltalan.

Dalotti Ödön állami főreálisk. tanár is nagyon üdvösnek tartja, hogy az V. és VI. osztály tanulói is részt vegyenek a kör ülésein, hiszen legalább értelmes előadást hallanak.

Végül az elnök köszönetet mond az előadónak a felolvasásért s a vita eredményeképen kimondja, hogy célszerű *a rendtartás olyan módosítása, hogy az V. és VI. osztályú tanulók is részt vehetnek a kör ülésein, továbbá a kör tagjaiul való jelentkezés ne legyen kötelező.*

Jeszenszky István dr.,
a pozsonyi tanári kör jegyzője.

Budapesti kör.

(Választmányi ülés. — Felolvasó ülés: Utazás a föld körül.)

A budapesti tanári kör 1905. december 5-én választmányi ülést és ennek befejezte után felolvasó-ülést tartott Rombauer Emil c. főigazgató elnöklete alatt.

A választmányi ülésen egyrészt kiegészítették a budapesti tanári kör választmányát új választmányi tagokkal, másrészt pedig azon tagokat választották meg, akiket a budapesti tanári kör az országos tanáregyesület központi választmányába küld. Megválasztották új választmányi tagoknak a következő egyesületi tagokat: Bartoniek Géza, dr. Beke Manó, dr. Chovancsák István, Feichtinger Győző, Gaál Mózes, dr. Lévay Ede, Révy Ferenc, Sajó Sándor, Szabó Gábor, Szele Róbert, dr. Zombory J. János. Ezen választásnál az volt az irányadó elv, hogy a választmányban minden budapesti intézet képviselve legyen. Az országos középiskolai tanáregyesület központi választmányába a következő tagokat választották meg: Balogh Mór, dr. Balassa József, dr. Bozóky Endre, dr. Beke Manó, dr. Gyomlay Gyula, Kemény Ferenc, dr. Lévay Ede, Mikola Sándor, dr. Pruzsinszky János, Rátz László, Rados Ignác, Reif Jakab, Szabó Gábor, dr. Wagner Alajos.

A választmányi ülés után dr. Sebők Imre tartott felolvasást a föld körül tett tanulmányútjáról.

Fiuméből 16 napi utazás után, melyből 10 nap jutott az Atlanti-Óceán áthajózására, július 2-án érkezett meg New-Yorkba. Már másodszor lévén New-Yorkban, nem igen lepte meg maga a város, hanem annál inkább érdekelte a felolvasót a város egyik múzeumában kiállított brontosaurus-csontváz, amelyet egy, 1898-ban tartott expedició alkalmával fedeztek fel. Két év alatt szedték le a csontvázról az anyagot, amelybe a csontváz bele volt állítva és most az állat csontváza teljes nagyságában, részben természetesen kiegészítve, foglalja el a múzeum egy külön termét. A váz 66′ 8″ hoszszú és 15′ 8″ széles. Vízben élő állatok közül — kivéve talán néhány bálnafajt — a legnagyobb lehetett, amit méretei és súlya mutatnak, amennyiben az állat súlya 90 tonna lehetett. Kis fejü, fejletlen agyvelejü állat volt, védekezni csupán csak rokonai ellen kellett neki, még pedig egyszerüen úgy, hogy agyon nyomta őket. Mint még egy,

New-Yorkban átélt igen érdekes napot, felemlíti felolvasó július 4-ét, a »Szabadságnap«-ot, amely a gyermekek ünnepe. Ilyenkor félretesznek minden tűzrendészeti és közbiztonsági intézkedést. Éjféltől éjfélig tart a tüzijátékok sziporkázása, ropogása, fegyverek durrogása. Voltaképen a rendőrség vigyáz, és egy csomó embert éles töltéssel való lövöldözés miatt meg is büntetnek, de ezer mást futni hagynak. Washingtonban mindenekelőtt a japán követségre ment, egy kis csinos házba, melyet a felkelő, napos lobogó ékesít, ahol dr. Erődi Béla főigazgató úr ajánlólevele alapján kapott egy hosszú, ékes japán betükkel festett ajánlólevelet a japán államtitkárhoz. Ezen levélben, amelyet a felolvasó a gyűlésen körözött, volt alkalmuk a jelenlevőknek gyönyörködni. Innen Clevelandba ment, ahol megnézte Kossuth Lajos szobrát, s találkozott magyar emberekkel, akiket a sors olyan messze vetett el hazájuktól. Clevelandból Chicagóba, innen Saint-Paulba ment, ahol az Egyesült-Államoknak legnagyobb német telepe van, úgy hogy itt még gyakori az utcán a német szó. A prairieken keresztül folytatta útját. A prairiek már nem oly vadak, mint annakelőtte. Vége a betyár-romantikának, marhaháboruknak, az indusoknak jóformán csak a hírük maradt meg. Kényelmes vasuti vonat megy a Cañon districten keresztül. A Yellowstone-park bejáratához szép fenyveserdőkön keresztül visz az út, a park kezdeténél fegyveres amerikai katonák állanak őrt. A parkban magában a modern kornak hátása alig érezhető, megmaradt a park teljes eredetiségében állat- és növényvilágával együtt. A geyserek folytonos működésben vannak, némelyik 150 láb magasra szökell különböző időközökben.

Augusztus 2-án ült hajóra San-Franciscóban. Hajója elhaladt a Hawai-szigetek mellett, melynek óriás tűzhányói impozáns látványt nyujtottak, Molokkai mellett, ahol az első bélpoklos-telep van. Megemlítésre méltó a főváros, Honolulu, és benne Kamehameh király, a »Csendes tenger Napoleon«-jának, szobra. Augusztus 17. és 18-ika igen nehéz két nap volt, belekerült a hajó a Taifunba, melynek rettenetes voltát élénk szinekkel festette az előadó. Végre beérkeztek Jokohama kikötőjébe, ott kellett egy ideig vesztegelniök, míg végre a parthoz vezette őket kanyargós utakon egy kis hadihajó.

Rombauer Emil elnök köszönetet mond a felolvasónak érdekes előadásáért, és midőn felkéri, hogy felolvasását a következő ülésen folytassa, az ülést bezárja.

Fröhlich Károly,
e. i. jegyző.

Fiumei kör.

(A magyar nyelv tanítása a nemzetiségi iskolákban.)

A fiumei tanári kör f. évi december hó 9-én felolvasó-ülést tartott, melyen Fest Aladár főgimnáziumi igazgató, a kör elnöke, betegsége miatt meg nem jelenhetvén, *Mozog* István főgimnáziumi tanár elnökölt. A gyűlés mindenekelőtt a választmányi tag választását ejtette meg, melynek eredményeképen *Fest* Aladár elnököt bízta meg a fiumei

körnek a középponti választmányban való képviseletével. Ezután *Vida* Sándor tartotta meg felolvasását a következő címmel: *A magyar nyelv tanítása a hazai, nem magyar tanításnyelvű középiskolákban, különös tekintettel a fiumei főgimnáziumra.* A felolvasó első sorban hangoztatja a magyar nyelv intenziv és eredményes tanításának rendkívüli fontosságát a nemzetiségi iskolákban s kifejti, hogy nemcsak a nemzeti szempont kívánja a magyar nyelvnek a nevezett intézetekben való minél tökéletesebb elsajátíttatását, hanem a tanulók érdeke, a tisztán gyakorlati és hasznossági elv is, mert a magyar nyelv szóban és írásban való bírása nélkül a nemzetiségi intézetek tanulóinak a főiskoláinkon a tárgyi nehézségeken kívül a nem ritkán még súlyosabb nyelvi nehézségekkel is kell küzdeniök. Az 1883. évi XXX. t.-c. 7. szakasza értelmében az érettségi vizsgálatot a magyar nyelvből a nem magyar tanításnyelvű iskolák tanulóinak is magyar nyelven kell tenniök. Ahol a növendékek legnagyobb része már kis korától kezdve beszél magyarul, ott e törvény alapján megkövetelhető ugyanaz, ami bármely magyar iskolában. De ahol a tanulók csak a középiskolában kezdik meg intenzivebben a magyar beszéd és írás elsajátítását, mint pl. Fiumében, ott az előadó szerint a magyar iskolák mértéke nem alkalmazható, hanem a törvénynek azon értelmezés adható és adandó (s kétségkívül az volt a törvény alkotójának szándéka is), hogy a nemzetiségi tanuló az érettségin a magyar irodalom főalakjairól főleg olvasás útján szerzett ismereteit mutassa be szóban és írásban, nyelvtanilag helyes magyar nyelven. Tehát nem szélesebb körű retorikai, poétikai és irodalmi ismeretek bemutatása, de nem is betanult élet- és jellemrajzok reprodukálása a feladat, hanem tanuságtétel a növendék nyelvi készségének fokáról. Az irodalom nála eszerint első sorban nyelvi anyag, melyen magyar írás- és beszédbeli képességét fejtárja. Ehhez képest a nemzetiségi középiskolákban az összes magyar nyelvi tárgyak is mindenekelőtt a nyelvtanulásnak kell, hogy szolgáljanak, mert csak így érhető el az a cél, hogy a jelzett intézetek tanulói az állam nyelvét elsajátítsák. Ha az új tanterv már az állami iskolák németnyelvi tanításánál is kitűzi a gyakorlatibb célt, fokozottabb mértékben kell azt alkalmaznunk a nem magyar tanításnyelvű intézetek magyarnyelvi oktatására. Minthogy tehát itt a főcél nem lehet egyéb, mint a magyar nyelvnek minél tökéletesebb és minél gyorsabb megtanulása, azért az előadó megengedhetőnek hiszi a leggyakorlatibb eszközök és módszerek alkalmazását is, amennyiben azok a nevelés és oktatás legáltalánosabb alapelveivel nem ellenkeznek. Sorba veszi ezután a felolvasó a hazai nemzetiségi iskolák tanterveit s ismerteti azokat óraszám, módszer, különös eszközök alkalmazása s a magyarul tanított tárgyak szempontjából, kiterjeszkedve az idegen és magyar ajkú tanulóknak az illető intézetekben található számarányára is. Összehasonlítja e terveket a fiumei főgimnáziuméval s kiemeli azokat a hasznos intézkedéseket, melyeket más intézetektől átveendőknek tart. Végül az összes felhozott adatokból levonható tapasztalatok alapján egy tantervvázlatot kisérel meg összeállítani, melyben a

főszerep a gyakorlati tanításnak jut. Kívánja a grammatika-tanulásnak alsó (I., II.) osztályokban való minél szűkebb térre szorítását, ha annak teljes kizárása már nem lehetséges; a retorikai és poétikai elméletet majdnem teljesen az anyanyelv tanítása körébe utalandónak tartja, s a súlyt az alsóbb osztályokban a helyes kiejtésre, a helyesírásra, a mindennapi szókincs megszerzésére és használatára, a felsőbb osztályokban különösen a társalgási gyakorlatokra, a szó- s még inkább a frázis-kincs gyarapítására (magyarizmusokra) s mindvégig az olvasásra s az olvasmányok tökéletes megértetésére kívánja helyezni. Sikert ugyanis csupán a gyakorlati igények tekintetbe vételétől s az ennek megfelelő módszerek alkalmazásától remél.

(Fiume.) *Vida Sándor.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Növénynevek etymologiája. Irta dr. *Ormándy Miklós.* 87 l. Budapest, 1906. Franklin-társ. Ára 1 korona.

Mikor az ember az ilyen sokat igérő címmel ellátott munkát a kezébe fogja, önkéntelenül is biráló szemmel nézi vékonyságát. Hiszen, ha Magyarország virágos növényeinek számát csak 3000-re becsüljük, ahhoz is vékony ez a füzet, hát még ha idegen növények, meg virágtalan növények neveire is reátér a szerző.

Előszavában a szerző úgy nyilatkozik, hogy önálló munkának is tarthatnók művét, bár ilyen munkánál előre is bizonyos, hogy a bőséges hasonló német irodalom felhasználásával kell létrejönnie. Nagy hibája tehát a műnek, hogy nem tudjuk, mi a szerzőé benne, s mi a másé. Valóban örülnünk kellene azonban, ha nem lenne e mű magyar eredetü. Nem lehet ugyan ezek után a kritika helyes mértékével mérnünk, mert más a kutató tudós és más az ismertető számára e mérték, de még sem hagyhatjuk szó nélkül a benne foglalt sok tévedést.

Nem tudjuk, vajjon a szerző etimológus-e vagy botanikus, mert mindkét szempontból sok a hiba a műben. Etimológiája sokszor »délibábos« etimológia. Az etimológia síkos mezején könnyű eltévedni, különösen, ha a *régi* növénynevekben *mai* rációt keresünk. Tudjuk nagyon jól, hogy a nép, s a régi botanikusok — ha ugyan szabad így neveznünk Dioscoridest és követőit — igen merész fantáziával alkották, sőt alkotják a neveket; nehéz dolog abban következetességet keresni. Épen azért nem való szerző amaz állítása: »... minden egyes növénynév: egy-egy szépen megrajzolt kép (!), amelyről leolvashatjuk a növényeknek jellemzetes és sajátos tulajdonságát.« Nem áll ez még csak amúgy nagyjában sem. Vajjon mit olvashatunk le e névről a növényre: Wahlenbergia Kitaibelii A. DC., vagy pl. Waldsteinia Moenchii Tratt. Álljanak itt a szerző etimológiájára a következő példák:

»*Echium* (a görög: ochis = kígyó) szóból ered; mert a magneve is kígyószisz — mivel a

Nem biz a! Hanem — a magyar

vai hasonlítanak a kígyó fejéhez és a szára olyan foltos, mint pl. a siklónak a bőre.

Pōpulus (pŏpulus-i = nép); a nép fája; utak mellékén, sétatereken ültetett fa. Mozgékony leveleinek zizegése: népmorajhoz hasonlít.«

porzók úgy állanak ki a pártából, mint a kígyó nyelve, mikor sziszeg.

Üssük fel Leunis — Frank Synopsisát (Hannover 1885), és ott ez áll az 503. lapon: Populus, Pappel, *παιπάλλομαι* zittern, zappeln; wegen des steten Zitterns der Blätter dieser Bäume. Magyarul is rezgő nyárfának hívják. Pōpulus és pŏpulus nem függnek tehát össze, s bizony nem is ültettek még akkor útmenti fákat, mikor e szó keletkezett.

De épen nem állja meg a sarat a mű a botanika szempontjából sem, sőt itt igazán nagyok a tévedései. Ime egy kis szemelvény:

»a konkoly magvai csakugyan hasonlítanak a fekete (!) kömény-maghoz«, — vajjon a szerző összehasonlította-e őket, hogy ezt állítja;

»oly magasra nő, hogy a fateteje a felhőkig ér.« Viszonylagos dolog! Ha a felhő a fára ül, akkor igen;

»kiaszott cserje; vonatkozik a termőhelyére; mert száraz, kiaszott helyeken terem,« — mondja az Azaleáról. Talán nem kiaszott ez a cserje, hisz gyönyörű zöld levelei vannak;

»a kolera szállítója« — a Bacillus cholerae. Nem annyira szállítja, mint maga okozza az egész bajt;

»koronaalakú *virágai*« volnának szerinte a Coronillának, pedig, hát a *virágzata* koronaszerű;

»az uborka termése egy kivájt edényhez hasonlít« Ez meglehetősen érthetetlen mondás. Az uborka tömött!

»sativus, -a, -um = vetési; azaz olyan növény, amely *csak* kultiválva terem.« Planta sativa nem azt jelenti, hogy a növény csak termelve él, hanem, hogy valahol termelik, hisz minden terem vagy termett valahol vadon;

»ép úgy, mint Venus szépsége elbájolt, megragadott mindenkit: úgy a növény is mindent, ami hozzá ér, amint érint, azt erősen megragadja, mert levelei összecsapódnak« — erre csak annyit, hogy a Dionaea legfeljebb 2—3 dm.;

»a növény állandóan a nap felé fordul« az Euphorbia azért helioscopia, mert kiterült virágzatát állandóan süti a nap a szárítókon;

»azaz olyan növény, amely kúszik, mint a kecske.« Hogy melyik kecske kúszik, azt nem tudom!

»olyan illatuk van, mint a birsalmának« már t. i. a Matricaria chamomillának. Szagolta már a szerző vajjon?

A Rurcusnál tövisekről, a Tiliáknál pálhalevélről nem lehet beszélni. Azt sem tudom, hogy miért állítja a szerző a paradicsomról, hogy nem ehető, mikor igen is eszik, továbbá, hogy a magyar nép a nádat kerítésnek használja, mikor tetőfedőnek hasz-

nálja közönségesen. A zabevők pedig tanuságot tesznek arról, hogy a zab nem egészséges és tápláló eledel. A nemi nevek közül említi 241 virágos növény nevét, van pedig a magyar flórában 800!

A faj-neveket még inkább elitélendőleg tárgyalja szerző, mint a nemi-neveket. Eltekintve fölületes, szeszélyes, de leginkább szegényes szemelvényének mennyiségétől, csak annyit említek, hogy ami itt van, csekély kivétellel, nehány közismert szónak ismétlése elejétől végig: sativus, officinalis, vulgaris, communis stb. szavak magyarázatát, melyek amúgy is ismeretesek, folyton ismételi a szerző, ellenben száz meg száz ama nevek száma, melyekről szólania *kellene!* Üssük csak fel Diószegi—Fazekas Magyar Füvészkönyvét (Debrecen 1807) erre vonatkozólag abból is többet tanulunk, s legalább jót is, magyart is.

Nagy hiba az is, hogy szerző a magyar neveket nem irta ki. Népszerű műnél ez az első feltétel.

A mű második részéből szintén kitünik a szerző járatlansága a botanika terén. Ez »a személy-nevektől (talán ről!) vett elnevezések magyarázata« lenne. Ámde hol maradtak a megemlített öt, mondd *öt* magyar botanikus mellett a magyar botanika nestora, Kitaibel és a magyar flóra többi nagyérdemű kutatói Borbás, Janka, Hazslinszky, Heuffel, Haberle, Simonkai, akikről szintén több növényt neveztek el?

Sájnálattal kell kijelentenünk, hogy a magyar irodalom, amelynek szüksége van megbízható és használható komoly művekre, szaporodott egy »tucat-munkával«. E mű nemcsak hogy a középiskolát nem elégíti ki, nemcsak, hogy a művelt közönségnek kevés, bár célja ennél több — lévén ez »hogy a tanuló-ifjaknak, akik a botanika tanulásával behatóbban akarnak és szeretnek foglalkozni: munkáját megkönnyítse és a tárgy iránt való szeretetét és érdeklődését növelje« — hanem hemzseg a hibáktól.

Rapaics R.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

A XXXIX. évfolyam 1. kérdésére, melyre már R. felelt a 8. számban, újabban még két feleletet kaptunk: egyet —*r* és egyet *tj* aláírással. A *c)* pontra nézve —*r*. és *tj* egy nézeten vannak *R*-rel, a *b)* pontra nézve csak *tj* felelete azonos *R*-évek, míg az *a)* pontot illetőleg —*r* és *tj* egymással megegyeznek, de *R*-től eltérnek. Elegendőnek tartjuk tehát, hogy csak —*r* feleletének az *a)* és *b)* pontra vonatkozó részeit közöljük:

»*a)* Nézetem szerint nemcsak megengedhető, de nagyon is kívánatos, hogy azon germanizmusokat, illetőleg gallicizmusokat, melyeket a tanár a tanulóknak meg akar mondani, már előre beírja a főigazgatósághoz beterjesztendő magyar szövegbe. Ezáltal kettős célt lehetne

elérni. 1. A főigazgató jobban megítélhetné a fordítandó szöveg nehézségi fokát, mert látná, hogy mennyiben szándékozik a tanár egyes kifejezések megmondásával a tanulók munkáján könnyíteni; másrészt a főigazgató esetleg még 1—2 nehezebb frázis lediktálását követelhetné, vagy viszont a nem okvetlenül szükséges frázisokat törülhetné. Mert hát több szem többet lát! 2. Biztosabban elérhető azon, bizonyára óhajtandó cél, hogy mindazon és csakis azon kifejezések fordítása kellő útbaigazítással megkönnyítessék, melyek az osztály zömére nézve leküzdhetlen nehézséget okoznának.

b) Annak, hogy egy tanár két, egymásután következő órán át őrködjék az írásbeli érettségi vizsgálaton, semmi elvi akadálya nincsen. Gyakorlati megoldása is igen egyszerű, ha a két óra között levő szünetben előzetes megbeszélés alapján akár az igazgató, akár valamelyik tanár bemegy a vizsgálati terembe és nehány percre átveszi a felügyeletet, hogy a két órára internált tanárnak módjában legyen egy kis friss levegőt szívni. Tudtommal ezen eljárás több iskolában máris megvan.«

Felelet a 2-ik kérdésre. *a)* Az állami középiskolák leltári vagyonának nyilvántartására tényleg új utasítások készülnek, sőt már készen is vannak. Azok előreláthatólag január hó folyamán ki fognak bocsáttatni.

b) A leltárak vezetésében ezen új utasítás által eszközölt módosítás nagyon lényeges és a régi leltárak teljesen újból való megiratása tényleg elkerülhetetlen és pedig az új rendszerre való átmenetel eszközölhetése végett mielőbb.

c) Az eddigi leltári utasítások mindannyiunk által érzett főhibája, hogy az ezek alapján készült leltár nem volt állandó érvényű, de ötévenként újból kellett azt készíteni, kihagyva belőle a kiselejtezetteket. Ennek elkerülhetetlen következménye volt a leltári számok megváltozása, szóval ötévenként az egész leltár felfordulása s új alapleltározás. Az új rendszerű leltár egyszer mindenkorra készül s mindezen visszásságoknak véget vet.

Ezután lesz leltári napló, melyet az igazgató vezet és szakleltár, melyet a szertárkezelő szerkeszt.

Minden leltári szerzeményt, tekintet nélkül a szertárra, melybe az tartozik, beszerzési időrendben az igazgató bevezet a leltári naplóba, a napló folyó számára való hivatkozással pedig a szakleltárba iktatja a szertáros. Ugyanígy lesz elkönyvelve minden selejtezés, ugyanazon egy folyó sorszám alatt, előbb a naplóban és ennek alapján a szakleltárban. Az új leltáraknak ugyanis kettős értékrovatuk van, bevételi és kiadási; a beszerzések értéke az első, a selejtezett tárgyak értéke a második rovatba lesz bevezetve. A kiadás és bevétel rovatok végösszegének különbsége fogja tehát mindig a tényleges leltári vagyonértéket adni.

Selejtezés ezután akár évenkint is eszközölhető, de mindig előzetes bejelentés és engedély alapján, s így megszünik azon viszás-

ság is, hogy többé nem létező leltári tárgyakat éveken át kell még nyilvántartani.

A leltározást igazoló okmány ezután a leltári napló utolsó évi gyarapodásának másolata lesz, a szakleltárak ellenben nem fognak felterjesztetni.

Azt hiszem, hogy az új leltári kezelés a régivel szemben minden tekintetben nagy haladást jelent, tetemesen egyszerüsíti a kezelést és munkamegtakarítás szempontjából is előnyös. Az új nyomtatványok is célszerübbek mint a régiek, mert a tárgybejegyzések számára elegendő hely van fentartva.

Hogy mennyi idő engedtetik majd az új rendszerre való átmenetel számára, azt nem sikerült megtudnom, talán nincs is még eldöntve.

Kivánatos volna, hogy 1908. január hó végénél rövidebb határidő ne tüzessék ki, mert egy nagyobb felszerelésü intézet leltárának csak gondos lemásolása is igen tetemes munkát és időt igényel.

R.

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***póstatakarék-pénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,
egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: *Krónika:* Meghívó. A középiskola reformja. Véglegesítés. Nyilvánossági jog. A budapesti felsőbb leányiskola jubileuma. Felhivás a magyar népnyelv tanulmányozása ügyében. A berlini középiskolák látogatottsága. *J. A.* dr.-tól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Pozsonyi, budapesti, fiumei kör.) — *Könyvek és Lapok:* Dr. Ormándy Miklós: Növénynevek etymologiája. *Rapaics* R.-től. — *Kérdések és Üzenetek.*

UJDONSÁG! ✻ Most jelent meg az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában

A MŰVÉSZET KIS TÜKRE

Irta REINACH SALAMON

Fordította és a magyar művészet adataival kiegészitette

DR. LÁZÁR BÉLA

Ára csinos vászonkötésben **5** K. Elegáns, egész bőrkötésben **7** K. Tanároknak, **saját könyvtáruk** számára ezen mű **vászonkötésü** példányát **3** K-ért, **bőrkötésü példányát 4 korona 50 fillérért** szállitja a kiadóhivatal közvetlen megrendelés esetén.

Kapható minden könyvkereskedésben, valamint az Athenaeum részvénytársulat könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-ut 54.)

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 12. és 13. szám. 1905. december 24.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

SZEMLE.

E lapok ma utoljára viselik homlokukon az 1905 évszámot. Mire újból megjelennek, 1906 lesz rajta. Két évnek e mesgyéjén álljunk meg egy pillanatig és tekintsünk vissza a lefolyt esztendőre.

* * *

A miért egy évvel ezelőtt Istenhez fohászkodtunk, hogy hozzon nemzetünkre boldog, víg esztendőt, azt kifürkészhetetlen bölcseségében nem adta meg. Nem volt nemzetünknek boldog, víg esztendeje. Nem a megerősödés, nem a gyarapodás, nem a vidámság éve volt ez. Nyugtalanság, küzdelem és aggodalom volt a tartalma. S a magyar közművelődésnek nagy szüksége volna nyugodt időkre. Sok nagy feladata van még, hogy régi viharos századoknak kényszerokozta mulasztásait helyrehozza, s e feladatok teljesítése belső béke és harmonia nélkül lehetetlen.

* * *

Mi, a közoktatásügy munkásai, igyekeztünk a köröttünk folyó küzdelmek mellett is munkánkat kötelességtudással és lelkiismeretességgel végezni, de ki nrerné mondani, hogy a nemzet életének viszontagságai, állami szervezetünk működésének nehézségei, nem voltak befolyással lelke összhangjára, ama lelki összhangra, mely épen nevelő munkánkhoz oly nagyon szükséges. Gyakran érezhették sokan közülünk, hogy az a derültség, az a jókedv, mely nevelő munkánknak egyik legfontosabb tényezője, hiányzik lelkükből, a köröttük hullámzó nyugtalanság, mely behatolt hatóságaink bureauiba, gyűléseink termeibe és tanári szobáinkba, tovább rezgett szivükben, mikor oktattak, sőt talán észrevehették azt is, hogy nagyobb növendékeink lelkében is voltak nyomai az általános nyugtalanságnak. Hiába csitítgattuk magunkat és

hiába csitítgattunk másokat: sokszor csak nagy erőfeszítéssel tudták némelyek közülünk megóvni lelküknek azt a zavartalanságát, azt az ataraxiát, mely a mi munkánkhoz szükséges. Ne hagyjon el ezentúl sem az önuralom ereje, mely nem engedi, hogy indulatunk úrrá legyen kötelességtudásunk felett.

* * *

Nyilvános életünk nyugtalansága nem tünhetett el nyomtalanul egyesületi életünk felett sem. Mintha az új egyesületi év munkásságát is némileg megbénította volna. A múlt egyesületi évben karácsonyig 30 ülést tartottak köreink, ebben az évben pedig ugyanez ideig körülbelül 10-et, jóllehet köreink száma eggyel — a miskolcival — gyarapodott. Aligha tévedünk, ha az egyesületi élet munkásságának ez apadása és a politikai élet elvonó ereje között kapcsolatot keresünk. Egyesületi életünknek egy jelentőséges reményéről is, melyet a múlt évi karácsonyi ülés keltett, egyelőre le kellett mondanunk, t. i. a methodikai folyóirat létesítéséről. Ma egy éve alapos okunk volt arra a reményre, hogy Beöthy Zsolt erre vonatkozó gondolata nemsokára meg fog valósulni, most alig van alapunk reá. Vajha minél előbb feléledhetne e reményünk is. De semmi esetre se lankadjon el a köreinkben folyó munkásság és ezen belül különösen e munkásság methodikai része. Utánzásra méltó e tekintetben az eperjesi körnek a próbatanítások rendezésére és megbeszélésére vonatkozó tevékenysége. Iskoláink belső életének erős fellendülését várnók attól, ha ily próbatanítások rendezése szokássá válnék intézeteinkben, különösen oly városokban, amelyekben több középiskola van.

* * *

Van persze olyan meg nem valósult reményünk is, melynek teljesedése vagy nem teljesedése tudtunkkal a politikai viszonyoktól és hangulatoktól teljesen független. Így reáliskoláinknak egy reménye, melynek teljesedését joggal már régen várták, az új év küszöbéig sem tudott még megvalósulni: a reáliskolai Utasítások még mindig nem készültek el. Olyan soká készülnek, hogy a türelmetlen kérdezősködés utánuk szünedezőben van. Kár volna, ha az Utasítások már csak akkorra jelennének meg, mikor már senkisem várja őket.

* * *

Hogy intézeteink külső fejlésztése nem igen haladhatott előre ez évben sem, az is a politikai viszonyoknak kényszerű következménye. Régen felismert szükségletek, melyekről már régebbi költségvetési javaslatok is gondoskodtak, hiába várakoznak kielégítésre. Másfelé terelt szemünk talán már nem is veszi észre a stagnálást e téren.

* * *

Aránylag legkevésbbé szenvedett a politikai viszonyok nyomása alatt a kormány szervező munkássága a középiskola belső életét illetőleg. Az iskolai kirándulások és a gyakorlati tanárképzés szervezése jelentős mozzanatok voltak középiskolaügyünk fejlődésében. Hogy a gyakorlati tanárképzés miképen alakul a valóságban, arról egyelőre csak igen kevés a tudósításunk. Hogy az intézmény létrejövetelének hire oly csekély visszhangot keltett köreinkben, a szakirodalomban és Közlönyünkben is, az mindenesetre feltünő és nem épen örvendetes jelenség. Reméljük, hogy a tanév végével az első év tapasztalatairól szóló alapos beszámolók kártalanítanak majd azért a most észlelt, nem egészen érthető közömbösségért, mellyel az uj intézményt fogadták.

Az esztendő vége nagyobbszabású ujdonságot hozott a középiskolaügynek: egy új középiskolai törvényjavaslatot, mely középiskoláink belső szervezetét, teljesen átalakítani van hivatva. Hogy mi lesz e törvényjavaslat sorsa, azt senki sem tudná megmondani. De akármi legyen is a sorsa a megvalósulás tekintetében, annyi bizonyos, hogy már mint ministeri elaboratum is érdekes jelenség a középiskola európai fejlődésének útján.

* * *

Nem érintettük e rövid évi szemlénkben a tanárság reményeit és csalodásait a személyes boldogulás, előrehaladás, anyagi jólét dolgában. Nem érintettük, mert a tanárság hallgatni tud a maga személyes bajairól akkor, mikor az egész nemzet fájdalmas vergődését látja. Bármilyen rossz időket érjen ő maga: mikor a haza felett rossz csillagok járnak, elnémulnak az ő külön panaszai és külön kívánságai és csak az egész nemzet részére kéri Isten áldását: jókedvet, bőséget . . .

KRÓNIKA.

A budapesti állami felsőbb leányiskola jubileuma.

December 16-án és 17-én ünnepelte meg a budapesti m. kir. állami felsőbb leányiskola fennállásának harminc éves jubileumát. Tudvalevőleg ez volt az első ilyen iskola hazánkban s így ez az ünnep a magyar felsőbb női oktatásnak születése napja. Mi, a magyar kultúra munkásai örömmel veszünk részt nevelésügyünk e legfiatalabb gyermekének megünneplésében, mert tudatában vagyunk a nemzeti nőnevelés nagy jelentőségének s örömmel jegyezzük fel azokat a szép eredményeket, melyek e téren az utóbbi években felmutathatók. E mostani ünnepélyes alkalommal, — ha lehetséges, — még közelebb fűzte a magyar középiskolákhoz s így Egyesületünkhöz a felsőbb női oktatást

az a miniszteri rendelet, melynek erejénél fogva a jubiláló iskola ezentúl »felsőbb leányiskola és leánygimnázium« címet visel s az ötödik osztálytól kezdve nyilvános gimnáziumi jelleggel bír s érettségi vizsgálat tartására jogosult. De mivel ez a jubileum mégis csak a felsőbb leányiskolai intézménynek örömünnepe, mondjuk el pár szóban észrevételeinket, tekintsünk végig a múlton s hasonlítsuk azt össze a jelennel. Közoktatásügyünk egykori vezére, Trefort Ágoston, volt az, ki a nagyérdemű pedagógusnak, Molnár Aladárnak sürgető szavát megértve, szervezte az első felsőbb leányiskolát. Ez utóbbi, az intézet első igazgatója, készítette azt a rendkívül érdekes tervezetet, mely szerint ez iskola célja: »hogy társadalmunk nőtagjai . . . oly általános mérvű műveltséget szerezhessenek . . ., mely megfelel annak, amelyet a férfiak középiskoláinkban nyerhetnek«. A később kiadott szervezetekben e cél többféle módosuláson ment keresztül, ezekről itt nem szólhatunk, csak megjegyezzük, hogy most harminc év után sikerült teljesen megvalósítania ez iskolának az első tervezetben körülírt célt. E sorok írója nem barátja a túlságos mértékben való gimnáziumi leányoktatásnak, annyi azonban bizonyos, hogy az államnak kötelessége elsősorban ilyen irányú leányiskolákról gondoskodni, melyek a mostani korszellem szolgálatában állanak. A felsőbb-leányiskolákat nemcsak ilyen egyoldaluan kellene fejlesztenünk, de a mindennapi élet igényeinek s az általános műveltségi követelményeknek megfelelőleg is. Amíg ez meg nem történik, addig ne csodálkozzunk azon, hogy magyar családaink túlnyomó része még mindig vagy odahaza, idegen nevelőnőkre bízza leánygyermekét, vagy pedig zárdákba, külföldi intézetekbe küldi magasabb kiképzés végett. Feltétlenül kívánatos volna a felsőbb leányiskolákat törvény vagy miniszteri rendelet útján véglegesen szabályozni s lehetőleg nyolc osztályuakká fejleszteni s a tantervet, a mai igényeknek megfelelően, módosítani. Az újabban is elhangzott igéretek után reméljük, hogy a közoktatási kormány gondjaiba fogadja a magasabb női oktatást s az eddigi elég mostoha bánásmód helyett fokozott figyelmet fordít ez intézmény továbbfejlesztésére.

* * *

Az ünnepély hivatalos része f. hó 16-án, d. e. 11 órakor folyt le az iskola Andrássy-út 65. sz. alatti palotájában. Ez épület, a maga nagy arányaival, modern berendezésével legjobban mutatja három évtized alatt tett haladását ez intézetnek, mely 1875-ben két kis szobácskában húzódott meg az Erzsébet-téren lévő Cziráky-palotában.

A közoktatási kormányt az ünnepélyen *Morlin* miniszteri tanácsos képviselte. Megjelentek továbbá csaknem az összes felsőbb leányiskolák küldöttségileg, a Tanáregyesület és a fővárosi középiskolák képviselői, valamint számos más érdeklődő. *Révy Ferenc* igazgató megnyitó-beszédében vázolta az ünnepély jelentőségét s üdvözölte a megjelenteket. Utána dr. *Takács György* tanár ismertette vonzó elő-

adásban a felsőbb leányiskolai intézmény és a jubiláló intézet történetét. Emlékezzünk meg e helyen azokról a férfiakról, kik mint az intézet igazgatói, magvető munkájukkal hozzájárultak a mostani aratás sikeréhez. Ezek: *Molnár Aladár*, kinek emlékét többek közt ez az iskola is kegyelettel őrzi; *Berecz Antal*, min. biztos, nőnevelésünk egyik vezére; *Szuppán Vilmos*, a női gimn. tanfolyam első szervezője, s *Révy Ferenc*, ki mögött 30 éves tanári pálya áll. Említsük meg itt *Károly Gy. Hugót*, az intézetnek harminc év óta lelkes tanárát, *Ódor Emiliát*, ki szintén ott állott a felsőbb leányiskola bölcsője mellett s *Torkos Lászlót*, ki 29 éve működik ez iskolában. Az ünnepély legérdekesebb mozzanata, valóságos meglepetés, volt annak a miniszteri rendeletnek felolvasása, mely az intézet mai jubileuma alkalmával gimnáziumi tanfolyamának megadja a nyilvánossági jogot, illetőleg az érettségi vizsgálat tartásának jogát. Az intézet címe ezentúl ez lesz: »Felsőbb leányiskola és leánygimnázium«. A növendékek karéneke fejezte be az ünnepély első részét. Este a Continental-szálloda nagytermében bankettre gyültek az intézet tantestülete, az Orsz. Középisk. Tanáregyesület, a budapesti középiskolák képviselői és a vidéki küldöttségek. Mondanunk sem kell, hogy lelkes felköszöntőkben épen nem volt hiány.

Vasárnap d. e. 10 órakor volt az ifjúság ünnepe az Urániában. A szinházat utolsó helyig megtöltötték az érdeklődők, úgy hogy az előadást hétfőn délután meg kellett ismételni. A fiatal leánysereg a maga öntudatlan bájával széppé, meleggé tette a megemlékezésnek és kegyeletnek ez ünnepélyét. *Torkos László Harminc év* című allegóriája keretében szép élőképekben, táncban és énekben volt része a nézőközönségnek, mely nem fogyott ki az elismerésből. Megható volt, mikor az ünnepély befejezéséül felhangzott a csengő gyermekhangokon nemzeti imádságunk, a Hymnus, s azt kivántuk, bárha könnyebben jutna el az égbe ez ártatlan ajkakról mindnyájunk leghőbb kivánsága: Isten, áldd meg a magyart!

Dr. Miklós Elemér.

A f. h. 28-án tartandó választmányi ülésre (l. a Közlöny 11. számát) ezennel még egyszer felhívjuk t. tagtársaink figyelmét.

Nyilvánossági jog. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister a *szentgotthárdi* főgimnázium VIII-ik osztályának nyilvánossági jogot, úgyszintén a nevezett középiskolán az érettségi vizsgálatok tartásának jogát az 1905/6. tanévre megadta.

Ösztöndij-pályázatok. Az 1905/6 tanév kezdetétől a következő ösztöndíj-állomások töltendők be:

1. A *Széchenyi győri* püspök-féle alapítványnál évi 240 koronás három állomás. Ez ösztöndíjakra általában csak oly róm. kath. vallású tanulók tarthatnak igényt, kik legalább is már a gimnázium vagy reáliskola I. osztályát jeles előmenetellel befejezték. Ez általános feltételek mellett a

a dunántúli származású ifjak elsőbbséggel birnak. A folyamodványok a következőkkel szerelendők fel:

1. A tanuló születési bizonyítványával.

2. A tanulóknak mult tanévi iskolai bizonyítványával s folyó tanévi időszaki értesítőjével, illetőleg indexével.

3. A tanuló vagyoni és családi viszonyait, valamint az egyes ösztöndíjaknál feltételezett származást igazoló hatósági okmányokkal. Megemlítendő a folyamodványban ama körülmény is, vajjon élvez-e folyamodó tanuló avagy egyik testvére ösztöndíjat vagy állandó segélyt s mily alapból, és megjelölendő a pénztár, melynél az ösztöndíj adományozás esetében kiutalványozandó volna. Az ekkép felszerelt folyamodványok a győri püspökhöz, 1906. évi február hó 10-ig benyujtandók. A középiskolai tanári testületek e kérvényeket szabályszerű tárgyalás alapján az 1906. évi február hó 20-ig a főigazgatókhoz terjesztik fel. A főigazgatók s felsőbb tanintézetek azokat véleményük kiséretében az 1906. évi február hó végeig fogják az illetékes pártfogókhoz beküldeni. A jelzett határidő után, avagy az illető tanintézet előljáróságok mellőzésével a pártfogókhoz közvetlenül beérkező kérvények nem fognak figyelemben részesülni.

2. A *gróf Harrach*-féle alapítványnál évi 144 koronás egy állomás. 3. Az *Ottilinger-Bedekovits*-féle alapítványnál évi 440 koronás egy állomás. Ez ösztöndíjak közül elsőre csak róm. kath. vallású, a másodikra bármely vallásfelekezethez tartozó oly tanulók tarthatnak igényt, kik legalább is már a gimnázium vagy reáliskola I. osztályát jeles előmenetellel befejezték. A folyamodványok a következőkkel szerelendők fel:

1. A tanuló születési bizonyítványával.

2. A tanulónak mult tanévi iskolai bizonyítványával s folyó tanévi időszaki értesítőjével, illetőleg indexével.

3. A tanuló vagyoni és családi viszonyait igazoló hatósági okmányokkal. Megemlítendő a folyamodványban ama körülmény is, vajjon élvez-e a folyamodó tanuló avagy egyik testvére ösztöndíjat, vagy állandó segélyt s mily alapból, és megjelölendő a pénztár, melynél az ösztöndíj adományozás esetében kiutalványozandó volna. Az ekkép felszerelt folyamodványok a Harrach-féléért a gróf Harrach család idősbikéhez Moson megye útján, az Ottilinger-Bedekovics féléért közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, mint illetékes pártfogóhoz intézendők s az illető tanintézeti előljáróságnál az 1906. évi február hó 10-ig benyujtandók. A középiskolai tanári testületek e kérvényeket szabályszerű tárgyalás alapján az 1906. évi február hó 20-ig a főigazgatókhoz terjesztik fel. A főigazgatók s felsőbb tanintézetek azokat véleményük kiséretében az 1906. évi február hó végeig fogják az illetékes pártfogókhoz beküldeni. A jelzett határidő után, avagy az illető tanintézeti előljáróságok mellőzésével a pártfogókhoz közvetlenül beérkező kérvények nem fognak figyelemben részesülni.

4. A *váci püspök*-féle alapítványnál évi 240 koronás egy állomás. 5. A *Lippay győri püspök*-féle alapítványnál évi 600 koronás egy állomás és évi 240 koronás egy állomás. 6. A *Matyasovszky*-féle alapítványnál évi 180 koronás két állomás. Ez ösztöndíjakra általában csak oly róm. kath. vallású tanulók tarthatnak igényt, kik legalább is már a gimnázium vagy reáliskola I. osztályát jeles előmenetellel befejezték. Ez általános feltételek mellett a Lippay-féle ösztöndíjaknál a dunántúli származású, a Matyasovszky-félénél a rokonok és Liptó-, Trencsén-, Turóc-, Árva- és Szepesmegyékből származó tanulók elsőbbséggel birnak. A folyamodványok a következőkkel szerelendők fel: 1. A tanuló születési bizonyítványával; 2. a tanulónak múlt tanévi iskolai bizonyítványával s folyó tanévi időszaki értesítőjével, illetőleg indexével; 3. a tanuló vagyoni és családi viszonyait, valamint az egyes ösztöndíjaknál feltételezett származást igazoló hatósági okmányokkal. Megemlítendő a folyamodványban ama körülmény is, vajjon élvez-e folyamodó tanuló avagy egyik testvére ösztöndíjat, vagy állandó segélyt s mily alapból, és megjelölendő a pénztár, melynél az ösztöndíj adományozás esetében kiutalványozandó volna. Az ekkép felszerelt folyamodványok a váci püspök-féle ösztöndíjakért a váci püspökhöz, a Lippay-félékért a győri püspökhöz, a

Matyasovszky-féléért a nyitrai püspökhöz intézendők s az illető tanintézeti előljáróságnál az 1906. évi február hó 10-ig benyujtandók. A középiskolai tanári testületek e kérvényeket szabályszerű tárgyalás alapján az 1906. évi február hó 20-ig a főigazgatókhoz terjesztik fel. A főigazgatók s felsőbb tanintézetek azokat véleményük kiséretében az 1906. évi február hó végéig fogják az illetékes pártfogókhoz beküldeni. A jelzett határidő után, avagy az illető tanintézeti előljáróságok mellőzésével a pártfogókhoz közvetlenül beérkező kérvények nem fognak figyelemben részesülni.

Gyermektanulmányi értekezletek. A gyermektanulmányi bizottság évek óta nyilvános gyermektanulmányi értekezleteket tart. Az értekezletek sorrendje az 1905—1906. ciklusban a következő: 1905. november 11-én: A gyermekek beszédhibáinak okai. Előadó: Sarbó Artur dr. idegorvos, egyetemi magántanár. 1905. december 9-én: A büntetés hatása a gyermekre. Előadó: Schmidt Márton dr. tanár. 1906. január 16-án: A gyermekek idegességének okai. Előadó: Schuschny Henrik dr. orvos. Ugyanakkor Az idegesség okairól a családban fog értekezni Ranschburg Pál dr. idegorvos, a lélektani laboratorium vezetője. 1906. február 10-én: Néhány siketnéma és vak gyermek nyelvi fejlődéséről. Előadó: Balassa József dr. tanár. 1906. március 10-én: A gyermek érdeklődése. Előadó: Weszely Ödön dr. tanár. 1906. április 7-én: A gyermek öntudatának fejlődése. Előadó: Kőrösy György dr. gimn. igazgató Désről.

Szünetek francia középiskolákban. A párisi akadémia vicerektorának rendelete szerint a szünetek a hatásköréhez tartozó középfokú fiú- és leányiskolákban az 1905/6-iki tanévben a következők lesznek: Karácsony XII/23-tól XII/25-ig, újév XII/30-tól I/7-ig, farsang III/27. d. e. 10 órától kezdve, husvét IV/7-től IV/23-ig, pünkösd VI/2-től VI/5-ig, de a keddi előadás szerdára lesz áttéve, nemzeti ünnep VII/13-tól VII/15éig. A szünnapok száma tehát $2 + 8 + {}^1/_2 + 16 + 3 + 2$ összesen $31\,{}^1/_2$ nap, amihez jő még egy nap, amelyet a proviseurök (intézeti igazgatók) tetszésük szerint felhasználhatnak, de nincsen megengedve ezen nap hozzácsatolása a fent felsorolt szünetekhez. Sok középiskola Nagy Károly emlékének szenteli ezen napot. (A felsorolt szünnapokon kívül van persze a két hónapos nagy vakáczió aug. 1-étől október 1-éig.) *J. I. dr.*

Gyászrovat.

Klimó Mihály.

Ismét súlyos csapás érte a magyar középiskolai oktatás ügyét. Egyik legszorgalmasabb munkása dült hirtelen az élők sorából. *Klimó Mihály*, a VI. ker. állami főreáliskola kiváló tanára folyó hó 7-ikén éjjel, 54 éves korában, meghalt. Szívszélhüdés ölte meg. Váratlanul, orozva sujtott le rá a halál, gyászba borítva hitvesét és két gyermekét. De rosszul mondottuk. Nem két gyermekét, hanem a gyermekek egész sokaságát. Mindazokat, akiket most tanított és azo-

kat is, akik végebben voltak tanítványai. Mert Klimó Mihály ama kiválók közé tartozott, kiknek nevelői munkáját mindenkor a szeretet irányította. Végtelen szívjósága ott tükröződött abban a derüben és csöndes mosolygásban, mely sohasem tűnt el arcáról és abban a gyöngédségben, mellyel a rábízott ifjúsággal bánt. Mintaképe volt a tanárnak. Nemcsak azért, mert elsőrangú volt szakmájában, a francia nyelv és irodalom ismeretében, hanem főleg azért, mert jó ember volt. Szerette a tudományát és szerette a tanítás mesterségét. És nemcsak tanította, hanem nevelte is az ifjúságot. A maga életével is példát nyujtott neki. Mert az ő élete a pihenést nem ismerő munkásnak élete volt. Dolgozott szakadatlanul. Többet, mint amennyit gyönge szervezete elbírt.

Már mint pozsonyi gimnáziumi tanuló is nehéz harcot vívott az élettel. Maga kereste meg kenyerét és már akkor ügyes tanító hirében állott a városban. Ennek a jó hirének köszönhette, hogy 1869-ben érettségi vizsgája után Pálffy János gróf mint titkárát vitte ki magával Párizsba. Itt azután bő alkalma nyilott tanuló korában szerzett francianyelvi ismereteinek kibővítésére. Ami szabad ideje volt, azt tanulmányainak szentelte. Az egyetemen szorgalmasan látogatta az irodalmi és nyelvészeti előadásokat és különösen az élő nyelv tanulmányozásába merült el rendkívüli szeretettel. Mikor a porosz-francia háború kitörése alkalmával visszatért hazájába, már a legkitünőbb francia nyelvismerők közé tartozott. Meg is becsülték tudományáért mindenütt. Az előkelő magyar családok egész sora hívta meg egymásután házába, úgy hogy éveket töltött el hasznos nevelői munkásság közepette. Különösen *Szatmárt* időzött sokáig, hol a kath. főgimnáziumban is tanította a francia nyelvet. 1883-ban azután megszerezte a középiskolai tanári oklevelet és miután 1884-ben megnősült, a következő tanévben a dévai állami főreáliskolában kapott tanári tanszéket. Itt működött 1900-ig, amikor a budapesti állami főreáliskolához került és egyúttal a kereskedelmi akadémián is tanított.

A kollégáknak és a tanítványoknak szeretete itt épen úgy körülvette csakhamar, mint Déván, ahol csak nehezen tudtak belenyugodni távozásába és ahol sok-sok jóbarátnak és tanítványnak okozott mély fájdalmat hirtelen halála . . .

Klimó Mihálynak, mint tanárnak rendkívül ügyes és gyakorlati módszere volt a fő ereje. Közvetlenségével, ötletességével állandóan lekötötte tanulóinak figyelmét és szinte játszva juttatta el őket a francia nyelvnek ismeretéhez. Minthogy maga is az élő, a beszélt nyelvvel foglalkozott legtöbbet, tanítványait is a beszélés művészetére tanította elsősorban. Már ezért magában is nagy hálát éreztek azok iránta, kikkel több éven át foglalkozhatott és akik csak künn a gyakorlati életben érezték igazán, hogy mit köszönhetnek kiváló tanáruknak.

A mai francia nyelv ismeretének köszönhette Klimó Mihály egyik legnagyobb irodalmi sikerét is. Azt, amelyet egy kötetnyi válogatott magyar népmesének francia nyelven való kiadásával aratott. A *Contes et légendes de Hongrie*-t (Maisonneuve, Paris) nemcsak a

mesék szépségéért fogadta a francia kritika nagy elismeréssel, hanem nyelvének szépségéért és franciasságáért is. Ez a kötet sokáig fogja hirdetni Klimo rendkívüli nyelvtudását. A magyar népnyelvnek egyszerüségét, szépségét, bájos naivitását, ezer finom fordulatát és árnyalatát a leghívebben vissza tudta tükröztetni fordításában.

S ép így a francia nyelv alapos ismeretéről tesz tanuságot »Francia Szállóigék« című füzete is, melyet Közlönyünk is érdeme szerint méltatott.

Módszerének ügyességéről, és az élő nyelv iránti szeretetéről tanuskodnak elterjedt iskolakönyvei is, melyek közül a következőket emeljük ki: Rendszeres francia nyelvtan (francia nyelven) a felsőbb osztályok számára. — Rendszeres francia nyelvtan és olvasókönyv az V., VI. és VII. osztályok számára. (Bartossal együtt.) — Módszeres francia nyelvtan a III. és IV. osztályok számára.

Ezeken a nagyobb nyelvkönyveken kívül több, a francia nyelv tanítására vonatkozó apróbb füzetet és könyvecskét adott ki és az irodalmi és tudományos terveknek egész sorával foglalkozott. De a leglázasabb munkásság közepette hirtelen kihullt kezéből a toll.

Földi tetemei ott nyugosznak immáron a hideg hantok alatt, de emléke még sokáig fog élni tanítványai és kartársai szivében.

R.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Az ifjúsági könyvtárak ügye.

— Levél a szerkesztőhöz. —

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Csak most olvashattam Várdai Béla cikkét az O. K. T. K. 6. számában a gimn. ifjúsági könyvtárakról. Kérem engedje meg, hogy csak úgy hevenyészve egy-két megjegyzést fűzzek hozzá.

Nagyon örültem, hogy e kérdés megint felszínre kerül [1] még pedig éppen a Közlöny hasábjain. Ebből arra merek következtetni, hogy napirenden is marad, míg ügyében valami történik. Mert úgy, amint van, nem maradhat. Sajnosan érezzük, hogy az ifjúsági könyvtár ügye középiskoláink mostoha-gyermeke. Sok helyütt a kevésbé értékes és értéktelen szépirodalmi és »ifjúsági« művek rendszertelen halmaza. S milyen a kezelés. A könyvtár kezelése — tisztán a munka technikai részére gondolva — teher, fáradság. Az ilyen munkára ritkán akad szives vállalkozó. Nyakába varr-

[1] Felszínre került az már a múlt évben *Tóth Rezső* felolvasása folytán, melyet a budapesti tanári körben tartott. (L. O. K. T. K. XXXVIII. 528.) E felolvasás, illetőleg a Közlönynek vele kapcsolatos cikkei — úgy látszik — elkerülték a levéliró úr figyelmét. *Szerk.*

ják hát valamely fiatal, kezdő tanárnak, ki szerénységből nem mer ellene tiltakozni. Ez leltár alapján átveszi a könyvtárt, látja, érzi, hogy rendeltetésének — bár e rendeltetéssel sincsen tisztában, ezt is csak sejti — nem felel meg. Tenne is valamit az ügyében, hisz ambiciója, munkakedve nagy. De mi vezesse, mi igazítsa útba a teendőiben? Az iskola világa előtte, ki többnyire az egyetem falai közül lép beléje, egészen ismeretlen. Léptennyomon akadályokba ütközik; a sok óra, gyakorlat-javítás, vidéken a társadalmi élet ezer apró nyüge teljesen lefoglalják idejét. Könyvtárkezelése tehát abból áll, hogy egy meghatározott órában kapkodva kiadja s beszedi a könyveket, novemberben összeir egy költségvetést, belajstromozza a könyveket s lemásolja a leltárt. A növendékek felét nem ismeri, honnan tudná hát, milyen könyv való a kezükbe, de ha ismerné is, akkor sem tudna úgy igazából könyvet adni a kezükbe, még kevésbé a kezükbe adott könyvet velük olvastatni. Felhívni figyelmüket az olvasmány lényegére, olvasás után meglesni hatását s ennek alapján intézni a további magánolvasmányokat s mindezt úgy, hogy a növendék a vele járó oktatást, a gyámolítást, vezetést észre se vegye, nem könnyű feladat. Ehhez tudás, igen nagy tudás kell, melyre senki sem oktatta, s melyhez támogató elméleti utasitást sehol sem talál. Így jártam én is, így járt számos oly kollégám, kinek az ifjúsági könyvtárt úgy »beosztották.«

Itt tehát sok a tennivaló. Örömmel üdvözlöm V. B. urat, mert helyes irányba tereli a kérdést.

Mindenekelőtt tisztázni kell a kérdést, hogy micsoda könyv való az ifjúsági könyvtárba? azután mennyi könyv? s végül a könyvkiadás s olvastatás módja.

Nem vagyok abban a helyzetben, hogy bármelyikről is kimerítően értekezzem, hiszen csak a kérdés igen alkalmas felvetésén érzett öröm adja kezembe a tollat. Az elsőre vonatkozólag azonban így is tán előre léphetnék egy kis lépéssel. Úgy gondolom a dolgot: *Fel kell állítani az ifjúsági olvasmányok kánonját.* Azaz össze kell állítani mindazon könyvek jegyzékét, melyeknek ismerete nélkül az ember — értem az iskolázott embert — nem tarthat igényt a »müvelt« ember elnevezésre. E müveket részint eredeti szövegben (kifogástalan magyar fordításban, ha idegenek), részint alkalmas átdolgozásokban (V. B. úr értelmében), lehetőleg jól illusztrálva és szép kiállításban kell megszerezni az intézet átlagos népességének arányszámában. E kánon összeállítása nem lehet egy ember, nem lehet egy bizottság feladata. Ez a tanárság, sőt több, a gyermeklélekkel foglalkozók egyetemének teendője. Gyakorlati megvalósítását így képzelem: Nyissa meg ez ügynek pl. a Közlöny hasábjait. Intézzen felhívást e kérdésben (akár kérdőívek szétküldése útján is) a magyar tanársághoz, íróvilához stb. s közölje a szerkesztő úr szakavatott rostájával a beérkező válaszokat. E közlések (4—10 sorosak), adják a feltétlenül olvasandó müvek címét rövid megoko-

lással, hogy miért olvasandó e mű.[1] Ajánlják azokat a műveket, melyeknek ismerete nem feltétlen szükséglet, de melyekkel az ifjúság már középiskolai tanuló korában megismerkedhetnék s végül a szó szoros értelmében vett szórakoztató »*ifjúsági könyvek*«-nek a legjavát.

Gondolom, hogy az említett feltétlenül szükséges könyvek mellett (a milyenek pl. Cervantes, Don Quijote, Robinson stb.) helyet kell kapni az ifjúsági könyvtárban, minden könyvnek, melyről a tanítás egész folyamán (beleértve az összes tantárgyakat) szó esik. Mindig akad egy-két tanuló, ki a dolog iránt érdeklődik s annak meg kell adni a módját, hogy tudásvágyát kielégítse s csak harmadsorban jöhetnek tekintetbe az *ifjúsági* olvasmányok.

A rendelkezésünkre álló anyagi eszközökkel ifjúsági könyvtáraink ezen átalakítása nehéz feladat. Intézetünkben nyolc év óta buzgólkodom a keresztülvitelében, de még alig vagyok túl a kezdet kezdetén. Kezdtem a VIII. osztályon s így haladok lefelé. Bár — mint mondom — még alig tettem valamit, mégis igen nagy erkölcsi hasznát látom ez eljárásnak. Legkönnyebben megy a dolog az irodalmi műveknél. Minél lejebb kerülök, annál több a nehézség, mert kevés az útbaigazítás. Itt azután mind fontossabbá lett az a kérdés is, hogy hány könyvet vegyünk? Néhány szám szolgáljon e kérdés illusztrálására; tekintetbe veszem intézetünket (Zombori áll. főgimn., 1904/5-ben 318 tanuló). Az I. osztályban egy fiú ne olvasson többet 10—12 könyvnél. Szükségem van tehát (az I. osztályban van 70 tanuló): 8—10 Guliverre, Robinsonra, Tamás bátya kunyhójára stb. az itt — a fent említett kánon alapján — olvasandó könyvekből. A feltétlenül elolvasandókból azonban nagyon is elég 5—6. Ez tehát körülbelül 40—50 könyv. A többi 20—30 könyv (70 tanuló kap egyszerre könyvet) kitelik az e fokon *ajánlatos* könyvekből. Mindegyikből legalább 4—5 példány. Ezekbez soroltatik még körülbelül 30 *olvasmány* a legjavából. Ez összesen 100 könyv. Tehát nem sokféle könyv kell, de sok egyféle jó könyv. A mai ifjúsági könyvtárak a kölcsönkönyvtárak módjára változatosságra törekszenek. Ez — különösen az alsó osztályoknál — hátrányos.

A harmadik kérdés a kezelés, azaz az olvastatás módja. Ez már más lapra tartozik. Igen fontos, az előbbieknél sokkal fontosabb kérdés. De erről tudunk — hála Istennek — legtöbbet. Bár sokkal többet lehetne és kellene is tudnunk. Itt csak azt jegyzem meg, hogy az ifjúsági könyvtárakat decentralizálni kell. Mindegyik osztálynak legyen a maga könyvtára. Kezelője legyen az a tanár, ki az osztályt legjobban ismeri, ki az osztállyal legtöbbet foglalkozik. Az ifjúsági könyvtáros vezesse, irányítsa a könyvtárak szaporítását stb.

[1] A Közlöny hasábjai természetesen mindig nyitva vannak ily közlések számára. *Szerk.*

Látom, hogy kissé hosszú lett a levelem. De jól esett annyit is kiöntenem a lelkemet nyomó teherből. Szerkesztő úr — ha volt türelme soraimat elolvasni — volt az áldozat, kit e célra találtam. Ha van bennök valami, mi az ügynek használhat, kérem közölje egészben vagy részben másokkal is.

Kívánatos, hogy a dolog mozgásba jöjjön s azután rátérhetünk a részletekre is.

Szerkesztő úrnak igaz tisztelője

Zombor, 1905. XII/16. *Megyesi Ferenc,*
főgimn. tanár.

A trigonometria tanításához.

Az új gimnáziumi tantervhez készített Utasítás a trigonometria tanításában követhető részletes menet megadásánál hangsúlyozza, hogy kerüljük a goniometriának a trigonometriát megelőző rendszeres tárgyalását, hogy a szögfüggvények általánosítását nyomban kövesse ennek célja: a háromszög megoldása, még pedig először a sinus- és cosinus-tétel megállapítása. Az utóbbival kapcsolatosan, hogy a szögek kiszámítására, a számítás gyakorlati keresztülvitelére alkalmasabb formuláink legyenek, lép fel *annak szüksége*, hogy bizonyos goniometriai relaciókat bevezessünk. Ezek segélyével azután a tangens-tételt is levezethetjük a sinus-tételből.

Ilyenformán a goniometriai formulák bevezetése megtörténik ott, ahol szükségük fellép. Csakhogy ez tulajdonképen több, mint amire szükség van, annak folytán, hogy az út, t. i. a formuláknak az additio-tétel levezetése után ebből a tételből való származtatása, tehát csak elvont kapcsolatok feltüntetése, nem felel meg ennek a foknak.

Vizsgáljuk közelebbről a dolgot. A cosinus-tételből kiindulólag a háromszög szögeinek kiszámítására (az oldalakból) be akarunk vezetni oly formulákat, melyek a logarithmikus számításra alkalmasabbak: a félszögek függvényeit. Hogy ezeket megkapjuk, megállapítjuk cos $(\alpha + \beta)$-t és ebből, specializálás által, előállítjuk a kivánt formulákat. Ha csak ezek megállapítását tartjuk itt szemünk előtt, rövidebb és a tanulók által előre is jobban átlátható utat követhetünk, t. i. a cosinus-tételt az egyenlőszárú háromszög alapoldalára alkalmazzuk és az eredményt egybevetjük a derékszögű háromszögből nyert eredménnyel, (melyben a félszög szerepel), miből kiadódik a kivánt relacio.

A tangens-tétel levezetésénél a $\sin \alpha \pm \sin \beta$ összeg, illetve különbség szorzatkifejezésére van szükség. Ezt is megkaphatjuk, függetlenül az additio-tételtől. Ugyanis azon föladatok között, melyeket a sinus-tétel alkalmazásának gyakorlása céljából kiszemelünk, felvehetünk és fel is szoktunk venni olyanokat, melyeknek megoldásában a $\sin \alpha \pm \sin \beta$ kifejezés előfordul és, hogy a logarithmikus számításra alkalmasabb alakja legyen, megállapítjuk

azon kifejezés szorzat-alakját. Megfelel erre a célra olyan feladat, melyben adva van két oldal összege (ill. különbsége) és a szögek (ilyen feladat tárgyi köre az ellipsissel kapcsolatban vagy a fizikából is vehető); ezen feladatot, tipus-jellegénél fogva, szerkesztéssel is megoldjuk és evvel kapcsolatban az oldalak kiszámítására más út is kínálkozik, mint az $\begin{matrix} a+b=s \\ a:b=\sin\alpha:\sin\beta \end{matrix}$ egyenletrendszer megoldása. A két úton nyert eredmény egybevetéséből a kívánt összefüggésekhez jutunk. Ezen úton egyszersmind az $\frac{\alpha+\beta}{2}$ és $\frac{\alpha-\beta}{2}$ szögeknek a formulában való szereplése, a háromszöggel kapcsolatban, szemlélhetővé válik.

Más formulákra, mint amelyekről itt szóltam, az alapfeladatok megoldásánál nincs szükség. Ezeket a formulákat pedig a vázolt módon tárgyi alapon, a geometriai viszonyok szemléletéből — nem elvont úton — bizonyos, az emlékezetet is megragadó problémákkal kapcsolatban szereztettük meg a tanulókkal.

Ugyanily módon szereztethetjük meg a goniometria többi formuláit is, melyeknek megállapítása mindig bizonyos trigonometriai feladattal kapcsolatban, már az analogia és kiegészítés kedvéért is, önként felmerülő probléma lesz a tanulók előtt.

Miután így a goniometriai formuláknak birtokába jutottak a tanulók, összefoglaló ismétlés alkalmával, a VIII. osztályban, kijelölhetjük azt a szempontot, hogy a már ismert formulák közötti kapcsolatot, az additio-tételből kiindulva mutassuk ki.

Lássuk már most a tulajdonképeni trigonometriát az új Utasításokban és legyen szabad evvel kapcsolatban tankönyveinkre vonatkozó nehány megjegyzést tenni.

A körtan több irányban (szabályos sokszög, körsegmentum stb.) szolgáltat érintkezési pontot a szögfüggvények bevezetésének szükségességére, a derékszögü háromszög megoldása céljából; épen ezért került a VI. osztály tananyagába. Nem akarom részletesen elősorolni a haladásnak külön pontokba foglalt fázisait, melyek általában véve, helyes sorrendben következnek. Csak ki akarom emelni azt a törekvést, mely a tárgyalást minnél konkrétebbé óhajtja tenni, hogy maguknak az alapfogalmaknak elvontsága emellett háttérbe szoruljon. Ebből a elből, azt hiszem, tovább lehet menni, mint az Utasítások által nyujtott *minta*. T. i. a sinus és cosinus fogalmának bevezetése, a szerkeszthető szögek ezen függvényeinek kiszámítása és a tábla ismertetése után mindjárt áttérhetünk alkalmasan választott tárgyi körből vett, derékszögü háromszög megoldását célzó feladatokra és megmutathatjuk, hogy ezekkel és a már régebben ismert Pythagoras-tétellel a derékszögü háromszögekre vonatkozó feladatokat megoldhatjuk; azonban számításaink egyszerübbé tétele újabb viszony, a tangens, illetve cotangens bevezetését indokolttá teszi, a história megbecsülése pedig a secans és cosecans értelmezését. Ezen az úton azután a szögfüggvények közötti elemi kapcsolatok mint-

egy kikristályosodnak magukból a feladatokból, aminthogy az Utasítások is ezt találják a legjobban célhozvezető útnak a szögfüggvények közötti egyszerű kapcsolatok feltüntetésére.

Evvel szemben tankönyvíróink a szögfüggvények bevezetésénél első dolognak tartják az összes függvények definicióját sorban megadni és a köztük levő kapcsolatokat, a definicióból kifolyólag megállapítani. Jó volna, ha tankönyvíróink kevesebb súlyt helyeznének a tudományos rendszeresség látszatára, legalább ezen a fokon, ellenben többet a tárgyalás módszeres rendezésére: azaz a feladatoknak olyan csoportosítását kellene adniok, fokozatos egymásutánban, amelyek alapján a szögfüggvényekkel való számítást és az ezek közötti relációkat megismertethetjük (nem pedig csak elvont formulákat).

Ami a ferdeszögű háromszög megoldására szolgáló alaptételeket illeti (sinus-, cosinus- és tangens-tétel), ezeknek megállapítására vezető tárgyi köröket az új Utasítások nem emelik ki. Igaz, hogy a fejezet végén megemlítik a felmérési feladatokat, mint a tételek alkalmazásának tárgyi körét; de magánál a tételek megállapításánál számbavehető tárgyi kört nem említenek. Igaz továbbá az is, hogy az Utasítások csak mintát akarnak szolgáltatni és nem teljes módszeres menetet. De hogy a fogalmazásuk nem szerencsés, amellett újabban megjelent tankönyvek bizonyítanak. Az Utasítások ezt mondják: »A szögfüggvények általános értelmezését kövesse a sinus-tétel megállapítása és alkalmazása«, majd a »cosinus-tétel megállapítása és alkalmazása«. Ezen követelés tankönyveinkben annyiban nyer megfontolást, hogy a goniometria rendszeres letárgyalását követi a háromszögre vonatkozó alaptételeknek ugyancsak elvont levezetése, tárgyi szükségesség kényszere nélkül. Akad olyan is, mely a sinus-tételt a háromszög köré írható kör küllőjének segítségével, tehát itt a dolog lényegétől távoleső módon vezeti le. Vagy olyan is, amely a cosinus-tételt úgy vezeti le, hogy mindegyik oldalát a háromszögnek a magassági vonallal két részre osztja, s az így nyert három egyenlet egy mathematikai főző-üstbe kerül, amiből azután váratlanul kiválik a cosinus-tétel stb. Ilyen levezetéseket középiskolában, annak VI. osztályában adni nem helyes. A ferdeszögű háromszögre vonatkozó alaptételek megállapításánál más kiindulási pontot, mint tárgyi problémát: gyakorlati mérési feladatot, alapul venni nem ajánlatos. Távolság-, illetve magasságmérési feladatok alapján juthatunk legegyszerűbben az alaptételekhez; természetesen úgy, hogy először mindig a megadott numerikus értékekkel minden szükséges vonaldarabot kiszámítunk és a számításoknak hasonló alakulásából kiadódik az általános szabály. (Hogy világosabbá tegyem a dolgot, ha pl. adva volna valamely feladatban a oldal, β és γ szögek, ki akarjuk számítani b oldalt, akkor kiszámítjuk először a c oldalra bocsátott magasságot és evvel azután b oldalt.) A gyakorlati felmérés köréből vett feladatokat annál inkább vehetjük alapul szolgáló tárgyi körnek, mert épen

a mérési feladatok szolgáltatják azokat az alkotó részeket az oldalak és szögek közül, melyekkel a háromszögeket, mint legegyszerűbb esetekben, megtudjuk szerkeszteni.

A ferdeszögű háromszögre vonatkozó alaptételek kész ismeretével azután tárgyalhatunk olyan feladatokat, melyek a háromszög természetébe mélyebben nyúlnak; ezek közül pedig első sorban olyan feladatokat, melyeket szerkesztéssel is megoldhatunk, melyekkel esetleg az V. osztályban foglalkoztak a tanulók és amelyek alkalmasak arra, hogy a tanulók a geometriai viszonyok szemléletében nagyobb jártasságot szerezzenek.

(Sopron.) *Faragó Andor.*

A szakrendszer.

Valahányszor a szakrendszer dicsőítését, vagy akárcsak dicséretét is olvasom, mindig világosabban tűnnek fel előttem annak sötét pontjai is. Kivált akkor, ha a gimnáziumi tanítás szempontjából helytelenül túlzásba vitt szakrendszert hallom dicsérni. Olybá tűnik fel nekem, mint mikor valaki könyve fölé könyököl, kezét jobbra balra a szeme mellett tartja, hogy más irányban, mint egyenesen maga elé, ne is tekinthessen. Könnyen megeshetik ilyenkor vele, hogy jobb, vagy bal oldalról fellökik ültéből.

Azoknak a bizonyos, egyes igazgatók pedagógiai elmaradottságára vonatkozó célzásoknak egyik okát ennek a szakrendszernek merev keresztülvitelében látom. Mikor a matematikus nem tudja megbecsülni a filológus munkáját és megfordítva, bármelyik ül is a kettő közül igazgatói székbe, egy intézet hivatott szellemi vezére egyik sem lehet.

Elismerem, hogy pl. a magyar irodalom tanára a saját szaktudományának legbecsesebb eredményeit csak akkor nyújthatja tanítványainak, ha nemcsak tankönyvekből, hanem közvetlen tanulmányozásából ismeri az irodalmat; de emellett nem volna szabad elhanyagolni a latin, görög, német nyelvi és irodalmi ismereteket sem. A tanuló az idegen nyelvek útján számtalan új ismeretet szerez, mikkel a magyar irodalom tanárának számolnia kellene. S ha teljes lelkiismeretük szerint megszavaztatnók pl. a magyar-német szakos tanárokat, ugyan hányan mernők elmondani magunkról, hogy Vergiliust, Horatiust, Homerost még értenők? Pedig tanítványaink most olvassák, mikor mi már elfeledtük. Már most hogy lássa a magyar-német szakos a maga két szaktárgyának benső kapcsolatát a két rokon nyelv és irodalommal? Tanítványaink lelkében pedig megtalálnók a szükséges előkészületet rá. A szorosan szakjához ragaszkodó klasszikus filológus sincs különben.

Pedig hogy majd igazgató korunkban minket is elmaradottsággal, nemtörődömmel, vagy mindennek tudatlanságból eredő »jóvá-

hagyásával ne vádolhassanak, még a többi gimnáziumi szaktágynak kapcsolatát egymással is látnunk kellene. Aztán hogy lássuk, ha nem foglalkozunk vele?

A gimnáziumnak legalább is van olyan szüksége oly tanerőkre, akik felül tudnak emelkedni képzettségükkel az összes tantárgyakon, mint olyanokra, akik a maguk szaktárgyai minden apró részletében kellő jártasságot tanusítanak. Talán nem bün, ha kimondom, hogy azt hiszem, a mi sok tantervváltoztatásunknak, mindegyikkel való elégedetlenségünknek oka részben, ha kis részben is, abban rejlik, hogy nem bírjuk áttekinteni az összes tárgyakat s csak a magunk szük világából nézzük. Így a részletekben mutatkozó hiányt nagyon is kiemeljük s a főgondolatot túlságba vitt szakmatanulmányaikkal járó elszigeteltségünkben nem látjuk. Ezért nem vagyok híve a mai túlzott szakrendszernek s azt hiszem, arra kell törekednünk, hogy itt a helyes középutat valahogy megtaláljuk.

(Pozsony.) *Pfeifer János.*

A szüneti fürdőkonviktusok célja, rendeltetése és jövője.[1]

Hazánkban, mint ismeretes, áldásos intézménnyé fejlődtek az évek óta működő *szünidei gyermektelepek*, melyek azonban csupán a zsengébb tanuló-ifjúságra és az egészen vagyontalan szülőkre terjednek ki.

A szünidei fürdőkonviktusok célja, hogy a *középosztálynak* beteg vagy üdülésre szoruló és *középiskolába* járó gyermekei részére, tanári felügyelet mellett, előre megállapított megfelelő fürdő- és üdülőhelyeken jó és olcsó ellátást és gyógykezelést biztosítsanak.

Még mielőtt ezen eredetileg vallott, jóllehet eléggé megszorított cél kibővítéséről, vagyis az intézmény kereteinek kiszélesítéséről szólunk, utalunk arra, hogy ezen célnak megfelelően a konviktusok rendeltetése főleg a szülők részére igérkezett áldásosnak, mert az ilyen kellő tanári felügyelet alatt álló jutányos telepekre nem csupán azok a szülők fogják gyermekeiket elküldeni, akiknek foglalkozása, ideje vagy jövedelme nem engedi meg, hogy maguk is fürdőzzenek, hanem még azok is, akik bár ugyan-

[1] E közleményt a szüneti fürdőkonviktusok bizottsága részéről a napokban kibocsátott I. jelentésből vesszük. A jelentést Kemény Ferenc, a bizottság elnöke, szerkesztette és kívüle aláírta még Rombauer Emil is, mint az Országos Középiskolai Tanáregyesület alelnöke. A 12 lapra terjedő nyomtatvány a következő pontokból áll: 1. Visszapillantás. 2. Az intézmény célja, rendeltetése és jövője. Csíz. 4. Virágvölgy. 5. Segélyezések. 6. Pénztári kimutatás. 7. Zárószó. A jelentésre, valamint a hozzácsatolt gyűjtőívre ezennel is felhívjuk tisztelt tagtársaink figyelmét.

azon a helyen tartózkodnak, a külön szüneti felügyelet (nevelő stb.) költségeit nem birják el. Ennek azonban első feltétele a szülők bizalma, az a meggyőződés, hogy gyermekeik jó helyen vannak: kellő ellátásban és szakszerű ellenőrzésben részesülnek. Ilyen konviktusokat az állam hozzájárulásával nem csupán a *fürdő*helyeken, hanem az *üdülő*helyeken is fel kellene állítani; kezdetben és első sorban ott, ahol különben is vannak iskolák, pl. Bártfán, Budán, Felső-Lövőn, Keszthelyen, Kőszegen, Rozsnyón és a Királyhágón túl, ami nagyobb befektetés nélkül is megvalósítható lenne. Ha a tanulók évenkint más-más szüneti konviktusban töltenének egy-két hónapot, a legideálisabb módon, közvetetlen szemléletből ismernék meg hazánknak különböző s természeti szépségekben oly gazdag vidékeit. S ezzel olyan intézményre tennénk szert, mely a nemzeti nevelés ügyét hatalmas lépéssel vinné előre.

Ez szolgáljon kiinduló pontul a jövendő fejlődés körvonalozására. A fürdőkonviktusok ne csupán a beteg, hanem az egészséges, de a tízhónapi munkában kimerült ifjúság érdekeit is szolgálják. Végső követelésünk s egyúttal célunk az, hogy *az egész magyar tanuló ifjúság* a nyári hónapokat egészségének, testi kultúrájának szentelhesse! Ime, a keret kiszélesítése *két* irányban is: szaporítani s részben változtatni kell a fürdőkonviktusok számát, illetőleg elhelyezését és hozzáférhetővé tenni az összes s mindkét nembeli középfokú intézetek részére.

Hogy az első követelésnek eleget tegyünk, vagyis több alkalmas fürdőhellyel rendelkezzünk, ismét igénybe vettük az Országos Balneológiai Egyesület támogatását, melynek igazgató-tanácsa (elnök dr. Bókay Árpád, főtitkár dr. Löw Sámuel) felkérésünkre 1905 április 20-án nyomtatott körlevelet intézett az ország összes fürdőigazgatóságaihoz, buzdítván őket, hogy az ismertetett feltételek alapján konkrét ajánlataikkal keressenek fel bennünket. »Midőn — olvassuk abban a levélben — az Országos Tanár-Egyesület ezen humánus kezdeményezését a t. fürdőigazgatóságok tudomására hozzuk, a magunk részéről is ráutalunk a tervezett intézmények úgy szociális, mint közegészségügyi jelentőségére; egyesületünk szempontjából pedig különösen kiemeljük, hogy a konviktusok fürdőinek népszerüsítéséhez is hozzá fognak járulni.« Ennek a körlevélnek nyomán a következő fürdőhelyekről érkeztek ajánlatok: Balf, Borszék, Fenyőháza, Lipik, Pöstyén; Stubnyafürdő. A magunk részéről magánajánlat útján előjegyzésbe vettük még Óviz-et, a stracenai völgyet, Palicsot, Felsőbányát, Cantridát (Fiume mellett) s első sorban Balaton-Lellét, mert erős meggyőződésünk, hogy a tengert és a *Balatont* az ifjúság részére a legnagyobb mértékben hozzáférhetővé kell tenni.

Kemény Ferenc.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Eutropius. *A római ak rövid története tíz könyvben.* Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: *Klima Lajos.* Megjelent a beszterce-bányai »Hungária« könyvnyomda kiadásában 1905.

Eutropiust könnyed előadásmódja, egyszerű, cikornyátlan stílusa tette a középkor kedvelt írójává. Életéről alig tudunk valamit. Ezt a keveset is a fordító ügyesen állította össze, a munkája elé tett életrajzban. A jegyzetekben Eutropius adatait más történetírók műveivel, főképpen pedig Dio Cassius »Római Történeté«-vel veti egybe, különös tekintettel a chronológiára. Mommsent is gyakran idézi.

Ha a fordítónak az említettekben nyilatkozó szorgalmát elismerjük, akkor, úgy hisszük, kiemeltük munkájának összes előnyeit. A fordítás maga ugyanis még szerény igényeket sem elégít ki. A szöveg tekintetében a fordító az újabb kritikai szövegeket teljesen mellőzi. Ha kezén forgott volna az 1901-es Teubner-féle szöveg (recogn. Franc. Ruehl), sok hibát elkerülhetett volna. Észrevette volna az I. könyv XX. fejezetében történt transpositiót, mely szerint a gallok előbb fogadták el az aranyváltságdíjat elvonulásuk fejében s csak azután ütött rajtuk Camillus s verte meg őket kétszer egymásután. Ez így sokkal természetesebb. Hogy is követelhettek volna pénzt első ízben való megveretésük után?

Ennél még nagyobb a IV. könyv VI. fejezetében előforduló tévedés. »Nam adiutores habebat Cotyn, Thraciae regem et regem Illyrici, Gentium nomine«. »Pártján Cotys Thracia királya és az illyr név alatt ismeretes népek állottak«, helyesen: Pártján Cotys, Thracia királya, és *Gentius*, Illyricum királya, állottak. A fordító használta elavult szövegben bizonyára gentium állott. A Gentius név különben meg ugyan-e fejezetben is előfordul. A sokszor idézett Mommsent itt is használhatta volna. Ennyit a szövegről. De nézzük magát a fordítást.

A II. könyv VII. fejezetében ezt olvassuk: »Latini hoc quoque a Romanis exigere coeperunt, ut unus consul ex eorum, alter ex Romanorum populo crearetur«. »A latinok még azt is ki akarták erőszakolni a rómaiaktól, hogy az egyik consult ők, a másikat a rómaiak válasszák« helyesen: »hogy az egyik consult közülök, a másikat a rómaiak közül válasszák«. A III. könyv V. fejezetében. »Sed res per consulem *tantum* prospere gesta est«: »A consulok szerencsével harcoltak a gallok ellen«, helyesen: »De a *nagyhírű* consul szerencsésen harcolt ellenük«. (L. Aemiliusról van szó). IX. könyv XVII. fejezetében »ferculum« »győzelmi jelvény«, helyesen: »hordágy«.

A fordítás általában véve pontatlan és gondatlan. A kihagyások száma legio. Legtöbb hiba van a hely- és tartomány-nevekben, valamint a számadatokban (az évszámok kivételével). Így »Illyricum« az egész fordításon végig »Illyria«, pedig ez római provincia s neve »Illyricum«. I. könyv XX. fejezetében. »Post autem cepit Faliscos«.

»Utána elfoglalta Faliscust«, helyesen: »Falerii«-t, Falisci a nép neve és nem a városé. IV. könyv XI. »Callaeci«: »gallok«, helyesen: »callaecusok« vagy »gallaecusok« (hispaniai nép). X. könyv I. fej. »Obiit in Brittania Eboraci«, Eboracumban, Gallia egyik városában« halt meg, helyesen: »Brittania egyik városá«-ban; Eboracum Brittaniában van, a pictek területén. X. könyv XII. fej. »Senonibus«: »Senonesben«, helyesen: »a senonok területén«. A IX. könyv XIII. fejezetében »Dacia Ripensis«: »ripeni Dacia«, helyesen: »Dacia Ripensis.« A IX. könyv XXIV. fejezetében »inter Callinicum et Carras« »Callinicum és Carras között«, helyesen: »Callinicum és Carrae között«. V. könyv VII. fejezetében »sex milia«, »7000« helyesen: »6000«, ugyanott VIII. fej. XV. milibus »20000«, helyesen: »15000«. VI. könyv IX. fej. »cum septem milibus quingentis clibanariis«, »600,000 vértesével«, helyesen: »7500 vértesével«. A nyilasok száma 100,000 s nem lehetett több vértes, mint nyilas.

Végül meg kell jegyeznünk, hogy a fordítás a magyar nyelv szempontjából sem kifogástalan.

Gomperz Fülöp dr.

Megjegyzések b. ö-nek az O. K. T. K. 9. számában közölt bírálatára. A következő levelet vettük: »Tekintetes Szerkesztő Úr! Köszönöm, hogy alkalmat adott a tisztelt bírálónak kis munkám megemlítésére. Igaz, hogy nem igen kedvező ez a megemlítés, de mégis nyugodtan fogadom, mert nincs benne rosszindulat. A jóindulatulag mondott igazságot pedig kötelességem köszönettel fogadni s okulni. A címet nem én választottam, hanem Simonyi Zsigmond, volt tanárom. Nyolc éve, hogy a kis munka készült s hogy most kiadtam, nem változtattam rajta semmit. Akkor elég jó volt, úgy gondoltam tehát, hogy esetleg szolgálatot teszek annak, ki behatóbban kíván a tárggyal foglalkozni, mint én. Ennél többet nem akartam. Valami képet talán mégis lehet szerezni a névmások fejlődéséről, mert a legrégibb alakoktól időrendi sorrendben haladtam az új alakokig. Merészség lenne hinnem, hogy e kép teljes. Bizonyára félreértésen alapul az ismertetés azon megjegyzése, hogy mindent írásbeli sajátságnak tekintek. Csak felhívtam a figyelmet arra, hogy ugyanazon hangtani jelenséget más és más kódex más és más módon írja le; ez tagadhatatlan. Megemlítem, hogy a »Nyelvemléktár« összes nyelvemlékeit fennakadás nélkül tudom olvasni. A tárgy irodalmáról van sejtelmem, sőt tudományom is, mert némely helyen hivatkozom is ilyen dolgokra. Beismerem, hogy megjegyzéseim nem is kimerítők, nem is mondanak sok új dolgot. A megjegyzések egyszerűek; mindenesetre jobb, mintha rosszak volnának. A földolgozott források között van több olyan is, mely a Nyt. Sz.-ban nem fordul elő. Azért írtam, hogy az adatokat »legnagyobbrészt« a jelzett forrásból vettem, de nem »mind«. Igaz, hogy a forrásjegyzéket rövidebbre szabhattam volna. A »történeti alapon irandó rendszeres magyar nyelvtan« megjegyzést nem a nagyzás súgta. Úgy gondoltam, hogy én ezt a részt dolgoztam fel, más egy másikat, más egy harmadikat stb. Az ilyen egyes részek adnák az egészet. Ezen az úton indul a »Tüzetes Magyar Nyelvtan« is. Nem is olyan lehetetlenség elgondolni, hogy a Tüzetes Magyar Nyelvtan-nak a névmásokkal foglalkozó s ezután megirandó része, az én munkámnak összegyűjtött s időrendben közölt adatait fölhasználhatja. Így értelmezve, talán mégis lehet valami hasznát venni az én kis munkámnak is. Nem tagadhatom el, hogy a gyűjtésnél és megírásnál tárgyszeretet vezetett. A hibák, melyekre jóindulatulag figyelmeztetnek, mindenkor javíthatók, a mulasztások pedig pótolhatók. Éppen azért, mert tanulni és javulni nem szégyen, van annyi bátorságom elismerni,

hogy a műnek igen is vannak gyarlóságai. Kötelességemnek ismerem azokat egy esetleges újabb kiadásban lehetőleg eltüntetni. Az ismertető pedig fogadja őszinte köszönetemet jóindulatú figyelméért, melyet munkám iránt tanusított. Ismétlem, hogy az igazságot tartozom elfogadni és megköszönni akkor is, ha szigorú hangon nyilatkozik. A jóindulat s jóakarat az igazságos szigort nem zárja ki, sőt föltételezi. Tek. Szerkesztő Úrnak e sorok közléséért köszönetet mond:

Kimnach Ödön.

Bau und Bild Oesterreichs von Carl Diener, Rud. Hoernes, Franz E. Suess und Viktor Uhlig, mit einem Vorworte von Eduard Suess. Mit 4 Titelbildern, 250 Textabbildungen, 5 Karten in Schwarzdruck und 3 Karten in Farbendruck. (Nagy 8-adrét, 1110 old., ára 78 korona).

Ebből különnyomatban is kapható: *Bau und Bild der Karpaten* von Viktor Uhlig. Mit 4 Titelbild., 139 Textabbild. und 1 Karte (a Kárpátok geol. térképe) in Farbendruck. 262 old., ára 18 korona.

A gimnáziumi tanterv s a reá vonatkozó Utasítások a 313. oldalon szólnak a középiskolai tanulóifjúsággal rendezendő kirándulásokról, melyek a természetrajzi, földrajzi és történeti oktatás szolgálatában kell, hogy álljanak és kellő rendszerességgel a megfelelő szaktanár oktató és utbaigazító kalauzolása mellett menjenek véghez.

A középiskolai tanterv szerint a gimnázium és reáliskola VI. osztályában a természetrajz anyagát a földtan is alkotja, amennyiben ezen osztályban »a Föld felszínének változásait előidéző tényezők, a víz kémiai és mechanikai működése, kőzetalkotása, a vulkáni működés, a kövületek és jelentőségük« tanítandó, különös gonddal a hazai ásványokra és *földtani viszonyokra.*

Ebből látni, hogy a kalauzoló természetrajzi szaktanár tartozik hazai hegységeink és itt kivált a Kárpátok geológiai viszonyaival és ezek legújabb tudományos felfogásával lehetőleg alaposan megismerkedni.

Tudtommal erre vonatkozó, a geológiai tudomány jelenlegi magaslatán álló, a hazai viszonyokat kimerítően összefoglaló kézikönyv magyar nyelven még nem jelent meg. De megjelent egy ide vágó német nyelvű szakkönyv, melynek címét ezen ismertetés élén adjuk, és amely a honi földtan ismerete céljából valósággal nélkülözhetetlennek mondható.

Nélkülözhetetlennek mondjuk e könyvet minden természetrajzi szaktanárra nézve, minthogy ezen könyvben a Kárpáthegységnek és a magyar Alföldnek első tudományos, az összes eddigi felvételeken és irodalmi feldolgozásokon — a magyar geológusoktól végzetteken és magyar nyelven irottakon is — alapuló és a legújabb geológiai elméletek értelmében irt geológiáját is nyertük, ámbár e kitünő műnek fősúlya Ausztriára, az alpesi és a cseh hegyrendszer geológiai

viszonyainak feltüntetésére esik és emiatt hazánk délnyugati része és a Vaskapú melletti részek, valamint a királyhágói hegység érintetlenül maradtak. Innen van a könyvnek egyoldalú címe is.

És hogy először is a könyv megírására szövetkezett négy tudósról szóljunk, jól tudják honi geológusaink, hogy Diener K., Hoernes R., Suess Fer. E. és Uhlig V. a híres bécsi geológiai iskolának, melynek jelenlegi vezére a világhírű Suess Ede, legkitünőbb tagjai közé tartoznak, kik a geológiai kutatás terén hosszú évek óta működnek. Ezek között kivált Uhlig V., a geológia tanára a bécsi egyetemen, azon geológus, ki a Kárpátok geológiai viszonyait több, mint 25 év óta kutatja, a Kárpátok geológiájának elismert első tekintélye, és 1897-ben a Magas-Tátráról és később a Kriván-Fátra hegységről is geológiai monografiákat irt.

Maga a szóban lévő mű négy részre oszlik, melyeknek címei: I. Bau und Bild der Böhmischen Masse von Fr. E. Suess, II. Bau und Bild der Ostalpen und des Karstgebietes von C. Diener, III. Bau und Bild der Karpaten von V. Uhlig, IV. Bau und Bild der Ebenen Oesterreichs von R. Hoernes, ez utóbbi rész a magyar Alföld geológiai viszonyainak kimerítő figyelembevételével. Ezen részek mindegyike külön lenyomatokban is kapható a fenti sorrendben 24, 24, 18 és 12 koronáért. Ezen részeknek összesen 262 illusztrációja és térképe a legbővebb geológiai szemléltetésről is gondoskodik.

Nem lehet feladatunk, hogy az egész műnek tartalmát ismertessük. Csak annyit említünk, hogy az óriási haladás, melyet a geológiai tudomány az utolsó 30 év alatt kutatásban és ezen alapuló elméletben tett, a legfrappánsabban kiderül, ha Hauer Ferenc »Die Geologie der Oesterr. Ungar. Monarchie« című művét a szóban forgóval összehasonlítjuk. És minthogy minket itt a műnek csak harmadik, a Kárpátokat tárgyaló része érdekel közelebbről, legyen szabad csak ennek tartalmát vázolnunk.

Ezen rész 262 oldalt foglal magában, 1 címképet, a Kárpátok szines geológiai térképét és 139 szövegképet I—XII. szakaszában tárgyalja Uhlig V. a Kárpátok majdnem összes csoportjait, amennyiben csak az Olt folyó áttörésétől a Duna vaskapui áttöréséig terjedő havasok és a Királyhágó terjedelmes hegycsoportja hiányzanak, valószinüleg azért, mert e részek felvétele és irodalmi feldolgozása aránylag még a leghiányosabb. A 12 szakasznak a tartalma a következő: I. Általános bevezetés, a Kárpátok földrajzi viszonyai és geohistóriai tagozása. II. Az őshegység és a paleozoikus képződmények a Nyugati és Központi Kárpátokban, a gránittömbök, a karbonsytema, az ércvonulatok, a Keleti Kárpátok perm-előtti hegységei. III. A permmezozoikus rétegsorozat: a sub- és magastátrai kifejlődés, a déli szirtöv, a belső Kárpátok öve, a keleti Kárpátok és viszonyuk az ú. n. keleti kontinenshez. IV. A belső hegyöv: a Veporhegység, a murányi fensík, az éjszaki mészöv, a paleozoikus-metamorph-hegység a főcsoport keleti részében, a déli mészöv, a Bükkhegység és a kisebb hegyszigetek, a Hernádvonulat, ércvonulatok. V. A Magas-Tátra geológiája és keretvidéke. VI. A maghegységek (Kern-

gebirge) külső sorozata: a Proszecsnó- és Chocshegység, a Kis-Kriván és Mincsó, a Suchy- és Kismagura-hegység, a Zsdjár-hegység, az Inovec, a Kis-Kárpátok. VII. A maghegységek belső sorozata: a Tribecs, a selmeci szigetek, a turóci medence kel. hegysége, az alacsony Tátra, Branyiszko és Csernahegység. VIII. A mészszirtek öve: a szirtek általános föllépése és száma, történeti visszapillantás, a szirtek problémája, tektonikája, takarója, a Pieninek, az árvai és vágvölgyi szirtek, a szirtöv keleti része, a déli szirtöv igazi volta. IX. A keleti Kárpátok régi hegysége: külső megjelenése, a praepermikus alaphegység (Grundgebirge), a perm-mezozoikus képződmények, a Bukovina szegélyhegysége, a moldvai és »erdélyi« szegélyhegység, a persányi és brassói hegység, a mármarosi szegélyhegység, az óhegység kerete. Visszapillantások és összehasonlítások. X. A homokkő öve: physiographiai jellege, a flischfacies, a homokkő övének kőolaja (petroleuma), a kárpáti homokkő tagozódása, az exoticus (= vándor) kövek, a podoliai sík, a homokkő öve Morvaországban, az alsóausztriai és morvai szirtek, a sziléziai Beskidek, a homokkő öve nyug. és kel. Galiciában, Bukovinában és Moldvában. XI. A vulkanikus hegytömegek: újvulkanikus felhányódások, a középmagyarországi vulkánkoszorú, a keletmagyarországi vulkánkoszorú, a periferikus kitörések, a vulkánok utóhatásai, az eruptiók fázisai, vonatkozásuk a hegyképződéshez, teschenitek és pikritek, a régibb eruptiók. XII. A Kárpátok keletkezésének geologiai története: az első hegyredőzés, a második és harmadik redőzés, a maghegységek keletkezése és összehasonlításuk a keleti Kárpátokkal, a harmadik és negyedik redőzés fázisa, az előterület (Vorland) szerepe és a homokkő övének keletkezése.

Már e tartalomjegyzékből látható, hogy mennyire fontos e mű az iskolai kirándulásokat vezető szaktanárra nézve. Ezért szükségesnek tartom, hogy e mű minden tanári könyvtárban meglegyen.

(Lőcse.) *Dénes Ferenc.*

Iskolai tízparancsolat. Münch Vilmos, a pedagógia tanára a berlini egyetemen, a Monatsschrift für höhere Schulen augusztusi füzetében a következő »tízparancsolat«-ot állítja össze iskolás fiúk részére: 1. Iskolád egy kis állam: légy ez államban jó polgár, hogy igazi férfiuvá légy nagy hazád részére. 2. Gondolj arra, hogy nagy örökséget kell majd átvenned és légy hálás mindazon nemes emberek iránt, kik rád hagyták, mindazon nagyok iránt, kik életük munkájával számodra is elenyészhetetlen javakat szereztek. 3. Tanulj meg kis dolgokban hűnek lenni, hogy majdan nagyokban is az lehess: tanulj külső rendet, mely belső derekasságra is segít. 4. Törekedjél igazi értékességre; ne csak külsőleg intézd el kötelességeidet és ne érd be külső sikerrel; ne mások kedvéért tanulj, hanem gondolj magadra és a magad értékére. 5. Ne hazudjál, sem úgy mint a rabszolgák, kiknek nincs bátorságuk az igazmondásra, sem mint a képmutatók, kik felfelé kapaszkodnak, sem mint az álszavúak, kik kölcsönzött gondo-

latokat a maguké gyanánt adnak. S ne légy kétszínű, ne légy szüleid előtt jámbor, és tanítóid és társaid előtt orcátlan. 6. Légy jó pajtás a hozzád hasonlók között, megbízható és hű, de ne engedd, hogy valamelyik pajtásod, aki roszabb náladnál, úrrá legyen feletted. Ne akarj becsvágyból másokat a tanulásban felülmúlni, de gondod legyen arra, hogy megálld a helyedet, amint erőd követeli. 7. Ne élj vissza erőddel a gyengékkel szemben, és ne légy gőgös kisebbértékűekkel szemben; tudjad, hogy fiatal ember is lehet már nagylelkű. 8. Törekedjél arra, hogy ügyes légy mindenféle ifjúsági játékban is és hogy friss és jókedvű maradj egész ifjúságodon keresztül; szeresd a természetet minden teremtményével és ne engedd, hogy szobamunka megölje ez érzésedet. 9. Ne veszítsd el bátorságodat és ne makacskodjál, ha vétséget követtel el és büntetést kell szenvedned: láss bátran hozzá és gyorsan eltüntetheted a múltnak minden nyomát. Ne férjen hozzád bizalmatlanság és ne higyj tanítóidról rosszat azért, mert esetleg olyant követelnek tőled, ami nehezedre esik. 10. Köteles munkád mellett foglalkozzál önszántadból is valami jó dologgal, hogy később is azok közé a férfiak közé tartozzál, kik maguk is kitűznek maguknak célokat, nem pedig azon fél-rabszolgák közé, akik csak azt végzik, amit mások rónak rájuk.

E tízparancsolat néhány mondatát Münch a nevezett folyóirat novemberi számában módosította. Ugyane számban találunk földinktől, Kemény Ferenctől, is javaslatot a Münch tízparancsolatának módosítására, illetőleg kiegészítésére. Néhány pont összevonásával Kemény tért akar nyerni a szexuális tisztaságra és mindennemű élvezetben való mértékletességre vonatkozó két parancsolat számára. *a.*

Eötvös-kollégiumunkat ismerteti, illetőleg szabályzatát közli és méltatja *Fries* V. a Lehrproben és Lehrgänge 1905. IV. füzetében. A czikk egészben véve nagy elismeréssel szól a szabályzatról. Hogy Fries ez intézetünk alapítójának b. Eötvös Józsefet mondja, oly tévedés, melyet a hallei Franckestiftungen kitünő igazgatójának meg tudunk bocsátani. De hogy az Eötvös-kollégiumról az utolsó nyárig, amikor Bartoniek igazgató Hallében járt, semmit sem tudott, azon inkább csodálkozhatunk. A kollégiumot említi és szabályzatát közli már Langlois néhány évvel ezelőtt megjelent könyve is (La préparation professionelle à l'enseignement secondaire. Paris. 1902.) Friestől feltételeztük volna, hogy e könyvet ismeri, hiszen ő mint Frick utóda és a Baumeister-féle Handbuch a tanárképzésre vonatkozó részének szerzője, ma — mondhatni — európai tekintély a tanárképzés elmélete és története terén. Langlois könyvét különben a Neue Jahrbücher is ismertették annak idején. *d. n.*

Olasz író gyakorló főgimnáziumunkról. Nemrég jelent meg Bolognában egy kis füzet *Rossi György* tanár tollából *Az egyetemi tanárképző intézetek és a középiskolai tanárok képzése* címen. A művecske első részében az olasz tanárképzés hiányait fejtegeti a szerző, a

másodikban pedig útmutatásokat ad annak helyes irányú átalakítására. Az előkészítésben hangsúlyozza az elméleti mellett a gyakorlati képzés fontosságát, s míg az előbbinek végzését az egyetemmel kapcsolatos tanárképző intézet feladatának tartja, addig a gyakorlatit a középiskolától várja. Azt indítványozza tehát, hogy az egyetemi városokban azon végzett egyetemi hallgatók, kik a tanári pályára készülnek, legyenek kötelesek egy évig a középiskolát látogatni, még pedig a saját tárgyukat tanító szaktanár vezetése alatt. *Rossi* terveit bírálgatja a *Rivista Filosofica* legutolsó számában (1905. IV.) *Boselli*, aki azon nézetének ad kifejezést, hogy a tanítási gyakorlatnak egy külön, *ad hoc* iskolában kell történnie, olyanban, amilyen *a budapesti gyakorló főgimnázium*, a hová t. i. az összes egyetemet végzett, tanári pályára készülő ifjak beiratkozhassanak. Csekélység az egész dolog, de mégis jól esik tudomást venni róla, hiszen intézményeink jó hire még mindig oly nehezen lépheti át más országok határait.

(Fiume.) *Vida Sándor.*

Beküldött művek.

Vámbéry Ármin, »Küzdelmeim«. Budapest, Franklin-társulat. 1905.

A Föld és népei. Népszerű földrajzi és népismei kézikönyv. Ötödik kötet. Magyarország. Szerkesztette György Aladár. Irták Balogh Margit, Bátky Zsigmond, Borbás Vince, Brózik Károly, Cholnoky Jenő, Czirbutz Géza, Demkó Kálmán, Erődi Béla, Gelléri Mór, Hanusz István, Kenedi Géza, Kozma Ferenc, Kozma Gyula, Kőrösi Albin, Lóczy Lajos, Márki Sándor, K. Nagy Sándor, Némethy Károly, Paszlavszky I., Peres Sándor, Rényi József, Simonyi Jenő, Sziklay János, Szilassy Zoltán, Téglás Gábor, Thirring Gusztáv. Budapest, Franklin-társulat. 1905.

A művészetek története a legrégibb időktől a XIX. század végéig. Négy kötetben. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter megbízásából szerkeszti Beöthy Zsolt. I. kötet. Ó-kor. Irták Sebestyén Gyula, Mahler Ede, Láng Nándor, Zsámboki Gyula, Kuzsinszky Bálint. Budapest, Lampel R. könyvkereskedése. 1906. Ára 16 korona.

A műveltség könyvtára. Az ember testi és lelki élete, egyéni és faji sajátságai. Szakférfiak közreműködésével szerkesztik Alexander Bernát és Lenhossék Mihály. Budapest, Athenaeum.

A cinquecento festészete és szobrászata (tekintet nélkül Velencére). A népszerű főiskolán tartott előadásai nyomán irta dr. Berzeviczy Albert. Népszerű főiskola könyvtára 3. kötet. Budapest, Franklin-társulat 1906. Ára kötve 2 korona.

A művészet kis tükre. A képzőművészetek általános története. Irta Reinach Salamon. Fordította és a magyar művészettörténeti résszel kibővítette Lázár Béla. Budapest, Athenaeum. Ára vászonkötésben 5 korona.

Olcsó könyvtár, szerk. Gyulai Pál. 1405—1407. sz. Vörösmarty Mihály lyrai és vegyes költeményei. 1821—1855. Franklin-társulat. Ára 60 fillér.

Filozófiai írók tára. A magyar tud. akadémia támogatásával szerk. Alexander Bernát és Bánóczi József. Budapest, Franklin-társulat. I. Descartes. 1. Értekezés az értelem helyes használatának s a tudományos igazságok kutatásának módszeréről. 2. Elmélkedések a metafizikáról. 3. A filozófia elvei. I. rész. Fordította és magyarázatokkal ellátta Alexander Bernát. Második javított és bővített kiadás. Ára 4 korona. III. Hume. Vizsgálódás az emberi értelemről. Fordította és magy. ellátta Alexander B. Második kiadás. Ára 3 korona 20 fillér. IV. Franciaország klasszikus filozófusai a XIX. században. Irta Taine. Fordította Péterfy Jenő. Második kiadás. Rendezte Alexander Bernát. Ára 3 korona 50 fillér.

Magyar írók élete és munkái. A magyar tud. akadémia megbízásából írta Szinnyei József. Budapest, Hornyánszky Viktor. Egy-egy füzet ára 1 korona. 93. füzet (X. köt. 2. f.) Primitivus—Rácz és 94. füzet (XI. köt. 3. f.) Rácz—Rákóczi.

Balogh Bertalan, Magyar közművelődés. Budapest, 1905. Ára 1 korona.

Nagy László, Fejezetek a gyermekrajzok lélektanából. Budapest, 1905. Singer és Wolfner könyvkereskedése. Ára 2 kor. 50 fill.

Az országos református tanáregyesület évkönyve az 1905/906. tanévre. Szerkesztette S. Szabó József. Negyedik évfolyam. Debrecen, 1905.

Nyelvészeti füzetek. Szerkeszti Simonyi Zsigmond. Budapest, Athenaeum. 18. Telegdi Miklós nyelve. Különös tekintettel a mondattanra. Irta Gácser József. Ára 2 K. 19. Kölcsönhatások a hazai nyelvek közt. I. Tót jövevényszók. Magyar elemek a mócok nyelvében. Irták Valkó Albert, Ágner Lajos, Szenttamási János és Stan Vazul. Ára $1^1/_2$ K. 20. Nyelvjárási tanulmányok. III. A nyitravidéki palóc és a gyergyói székely nyelvjárás. Irták Szücs István és Gencsy István. Ára $1^1/_2$ K. 21. Analógia a mondatszerkesztésben nyelvtörténeti és lélektani szempontból. Irta Kertész Manó. Ára 2 K. 22. A gyermeknyelv hangtana. Irta Vértes József. Ára 1 K. 23. A főnévi igenév Arany Jánosnál. Irta Szegleti István. Ára 1 K. 24. A határozott névmutató. Irta Réger Béla. Ára $1^1/_2$ K. 25. A vogul határozók. Irta Beke Ödön dr. Ára 2 K.

A magyar irodalomtörténet képekben. Összeállította és magyarázó szöveggel ellátta Vende Ernő. Átnézte Beöthy Zsolt. I. és II. rész. Budapest, Athenaeum, 1905. A két rész ára 12 K.

Remekírók Képes Könyvtára (Szerkeszti Radó Antal. Budapest, Lampel R. könyvkereskedése): Shakespeare remekei. Harmadik kötet. Szentivánéji álom. Julius Caesar. Lear király. Homeros Odysseája. Fordította Kemenes (Kempl) József. Deák Ferenc válogatott munkái. Kiadta Ferenczi Zoltán. Mikes Kelemen Törökországi levelei. Kiadta dr. Császár Elemér. Firdúszi, a Sahnáméból. Fordította Radó Antal.

A Nibelung-ének. Fordította Szász Károly. A Frithiofmonda. Ford. Győri Vilmos.

Magyar Könyvtár. Szerkeszti Radó Antal. 433. Molnár Ferenc. Gyerekek (Rajzok). 434—435. Andrea. Vígjáték négy felvonásban, írta Victorien Sardou. Ford. Fái I. Béla. 436. Barlam és Jozefát legendája és a Bod-codex egy példája. Kiadta Katona Lajos. 437. F. Kaffka Margit. Levelek a zárdából. Nyár. 438. Alphonse Daudet. Az utolsó leckeóra és egyéb történetek. A Contes du lundiból. Ford. dr. Marquis Géza. 439. Hankó Vilmos, Régi magyar tudósok és feltalálók. 440. Német balladák és románcok. Ford. Feleki Sándor.

Forrai Soma, A magyar gyorsírás tankönyve a Gabelsberger-Markovits-rendszer szerint. I. kötet, 10. kiadás. Levelező rész. Budapest, Lampel R. 1906. Ára 1 K. 30 f.

A szerelem ABC-je. Görög dalok. Új-görögből fordította Vértessy Dezső. Budapest, 1906. Ára 2 K.

Dr. Weszely Ödön, A grammatika szerepe a pedagógiában. Budapest, Lampel R. könyvkereskedése. Ára 80 fill.

Dr. Weszely Ödön. Népiskolai Neveléstan, Tanítástan és Módszertan. II. füzet. Tanítástan. Budapest, 1905. Lampel R. könyvker. 1905. Ára 1 K. 50 f.

Szitnyai Elek, A szellemi tehetségek eredete. Budapest, Franklin-társulat, 1905. Ára 1 K.

Szitnyai Elek, A hibás gondolkodás mint a boldogulás legfőbb akadálya.

Dőri S. Zsigmond. Kisérleti pedagógia és didaktika. Budapest, 1905. Lampel R. könyvker. bizománya. Ára 1 K.

A gyermekek gyakorlatilag fontosabb szellemi rendellenességei. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium megbízásából szülök, pedagógusok és az érdeklődők részére írta dr. Décsi Károly Gyógypaedagogiai könyvtár 5. sz. Budapest, 1904. Lampel Róbert könyvker. Ára 1 K.

Lederer Ábrahám, A vigasztalás embertani, erkölcstani, történeti és neveléstani szempontból. Különlenyomat az Izr. Tanügyi Értesítő XXX. évf. 6. 7. és 8. számából Budapest, 1905.

Dr. Weszely Ödön, Pedagógia. Stampfel-féle könyvkiadóhivatal (Révai testvérek irodalmi int. r. t.) Budapest 1905.

Krammer József, A kérdés jelentősége a nevelőtanításban. Ára 50 f. Budapest, 1905.

Gaál József, Gondolatok a rajzoktatásról a közműveltséget terjesztő iskolákban.

Boros Rudolf, A rajzoktatási reform és Herbert Spencer. Különlenyomat a Magy. Rajztanárok Orsz. Közlönye 1905. október 1. számából.

Holló Károly, A művészeti oktatás és rajztanítás legújabb mozgalmaira vonatkozó megjegyzések. Kolozsvár, 1905.

Holló Károly, A művészeti nevelés és a rajztanítás. Kolozsvár, 1905.

Dr. Márki Sándor, Történelem és hazaszeretet. Az országos középiskolai tanáregyesület kolozsvári körének ülésein tartott felolvasásokból V. Kolozsvár, 1905.

Krammer József, A lecketanulás és a szorgalom. Budapest, Franklin-társulat, 1906. Ára 60 fillér.

A pannonhalmi Szent-Benedek-rend névtára az 1905—1906. tanévre. Győr. 1905.

A budapesti szegénysorsú tüdőbetegek szanatoriumegyesületének VII. évi jelentése. 1904. Budapest, Glaser Lajos.

A pozsonyi kir. akadémia személyzeti létszáma és tanrendje az 1905—1906. tanév első felére. Pozsony, 1905.

Útmutató az alkoholizmus elleni oktatáshoz. Irta Eötvös Károly Lajos. Függelékül: A szesz. Elbeszélés. Irta dr. Stein Fülöp. »Óvakodjunk a szeszes italoktól« című falitáblához. Temesvár, Polacsek féle könyvkereskedés. Ára 40 fillér.

Erzsébet királyné emlékünnepe. Szerkesztette Tóth Kálmán (Egri) Budapest, 1904. Ára 20 fillér.

Útmutatás az iskolai zászlóaljak szervezésére. Máry Gyula közreműködésével kidolgozta a kecskeméti közs. tanítótestület szervező bizottsága. Kecskemét, 1905. Gyermek-Naptár 1905—1906. évre. Kiadja az orsz. állatvédő-egyesület Budapesten. Grimm bizománya. Ára 10 fillér.

Azon intézeteink közül, melyek *nem középiskolák* (gimnáziumok vagy reáliskolák), a következők küldték be a múlt (1904/1905) tanévre vonatkozó értesítőiket, illetőleg jelentéseiket:

A pozsonyi kir. jogakadémia. (Évi jelentés. Az 1904/5 iskolaévről szóló jelentésen kívül beküldte két régibb jelentését is).

A budapesti kereskedelmi akadémia (Évi jelentés,)

Az államilag segélyezett pozsonyi felső kereskedelmi iskola (Huszadik évi jelentés.)

A zsolnai elemi és polgári leányiskola. (Értesítő.)

A miskolci felsőbb leányiskola. (Értesítő.)

A lőcsei felsőbb leányiskola (Értesítő).

A bajai állami tanítóképző-intézet (XXXII. értesítő),

Az orsz. izr. tanítóképző-intézet (Értesítő).

A budapest székesfővárosi VII. ker. Rottenbiller-utcai községi polgári fiúiskola és kereskedő-inasiskola (Első értesítője).

Középiskoláink közül újabban még a következők küldték be értesítőiket (az első kimutatást l. OKTK. 6. számában):

I. *Gimnáziumok:* Bajai, beregszászi, budapesti kegyes-tanítórendi, debreceni, dési, erzsébetvárosi állami, fogarasi áll., gyöngyösi, gyulai, kolozsvári unitárius, losonci, makói, marosvásárhelyi ev. ref., munkácsi, nyiregyházi, selmecbányai ág. h. ev., sepsiszentgyörgyi Mikó-collegium, szentesi, tatai, újvidéki kir. kath. magyar, zalaegerszegi.

II. *Reáliskolák:* Brassói, körmöcbányai, lőcsei, pozsonyi, sümegi, ungvári, vágújhelyi, verseci.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

3. **Kérdés.** A vallás- és közoktatásügyi miniszternek nyugdíjügyben kozott sérelmes határozata ellen lehet-e föllebbezni a közigazgatási bírósághoz? A tanítói nyugdíjigények tekintetében ugyanis kifejezetten lehet

A konkrét eset pedig ez: két évig, 1888/89. és 1889/90-ben nyilvános jogú magángimnáziumban voltam rendes tanár; három évig, 1891/92., 1892/93., 1893/94. helyettes tanár voltam prot. főgimnáziumokban; 1895. óta rendes tanár s az országos nyugdíjintézet tagja vagyok. Nincs tehát beszámítva: *a)* öt évem, melyet tényleges szolgálatban töltöttem; *b)* két évem, mikor szolgálaton kívüli viszonyban voltam, 1890/91-ben, magánkedvtelésből beiratkoztam az egyetemre, kilencedik félévre, rendkívüli hallgatónak, és 1894/95-ben, mikor vidéken tanulmányoztam s vártam a kinevezést. Tiszta vesztességem 7 év. Ennek, vagy legalább egy részének beszámításán fáradozom évek óta, sikertelenül, de még nem egészem reménytelenül. Alapítottam kérelmemet: *a)* az 1883: XXX. t.-c. 34. §-ára, mely jogot ad a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a helyettes tanári évek beszámítására. *b)* az 1885 : XI. t.-c. 8. §-ára, mely szerint »a végleges alkalmazást közvetlenül megelőzőleg, ideiglenes alkalmazásban töltött szolgálati idő, a szolgálati idő tartamának megállapításánál számba veendő.« 9. §. »Tényleges szolgálat nélkül töltött idő, ha egyhuzamban egy évet nem halad meg, a szolgálati időbe beszámítandó.« 10. §. Tényleges szolgálat nélkül töltött időnek egy évet meghaladó része a szolgálati időtartom megállapításánál számba nem vehető.« Az 1883: XXX. t.-c. 34. §-a alapján csak méltányosságra számíthatnék, amire a minisztert kényszeríteni nem lehet. Az 1885. évi XI. t.-c. alapján, ha állami tanár lennék, 7 évemből 6-ot feltétlenül beszámítanának; így pedig, mert autonom iskolánál szolgálok, a fatális 8. §-szal már kétszer utasított el a vallás- és közoktatásügyi miniszter is, fentartó testületem is. Az országos tanári nyugdíjintézet 11 éve létesült, tehát elvi megállapodásokra még kevés tapasztalati anyag gyűlt össze; mindazonáltal az enyémhez hasonló esetekre vonatkozhatik épen az 1894. évi XXVII. t.-c. 7. §-a, mely »kiterjed azokra is, kik e törvény életbe lépte előtt léptek jelen szolgálatukba és pedig már eddig teljesített szolgálatuk beszámításával.« Hogy én 1894. előtt két évig oly tanintézetben szolgáltam, mely nem volt tagja az országos nyugdíjintézetnek, nem lehet ok visszautasításomra, mert nem levő intézmény tagjának lenni sem lehet; de hát ebbe még valahogy beletörődném, mert magánintézet volt. De hát mért kell elveszítenem három olyan évet is, mikor nyilvános jogú autonom iskolában szolgáltam? Annál kevésbbé tudom ezt megérteni, mert állami tisztviselőknek még szolgálaton kívül töltött ideje is számít, egy éven belül. A bázis is megvan a beszámításra, az 1894.

évi XXVII. t.-c. 9. §-ában, mely szerint a bizottság egyénenként s az idevágó törvények és ezek analógiája alapján tartozik eljárni; a 13. §. külön is hangsúlyozza az átlépésnél a viszonosságot és kölcsönösséget.

Annál bántóbb a visszautasításom, mert több esetet tudok, hogy az enyémhez hasonló éveket már számítottak be a nyugdíjigénynél. *Reform. tanár.*

Szerkesztői üzenet. Mai karácsonyi számunk a régi szokásnak megfelelően kettős szám (12. és 13). A következő (14.) szám az ünnepek miatt csak a jövő évi január 7-én fog megjelenni.

Boldog ünnepeket!

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* A budapesti állami felsőbb leányiskola jubileuma. Dr. *Miklós* Elemértől. A f. b. 28-án tartandó választmányi ülés. Nyilvánossági jog. Ösztöndij-pályázatok. Gyermek-tanulmányi értekezletek. Szünetek francia középiskolákban. Gyászrovat. (Klimó Mihály). — *Javaslatok és Tanulmányok:* Az ifjúsági könyvtárak ügye. *Megyesi* Ferenctől. A trigonometria tanításához. *Faragó* Andortól. Szakrendszer. *Pfeifer* Jánostól. A szüneti fürdőkonviktusok célfa. rendeltetese és jövője. *Kemény* Ferenctől. — *Könyvek és Lapok:* Klima Lajos: Eutropius. *Gomperz* Fülöp dr.-tól. Megjegyzések b. ö.-nek az O. K. T. E. 9. számában közölt birálatára. *Kimnach* Ödöntől. Bau und Bild Oesterreichs von Carl Diener, Rud. Hoernes, Franz E. Suess und Viktor Uhlig, mit einem Vorworte von Eduard Suess. *Dénes* Ferenctől. Iskolai tizparancsolat. Eötvös-kollégiumunk. Olasz iró gyakorló főgimnáziumunkról. *Vida* Sándortól Beküldött művek. — *Kérdések és Üzenetek.*

UJDONSÁG! ✻ Most jelent meg az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában

A MŰVÉSZET KIS TÜKRE

Irta REINACH SALAMON

Forditotta és a magyar művészet adataival kiegészitette

DR. LÁZÁR BÉLA

Ára csinos vászonkötésben **5** K. Elegáns, egész bőrkötésben **7** K. Tanároknak, **saját könyvtáruk** számára ezen mű **vászonkötésü** példányát **3** K-ért. **bőrkötésü példányát 4 korona 50 fillérért** szállitja a kiadóhivatal közvetlen megrendelés esetén.

Kapható minden könyvkereskedésben, valamint az Athenaeum részvénytársulat könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-ut 54.)

TANINTÉZETEK FIGYELMÉBE!

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-TÁRSULAT KIADÁSÁBAN MEGJELENT

MOLNÁR VIKTOR

m. kir. vallás- és közokt. államtitkár réznyomásu arczképe.

Megrendelhető a kiadótársulatnál (Athenaeum r.-t., Budapest, VII. ker., Kerepesi-út 54. szám).

A 36 cm széles, 52 cm magas, finom, fehér meritett kartonra nyomatott rézmetszetü kép művészi kivitelben 2 kor.

Az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában a magyar történet tanításánál nélkülözhetetlen segédeszköz jelent meg

MAGYAR TÖRTÉNELMI SZEMLÉLTETŐ KÉPEK

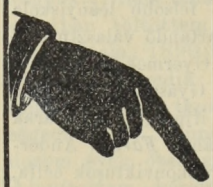

CZIMEN, AMELYET

Dr. MÁRKI SÁNDOR

EGYETEMI TANÁR
SZERKESZTETT.

Ez a hézagpótló munka **130 könnyen kezelhető táblán, összesen 611 képben és ábrában** olykép mutatja be hazai történelmünk legfontosabb emlékeit, hogy a tanuló és a szemlélő azok egyszerű végiglapozásával tájékoztatást nyer multunknak és fejlődésünknek minden korszakos eseményeiről és pedig a politikai, hadi és művelődés-történelemben egyaránt. **A Magyar történelmi szemléltető képek** anyagát, részben természet után, a Magyar Nemzeti Múzeumból, az Országos Képtárból, Ernszt Lajos gyűjteményéből és más gyűjteményekből válogattuk össze és így nemzeti történetünk iskolai megismertetésében ez idő szerint a nagyobb nemzetek sem rendelkeznek megfelelőbb történelmi szemléltető eszközökkel.

A táblák **korszakok és irányok szerint** csoportosítják a képeket és ábrákat; **jellemző, rövid, szabatos magyarázatokkal** ellátva azok teljesen alkalmasak a tanulók és szemlélők történelmi tudásának ébrentartására, sőt fejlesztésére is és kielégíteni törekszenek úgy az alsóbb, mint a felsőbb osztályok történettanításának igényeit.

A szemléltető képek két igen csinos, erős és könnyen kezelhető dobozban vannak elhelyezve (az elsőben a **középkorra** vonatkozó 65, a másodikban az **újkort** szemléltető szintén 65 táblán). A képek 43 cm. hosszú, 31 cm. széles, erős lemezpapirra vannak felhúzva s egyaránt alkalmasak arra, hogy a tanuló kezébe adhatók, vagy az osztályban közszemléletre kifüggeszthetők legyenek.

A teljes munka 130 lapon, két dobozban, ára kor. 50

Megrendelhető a kiadóhivatalnál: Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társulat (VII., Kerepesi-út 54.), valamint minden könyvkereskedésben.

Az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában megjelent:

A FILOZÓFIA TÖRTÉNETE.

AZ EMBERI GONDOLKODÁS TÖRTÉNETE.

Összeállitotta: **Dr. Pekár Károly.**

Ára fűzve 6 korona. Vászonkötésben 7 korona.

Pekár ezen új műve mesteri összefoglalása a problemáknak, világosság az előadásban a fő jellemvonása. Még a könyv beosztása és nyomdai technikája is ezt a czélt szolgálja. Bárhol üti fel az olvasó a vaskos könyvet, a vastag nyomásu lap-fejelések azonnal tájékoztatják, hogy az emberi gondolkozás fejlődésének mely stádiumát tárgyalja a szerző. A könnyü áttekinthetőséget szolgálja továbbá a rendkivüli ügyességgel összeállított idő-tábla, mely kronológiai rendben, és a fejlődés-táblák, melyek irányok szerint mutatják meg a filozófiai fejlődés menetét. A józan magyar gondolkodással összhangzik szerzőnek a pozitiv irány képviselőihez való rokonszenve, melynél fogva kimerítőn ismerteti rendszereiket és kijelöli azt a rendkivül fontos helyet, mely őket az emberi gondolkozás történetében megilleti. Pekár egészen napjainkig ismertetvén a filozófiai eszmeáramlatokat, azok számára, kikben kedvet ébresztett esetleg a további kutatásokhoz, olyan kitünő bibliografiát állít össze, mely egészen páratlan irodalmunkban és egymagában is nagy szolgálatot tesz.

Kapható úgy a kiadótársulatnál Budapest, VII. kerület, Kerepesi-ut 54. szám, mint minden könyvkereskedésben.

AZ ATHENAEUM ZSEBSZÓTÁRAI:

Magyar és Német Zsebszótár. Tekintettel a két nyelv szólásaira. 5-ik kiadás. I. rész: **Német-Magyar.** II. rész: **Magyar-Német.** Szerkesztette *Kelemen (Wolff) Béla.* Minden rész külön, csinos vászonkötésben 2 kor. A két rész erős félbőrkötésben ... ... 4 kor.

Latin és Magyar Zsebszótár. II. rész: **Magyar-Latin.** I rész: **Latin-Magyar.** Szerkesztette *Schmidt József.* Minden rész külön, tartós vászonkötésben 2 kor. A két rész erős erős félbőrkötésben ... ... 4 kor.

Ennek kiegészitéseül szolgál a

Latin Tulajdonnevek Tára. Szerk. *Schmidt József.* — Ára csinos vászonk. 30 fill.

Francia és Magyar Zsebszótár. I. rész: **Francia-Magyar.** II. rész: **Magyar-Francia.** Szerk. *Ujváry Béla.* Minden rész külön, csinos vászonkötésben 2 kor. A két rész egy erős félbőrköt. 4 kor.

Horvát-Magyar és Magyar-Horvát Szótár.

Szrkesztette *Margalits Ede.* Ára csinos vászonkötésben ... ... 2 kor.

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁNAK második kötete

Megjelent!

AZ EMBER

testi és lelki élete, egyéni és faji sajátságai

470 szövegképpel és 39 műmelléklettel

470 szövegképpel és 39 műmelléklettel

SZERKESZTI: ALEXANDER B. ÉS LENHOSSÉK M.

AZ EMBER című mű tartalma:

Bevezető. Irta ... **Lenhossék Mihály.**
Az ember származása és helye a természetben. Irta ... ... **Gorka Sándor.**
Az emberi test szerkezete és működése. Irta ... ... **Pekár Mihály.**
A szellemi munka természete. Irta ... ... **Ranschburg Pál.**
Az ember faji sajátságai. Irta ... ... **Semayer Vilibald.**
Betegség és egészség. Védekezés a betegségek ellen. Hogyan éljünk. A halál. Irta ... ... **Dalmady Zoltán.**
A lelki életről. Irta **Alexander Bernát.**
A lelki élet abnormitásai. Irta ... ... **Ranschburg Pál.**

ÁRA DÍSZKÖTÉSBEN

korona **24** korona

Megrendelhető minden könyvkereskedésben.

A Műveltség Könyvtárának részletes prospektusát kívánatra szivesen küldi minden hazai könyvkereskedés, vagy az

„ATHENAEUM"

irodalmi és nyomdai részvénytársulat könyvkiadó - osztálya

BUDAPEST, VII. KER., KEREPESI - UT 54. SZ.

A Műveltség Könyvtárának további kötetei félévenként jelennek meg.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 14. szám. 1906. január 7.

ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI
KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkesztői
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

Az érettségi vizsgálat reformja.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a középiskolai érettségi vizsgálatra vonatkozó Utasítás módosítása tárgyában 105500/1905. sz. a. körrendeletet bocsátott ki, melyből a következőket közöljük:

»A jelenleg érvényben levő Érettségi Vizsgálati Utasítás kibocsátása óta lefolyt két évtized alatt bőséges alkalom kínálkozott arra, hogy ezen szerves munkálat rendelkezései a gyakorlatban kipróbáltassanak.

Elérkezettnek láttam tehát az időt arra, hogy ezen Utasítás a szerzett tapasztalatok figyelembe vételével felülvizsgáltassék és a szükséghez képest módosíttassék.

Miután ezen ügyben az Országos Közoktatási Tanácsot, úgyszintén az 1883: XXX. t.-c. 22. §-a rendelkezésének megfelelően a felekezeti főhatóságokat, valamint az egyetemek és műegyetem tanári karát is meghallgattam: az 1884. évi 10288. sz. rendelettel kibocsátott Érettségi Vizsgálati Utasítást hatályon kívül helyezem és a mellékletben idecsatolt módosított Érettségi Vizsgálati Utasítást ezennel az ország összes középiskoláiban kötelezőnek elrendelem.

Ezen Utasítás, mint az eddigi, csupán a vizsgálati eljárás leglényegesebb és egyetemes érvényű elveit foglalja magában, de nem kíván oly részleteket szabályozni, melyek a helyi viszonyoktól és körülményektől függnek és az elnöki jogkörbe tartoznak.

Meg vagyok győződve arról, hogy az ezen Utasításban foglalt intézkedések, addig is, míg a középiskolák kívánatos reformja be nem következik és addig is, míg a köztisztviselők minősítésére vonatkozó 1883. évi I. t.-c. rendelkezései megfelelően nem módosíttatnak, jótékony hatásukat az érettségi vizsgálat színvonalában éreztetni fogják.

Az új Érettségi Vizsgálati Utasítás megállapításánál vezető elvül szolgált az a kívánságom, hogy az érettségi vizsgálat színvonala lehetőleg emeltessék, a vizsgálat komolysága és a tudás kipuhatolásának intenzivitása az új rendszer mellett nyerjen, vagyis hogy a vizsgáló bizottság a jelölt tárgyi készültségéről és értelmi fejlettségének fokáról minden tekintetben biztos alapon nyugvó ítéletet alkothasson.

Ezen célok elérhetése érdekében mindenek előtt *fel kellett szabadítanom a jelölteket a vizsgálati tárgyak sokaságában rejlő felesleges tehertől*, mely, tapasztalat szerint, szellemi rugékonyságukat apasztotta és őket még a tulajdonképeni elbírálás előtt kifárasztotta.

Ehhez képest *az érettségi vizsgálat írásbeli részénél* az eddig szereplő tantárgyak, illetőleg *dolgozatok számát a gimnáziumban ötről, a reáliskolában pedig négyről háromra szállítottam le* és az érettségi vizsgálat súlypontját annak szóbeli részére helyeztem. Remélhető, hogy ezáltal nemcsak a tanulók értelmi fokának és tudásuk mennyiségének kipuhatolása fog közvetetlenebb és biztosabb alapon történhetni, hanem az írásbelieken mind nagyobb mértékben tapasztalt visszaélések lehetőségének köre is szűkebbre fog szorulni.

Ugyancsak egyszerüsítettem a szóbeli vizsgálatot is, amely legtöbbször szintén eléggé nem indokolható módon terhelte meg az ifjúságot is, a vizsgáló bizottságot is.

Arra ugyanis, hogy a jelölt általános műveltsége és értelmi fejlettségének foka kipuhatolható legyen, elegendő alapot nyújtanak nemzeti nyelvünk s irodalmunk, valamint nemzetünk története a megfelelő világtörténeti kapcsolatokkal, a matematika, a fizika, végül a gimnáziumban a klasszikus irodalmi műveltség szempontjából a latin nyelv és irodalom, a reáliskolában pedig a modern irodalmi műveltség képviselőjéül a német nyelv és irodalom.

Ez okoknál fogva vettem fel a *szóbeli érettségi vizsgálatnál csak öt tantárgyat és töröltem úgy az írásbelinél, mint a szóbelinél a gimnáziumban a görög és német nyelvet s irodalmat és a görögpótló irodalmat, a reáliskolában pedig a francia nyelvet és irodalmat.*

Ezen intézkedés, míg egyrészt a tanuló terhén könnyít és a vizsgáló bizottság működését is egyszerüsíti, másrészt azzal az előnnyel jár, hogy a *szóbeli vizsgálatra felvett tárgyak mindegyikére az eddiginél több idő fordítható, a felületes kérdezés ki van zárva és a vizsgálat alaposság dolgában nyer.*

Külön is hangsúlyozom, hogy az érettségi vizsgálati tárgyak számának apasztása dacára is, a kétféle középiskola (gimnázium és reáliskola) *érettségi vizsgálatának eddigi hatálya és jogosítása érintetlenül továbbra megmarad.*

Nevezetesen: *a)* azok a gimnáziumi tanulók, akik a most életbeléptetett új vizsgálati rendszer mellett gimnáziumi tanfolyamuk alatt a görög nyelv és irodalomból rendes oktatásban

részesülnek és a görög nyelvből az V., VI., VII. és VIII. osztályokra vonatkozólag kielégítő érdemjegyet mutatnak fel: *a görögből való minden további érettségi vizsgálat nélkül ezentúl is jogosítvák az összes főiskolai tanulmányokra.*

b) Azok a gimnáziumi tanulók, akik a göröpótló tárgyakat tanulják, az új rendszerű érettségi vizsgálat mellett is a tudomány-egyetemek jogi és orvosi karaira, nemkülönben matematika-természettudományi tanulmányaira, valamint a műegyetem összes szakosztályaira jogosítást szereznek.

c) Azok a gimnáziumi tanulók, akik görögpótló tanulmányaik alapján a *b)* pontban említett jogosítást már megszerezték, de ennek körét utólag az összes főiskolákra ki akarják terjeszteni, az 1890: XXX. t.-c. 5. §-a értelmében ezentúl is a *görög nyelvből és irodalomból kiegészítő szóbeli érettségi vizsgálatot tenni tartoznak.*

Ez a vizsgálat külön teendő le és róla külön kiegészítő érettségi vizsgálati bizonyítvány fog kiállíttatni.

d) A reáliskolai érettségi bizonyítvány jogosítást ad (úgy mint eddig) a műegyetem összes szakosztályaira, a bányászat, erdészeti és gazdasági akadémiákba való felvételre és a tudomány-egyetem matematika-természettudományi tanulmányaira.

e) Amennyiben a reáliskolai érettségi vizsgálatot tett tanuló külön kiegészítő érettségi vizsgálatot tesz a latin nyelvből és irodalomból, ezzel jogot szerez a tudomány-egyetem orvosi és jogi karának tanulmányaira, ha pedig a *c)* pontban említett görög kiegészítő érettségi vizsgálatot is sikerrel kiállja, úgy jogosult az összes főiskolai tanulmányokra (1883: XXX. t.-c. 26. §-ának második bekezdése).

A *c)* és *e)* pontokban említett latin, illetőleg görögnyelvi kiegészítő érettségi vizsgálat esetén ebből a tárgyból előzetes osztályvizsgálatnak helye nincsen.

Enyhítendőnek véltem a régi Utasítás azon szigorát is, melynél fogva a magyarnyelvi írásbeli dolgozatra kapott elégtelen osztályzat, nemkülönben a gimnáziumban a latin, reáliskolában a matematikai dolgozat sikertelensége egymagában is elegendő volt arra, hogy a jelöltet egy teljes évre visszavesse, illetőleg a szóbeli vizsgálattól való eltiltását maga után vonja. Ezentúl *a szóbeli érettségi vizsgálattól való eltiltást a bizottság csak abban az esetben mondja ki, ha a jelölt dolgozatai közül legalább kettő nem üti meg a mértéket.*

Végül a most kibocsátott utasítás remélhetőleg meg fogja szüntetni azt az ingadozást is, mely a szóbeli vizsgálatok alkalmával a kérdések feladása és a jelölt ismereteinek kipuhatolása körül oly sűrün tapasztalható volt. Ezért foglalja össze az új Utasítás röviden azokat a legfontosabb kívánalmakat, melyek a szóbeli vizsgálat menetére, a kérdezésben követendő eljárásra és a kérdések kiszemelésére nézve felmerülhetnek. Ezek az útbaiga-

zítások azonban kerülik a túlságos részletezést, mert kívánatos, hogy éppen úgy a vizsgáló tanárnak, mint a vizsgálatot tevő tanulónak egyénisége is érvényesüljön.«

A körrendelethez mellékelt új érettségi utasításból a következőkben közöljük a legfontosabb pontokat:

7. §. Az írásbeli vizsgálaton *három* dolgozat készítendő.

A) Gimnáziumban:

a) Értekezés magyar nyelven a magyar irodalom köréből. E dolgozatnak az a célja, hogy a tanulónak helyes gondolkodása és gondolatainak írásban való szabatos kifejezése kitünjék. Nem magyar tannyelvű gimnáziumban az iskola tannyelvén is készítendő írásbeli dolgozat. *b)* Fordítás latinból magyarra. A fordításra adott prózai szöveg terjedelme legalább 30 nyomtatott sor. Ha a szöveg költőből vétetnék, legalább 25 nyomtatott sorra terjedjen. *c)* Az algebra és geometria köréből vett két feladat megfejtése, melyekből a tanulónak a számolásban való biztossága is kiderüljön.

B) Reáliskolában:

a) Magyar nyelvi dolgozat, mint a gimnáziumban. Nem magyar tannyelvű reáliskolában az intézet tannyelvén is készítendő írásbeli dolgozat. *b)* A német nyelv és irodalom tananyagának köréből vett szabad német dolgozat vagy fordítás magyarból németre. A két feladvány közül a tanuló szabadon választ. *d)* Egy-egy algebrai és geometriai feladat megfejtése, mint a gimnáziumban, tekintettel a reáliskolai tantervre.

Az írásbeli dolgozatok tételeit a szaktanárok hozzák javaslatba az igazgató tudtával, és pedig a nyelviekből hármat-hármat, a matematikából hatot. Az igazgató a javaslatba hozott tételeket tárgyanként külön lepecsételt borítékban és a vizsgálatra jelentkezők névsorával együtt május hó 1-ig a tankerületi főigazgatóhoz (felekezeti intézetekben a főhatóság által kirendelt vizsgálati bizottsági elnökhöz) felterjeszti, ki a nyelvekből egy-egy, a matematikából pedig két feladványt választ ki. A főigazgató nincs kötve a javaslatba hozott tételekhez, szabadságában áll azokon módosítani, avagy egészen újakat kitűzni. A főigazgató a kiválasztott tételeket tárgyanként külön, lepecsételt borítékban május hó 10-ig az igazgatónak visszaküldi, egyszersmind a szóbeli vizsgálatok idejét is kitűzi. A vizsgáló bizottság elnöke és tagjai fegyelmi eljárás terhe alatt kötelesek az írásbeli feladványra kitűzött tételeket titokban tartani.

17. §. Azon tanuló, kinek minden írásbeli dolgozata legalább is *elégséges* osztályzatú: szóbelire bocsáttatik. Akinek *egy* dolgozata elégtelen, szóbeli vizsgálatra bocsátandó ugyan, de ebből a tárgyból a szóbeli vizsgálaton behatóbban vizsgálandó. Akinek két dolgozata elégtelen, az a törvény 27. §-a szerint megbukottnak tekintendő s szóbeli vizsgálatra nem bocsátható.

19. §. A szóbeli vizsgálat időtartama akként állapítandó meg, hogy minden napra 8 vagy 9 óra jusson a vizsgálatra, mely idő alatt legfeljebb 8, illetőleg 9 tanuló vizsgálható meg.

21. §. A szóbeli vizsgálat tárgyai:

A) Gimnáziumban.

1. Magyar nyelv és irodalom: A magyar irodalomnak és fejlődésének a tanterv olvasmányai alapján való ismerete s tájékozottság az esztetikai alapfogalmak körül. A magyar nyelv rendszerének ismerete. *2. Latin nyelv és irodalom:* A latin nyelvnek oly fokú tudása, hogy a tanuló valamely iskolai auktornak nem olvasott részletét megértse és lefordítsa; továbbá a tantervi olvasmányokon alapuló tájékozottság a római nép állami, társadalmi és művelődési viszonyaiban. *3. Magyarország története:* A magyar nemzet történetének ismerete, különös tekintettel az egyetemes történet megfelelő kapcsolataira és a földrajzra. *4. Matematika:* A tantervben megszabott matematikai anyag részeinek összefüggő ismerete. *5. Fizika:* A természettan körébe tartozó tüneményeknek és azok törvényeinek ismerete. Nem magyar tannyelvű gimnáziumban e tárgyakhoz még az intézet tannyelve és irodalma járul.

B) Reáliskolában:

1. Magyar nyelv és irodalom: A magyar irodalomnak és fejlődésének a tanterv olvasmányai alapján való ismerete s tájékozottság az esztetikai alapfogalmak körül. A magyar nyelv rendszerének ismerete. 2. *Német nyelv és irodalom:* Az újabbkori német irodalom a tanterv olvasmányai alapján. *3. Magyarország története:* A magyar nemzet történetének ismerete, különös tekintettel az egyetemes történet megfelelő kapcsolataira és a földrajzra. *4. Matematika:* A tantervben megszabott matematikai anyag részeinek összefüggő ismerete. *5 Fizika:* A természettan körébe tartozó tüneményeknek és azok törvényeinek ismerete. Nem magyar tannyelvű reáliskolában e tárgyakhoz még az intézet tannyelve és e nyelv irodalma járul.

22. §. A gimnáziumban a görög nyelvből és irodalomból, úgyszintén a görög nyelv helyett választható tárgyakból érettségi vizsgálatnak nincsen helye. Azonban oly reáliskolai tanulók, akik az 1883: XXX. t.-c. 26. §. második bekezdése értelmében nemcsak az egyetem jogi és orvosi karaira, hanem az egyetem bármely karára akarják a jogosítást megszerezni, úgyszintén azon gimnáziumi tanulók, akik a gimnáziumi tanfolyam alatt a görögpótló tárgyakat tanulták, azonban a tudomány-egyetemek és egyéb főiskolák hittudományi karára, vagy azok nyelvészeti, bölcsészeti és történelmi szakosztályaira s a tanárképző-intézet ugyanezen szakosztályára akarnak lépni (1890 : XXX. t.-c. 5. §.): a görög nyelvből és irodalomból tartoznak kiegészítő szóbeli érettségi vizsgálatot tenni (L. 37. §.) és pedig a következő követelmények szerint: *Görög nyelv és irodalom:* A tantervben megszabott görög irodalmi művek valamely nem olvasott részének megértése és fordítása.

23. §. A szóbeli vizsgálaton a kérdések oly módon teendők fel, hogy az adott feleletekből megítélhető legyen, vajjon a tanuló a tananyag fontosabb részei felett öntudatosan rendelkezik-e? Ennélfogva a vizsgálat keretéből kirekesztendők az aprólékos részletek, lexikális adatok, kevésbbé fontos évszámok, ritkán előforduló tételek és szabályok. A *magyar*nyelvi vizsgálaton a fősúly az irodalom közvetetlen ismeretének kipuhatolására helyezendő; az irodalmi mű legyen a vizsgálat középpontja s ehhez a középponthoz fűződjenek: a mű esztetikai méltatása, az író egyéniségének jellemzése, a mű és az író irodalomtörténeti jelentőségének feltüntetése és a kinálkozó összefoglalások. A *latin*nyelvi vizsgálaton az író szövegének kell előtérben állania; a szöveg lefordításában (tehát megértésében) elért önállóság legyen a puhatolás főtárgya, s ezen szöveghez kell kapcsolódniok ama kérdéseknek, melyek a római nép életében való általános tájékozottságot mutatják. A szöveg lefordításában való jártalanságot semmiképen sem ellensúlyozhatja az ókori reáliáknak bármily teljes ismerete. Az olvasmányokra kell alapítani a *német* nyelvből való vizsgálatot is, a reáliskolai tanterv céljainak figyelembevételével (beleértve a beszédben való jártasságot is). A vizsgálat lehetőleg német nyelven tartandó meg. A *történetből* két kérdés adandó: egy oly kérdés, mely egy kisebb korszaknak e fokon megkövetelhető behatóbb ismeretét kutatja és egy összefoglaló, áttekintő kérdés, mely nagyobb korszakban, esetleg az egész nemzeti történetben való tájékozottság igazolására ad alkalmat (pl. intézmények fejlődése). Az egyik kérdés lehetőleg olyan is legyen, hogy a nemzeti történetnek az egyetemes történettel való kapcsolatai belevonhatók legyenek a vizsgálatba; a földrajzi vonatkozások mindig figyelembe veendők. A *matematikából* két kérdés adandó az algebrai és a geometriai anyag köréből; mindkét kérdés akként teendő fel, hogy a matematikai gondolkodásban való jártasság kimutatásra alkalmat adjon. A *fizikai* vizsgálaton is két kérdés adandó a tárgy különböző nagyobb részeiből: itt is az alaptanokban való jártasság, a természet törvényszerüségének megértése legyen a vizsgálat főcélja, de figyelembe veendő a fizikai törvények gyakorlati alkalmazása is. — A kérdések feladásával általában véget ér a vizsgáló szerepe; a feleletet a tanulónak önállóan kell megadnia, lehetőleg a tanárnak útbaigazítása és támogatása nélkül, aminek érettségi vizsgálaton már nem lehet helye. Legföljebb közbevető kisebb kérdések tehetők, melyeknek célja megállapítani, vajjon a jelölt a tétel minden főrészében jártas-e, s ismeretei eléggé mélyen gyökereznek-e? Fontos a kérdezés alkalmával a tanár nyugalma; a tanulónak időt kell engedni némi elmélkedő gondolkodásra és ismereteinek értelmes, összefüggő előadására. — A kérdések írásba foglalása oly értelemben, hogy a tanulók úgynevezett tételeket húzzanak — tilos; ellenben ajánlatos, hogy a szaktanár a maga és a bizottság használatára minden évben állítsa egybe a kérdéseknek a teljes anyagot kimerítő sorozatát, melyből ő maga, esetleg a bizottság elnöke választhatja meg a kérdéseket, anélkül azonban, hogy e soro-

zattól való éltérésnek helye ne lehessen. Általában arra kell törekedni, hogy a vizsgálat menetében a kellő közvetetlenség érvényesüljön és minden merevség kizárassék.

A 29. §-ból. Az érettségi bizonyítványba felveendők az erkölcsi magaviselet érdemjegye a VIII. osztály bizonyítványából, továbbá gimnáziumban a vallástan, görög nyelv és irodalom (görög-pótló irodalom), német nyelv és irodalom, filozófiai propedeutika, földrajz, rajzoló geometria; reáliskolában pedig a vallástan, francia nyelv és irodalom, filozófiai propedeutika, földrajz, természetrajz, vegytan, ábrázoló geometria és szabadkézi rajzolás érdemjegyei is az illető legutóbbi osztálybizonyítványból, de ezen tantárgyak érdemjegyei a jeles, vagy jó fokozat megállapítására befolyást nem gyakorolnak.

37. §. Azon tanulók, kik a reáliskolai érettségi vizsgálatot sikerrel letették és az 1883 : XXX. törvénycikk 26. §-a értelmében valamely nyilvános főgimnáziumban a latin, illetőleg a latin és görög nyelvből és irodalomból is tesznek kiegészítő érettségi vizsgálatot, úgyszintén azok a gimnáziumi tanulók, akik az 1890. évi XXX. t.-c. 5. §-ából kifolyólag görög nyelvvel és irodalommal egészítik ki gimnáziumi érettségi vizsgálatukat (l. 22. §.) külön vizsgálatról külön bizonyítványt kapnak. Ezen kiegészítő vizsgálatnál az eljárás ugyanaz, mint a rendes érettségi vizsgálatnál.

Kitüntetések. A király *Erődi Béla* dr. Budapest székesfővárosi tankerületi főigazgatónak és *Demeczky Mihály* dr. II. ker. állami főgimnáziumi igazgatónak, a Ferenc József-nevelőintézet kormányzójának, a magyar királyi udvari tanácsosi címet adományozta. — Középiskolaügyünknek e vezetőférfiai ezennel oly magasrendű királyi kitüntetésben részesültek, amelyhez hasonló eddig a magyar középiskola terén működő férfiúnak nem jutott. Örömmel regisztráljuk e tényt, melyben magának a középiskolának kitüntetését is üdvözöljük.

Kinevezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába kinevezte *Smigelschi Oktáv* erzsébetvárosi, *Netz Vilmos* nagyszebeni, *Szántó Soma* munkácsi, *Telts Gusztáv* lugosi, *Egri Gyula* fehértemplomi, *Cseley József* szentgotthardi, *Schmidt Győző* szentesi, *Duda János dr.* lugosi áll. főgimnáziumi, *Faragó József* soproni áll. főreáliskolai, *Makoviczky György* munkácsi, *Rodt Lajos* beregszászi, *Páll Bogdán* szamosujvári, *Kosári István* budapesti VI. ker. *Borbély György* zalaegerszegi áll. főgimnáziumi, *Décsi György* székesfehérvári, *Rózsa Géza dr.* zsolnai, *Telbisz György* aradi, áll. főreáliskolai *Szabó Ferenc* szegszárdi, áll. főgimnáziumi, *Tóth Mihály dr.* nagyváradi áll. főreáliskolai, *Reibner Márton* budapesti VI. és *Lévay Ede* dr. budapesti VIII. ker. állami főgimnáziumi tanárokat; továbbá kinevezte *Kovácsy* Jenő h. tanárt a székelyudvarhelyi rk. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá.

Áthelyezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. *Pekár Károly* budapesti VII. ker. külső állami főgimnáziumi tanárt a VI. ker. állami főreáliskolához helyezte át.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Péterffy Béla* és dr. *Szőke József* temesvári áll. főgimnáziumi és *Obendorf Károly* nagyváradi áll. főreáliskolai ideiglenes minőségű rendes tanárokat rendes tanári állásukban véglegesen megerősítette.

Nyilvánossági jog. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a *békési* ev. ref. főgimnáziumnak a VII. és VIII. osztályokon a nyilvánosságnak, továbbá az érettségi vizsgálatok tartásának jogát végleg megadta; továbbá a *rákospalotai* Wagner Manó-féle magángimnáziumnak mint nyolc osztályu középiskolának a folyó 1905/6. tanévre már engedélyezett nyilvánossági jogot még további két tanévre, vagyis az 1906/7. és 1907/8. tanévekre is megadta és a nevezett főgimnáziumot két évre, vagyis folyó 1905/6. tanévre, valamint a reá következő 1906/7. tanévre érettségi vizsgálatok tartására is feljogosította.

Ösztöndíjpályázat. Az 1905/6. tanév kezdetétől betöltendő budai Mária Terézia-féle 240 koronás ösztöndíjakra ezennel pályázat hirdettetik. Az említett ösztöndíjakra csak magyarországi kath. vallású és gimnáziumba avagy reáliskolába járó jeles előmenetelű szegény tanulók birnak igénnyel: A folyamodványok a következőkkel szerelendők fel: 1. A tanuló születési bizonyítványával, 2. a tanuló múlt tanévi iskolai bizonyítványával, s a jelen tanév I. felében nyert félévi értesítőjével, 3. a tanuló vagyoni és családi viszonyait feltüntető hatósági igazolvánnyal, 4. esetleg annak kimutatásával, valjon élvez-e a tanuló, avagy egyik testvére segélyt, vagy ösztöndíjat s mily alapból. A folyamodványok a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez címzendők s 1906. évi február hó 10-ig a tanintézetek előljáróságainál benyujtandók, mely kérvények a tanári testületek részéről a szokásos tárgyalás után, a minősítési táblázatokkal együtt 1906. február hó 20-ig a tankerületi főigazgatókhoz küldendők be, kik azokat az 1906. évi február hó 28-ig a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez terjesztik fel. A folyamodványban megjelölendő ama pénztár is, melynél az ösztöndíjadományozás esetében kiutalványozandó volna. A jelzett határidő lefolyása után, avagy a tanintézeti előljáróságok mellőzésével közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fölterjesztett kérvények nem fognak figyelemben részesülni.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A főigazgatói intézmény reformja.[1])

Tisztelt választmány!

A főigazgatói intézmény reformjának kérdése régi ügy. Behatóan foglalkozott e kérdéssel az 1906. évi tanügyi kongresszus, a szakfolyóiratokban egész kis irodalom fejlődött e kérdés körül és 1901-ben egyesületünk is kitüzte volt a napirendre. A budapesti kör 1901. évi februáriusi felolvasó-ülésén nagyon behatóan foglalkozott e kérdéssel dr. Alexander Bernát, az ugyanazon évi közgyülésen pedig magam voltam e kérdésben előadó. Mindezen tárgyalások az ügyet, fájdalom, egy lépéssel sem

[1]) Felolvasta a szerző az Országos Középiskolai Tanáregyesület választmányának 1905. deczember 28-án tartott ülésén.

vitték előbbre. Nem akarom ismételni az előbbi alkalmakkal már elmondottakat, újat pedig a már elmondottakon kívül alig mondhatok. A viszonyok azóta, fájdalom, nem változtak, semmi esetre jobbak nem lettek, s nem változott azokról való véleményem sem, de megmaradt a tanári közvéleményben az az érzés is, hogy a főigazgatói intézmény, úgy amint az ma van, hivatásának tulajdonképen teljesen nem felel meg s ez szolgálhat annak igazolásául, hogy az igazgatóság annak újból való tárgyalását kívánatosnak találta.

Úgy Alexander Bernát barátom, mint magam 1901. évi, e tárgyra vonatkozó fejtegetéseinkben azonban inkább csak a főigazgatói intézmény ideális feladatait körvonaloztuk, nagyon óvatosan utalva csak a fogyatkozásokra, melyeket tapasztaltunk és az ily következtetések levonását inkább a hallgatóságra bíztuk, és végül sem Alexander, sem magam a kívánatos reform irányát és módját illetőleg konkrét javaslatokat nem tettünk.

E két irányban volna tehát kiegészítendő az, mit e kérdésre vonatkozólag eddig hallottunk, ugyanis egyrészt határozottabban volna megjelölendő, hogy az intézmény mely fogyatkozásait tapasztaltuk annak ideális feladatával szemben, másrészt határozottan kijelölendő volna e hiányok miként való orvoslásának útja, a főigazgatói intézmény reformjának eszközei.

Az első feladat meglehetősen bajos, mert végül is a főigazgatók a mi közvetlen főnökeink, s midőn egyes hiányokra és fogyatkozásokra utalunk, minidg azt fognák kérdezni, hogy az épen hangoztatott kifogás vagy panasz mely főigazgatóra vonatkozik. És konkrét tények felsorolása és csoportosítása nélkül a kérdés e része nem oldható meg.

Ezek ezen kérdés tárgyalásának nagy nehézségei s ez oka annak is, hogy nem szivesen engedtem a baráti késztetésnek, hogy e kérdésben mint előadó még egyszer szerepeljek.

Egyesületünknek is határozottan kárára lenne, ha e kérdésnek e helyen való tárgyalásából bárki is személyes vonatkozásokat vagy célzásokat olvashatna ki, és bár ezzel lemondok az alábbi javaslatok megokolásáról s az ezen javaslatokat támogató legerősebb érvekről, mindent kerülni fogok, aminek bármi személyi vonatkozás volna tulajdonítható.

A főigazgatói intézmény reformja ügyében ugyanis azon négy év alatt, mely e kérdésnek egyesületünkben való tárgyalása óta elmult, mindinkább határozottabb alakot öltött két eszme, s amit Alexander és magam nem tettünk, ugyanis, hogy a reformot illetőleg konkrét javaslatot is előterjesszünk, azt ma egyszerüen e két reformjavaslat előterjesztésével pótolhatom. A közvélemény által felvetett e két reformgondolat formulázása, azok esetleges előnyeinek és hátrányainak megvilágítása, de egyúttal kivihetőségük módozatainak megbeszélése is teszi mai rövid előterjesztésem tárgyát.

Az egyik gondolat, hogy a tizenkét tankerületi főigazgató székhelyévé Budapest tétessék, illetőleg a tankerületi főigazgatók

a vallás- és közoktatásügyi miniszterium középiskolai ügyosztályában egyesíttessenek egy ténylegesen ügyvezető főigazgatói tanácscsá, ami mellett természetesen mindegyik megtartaná a maga tankerületét, mint ahogyan ezt a törvény elrendeli. A tanácsban aztán a főigazgató a maga tankerülete ügyeinek volna közvetlen előadója.

A második felmerült eszme az, hogy miután a főigazgatók mindegyike végre is csak egy-egy tárgyban szakember, az egyes tárgyak didaktikai és methodikai tárgyalásának fejlesztésére rendszeresen szerveztessék oly intézmény, mely biztosítaná, hogy egyes kiváló szakemberek, a maguk szaktárgya tanítási módszerének fejlesztése, kivált pedig a fiatalabb tanárok bevezetése céljából is, rendszeresen látogassák az iskolákat s hogy így a középiskola összes tantárgyainak didaktikai és methodikai állandó fejlesztéséről gondoskodás történjék. Szóval, hogy a főigazgatói látogatások által gyakorolt, első sorban adminisztrativ felügyelet mellett, gondoskodás történjék — a szakfelügyelet szót nagyon szerencsétlennek tartom — a tanárok utbaigazításáról a különféle tárgyak didaktikája és methodikájában is.

E két eszme az, melyhez a mai napon hozzá akarok szólni; azt hiszem, mindkettő elég fontos arra, hogy a tanárok közvéleményét foglalkoztassák s hogy azok beható tárgyalásával azok megérleléséhez hozzájáruljunk.

Én magam az adminisztráció decentralizációjának határozott híve vagyok, de a decentralizáció lényege nem az, hogy a főigazgatók közül tíz vidéki városban lakik. A főigazgatók ugyan decentralizálva vannak, de azért az adminisztrációban a legmerevebb centralizmus érvényesül s e decentralizált igazgatók intézkedési joga majdnem semmi.

Ezt semmivel jobban nem bizonyíthatom, mint ha Pirchala könyve alapján sorra idézem ama 6 pontot, illetőleg tulajdonképen csak 5 esetet, melyekre a főigazgató intézkedési joga kiterjed.

1. A főigazgató véglegesen (?) felülbírálja a tantárgyfelosztást, az órarendet, a módszeres és ellenőrző értekezletek jegyzőkönyveit.

2. Mengedheti a rendes időn túl való felvételt.

3. Felmentést adhat torna, szépírás és a rajz finomabb kivitelének kötelezettsége alól.

4. Engedélyt adhat két tárgyból teendő javítóvizsgálatra.

5. Az állampénztár javára szedett tandíjak kezelőit ő nevezi ki.

A hatodik intézkedési jog, ugyanis hogy az egyéves önkéntességre jogosító vizsgálóbizottságok tagjait ő ajánlja a miniszternek, alig merem magam intézkedési jognak minősíteni.

Nem említi Pirchala, hogy a főigazgató az igazgatónak nyolc napi, a tanárnak pedig az igazgató által már engedélyezett nyolc napi szabadságon túl még nyolc napi szabadságot

engedélyezhet! Pedig az előbbi intézkedési jogok mellett még ez is említésre méltó.

Aki ismeri a középiskolai adminisztráció nagy keretét, az be fogja látni, hogy a főigazgatók ezekben körvonalozott intézkedési jogköre tényleg nevetségesen korlátozott és hogy az adminisztráció decentralizációjának azt ugyancsak nem nevezhetjük.

Hogy tehát e rendszer az ügyvezetés decentralizációját jelentené, az tiszta illuzió.

Ezt előre kellett bocsátanom, nehogy azzal legyek vádolható, hogy az ügyvezetés központosítása mellett szólalok fel, midőn a főigazgatók központosítása mellett foglalok állást, melynek magam tényleg sok előnyét látom.

A főelőnyt abban látnám, hogy a főigazgatóknak egy testületté, vagy főigazgatói tanáccsá való egyesítése azok hatásköre jelentőségét és tartalmát tetemesen gyarapítaná, de az eljárást és adminisztrációt is egyöntetűbbé tenné az egész országban és annak mai sok érdességét valószínűleg elenyésztetné.

A vidéki főigazgatók, legalább részben, végül is nagyon elszigetelt életet élnek s közülök nem egy a hivatalos iskolalátogatásokon kívül az iskolával s a tanügy munkásaival alig érintkezik, s tíz-húsz évi főigazgatói tevékenység után közülök nem egy ügykörét csak mint mechanismust, de nem mint élő szervezetet látja többé. Ennek a lehetőségnek ezzel egyszer mindenkorra eleje volna véve.

De véleményem szerint a középiskolai ügyosztályra nézve, és a mindenkori miniszterre nézve is jelentékeny nyereség volna e kiváló tanférfiakból álló s a miniszterium kebelébe tartozó szaktanács, mely ugyan ritkán volna együtt teljes számban, de egy része mégis mindig itt volna.

A papirfogyasztásban és irodai munkában pedig óriási megtakarítást jelentene e módosítás. A főigazgatói jelentések nagy része teljesen fölöslegessé válnék, mert szóbeli jelentéssel sokkal részletesebb s közvetlenebb értesüléssel volna helyettesíthető, és teljesen megszünnék a miniszterium és a főigazgatók közötti levelezés s a miniszteri rendeleteket, melyeket ma 12 tollnok és ugyanannyi irnok másol, egy sokszorosító gépen volnának az egész ország számára előállíthatók.

Az intézetekkel való érintkezés pedig ez által inkább nyerne intenzitásban semmint vesztene. A sepsiszentgyörgyi vagy lőcsei tanár bizonyára gyakrabban fordul meg Budapesten mint Nagyszebenben vagy Besztercebányán.

Ami pedig a főigazgatók útját illeti, az alig lenne több mint eddig volt. A legtávolabbit, a nagyszebeni főigazgatót veszem. Nagyszebentől Brassóig 9—10 órát utazik, útközben talán éj idején át kell szállnia. Budapesttől Brassóig közvetlen kocsiban utazhatik 16 óra alatt. És ez a legextrémebb különbség. Az árkülönbség pedig elenyésző. Nincs is kétségem az iránt,

hogy ha a főigazgatóságok szervezésekor egyrészt a zónatarifa, másrészt minden vidéki város és vasuti állomásnak Budapesttel való összeköttetése olyan lett volna, a milyenné azt azóta Baross tette, úgy a főigazgatókat mindjárt 1883-ban Budapestre összpontosították volna. Akkor az első osztályú jegy Brassóba közel 50 forintba került s az út tartott 24 óráig!

Még egy kérdést kell felvetni, s ez az, hogy a főigazgatóknak Budapestre való központosítása által nem történnék-e méltatlanság a vidéki városokon?

Erre nagyon könnyű a felelet. Egy-egy főigazgatóság pénzforgalma a főigazgató, tollnok és irnok fizetését összefoglalva nem sokkal mulja felül a 10,000 koronát! Ennek megvonása a vidéktől igazán nem esik latba. Ha 10—20 család elvonásáról volna szó, akkor ez lehetne érv, de így tényleg nem az, s nem hiszem, hogy egyetlen vidéki város is csak egy szót is vesztene, ha megszünnék főigazgatói székhely lenni.

A központosításnak még két előnyét akarnám kiemelni. Az egyik az volna, hogy a főigazgatók Budapesen való összpontosítása egyrészt lehetővé tenné, hogy a tankerületek okszerübb elvek alapján alakíttassanak, mint amilyen a mai tisztán topografiai szempont.

Ugyanis igen sok érv szól amellett, hogy egy iskolai főhatóság összes iskolái egy főigazgatóság kerületébe is tartozzanak. Ezt ma megvalósítani alig lehetséges, de semmi sem áll annak útjában, ha a főigazgatók Budapesten laknak.

A második, szintén fontos érv, hogy ez minden nehézség nélkül megengedné, hogy nehány év mulva a főigazgatók tankerületet cseréljenek, illetőleg más kerület vezetését vegyék át, mi ma természetesen csak a sok nehézséggel járó áthelyezés és költözködés árán lehetséges. Hogy ennek mily előnyei volnának, azt úgyhiszem teljesen fölösleges e helyen részletesebben megokolni.

A tankerületi főigazgatók maguk részben talán nem szivesen látnák e szervezeti módosítást, mely megélhetési viszonyaikat nehezebbekké tenné s eddigi független szabadságukat tetemesen csökkentené, de azt hiszem ezért kárpótlást nyernének hatáskörük szélesbedése által. És talán nem is szükséges e szervezeti módosítást egyszerre az egész vonalon végrehajtani, de az átmenetel fokozatosan volna eszközölhető olyképen, hogy főigazgatói üresedés beálltakor az új főigazgató már a budapesti állandó székhelyre neveztessék ki, a régebbi tankerületi főigazgatók közül pedig csak azok helyeztessenek át Budapestre, kik azt maguk kivánják.

A vallás- és közoktatási miniszterium új épületének tervezésekor azonban mindenesetre figyelembe kellene venni az ezáltal beálló helyszükségletet is.

És most legyen szabad áttérnem a második eszmére, ugyanis a középiskolák szaktárgyai tanításának állandó fejlesztése érdekében kiküldendő szakférfiak iskolalátogatásainak intézményére.

Már megjegyeztem, hogy nem akarnám ezt szakfelügyeletnek nevezni és tekinteni, mert a kiküldött szakférfiú feladatának nem szeretném a felügyelet gyakorlását tekinteni — ez a főigazgató hatásköre — de kizárólag az utbaigazítás, tanácsadás, buzdítás és ezuton az intenzivebb és eredményesebb munkába való bevezetés.

Az ilyen iskolalátogatásoknak nem a hivatalos iskolalátogatás, de a tapasztalatokban gazdagabb kolléga inkább baráti látogatásának jellegével kellene birniok.

Aki kisebb vidéki városaink szellemi és tudományos életének korlátoltságát ismeri, az tudhatja csak igazán, hogy ily iskolalátogatásnak mily jelentősége lehet, mennyire termékenyítőleg és buzdítólag hathat a tanárokra.

Természetesen minden az iskolalátogató egyéniségén fordul meg s ha az nincs szerencsésen megválasztva, akkor a látogatás hatása lehet nagyon kedvezőtlen is.

Kétségtelen, hogy az iskolalátogatónak a maga tárgyában kiváló, lehetőleg önállóan is munkás szakembernek kell lennie, de ez magában véve még nem elég, de szükséges az is, hogy tényleg a középiskola légkörében éljen s az iránt érzéke legyen. Továbbá szükséges, hogy látogatása semmiképen összeütközésbe ne jöjjön a főigazgatói felügyelet körével, nehogy ő és a főigazgató ellenkezően intézkedjenek és rendelkezzenek.

Véleményem szerint nem volna szerencsés dolog — mint azt egyszer kontemplálták — e célra külön állásokat és új hivatalokat felvenni, hanem a szaklátogatásokkal a legkiválóbb középiskolai szaktanárokat gondolnám megbizandóknak. A szaklátogatók megválasztását, de egyúttal a főigazgatói hatáskörrel való minden összeütközés elkerülését pedig úgy vélném a legbiztosabban elérendőnek, ha úgy a kiküldendő szakférfiakat, mint az általuk évenként meglátogatandó iskolákat illetőleg, a főigazgatók létesítendő tanácsa tenné meg a miniszternek az előterjesztést.

Nem akarok e kérdésre vonatkozólag részletekbe bocsátkozni, s csak nehány elvet akarnék még felhozni, melyek figyelembevételét e szaklátogatásoknál kivánatosnak tartanám.

Ilyen elv, hogy lehetőleg oly intézetet látogasson a szaklátogató, amelyen az illető szakon fiatal, kezdő tanár működik, kinél útbaigazítása sokkal eredményesebb és termékenyítőbb lesz, mint régi tanárnál.

Nem látom kizártnak, hogy egy iskolát egy évben esetleg két szaklátogató is felkeressen, de, ha ennél is több jönne egy évben ugyanazon iskolához, akkor ez a jóból talán sok is volna.

Kivánatosnak tartom, hogy a szaklátogatást is tanári értekezlet zárja be, de a szaklátogató utasításaiba felveendőnek tartanám, hogy az értekezleten való előadásában is tanácsadásra szorítkozzék s azt mondja el, mi irányban tartaná az illető tárgy vagy tárgyak tanításának sikerét fokozhatónak, de lehetőleg tartózkodjék az intézetben tapasztaltak kritikájától, mely inkább alkalmas kárt okozni, mint buzdítólag és termékenyítőleg hatni.

Ez volna, érzem, nagyon vázlatosan odavetett s nagyon felületesen megokolt előterjesztésem a főigazgatói intézményen a középiskolai törvény keretén belül eszközölhető reform iránt.

A szaklátogatói intézmény tulajdonképen a főigazgatói intézmény körén kívül esik, de igyekeztem azt vele némi szerves kapcsolatba hozni, hogy mintegy annak legyen kiegészítőjévé.

Tényleg az a meggyőződésem, hogy a főigazgatói intézmény szervezetének ilyetén módosítása és kiegészítése középiskolaügyünk fejlesztése üdvös hatással lenne, hogy így aztán azzá válnék-e, az azonban más kérdés.

De végül is minden szervezet holt keret s értéket a személyiség ád neki, mely azt betölteni hivatva van.

A mai szervezet egyik hiánya azonban az is, hogy benne a legkiválóbb s legalkalmasabb egyéniség is rövid időn belül szükségképen elkopik, mert egész munkabírását lelketlen irodai munka emészti fel.

Igazán érdekes olvasmány Pirchala könyvében a főigazgatói intézkedési jogot ismertető fejezet után az, mely a főigazgató irodai teendőit tartalmazza!

A kettő közötti aránytalanság szembeszökő. Ama bérest juttatja önkénytelenül eszünkbe, ki mikor megbízzák, hogy levelet vigyen a városba, befogja a szekérbe a négy címeres ökröt s ezek előtt bandukolva indul a városba, mert így szokta meg a járást!

A kontemplált módon a főigazgatói intézmény szélesebb hatáskört nyerne, tartalmasabbá lenne s az érintkezés a periferikus iskolák és a miniszterium között közvetlenebbé lenne s ez magában is megbecsülhetetlen előny. S amit a főigazgatói intézmény eddig érzett fogyatkozásain ezzel nem orvosolhatunk, azt hivatva volna orvosolni a szaklátogatók intézménye, melynek áldásos volta természetesen ismét az illető egyének sikeres megválasztásán fordul meg.

Az eddig elmondottakat összefoglalva, bátorkodom az országos tanáregyesület választmányának elfogadásra ajánlani az alábbi határozati javaslatot:

Az országos középiskolai tanáregyesület a középiskolaügy fejlesztése érdekében kívánatosnak tartja:

1. hogy az összes tankerületek főigazgatóinak székhelye Budapest legyen s a főigazgatók a középiskolát vezető ügyosztályon belül főigazgatói tanáccsá egyesíttessenek;

2. hogy a főigazgatók mellett, kiknek hivatalos látogatása elsősorban az iskola egészét s annak közös munkáját ellenőrzi, az egyes tárgyak tanítása didaktikai és methodikai fejlesztése végett kiváló szakemberek küldessenek ki mint szaklátogatók rendszeresen az intézetekhez, kiknek feladata volna tanácsukkal s útbaigazításukkal saját szaktárgyuk fejlesztését és haladását biztosítani.

Ezen elvi kijelentésre úgy hiszem megérett a kérdés, s azért bátorkodom azt elfogadásra ajánlani. *Rombauer Emil.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

A germaniai limes Saalburg nevű központi határerősségének szemléltető képei és modellje. 1. Die Saalburg. Auf Grund der Ausgrabungen und der teilweisen Wiederherstellung durch Geh. Baurat Prof. L. *Jacobi*. Fünf Bilder in Farbendruck nach Aquarellen von Peter *Woltze*. Text von D. E. Schulze Gotha F. A. *Perthes* 1904. Preis Mk 15, angezogen auf Leinwand mit Stäben Mk 25. Begleitender Text 80 Pf. 2. Peter *Woltze Saalburg*. Altrömisches Kastell als Spielburg für Knaben. Mit 7 Modellbogen. Ravensburg-Meier. Preis Mk 3·50. (Heft 10 der Sammlung Spiel und Arbeit.)

A rómaiak által a Dunától a Rajnáig emelt határsánc az ú. n. Limes védelmére hatalmas táborhelyek szolgáltak. A legjelentékenyebbek egyike *Homburg* von der Höhetől északra a *Saalburgon* áll. Mikor 1777-ben *Neuhof* római műnek merte nyilvánítni, egyszerüen kinevették; holott 1897-ben, mikorra Mommsen Tivadar lángszelleme a Limes kutatását a birodalmi tanács költségén foganatba vétette, II. Vilmos császár saját költségén újraépítteté azt, s Jacobi Lajos tanár vezetése alatt nemcsak a falakat restaurálták, de még a szentélyeket, sőt a praetoriumot is eredeti mivoltukban igyekeztek helyreállítani.

A Homburg von der Höhen üdülő előkelő fürdővendégeknek egyik kedvelt kirándulási célpontja most a nagy áldozatokkal felújított római táborhely, melyet annak idején Hadrianus nagyíttatott 221×147 m méretüre és Alexander Severus másodszor bővíttetett, mignem Kr. u. 258-ban a távol keleten, a mi Kárpátaink vonalán, Dacia ellen megindított nagy gót invázióval egyidejüleg nekibátorodott aleman-frank törzsek szétrombolták a függetlenségük megtörésére szánt erősséget.

Jakobi L. titkos építészeti tanácsos ásatási észleletei és restaurációnális tervei alapján öt, vagyis egy kettős hozzászámításával hat szines szemléleti képet festetett Woltze Péter által a megújított *Saalburg*ról s azokat Schulze E. magyarázó szövegével bocsátotta az iskolák rendelkezésére. Az első kettős kép 120×82 cm, a többi 60×82 cm méretben készült s így népesebb osztályokban is használható.

A bevezető lap madártávlatban mutatja be a Castellum limitis Romani Saalaburgiensis. A kettős sánccal és falművel övezett szögletein lekerekített táborhelyre a *porta decumana* vezet be a via principalissal az ellenségre néző *porta praetoriáig* hatolván. A via principalis közepén emelkedik a praetorium, melytől a porta decumanaig a *retentura*, a porta praetoria fele pedig a *praetentura* következett. A táborhelyen kívül a belső vagyis védett területen egy mansio és egy kunyhó látható.

A második kép címe: Porta decumana. Sacellum, quae sunt in vicina, Principia. Atrium cum porticibus. A porta decumana két boltozott ajtaját erős toronyépítmények fedezik s a két bejáró között egy Antoninus Piusnak 139-ben szentelt felirat látható a legio XXII. sasaval, amely legio Kr. u. 90-től Mogentia helyőrségét képezte s a *Taunus* védműveit is gondozta. A principián a nagy gyakorlótér, a ruharaktárak, az armamentoria (fegyvertárak), odább a hadi szolgálatra rendelt *cohorsok* jelvényeivel (signa) a sacellum s ettől jobbra Hadrianus és Severus Alexander szobrai láthatók.

A 4. lap a Limes Germaniae superioris et Limes Raetiae, majd Turris limiti tutando destinata címmel a Limes térképét mutatja a Dunától és egy őrtornyot szemléltet. Eleinte fatornyokat építettek; utóbb azonban a földszint kőből készült, s csakis az első emeleti részen 2 m magasságban járhattak be létrákkal s a II. emeletet erkély egészíté ki az őrt-álló katona számára.

Külön képen látjuk a porta decumana elé telepedett Canabaet, hol a markotányosok, szatócsok s a katonák ruházata kívül foglalatoskodó kisiparosok lakoztak. Köztük egy fegyverkovács-műhely is látható s az épülőben levő villa fűtőrendszere.

A mi Aquincumunkban, Sarmizegetusában Carnuntumban szintén felmerült Mithraeumok párja Kr. u. 72-ben a birodalomban honosságot nyert s a hadseregben rendkívül elterjedt Mithrakultusz templomi berendezését is (Mithraeum cum fonte perenni) s a templom alsó szerkezetét (Mithraei pars interior) szintén külön kép illusztrálja.

A vászonra húzva 25 márka 80 fillérbe kerülő képek valóban nagy szolgálatot teljesíthetnek úgy a klasszika-filológia, mint az ókori történettanítás körül s addig is, míg Aquincumról a főváros vállvetve a kultuszminisztériummal eléállíthatna egy hasonló sorozatot, melegen tudom mindkét nemű középiskoláinknak, sőt a tanító és tanítóképzőknek és a polgári iskoláknak is ezeket a szép és hatásos képeket ajánlani.

De a németek büszkén emlegetett *Saalburg*ját még játékszer alakjában is értékesíteni igyekeznek, s a »Spiel und Arbeit« című vállalat 10 füzetében annak mintaíveit összerakható szerkezetben hozta forgalomba a fenti képek ügyes mestere *Woltze* Péter Meiernél Ravensburgban. Az összesen csak 3·5 márkába kerülő mintalapokat külön utasítás szerint összerakhatja a tanuló ifjúság, miközben nemcsak kézügyessége finomodik, de a vár szerkezetét is behatóbban emlékezetébe vésheti s elevenebb érdeklődést és fogékonyságot nyer az ókor hadi szervezete közintézményei iránt. Módosabb családok gyermekei nálunk is kedvüket találhatnák ezen várjátékban, melynek hazai tárgyú utánzatát például a hunyadi várkastéllyal s jellegzetesebb román és gótstílű templomainkkal szintén igen kívánatosnak s tanításunkra felettébb üdvösnek látnám. *Téglás Gábor.*

Tartalom: *Krónika*: Az érettségi vizsgálat reformja. Kitüntetések. Kinevezések. Áthelyezések. Véglegesítések. Nyilvánossági jog. Ösztöndíjpályázat. — *Javaslatok és Tanulmányok*: A főigazgatói intézmény reformja. *Rombauer* Emiltől. — *Könyvek és Lapok*: A germaniai limes Saalburg nevű központi határőrségének szemléltető képei és modellje. *Téglás* Gábortól.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

XXXIX. évfolyam. 15. szám. 1906. január 14.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
SZÉKELY ISTVÁN
IX. ker., Ferenc-körút 12.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

Szerkesztőváltozás.

E szám élén az eddigi szerkesztő neve helyett más névvel találkoznak olvasóink. Waldapfel János, közlönyünk szerkesztője megrendült egészségi állapota miatt kénytelen volt a szerkesztéstől haladék nélkül visszalépni. Az igazgatóság jan. 11-én tartott rendkívüli ülésében, a komoly okra való tekintettel, elfogadta a lemondást. Az új szerkesztő megválasztása iránt a választmány van jogosítva intézkedni; a választási eljárás befejeztéig az igazgatóság *Székely* István titkárt kérte föl a szerkesztői teendők ellátására, aki a parancsoló szükség előtt meghajolva, az ideiglenes megbízást elfogadta. Az új szerkesztő kéri a t. munkatársakat, hogy eddig tanusított jóindulatukkal sziveskedjenek őt is támogatni.

Midőn e változást hivatalosan regisztráljuk, e helyen is kifejezést kell adnunk annak a benső óhajunknak, és hála Isten, alapos reményünknek, hogy a távozó szerkesztő egészsége, mely a jó ügy buzgó szolgálatában rongálódott meg, nemsokára helyre áll s az ő munkaerejét, ügybuzgalmát és tudományosságát az egyesületi élet terén, ha mint szerkesztőét nem lehet is, mint közreműködőét, munkatársét, tanácsadóét nem kell hosszabb ideig nélkülöznünk. Szerkesztői működésének érdemlegesebb méltánylása részben a közvélemény, részben az egyesület vezető szerveinek feladata.

Beke Manó egyet. tanár tagtársunk a következő trimeszterben, később meghatározandó napokon a régi országházban (Sándor-utca) a differenciális és intregális számolásból hat előadásból álló ciklust tart (University Extension), melyet a matematikával szakszerüen nem foglalkozóknak, így a szaktanárok révén a VIII. o. tanulóknak is figyelmükbe ajánlunk.

Kinevezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ideiglenes minőségű középiskolai rendes tanárokká kinevezte: *Pásztor Imre* zalaegerszegi állami főgimnáziumi, *Gaál István* dévai állami főreáliskolai, *Nagy Márk* budapesti VII. ker., belső főgimnáziumi, *Várdai Béla* dr. budapesti III. kerületi, *Marczinkó Ferenc* budapesti V. kerületi, *Barbier Péter* makói, *Mauritz Győző* dr. lugosi, *Zalai János* fogarasi, *Varga Ignác* szentesi, *Farkas István* ceglédi, *Tóth Antal* temesvári, *Papp Dezső* dr. szolnoki állami főgimnáziumi, és *Makoldy Sándor* dr. verseci állami főreáliskolai helyettes tanárokat.

Áthelyezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Patkó József* nagybányai állami főgimnáziumi rendes tanárt a trsztenai kir. kath. algimnáziumhoz, *Hubertus Sándor* trsztenai kir. kath. algimnáziumi r. tanárt pedig a nagybányai állami főgimnáziumhoz rendes tanári minőségben kinevezte, illetőleg e minőségben áthelyezte.

Megerősítések. A m. kir. vallás- és közokt. miniszter *Fodor* János zsolnai áll. főreáliskolai, *Mihalik* István zombori, *Schuster* Oszkár zalaegerszegi és *Lázár* Ottó deési áll. főgimnáziumi, továbbá *Vujsz* János eperjesi kir. kath. főgimnáziumi ideiglenes minőségű rendes tanárokat rendes tanári állásukban véglegesen megerősítette.

Pályázat. Rendes iskolaszolgai állásra a besztercebányai kir. kath. főgimnáziumnál (500 K fizetés és hozzávaló személyi pótlék, szabad lakás, illetőleg lakáspénz; csak kath. vallásuak pályázhatnak febr. 10-ig; keresztlevél, erkölcsi bizonyítvány, hatósági orvosi bizonyítvány, esetleg szolgálati bizonyítvány kell, és magyarul írni, olvasni tudás).

Megbízás. Budapest székesfőváros tanácsa Báthory Nándor, a főigazgató, a Budapest, IV. ker. községi főreáliskola igazgatója elhunytával, nevezett intézet vezetésével, mint ideiglenes igazgatót, *Kiss E. János* rendes tanárt bizta meg.

EGYESÜLETI ÉLET.

Meghivó.

Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület **választmánya** 1906. február hó 2-án az egyesület helyiségében (Budapesten, VIII. ker., Esterházy-u. 14—16. sz. II. em.) délelőtt 10 órakor ülést tart.

Tárgy: a szerkesztő lemondása és intézkedés az új szerkesztő megválasztása iránt. (Jelölés.)

Ez ülésre a választmány összes tagjait meghívja

Budapesten, 1906. jan. 11-én. *az igazgatóság.*

Igazgatósági ülés.

Az egyesület igazgatóságának 1905. december 28-án *Rombauer* Emil elnöklete alatt tartott ülésén jelen voltak még *Bódiss* Jusztin alelnök, *Négyesy* László főtitkár, *Vámossy* Mihály a segélyzőalap elnöke, *Waldapfel* János szerkesztő, *Székely* István titkár.

Az ülés örömmel vette tudomásul a miskolci kör megalakulását. Új tagokul felvette a következőket: *Csorba* György, *Domby* László és *Elekes* Imre ev. ref. tanárok Miskolcon, *Hor-*

váth Zoltán gimnáziumi tanár Rimaszombatban, *Kolwentz* Rezső kath. gimnáziumi tanár Miskolcon, *dr. Kosztolányi* Zoltán ref. gimnáziumi tanár Miskolcon, *Loysch* Ödön prot. gimnáziumi igazgató Rimaszombatban; *Porcs* Kálmán, dr. *Rácz* Lajos és *Rázsó* Ferenc ref. gimnáziumi tanárok, *Szombathy* Kálmán felsőbb leányiskolai tanár dr. *Tüdös* István, lelkész és igazgatótanácsi tag, *Vértesy* Sándor gimnáziumi tanár Miskolcon, ajánlja *Mitrovics* Gyula. *Kreiger* Kornél gimnáziumi tanár Beregszászon, ajánlja *Schürger* Ferenc. *Róna* Jenő reáliskolai tanár Pécsett, ajánlja *Simon* Béla. *Biró* István és *Sima* Dezső reálisk. tanárok Székelyudvarhelyt, *Kovácsy* Jenő és *Luckhaub* Gyula kath. gimnáziumi tanárok, *Biró* Sándor ref. koll. tr. Székelyudvarhelyt, aj. a székelyudvarhelyi kör. *Heim* Ádám és dr. *Zimányi* Dániel gimn. tanárok Cegléden, aj. *Ries* Ferenc, *Holló* Károly kath. gimn. tr. Kolozsvárt, aj. a kolozsvári kör nevében: ifj. *Imre* Sándor, dr. *Balogh* Margit okl. tr. és *Molnár* Etelka okl. tr. Budapesten, aj. *Miklós* Elemér, *Mórocz* Kálmán műegyetemi adjunktus Budapesten, aj. *Fröhlich* Károly, dr. *Sebők* Imre bpesti V. ker. reálisk. hittanár, aj. *Rombauer* Emil, *Vass* Árpád és *Makoldy* Viktor bpesti III. ker. gimn. tanárok, aj. *Várdai* Béla, *Karácsony* Zsigmond és *Lindenschmidt* Mihály gimn. tanárok Késmárkon, aj. *Róth* Márton. Az igazgatóság a bejelentőknek, különösen *Mitrovics* Gyulának köszönetet szavazott lelkes buzgalmáért. Részvéttel vette tudomásul az igazgatóság, hogy meghaltak: *Kuncz* Adolf csornai prépost tiszteleti tag, *Báthory* Nándor fővárosi reáliskolai igazgató és *Klimó* Mihály reáliskolai tanár Budapesten. Főtitkár bemutatja Molnár István indítványát, ki azt óhajtja, hogy az egyesület létesítsen Budapesthez közel olyan nyári telepet, hol a javítóvizsgálatra utasított tanulók kellő felügyelet és hivatott vezetés mellett hiányos ismereteik pótlására alkalmat találnának, amellett, hogy nyári üdülésben is részesülnének. Az igazgatóság nem pártolja az indítványt, mert nem akarja az egyesületet téves elbírálásnak kitenni. Egy tanár özvegyének 60 korona segélyt szavaztak meg. Ezenkívül bejelentésre, illetőleg tárgyalásra kerültek azok a tárgyak is, melyek a választmányi ülés napirendjén is előfordulnak.

Határozathozatal tárgya nem volt, mert csak egyszerű értesítésnek volt szánva, de élénk méltánylásra talált egy vidéki igazgató panasza, aki ma 32 éves szolgálattal már 8 év óta igazgat egy népes középiskolát VIII. f. osztálybeli fizetéssel. Az igazgatóság úgy tudja, hogy a minisztériumban volt hajlandóság az ilyen visszásságokon addig is segíteni, míg a fizetésrendező törvényjavaslat napirendre kerül, de az újabb viszonyok ez ideglenes rendezést is háttérbe szorították. Azt hisszük azonban, ily esetekben lehetne valami segítő módot találni.

Székely István.

Választmányi ülés.

Az O. K. T. E. választmánya 1905. december 28-án tartotta ez évi I. rendes ülését; megjelentek: *Alexander* Bernát, *Bartoniek* Géza, *Beke* Manó, *Bozóky* Endre, *Bódiss* Jusztin, *Burián* János, *Demkó* Kálmán, *Farkas* János *Finászy* Ernő, *Gáspár* Károly, *György* Lajos, *Heller* Bernát, *Himpfner* Béla, *Kardos* Albert, *Kálmán* Miksa, *Klauber* Frigyes, *Korpás* Ferencz, *Köpesdy* Sándor, *Kunfalvi* Rezső, *Lasz* Samu, *Lengyel* Miklós, *Lévay* Ede, *Mazuch* Ede, *Molnár* Sándor, *Négyesy* László *Perényi* Vilmos, *Pirchala* Imre, *Pruzsinszky* János, *Rados* Ignác, *Rajner* Ferenc, *Rencz* János, *Révy* Ferenc, *Ries* Ferenc, *Rombauer* Emil, *Schuber* Mátyás, *Schuster* Alfréd, *Schürger* Ferenc, *Székely* István, *Vass* Bertalan, *Vámossy* Mihály, *Wagner* Alajos, *Waldapfel* János választmányi, illetőleg egyesületi tagok.

Kimentették távolmaradásukat: *Balog* Mór, *Bóbita* Endre, *Buza* János, *Dóczi* Imre, *Kárpáti* Károly, *Kemény* Ferenc, *Laky* Mátyás, *Madzsar* Gusztáv, *Miklós* Elemér, *Müller* József, *Róth* Márton, *Tiber* Ágost, *Walther* Béla.

A népes ülésen *Bódiss* Jusztin elnökölt, mivel *Beöthy* Zsolt elnök egészségi okokból délre utazott, *Rombauer* Emil idősebb alelnök pedig az ülés napirendjén, mint előadó szerepelt. *Bódiss* alelnök épen ezek bejentésével kezdte megnyitó szavait, majd kiemelte, hogy a tisztével járó kötelességnek a jelenlegi viszonyok közt is eleget kiván tenni, papi ember és vidéki ember létére is. Vidéki emberre nézve szükség a központtal való érintkezés, valamint megfordítva. Ő tájékozódást is jött szerezni az érőfélben levő tanügyi kérdésekről, a jövő feladatairól és kilátásairól. »Olyannak gondolom én — úgymond — a mi jelen iskolai évi összejövetelünket, mint annak idején az irodalom bajnokaiét, akik találkozásuk közben szomorkodtak ugyan, de mindig reméltek és reméltettek másokat is, hogy majd csak felvirrad előbb-utóbb a nyugodt, a békés korszak hajnala. Manapság szintúgy, mint akkor, a múzsák avatottjai mellett a pedagógia szerény munkásai is, félve, remegve gondolnak a jövőre, már csak azért is, hogy a haza ifjúságát ne kelljen csüggedő szívvel, hanem vidám és reménykeltő hangon oktatniok, miként eddig is tették. Igen! mert mi csak az ideál jegyében tudunk lelkesen dolgozni, azért sohasem mondhatunk le a magyarság dicsőségéről, történelmünk lélekemelő példáinak felhasználásáról, a magyarság hazafenntartó erejéről, nyelvünk elsőbbségi jogáról, Isten-haza-király egybefolyó s ezért összehangzó tiszteletéről és szeretetéről, szóval a magyar tanárság ama tradicióiról, amelyek eddig minden magyar tanárban megvoltak s ezután is bizonyosan meglesznek. A magyar tanár az említett irányban nem is lehet olyan se hideg, se meleg iskolamester, hanem valódi önfeláldozással s az önzetlen hazaszeretet legtisztább hevületével kell fölvértezve lennie, hogy a reá bízott ifjakban is ugyanolyan lelket teremtsen. Ezt kívánja tőlünk a

haza, ezt minden szülő! Azért én a nemzetköziség, vagy hazátlanság fertőző szellőjétől, mely Franciaország felől fujdogál felénk, éppenséggel nem féltem iskoláink tiszta levegőjét, s adja a gondviselés, hogy sohase is kelljen féltenünk ifjúságunkat a magyar tanár nevére érdemetlen egyénektől!« E reményben szeretettel üdvözölvén a megjelenteket, megnyitotta az ülést.

A helyesléssel fogadott megnyitó után *Beöthy* Zsolt elnök üdvözletét mutatta be Négyesy László főtitkár, felolvasván az elnökhöz hozzá intézett következő levelét:

Kairó, Hotel du Nil, 1905. dec. 20.

Kedves Barátom,

tíz napi, meglehetősen viharos tengeri út után, vasárnap szerencsésen megérkezvén, engedd meg, hogy napfényben ragyogó, kedves pálmafáim alól szives üdvözletet küldjek neked, kedveseidnek, barátainknak és kollegáinknak.

Egy kéréssel is terhellek. A Tanár-Egyesület választmányi ülésén légy tolmácsa legmelegebb köszöntésemnek és mentsd ki távolmaradásomat. Minél jobban érzem az »időknek megnehezült járásában« tanári feladatunknak és egyesületünknek fontosságát nemzeti jövőnkre: annál rosszabbul esik, hogy kötelességemet nem a »kategórikus imperativus« mértéke szerint, hanem csak a ti jóságos elnézéstek kénytelen igénybevételével teljesíthetem. Ha van még olyan gondolat, amelyben egyetértünk és együtt érzünk: annak a nemzeti kultúrának gondolata az, melyet szolgálunk. Ebben a gondolatban őrizzük és védelmezzük nemzetünk egységét és a reménységet, hogy újra eljutunk a biztos és közös haladás útjára. Bár áthatna mindnyájunkat, vezetné minden lépésünket, együtt mérsékelné és lelkesítené törekvésünket annak a nemzeti kötelességnek tudata, mely ma vállainkon nyugszik. A kultúra komoly és nemzeti szellemű munkájával tartani fenn a hányatás napjaiban a biztosságot, a széthúzásban az egységet. Az Isten őrizze a magyar tanárság munkakedvét, összetartását, hitét. Azt az egyetlen csillagot, mely bennünket vezet, még felhőtlenül látjuk; tőlünk függ, hogy el ne boruljon.

Bocsássatok meg ez írásért, de kitört belőlem. Bár idejét mulná, mire hazaér és megmosolyognátok. Boldog, igen boldog újesztendőt, boldogabbat a réginél!

Ölel

Beöthy Zsolt.

A levelet a választmány tagjai emelkedett érzések közt hallgatták, s lelkes éljenzés után elhatározta az ülés, hogy a távollevő elnököt táviratilag üdvözli.

Az érettségi utasítások. Az elnök Dóczi Imre igazgatósági tagnak e tárgyban az igazgatósághoz intézett levelére hivatkozva előadta, hogy a napilapokban ismertetett új érettségi vizsgálati utasítás a legnagyobb mértékben meglepte a tanári közvéleményt. Az eddigi közlésekből ítélve, az új utasítás ismét egy lépés az

érettségi vizsgálat szinvonalának leszállítása felé, ezért kötelessége az Országos Középiskolai Tanáregyesület választmányának már most kijelenteni, hogy az érettségi vizsgálat mai alakjában is sokkal enyhébb a réginél, a hirlapi közlemények szerint pedig az új Utasítás ezen az úton még tovább halad. E tárgyban az igazgatóság nevében határozati javaslatot terjesztett elő az elnök.

E javaslathoz többen hozzászóltak, de csupán a javaslat egyik részéhez. *Finászy* Ernő nem tartaná helyesnek, hogy a Tanáregyesület választmánya előre is bizalmatlanságát fejezné ki egy oly szabályzattal szemben, melynek csak egyes rendelkezéseit közölték a napi lapok, de amelyet a maga egészében hivatalosan senki sem ismer. Lehet, hogy az Utasítás egyes szakaszai ellensúlyozhatják a kifogásolt részeket. Például úgy tudja, hogy az új Utasítás rendelkezik arról, hogy minden tanulóra a szóbelin egy egész óra jusson (öt tárgyból). Ha így van, nem lehet kétségbe vonni, hogy a vizsgálat ezentúl behatóbb és intenzivebb lesz. Ami az 1883. évi XXX. t.-c. 22. §-ának második bekezdését illeti, értesülése szerint az autonóm felekezeti főhatóságok és az egyetemek valóban meghallgattattak. Hozzászóltak még a tárgyhoz *Wagner* Alajos, *Pirchala* Imre, *Rombauer* Emil és *Ries* Ferenc. A választmány *Rombauer* Emil ismételt felszólalása után egyhangulag kimondotta a következő határozatot:

»Minthogy az érettségi vizsgálati szabályzat eddig csak kivonatosan jutott a nyilvánosságra, s arra vonatkozólag mindennemű véleményilvánítás ma még korai volna, mégis kénytelen az országos középiskolai tanáregyesület már ez alkalommal sajnálkozását kifejezni amiatt, hogy az ország középiskolai tanárainak összességét képviselő testületnek nem nyujtatott alkalom a kérdésben állást foglalhatni s véleményét kifejezésre juttatni.

Tisztviselők jelentései. *Négyesy* László főtitkár jelenti hogy a körök, kettő kivételével, bejelentették választmányi képviselőiket, úgy hogy a választmány most már eléggé teljes.

Alakult egy új kör: a miskolci.

Belépett 38 tag, kilépett szintén 38 tag, meghalt 12. A meghaltak közt van a választmánynak is egy tagja: *Cserép* Sándor, szegedi városi gimnáziumi igazgató, és két tiszteleti tag: *Szász* Károly ref. püspök és *Kuncz* Adolf csornai prépost. A választmány az elhunytakról szóló jelentést fájdalmas részvéttel vette tudomásul, *Szász* Károlynak emlékét pedig külön is megörökíti jegyzőkönyvében, mint aki hosszabb ideig a középiskolai ügyosztály vezetője volt s működéséhez a középfokú iskolák nevezetes fejlődésének emléke fűződik; egykor maga is tanár volt, egyik dísze testületünknek, irodalmi munkásságával pedig az oktatásügynek ma is nagyhatású tényezője. A kilépett tagok közül *Adamis* Károly és *Károly* Gy. Hugó köszönetet mondtak a Közlönynek számukra fölajánlott tiszteletpéldányáért. *Károly* Gy. Hugónak, ki az egyesület alapításában is részt vett s a választ-

mánynak 38 éven át tevékeny tagja volt, szép búcsulevelét be is mutatta a főtitkár.

Egyik vidéki kör 30%-os tagdíjrészesedést kér; az Athenaeum a nyomdai viszonyok drágulása miatt némi áremeléseket jelent be: ez ügyeket a választmány az igazgatósághoz utasította, hogy a pénztáros meghallgatása után határozzon. Az egyesület külön munkálatai: a középiskolai műszótárnak már utolsó íveit szedik; a tanárszövetség kérdése az egész irodalmi anyaggal együtt *Beke* és *Bogyó* szakértőknek ki van adva. *Róth* Márton indítványa a diákszállók ügyének felújítása érdekében az igazgatósághoz utasíttatott. Az egyesület számos ünnepre kapott meghívást és képviseltette magát.

A főtitkár bemutatta ezután a betegsége miatt távollevő *Müller* József egyesületi pénztáros következő kimutatását az I. félév bevételeiről és kiadásairól.

Bevételek:	kor.	fill.
1. Pénzmaradék az 1904/5. évről	782	79
2. Az alapítványok félévi kamatja	76	—
3. Tagdíjak és előfizetési díjak	3869	—
4. Eladott Közlönyökért	24	50
Összesen	4752	29

Kiadások:	kor.	fill.
1. A Közlöny költségei	2567	62
2. Tisztviselők tiszteletdíja	375	—
3. Ügyviteli kiadások	133	74
4. A körök jutaléka	204	50
5. A helyiség költségei	643	10
6. Közgyűlési költségek	101	37
7. A segélyalapnak	300	—
Összesen	4325	33
Pénzmaradék	426	96
	4752	29

Bemutatta továbbá a főtitkár a betegsége miatt távollevő *Tiber* Ágost nevében a segélyalapról szóló következő kimutatást:

Bevétel:	kor.	fill.
1. A XXXV. kimutatás szerint volt pénztárkészlet	788	30
2. Az egyesülettől	300	—
3. Adományokból: György Lajostól 48, Hettlinger Józseftől 2 K	50	—
4. Kamatokból	80	—
5. Törlesztésből	10	—
6. Írói díjakból	6	—
7. Felvételi díjakból	14	—
Összesen	1248	30

Kiadások:	kor.	fill.
1. Pénztáros mult évi tiszteletdíja	240	—
2. Segélyezésre	240	—
3. Ügyviteli kiadás	2	04
Összesen	482	04
Marad készlet takarékbetétben	686	26

Ebből 369 K a fürdőkonviktusnak engedélyezett kölcsönképen van lefoglalva.

A választmány tudomásul vette az összes jelentéseket és a tisztviselőknek működésükért köszönetet szavazott.

Következtek az előadások.

A főigazgatói intézmény reformja. Rombauer Emil alelnök ezzel a címmel tartott előadást, mely a közlöny mult számában megjelent. Az előadás nagy tetszést és visszhangot keltett s igen érdekes eszmecserét támasztott.

Finály Ernő részben azon az alapon szólt hozzá a tárgyhoz, hogy 17 évig ő is részt vett az ország középiskoláinak adminisztrációjában. Ő is azon kezdette, amin Rombauer, hogy t. i. nem szeretné, ha szavaiban bárki is személyes élt keresne. A jelenlegi főigazgatók, kiknek legtöbbjéhez őszinte barátság kötelékei fűzik, mind nagyon tiszteletre méltó férfiak, kik kötelességeiket legjobb erejök latbavetésével lelkiismeretesen teljesítik. Nem személyekről beszél, hanem az intézményről. A főigazgatói intézmény 1776-ban keletkezett s mint ismeretes, a főigazgatók eredetileg nemcsak a középiskolákat, hanem a népiskolákat és akadémiákat is kormányozták. Így volt ez 1848-ig, sőt részben az októberi diploma után is (a tanítóképzők csak 1885-ben kerültek a kir. tanfelügyelők hatósága alá). Az akkori idők követeléseihez képest a főigazgatóknak aránylag könnyű volt feladatukat jól teljesíteniök: az iskolai szervezetek és tantervek sokkal egyszerűbbek és könnyebben áttekinthetők voltak, a gimnáziumban komolyan úgyszólva csak latin nyelvet tanítottak a XIX. század első felében s nem szaktanítás, hanem osztálytanítás folyt. A mai törvényes állapot szerint a főigazgatókra három főfeladat háramlik: 1. A felsőbb rendeletek végrehajtása. Ez a feladat nem teszi okvetetlenül szükségessé a főigazgatói intézményt. Ma a főigazgatói adminisztráció nagy része abból áll, hogy a főigazgató a minisztériumtól kapott rendeleteket továbbítja. Ennek a továbbításnak pedig megvannak hivatalos formái (beiktatás, fogalmazás, másolás, borítékolás stb.), melyek bizonyos időbe kerülnek s végre is azt eredményezik, hogy az a miniszteri rendelet, melynek két nap alatt kellett volna X intézethez érkezni, öt—hat nap alatt jut el oda. Más szóval a rendeletek végrehajtását a főigazgatói intézmény nemhogy gyorsítaná, hanem késlelteti. 2. A főigazgatók második törvényes feladata az érettségi vizsgálat vezetése. Ezt nincs módjukban mindenütt teljesíteni. Az intézetek és tanulók felszaporodtak, minélfogva minden tankerület-

ben helyettes elnökökről is kell gondoskodni. A viszonyok ereje hatalmasabb volt az utasításnál. 3. Harmadik feladatuk az évközi, helyszini inspekció. Itt meg a szaktanítás követelményeivel jutott ellenkezésbe a főigazgatói intézmény. A főigazgató a maga tárgyaiban kiváló szakember lehet s e tárgyakban nagy lendületet adhat tankerülete oktatásának; az is koncedálható, hogy minden főigazgató igyekezni fog az ő szakától eltérő tárgyak középiskolai anyagával is megismerkedni. Bizonyos azonban, hogy ezekből a tárgyakból, melyek nem szaktárgyai, alig tarthatnak számot megjegyzései, tanácsai, útmutatásai illetékességre. Nincs meg neki az a tudományos háttere, melynek bőségéből meríthessen. Pedig a főigazgató munkásságának súlypontja ép ebben a közvetlen személyes ráhatásban fekszik; főleg tudományával, szakszerű készültségével hozzon életet, eszméket, új szempontokat a tanári karokba; ismertesse meg a tanárokkal a tudomány vívmányait, az újabb irodalmat, adjon nekik speciális módszeres útbaigazításokat stb. Ezt ma csak egyoldaluan teheti. Itt tehát tagadhatatlanul van baj, melyen segíteni kellene. Az orvoslást a felszólaló nem a főigazgatóknak Budapestre helyezésében keresi (ami talán az ország sajátlagos nyelvi és nemzetiségi viszonyai miatt sem célszerű), hanem abban, hogy az iskolákat bizonyos időközökben szaki szempontból mások is vizsgálják meg, nemcsak a főigazgatók. Lehetne úgy is eljárni, hogy pl. minden második esztendőben minden főigazgató a magáén kívül más tankerület középiskoláit is meglátogatná évközben; úgyszintén nagyon kívánatos volna, ha Rombauernek a szakfelügyelőkre, illetőleg szaklátogatókra vonatkozó indítványa egész terjedelmében megvalósulhatna a mostani törvények keretein belül.

Kardos Albert alimine ellenzi a főigazgatóknak a fővárosba való hozatalát. A vidék szellemi erejét semmi körülmények között sem szabad gyöngíteni; ez csak növelné a főváros és a vidék közötti ellentétet. A főigazgatók centralizációja még inkább maga után vonná azt az utóbbi években gyakrabban észlelhető jelenséget, hogy a közoktatási kormány mindent budapesti szemüvegen néz és rendeleteit, utasításait egészen a budapesti szükségletekhez képest adja ki, mint azt pl. a játékdélutánok ügye is bizonyítja. Egyebként egyetért az előadóval, kívánja a főigazgatóknak koronként összehivandó fővárosi értekezletét és a szaklátogatók kiküldetését.

Pirchala Imre azt fejtegette, hogy milyen szükséglet hozta létre nálunk a tankerületi főigazgatóságokat, és minden nagyobb államban hasonló intézményeket. Ez intézmények az iskolai adminisztrációnak szükséges szervei. A középponti tanügyi kormány feladata ugyanis a következőkben foglalható össze: gondoskodnia kell arról, hogy meglegyenek a nemzeti műveltség felvirágoztatásához szükséges iskolák; gondoskodik arról, hogy ez iskoláknak meglegyenek a szükséges anyagi eszközei, hogy meglegyenek az iskolák feladatának megoldására alkalmas személyek.

Ehhez a kormányzási feladathoz csatlakozik az arra való felügyelet kötelessége, vajjon az általa nyujtott eszközök csakugyan célszerű módon rendeltetésükre fordíttatnak-e, vajjon a személyek jól végzik-e feladatukat, vajjon a szabályzatokat megtartják-e és beválnak-e a gyakorlatban. Ezt a felügyeletet egy nagyobb államban sem gyakorolják egy középpontból, hanem olyan kisebb területen végeztetik, amelyet a középponti kormány megbizottjai jól áttekinthetnek, amelynek viszonyaival alaposan megismerkedhetnek és amelynek társadalmával összeforrhatnak. Hogy a mi tankerületi főigazgatóságaink ellen sok panasz van, annak okát különösen két körülményben látja. Először abban, hogy semmiféle kapcsolatban sincsenek sem a közoktatási vidéki adminisztráció többi szerveivel, sem a politikai adminisztráció vidéki hatóságaival; ez az elszigeteltség sok bajjal jár, egyebek közt azzal, hogy minden csekélység, amelyet a vidéki hatóságok közreműködésével helyben gyorsan el lehetne intézni, csak a minisztérium útján, nagy kerülővel intézhető el. Másodszor abban, hogy maga a minisztérium eddig nem használta ki eléggé a főigazgatóságokat. Évek óta halljuk például, hogy a középiskolák számára új rendtartás készül; és ámbár a főigazgatók hivatalos eljárásuk java része abban áll, hogy a rendtartást alkalmazzák, és alkalmazására felügyelnek, és ámbár a főigazgatók összességükben Magyarország összes középiskoláit és valamennyi helyi viszonyt tapasztalatból ismerik, mégis nem őket kérdezték meg, van-e a rendtartáson változtatni való, mit és hogyan kellene megváltoztatni.

A szóló véleménye szerint előbb meg kellene próbálni, nem lehetne-e a főigazgatóságokat akkor is, ha vidéki székhelyeiken maradnak, jobban felhasználni és feladatuk teljesítésére alkalmasabbakká tenni. Mert a fővárosban való összpontosításukat sok oknál fogva nem tartja kivánatosnak. A vidéki társadalom struktúrájában az iskolának nálunk amúgy is nagyon szerény szerepe jut; ha kivesszük belőle a főigazgatóságokat is, ez még egy fokkal alább fog szállni.

Az ajánlott központosítás sok hasznát a vele járó kár nélkül talán egyelőre avval lehetne elérni, ha a főigazgatók bizonyos periodusokban a középiskolai ügyosztály vezetőjének elnöksége alatt tanácskozásra gyülnének össze, ahol élő szóval a dolgokról és személyekről sokkal világosabb képet nyerhetne a középponti kormány, mint az irásbeli jelentésekből, ahol módja volna azokat a kérdéseket, amelyekről felvilágosítást kiván, tisztázni. Mindenesetre alkalmas mód volna ez arra is, hogy a főigazgatói intézmény hiányait a legbiztosabban, konkrét adatok alapján megállapítsuk, és így egészséges reformnak útját egyengessük.

Rencz János. A főigazgatói intézmény célszerütlen szervezetét az intézmény elszigeteltségében látja. A különböző fokú iskolák között nincs kapcsolat. Alárendelné a népiskolákat a középiskoláknak, a középiskolákat az egyetemeknek. Ez utóbbi azonban egyetemeink csekély volta miatt lehetetlen. Egyelőre a

népiskolákat kellene a középiskolák alá rendelni; s a főigazgatói intézményt szakférfiúkkal kiegészíteni, s mindannyit középiskolák mellé küldésre beosztani; mert methodikai kérdésekben valóban hivatott itélkező csakis tanítással foglalkozó ember lehet: nagyobb hatáskört és kiegészítést kiván a főigazgatóságok számára.

Alexander Bernát szerint a főigazgatói intézmény nagyon is bürokratikus intézménnyé vált. Nálunk ez általános betegség, amely felülről terjed lefelé. A minisztériumtól eltanulták a főigazgatók, tőlük az igazgatók és maholnap a tanárok is büró-emberek lesznek. Az adminisztráció a miniszteriumra tartozik, a főigazgatók, igazgatók mennél kisebb mértékben terhelendők adminisztrativ teendőkkel, hogy annál többet foglalkozzanak a lényeggel. A főigazgatói intézményre szükség van, majdnem akkora mértékben, mint az igazgatóra. Kell, hogy az egyesek munkáját *egy* arravaló ember lássa, mérlegelje, összeegyeztesse, csak így jöhet létre harmónia egy testületben, de hasonlókép szükség van, hogy egy ember összehasonlítsa, kiegyenlítse, megegyeztesse a különböző intézetek működését, hogy fenntarthassa a színvonalt és a szükséges harmóniát. A jelenlévő Pirchala nem fogja magára vonatkoztatni a szóló szavait, régóta becsüli munkásságát — de ki kell mondania, hogy bürokrata főigazgató a jelzett feladatot nem fogja teljesíteni. A tanárság mivoltánál fogva respublika, melyben az igazgató primus inter pares, és a főigazgató is csak, mint ilyen lehet jótékony hatással az iskolák fejlesztésére. Ha gőggel jő közénk, méltósága magaslatáról tekint le reánk, nem fog sokat elérni. Legyen barátunk, munkatársunk, a kitől szivesen tanulunk és a ki a tanárságtól is tanul. Szellemi vezérnek szivesen elfogadjuk. De mit látunk? Kevés kivétellel a főigazgatók távol maradnak tőlünk, szavukat nem hallatják, gyűléseinken részt nem vesznek, folyóiratainkba nem írnak. A kormány meg devalválja őket. Épp most hallottuk, hogy a Közoktatási Tanács szakembereinek középiskolai látogatásairól tett jelentéseit se kapják kézhez. Abban mindnyájan egyetértünk Rombauerrel, hogy nagyobb súly adandó nekik, de ha választani kell a Rombauer és Pirchala javaslata közt, inkább a Pirchaláéhoz szit. Ne hozzák őket Budapestre. nem jó szellem van most itt a fővárosban. Ez egyébiránt részletkérdés, melyet függőben tarthatunk. A szakemberek iskolalátogatását melegen pártolja, de nincs meggyőződve arról, hogy a Közoktatási Tanács kiküldései teljesen megfelelnek-e a célnak.

Beke Manó: Főként a Finánczytól és Pirchalától hangoztatott okokból a főigazgatói intézményt igen szükségesnek tartja és az iskola szempontjából produktivabb irányban való fejlesztésüket óhajtja. Az idő előrehaladottsága miatt csak az előadótól felemlített két főkérdésről akar nyilatkozni. Az első a centralizáció kérdése. Ezt határozottan ellenzi. Ha nem volna meg a decentralizáció, nézete szerint meg kellene csinálni; főként azért, hogy minden egyes vidék kulturális viszonyai az iskolai tanítás irányításában kellő

figyelembe vétessenek. Sőt e tekintetben még tovább kellene menni. Az ország egyes részeiben — természetesen a viszonyoknak jobban megfelelő beosztás mellett, mint a mai megyei és tankerületi beosztás — a különféle iskolák és kulturális intézmények között szorosabb kapcsolatot kellene létesíteni, hogy ezzel a vidék speciális viszonyai egységes módon vétessenek figyelembe. Ma külön fölöttes hatósága van minden iskolanemnek és minden más kultúrintézménynek és ezzel sem az egyes intézetek közötti szerves kapcsolat, sem a vidéki társadalomnak a kultúra iránti érdeklődése nem ápoltatik eléggé. Pedig mennyi közös érdeke van egy vidék összes iskoláinak! Nem is szükséges ezt felsorolni. Hiszen a középiskolában létező, vagy létezett úgynevezett lokális tanterv éppen ezt akarta némileg figyelembe venni. Nyelvi, gazdasági, históriai, geográfiai stb. közös szempontok mind egységesebben érvényesülhetnének, ha az egyes vidékek szerint az összes kulturális tényezők nagyobb tanáccsá egyesülnének, melyben az illető vidék társadalma is tevékeny részt venne!

A második kérdés a szakfelügyelet kérdése. Szóló nem is nevezné szakfelügyeletnek, hogy a felügyelet szó elő se forduljon. A szaktanácsadói intézményt igen-igen szükségesnek tartja. A tanterv és utasítások ehhez képest holt betük, amelyek a legjobb esetben is nehány év mulva már egy régi methodikai álláspontot jeleznek. A szaktanácsadóknak a tanítás és tanügyi irodalom haladását folyton szemmel kell tartaniok és a folytonos fejlődést kell bevinniök az iskolába. A mai rendszert, a Közoktatási Tanács és a kormány által való kiküldetés rendszerét alkalmas módon fejleszthetőnek és az iskola érdekében hasznosíthatónak tartja, ha gondoskodás történnék arról, hogy ez iskolalátogatók jelentései az illetékes helyre kerüljenek és figyelembe vétessenek, továbbá időnkint ezen jelentések alapján az egyes szakokra vonatkozó, természetesen személyi vonatkozásoktól mentes, összefoglaló jelentések közzé tétetnének, mintegy az utasítások eleven interpretációi gyanánt. Nem osztozik az előadó abbeli felfogásában, hogy az iskolalátogató a testületben tapasztalatait csak egész általános megjegyzésekben fejezze ki. Fölteszi, reméli, hogy szakfelügyelők — miként az előadó is kívánja — tényleg arra való, a középiskolát teljesen ismerő egyének lesznek és akkor ezeknek nem szükséges általános megjegyzések ködös homályába burkolniok a véleményüket. Igazi, produktiv hasznuk csak a nyilt, egyenes, őszinte és a részletekre kiterjedő megjegyzéseknek van. Ha minden összeütközéstől fázunk, ha mindent óvatos, keztyüs kézzel fogunk meg, akkor nem visszük előbbre a dolgokat. Az előadónak a szakfelügyeletre vonatkozó javaslatait egyébként majdnem teljesen osztja és ezt oly fontosnak tartja, hogy szeretné, ha az egyesület és a körök ezzel állandóan foglalkoznának.

Wagner Alajos az előadás históriumára megjegyzi, hogy Spitkó Lajos főigazgató már 14—15 év előtt ajánlotta a főigazgatóságoknak Budapesten való centralizációját s valamint

akkor nem tudott e tervbe belenyugodni, nem tud most sem, nem tud azok alapján, miket előtte különösen Finánczy és Pirchala felsorolt. A szakfelügyeletet szintén szükségesnek tartja, de csak oly szakfelügyelőket kér, kik maguk is kiváló középiskolai tanárok voltak és most a magyar tudomány hivatott művelői. E szakfelügyelőket igen is küldjék ki a Közoktatási Tanács kebeléből, de mindenkor a főigazgatók ajánlatára.

Waldapfel János nem kiván azok után, miket előtte mondtak, többet szólani az első kérdésről, a főigazgatók székhelyének kérdéséről. Úgy látszik, majdnem mind egyetértünk abban, hogy a hazai kultúrának szüksége van a főigazgatók által alkotott vidéki gócpontokra. Ha ezeknek hatását most nem érezzük eléggé, ebből ne azt a következtetést vonjuk le, hogy e gócpontokat szüntessük meg, vagyis helyezzük át a főigazgatókat a fővárosba, hanem azt, hogy tegyük őket hatékonyabbakká, emeljük munkásságukat. A mostani főigazgatói utasítások némely pontjukban szánalmasan kicsinyesnek és alantasnak tüntetik fel a főigazgató munkakörét. Annak nagy részét, amit minden további ellenőrzés nélkül az igazgatóra kell bíznunk, a főigazgatókra hárították s csekély tért hagytak egyik legfontosabb hivatásuknak, a tanárok minden tekintetben való felkarolásának, a tanári testületek tudományos és metódikai színvonala emelésének. Erre természetesen oly főigazgatók kellenek, kik maguk is nagyon kiválnak tudományos kvalitásaik és pedagógiai műveltségük által. De ily vidéki igazgatók mellett is szükség volna még egy külön, állandó, kitünő szakemberekből álló testületre bent a középpontban, melynek tagjai a miniszteri bürók munkáját is gazdagítanák nemesebb tartalommal, maguk végeznének mindennemü kodifikáló munkát, de egyszersmind mint szaklátogatók folytonosan termékenyítőleg és felfrissítőleg hatnának a tanárok és igazgatók tudományos és pedagógiai képzettségére.

E felszólalások után **az előadó** a következőkben tette meg záróészrevételeit: »az előrehaladott idő nem engedi, hogy minden felszólaló észrevételeire külön-külön reflektáljak. A felszólalók egyhangulag helyeselték előterjesztésemnek a szaklátogatások szervezésére vonatkozó részét, de majdnem épp oly egyértelmüséggel ellenezték a főigazgatóknak, a fővárosban való összpontosítására vonatkozó részét.

De az ellenzés érvelése minden esetben olyan volt, hogy érzésem szerint tulajdonkép érveiket az összpontosítás mellett lehetne felhasználni. Engem az érvelés nem arról győzött meg, hogy az összpontosítás tényleg káros volna, de arról, hogy a magam előterjesztése nem volt eléggé széles alapon megindokolt.

Utaltam ugyan felolvasásom elején arra, hogy én Alexander Bernát barátom s a magam 1901. évi e tárgyra vonatkozó értekezésének alapján állok s azt akarom kiegészíteni, de az abban foglaltakat sem össze nem foglaltam, sem nem ismételtem s csak

így történhetett, hogy a fölszólalók egyike engem cáfolva, a főigazgatói intézmény fenntartásának szükséges voltát vitatta.

A felolvasásokban, melyekből kiindultam, épp a főigazgatói intézmény nagy hivatása, nagy fontossága van körvonalozva s ki van fejtve annak szükséges volta s ha nem volnának főigazgatóink, magam is sürgetném ez állás szervezését.

De ez nem változtat azon meggyőződésemen, hogy a főigazgatói intézmény mai szervezete mellett a főigazgatók ez eszményi hivatásuknak nem felelhetnek meg, mert a főigazgató hivatásának nagysága s intézkedési hatáskköre között óriási aránytatanság van, mert a főigazgatók csak jelentéseket és jelentéseket és újra jelentéseket írnak, de semmi módjuk nincs az általuk felismert hiányok orvoslásában közreműködni, tankerületük intézeteinek felvirágoztatásában cselekvőleg közreműködni, mert csak felelősek, de nincs módjuk intézkedni, tudásukat, akarásukat érvényesíteni is. Ezen gondoltam a főigazgatók a minisztériumban való központosításának sürgetésével segíteni s más módot erre most sem látok. Az egyedüli mód, meggyőződésem szerint az, ha a minisztériumban tankerületük ügyeinek ők egyuttal személyes referensei is. Ezzel el volna érve az is, hogy a minisztérium középiskolai ügyosztályában a legjobb szakemberek volnának a középiskola minden ügyének referensei s hogy egy szakemberekből álló testület, melynek mint testületnek igazán domináló súlya és befolyása lehetne, intézné végre ügyeinket és hogy ez nincs úgy, az a legnagyobb baj, melyet mindannyian érzünk.

Nem hiszem, hogy Pirchala főigazgató úr javaslatának megvalósulásával, ugyanis a főigazgatóknak időnkint a minisztériumba értekezletekre való összehívásával e célt el lehetne érni, de ez is volna valami s bár én így eredményes megoldást csak azon úton látok lehetségesnek, melyet előterjesztettem, miután az egyhangú elfogadtatásra nem számíthat, szivesen járulok hozzá ily értelmü közvetítő indítványhoz is.

Még meg akarom jegyezni, hogy azon érvek, melyeket a főigazgatóknak a vidéken való maradása mellett fölhoztak, szintén nem győztek meg. A fölfogások a kultúrmisszióról, melyet e főigazgatók ott teljesítenek, legalább is túlzottak a legtöbb esetben, s egy-két eset leszámításával ez puszta illúzió, ami pedig azt a megjegyzést illeti, hogy mégis csak kivánatos, hogy a főigazgató közelebb legyen tankerületéhez, ismétlem, amint felolvasásomban mondtam, hogy Budapest van legközelebb minden iskolai székhelyhez a közlekedés előnyös voltánál fogva.

Szellemileg pedig mennyivel közelebb jutnának az egyes intézetek a miniszteriumhoz, ha minden egyes intézet érdekeinek hivatott képviselője, a főigazgató ott személyes befolyását közvetlenül és állandóan érvényesíthetné!

Mindezeknél fogva az összes fölhozott ellenérvek dacára eredeti javaslatom mellett kell maradnom s meggyőződésem elle-

nére hajlok csak meg az itt érvényesült, azzal ellentétes többségi vélemény előtt.«

Az *elnök* mind az előadónak, mind a hozzászólóknak köszönetet mondva, a kifejezésre jutott nézetek összegezése alapján a választmány egyhangú *határozatát* a következőkben mondja ki:

Az országos középiskolai tanáregyesület kívánatosnak tartja:

1. hogy a tankerületi főigazgatók hatásköre az iskolák kormányzatában való közvetlenebb részvételük által bővíttessék, esetleg olyképpen, hogy a minisztériumba, évenként többször tartandó rendszeres értekezletekre hivatnának össze, mely alkalommal tankerületük függő ügyeit közvetlenül adnák elő és ezek elintézése az ő meghallgatásuk alapján és hozzájárulásukkal eszközöltetnék;

2. hogy a főigazgatók mellett, kiknek hivatalos látogatása első sorban az iskola egészét és közös munkáját van hivatva ellenőrizni, kiváló szakemberek, kik lehetőleg a középiskolai tanárok közül volnának kiszemelendők, küldessenek ki rendszeresen és tervszerüen, mint szaklátogatók a középiskolákhoz, kiknek feladata volna tanácsukkal s útbaigazításukkal saját szaktárgyuk fejlesztését és állandó haladását biztosítani.

(Vége következik.)

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Menander Protector történeti művének fennmaradt töredékei. Fordította, bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel ellátta *dr. Lukinich Imre.* Brassó, 1905. Kiadja a »Brassói Lapok« nyomdája. 198 l. Ára 3 korona.

A *Gombos F. Albin* brassói áll. főreáliskolai tanár szerkesztésében megindult »Középkori krónikások« című vállalatnak életrevalóságát semmi sem igazolja jobban, mint az az örvendetes jelenség, hogy a vállalat negyedik kötete a napokban elhagyta a sajtót. A szerkesztő eredetileg tizenkét kötetre tervezte a sorozatot, most tizennyolcra egészítette ki, sőt kilátásba helyezte, hogy később még más újakkal is ki fogja egészíteni, illetőleg bővíteni. Örömmel látjuk, hogy a tervezett új sorozatban két magyar krónika is szerepel, még pedig Szerémi György: Magyarország romlása és Küküllei János: Nagy Lajos viselt dolgai című művek révén.

A vállalat negyedik kötete gyanánt *Menander Protector* történeti művének fennmaradt töredékeit adja *dr. Lukinich Imre* sikerült fordításban.

Menander Protector a középkori krónikások között, ha nem is a legelső, de mindenesetre igen tisztes helyet foglal el. Külö-

nösen a magyar föld történelme tanulmányozásának szempontjából van kiváló nagy értéke. Menander Protectort ugyanis Theophylactussal együtt az avarok történetére nézve a legfontosabb kútforrásnak tarthatjuk, és nagy a jelentősége a pannóniai és dáciai szlávok történelmének nézőpontjából is. E népek legrégibb történetére nézve kiválóan becses adatokat őrzött meg számunkra a töredék, és főként arra nézve elsőrangú forrás, »miként helyezkedtek el a beköltöző szlávok Thráciában, Illyriában és Pannoniában«.

Adatainak megbízhatóságát és történelmi értékét növeli az a körülmény, hogy Menander (kinek életéről különben igen keveset tudunk) a császári testőrgárdának volt a tagja, és mert a császári udvarban élt, mindig pontosan értesülhetett az eseményekről, különösen a különféle népeknek egymás közötti harcáról, amely harcok a mai Magyarország területén folytak le. És úgy látszik, ő benne meg is volt a pontos krónikaíró rátermettsége, ügyesen fel tudta használni a szemtanuk és hivatalos közegek adatait, legalább az eseményeknek aprólékos részletezése, előadásának élénksége és általában földrajzi és ethnografiai adatainak pontossága erre vallanak. Ilyen körülmények között bizony nagyon sajnálhatjuk, hogy történelmi munkája elveszett s csak néhány töredék (Müller szerint 75, Dindorf szerint csak 66) maradt reánk.

De még e töredékek megismerése is a fennt jelzett szempontból fontos. A megismerés munkáját igen megkönnyítik Lukinich Imrének pontos magyarázó jegyzetei, de elismerés hangján kell szólanunk a bevezetésről is, amely az avarok történelmére vonatkozó kútfők értékéről nyujt alapos tájékoztatást. Mindezeket egybevetve, nyugodt lélekkel állíthatjuk, hogy a középkori krónikások legújabb kötete méltóan sorakozik az eddig megjelent kötetek mellé.

(Besztercebánya.) *Keller Imre.*

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***póstatakarékpénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,
egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: *Krónika:* Szerkesztőváltozás. Beke Manó előadásai. Kinevezések. Áthelyezések. Megerősítések. Pályázat. Megbizás. — *Egyesületi élet:* Meghívó. Igazgatósági ülés. Választmányi ülés. — *Könyvek és Lapok:* Dr. Lukinich Imre: Menander Protector történeti művének fennmaradt töredékei. *Keller* Imrétől.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 16. szám. 1906. január 21.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
SZÉKELY ISTVÁN
IX. ker., Ferenc-körút 12.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

A Debreceni Protestáns Lap utolsó számában közli az orsz. ref. tanáregyesület választmányi üléséről szóló tudósítást, melynek következő szavai az egész tanári közvélemény érdeklődésére tarthatnak számot:

»Feszült érdeklődés kisérte elnöknek az új érettségi utasításra vonatkozó fejtegetéseit. Az 1883 : XXX. t.-c. 22. §. kötelességévé teszi a kultuszminiszternek, hogy az érettségi vizsgára vonatkozó utasításait a tud. és műegyetem tanárkarainak s az összes felekezetek tanügyi hatóságainak megkérdezésével adja ki. A közoktatási tanácsnak 1904. elején készült elaboratuma a nyár folyamán a törvényszabta hatóságoknak nyilatkozat végett meg is küldetett. Ha valamelyik fórum lelkiismeretesen és komolyan foglalkozott ez üggyel, akkor éppen mi voltunk azok s el is várhattuk, hogy a nagy kérdéshez méltó komoly munkánk figyelembe vétessék. A tanügyi körök általános intenciója az volt, hogy a szinvonal emeltessék, amit azzal igyekezett elérni, hogy a vizsgálat súlypontját a visszaélések elkerülése céljából az irásbeliről a szóbelire helyezte, vagyis a görög és német irásbelik helyett szóbeli érettségit kivánt. És mit tartalmaz a rendelet? Azt, hogy a gimnáziumban görögből, németből, reáliskolában franciából egyáltalában nem kell érettségit tenni, a szinvonal emelése céljából(?) De van a rendeletben még más következetlenség is. A reáliskolai tanuló (26. §. 2. kikezdés), ha az egyetemek bármely szakjára akár jogosítást, köteles érettségit tenni a görögből, ez a rendelkezés most is érvényben marad. Úgy állunk tehát, hogy míg a gimnázista nem köteles érettségit tenni a görögből, addig a reáliskolás igen.

Mi hát a teendőnk ezek után? Számosan szólottak a tárgyhoz körülbelül két szempontból. Egyik volt a szinvonal sülyedésének szempontja. Nekünk úgy is mint középiskolai tanároknak, akik a nemzet intelligens osztályának nevelői vagyunk, úgy is mint akik a

felsőbb tudományos pályákra készítünk elő, tiltakoznunk kell bármely törekvés ellen, amely ezt a színvonalat nem emelni, de alább szállítani igyekszik.«

A másik szempont inkább felekezeti érdekű, azért mellőzzük.

Gyászrovat.

A magyar kultúra egyik érdemes munkása, *György Aladár*, 62 éves korában elhúnyt. A puritán életű férfiú, ki széleskörű tudását bel- és külföldi egyetemeken szerezte, nem működött ugyan katedrán, de fáradhatatlan bajnoka volt a magyar művelődés ügyének és több jeles munkával gazdagította irodalmunkat. Minden kulturális intézményünknek kijutott az ő lelkes támogatásából, így egyesületünknek is rég óta tagja volt; mint ilyen csatlakozott mult nyáron a boszniai kirándulókhoz, kik úgy mint mindenki, ki a kiváló tudóst ismerte, állandó tiszteletben fogják tartani áldott emlékét.

Áthelyezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 104254. sz. r. *Göltl Arnold* szegedi tanterületi kir. főgazgatósági irnokot saját kérésére a nagyszebeni tankerületi főigazgatósághoz helyezte át.

A temesvári tanári kör, mely egyike leglelkesebben működő köreinknek, ez idén is tartja csoportos fölolvasásait. Öt — egyenkint 10—15 felolvasásból, illetőleg előadásból álló — ciklus van, mely az irodalom, történet, egészségtan, régészet, természettan, szociológia, mathematika és a képzőművészet köréből meríti tárgyát. Az előadók, két-három, más értelmiségi pályán működőt leszámítva, mind tanárok, kik között legtöbben országosan ismert jóhangzású nevek viselői.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Az alkoholizmus elleni küzdelemről.

— Előadás a választmány december 28-diki ülésén. —

Tisztelt választmány! Az alkoholizmus elleni küzdelem, mely helyenként és egyszerűbb eszközökkel már előbb is folyt, a közelmúltban nemzetközi szervezetet nyert, s tudományos alapra fektetve és nagy társadalmi agitáció tárgyává téve, részint a felvilágosító ismeretek közlésével, részint egyesületi rendszabályok útján, részint elrettentő eszközökkel törekszik a szeszes italok mértéktelen élvezetének az emberiségre nézve annyira romboló hatását korlátok közé szorítani, illetőleg kiküszöbölni.

Azt hiszem, nincs józan, művelt ember, aki e mozgalom nagy és nemes céljait ne helyeselné, ha talán egyes irányzatok túlzásaival és az eszközök alkalmazásával nem ért is egyet. E küzdelem kétségtelenül egyike korunk legfontosabb humánus törekvéseinek s tisztelet

és elismerés illeti szervezőit. Örvendetes az is, hogy e társadalmi törekvéseket az államhatalom is támogatja. Különösen nagyfontosságú ez az ügy hazánkban is, ahol az alkoholizmus bizonyos vidékeken és a társadalom bizonyos rétegeiben már évtizedek óta oly súlyos aggodalmakra adott okot. Valóban minden erkölcsi, értelmi és hatalmi tényezőnek össze kell fognia, hogy az alkoholizmust, a tömegek ez emberirtó szenvedélyét leküzdje. A magyar középiskola, noha külön kultuszt az antialkoholizmusból nem csinált, de ismerte ezt a gondolatot, s minden zaj és feltünés nélkül a maga nevelő munkájával évtizedek óta rendszeres következetes és üdvös hatást fejtett ki ez irányban is.

Ama nemzetközi humánus mozgalom mostanában nálunk is erős hullámzást indított meg, s többek közt a középiskola küszöbén is behatolt, nevezetesen amióta néhány miniszteri rendelet egyéb iskolák közt a középiskolát is felszólította az alkoholizmus elleni küzdelemben való részvételre. E ténnyel a középiskolának most már számolnia kell és a kérdéssel különösen is foglalkoznia. Az erre vonatkozó eszmecserét kivánom jelen előadásommal egyesületünkben megindítani.

Beszéljünk tehát mindenekelőtt a kérdést napirendre tűző rendeletekről és célszerű végrehajtásukról, legalább utólag, ha kibocsátásuk előtt nem kértek információkat egyesületünktől, s talán egyáltalán középiskolai köröktől sem.

Őszintén sajnálom, hogy ily megkérdezés nem történt, mert az annyira nemes célú rendeletekbe nem csúsztak volna be oly szembeszökő félszegségek.

Figyelemre méltó tünet, t. választmány, hogy a középiskolának ez első harcvonalba állítása az alkoholizmus ellen felülről történik és ez az eszme nem középiskolai körökből indult ki. Tudomásom van legalább egy évtized óta, mióta főtitkár vagyok, az egyesület összes tanácskozásairól, melyek a körökben, a választmányban és a közgyűléseken lefolytak, ismerem az összes elméleti és gyakorlati, akadémikus és aktuális vitatárgyakat a methodika, didaktika, tanügypolitika, az értelmi, erkölcsi, művészi, testi nevelés, az iskolai egészségügy és az adminisztráció köréből, ismerem a Közlöny cikkeit s mondhatom, hogy amennyire emlékezni tudok, az egész évtized alatt sem a tanácskozások, sem a Közlöny cikkei nem hangoztattak ez irányban valami égető szükséget. Egyes körök jónak látták pl. az érzékiség elleni, más körök az idegesség elleni küzdelemnek napirendre tűzését s ez indítványok több-kevesebb visszhangot keltettek is; de semmiféle külön mozgalom szervezése az alkoholizmus ellen nem indult meg a tanárság kebelében. Ez a tény mindenesetre kérdésessé teszi az ügynek a középiskolára nézve valami kiválóbb aktualitását, vagy a bajnak valami nagy általánosságát.

A miniszteri rendelet valóban meglepetés volt a középiskolára nézve. Mikor az első rendelet ez ügyben megjelent s a középiskolára is vonatkozott, mindjárt szembetűntek bizonyos inkonvenienciák, de azzal vigasztalhattuk magunkat, hogy a rendelet általánosságban szól, s majd a végrehajtásban rá lesz bízva az illető tanügyi ható-

ságok és testületek belátására, hogy a rendelet végcélját szem előtt tartva az ajánlott eszközöket hozzá alkalmazhatják az illető iskolafajok szükségleteihez és egyéniségéhez. Annyira képtelen gondolatnak tünhetett fel a rendeletnek szószerinti végrehajtása a középiskolában, hogy nem is tételezhettük fel merev alkalmazását.

E rendelet még jóval a budapesti alkoholellenes kongresszus előtt kelt, s úgy tudom, a minisztérium egyik nem középiskolai ügyosztályának lelkes és agilis vezetőjétől eredt az iskolák kultúrtevékenységének az alkoholizmus elleni felhasználására vonatkozó eszme. Létrejött egy programm, mely fontos szerepet ád e téren a tanításnak (tanítónak) és az olvasókönyvnek; megszületett a gondolat, hogy a népiskolai tanításnak fel kell világosítani a zsenge nemzedéket a szeszes italok káros hatásáról, s minden népiskolai olvasókönyvben kell lenni alkoholellenes olvasmánynak. Én ezt a tervet a népiskola szempontjából nem bírálom; a legszebb szándékból eredt s adja Isten, hogy üdvös eredményei legyenek. Ezt a tervet sikerült az akkori miniszter úrral elfogadtatni s hogy annál egyetemesebb hatása legyen, az összes népiskolai intézeteken kívül a középfokuakra is kiterjeszteni.

A dolog érdemére nézve nem egészen lényeges, hogy a rendelet eredetét híven adom-e elő. De az szemmel látható, hogy e rendelet készítői előtt első sorban a népiskola lebegett s az is látható, hogy e rendelet a középiskolákra úgy illik, mint valami kölcsönkért ruha. Bizonyosan nem a mi ügyosztályunkban készült.

A rendelet szempontjainak alkalmazása a népiskolai intézményekre nézve kitünő lehet, de a középiskolára nézve fölöttébb visszás.

Mindenekelőtt a népiskola egészen más viszonyban van a maga közönségének zömével, mint a középiskola. A népiskola hatása kizárólagosabb és elemibb. Az iskolai tanítás tekintélyét abban a közönségben kevesebb más befolyás paralizálja. Mindenesetre a középiskolának, ha van feladata e téren, más eszközökkel kell dolgoznia, mint a népiskolának, ha hatni akar.

De én azt hiszem, hogy a középiskola közönségének zöme, t. i. az intelligencia, nem is szorul e tekintetben annyira az iskola gyámkodására, mint a népiskola közönsége, a nép. Leszámítva egyes vidékeket, ahol a Bakkhus kultusza még nagy divatjában van, az intelligencia nem iszákos, különösen az alkoholizmus legveszedelmesebb fajtája, a pálinkaivás, mint szenvedély épen nem mondható elterjedtnek. Azt hiszem, az ivás, magáért az ivásért, a duhajkodó poharazás az 50-es, 60-as évektől fogva mostanáig meglehetősen csökkent és ma már kevésbbé virtus az intelligencia körében a nagy mennyiségek fogyasztása, mint 40—50 évvel ezelőtt. Ez a társadalmi helyzetjavulás visszahat az iskolára is. Nekem az az észleletem, hogy a (mindenesetre: felsőbb osztályos) tanulók körében is mai nap sokkal kevésbbé virtus a felnőtteknek e téren való majmolása, a poharazás, az ivás céljából való titkos összejövetelek tartása és ott egymás leivása, mint ezelőtt vagy 25—30 évvel néhol talán volt. Hogy a mai középiskolai ifjúság iszákos volna, azt nem hiszem, hogy állítani lehetne, hiszen a régibb sem volt az. A fejlődő intelligencia és izlés

még visszább szorította a mértékletlen élvezetek e módját. A rendelet alkalmazása a középiskolára nézve e szempontból szinte időszerűtlennek látszik épen a helyzet tartós javulása idején. A középiskolai tanárság valószínüleg épen azért nem szólt, mert örvendetes haladást tapasztalt, különösebb panaszra okot nem látott, a netaláni helyi bajokat esetről-esetre orvosolta és következetes eljárással csökkentette.

Ily körülmények között a rendeletet úgy lehetett értelmezni, hogy az ki van ugyan adva a középiskolákra is az alsóbb fokuak mellett, de nem annyira figyelmeztetésül, hanem biztatásul a már elért javulás további fokozására, meghagyva a középiskolának azt a jogot, hogy a maga viszonyaihoz és szükségleteihez alkalmazza a rendeletben a népiskola szemmeltartásával érintett eszközöket.

Annál inkább lehetett csodálkozni, hogy középiskolai irányadó tényezők, illetőleg hatóságok is kezdték ezt a nem középiskolai talajon termett és nem középiskolai viszonyokra szabott rendeletet betűszerint érteni és végrehajtani. Részemről meg nem foghattam: hogyan lehet a középiskolákkal szolgailag utánoztatni a népiskolai igényekhez mért intézkedéseket, vagy hogyan alázhatják meg épen a középiskolák vezetői a középiskolát a nyilván másnemű iskolákra szóló intézkedések változatlan végrehajtásával? Hiszen ha azokat az intézkedéseket elfogadják, elismerik a bajokat is olyan terjedelemben, amilyenben nincsenek, azt ismerik el, hogy rászolgáltak a figyelmeztetésre, ahelyett, hogy a továbbhaladásra való bátorítást olvasnának a rendeletből. Mindenekelőtt sérelmesnek tartottam a középiskola önérzetére nézve azt, hogy e mozgalomnak sokszor naiv és eszthetikai tekintetben sokszor alantas eszközeit a középiskolára is ráerőszakolják.

De t. választmány, megjelent a miniszteriumnak 1905. június 17-én 1841. eln. sz. a. kelt rendelete, amely egyenesen a középiskolák felé is fordul és igen határozott szavakkal kimondja, hogy:

»Minden elemi népiskolának és *minden középfokú tanintézetnek minden osztályában* az illető osztály tantervéhez illeszkedve és növendékeinek értelmi fejlettségi fokához mérten, az olvasókönyvhöz kapcsolódva, vagy az egészségtan és embertan tanítása fonalán, az alkoholizmus nyomán jelentkező anyagi és erkölcsi veszedelmek és a nemzet jólétét aláaknázó pusztítások az egészségügy, a közerkölcs és a közgazdaság szempontjaiból megvilágítva, a tanulókkal, úgy a fiú-, mint a leányiskolákban megfelelő módon megismertetendők.

Bármily fokú iskolának bármely osztálya számára írt olvasókönyvet tehát — a jelen rendelet kibocsátása után megjelenő új kiadásban — iskolai használatra engedélyezni csak abban az esetben fogok, ha az alkohol elleni küzdelmet valamely oldalról megvilágítva legalább egy olvasmánnyal támogatni fogja.

E rendelet tehát már mintegy intézményes eszközökhöz nyúl, midőn kiegészíti a tankönyvbírálati szabályzatot és az engedélyezés föltételei közé egy újat iktat: az alkoholellenes olvasmányok felvételét. Ez a rendelet egyszersmind igazolja egyes tanügyi hatóságok amaz eljárását, melyet addig túlbuzgóságnak tekinthettünk.

Minél inkább közeledett pedig a budapesti antialkoholista kongresszus időpontja, a minisztérium annál buzgóbb tevékenységet

fejtett ki az alkoholellenes rendeletek kibocsátása terén, s miután 1905. évi 3500 eln. számú körrendeletével az ifjúsági egyesületekben való alkoholellenes küzdelmet szabályozta, 3501. sz. rendeletével pedig Máday Izidornak »Adatok az alkoholizmus kérdésének ismertetéséhez« című könyvét, a 3502. sz. rendelettel viszont az »Alkoholizmus« című közlöny járatását ajánlotta, végre f. é. szeptember 9-én 3600. eln. sz. a »az alkoholizmusnak a tanuló ifjuság körében való leküzdése tárgyában« (!) körrendeletet bocsátott ki, amelyben a »Magyar alkoholellenes egyesület«, illetőleg a »Good Templar« egyesület előadásaira rendeli ki az ifjúságot, alkoholellenes előadások céljaira átengedi az iskolaépületek helyiségeit s 2. pont alatt a következő fölöttébb nevezetes kijelentést teszi:

Kijelentem, hogy az elemi népiskolák és középfokú tanintézetek azon tankönyveinek engedélyezésénél, melyekre vonatkozólag a folyó évi 1841. sz. vall- és közokt. min. rendeletben kimondatott, hogy az alkoholellenes küzdelemre vonatkozó közleményt kell tartalmazniok, az említett alkoholellenes egyesületeknek módot fogok nyújtani, hogy szakvéleményt nyilváníthassanak.

Ismét mondhatom, csak sajnálni lehet, hogy e rendeletek kibocsátása előtt megkérdeztek talán népiskolai hatóságokat és referenseket, meghallgatták az alkoholellenes ligákat, de nem kérdezték meg a legközvetlenebbül érdekelt középiskolai tanárságot.

Nem egyszer szemtanui voltunk már annak, hogy odafönt a közoktatásügynek, hála Isten', ideális lelkesedésű vezérei, egy-egy eszmétől, esetleg divatos jelszótól elkapatva nagy hévvel elrendeltek valamit, kivált ha a sajtóban is hangzatosan bátorították erre, amit később vissza kellett vonni, mert lehetetlen volt végrehajtani. Hogy más példát ne mondjak, elrendelték bizonyos művészi körök nyomása alatt, és szintén a mi megkérdezésünk nélkül, hogy a tanuló ifjuságot a műcsarnok tárlataira el kell vezetni, amíg aztán a tapasztalat ki nem derítette, hogy a kiállítások épen nincsenek tekintettel az ifjúság erkölcsi érdekeire, s a tömeges látogatásoknak nem esthetikai utóhatása a legmaradandóbb, s el kellett ejteni a rendelet végrehajtását. És ezt akkor el lehetett volna kerülni, ha elfogulatlan véleményünket előzetesen meghallgatják.

Most is hasonló jelenséggel állunk szemben, egy divattal, amely túlzásba sodorta a közoktatási kormányt, mindenesetre a nemes szándék túlzására.

Régi igazság a *Μηδὲν ἄγαν*! Mi sem kompromittálhat jobban egy-egy üdvös mozgalmat, mint a jószándékú túlzások. És aligha mondhatná valaki, hogy az alkoholellenes egyesületek és kongresszusok eszméi minden túlzás nélkül volnának. E tanok egyes változatai nemcsak nemzetgazdasági érdekeket károsítanának — hisz ennek megvolna egyenértéke a más oldalon mutatkozó nyereségben — hanem erkölcsi és egészségügyi tekintetben is kétes becsüek, s részben az egyházak bizonyos szertartásaival is ellenkezésbe kerülnek. Hogy pl. a szeszes italoktól való teljes tartózkodás egészségesebb volna mértékletes használatuknál, az aligha van kétségtelen bizonyossággal kimutatva.

Tudom, hogy a minisztérium nem teszi magáévá a legtúlzóbb antialkoholisták álláspontját. De magukban a miniszteri rendeletekben is sok a túlzás. Micsoda halmazata az az alkoholizmus elleni küzdelemnek, hogy valamennyi osztály olvasókönyvében legyenek alkoholellenes olvasmányok! De necsak a magyar nyelvi és irodalmi oktatás foglalkozzék ezzel mind a 8 osztályban, hanem az egészségtan és embertan is. Ezenkívül tömegesen hallgassák meg a tanulók az alkoholellenes ligák előadásait és nézzék meg az Uránia-szinház diapozitiv képeit.

T. választmány, azt hiszem, mindenki belátja, hogy ez sok a jóból. Ebből a temérdek alkoholellenes tanításból olyan csömör keletkezik minden alkoholellenes tendencia iránt, hogy az egész akció hitelét veszti és foganatlan lesz; jó, ha visszahatást nem szül, mint a dohányzási tilalom szült. Minden pedagógus megmondta volna, ha megkérdezték volna, hogy a nevelésnek nem a legjobb eszköze a direkt prédikáció, hogy kivált a szembetünő célzat bizalmatlanná teszi a tanulókat, főleg ha túlzással párosúl, s hogy a tanulók figyelmét a hibákra, a rosszra épen az iskolának ráterelni nem szabad, hogy az alkoholellenes küzdelemnek ez a nyers módja a legalkalmasabb arra, hogy ami eredményt a középiskola évtizedeken át elért, azt kockáztassa, s hogy az alkoholellenes nevelésnek vannak az itt ajánlottaknál sokkal hathatósabb, bár indirekt eszközei, melyek a nemesebb lelkierők foglalkoztatásán alapulnak s ép azért nem prohibitiv, hanem preventiv természetüek és föltétlenül biztosabbak. Akinek lelkét a nevelés finommá, müveltté, önállóvá tette, azt ízlése fogja minden más külső parancsnál vagy szövetkezeti fogadalomnál erősebben visszatartani attól, hogy részeges legyen, maga a finom lelki szervezet vissza fogja tartani a mértékletlenségtől s a lelki önállóság a rossz társaság csábításaitól. A ligába és a szövetségbe tartozás gyöngébb és alantasabb műveltségű lelkeknek való korlát.

Mindezt megmondhatta volna bármely pedagógus. De a rendelet bizonyos tájékozatlanságot is mutat a középiskola viszonyaiban. A középiskolát is egészen a népiskola mintájára kezeli. Olvasókönyvről beszél, amely minden osztályban tartalmazzon alkoholellenes olvasmányt. De melyik olvasókönyv? Hiszen van magyar olvasókönyv, van latin, német, francia, görög olvasókönyv; s ha fejlettebbek lesznek a viszonyok, lesznek természetrajzi, földrajzi, történelmi, fizikai olvasókönyvek. Már most melyik tárgy olvasókönyve tartalmazza az alkoholellenes olvasmányt? A magyaré? Miért ne a latiné? Miért ne talán a természetrajzé? Vagy mindegyik küzdjön az alkoholizmus ellen? A mostani vélelem (mert a rendelet ezt nem mondja ki) a magyar olvasókönyvtől kivánja az alkoholellenes olvasmányt. De miért épen a magyartól? Hogyan jut hozzá a magyar nyelvi és irodalmi tanítás ahhoz, hogy ezt a terhet a nyakába vegye? Mivel van a magyar tanárnak több köze ehhez az egész dologhoz, mint a többinek? Nem több szakértelemmel intézhetné el a dolgot a természetrajz és a kémia tanára, ha egyszer igazán jól kiterjeszkednék a tárgyra, valahol a középső fok körül, ha feltüntetné az alkoholiz-

mus borzasztó pusztításait; — s nem több hatása lenne-e ennek az egyszeri-kétszeri alapos és nyomatékos tájékoztatásnak, mint annak, hogy a szegény magyar tanár 8 éven át minden évben a falra fesse az ördögöt, melyet végre annyira megszoknak, hogy nem félnek tőle?

Úgy veszem észre, hogy a gyakorlat emberei a magyar tárgy körében csak a három alsó osztályban vélik szükségesnek az alkohol-ellenes olvasmányt, mert ott vannak rendszerint külön »olvasókönyvek«. Ez becsületes »pia fraus«; ösztönszerű húzódozás a végletektől. Én azonban őszintén kimondhatom, hogy ez ellenkezik a rendelet betűjével. Mert olvasókönyv tartozik a stilisztikához is, retorikához is, poétikához is, irodalomtörténethez is, tehát mindezekben kellene alkoholellenes olvasmány. Igaz, hogy ez abszurdum, de a rendelet ezt kívánja, s épen ez mutatja, hogy a középiskola megkérdezése nélkül akarták boldogítani a középiskolát.

Én hozzám az én kiadóm már 1905 februárius havában kérdést intézett tanárok sürgetésére az iránt, vannak-e olvasókönyveimben alkoholellenes olvasmányok. Én akkor megütköztem e túlbuzgóságon és kiadómhoz felvilágosításul a következő levelet intéztem, melynek nem egy pontja talán éles, de talán meglehetősen kifejezi az igazságot, s épen azért bátorkodom idézni:

1. A jó olvasókönyv nem egyes olvasmányaival, hanem a maga egészében alkohol-ellenes, amikor léleknemesítő, a haza, a hit eszméit, az emberi és polgári erény nagy példáit feltüntető olvasmányokat nyújt, s ez eszmékkel foglalkoztatja a fogékony lelkeket, és ezzel elvonja őket attól, hogy a barbár élvezetekre csak gondoljanak is. Midőn a legjelesebb írók műveivel neveli őket, akkor igazán alkohol-ellenes működést is fejt ki. A direkte alkohol-ellenes olvasmányok nem tartoznak éppen a legjelesebb irodalmi művek közé, tendenciájuk igen világos, többet ártanak, mint használnak.

2. Nem is jó, ha az iskola maga rátereli figyelmét a tanulónak a részegeskedésre.

3. A középiskola növendéksége általában nem is olyan, hogy az alkoholizmus el volna közte terjedve, kivált pedig az alsó osztályokban. A szerző felfogása az, hogy ez a más ügyosztályból kiindult rendelet nem illik a középiskolai viszonyokra. Egészen nevetséges következményei lennének e rendeletnek a középiskolában. Hogy a középiskolai tanár ne is mutathasson be anakreoni dalt, vagy Vörösmarty Fóti dalát ne olvashassa? Vagy a szerző olvasókönyvéből dobja ki Petőfi Honfidalát s helyette vegye fel Varga Jánosnak a részeges Nagy Istvánról szóló meghatóan lapos verses prédikációját? A középiskolai tanítás méltósága tiltakozik ilyen ráerőszakolás ellen.

4. Amennyiben a tanár alkalmat akar találni arra, vagy szükségét érzi, hogy az alkoholizmust a tanulók előtt károsnak tüntesse fel, arra az olvasókönyvnek egyes darabjai megadják a lehetőséget, pl. az I. kötetben *Metszők dala* (Lévay), II. köt. *Családi kör* (Arany János: Szomjukat a korsó csillapítja vízzel), III. köt. *Csermák*. — Általán minden olvasmányt, amelyben italról szó van, felhasználhat a tanár arra, hogy kimutassa, hogy Isten ajándékával *élni* szükség, de *visszaélni* veszedelmes. Erre elég az alkalom, nem szükség direkt olvasmány.

Meg kell jegyeznem, hogy reám mint tankönyvszerkesztőre nézve nincs nagy technikai nehézség abban, hogy olvasókönyvembe egy-egy alkoholellenes olvasmányt felvegyek. Én engedelmeskedni is fogok a rendeletnek s igyekezni fogok a legkevésbbé izléssértő alkoholellenes darabokat kiválasztani; de mondhatom, engem a közép-

iskola szempontjából bánt ez az octroy s mintegy irodalmi lelkiismeretemet érzem abban érintve, hogy a magyar irodalmi olvasmányok közé, az irodalmilag értékes darabok közé nem irodalmi természetű darabokat is felvegyek. És az egész magyar középiskola dolga azt a kérdést tisztázni, hogy az alkoholizmus elleni küzdelmet melyik fokon, melyik tárgy körében és mely alkalmakkor bonyolítsa le.

Ami pedig a legújabb rendeletben történik, az valóban túlzott előzékenysége a közoktatásnak a humanitárius ligák iránt. Mi szükség a középiskolát efféle idegen testületeknek kiszolgáltatni? Ez megalázás a középiskolára nézve, de jóformán megalázkodás a felügyelő hatóságtól is, midőn a felügyelet egy részét kiadja kezéből. Én igen tisztelem az alkoholellenes egyesületek emberbaráti lelkesedését és eszméit, de arra igazán nem tartom őket hivatottaknak, hogy a magyar irodalmi olvasókönyvet ellenőrizzék. Hogy a magyar nyelvi és irodalmi tanítást a Good Templar-rend vitézei ellenőrizzék! Ahogy a tankönyveket megbírálják a bírálók abból a szempontból, hogy nincs-e bennök állam-, vallás- vagy erkölcsellenes tartalom, a hivatalos bíráló ép úgy meg tudja azt említeni jelentésében: van-e az olvasókönyvben alkoholellenes olvasmány. E célból nincs szükség a Good Templar-rend szakvéleményére. Ez a külső ellenőrzés legfőlebb azt célozhatná: nincs-e vajjon alkoholista olvasmány az olvasókönyvben? Ez esetben az antialkoholista közegek mintegy közoktatási pénzügyőrök fürkésznék át az olvasókönyvek tartalmát. Azt hiszem, e szerepre ők sem szívesen vállalkoznak. De micsoda szekaturák is keletkeznének abból! Lehet, hogy az egyik olvasmányt a tankönyvszerkesztő alkoholellenesnek tartaná, míg a cenzor épen alkoholistának minősítené, pl. Jókai »Kötél áztatva jó« című genreképét, holott a tanártól függ minden, az kezelheti az olvasmányt alkoholellenes szellemben (ez ugyan nem tartozik az olvasmány lényegéhez, csak függelékkép jöhetne szóba). Vagy a Good Templar-rend egyszerüen kitilthatná olvasókönyvünkből Petőfi gyönyörű Honfidalát, Vörösmarty Fóti dalát és annyi más remekét költészetünknek. [Közbeszólás: »Toldi« csárdajelenetét!] Igen, a »Toldi« e pompás énekét is.

Valóban ez nagy deferencia egy időleges, divatos mozgalom iránt a középiskola rovására. De hogy milyen képtelen visszásságokra vezet, íme egy másik példa is.

A tankönyvbírálatot kivették a közoktatási tanács kezéből ezelőtt egy évtizeddel. Megszüntették a testületi és behozták az egyéni bírálatot. Most az a képtelen helyzet fog előállani, hogy egy könyv összes tartalmi, tárgyi, didaktikai és methodikai tulajdonságait egy ember bírálata alapján értékelnék, de az egyetlen alkoholizmus szempontjából testületi véleményezésnek lenne alávetve. S mivel a testület szava mindig nyomatékosabb, mint az egyéné, kivált egy divatos testületé, megtörténhetnék az, hogy a szakbírálótól már elfogadott legjelesebb tankönyvet is elbuktathatná az antialkoholista bíráló testület, tisztán antialkoholista kifogások alapján. Hozzávéve ehhez azt, hogy tankönyvbírálatunk a testületi bírálat alól való emancipálás óta óriás mértékben sülyedt, mert hihetetlenül selejtes könyveket

átveresztenek, a könyvekről gyakran hivatlan bírálók mondanak véleményt: a tartalmilag egészen heterogén, üres és hiányos könyv elsőségben fog részesülni, mert noha irodalmi és nyelvi szempontból bármily selejtes is, van benne egy csomó alkoholellenes olvasmány.

Mindezekből látni, t. választmány, hogy itt roppant túlzások vannak. Az antialkoholista ligák iránti tekintet nagy túlzásokba vitte bele közoktatási kormányunkat. Pedig ha a mértékletesség a mozgalom vezérelve, akkor ne legyen maga a mozgalom mértékletlen és ne csapjon túlzásokba. De nemcsak túlzás van itt, hanem nagy egyoldalúság is. Az alkoholizmus elleni küzdelem csak egyike a modern társadalom kérdéseinek. Hova jutunk, ha mindegyik iránt ekkora tekintettel leszünk és a középiskolának mind a nyolc osztályában ekkora teret lefoglalunk? Ha majd jövőre szép fővárosunkat egy békekongresszus, aztán egy állatvédelmi kongresszus, aztán egy idegorvosi kongresszus fogja meglátogatni s mindegyik a maga eszméinek propagálására külön teret hasít ki a középiskola tanulmányi rendjéből? De bár lenne úgy. Majd akkor magunkhoz térnénk s belátnók azt, hogy mindezek területét nem ki kell az iskolai tanulmányok testéből hasítanunk, hanem inkább a tanulmányokba kell beleolvasztanunk, a tanulmányok nevelő ereje által kell mértékletes, józan, emberies érzésű, fegyelmezett idegzetű művelt embereket nevelnünk.

E megjegyzésekkel épen nem akarok hangulatot támasztani sem a nemes emberbaráti törekvések ellen, sem a miniszteri rendeletek ellen. Ellenkezőleg sikeröket szeretném biztosítani azzal, midőn túlzásaikra és félszegségeire rámutatok és tanártársaimat tisztelettel felhívom: siessünk a rendeletek segítségére és állapítsuk meg a magunk hatáskörében a diagnózist, a kérdéses társadalmi bajnak minket érdeklő mozzanatait (e tekintetben helyi eltérések is lesznek) és a rendelkezésünkre álló legjobb eszközöket. Foglalkozzunk e kérdéssel mi magunk, ne csak passziv asszisztenciával hajtsuk végre a rendeletet, mert akkor nem lesz benne köszönet, hanem tegyük állandó munkás érdeklődésünk tárgyává az ügyet. Használjuk fel régi törekvéseink buzgó folytatására a nemzetközi áramlatban rejlő hajtóerőt, az újabb tudományos eszközöket és szempontokat és az oktatásügyi kormánynak buzgólkodását.

Tisztelettel indítványozom, utasítsa a t. választmány előadásom kapcsán e kérdést a körök elé azzal a kérelemmel, hogy az alábbi tételekhez csoportosítva adják elő véleményöket s március hó végéig küldjék be, hogy a husvéti választmányi ülés a kérdésben végleg határozhasson. Tételeim a következők:

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület kimondja, hogy

1. Az alkoholizmus ellen a középiskola a maga hatáskörében emberi és hazafias általános szempontokból lelkesen küzdeni kész.

2. e küzdelemre csak általános (emberi és hazafias) szempontok indítják, semmi különös alkalmi tapasztalat erre nézve okul nem szolgál; sőt a középiskolai tanulóság körében a helyzet, a pár évtizeddel ezelőttihez képest is. határozott javulást mutat;

3. az egyesület javaslatot dolgoz ki arra a módra nézve, mellyel az alkoholizmus ellen a középiskolában rendszeresen küzdeni kell; e javaslatot fölterjeszti a közoktatásügyi kormányhoz, azzal a kérelemmel, hogy a középiskolákra vonatkozó rendelkezéseket ezek figyelembevételével módosítani méltóztassék; a középiskolai viszonyokra nem illő, bár más intézetekben célszerű rendelkezések a középiskolára nézve addig is hatályon kívül helyeztessenek.

A 2. pontot oly értelemben vetem fel, hogy erre nézve tulajdonkép választ várnék a t. köröktől. Ha a t. körök a maguk tapasztalatai alapján nem tudják a haladást megállapítani, szíveskedjenek véleményüket a választmánnyal bizalmasan, de tartalék nélkül közölni. Én azt hiszem, hogy a mai ifjúság kevésbbé virtuskodik az itallal, de tudnunk kell magunknak is bizonyosan, hogy csakugyan így áll-e a dolog. Mi mindenesetre beszéljünk konkrét tények alapján.

A 3. pontra is legyen szabad minden tekintet nélkül kérni akár igenlő, akár tagadó véleményöket. Ha egyik-másik t. körünk azt vélné, hogy a miniszteri rendeletek, úgy amint vannak, tökéletesek, méltóztassék ebbeli véleményöket épúgy kijelenteni, mint azt, hogy nézetök az, hogy a rendeletek nem illenek e középiskolai viszonyokra s bennök túlzás van.

Természetesen az 1. pont is igenlő vagy tagadó válasznak lehet alapja. Lehetnek körök és testületek, melyek azt tartják, hogy a középiskola eddigi eszközei és eljárása elégséges a célra; de viszont bizonnyal vannak, amelyek a mai iskolától szakszerűbb kioktatást várnak az alkoholizmus kérdésében. Az, hogy ez talán a természettudományi oktatás tárgya legyen és ne az irodalmi oktatásé, a 3. pont keretébe tartozik.

Óhajtandó, hogy köreink mind a három kérdésre nézve befolyásolatlanul nyilatkozzanak.

Ajánlom tételeimet a t. választmány szives figyelmébe.

Négyesy László.

EGYESÜLETI ÉLET.

Választmányi ülés.

(Vége.)

Az alkoholizmus elleni küzdelem. *Négyesy* László »Menynyiben van ok az alkoholizmus elleni küzdelemre a középiskolákban?« címmel előadást tartott (Lásd a Közlöny jelen számában), melyet a választmány zajos helyesléssel kisért s tételeit az alábbi hozzászólások után egyhangulag elfogadta, (a tételeket l. az előadás végén, 3 pontban.)

Vass Bertalan: Az igen t. előadó úr előterjeszéseit oly általános helyeslés kisérte, hogy szinte bocsánatot kell kérnem, ha az *audiatur et altera pars* alapján ezt a szép harmóniát fel-

szólalásommal megzavarni bátorkodom. Részemről azonban e kérdéssel behatóan foglalkozva nem vagyok abban a helyzetben, hogy az elhangzott előadás egészéhez hozzájárulhatnék. Csak annyiban teszem azt magamévá, amennyiben a szélesen elterjedt alkoholizmussal szemben a küzdelem erélyes felvételét kívánom s a miniszteri rendeletnek azon részét, mely a tankönyvbírálatot e célból egy teljesen idegen, s arra egyáltalán nem hivatott fórum elé vezeti, magam is túlzásnak tartom.

Sajnálom, hogy az idő nagymérvű előhaladottsága miatt a kérdéshez tüzetesen nem szólhatok, de fenntartom magamnak, hogy ha az előadás nyomtatásban megjelenik, annak minden pontjára megtegyem észrevételeimet. Oly fontos, annyira életbevágó kérdéssel van dolgunk, hogy azon röviden átsiklani határozott hiba volna, oly nagykiterjedésű téma ez, mellyel egy választmányi ülés keretében egyáltalán nem végezhetünk. Azért jelenleg csak néhány megjegzést füzök az előadáshoz.

Mindenekelőtt üdvözlöm, hogy egyesületünk e kérdést napirendre tűzte s így módot nyujtott a vele való foglalkozásra, a kérdés megvitatására. A tárgy nálunk még egészen új, úgyszólván csak azóta került forgalomba, mióta Wlassics miniszter úr erre vonatkozólag rendeletet intézett az iskolákhoz s amikor bizonyossá vált, hogy a X. nemzetközi kongresszus Budapesten tartatik meg. Mivel pedig a kérdés nálunk ismeretlen volt s az általános gyakorlattal merőben ellenkezett, eddig inkább csak mosolyra, élcelődésre szolgáltatott anyagot. Hogy most egy komoly s arra illetékes testület foglalkozik vele, ez örvendetes jele a haladásnak, az eszme győzelmének első biztosítéka.

Másodsorban megjegyzem, hogy a t. előadó úr a kérdés tárgyára nézve tévedésben van. A küzdelmet az iskola sehol sem azon okból, legalább nem kizárólag azon okból vette fel, mintha az alkoholizmus a tanulók közt valami nagyon elterjedt betegség volna, bár külföldön erre vonatkozólag is szomorú bizonyítékot nyujtanak a megfigyelések s ezek alapján összeállított statisztikai adatok. Hogy nálunk miként állnak a dolgok, még csak hozzávetőlegesen állapíthatjuk meg, csakis általános benyomásaink, feltevéseink lehetnek, de hiányzanak a tudományos megfigyelések, aminthogy az egész kérdésben mi eddig inkább csak a külföldön megállapított eredmények visszhangjai vagyunk s azért szükséges volna, hogy részünkről mi is, főkép orvosaink, biráink de tanárok is, tudományos megfigyelések-, kisérletekkel iparkodjunk először saját lábunkon járni, azután hozzájárulni az eszmék tisztázásához. A küzdelem míg egyrészt óvja az iskolát a veszedelemtől, másrészt azért vonja be azt minden fokozatán, elemitől egyetemig, fiú- és leányiskolát egyaránt akciójába, hogy ebből az egész társadalomra s emberiségre kiható munkából az iskola is kivegye a maga részét s kivegye nálunk magyaroknál annál inkább, mert hazánkban az iskola nagyon kevés támogatást, kultúrát nyer a társadalomtól, családtól; ehelyett inkább

az iskola útján lehet és kell emelnünk főleg az alsóbb és középosztályok intelligenciáját. A küzdelem vezetői egyébként is nem annyira a mai nemzedék megnyerésétől, mint inkább a jövő nemzedék, az iskolai ifjúság felvilágosításától és megmentésétől várja a fokozatos javulás és győzelem sikerét.

Téves alapon áll a t. előadó úr abban is, hogy ő az alkoholizmus alatt inkább csak az iszákosságot érti, ami hitünk szerint csakugyan még nem mételyezte meg iskoláink növendékeit. A nemzetközi küzdelem azonban alkoholizmus alatt nemcsak a részegeskedést érti, hanem általában a szeszes italok bármily mértékben való élvezését. A küzdelem vezető szaktekintélyei azt igyekeznek kimutatni, hogy az alkohol általában veszélyezteti a szervezetet még kis mértékben is, amiről ugyan vitatkozni lehet, de akkor első sorban nekünk is tudományos kutatáson alapuló érveket kell állítanunk a külföld jelesei nek hasonló érvei elé. Részemről magam sem látom még a kérdés e részét eldöntöttnek, maguk a szaktudósok sem mondták ki az utolsó szót, bár a nízus kétségtelenül a teljes absztinencia felé irányul, s ha a külföld egyes államait, Amerikát, Svájcot, Skandináviát, Belgiumot, Angliát tekintjük s a küzdelem kézzelfogható eredményeit mérlegeljük, van okunk a küzdelemnek minél lelkesebb felkarolására.

Egyetértek a t. előadó úrral bizonyos tekintetben abban is, hogy nem kívánom az emberi szabadságot békóba verni, mintegy hatalommal megfosztani az embereket valamely élvezettől, ha az egyénenkint az illetők szervezetének, legalább is látható módon nem árt, sem nem vagyok híve annak az iránynak, mely a különféle fogadalmakkal egybekötött társaságokba lépéstől várja az üdvöt; tanuló az iskolán kívüli társulatokba, fennálló szabályzataink értelmében, különben sem léphet be, de kívánom, hogy az iskola minden rendelkezésre álló eszközzel iparkodjék helyesen felvilágosítani a tanulókat, azok útján az iskolán kívül állókat is, kik valamikor az iskolában ily felvilágosításban nem részesültek, hogy így alkalmuk legyen a helyesen felvilágosított ész útmutatása szerint rendezni be életök módját.

Éppígy óvást teszek az ellen is, hogy bármily alkoholellenes tankönyv-revizor Vörösmarty *Fóti dalát*, *Vén cigányát*, Petőfi bordalait vagy e kérdést érintő bármely irodalmi remekművet a tanuló olvasmányai közül töröljön. A művészet alkotásai egészen más törvények uralma alatt állnak, egész más elbírálás alá kell, hogy essenek. Erről különben szó sincsen. Valamint az is abúzus lenne, ha idők folytán újabb és újabb feladatokat (világbéke, idegbetegségek, párbajellenes küzdelem stb.) vagy éppen heterogén tárgyakat tűznének az iskola elé, bár tagadni nem lehet, hogy a világ halad, a kor új szükségleteket teremt s az iskolának némikép az egész élet univerzumára ki kell terjednie s az iskola idők folytán a haladás törvényénél fogva mind több és több tárgyat kénytelen felkarolni. Hiba ebből csak akkor származnék,

ha a kevésbbé fontos és lényeges dolgok háttérbe szorítanák a főtárgyakat, károsan befolyásolnák a szükséges tanulmányokban való előmenetelt, az alkoholellenes olvasmányok elhomályosítanák az irodalmi tanítás jellegét.

Röviden abban foglalom össze kívánataimat, hogy az alkoholellenes küzdelem ügyét szolgáló olvasmányok felvételét a maguk helyén ne akadályozzuk, csak arra vigyázzunk, hogy ezen darabok épp úgy, mint más szív- és jellemképző vagy ismertető közlemények irodalmi, vagy legalább stilisztikai szempontból megfeleljenek az izlés követelményeinek s amennyiben ilyenekkel még nem rendelkezünk, legyünk rajta, hogy rendelkezhessünk ilyenekkel. Ha az egészségtan, melynek kötelező behozatalát a közszellem sürgeti, minden iskolában rendes tantárgy volna, könnyebben elzárkózhatnánk az egyes tárgyak keretében folytatott küzdelemtől. De jelenleg csak hasznos és üdvös dolgot végzünk, ha tanításunk kapcsán a tanulókat felvilágosítjuk, egyes olvasmányoknak, ismétlem, a maguk helyén való felvételével módot adunk nekik, hogy e kérdéssel megismerkedjenek. Oly rosszak a közegészségi viszonyok hazánkban, a mindennapi élet, a hirlapok minden száma annyi erkölcsi és anyagi romlást tár szemeink elé, oly nagy a halandóság, főkép a gyermekek pusztulása, hogy hazafias kötelességünk megragadni minden alkalmas eszközt e szenvedély csillapítása s vele együtt a közállapotok javítása, javaink, az egészség, erkölcs, vagyon biztosítására.

Kiemelem végül, hogy e küzdelmet a műveltebb államok már mind felvették az iskolába s a múlt szünidők folyamán az University of London-ban alkalmam levén ez államok iskolai könyveit tanulmányozni, azt tapasztaltam, hogy az anyanyelv tanítására szánt könyvek a legkülönbözőbb szakú és irányú olvasmányok közt megfelelő helyet adnak az alkoholelleni küzdelemnek is.

Helyeslem, hogy e tárgy a körök megvitatása alá bocsáttassék, de óhajtanám, hogy ez minden irányítás és a választmány állásfoglalása nélkül történjék.

Négyesy László előadó kijelentette, hogy egyáltalán nem bontott meg semmi összhangot Vass B. felszólalása; ellenkezőleg, kiegészíti az előadást, mert segít megalapozni a határozati javaslatnak azt a pontját, hogy az egyesület részt akar venni az alkoholizmus elleni küzdelemben. Felolvasván még egyszer a határozati javaslat 1. és 3. pontját, megállapította az előadó, hogy az indítvány és a felszólalás közt teljes egyértelműség van. Ami a további eljárást illeti, az előadó úgy képzeli a dolgot, hogy a körök válasza feldolgozva a husvéti választmányi ülés elé kerül, azon az ülésen egy bizottság küldetik ki, hogy a 3. pont értelmében megindítandó munkálatot vezesse. Ebbe a bizottságba nagytapasztalatú és az alkoholizmus elleni küzdelem külföldi állását is jól ismerő tagtársakat fog felkérni az egyesület. A cél az, hogy amit megkérdezésünk nélkül hiányosan csináltak

meg számunkra, azt mi jól megcsináljuk. E fölvilágosításokat a felszólalóval együtt az egész választmány helyesléssel fogadta.

Bódiss Jusztin szerint az alkoholizmus kérdéséről elmondta már Waldapfel szerkesztő sokunknak véleményét, vajjon t. i. mi várható ez ügyben középiskoláink részéről, s ez abban áll, hogy az alkoholizmus ismertetése irodalmi tanításunkkal egyátalán nem hozható kapcsolatba. Már most mi lehet további teendőnk? Természetesen semmi más, mint a dolog elítélése, de nem tüzetes tárgyalása. Semmiféle bűnt vagy gyarlóságot nem lehet részletezni az iskolában, anélkül, hogy szinte rávezessük a deákot; de az elítélés is csak olyan lehet, amely nem túloz; mert a deák is tudja, hogy Nóe apánk óta sokan vétettek a mértékletesség ellen, s mégsem mondhatjuk őket gonosztevőknek vagy az emberiség megrontóinak. Talán a legszerencsésebb mintalecke lehet a Sokrates Nevezetességeiben Xenophonnál található, egyik beszélgetés a mértékletességről. (v. ö. Maywaldnál vagy Kassainál, de magyarul is a Kármán-féle olv. k. 3. részében, vagy Névy stiliszt. olvasókönyvében), amely túlzás nélkül tárgyalja a mértékletlenség káros hatásait s az érte járó bünhődést. Az átöröklés tüneteiről, pl. az iszákosok gyermekeinek gyarló tehetségén jelentkező hatásról stb. már csak csinján szabad szólanunk s inkább magán olvasásra ajánlani az ilyen bajok leírását alkalmas művekből, semmint fejtegetés tárgyává tenni, esetleg a szülők iránti kegyelet rovására! Hol is volna alkalmunk irodalmi tanításunk közben az alkoholizmus bűneinek ostorozására? Talán Horatius vagy Anakreon vagy Petőfi stb. bordalainak olvasásában? Hisz tönkre tennők a költemények hatását, ha erkölcsi intelmekkel kisérnők az illető jóízű darabokat! Elég alkalom van az alkoholizmus elleni küzdelem szolgálatára egyebütt, esetleg a természetrajzban, a somatológiában, még inkább az egészségtanban, de különösen a hit- és erkölcstanban s a vele kapcsolatos exhortatiókban, végül a lélektanban is a szenvedélyek magyarázatában, nem hagyva persze említetlenül a magunk hathatós példaadását sem, hogy t. i. sohase hallhassa rólunk a deákság, hogy megfeledkeztünk a mértékletességről. Úgy láttam Négyesynek nagy tapintattal s részletességgel készült előadásából, hogy hasonló irányban kivánt állást foglalni. Csakugyan különös is volna, hogy nekünk, irodalomtanároknak, arra is gondolnunk kellene, miként szolgáljuk az antialkoholisták céljait! Szolgáljuk igenis saját józanságunkkal és alkalmi megjegyzéseinkkel; de rendszeres hajszát nem folytathatunk az ő érdekökben, mert ez nem lehet hivatásunk. Nem is látta a nála levő, minden nyelvű és irányú gyakorló vagy irodalmi olvasókönyvekben sem amaz irányzat szolgálatát. Itt is alkalmazható a régi mondás: omme quod est nimium, vertitur in vitium.

Waldapfel János különösen hangsulyozandónak tartja, hogy az irodalmi oktatást nem szabad tőle idegen célok szolgálatába állítani.

Az *elnök* erre általános helyeslés között határozatként kijelenti, hogy a választmány *Négyesy* tételeit előadásával kapcsolatban a körök elé utasítja oly kéréssel, hogy véleményüket március végéig adják elő, hogy a husvéti választmányi ülés e kérdésben végleg határozhasson.

Igazgatósági tag választása. A választmány az igazgatóságba még egy tagot választott *Beke* Manó személyében.

Indítvány. Az eperjesi kör indítványozta, hogy az iskolák tartsanak emlékünnepeket Árpád halálának ezredik és Bocskay halálának 300-adik évfordulóján. A választmány abban a nézetben van, hogy az iskolák lehetőleg ne rendeletre ünnepeljenek s ne várják e kormánytól az ilyen hazafias cselekményekre a felhívást. Mindenesetre méltó lenne, ha az indítványozó eperjesi kör maga intézne e szép eszme érdekében felhívást az iskolákhoz a Közlöny útján, mely ilyen irányú lelkes és hazafias indítványt készséggel közölni fog.

Révy Ferenc, mint a nemrég jubilált budapesti állami felsőbb leányiskola igazgatója lelkes szavakban kért szót, megköszönve az egyesület azon előzékenységét, mellyel magát *Négyesy* és *Waldapfel* igazgatósági tagokkal a jubileumon képviseltette. A szóló, aki maga is 34 éve tagja az egyesületnek, mind a saját, mind iskolája nevében kellően méltányolja annak a kapcsolatnak az értékét, mely az egyesület és az immár igazi középiskolává alakult felsőbb leányiskola között fennáll. E kapcsolatot a jövőben is kívánja fenntartani és azért iskoláját az egyesület testvéri szeretetébe ajánlja. (Éljenzés.)

Bódiss Jusztin alelnök konstatálja az egyesület nevében, hogy örömmel értesült arról a lelkes hangulatról, mellyel az ország vezető emberei jelenlétében ennek a fontos hazafias föladatot teljesítő iskolának 30 éves jubileumát megülték. Kívánja az intézetnek, hogy ezen az úton haladjon tovább és régi, hatalmas sikereihez fűzzön egyre újakat. — Egyúttal kívánja a magyar tanárságnak, hogy a közeledő újévben sok békés örömnek legyen részese. — A jegyzőkönyv hitelesítésére *Révy* Ferenc és *Vass* Bertalan tagtársakat kérte föl.

György Lajos a választmány nevében megköszönte Bódissnak az ülés tapintatos és buzgó vezetését, mire ez az ülést bezárja.

Székely István,
titkár.

Tartalom: *Krónika:* A Debreceni Protestáns Lap tudósítása. Gyászrovat. (György Aladár.) Áthelyezés. A temesvári tanári kör. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Az alkoholizmus elleni küzdelemről. *Négyesy* Lászlótól. — *Egyesületi élet:* Választmányi ülés. (Vége.)

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 17. szám. 1906. január 28.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr SZÉKELY ISTVÁN
IX. ker., Ferenc-körút 12.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

Emlékeztető. *A választmány* f. é. február 2-ikán, d. e. 10 órakor, a szerkesztő jelölése ügyében az egyesületi helyiségben rendkivüli ülést tart.

Tisztelgés. F. hó 20-án a fővárosi összes középiskolák igazgatói megjelentek *Erődi Béla* főigazgatónál, hogy udvari tanácsosi méltósága alkalmából üdvözöljék. *Cherven* Flóris c. főigazgató, az igazgatók doyenje, köszöntötte a budapesti középiskolák felügyelőjét, ki a jó kivánságokra szives szavakkal válaszolt. Este fényes bankettre gyültek össze, hol *Wagner* Alajos méltatta a kitüntetett férfiú érdemeit, kit ezen újabb rangemelése ötletéből nagyszámú bel- és külföldi tisztelője és barátja szerencsekivánataival keresett föl. A társaság a legderültebb jó kedvben sokáig maradt együtt.

Kinevezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 94365. sz. r. *Barcsi* József tanárt a pápai ev. ref. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte, illetve az államsegély címén kinevezett tanárok közé átvette és *Dezső B. Antal* nagyszebeni tankerületi kir. főigazgatósági irnokot jelenlegi állomáshelyén tollnokká nevezte ki.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Sándor Vencel* szatmárnémeti kir. kath. főgimnáziumi és *Benkő István* dr. szegedi áll. főgimnáziumi ideiglenes minőségű rendes tanárokat rendes tanári minőségükben, *Jánosy László* rózsahegyi kath. főgimnáziumi ideiglenes minőségű rendes tornatanítót pedig rendes tornatanítói minőségében véglegesen megerősítette.

Stiklik. Régen, amikor még több időm és munkabírásom volt, mindent gyűjtöttem, ami az iskolával és neveléssel csak valamelyes vonatkozásban állt; így azokat a különböző természetű rendellenes-

ségeket és súlyosabb kihágásokat is, amelyekre a félrevezetett vagy félrenevelt ifjúság korunkban mind gyakrabban vetemedik. »*Pedagógiai Pitaval*« címet adtam annak a rekesznek, melyben nyomtatásban vagy írásban békésen elférték a tanulók öngyilkosságai, merényletei, szökései, lázadásai, szerelmi s efféle épületes túlkapásai. Ezek a százával felhalmozott adatok feldolgozásra várnak, de anélkül is megannyi *documents de la vie*, tragédia nagyban s kicsiben, melyek már nem is beszélnek, hanem ország- s világszerte harsogják — a nevelés csődjét! Ebből pedig az iskola és a család is kiveheti részét; hogy mennyi illeti meg egyenként, azt itt nem feszegetem, de azt az iskola legádázabb ellensége sem tagadhatja, hogy a mai tömegtanítás és kaszárnyaszerű iskoláztatás mellett a nevelés javarésze mégis csak a családra hárul.

Engem most a szegedi és nagykanizsai esetek szólaltatnak meg. Haboztam egy ideig, mert nem egy szomorú tapasztalatból tudom, hogy az ilyen kényes esetek megbolygatása a leghálátlanabb feladatok egyike; ma azonban egy külföldi lapból vigyorgott felém ez a kompakt címszó »Jugendliche Verbrecherbande«, mely alatt élénken kiszinezve és részletesen voltak leírva a felháborító esetek. Őszintén mondom, hogy sajnáltam és szégyenkeztem miattuk. Milyen kapóra jön ilyesmi irigy és ellenségeskedő szomszédainknak, mily mohón fogják ezt kizsákmányolni kultúránk legyalázására, mondván: íme, ilyenek a magyar gimnáziumok! Ha tehát ez a szennyes már bejárja a világsajtót, mi *legalább* megtehetnők azt, hogy kissé elmélkedjünk felette s utat-módot igyekezzünk találni ilyen hallatlan botrányok megakadályozására. Mert szeretném azt a középiskolai tanárt látni, aki azt mondaná, hogy ez a dolog rendben van. *kf.*

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A középiskola reformja.

Tisztelt szerkesztő úr!

Engedjék meg nekem, mint az egyesület egyik legrégibb és fájdalom, legöregebb tagjának nehány rövid megjegyzést tennem arra a szaktanácskozmányra, melyet a középiskolai reform tárgyában f. hó 29-én a miniszteriumban tartanak.

Konstatálni kivánom mindenek előtt, hogy a meghívott husz szakember rátermettsége ellen még az irigység sem tudna semmit sem felhozni, és bizonyára megnyugvást keltő, hogy e férfiak között két [1] középiskolai tanár is van; egyesületünk barátjai pedig elismeréssel honorálhatják, hogy az elnök, a főtitkár és a szerkesztő, mindannyian ilyen minőségben, meghívót kaptak.

[1] Tisztelt munkatársunk, úgy látszik, a gyakorló-iskola tanárait nem számítja ide. (Szerk.)

Sajnálni való legfeljebb az, hogy a vidéki tanárvilágot teljesen mellőzték, pedig ily fontos tanácskozásnál a pénzfedezet hiánya nem lehet elég ok arra.

A Közlöny 11. számában megjelent 12 §-os törvényjavaslat maga olyan benyomást tesz az emberre, mintha nem ugyanaz a szellem szülte volna, mely a hires népiskolai rendeletet, különben nem lett volna szabad propter bonum pacis az 1883. XXX. t.-c. legsarkalatosabb §-át, a 7-iket érintetlenül hagyni. Ide s tova egy negyed század telt el a középiskolai törvény életbe léptetése óta és alig hihető, hogy a magyar *nemzeti* állam érdekében álljon, hogy ezentúl is »*a hitfelekezetek maguk határozzák meg az általuk fenntartott nyilvános középiskolák tannyelvét és amennyiben ez nem a magyar, kötelesek a tannyelven és irodalmán kívül a magyar nyelv és irodalmának történelme . . . tanításáról is gondoskodni* stb. (7. §.)

»Aki nem halad, marad« tartja a közmondás; már pedig e paragrafus meghagyása valóságos megrekedés, mert egy állam, mely nem akar lemondani legfőbb akarata érvényesítéséről, nem tűrhet területén olyan középiskolákat, melyekben az ország hivatalos nyelve csak másfél tárgy erejéig érvényesül.

Épen olyan érthetetlen e § ama rendelkezése, mely a szerbeket egyenesen *utasítja*, hogy Szerbia irodalmát, a szászokat, hogy nagy Németországét, a ruméneket pedig, hogy Ruménia irodalmát tanítsák. Az irodalom tudvalevőleg az az eszköz, mely egyes nemzetek érzelmeit, eszméit és aspirációit fejezi ki; hősei vitézi tetteinek, az anyaföldért, nemzeti ideálokért vívott harcainak megéneklése nem szokott az irodalmak utolsó lapjára kerülni: »Deutschland über Alles« a német ideál, Nagy-Szerbiáról zeng a guzslicás éneke, a rumén irredentisták álmát pedig Eminescu így fejezi ki:

»Dnyesztertől el a Tiszáig
Minden oláh sopánkodik:
Megférnie lehetetlen
Kiszorítja az idegen.«

Szóról szóra így olvasható a Heinrich-féle Egyetemes Irodalomtörténet 855. lapján Alexics György fordításában.

Már most, ha a törvény maga *ráparancsolja* a nemmagyar nyelvű iskolára a magyar határokon kívül lakó rokon nemzetük irodalmát, ki vehetné akkor tőle rossz néven, ha ez irodalomból nem hagyná ki azt, ami lelkesíti, ami hevíti. Ki vehetné akkor rossz néven a német nyelvű gimnáziumba járó fiutól, ha a törvény parancsolta német irodalmi tanítás hatása alatt magát a nagy német egység tagjának érezné? vagy volna-e gáncsolható a balázsfalvi rumén anyanyelvű gimnázista, ha a tannyelv irodalmának hatása alatt hazafias érzelme összeütközésbe kerülne fajbeli érzéseivel? Valóban, ilyen összeütközéseket előidézni nem állhat a törvény érdekében és azért elegendőnek tartanám, ha ilyen nemmagyar nyelvű iskolákban csak azt a nemmagyar nyelvű

irodalmat tanítanák a tanítás nyelvének betetőzéséül, melyet az illető fajok itt a négy folyó és három bérc határai között teremtettek. Az idegen irodalmak elsőrangú képviselői annyiban nyerhetnének bebocsátást az illető intézetekbe, amennyiben ma pl. a magyar középiskolákban Dantét, Shakespearet vagy Goethét tanítják. A szászoknak nincs okuk hétszáz éves magyarországi múltjuk irodalmi alkotásait keveselni, a magyarországi rumének sok tekintetben megelőzték a Kárpátokon túl lakó egységes rumén nemzetet, a 200 év óta itt lakó szerbek pedig ugyancsak serényen dolgoztak.

Volna tehát minden felekezetnek — így kell mondanunk, mert nemzetiség ez esetben azonos az autonóm felekezettel — bőséges irodalma, melyet iskolájában taníttathatna, és az az irodalom a magyar anyaföld szülte geniusz megnyilatkozása volna, nem pedig egy idegen nemzet irodalma, melyet ő reá mint sajátját tukmálnak.

Nem szólok a törvényjavaslat azon hiányáról, mely az iskolák hivatalos nyomtatványait (programm stb.) figyelmen kívül hagyja; de különösnek tartom, hogy Magyarországon kizárólag olyan nyelven is lehessen iskolai programmot kiadni, melyet az ország intelligenciájának csak egy töredéke ért. (L. a cirill-betüs újvidéki programmot!)

Végül, mint olyan ember, ki ma ugyan már kívül áll mindenféle iskolán, de egy hosszú életet, egy fontos hivatást teljesítő gimnázium szolgálatában töltöttem, fájó szívvel gondolok arra, hogy a javaslat kivégzéssel fenyegeti a *gimnáziumot*, melyhez annyi lelkes hagyomány fűződik. Maradjon meg a tervezett egységes latin iskola gimnáziumnak — legalább névleg.

V.

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés 1906. január 11-én.

A szerkesztő lemondása miatt az igazgatóság január 11-én sürgősen ülést tartott, melyen *Rombauer* Emil elnöklete alatt jelen voltak: *Vámossy* Mihály, *Müller* József, *Beke* Manó, *Tiber* Ágost, *Székely* István; a jegyzőkönyvet *Négyesy* László irta.

Az ülés sajnálattal vette tudomásul a szerkesztő lemondását s neki az egyesület és a közügy érdekében kifejtett buzgó és lelkes működéséért köszönetet mondott, melyről jegyzőkönyvi kivonatban értesíti Waldapfel Jánost. A volt szerkesztőnek kiváló érdemeit látja az igazgatóság abban, hogy a középiskola kérdéseit tudományos alapon és módon törekedett tárgyalni s ezzel a Közlöny szinvonalát emelni. Az igazgatóság a választmányt február 2-án rendkívüli ülésre hívja egybe, hogy az alapszabályok 38. §-a értelmében intézkedjék az új szerkesztő megválasztása iránt és megejtse a jelölést. Egyúttal

felkérte az igazgatóság Székely István titkárt, hogy a Közlöny szerkesztői teendőit a választásig lássa el.

Az ülésen bemutatta a főtitkár Szász Károly gyermekeinek meleghangú köszönő levelét a választmány részvételéért, továbbá a pécsi honvédhadapródiskola parancsnokságának szép köszönő levelét a Közlöny 1. számának bekötött példányáért.

A pénztárnok előterjesztésére elhatározta az igazgatóság, hogy most már végrehajtja a választmány harmadévi határozatát, mely szerint a régi hátralékosokat egy újabb komoly barátságos, felszólítás után eredménytelenség esetében bírói úton szorítsa kötelezettségök teljesítésére.

Részvéttel vette tudomásul az igazgatóság, hogy három tagtársunk, ú. m. *Fazekas* József kolozsvári tanítóképző-tanár, *Kugler* Sándor pozsonyi főreáliskolai tanár és *Graef* János temesvári ipariskolai tanár meghalt. — Két tag kilépett.

Négyesy László,
főtitkár.

Kolozsvári kör.

(A »Magyar történelmi szemléltető képek« c. gyűjtemény bemutatása. A művészeti nevelés ügyében kiküldött bizottság jelentése.)

Az orsz. középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre 1905. november hó 11-én az unitárius főgimnáziumban tartotta meg ez évi első felolvasó ülését. A gyűlésen dr. *Márki* Sándor egyet. tanár elnökölt, s jelen volt 32 köri tag.

Elnök a gyűlés megnyitása s a múlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után szép szavakkal üdvözli dr. *Csengeri* János egyetemi tanárt, a kör buzgó tagját, tanárkodásának 25 éves évfordulója alkalmából és dr. Versényi György felső leányiskolai tanárt a körnek alapítása óta tagját és volt titkárát, 30-ik éves tanárkodása megkezdésekor. Kiemeli mindkét jeles tanférfiúnak a tanügy és irodalom terén elért eddigi sikereit, s kéri a kör érdekében kifejtendő további működésüket. — Ezután bejelenti, hogy az Athenaeum *Schwarcz Gyula* »*Görög Történelem*« c. művét a kolozsvári kör tagjainak, a kör titkára útján 16 korona helyett 6 koronáért szívesen szállítja. — Előterjesztésére a kör a múlt ülésen felolvasott értekezés kinyomatási költségét kiutalványozza.

Dr. Márki Sándor elnök, ezután részletes magyarázattal kísérve, bemutatta a történelemtanításhoz készített képgyűjteményét. Ez az Athenaeum kiadásában megjelent »*Magyar történelmi szemléltető képek*« című, 130 lapot tartalmazó gyűjtemény, kép- és rajzreprodukciókban mutatja be, történelmi időszakok szerint csoportosítva hazai jeles férfiaink arcképét, történelmi nevezetességű műemlékeinket, továbbá a nevezetesebb festőink által készített s történelmi eseményeket ábrázoló képek, valamint pénzek, okmányok, térképek

reprodukcióit. Minden ábrázolás mellett nyomtatott, bő magyarázatok ismertetik azok jelentőségét.

A tanításban úgy nyernek alkalmazást, hogy a történelem tanára az egyes korok ismertetése alkalmával a tanulóknak bemutatja a megfelelő képeket és az osztályban is addig kifüggesztve tartja, míg a tanításban azon korral foglalkoznak, hogy ily módon a tanulóknak a hosszabb ideig tartó szemlélést is lehetővé tegye.

Az általános tetszéssel fogadott bemutató előadás után a *művészeti nevelés ügyében kiküldött bizottság jelentése* került tárgyalásra.

Holló Károly, a bizottság előadója, terjesztette elő a jelentést, mely szerint a művészeti nevelés kérdése még nincs megoldva. A mai tantervekben ez ügyben tett lépések, a növendékek szemléltetésén alapuló nevelés nem elégséges. A főhiba a formaérzék hiányos képzése, amelyre kevés gondot fordítanak, s amely a tanulók nagy részénél teljesen el van hanyagolva.

Ez okozza egyrészt, hogy a szemléltetésre támaszkodó művészeti nevelés a tanárok fáradozása ellenére sem hozza meg a kívánható eredményt. Hozzájárul még ehhez a szemléltetésre alkalmas művészi értékű munkák reprodukcióinak hiánya. Mivel az alapos javítás a jelenlegi tanterv néminemű megváltoztatását teszi szükségessé, a bizottság kettős javaslatot terjeszt a kör elé.

Az elsőben megjelöli az útat, melyen haladva a művészeti nevelést elérhetőnek hiszi, s megállapítja a kivitel lehetőségét is, szem előtt tartva, hogy meddig kell elmenni a cél elérése érdekében. Kimondja, hogy a művészeti nevelést minden rendű és rangú iskolába be kell vinni. A keresztülvitelhez szükséges:

1. Az általánosan kötelező szabadkézi rajz tanítása, a formaérzék nevelése céljából oly módszer segítségével, mely képessé tegyen minden tanulót arra, hogy a látott tárgy képét képzettsége fokához mérten, értelmes rajzolásra törekedve visszaadni tudja, sőt esetleg gondolatait is egyszerű módon rajzban kifejezhesse. (Elemi és nem művészi rajzolást tervezve.)

2. Az egyes tantárgyakkal kapcsolatos művészeti szemléltető oktatás.

Minden tanító, tanár tegyen meg mindent, hogy művészi értékű szemléltető képek bemutatásával, tantárgya tanításának élénkítése mellett, a tanulókban főleg a szép iránti érzéket és érdeklődést felkeltse; nem az előadó, hanem a kérdezgető módszer segítségével a tárgyi jelentőség mellett az esztétikai jelentőség felfogását, megértését célozván.

3. Az ilyen módon, mintegy szétszórtan ismertetett műemlékeket összefoglalandó, szükséges a művészet összefoglaló tanítása (a felső fokon a rajzzal kapcsolatosan heti 1—1 órában és a tanárképzőkön). Itt sem a tiszta nomenklatura tanítása, hanem a művészeti szempont, az esztétikai érzék felkeltése legyen az irányadó. Első kellléknek tartja a bizottság a tanárok oly irányú képzését, hogy a művészeti neveléssel kapcsolatos oktatásra képesek legyenek.

A második javaslat a mai helyzetet tartja szem előtt s azt kívánja, hogy a végleges rendezésig különös rendelkezésekkel minden lehető megtétessék a fent kitüzött cél elérése érdekében s hogy az eddigi rendelkezések végrehajtassanak. Ilyenek a görög ny. tanuló ifjak rajztanítása, az iskolai, művészeti múzeumok felszerelése, a műemlékek jegyzékeinek összeállítása, különvéve az egyes városok műemlékeit. Önképzőkörökben rajzpályázatok, művészeti kérdések stb.

A jelentés megvitatása során a kör tagjai közül felszólaltak *Répai Dániel* tanítóképzőintézeti tanár, biz. tag, aki hangsúlyozza, hogy a bizottság a zene- és énekművészetek kérdésével nem foglalkozott és a körnek ez ügyben való állásfoglalását szükségesnek tartja. Dr. *Csengeri János*, a bizottság elnöke, a művészettörténet-tanításnál a középiskolákban a művészeti szempont vizsgálására s az esztétikai érzék felkeltésére veti a fősúlyt.

Végül az elnök felszólalására a kör a bizottság jelentését tudomásul vette, a benne lévő javaslatot elfogadta s elhatározta, hogy az az egyesület központjával is közöltessék.

Ezután az elnök a bizottságnak és az előadónak munkájukért a kör nevében köszönetet mondva, az ülést berekeszti.

Holló Károly,
a kör jegyzője.

Budapesti Kör.

A Budapesti Tanári Kör 1905. december 19-én Rombauer Emil főigazgató elnöklete alatt felolvasó ülést tartott, melyen *dr. Sebők* Imre folytatta előadását a föld körül tett tanulmányútjáról.

Előadja mindenekelőtt azt a benyomást, amelyet Tokio városa reá tett. A japán főváros egyenes, tiszta utcái, villamos vasutja, az utcákon járó óriás tömeg ellenére is csak nagy falunak tünik fel az apró faházak miatt, melyeknek tízezrei a várost alkotják. Hiányoznak a nagy üzletek kirakatai, amelyben Japán szép termékeit mutogatnák; hiányoznak, egy-kettő kivételével, a kincseiket kináló bazárok, amelyek híján a vásárolni szándékozó kiskereskedésbe kénytelen menni, ahol gyakran félnapot tölt, amíg összeválogatja azt, amit vásárolni akar. Közlekedési eszközei sem felelnek meg a modern város enemű berendezéseinek. A villamos vasutat főleg csak a szegény osztály használja, mert igen olcsó, bérkocsi azonban nem áll a középosztály rendelkezésére, mert kocsijuk csak az igen gazdag európai embereknek van, úgy hogy az európai ember és a középosztály reá van utalva az emberektől vont kétkerekű kocsikra: a riksákra.

Ajánló leveleikkel eljutottak a tokiói múzeumba, amelynek Európára vonatkozó része igen értéktelen, ellenben annál értékesebb a japán etnográfiai rész, amelyben Japánra és tartozékaira vonatkozó gyűjtemények vannak. Ezek közül a felolvasó legérdekesebbnek találta az 1543—1638-ig terjedő korra vonatkozó gyűjteményt,

amely korban nyilvánult meg Japánban az európai befolyás első korszaka.

A tokiói egyetem rektora Jamagawa, akihez Lóczy egyetemi tanártól volt ajánló-levelük, igen szivesen fogadta őket, sőt még egy angolul meglehetősen beszélő hivatalnokot is bocsátott rendelkezésükre, hogy őket kalauzolja. A növény- és állattani gyűjtemények, amelyek a felolvasót leginkább érdekelték, tartalmasak, noha az Európát jellemző rész gazdagabb is lehetne. A japán egyetemi hallgatók azonban más úton-módon is szerezhetnek maguknak Európáról tapasztalatokat, amennyiben sokat küldenek közülök államköltségen európai tanulmányútra. Felemlítésre méltó a különálló misaki-i tengerészeti biológiai intézet is, amely a japán partokat körülvevő tenger állat- és növényvilágának tanulmányozására szolgál.

Érdekükben állott a japánoknak, hogy egyetemükkel kapcsolatban seismológiai intézetet állítsanak fel, hogy megállapítsák azokat a helyeket, ahol masszív épületeket nem lehet építeni. Midőn a felolvasó az egyetem ezen intézetét meglátogatta, az illető tanár éppen Jeso szigetére készült, hogy ott egy kitörést tanulmányozzon. Megemlítésre méltó az egyetem földrajzi intézete, ahol még a régi kinai geográfiára is kiterjeszkednek. Itt ajándékozták meg a felolvasót egy régi kinai térképpel.

Igen jó benyomást tesz a látogatóra a japán egyetemmel kapcsolatos, mindössze 150 ágyat tartalmazó kis klinika. Feltünő a tisztaság, amelyet rendkívüli mértékben előmozdít az a körülmény, hogy cipő nélkül, harisnyában kell járni a látogatónak, a betegek pedig nagy kaffogó fapapucsban várják, hogy az orvos megvizsgálja őket. A betegek főtápláléka a rizs, meg a misabab. Általában Japánban a hús majdnem teljesen ismeretlen, csupán csak rizzsel, hallal, meg az igen nagy fehérnyetartalommal biró misababból készült cukorsüteményekkel élnek.

Megemlékezik a felolvasó a Buddha-szoborral és a japán szinházzal kapcsolatban a japán művészetről is, amely egyáltalában nem felel meg az európai ember izlésének. A Buddha-szobor, amely gondolatban is, kivitelben is az abszolut nyugalmat, tétlenséget állítja elénk, sem a folyton előre törő amerikainak, sem a tudni vágyó európainak szellemével nem áll összhangban. A szobor maga a tenger partján, egy ligetben van, melynek csöndjét madarak éneke nem zavarja, csupán csak a tenger mormolása és a verebek csiripelése teszi némileg tűrhetővé, illetőleg egyhanguságával csak még fokozza a szoborkifejezte gondolat hatását. A szindarab a japán dráma, a »No« európai embernek élvezhetetlen, hosszú, egyhangú dialogusai miatt és azon oknál fogva is, hogy cselekvés alig van benne. Élvezhetetlen az európai embernek ugyanúgy, mint ahogy a japán ember — saját bevallásuk, Suyematsu báró szavai szerint — nem tud igazán gyönyörködni Shakespeare drámáiban.

Tokióban szerzett tapasztalatai kiegészítésekép felemlítette a felolvasó, hogy milyen erősen nyilvánul a japán embernél a tudni és tanulni vágyás, kezdve a kis diákon és végezve minden, az intel-

ligenciához tartozó emberen, amely vágy azonban majdnem mindig csak praktikus irányban érvényesül.

Többször megtörtént vele, hogy kisebb és nagyobb diákok, még katonaiskolai növendékek is, önkéntes kalauzaiul ajánlkoztak minden remuneráció nélkül, csak azért, hogy — mint őszintén bevallották — magukat a vezetés ideje alatt az angol nyelvben gyakorolják.

Kiotón át Kobéba, onnan a gyönyörű japán beltengeren Shimonosekibe, a híres czushimai szoros mellé utazott a felolvasó, hogy ezen helyről a Kyushin vasuttal Japán legdélibb részébe, Nagasakiba és környékére látogasson le. Kumamotóban az a kaland esett vele, hogy gyanusnak találták és rendőrrel kisérgették, amíg végre egy misszionárius el nem oszlatta a rendőrség aggodalmait. Itt Kumamotóban megtekintette a francia apácák vezetése alatt álló bélpoklos-kórházat.

Mire a már egyszer megtett úton visszatért a Kobe melletti Osakaba, Japánnak második legnagyobb városába, akkorra megkezdődött az iskolai év és a japán közoktatásügyi minisztériumtól nyert passzpartuval megtekintette az osakai iskolákat, melyekben a tanítás már néhány napja folyt. Bőven beszámolt az előadó az egyik osakai középiskolában tett látogatásának tapasztalatairól; meghallgatta a számtanórát, a kinai klasszikusok magyarázatát, az énekórát, egy iskolai ünnepélyt és gyönyörködött a japán diákok bámulatos önfegyelmezésében, amelyet az órák alatt, de főleg az óraközökben tanusítanak. Ötszáz diák katonás rendben és a legnagyobb tisztasággal ette meg a tizenegyórai szünetben magával hozott rizsét, anélkül, hogy ez alatt a pedelluson kívül valaki ügyelt volna reájuk. Tizedrész lármát sem lehetett hallani, mint az európai iskolákban, eldobált ételnek vagy papirosdaraboknak pedig nyoma sem volt. Az európai vezetés alatt álló középiskolai internátusok tanárai is úgy nyilatkoztak, hogy fegyelmezés tekintetében a japán diáknál kiválóbb anyagot nem kivánhatnak, mert az önmagát fegyelmezi.

A felolvasó Kobéban szállott ismét hajóra és Shanghain, Hong-Kongon, a Fülöpszigeteken át Indiába utazott. Itt fölment a Himalájára, Dardsilingben meglátogatta Kőrösi Csoma Sándor sirját, melyet a bengál tudományos társaság tart jókarban és Ceylonon, az indiai Oceánon és a Vörös tengeren át tért november 25-re haza.

Rombauer Emil elnök a felolvasónak köszönetet mondott tartalmas és közvetetlen előadásáért, melyet a hallgatóság is nagy tetszéssel fogadott.

Fröhlich Károly,
e. i. jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Magyar Nyelvtan. Középfokú iskolák I. osztálya számára. Irták dr. *Dénes* Lajos budapesti főgimnáziumi tanár és *Roboz* Andor budapesti főreáliskolai tanár. Budapest. Athenaeum. Ára 1 korona 20 fillér.

Ez a kis magyar nyelvtan érdekes szélsőségeket egyesít magában. Sokszor feltünően csatlakozik elődeihez, sokszor meg igen merészen újít. Ennek a hullámzásnak igen értelmes tankönyv lett az eredménye. Két vezérlő eszme vonul végig a szerkesztésén: tökéletesen keresztülvitt mondattani alap s másrészt csatlakozás az élő beszédhez. Igen jók az alapszövegek (Szabolcska »Édes jó anyámnak« című költeménye s mellette a régi jó »Tisza eredete«, stb.). A beszélt nyelvből kiindulván, a mondatrészek kategóriáiba zártan tárgyalja a szófajokat s nyugodtan halad a régi jó mederben, amikor egyszerre csak a már mondatrészekre széttépett beszédet, szinte zárjelek közt, újra egyesíti s letárgyalja a helyesírást a mondatrészek általános megállapítása és az egyes mondatrészek fejtegetése közt. Kár volna, ha ennek módszertani indokolásával a szerzők adósak maradnának. A tárgyalás igen élénk, helyenként a rövidség rovására igen szellemes. Bár itt részletekbe nem bocsátkozhatunk, mégis meg kell említenünk, hogy összefoglalásai igen terjedelmesek, szinte a tárgyalásnak újból, szószerint való tétele megismétlései. A bevezetés kétszer is rátér a nyelvjárások megemlítésére s ez, valamint az egyes kategóriák túlságos elmélyítése azt a gondolatot keltik, hogy mi jut majd az anyagból a középiskolák harmadik évfolyamába szánt, jórészt kizárólag elmélyítő célú »rendszeres« nyelvtanba? De ez a túlságos szükszavuságnál mégis kisebb hiba, sőt az I. osztály szempontjából nem is az, mert e könyv sok tárgyalása a közvetlen beszéd hatását teszi és egyes részleteinek felolvastatása igen ügyes összefoglalása lehet egy-egy nyelvtani óra eredményeinek. —*yi.*

Német retorikai és poetikai olvasókönyv a középiskolák V. és VI. osztályai számára. Szerkesztették *Hirn* Lajos és *Paulay* Ödön. Budapest, 1904. Singer és Wolfner kiadása. Ára 3 korona.

A könyv két nagy részre oszlik. Az egyik a retorika, a másik a poetika.

Az egyes prózai műfajok nagyobbrészt rövid kis olvasmányokban vannak bemutatva. A darabok mind jeles íróktól vannak véve. A regényről és novelláról szóló részben a szerzők két teljes, úgy tárgyra, mint nyelvezetre nézve remek szép novellát adnak, melyek házi olvastatásra kiválóan alkalmasak. A társszerzők e tekintetben igen helyesen térnek el a szokásos eljárástól, hogy t. i. a regényt egy-két, nagy regényből vett fejezet képviseli. Ez azonban nem mutat semmit; míg a szerzők közölte novellákon a regénynek leg-

több tulajdonságát is lehet szemléltetni. A beszédek közt megtaláljuk Deák és Gyulai egy-egy beszédét kifogástalan német fordításban. Az értekezésnél a szerzők helyet szorítottak az alkoholellenes küzdelemnek, Hufeland »Der Alkohol ein Gift« című cikkét leközölvén. Örömmel látjuk, hogy a szerzők a költői fajoknál felvették az újabb jeles költők darabjait is, amelyek pedig eddigi iskolai könyveinkben nem igen szerepeltek. Így Fröhlichtől: Niederes Los, Amara Georgetól: Die Königswahl der Bäume, Schnetzlertől: Die Lilien im Mümmelsee, stb. Áthidalt szemelvényekben be van mutatva az Ilias és Odysseia is.

A tanterv és az Utasítások értelmében az elméleti retorikai és poetikai szabályok helyett minden műfaj után egy-egy erre vonatkozó, jeles író tollából eredő szép olvasmány következik. (Lessing, Wackernagel, Gottschall, Freytag.)

Még nagyobb figyelmet érdemel e könyvnél az olvasmányok feldolgozása. A tárgyi és szójegyzeteken kívül minden olvasmányhoz fűződnek még vázlatok, az olvasmány tartalmát összefoglaló kérdések, visszafordítások, fordítások és szerkesztési feladatok, melyek úgy tárgyra, valamint az egyes kifejezésekre nézve szintén a tárgyalt olvasmányokra támaszkodnak. S ez igen fontos körülmény, mert csak így várhatjuk, hogy a magyar tanuló sikeresen oldja meg a feladatot.

Teljesen új s eddig egyetlen egy tankönyvben sem található dolog a nyelvtani feladatok, melyek a magyar és német nyelv közt lévő eltérések feltüntetésére, illetőleg begyakorlására valók. Nemkülönben értékesek a prepoziciók átvitt értelemben való használatát feltüntető gyakorlatok. (Kár, hogy e gyakorlatok és jegyzetek nincsenek rendszerbe szedve; vagy legalább is a tartalomjegyzéknek kellene e részek feltalálására utalnia.)

Ha még felemlítjük, hogy minden olvasmányhoz szinonim szócsoportok találhatók, bátran mondhatjuk, hogy e könyv a német nyelvtanítást minden oldalról felkarolja.

A költeményeknek rövid tartalma is közölve van; a tartalmakat a tanuló könnyen megtanulhatja. Fel van továbbá tüntetve az egyes versek ritmusa, a verstani sajátságok stb.

Annak idején kartársaim szives figyelmébe ajánlottam a szerzők előbbi köteteit; jelen könyvüket is jó lélekkel merem ajánlani.

(Pécs.) *Révai Sándor dr.*

Beérkezett könyvek.

Szt. Norbert, Gemap ura, a premontrei kanonok-rend alapítója és Magdeburg érseke. Életrajz. Írta *Zak Alfonz*, fordította és átdolgozta *Novotny S. Alfonz*, jászói prém. kanonok, főgimn. igazgató. Nagyvárad, 1905. Ára 2 K. (Csinos kiállítású könyv, mely a kath. ifjúságnak ajánlható).

Stampfel-féle Tudományos Zsebkönyvtár 173. sz. *Fejés* Áron. A magyar helyesírás szabályai, ára 60 fill. Stampfel-féle könyvkiadóhivatal (Révai Testv. irod. intézet r. t.)

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem csupán sorszámára hivatkozhassanak.)

Felelet a 3. kérdésre. Az 1896. évi XXVI. t.-c. 83. §.-a az állami tisztviselők nyugdíjigényeiből származó vitás ügyeket a közigazgatási bírósághoz utalja; az 1894. évi XXVII. t.-c. 2. §-ából pedig önként következik, hogy a nem állami tanárok vitás nyugdíjigényeinek elbírálására csak ugyanazon fórum lehet illetékes; a kérdező kartárs tehát, ha nyugdíjának kiszabásakor megrövidíttetnék, e bírósághoz fordulhat mint véglegesen döntő fórumhoz, de majdan csak akkor, ha nyugdíjazva lesz s nyugdíja véglegesen meg van állapítva. Előbb panaszra sem oka, sem joga nincsen. Azonban, fájdalom, panasza teljesen eredménytelen lesz e legfőbb bíróságnál is, mert a kérdéses hét év beszámítására semmiféle jogigénye nincsen s tévedése abban rejlik, hogy hiszi, miszerint ha állami tisztviselő volna, e hét évből legalább hat beszámíttatnék szolgálati idejébe.

Ha állami tanárnak volna jogigénye e szolgálati idő beszámítására, akkor az 1894. évi XXVII. t.-c. fentidézett §-a értelmében kétségtelen jogigénye van rá a nem állami tanárnak is.

Állami tanárnak azonban e hét szolgálati évből sem hat, sem egy év, de egyetlen nap sem számíttatnék be, és a törvény értelmében nem is számítható be és pedig az 1885. évi XI. t.-c. 7. §-ának azon intézkedése folytán, mely a beszámítható szolgálatot folytonosságától teszi feltétlenül és első sorban függővé.

A szolgálati folytonosságtól a miniszter bármi mérvű jóindulat mellett sem tekinthet el, mert a minisztert is kötelezi a törvény s őt ellenőrzi az állami számvevőszék és a törvényhozás. De még a minisztertanács sem teljesíthetné a felszólaló kartárs kívánságát, azonban megtehetné azt a magyar minisztertanács előterjesztésére mint kivételes kegyelmi tényt a király.

Az 1883. évi XXX. t.-c. 34. §-ának e kérdéshez semmi köze, de még ha volna is, az 1885. évi törvény mint újabb keletű, hatályon kívül helyezi a régibb törvénynek vele esetleg ellentétes intézkedését. Felszólaló ügye támogatására idézi még az 1885. évi XI. t.-c. 9. §-át, de sajnos, kihagyással s épen e kihagyáson fordul meg a dolog.

A felszólaló kartárs úr ugyanis e kihagyás folytán azonosítja a »tényleges szolgálaton kívüli« kifejezést a szolgálat megszakításának fogalmával, ámde ez két teljesen különböző dolog.

A »tényleges szolgálatnélküli állapot« az, ha én állami alkalmazott létemre hosszabb vagy rövidebb idei szabadságot kapok, tehát tényleges szolgálatot ideiglenesen nem teljesítek, vagy ha rendelkezési állapotba jutok, azaz például az általam eddig betöltött állás beszüntetése esetén egyidőre alkalmazás nélkül maradok. Nyugdíjaztatásomkor ily állapotban töltött egy év szolgálati időmbe beszámítható, de egy évet meghaladó ilyen állapotban töltött idő szolgálati

éveim számából levonásba hozandó. Hivatalos minőségem ez idő alatt nem szünt volt meg, fizetésemet is élveztem, de hivatalos teendőt, talán nagyon kedvem ellenére, ez idő alatt nem teljesíthettem. Ezt mondja a törvény tényleges szolgálaton kívüli viszonynak s ebből számítható be a szolgálati időbe egy év, de több ez esetben sem.

Azonban ha én állami alkalmazott létemre ma állomásomról lemondok és egy fél év múlva, vagy akár csak 24 órával lemondásom után újra kineveznek állami szolgálatba, úgy előbbi szolgálati éveimet visszavonhatatlanul elvesztettem s beszámításuk már csak királyi kegyelem útján lehetséges. Ez a törvény s ennek felel meg tényleg a gyakorlat is.

Erre azért tértem ki részletesebben, mert a dolognak van gyakorlati jelentősége is, például midőn nem állami tanár állami szolgálatba lép. Ez esetben fontos, hogy régibb szolgálatából való elbocsáttatásának okmánya későbbi keletű legyen, mint új állásában való eskütételi, vagy legalább kinevezési okmánya.

Ha a kérdező kartársat már most megnyugtatja az, hogy hasonló esetben állami tanárnak szolgálati idejébe a legmesszebb menő miniszteri jóakarat mellett sem volna a hét évből egy árva nap is beszámítható, úgy teljesen megnyugodhatik sorsában. Nem lehet, mert a törvény tiltja. És ugyanazon törvény kötelezi a nem állami tanárok nyugdíjügyeit intéző vegyes bizottságot is, melyet különben fiskális szűkkeblüséggel vádolni egyáltalán nem lehet. *R.*

Szerkesztői üzenetek.

Szegedi kollega arról panaszkodik, hogy az utolsó soron kívüli előléptetéseknél a fővárosiaknak túlságosan kedveztek a vidékiek rovására. Egy tekintet az utolsó (1904 : XII. 31. lezárt) Rangsorozatra arról győz meg, hogy e panasz nem egészen jogosult, mert mint látjuk, az öt soron kívül előlépett tanár között a 36. és 39. számú — összesen kettő — fővárosi, az 57., 66. és 220. számú — összesen három — vidéki. Amint látja Kollega Úr, a *két* fővárosi kartárs rangszámánál fogva sokkal közelebb állott az előlépéshez, mint a *három* vidéki, mely arány tekintetbe vételénél nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a 36. számú fővárosi kollega, ha az előléptetés sorban történik, úgy is bejut a VIII. díjosztályba. Nem akarjuk a soron kívüli előléptetést mentegetni, mert tudjuk, hogy a mekkora örömet szerez a 2—3 beati possidentesnek, épen annyi, sőt több keserűséget okoz a számos mellőzöttnek; már pedig a föladatát kellően teljesítő iskolának nagyobb ellensége nincs az elkeseredett tanárnál.

Győri kartárs panasza, ép úgy, mint a szegedié, közelről érinti a miniszteri felelősség elvét, mert az előléptetés, kinevezés és áthelyezés a miniszter diskrecionális jogához tartozik. Nem lehetünk azzal a móddal, mellyel e jogot gyakorolják, annyira megelégedve, hogy nyiltan ki ne mondjuk, hogy a fiatal kandidátusoknak Budapestre való sürü kinevezésében az érdemes, gyakran arra szoruló idősebb tanároknak sérelmét látjuk. Jól mondja Kollega Úr, hogy olyan ifjaknak *a legtöbb esetben* fiatalságukon és »szerencséjükön« kívül egyéb jogcímük nincs, mely őket arra képesítené, hogy pl. egyetemet látogató fiukkal megáldott idősebb tanárok elől az utat elzárják. Igaz az is, hogy ifjú tanárok egy-két évig Budapesten próbaévet s ugyanannyi helyettes évet — vagy egészben véve még kevesebbet — szolgálnak s így egy rendes tanszéket »kibőjtölnek«. Mennyiben szokott ez

pályázathirdetés mellőzésével történni, nem tudom. Kivánatos, hogy illetékes helyen teljes tudatára ébredjenek annak, hogy a vidéki magyar társadalmi életnek hívebb, *önzetlenebb* munkásai nincsenek a tanároknál, és mivel a mi munkásságunkért rendjel és rang nem szokott járni, óhajtandó volna, hogy ezek az önzetlen férfiai a magyar közéletnek legalább a fővárosba helyezés *problematikus* előléptetésében részesüljenek, ha érdekük is így kívánja.

Tisztelt munkatársainkat kérjük, sziveskedjenek dolgozataik közlését illetőleg türelemmel lenni, mert folyóiratunk megszabott terjedelme nem áll arányban a szerkesztő akaratával. *Szerk.*

Sajtóhiba. Múlt számunkban, a 432. lapnak felülről 12-ik sorában az *e* mutatónévmás helyett *a* névelő olvasandó (tehát *a* kormánytól).

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1905. november 11-től az 1906. január 19-ig tagdíjat fizettek:

1895/6-ra és 1896/7-re: Balog Ármin.

1899/900-ra: Bartos Fülöp, dr. Layer Antal (még 2 K), dr. Vajda Gyula (Trencsén) (még 5·50).

1900/1-re: Dr. Layer Antal (2 K), Székely Salamon, dr. Vajda Gyula (Trencsén).

1901/2-re: Dr. Jármy József (II.).

1902/3-ra: Dr. Jármy József (I.), dr. Márffy Oszkár, Volenszky Gyula, dr. Zolnai Gyula.

1903/4-re: Hausner Ignác (még 6 K), dr. Kiss Károly, Laczkó Károly (II.), Sándor V. (2 K), Szabó Péter, Szőke József (még 5 K), Volenszky Gyula.

1904/5-re: Alt Henrik (II.), Ecsedi Jenő (I.), Falvay Antal, Feczkó János, Ferenczy István (még 2 K), Geday József (még 1·50), Hausner Ignác, Kohányi Gyula (I.), Krause Jenő (II.), Lomoschitz József (I.), Niernsee József, dr. Schilling Lajos, dr. Schmidt Mariska, Szele Róbert, Szőke József (3 K), Versényi György (II.), Wiesinger Károly (II.).

1905/6-ra: Dr. Alexander Bernát, Andor Tivadar, Arany Dániel, Aranyosi Miksa, Ábrai Lajos, Ágotha Imre, dr. Barabás Ábel (I.), Barcsa János, Bartoniek Géza, Bauer Mihály, Bán K. Aladár (II.), Beczner Frigyes, Benda Jenő, Biela Mária, dr. Bleyer Jakab, Bodor István, dr. Brenndörfer János, Budaker G. Károly, dr. Cserey Adolf, dr. Csernátony Gyula, Csizik Gyula, De Gerando Antonina, dr. Dittrich Vilmos, dr. Domanovszky Sándor, Domokos Jenő (I.), Duda János, Dujnovits Zsigmond, Eberling József, dr. Endrei Gerzson, Faragó Andor (még 6 K), dr. Farkas Gyula, Farkas János, Fazekas Sándor, Fekete Gábor, Ferenczy István (I.), dr. Fialovszky Lajos, Francsics Norbert, Franzen Alajos, Frecskay János, Fröhlich Károly (I.), dr. Fürst Aladár (II.), Gaal Mózes, dr. Garda Samu, Gáspár Károly, Geday József (7·50), Gellért Jenő, dr. Geréb József, Gerő Vilmos (I.), Gohl Ödön, R. F. Görög Gyula, Greguss Imre, Grosz Ferenc, Grünwald István, dr. Habán Mihály (5 K), Halász Náthán, Halmos Béla, Hamrák Béla, dr. Hankó Vilmos, dr. Haraszti Gyula, Hegedüs Károly, dr. Heinrich Gusztáv, Heinrich Józsa, Hettlinger József, dr. Hornyánszky Gyula, Hornyánszky Viktor, dr. Horvay Róbert, Jablonszky János, Janny László, dr. Jászai Rezső, Ignátz Ernő (I.), dr. Imre Lajos, Karai Sándor, dr. Kardos Albert (I.), dr. Kardos Celesztin, dr. Kassai Gusztáv, Kassai Nándor, dr. Kein Felix, dr. Kellemen Károly, dr. Kemény Ferenc, Király Ernő, Kiss E. János, Kiss Gábor, Klein Pál, Kmetykó János, dr. Koch Antal, dr. Kossutány Ignácz, Körösi Sándor, Krause Jenő, dr. Krenner József, Kroller Miksa (még 6 K), Kubacska András, Kulcsár Endre, dr. Kúnfi Zsigmond (I.), dr. Laky Mátyás, Lasz Samu (II.), Leszczynszky Kornél, dr. Lévay Ede, dr. Lúcz Ignác, Lukácsi György, Madzsar Gusztáv, Magdics Gáspár, Mari-

kovszky Menyhért, Marsits Rozina, Márton Sándor, Matics M. András (I.), dr. Mágocsi D. Sándor, dr. Málnai Mihály, dr. Márki Sándor, Márton Jakab, Mészáros Ferenc, dr. Mika Sándor, Miklós Elemér, dr. Miklós Ferenc, Mikola Sándor, Mittelmann Nándor, dr. Moczár József (2 K), Molecz Béla, Molnár János (Székesfehérvár), Molnár Kálmán, Molnár Sándor, Moravcsik Géza, Morelli Gusztáv, dr. Munkácsi Bernát, dr. Nagy Zsigmond, Oberst József (I.), Orosz Alajos, Orth Miklós (I.), dr. Ottó József, dr. Peczkó Ernő, dr. Pecz Vilmos, Pfeiffer János (Temesvár), Pintér Pál, Pogány Kornél, dr. Privorszky Alajos, Rácz László, Ravasz Árpád, Rákos Adolf, Reibner Márton, Reimlinger Gyula, dr. Riedl Frigyes, dr. Rigler Gusztáv, Rittinger Antal, Róna Zsigmond, Rubner Adolf, Saly Sándor (I.), dr. Schenek István, Schill Fülöp (I.), dr. Schneller István, dr. Schönvitzky Bertalan, Schuch József, Schuszter Alfréd, dr. Sebők Imre, Simkó József, Sinka Sándor, Skrobánek Péter, Spitkó Lajos, dr. Steiner Simon (I.), Stéberl Ernő (I.), Steinmayer János, Straubert Ödön, S. Szabó József, Szabó Gábor, Szavkay Ede, dr. Szántó Sámuel, Szele Róbert, dr. Szende Gyula, Szepesi Géza, dr. Szerelemhegyi Tivadar (II.), Szerényi Géza, Szigethy Lajos, Szilágyi Sándor, dr. Szily Kálmán, dr. Szinnyei József, Szölgyémy Ferenc, Szuchy Endre, dr. Szűts István, dr. Terner Adolf, Téglás Gábor, Téri Tózsef, Themák Ede (I.), dr. Tolnai Lajos, Torday Lajos (I.), Tőkés Lajos (I.), Török Péter, Ujházy László (I.), Ullmanek Gyula, Unger Barnabás, dr. Vajda Gyula (Kolozsvár), Vajda Károly, Vargha Ferenc (Debrecen), Vas Károly, dr. Várdai Béla, Várkonyi Zsigmond (I.), Verő Adolf (I.), Virág Oszkár, Virkler Endre, Vittkó József, Vizy Lénárt, Vozáry Miksa, Wiesinger Károly, Wodianer Arthur, Wolfner József, Zambra Péter, dr. Zipser Jakab.

1906/7-re: dr. Klug Lipót, Mokos Gyula, Zalai Mihály.

1907/8-ra: Sipos András.

Előfizettek:

1905/6-ra: bajai áll. tanítóképző, bajai főgimnázium, baróthi áll. polg. isk., besztercebányai áll. f. leányisk., bonyhádi ev. gimnázium, budapesti VI. ker. főgimn., csurgói ev. ref. főgimn. (még 6 K), ceglédi áll. főgimn., deési áll. főgimn., gyulafehérvári r. k. főgimn., homonnai f. keresk. isk. (II.), jászberényi állami főgimn., karcagi ev. ref. gimn., kassai főgimn., kassai főreálisk, képviselőház könyvtára, Kilián Frigyes, kiskunfélegyházai gimn. kolozsvári ev ref. főgimn., komáromi gimn., kőszegi gimn., Malatinszky Gyula (I.), m.-szigeti r. k. gimn., medgyesi főgimn., miskolczi ev. ref. főgimn., nagyenyedi Bethlen-főiskola, nagykanizsai polg. fiúisk., orosházai polg. isk., pancsovai főgimn., pannonhalmi főapátság, pannonhalmi növendékpapság, privigyei gimn., rózsahegyi főgimn., rozsnyói kath. főgimn., Schönberger Márton (I.), sepsiszentgyörgyi Mikó-koll., szatmári ev. ref. főgimn., szászvárosi Kún-koll., szentesi főgimn., szentgothárdi gimn., sz.-fehérvári főgimn., szombathelyi polg. fiúisk., szombathelyi pr. főgimn., temesvári f. keresk. isk., trsztenai gimn., zalaegerszegi felső keresk. isk., zalaegerszegi főgimn.

1906/7-re: budapesti ciszt. tanárképző, csurgói főgimn. (2 K), rimaszombati főgimn., zirci apátság.

Budapest, 1906. január 19.

(I.) = I. félév. *Müller József,*

(II.) = II. félév. egyesületi pénztáros, (II. ker., Áldás-u. 4.).

Tartalom: *Krónika:* Emlékeztető. Tisztelgés. Kinevezés. Véglegesítés. Stiklik. *kf.*-től. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A középiskola reformja. *V.*-től. — *Egyesületi élet:* Igazgatósági ülés. Köri tudósítások. (Kolozsvári, budapesti kör.) — *Könyvek és Lapok:* Dénes Lajos és Roboz Andor: Magyar nyelvtan. —*yi.*-től. Hirn Lajos és Paulay Ödön: Német retorikai és poetikai olvasókönyv. *Révai* Sándor dr.-tól. Beérkezett könyvek. — *Kérdések és Üzenetek.* — Tagdíjfizetések és előfizetések jegyzéke. *Müller* Józseftől.

Most jelent meg az ATHENAEUM r.-t.-nál és minden könyvkereskedésben kapható:

RALPH WALDO TRINE

HARMÓNIA A MINDENSÉGGEL.

Angolból fordította: RÉVÉSZ PAULA.

MOTTO: *Magad vagy az oka mindennek, ami veled életedben történik. Ha benső erőid teljes tudatára ébredtél, akkor életedet teljes harmóniába hozhatod akaratoddal.*

A szép kiállitású, csinos vászonkötésű könyv ára **3** kor. **50** fill.

UJDONSÁG! * Most jelent meg az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában

A MŰVÉSZET KIS TÜKRE

Irta **REINACH SALAMON**

Fordította és a magyar művészet adataival kiegészitette

DR. LÁZÁR BÉLA

Ára csinos vászonkötésben **5** K. Elegáns, egész bőrkötésben **7** K. Tanároknak, **saját könyvtáruk** számára ezen mű **vászonkötésü** példányát **3** K-ért. **bőrkötésü példányát 4 korona 50 fillérért** szállitja a kiadóhivatal közvetlen megrendelés esetén.

Kapható minden könyvkereskedésben, valamint az Athenaeum részvénytársulat könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-ut 54.)

AZ ATHENAEUM ZSEBSZÓTÁRAI:

Magyar és Német Zsebszótár. Tekintettel a két nyelv szólásaira. 5-ik kiadás. I. rész: **Német-Magyar.** II. rész: **Magyar-Német.** Szerkesztette *Kelemen (Wolff) Béla.* Minden rész külön, csinos vászonkötésben **2** kor. A két rész erős félbőrkötésben ... ... **4** kor.

Latin és Magyar Zsebszótár. I. rész: **Latin-Magyar.** II. rész: **Magyar-Latin.** Szerkesztette *Schmidt József.* Minden rész külön, tartós vászonkötésben **2** kor. A két rész erős félbőrkötésben ... ... **4** kor.

Ennek kiegészitéseül szolgál a

Latin Tulajdonnevek Tára. Szerk. *Schmidt József.* — Ára csinos vászonk. **30** fill.

Francia és Magyar Zsebszótár. I. rész: **Francia-Magyar.** II. rész: **Magyar-Francia.** Szerk. *Ujváry Béla.* Minden rész külön, csinos vászonkötésben **2** kor. A két rész egy erős félbőrköt. **4** kor.

Horvát-Magyar és Magyar-Horvát Szótár.

Szrkesztette *Margalits Ede.* Ára csinos vászonkötésben ... ... **2** kor.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 18. szám. 1906. február 4.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
DR SZÉKELY ISTVÁN
IX. ker., Ferenc-körút 12.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

GYULAI PÁL.

A nyolcvanéves *Gyulai* Pál ünneplésében részt vesz úgy kötelessége, mint szive szerint Magyarország tanársága is, mely testület körülbelül azonos Gyulai tanítványainak körével. Költői, kritikusi és tanári egyénisége, irodalomtörténeti jelentőségében, egyszersmind a magyar iskolának adatott kincs is.

Hálásak vagyunk költészetéért, mely őszinte érzéseknek erős szerkezetekben, egyszerűsége által művészi, magyar hangon való kifejezése. Költészete jelentőségének az iskola szempontjából való méltatása igen hasonlítana annak igazolásához, miért foglalnak népköltészetünk drága kincsei olyan pótolhatlan helyet a magyar tanítás anyagában. Nem egy kitünő költeményét igyekszünk a magyar ifjúság szive értett kincsévé tenni, már a középiskola első évfolyamában. Később novellisztikus munkássága egyes alkotásait is, melyeket általában a kevés, de legjellemzetesebb vonásokból összeállított éles és hü rajz, igaz, érzelmes humor és stílbeli kiválóságuk tesz értékesekké. Prózája ezekben, miként elméleti, kritikai dolgozataiban is világos, határozottan élezett, elmés, fordulatos és magyaros — e tekintetekben példaszerű, ha nem is jelenti a magyar prózát univerzális tökéletességben. Széchenyi és Kemény felülmúlja a hatalmasabb, mélyebb tartalom-adta erőben, Jókai pedig, kit a jelen magyar próza megalkotásának oroszlánrésze illet, az elbeszélés varázsában, szinekben és ragyogásban. Legtökéletesebb értekező prózája. Értekezéseinek, elméleti fejtegetéseinek is művészi formát, stílt ad, nem közönbös kifejezett eszméi, álláspontja iránt; tolla a meggyőződéseért való hevülés, gyakran a megindultság s még többször az ellenfélnek kijáró gúny kifejező eszköze is. Dicsőséges ellenképe e tekintet-

ben a halavány, egyéniség nélküli, eszme- és érzelemszegény, de annál elterjedtebb »tudós«-stílnek.

Hálával adózunk neki nagy részeért annak is, amit irodalmunk nagyjairól mint jellemzést, értékelést tanítunk az iskolában. Irodalomtörténeti vizsgálódásaiban (gyakran emlékbeszédek keretében) első sorban azon íróink jellemképét állapította meg tökéletes igazsággal, kiknek a jellemzés mélysége, valószerüsége, az érzés ereje, a műfaj tisztasága, a szerkesztési architektura a legerősebb oldaluk. Az iskola szempontjából elég *Vörösmarty életrajzának* jelentőségére utalnunk. A képzelet merész nyilatkozásaira gúnnyal támad akkor is, midőn az illuzió bübájos ereje kétségbevonhatlanul ragad bennünket egy géniusznak saját külön (eszthetikai műszóval: *potentialis stílü)* tartományába, hol tüzesebb a nap, dúsabb harmat hull az éjszakákon, az emberi érzések, képességek hatalmasabbá, eszményibbé fejlenek. Jókai teljes értékét sohasem állapíthatjuk meg, ha első sorban a valószerüen jellemző regényírók — Kemény s az angolok — mintájára bíráljuk, miként Schiller drámáinak, az eszményiség ez örök forrásainak teljes értékét sem, a shaksperei dramaturgia szigorú alkalmazásával vagy a képzőművészet körében pl. Michelangelót sem, ha a német-alföldi realistáktól vennők hozzá a mértéket. Jókai kitünő müvei ellen a valószerüség szempontjából emelt kifogások temérdek esetben nem emelkednek *az olvasás alatt*, már pedig művészi szempontból nem valószinütlen az, ami nem sérti az élvező illusióját. E körülmény mindenesetre ráutal Jókai képzeletének szabadabb, mélyebb szempontokból való vizsgálatára, miként ezt Beöthy Zsolt emlékbeszédében Jókai fölött, meg is cselekedte.

Meghatottsággal mondanak neki köszönetet mindazok, kiknek személye szerint is tanáruk volt. Mert igazán tanárunk volt s mi igazán tanítványai. Gazdag, eredeti, nemességével vonzó egyénisége — mint az igazán tartalmas művészembereké rendesen — nem zárkózott el soha tanítványaitól előadásain kívül sem. Azt hiszem, nem sok helyen érezte oly jól, öregen is fiatalnak magát, mint tanítványai ragaszkodó körében. Az egyetem padjain előtte ülve, szemináriumában vele beszélgetve, az ő kiváló egyéniségéből áradt át nevezetes mértékben szivünkbe s lőn ott olthatatlan tűzzé az érzés, mely a honszeretet ikertestvére: a lelkesült, eszményi csüggés irodalmunkon. Gyulai egész pályájának ez az uralkodó alapvonása; Herczeg Ferenc helyesen nevezte ezt benne »az irodalom szerelmé«-nek. Ennek ő oly nemes megtestesülése volt a mult század második felében s maradt az napjainkig, mint a maga korában Kazinczy volt.

Az érdemeit megillető tisztelet és hála igaz átérzésével, tanári egyénisége iránt való örök hálával s e hálánkból fogant legőszintébb jókivánatokkal köszöntjük!

Várdai Béla.

Az egységes középiskola.

(Szaktanácskozmány a kultuszminisztériumban.)

A középiskola legutolsó reformja hivatalosan az új tantervhez kiadott utasításokkal záródnék, s erre következnék a tervezet gyakorlati végrehajtása s mindazon átalakulásoknak lassú folyamata, mely a holt betűből eleven életet teremteni van hivatva. Az iskolának a maga teljességében bele kell törődnie a számára kijelölt új keretekbe, hol szélesebb alapokra kell állania, hol összébb kell húzódnia. A felső struktúra ezen módosulásai az iskola belszervezetében helyenkint feszültségeket, helyenkint lazulásokat hoznak létre, miként az új bútor fájában a száradás, ha azt a bútort a nyirkos raktárból száraz, jól fűtött és szellőztetett szobába helyezik.

A nemzeti alapon reformált tanterv egyik részében még az előzetes munkálatok sem fejeződtek be, hiszen a reáliskolai tantervhez kiadandó utasítások még csak most készülnek; az iskolának még nem volt elegendő alkalma arra, hogy az új berendezkedés gyakorlati értékéről bizonyságot tegyen; már is újabb, az eddigieknél mélyebbre ható átalakulások perspektivája nyilik meg előttünk, amennyiben az iskola életét irányító hatalmak az eddig felszaporodott tapasztalati és elméleti eredményekre támaszkodva döntő lépést szándékoznak tenni az egységes, vagy enyhébben szólva, az egységes jogosítású középiskola felé.

Közlönyünk olvasói előtt fölösleges volna részletesen ismertetni mindazon mozgalmakat, melyek ezen a téren előzőleg végbementek; fölösleges volna azokat az intézkedéseket ismertetni, melyek az időrendben egymást követő két jelszó alapján középiskoláinkat szervezetükben és irányzatukban átalakítva, mai, még befejezetlen állapotukba hozták.

Dr. Lukács György vallás- és közoktatásügyi miniszter talán tájékozódás céljából, vagy azért, mert az elődeitől felhalmozott anyagot, s az utolsó tíz év óta szerzett tapasztalatokat elegendőknek tartja egy elhatározó lépés megtételére, *dr. Finászy Ernő* egyetemi tanárt, a közokt. tanács elnökét megbízta egy, a középiskolák szervezetének az egységes jogosítás alapján álló átalakítást célzó reform-javaslat kidolgozásával, s ennek tárgyalására folyó évi január 16-án kelt 297. eln. sz. rendeletével szaktanácskozmányt hívott össze, mely az ő elnöklete alatt január 29., 30. és 31. napjain a kérdéses tervezetet alapos megvitatás alá vette. Erről a tanácskozmányról, az annak kapcsán felmerült vezető eszmékről és elméleti eredményeiről tudomásom szerint Közlönyünk olvasói nemsokára teljes részletességgel tudomást szerezhetnek a tanácskozás teljes egészéről, amennyiben jegyzőkönyvei Közlönyünk útján, tehát a legtermészetesebb módon fognak a nagy nyilvánosság elé terjesztetni.

Nagyon becsesek azok a tanulságok, melyek a tárgyalás anyagából egyelőre levonhatók.

Kétségtelen, hogy a középiskola reformálásának kérdését a tanácskozmány résztvevői nem tartották *időszerűnek*. A zilált politikai viszonyok, a társadalomnak felzaklatottsága adják ennek a véleménynek a külső keretet, mely bizonyára elég nyomós okokat rejt magában. De sokkal határozottabban rámutattak arra, hogy belső okok miatt sem időszerű a kérdés; mert rohamos reformlépések kizökkentik az iskolát rendes kerékvágásából, munkáját felületessé, izgatottá s így meddővé teszik.

Általános volt az a vélemény, hogy a gimnáziumnak görögpótló tárgyakkal való komplikálása a legszerencsétlenebb lépések közé tartozik, melyeket tanügyi téren valaha megtettek. De meg ennek orvoslása sem elég ok arra, hogy az iskolák mai rendje gyökeresen és a közel jövőben felforgattassék.

Ugyancsak általános volt az a nézet, hogy az egységes középiskola a lehetetlenségek közé tartozik, fantóm, üres jelszó. Korunk oly irányban halad, társadalmunk oda fejlődik, hogy az iskolának sok irányban való differenciálódása válik mellőzhetetlen követelménnyé.

A tárgyalások során nyilvánvalóvá vált az is, hogy iskoláink bajai, leszámítva a tanárképzés és a módszer tekintetében észlelhető hiányokat nagyrészt az iskolán kívül álló okokra vezethetők vissza. Ilyen okok: a miniszteri törvény, a zsufoltság, a territoriális elhelyezés hibái, a szakiskolák hibája stb. Ezeken sürgősen kell segíteni, s ez a segítés épenséggel nem fogja az iskolák rendjét megzavarni.

Az egységes jogosítás kérdése szoros kapcsolatban áll egyrészt az egységes középiskola eszméjével, másrészt a felsőbb oktatással. Ezt a kérdést csak igen magas szempontból, lehetőleg széles látókör alapján lehet a megoldáshoz közelebb vinni s ez a kérdés oktatásügyünk egészét fogja érinteni.

Kevés szó esett a polgári iskoláról, bár ennek szervezése szoros kapcsolatban áll a középiskolák minden kérdésével. Minden esetre hallatlan dolog, hogy a polgári iskola, mely már keletkezése idejében az akkori reáliskola mellett megbocsáthatatlan tanügyi luxusnak bizonyult, a reáliskolák kifejlesztése óta egy lépést sem tett előre, sem tantervi, sem szervezeti tekintetben; sőt ma sem mozdul, mikor a miniszteri törvény már majdnem minden jogosítást megvont tőle, s az iskola csupán az ifjúságot abban támogathatja, hogy osztályait végigjárva, élemedettebb korra tegyen szert.

Nem történt részletesebb változás a leányoktatás terén sem; már pedig igen kívánatos lett volna a nézeteket ebben az irányban is tisztázni. Hiszen itt is találkozunk a jogosítás kérdésével; mert egyenlő jogosítást biztosítunk két, a tanulók neme szerint különböző iskolának, holott tanterveik lényegesen eltérőek. Kérdés marad az is, hogy ha a leánygimnáziumok növendékei 4 évi tanulás mellett oly kitünő előmenetelt tanusítanak a latin nyelvben, melyhez foghatót a fiúk iskolái nem

mutathatnak föl, miért nem állítunk föl leányreáliskolákat is, hogy azok még könnyebb szerrel győzhessék le a fiúk reáliskoláit. A lányok középiskolai oktatásának nagy és fontos horderejét az értekezletnek nem kellett volna észrevétlenül hagynia.

Igen időszerünek tartom az értekezletet abból a szempontból, hogy mintegy feleletül szolgáljon azon tárgyalásokra, melyeket a művelt társadalomnak az iskolaügy iránt érdeklődő tagjai, bizonyára az iskolaügy érdekében a közel múltban folytattak. Általában örvendetes jelenségnek kell tartanunk, ha nálunk a művelt társadalom kezd közintézményeink iránt érdeklődni, hiszen ezt régebben nem tapasztaltuk. De az olyan érdeklődést, mely minden fennálló rendet felforgatni, az évszázados tanulságok eredményeit az iskolából kiküszöbölni, s az iskolát a naponként változó jelszavak uralma alá hajtani törekszik, mely jogot akar biztosítani egész társadalmi köröknek, társulatoknak és humanitárius célzatú egyesületeknek (antialkoholisták, állatvédők, vegetáriánusok stb.) az iskola ügyeibe való döntő beavatkozásra, köszönettel vissza kell utasítanunk. Ezt a visszautasítást a szaktanácskozmány részéről méltóan és méltó helyről megkapták.

Kevés szó esett a nemzeti szempontokról is, holott a legújabb középiskolai reform ezen a csapáson indíttatott meg. Nem annyiban vélem ezt a tanácskormány mulasztásának, mintha nem lett volna elegendő alkalmunk az iskola magyarságáról a lelkesedés meleg érzetével telt nyilatkozatokat hallanunk, hanem abból a szempontból, vajjon nem kellene-e sajátos viszonyaink közt a régi és nemzetellenes privilégiumokkal szembeszállani, nem kellene-e magunkat az idegen kultúra befolyása alól erélyesebben felszabadítani, nem kellene-e középiskoláinkat eredetibb, magyarabb szempontok befolyása alá helyezni. Utolsó iskolai reformunk egy lényeges irányát abban látom, hogy a magyar iskolák hazafiasabbá tételére szorítkozott, tehát nézetem szerint Athénbe vitt baglyokat. Sokkal nagyobb hasznát láttam volna annak, ha a román, a szerb és különösen a szász középiskolákra vetette volna magát lelkesedésének egész súlyával. Távol áll tőlem a nemzetiségek elnyomatásának gondolata; de azt hiszem, hogy ennek a nemzetnek jogában áll ma már Szent Istvánnak akkoriban talán helyes, de 900 esztendő óta már valóban idejét múlt kormányzati elvét sutba dobni.

Végül elismerésemet kell kifejeznem a tanügyi kormányzattal szemben azért, hogy módot nyujtott, s a következőkben még behatóbban módot fog nyujtani az iskola embereivel való érintkezésre, s valóban honorálnunk kell azt a törekvést, hogy ezen érintkezéstől reméli az iskolaügy előbbre vitelét. Ezen az értekezleten minden résztvevő szabadon elmondhatta véleményét, nem volt feszélyezve egy az első helyről hangoztatott jelszótól, egy már előre is uralkodóvá tett irányzattól. Erről tesz bizonyságot a meghívónak végső passzusa, mely így szól: *Tisztelettel megjegyzem, hogy a mellékelt tervezet csak a tárgyalások meg-*

könnyítése céljából szerzendő tájékozásul akar szolgálni, és a tanácskozásnak semmi irányban sem kíván elébe vágni. Ez biztosította a tanácskozmány részére a gondolatok szabadságát, mellyel — s ez volt a legkedvesebb impresszióm — a tanácskozmány bőségesen élt.

Dr. Bozóky Endre.

Új Rangsor jelent meg, melyet 1905. december 31-én lezártak; »helyesbítésére irányuló felszólalások szolgálati úton 1906. március 15-ig terjesztendők fel«.

E rangsor is mutatja a mi pályánk anyagi sivárságát egész valójában. Van ugyanis 392 tanár a IX. díjosztályban (182 a 2900, 209 a 2600 koronás fokon, a 183. sz. lőcsei főreáliskolai kartárs 2400 [?] (koronával), a VIII. osztályban van 401 tanár és igazgató (ebből 165 a 4000 koronás fokon, 236 pedig 3600 koronával). A Rangsor nyilván *sajtóhibából* (45. lap) 8 igazgatót tanárnak tüntet fel, közöttük a zsolnait, ki 1896. június 23-án »neveztetett ki a jelenlegi fizetési osztályba«, a szegedi pláne 1893. december 31-én.[1] A VII. fizetési osztályba *összesen* 40 igazgató és gyakorló iskolai tanár tartozik, vagyis az egész létszámnak mintegy 5%-a. A VI. fizetési osztályba sorolt 12 főigazgató között az eddigi úzusnak megfelelőleg, hárman, a sok iskolát fenntartó szerzetes-rendekhez tartoznak, ketten pedig a két protestáns felekezethez. Eszerint az olimpusi magasságban lebegő VI. díjosztályt összesen 7 középiskolai tanár remélheti. Hogy ez hány %, nem tudom, mert már elfelejtettem logaritmussal bánni.

Lehetetlen hallgatással mellőzni, hogy a Rangsor még mindig tud olyan iskolákról, melyeknek tanárai 400 korona lakbért kapnak. Hogy 200 forintból hol lakhatik egy középiskolai tanár rangjának megfelelőleg a XX. századi Magyarországon, azt a középiskolával rendelkező várost szeretnők ismerni.

E szomorú képpel kapcsolatban rá kell mutatnunk arra a körülményre, hogy az utolsó egy-két évtized mindenféle szakirányú iskolát fejlesztett, melynek tanerői nem ritkán a középiskolai oklevélnél kisebb képesítéssel a gimnáziumi és reáliskolai tanárok elé vágnak. Távol áll minden jóízlésű embertől bármely iskolánál működő egyén jól megérdemelt jövedelmét sokalni, azonban résen kell állnunk nekünk is, hogy akkor, amidőn a végleges fizetésrendezés ideje érkezik, 1500 tagot számláló egyesületünk kellően hangsúlyozhassa igazainkat. Ezek pedig abban csúcsosodnak ki, hogy 1. adják meg a középiskolai oklevélnek a megillető tiszteletet, 2. az egyetemeket és velük szorosan egyenlő rangú intézeteket meg művészi skolákat leszámítva, ne legyen iskola, melynek igazgatói és tanárai nagyobb fizetést élvez-

[1] Konstatálom, hogy ilyen dátummal egy igazgató sincs sem a felsőbb leányiskolák, sem a felső kereskedelmi, de még a preparandiai igazgatók és igazgat*ónők* között sem!

nek a mi iskoláink igazgatóinál és tanárainál, mert épen mi vagyunk azok, kikre a nemzet majdan vezető osztályának irányítását és oktatását bízták.

Ideiglenes rendes tanárok. *Lukács* György vallás- és közoktatásügyi miniszter megszüntette azt az eddig fönnállott rendszert, mely szerint a helyettesként működött középiskolai tanárokat egyelőre ideiglenes minőségben nevezik ki. Minthogy ugyanis az a tanár, aki már mint helyettes működött, ez idő alatt képességeinek, érdemességének kellő tanujelét adhatta, a miniszter nem látja okát annak, hogy rendes tanári kinevezése is csak ideglenes legyen egy darabig; éppen ezért ez az ideiglenes kinevezés, mint rendszer, jövőre meg fog szünni és legfölebb csak egyes megokolt esetekben, kivételesen fog megtörténni. (Az 1883. évi XXX. t.-c. ideiglenes rendes tanárokat nem ismer, hanem világosan mondja, hogy a tanár életfogytiglan kinevezett állami tisztviselő. Eszerint itt egy régi abúzus megszüntetéséről van szó. A helyettes tanárok »alkalmazása« ezentúl is megmarad, mert ezen visszás intézményen csak törvényváltoztatás segíthet. Szerk.)

Kitüntetés. A király dr. *Wagner* Lajos, pozsonyi állami főreáliskolai és *Kövesdi* Ignác aradi királyi főgimnáziumi rendes tanárnak végleges nyugalombahelyezésük alkalmából a középiskolai igazgatói címet adományozta.

Véglegesítések. A m. kir. vallás- és közokt. miniszter *Bagossy* Bertalan szatmárnémeti és *Krausz* Vilmos pozsonyi kir. kath. főgimnáziumi, *Hajtai* Ferenc és *Deák* Ferenc jászberényi, dr. *Madzsar* Imre budapesti I. ker. áll. főgimnáziumi ideiglenes minőségű rendes tanárokat rendes tanári minőségükben és *Szatkai* Mór szentesi áll. főgimnáziumi tornatanítót rendes tornatanítói minőségében véglegesen megerősítette.

A következő gyászjelentést vettük: A lőcsei kir. kath. főgimnázium tanári kara gyászoló fájdalommal jelenti, hogy őszintén szeretett kartársa *Gyulaffy József* úr, főgimnáziumi rendes hittanár, szepesi egyházmegyei áldozópap, főgimnáziumi hitszónok, az »Angyalok királynéjá«-ról nevezett főgimnáziumi templom gondnoka, a főgimnáziumi Deákasztal pénztárosa, Szepesvármegye törvényhatósági bizottságának tagja az 1906-ik év január hava 23. napján esti 7 órakor, életének 60-ik, áldozópapságának 35-ik, középiskolai működése 33-ik s helybeli tanárságának 25-ik évében, súlyos szenvedés után Lőcsén elhúnyt. Temetése folyó hó 26-án délelőtt $^1/_2$11 órakor a gyászháznál kezdődik s a nagy templomban tartandó gyászmise után a róm. kath. temetőben fog végbemenni. Nemes hűséggel és önzetlen szeretettel szolgálta egyházát, hazáját, intézetét s igaz hála fogja őrizni áldott emlékét. Béke poraira!

Meghívót kaptunk az *ausztriai német középiskolai tanároknak* a f. évi nagyhéten tartandó gyűlésére, melynek tanácskozásai három nagygyűlésen (Vollversammlung) és több osztályülésen folynak. Több kérdést tűztek ki, melynek tárgya egyrészt az iskolaügy javítása, másrészt a tanárok anyagi helyzete. A részvétel díja 2 korona. Érdekesnek és követésre méltó példának tartjuk, hogy olyan előadásnak, mely

nem igér vitát, 30 percnél hosszabbnak nem szabad lennie; olyan referátum pedig, mely vitára alkalmas, csak 20 percig tarthat. A hozzászólók öt percnél több időt nem kapnak. Nem lehetne ezt a mi közgyűléseinken is meghonosítani?

Válasz a »Stiklik« című közleményre.

Kf. kartársunk fájdalmasan jajdult fel a »Közlöny« 17. számában a tanulóifjúság erkölcsi romlottsága fölött, amelynek mind sűrűbben ismétlődő esetei szerinte »már nem is beszélnek, hanem ország- és világszerte harsogják a nevelés — csődjét.« Nagyon felháborította és elkeserítette őt kivált az a körülmény, hogy egy külföldi lapból vigyorgott feléje ez a kompakt címszó: »Jugendliche Verbrecherbande«, mely alatt a szegedi stikli-kompánia viselt dolgait szellőzteti.

Nem szándékszom vitát provokálni a nevelés csődjéről, bár túlzottnak tartom a magyar ifjúság és nevelés fölött egy szavahihető magyar pedagógus részéről az ily módon világgá kürtölt halálos ítéletet. Szó sincs róla, a gyermekek mai nevelése, kivált a szülői ház, a család részéről elhanyagolt, hiányos és ferde, sok esetben botrányos. Ezt lépten-nyomon tapasztaljuk mi tanárok és nevelők leginkább. Engem azonban ez esetben csak az érdekel közelebbről, hogy a hazai és külföldi lapok épen a szegedi esetből kifolyólag fújják meg a nagy trombitát a nevelés csődjéről, anélkül, hogy hiteles helyről információt szereztek volna maguknak a szegedi eset részleteiről. Sajnos, de tudvalevő dolog, hogy a lapok a szenzációhajhászás viszketegségében szenvednek. Így történt most is. Nagy felháborodással olvastam a lapok közleményeit a szegedi esetről, mielőtt a vizsgálat még befejeződött volna. S mivel láttam, hogy kellő ok és alap nélkül ütik a nagy dobot, kötelességemnek tartottam, hogy az egyik szegedi lap hasábjain a közönség megnyugtatására a kellő mértékre redukáljam a lapok olyatén kürtöléseit, mintha itt valóságos rabló- vagy tolvajbandák alakultak volna a polgárság kifosztogatására. Ezt a közleményemet az érdekelt lapok persze át nem vették, mert akkor elmaradt volna a — szenzáció!

Azóta befejeződött a vizsgálat s én jó lekiismerettel megnyugtathatom *Kf.* kartársunkat, a tanárvilágot és a hazai és külföldi sajtót egyaránt, hogy egy-két komolyabb beszámítás alá vonható kihágást kivéve, amelyeket nem is a stikli-klub közösen vagy közös megállapodásból, hanem csak egy-két tanuló a saját rovására, inkább pajkos könnyelműségből és gyermekies meggondolatlanságból (csak alsóbb osztálybeli tanulókról van szó) követett el, semmi olyan különös, botrányos erkölcsi romlottságról tanuskodó kihágás ki nem derült, amely okot és alkalmat szolgáltathatna arra, hogy ez esetből kifolyólag világgá harsogjuk a magyar ifúság nevelésének csődjét. Hiszen egyetlen egy érdekelt tanulót sem kellett még kizárásra sem ajánlani a miniszteriumnak. Az elkövetett csínyek különben is javarészben a nagy szünnapokban követtettek el.

Kár volt tehát éppen ezen alkalomból a tájékozatlanság ködébe burkoltan tárgyalni az esetet s ezáltal mintegy kompromittálni a szegedi gimnáziumokat, amelyek tanári testületei — jó lélekkel mondhatom — mindenkor kiválóan ügyet vetnek az ifjúság erkölcsi kiképzésére s még nagyobb hiba volt kikürtölni a világ előtt a magyar családi és iskolai nevelés tehetetlenségét. De ha már megtörtént, javaslatot kérünk a bajok elhárítására, tanácsot a családi és iskolai nevelés jó mederbe való terelésére, mert mi sem mondjuk azt, hogy a gyermekek nevelése »rendben van«, vagy olyan, amilyennek lennie kellene, de azon is hiába törjük eszünket, hogyan változtassuk meg a családi nevelést, amelyhez hozzá nem férhetünk. Amennyire befolyásolhatjuk a családi nevelést mi tanárok, addig el is megyünk kötelességünk teljesítésében, de a család jogaiba mélyen be nem nyulhatunk. Bizonyára nagy érdemeket szerezne magának az a pedagógus, aki a családi nevelés ügyét helyesebb irányba terelni képes volna. Az iskolák szivesen járnának kezére.

(Szeged.) *Dr. Kárpáti Károly,*
igazgató.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A középiskolai rendtartázhoz.

I. A félévi osztályozó rendszer egyszerüsítése.

A középiskoláinkban jelenleg dívó félévi osztályozó rendszer még korántsem szabadította fel a tanári testületeket a haszontalan konferenciázás nyügétől. Az úgynevezett intőkonferenciák ezen rendszer mellett is megmaradtak; ez intőkonferenciák megokolt voltához azonban sok szó fér.

A félévi osztályozó rendszer egyszerüsítését célzó javaslatom a következő: Ejtessenek el az osztályozó konferenciákat megelőző intő- vagyis ellenőrző konferenciák. Mindazt az *intést*, amit most rengeteg irnoki munkával végeznek az osztályfőnökök és ugyanilyfajta munkával »nyilvántartatnak« az igazgatók: mindezt a munkát végezzék el szóbelileg a maguk hatáskörében az illető szaktanárok *az osztályban*. Az első félévi értesítő helyettesítse a jelenleg az első félévben kétszer kiadatni szokott intőjegyeket. Ez az első félévi értesítő adassék ki, úgymint most, január végén. Az értesítő kiadása után minden szaktanárnak gondja legyen rá, hogy a tárgyából elégtelen előmenetelü tanulókat a június végén megtartandó második osztályozó konferenciáig még kétszer felszólítsa. A második félévi intőkonferenciák szintén elejthetők. Az osztályfőnökök hatáskörébe tartoznék, arra ügyelni, hogy az elégtelen előmenetelü tanulók a június végén megtartandó második osztályozó konferenciáig egy-egy tárgyból felszólíttassanak. Egy arravaló nyilvántartási jegyzékbe vezessék be az osztályfőnökök (vagy közvetlenül a szaktanárok) ezen kétszeri felszólítások

érdemjegyeit és nyújtsák be e jegyzéket június elejéig az igazgatónak. Ily módon az elbíráló konferenciák száma kettőre apadna. Az évvégi nyilvános vizsgálatok teljes elejtésével június hava a szorgalmi időhöz volna csatolandó és június végén a bizonyítványok a második osztályozó konferencia után kiadatnának.

II. Az előirányzó konferenciák eltörlése.

E konferenciák, melyek első sorban az irodalmi szakok tanáraira rónak teljesen haszontalan irnoki munkát, szintén teljesen elejthetők. Egy-egy intézet állandó tanmenete és bevett szokása s emellett első sorban az Utasítások még a kezdő tanárt is eléggé utbaigazítják a kiválasztandó olvasmányok iránya és az írásbeli dolgozatok tárgya körül. Sokszor meg épen a tanár a nagy fontos hangon stilizált *előirányzattól*, a viszonyok kényszerítő hatása alatt, eltérni kénytelen. *p.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés február 2-án.

A február 2-diki igazgatósági ülés főleg a választmányi ülés tárgyaival foglalkozott; itt külön megemlíthető, hogy az alelnöki és a szerkesztői állásokra, valamint a társszerkesztő alkalmazására vonatkozó javaslatokat maga az egyesület elnöke, Beöthy Zsolt tette meg az igazgatósági ülésen, mely a javaslatokat egyhangú helyesléssel magáévá tette s a választmány elé terjesztésöket elhatározta. Egyik vidéki körnek abbeli kívánságát, hogy a tagdíjakból 30 %-ot vonhasson le saját céljaira, nem találta teljesíthetőnek az igazgatóság, bár a kör okait teljes mértékben méltányolja. A körök részesedése a tagdíjból ugyanis 20 %, az egyesület maga ily módon minden olyan tagtól, aki valamely körnek tagja, csupán 6 kor. 40 fill. évi tagdíjat kap s ez az összeg csak épen hogy elegendő az önköltségekre; épen most pedig a nyomdai viszonyok drágulása miatt a Közlöny nyomdai költségeinek tetemes emelkedése előtt állunk. Az igazgatóság elhatározta, hogy lépéseket tesz a vidéki körök tagjai számára köri ülések alkalmából vasuti kedvezmények engedélyezésének kieszközlése végett. Szomorú érzéssel vette tudomásul az igazgatóság *György* Aladár tagtársunknak, az egyesület régi választmányi tagjának, a roppant munkásságú és nemeslelkű pedagógusnak halálát.

Belépnek az egyesületbe: *Gaskó* Gyula pancsovai állami főgimn. tanár, ajánlja Wigand János, *Hrdina* Hedvig és *Nendtwich* Paula lőcsei áll. felső leányiskolai tanítónők, ajánlja Walther Béla, *Tscheik* Ernő temesvári polg. isk. rajztanár, ajánlja a temesvári kör, *Bócsi* Sándor debreceni ev. ref főgimn. tanár, ajánlja a debreceni kör.

Választmányi ülés február 2-án.

Az adminisztrativ jellegű napirend a rendkivüli választmányi ülésre aránylag kevés tagot hozott össze. Az ülésen *Beöthy* Zsolt elnökölt, a jegyzőkönyvet *Négyesy* László írta, jelen voltak még: *Beke* Manó, *Molnár* Sándor, *Kováts* Antal, *Müller* József, *Pruzsinszky* János, *Morvay* Győző, *Kemény* Ferenc, *Reif* Jakab, *Székely* István, *Balassa* József, *Rados* Ignác, *Lévay* Ede, *Mikola* Sándor, *Miklós* Elemér.

Beöthy Zsolt elnök az ülés megnyitása után előadta, hogy az ülés kitűzött főtárgya az egyesületi Közlöny szerkesztéséről való gondoskodás volna; azonban ez a magában szomorú eset egy másik, az egyesületre nézve szintén szomorú kérdéssel komplikálódott, t. i. az egyesület idősb alelnökének, *Rombauer* Emilnek lemondásával. Felhívta az elnök a főtitkárt, hogy a kettős széküresedésre nézve adja elő az igazgatóság javaslatát.

A főtitkár mindenekelőtt ismertette az egyesület volt szerkesztőjének, *Waldapfel* Jánosnak lemondásakor tett intézkedéseket, melyeket a választmány jóváhagyólag tudomásul vett, s egyhangulag csatlakozott a meleg köszönetéhez és elismeréséhez, melyet jegyzőkönyvi kivonatban a lemondott szerkesztővel már közölt az igazgatóság.

Ezután felolvasta a főtitkár *Rombauer* Emil alelnöknek Beöthy Zsolt elnökhöz intézett lemondó levelét, mely így szól:

Méltóságos Elnök Úr!

Igen tisztelt Barátom!

Nagymérvű hivatalos elfoglaltságom egyrészt, másrészt a törődöttségnek Budapestre való áthelyeztetésem óta napról napra fokozódó érzése, lehetetlenné teszik rám nézve, hogy a tanáregyesületben viselt tisztemnek úgy felelhessek meg, mint ahogyan azt szeretném és ahogyan azt a múltban mindenkor kötelességemnek tekintettem.

Ezen insufficientia érzése egyelőre talán csak egyéni, de nem tartom megengedhetőnek, hogy bevárjam az időt, mikor azt, amit ma magam érzek, mások is látják már; nekem elég az egyéni érzés, hogy magamra nézve levonjam belőle a kötelezettséget, hogy a tisztséget, melyet kartársaim bizalma reám ruházott, letegyem, módot nyujtva az egyesületnek, hogy az nálamnál hivatottabb és munkabíróbb társra ruházza.

Kérlek, légy kegyes a február hó 2-ikára egybehívott választmányi ülésnek, a tanáregyesület alelnöki állásáról való végleges lemondásomat bejelenteni, hogy e gyűlés az alelnöki tisztség újbóli betöltése iránt is intézkedhessék.

A tanügy terén való munkásságomnak legszebb jutalma kartársaim kitüntető bizalma volt, mellyel engem ismételten kitüntettek, midőn a tisztségre megválasztottak, melytől most megválok. Tanügyi pályám emléke sok csalódás, sok eredménytelen fáradozás s végül meglehetősen reménytelen elcsüggedés a jövőre nézve, ha e sok tövisből font koszoruban virág is van, úgy ezek a tanáregyesületben végzett tevékenységemből fakadtak. Ott találkoztam azon kartársakkal,

kik velem együtt eszmék megvalósításán fáradtak, ott merítettem az erőt arra, hogy ennyi ideig is tudtam egy jobb jövő létesítéséért küzdeni, annak megvalósulását remélni.

Hálásan köszönöm ezt az egyletnek, köszönöm az egyesület tagjainak irányomban tanusított bizalmukat, Neked és az igazgatóság tagjainak pedig mindenek előtt köszönöm azt a kitüntető szives barátságot, mely közel tíz évi mindég teljes összhangban való működésünkben nyert kifejezést, s mely az ezen munkásságunkra való visszaemlékezésemet mindenkorra feledhetetlenné teszi reám nézve.

Azzal a szándékkal állok félre, hogy mint közlegény továbbra is munkása maradok egyesületünknek s azon kéréssel búcsuzom a vezetésben eddig betöltött tisztemtől, hogy e minőségemben is őrizzétek meg nekem ti s az egyesület minden tagja azon baráti bizalmat, melynek birását legdrágább kincsemnek tekintettem.

Kiváló nagyrabecsülésem kifejezése mellett maradtam őszinte igaz tisztelőd s mindenkor készséges híved

Budapest, 1906. január hó 29.

Rombauer Emil.

A további teendőkre nézve az igazgatóság a következő előterjesztéssel élt.

Ami a Közlöny szerkesztését illeti, egyrészt azt a fájdalmas tapasztalatot kellett tennünk, hogy a szerkesztő testi és lelki erejét a hetilap szerkesztéséval járó munka túlságosan kihasználja, másrészt pedig át kell látnunk azt, hogy ha a szerkesztést egyetlen ember végzi, a lap rendes megjelenése a szerkesztő legjobb akarata mellett is kockáztatva van; így, ha a hét vége felé, mikor a lapot imprimálni kell, a szerkesztő beteg lesz, vagy sürgős hivatalos teendőkkel (pl. vizsgálatokkal) van elfoglalva, vagy gyorsan feldolgozandó tanügyi esemény adja elő magát, a szerkesztő vagy egyáltalán nem készülhet el a lap összeállításával, vagy olyan erőmegfeszítéssel kell dolgoznia, aminek egészsége adja meg az árát. Amíg a Közlöny havi folyóirat volt, a megjelenés nem volt naphoz kötve s a szerkesztésnek, a lap összeállításának egyszer kellett havonként megtörténnie, nagyobb anyagválasztékból, szélesebb térhatárok közt, kényelmesebb módon. Mi a havi folyóirat szerkesztési viszonyait áthoztuk a hetilapra is, pedig ennek pontos napra kell megjelennie, hétről hétre újra összeállíttatnia, sőt hírszolgálatot is teljesítenie. A munka föltétlen pontos és mégis meg nem erőltető elvégzését biztosítani szükséges. Evégből elodázhatatlan teendő, a szerkesztő rendelkezésére egy munkaerőt állítani, s e célra az évi költségvetésben 400 koronányi fedezetről gondoskodni. Az igazgatóság őszintén sajnálta is, hogy ilyen gondoskodás előbb nem történt; hiszen, ha a Közlöny szerkesztői tiszteletdíja 20—25 évvel ezelőtt 400 frt volt, s ma is annyi, abban semmi arány sincs, mert a lappal járó munka mindenesetre van kétszerannyi s akkor 400 frt jóval több pénz is volt, mint ma. Az igazgatóság tehát függetlenül a személyi kérdéstől, sőt a személyi kérdést megelőzőleg szükségesnek látja annak elhatározását, hogy egy munkatárs

díjazhatása végett a szerkesztő 800 K tiszteletdíját 400 K-val felemeli az egyesület; a szerkesztő azonban köteles lesz az illető munkatársat bejelenteni az igazgatóságnak, valamint a munkatárs díjazását is.

Az alelnök lemondására nézve az igazgatóság a legnagyobb mértékben méltányolja az alelnök elhatározásának okait, de másrészről át is van hatva annak a tudatától, hogy Rombauer Emil múltjánál és személyiségénél fogva minő erőt, minő erkölcsi és tekintélyi tőkét képviselt az egyesületben s az egyesület érdekét látja abban, ha őt minden áron tisztének megtartására birhatná az egyesület. E célból egy küldöttségnek a választmányi ülésből hozzá küldése kifejezné ugyan a választmány tiszteletét iránta, de nem fejezné ki eléggé azt az erős törekvést, hogy az ő munkaerejét, s mindenkor és minden irányban független egyéniségét az egyesület kormányzatában megtartsuk, és valószínüleg egy rövid látogatás nem érné el a célt. Az igazgatóság tehát azt javasolta, hogy az alelnök lemondását ezuttal ne intézze el a választmány, hanem függessze fel az elintézést a husvéti választmányi ülésig, az igazgatóságot pedig bízza meg, hogy kövessen el mindent a választmány nevében az elnöknek tisztében való megtartására.

Minthogy pedig az alelnöki állás ügye csak a husvéti választmányi ülésen dől el végleg, nehogy kétszer kelljen szavaztatással fárasztani az egyesület tagjait és köreit, továbbá hogy ne menjen a Közlöny szerkesztése minduntalan más kézbe, az igazgatóság azt javasolja, kérje fel a választmány Székely Istvánt, aki a szerkesztést csak nehezen és úgyszólván egyenes ráparancsolásra fogadta el áldozatkészségből: hozza meg ezt az áldozatot az ügynek továbbra is, folytassa a szerkesztést az év végéig; azonban a munkatársat az egyesület már mostantól fogva rendelkezésére bocsátja. (Megjegyzendő itt, hogy Székely István nem volt jelen az igazgatósági ülésnek azon részén, mely az ő megbízásával foglalkozott.)

Ez előterjesztések után az elnök felhívta a választmányt, hogy a javaslatokra nézve nyilvánítsa véleményét. A választmányban a javaslatokra nézve semmiféle véleménykülönbség nem volt; *Kemény* Ferenc szavai szerint valamennyi pontra nézve megfontoltabb és helyesebb megoldást senki sem tudna javasolni. A választmány egyhangulag magáévá tette az előterjesztéseket. Az igazgatóságot megbízta, hogy a távozni készülő alelnöknek tisztében való megtartására a választmány nevében minden lehetőt elkövessen; a szerkesztő tiszteletdíját a közgyűlés utólagos jóváhagyása reményében 400 koronával (illetőleg a f. év hátralevő részére ez összeg megfelelő hányadával) felemelte, *Székely* István titkárt megbízta a szerkesztés folytatásával és felhívta őt, hogy munkatársat[1] vegyen maga mellé, akinek személyét és tiszteletdíját jelentse be az igazgatóságnak.

Kemény Ferenc jelentést tett a fürdőkonviktusok ügyében tett újabb lépéseiről. Eszerint a bizottság kihallgatáson volt a kormány

[1] Közlönyünk ezentúl *Székely* István és *Morvay* Győző szerkesztésében jelenik meg.

tagjainál s ott az intézmény támogatására nézve biztatást eszközölt ki. Sámos adomány is érkezett újabban, ú. m. *Herzfeld* Frigyes úr 200 kor. Pesti Magyar Kereskedelmi Bank 100 kor. Salgótarjáni kőszénbánya részvénytársaság 100 kor. Magyar leszámitoló- és pénzváltóbank 50 kor. *Máthé* György tanár úr gyűjtése a budapesti V. ker. állami főgimnázium I. *A)* —I. *D)* osztályában 28 kor. 30 fillér. A nagyszalontai gimnázium ifjúsága (egy koszorugyűjtés feleslege) 10 kor. 80 fillér. *Feldmann* Gyula tanszergyáros úr 10 kor. *Rosenfeld* Alfréd úr 10 kor. *Feldmann* Gy. úr ívén 3 kor. 50 fillér. *Lamm* Aurélia k. a. gyűjtő-ívén 6. kor. *Nyári* Sándor dr. úr 2 kor. *Zerkovitz* Bandi 2 kor. *Szigeti* Marcellné 1 kor. Összesen 523 kor. 60 fillér; ehhez hozzáadva a legutóbb kimutatott 1505 kor. 10 fillért, a konviktusi alap *2028 kor. 70 fillérre* rúg.

A választmány örömét fejezte ki *Kemény* Ferenc buzgóságán, egyszersmind reményét és óhajtását, hogy a szép kezdemény gyorsan fel fog virágozni. *Beke* Manó hozzáfűzte ehhez, hogy a Tanáregyesület hasznosabb, szebb, életrevalóbb működést még aligha indított meg, mint ez, mely oly hamar átment a gyakorlatba. Neki alkalma volt a virágvölgyi konviktust megtekinteni s közvetlenül gyönyörködni az intézmény jótékony hatásában. Határozott erkölcsi mozzanat az, hogy az ország különböző részeinek tanulói így egy helyen tartózkodnak, összebarátkoznak, egy nemzet tagjának és egy oktatásügyi szervezet növendékének érzik magukat. Látta a nevelő tanár működését is; *Pekár* Károly tanár oly odaadó buzgalommal viselte a telep gondját és foglalkozott a fiúkkal, hogy valóban megható volt s egyuttal követendő példa.

Örvendetes tudomásul szolgált néhány köszönőlevél, mely a Közlöny 1. száma — ízlésesen bekötött — példányainak megküldéseért érkezett. *B. Albori* Jenő táborszernagy, a boszniai orsz. kormány főnöke *magyar nyelvű* és igen szíveshangú átiratban köszönte meg az egyesület figyelmét, nagyon szives köszönetet mondott a pécsi m. kir. honvédhadapródiskola parancsnoksága is, valamint Protics György szerajevói tanár (ez is magyarúl). A Közlöny tiszteletpéldányáért köszönetet mondott Ferenczi Gyula dévai főreáliskolai tanár.

A Eötvös-alapnak e nap délutánján tartott emlékünnepén az egyesület képviseltette magát.

Négyesy László,
főtitkár.

Kolozsvári kör.

(A művészeti oktatás. — 1905/6. III. gyülés.)

A Kolozsvári kör 1905. december 9-én tartotta meg az évi második felolvasó-ülését, amelyen *dr. Márki Sándor egyetemi tanár elnökölt.* Jelen volt 30 köri tag. *Dr. Barabás Ábel* »*Különvélemény a művészeti nevelés ügyében*« című humoros hangú felolvasásában élesen támadja a bizottsági javaslatot és azt igyekszik beigazolni, hogy az egész javaslat tévedésen alapul. A művészeti nevelésnek —

úgymond — az összes művészeti ágakat fel kell ölelnie, ez a javaslat azonban csak a rajztanítás intenzívebbé tételét célozza és többek között az ének- és zene-művészettel mit sem törődik. Hogy egy ilyen ferde javaslat létrejöhetett, annak tulajdonítja, hogy a kiküldött bizottság többsége rajztanárokból állott s más nézetet éppen csak két tag képviselt, de azok nézete a kisbbség miatt nem érvényesülhetett, kéri tehát, hogy a kör küldjön ki új bizottságot egy más javaslat készítésére. *Förstner Tivadar* rajztanár kifogásolta, hogy dr. Barabás észrevételeit miért nem tette meg a bizottság ülésein, melynek ő is tagja volt.

Répay Dániel ezzel a javaslattal csak a rajztanítás kérdését látja megoldva, mint azt a bizottság javaslata is hangoztatja.

Dr. Csengeri János egyetemi tanár, a bizottság elnöke, védelmezi a javaslatot s különösen a művészettörténelem tanítására vonatkozó részét.

Dr. Szamosi János egyetemi tanár, tiszteletbeli elnök, a művészi nevelés célját s feladatát a művészi érzék fejlesztésében látja. A rajztanítást az I—VIII. osztályban szükségesnek tartja. A művészettörténelemnek összefoglaló, egészben való tanítását nem helyesli. *Balogh Károly* ev. ref. főgimnáziumi tanár és *Csernátoni Gyula* tanfelügyelő a tanulók túlterheltségét hangoztatják s óva intenek az óraszaporítástól. *Seprődi János* ev. ref. főgimnáziumi tanár a rajztanítás mellett az ének, és zene tanításának a művészeti nevelés szempontjából való fontosságát emeli ki.

Végül *Holló Károly*, a bizottság előadója, reflektál a felolvasásra; majd *dr. Márki Sándor*, elnök, a vita eredményeképpen felkéri a bizottságot, melyet javaslatára Balogh Károly, Csernátoni Gyula, dr. Gál Kelemen, dr. Imre Sándor és Riethy Károly tagokkal egészít ki a kör, hogy a gyűlésen elhangzott óhajoknak megfelelően a művészeti nevelés többi ágára (ének, zene stb.) is terjeszkedjék ki s eddigi működését ily módon tegye teljes egésszé.

Dr. Imre Sándor titkár indítványára kimondja a kör, hogy ezután egy hónapban több gyűlést is tart.

Kovács Kálmán,
jegyző.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem csupán sorszámára hivatkozhassanak.)

4. **Kérdés.** A mathematikai érettségi vizsgálat irásbeli dolgozata az új utasítás szerint is két, egymástól független (algebrai és geometriai) tétel megoldása, mely két dolgozat azonban egy közös osztályzattal birálandó el.

E körülmény az elbírálást sok esetben nehézzé teszi, de az elbírálás helyességére nézve ebből gyakran nézeteltérés, sőt összeüt-

közés is származik a szaktanár és a vizsgáló-bizottság, illetőleg ennek elnöke között.

Kivánatos lévén, hogy az érettségi vizsgálati dolgozatok elbírálásánál lehetőleg egységes mértéket alkalmazzunk, ezen czél elérhetése végett azon kéréssel fordulok első sorban szaktársaimhoz, szíveskedjenek e helyen azon kérdésre felelni, miként tartják elbírálandónak azon tanuló dolgozatát, ki a mathematikai feladványok egyikét kifogástalanul oldja meg, de a másik dolgozatból semmit sem csinál? *Mathematikus.*

---

5. **Kérdés.** Az új fizetési szabályzat értelmében a magasabb pótlékért folyamodni kell-e, vagy pedig az igazgató kötelessége a tanár részére a fizetési pótlék kiutalványozását kérni? *VIII.*

Szerkesztői üzenet. Jelen számunk technikai akadályok miatt elkésve jelent meg.

Tartalom: *Krónika:* Gyulai Pál. *Várdai* Bélától. Az egységes középiskola. Dr. *Bozóky* Endrétől. Új Rangsor. Ideiglenes tanárok. Kitüntetés. Véglegesítések. Gyászjelentés. Meghívó. Válasz a »Stikli« cimü közleményre. Dr. *Kárpáti* Károlytól. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A középiskolai rendtartáshoz. *p.*-től. — *Egyesületi élet:* Igazgatósági ülés. Választmányi ülés. Köri tudósítás. (Kolozsvári kör.) — *Kérdések és Üzenetek.*

AZ ATHENAEUM ZSEBSZÓTÁRAI:

Magyar és Német Zsebszótár. Tekintettel a két nyelv szólásaira. 5-ik kiadás. I. rész: **Német-Magyar.** II. rész: **Magyar-Német.** Szerkesztette *Kelemen (Wolff) Béla.* Minden rész külön, csinos vászonkötésben 2 kor. A két rész erős félbőrkötésben ... ... 4 kor.

Latin és Magyar Zsebszótár. I. rész: **Latin-Magyar.** II. rész: **Magyar-Latin.** Szerkesztette *Schmidt József.* Minden rész külön, tartós vászonkötésben 2 kor. A két rész erős félbőrkötésben ... ... 4 kor.

Ennek kiegészitéseül szolgál a

Latin Tulajdonnevek Tára. Szerk. *Schmidt József.* — Ára csinos vászonk. 30 fill.

Francia és Magyar Zsebszótár. I. rész: **Francia-Magyar.** II. rész: **Magyar-Francia.** Szerk. *Ujváry Béla.* Minden rész külön, csinos vászonkötésben 2 kor. A két rész egy erős félbőrköt. 4 kor.

Horvát-Magyar és Magyar-Horvát Szótár. Szrkesztette *Margalits Ede.* Ára csinos vászonkötésben ... ... 2 kor.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 19. szám. 1906. február 11.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Esterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztik
Dr. SZÉKELY ISTVÁN és Dr. MORVAY GYŐZŐ
VIII., Esterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

Dr. *Lukács* György vallás- és közoktatásügyi miniszter rövid idő alatt immár a harmadik tervezettel lépett a nyilvánosság elé. Az első a középiskolákról szólott, a második az egyetemekről és egyetemi főiskolákról, a harmadik az alapítványokról. A két utóbbit, melyet a miniszter programmbeszédjében is igért (beszédjének erre vonatkozó részét Közlönyünk XXXIX. sz. 253. és 256. lapján szó szerint hozta), terjedelmes megokolás kiséretében küldte lapunk szerkesztőségének. Minket első sorban az egyetemekről szóló tervezet érdekel. Ebből azt látjuk, hogy az egyetemeket igazi tanszabadsággal ruházza föl és tisztán a tudomány szolgálatába rendeli, amennyiben az életpályákra jogosító minősítés megadását külön szervezendő állami vizsgáló bizottságokhoz akarja utalni. Fontos intézkedése a javaslatnak, hogy a budapesti egyetem alapítványainak jogi természetét is szabályozni akarja. A tudományokat négy körre osztja: Nyelv- és irodalom, társadalmi tudományok és történelem, mathematika és természettudományok, filozófia. E négy kör összesen 24 tudományszakra oszlik, melyből a földrajz teljesen kimaradt.

Nyilatkozat. A több oldalról hozzám intézett tudakozódásra értesítem az illetőket, hogy az Orsz. Középisk. Tanáregyesületi Közlönynek 1906. évi január 28-án megjelent 17. számában a »Stiklik« cím alatt foglaltak a nagykanizsai kath. főgimnázium ifjúságára semmi tekintetben nem vonatkoznak. Nagykanizsa, 1906. február 2-án. *Horváth György*, igazgató.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közokt. miniszter *Hadik* Béla dévai áll. főreáliskolai ideigl. minőségű rendes tanárt minőségében véglegesen megerősítette.

A gyakorló-iskola tanulói február első hetében házi műkiállítást rendeztek, melyen összesen 312 kép volt; ebből 45 olajfestmény, 7 aquarell, 10 pasztell, 30 rajz és 220 fénykép. A kiállítók nemcsak a felsőbb osztályuak voltak, hanem a kisebbek is. A szülők és érdeklődök közül sokan (így: br. *Eötvös* Loránd, *Szinnyei Merse* Pál, *Berzeviczy* Gyula, *Petz* Gedeon, *Kármán* Mór stb.) tekintették meg a törekvő ifjak munkáit, melyek közül nem egy művészi érzékre vallott. A festés technikája és a sikerült fénykép-nagyítások sokképen meglepők.

A budapesti kör értesíti tagjait és az érdeklődőket, hogy *dr. Bexheft Ármin* tagtársunk f. hó 5-ére hirdetett előadását: »*A középisk. egészségtan tanításáról*« f. hó 13-án, kedden, d. u. 5 órakor tartja meg.

Köreink b. figyelmébe ez úton is ajánljuk, hogy az alkohol elleni küzdelem kérdésével foglalkozni szíveskedjenek, hogy a husvéti választmányi ülés e tárgyban végleg határozhasson.

Gyászjelentést adtak ki a magyar Kegyes-tanítórend magyaróvári társházának tagjai *Tímár Péter* áldozópap, érd. házfőnök és h. plébános, nyug. gimn. tanár és volt elemi iskolai igazgató haláláról, ki február 5-én déli 1 órakor elhunyt. — Egyesületünk a boldogúltban egyik buzgó, érdemes tagját gyászolja.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A főigazgatói intézmény reformja.

Ha valahol ajánlható a bölcs konzervatizmus, akkor első sorban az iskolai intézmények terén ajánlható, mert semmi sem károsabb, mint kisérletezni az ország legdrágább kincsével: az iskolával. Ámde ha ilyen intézmény a szakkörök egyhangú véleménye szerint a reformra nagyon is megérett és e reform törvénymódosítás nélkül keresztül is vihető, valóban kár minden napért, mely fölhasználhatatlanul elmúlik.

E meggyőződés arra birta a szerkesztőt, hogy az illetékes férfiak között a legilletékesebbeket, magukat az ország tankerületi főigazgatóit szólaltassa meg és így mintegy kész anyagot szolgáltasson azoknak, kikre a kérdés megoldása vár.

Pirchala Imre, pozsonyi főigazgató, már decemberi választmányi ülésünkön kifejtette erre vonatkozó nézeteit, melyek lapunk 15. számában olvashatók; *dr. Erődi Béla* udvari tanácsos, székesfővárosi főigazgató élő szóval kijelentette, hogy azok után, miket már régebben az intézmény reformjáról írt, nincs újabb mondani valója. E két nyilatkozaton kívül, a szerkesztő kérésére szíves volt véleményt nyilvánítani *Dunay* besztercebányai, *Elischer*

nagyszebeni, *Kuncz* kolozsvári, *Váradi* székesfehérvári, *Szieber* Kassai és *Spitkó* budapest—vidéki főigazgató. *Platz* szegedi főigazgató Egyiptomban van, a többi pedig érdemben nem válaszolt.

A négy érdekes szakvélemény itt következik:

Dunay Ferenc kir. tanácsos, (Besztercebánya): A főigazgatói intézmény reformjára vonatkozólag csatlakozom az O. K. T. E. 1905. XII. 28. tartott választmányi ülés határozatához, avval a megjegyzéssel, hogy azt a régi és most újból felmerült kérdést illetőleg, vajjon a főigazgatók Budapesten lakjanak-e vagy eddigi székhelyeiken maradjanak-e? az utóbbit tartom leghelyesebbnek.

Elischer József, kir. tanácsos, (Nagyszeben). Épp azon nyomós és gyakorlati megfigyelésből eredő indokoknál fogva, melyeket hitem szerint Rombauer oly meggyőzően fejtett föl, a főigazgatóknak a központba való telepítése mellett foglaltam működésem kezdetétől állást s foglalok állást sok évi tapasztalataim nyomán még szilárdabbul meggyőződésem egész erejével;

de a szaklátogatók intézményének szervezését nem vallhatom egyáltalában ajánlatosnak, de szükségesnek sem, kivált akkor, ha a különböző szakú főigazgatók bizonyos idő multával kerületeket cserélnének.

Kuncz Elek, kir. tanácsos (Kolozsvár).

Meggyőződésem lévén bár, hogy akkor, midőn valamely intézmény reformjának szüksége fölmerül, a kérdéses intézményt gyakorlatilag is ismerő egyének vannak hivatva első sorban hozzászólni a reformhoz, mindamellett, hogy a főigazgatói intézmény reformjának kérdése a K. T. E. választmányában felvettetett és többen több tekintetben elitélőleg nyilatkoztak is a főigazgatói intézményről, hallgatásra határoztam el magamat azon egyszerű oknál fogva, mert, habár egyetlenegy fölszólaló se domborította ki kellően a főigazgatói intézménynek nemcsak célszerű, de mellőzhetetlenül szükséges voltát, akadtak mégis fölszólalók, akik amellett érveltek és maga a meghozott határozat is amellett szól, és egyetlenegy felszólaló se támadta, legalább egyenest magát az intézményt. Mivel azonban véleményem nyilvánítására felhivattam, el kell már állnom föltett szándékomtól és kötelességemnek kell tekintenem részemről is elmondani mindazt, amit a vitatott kérdés tisztázása szempontjából szükségesnek vélek elmondani, avégből, hogy mindazok, akiket az ügy érdekel, több oldalról lévén az megvilágítva, tisztábban láthassanak.

Egyesületünk egyik tisztelt alelnöke, Rombauer, az igazgatóság megbízásából mint felolvasó a választmány m. é. decemberi gyülésén abból indulva ki, hogy a főigazgatói intézmény, úgy amint az van, hivatásának teljesen nem felel meg, a főigazgatói intézmény szerinte fennálló hiányaira való rámutatás mellett egyúttal javaslatokkal is állott elő annak reformjára nézve. A főigazgatói intézménynek, úgy ahogy az ma van, szerinte három nagy hibája van: az egyik, hogy a főigazgató egy-egy

tárgyban lévén csak szakember, nem adhat minden tárgy tanítására vonatkozólag értékes tanácsokat, a másik, hogy a főigazgató a lelketlen irodai munka miatt elkopik és a harmadik, hogy a főigazgató intézkedési jogköre nevetségesen korlátozott. Az a kifogása, hogy a főigazgatók közül egyik-másik nem igen érintkezik az iskolákkal és ügykörét nem mint élő szervezetet, hanem csak mint mehanizmust látja, nem az intézményre, hanem az egyénekre vonatkozik. Az intézmény megjavítására vonatkozólag két irányban tesz javaslatot: az egyik javaslata, hogy a főigazgatók osztassanak be a közoktatásügyi miniszteriumba és az iskolai hatóságok figyelembevételével is megállapított kerületeket látogassanak és néhány év mulva cseréljék is azokat, a másik javaslata pedig, hogy a főigazgatók előterjesztésére az egyes tárgyak tanításának didaktikai és metódikai fejlesztése végett kiváló szaklátogatók küldessenek ki. Jót azonban nem áll, hogy ilyen szervezet mellett is üdvössé válnék-e az intézmény, mert minden szervezet holt keret, melynek az azt betöltő egyéniség ad értéket.

A felolvasást követő vitában többen vettek már részt és pedig mindmegannyi szaktekintély középiskolai oktatásügyi kérdésekben. A legelső, megelőzőleg betöltött munkakörénél fogva nagyon is illetékes szakférfiú: dr. Fináczy Ernő, ha nem mondja is ki, — de akkor, midőn rámutat, hogy a részemről a főigazgatói teendők tekintetében felállított 3 csoport közül az 1-nél, a rendeletek végrehajtásánál a főigazgató valóságos akadály, a 2-nál, az érettségi vizsgálatoknál egyszerüen helyettesíthető, a 3-nál pedig az évközi inspekciónál valósággal tehetetlen személy, — teljesen fölöslegesnek, de, sőt károsnak tünteti föl a főigazgatói intézményt. Hibásnak tartják még az intézményt Waldapfel a főigazgatói utasítások némely pontjának szánalmasan kicsinyes és alantas volta miatt, Pirchala pedig azért, mert nem állanak semmi kapcsolatban a vidéki adminisztráció többi szerveivel és nem használtatnak föl a közoktatásügyi kormány által középiskolai adminisztrativ ügyekben első sorban informativ közegül. Azt, hogy a főigazgatói intézmény dr. Alexander szerint bürokratikussá vált, nem az intézmény, hanem az egyének hibájául kellene már felróni.

A főigazgatói intézmény reformja tekintetében a hangoztatott bajok dacára is javaslatok azonban alig tétettek a felolvasó két irányú javaslatán kívül, melyek közül az egyikkel, a központosítással a felolvasó egymagára maradt. A szaklátogatók rendszeres és tervszerű kiküldésének ajánlása mellett egyedül a főigazgatóknak évenként többszöri rendszeres értekezésére való behivása ajáltatott még.

Arról, hogy a főigazgatói intézményre van-e szükség, Pirchala kartársunk megokolása után felesleges lenne még szólanom: ha nem lenne ily intézmény, alkotni kellene azt. Hogy már a főigazgatói intézmény, mint minden emberi intézmény gyarló is lehet

és reformra is szorulhat, vagy javítható még, azt mindenkinek el kell ismerni. A kérdés csak az, hogy ha valamely intézmény körül általában bajok észlelhetők, magában az intézményben, vagy azonkívül rejlenek-e a bajok okai? Mert nagy hiba lenne akár az intézmény félreismerése folytán vélt, akár annak félreértéséből vagy nem megfelelő követéséből származó valóságos bajok miatt magát az intézményt kárhoztatni akarni.

Az állam, illetőleg annak egyik végrehajtó felelős közege: a közoktatásügyi kormány köteles gondoskodni már arról, hogy a nemzeti úgy mint emberi szükségleteknek megfelelő módon szervezett közművelődési tényezők: az iskolák, közöttük a középiskolák is minden tekintetben megfelelni törekedjenek a nemzetnek hozzájuk kötött minden jogos aspirációjának. Ez pedig csak úgy történhetik meg, ha időről-időre és folyton figyelemmel kísértetnek és minden tekintetben megkivántatik erejükhöz mérten a jogos követelményeknek való megfelelés, megadatván nekik abban, amiben arra szükségük van, a nélkülözhetetlen támogatás is. A középiskoláknál a főigazgatók azok a közegek már, kiknek közvetítésével gyakorolja az állam ezen gondoskodását.

Eskü, törvény és utasítás egyformán kötelességükké teszik a főigazgatóknak, hogy a középiskolák összes anyagi, úgy mint szellemi ügyeinek mibenlétéről folyton közvetetlen módon szerzett tapasztalások alapján megtegyenek mindent, hogy középiskoláink állapotai necsak általánosan kielégítők legyenek, hanem folytonos fokozatos haladásról is tanuskodjanak. Épület, felszerelések, szervezet, személyi viszonyok, oktatás és fegyelmezés tekintetében egyformán a főigazgató kötelessége a normális vagy kedvező állapotok mellett meglátni a hiányokat és bajokat is. Az előbbiek elismerése mellett neki kötelessége a hiányok megszüntetése és a bajok orvoslása tekintetében megtenni a kezdeményező lépéseket, megadni a szükséges tanácsokat, utbaigazításokat és előállni a célszerüknek talált javaslatokkal. Ott, hol a kivánatos javulások be nem állottak, ismét csak a főigazgatók feladata azokat sürgetni. De meg az inspekción kívül fölmerülő felső beavatkozást vagy intézkedést igénylő ügyekben is a főigazgató kötelessége a tanárok és igazgatók meghallgatása mellett véleményt mondani és javaslatokat tenni. És akkor, midőn a közoktatásügyi kormánynak az egyes intézetekre vonatkozó jóformán összes intézkedéseinél, főleg, ha talán nem is mindig kizárólag a főigazgatók véleményei és javaslatai képezik kiinduló pontjait úgy mint támasztékait, azért mert a felelős közoktatásügyi kormány nem ruházhat át a főigazgatókra olyan intézkedési jogokat, melyeknek átruházása esetén nem tudná a felelőséget viselhetni, — talán még se egészen helyes dolog a főigazgatói utasításokról azt állítani, hogy kicsinyes és alantas munkakört jelölnek ki a főigazgatóknak, avagy hogy irodai munkájuk lelketlen bürokratizmus. Ahhoz, hogy a főigazgatók munkája az utasításokban kijelölt hatáskör keretén belül is tárgyilagosan értékelhető és megbírálható legyen,

első elengedhetetlen kellék a képviseleteikben lévő középiskoláknál működésük kezdetétől való változások végbemenetelének ismerete. Csak azok mondhatnak tárgyilagosan ítéletet a főigazgatóknak az utasításokban megszabott működési körének hatása vagy eredménytelensége tekintetében, akik ismerik is a főigazgatói kerületekben lévő intézetek életét is, mivel természetesen korántsem akarom azt mondani, hogy ennek az életnek alakulása egyedül, avagy főleg is a főigazgatóktól függene.

Legfőbb igazság látszik még rejleni a mai főigazgatói intézmény ellen felhozottak között abban az állításban, hogy a főigazgató egy-egy szakban lévén csak jártas, az összes szakok tanítása tekintetében nem adhat irányító elveket; pedig ilyenek adása, mikor középiskoláinknál a célhoz vezető helyes oktatás egyike a legfőbb feladatoknak, mégis csak első rendű kötelesség. Ez az állítás is tulajdonképpen a főigazgatói intézmény, de meg részben a középiskolák feladatának is nézetem szerint el nem fogadható értelmezésén alapul.

A középiskolák egyedül és kizárólag nevelő iskolák, melyeknél az egyes ismeretágakra való tanítás csak nevelési eszköz. Megengedem ugyan, hogy az egyes ismeretágakban kellő jártassággal bírók biztosabban ítélhetik ugyan meg az egyes oktatási tárgyak sikeresebb oktatásához vezető eszközöket, utakat és módokat, mint a főigazgatók és ezek megválasztása tekintetében jobb tanácsokat is adhatnak, de hogy mindegyik szaktanítása milyen kiterjedésben és más szakokkal minő kapcsolatban tartozik szolgálni a közös nevelési célt, azt a pedagógus főigazgató középiskoláinknál kétségtelenül jobban fogja tudni, mint bármelyik szaknak bárminő kiváló tanára is. Es hogy ezen kívül a pedagógus főigazgató minden egyes szak tanításánál az eredmény foka tekintetében is véleményt fog formálni tudni magának és fel tudja ismerni az oktatási utasítások alapján, hol van a kívánni való, azt hiszem szintén alig lehet kétségbevonni.

A főigazgatói intézményt mindezeknél fogva, úgy ahogy az ma fennáll, nemcsak elitélni nem lehet; de még annak reformjáról is korai dolog szólani. Ez lehet, úgy látszik az oka annak is, hogy a főigazgatói intézmény reformja tekintetében tulajdonképpen javaslat nem is tétetett, mivel a felolvasó központosító javaslata visszhangra nem talált, a szaklátogatók kiküldése pedig ma is fennállván, arra szükség nem volt. Mindenesetre kívánatos lenne, ha a közoktatásügyi kormány minden az összes középiskolákat érdeklő kérdésben első sorban a főgiazgatókat hallgatná meg; volt idő, amidőn azt egyszer-kétszer meg is tette: ez azonban úgy látszik pénzkérdés és sajnos, hogy ahol az előtérbe kerül, sokszor a nagy érdekek is eltörpülni kénytelenek. A főigazgatóknak a vidéki bármiféle hatóságokkal való érintkezése is ritkán szokott csak előfordulni; különös intézkedésekre, épp azért, e tekintetben sincs szükség.

Elengedhetetlenül szükséges azonban, hogy a főigazgatói állásra mindenkor az arra legérdemesebbek neveztessenek ki, és hogy gondoskodás történjék arról is, hogy különösen a nem magyar ajkú középiskolák administrációja is arra képes egyénekre bizassék. És habár minden embernek a jól teljesített tettek tudatában kellene feltalálnia a jobbra való törekvések rugóját, emberi dolog lenne és a jobbra való ösztönzésre szolgálna csak, ha a főigazgatók is munkájuknál mindenkor megfelelő méltánylásban és elismerésben részesülhetnének és nem lenne előttük elzárva az előmenetelnek az az útja, amely a hasonló állásban levőknek ma már az egész mívelt nyugaton nyitva áll. Mert, amint Rombauer is mondja, minden intézmény keret csak, melynek értékét a betöltő egyén adja meg. Jól megválasztott és kellően méltányolt főigazgatók mellett pedig nem lenne azután ok panaszra a főigazgatók és a főigazgatói intézmény ellen se.

* * *

Váradi Károly (Székesfehérvár).

I.

Az első vezérgondolat, mely körül a vita folyt, a tankerületi főigazgatók székhelyének kérdése. Az előadó ugyanis oly álláspontra helyezkedett, hogy a főigazgatói intézménynek nagy előnyére válnék, ha a tizenkét tankerületi főigazgató a központban, a vallás- és közoktatási miniszterium középiskolai ügyosztályában egy ténylegesen ügyvezető főigazgatói tanácscsá egyesíttetik, ami mellett természetesen mindegyik főigazgató megtartaná a maga tankerületét.

Ezen kérdés megoldása a legszorosabb összefüggésben van a főigazgatói intézmény rendeltetésével, annak feladatával és munkakörével. Ha bebizonyul, hogy a főigazgatói hivatás és munkakör betöltésére nézve kiváló előnyökkel járna a főigazgatóknak Budapesten való egyesítése, úgy mindazon szempontok és indokok, melyek a vita folyamán a vidéki központok megtartása mellett felmerültek, természetesen háttérbe szorulnak a főszempontnak, magának a főigazgatói intézmény helyesen felfogott érdekének döntő súlya mellett.

A főigazgatói intézmény a tanügyi kormánynak fontos, azt kiegészítő szerve. Minthogy a központi kormánynak feladata az összes középiskolák adminisztrációját intézni, feltétlenül szüksége van oly intézményre, mely egy kisebb kerületben levő középiskolák állapotáról, működésük irányáról és színvonaláról megbízható, lelkiismeretes információkkal szolgál. *Ez pedig csak a helyszínen alapos megfigyelések alapján történhetik.* Minél többször, minél hosszabb ideig időzik a főigazgató az egyes intézetekben, minél közvetlenebbül érintkezik az igazgatóval és tanári testülettel, minél többet foglalkozik az egyes intézetek ifjúságával, annál

tökéletesebben alakul ki tudatában az intézet képe, annál jobban ismeri meg az intézet egyéniségét, erejét és gyarlóságát.

De ezen feladat három-négy napi látogatással nem oldható meg. Annál kevésbbé, mert a főigazgatói látogatásnak az imént jelzett, nevezhetnők ellenőrző munkásságán kívül más feladata is van. A főigazgatónak érintkezésbe kell lépnie az illető város egyházi és világi hatóságaival, a helyi társadalom kulturális életében vezérszerepet vivő férfiaival, szóval meg kell ismerkednie a társadalmi és politikai légkörrel, melyben az intézet működik, mi aztán az intézet bizonyos sajátosságainak, előnyeinek vagy hibáinak megértésére is nem egyszer a kellő szempontot megadja.

S a főigazgatónak fentebb jelzett feladatán és munkáján indul meg az ő, szerintem legfontosabb s eredményében legáldásosabb feladata és munkája. Ez a minél közvetlenebb érintkezés az igazgatóval, a tanárokkal, azok lelkesítése, irányítása, az intézet színvonalának közvetlen behatásával való emelése. E feladatnál a főigazgató szerencsés egyénisége lép előtérbe. Igaza van Alexander dr.-nak, a bürokrata főigazgató e feladatot nem fogja megoldani. Ha göggel megy a tanárok közé s méltósága magaslatáról tekint le rájuk, nem fog sokat elérni. Az idők változtak.

A főigazgató az igazgató mellett legyen igazgató, a tanárok közt tanár. Álljon be a sorba, s úgy segítse emelni az intézetet. A tanügyi kormány érthetőleg bürokratikus, nem intézkedhetik másként, mint a törvények és rendeletek szigorúan mozdulatlan paragrafusai szerint, s az intézeteket és tanáraikat inkább gyöngeségeikről és hibáikról ismeri, mint érdemes oldalaikról. A főigazgató legyen az igazságos s egyúttal méltányos közvetítő; vegyen részt a tanári testületek örömében és bánatában, kihez mindenkor bizalommal fordulhat igazgató és tanár. Öntsön lelket a tanügyi kormány rendeleteibe s éreztesse a tanári testületekkel, hogy ismeri értéköket s hogy jogos és méltányos érdekeik felett éberen őrködik. A munkakedvet semmi sem sorvasztja annyira, mint ha a tanár azt látja, hogy odaadó fáradozásáról a felsőbb tanhatóság nem vesz tudomást.

A főigazgatói feladat e legszebb es legáldásosabb munkája azonban a vidéki városokban folyt le, s erre nézve az, hogy Budapesten lakjék, nem fontos.

II.

A főigazgatói munkakörnek másik része az irodai munka. S e munka semmi tekintetben sem kicsinylendő. Végre is a főigazgatónak nemcsak a beérkező alakuló, ellenőrző, módszeres, záró és rendkívüli tanácskozások jegyzőkönyveit s az igazgatók jelentéseit kell áttanulmányoznia s azokra megjegyzéseit megtenni, hanem minden akár a középiskolák részéről, akár a miniszterium részéről beérkező bárminő felterjesztésekről, illetőleg rendeletekről, ha átmeneti természetöknél fogva a tollnok továbbítja is,

tájékozódást kell szereznie. Ez követelménye annak a fontos érdeknek, hogy a főigazgató mindenről tudomással bírjon, mi kerületében történik.

Ha tehát a főigazgató nagygyá nőtt tankerületében a személyes látogatást nem szoríthatja meg, sőt én a főigazgatói utasítások azon pontját, mely megelégszik annyi félnappal, mennyi az osztályok száma, elégtelennek tartom, minthogy kétszer annyi idő sem lenne sok: a könnyítést csak az irodai munka egyszerüsítésével lehet eszközölni.

Az egyszerüsítés pedig első sorban az ügyvezetés decentralizációjával történhet. Decentralizálni az ügyvezetést a jelen viszonyok közt azonban csak úgy lehetséges, ha a főigazgatók Budapestre, a központi tanügyi kormány mellé rendeltetnek. A főigazgató igen sok sürgős ügyben élőszóval jelentést tesz az ügyosztály főnökének, s utána maga intézi el azok sorát. A főigazgatói hivatal sok írástól megszabadul s a tanügyi kormány is, különösen a tanév elején, megmenekül a fölterjesztések torlódásától.

Valóság az is, hogy a főigazgatók a vidéken sok tekintetben el vannak szigetelve. E körülmény a különböző kerületekben az egyöntetü eljárásnak is akadálya; némely kétséges ügyben, minthogy a központi kormány nem kiván dönteni, intézkedni kell anélkül, hogy a többi kerület felfogása ismeretes volna. S végre is, a központban a főigazgatók a legújabb tanügyi áramlatok közepett élnének, munkakedvök mindig újra megtermékenyülne, tartalmasabbá válnék.

E körülményeket tekintve, teljesen hozzájárulok az előadó álláspontjához, s az intézménynek csak előnyére szolgálna, ha a főigazgatók a központba rendeltetnek.

III.

A második vezérgondolat, melyet a választmány határozatilag is elfogadott, a szakfelügyelet kérdése.

A szakfelügyelet, mely rendszertelenül és ritkábban ugyan, eddig is megvolt, mindenesetre hozzájárulhatna a középiskolák színvonalának emeléséhez. A felhozott indokok helyesek. Csakhogy az elérendő célt tekintve, e kérdésnél a lényeg a kérdés megoldásának tapintatosságában van. Ha túlhajtjuk a szakfelügyeletet, kockára tesszük az eredményt. Igazgató és tanár ideges lesz a sok vizitációtól s ellenszenvvel fogadja majd az egész dolgot. Évenként egy intézetnél egy kiküldetésnél többet nem ajánlanék. A gyakorlati tanárképzéssel, ha az szélesebb mederben fog folyni, úgyis sokat nyerünk. Ez intézmény kiterjesztését az újabb javítási kisérletek közt a legszerencsésebbnek tartom. A tanárjelölt még csupa jóakarat és fogékonyság. A tanár azonban már érzékenyebb s nem egyszer beteges önérzetében — különösen, ha nem eléggé tapintatos a szakfelügyelő — a javítást, hibáira való figyelmeztetést tanári reputációja ellen való táma-

dásnak veszi s a cél el van tévesztve. Pedig itt a cél elérése a legfontosabb.

Én azonban az elérendő célt tekintve, a szakfelügyelet oly megoldását, mint azt a választmány veszi, nem tartom még eléggé eredményesnek. A szakfelügyelő mindenesetre az egész vonalon hasznos útbaigazításokat fog adni, de ez még sem lesz eléggé instruktiv. Ki az eddigi szakkiküldöttek által e téren elért eredményeket ismeri, igazat fog nekem adni. Én a szakkiküldöttek eddigi feladatához egy más, fontosabb és instruktiv feladatot fűznék. A tanügyi kormány ugyanis gondoskodjék arról, hogy a szakkiküldött, ki feladatát valamely intézetben elvégezte, kliens-tanárainak saját műhelyében gyakorlatilag is bemutassa azt, mit elméletileg tanított. Ott a szakkiküldött óráin figyelhessék meg a kliens-tanárok annak munkáját, s győződjenek meg az elérhető eredményről; ott a szakkiküldött intézetében okuljanak a szertárak berendezésén és kezelésén, a gyakorlatok tételeinek megválasztásán és a javítás módján.

Ez az álláspont természetesen magával hozza, hogy a szakkiküldöttek középiskolai tanárok legyenek, s hogy a rendszeresített szakfelügyelők gondolatát el kell ejteni. De legalább megvan a biztosíték a szakfelügyelet túltengésének veszedelmei ellen.

Szieber József, kir. tanácsos (Kassa). 1. A főigazgatóknak Budapestre helyezését nem tartja célszerűnek és helyesnek. 2. A főigazgatók hatáskörét, hogy a főigazgatóság intézménye hivatásának kellőleg megfelelhessen, okvetetlenül ki kell terjeszteni. 3. Koronként — legalább is egyszer egy évben — össze kellene hívni a főigazgatókat a középiskolai ügyosztály vezetőjének elnöksége alatt közös tanácskozásra, hogy az ország minden részében szerzett tapasztalataikat előadhassák, nézeteiket kicseréljék és javaslatokat tehessenek. 4. A szaklátogatók intézményéről, ha kellően érvényesíttetik, sok jót lehetne várni.

Spitkó Lajos, kir. tanácsos (Budapest — vidék) »Néhány sorban hozzá szólni, még pedig némi haszonnal hozzászólni ily fontos kérdéshez, igen bajos. A kérdés beható tanulmányozást és fejtegetést igényel, mit valamivel később esetleg meg is fogok tenni. S akkor nemcsak a főigazgatói [1] intézményt kell a tárgyalás körébe vonni, hanem az igazgatói intézményt és továbbá a középiskolai ügyosztály szervezetét is. Mindez szorosan összefügg egymással. Különben azt a módot, amint az egyesületben a kérdést tárgyalják, egészben véve a főigazgatói intézményre nézve sérelmesnek kell mondanom. Én pl. nem érzem magamat oly főigazgatónak, milyet egyesek oda rajzoltak. Nekem legelső és főfeladatomat a tanulmányi eredmény és tanítási módszer fejlesztése képezte mindig és képezi, és így van a dologgal bizonyára a többi főigazgató is.«

[1] Különös, hogy az iskolaügy e fontos kérdésével eddig sem a körök, sem szaksajtónk érdemlegesen nem foglalkozott. *Szerk.*

A középiskolai rendtartáshoz.

Lapunk mult számában *p* az előirányzó konferenciák eltörlését indítványozza, amiben — úgy gondolom — igen sok kollegánk egyetért vele, mert ott, hol utasítások, tanterv, kézikönyv és bevett szokás nem elég irányító eszköz, az úgynevezett »előirányzott tananyag« magában véve nem lesz elegendő ahhoz, hogy a tanítás eredményét fokozza.

Minthogy azonban az iskola érdeke kívánja, hogy a tanárok az oktatás körül felmerülő ügyeket mentül gyakrabban tárgyalják, az előirányzó konferenciák helyett beszámoló konferenciákat kellene tartani, melyeken a tanárok mindazt előadnák, amit a tanítás minőségének javítására, vagy az eredménytelenség apasztására alkalmasnak tapasztaltak.

A félévi osztályozó-rendszer egyszerüsítéséről is találunk egyet-mást *p* fölszólalásában, ami megfontolásra érdemes. Azonban semmi esetre sem követheti a modern tanár *p*-nek azt a tanácsát, hogy »az értesítő kiadása után . . . az elégtelen előmenetelü tanulókat a második konferenciáig még kétszer felszólítsa«. Hiszen a tanítás sikere első sorban attól függ, hogy a tanulókat mentül többet foglalkoztatjuk az órán magán, vagyis ha minden tanuló a lehető leggyakrabban »felel«; mellékes azután, vajjon azt a feleletet a nóteszbe jegyezzük-e vagy sem. Aki a reá bízott tanulót ily hosszú idő alatt csak kétszer »feleltetti«, eltéveszti tanítói hivatását, s a középiskolát az egyetemmel, a tanuló számonkérését s az osztály együttes munkáját az egyetemi kollokviummal. Csakis együttes munkától várhatjuk tanításunk kellő sikerét. Σ.

Az új Érettségi Vizsg. Szabályzat 12 §-a.

A f. é. január 1-én életbe léptetett érettségi vizsgálati szabályzatnak ez a pontja a következő intézkedést tartalmazza: »Ha az őrködő tanár akár meg nem engedett segédeszköznek, akár más dolgozatának használatán kapja rajta a tanulót, erről az igazgatónak **azonnal** jelentést tesz«.

Ez oly intézkedés, melynek nem lehet eleget tenni. Azon egyszerű oknál fogva, mert az őrködő tanár nem hagyhatja el az írásbeli dolgozatot készítő tanulókat. Ha megteszi, időt és alkalmat nyujt a tanulóknak csempészni és míg a tanár az igazgatónál jár a csempészeten rajtkapott *egy* tanuló ügyében, addig az *összes* többi fog csempészni vagy legalább csempészhetni.

Az előbbi, most érvénytelenné vált Érettségi Vizsgálati Utasítás erre votnakozó intézkedése célszerübb volt. Annak szintén 12 §-a értelmében az őrködő tanár önnállóan járt el ebben az ügyben: ő tiltotta ki a csempészőt a vizsgáló-teremből.

Hasonlóképen helyesebb volt a régi utasítás abban a tekintetben is, hogy a csempészeten rajtkapott tanulónak új tételt

lehetett adni. Minthogy csak arról volt szó, hogy a tanuló az új tétel kidolgozásával kimutassa, hogy saját erejéből is tud dolgozni, még puszta gyanú esetén is lehetett e próbát alkalmazni. Az új Utasítás ezt eltörölte: akire csempészet bizonyul, az csak a legközelebbi terminuskor tehet teljes érettségi vizsgálatot.

Félő, hogy e szigorításnak az lesz a következménye, hogy a tanulók még leleményesebbek lesznek csempészeti módok kitalálásában. Hogy talán a nagyobb szigoruság jobban elriasztja a tanulókat a csempészettől, azt alig hiszem. Aki ismeri a tanulókat, az tudja, hogy akármilyen drákói szigor sem képes a csempészetet megakadályozni, ha a csempészet lehetséges. A megszorult tanuló nem riad vissza semmitől. Nem hatoltak-e már be abiturienseknek éjnek idején igazgatói irodákba és nem akartak-e még bezárt iróasztalok feltörésével is az érettségi tételek birtokába jutni?

Nem utólagos büntetéssel, hanem preventiv intézkedésekkel lehet csak az írásbeli érettségi vizsgálaton állítólag elharapódzott csempészetnek elejét venni. *Argus.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Szepesi kör.

A Szepesi kör 1905. december hó 10-én Iglón tartotta rendes gyűlését Róth Márton elnöklete alatt. A gyűlés tárgya két tagnak a kiküldése a központi választmányba és Walther Béla lőcsei állami főreáliskolai igazgató előadása volt: »*A középiskolai rendtartás revíziójához*«.

1. A gyűlés a központi választmányba egyhangulag Walther Béla lőcsei állami főreáliskolai igazgatót és Bruckner Károly késmárki liceumi igazgatót küldi ki.

2. Walther Béla »*A középiskolai rendtartás revíziójához*« című értekezését adja elő, melyet az idő előrehaladottsága miatt be nem fejezhetett és, amelynek folytatását elnök a legközelebbi ülésre tűzi ki. — Fejtegetésének főbb pontjait a kör határozataival együtt a következőkben adjuk.

Az 1890-ben kiadott középiskolai Rendtartás reviziója *közszükséglet.* Tanári testületek, a középiskolai tanáregyesület évek óta sürgetik, de a vallás- és közoktatásügyi miniszterium is hajlandó a revizióra és a közoktatási tanácsot megbízta a munka előkészítésével.

A tanáregyesület választmánya 1905. évi április hó 25-én tartott ülésében szintén foglalkozott e kérdéssel és azt határozta, hogy csakis az 1883-diki középiskolai törvény korlátai közt eszközölhető módosításokkal fog foglalkozni és ezekre nézve konkrét kérdéseket fog intézni a körökhöz és testületekhez. Ezen kérdőívek

ugyan máig sem érkeztek le; mivel azonban körünk e kérdéssel foglalkozni óhajtott, előadó szivesen vállalkozott ismertetésére. A dolog természetéből kifolyólag sok olyat kell majd megismételnie, amit már mások előtte a Közlöny hasábjain és másutt elmondottak.

Előadó is a középiskolai törvény korlátain belül kivánja a Rendtartás revizióját megvalósítani. Követelményeit két csoportba osztja: 1. általános követelmények, 2. részletes, a meglévő Rendtartás egyes paragrafusaihoz fűződő követelmények.

Miután előadó az *általános* követelményeket ismertette, a kör ezeket behatóan megvitatta és a következő határozatokban állapodott meg:

A középiskolai Rendtartás oly útmutató legyen, mely az iskolai élet minden egyes esetében igazgatónak, osztályfőnöknek, tanárnak félre nem érthető, határozott útbaigazítással szolgáljon, anélkül, hogy a tanár egyéniségének a nevelés és tanítás munkájában okvetlenül szükséges érvényesülését korlátozza.

Ehhez képest szükséges, hogy a Rendtartás nemcsak szabályokból, eljárási utasításokból stb. álljon, hanem pedagógiai és didaktikai megokolásokat és a legfontosabb kérdéseknek részletesebb kifejtését tartalmazza, mint pl. az osztrák Rendtartás; másrészt szükséges, hogy a Rendtartás rendelkező részeiben határozott, minden kétértelmüséget kizáró stílusban legyen tartva.

Az új Rendtartásba felveendők mindazon, 1890. óta kiadott rendeletek, melyek a Rendtartás eredeti szövegét megmásítják, kibővítik vagy megszorítják, de természetesen nem mint külön rendeletek, hanem magába a Rendtartás szövegébe. Felveendőknek tarja különösen a kör az időközben kiadott igazgatói utasításokat, az új érettségi vizsgálati utasítást, a leánytanulókra vonatkozó összes intézkedéseket és a tanulmányi kirándulásokra vonatkozó rendeleteket.

Ellenben nem tartoznak a Rendtartás keretébe a tandíjkezelési, a pénzkezelési és leltári utasítások; de viszont kivánatos volna, hogy ezek annyi példányban álljanak minden középiskola rendelkezésére, hogy minden egyes tanárnak jusson belőlük egy-egy példány.

Kivánatosnak tartja végül a kör, hogy a Rendtartás minden ötödik évben új kiadásban adassék ki, melybe az időközben megjelenő rendeletek szervesen beillesztendők.

Ezután előadó áttér a részletes követelmények ismertetésére és előadja a mostani Rendtartás első 18. §-ra vonatkozó modósítási és kiegészítési javaslatait, melyeket a kör legnagyobbrészt elfogad.

Stromp József,
kőri titkár.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Dr. Schuller Frigyes összerakható térképe.

Általános tapasztalat a földrajzoktatás terén, hogy a tanulóknak — az idősebbeket sem véve ki — nincs tiszta és helyes képük

az egyes államok alakjáról, nagyságáról, egymáshoz való helyzetéről, a határoló országokról, a folyókról, hegyekről, városokról stb.

Tapasztalja ezt nemcsak a kevésbbé buzgó, hanem a leglelkiismeretesebb földrajzoktató is, aki minden rendelkezésére álló eszközt felhasznál, s a tanulókkal rendszeresen rajzoltat térképeket.

E bajnak okát dr. Schuller Frigyes, a nagyszebeni ág. ev. gimnázium tanára abban találja, hogy földrajzoktatásunk mai alakjában nem eléggé szemléltető. Sürgős szükségét látja ennélfogva annak, hogy a földrajztanítás mindinkább szemléltetővé váljék, s e célból — egyelőre csak Magyarországról — szétszedhető és összerakható térképet készített a tanulók használatára.

E térképből az egyes vármegyék, pontosan határaik mentén, olyképen vannak kivágva, hogy minden megye külön-külön kivehető és ismét visszatehető. Minden megye hátlapján följegyezve találja a tanuló a szükséges statisztikai, földrajzi, történelmi, esetleg az iparra és kereskedelemre vonatkozó adatokat, úgy hogy egyszeri látásra fogalmat nyerhet a megye alakjáról, nagyságáról, folyóiról, hegyeiről; míg a hátlap szövege a kérdéses vármegyét illető legszükségesebb tudnivalóra megtanítja.

A térképhez egy fekete tábla van mellékelve, melyen a tanuló a térképrajzolást krétával gyakarolhatja.

Kétségtelen, hogy a gyermekek ily térképről, mely egyuttal játékszer is, szivesen és könnyen fogják a földrajzot tanulni és a szülők iskolás gyermekeiknek ennél hasznosabb ajándékot alig vehetnének. — Ára 5 K 50 f.

(Nagyszeben.) *Kárpáthy Gusztáv.*

Georg Wissowa, *Religion und Kultur der Römer*. Handbuch der klassischen Alterthumswissenschaft. Herausgegeben von I. v. *Müller*. Band V. 4. Abtheilung, *München*, C. H. *Beck* Sep. Abdruck XII 534 S. Mk. 10.

Müller Iványak nálunk is elterjedt *Handbuch der klassischen Alterthumswissenschaft*-jában a legbecsesebb fejezetek egyikét Wissowa György Religion und Kultur der Römer című kötete képezi. Wissowa idestova negyed százada szolgálja a római vallás történelmét s mélyreható búvárlataival, erős kritikai érzékre való fejtegetéseivel nem egy homályos részletre derített már világosságot, s a római egyházjog és vallástörténelem leghivatottabb tanítómestereként tisztelik mindenfelé. Kevés kortársa dicsekedhetik azzal a világossággal, mely őt úgy a felszaporodott anyag kiválasztásában, mint osztályozásában annyira kitünteti s szaktudósainknál valóban szokatlan plasztikitással domborítja ki a leghomályosabb mythosi vonatkozásokból is az igazán lényeges és jellemző szálakat, a leletek és tapasztalati igazságok erejével világítván be a mythologia legelvontabb rejtekeibe is. A tartalmas kötet a római vallásnak a kapitóliumi Jupiter-templom épitésével, a második pun háború kezdetével és Augustus reform-

jaival összefüggő hármas kialakulási processzusát meghatározván, munkája alapvető derékrészét a római államvallás istenségeinek szabatos és a leglényegesebbekre szorítkozó jellemzése képezi. A *dii indigetes et novemsides* mint ősitáliai istenségekhez társulnak a Görögországból importált vallásgyakorlatok, valamint a personificatio révén támadt istenségek, kikhez a köztársaság végső időszakától észrevehetőleg sokasodó számban a kereskedelmi érintkezés és hazai vállalatok révén legkivált keletről beszármazott s a belföldi vallással erős versenyt támasztó újabb kultuszok csatlakoznak. Befejezésül a római ünnepi naptár és az állami szentélyek lajstromával a szertartástant kapjuk a név-, tárgy- és helymutatóval, mely a becses munka használhatóságát és kezelhetőségét is felettébb megkönnyíti.

Wissowa észrevehető törekvése a római államvallásnak a néphit alapján való megállapításában kulminál s a tetszetős hipothézisektől tartózkodva, a görögösítő irányzatot kerülve, ahol szükség cáfolva, a népmythosban keresi elméleti fejtegetéseinek biztos alapját. A szimbólumok eredeti ősi jelentését azonban nem mindenütt követheti a kezdő stádiumig s mert épen a vallási fogalmak vannak a leggyorsabb és legkönnyebb átalakulásoknak alávetve, munkája újabb, remélhetőleg nemsokára elkövetkező kiadása ez irányban további kiegészítésre, sőt a Wissowa által most következetesen mérsékelt összehasonlítások igénybevételére is ki fog terjeszkedni.

A tartalmas könyv jelen alakjában is kiváló szolgálatot tehet mindazoknak s így első sorban középiskolai tanárságunknak is, akik tanulmányuk vagy hivatásuk betöltésében a római mythologia kritikai fejtegetéseire rászorulnak.

A becses tanulmány a Müller Iván szerkesztette gyűjteményes munkában látott eredetileg napvilágot. Ez a vállalat minden derékségе dacára, drágasága miatt, alig kerülhet be minden középiskolánk könyvtárába. Épen ezért szerencsés gondolat vala külön is hozzáférhetővé tenni az egyes monografiákat. Így a Wissowa vallástörténelme is oly árba kerül, melyet a legszegényebb iskola is elbírhat, hogy a könyv becses tanításait élvezhesse. *Téglás Gábor.*

Beérkezett könyv. A cirkuszkirály, irta *Krúdy* Gyula, Budapest, Franklin-Társulat, 1906. (Kedvesen, vonzóan megírt ifjúsági regény.) Ára?

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem csupán sorszámára hivatkozhassanak.)

Válasz a 4. sz. kérdésre. Ha a tanuló a kitüzött két mathematikai tétel egyikét kifogástalanul oldja meg, a másikba bele sem fog, úgy a tanuló semmi esetre sem kaphat »elégtelen« jegyet. Hiszen a rárótt munkának a felét jól végezte! Mert ha »elégtelen«-nek

minősítjük, mit kapjon akkor az a tanuló, aki mind a két tételt rosszul oldja meg? Sőt magam részéről, aki szintén mathematikus vagyok, »jó« jegyet adnék, hogyha a tanuló a *geometriai* tételt hibátlanul oldja meg, mert annak megfejtésében szerepel az algebra is. Mellesleg megjegyzem, hogy a mathematikából is csak úgy kellene csak egy tételt feladni, mint a nyelvekből. Ez a tétel azonban olyan legyen, hogy az úgy az algebrára, mint a geometriára terjedjen ki.

Feleletek az 5. kérdésre. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszternek 72102/1904. IX/21. sz. leirata értelmében az 1904. évi I. t.-c. alapján járó személyi pótlékok *hivatalból* utalványoztatnak ki, azért nem kell értük folyamodni. Ezen leirat szelleméből az is következik, hogy az igazgatónak sem kell az iránt felterjesztéssel élnie. *Várhelyi Ferenc,*

igazgató.

1. Magasabb személyi pótlékra való igény érvényesítésénél ugyanazon eljárás alkalmazandó, mint újabb korpótlékra való igény érvényesítésénél, tehát az illető tanárnak azért nem kell folyamodnia. A magasabb pótlék utalványozását esetről-esetre, és pedig minden igényjogosultra nézve külön felterjesztésben az igazgató kéri, két hónappal az új javadalmazás esedékessége előtt.

Annak idején szóbelileg kérve erre nézve utasítást, illetékes helyen ezt az utbaigazítást nyertem.

Saját fizetési igényeinek természetesen kiki maga lesz a legpontosabb nyilvántartója és ebből önként következik, hogy az illető igényjugosult tanár idejekorán figyelmezteti, — mondjuk felkéri — az igazgatót, hogy magasabb illetményre való igényét jelentse be s annak folyósítása iránt tegye meg a kellő lépéseket. A többi aztán az igazgató dolga és hivatalos kötelessége. *R.*

2. Pirchala könyvének II. 543. lapján közli a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 72102/1904. számú rendeletét, mely szerint »az állami tisztviselők és tanárok részére járó személyi pótlékok *hivatalból* utalványoztatnak ki, ezen pótlékok kiutalványozásáért külön folyamodni és felterjesztést tenni nem kell«. Nem ártana, ha ennek analogiájára az ötödéves korpótlékot is hivatalból utalványozná ki a vallás- és közoktatásügyi miniszter igazgatói és főigazgatói felterjesztés nélkül. A főigazgatóságok tehetnének ez irányban egyöntetű felterjesztést. *H.*

Tartalom: *Krónika:* Dr. Lukács György vallás- és közoktatásügyi miniszter tervezetei. Nyilatkozat. A gyakorló-iskolai tanulók házi műkiállítása. A budapesti kör értesítése. Köreink becses figyelmébe. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A főigazgatói intézmény reformja. A középiskolai rendtartáshoz. *Σ.*-től. Az új Érettségi Vizsg. Szabályzat 12 §-a. *Argus*-tól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Szepesi kör.) — *Könyvek és Lapok:* Dr. Schuller Frigyes összerakható térképe. *Kárpáthy* Gusztávtól. Georg Wissowa: Religion und Kultur der Römer. *Téglás* Gábortól. Beérkezett könyv. — *Kérdések és Üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 20. szám. 1906. február 18.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztik
Dr. SZÉKELY ISTVÁN és Dr. MORVAY GYŐZŐ
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

Emlékezzünk régiekről.

Most negyven éve alakult a mi egyesületünk. Az a mag, melyet lelkes elődeink elvetettek, termékeny talajra hullott. A szerény »Budapesti Tanári Egylet«-ből, melynek akkor 77 tagja volt, lett a mi hatalmas testületünk, másfél ezer tagjával, közöttük az összes iskolák legkiválóbb képviselői, fel az egyetemig.

Nem olvashatjuk megilletődés nélkül azt a, nem egészen három éves Értesítőt, melyben a nemes úttörők a kezdet nehézségeiről beszámolnak. »*A budapesti tanári testületek*«, így szól *Mészáros* Nándor budai kir. egyet. főgymn. rendes tanár és egyleti titkár Előszava »*1862 óta egylet alapításán fáradoztak, mely a magyar középtanodai tanügynek kellő fölvirágoztatásán hatásteljesebben, nyilvánosan, eleven összeműködés által munkálkodjék. A társulat az akadályok hosszú sorának legyőzése után létrejött s 1866. évi február 18-ik napján tartotta alakító gyülését . . .*«

Erről az »alakító« gyülésről így nyilatkozik az Értesítő: Február 18. tartatott az első közgyülés Ney Ferenc korelnök vezetése alatt Alkér Antal hatósági biztos úr jelenlétében, mely alkalommal, miután a nagyméltóságú magyar királyi helytartótanácsnak a »Budapesti tanári egylet« megalakulását engedélyező 19718. szám alatti kegyes rendelete felolvastatott, a fővárosi középtanodák tanárai közül rendes tagokul 71-en, rendkívüliekül pedig 6-an jegyeztetvén be magukat, az egylet megalakult s hivatalnokait választotta meg. Elnökké dr. Lutter Nándor, pénztárnokká Corzán Avendano Gábor, választmányi tagokká Ney Ferenc, dr. Riedl Szende, dr. Schenzl Guido, Batizfalvy István,

Gönczy Pál, Dunay Ferenc és dr. Kondor Gusztáv választattak meg. Alelnök Ney Ferenc lett.

Közöttük tudtunkkal csak *Dunay* Ferenc, Besztercebánya köztiszteletben álló főigazgatója van még életben; a többiek, mint sok százan mások, kik hosszú négy évtized alatt hozzánk tartoztak, elmentek oda, hol nincs katedra és vesződség, nincs bú és gond . . .

Az első ülésen bejelentett 77 tag a december 8-án tartott közgyülésig dr. *Lutter* Nándor elnök beszámolója szerint 172-re emelkedett, »kik közül 6 tiszteletbeli, 77 rendes és 89 rendkívüli (vidéki) tag volt«.

Az alapvetés munkájában részt vett ama, hálánkra méltó férfiak között ma is részint tiszteleti, részint rendes tagjaink: *Bartal* Antal, *Berecz* Antal, *Dunay* Ferenc, *Felsmann* József, *Frankl* István, *Géresi* Kálmán, *Koch* Antal, *Köpesdy* Sándor, *Lechner* László, *Lutter* János, *Mayer* József, *Papp* János, *Szamosi* János, *Szieber* Ede, *Terner* Adolf, *Ternyey* Ferenc, P. *Thewrewk* Emil, *Vámossy* Mihály, *Veress* Ignác, *Virkler* Endre.

Kívánjuk nekik, hogy még sokáig élvezzék azt a megnyugtató tudatot, hogy a tanáregyesület alapítása nagyfontosságú, hazafias cselekedet volt.

A Népszerű Főiskolai Tanfolyam előadói között szerepelnek dr. *Erődi* Béla udv. tanácsos, tankerületi főigazgató és dr. *Beke* Manó egyetemi tanár tagtársaink. Előbbi »Amerikai utam« címen február 19., 26., március 5., 12., 19. és 26-án tartja előadásait a központi egyetem kupolatermében. Beke »Bevezetés a felsőbb algebrába« címen február 21. 28., március 7., 14., 21. és 28-án az egyetem Főherceg Sándor-utcai épületének tantermében értekezik. Az előadások mindig pontosan este $6^1/_2$ órakor kezdődnek. Az egy-egy tanfolyamra (6 előadásra) szóló jegy ára egy korona.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Fülöp* Károly beregszászi és *Szádváry* János dési állami főgimnáziumi, továbbá *Simonyi* Ernő nagyváradi, *Benda* Jenő budapesti II. ker. és *Nasch* Fülöp pozsonyi állami főreáliskolai ideiglenes minőségű rendes tanárt rendes tanári minőségében végleg megerősítette.

Pályázatok. A *budapesti* V. ker. s a *győri* m. kir. állami főreáliskolánál, a *jászberényi* m. kir. áll. és az *eperjesi* kir. kath. főgimnáziumnál egy-egy rendes iskolaszolgai állásra pályázat hirdettetik. Pályázók folyamodványukat, f. évi április hó 1-ig, illetőleg március 20-áig, ha már alkalmazva vannak előjáróságuk útján, különben pedig az illető középiskolák igazgatóságainál nyujtsák be.

Gyászjelentés. Az aradi kir. főgimnázium testülete megrendült lélekkel s mély fájdalommal jelenti, hogy szeretett kartársa, *Kövesdi Ignác* címzetes középiskolai igazgató, nyug. főgimn. r. tanár f. évi február 9-én este 10 órakor 36 évi áldásos tanári működés után életének 61-ik évében váratlanul elhunyt. Felejthetetlen kartársunk hült tetemét folyó hó 11-én délután 4 órakor adjuk át a róm. kath. egyház szertartása szerint az anyaföldnek. Arad, 1906. február 10. Legyen emléke áldott, nyugalma csendes!

Reformmozgalmak Ausztriában. Minthogy mi is legalább a *tervezett* reformok korát éljük, nem lesz érdektelen megfigyelni, hogy odaát a törekvések szintén két irányban mozognak: a miniszteri ankettel és a Társadalomtudományi Társasággal párhuzamosan latinosan vagy latin-ellenesen. Bécsben ugyanis berlini mintára s régibb keletű készülődések eredményeként egy »Verein der Freunde des humanistischen Gymnasiums« c. egyesület van alakulófélben, melynek főcélja a klasszikus nyelvek megvédelmezése. Ez a mozgalom egyébként nem bántja a reáliskolát, mert azt vallja, »hogy a modern kultúra szükségleteinek a képzési módoknak nem egysége, hanem többsége felel meg legjobban«. Említésre méltó, hogy erről a mozgalomról és egyesületről ép a mostani kultuszminiszter elődje, dr. Hartel báró írt nagyobb tanulmányt a »Neues Wiener Tagblatt« karácsonyi számába.

Ennek a »klasszikus« mozgalomnak ellensúlyozására alakult a minap egy másik, még pedig elég különös és szokatlan körülmények között. Január havában ugyanis a következő közlemény járta be a bécsi lapokat: »Mindazok a szülők és iskolaférfiak, akiknek érdekükben áll, hogy a gimnáziumokban és általában a középiskolákban dívó mai középkori és maradi tanrendszer modern értelemben alaposan refolmáltassék és a klasszikus grammatizáló »magolás« s a pedagógiai zsarnokság helyébe józan s időszerű tanrendszer lépjen, amely a gyermekeket nem gyötri —, szíveskedjenek címeiket »Schulreform, I. ker., képviselőház, poste restante« cím alatt levélben bejelenteni. A tervezett egyesület természetesen egészen távol áll minden politikai irányzattól. A kezdeményezés reformszellemű szakférfiaktól indúl ki, akik függő állásuknál fogva egyelőre nem léphetnek a nyilvánosság elé.« Néhány héttel később közölték a lapok, hogy a tagok máris százával jelentkeztek, de a kezdeményezők csak akkor fognak az új reformegyesület megalapításához látni, ha az összes érdekelt szülők közreműködésére számíthatnak, ami végből kérik a további jelentkezést és a mai középiskolai oktatásról szóló kritikai vélemények beküldését a fent közölt titokzatos címre.

Nemde furcsa ez? Valóságos novum s igazi strucpedagógia. Ilyesből már igazán nem kérünk s boldogoknak vallhatjuk magunkat, hogy meggyőződésünket minden körülmények között nyiltan hangoztathatjuk. A pikáns ügy fejleményeit figyelemmel fogom kisérni.

kf.

Még egyszer a stiklik. Tényekről lévén szó, mosakodásra vagy visszavonásra nincs szükségem; ámde dr. *Kárpáti* Károly igazgató úrnak válaszát kénytelen vagyok helyreigazítani, mert soraimnak tendenciáját félremagyarázta s a történtekért úgyszólván rajtam akarja elverni a port. Én cikkelyem első felében a nevelés csődjét *általánosan* említettem, amire nézve jogcímet találtam abban, hogy hasonló jelenségek mind sűrűbben észlelhetők még a nyugati államokban is. Hisz ép ma olvasom, hogy Troppauban egy »Gymnasiastenplatte« alakult, melynek tagjai nagyobbára az ottani főgimnázium tanulói voltak, javabeli családok gyermekei, akik egy puskaművesnél betörtek, ott fegyverrel látták el magukat s a külső városrészek lakosságát állandó izgalomban tartották, mígnem a rendőrség a cinkosokat elfogta és az ügyészségnek kiszolgáltatta. Épenséggel nem szóltam a magyar *iskolai* nevelés csődjéről, sőt nagyjában ugyanazt írtam, a mire K. úr válaszának végén kilyukad, t. i. »hogy a mai tömegtanítás és kaszárnyaszerű iskoláztatás mellett a nevelés javarésze mégis csak a családra hárul«. (434. lap)

Határozottan tiltakoznom kell azon vád ellen, mintha én »a szegedi gimnáziumokat mintegy kompromittálni« akartam volna, valamint az ellen is, »hogy a magyar családi és iskolai nevelés tehetetlenségét a világ előtt kikürtöltem« volna. Közel két évtizede szolgálom a magyar tanügyet a külföldön s lelkiismeretesen igyekszem annak becsületét minden kínálkozó alkalommal öregbíteni. A mi Közlönyünket a világ nem olvassa, itthon is csak a buzgóbb kartársak; ez az organum, gondolom, arra is való, hogy ott a középiskola bajait tárgyilagosan s szenvedély nélkül megvitathassuk. Már I. St. Mill megmondta, hogy a társadalom bajait agyonhallgatással meggyógyítani nem lehet; ugyanez áll az iskoláról! Hogy jóravaló szándékomat így félremagyarázták, azt sajnálom, jóllehet az a haszna mégis megvolt, hogy az érdekelteknek alkalmat adott arra, hogy az ügyet tisztázzák és a napilapok szenzációs közleményeit legalább utólag s a szakférfiak előtt kellő mértékre redukálják. Hogy ez idejekorán és a napilapokban nem sikerült, az felette sajnálatos s mintegy kényszerítőleg arra utal, hogy — bármint is gondolkodjék ki-ki a napisajtóról — az iskolának érdeke megkívánja, hogy vele barátságos viszonyban éljünk. Nem eltussolásról van itt szó, hanem méltányosságról és igazságszolgáltatásról, mert a közönség és a sajtó nagy része, sajnos, elfogult az iskolával szemben.

Végül még egyet. Nem akarom magamnak a hivatatlan pedagógus-tanácsadó szerepét vindikálni, de szent meggyőződésem, hogy az iskola és a család viszonyának javítására és mélyítésére szolgáló tényezők között az igazgató mellett az *osztályfőnököknek* és a *szülői értekezleteknek* fontos szerep jut. Külföldön több iskolában láttam egy kifüggesztett táblázatot, mely közölte, hogy a hétnek melyik órájában fogadják az osztályfőnökök a szülőket. A szülői értekezletekkel nálunk több helyen sikerrel próbálkoztak meg, de mégis úgy látom, hogy a többség — az intézményt ki sem próbálva vagy egyes helytelen, tehát meddő kisérlet után indulva — eleve elitéli.

Hogy K. úr intézete jó hírnevének megvédelmezésére annyi hévvel száll síkra, az becsületére válik; hogy eközben néhány vágás érdemetlenül engem is ért, abból nem lesz baj — megszoktam. Viszont ő is érthetőnek fogja találni, hogy engem, aki közoktatásügyünk külföldi reputációjának megvédelmezését egyik legszebb missziómnak tekintem, az az egy adat (a többiekről nem is szólva) oly kínosan érintett. A magyar középiskolának annyi belső és külső ellensége van, hogy a jobbaknak valóban össze kellene tartaniok. Ezért: béke velünk. *kf.*

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A gyakorlatból.

Kalkulusírás és statisztika.

Annak a kérdésnek a részletes tárgyalására, hogy vajjon az iskolában minden egyes felelet után írjon-e osztályzatot a tanár vagy sem, e hely nem elegendő. Sok okot lehetne felhozni mellette is, ellene is. Most, hogy már öt hónapja van a tanárnak az osztályozásig tanítványainak megismerésére, nem tartom feltétlenül szükségesnek, hogy a kis könyvecske mindig ott legyen a katedrán. Inkább el lehet nélküle a tanár az alsóbb osztályokban, mint a felsőkben, nyelvi órákban inkább, mint más szakon, kicsi vagy közepes népességű osztályokban inkább, mint népesekben, nagyobb óraszám mellett inkább, mint heti 2 órás tárgynál. De az ellenkező nézetet is tisztelem.

Én ezuttal csak annak az aggodalmamnak akarok kifejezést adni, hogy a szent statisztika kedvéért ezen a téren túlzásokba ne essünk. Nincs kifogásom az ellen, hogy hozzáférhető helyen tartott rovatos ívbe minden tanár odajegyzi az illető tanuló osztályzatait, hogy a szülő bármikor felvilágosítást kaphasson fiáról. Az igazgató és a többi tanár is hasznát veheti talán. Csakhogy, sajnos, a szülők nem igen érdeklődnek, legfeljebb osztályozás előtt, másrészt meg az 1., 2., 3., 4. számok egyáltaban nem adhatják a tanulónak teljes képét szorgalom, magaviselet tekintetében stb. Ez nagy hiánya az ily íveknek, s így ezek nem pótolhatják a tanár és a szülők személyes érintkezését.

Semmiképen sem tudom azonban belátni annak a szükségét, hogy egy igazgató vagy főigazgató ilyenféle rovat kitöltését kívánja[1] a statisztikai táblázatban, hogy hány írásbeli és hány szóbeli felelet alapján adatott az osztályzat. És ez osztályzatokat a rovatos ívbe be is kell irni. Már most vegyünk egy osztályt 40 tanulóval, ahol egy félévben 60—80 vagy több óra is van.

[1] Ezt tudtunkkal nagyon kevés iskolában kívánják. *Szerk.*

Sok tárgynál nem nehéz dolog 20 tanulót is felszólítani (hisz lehetőleg mindenkinek szóhoz kellene jutni egy órában), s akkor a tanár bátran mondhatja, hogy 30 vagy több felelet alapján ismerte meg a fiút. Esetleg komolyan sem veszik ezt, különösen ha a könyvecskéjébe nincsen beirva a 30 kalkulus. Az csak bizonyos, hogy egy-egy fiúnak bármily rövid megszólalása is hozzájárul ahhoz a képhez, amely róla a tanár lelkében lassanként megalakul. Az írásbeli dolgozatok száma megvan ugyan határozva, de esetleg nem minden dolgozat olyan, hogy osztályzatot lehessen rá irni; pl. a kezdőknek első latin vagy német dolgozatai. Több kisebb házi [1] feladat is készül s ha a tanár megnézi, vagy felolvastatja, ezek is hozzájárulnak a tanuló értékének megállapításához.

Ha jól sejtem, a statisztikának ez a kérdése az olyan tanárok számára készült, kik félévenként csak egyszer vagy kétszer feleltetik a tanulókat. Ez persze hiba, de ezen segíteni más módja kell hogy legyen az igazgatónak, nem statisztikával. Így félő, hogy a formalizmus ez új lépéssel megint veszedelmesen terjed a lényeg rovására. Az olyan tanárt, aki igazán az egész osztályt foglalkoztatja állandóan, az ilyféle kérdések bosszanthatják.

Nem egészen új, de komolyan megfontolandó lenne az a kívánság, hogy az összes *szükséges* statisztikai mintákat állapítsa meg egyöntetüen a legfelső iskolai hatóság s annál többet kívánni ne legyen joga semmiféle közbeeső hatóságnak. Analog eset a katonaságnál az a tilalom, hogy az általánosan kötelező szabályzat paragrafusait a közbeeső parancsnokságoknak nincs jogukban megszorító értelemben magyarázni s ily magyarázatot kötelezővé tenni. A lényegtelen dolgokban nálunk is minden testületnek bizonyos szabad mozgást kell hagyni, mert különben élettelen, gépies lesz a munkánk.

Antistatisztikus.

EGYESÜLETI ÉLET.

Pozsonyi kör.

(A tankönyvek bírálata és kiadása.)

A pozsonyi tanári kör 1906. január 11-én tartotta második felolvasó-gyűlését ez iskolai évben, melynek napirendjére egy tárgy volt kitűzve: *Gagyhy Dénes* áll. főreáliskolai tanár előadása *A tankönyvek bírálata és kiadása* címen.

Az ülésen Albrecht János állami főreáliskolai igazgató, a kör ügyvezető alelnöke, elnökölt.

[1] Az alsó négy osztályban nincs házi dolgozat, kivéve a IV. o. magyart. *Szerk.*

Gagyhy szabad előadása a következő: Az 1896. évi 1940. sz. miniszteri rendelet a tankönyvek bírálatát kivette a közoktatási tanács kezéből és a kérdést egy külön rendeletben szabályozta. Persze e rendelet sem tökéletes, ebben is, mint minden műben, vannak hiányok és fogyatkozások. *Hiánya a rendeletnek az, hogy a fősúlyt nem a tankönyvek gyakorlati használhatóságára fekteti,* nem írja körül pontosan a tankönyvek e főtulajdonságának a mértékét s nem követeli meg a bírálóktól, hogy első sorban a tankönyvnek ezt az oldalát vegyék szigorú bírálat alá. A rendelet ezen hiányának lehet betudni azt, hogy a tankönyvbírálatok jobbára teoretikus, akadémikus értékűek s a gyakorlati szempontot mellőzni látszanak. Már pedig a tankönyvnél a tudományos színvonal mellett nagy súllyal esik a mérlegbe annak gyakorlati értéke is, ennélfogva óhajtandó volna, hogy az elméleti értékelés mellé odaillesztessék a gyakorlati alkalmazhatóság mérlege is. E követelmény főképpen azért jogos, mert egymásután jelennek meg tankönyvek, melyek bizony gyakorlati használhatóság tekintetében nem állanak magasabban, mint az előzők. Talán a rendelet ezen hiányának lehet tulajdonítani azt, hogy e bírálatok többnyire pusztán elméleti vitatkozások, többször majdnem kizárólag az esetleges sajtóhibák felsorolására szorítkoznak, ahelyett, hogy kimutatnák, vajjon az illető tankönyv a tanulmányi eredményre nézve üdvösebb-e, célszerűbb-e, mint a megelőző tankönyvek. Persze ilyen bírálatok alapján nem mindig a legjobb tankönyvek kerülnek forgalomba. *Hiánya és fogyatkozása a rendeletnek, hogy minden tankönyv egyetlenegy szakférfiúnak osztatik ki bírálatra* s a tankönyv sorsa, ennek a megfellebbezhetetlen ítéletétől van függővé téve. Óhajtandó, hogy a miniszter minden tankönyvet két bírálónak adjon ki, akik annak ne csak tudományos, hanem gyakorlati oldalát is vizsgálják meg. Előadó ezt úgy gondolja, hogy minden approbálandó tankönyvet két tanférfiúnak osszanak ki kellő számú példányban s ezek aztán intézetükben, abban az osztályban, melyre a könyv írva van, használatba veszik s egy évi tanítás alatt gyakorlati oldalát is kipróbálják. Itt az akadály csak az, hogy a kiadónak esetleg nagyobb számú példányt kell rendelkezésre bocsájtania, de ez számba sem jöhet azon nagy nyereség mellett, mely a tanügyet érné azáltal, hogy ilyen rendszer alkalmazása mellett csak a metodikailag legkiválóbb tankönyvek volnának approbálhatók, ami a tanítás eredményére nézve üdvös hatással volna.

A másik kérdés a tankönyvek kiadása. Tapasztalhatjuk, hogy ugyanazon osztályban sokszor három-négyféle kiadású tankönyv van, ami, ha nincs is a különféle kiadásokban tárgyi vagy metodikai eltérés, hanem csak lényegtelen dolgokban különböznek egymástól, megnehezíti, sokszor egyenesen megakasztja a tanítást úgy, hogy a tanár kénytelen a tanítás alatt javítgatással vesződni. A tankönyvek gyakori kiadásának nem valami magasabb tudományos cél a szülő anyja, hanem inkább a kiadók üzleti fogása idézi elő, hogy némely tankönyvből majdnem minden évben újabb kiadások jelennek meg. *Az osztrák kultuszminiszter rendeletet bocsátott ki, melynek értelmében a*

tankönyvek ötévi ciklusonként adhatók ki, de bizonyos esetekben korábban is. Hiszen a tudomány nem halad olyan hatalmas léptekkel, hogy minden évben vagy kétévenként is szükséges volna újabb kiadás; de ha valamely tudományágban olyan nagyszabású fejlődés áll be, mely megváltoztatja annak eddigi irányát, akkor természetesen szükséges a tankönyvek módosítása. Éppen ezért az osztrák miniszteri rendelettel kapcsolatban *nagyon óhajtandó, hogy a mi tankönyvkiadásunk is ilyetén módon szabályoztassék, de a ciklus ne ötéves, hanem nyolcéves legyen;* egy teljes középiskolai időtartam alatt nem szabad tehát változtatást szenvednie ugyanazon tankönyv szövegének. Ezek után az előadó ezt a két javaslatot terjeszti a kör elé: 1. *A bírálatra benyújtott tankönyv két szakférfiúnak adassék ki, akik a megfelelő osztályban gyakorlatilag is próbálják ki és mondjanak együttesen döntő véleményt, de csak abban az esetben approbáltassék a könyv, ha módszer tekintetében is haladást mutat.* 2. *A tankönyvek változtatott kiadása nyolc éven belül ne történhessék meg, csak ha ezt a tanulmányi tekintet és a metodikai cél is megköveteli.*

Az előadás után élénk eszmecsere indúlt meg a felvetett kérdések körül. Elsőnek *Belányi Tivadar* tanítónőképző intézeti tanár szólott, aki szeretné, ha nemcsak az új könyvek bírálatát nyomatnák ki, hanem az új kiadású könyvekét is, mert a bírálók rendesen ebben az újabb kritikában szólnak a könyv gyakorlati oldaláról is. A tankönyv egy évi próba-alkalmazását nem tartja ajánlatosnak, mert így hamis tanok juthatnak be az iskolába. Elégnek tart egy bírálót is, mert attól fél, hogy így a kérdés anyagi része, mivel a második bírálót is díjazni kellene, esetleg akadálya volna a tankönyvirodalom fejlődésének. A nyolcéves ciklus szintén gátolná a fejlődést. *Dalotti Ödön* állami főreáliskolai tanár szerint egy hézag van az előadásban, amennyiben az előadó nem mondja meg, hogy hogyan képzeli azt, hogy minden benyújtott tankönyvet próbatanításra osszanak ki, mielőtt megvizsgálnák, hogy az illető könyv érdemes-e a behozatalra? De abban egyetért az előadóval, hogy csak az a tankönyv nyerjen alkalmazást, amely feltünően jobb a többinél. Az újabb kiadásokat tényleg meg kell szorítani. *Zala Miksa* felső leányiskolai tanár nem tudja helyeselni, hogy minden tankönyvet egyévi próbatanításra adjanak ki, mert hiszen lehet annak a bíráló tanárnak jobb módszere is; miért kelljen tehát neki, ha csak egy évig is, ezt az ő jobb módszerét mellőzni; különben felszólaló a tankönyveket egyenesen törölné is, hiszen a budapesti gyakorló főgimnáziumban sem arra támaszkodnak.

Ezután *Pirchala Imre* tankerületi főigazgató mondta el a kérdésre nézve véleményét. Az ő tapasztalata az, hogy azok a nehézségek, amelyekről az előadó szólott, nem annyira a miniszteri szabályzatból erednek, mint inkább más körülményekből. Valóság az, hogy a hivatalos bírálatok óta az igazi tankönyvbírálás úgy szólván megszünt; volt idő, amikor igen szép és hasznos bírálatok jelentek meg tankönyveinkről, később ugyan a könyv megjelenésénél, sokszor három-négy év múlva, de mindig értékesek, rendkívül hasznosak voltak a tankönyvíróra, aki ezeknek alapján üdvös

javításokat eszközölhetett tankönyvén. Ez nincs most sem eltiltva; rajtunk múlik és nem a szabályzaton, hogy nincs kellő értékű tankönyvkritikánk; mi hagytuk abba a dolgot egyrészt kényelemszeretetből, másrészt talán amiatt, mivel közlönyeink sem igen szivesen vesznek már fel tankönyvbírálatokat. A másik dolog, ami még nagyobb ártalmára van tankönyvirodalmunknak, könyvkereskedelmünk fejlődése. Nálunk úgyszólván ez az egyetlenegy jövedelmező ága a könyvkereskedésnek, erre vetette magát a kereskedelem és e téren olyan verseny támadt, hogy végül két-három nagy vállalat vett mindent a kezébe. E vállalatok, tehát nem hivatott tényezők, kezdeményezéséből keletkeznek a tankönyvek; ők keresik fel az írókat, sokszor három-négy könyvet is készíttetnek egy tárgyra, utazóik járják be az egész országot és helyezik el könyveiket. Ilyen rendszer mellett, hogy tankönyvirodalmunk olyan kevés kézbe szorult, a jó tankönyvíró esetleg hozzá sem férhet a tankönyvíráshoz. De mi, tanárok, ezen is segíthetünk némileg: ezekkel az utazókkal szemben kissé hidegen kell viselkednünk. Ami a bírálók számát illeti, arra nézve megjegyzi, hogy már két bíráló is volt, de ebben nincs valami különös principium; az a szakember nem tudja mindjárt egészen pontosan megítélni a gyakorlatiasságot; ha ilyen gyakorlati év volna, mindenesetre jobban volna megbírálható a tankönyv, de az a próbaéves rendszer nagyon nehezen volna kivihető. A tankönyvkiadást illetőleg lehetne utasítani a bírálókat, hogy az új kiadások alkalmával azt is figyeljék meg, hogy ne legyenek felesleges változtatások a könyvben; egy könyv mindig ugyanannak a bírálónak adassék ki; szerinte mereven kimondani, hogy a nyolcéves cikluson belül egy tankönyvből csak új lenyomat volna lehetséges, nem lehet.

Albrecht János elnök megjegyzi, hogy a különféle kiadások által okozott zavarnak úgy kell elejét venni, hogy a szülőknek tudomásukra kell adni, hogy csak az illető előírt kiadás a jó és egyedül használható. Hogy egy, vagy két bíráló mondjon-e ítéletet, az nem lényeges dolog; de arra egyenesen utasítani kell a bírálókat, hogy a gyakorlati használhatóságra különös figyelemmel legyenek. *Dr. Rencz János* kir. kath. főgimnáziumi tanár nem fogadja el egészében az előadónak egyik javaslatát sem, mert mindkét irányban nagy túlzásba ment. A vádaknak némi jogosultságuk van, keletkeznek nem tisztességes üzleti spekuláción alapuló tankönyvek, de ezek rossz üzletet csinálnak; hiszen a tanári testületek választják ki a könyveket, a rosszak el sem terjedhetnek. A tankönyvíró kezét nem lehet megkötni, hiszen az új tantervek kényszerítik az írókat a újításra. Van egy nagy baj, amelyet az előadó nem emelt ki s ez a tankönyvek rossz magyarsága; a magyar prózai nyelv tele van a neológia hajtásaival, még Riedl magyar könyvei is telve vannak magyartalanságokkal. Erre nézve *dr. Pfeifer János* ev. lic. tanár megjegyzi, hogy a magyar nyelv tanárának nem lehet a feladata az, hogy az ortológia álláspontját úgy képviselje, mint az előtte szóló; az egyes szavakra nézve már annyira vagyunk, hogy a neológiának sok szavát kell

használnunk; nem helyes, hogyha csak Szarvas Gábornak a szempontjából tanítjuk a stilisztikát.

Ezek után *Gagyhy Dénes* előadó felelt a felszólalók megjegyzéseire. Nem kell attól félni, hogy a próbatankönyv útján téves tanok csúsznának be a fiúk közé, hiszen érdemes szakférfiak tanítanának belőle, akikről ilyet föltételezni nem lehet. Nem bizalmatlanságból ajánl két bírálót, csak a kritika tökéletessége érdekében; itt az anyagi oldal mellékes szempont, a tanítás érdeke megkívánja, hogy kellő tökéletességű munkák keletkezzenek. A próbatanítás előtt természetesen a két szakférfiú megállapítja azt, hogy az illető tankönyv méltó-e arra, hogy vele próbát tegyenek. Rencz-cel szemben megjegyzi, hogy ő csak a maga véleményét fejezte ki javaslataiban, az egyéni vélemény pedig még nem mindig a tiszta igazság. Az ő hibájába, hogy túlzásba ment, beleesett Rencz is, mert az igaz, hogy a tanári karnak jogkörébe tartozik a tankönyvek megválasztása, de miért ne legyen meg az eredeti forrásnál egy hatásosabb bírálat, amely útját vágja annak, hogy a tankönyvirodalmat ellepje a burján. Bizony az nagy baj, hogy különböző kiadások vannak egy osztályban, főleg a modern nyelvi tankönyveknél lehet ezt kifogásolni. Végül megjegyzi, hogy javaslatait módosítva a következőkép ajánlja az elfogadásra: 1. *A bírálatra benyújtott tankönyv lehetőleg két szakférfiúnak adassék ki, akik első sorban a gyakorlati alkalmazhatóságra legyenek tekintettel s együtt mondjanak döntő véleményt, a tankönyv csak abban az esetben approbáltassék, ha módszer tekintetében is haladást mutat.* 2. *A tankönyvnek az előző kiadás használatát megnehezítő, lényegesen megváltozott kiadása huzamosabb időn belül csak tudományos vagy methodikai szükség parancsára történhessék meg.*

Albrecht János elnök kimondja a kör hozzájárulását e módosított javaslatokhoz s az előadónak köszönetet mond előadásáért.

A következő gyűlés napjául a kör február 1-jét állapítja meg, amikor *dr. Kubicsek Albert* állami főreáliskolai tanár fog előadást tartani *Az anyanyelv tanítása* címen.

Dr. Jeszenszky István,
a pozsonyi tanári kör jegyzője.

Miskolci kör.

(A modern rajzoktatás. Az állami tisztviselők és tanárok számára tervezett olcsó kölcsönintézmények kiterjesztése a nem állami tanárokra is.)

A miskolci kör január 13-án tartotta második felolvasó-ülését. Az első tárgy *Madáchy István* kir. kath. gimnáziumi tanár felolvasása volt a »*Modern rajzoktatás*«-ról címmel.

A műveltségi tényezők rohamos előhaladásával, a nevelés tudományának is, mint a műveltség alapvetőjének, együtt kell haladnia, s ezen haladás megkívánja, hogy gondolatainkat minél világosabban fejezzük ki; s erre hathatós eszköz a rajz. De a rajztanítás ilyen értelemben csak úgy lehet célravezető, ha az eddigi unalmas másoltató rendszer helyett a modern légkörhöz alkalmazkodik.

Férkőzzünk hozzá a gyermek naiv lelkéhez, ébresszünk benne kedvet a rajz iránt. Ne kínozzuk ágyon pontozott és négyzetes hálóval, hanem rajzoltassuk vele azt, ami körülveszi, amit minden nap lát.

Tanuljon meg helyesen látni, figyelje meg a tárgyakat s azok szépségeit, hogy aztán híven ki is tudja fejezni.

Nemcsak azoknak van szükségük rajzra, akik tanításával foglalkoznak, mert az minden szakmában kisegítő eszköz lehet.

A modern rajzoktatás derüt, melegséget hoz a rajztermekbe, s a gyerek nem azt fogja várni, hogy mikor lesz vége a rajzórának, hanem, hogy mikor kezdődik már.

Ne mulasszuk el azonban a régi műremekek szemléltetését se. Vigyük el a gyermekeket a múzeumokba, képtárakba s főleg a szabad természetbe. A természet legyen mestere. Az így képzett gyermek fog látni, érezni, sőt helyesen ítélni is.

A felolvasó fejtegetéseihez először *Kiss Lajos* ev. ref. főgimnáziumi rajztanár szólott hozzá kimerítő részletességgel és alapossággal. Rámutatott azokra az akadályokra, amelyek ma még nehézzé teszik az ez úton való haladást, melyek, főleg a nagyközénségben, de még magukban a szakkörökben is, eléje tornyosulnak. Azonban ezek ellenére is kitartásra buzdít az új irány mellett, mely, ha a látszatra és a dologhoz nem értők előtt sokszor nem mutat is fel tetszetős sikereket, lényegben véve a művészi és természetes látás és megfigyelés, ábrázolás terén már ma is tiszteletreméltó sikerekre hivatkozhatik. A saját növendékeinek rajzalapjaiból is bemutat jellemzésül egy pár igazán biztató és tanulságos példát.

A másik felszólaló, *Mitrovics Gyula* főleg általános nevelési és művészeti szempontból szól a kérdéshez. Nézete szerint azért kell a rajzoktatásnak — egyebek között — a megfelelő helyet biztosítani a középoktatásban, mert úgyszólván ez az egyetlen tárgy, mely a növendékeket kényszerítő erővel szoktatja a pontos és szigorú megfigyelésre, minden tudományos vizsgálódás alapfeltételére. Míg ugyanis más tárgyaknál ezernyi alkalom kínálkozik a figyelem szétszóródására, itt ez képtelenség, mert nyomban szembeötlő következményekkel figyelmeztet az elkövetett hibára. Már pedig nagy pedagógiai vétség volna a léleknek a megfigyelésre fordított ezt az energiáját silány rajzlapokra pazarolni el, mikor oly gyümölcsözően fordítható, egyúttal a rajztanításnak is legjobb szolgálása mellett, a természet tárgyainak és másnemű, tudományos objektumoknak a megfigyelésére és ezzel a tudományos ismereteknek a gyarapítására való, természeti dolgok pontos szemlélésére. Azt azonban természetesnek tartja, hogy a tanítás terén sokan még mindig idegenkednek az új iránytól, mert a tanítás terveiben lefektetett elvek még azokra az időkre vezethetők visszsza, amikor a művészetek és művészeti elméletek terén is a régi iskolás, akadémikus irányok uralkodtak. — Végül indítványozza a felszólaló, hogy a derék felolvasásért a kör fejezze ki köszönetét. A kör az elnöklő *Porcs János* összefoglaló szavai után a felolvasónak köszönetét fejezi ki.

Ezután *Mitrovics Gyula* felszólalásában emlékeztette a kör tagjait arra, hogy immár két kormány helyezte kilátásba az állami tisztviselők és tanárok anyagi terheinek könnyítésére kölcsöneiknek konvertálását. Bár a terv még teljesen ismeretlen, az idő meg most politikailag is alkalmatlan az efféle dolgok keresztülvitelére, még is, hogy esetleges meglepetések miatt el ne késsünk, kéri a kört: mondja ki, hogy méltányosnak tartaná, ha az állam e tekintetben a gondját a nem állami tanárokra is kiterjesztené, mivel nem kívánatos, hogy az állami és nem állami tanárok jogai és anyagi helyzete között már is meglévő és bizony kissé bántó különbségek szaporodjanak; továbbá, hogy az ügy szemmeltartásáról a kör a választmány útján valamiképen gondoskodjék. Annyival inkább helyénvalónak tarja, hogy e tekintetben a kezdeményező lépéseket a *miskolci kör* tegye meg, mert tagjait független anyagi helyzetökben az önzés vádja épen a legkevésbbé érheti. *Kovács Gábor dr.* hozzászólása után a kör a felszólaló eszméjét magáévá teszi s *Porcs János* elnök indítványára felkéri az indítványozót, mint aki egyuttal a körnek is képviselője a választmányban, hogy amikor helyénvalónak találja, az ügyet tegye szóvá a választmányban, egyébként, ha a kérdés megérik, a kör maga is hozzá fog szólni szükség szerint a dologhoz.

Mitrovics Gyula,
titkár.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Az új helyesírás irodalma.

Iskoláink s a magyar nyelvmüvelés történetében jelentős esemény az a rendelet, melyet Wlassics Gyula, akkori oktatásügyi miniszter 1903. március 14-én adott ki a magyar helyesírásról. Ezzel a rendelettel teszi közzé az Országos Közoktatási Tanács nagybecsű munkálatát, »mely egyszerübbé s következetesebbé teszi a helyesírási szabályokat, s gondosan megállapított szójegyzékben ad útmutatást a kétes esetekben való eljárásra, s különösen az idegen eredetü szókra nézve iparkodik pontosabban határt szabni a magyaros s az idegenszerü írásmód közt«.

Hogy az új helyesírás minél hamarabb s minél mélyebben gyökeret verjen a közönségben és az iskolában, tanáraink — nyelvészek és nem nyelvészek egyaránt — versenyezve iparkodtak egyszerü s világos módon előadni, magyarázni az új írásmódot, úgyhogy ma már valóságos irodalma van. Természetes, hogy nem sikerült mindenkinek egyenlően ez a cél, de hogy valamennyi ezt tüzte ki maga elé, az kitünik még a legkevésbbé használhatóból is.

Ott van köztük maga *Simonyi Zsigmond* egyetemi tanár is, kinek tán legnagyobb az érdeme az új helyesírás létrejöttében. Az ő semmi akadálytól vissza nem riadó buzgalmának és kitar-

tásának köszönjük egyáltalán az egész mozgalom diadalmaskodását. Hogy mily küzdelembe került ez, nagyon érdekesen állítja össze müve (Nyelvészeti Füz. 5. sz. Athenaeum, 3. kiad. 1 K, kötve 1 K 50 fillér) bevezetésében. S megtartja a hivatalos szöveget s bőséges magyarázattal látja el. Egészen nyelvtörténeti alapon tárgyalja a helyesírást; nem egy helyen valóságos kis értekezést ad, de mindenütt könnyen, sok helyt igazán szellemesen. Én azt tartom, hogy ezt a füzetet minden müvelt embernek ismernie kell, aki nem elégszik meg azzal, hogy egy miniszteri rendeletnek engedelmeskedik, hanem tudni is akarja, mit miért ír így vagy így. — Van ennek kisebb kiadása is *Iskolai helyesírás* címen (2. kiad.); ebben a magyarázatok rövidebbek, csak annyi van benn, amennyit az iskolában is érdeklődéssel olvasnak el a fiúk.

Kiváló munka *Balassa Józsefé* is. Neki szintén két füzete van. Az egyik általában iskolák számára (Franklin, 4. kiadás 40 fillér), a másik különös tekintettel van a kereskedelem nyelvére (Magyar Kereskedők könyvtára. Lampel, kötve 1 K 50 fillér). Balassa nemcsak egyik legjobb nyelvészünk, hanem egyik legügyesebb tankönyvírónk is. Igazi pedagógiai tapintattal dolgozta át az eredeti szöveget még világosabbá és egyszerübbé, de mindenek fölött könnyen áttekinthetővé. Tudja az ő nagy tapasztalatából, mely részek szorulnak alaposabb tárgyalásra, s itt bőséges példatárt ad (az *ly* hang, rövid és hosszú magánhangzók, kettős mássalhangzók stb.). Nagyon okos dolog, hogy a bevezetésben jelzi azt a négy pontot, amely a főkülönbség az akadémiai és az iskolai írásmód közt. Nagyon sokan vannak még tanárok közt is, kik nem tudták a hivatalos szövegben megtalálni a főelveket. (Megvan *Fejes* Áronnál is.) Figyelmet érdemel másik füzete is, főleg szójegyzéke, melyben különösen ügyel a kereskedelemben előforduló szókra, még azokat is közli (feltünő szedéssel), amelyeket idegenes módon írunk.

Kőrösi Sándor az iskolai és akadémiai helyesírás közt levő eltéréseket állítja össze (Lampel, 2. kiad. 60 fillér), s evvel igen hasznos munkát végzett. Könnyen áttekinthető három csoportba osztja a különbségeket (magyar hangok, idegen szók, összeírás és különírás), szép számmal ad példát a begyakorlásra, még összefüggő szövegben is. Kár, hogy az idegen szó írásában nem egészen következetes. Így a szójegyzékben helyesen hosszú *í*-val írja ezeket: extenzív, pozitív, hieroglíf, tífusz, provízió, pozíció, a szabályok közt azonban röviddel (a következőket is: propozíció, diszpozíció, kompozíció; pozitív, passzív, konzervatív, szubjektív; zafír, zefír); helytelen azonkívül: illuzió, miszterium, predikál; mithologia, fiziologia, fiziologus (az utóbbiak a szójegyzékben jól: mithológia [1] stb.).

A nem nyelvészek munkái tele vannak hibákkal. *Fejes Áronė* (Tud. Zsebkönyvtár 173. sz.) még használható a követ-

[1] Tehát félig görögösen *(th)*, félig magyarosan *(ó)*. Szerk.

kezők kijavításával: *kehnek*, *koh*, *potrohban* alakok nem használatosak (9. l.), *apjostul* sem igen (11. l.). Nem jó fogalmazás: »az *ly* helyett akárhányan (?) *l*-et vagy *j*-t ejtenek« (u. o.); az eredeti jegyzetét változatlanul meghagyhatta volna (»az *ly* helyett a legtöbb vidéken csakis *j*-t mondanak, néhol meg *l*-et«). *Egyetemet* rövid *gy*-vel ejtjük (13. l.), *aggód* h. aggódik a helyes (14. l.), *Mondd*-ban a *d-j* vonódik össze *-dd*-vé (15. l.)? Nem írjuk össze ezeket: miokból, mimiatt, mivégett. Az ikerszók szókettőzések (23. l.)? Oedipus görögösen írva Oidipus, Bacchus pedig Bakhos (27. l.). Az írásjelekről szóló rész rövidebb lehetne.

Vargha Damján füzete (Szt-István-társ. 30 fillér) csinos alakú, talán ez az egyetlen érdeme. Szövege túlságosan rövid; sok fontos dolog hiányzik belőle, vagy csak érinti; stílusa kissé pongyola. Szójegyzéke alig egy-két szóváltoztatással *Balassa* művéből van lenyomva. Hogy a nyelvészettel nem igen foglalkozik, lépten-nyomon fölötlik. Nála rövid s hosszú *betűk* vannak. A *fennakad* alakot *a kiejtés ellenére* írjuk hosszú *n*-nel, míg az *egyetem gy*-jét röviden. Drágakő, kispap, gyorsírás szerinte nem összetett szó, hanem jelzős főnév. A *th*-t idegen szókban bizony nem mindenütt hagyjuk meg (tea, ritmus, logaritmus, szimpatia stb.). Jelzők közé csak akkor teszünk vesszőt, ha egyenrangúak; nem írhatjuk tehát: »a befejezett, kijelentő mondat végére pontot teszünk« (16. l.). Igazán csodálatos, hogy már a 20. ezer járja Varga művéből.

Hunyady József füzetével (Arad, 40 fillér) nem akarom a helyet foglalni. Teljesen használhatatlan munka; csakúgy hemzseg a sok helytelen, magagyártotta szabálytól. Csak mutatóba adok néhányat: »Azon szókat, amelyekben általában a mintegy rövid é (közép ë) váltakozik az *ö*-vel, jó hangzás kedveért majd e-, majd *ő*-vel írjuk; arra vigyázunk (!), hogy lehetőleg ne ismétlődjék ez a hang: feltölt — fölmegy, kert mögött — börtön megett.« — »A *névelőt* összeírjuk az utána következő *visszamutató szókkal* (aki stb.)« 12. l. — »Összeírjuk az állandó vonzatokat (körmönfont.)« — »A szók előtti főnév rendesen összeírandó (vasút)« 13. l. — »*Ly* van *hely*, *foly* szavakon kívül egyes madárnevekben (sólyom, keselyű)« 12. l.; — hosszú *ó* a többi közt »a népek neveiben (gót, skót, tót), ásványnevekben (bór, jód), vezeték (!) nevekben, (de nem közvetlenül a szó kezdetén. Olga, József, Antónia (6. l.) stb. stb.

Beke Ödön dr.

A Növényvilág és az Ember. Ezen a címen jelent meg a K. M. Természettudományi Társulat kiadásában, mint a XII. ciklus I. kötete egy művelődéstörténeti tanulmány, amelynek szerzője *Szutórisz Frigyes*, eperjesi ág. h. ev. főgimnáziumi tanár. A díszesen kiállított, 41 nyomtatott ívre terjedő és 198 képpel ellátott mű majdnem két évtizedre terjedő kitartó munkásságnak, ernyedetlen szorgalomnak, szívós utánajárásnak és éles megfigyelésnek eredménye

és feladata a növényvilág és az ember közti kölcsönhatást feltüntetni. Szerző kutatja, miképen irányult az ember figyelme a növényvilágra s haladt a fölhasználásában, mikor mindennapi kenyerét kereste, mikor élvezetek és gyógyító anyagok után látott, mikor az égieknek áldozott, mikor ruházkodott és végül, mikor a növényvilágot a szépérzék szolgálatába is szegődtette, hogyan érvényesítette azokat a közéletben, a költészetben és művészetben. Viszont arra is tekintettel van, hogyan hatott a növényvilág az emberiségre. Ezt az irányt szolgálják a csatolt képek is, melyek megválasztására szerző sok gondot fordított. Szerző e művében úgyszólván töretlen utakon jár; ami e téren a világirodalomban imitt-amott található, az csak nyom, szórványos töredék. E nyomokat, e töredékeket, az ember szivéhez vezető szálakat kikutatta, a szétszórtan odavetett eszméket összegyűjtötte, kiegészítette. Néha nagy utánjárással morzsánként szerezhette csak az anyagot, néhol bő forrásokból merített; de bárhonnan vette az anyagot, a felfogás, feldolgozás és elrendezés teljesen a szerző sajátja.

Az egész mű öt részre oszlik. Az I. rész feltünteti az ember eledele és a növények közti szoros kapcsolatot. A II. rész szól az izgató és csillapító növényi anyagokról, azoknak felhasználásáról az élvezetek, a varázslás és gyógyítás céljaira. A III. rész tárgyalja a növény rostjának és tejnedvének felhasználását az ember ruházatára ipari czikkekre. A IV. rész elősorolja a növények szerepét, amelyet az ember hitéletében vittek, feltünteti a finn-ugor és magyar, a germán, a görög, a latin és más földrészeken lakó népek mithológiájának a növényekkel való kapcsolatát. Végül az V. rész szól a növényvilágnak a szépérzék szolgálatában, a közéletben, a költészetben és a művészetben való szerepéről, a különböző korok kertjeiről s végül a rózsa múltjáról és jelenéről. Mindegyik rész több tanulmányból áll, amelyek magukban véve is megállhatnak, együttvéve pedig a fejezetben fölvetett kérdést főbb vonásaiban kimerítik.

E munka fáradtsággal és lelkesedéssel összehordott gazdag tartalma egyrészt alkalmat nyujt a szakembernek, hogy ismereteit kibővítse, kiegészítse, másrészt a laikusnak is érdekes és tanulságos olvasmányt nyujt. Élvezetet és okulást talál benne úgy a művelt olvasóközönség, mint az ifjúság, melyre szerző kiváló figyelemmel van. A munka olvasásakor, — mint ezt Paszlavszky József a műhöz irott előszavában mondja — »életviszonyaink számos mozzanata, gyermekkorunk, ifjúságunk számos emléke elevenedik meg bennünk; sok olyan tapasztalat, olvasott vagy hallott esemény, megfigyelés értelmezéséhez találjuk meg a kulcsot, amelyet eddig talán hasztalanul kerestünk; sok elmosódott emlék, jelenet, mint rég elfeledett ismerősünk támad fel bennünk«.

Hisszük, hogy a növényvilág kedvelői, a szakemberek úgy, mint a művelt nagyközönség, s különösen az ifjúság élvezetet és okulást fog találni a mű gazdag és változatos tartalmának elolvasásában.

N. Fr.

Ma jelent meg a Wodianer-féle udv. könyvkereskedés kiadásában **Barátosi Balog Benedek** »Dai Nippon« című művének I. kötete, melyről lapunk f. é. 5. számában megemlékeztünk. Kissé elkésve kaptuk, de a kötet előkelő kiállítása, az író eleven tolla, a csinos és jellemző képmellékletek (egy részét szerző felesége rajzolta a szin helyén) busásan kárpótolnak a várakozásért. Mindenkinek melegen ajánljuk. A három kötet előfizetési ára 24 K, bármely kötet külön rendelve 9 K, a mű bolti ára 36 korona.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

Szerkesztői üzenet. T. köreink tudósítóit kérjük, szíveskedjenek, lapunk szűkre szabott terjedelmére tekintettel, értesítéseiket rövidebbre fogni, hogy munkálataikat haladék nélkül közölhessük.

Legyenek szívesek továbbá a körhöz tartozó olyan iskolák jegyzékét beküldeni, melyeknek tanárai a köri ülésekre utazásnál nem élveznek vasuti kedvezményt.

Tartalom: *Krónika:* Emlékezzünk régiekről. A Népszerű Főiskolai Tanfolyam. Véglegesítés. Pályázatok. Gyászjelentés. Reformmozgalmak Ausztriában. *kf.*-től. Még egyszer a stiklik. *kf.*-től. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A gyakorlatból. Kalkulusírás és statisztika. *Anti-statisztikus*tól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Pozsonyi, miskolci kör.) — *Könyvek és Lapok:* Az új helyesírás irodalma. *Beke* Ödön dr.-tól. A Növényvilág és az Ember. *N. Fr.*-től. Balog Benedek: »Dai Nippon«. — *Kérdések és Üzenetek.*

UJDONSÁG! * Most jelent meg az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában

A MŰVÉSZET KIS TÜKRE

Irta REINACH SALAMON

Fordította és a magyar művészet adataival kiegészítette

DR. LÁZÁR BÉLA

Ára csinos vászonkötésben **5** K. Elegáns, egész bőrkötésben **7** K. Tanároknak, **saját könyvtáruk** számára ezen mű **vászonkötésü** példányát **3** K-ért, **bőrkötésü példányát 4 korona 50 fillérért** szállitja a kiadóhivatal közvetlen megrendelés esetén.

Kapható minden könyvkereskedésben, valamint az Athenaeum részvénytársulat könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-ut 54.)

TANINTÉZETEK FIGYELMÉBE!

Megrendelhető a kiadótársulatnál (Athenaeum r.-t., Budapest, VII. ker., Kerepesi-út 54. szám).

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-TÁRSULAT KIADÁSÁBAN MEGJELENT

MOLNÁR VIKTOR

m. kir. vallás- és közokt. államtitkár réznyomásu arczképe.

A 36 cm széles, 52 cm magas, finom, fehér meritett kartonra nyomatott rézmetszetü kép művészi kivitelben 2 kor.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 21. szám. 1906. február 25.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztik
Dr. SZÉKELY ISTVÁN és Dr. MORVAY GYŐZŐ
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA

A kassai állami főreáliskola tanári testülete folyó évi február 27. és március 6., 13., 20. és 27. napjain az intézet épületében a *József királyi herceg Ő Fensége védnöksége alatt álló »Tüdőbetegek szanatórium-egyesülete«* javára Szabad liceumi előadásokat rendez a következő tárgysorozattal:

I. *Krautz Béla* tanár: *a)* Bevezetés a vegytanba, a vegytan történetének vázlata. A levegő. *b)* A víz. Mindkét előadás kisérletekkel.

II. Március 13. és 20-án: *Bóbita Endre* tanár: *a)* A villamosság köréből, kisérletekkel. *b)* A bolygó rendszerekről, vetített képekkel.

III. Március 27-én: *Dr. Pap Illés* tanár: A nyolcvan éves Gyulai Pál.

Értesítés.

T. tagtársaink tudomására hozzuk, hogy a *Magyar Szinház* 4 koronás földszinti helyeket 3 koronáért, 3 koronásakat 2 koronáért és 2 kor. 50 filléreseket (I. erkélyt) 1 kor. 70 fillérért, — a *Vígszinház* földszinti támlásszékeket (VII—X. sor) 1 kor. 50 fill., I. em. erkélyt (VI—XI. sor) 1 kor. 20 fillérért, I. em. páholyt 12 koronáért bocsát rendelkezésünkre. A *Császárfürdő* 70 és 45 filléres, mérsékelt árú fürdőjegyeket juttat t. tagtársainknak. Az utalványlapok egyesületi helyiségünkben d. u. 3—5 óra között kaphatók.

Gyászrovat.

†

Ternyei Ferenc.

1828—1906.

Közlönyünknek múlt számában emlékeztünk azokról, akik 40 évvel ezelőtt egyesületünk bölcsőjénél állottak. Közöttük említettük *Ternyei* Ferencet is, a budapesti IV. ker. közs. főreáliskola

nyug. tanárát. Ki sejthette, hogy mire lapunk új száma napvilágot lát, Ternyei már örökre lehunyta szemeit! E hó 17-ikén mult ki a reális irányú középiskolai oktatás e kiváló bajnoka, rövid szenvedés után, észrevétlenül, mintha még halálával sem akart volna terhére esni senkinek sem. E hó 19-én kísérték kartársai és a gyászoló intézet felső osztályainak tanulói drága halottukat a németvölgyi temetőbe.

Ternyei Ferenc pesti polgár-szülőktől származott. Ifjú korában a haza szolgálatában kezdte pályafutását. Az 1848-iki szabadságharcban mint honvéd-tüzér tiszt Mugon tábornok hadseregében részt vett az isaszegi és pákozdi ütközetben.

Világos után ő is bujdosott, majd a pesti tudományegyetemen folytatta megszakított tanulmányait, ahol mint Petzval Ottó tanítványa *mérnöki* oklevelet szerzett. Ezután a budai »József-ipartanodá«-ban — a későbbi műegyetemen — alkalmazták tanársegéd gyanánt Kruspér István, Vész S. Ármin és Schnedar János tanárok mellett. Egyszerre volt ő a geodezia, ábrázoló geometria és az építészettan tanársegéde. 1861-ben került ő a pestvárosi reáltanodához és ekkor változtatta családi nevét »Eiber«-t »Ternyei«-re. Ennél az iskolánál megszakítás nélkül szolgált 1896-ig, amikor 36 évi áldásos munkálkodása után, tanártársainak mély sajnálatára és hatóságának ritka elismerése mellett vonult nyugalomba.

Az iskolának egyes kiváló professzorai adják meg sajátos jellegét; a budapesti IV. ker. közs. főreáliskola sok kiváló professzora között — ha visszatekintünk az iskola 50 éves multjára, — Ternyei volt egyike azoknak, aki erős egyéniségével akaratlanul is hozzájárult e régi iskola kialakulásához, amelynek tradiciói Ternyei nevével szorosan összeforrottak.

Jellemzésére az intézet félszázados jubileuma alkalmával kiadott »Emlékkönyv«-ben róla a következőket olvassuk:

. . . A magyar technikusok egész gárdája emlékezik vissza hálásan Ternyeire, akiben az ábrázoló geometria egyik legavatottabb tanítóját mondhatta intézetünk magáénak. Ternyeit éppen az tette vonzóvá, hogy előadásaiban került minden sallangot, magyarázata mindig átgondolt, tiszta és világos volt. Módszere a szemléltetésen alapult, s mintha tanítványainak lelkébe látott volna, mindig le tudott ereszkedni a kezdet nehézségeivel küzdő ifjúnak fejlődésben lévő értelmi színvonalára. Természete komoly, szinte ridegnek látszik, de a kemény kéreg alatt a legnemesebb szív dobog. Jóságát talán csak páratlan szerénysége múlta felül. Került minden feltünést, a közéletben nem viselt semmi tisztséget, egyedül iskolájának élt. Pontossága és rendszeretete szinte hagyományossá vált, őt helyettesíteni egész hosszú tanári pályáján alig kellett. Nagy, általános műveltsége mellett egy kedvtelése is volt: az utazás. A nagy szünidőt mindig úton töltötte; bejárta egész Európát, fiatalabb korában gyalog bebarangolta hazánk bérceit és az Alpeseket . . .

A hálás szeretet és ragaszkodás érzelmeivel írjuk e sorokat Ternyeiről, akinek szelleme mindig élni fog szeretett intézetében.

Kiss E. János.

Dr. Szelényi Károly, a késmárki ev. liceum r. tanára életének 35-ik évében meghalt. Az elhunyt, ki egyesületünknek is buzgó tagja volt, alapos tudásával, az iskola szeretetével és férfias jellemével állandó emléket biztosított magának azok szivében, kik valaha barátjai, kollégái vagy tanítványai voltak.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A gyakorlatból.

Az indulatfolyamatok tanításához.

A filozófiai propedeutika tanítása céljának kitűzésénél az Utasítások (1. pont) ezt mondják: »Az irodalmi és történeti tanítás pedig valóságos példatára a lélektannak, amely az itt előforduló indulat- és jellemrajzokra támaszkodhatik az egyéni lélek mivoltának feltárásában . . .«, később pedig (3. pont) a »heurisztikus« módszert ajánlja a gyakorlati eljárásban. E kettős kívánság kielégítésére akarok röviden egy példát felhozni.

Az Aeneis II. éneke méltán egyik legkedveltebb szemelvénye a latin olvasmányoknak. Ezen résznek végén a 721—795 sorok nagyon alkalmasak egy indulatfolyamat végbemenésének a szemléltetésére. Aeneas menekül a felgyújtott Trója romjai közül, nyakában ül szélütött, öreg apja, jobbkezével kis fiát vezeti, háta megett megy felesége: nem csuda, ha a máskor rettenthetetlen hős most minden szellőfúvásra, parányi zajra megijed. Szive telve gyermeki, hitvesi, szülői szeretete kincseinek féltésével, testi erejét egy esetleges baj felmerülésénél viszont leköti a benne gyámolítót, védelmet kereső családja, aggodalma tehát alig lehetne indokoltabb. Ime, az »*intenzív bevezető érzelem*« (Wundt-Rácz: A lélektan alapvonalai. 169. l.). Egyszerre csak Anchises felkiált, ellenséget jelez és fiát futásra szólítja: a megrémülés indulata teljes erejében kitör. Érezteti is hatását a hőssel, mert »trepido male numen amicum confusam eripuit mentem«: Aeneas letér a rendes útról, rohan vaktában, csakhogy minél előbb kijusson a falak közül valami biztos helyre. Ez »a megfelelő érzelmektől kisért *képzetlefolyás*« (Wundt i. m. u. ott.), *az associatio zavara*, mikor a gondolkodás előbbi menetéből hirtelen, sokszor vészesen kizökken. A városon kívül Ceres régi templománál veszi csak észre, hogy felesége, Creusa tőle elmaradt. Aeneas ekkor »azonnal egy új indulatroham kezdő érzelmébe csap át«, óriási vesztesége tölti el keblét, mert hiszen elveszett jövendő szenvedéseinek osztályos társa, fele segítsége, hiányzik a kis Iulusnak nevelő anyja. Valóban »őrjöngve vádolhatott istent és embert«. Lelke siralma visszahajtja a városba, tüvé teszi a várost, sőt keresése közben vakmerővé is válik, mikor az ellenség köze-

pett »ismételten hivogatja Creusát«. Megfeszített figyelme egyrészt a túlcsigázás következtében, másrészt a félhomály miatt végre egy visiót termel, megjelenik előtte eltünt felesége szellemképe. A hős elbámul, a látomástól »hajaszálai égnek állanak, a szó torkán akad«. Az indulat ilyen tetőfokán ezen *kifejező-mozgások* egészen természetesek, bizonyos mértékben szükségszerüek. A hitves szelleme megvigasztalja a férjet »oktalan fájdalmában«. Felvilágosítja, hogy őt az istenek végzete szakította el Aeneastól, mivel férjének jövendő hivatása ezt megköveteli. Azért nyugodjék meg és legyen fiacskájuknak hűséges gondviselője. Aeneas erre háromszor igyekszik hasztalanul megölelni látomásának csalóka alakját, hogy végre elérje az indulat *végérzelmét* (Wundt i. m. u. ott), amelylyel a nyugodt kedélyállapotba tér át és azután visszamegy övéihez.

Ha ezen részletét Vergilius művének pszichológiai szempontból így megmagyarázgatjuk, azzal egyszersmind fényt derítünk a költő zsenialitására is, melylyel ő az emberi lélek szövevényes működésébe éles, átható pillantást vetett. De szolgáljuk vele különösen a lélektan tanítását, amelynek egyik fontos részéhez biztos, klasszikus szépségű alapot építünk.

(Hajduböszörmény.) *Bessenyei Lajos.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Debreceni kör.

(Az új érettségi vizsgálati Utasítás.)

A debreceni kerületi tanári kör f. évi január hó 13-án Debrecenben Sinka Sándor tanár elnöklete alatt gyűlést tartott. Elnök megnyitó-beszédében az új érettségi vizsgálati utasítás fontos következményeire hívta fel a kör tagjainak figyelmét s részvéttel emlékezett meg Schurina István nagykállói reáliskolai tanárnak, a kör tagjának haláláról.

A gyűlés főtárgya dr. Bessenyei Lajos hajduböszörményi tanár felolvasása volt az új érettségi vizsgálati utasításokról. Előadó részletesen vázolta a magyar tanárság munkálkodását, amellyel ezen kérdés reformálását elősegíteni iparkodott. Az 1902/3. iskolai évtől kezdve felsorolja a különböző köröknek, — úgymint az ung-beregmegyeinek, budapestinek, fiumeinek és a debreceninek — állásfoglalását, s felemlíti az O. K. T. E. ótátrafüredi közgyűlésének határozatát is. Az 1903/4. iskolai évről felhozza ismételten a budapesti és ung-beregvármegyei kör tárgyalásait, továbbá a székelyudvarhelyi közgyűlés határozatát. Ezen adatokból leszűrődik a tanárság közóhajtásának ezen reformra vonatkozólag ama kettős javaslata, hogy az 1883 : I. t.-cikk, mely a köztisztviselők minősítéséről szól, módosíttassék és az érettségi vizsgálat szinvonala emeltessék. Az 1904. év

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

őszén látott napvilágot a közoktatási tanács elaborátuma, mely több hasznos újítást tervezett. Ez a munkálat csak a pozsonyi és temesvári körben keltett visszhangot, egyébként hosszú szünet állott be, míg csak váratlanul meg nem jelent 1905 december 18-án az új érettségi vizsgálati utasítás.

Valóságos meglepetés volt ez, mely azonban csalódást keltett. Gyökeres reform helyett részletekbe vágó újításokat kaptunk. A minősítési törvény marad és így egyik óhajtásunk füstbe ment, a másikat azonban, — legalább az új utasítás önérzetes szavai szerint — megkaptuk, vagyis a színvonal emelkedett. De ezt a kettős kívánságot az ok és okozat viszonya fűzi össze, tehát nem választhatók el. Azonban az új utasítás mégis megkísérli az utóbbit az előbbi nélkül és erre vonatkozó intézkedéseinek összegét és lényegét a kisérő rendelet szavai szerint a görögnek és németnek, illetőleg a franciának az érettségi vizsgálat egész területéről való eliminálásában foglalja össze. Minden vizsgálat azonban, melynek letehetése könnyebbé válik és kérdezési anyaga szűkebbre szorul, szellemi értékére nézve csak sülyedhet. A tárgycsonkítást a rendelet több okkal támogatja. »Fel akarta szabadítani a jelölteket a vizsgálati tárgyak sokaságában rejlő felesleges tehertől«, amit azonban kellő bírálat után a régi vizsgálati módnál sem az irásbelin, sem a szóbelin meg nem találunk. Érthetetlen »a tulajdonképeni elbírálás előtti kifáradás« is. »A visszaélések lehetőségének« csökkentése relativ eredmény, melynek abszolut értéke a jövő irásbelijeit sem teszi megbízhatóbbakká. Igaz, hogy a vizsgálat súlypontja ezután a szóbelire esik, de ez a »közvetetlenebb és biztosabb alapon« kérdezés nagyon problematikus haszonnal jár a félénk és meglepődésre hajlandóbb tanulóknál. Tarthatatlan és a mult tapasztalataival össze nem egyeztethető indok az is, hogy ezen tárgyak kiküszöbölése révén a szóbeli vizsgálat »egyszerüsítést« nyert volna, mert a kérdezés intenzivitása a felemelt vizsgálati időnek (19. §.) tudható be. Nem lehet indokolni ezen tárgyak elhagyását az érettségi vizsgálat kitüzött céljával sem (2. §.), mert a főiskolai tanulmányok egész körére ezután egy bizottság sem képesíthet a maga saját ítélete alapján. Emellett a kimozdított disciplinákat ezután a tanulóifjúság és közönség elhanyagolja, illetőleg lenézi és támadja. Az új utasításnak részletekbe vágó ujitásai, melyek részint hasznosak, részint károsak, a lényeg — ezen tárgyak kizárása — mellett eltörpülnek. Ilyen módon pedig a vizsgálat színvonala nemhogy emelkednék, hanem sülyedni fog. De ezzel együtt leszállt a középiskolai oktatás színvonala is, pedig ezen kulturális tényezőnek devalválását a magyar tanárság csak a legnagyobb aggodalommal szemlélheti, minthogy így nemzetünk közműveltsége jelentékenyen kisebbedhetik. Ezért elfogadásra ajánlja a következőket:

1. A debreceni tanári kör az érettségi vizsgálati utasítást nagy aggodalommal fogadja, mert benne az érettségi vizsgálat színvonalának, egyszersmind a középiskolai tanításnak a lesülyesztését látja.

2. Kivánatosnak tartja, hogy az érettségi vizsgálat a legrövidebb idő alatt gyökeresen reformáltassék és hogy ezen esetben azon

óhajtások, amelyek a tanárság közvéleményén alapulnak, teljes mértékben megvalósuljanak.

Hozzászóltak: *Leffler S.* (Nyiregyháza) szerint az új érettségi utasítás megérdemli a felolvasó által használt irónikus hangot. A tanárság 3—4 év óta hangoztatja, hogy az érettségi vizsgálat színvonala emelendő, s hogy a színvonal emelése és a minősítési törvény megváltoztatása közt szoros összefüggés van, s mindezek nem vétettek figyelembe. Nem helyes az írásbeli vizsgálat jelentőségének kisebbítése, az ifjúi léleknek az írásbeli és szóbeli kifejezés szabatossága szempontjából való bírálása egyformán szükséges. Az érettségi vizsgálat tartama alatt a tanításnak szünetelnie kellene, mert az egész tanári testületnek a vizsgálaton való jelenlételét fontos pedagógiai érdekek kívánják. Felolvasó javaslatait elfogadja, s felolvasónak elismerését nyilvánítja.

Dr. Kardos Albert elismeréssel emeli ki felolvasó szép előadását, de felolvasótól nagyobb objektivitást várt. Az új utasítás nem annyira értéktelen, mint felolvasó állítja. Az új utasításból nem tünik ki, hogy a vizsgálat súlya a szóbelire helyeztetett. Szerinte az a főkérdés, hogy az érettségi vizsgálat meghagyott tantárgyai eléggé biztos alapot szolgáltatnak-e annak a megállapítására, hogy a tanulók megfelelő érettséggel bírnak-e, s hogy felsőbb tanulmányok megértésére képesek-e. Maga részéről kiemeli, hogy az új utasításnak a szóbeli vizsgálatra vonatkozó része magasan felette áll a réginek. Helytelen, hogy az írásbeli vizsgálat jelentősége kisebbedett, s hogy talán a budapesti viszonyok hatása alatt, a tanítás az érettségi vizsgálat tartama alatt is kötelező, helyesebb lett volna ezt a tanárkarok belátására bízni. Felolvasó javaslatait megtoldandónak tartja azon aggodalom kifejezésével, hogy az érettségi vizsgálat megkönnyítése leszállíthatja a vizsgálatnak, s az egész középiskolai tanításnak is a színvonalát.

Beczner Frigyes szerint nem az a főbaj, hogy a régi utasítás mértékét megnyirbálták, hanem hogy nagyon korán adták ki, a középiskolai reformnak meg kellett volna előznie.

Dr. Jászai Rezső szerint ha felolvasó az utasítást egész terjedelmében, aprólékos vonásaiban is behatóan tárgyalta volna, nem alkotott volna róla magának olyan lesujtó véleményt. Az írásbeli vizsgálat jelentőségének kisebbedéséből még nem következik az érettségi viszgálat szinvonalának leszállítása, mert az írásbeli érettségi vizsgálaton készített dolgozatok úgy sem mindig megbízhatók. Inkább hozzájárul a szinvonal leszállításához a német nyelv kihagyása, melyet legalább is a szóbeli vizsgálaton meg kellett volna hagyni, a görög nyelv mellőzése kisebb baj. Helytelen, hogy e fontos kérdésben a középiskolai tanárság véleményét mellőzték. Elismeréssel emeli ki az új utasításnak a szóbeli vizsgálatra vonatkozó részét, mert ennek alapján biztosabb ítéletet lehet alkotni a tanuló készültségéről.

Dr. Horvay Róbert szintén fontosnak tartja azon kérdés feltevését, hogy az utasítás szerint megmaradt tantárgyak eléggé biztos alapot nyujtanak-e a szellemi érettség megbírálására.

Erre ő nem tud igenlő feleletet adni. A gimnáziumban legalább is a német, a reáliskolában a francia nyelvet meg kellett volna hagyni, ezekre úgy sem kell külön készülni. Az írásbeli dolgozatok jelentőségét sem kellett volna kisebbíteni, a szótár használatának megengedése veszélyezteti az írásbeli vizsgálat komolyságát, több dolgozat csak a szótárból kiszedett anyag nyers összeállítása lesz. Inkább a nehezebb kifejezések lediktálását megkellett volna engedni. A vizsgálaton minden tanárnak jelen kellene lenni, ép olyan fontos ez, mint a hospitálás.

Dr. Barcsa János az új utasítást abból a szempontból is tekinti, hogy az a tanulókra milyen hatással lesz. Emlékeztet arra, hogy már a görögpótló tanfolyamot is úgy fogta fel a tanulók nagy része, mint könnyítést, ugyanígy vett tudomást a féléves rendszer behozataláról, s ugyanilyen örömmel fogja bizonyára fogadni az új érettségi utasítást is, mivel a tanulóifjúság a maga szempontja szerint nem is tekintheti másnak, mint könnyítésnek. A tanulók le fogják vonni belőle a konrekvenciát és így az érettségi vizsgálat s vele együtt a középiskolai oktatás szinvonala is sülyedni fog.

Sinka Sándor elnök szerint felolvasó kissé élesen bírálta nem annyira az utasítást a maga egészében, mint inkább annak egyes részeit, mindazáltal végeredményben igazat ad felolvasónak. Helyteleníti a szaktestületek véleményének mellőzését. Sajnálja, hogy a vizsgálat követelményeiből kimaradt épen az a tananyag, mely a magyar műveltséget a nyugati műveltséggel összekapcsolja. Elismeri azonban, hogy az új utasítás több jot tartalmaz, mint amennyit az első meglepetés hatása alatt gondoltunk. Az új utasítás elé más cél van kitűzve, mint a régi elibe, az új utasítás szerint az értelmi fejlettség és a tárgyismeret kipuhatolása a cél, s a tantárgyak megválasztása e célnak megfelel, s a meghagyott tantárgyak e végcél elérésére elégségesek, bár a német nyelv mellőzése gyakorlati haszon szempontjából helytelen. Az írásbeli vizsgálaton bukott tanulókkal szemben az új utasítás humánusabb, mint a régi, kár azonban, hogy a vizsgálat ismétlésére utasított tanulót a nyolcadik osztály ismétlésére nem kötelezi. A szóbeli vizsgálatra vonatkozó utasítás magasan felette áll a réginek. A vizsgálat tartama alatt a tanítás folytatása nehézségekbe ütközik, legjobb lett volna a kérdést a tanárkarok belátására bírni. Dr. Kardos pótló javaslatához hozzájárul, a második pontban a középiskolai reform megsürgetését, s ez alkalommal a tanárság véleményének meghallgatását tartaná hangsúlyozandónak, mert nagy jelentősége van annak, ha a tanárság a maga eszméinek diadalát látja.

Dr. Bessenyei Lajos félreértett szavait igazítja helyre, hangsúlyozza, hogy ő tárgyilagosan igyekezett a javaslatot ismertetni.

Elnök összegezvén az elhangzottakat, kimondja a kör határozataképen:

1. A debreceni tanári kör az új érettségi vizsgálati utasítást nagy aggodalommal fogadja, mert attól fél, hogy a vizsgálat meg-

könnyítése az érettségi vizsgálat és az egész középiskolai tanítás szinvonalának sülyedését vonja maga után.

2. Kivánatosnak tartja a középiskolai reformnak minél előbb való megkezdését, mely alkalommal a szakkörök véleményének meghallgatása nem mellőzhető.

Végül köszönetét fejezte ki a kör nevében dr. Bessenyei Lajosnak alapos munkájáért.

Dr. Barcsa János,
a kör jegyzője.

Ung-Beregvármegyei kör.

(Az új érettségi vizsgálati utasítások. — Az alkoholizmus elleni küzdelem.)

Az Ung-Beregvármegyei kerületi tanári kör beregszászi osztálya január hó 24-én és folytatólag február hó 7-én gyűlést tartott.

I. *Schürger Ferenc* elnök az érettségi vizsgálatra vonatkozó új utasításokat ismertette és összehasonlította a régiekkel.

Az új érettségi vizsgálati utasítás körülbelül három éven át tartott alapos megvitatás után jött létre. Hogy nem mindenben felel meg a hozzákötött várakozásoknak, azt csak természetesnek találja, hiszen a legellentétesebb véleményeket kellett szem előtt tartania, melyek az érettségi vizsgálat teljes eltörlése és szigorítása között mozogtak. Az új utasítás szerencsésen megtalálja a helyes középutat, s anélkül, hogy az érettségi vizsgálat komolyságát veszélyeztetné, tetemesen egyszerüsíti a görög és német nyelv eltörlésével. Ez az újítás, mely az új utasítás elvi jellege, a mai kor szellemének visszatükrözése. Bármiképpen gondolkozzunk is az óklasszikus nyelvek művelő hatásáról, még sem hunyhatunk többé szemet azon követelés előtt, mely a gimnáziumi oktatásnál csak egy klasszikus nyelvet kiván. Az 1890. évi XXX. t.-c., mely a görög nyelv kompenzációjává a görögpótlót teszi és a görög nyelv érettségi helyét az irásbeli vizsgálatra korlátozza, csak a korszellemnek tett első koncesszió volt. Az új érettségi utasítás a második, anélkül, hogy a görög nyelv középiskolai oktatásának kérdése véglegesen el lenne döntve.

A német nyelvnek az érettségi vizsgálatról való kiszorítását más szempontból itéli meg. A német nyelv tudása politikai, közgazdasági, társadalmi s főleg tudományos szempontból nagyon szükséges és németül tudó ifjaink tovább képzésüknél megbecsülhetetlen eszközt találnak abban. Ezért indokolt azon gondosság, amelyben tantervünk a német nyelvet a III. osztálytól a VIII-ig részesíti. Az érettségin azonban nem lehet helye; mert indokolatlannak tartja, hogy az érettségin azért buktassanak meg egy magyar tanulót, mert nem tud németül. Az érettségi vizsgálatnak speciális célja van, megállapítani, vajjon van-e a jelöltnek annyi értelmi fejlettsége és tárgyismerete, amennyi a főiskolai tanulmányok folytatására szükséges. Nem kell valami nagy sovinizmus annak megállapításához, hogy a magyar jelölt a német nyelv tudása nélkül is alkalmas lehet a főiskolai

tanulmányokra. A németnyelvi vizsgálatokat tehát a VIII. osztály évvégi vizsgálatával be kell zárni, amint azt szóló már 1893-ban is óhajtotta. (Egyetértés. 1893. 194. sz.)

Felveti aztán azt a kérdést is, vajjon a módosult érettségi vizsgálati rend nem szállítja-e le az érettségi szinvonalát s nem teszi-e lehetetlenné a kiküszöbölt tantárgy eredményes tanítását. Az utóbbi föltevés a mai iskolai oktatás egész szellemével ellenkezik. Nem azért kell tanulni, mert a bukás réme fenyeget, hanem azért, hogy a középiskolai oktatás céljául szolgáló általános műveltséghez jusson a tanuló. Ezt pedig csak az összes diszciplinák harmonikus együttműködése adja meg. Ha ezt a tanuló megérti, a tanár pedig fölkelti benne a tárgy iránti érdeklődést, úgy az eredmény akkor is meglesz, ha az összes vizsgálatokat eltöröljük. Persze az ellenkezője is áll. Különben utal a földrajz, természetrajz s más tárgyak tanításánál elért sikerre, melyek pedig nem tárgyai az érettségineк. Szóló nem félti az új eljárástól az érettségi szinvonalának leszállítását. Ez nem függ a tárgyak számától, hanem a vizsgálat komolyságától. Vajjon a puszta írásbeli vizsgálat szolgáltathat-e biztos alapot a tanuló ismereteinek igazságos elbírálására? Ha nem, úgy csak helyeselhető a görög és német nyelv írásbelijének eltörlése. Lényeges a szinvonalra az, hogy jövőre a szóbeli vizsgálaton csak öt tantárgy lesz, melyekből egy napon 8—9 tanuló ugyanannyi óráig felel; a vizsgáló-bizottság ezen eljárás mellett biztos alapon nyugvó itéletet alkothat a jelölt értelmi fejlettségéről és tárgyi készültségéről, ami a vizsgálat komolyságát kétségtelenül emeli.

Ugyancsak a vizsgálat komolyságát emeli azon szigorított intézkedés is, mely a csempészetre vonatkozik. Azelőtt a tanuló minden nagyobb rizikó nélkül űzhette a csempészetet, legfeljebb hogy új dolgozatot kellett írnia. Ma már a vizsgálat folytatásától tiltjuk el és a következő határidőre utasítjuk. Azt is helyesli az előadó, hogy a magyarnyelvi tétel az írásbelin csakis a magyar nyelv és irodalomtörténetből fog vétetni; s egészben véve, különösen ha a minősítési törvénynek kilátásba helyezett revíziója is megtörténik, az új vizsgálati eljárástól nem félti az érettségi vizsgálat szinvonalát.

Az előadáshoz hozzá szóltak *Telkes* Sándor, *Endrei* Gerzson dr., *Korpás* Ferenc, *Gedai* József, *Karsai* Emil, *Hensch* Béla, mely hozzászólások eredménye a következő határozat lett: A tanári kör beregszászi osztálya megnyugvással fogadja az új érettségi vizsgálati utasítást, mely míg egyrészt a görög- és németnyelvi írásbeli eltörlésével könnyít ugyan, másrészt azonban azáltal, hogy a magyarnyelvi és irodalmi írásbeli dolgozatra csak egy, irodalmi tételt tűz ki, a csempészetet szigorúbb beszámítás alá veszi, a szóbeli vizsgálat idejét meghosszabbítja és a szóbeli kérdések formulázásával annak komolyságát emeli: ezért az új utasítások életbe léptetésével a vizsgálat szinvonalának leszállításától nem tart.

II. Ezután *dr. Endrei* Gerzson, főgimn. tanár referált az Országos Középiskolai Tanáregyesület választmányától az alkoholizmus leküzdése ügyében kitűzött kérdésekre nézve.

Miután éles vonásokkal ecseteli az alkoholizmus pusztításait, melyet az különösen a köznép, a kisgazdák és munkások között okoz, továbbá azt a küzdelmet, melyet a művelt külföld ebben az ügyben vív, helyesnek találja különösen azt, hogy a népiskolai növendék e bajt ismerje, mert hiszen közvetlen környezete is gyakran e szenvedély rabja, de ajánlatos, hogy a középiskolai tanuló is megismerkedjék e kór pusztításával és orvoslásával, *minthogy ő lesz hivatva egykoron arra, hogy a népet erre nézve felvilágosítsa.* E célból leghelyesebb volna, ha különösen a felső fokon, az állattan, az egészségtan és a filozófia tanításában ismerkednék meg a tanuló e kérdéssel; minthogy azonban az ifjúság nagy része már a IV. osztály után elhagyja a középiskolát, azért ajánlatos, hogy az I—III. osztálybeli magyar olvasókönyvben is legyenek alkoholellenes olvasmányok, melyek irodalmi értékkel birnak. — Általában megnyugvással veszi a miniszternek erre vonatkozó rendelkezéseit, csupán az ellen vannak aggályai, hogy alkoholellenes egyesületek gyakoroljanak ellenőrzést a magyar olvasókönyvek fölött, mivel ez a tanárság tekintélyét sérti.

Ezek után a következő pontokat terjeszti a kör elé:

1. Az alkoholizmus ellen a középiskola a maga hatáskörében emberi és hazafias általános szempontokból lelkesen küzdeni kész.

2. E küzdelemre nem az a körülmény indítja, mintha a középiskolai tanulóifjúság körében az alkoholizmust elterjedve látná, hanem az, hogy tudván és felismervén az alkoholizmusban rejlő veszedelmeket, az ifjúságot akarja kioktatni, *hogy majdan, mint a nép vezetői a népet figyelmeztessék az alkoholizmus veszélyeire.*

3. E küzdelem ne a teljes absztinencia érdekében vitessék be az iskolába, már nemzetgazdasági okokból sem;

4. Az Ung-Beregvármegyei tanári kör általában *megnyugvással* veszi a miniszternek erre vonatkozó rendelkezéseit, csupán annak megváltoztatását tartja kívánatosnak, hogy *alkoholellenes egyesületek ellenőrizzék az iskolai könyveket, mivel e rendelkezés a tanárság tekintélyét sérti.*

A kör *Schürger* Ferenc elnök, *Telkes* Sándor és *Karsai* Emil hozzászólásai után a javaslatot magáévá teszi.

Gedai József,
köri titkár.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Monumenta Hungariae Paedagogica.

A Magyar Paedagogiai Társaság folyóiratának utolsó száma a fönti címmel oly vállalatot akar megindítani, amely tudományos pedagógiai irodalmunknak sivár területét lassankint a magyar nevelés- és oktatásügynek forrásműveivel gazdagítaná. Azt hisszük, nemcsak terv fog ez maradni, hanem maradandó alkotás. A közoktatásügyi

kormány ily vállalkozáshoz ép oly eszközökkel fog hozzájárulni, hogy sikerülhessen tanügyi multunk nagyszabású és jelesebb alkotásait nemcsak az iskola, hanem a tudományosság közkincsévé tenni. *Fináczy* Ernő, aki az egész vállalatnak élén áll, tanügyi tradicióinknak hivatott és tudós őre, aki ismeri az ebbeli forrásmunkáknak nagy tömegét és jelentőséget, egyúttal kibontja azt a tervezetet, amely szerint el kell járni, hogy ez a vállalat egyszersmind megőrizze tudományos mivoltát.

A tervezet minden rangú iskolát felölel, még a magánintézeteket is. Minket középiskolai tanárokat, mint a közművelődés alapvetőit, sok tekintetben érdekel.

A milleniumi históriák bármily széles alapon vagy tágas látókörrel iródtak, még mindig elég anyagot hagytak az iskolai, városi, községi levéltárakban, amelyeknek közlése kulturális fejlődésünknek tanui. És vele a tervezet azt a föladatot rójja ránk, hogy ezeket a Monumenta számára hozzáférhetőkké tegyük. Szükséges volna egy külön szervezkedés, amely tankerületenként, a főigazgatók felügyelete alatt, hozzáfogna ezeknek a, hol évszázados, hol évtizedes múltú iskolai levéltárak elenchusának s utána magának a leveleknek rendezéséhez, kiválogatásához és újólagos összeállításához, hogy a központ ily rendezett elenchusokból, már előre megállapíthatná a közlendő emlékeket. Ez nemcsak forráskutatás, hanem nemzeti föladat is.

Ezekből a Monumentából ismernők meg oktatásunk és nevelésünk múltjának sokszoros folytonosságát, sőt a legtöbb esetben a magyar nemzeti szellemet, amely évszázadokon át az iskolában élt, hogy aztán ennek alapján utóbb az igazi nemzeti középiskolának, a történeti alapon bizonyos jogfolytonosságon kialakuló nemzeti középiskolának megteremtéséhez foghatnánk. Évszázados tanítási menet és eredmény megmutatná, mily középiskola áll magyar történeti alapon. Ily távoli és széles perspektiva nyilik, midőn a Monumenta Hungariae Paedagogica tervezetét olvassuk. A vállalat nem felejti el azt a fontos történeti tényezőt sem, amely a magánosok levéltárában található, és azoknak tanügyi följegyzéseit, emlékiratait stb. is fölkutatná. Ebből a szempontból a főnemesek, régi udvarházak archivuma, leveles ládája majdnem kimeríthetetlen anyaggal kecsegtet. Csakis az Orczyak, Révayak, Telekiek, Bánffyak, Esterházyak és mások leveleire gondolunk, ahol egész tantervezeteket, a külföldi és egyéni oktatásnak tanulságos compendiumát leljük.

Azt hisszük, az eszme nem talál meddő fölfogásra és kivitele a vidéki tantestületeknek egész új és hálás területet nyit meg a tudományos kutatáshoz.

Ezen az úton is fordulunk a magyar tanársághoz, hogy ezt az új és teljes mértékben mind erkölcsileg, pedagógiailag, mind anyagilag kamatozó alkalmat lelkesedéssel és hivatásának rátermettségével fölkarolja, hogy a Monumenta minél előbb fölvirágozzék.

Morvay.

Dr. *Oker-Blom* Miksa, a fiziológia magántanára a helsingforsi egyetemen: **Doktor bácsinál falun.** A szerző engedélyével finnből fordította *Pálfi Márton*, unit. főgimn. tanár. A kolozsvári tanári kör kiadása. Kolozsvár, 1906. 31 lap. Ára 60 fillér.

Néhány évvel ezelőtt napirendre tűztük az érzékiség elleni küzdelem kérdését, melynek megoldását első sorban a fővárosi viszonyok sürgették. A dolog természete magával hozta, hogy tárgyalásainak az akadémiai értékű diskusszió határát nem haladták meg, mert a fővárosi élet berendezése olyan, hogy fájdalom, hatástalanná teszi az iskola legnemesebb szándékait is. Színpad és irodalom, a hírlapok egy része és az utca, a mindennapi élet száz meg száz nyilvánulása, mintha mind arra törekednék, hogy az érzékiséget mentől korábban fölébressze. Hiába iparkodtunk rámutatni arra a romboló hatásra, melyet főleg a látóérzékre spekuláló színpad és utcai kirakat idéz elő; hiába hivatkoztunk a rendőrség kötelességére oly, nyilvánosan kitett ábrázolásokkal és könyvekkel szemben, melyeknek irányzata kétségtelen.

Annál készségesebben elismerjük azt az érdemet, melyet a kolozsvári kör az előttünk fekvő kis füzet kiadásával, első sorban a család körül szerzett. *Oker-Blom* »a kényes és legkényesebb« kérdéseket oly alakban tárgyalja, mely arról tanuskodik, hogy szerző nemcsak elsőrangú fiziológus, hanem pedagógus is. A virág bibéjéről és porzójáról, a fecskék páros életéről, a Bodri kölykeiről oly egyszerüen világosítja föl tanítványát, hogy a gólyáról szóló mesébe vetett hit lerombolása már csak természetes betetőzése ez előzményeknek. *Rigler* Gusztáv, a közegészségtan tanára írt először a füzethez, melyet *Pálfi* igen csinosan fordított magyarra. *Székely.*

La préparation professionelle à l'enseignement secondaire par Ch.-V. *Langlois* professeur adjoint à l'Université de Paris.

Ez a könyv a francia tanárképzés küszöbön álló reformja alkalmából jelent meg. Két részre oszlik; az első részben ismerteti a francia, a porosz, az angol-amerikai s az olasz tanárképzés rendszerét, a második részben, mely függelékül járul a kötethez, Európa 16 államának s az Egyesült-Államoknak közli a tanárképzésre vonatkozó tüzetes szabályzatait, a szakférfiaktól bekért adatok alapján. Szerző célja az volt, hogy az összehasonlításra anyagot s az irányválasztásra útmutatást nyujtson a francia tanügyi köröknek, de épen e szempontja révén lesz könyve érdekes és tanulságos minden szakemberre nézve.

A tanárképzés ügye Poroszországban a legfejlődöttebb, ahol több százados hagyománynak köszöni szervezetét és legelhanyagoltabb volt eddig Angliában és Amerikában, ahol nem az állam, hanem magán-emberek, vállalkozók intézték a közoktatást. A kettő között

áll a francia s az olasz hagyomány, mely legalább egyetemi képzettséget kivánt meg a tanári pályára lépőktől. A porosz rendszer, az egyetemi tanulmányok *után* még két évi külön előkészületet: egy *elméleti* (Seminarjahr) s egy *gyakorlati* évet (Probejahr) ír elő a jelölteknek. A párisi 'École Normal Supérieure eddig csak párhuzamos főiskola volt a Sorbonne mellett s nem nyujtott külön pedagógiai előképzést; Olaszországban pedig ez az előképzés az egyetemi tanulmányi idő alatt történik, a Scuola di Magisterióban, mely szervezetében nagyon hasonlít a budapesti s a kolozsvári tanárképző intézethez. Egyébként is Európa némely országaiban követett módszerek többé-kevésbbé vagy az 'École Normale S., vagy a Scuola di Magisterio tipusára vezethetők vissza (Belgium, Portugália, Rumánia, Svédország stb.), de a legtöbb helyütt a kérdést még nem — vagy csak legújabban intézték el (Norvégia, Oroszország, Svájc, Dánia, Spanyolország stb.). A Franciaországban elfogadott reformról a Közlöny XXXIX. 8. számában emlékeztünk meg.

Langlois könyvének függelékében, a *Hongrie* rovatban, *Waldapfel* János dr. ismerteti a budapesti gyakorló-főgimnáziumot s ennek kapcsán a budapesti és kolozsvári tanárképző intézetet, — ugyanott olvasható az 'École Normale mintájára szervezett Eötvös-kollégium szabályzata is, francia fordításban.

Dr. Szabó Károly.

Dr. André de *Máday:* **Le droit des Femmes au Travail. Etude sociologique.** — Paris. V. *Giard* et E. *Brière.*

Szociológiai tudományosságunk még oly ifjú s még annyi ellenállásra talál, hogy az arra hivatottaknak is a külföldön kell tért és alkalmat keresni, hogy megszólalhassanak. *Máday* Andor, volt budapesti kereskedelmi iskolai, most genfi egyet. m. tanár, akinek tollából már több magyar munka jelent meg (A női munka, A nők éjjeli munkájának szabályozása), ezuttal francia földön szólal meg és reánk nézve rendkívül előnyös módon. Minket, középiskolai tanárságot, nagyon érdekel új munkája, mivel benne, a nők középiskolai és egyetemi tanulmánya kimerítő megvilágítását és helyes fölfogását találjuk. Továbbá a könyv minden magyar tüneményt a nagy európai milieu között tárgyal, mondhatjuk inkább előnyünkre és nem szégyenünkre. És ebben *Máday* a külföldön nagy szolgálatot tett közoktatásunk és közművelődésünk ismertetésével, mi több, megemlítette, hogy tulajdonképen mily uton juthat a külföldnek tudomására, mily viszonyok vannak Magyarországon s hogy a külföldön rólunk idegenektől írt könyvek mily megbízhatatlanok s hogy a kis nemzeteknek maguknak kell arról gondoskodni, hogy a nagyok társaságában méltó helyet elfoglalhassanak. Itt csak fölhivjuk az érdeklődők, de különösen nő kollégáink figyelmét erre a tudományos munkára, amelyből minden társadalmi tanhoz, amely a nőemancipáció körül mozog, nemcsak erőt, hanem igen sok adatot is találnak.

mgy.

Beérkezett könyvek.

A *Lampel Róbert* (Wodianer F. és fiai udv. könyvkereskedés) kiadásában megjelenő **Művészeti könyvtár** a következő három új könyvvel gyarapodott:

Diner-Dénes József: Lionardo da Vinci, 246 lap, 113. szövegkép, 16 melléklet.

Wollanka József: Raffael, 222 lap, 107 szövegkép, 13 melléklet.

Malonyay Dezső: A fiatalok. (Ferenczy Károly, Grünwald Béla, Katona Nándor, Magyar-Mannheimer Gusztáv, Rippl-Rónai József), 220 lap, 16 melléklet, 3 hasonmás és 197 szövegbe nyomott képpel. Ára díszkötésben egyenkint 10 K.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem csupán sorszámára hivatkozhassanak.)

6. kérdés. Egy középiskolai oklevéllel bíró tanár szolgálatát *községi polgári fiúiskolánál* kezdte. Itt működött három éven át. Mint polgári fiúiskolai tanító 1600 korona rendes tanítói fizetése után az országos tanítói nyugdíjalapba a szabályszerű szolgálati díjakat befizette. Az állam az illetőt a polgári iskolától állami főreáliskolához nevezte ki ideiglenes rendes tanári minőségben. Ezen állásában eltöltvén három évet, véglegesíttetett.

Kérdések: *a)* Beszámíttatik-e a szolgálati időbe a polgári iskolánál eltöltött három esztendő?

b) Mikor lenne nyugdíjra jogosult esetleges özvegye?

c) Mikor kapja az illető az első ötödéves korpótlékot?

d) Mikor lép elő az illető a IX. fizetési osztály 1. fokozatába?

e) Levonható-e az illetőnek véglegesítése alkalmával az egész jelenlegi fizetése után (2600 kor.) a szolgálati (tiszti) díj, vagy csupán az 1600 és 2600 korona között mutatkozó különbözet után?

Dr. Révai Sándor.

Tartalom: *Krónika:* Értesítés. A kassai állami főreáliskola tanári testület előadásai. Gyászrovat. (Ternyei Ferenc, dr. Szelényi Károly.) — *Javaslatok és Tanulmányok:* A gyakorlatból. Az indulatfolyamatok tanításához. *Bessenyei* Lajostól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Debreceni, ung-beregvármegyei kör.) — *Könyvek és Lapok:* Monumenta Hungariae Paedagogica. *Morvay*-tól. Dr. Oker-Blom Miksa: Doktor bácsinál falun. *Székely*-től. Ch.-V. Langlois: La préparation à l'enseignement secondaire. Dr. *Szabó* Károlytól. Dr. André de Máday: Le droit des Femmes au Travail. Etude sociologique. *mgy.*-tól. Beérkezett könyvek. — *Kérdések és Üzenetek.*

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁNAK
második kötete

Megjelent!

AZ EMBER

testi és lelki
élete, egyéni
és faji
sajátságai

470 szöveg-
képpel és
39 műmel-
léklettel

470 szöveg-
képpel és
39 műmel-
léklettel

SZERKESZTI: ALEXANDER B. ÉS LENHOSSÉK M.

AZ EMBER című mű tartalma:

Bevezető. Irta ... **Lenhossék Mihály.**
Az ember származása és helye a természetben. Irta ... ... **Gorka Sándor.**
Az emberi test szerkezete és működése. Irta ... ... **Pekár Mihály.**
A szellemi munka természete. Irta ... ... **Ranschburg Pál.**
Az ember faji sajátságai. Irta ... ... **Semayer Vilibald.**
Betegség és egészség. Védekezés a betegségek ellen. Hogyan éljünk. A halál. Irta ... ... **Dalmady Zoltán.**
A lelki életről. Irta **Alexander Bernát.**
A lelki élet abnormitásai. Irta ... ... **Ranschburg Pál.**

ÁRA DÍSZKÖTÉSBEN

korona **24** korona

Megrendelhető minden könyvkereskedésben.

A Műveltség Könyvtárának részletes prospektusát kívánatra szívesen küldi minden hazai könyvkereskedés, vagy az

„ATHENAEUM"
irodalmi és nyomdai részvénytársulat könyvkiadó-osztálya
BUDAPEST, VII. KER., KEREPESI-UT 54. SZ.

A Műveltség Könyvtárának további kötetei félévenként jelennek meg.

Most jelent meg az ATHENAEUM r.-t.-nál és minden könyvkereskedésben kapható:

RALPH WALDO TRINE

HARMÓNIA A MINDENSÉGGEL.

Angolból fordította: RÉVÉSZ PAULA.

MOTTO: *Magad vagy az oka mindennek, ami veled életedben történik. Ha bensó eróid teljes tudatára ébredtél, akkor életedet teljes harmóniába hozhatod akaratoddal.*

A szép kiállítású, csinos vászonkötésű könyv ára **3** kor. **50** fill.

UJDONSÁG! * Most jelent meg az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában

A MŰVÉSZET KIS TÜKRE

Irta REINACH SALAMON

Forditotta és a magyar művészet adataival kiegészitette

DR. LÁZÁR BÉLA

Ára csinos vászonkötésben **5** K. Elegáns, egész bőrkötésben **7** K. Tanároknak, **saját könyvtáruk** számára ezen mű **vászonkötésü** példányát **3** K-ért. **bőrkötésü példányát 4 korona 50 fillérért** szállitja a kiadóhivatal közvetlen megrendelés esetén.

Kapható minden könyvkereskedésben, valamint az Athenaeum részvénytársulat könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-ut 54.)

AZ ATHENAEUM ZSEBSZÓTÁRAI:

Magyar és Német Zsebszótár. Tekintettel a két nyelv szólásaira. 5-ik kiadás. I. rész: **Német-Magyar.** II. rész: **Magyar-Német.** Szerkesztette *Kelemen (Wolff) Béla.* Minden rész külön, csinos vászonkötésben 2 kor. A két rész erős félbőrkötésben ... ... 4 kor.

Latin és Magyar Zsebszótár. I. rész: **Latin-Magyar.** II. rész: **Magyar-Latin.** Szerkesztette *Schmidt József.* Minden rész külön, tartós vászonkötésben 2 kor. A két rész erős félbőrkötésben ... ... 4 kor.

Ennek kiegészítésére való a

Latin Tulajdonnevek Tára. Szerk. *Schmidt József.* — Ára csinos vászonk. **30** fill.

Francia és Magyar Zsebszótár. I. rész: **Francia-Magyar.** II. rész: **Magyar-Francia.** Szerk. *Ujváry Béla.* Minden rész külön, csinos vászonkötésben 2 kor. A két rész egy erős félbőrköt. 4 kor.

Horvát-Magyar és Magyar-Horvát Szótár.

Szerkesztette *Margalits Ede.* Ára csinos vászonkötésben ... 2 kor.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 22. szám. 1906. március 4.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztik
Dr. SZÉKELY ISTVÁN és Dr. MORVAY GYŐZŐ
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

KRÓNIKA.

A 881. eln. sz. a. a következő rendeletet kaptuk:

»*Az egységes jogosítású középiskoláról szóló törvényjavaslat-tervezet* tárgyában a folyó évi január hó 29., 30. s 31. napjain elnökletem alatt tartott tanácskozmány jegyzőkönyvét lapjának legközelebbi számához csatolandó mellékletként 1400 példányban megküldöm.

Budapest, 1906. évi február hó 19. *Lukács.*«

Ennek értelmében t. tagjaink a jegyzőkönyvet, melyről 18. számunkban már megemlékeztünk, folyóiratunk jelen száma mellékletekép kapják.

Kérelem köreink t. jegyzőihez. Igazgatóságunk elhatározta, hogy a köri tagoknak az ülésekre való utazásához szükséges félárú vasuti jegyek ügyében lépéseket tesz s e célból a beérkezett adatok alapján összeállította a miniszterium V. ügyosztálya számára a körökké egyesült intézetek névsorát, mely a következő: *Budapest, Debrecen-Hajduböszörmény-Nyiregyháza, Eperjes-Bártfa, Fiume, Kolozsvár-Dés-Szamosujvár, Miskolc-Rimaszombat-Sárospatak, Pozsony-Érsekujvár, Szatmár-Nagybánya-Nagykálló-Nagykároly, Szepes-Igló-Késmárk-Lőcse, Székelyudvarhely, Temesvár-Lugos-Pancsova-Versec, Ungvár-Beregszász-Munkács.* Kérjük a körök t. jegyzőit, hogy a nem-állami vagy törvényhatósági szolgálatban álló köri tagok érdekében benyujtott folyamodásunk ezen adataihoz szükséges észrevételeiket a szerkesztőkkel sürgősen közölni sziveskedjenek.

Kinevezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Bodnár Bertalan* tanárt a hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte, illetve az államilag kinevezett tanárok létszámába átvette.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Baranski* Emil pozsonyi kir. kath., *Lehr* Andor budapesti VI. ker., *Mohr* Győző VII. ker. külső áll. főgimn. helyettes tanárokat rendes tanárokká, és *Tusnay* Kálmán trencséni kath. főgimn. helyettes tornatanítót rendes tornatanítóvá kinevezte.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. *Kovács* Gyula temesvári áll. főreáliskolai, *Ács* Lipót szegszárdi, *Karsai* Gyula szamosujvári, *Bátori* Ármin szegedi áll. főgimnáziumi tanárokat és *Deák* Miklós lévai kath. főgimn. tanárt a VIII. fizetési osztály 3-ik fokozatába kinevezte.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter az éneknek, mint középiskolai rendkívüli tantárgynak képesítésére rendelt *budapesti* vizsgáló bizottság elnökévé *Mihalovich* Ödönt, tagjaivá pedig *Herzfeld* Viktort, *Moravcsik* Gézát, id. *Szautner* Zsigmondot, *Thomán* Istvánt és dr. *Irsai* Artúrt; a *kolozsvári* bizottság elnökévé *Farkas* Ödönt, tagjaivá pedig dr. *Vályi* Gábort, *Boér* Gergelyt, dr. *Gámán* Bélát és *Tariczky* Ferencet az 1906—1910. évekre terjedő hatállyal ismét kinevezte.

Pályázat. A budapesti III. ker. m. kir. állami főgimnáziumnál a jövő 1906/7. tanév kezdetére betöltendő rendes tanári állásra, mellyel a törvényszerű fizetés és lakpénz jár, ezennel pályázat hirdettetik.

Ezen állásra *latin és magyar nyelv és irodalomból* középiskolai tanári képesítéssel bíró egyén pályázhatik.

A pályázók a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumhoz címzett folyamodványukat, ha szolgálatban vannak, előljáróságuk utján minősítő táblázattal, különben pedig közvetlenül *a budapesti III. ker. m. kir. állami főgimnázium igazgatóságához* folyó 1906. évi május 1-ig küldjék be.

Nyilvánossági jog. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a hajdúböszörményi ev. ref. főgimnáziumnak a VII. és VIII. osztályaira a nyilvánosságot és az érettségi vizsgálatok tartásának jogát az 1905/6. tanévre és az ujpesti községi gimnázium első osztályának a nyilvánossági jogot az 1905/6. tanévre megadta.

Gyászrovat.

A békéscsabai ág. h. ev. Rudolf-főgimnázium bizottsága és tanári kara mély fájdalommal jelentik, hogy a főgimnáziumnak lelkes és buzgó tanára, a hű kartárs, *Kabós Bálint* életének 49-ik, tanárságának 20-ik évében f. hó 22-én éjjel 11 órakor súlyos szenvedés után jobblétre szenderült. A megboldogultnak hült tetemét az ág. hitv. ev. egyház szertartása után f. hó 24-én d. u. 3 órakor fogjuk az alsóvégi evang. temetőbe kisérni. Békéscsaba, 1906. febr. 23. Áldott legyen közöttünk a lelkes, jószivű tanár és kartárs emléke!

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A belépő-vizsgálatról.

Középiskolai életünk ferdeségei között talán egy sem jár oly szomorú következményekkel, mint az a körülmény, hogy nálunk minden tanulót, aki a népiskola IV. osztalyának sikeres elvégzéséről hiteles iskolai bizonyítványt tud felmutatni, kötelesek vagyunk a középiskola első osztályába felvenni. A gyermekében nagy tehetséget sejtő szülő első sorban a középiskolák igazgatói irodáján kopogtat és különösen a fővárosban sokszor életharc árán beiratja fiát, úgy hogy Budapesten, vagy a nagyobb vidéki városokban az alsó osztályok tanulóinak száma mindig megüti a törvényes maximumot, sőt nem egyszer — felsőbb jóváhagyással [1] — túllépi azt. Erről az egészségtelen állapotról már sokat beszéltek a szakminiszterek, akik a polgári iskolában látták a középiskola levezető csatornáját, sokat irtak a pedagógusok, akik filozófiai okokkal bizonyították a tanítás eredménytelenségét az ilyen túltömött osztályokban, de azt hiszem, legtöbbet mesélhetne maga a szaktanár, aki első óráját megtartva szomoruan konstatálja, hogy az első osztályban a megkövetelhető tudás skálájának minden foka képviselve van. Sőt vannak nemzetiségi vidéken olyanok is, akik nem sorozhatók egyáltalán a skálába, mert a tanár magyar nyelven feltett kérdését meg sem értik. Az állami, városi, a sokféle felekezeti, társulati és magániskolákból kikerült csemeték szinte hihetetlenül különféle tudással lépnek be hozzánk. Vannak hiba nélkül írók és vannak olyanok, akik nevüket is kis betüvel írják; vannak olyanok, akik játszanak az aránylatokkal, de legnagyobb részük — mathematikus kollégáim értesítése szerint, még az egyszeregyet sem tudja hibátlanul; némelyek előtt ismeretesek az új világ titkai, mások Magyarország térképén kívül mást még nem is láttak; 2—3 németül beszélő mindig akad közöttük, de a fele rendesen nem ismeri a német betüket. Ilyen tanulóanyaggal megyünk neki a tanévnek, hogy az év végére lehetőleg egységes tudású, de mindenesetre a minimális követelményeknek megfelelő tanuló ifjúság lépjen a felsőbb osztályba. A tanév alatt a lelkek kiegészítődő forradalma zajlik le, amelyet a tananyag idéz fel, és amely csak ügyes tanári vezetés mellett járhat eredménnyel. A gyengébb előképzettséggel bíró tanulók emelkedjenek, az erősebbek ne unatkozzanak, az idegen anyanyelvüek tanuljanak meg magyarul, oly nehéz feladatok, melyeknek megoldásához a »belépő-vizsgák« (examen d'entrée) intézménye lényegesen hozzájárulna.

A múlt szünidőben alkalmam volt a svájci középiskolába való belépést megelőző vizsgálatot megismerni, amelynek képét a következőkben adom:

[1] És sokszor a törvény megsértésével. *Szerk.*

A tanév befejeztével a középiskolába (collège cantonal vagy école industrielle cantonale) belépni szándékozók megjelennek a kijelölt időben és osztályban, hogy a belépő vizsga írásbeli részét elvégezzék. $7^1/_2$—$8^1/_2$-ig, körülbelül egy óráig tart a dictée, mely a tanulók ortografiai tudásának kipuhatolására szorítkozik. A vizsgálatnak visszavető joga van, t. i. aki 20 hibánál többet csinál, nem bocsáttatik szóbelire.

A szóbelit még aznap megtartják. Tárgyai. 1. Francia nyelv, (beszédrészek, rendes igék egyszerű idejei, folyékony olvasás, szövegmagyarázat). 2. Történelem, (10 szabadon választott téma). 3. Földrajz, (Svájc földrajza vázlatosan). 4. Számtan (a négy alapművelet és ezekre vonatkozó példák megfejtése).

Ezen vizsgálatot befejezi egy írásbeli dolgozat: composition française. A tanár háromszor egymás után felolvas egy rövidke történetet, amelyet a tanulók röviden megfogalmazva leírnak. Az ilyen háromszoros vizsga elegendő a gyermek képességének megbírálására. E bírálat pedig elég szigorú. A lausannei gimnáziumban például 74 jelentkező közül 15 tanulót (20·2%) utasítottak vissza az idén. A felvettek névsorát tudás szerint adják hirül a fekete táblán, aminek megvan az az előnye, hogy a gyengébbek még a szünidő folyamán pótolhatják a hiányokat, úgy hogy a tanár majdnem egyenlő tudású osztályban kezdi meg a tanévet. Ez az előzetes rostálás eredményezi, hogy a felvett 59 tanuló közül — egész az utolsó esztendeig párhuzamos osztályokban nyervén az oktatást — mindig marad 30—35 az érettségire, holott nálunk a tapasztalat azt mutatja, hogy az első osztályba beirottak alig tizedrésze végzi el rendes időben és módon a középiskolát. Ez az előzetes rostálás akadályozhatja meg csak, hogy oda nem való elemek a középiskolába bejussanak, mert az ilyeneknek van a legszomorubb sorsuk: tudásuk nem bővül, s amit valaha tanultak, bizton elfelejtik.

Az ilyen előzetes vizsgálat megtakarítással járna az államra nézve. Hány olyan eset van, amikor 68—70 tanulónak párhuzamos osztályt nyitnak, pedig ezek közül 6—8 évközben kimarad, 16—18 meg az év végén bukik el, tehát 40—42 valamire való első osztályos diák kedvéért 26 órával, azaz másfél tanárral többet fizetett az állam.

Azonban — és ez rendesen az ellenvetés, — lehetett volna-e épen ezt a 42 derék fiút már a tanév elején kiválasztani? Én merem állítani, hogy igen. Az ilyen vizsgáknak ugyanis csak az lehet a feladatuk, hogy a felveendő tanulónál egy bizonyos fokú intelligenciát állapítsanak meg, nem lévén tekintettel arra, hogy az illető a nyelvekben, vagy a természettudományokban járatosabb-e. Nos, a mai tanár sem tesz egyebet az osztályozásnál. Valamint a mostani kalkulusban azt fejezzük ki, hogy az illető tanuló mennyiben vett részt a közös munkában, tehetségének hányszor és mily módon adta jelét, épen úgy az ilyenféle felvételi vizsgánál inkább az általános érdeklődést, az általános tudást, életrevalóságot, gondolkodni tudást kel-

lene megfigyelni. — E feladatot nyugodtan bíznám a magyar tanárságra. Külföldön bevált az intézmény.

Vegyük át ezt is a külföldtől,[1] — mert a jót utánozni mindig üdvös és sohasem késő.

(Nagyvárad.) *Hegedüs Árpád.*

Tanárképzésünk egy hiánya.

Nem tulajdonítva magamnak sem a hivatott, sem az illetékes címet, csak a figyelmet akarom tanárképzésünk egy fogyatékosságára felhívni. Ez pedig az, hogy a természettudományi szakú jelölteknek, később az e körbe tartozó tárgyakat tanító tanároknak a rajzolásban való kiképeztetésükre nem nyujtanak elég alkalmat és nem fordítanak kellő gondot. Legszembetünőbb ez a jelenség — s többnyire eredményeiben — a leíró természettudományi vagyis természetrajzi szakon.

Mindenki előtt kétségtelen, hogy természetrajzi tanítás rajzolás nélkül nem sokat ér. A tantervi utasításoknak e tárgy tanítására vonatkozó részletei a rajzolásra, mint az oktatás igen fontos segédeszközére, a megfelelő súlyt vetik. Ha van is elég szemléltetési anyagunk, mondjuk minden tanuló a saját növényét vizsgálja, a megfigyelések helyességét, szabatosságát máskép nem ellenőrizhetjük, mintha a megfigyelt részleteket velük felrajzoltatjuk. Az alsófokú állattani tanításban pedig, — hol a szemléltetési anyag korlátoltsága miatt csak néhányan tehetnek megfigyeléseket, igen célszerű, ha a megfigyelt dolgokat a megfigyelők vagy a tanár rajzai után a tanulók természetrajzi füzetjükbe berajzolják. Ha pedig csak képről szemléltetünk, a lényegesebb részletek kidomborítására a tanár részéről a vázlatos rajz rendszerint elkerülhetetlen. Az ásványtanban a kristályok, kémiai kisérletek, geológiai jelenségek tárgyalása, a magasabb fokú növénytani és állattani oktatásban a morphologiai és anatomiai jellegek kidomborítasai, a sokszor megengedhető és mindig eredményes összehasonlítások okvetlen megkivánják a tanár rajzolását. Ha vázlatosak is a rajzok, a természetesség lehelletét, vonásait nem szabad nélkülözniök. Még inkább kell magunkat a természeteshez tartanunk a biológia terén, hol egyes jelenségek rajzzal való illusztrálása nemcsak az érdeklődést növeli, hanem nagy eredménynyel is jár.

Képzeljük el ezek után azt a helyzetet, melyet a rajzolni nem tudó tanárnak a táblára vetett egy-egy torz figurája vagy rajza kelt. Hiábavaló itt a sietéssel, időhiánynyal mentegetőzni, csak megjelen a gyermekajkakon a különböző érzelmeket sejtető mosoly. Az olyan tanár, kinek a rajzolás gyenge oldala, tanítványainak rajzolására sem fog kellő súlyt vetni s igy eredménye is kisebb lesz. De nemcsak a tanításban, hanem saját tudományos kutatásaiban, munkásságában

[1] Ez kétségtelenül enyhítene a középiskolák túlzsúfoltságából származó bajokon. De amíg a törvény máskép nem rendelkezik, kénytelenek vagyunk a legselejtesebb elemet is befogadni, ha IV. elemi bizonyítványa van. *Szerk.*

is minduntalan szüksége van a rajzolásra, ha csak nem akar másra szorulni.

Tanulmányai folyamán csak a mikroszkopiumi készítmények utáni rajzolásban nyer tulajdonképen megfelelő gyakorlatot és kiképzést a jelölt, pedig a tanításnál éppen ennek veszi legkevesebb hasznát a tanár. Állat- vagy növényformák vázolására, megfigyelt részleteknek még csak schematikus rajzolására sem vetnek ügyet. Nem is törődik ezzel a jelölt, fogalma sincs, hogy erre szüksége is lehetne. S csak mikor gyakorlatát megkezdi, veszi észre ennek nagy fontosságát, vagy pedig mások útján jut reá. Németországban az új vizsgálati szabályzat megköveteli a természetrajzi és földrajzi szakok hallgatóitól, hogy a rajzolásban a vizsgálaton bizonyos fokú ügyességet tanusítsanak; tudjanak skizzeket csinálni s legyen gyakorlatuk megfigyelt dolgok vázolásában, állat- és növényformák rajzolásában. Ami vizsgálati szabályzatunk ilyen dolgokról hallgat. Pedig a mai korban, a vizsgálatok korszakában, hogy ezeket elérjük, nem elég megszerzésükre alkalmat nyujtani, hanem a vizsgálati követelmények közé is fel kell venni. A dolog elég fontos arra, hogy gondolkodjunk rajta, miképen lehetne tanárképzésünk ezen fogyatékosságán segíteni és a jövendő tanároknak e gyakorlati és az oktatásra kétségkívül nagy értékű ügyesség elsajátítását még egyetemi tanulmányaik alatt lehetővé tenni.

(Szolnok.) *Dr. Papp Dezső.*

Megjegyzések Beke Ödön úr helyesírási bírálatára.

I.

Több tanártársamat megkértem már eddig, hogy adjanak véleményt kis helyesírási füzetemről, hogy az újabb kiadásban kijavíthassam a több szem látta hibákat, fogyatkozásokat. Ezen az alapon hálás köszönettel fogadom t. B. Ö. dr. úr bírálatát is és egy szót se szólnék, ha nem volna sértő és nagyrészt igaztalan, amit füzetemről mond. Ha a hibákat, gyöngeségeket felsorolja valaki, szivesen veszem, de ne rójon meg olyat, ami különösen előnye a füzetnek, ami nem hiba, vagy ami másutt is úgy van, csak nálam említi fel hibául.

1. Az én helyesírási füzetem »*szövege túlságosan rövid*«, — ezt mondja hibául B. Ö. dr. úr. De hiszen én éppen erre törekedtem, ellentétben azon hosszabb művekkel, melyek úgyis mindenkinek, mindenkor rendelkezésére állanak. Kis tanuló ifjúságnál a rövidség a főkellék. Bár még rövidebb lehettem volna!

2. »*Stílusa kissé pongyola*«. Igen szívesen venném, ha megmondaná a t. bíráló dr. úr, melyik részére érti? Egyszerüség, világosság, könnyenérthetőség volt célom kis füzetem összeállításában és nem tudományos nyelvészkedés. Hiszen ha valaki ilyen művet akar, ott van az én szeretett tanáromnak, Simonyi Zs.-nak a füzete, mely tudományos is, nyelvészes is! Ezzel én nem kivántam versenyezni.

3. »*Szójegyzéke alig egy-két szóváltoztatással Balassa művéből van lenyomva*«. Elismerem én ezt kis füzetem előszavában, sőt köszönetet is mondok érte Balassa J. úrnak. Ez tehát nem szorul a t. bíráló dr. úr felfedezésére. Tudja immár 19.000 magyar!

4. Igenis »*rövid és hosszú betük vannak*« a helyesírásban! Simonyi Zs. művében is rövid a *betü!* — Gondoltam rövid, és hosszú *magán-* és *mássalhangzókra*, de amaz rövidebb és szintén jó, sőt *írásnak* jobban megfelel.

5. »*Fennakad*«, — fenntart, fennhangon, bennsült stb. — igenis *a kiejtés ellen* is irható röviden! — De legyen. A hivatalos szöveg B. Ö. úr mellett szól!

6. »Az *egyetem gy*-jét röviden« — irom — »*a kiejtés ellenére*«. Igen, mert a hivatalos szöveg is azt mondja az *egy* szóról (L. hiv. szöveg: 11. §. 6. l., — Simonyi magyarázata szerint: 42. l., — Balassa J. 6—11. l., 2. bekezd.), — *eygetem* pedig az *egy* szónak származéka. Hát az, hogy én az *egy* szótól származtatom az *egyetem* szót, és amit mondok az *egy*-ről, azt merem mondani ennek összes leszármaztatott szavairól is, köztük az egyetemről is, — ez olyan igen nagy hiba, hát talán ezért »*csodálatos, hogy már a 20. ezer járja*« az én kis füzetemből?! Nem értem ezen bírálat után viszont a különös *nyelvészt* Beke Ödön bíráló dr. úrban!

7. »*Drágakő, kispap, gyorsírás*« — igenis nálam is összetett szó. L. IV. §. *Az egy fogalmat kifejező, összetartozó szókat egy szóba kell írni.*« Tehát össszetett szó. Ezen szabály felosztásánál van azután az 5. *a)* alatt: »*A jelzőt a jelzett főnévvel, ha egybeirva mást jelentenek: drágakő, kispap, gyorsírás* stb.« Egészen így tesz a hivatalos szöveg is, (16. §. *c)*, 8. l.) »A *jelző a főnévvel* csak olyankor válik összetétellé, ha a kettő valami új, egységes fogalom kifejezőjévé lett . . .« Egészen így ír Balasssa J. is. (9. 17. l.) »Egy szóba írjuk a . . . *jelzőt a jelzett szóval*, ha teljesen egy szóvá olvadtak össze«. — Miért tesz csak nálam kifogást t. B. Ö. dr. úr?! Nem értem ismét, micsoda különös *nyelvészeti* tudás alapján tesz kifogást az én, hivatalosan is megbírált és elfogadott szövegem ellen, mikor az teljesen jó?!

8. A *th*-ra mondott kifogást elfogadom: »nem mindenütt hagyjuk« meg a görög eredetű szókban a *th*-t! Ezért köszönet! Ez se igen nagy hiba!

9. A vesszó használatát illetőleg Balassa J. sem mond többet, mint én. Miért rója meg ismét csak az én szövegemet? Hol itt a paritás, az objektivitás?!

Balassa J. szövege:	Vargha D. szövege.
»A *vesszőt* használjuk egyenrangú fő- és mellékmondatok között, továbbá a főmondat és a mellékmondat között. Az *és* kötőszó előtt azonban rendesen elhagyjuk a vesszőt. Az egyszerű mondatban is használjuk a vesszőt *többtagú mondatrészek között*, az értelmező jelző előtt és után, megszólítások után és gyakran az igenévi kifejezések előtt vagy után.« (12., 20. 1. 2. bekezd.)	»*Vesszőt* használunk az egyrangú fő- és mellékmondatok között; az *elsorolásoknál*; a megszólítás és értelmező előtt s után; az igenévi kifejezések után; valamint az *és* s *s* kötőszók előtt, ha külön alanyú, főleg ha közbeszúrt mondatokat kapcsolnak össze.« (VIII. §. *b.—a)*

Arra nincsen semmi szava a t. bíráló dr. úrnak, hogy Balassa J. füzetében ez áll: »Az *és* kötőszó előtt rendesen elhagyjuk a vesszőt«. Ez a szabály nincs meg a hivatalos szövegben! (L. 20. §. 2. Simonyi magy. 66. l. 67.) Ezt a rövidítést és könnyítést én nem mertem megtenni, bár én is gondoltam rá. Nálam ennél kisebb tévedést is megró a t. bíráló dr. úr. Hol itt a paritás, az objektivitás?!

Sértő az a kicsinylés, amelylyel a t. bíráló dr. úr kijelenti, hogy lépten-nyomon fölötlik, hogy én a nyelvészettel nem igen foglalkozom. Kár ilyen nagyhangú ítéletet mondani másról egy kisded munka nyomán, ha erre a mondásra nincs elég alap! De e kicsinylés kiterjed az én kis füzetem *19.000 birtokosára* is; hiszen lesajnálja őket, mert nem tudják megválogatni könyveiket, hiszen ilyen *nem nyelvész* munkát mertek megvenni és használni! De különösen sértő azokra a t. kollégáimra, akik ajánlani merték ezt az én kis *nem nyelvész* füzetemet tanítványaiknak. »Igazán csodálatos, hogy már a 20. ezer járja Vargha művéből« — mondja B. Ö. dr. úr!

De fordítsuk meg az okoskodást. Hogy kis füzetem nem tökéletes, jól tudom. Fogok is rajta javítani, — de *nyelvészeti munkává, még ezen bírálat*

alapján sem vagyok hajlandó átalakítani. Célom volt: egyszerű, rövid, könnyű, világos áttekintésű kis segédkönyvet adni a *kis tanulók* és nem *dr.-ok, nyelvészek*, szakemberek, tanárok kezébe.[1] Célomat így nagy hang nélkül is elértem, mert az a szép jelenség, hogy már a 20. ezer járja, a legjobb bizonyság kis füzetem életrevalósága mellett.

Székesfejérvár. *Dr. Vargha Damján.*

II.

Közlönyünk f. é. 20. számában *Beke* Ödön dr. ismerteti az új helyesírás irodalmát. Itt a bevezető elismerő szavak után helyteleníti, hogy az én helyesírás-füzetecském a szabályok közt gyakran rövid *i*-vel, *e*-vel, *o*-val adja azokat az idegen származású szókat, melyeket a közbeszédben hosszú hangzóval szoktunk ejteni.

Minthogy itt *Beke* Ödön olyan dologért gáncsol, aminek az Országos Közoktatási Tanács a rendje, minthogy továbbá a betük ékezése tekintetében azért dicsér, mert a szójegyzékben egy-két szót a miniszteri rendelet ellenére is hosszú hangzóval írtam: kötelességemnek tartom rámutatni, hogy a Hivatalos Közlönyben 1903-ban kiadott »Iskolai Helyesírás Szabályai« az ékezés egyöntetüsége tekintetében revizióra szorul.

A *propoziczió* és *dispoziczió*-féle szók felemás orthográfiával való írásáért nem én felelek, hanem a hivatalos rendelet 6. lapján levő jegyzet. A *miszterium*-ot meggyőződésem ellenére rövid *e*-vel kellett írnom, mert így van a Hivatalos kiadvány 21. lapján; *mithologiá*-t a szabályokban rövid *o*-val kellett írnom, mert a 6. lapon a 12. §. 2. kikezdése az *anthologiá*-t is rövid *o*-val írja.

A »nem egészen következetes«-ség enyhe vádját is a hivatalos kiadványra kell áthárítanom. Ott van a szójegyzékben *konzervatív*, *szubjektiv* rövid *i*-vel és *passzív* meg *pozitív* hosszú *í*-vel; ott van a 22. lapon *provizió* rövid és *pozíció* hosszú *í*-vel; a 19. lapon *inkvizició* rövid *i*-vel, *intenzív* hosszúval; a 6. lapon *predikáció* rövid *e*-vel, a szójegyzékben *prédikáció* hosszú *é*-vel; a szabályokban *anthologia* rövid *o*-val, szójegyzékben *fiziológia* meg *mithológiai* hosszú *ó*-val.

Hogy azonban bárki is félre ne értse szavaimat, meg kell jegyeznem, hogy én az észrevételeimmel sem Wlassicsot, sem a Közoktatási Tanácsot mulasztással vagy felületességgel vádolni nem szándékozom. Hisz könnyen átláthatja mindenki, hogy én, ki az új helyesírás megjelenése után elsőként dolgoztam fel az akadémiai és iskolai helyesírás közt levő eltéréseket, már három évvel ezelőtt teljesen tudatában voltam ezeknek a fogyatkozásoknak. Hogy mégsem léptem a váddal a nyilvánosság elé, hanem szó nélkül kodifikáltam munkámban a Tanács megállapodásait, úgy amint a Hivatalos Közlönyben megjelent, annak tulajdonítandó, mert megvoltam és megvagyok róla győződve, hogy a magánhangzók ékezése egyöntetüségének hiánya csak apró részletkérdés azon fontos nemzeti és művelődési szempontok mellett, melyek az új helyesírással érvényesültek; másrészről meg jól tudom, hogy tekintélyes tudósokból álló nagy testület, mint a mi Közoktatási Tanácsunk is, csak nehezen alkothat jobbat ennél a munkálatnál. Egyiküket a *szubjektiv* szó *i*-jét, másikuk az *anthologia* szó *th*-ját és rövid *o*-ját tartja oly becsesnek, hogy mindenütt engedhet, csak épp ennek az egy szónak írásmódjára nézve nem. S ekkor hiába argumentál az egyöntetű, öntudatos nemzeti írásmód érdekében kardoskodó referens, hogy lám a műveltségének ragyogó multjával és fényes jelenével méltán dicsekedő olasz a *cattolico* (katholikus) szót is *h* nélkül és a *Don Chisciotte* (német átírással: Don Kischotte) szót, továbbá a *Toscanában* polgárjogot sem nyert crac (német *Krach*) szót is saját kiejtése és írásmódja szerint írja: a Tanácsban jelenlevő tagok mindegyikének szava saját szaktudománya terén kivívott tekintélyénél fogva oly súlylyal hull a mérleg serpenyőjére, hogy megállapodásra e részletkérdések tekintetében végre is csak kompromisszum útján jutnak.

[1] Bár ott is megállhat!

Az egyöntetűnek indult javaslaton tehát itt is, ott is módosítanak egy-egy ponttal vagy vonással. Aki azután a Tanács idevágó megállapodásait az igazságnak megfelelően akarja munkájában visszatükröztetni, nehezen lehet »egészen következetes«.

Minthogy azonban Közlönyünknek szóban forgó czikke az én terhemre írta ezeket a következményeket és így nyiltan rá kellett mutatnom a baj forrására: most már meg kell felelnünk arra a kérdésre is, mily álláspontot foglaljunk el a miniszteri rendelet ez apró fogyatkozásai- és következetlenségeivel szemben. Az én véleményem szerint, minthogy szinte lehetetlen, hogy ezeket az aprólékos és gyakran szeszélyes ékezeti eltéréseket akár a tanító, akár a tanítvány vagy bármely művelt ember is pontosan emlékezetébe vésse: lassankint a főelv, a magyaros írás elve fog a gyakorlatban is érvényesülni. Az országszerte így kifejlődő úzus alapján a közoktatásügyi miniszter némi idő multán revidiáltathatja a helyesírás szabályait s akkor a Tanács vagy a revizor a hangzók jelzése tekintetében is egyöntetű és következetes írásmóddal léphet a nyilvánosság elé,

(Budapest.) *Kőrösi Sándor.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Pozsonyi kör.

(Az anyanyelvi oktatás. — Állásfoglalás az antialkoholizmus kérdésében.)

A pozsonyi tanári kör f. é. február hó 1-én tartotta ebben az iskolai évben harmadik ülését, melynek napirendjére két tárgy volt kitűzve: Dr. Kubicsek Albert áll. főreáliskolai tanár felolvasása *Az anyanyelvi oktatás* címen E. De Amicis *L'idioma gentile* című könyve alapján és eszmecsere a T. E. központi választmányának a Közlöny 16. számában megjelent indítványa körül az alkoholizmus elleni küzdelem ügyében.

Napirend előtt az elnök, *Albrecht János* áll. főreáliskolai igazgató, a kör alelnöke, szép szavakban emlékezett meg arról a kitüntetésről, amely a pozsonyi körnek s a magyar tanárságnak egy érdemes tagját érte, amikor a király dr. *Wágner* Lajos áll. főreáliskolai tanárt nyugalomba vonulása alkalmából címzetes igazgatónak nevezte ki. A kör elhatározta, hogy ez alkalomból küldöttségileg üdvözli a kitüntetettet, a határozat foganatosítására az elnökséget kérte fel.

Dr. *Kubicsek* Albert ismerteti azután De Amicis könyvét, mely nagy hatást tett az olasz olvasóközönségre s melyről nálunk dr. *Beöthy* Zsolt szólt a pécsi közgyűlés alkalmával. Ebben a könyvben az író egy középiskolai tanulónak ad útbaigazítást; célja az, hogy kedvet ébresszen fiatal barátjában az anyanyelv tanulása iránt; nem grammatizál, gyakorlati alapon halad.

A könyv főbb szempontjai a következők:

Az anyanyelvet tanulmányozni kell, mert benne nyilvánul meg a nemzet egész gondolkodása; az anyanyelv helyes ismerete nélkül idegen nyelvet sem tudunk jól megtanulni; a tanulmányozás helyesen megválasztott olvasmányok alapján történik. A nyelv anyagát kell

elsajátítani a legszükségesebb kifejezések megtanulásával: olvasmányainkban aláhúzzuk a főbb kifejezéseket, külön füzetbe gyűjtjük össze a jellemzőket, egyes művek részleteit megtanuljuk könyv nélkül. A helyes stílus képzésére fontosak a tájszólások, valamint a rokonértelmű szók. A helyes értelemben használt idegen szavak nem rontják anyanyelvünket, csak a felesleges barbarizmusok, melyeknek gyakori alkalmazása az anyanyelv tökéletlen tudására mutat. A stílust nagy íróink műveiből tanulhatjuk el; ne csak egy írót tanulmányozzunk. Az írásművek készítésénél a tanulók jól gondolják át a tételt, a kidolgozás után javítgassanak munkájukon.

Az előadó felolvasásához azt az óhajtását fűzte, hogy hasznos volna e könyvet magyar nyelvre átültetni, természetesen szem előtt tartva a magyar nyelv teljes rendszerét. Üdvös volna egy szinonimikai szótár készítése is, melyet tanulóink nagy haszonnal forgatnának.

Az elnök a tanulságos felolvasásért köszönetet mond.

Következett a kör állásfoglalása az alkoholizmus elleni küzdelem kérdésében. Az elnök felolvassa a központi választmány idevonatkozó pontjait, melyekhez dr. *Rencz* János szólt elsőnek, aki határozottan helyesli, hogy a középiskola is tegye meg a magáét ebben a küzdelemben; majd több pontból álló indítványt terjeszt elő elfogadásra. A javaslatot élénk vita után, melyben az elnökön kívül részt vettek: *Arató* Frigyes, *Belányi* Tivadar, dr. *Jeszenszky* István és dr. *Kubicsek* Albert, a kör a következő alakban fogadta el, melyet az alelnök mint a pozsonyi tanári körnek e kérdésben hozott határozatát jelentette ki:

1. Az alkoholizmus ellen való küzdelmet a kör üdvös mozgalomnak tekinti, melyben a nevelés egyik fontos szervezetének, a középiskolának is, teljes erejéből részt kell vennie.

2. Az alkoholizmus elterjedésében a középiskolára vonatkozólag általános az a tapasztalat, hogy a magyar középiskolai tanulóság körében — az alkoholizmust illetőleg — az évtizedekkel ezelőtti állapotokhoz képest határozott javulás észlelhető. Ennek folyományaként a magyar intelligenciára vonatkozólag is nyilván kedvezőbb nálunk a helyzet, mint több nyugateurópai államban. Másrészt a közönséges tapasztalat amellett szól, hogy bent a családban a középiskolai tanulók legtöbbje hozzájut a különféle alkoholos italokhoz.

3. Alkoholizmuson pedig nem iszákosságot, hanem általában az alkoholtartalmú italok élvezetét kell érteni; az antialkoholizmus ennek folytán nem csupán, sőt nem éppen az iszákosság ellen való küzdelmet jelenti, hanem az alkoholtól való lehető teljes tartózkodásra való törekvést s az alkohol élvezetéből eredő káros következmények ismeretének terjesztését. S a középiskolának is ezen értelemben kell az antialkoholizmust támogatni, hogy a középiskolából kikerült nemzedék, melyre egykoron az ország vezetése vár, e nagyfontosságú kérdésben is helyes és üdvös irányítást adhasson azoknak, kiknek vezetését rábízzák.

4. A kör a közoktatásügyi kormánynak az alkoholizmus ügyében, a középiskolákra vonatkozó eddigi intézkedéseit sem célraveze-

tőknek, sem elégségeseknek nem tartja. Egy-egy kötelező alkoholellenes olvasmánynak fölvétele a magyar olvasmányok közé, erőszakolt és célra nem vezető intézkedés, mert egyrészt az ilyen olvasmány éppen tendenciájának kirívó volta miatt könnyen hatását veszti, másrészt a kérdést csak nagyon is egyoldalulag érintheti.

5. Sokkal célszerűbbnek ítéli a kör, ha — az eddigi szokáshoz képest, de az eddiginél nagyobb figyelembe vétellel — az egyes tárgyak tanítása közben (vallástan, egészségtan, természetrajz, földrajz, a görög-római élet ismertetése, lélektan, stb.) az erre bőségesen kínálkozó, alkalmas helyeken szövi be a tanár az alkoholizmus ellen való közdelem elveit.

Dr. Jeszenszky István,
a pozsonyi tanári kör jegyzője.

Budapesti kör.

A budapesti tanári kör f. évi február hó 13-án felolvasóülést tartott, melyen dr. *Bexheft* Ármin tartott felolvasást a középiskolai egészségtan tanításáról.[1]

Felolvasó mindenekelőtt egynehány, a mindennapi életből vett példán igazolja, hogy mennyire fonákul és mennyire saját kárára cselekszik az a különben igen művelt ember, aki az egészségtan tanainak legelemibb részeivel sem ismerkedett meg, evvel indokolva az egészségtan tanításának szükséges voltát. Szükségesnek tartja azonban nemcsak ebből a szempontból, hanem egyszersmind tudományos és művelődési szempontból is, mert igazságai nagyszámú tudományos vizsgálatok által felderített igazságok. Hogy mindezek dacára az egészségtant az 1883. évi XXX. t.-cikk a tantárgyak közé nem vette fel, azt felolvasó annak tulajdonítja, hogy akkor még az egészségtan, mint önálló tudományág csak gyermekkorát élte. Az egészségtant Fodor József egyetemi tanár sürgetésére Trefort Ágoston, akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter felvette a középiskolák fakultativ tantárgyának, mert hiszen az akkor mindössze két éves középiskolai törvény revíziójáról szó sem lehetett, de a polgári és felsőbb leányiskolák tantárgyai közé, rendeleti úton rendes és kötelező tantárgynak felvétette.

Felolvasó áttér azon okok felsorolására, melyek folytán a növendék némely esetben nem tekinti az egészségtant a többi tantárgyakkal egy szinvonalon álló tantárgynak. Ez az egyik körülmény, amely a tanítás eredményének sikerét nagyban kockáztatja, de kockáztatja a tanár részéről a csekély anyagi javadalmazás, melynek csekély volta, talán visszariasztja a gyakorló orvost, hogy vizsgáinak amúgy is hosszú sorozatát még egygyel megtoldja. További, a törekvő iskolaorvost munkájában elkedvetlenítő körülmény az is, hogy az iskolaorvosnak, a rendeleteknek megfelelőleg, semmi rendelkezési joga

[1] Nyomtatás közben kaptuk a hivatalos Jegyzőkönyvet, mely az előadó javaslatát a 191—203. lapokon közli.

nincs, keze meg van kötve, sőt nem egyszer a tanári kar részéről megnyilvánuló kicsinylő lenézést is el kell viselnie.

Rámutat felolvasó ezek után arra, hogy az osztály és óraszám tekintetében hogyan van elhelyezve az egészségtan tanítása a többi rendes tantárgy közé, hogyan helyezkedik az felváltva a VII. és VIII. osztály tananyagába és hogy mennyire hiányzik a IV. osztály anyagából. Felemlíti a kiegészítő szemléleti és gyakorlati oktatás szempontjából azt a körülményt is, hogy kellő gyűjtemények az iskolaorvosnak egyáltalán nem állanak rendelkezésére.

Felolvasó végül az eredményeket következő, a középiskolai törvény roviziójánál időszerű, javaslatok alakjában foglalja össze:

1. Az alkotandó s az 1883. évi XXX. tc.-et módosító, új középiskolai törvényben az egészségtan iktattassék az általánosan kötelező rendes tantárgyak közé. 2. Mondja ki a törvény, hogy minden középiskolánál állandó egészségügyi felügyelettel megbízott, képesített iskolaorvos és egészségtantanár alkalmazandó. 3. Az új törvény alapján készítendő tanterv egységesen állapítsa meg az osztályokat, melyekben az egészségtan tanítandó. Szükséges, hogy úgy az alsóbb osztályokban, inkább elemi módon, mint a felsőbb osztályokban, az ember bonc- és élettanával kapcsolatosan, elegendő heti óraszámmal, az eddig szerzett egészségtani ismereteket összefoglaló és mélyítő rendszeres egészségtan taníttassék, tudományos alapon. 4. Gondoskodjék a közoktatásügyi kormány az egészségtantanítás szemléltetővé tételéhez s a kisérletezéshez múlhatatlanul szükséges tanszerek (minták, készülékek, rajzok stb.) összeállításáról és sokszorosításáról. Minden középiskolában egészségtani szertár létesítendő. 5. Az iskolaorvosi és egészségtantanári állás minden középiskolánál rendszeresítendő. Az állások a rendes tanári állásokhoz hasonlóan, nyilvános pályázat útján töltendők be. A véglegesítés, fizetés, lakáspénz, korpótlék és nyugdíj kérdése a tanárokéhoz hasonlóan szabályozandó. 6. Az iskolaorvosi munkakör igen szabatos, határozott és minden kétértelmüséget kizáró, részletes utasítással szabályozandó.

Dr. *Bozóky* Endre az állapotokat nem tartja olyan kétségbeejtőknek, mint ahogy azt felolvasó képzeli és azt tartja, hogy az utasítások pontos vizsgálata megmutatja, hogy van elegendő alkalom az egészségtan tanítására, a mennyiben a természetrajz, ahol elegendő nagyságú gyűjtemény áll a tanárnak rendekezézére, az egészségtan szempontjából kiegészíthető. Az eredménytelenségért inkább felelős sok esetben az egészségtan tanára és a közigazgatás, mint maga az iskola. Felveti azt az eszmét, hogy orvosok, kiegészítő tanári vizsga alapján tanítsák a középiskolákban a természetrajzot, akkor nem lesz szükséges új tantárgy felvétele, mikor vannak, emberi szempontból az egészségtannal egyforma fontosságú tudományok is, melyeket a középiskolákban még sem tanítanak.

Dr. *Schuschny* Henrik szükségesnek tartja az egészségtan intenzivebb tanítását, felemlítve az előre törő Balkán-államokban mutatkozó törekvéseket. Kétségbe vonja, hogy természetrajzzal kapcsolatosan elegendő egészségtani tudást szereznek a növendékek, mert

hiszen a fertőző betegségekre és az első mentésre vonatkozó ismereteket sehol sem szerezhetik meg, és a tanároknak sincs elegendő, a higieiára vonatkozó tudásuk. Ajánlja, hogy ezen fontos kérdés tanulmányozása céljából felolvasó memorandumát adja ki az egyesület az egyes köröknek.

Dr. *Morvay* Győző szintén a memorandum kiadása mellett van, de kifogásolja egynémely iskolaorvosnak eddig követett eljárását.

Gaál Mózes elismeri az egészségtan mostani tanításának eredménytelenségét, de azért nemcsak a körülményeket, hanem az iskolaorvost is felelőssé teszi.

Dr. *Pruzsinszky* János köszönetet mond *Bexheft* doktornak lelkes előadásáért, mert ezzel közvetve módot nyujtott a budapesti tanári kör tagjainak, hogy a tanuló ifjúság testi jólétére vonatkozó kérdéseket is tárgyalhassanak. Hogy *rendes* tantárgy legyen-e az egészségtan vagy tovább is megmaradjon *rendkívülinek*, ez a kérdés — nézete szerint — a jövőben kialakuló középiskola keretében lesz csak megoldható. De mindenesetre érdekes és megkapó az a gondolat, hogy a középiskola tanári tesületében foglaljon helyet az iskolaorvos, aki az iskolában naponta két-három órát is tölthetne és személyes megfigyeléseket is tehetne a tanulók egészségügyi állapotáról és testi fejlődéséről, továbbá az iskolai *higiene* körébe tartozó dolgokról, a tervszerű és pontos szellőztetésről, fűtésről, a folyosókon tapasztalható és a szegény fiúkat megbetegítő léghuzamról stb. De másrészt is mily megfizethetetlen, hasznos tagja volna az iskolának egy olyan orvos-tanára, aki a felsőbb osztályokban az *ember- és élettant*, valamint az *egészségtant* előadva, szakszerint kiterjeszkedhetnék oly kérdések érintésére is, melyeket ez időszerint a szülők és a tanárok nem érinthetnek, holott pedig nincsen nehezebb problémája a nevelésnek és neveléstannak, mint a pubertas okozta tömérdek baj és betegség elhárítását célzó felvilágosítás és jó tanács helyes közlése. Ebben a nagyfontosságú kérdésben *csak az orvos találhatja el a megfelelő komoly és okos hangot.* A tanár ezt nem teheti meg, vagy ha megteszi, el lehet rá készülve, hogy épen annyi kárt tesz a dologban, mint hasznot. Különösen itt a fővárosban, ahol ezer tanulót számláló középiskoláink vannak, lenne célszerű egy-egy orvostanárt alkalmazni. Persze jelenlegi állapotaink és törvényes intézkedéseink mellett az a gondolat nem valósulhatna meg egyszerre, de azért talán nem is mondható feleslegesnek, ha itt a tanári körben fölvetettük.

Rombauer Emil elnök felemlíti, hogy higienikus szempontból igen fontos változtatni való van az iskolákban, amelyek mind a pénz és hely hiánya miatt maradnak meg a régi rossz állapotban. Az a szomorú kép, melyet felolvasó festett, különösen a budapesti intézeteket jellemzi, de azért van az országban igen sok hely, ahol a viszonyok nem annyira rosszak és ahol az egészségtan tanítása nem annyira eredménytelen. A Balkán államoknak folytonosan a kisérletekben próbálkozó tantervét nem tartja követésre méltónak. Hogy a tanulmány kiadassék az egyes köröknek, azt nem ajánlja,

mert hiszen csupa tanár ember tárgyalná, orvosok hozzászólása nélkül, ami kétségkívül egyoldaluságra vezetne.

Felolvasó megköszönve a tanusított érdeklődést, egynehány tévesen értelmezett megjegyzését magyarázza meg, egyébiránt a hozzászólók indítványait megáévá teszi.

Végül *Rombauer* Emil elnök, midőn felolvasónak és a hozzászólóknak köszönetet mondva kivánja, hogy felolvasónak értekezése mutatta törekvései megvalósuljanak, az ülést bezárja.

Fröhlich Károly,
e. i. jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

W. Ostwald. *Die Schule der Chemie.* Két rész 1903—1904. Vieweg kiadása.

Aki tudja, mi mindent köszönhet az újabb kémia Ostwald tudományos kutatásainak és nagy összefoglaló művének, s mily nagy hatást értek el, természetfilozófiai előadásai, okvetetlenül bizonyos csodálkozással veszi kezébe e kis könyvet, mely alcíme értelmében »A kémiába való első bevezetés mindenki számára«. A puszta átlapozás is már újabb meglepetéseket nyújt: A jó, öreg képeket, melyeket minden kémiai tankönyv hűségesen át szokott venni előzőitől, hiába keressük benne, — mások, jobbak, egyszerűbbek vannak helyükön. De maga a szöveg is eltér a rendes sablontól már külső alakjában is: a tanár és a tanuló párbeszéde az egész könyv, mely 30, illetve 45 leckeórára oszlik. Olvasás közben pedig észrevesszük, hogy e párbeszéd nemcsak külső alak, melyből a tartalmat könnyű szerrel át lehetne változtatni a tankönyvek rendes előadásába. Ostwald e párbeszédekben, azonkívül hogy kémiát tanultat meg olvasójával, azt is megmutatja, milyennek tartja az ideális viszonyt tanár és tanítvány között; ezt pedig legfeltünőbben jellemzi az első pillanatra különösnek tetsző megszólítás: a *kölcsönös* tegeződés. A párbeszédes forma arra való azonban főkép, hogy a tanuló előadhassa mindazon nehézségeit, melyek a kezdőnél felmerülnek, s melyeket Ostwald bámulatos didaktikai érzéke sok évi *főiskolai* előadások után még mindig ismer. Mert a könyv tanulója nem valami csodalény, ki első hallásra rögtön megérti a tanító magyarázatát, sokszor kérdez, és néha még csak nem is tud jól kérdezni. Először tehát a kérdéseket kell feltenni tudnia: nem azt kell kérdeznie »miért történik ez vagy amaz?« hanem azt, hogy »mivel függ össze ez a jelenség«; s viszont *egy* dologra sem szabad mondania, hogy »természetes«, mert ez majdnem mindig jele annak, hogy nem gondolkozott a dologról. De a mi tanítványunk kérdései még sok egyébre is szolgálnak; így például sötét titok marad rendesen a kezdő előtt, miért *kell* ezt a kisérletet próbacsővel, amazt pedig lombikban végrehajtani, miért veszünk egy-

szer vízfürdőt, másszor homokfürdőt stb., stb.; szóval a kisérleti berendezés első- vagy másodrangú fontossággal bíró körülményeit, melyeket a tankönyvek rendszerint elhallgatnak — a kezdőnek pedig gyakran elég nagy fejtörésébe kerülnek, könyvünk megadja és meg is okadatolja.

A kémiából feldolgozott anyag az ilyen beszerzésekben adott anyagtól különösen két pontban tér el: az egyik az energetikai szempont főszereplése, a másik az ionok bevezetése. Míg az előbbit, mely Ostwaldnak úgyszólván sajátlagos tulajdona, igen jól sikerült, addig az utóbbiról nem merném ugyanezt állítani. De jelen ismertetésemnek nem is a feldolgozott anyag megbírálása volt a cél, mint inkább a feldolgozás módjáé. Rá akartam mutatni erre a kis könyvre, melyet nemcsak minden kémikusnak, hanem mindenkinek el kellene olvasnia, ki a természettudományok iránt érdeklődik.

Dr. Sós Ernő.

Beérkezett könyv.

Lohán László, Latin mondattan gimnáziumok III. és IV. osztálya számára. Szeged, 1906. Szerző kiadása, ára 1 K 80 fill.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem csupán sorszámára hivatkozhassanak.)

7. **Kérdés.** A tanárok mellékfoglalkozását az 1883. évi XXX. t.-cikk 32. §-ának utolsó bekezdése az állam rendelkezése és vezetése alatt álló középiskolákra nézve a vallás- és közoktatásügyi miniszternek esetről esetre előlegesen adandó engedélyéhez köti. Pirchala a tanár tilos mellékfoglalkozásai közé sorozza természetesen első sorban tanítványainak magánoktatását, azon az alapon is, hogy ez, mint »tisztviselőt elfogulttá teheti kötelességei teljesítésében«, de számos miniszteri rendelet kifejezett rendelkezése szerint is (l. II. 410—11.l.) Legvilágosabban szól ezek közül az 1869. évi 2732. számú, amely elrendeli, hogy »a tanárok azon növendékeik vizsgálatánál, kiket ők készítettek elő, részt nem vehetnek . . . . s azok, kik ezen körülmény elhallgatásával az általok előkészített tanuló vizsgálatánál részt vesznek, fegyelmi eljárás alá fognak vonatni«. 1. Megegyeztethető volna-e már most a fentiek szellemével, hogy egy tanár saját intézetének magántanulóját egy tárgyból (a tanár egyik szaktárgyából) előkészítse; igaz ugyan, hogy ennek a tárgynak az illető az osztályban nem vizsgáló tanára, de az általa előkészített tanulónak magánvizsgálatán mégis vizsgáló tanárként szerepelne — másik szaktárgyából? — 2. Lehetséges volna-e ilyen esetben miniszteri engedélyt kapni?

Többeknek. Arra a sok kérdezősködésre röviden annyit felelünk, hogy igenis volt tudomásunk a B. J. szellemeskedéséről, melynek céltáblájául, alkalmas tárgy híján, minket választott, de szándékosan nem hajtottunk reá; mert ha annak az élclapnak a szerkesztősége saját vallomása szerint maga sem tudta, mit közöl, nem kívánhatja tőlünk sem, hogy tisztában legyünk azzal, vajjon minek vegyük azt, amit egyik olvasónk óriási jóakarattal élcnek nevez. Ez a kijelentésünk azonban semmit sem fog változtatni azon törekvésünkön, mely a múltban mindig oda irányult, hogy a B. J.-val a közös gyékényen (műnyelven: szedőszekrényen) békességesen megalkudjunk.

Tartalom: *Krónika:* Miniszteri rendelet. Kérelem köreink t. jegyzőihez. Kinevezések. Pályázat. Nyilvánossági jog. Gyászrovat: (Kabós Bálint.) — *Javaslatok és Tanulmányok:* A belépő-vizsgáról. *Hegedüs* Árpádtól. — Tanárképzésünk egy hiánya. Dr. *Papp* Dezsőtől. — Megjegyzések Beke Ödön úr helyesírási bírálatára. I. Dr. *Vargha* Damjántól. II. *Kőrösi* Sándortól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Pozsonyi, Budapesti kör.) — *Könyvek és Lapok:* W. Ostwald: Die Schule der Chemie. Dr. *Sós* Ernőtől. — Beérkezett könyvek. — *Kérdések és Üzenetek.*

UJDONSÁG! ✻ Most jelent meg az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában

A MŰVÉSZET KIS TÜKRE

Irta REINACH SALAMON

Fordította és a magyar művészet adataival kiegészítette

DR. LÁZÁR BÉLA

Ára csinos vászonkötésben **5** K. Elegáns, egész bőrkötésben **7** K. Tanároknak, **saját könyvtáruk** számára ezen mű **vászonkötésü** példányát **3** K-ért, **bőrkötésü példányát 4 korona 50 fillérért** szállitja a kiadóhivatal közvetlen megrendelés esetén.

Kapható minden könyvkereskedésben, valamint az Athenaeum részvénytársulat könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-ut 54.)

Most jelent meg az ATHENAEUM r.-t.-nál és minden könyvkereskedésben kapható:

RALPH WALDO TRINE

HARMÓNIA A MINDENSÉGGEL.

Angolból fordította: RÉVÉSZ PAULA.

MOTTO: *Magad vagy az oka mindennek, ami veled életedben történik. Ha benső erőid teljes tudatára ébredtél, akkor életedet teljes harmóniába hozhatod akaratoddal.*

A szép kiállitású, csinos vászonkötésü könyv ára **3** kor. **50** fill.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 23. szám. 1906. március 11.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Esterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztik
Dr. SZÉKELY ISTVÁN és Dr. MORVAY GYŐZŐ
VIII., Esterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

Miniszterváltozás.

A hivatalos lap f. évi március 7-iki száma a következő királyi kéziratokat közölte:

Kedves Lukács! Saját kérelme folytán Önt vallás- és közoktatásügyi magyar miniszteri állásától hű és buzgó szolgálatainak teljes elismerése mellett kegyelemben fölmentem. Kelt Bécsben, 1906. évi március hó 6-án.

FERENC JÓZSEF s. k.

Fejérváry Géza báró s. k.

Kedves Tost! Magyar miniszterelnököm előterjesztésére Önt vallás- és közoktatásügyi magyar miniszteremmé ezennel kinevezem. Kelt Bécsben, 1906. évi március hó 6-án.

FERENC JÓZSEF s. k.

Fejérváry Géza báró s. k.

A hivatása magaslatán álló középiskolai tanárság teljesen kiforrott ítélettel szemléli közviszonyaink szomorú züllését és aggódó félelemmel tekint a vigasztalatlan jövőbe; azonban a magyar iskola megmarad annak a sziklának, melyen sivár állami életünk zavaros hullámai megtörnek. Tudatában vagyunk annak, hogy a magyar művelődés fejlődésének nem szabad szünetelnie s azért minden lépést üdvözlünk, mely előbbre viszi azt a szent ügyet, melynek szolgálatába szegődtünk.

Ilyen értelemben készséggel elismerjük, hogy *Lukács* György dr. nem egészen kilenc hónapos működéséhez a rendeletek, tervezetek és kezdések egész sora fűződik, melyek között pl. a népoktatási, 1879 : évi XVIII. tc. végrehajtásáról szóló rendelet korszakosnak mondható;

a népiskolákról, egyetemekről és alapítványokról szóló törvénytervezet, hogy a többiről ne is szóljunk, egy szerencsésebb utódot igen sok munkától ment meg.

Amilyen szívesen honoráljuk *Lukács* György dr. ebbeli működésének értékét, épen olyan nyiltan mondhatjuk a gyűléseinken és szaksajtónkban elhangzott kijelentések alapján, hogy a tanárság az *érettségi vizsgálati új utasítást* nagyon vegyes érzelmekkel fogadta, mert félti az érettségi színvonalát s vele együtt az iskola működésének eredményét; azonkívül pedig sajnálja, hogy e nagyfontosságú rendelet a tanárok véleményének megkérdezése nélkül látott napvilágot. Az *egységes jogosítású középiskolai* törvénytervezet tárgyában tartott szaktanácskozmány is legfeljebb annyiban mondható eredményesnek, amennyiben az illetékes férfiak legnagyobb részének ítélete arról győzte meg a magyar közvéleményt, hogy a reform nem időszerű. Ellenben hálásan fogadtuk azt az intézkedését, mellyel a rendes tanári három próbaévet, ezt a 23 esztendős visszaélést megszüntette.

A jóakaratot, munkakedvet és kötelességérzetet minden esetre el kell ismernünk abban a férfiúban, kit hivatalba lépésekor bizonyos tartózkodás fogadott. Most, midőn távozik, habozás nélkül adhatunk kifejezést azon való sajnálkozásunknak, hogy ez a sok rokonszenves tulajdonság, az említettük közviszonyok miatt kellőleg nem érvényesülhetett.

Változások a miniszterium ügyosztályaiban.

A kultuszminiszteriumban a művészeti ügyosztály mintájára XIII. ügyosztály létesült a tudományos és irodalmi ügyek ellátására. Az ügyosztály hatáskörébe tanintézeti ösztöndíjadományozási ügyeket is soroztak. Az ügyosztály vezetését, ügyosztályfőnöki minőségben *Szász* Károly dr. miniszteri osztálytanácsosra ruházták, aki eddig az elnöki osztály élén állott. Az elnöki osztály vezetésével *Schindler* Artúr miniszteri titkárt bízták meg. A közalapítványi gazdászati ügyosztály élére *Boncz* Ödön dr. miniszteri tanácsost, a középiskolai ügyosztály eddigi főnökét állították, akinek helyét a középiskolai ügyosztály élén a közalapítványi gazdászati osztály eddigi vezetője, *Barkóczy* Sándor báró dr., miniszteri tanácsos foglalta el.

Méltóságos dr. Boncz Ödön min. tan. úrnak, a keb. IX. ügyosztály főnökének, Budapest. 1109/eln. sz.

Méltóságodat, eddigi munkakörében odaadó, lelkes buzgalommal és kiváló sikerrel kifejtett szolgálatainak legteljesebb elismerése mellett, a szolgálat érdekében áthelyezem a IX. ügyosztályba s megbízom annak ügyosztályfőnöki minőségben leendő vezetésével.

Budapest, 1906. évi március hó 4.

Lukács.

Midőn búcsut veszünk ezuttal *Boncz* Ödön miniszteri tanácsostól, ügyosztályunk volt főnökétől, ki majdnem egy lusztrumig nagy kedvvel vezette ügyeinket, hálás készséggel elismerjük érdemes fára-

dozásait, melyeket az új fizetési törvény alkotásánál a tanárok érdekében kifejtett, és elismerjük lekötelező szivességét is, mellyel hozzáforduló kollégáinkat mindenkor részesítette. Egyesületünk már régebben adott kifejezést *Boncz* tanácsos iránt táplált érzelmeinek, midőn tiszteleti tagjaink sorába iktatta.

Midőn a tanárság lelkéből fakadó e szavakat itt ismételjük, kötelességünknek tartjuk a magunk részéről is rámutatni arra a különös bánásmódra, mellyel nálunk a gimnáziumok és reáliskolák ügyeit kezelik. Míg ugyanis a lehetetlenségek közé tartozik, hogy pl. az erdészeti osztály élére katonát állítanak, a vasuti ügyek élére teológust, a kodifikáló osztály élére technikust, addig az eminenter iskolaügyi V. osztály élére, melyet *Boncz* tanácsos előtt évtizedekig tanáremberek vezettek, most már úgy látszik, rendszeresen jogászok kerülnek. Ebben, mint sok másban, a tanári állás lefokozását látjuk, mert hiszen igazságosan senkisem állíthatja, hogy azok között a magasabb állású férfiak között, kik a tanárság kebeléből kerültek ki, a középiskolai ügyosztály vezetésére alkalmas ember nem található. És bármennyire értékeljük is az ügyosztály-vezetők személyes kiválóságát, természetesnek tartjuk, ha nem éreznek úgy az iskola embereivel, mint azok, kik a katedrát jobban ismerik az aktáknál. Az a különleges érzék, mely az iskolaügy vezetéséhez és — tegyük hozzá: *irányításához* szükséges, meggyőződésünk szerint másutt, mint az iskolában meg nem szerezhető; már pedig ez érzék nélkül a középiskolai adminisztráció, bármilyen kifogástalanul működik is hivatalos szempontból, megmarad holt keretnek éltető tartalom nélkül.

E szavainkat a köteles őszinteség mondatja velünk, mely lapunk hagyományaihoz tartozik és miként elődeink, mi is úgy gondoljuk, hogy sokkal nagyobb szolgálatot teszünk a gondjainkra bízott iskolának, ha mindarról, ami e féltve őrzött kincsünkkel összefügg, nézetünket leplezetlenül elmondjuk.

Azért alaposan félremagyarázná e megjegyzéseinket mindenki, ki belőlük bizalmatlanságot akarna kiolvasni ügyosztályunk új vezetőjével szemben; ő minden esetre meg fogja találni a szivünkhöz vezető utat és ha megtalálta, meggyőződhetik majd arról, hogy bár talán túlságosan érzékenyek vagyunk a bántalmak iránt, hálával párosult szeretetünkre mindenki építhet, aki megszerezni érdemesnek tartja. Amint értesülünk, elhatározta az új ügyosztályvezető, hogy előbb a fővárosi, majd a vidéki iskolákat sorra látogatja s a tanárok óráin hospitál, hogy az egyesekkel a legilletékesebb helyen, a tanteremben megismerkedjék.

Úgy véljük, hogy a kapocs, mely az ilyen természetű érintkezésből származik, csak hasznára lehet az iskolának, mert mindenesetre buzdítólag fog hatni az a tudat, hogy működésünket ezentúl nemcsak aktákból ismerik meg, hanem a való életből is és hogy ezentúl oly érdemek *is* tarthatnak számot elismerésre, melyeket nem az iskolán kívül szerzünk.

Az egységes jogosítású középiskoláról szóló szaktanácskozmány jegyzőkönyvéről kartársaink igen elismerőleg nyilatkoznak és dicsérik *Szücs* István dr. miniszteri s. titkár szorgalmát, ki e nagy munkát aránylag rövid idő alatt végezte. — Azok a tagtársaink, kik a jegyzőkönyvet tévedésből nem kapták meg, forduljanak az Athenaeum (VII., Kerepesi-út 54.) kiadóhivatalához, mely nekik a jövő szám mellékletéül megküldi.

Az ausztriai német középiskolai tanároknak idei nagygyűlése. Már egy ízben (a 455. lapon) megemlékeztünk a husvétkor Bécsben ülésező »*Mittelschultag*«-ról, melynek tartalmas és változatos napirendjét most küldték be hozzánk.[1] Az április 9—11. tartandó tanácskozások, mint régebben is, összes ülésekre és szakosztályi ülésekre oszlanak. Felette ügyes és dicséretes eljárás, hogy a napirenddel egyidejüleg szétküldötték az előadások kivonatát, a tételeket és indítványokat. A gazdag tárgysorozatból a következőkben közlöm, ami általánosabb érdeklődésre tarthat számot.

A középiskolai tanár és a nyilvánosság: középiskolai tanárok nyilvánosan ért támadásokkal és gyanusításokkal szemben ugyanazon védelemben részesítendők, mint a többi közszolgálatban álló közegek.

Az állami középiskolai tanárok fegyelmi elbánása: 1. fegyelmi büntetéseket csakis fegyelmi vizsgálat alapján szabad kiróni; a vádlottnak alkalom adandó, hogy a vádirat minden pontját illetőleg nyilatkozhassék; névtelen feljelentések nem jogosíthatnak a fegyelmi eljárás megindítására; 2. az első- és másodfokú fegyelmi tanács összeállításáról szól.

A középiskolák reformszükségletének főirányai: 1. a középiskola feladata nem az általános műveltség közvetítése, hanem a főiskolára való előkészítés; 2. ez az előkészítés ezidőszerint a legtöbb tárgyban hiányos; 3. reformra két főirányban kell törekedni, ezek a munkára való nevelés és az említendő ismeretanyagnak a középiskola keretén belül való elvégzése; 4. a munkára való nevelés ne csak szóbeli, hanem valóságos legyen; 5. a természettudományi tárgyakban a gyakorlati foglalkoztatás alapja a tanításnak; 6. a rajztanítás valamennyi középiskola alsó tagozatában kötelező legyen s szoros összefüggésbe hozandó a többi tantárgygyal; 7. nagyobb ismeretanyagnak elsajátítása a felső tagozatnak furkációja nélkül lehetetlen; 8. az alsó tagozat (pl. 5 éven át) egységes lehet.

A vizsgálatokról és az osztályozásról. A 12 tétel közül legfontosabbak ezek: a házi írásbeli feladatok javításánál a tanár kémpróbákra (Stichproben) szorítkozhatik; a modern nyelvek tanárainak a saját továbbképzésükre való tekintettel, a gyakorlatjavításnál könnyítésre van szükségük; az osztályozás nélküli kikérdezésnek az eddiginél nagyobb szerepet kell juttatni; az iskolának létkérdése, hogy a szülők, tanulók, sőt a tanárok figyelmét is az érdemjegyektől elterelje és állandóan a tanulás lényegére irányítsa.

[1] Több példányban érkezvén, az érdeklődőknek rendelkezésére áll.

A tanulók sexuális kioktatása: a nemi életre vonatkozó felvilágosítások állnak egészségügyi tanácsokból a visszaélések káros voltát illetőleg, utalásokból az önfertőzés veszélyeire és a venerikus mérgek pusztító hatásaira. Ezekre a tanításokra alkalom nyilik a természetrajzi tanításban (az emberi test tanánál), továbbá olyan különös esetekben, amikor a tanári kar ezt megokoltnak találja. Ha csupán egy tanulóról van szó, az iskola előbb a szülői házzal lépjen érintkezésbe.

A művészeti oktatásról és nevelésről: a művészeti oktatás különböző terjedelemben mindegyik tantárgyban érvényesülhet s nem szükséges különálló tárgyként kezelni; leghathatósabb támogatását a szabadkézi rajztanításban nyeri; a különböző tantárgyak képviselőiből alakult bizottság s a tanárok részére rendezendő külön tanfolyamok ebben az irányban hatásos eszközök.

A tornatanítók állásának szabályozása: kérik a fokozatos előléptetést magasabb fizetési osztályokba s egyuttal a törzsfizetés felemelését, 30 évi szolgálati időt s heti 20 tanítási órát.

A német nyelv tanítása vegyes nyelvű középiskolákban: nem elégséges a heti óraszám szaporítása és az igényeknek hallgatag leszállítása, hanem szükséges egy külön tanterv méltányos követelményekkel, amelyben az elméleti ismeretek rovására nagyobb tér jut a beszédgyakorlatoknak.

Ezen kívül számos nyelvi, természetrajzi és mennyiségtani előadás szerepel a tárgysorozatban. *kf.*

Kinevezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Szélyes* Dénes tanárt a brassói kath. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag, rendes tanárrá kinevezte, illetve az államilag kinevezett tanárok létszámába átvette.

Kirendelés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter báró *Barkóczy* Sándor dr. miniszteri tanácsost, az országos közoktatási tanácshoz, mint tanügyi tisztviselőt, a szabályzat 8. §-a alapján kirendelte.

Véglegesítések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Schmida* István, *Gerő* János dr. besztercebányai, *Ranczay* József, *Bal* Jeromos lőcsei kir. kath. főgimnáziumi, *Jendrassák* József, *Patkó* József, *Balczer* György trsztenai, *Haan* József, *Kronberger* Béla, *Madáchy* István, *Xantus* Gábor miskolci k. kath. gimnáziumi, *Govrik* Sándor, *Kletz* Gábor, *Turek* Gyula, *Varvasovszky* János eperjesi, *Haller* Jenő szatmárnémeti, *Gulovits* Tivadar, *Márton* Nándor, *Roleizek* Mátyás ungvári, *Klatt* Román pozsonyi, *Bereczky* Imre dr., *Keller* Lajos dr. trencséni kir. kath., *Höllrigl* József nyitrai kath. főgimnáziumi, *Funk* Gusztáv privigyei, *Wagner* Géza pozsonyszentgyörgyi kath., *Lissák* Jenő szakolcai kir, kath. gimnáziumi, *Ádám* Jenő, *Benisch* Arthur dr., *Piukovich* János ujvidéki kir. kath., *Besskó* Jenő, *Kisfalusi* István, *Parecz* István, *Perepatics* István dr.,

Román József, *Vayer* Lajos aradi kir. főgimnáziumi ideiglenes minőségű rendes tanárokat rendes tanári, továbbá *Kastyák* Rezső trsztenai kir. kath. gimnáziumi és *Hámos* Nándor ujvidéki kir. kath. főgimnáziumi ideiglenes minőségű tornatanítókat rendes tornatanítói minőségükben véglegesen megerősítette.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Both* Antal, *Frenyó* Győző, *Kende* Géza, *Majtényi* Gyula, dr. *Szabó* Sándor balassagyarmati, *Mazár* Sándor, *Somló* Károly, *Vértesy* Dezső, dr. *Pázmán* József losonci állami, *Szontagh* Tibor rózsahegyi kath. főgimnáziumi, *Lehotzky* Pál körmöcbányai, *Forberger* Andor, *Nagy* Miklós lőcsei állami főreáliskolai, dr. *Roth* Róbert budapesti I. *Mátrai* Vilmos, *Schuster* Alfréd, *Vass* Árpád, *Várdai* Béla dr. III. *Szilágyi* Sándor, Virág Oszkár, Marczinkó Ferenc V. *Kármán* Ferenc, *Romsauer* Lajos, *Szemkő* Aladár, *Usetty* Ferenc, *Vargha* György VI. kerületi, *Dénes* Lajos dr., *Irsik* József, *Nagy* Márk VII. ker. belső, *Márffy* Oszkár, *Grőger* Rezső, *Simon* Ignác, *Császár* Ernő, *Dapsy* László, *Dingfelder* Ede VII. ker. külső állami főgimnáziumi, *Bozzay* Zoltán, *Fröhlich* Károly V. ker. állami főreáliskolai, *Farkas* István, *Heim* Ádám, *Kardos* Aladár, *Zimányi* Dániel dr. ceglédi, *Bogdány* Ferenc, *Miklóssy* Sándor gyöngyösi, *Agner* Lajos dr., *Osztern* Salamon dr. jászberényi, *Bőhm* János dr., *Papp* Dezső dr., *Ragán* Béla dr. szolnoki, állami főgimnáziumi, *Lányi* Kornél, *Elek* Oszkár dr., *Prodán* Gyula egri, *Nemes* Gusztáv, *Gockler* György kecskeméti állami főreáliskolai, *Adameszk* Jusztin, *Szigeti* Gyula dr., *Szőts* Gyula, *Varga* Ignác szentesi állami főgimnáziumi, *Ignátz* Ernő debreceni állami főreáliskolai, *Lőrinczy* Géza nagykállói állami gimnáziumi, *Fodor* Árpád, *Német* Jakab szentgotthárdi állami főgimnáziumi, *Falusy* Béla dr. *Holló* Alajos győri, *Bász* Miksa, *Müller* József dr., *Stodolni* Gyula dr., *Strauch* Jenő soproni állami főreáliskolai, *Hensch* Béla, *Karsai* Emil, *Korpás* Ferenc, *Kóczán* Aladár beregszászi, *Jankovich* József Mihály dr., *Klauber* Frigyes, *Bihari* Ferenc, *Irovics* Tamás munkácsi, *Borbás* Géza, *Deli* Géza nagybányai állami főgimnáziumi, *Pap* Illés dr. kassai állami főreáliskolai, *György* Zsigmond dr., *Husz* Ödön, *Szendrői* Gyula, *Lengyel* Miklós dr., *Lukinich* Imre dr., *Teleki* Endre, *Tordai* János, *Szőts* Mihály dési, *Reithoffer* Rezső, *Grabovieczky* Leó szamosújvári állami főgimnáziumi, *Séra* Kálmán, *Wirker* Ernő székelyudvarhelyi állami főreáliskolai, *Beck* Károly, *Göbl* Alajos, *Habán* Mihály dr. erzsébetvárosi, *Schmidt* Alajos, *Resch* Aurél dr., *Krebsz* Ernő, *Zalai* János dr. fogarasi, *Gosztonyi* János, *Kronberger* Miklós, *Ujsághy* Géza nagyszebeni állami főgimnáziumi, *Gyertyánffy* Ernő brassói, *Sax* Sándor, *Bottyán* József, *Ballan* Ernő, *Barthos* Indár, *Korber* Ernő, *Gaál* István dr. dévai, *Botár* Imre. *Kerekes* Sándor fehértemplomi, *Erdős* Tivadar, *Mauritz* Győző dr., *Szentpétery* Imre, *Turchányi* Tihamér dr. lugosi, *Lovas* Imre, *Réday* János, *Urbanek* Alajos, *Tóth* Antal temesvári állami főgimnázinmi, *Krenner* Miklós dr. aradi, *Visnya* Aladár dr., *Hegedüs* Árpád, *Kardeván* Károly dr., *Katona* József nagyváradi, *Forgó* György, *Kunfi* Zsigmond, *Schill* Fülöp temesvári, *Bauer Vogel* Gyula, *Makoldy* Sándor, *Tholt* Pál, *Kovács* Gyula dr. verseci, *Dingha* Sándor pozsonyi, *Erdős* Lajos, *Herczeg* Antal zsolnai állami főreáliskolai, *Barbier* Péter, *Ermann* Ferenc makói, *Dávid* István, *Keresztes* Miklós, *Sztója* Miklós *Varga* János nagykikindai, *Ardos* Frigyes, *Borosnyai* Károly, *Lohan* László, *Somogyi* József, *Striegel* Fülöp József szegedi, *Kohlmann* Dezső dr., *Magassy* Antal, *Marginean* Sándor zombori állami főgimnáziumi, *Szabó* Imre szegedi állami főreáliskolai, *Danka* István, *Szőke* Lőrinc, *Steller* Ignác, *Szabó* János Alajos kaposvári, *Bartal* Kornél, *Pataki* Jákó, *Schwirián* József, *Varga* Ferenc szegszárdi, *Bucsy* István, *Haerter* Ádám, *Károlyi* József dr., *Pásztor* Imre, *Urbanek* Károly dr., zalaegerszegi állami főgimnáziumi, *Janikievics* Vazul, *Fürst* Aladár dr., székesfehérvári, *Lajos* Ferenc, *Róna* Jenő pécsi állami főreáliskolai, *Szutor* Zoltán, *Málly* Ferenc dr., *Gelletich* Vince, *Sirola* Ferenc fiumei állami főgimnáziumi ideiglenes minőségű rendes tanárokat rendes tanári, továbbá *Kmetykó* János budapesti I.

Tóth István VI. ker., *Szalkai* Mór szentesi, *Pandur* Mihály erzsébetvárosi, *Gruber* Gyula nagyszebeni, *Kálmán* Géza nagykikindai, *Neiszer* István szegedi, *Khloyber* Lajos zombori állami, *Kudlicska* Károly sátoraljaújhelyi kath. főgimnáziumi, *Szőke* Elemér győri, *Bernáth* János kaposvári, *Bohn* Ferenc fehértemplomi állami főgimnáziumi, *Verő* Adolf temesvári, *Bredurán* Miklós verseci állami főreáliskolai ideiglenes minőségű rendes tornatanítókat rendes tornatanítói minőségükben véglegesen megerősítette.

EGYESÜLETI ÉLET.

Kolozsvári kör.

IV. és V. ülés 1905/6.

A középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre 1906 február 3-án tartotta meg harmadik felolvasó-ülését, melyen dr. *Márki* Sándor egyetemi tanár elnökölt. (Jelen volt 17 tag.)

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után az elnök indítványára a kör üdvözölte dr. *Szentkirályi* Ákos gazd. tanintézeti igazgatót, a kör tagját, királyi tanácsossá történt kineveztetése, *Ferencz* József unitárius püspököt pedig 50 éves lelkészi jubileuma alkalmával.

Ezután *Markos* Albert unitárius főgimn. tanár tartotta meg »*a latin nyelv tanítása az alsó osztályokban*« című felolvasását. Felolvasó az I. és II. oszt. gyermek állapotát rajzolja meg s szól azokról a nehézségekről, amelyekkel küzdenie kell tanulónak, tanárnak egyaránt, kivált a latin tanítás kezdő fokán. E nehézségek, mivel egészen le nem bírhatók, természetszerüleg a felsőbb osztályokban is a latin studiumok kerékkötőivé válnak. Nézete szerint nem vették figyelembe a tantervkészítők, mikor a latintanítás tervét egészen német mintára alkották, azt a nagy különbséget, amely a magyar és az indógermán nyelvek közt van. Így esik meg aztán, hogy oly dolgokon, amelyeket a német fiú szinte ingyen kap, a magyar hónapokig elkínlódik, s mégis csak igen nehezen vagy egyáltalán nem boldogulhat vele. Példákkal mutatja ki, mily sisyphusi munkát kell végeznie a tanárnak a részes határozók, de kivált a birtokos jelzők tanításánál. Utal a magyar és latin igeidők különbségére s kimutatja, hogy coniugatiót az idők viszonyának értése nélkül csak emléztethetünk, de nem tanithatunk. Ha tehát azt akarjuk, hogy tanításunkat siker koronázza, s a fiúk meg ne csömöröljenek a latintól, amíg sok, értelmüket meghaladó dologgal akarjuk fejüket teletömni: *legalább az I. és II. gimnáziumból a latint törölni kell.*

A nagy tetszéssel fogadott felolvasás után többen felszólaltak.

Dr. *Márki* Sándor örömét fejezte ki az életből merített, tapasztalatokon nyugvó felolvasás fölött, amely időszerű, mert hiszen éppen most, a XX. században a tanügy iránt érdeklődő férfiak azzal foglalkoznak, hogy hogyan lehetne a latin tanításra fordított időt más dolgok tanításával hasznossá tenni.

A törekvések három csoportra oszlanak, az egyik teljesen ki akarja küszöbölni a latint, a másik a minimumra óhajtja redukálni tanítását, míg a harmadik csak kis mértékben kivánja korlátozni. Ezért szerinte nem olyan a kérdés, hogy egy gyűlésen lehessen határozatot hozni s így egy következő ülésre halasztaná az indítvány tárgyalását. Nem az indítvánnyal szemben foglal állást s ezt igazolandó, felhozza az elnök, hogy több helyen mint érettségi biztos azt tapasztalta, hogy kár azért a sok időért, amelyet a latin nyelv mai fokú tanítása lefoglal. A reáliskolai latin kurzusokat (V—VIII. oszt.) végzett érettségizőkről állítja, hogy a latin nyelvből jó és jeles eredményt mutattak fel. Bár szóbőségük kevesebb, értelmi felfogásuk azonban nagyobb volt, mint nagyon sok gimnáziumot végzett érettségiző tanulónak.

A miniszteriumhoz küldött felterjesztésében ő is a latin nyelvnek a III. osztályban való kezdése mellett nyilatkozott.

Dr. *Gál* Kelemen, *Váró* Ferenc és *Csernátoni* Gyula hozzászólása után az elnök javasolja, hogy a kör fejezze ki köszönetét a felolvasónak, s a felolvasást tárgyalásra tűzze ki.

Dr. *Imre* Sándor titkár az előrehaladt időre való tekintettel röviden adja elő a folyó ügyeket.

Jelenti, hogy *Pálfi* Márton elkészült a gyermek szekszuális felvilágosítását tartalmazó finn munka lefordításával s dr. *Rigler* Gusztáv átnézvén, előszót is írt hozzá s nyomás alatt van. A titkár kérésére több felszólalás után a kör elhatározta a munkának 1000 példányban való kinyomatását, Pálfi és Rigler tanároknak pedig köszönetet szavaz a kör a tanügy érdekében kifejtett munkájukért.

Röviden bejelenti a titkár a központi választmány határozatait, úgymint az érettségi új utasításokat és az igazgatóság azon kérését, hogy az alkoholizmus kérdésében a körök nyilatkozzanak. Határozatba ment, hogy ezzel kapcsolatban felkéri a kör dr. *Lechner* Károly egyet. orvostanárt, hogy ezen kérdés tárgyalásakor felolvasást tartson.

Titkár indítványára a kör örömmel fogadja tagjai sorába *Pallos* Albert polg. leányiskolai igazgatót és *Csiki* Sándor keresk. akadémiai tanárt.

V. ülés.

A félbemaradt vitát a kör az 1906. február 24-én tartott ülésen folytatta 21 tag jelenlétében, dr. *Márki* Sándor elnöklete alatt.

Az elnök ajánlatára a kör örömmel fogadja tagjai sorába *Mondik* Pál, *Huber* Imre és *Kontraszti* Dezső kegyesrendi tanárokat.

Dr. Gál Kelemen ügyv. alelnök bejelenti, hogy *dr. Oker-Blom Miksa* füzete, »*Doktor bácsinál falun*« címen a kolozsvári tanári kör kiadásában megjelent és *Fabritius Erik kolozsvári könyvkereskedőtől 60 fillérért megszerezhető*. (L. a Közlöny 1906. február 25-iki számát.)

A folyó ügyekről tett jelentés folyamán határozatba ment, hogy a kör 10 éves fennállását az év vége felé egyik gyűlésén fogja felolvasás keretében ünnepelni.

Ezek után az elnök a múlt ülésen felmerült javaslatra a latin nyelvre vonatkozó vitát nyitja meg. A kérdéshez többen szólnak hozzá. *Balogh* Károly ev. ref. főgimnáziumi tanár fejtegeti a latin nyelv I. és II. osztályban való tanításának szükségességét. Szerinte az érettségi utasítás sokat kíván, túlhaladja a tanulók képességét. A tanításnak 30 évvel ezelőtt is volt eredménye, ma sem lehet azt mondani, hogy eredménytelen. Mikor még ő tanult, tárgyáért lelkesedő tanára volt s tanulótársai ennek következtében kitünő eredményt értek el. Az eredmény feltételei között ott vannak ezek a kérdések: Kellő szeretettel tanít-e a tanár? Jó-e a tankönyv? A tanár úgy ismeri-e a tankönyvet, mintha ő maga irta volna? Attól is sok függ, hogy milyen az osztály, mert ha 10 értelmes, figyelmes tanuló van benne, könnyen lehet a gyermekeket beugratni, s van eredmény is. A hangulat és a környezet is sokat számít. Nem szabad az eredménytelenség szót oly könnyen kimondani.

Mint minden más tantárgy tanításánál, úgy a latin nyelvnél is van elég nehézség.

Ezután kiterjeszkedik a felolvasásban említett tanítási nehézségekre és azok leküzdhetését magyarázva, a javaslat ellen nyilatkozik.

Dr. Csengeri János egyet. tanár szólalt fel ezután. Nagy gyönyörüséggel hallotta Balogh tagtársnak, bőséges tapasztalatokat felsoroló előadását, amelynek szinte minden részét elfogadván, csak kiegészíteni akarja a hallottakat. — Szerinte az I. és II. osztályban a grammatikai tanításra szükség van, hogy a tanulókban a grammatikai belátás fejlődhessék és az alapismeretek jókor megszereztessenek, ekkor a III. osztályban már meglévő alapokra lehet építeni. Tisztán a magyar nyelv tanulásával a grammatikai belátás nem szerezhető meg; ahhoz két nyelv szükséges. A két nyelv összehasonlítása által

származhatik a grammatikai jelenség felismerése. A magyar nyelv mellett erre a célra a változásoknak ki nem tett latin nyelv sokkal alkalmasabb, mint az élőnyelvek.

A latin grammatikai nehézségeket szerinte nem kellene elkerülni még a kezdő fokon sem. Ez nem is helyes, mert később ismét csak elő kellene venni s ezzel a kezdő oktatás később dezavuáltatnék.

A birtokviszony és dativus tanítási nehézsége sem lehetetlenség. A birtokviszony kifejezés helyett mást is lehet alkalmazni. Nem kell grammatikai absztrakciókat nagyon hamar, kellő példák nélkül elővenni. A tanításban példákra kell hivatkozni és nem a szabályok elmondatására. Az ismétlések nagyon alkalmasak az összefoglalásra.

Ne anticipiáljunk, haladjunk fokozatosan, és ha figyelemmel kisérjük a nyelvi különbségeket, jól megjegyeztetjük azokat a tanulókkal. Ha ily módon hívjuk fel rá a figyelmet, akkor a nehézségek is elkerülhetők.

Végül felhozza, hogy minden tantárgy jöhet olyan helyzetbe, mint ma a latin. Ma ezt ütik. A közönség egy része s ezzel kapcsolatosan a tanulók is ellene vannak. Dicséretre méltónak tartja, hogy a felolvasó elégedetlen a maga tanításának eredményével, amely másokat kielégít. Ez csak a tárgya iránti buzgóságra mutat.

Hangsúlyozza végül, hogy a magyarnak semmi más idegen nyelv nem olyan fontos, mint a latin. Egyik sincs szerinte a magyar műveltséggel oly szoros kapcsolatban, mint ez, épen azért a javaslatot elvetendőnek tarja.

Dr. Szamosi János egyet. tanár tapasztalatokra hivatkozik, midőn az előbbi felszólalásokkal egyetértve, még néhány dolgot felemlít. Mint a latin nyelvtanítás eredményeinek tanulmányozására kiküldött megbizott sok iskolát látott és soknak tanításmódját, valamint sokban a tanítás szép és nagy eredményét is szemlélhette. Kétségtelennek tartja, hogy sok függ a tanártól és a tanulók különbözőségétől. — Legnagyobb baj szerinte, hogy iskoláink túltömöttek. Sok osztályban nem is igen juthat a tanuló emiatt olyan helyzetbe, hogy a tanár vele többször behatóbban foglalkozhasson.

Felszólaló még mindenütt azt tapasztalta, hogy a tanításnak az I., II. és III. osztályban relative nagyobb az eredmény, mint a felső osztályokban, s ezért a latin nyelv tanításának *épen az alsó osztályokból* való kiküszöbölése ellen foglal állást.

Váró Ferenc ny. főgimn. tanár elismeri, hogy a latin tanításnak lehet eredménye jó anyaggal, jó tanárral, de ez még nem jelentheti azt, hogy a latint az I. osztályban is kell tanítani. Szerette volna még elmondani, hogy hogyan tanították őt annak idején, s hogy a gyermekeit, de most csak annyit jegyez meg, hogy a szülőknek valahogy úgy kellene intézni dolgaikat, hogy gyermekeik mind jó anyagot képezzenek, jó eszüek legyenek *(? Szerk.)* Hangsúlyozza, hogy tanári pályára csak arra valók törekedjenek és bocsáttassanak.

Indítvány nem lévén, az elnök a vitát a következő ülésig felfüggeszti s a gyűlést berekeszti.

Holló Károly,
e. i. jegyző.

Temesvári kör.

A temesvári kerületi kör február 17-én *Bergmann Ágost* nyugalmazott igazgató elnöklete alatt felolvasó-gyűlést tartott, melyen a kör által fenntartott Szabad Lyceum március 4. és 18-iki ünnepi előadásaira vonatkozó intézkedések és néhány belső ügy került megbeszélés alá.

Ezután *Szóke József dr.* állami főgimnáziumi tanár tartott felolvasást a használatban levő középiskolai *tankönyvekről.*

A fölolvasó csak néhány megjegyzést tett a tankönyvek ellen sokszor fölhangzó panaszokra és első sorban azt tárgyalta, hogy az utóbbi években aránylag nagyon sok tankönyv jelent meg. Az utolsó három év adatai alapján számbelileg kimutatta, hogy ez a panasz csak egyes tárgyakra vonatkozólag alapos, mert míg latinnál 15, a magyarnál 17, a németnél 15 az átlagos évi szaporulat, addig a fizikánál alig 2.

Fejtegette, hogy tankönyveink legnagyobb hibája az, hogy — főként az alsó osztályokban — fölülmúlják a tanuló értelmi fejlettségét, nagyobbrészt szakmunkák, s csak másodsorban szolgálják az iskola érdekeit, holott épen megfordítva kellene lenni. — Némely tankönyv minden kiválósága mellett is megnehezíti a tanítást, mert nagyon sokat ölel föl az anyagból, főkép a természetrajzi tankönyvekben van sok olyan részlet, amely a szakembernek fontos, de a középiskolában minden baj nélkül mellőzhető.

Ennek folytán a tankönyvek kijegyezgetése válik szükségessé. Felolvasó ezt az eljárást több oknál fogva károsnak s a tanítás menetét megnehezítő eljárásnak tartja. A tankönyvíróknak kellene az anyagot a legrövidebbre fogni, mert csak így lehet a könyv valóban vezetőfonál még a gyengébb tanuló kezében is.

A tankönyv *szálljon* le a tanuló *szellemi fejlettségének fokára.* Ép ezért az a tankönyv, mely a fővárosi iskolákban jó, a vidéken nem mindig felel meg, minthogy a fővárosi tanuló környezetének és életmódjának benyomásai révén szinte észrevétlenül korábban fejlődik, mint a vidéki, főleg a falusi gyermek, kinél ezt — mondjuk — az életre nevelését az iskolának, s így a tankönyvnek kell pótolnia.

Nagy baj az is, hogy a polyglott vidékeken a tanulók egy része nem hozza magával azt a nyelvi készséget, melyet a tankönyvek nagy része megkövetel. A tárgyi nehézségek mellett tehát *nyelvi nehézséggel* is küzd sok tanuló még a felsőbb osztályokban is. Ezeknek a kezébe csak egyszerű, világos és hiányos nyelvismerettel is érthető tankönyvet szabad adni; az ilyen könyvből az anyag elsajátításán kívül a nyelvet is tanulja az ifjú.

Kitér a felolvasó a nyakra-főre való *tankönyvgyártásra* is. A leghatározottabban elítéli ezt a visszaélést, egyesek azon törekvését, mellyel a tanuló ifjúság szellemi kincseit forgatható pénzben akarja kamatoztatni.

Végül a latin nyelv és a történelem köréből vett néhány példával igazolja egyes tankönyvek következetlenségét és felületességből származó hiányait, majd azzal végzi előadását, hogy — bár a legrosszabb tankönyvből is sokat lehet tanulni — kívánatos, hogy a tanárok, kiknek soraiból kerülnek ki a tankönyvírók is, mindenütt megbeszélés tárgyává tegyék a tankönyvek hiányait; azok orvoslása esetén a jövőben olyan tankönyveket kaphat az ifjúság, melyek alapján az iskola, az önművelés és az élet biztosan építhet.

A felolvasás kapcsán élénk eszmecsere fejlődött ki. *Dr. Kovács Gyula* főleg a folyton megjelenő újabb kiadások káros voltát emeli ki, rámutat arra az anyagi megterhelésre, mely ebből a szülőkre

hárul. Az ifjúsági segélyző-egyesületek sem szerezhetnek be minden évben újabb példányokat. Ezek alapján kívánatosnak tartja, hogy a miniszterium az újabb kiadásokat csak akkor engedélyezze, ha az előbbi teljesen elfogyott, vagy ha az újabb kiadás tudományos értékben, vagy használhatóság tekintetében lényeges haladást mutat. Ebben az esetben azonban az első kiadás approbálásától számítva legalább három évnek kell elmulnia.

Dr. Steiner Simon azt fejtegeti, hogy ő a mérsékelt tankönyvcsinálásnak is ellensége; a mindig változó tankönyv a tanárnak az anyag feldolgozását, a tanulónak iskolaváltoztatás esetén a haladást nehezíti meg. Rámutat a változó kiadások használatával járó bajokra s a katonai iskolák példájára legjobbnak tartaná, ha minden iskolában ugyanazon tankönyveket használnák. Erre a célra hirdessen a miniszterium pályázatot, irasson megfelelő, jó könyvet s azt tegye általánosan kötelezővé.

Bergmann Ágost kiemeli, hogy sokan nem belső szükségből irnak tankönyveket, hanem csak azért, hogy részt vegyenek a tankönyvek versenyében. Az engedélyezés megszorítását tartja kívánatosnak.

A gyűlés a Közlöny útján fölkéri a köröket, hogy foglalkozzanak a kérdéssel.

Végül a titkár bejenti, hogy Láng István és Mai Oszkár kilépett az egyesületből, Tscheik Ernő polgári iskolai tanár pedig új tagul jelentkezett.

Dr. Szőke József,
a kör titkára.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Az ember testi és lelki élete, egyéni és faji sajátságai. Szakférfiak közreműködésével szerkesztik *Alexander Bernát* és *Lenhossék Mihály* egyetemi tanárok. Az *Athenaeum* kiadása. Ára 24 korona.

E cím alatt »*A műveltség könyvtára*« irodalmi vállalatának a második kötete fekszik most előttünk. A magyar irodalomnak valóban értékes karácsonyi ajándéka volt ez a vaskos kötet, mely e gyönyörű kiállításban komoly versenytársa a nagy nemzetek enemű irodalmi vállalatainak.

Valóban van-e és lehet-e az emberre nézve érdekesebb és fontosabb probléma magánál az embernél?! Vajjon nem maga az emberi lélek s az emberi gondolkodás az alfája és omegája minden lelki működésnek és emberi gondolkodásnak?! E kötet tehát kétségtelenül érdekes és fontos. Érdekes és fontos már magánál a tárgynál fogva.

De érdekes a szerkesztők személyénél fogva is, akik a megírt szakoknak épp tudósai és hivatásos művelői. Honnan meríthetne pedig alaposabb tájékozódást e tudományszakokban a magyar olvasó-

közönség, ha nem e szakok tényleges művelőinek és szaktudósainak munkálataiból?!

S a szerkesztők valóban mindent elkövettek, hogy művöket mentől érdekesebb és fontosabb irodalmi jelenséggé tegyék. Kitűzött céljukat, hogy egy oly munkát adjanak a magyar irodalomnak, »mely az ember testi és lelki életéről, fejlődéséről, az emberi nem múltjáról és jelenéről való ismereteinket, szóval az *ember természetrajzát* a lényegesekben kimerítően, . . . tudományos színvonalon, de mégis népszerű, vonzó előadással, szemléltető elevenséggel tárja a művelt olvasóközönség elé«, ezt a céljukat kétségtelenül el is érték. Az embernek természetrajzát csakugyan népszerüen, vonzó és szemléltető elevenséggel, tudományos színvonalon sikerült megrajzolniok.

Őszinte elismeréssel szólhatunk itt mindjárt az egyik szerkesztőnek, *Lenhossék Mihálynak* Bevezető cikkéről. Rövid s határozott vonásokkal körvonaloz meg itt a szerző minden fontosabb mozzanatot, amelyekből az emberre vonatkozó mai tudásunk évszázadokon át fokozatosan kialakult. Találóan hangsúlyozza, hogy »szigorú következetességgel véve a dolgot, a pszichológiának a fiziológia fejezetei közt volna a helye«, mert »az agyvelő« ergológiája, vagyis a működéseiről szóló tan a maga összességében, a pszichológia beleszámításával, az élettan körébe tartozik«. Csakis azt kellett volna még hozzátennie, hogy ez az élettan azonban szükségképpen teljesen más tudomány lesz, mint ez a mai még mindig csak embrionális tapasztalati fiziológia. Ez az élettan ugyanis feltétlenül spekulativ természettudomány, természettudományi metafizika, természettudományi ismeretelmélet, azaz filozófiai természettudomány.

A Bevezetőnek gyönyörüen megírt tájékoztatója után »Az ember származása és helye a természetben« következik *Gorka* Sándortól. Mint a modern evolucios tannak a híve, találóan rajzolja meg a fejlődésnek genezisét az emberi gondolkodás történetében. Elkezdve Mózes Genezisén s végig haladva a görögökön s a modern gondolkodás nagy mesterein, fejti ki a származástan filozófiai elméletét. Kimutatja, hogy *morfológiai* alapon épült fel s így az élő szervezetek közt csakis az *alaki megegyezőségeket* magyarázza meg. Itt csakis egy gondolatát kell egy kissé szellőztetnünk, azt, hogy »minden *analitikailag* nyert elmélet analitikus bizonyítását szinthétikussal, azaz konstrukciós elmélettel igyekszik kiegészíteni«. Ez a tétele így aligha fog megállhatni. *Analitikailag* ugyanis sohase nyerhetünk elméletet. Minden elmélet csak szinthézisnek, indukciónak lehet az eredménye. Az analizis, a dedukció csak megvilágítja, igazolja az elméletet. Illusztrálja, érthetőbbé teszi a tevékenységi törvényeket. Hanem igenis igen sokszor a szinthézis, az indukció nagyon merész, mert csak egy-két esetre és tapasztalatra támaszkodik. Ilyenkor csakugyan mélyíteni, tényekkel kiegészíteni szükséges az elméletet. Ezt akarja itt mondani Gorka.

Az ember származásának és természetbeli helyének szép leírása után »Az emberi test szerkezete és működése« következik *Pekár* Mihálytól. Csak az egyes fejezetek címeit kell átfutnunk, hogy meg-

láthassuk, mily kimerítő és teljesen tájékoztató e fejezet az emberi testnek szerkezeti és működésebeli leírásában. Kár, hogy az első címben: »A tetembontás és nagyítás múltja és jelene« szövegében nem »*a* nagyítás« kifejezést használja a szerző. Az *a* névelő nélkül használt nagyítás ugyanis a »tetem« szó második alapszavának tűnik fel, mintha csak azt mondaná: »a tetembontás és a tetemnagyítás múltja és jelene«. Magyarul helyesen tehát így volna: »A tetembontás és *a* nagyítás múltja és jelene«. Ez azonban csak csekély foltocska azon az igazán találó összefoglaláson, amelyet a szerző az emberi test szerkezetéről és működéséről nyujt.

A következő fejezet egy kis ugrást mutat a sorrendben: »A szellemi munka természete«: írta *Ranschburg* Pál. Ez a máskülönben kitünően megírt cikk talán helyesebben a lelki élet leírása után foglalhatott volna helyet. Az ember faji sajátságait kimerítően *Semayer* Vilibald, a betegség és egészség kérdését *Dalmady* Zoltán irta. Ugyancsak ő irta »A védekezés a betegségek ellen«, »Hogyan éljünk?« s »A halál« című fejezeteket is. Minden egyes fejezetet igazi élvezettel olvas el az ember. Könnyen érthető és szép nyelven van bennök elmondva mindaz, amit a kérdéses dologban feltétlenül tudnia kell az embernek.

Ezeket követi *Alexander Barnát* cikke »a lelki életről«, amely nagy írói gyakorlattal, ügyes csoportosítással s kitünő dialektikával tárgyalja ezt az érdekes, fontos és nehéz tárgyat.[1]

A legutolsó cikk »A lelki élet abnormitásai« Ranschburg Páltól. Azt tartjuk, hogy minden jó, ha jó a vége. Hát ez a cikk nemcsak jó, hanem *mesteri*. E fejtegetések szinte hivatva volnának a metafizikai problémának a megoldására is útmutatásul szolgálni. Mert ha pontról-pontra megoldanók azt a normális lelki életben, amit oly szépen leír Ranschburg a beteges lelki működésben, meg volna oldva a lelki működésnek eleddig oly titokzatos világa. Pontról-pontra, ezt mondottam. Az első fejezetünk ez volna tehát: Az érzékelés rendes állapota és mibenléte. A többiek: normális illuziók; képzeteink alakulása. A gondolkodás normális funkciója. Az emlékezés mibenléte. Érzelmeink funkcióí, mibenlétük. Akarati tevékenységünk. Öntudatunk és tudatunk. A jellem. Az ész és a lángész.

Nem hiszem, hogy akadjon olyan ember, aki az »*Ember*«-ről szóló jeles munkát tőle telhetőleg megszerezni s belőle tudását bővíteni ne törekednék. *Dr. Simon József Sándor.*

Révész János: **A mi osztályrészünk.** A nagybányai ág. h. evang. egyház története. Ára 2 korona. *Nagybányán, Nánássy István.*

Ezt az érdekes munkát értékessé teszi előttünk maga a történet, mely nemcsak egy templom, vagy sajátos liturgia történetét tárgyalja, mint hányódott az négy századon át a magyarságnak egyik végvárában, hanem egyuttal az is, hogy kitartó tanítás és nevelés

[1] Erre más helyen még visszatérek.

által, hogyan fejlődött az eseményekben és szenvedésekben oly gazdag felekezetnek egyik szerény egyháza. Az iskolai oktatásra, mint alapra támaszkodván, tartotta fönn magát évszázadokon át és más felekezetektől nyomva, üldözve, már-már megszünve, újra föléledt, sőt megerősödött. Már a XVII. és XVIII. században iskolát tartott fönn, hol híveit nemcsak a hitre, hanem a hazaszeretetre és tudományra is tanította. Érdekes monografia, mely kimutatja, mint tanultak együtt növendékek, kik már a férfi- és kik még a gyermekkorban vannak. Az egyháznak aktái becsesek. Egyrészt önállóan fejleszti oktatási rendszerét és módszerét, amint az egyes lelkes tanítók keblében és agyában kipattan, másrészt egy hatalmas jezsuita-kollégium és egy ev. ref. főiskola tőszomszédságában számra nézve kevesen, de lelkesedésre nézve nagyok és erősek, minden magas tiltó szózat és kicsinyes áskálódások ellenére máig fönntartja magát. *Révész* János lelkész és főgimn. hitoktató nemcsak egyházára, hanem a magyar ág. ev. tanítás körére nézve is becses adatokat talált, melyeket hivatásának erejével tudott földolgozni és közkinccsé tenni.

A csinosan kiállított és szépen nyomott munka a régi nagybányai nyomdászatot dicséri. A munka elé *Zsilinszky* Mihály írt lelkes és elismerő előszót.

Kivánatos volna, hogyha a felekezetek mindmegannyi egyháza és partikulája meglelné hivatott történetíróját, hogy ezzel is szaporodnának azok a munkák, amelyekből hazai tanügyünk adatokat és sokszor régi történetére nézve ujmutatást találna. Csak ily segédmunkák mellett domborodik ki a tanítás történetének valóságos lényege.

mgy.

H. Abraham: *Recueil d'expériences élémentaires de physique.* I—II. (Páris, Gauthier-Villars, 1904. — 12 korona.)

H. Bohn: *Physikalische Apparate und Versuche einfacher Art aus dem Schäffermuseum.* (Berlin, O. Salle, 1902. — 2·40 korona.)

A következő sorokban két munkára óhajtom felhívni az érdeklődő kolléga urak figyelmét, mely munkák mindegyike nagyon hasznos segítségül szolgálhat az iskolai kisérletezésekben. Mind a kettőnek tartalma megfelel azon irányzatnak, amely a természeti jelenségeket a lehető legegyszerübb és minél könnyebben áttekinthető eszközök segítségével akarja a tanulóknak bemutatni.

Abraham könyvének megírására az alkalmat az új francia tanterv adta meg, amely kötelezőleg bevezeti a fizikai gyakorlatokat a tanulók számára. A kisérleteknek, melyek a fizika egész körét felölelik, leirása előtt gondosan össze van állítva a szükséges fölszerelések jegyzéke s a törekvés folytonosan az, hogy az egyes kisérletekhez szükséges eszközök a legprimitivebb módon legyenek összeállítva. Néhol talán túlságos is ez az egyszerüségre való törekvés. E könyvet nagy haszonnal forgathatják különösen a fiatal s az iskolai kisérletezésben járatlanabb fizikus tanárok. Eltekintve a

számos, igen elmés és sokak előtt esetleg ismeretlen kisérlettől, megtanulhatják a munkából azt is, hogy szerény pénzbeli dotáció mellett hogyan lehet mégis haszonnal tanítani fizikát s a tanítás céljaira hasznavehető szertárt összeállítani.

Megemlítem még, hogy az I. kötet elején útmutatások találhatók különböző laboratoriumi munkákra nézve. A munkatársak sorában találjuk Than Károly budapesti egyetemi tanárt is.

A másik könyvecskében *Schäffer Hermann* jénai egyetemi tanár hagyatékában talált fizikai eszközök leírását közli *Bohn*. Itt ép úgy, mint az előbb említett munkában, sok egyszerű kivitelű, olcsó, de mindamellett legnagyobbrészt igen instruktiv eszközt ismerünk meg. Ezeknek több, mint a fele, a mechanika körébe tartozik.

Ezt a kis könyvecskét különben már a lelkes hangon megírt előszó kedvéért is érdemes megszerezni, mely előszó *Schäffer* életét és egyetemi tanári működését ismerteti. Szinte föllelkesítőleg hat annak olvasása, hogy az egyetemi tanár mennyire lelkén viselte hallgatóinak előmenetelét, szellemi gyarapodását, mennyire nem röstelt velök törődni, haladásukat személyesen is ellenőrizni s őket lelkesíteni.

(Budapest.) *Péch Aladár.*

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem csupán sorszámára hivatkozhassanak.)

Felelet a 6. kérdésre. Ad *a)* Az 1894. évi XXVII. t.-c. 13. §-a értelmében a polgári iskolánál töltött 3 év a nyugdíj kiszabásánál $2^1/_4$ évet számíttatik.

Ad *b)* Ugyanazon §. értelmében a férjnek összesen 5 évi szolgálata után.

Ad *c)* Az ötödéves pótlékra vonatkozólag az 1900. évi 4869. eln. sz. alatt kiadott szabályzat 8. §-a nem egészen világos. Az első mondat értelmében a polgári iskolánál töltött évek be volnának számítandók; a reá következő felsorolás szerint azonban csak akkor, ha az illető tanár államsegély terhére volt ott alkalmazva. Az egész szabályzat szelleme az utóbbi magyarázat mellett szól. (L. Pirch. M. K. R. 449. fej.)

Ad *d)* Az 1904. évi I. t.-c. 19. §-a értelmében a fokozatos előléptetés fel van függesztve. A magasabb személyi pótlékra u. e törvény 31. §-a szerint a hivatalos eskü letétele után letelt négy év mulva van igénye.

Ad *e)* Szolgálati díj a pénzügyminiszter 1896. évi 79177. számu rendelete értelmében csak a fizetési többlet után fizetendő. (L. Pirch. M. K. R. 454. fejezet.) *Pirchala Imre.*

Felelet a 7. kérdésre. 1. Sem a fennálló rendeletek betűjével, sem szellemével, még kevésbbé a tanári állásnak részünkről tartozó

tisztelettel összeegyeztethetőnek nem tartom, hogy a tanár saját intézetének magántanulóját a vizsgálatra előkészítse, még akkor sem, ha ő maga nem is tagja a vizsgáló bizottságnak. Ha önmagát nem is, de kartársait még úgy is kiteheti a részrehajlás gyanujának. (Természetesen ez arra az esetre szól, ha az előkészítés díjazásért történik.)

2. Azt hiszem, hogy ily ügyben a miniszteriumhoz beadott kérvény eredménytelen lesz.

A dolognak azonban van nagyon egyszerű és természetes másnemű megoldása. Ha a vezetésem alatt álló tanintézet tanárai készítenek elő tanulót magánvizsgálatra, mire nézve semmi kifogást nem tennék, akkor az illető tanulót más intézethez utasítom vizsgálatra. Teheti bárhol, csak épen ezen intézetnél nem.

Így a szülőknek módjukban áll fiokat képesített szakemberrel előkészíttetni, de másrészt teljesen érintetlen marad azon intézetnek, de a vizsgálatot tartó intézet tanártestületének is erkölcsi objektivitása, ezt pedig mindenek fölé kell helyeznünk.

Az ily szempontokról való megfeledkezés legfőbb megrontója a tanárság testületi becsülésének a közvélemény előtt. *R.*

Kérdés. Egy budapesti egyetemet végzett ifjút (oklevél nélkül) megválasztottak egy ref. gimnáziumba rendes tanárnak s ott szolgált 1877. szeptember 1-től 1887. november 1-ig. Annál az iskolánál, mely csak a felekezeti nyugdíjtörvény létrejötte után kapott állami segítséget, nyugdíjba befizetett mintegy 1000 koronát. Az illető, bár nem kellett, 1885. májusban letette a tanári vizsgálatot. 1887. november 1-től miniszteri kinevezéssel szolgált rendes tanári minőségben az államilag segített rimaszombati egyesült prot. gimnáziumban öt évig, ott is befizetvén nyugdíjalapra körülbelül 500 koronát. 1892. júliusában kinevezték végleges rendes tanárrá egy állami főgimnáziumhoz. Itt is levontak fizetéséből szolgálati díj címén 600 koronát. Több ízben folyamodott az előbbi szolgálati évekre tekintettel ötödéves pótlékért, de sikertelenül. 1895. március 26. kelettel 1892. november 1-től számítva kapta az első ötödéves pótlékot. Most (1906. március) van a VIII. fizetésfokozat 2. csoportjában 3200 korona fizetéssel, 800 korona személyi és 600 korona ötödéves pótlékkal.

Kérdés: Mennyi ideig kell még szolgálnia, hogy a teljes nyugdíjat megkaphassa mind az öt ötödéves pótlékkal együtt, vagy anélkül?

Mikor számíthat arra, hogy felesége — a férj véletlen halála esetén — a teljes özvegyi nyugdíjat megkaphassa?

Tartalom: *Krónika:* Miniszterváltozás. Változások a miniszterium ügyosztályában. Az egységes jogosítású középiskoláról. Az ausztriai német középiskolai tanároknak idei nagygyűlése. *kf.*-től. Kinevezés. Kirendelés. Véglegesítések. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Kolozsvári, Temesvári kör.) — *Könyvek és Lapok:* Alexander Bernát és Lenhossék Mihály: Az ember testi és lelki élete, egyéni és faji sajátságai. Dr. *Simon* József Sándortól. — Révész János: A mi osztályrészünk. *mgy.*-tól. — H. Abraham: Recueil d'expériences élémentaires de physique. H. Bohn: Physikalische Apparate und Versuche einfacher Art aus dem Schäffermuseum. *Péch* Aladártól. — *Kérdések és Üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 24. szám. 1906. március 18.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztik
Dr. SZÉKELY ISTVÁN és Dr. MORVAY GYŐZŐ
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA

Szünidei fürdőkonviktusok. A bizottság március 5-én ülést tartott a következők részvételével: *Lád* Károly, *Schuschny* Henrik dr., *Székely* István dr., *Suppan* Vilmos, dr., *Szerb* Zsigmond *Tiber* Ágost. Elmaradását kimentette: *Révy* Ferenc. Elnök: *Kemény* Ferenc, jegyző: *Pekár* Károly dr. Az ülés legfontosabb tárgya a konviktusoknak *szervezeti szabályzata* volt, melynek tervezetét az elnök terjesztette elő. A szabályzatot többek hozzászólásával letárgyalták s további tárgyalás végett a tanáregyesület igazgatóságának, majd jóváhagyás végett a kultuszminiszteriumnak fogják megküldeni, mely a bizottságnak előtte fekvő kérvényét ezzel egyetemben óhajtja elintézni. *Suppan* és *Lád* igazgató urak kijelentették, hogy az intézményt a kereskedelmi, illetve polgári iskolák körében ismertetni, terjeszteni és ajánlani fogják. — Beható tárgyalásban részesült az a fontos kérdés, hogy az idén hol állítsanak konviktusokat? Miután az elnök ismertette az ez irányban máris folytatott puhatolódzást, megállapodtak abban, hogy az idén Csiz helyett *Lipiken* lesz az egyik konviktus mirigybetegek részére, azonkívül lesz egy-egy konviktus a Tátrában és a Balaton mellett. E két utóbbi tekintetében az elnökségre bízták a további információk beszerzését, helyesen utalva arra, hogy az illető vidéken működő kartársak nagyon megkönnyíthetnék az ügy előbbrevitelét. Minthogy továbbá az idén előreláthatólag jóval nagyobb számú tanulóra számíthatnak, mindegyik helyen *két*, négy heti turnust (julius—augusztus) szerveznek majd.

Az elnök végül az újabb adományokról tett jelentést, melyek a következők: *Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület* 200 K, *a kiskúnfélegyházi főgimnázium ifjúsága* egy hangverseny jövedelméből 70 K, *a kaposvári állami főgimnázium ifjúsága* egy hangverseny jövedelméből 40 K, *Osztrák-Magyar Bank* budapesti főintézete 40 K;

Dombai Magdolna úrnő elhalálozása alkalmából a »Pester Lloyd« útján *Kleinberger Ferenc* úr és neje (Páris) 50 K, *Feldmann Gyula* úr koszorúmegváltás címén 20 K., *Steuer Gyula* úr ívén 12 K 60 f., *dr. Nagy Sándor* ügyvéd úr 10 K. Összesen 442 K 60 f; ehhez hozzáadva a Közlöny 462. lapján kimutatott 2028 K 70 fillért, a konviktusi alap *2471 K 30 fillér.* A bizottság örömmel vett tudomást az alapnak állandó és kedvező gyarapodásáról s elnök indítványára a gyűjtés körül kifejtett buzgóságukért köszönetet szavazott *Feldmann* Gyula tanszergyáros úrnak és *Roseth* Arnold tanár úrnak.

Örömmel vesszük tudomásul a *Polgári Iskolai Közlöny* kollegialitását, mely februári füzetében két ízben is nyilatkozik a konviktusokról. *Volenszky* Gyula szerkesztő ugyanis megkeresésünkre az igazgató-tanács február 1-jén tartott ülésében az intézményt támogatásra ajánlotta, amit a gyűlés el is határozott. Továbbá a füzet végén (139—141. lap) részletesen és meleg elismeréssel szól első jelentésünkről, amiért ezuton is köszönetünket nyilvánítjuk és bízunk a testvéri támogatásban a közös hazafias cél érdekében. *kf.*

Áthelyezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Surányi* Károly kaposvári állami főgimnáziumi rendes tanárt e minőségben a budapesti VII. ker. külső állami főgimnáziumhoz helyezte át.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Az antik műveltség a középiskolában.

A Társadalomtudományi Társaság annak idején felkért, hogy vegyek részt előadásommal az általa rendezett vitában, amely a klasszikus nyelvek középiskolai tanítására vonatkozott. Az előadás, jó szándékomon kívül eső okokból, elmaradt. Emiatt azt, amit ott el akartam mondani, itt fogom írásban közölni, bár csak egész vázlatosan, pontokba szedve.

1. Jelen korunk még mindig a *természettudomány* jegyében él. A technika óriási vívmányai következtében a természettudomány-szóból jelszó lett, amelyet válogatás nélkül mindenütt hangoztatni szokás, ahol kívánnivalók vannak. És hol ne lennének kívánnivalók? Elméleti téren a *pszichikai tudományok* (azaz mindazok, amelyek végső eredetben az emberi *ψυχή*-vel foglalkoznak) a természettudományi irány ellenhatásakép csak legújabban kezdik mind erélyesebben hangsúlyozni, hogy az anyagi tünemények alapfogalmaival a lelki tüneményeket nem magyarázhatjuk meg. A gyakorlati életben meg nemcsak hogy szintén úgy áll a dolog, hogy a természetismeret az emberismeretet nem pótolhatja, de itt a természeti érdek azon érdekkel, amellyel az ember felé, mint lelkes lény felé fordulunk, közvetlenségre és fontosságra nézve sohasem fog vetekedhetni. Mint emberek, első sorban az emberrel foglalkozunk, hasznossági és elmélkedési célból egyaránt, s amennyivel inkább művelt emberek vagyunk, annyival inkább a műveltséget kifejlesztő lelki tulajdonainkkal. Ebből szükségkép azt következtetem, hogy a gyakorlati életre nevelő középiskolában nem a természettudományoknak, hanem a pszichikaiaknak kell folytatólag is minden időre a középponti helyet elfoglalniok.

2. A pszichikai tudományok egyik fontos ágát a *történetiek* képezik. Gyakorlati szempontból minden történeti ismeretnek az emberismeret szolgálatában kell állania, azaz ez utóbbi gyarapításához kell hozzájárulnia. Gyakorlatiasság és történettudás ép úgy nem ellentétek, mint ahogy nem azok a jelen és a múlt, amelyek kölcsönösen feltételezik egymást. Mentől közvetlenebb forrásokból, mentől inkább a magam felelősségére, kritikám és saját tapasztalataim szerint tanulmányozom a múltat, annál jobban ismerem meg, s így ezt a tudást annál inkább használhatom fel általános emberismeretem kiszélesbítésére. A fordítások az eredeti szövegeket sohasem pótolhatják. Ép az idegen nyelven való, természetszerüen lassúbb és átgondoltabb olvasás a legjobb gyakorlat nemcsak a kritikus olvasáshoz, de egyszersmind az olvasmány pszichológiai értékesítéséhez. Ami meg az értékesítési anyagot illeti, amint a tőlünk nagyon távol álló, jelen kultúránktól nagyon is elütő kultúrák (pl. a keleti népeké) teljesen érthetetlenek maradnának a gyermek és ifjú előtt, úgy viszont ugyanazok előtt a modern műveltség a maga egyszerübb megnyilvánulásaiban természetesnek fog feltünni, ami ez okból kevésbbé inditja őket elmélkedésre, a maga összetettségében pedig az igaz megértés elé túlságos nehézségeket gördítene. Mindezt tekintetbe véve, a történeti gondolkozás »megalapozása« céljából megfelelőbb tanulmányt középiskolák számára el sem tudok képzelni, mint az ókori klasszikus népekét, amely népek mindezen felül jelen kultúránk közvetlen előmunkásai. A modern életből nemcsak az iskolában kapunk viszonylag eleget; de ezt az életet akarva nem akarva folytatnunk kell, miután már megszüntünk tanulók lenni. Míg azt a történeti okulást, melyet a klasszikus múlt közvetlen forrásai nyújtanak, vagy megszereztük az iskolában, vagy örökre elveszett számunkra. A kevésbbé művelt embernek mindenesetre untig elegendő, hogyha a tapasztalat legközvetlenebb és legnyersebb ismereteivel igazodik el életviszonyai és embertársai között; de a műveltséggel kapcsolatban fokozódik a követelmény: a jelent avval az öntudatossággal átélni, amelyet csak a múlt ismerete szerezhet meg. Nem is tudom megérteni, hogy mi okból fosztanók meg gyermekeinket (legalább egy harmadát a most, sajnos, annyira túlzsúfolt gimnáziumok tanítványainak) a kritikának, a reflexiónak, az emberismeretnek amaz iskolájától, amelyet a klasszikus szövegek olvastatása nyújt. Hacsak a tudás hasznát nem vesszük abban a merkantil értelemben, amely minden áron annak pénzbeli egyenértékét keresi, s hacsak az ismereteknek közvetlenül adott tartalmát többre nem becsüljük azon erejöknél, amely az egyént egész gondolkozási készségében és alkatában meghatározza. Persze, ami szocialisztikusan-materialisztikus korunk nagyon is hajlandó, hogy a tudásról ebben a merkantil és alaposan pozitív értelemben vélekedjék.

3. A tanítás eredménye a tanítás *módszerétől* függ. De itt megjegyzem, hogy véleményem szerint kevésbbé attól a módszertől, amelyet utasításokban és rendeletekben dolgoznak ki és parancsolnak meg, mint inkább a tudományához értő egyén módszerétől. Amely hozzáértésnek meg elengedhetetlen erkölcsi feltételei: a tárgyszeretet és a tárgy komolyságába vetett bizalom. Azon tanár, aki ez erkölcsi feltételekkel nem rendelkezik, s ilyformán ezeket tanítványaira sem képes átruházni, egész hiába tanít. Kezdettől fogva vesztett az a csata, melynek győzelmében maga a vezér sem bízik. A klasszikus nyelvek tanulásában az eredménytelenség okát — mert külö-

nösen a görögre nézve lehet eredménytelenségről beszélni — nem kisrészt abban keresem, hogy a tanár olykor maga sincs meggyőződve, hogy hasznos tudnivalókat közöl. Innen a leszállított követelmények, a puha elnézés, a nemtörődömség, ami mind, ha nem egyenes semmittevésre, hát legalább is félmunkára indítja a tanulót. Immorális dolog, ilyen immel-ámmal végzett félmunkához szoktatni a fiatalságot, holott minden tárgy ereje első sorban abban álljon, hogy dolgozni, kötelességet teljesíteni tanítson meg.

A tanítási módszernek a kitűzött *célhoz* kell igazodnia. A klasszikus nyelvek tanításánál a legközvetlenebb cél, hogy a tanuló a latin és görög nyelvet annyira elsajátítsa, hogy latin és görög szövegeket olvasni tudjon. Ez olvasásnak meg célja viszont abban rejlik, hogy a római és görög kultúra megismerését közvetíti. Végül főcélként az lebeg az egész klasszikus tanítás előtt, hogy a római és görög emberek és viszonyok megismerése által a tanuló egész történeti felfogása és általános emberismerete gyarapodjék. Beszéljünk e fokozatosan egymás fölé helyezkedő célok mindegyikéről külön-külön.

a) A *klasszikus nyelvek* holt nyelvek s így nem is szabad azokat úgy tanítani, mintha élők lennének. Míg az élő nyelveknél az öntudatlan, beszédgyakorlatok által megszerzett »routine« a siker legegyenesebb útja, a holt nyelveknél, ahol különben is csak az olvasás a cél, a legfontosabb grammatikai tudás megszerzése legyen az első feladat. A grammatikai tanítás teljesen az olvasás célját szolgálja. Ne tanítsunk linguistákat (ez mint tudomány egyáltalán nem a középiskolába való), hanem szorgalmassan deklináltassunk és konjugáltassunk. Mert a középiskolához illő grammatizáláson nem értek egyebet, mint az olvasáshoz feltétlenül szükséges nyelvi kategóriáknak pontos és — hogy úgy mondjam — vérbe átment ismeretét. Hiábavaló terminusok, elfelejtésre kárhoztatott szabályok és példák, értelmetlen frázisok, az ige-akciónak pedagógiai varázseszközzé felfújt tana, mondattani szubtilitások stb. stb. az olvasásnak vajmi kevés hasznára vannak és így mellőzendők. A tanuló mindenekelőtt és mindenekfölött a deklináció és konjugáció paradigmáit tanulja be a fokozásaival együtt; a nyelv egyéb szerkezetével majd megismerkedik az olvasás gyakorlati útján, és soha ne is kényszeríttessék eme gyakorlati tudásáról másképp beszámolni, mint a szöveg ad hoc magyarázásának keretében. Az ilyen kérdéseket: hányféle cum van a latinban? vagy az ilyen felszólításokat: beszéljen a coniunctivus potentialisról, soha sem szabadna tanulóhoz intézni. De azután, amennyivel összébb szorítjuk a tanuló elméjében szabadon rendelkezésre álló grammatikai ismeretek körét, annál kíméletlenebbül kell tőlük megkövetelni, hogy deklinálni és konjugálni betéve tudjanak. Van a mi magyar pedagógiánkban egy szerencsétlen irány, amely az indukciót hamis általánosítással még erre a térre is kiterjesztette, amely okoskodik ott, ahol csak memoralizálni kell, amely révetegen habozik, hogy a grammatikát tulajdonkép hol is kezdje el, aminek következtében azután sehol sem kezdi el; a természetes eredmény azután a teljes eredménytelenség: itt a gyerekek még deklinálni és konjugálni sem tanulnak meg. E körbe tartozik az a borzasztó eljárás is: a görög nyelvet Homeroson kezdeni; mert nem a zürzavar szándékos előidézése-e, egy nyelvjárás helyett egyszerre többet akarni tanítani (Homerosnak tudvalevőleg nincs külön nyelvjárása, hanem igenis többféle nyelvjárás találkozik nála), s a teljesen kialakult, mert az analógia folyamata által kiegyenlített rago-

zási tipusok helyett csonkákkal és bizonytalanokkal a tanulót szembeállítani? Ami magát az olvastatást illeti, mindenekelőtt azt kell hangsúlyoznom, hogy az esetben, ha csakugyan komoly a szándékunk tanítványainkat a latin és görög nyelvre megtanítani, többet, lényegesen többet kell velük olvastatnunk. Merem állítani, hogy az az olvasási anyag, amelyet a gimnáziumainkban manapság rendes átlagként el szokás végezni az első osztálytól a nyolcadikig, megközelítően sem elegendő, hogy segítségével egy nyelvet megtanulhassunk. (Én a rendes pensumnak mintegy háromszorosára gondolok.) Pedig a gyorsabb olvastatás már tartalmi szempontból is kívánatos lenne; tartalmi átnézetet valamely nagyobb munkából csakis ily módon lehet szerezni és követelni. A főhiba itt a folytonos grammatizálás, amely különösen a magasabb fokokon egészen jog nélkül akasztja meg a fordításban való előbbre haladást. Akitől még a nyolcadikban is külön meg kell tudakolni, hogy cado-igének mi a perfectuma, az egyszerüen nem odavaló, akiért semmiesetre sem érdemes Horatiusból egy sorral is kevesebbet olvastatni. A fordítás lehetőleg szószerint történjék s legalább magyarázatában minden egyes kifejezésnek alapképéig hatoljon vissza (e szempontból különösen a latin és görög összetett igék érdemelnek figyelmet). A szöveg úgynevezett zamatos magyarságú visszaadása vajmi kevés haszonnal jár, ha a tanuló az idegen szók alapértelmét nem ismeri. Az a veszedelem, melytől a tanuló nyelvérzékét a szószerinti fordítások miatt félteni szokás, nem olyan nagy, ha a szűkkeblű ortodoxia álláspontjára nem helyezkedünk. Az a tanár, akinek a latin és görög nyelv tanításánál is magyar stilisztikai ambiciói vannak, kénytelen a rendelkezésére álló időnek jó részét tulajdonképeni feladatától elvonni. A kész fordításoknak, az úgynevezett »puskáknak« használatától a tanuló ifjúságot szigoruan el kell tiltani. Azt hiszem, nem túlzok, ha azt mondom, hogy a sikertelen tanítás rákfenéjét ezek az olcsó pénzen kapható fordítási füzetkék képezik. Nyelvet az ember csak önerejéből, saját fáradtságával és invenciójával tanulhat meg; aki mindig készen kapja a mondatszerkezetek és gondolatkapcsolatok módját, amelyet neki kellene kitalálnia s kellő gyakorlat után rögtön felismernie, az sohasem fog segítség nélkül idegen nyelven olvasni tudni. És — horribile dictu — ezeket az antipedagógikus szereket nemcsak hogy ajánlgatják egyes tanárok, de maguk a tanárok szokták előállítani. Talán egyedüli mentségük, hogy nem tudják, hogy mit cselekednek. Tekintve az infekció nagyságát, melyet e kész fordítások már is előidéztek, nem tudok jobb kivezető utat ajánlani, minthogy — hacsak lehetséges — olyan olvasmányokat vigyünk tanulóink elé, amelyeket a pedagógia orvvadászai még nem »puskáztak« le.

b) A római és görög olvasmányoknak a *római és görög kultúra* megismeréséhez kell vezetniök. Itt első sorban arra akarok figyelmeztetni, hogy középiskolában rendszeres kultúrtörténetről szó sem lehet. Amit a középiskolai tanulónak az ókori népek életéből, szokásaiból, intézményeiből, szelleméből meg kell ismernie, az tulajdonkép sokkal több, mint egy tudományos rendszernek puszta memoralizálás által elsajátítható anyaga: az az olvasmányok eleven emlékében élő, rendszertelen bár, de közvetlen tudás. Épp ez okból: amint a fordításban való olvastatás sohasem pótolhatja teljesen az eredeti szövegből történőt, épp úgy az ókori műveltségnek forrásokra támaszkodó közvetlen ismeretét sohasem helyettesítheti az úgynevezett

régiségtanokból betanult holt tudás. Amit az efféle régiségtanok a görögpótlósoknak és azután a rómaiakra nézve a nempótlósoknak is az ókori élet külsőségeit illetőleg nyujtanak (életrajzok, irodalomtörténeti adatok, a római ház vagy tábor leírása, ruhanevek stb. stb.), az megint csak arra jó, hogy mentől hamarább feledésbe menjen. Az igazán éltető kulturtörténeti anyagot a latin és görög nyelv tanárának az olvastatáshoz fűzött tárgyi magyarázatok alakjában kell tanítványaival közölnie. Ezek a tárgyi exkurziók, amelyek terjedjenek ki a klasszikus ókori élet összeségére, tehát épp oly kevéssé hagyjanak magyarázat nélkül valamely állami intézményt vagy jogszokást, mint valamely gazdasági tüneményt, kultuszcselekedetet, tudományos, művészi vagy erkölcsi irányt, a klasszikus nyelvek tanárainak legfontosabb, legszebb, legegyénibb feladata. Bár külszerüen megítélve, nem a leghálásabb; a felsőbb tanhatóság — különben a dolog természeténél fogva — figyelmét inkább a jól körülírt penzumok, az »állandó és változó tanmenetek« elvégzésére és betartására fogja fordítani, mint az ilyen egyénibb jellegű oktatási módokra. Mert itt csakugyan az előadó tanárnak általános készültségétől, műveltségétől és szuggeráló képességétől fog függeni, hogy tanítványainak az ókori élet mennyire teljes, hű és megragadó, mily irányban érzelem- és gondolatébresztő képét nyujtja majd. Végül csak azt jegyzem meg, hogy az itt követelt kultúrtörténeti oktatást, épp mert nem rendszeres kulturtörténetről van szó, semmi okkal sem lehet a középiskola nivóját meghaladó, túlnehéz feladatnak tekinteni. Kultúrtörténeti magyarázatokat a fordítási szöveghez, egyes szókhoz kapcsoltan már a legalsóbb osztályokban is sikerrel adhatunk, hacsak a módját tudjuk. Mert valóban nem látom be, hogy miért ne volna képes megérteni már az az első osztálybeli is például annak a gazdasági folyamatnak a lényegét, amely által a csereeszközből pénz lesz, ha ezt neki rögtön, mihelyt a pecunia szó először előfordult, lehető egyszerű szavakban megmagyarázom. A hiba itt nem a gyermek értelmetlenségében rejlik, hanem abban, hogy ilyesmire egyáltalán nem szokás a gyermek figyelmét felkelteni. A dolog úgy áll, hogy a kultúrtörténeti fejtegetéseknek szerényen, tapogatózva már legalul kell megkezdődniök, hogy azután folytatólag mind terjedelmökben növekedjenek, mind általános jellegökben kiszélesedjenek.

c) A gyakorlati ember a múltra csakis a *jelen* kedveért kíváncsi. A középiskolában, mint gyakorlati iskolában, az ókori tanulmányok csak az esetben jogosultak, ha a jelenre alkalmazhatók. De azt hiszem, hogy konokul anyagias gondolkozásunak kell annak lennie, aki az eddig mondottak után sem látja be, hogy a klasszikus kultúra ismerete a modern egyén kialakulására nem jelentéktelen. Erkölcsi és társadalmi kérdésekkel foglalkozott ott az ifjú, amelyek minden megfejtési kisérlet ellenére talán manapság is csak kérdések; intézményekről és szokásokról hallott ott, amelyeket tán az emberi haladás már régóta túlszárnyalt, félretett, felejtett, de amelyek mindazonáltal ép ama haladás módjának, feltételeinek előtte hangosan szóló tanuságai; idegen, régóta sírbaszállt emberekkel kötött ott közvetlen ismeretséget, sőt talán egyoldalú barátságot, emberekkel, akik közül némelyek hatalmas alkotó erejöknél, mások meg erkölcsi nagyságoknál fogva a történetnek soha le nem tárgyalható héroszai közé tartoznak. Hogy efféle ismeretek mi hatással vannak az egyénre, az talán nehezebben és kevesebb pozitivitással kimutatható, mint az egyszeregynek a haszna; de alig tagadhatjuk, hogy az

erkölcsi összember kialakulására minden egyszeregynél nagyobb jelentőségüeknek kell lenniök. Imponderabilek, amelyeket a felületesség nem lát, amelyeket tán a tulajdonos maga is tagad, de amelyek mindazonáltal emberi speciest teremtenek a művelt társadalom körében. Kívánatos volna, hogy a klasszikus nevelésből kibontakozó történeti felfogás és emberismeret, legalább a középiskolai tanulmányok legfelsőbb fokán, kapcsolatba hozassék a pszichikai ember általános tudományával. De az a lélektan és logika, amelyet a középiskola 8. osztályában manapság tanítanak, mégis csak nagyon elvont természetű arra, hogy egy ilyen kapcsolathoz az alkalmat megadhassa. Majd ha valamikor egy ethika (szociológia) fogja a középiskolában a pszichikai emberre vonatkozó tudás betetőzését alkotni, akkor ebben a körben a klasszikus olvasmányok által szerzett ismereteknek is kiváló jelentőségük lesz. Elég merész voltam, hogy a jövőbe is vessek egy pillantást, mert meg vagyok győződve, hogy a klasszikus nyelvek és kultúrák hasznáról még gyermekeink gyermekei is vitatkozni fognak.

(Budapest.) *Dr. Hornyánszky Gyula.*

A középiskolai szakértekezlet jegyzőkönyve.

A múlt héten feljegyzésre méltó figyelemben részesültünk. Mint a hazai tanügy szerény munkásai és a középiskolai tanáregyesület tagjai, úgyszólván közvetlenül a miniszteriumtól megküldött könyvet kaptunk ajándékul. Ez magában véve ugyan nem sok, de az ember mégis megörült neki. Hisz nem is olyan régen volt, mikor velünk, középiskolai tanárokkal, minden téren és minden tekintetben éreztetni akarták némelyek azt a látszólágos szédítő magasságot, mely épen csak néhány embernek véleménye szerint, magát a központot elválasztotta és elválasztja a — *perifériáktól.* Az utolsó évtized folyamán határozottan emelkedett a középiskolai tanárságnak, mint testületnek, a tekintélye. És ma már ott vagyunk, hogy maga a központnak a vezetője keresi az összekötő kapcsot a középiskola dolgozó embereivel.

Jól eső érzés fog el, amikor a háromnapi tanácskozást bezáró beszédben e szavakat olvassuk: »Legyen szabad még egyszer hálás köszönetemet kifejeznem azért, hogy oly *meleg szeretettel, oly benső rajongással* emlékeztek meg önök mindannyian a maguk foglalkozásáról, a maguk élethivatásáról, mert ebben *a hivatásuk iránt érzett szeretetben látom én az előrehaladásnak, a fejlődésnek* egyedüli és egyszersmind *leghatékonyabb biztosítékát*«. — Ez az elismerés és megtisztelés első sorban vezéreinknek szólott, de szinte lehetetlen, hogy maguk a küzdők és dolgozók is ki ne vegyék belőle a részüket. A vezéreink megtisztelésében mi is megtisztelve érezzük magunkat. — Néhány sorral följebb pedig örömének adott kifejezést az értekezlet elnöke, hogy összegyűjthette *»a nagyon becses, nagyon értékes, magas szinvonalon levő materialét«*. Sőt megvolt az értekezletnek a maga határozott eredménye is, mert ámbár egy igen érdekesen megszerkesztett törvényjavaslat alapján indult meg a tanácskozás, a harmadik nap végén a reformkedv a maga helyes mértékére

lohadt le. »A közoktatási kormányzatot — mondá a volt miniszter záróbeszédében — minden esetre *a gondolkodásnak, a tapasztalatnak és az elvonásnak az a gazdagsága*, amely e három napi tanácskozásaink alatt szemeink elé tárult, *óvatosságra inti*, óvatosságra a tekintetben, hogy *reformot ne azért iniciáljon, hogy az reform legyen, hanem azért, hogy jobbat teremtsen*».

Ez az óvatosan megformulázott negativ irányú eredmény is teljességgel megérdemelte az ankét összehivását. Mert úgy látom egyes elejtett szavakból, hogy nemcsak »a munka kergető ereje«, hanem egyes hivatott és nem hivatott társadalom-reformerek vádjai és egyéb okoskodásai is voltak hatással arra, hogy ez a szaktanácskozmány létrejött. S azért nagyon célszerű lenne ezt a jegyzőkönyvet több példányban megküldeni annak a tiszteletre méltó társaságnak, mely a középiskola épületét döngetni akarta, de mindössze nehány értékes felszólalást bírt megérlelni, csakhogy ennek az értékére is árnyékot vetettek azok a mosolyt keltő, apró, fogas kérdések és az egész színjáték, melyben sok volt abból, amit egy régibb német szindarab címe ekkép foglalt össze: Szinházi képtelenség.

És úgy látom, hogy az értekezlet egész lefolyása napról-napra jobb benyomást keltett még az oszlopos vezéremberekben is, akik az első napon még a kedvetlenség és kétkedés hangján beszéltek. *Báró Eötvös Lóránd* mindjárt az első napon kijelentette, hogy »*a reformot sem szükségesnek, sem időszerünek nem tartja*« és ezzel szemben jelezte álláspontját, mely klasszikus egyszerüségével és igazságával megérdemli, hogy az egész értekezlet alapkövének és zárókövének tekintsük. Mindnyájan tudjuk, hogy az utolsó húsz év alatt a legnevezetesebb és legmaradandóbb értékű középiskolai tett az ő nevéhez fűződik és annak az álláspontnak köszöni létét, melyet kezdettől fogva mindig, miniszter korában is elfoglalt, hogy t. i. »*a tanítás szempontjából fődolog a jó tanárképzés*«. — *Ez álláspontomból kifolyólag azt tartom* — így olvassuk báró Eötvös első beszédében — *hogy a világ összes pedagógusai nem képesek olyan szervezetet adni a középiskolának, mely elégséges volna egymagában jó tanárok nélkül, — sőt hozzáteszem, nem is képesek az iskola szervezetét úgy elrontani, hogy jó tanárok működése az ennek alapján kifejlett gyakorlat mellett is jó középiskolát ne tudjon létesíteni. Azért is mindazon reformok közül, melyek szükségesek, és mindazon javítások közül, amelyekre nemzeti kultúránk érdekében szükségünk van, nem tartom ezt a középiskola új szervezésére vonatkozó reformot a legelső kérdésnek, sőt igazán másodrendű kérdésnek tekintem!*« És a súlyos tartalmú beszéd végső sorában még arra is kéri az elnököt, hogy az itteni tárgyalásokat ne tekintse egyébnek, mint ama fontos kérdés felett való *eszmecserének*. De már a harmadik napon mondott rövid búcsubeszédében az elismerés szavaival adózott az értekezlet vezetőjének.

Ennek az érdekes, nagyfontosságú elvi kijelentésnek meg is volt az eredménye, mert az egymásután felszólalók egész szabadon beszéltek a középiskoláról, annak bajairól és hiányairól, és csak

néhányan fogták bíráló tárgyalás alá a szubsztrátumul szolgáló reformtervezetet és ennek nagyszabásu indokolását.

Szinte jól esik látni és olvasni azt az egyszerű nyiltságot, szókimondó őszinteséget, erős meggyőződést és a bőséges tapasztalatokon nyugvó belátást és józan okosságot, mely ezeket a beszédeket jellemzi. Az emberek úgyszólván egytől egyig mindnyájan a dologhoz és tényekről szólottak, nem erre-arra csavarintható szavakkal és kijelentésekkel, hanem nevén nevezve a bajt, a betegséget. Külső kényszernek, sőt még *egyéni elfogultságnak* semmi nyoma. Keresetlen szavakkal elmondották ott, ami szivüket nyomta, de mindig csak látott és tapasztalt tényekre építették ítéletüket.

Igazán nagy kár volt, hogy mindjárt in flagranti készült gyenge és fogyatékos tudósítások jelentek meg a lapokban, melyek valóban csak diszkreditálhatták magát ezt a komoly hangú tanácskozmányt. Bizony nem tagadom, hogy sokan voltunk magunk is, kik ama tudósítások hatása alatt nemcsak időszerütlennek tartottuk az értekezletet, hanem egyenesen kárbaveszettnek és kútbaesettnek. S ép ezért vállalkoztam magam arra a feladatra, hogy a nekünk szivesen megküldött jegyzőkönyvnek gazdag tartalmát megismervén, felhívjam igen tisztelt pályatársaimat, hogy olvassák el elejétől végig. Sőt merném hinni, hogy aki belekezdett az olvasásába, nem is hagyja abba.

Még külső lefolyásában is, a beszédek egymásutánját tekintve, nagyon érdekesnek és sikerültnek mondhatom ezt a tanácskozmányt. Jobb sorrendet még tudatos rendezéssel sem lehetett volna megállapítani. Valami jóleső változatosság nyilvánult bennük a tartalom és forma dolgában egyaránt. Mindjárt a prologust követő stasimon: egy finom diplomáciával megszerkesztett, nagy gyakorlatra valló sima beszéd, melyben a szónok példát adott, miként lehet nem nagyon kellemes igazságokat mézédes burokba foglalni. *Fehér Ipoly* kimondta a szót, hogy »az adott viszonyok között nem igen időszerű ez a tárgyalás, mert egy ilyen eszmének, kérdésnek befogadásához, átértéséhez, helyes eldöntéséhez az elméknek bizonyos nyugodtságára, a lelkeknek bizonyos higgadtságára van szükség: *ámde ma az nincs meg*«. — Pedig »számolnunk kell a törvényhozás és a hivatott intelligens körök véleményével és érdeklődésével«, és könnyen meglehet, hogy az esetleges döntés »a lehető legszerencsétlenebb lelki körülmények között találná a magyar közéletet.« Azért csak annyit fogad köszönettel, hogy az elnök »alkalmat adott egy állandóan fontos és érdekes kérdésről való *eszmecserére*«. — E világos, komoly szavak elhangzottak, és ezzel meg volt ütve az alaphang, melyet többé már nem lehetett elnémítani, még kevésbbé ellenkezőre átváltoztatni. A diszkusszió a körültekintő óvatosság jegyében indult meg: de omni re scibili et quibusdam aliis.

Beöthy Zsolt csak a második napon mondotta el beszédét, melynek szavai élénk visszhangra találnak lelkünkben. A gazdag tartalomból kiemeljük azt a szép szakaszt, mely az úgynevezett általános vagy közös műveltségről szól: »Én úgy gondolom, — olvassuk — hogy ma az, amit *általános műveltség* alatt értünk, az biztos tájé-

kozódás az életben, az életnek jelenségeiben, viszonyaiban, törvényeiben, de e jelenségek, viszonyok, az intézmények eredetének, fejlődésének, történetének ismerete«. — És a megdöbbentő társadalomtudományi tárgyalásokról szólva, így nyilatkozott: »Ezeknek jóformán főgondolata volt történelmünknek teljes szükségtelensége, a közművelődés komplexumából való kivettetése; nevetségessé tettek mindent, ami ezzel szemben felhozható volt. Ma van Magyarországon egy törekvés, amely szerint — művelt ember lehet az, aki nem tudja, hogyan készült a mi műveltségünk. Ez a történeti felfogás, a jelenségeknek, viszonyoknak, intézményeknek fejlődésükben, történetükben ismerete, ez a mai általános műveltségnek, azt hiszem, elengedhetetlen kelléke«. — Ilyen nagyérdekű, nyugodt tárgyiassággal felsorolta elnökünk a középiskolai rendszernek orvoslásra szoruló bajait, melyeken »a tervezet nem segítene«, mert »a tanítás eredménytelensége nem a képesség és buzgóság hiányában van, nem a tantervben és utasításokban, hanem a törvény kiván lehetetlenséget«, mely tudvalevőleg rendszerint hatvan tanulót enged fölvétetni egy osztályba.

A komoly iskolát sürgető szónokok mind kiterjeszkedtek erre a túlzsúfoltság neve alatt ismeretes lidércnyomásra, mely elfojtja a legjobbakban is a munkakedvet és a hivatás szeretetét. Mert hát tény és igaz, hogy évek óta úgy láttuk a távolabb és a közelebb eső múltban, hogy újabb fővárosi épületeink egész tervszerűséggel 16 osztályra és 1000 tanulóra rendezkednek be. Háromemeletes középiskolai épületek emelkedtek itt a fővárosban és félni lehet, hogy az egykori kénytelen-kelletlen abuzus egyszerüen kiszorítja a rendes, a normális uzust.

A törvényjavaslat tervezetének készítője nagyon tartalmas bevezető expozé keretében ismertette a középiskolai reform egész multját, egész történetét és ama helyes elvtől vezéreltette magát, hogy intézzük el a mi dolgainkat a magunk történeti előzményei szerint. Meg vagyok győződve, hogy rendes körülmények között nagyobb figyelemben és hálában részesült volna ez a szembeötlő tárgyismerettel és bámulatos fáradsággal készült beszéd. *Fináczy Ernő*, mint volt középiskolai tanár és miniszteri tisztviselő, mint többszörös kormánybiztos és egyetemi tanár, mint a közoktatási tanács egyik régi vezető munkása, szinte páratlanul áll sokoldalú tapasztalataival és tárgyismeretével. Fáradozása és buzgósága jobb időket érdemelt volna meg. — *Alexander Bernát* mindjárt konstatálta is ezt a különös jelenséget, mikor így szólt: »Az egységes középiskola kérdése újabb időben háttérbe szorult, még pedig két okból. Az első az, hogy nagyon megváltozott az idők felfogása, a korszellem is bizonyos tekintetben. És igen t. barátom, az előadó úr, ne csodálkozzék, hogyha szembe állítja azokat a nézeteket, amelyeket ma hall, azokkal, amelyeket az 1892-iki ankéten hallott, hogy nincsen meg azok között a teljes harmónia. Érezzük, hogy ennél a kérdésnél fontosabb kérdéseink is vannak, és hogy ez a kérdés *rendkívül nehezen oldható* meg«. De magát ezt az eszmecserét ő is tanulságosnak és érdekesnek mondta. Az egyetemi tanárok közül felszólaltak még: Heinrich,

König, Pauer és Bokor; beszédjeikben sok érdekes gondolat, elmés ötlet és — szatirikus él volt.

De hadd halljuk már ennek a tanügyi trilógiának kommosát. A második nap utolsó beszédének adom ezt a nevet. Elmondója: *Rombauer Emil* c. főigazgató, *Dóczi Imrével* együtt leginkább állottak a valóságos élet szikla-szilárd talapzatán. Mindkét felszólalás abban is hasonlít egymáshoz, hogy a szónokok sokáig a puritán vidéki iskolai élet levegőjét szívták és szívják. Rombauer súlyos beszéde, még előre bevallott túlzásaival is, megkapó olvasmány. Az igazi kultúrpolitikus hangja szólalt meg benne. Széchenyi Istvánnal kezdte, aki előbbre valónak találta a közgazdasági téren való fejlődést és meggyarapodást, mint magát a közművelődés nagyrafejlesztését. És ennek a paradoxonnak az idő tanulságai igazat adtak. Mint a Bánk bán Tiborca, a bánatos kesergés szavaival föltárta hazai tanügyünk sajgó sebeit. Szegények vagyunk; vannak kereteink, de szegénységünk nem engedi azokat betölteni; vannak terveink, de ezek csak papiron maradtak. Összes közművelődési intézményeink sok bajának a *nagy szegénység* az oka. A túlzsúfoltság, a legnagyobb bajok egyike, szintén csak szegénységünkből ered. »Budapesten minden (mondjuk: igen sok) tanárnak van mellékfoglalkozása. De ez a mellékfoglalkozása tulajdonképen az, hogy rendes tanár egy középiskolánál. És ez természetes, és szükségkép úgy is kell lennie, mert *családos ember Budapesten tényleg nem élhet meg másképen*«. A középiskolák (Budapesten kettős iskolák) igazgatói oly munkát kénytelenek végezni, melyet egy nagyon közepes műveltségű irnok is elvégezhetne. Melyik igazgató birna az iskola pedagógiai irányítója lenni? Az igazgatók fizetése körüli anomáliáknak az a következése, hogy éppen a legjobb s legalkalmasabb emberek nem akarnak többé igazgatókká lenni. A reformra nézve annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy »olyan institució, mint amilyen az iskola, a folytonosságot és lassú fejlesztést kívánja meg«. Az egyenjogosítást nem szabad a reáliskolák eltörlésével eszközölni; az ő ismeretes álláspontja az, hogy a főiskola korlátlan látogatásának joga megadandó nemcsak minden reáliskolát végzett tanulónak, de mindenkinek, ki népiskolai tanulmányai után még nyolc, esetleg tíz évig sikeresen látogatott bármi középfokú iskolát. Tehát teljesen egyenlő jogosítást tart szükségesnek.

Magát az adminisztrációt közvetlenül senki sem bántotta; legalább ezekben a könyvbeszédekben én nem találtam direkt támadást. *Boncz* Ödön felszólalása inkább egyéb szempontból volt becses és nevezetes. Hálásak is leszünk érte mindig.

Nagyon sajnálom, hogy terem már nem engedi meg, hogy részleteiben ismertethetném a többi szónokok beszédeit. Különösen *Dóczi* higgadt, szép előadását ajánlom figyelmükbe pályatársaimnak. De Erődi, Spitkó, Cherven főigazgatók és a hozzánk közelebb álló kartársaink: Bozóky, Jánosi, Maywald és Négyesy is sok érdekes dolgot mondottak. A felszólalt orvosok beszédeiben is több érdekes momentumot találunk.

Dóczi Imre és *Bozóky* Endre, a meggondoló nyugalmat és higgadtságot ajánlották az ideges kapkodás ellenében, mikor alig nehány éve, megtörtént egy sok időt s erőt elnyelt reform. És *Bozóky* sietett megtoldani egy lépéssel Rombauer kardját, mikor azt mondotta egész lelki nyugalommal: »A tanárnak más téren kell keresnie az érvényesülést, de nemcsak megélhetési szempontból, hanem azért is, *mert sajnos, azok az érdemek, amelyeket a tanár tisztán a katedrán szerez, elismerésben nem részesülnek;* én ezt a körülményt az egész magyar tanári kar nevében szivére kötöm ő nagyméltóságának«. — »A tanári állás társadalmi megbecsülése és a tanári érdemek megjutalmazása egyértelmű a reform sikerével.«

Látni való, hogy nem a szürke teoretizálás hangján folyt ez a diszkusszió, hanem az emberek itt igazán elmondták azt, ami a szivüket nyomta.

Nagyon célszerű lenne, ha ezt a *dr. Szücs* István segédtitkár által derekasan megszerkesztett jegyzőkönyvet száz példányban átküldenék az országházba. Ha majd ismét parlamenti életünk és közoktatásügyi bizottságunk lesz, hadd kapjanak a leendő honatyák némi képet és fogalmat a magyar középiskoláról.

És mindezek után készörömest irhatjuk alá báró Eötvös Lorándnak már említett bucsuztató szavait, melyeket a távozófélben volt miniszterhez intézett, mondván: »Ez alkalommal meggyőződtünk arról, hogy Excellenciádban — akármilyen téren is működjék ma vagy a jövendőben — mindenesetre *olyan társat ismertünk meg*, aki a hazai kultúrának előrevitelében soha nem fog visszariadni s meg fog tenni mindent, amire magas képzettségével, elméjével és erejével képes lesz«.

Dr. Pruzsinszky János.

Az egészségtan kérdéséhez.[1]

A középiskola reformjának kérdésével kapcsolatosan, különösen a középiskolai iskolaorvosok részéről való szorgalmazás folytán, napirendre került az a kérdés is, nem kellene-e az egészségtant a középiskolában a kötelező tantárgyak közé fölvenni? Egyes új tantárgyak ilyen felajánlkozása újabban már nem tartozik a szokatlan dolgok közé. Hiszen ha a középiskola minden ilynemű kivánalomnak eleget akarna tenni, akkor tárgyainak jelenlegi állománya csakhamar annyira átalakulna, hogy a »szellemi omnibusz« elnevezést teljes joggal lehetne rá alkalmazni.

Fölösleges azt hangsúlyoznom, hogy a középiskola célja már nagyjából körvonalozza azokat az ismereteket, melyekkel a középiskolának foglalkoznia kell. Ezzel tehát megadatnak azok a tudományok, amelyek nélkül a középiskolai nevelés elképzelhetetlen. Azt,

[1] Kiegészítésül a *budapesti körben* 1906. febr. 13-iki ülésén elmondottakhoz.

hogy a tárgyalandó tudományok közül melyek alkossák az iskola gerincét s melyek szolgáljanak a nevelésnek puszta kiegészítőiül, részint az iskola speciális irányzata, részint pedig pedagógiai szempontok határozzák meg. Az emberre nézve tulajdonképen minden reális ismeret szükséges, sőt talán nélkülözhetetlen; de ez a szempont nem lehet az egyedüli irányadó akkor, amikor arról van szó, hogy a középiskolai nevelés harmónikus egészet adjon, s módot nyujtson arra, hogy végzett tanulói képesekké váljanak magukat bármely irányban kimüvelni. Ha az általános müveltség hangoztatása mellett a *Liebermann*-féle »makaroni«-elmélet [1] jutna uralomra, akkor rövid idő alatt középiskoláinkra a legjobb akarattal sem lehetne ráismerni.

Az iskolaorvosok mozgalma odairányul, hogy az egészségtan, melyet mint rendkívüli tárgyat most is jó ideje már fölvettünk a középiskola keretébe, a rendes tantárgyak közé kerüljön. Ettől a tárgy tanításában ez idő szerint mutatkozó bajok megszüntét reménylik, s — ami talán nem épen utolsó dolog — az orvosok számára közel 200 aránylag jól dotált, és kevés munkával járó állást is reménylenek szervezhetni.

Az egészségtan tanításának mai rendszerével elméletileg teljesen meg lehetünk elégedve. Ha a tárgy tanítása körül bajok mutatkoznak, akkor azok nem annyira a rendszer hibái, hanem főleg a kivitel hiányosságaiban gyökereznek.

Tételemet egyszerüen és könnyen bizonyíthatom.

A középiskolai tanterv 1883 óta a természetrajzot kellő terjedelemben fölvette a középiskola tárgyai közé, s a természet három világára szóló ismereteket két fokozatban taníttatni rendeli. Az alsó fokon, a tanulók szellemi fejlettségéhez mérten, a tanítás célja az ismeretek gyüjtése, különösen pedig a megfigyelés jártasságának megszerzése. A felső fokon az ismeretek rendszerbe foglaltatnak s oly részletekkel egészíttetnek ki, melyek már nem mindenkor fekszenek a közvetlen megfigyelés körén belül, de amelyek megértése és hasznosítása az érettebb elme számára különösebb nehézségekkel nem jár. Ezen ismeretekre épít a középiskolai kurzus két utolsó évében a fizika-tanítás és legvégül a filozófiai propedeutika.

A természetrajz tanítása körében a tanulók rengeteg sok olyan ismeretre tesznek szert, melyek tulajdonképpen az egészségtan körébe is tartoznak. A reáliskolákban emellett még a kémiai tudás is segédkezik. A két utolsó évre helyezett egészségtan-tanítás ezen ismeretanyagot rendszerbe foglalja, s ezzel a tanítás ezen ágát betetőzi. Ennél szebb megoldást *in theoria* nem kívánhatunk.

Ha *in praxi* ez nem válik be, akkor a személyi oldal és a helyi viszonyok lesznek a gátló körülmények, melyeken azonban a legjobb szabályzat sem képes segíteni.

Hivatkozás történt arra, hogy az egészségtannak szertári fölszerelésre van szüksége, mely nélkül a tanítás sikertelen. Erre azt

[1] Az egységes jogosítású középiskoláról tartott szaktanácskozmány jegyzőkönyve. 69. lap. — *Szerk.*

adhatjuk feleletül, hogy minden tisztességes középiskola rendelkezik természetrajzi szertárral, melynek keretében azok a fölszerelési tárgyak, amelyekre az egészségtantanításnak szüksége van, vagy már nagyrészt megvannak úgy, hogy csupán kiegészítésük válhatnék szükségessé, ha pedig nem volnának meg, rövid időn belül beszerezhetők. Ezt a terhet a tanszerátalány még elbirja.

Az iskolaorvosok memorandumának hangjából azt sejthetjük, hogy természetrajz-tanáraink nincsenek arra hivatva, hogy az egészségtan számára az előmunkálatokat elvégezzék, talán hiányos képzettségük miatt, vagy mert az egészségtant más, mint orvos egyáltalán tanítani nem képes. Ezen a bajon is könnyen segíthetünk, ha a dolgot megfordítjuk. Szerezzék meg az iskolaorvosok a természetrajzi képesítést s vegyék át a természetrajz tanítását. Erre a katonai hadapródiskolák és reáliskolák például is szolgálhatnak. Az hiszem, hogy a gondolat megvalósítása elé nem fognak túlságos akadályok gördülni, különösen akkor nem, ha a tanárvizsgálati szabályzat a végzett orvosokra nézve követelményeiben pusztán a szaktárgyakra fog szorítkozni.

Az egészségtani ismeretek tanítása még emellett sem marad kizárólag a természatrajz tanárának és az iskolaorvosnak feladata. Mert a természettan tanára a lègfontosabb szerveket fizikai szempontokból ugyancsak tárgyalás alá veszi. A mechanikában az izmok és a csontrendszer az erő, a gépek és az egyensúly szempontjai alá esnek; ha szólunk a légnyomásról, akkor a golyóizület szerepe, a túlságosan kicsiny és túlságosan magas légnyomásnak a szervezetre való hatásai fognak fölemlíttetni. A kapillaritás és ozmózis tüneményei a táplálkozás, vérkeringés problemáival állanak szoros kapcsolatban. A hangtanban mellőzhetetlen a fül, a gégefő és a hallás fizikai tárgyalása, s helyes eljárás mellett az idetartozó szervek hibái, gondozásuk stb. ugyancsak szóba fognak kerülni. Ugyanígy áll a dolog az optikában, melynek egy külön ága, a fiziológiai optika kellő részletességgel szokott tárgyaltatni. A hőtan alkalmat nyujt az emberi testet, mint a legtökéletesebb hőgépet, a tanuló szemei elé állítani, s itt az anyagcsere s a test hő- és munkaviszonyainak kapcsolata az elmékben oly világosságot fognak gyujtani, melyet a leggondosabb statisztika sem képes fölérni. Végre az elektromosság fiziológiai hatásainak ismertetése kapcsán az idegrendszer szerepe, az izmok mozgásba hozatalának kérdései kerülnek napirendre.

Akinek még ez sem volna elég, annak tudomására kell hoznom, hogy a filozófiai propedeutika mindezen kérdéseket újra és ismét más szempontból veszi revizió alá.

Hogy ez mind így áll, s hogy eddigi tanszervezetünk is bőséges alkalmat nyujt tanulóinknak egészségtani ismeretek gyűjtésére, arra vonatkozólag utasításainkra hivatkozom. Aki alaposan ismeri, nem fog az egészségtan állapota felől kétségbe esni. De a középiskolai utasítások kissé távoleső terület iskolaorvosokra nézve. Sokkal közelebb feküdnék az, ha a természetrajzi szertárnak szakjukba vágó fölszerelése felől érdeklődnének s szakszerű kiegészítését sürgetnék.

Vezető elvül állítják oda azt a tételt, hogy közegészségügyünk hiányai csak akkor fognak megszünni, ha a népnek minden rétege megismerkedik az egészségtan alapelveivel. Ezt az elvet elfogadom, azzal a fentartással, hogy közegészségügyünk gyászos állapotáról iskoláink nem felelősek. Az iskola segédkezet nyujthat a bajok orvoslásában, de túlságba menő dolog volna, ha az orvoslást az iskola feladatává tennők, s ezzel egyéb, természetének megfelelőbb feladatok elintézésétől elvonnák.

A megelőzőkből kitünik, hogy a középiskola e részben feladatának magaslatán áll. Ha tehát az iskolák segédkezésében jelenleg hiány mutatkozik, annak oka az, hogy az egészségtan zászlóvivői nem arra az iskolára helyezik működésük oroszlánrészét, amely a nép legszélesebb rétegeinek iskolája, értvén ezen a népiskolát. Erre kell figyelmüket irányítaniok, s ha itt érnek el az egészségtan behatóbb tanítását illetőleg sikereket, akkor sokkal nagyobb lesz az eredmény, mintha a középiskolát az egészségtan kizárólagos iskolájává alakítják.

Arról is szó esett, hogy az iskolaorvosnak hatásköre legyen, hogy az iskolaorvos sürgős esetekben az igazgatótól függetlenül is intézkedhessék. Ez ellentmondásban áll azzal, hogy az iskolát minden tekintetben az igazgató vezeti, mindenért ő a felelős. Másrészt az iskola a közegészségi hatóságnak is alá van rendelve akkor, amikor nagyobb veszedelem forog fenn, az iskola fölötti rendelkezést ez a hatóság veszi át. Más olyan sürgős eseteket, mikor szükségképen az iskolaorvosnak kellene intézkednie, el sem tudok képzelni. Maradjon az iskolaorvos az igazgató egészségügyi tanácsadója, s szakmájának tekintélyével hasson oda, hogy az igazgatót az épület egészségellenes viszonyainak megjavításában hathatósan támogassa. Csakis ezen egyetértő munkásság fog hasznosan gyümölcsözni, mig ellenben a hatásköri összeütközésekből keletkező surlódások az ügyet semmiképen sem fogják előbbre vinni.

Dr. Bozóky Endre.

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt ***póstatakarékpénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,
egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: *Krónika:* Szünidei fürdőkonviktusok. Áthelyezés. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Az antik műveltség a középiskolában. *Hornyánszky* Gyulától. — A középiskolai szakértekezlet jegyzőkönyve. Dr. *Pruzsinszky* Jánostól. — Az egészségtan kérdéséhez. Dr. *Bozóky* Endrétől.

Május elején megjelenik!

Középiskolai Műszótár

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület megbízásából

Szarvas Gábor, Volf György, id. Ábrányi Kornél, Bánóczi József, Beke Manó, Bexheft Ármin, Borbás Vince, Csapodi István, Csízik Gyula, Fialowski Lajos, Fölser István, Fröhlich Izidor, Goll János, Halász Ignác, Hankó Vilmos, Hollós Károly, Istvánffy Gyula, Kont Gyula, Krécsy Béla, Kreybig Lajos, Madsar Imre, Mágócsi-Dietz Sándor, Marczali Henrik, Márki Sándor, Maurer János, Négyesy László, Paszlavszky József, Pecz Vilmos, Petricskó Jenő, Petz Gedeon, Schack Béla, Schafarzik Ferenc, Schilberszky Károly, Schmidt Sándor, Scholtz Ágost, Simonyi Jenő, Szilasi Móric, Szinnyei József, Szontagh Tamás, Sztankovics Ödön, Szterényi Hugó, Theisz Gyula, Vida Sándor, Zsingor Mihály

közreműködésével szerkesztette

SIMONYI ZSIGMOND.

Hogy a középiskolai tanítás nyelvét jobb útra terelje s a nyelvújításnak leghibásabb alkotásait, amennyire lehet kiküszöbölje, továbbá hogy a sok szerzőnél sokfélekép használt műnyelvet egyöntetűbbé tegye: az Országos Középiskolai Tanáregyesület már 1879-ben elhatározta a Középiskolai Műszótár megalkotását. Minthogy nagyszámú szakember közreműködésére volt szükség, a szótár csak most készülhetett el. A szótár magyar-latin-német főrészből és latin-német-magyar mutatóból áll, mintegy **harminc ívre terjed** s a következő szakok műszavait foglalja magában: magyar, latin, görög, német és francia nyelvtan, irodalomtörténet, stilisztika, retorika, poétika, történet, filozófia (lélektan, logika, ethika, esztétika), földrajz, fizika, kémia, állattan, növénytan, ásványtan, mennyis[illegible]n (számtan, geometria, ábrázoló geometria), szabadkézi rajz, egészségtan, torna, ének.

A Középiskolai Műszótárnak ára előfizetés vagy előleges megrendelés útján 6 korona. Előfizetést vagy megrendelést az egyesület csak f. é. május 1-ig fogad el, azontúl a szótár csak bolti áron, 8 koronáért lesz kapható.

Az előfizetést vagy megrendelést vagy közvetetlen vagy könyvárus által az Országos Középiskolai Tanáregyesület pénztárosához, Müller József igazgató úrhoz, kell címezni (Budapest, V. ker., Markó-utca, Reáliskola).

A tiszta jövedelem a Tanáregyesület segélyalapjáé lesz.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 25. szám. 1906. március 25.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztik
Dr. SZÉKELY ISTVÁN és Dr. MORVAY GYŐZŐ
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGY. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

Kinevezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Mentovich* Ferenc és *Schneider* Mátyás tanárokat a nagykörösi ev. ref. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárokká kinevezte, illetve az államilag kinevezett tanárok létszámába átvette.

Pályázat iskolaszolgai állásokra. A *szatmárnémeti* és *ungvári* kir. kath. főgimnáziumnál betöltendő rendes iskolaszolgai állomásra, mellyel 500 korona fizetés, 100 korona pótlék és 120 korona lakáspénz, esetleg természetbeni lakás van összekötve, pályázat hirdettetik. Az állomást csak kath. vallású egyén nyerheti el. Kérvények folyó 1906. évi április hó 30-ig nyujtandók be a *szatmárnémeti*, illetőleg *ungvári* kir. kath. főgimnázium igazgatóságához.

A *kassai* áll. főreáliskolánál egy rendes II. iskolaszolgai állás töltendő be. Folyamodványok az igazgatóságnál április 15-ig benyujtandók.

Gyászjelentés. *Hahnenkamp Rezső*, nyugalmazott felsőbb kereskedelmi iskolai igazgató f. évi március 16-án, délelőtt 11 órakor, hosszas kínos szenvedés után életének 59. évében, a halotti szentségek ájtatos felvétele után elhunyt. Nyugodjék békében! — *Bausz Teodorik József*, szt. Benedekrendi áldozópap, okl. rend. tanár, f. évi március hó 16-án reggel, hosszas, békésen viselt betegség után, a végső [illegible] szt. gyónás és ismételt áldozás által elkészülve, szívszélhüdés következtében Sárvárott az Úrban elhunyt. R. i. p.!

Jegyzőkönyvi köszönet. A pécsi állami főreáliskola tanártestülete f. é. március 15-én tartott ülésében jegyzőkönyvi köszönetet szavazott *Bozóky Endre dr.*-nak az egységes jogosítású középiskoláról folyt szakértekezleten mondott beszéde befejező részéért, melyben rámutatott a hazai középiskolaügy jól felfogott érdekeit erősen sértő ama visszás helyzetre, hogy »*azok az érdemek, amelyeket a tanár tisztán a katedrán szerez, elismerésben nem részesülnek és hogy a tanárnak más téren kell keresnie az érvényesülést*«. A pécsi főreáliskola tanártestülete e határozatáról Bozóky Endrét jegyzőkönyvi kivonatban értesítette.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A középiskola reformja.

Dr. Lukács György, volt vallás- és közoktatásügyi miniszter kevéssel azelőtt, hogy elhagyta a miniszteri széket, egy igen gondosan kidolgozott törvénytervezettel lepte meg a szakköröket a középiskola reformjáról.

Ez a tervezet arra van hivatva, hogy majdan a törvényhozásnak is benyújtassék s törvény legyen belőle. Azért kötelessége vele komolyan foglalkozni a középiskolai tanárságnak is.

Azt hiszem, mindenki ismeri közülünk e javaslatot. Lényege az, hogy a gimnázium és reáliskola helyébe egy új középiskola lépne, melynek tanterve egy egységes, közös törzstanítás mellett a felső osztályokban két-háromféle elágazást mutatna. Az elágazást a görög, francia, angol és olasz nyelvek, továbbá az ábrázoló geometria és a kémia adnák olyan módon, hogy e tárgyak közül egy-egy középiskolában legalább két tárgyat kellene tanítani, de a helyi viszonyok szerint szabad volna tanítani többet is, s közülök minden tanuló tartozna egyet választani kötelező rendes tárgyul.

Ez iskola tantervének lényege a mai gimnázium tanterve volna, avval a különbséggel, hogy a mai görögpótló tárgyak megszünnének s helyettök francia, angol, olasz, ábrázoló geometria és kémia lépne vagylagosan kötelező tárgyúl a görög helyébe. Nem két, hanem 5—6 tárgy jönne tehát egymással alternativ viszonyba.

A reáliskola mai alakja természetesen megszünne. Tantervének speciális részei — minők a francia és angol nyelvek, az ábrázoló geometria és kémia — az új középiskola egyes elágazásaiban élnének tovább. Ellenben a latin nyelvet, mint általánosan kötelező tárgyat, a reális elágazásokban is tanítanák. Az új javaslat szerint tehát ezután nem akadna művelt ember Magyarországon, aki latinul ne tanult volna.

Mindent összevéve, azt látjuk tehát, hogy az új középiskolai tervezet a mai gimnázium tantervét lényegében alig érinti, ellenben a mai reáliskolát gyökeresen átalakítja, sőt tán joggal mondhatjuk azt is — amint a középiskolai anketen mondották is, — hogy teljesen megszünteti. Az ó klasszikai irányú gimnáziumi nevelés a görög elágazásban ezután is megmaradna; a reáliskola helyébe azonban — akármelyik elágazást tekintjük is — legfeljebb egy reálgimnáziumi nevelés lépne. Magyarország új középiskolája, ha e tervezet életbe lépne, a humanisztikai irányú nevelést *quantitative* — a tanulók számában — meglehetősen gyarapítaná, de hogy *qualitative* erősítené-e, vagyis hogy alaposabban, jobban felkarolná-e az ó-klasszikai szellem ismertetését, az a részletes tantervvázlat hiányában még kérdéses, részemről azonban nagyon is valószínütlennek tartom. A reáliák némileg összébb szorulnának az új középiskolában, mint a mai reáliskolában; sőt összébb

szorulnának a modern humanizmus közvetítői is, a modern nyelvek, ha csak azt nem tekintjük gazdagodásnak, hogy az új középiskolákban az angol és olasz is ott szerepelne a relative kötelező tárgyak között, legalább a papiroson.

A tervezet tehát kompromisszum az eddigi humanisztikai és realisztikai irány közt; egyik is enged, a másik is, hogy megszülethessék az új középiskola, mely csak *egységes jogosítású* iskolának van ugyan elnevezve, de valójában semmi más, mint elágazásokkal bíró *egységes* középiskola egységes jogosítással. Az eltérés a már régóta tervezgetett bi- vagy trifurkált középiskola és a szóban levő tervezet közt nem abban van, ami az egységes jelleget megadja neki: a *szervezetben*, hanem a szervezeten kívül álló *jogosításban*. A régi, elágazódó egységes középiskolát úgy tervezték a hívei, hogy annak egyik ága erre, másik ága amarra a főiskolai tanulmányra jogosítana, de nem az összes főiskolai tanulmányokra. A mi tervezetünk lényegében ép olyan egységes szervezettel, mint amazok, az összes főiskolai tanulmányágakra jogosítana. Ez a különbség az *egységes* iskola, meg a mi tervben lévő *egységes jogosítású* középiskolánk közt.

Ennek a fölismerése nagyon megkönnyíti álláspontunk elfoglalását a szóban levő tervezettel szemben. Akik hívei az egységes középiskolai rendszernek, azok örömmel üdvözölhetik a tervet, ha ugyan meg nem zavarja örömünket az új szervezetet kiegészítendő tanterv, mely ugyan még nincs megalkotva, de annyit már is mutat, hogy az egységes alap a négy alsó osztályban a latin nyelvvel lesz megterhelve. Egységes alap latin nyelvvel: az egységes iskola nem minden hívének ideálja, amint ez a közoktatási miniszteriumban lefolyt tanácskozásokon is kitünt. Mindazáltal az egységes középiskola hívei e tervezet életbeléptetésével mindenesetre diadalt ülhetnének. Ellenben akik nem hívei az egységes középiskolai szervezetnek, azok nem fogják olyan lelkesedéssel fogadni az új középiskola tervét. És azt hiszem, közöttünk, tanárok közt, ez utóbbiak lesznek többségben.

Az előttünk levő tervezet közoktatásunk egy régi, kipróbált, sokat tanult és sokat tapasztalt bajnokának, immár egyik vezetőjének, lelkiismeretes munkája, aki gondosan felhasznált minden idevágó előmunkálatot, úgy, hogy joggal mondhatta, hogy oly megoldást keresett, mely teljes harmóniában áll a történelmi fejlődéssel. Mindazáltal nem hiszem, hogy tervezete valósággá lesz. Arról pedig erősen meg vagyok győződve, ha azzá lenne is, semmit sem javítana középiskolai oktatásunk színvonalán, hanem inkább rontana rajta. Legfeljebb a középiskolai adminisztrációt tenné egyszerűbbé, a szülők dolgát könnyítené meg némileg, nemzeti kultúránknak azonban nem volna hasznára.

Legyen szabad ezt a meggyőződésemet röviden indokolni:

A középiskolai kérdés legújabb stádiumában két nagy, jogos érdek küzd egymással erős harcot: a közművelődés *kultúrális* érdeke, meg a társadalom *szociális* érdeke.

A közművelődés érdeke azt kivánná, hogy az iskola minél alaposabb ismeretekkel lássa el növendékeit; hogy odaadó, lelkes érdeklődést keltsen benne kora uralkodó eszméi iránt, megértse nemzete magasabb törekvéseit is, részt vehessen kora és hazája kultúr-munkájában, ne csak egyéni önző boldogulását keresse. Ez a fenköltebb érdeklődés azonban csak úgy ébredhet föl az ifjú lelkében, ha nem nyomjuk el egyéni részvételét már a tanulás évei alatt, hanem a megszabott keretben szabad teret engedünk önmunkásságának, ami lassúbb, de biztos haladását fogja eredményezni. A közművelődés érdeke azt kivánná, hogy iskolarendszerünkben nagyon ügyeljünk a *non multa, sed multum* elvére, mert sokkal nagyobb haszonnal jár a lélekre is, a közművelődésre is, ha az emberek kevesebbet tudnak, de jól, mint sokat és rosszul.

Amde a mai kor rendkívül gazdag kultúrájában fölöttébb nehéz a tájékozódás; a legnagyobb óvatossággal kell tehát kiválasztani kincseiből azokat, amikre minden művelt embernek szüksége van, egyrészt hogy akár aktiv, akár passziv részt vehessen kora kultúrmunkájában, másrészt azokat az elemeket, amikre egyes társadalmi osztályoknak szükségük van, hogy hivatásukat jól betölthessék. E kiválasztásban a legszigorubb ökonomiával kell eljárni, mert ma már nem taníthatunk mindenkit mindenre, hacsak azt nem akarjuk, hogy senki se tudjon semmit jól, vagyis ha a legnagyobb felületességre nem akarjuk nevelni az ifjuságot.

A közművelődésnek ez a fontos érdeke bontotta meg a középiskolának, sőt az egyetemnek is hajdani egységét; ez szülte a különböző iskolafajokat. A technikai és természettudományok fölvirágzása az újabb korban, miről a régi gimnázium eleinte nem akart tudomást venni, szülte a nyugati államokban a reáliskolát és a műegyetemet, a mindjobban erősödő iparos- és kereskedelmi osztály, valamint a műveltebb technikusok szellemi szükségleteinek kielégítésére. A gimnázium és reáliskola versenyéből aztán csakhamar megszületett a reálgimnázium is. És a háromféle középiskola jótékony hatással volt magára ez iskolák tantervére is, mely lassankint mind gazdagabb, de egyuttal harmonikusabb és egységesebb lett; másrészt ez iskolafajok végső, kialakult formájokban a kulturális érdekeknek is jól megfeleltek. melyik mire vállalkozott, abban jelentős sikereket érhetett el: a gimnázium a humaniorákban, a reáliskola a reáliákban.

De egy másnemű és igen nagy szociális baj kezdett jelentkezni a középiskolák fajtáinak szaporodásával a jogosítások révén. Az a baj, hogy ettől kezdve nem tisztán az egyéni hajlamok és családi hagyományok szabták meg az ifjú leendő pályáját, hanem nagy mértékben beleszólt a pályaválasztásba, még pedig már a zsenge gyermekkorban, az iskola is. Amilyen iskola rendelkezésére állott, olyanba ment a gyermek, akár volt rátermettsége ez iskola által elérhető életpályára, akár nem. Ez a kényszerhelyzet azután sok életnek lett megrontója, sok tévesztett pályafutásnak a kezdete. E nem csekély szociális baj elhárítására szü-

letett meg az *egységes középiskola* eszméje, egy olyan iskoláé, mely minden főiskolai tanulmányra előkészítene és jogosítana. Visszakivánták a régi egységet, mikor még a gimnázium volt az egyedüli középiskola. De természetesen nem a régi alakban, nem a régi gimnázium visszaállításával, illetőleg a többi iskolafajok eltörlésével, hanem valamiféle tanügyi kompromisszum alakjában, a három iskolafajból egy új iskolafaj kihámozásával.

Évtizedekig tartott az egységes középiskoláért vívott küzdelem, más szóval a középiskolai nevelésügyhöz fűződő kulturális és szociális érdekek harca. Végre aztán kezdték belátni, hogy ez a két érdek, mely az életben nem ellentétes, nem szabad hogy az legyen az iskolai szervezetben, kiegyenlíthetetlen. Észrevették, hogy ha kompromisszum útján lehetséges volna is oly középiskolai szervezetet alkotni, melyben minden törekvés megférne, oly középiskolát, melynek tanulói mindennemű főiskolai tanulmányra egyformán készíttetnének elő s egyformán jogosíttatnának is: ez a rendszer okvetetlen két fenyegető veszedelem egyikét zúdítaná fejünkre. Vagy a két, illetőleg háromféle középiskola tanulmányainak erős megnyirbálásával, a tanítandó diszciplinák számának tán szaporításával, de az eddiginél sokkal felületesebb kultiválásával az amúgy is fenyegető felszínesség, üresség veszedelmébe sodorná középiskolai oktatásunkat; vagy a nagyszámú diszciplinákat a régebbihez hasonló alapossággal akarván kultiválni, az ifjúság képtelen megterhelését, agyoncsigázását eredményezné. Vagyis belátták, hogy az egységes középiskola a kultúrának nem volna nyeresége, a szociális érdeket pedig aligha elégítené ki teljesen, mert az egyik szociális baj helyett könnyen egy másikat szülne, a korai pályaválasztás helyett az ifjúság testi és szellemi elcsigázását.

Ez a meggyőződés szülte az egységes középiskolai *szervezet* elejtését, s helyette az egységes *jogosítás* követelését. Azt akarták, hogy meghagyva a különböző iskolatipusokat, a jogosítások terén legyenek liberálisabbak az intéző körök, s bármely fajta középiskolában tanult valamely ifjú, joga legyen bármely főiskolai tanulmány folytatására, mert aki nyolc-kilenc éven át foglalkozott komoly studiumokkal, bizonyára szerzett magának akkora szellemi érettséget, hogy bármily főiskolai tanulmányt sikerrel folytathasson.

(Vége következik.)

Balogh Péter.

A francia nyelv tanításának ügye a januári szakértekezleten.

Az egységes jogosítású középiskoláról f. é. január 29—31. napjain folyt szakértekezleten ketten: *König* Gyula és *Bokor* József urak hevesen támadták a francia nyelv reáliskolai tanítását. Történt azon az értekezleten más ellen is támadás, de minden megtámadt ügy védőre talált ott, egyedül a francia nyelv tanításának az ügye nem. Nyilván azért nem, mert e szaktanácskozmány számos tagja

közt egy sem volt olyan, ki reáliskolában a francia nyelv tanításával jelenleg foglalkoznék vagy azelőtt foglalkozott volna és saját tapasztalatából tudhatná, mit érnek el a reáliskolákban e nyelv tanításában.

Hogy az említett támadások a közvéleményt esetleg meg ne tévesszék, kötelességemnek tartom e lap hasábjain Bokor és König támadó állításaival foglalkozni. A kettő egybefoglalható, mert amit Bokor József az összes idegen nyelvek, s így köztük a francia nyelv iskolai tanításának állítólagos eredménytelenségéről s a gouvernanterendszer előnyeiről mondott (Szakértekezleti jegyzőkönyv 109. l.), az benne van König Gyula nyilatkozatában is, mely következőképen hangzott:

»Vagy megtanul az illető (tanuló) egy kicsit franciául beszélni és könnyű írót olvasni, vagy nem. Annak, amit a francia oktatással ma csinálunk, véget kell vetni. A modern nyelv, mint a műveltség eszköze tekintendő. A franciát ma nem úgy kezelik; a francia tanítás tisztán papiroson áll, minden gouvernante többet ér a legjobb francia tanárnál. Én sokszor voltam úgy, igen kiváló tanítványaimmal, hogy a francia tanítás helytelen voltát észlelhettem. Nincs könnyebb dolog, nyelvi szempontból, mint matematikai munka. Az egész szókincs 100 szó, a műszavak azonosak, és igen jó főiskolai tanulók a francia matematikai olvasmányról szégyenkezés nélkül kijelentik, hogy nem tudnak vele boldogulni.« (U. o. 168. l.)

Mindenekelőtt rá akarok mutatni arra, hogy itt oly két dolog van összehasonlítva, mely épenséggel nem hasonló: t. i. a gouvernante tanítása s a nyilvános iskolában működő tanáré. A gouvernante egy-két gyermeket tanít: a középiskolai tanár ellenben egy tömeget: gyakran 60 tanulót, sőt néha meg annál is többet. A gouvernante tanítványa egy idegen nyelvet tanul, holott a reáliskolai tanuló két, a latint is számítva: három nyelvvel foglalkozik egyszerre. Továbbá mi, reáliskolai tanárok csak egy pár órát: 3, 4, legfeljebb 5-öt fordíthatunk hetenkint egy-egy osztályban a francia nyelv tanítására; míg a gouvernante folyton: otthon s a házon kívül, sétaközben, is tanítja a növendékét.

De mi az, amire tanítja? Mindenekfelett arra, hogy tudjon franciául beszélni. De bármily folyékonyan tanul is meg tőle a tanítványa beszélni, ez a beszédkészség csak szűk körre szorítkozik, hisz ép az a bonne-módszer lényege, hogy korlátolt számú frázisokat addig ismétel a nevelőnő és ismételteti, míg azok mélyen bevésődnek a gyermek emlékezetébe és könnyen reprodukálhatókká válnak. De nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a gouvernante-ok ismeretköre — e tekintetben való tapasztalataim arról győztek meg — szűknek mondható; szűkebb, mint pl. akár egy VII—VIII. osztályú középiskolai tanuló-é. Ily körülmények közt közreműködhetik-e a gouvernante sikeresen azon feladatnál, mely szerint »a modern nyelv a műveltség eszköze« is legyen?

Az iskolában igenis első sorban erre törekszünk s a reáliskolai tanterv a francia nyelv tanítása elé tűzött célok közt elsőnek »az

újabb francia irodalom műveinek biztos nyelvtani ismereten alapuló megértését« mondja és csak másodsorban említi »a nyelv szóbeli és írásbeli használatában való gyakorlottságot«.

Ily sorrendben s ekképen formulázott követelmény méltó az iskolai oktatáshoz, megvalósítható az iskolában és mi, reáliskolai francia tanárok, igyekszünk is a tantervben kitűzött célokat megvalósítani. Munkánk eredménye nem oly meddő, nem lehet oly meddő, milyennek a tudós fölszólaló a szakértekezleten odaállította. Szerinte igen jó főiskolai tanulók is kijelentik, hogy francia matematikai olvasmánnyal nem tudnak boldogulni, holott megértéséhez 100 szó tudása elegendő. Hogy még oly egyetemi hallgató is, ki francia szöveget soha nem látott, nagyon is rövid idő alatt juthat annyira, hogy megértsen francia matematikai munkát, ha egyéb nem kell hozzá. mint 100 szónak az ismerete. Még annyi sem kell. Látom, hogy gimnáziumot végzett matematikus kollegáim használnak francia szakmunkákat, pedig a francia nyelvet soha sem tanulták.

És voltak már oly tanítványaim, kik mint VII., VIII. osztályú tanulók jártak francia nyelven írt matematikai lapot s az idegen szöveggel szépen boldogultak, önerejökből fordították le, pedig tudták, hogy segítségökre lennék, ha hozzám fordulnának, de nem szorultak rám.

Csak azért hozakodtam elő saját tanítványaimmal, mert e tekintetben másokét nem ismerem. De azt hiszem, hogy bízvást állíthatom, hogy ugyanazt tapasztalták mások is. Utóvégre *hat* évig tanulják a reáliskolában a francia nyelvet: csak viszik annyira a tanulót, hogy tudnak boldogulni oly szöveggel, melynek megértéséhez a szótár 1—2 lapjára elférő szavak tudása szükséges.

Nem lehet másképen, mint hogy König Gyula professzor ebbeli tapasztalatai valami félreértésből erednek, melynek nyitjára természetesen én nem jöhetek rá.

(Pécs.) *Kálmán Miksa.*

»A középiskolai igazgatókról.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület köreinek figyelmébe.«

Ez a címe egy hosszabb cikknek, melyet *Posch Jenő* kartársunk az Egyetértés f. é. 69. és 76. számában közölt.

Az a vita, melyet egyesületünk a főigazgatói intézményről indított, nem egy becses eszmét vetett fölszínre és olvasóink emlékezni fognak, hogy *Spitkó Lajos* főigazgató oda nyilatkozott, hogy *»nemcsak a főigazgatói intézményt kell a tárgyalás körébe vonni, hanem az igazgatói intézményt is, továbbá a középiskolai ügyosztály szervezetét is«.*

Azóta néhány hétnek kellett eltelnie, míg *Posch* cikke, az első e nemben, egy napilap hasábjain megjelent. Ámbár azt tartjuk, hogy ez eszmefuttatás talán nagyon is temperamentumos, mégis kötelességünknek véljük egyes részeit összefüggésben itt ismételni

s egyúttal fölkérni t. olvasóinkat, hogy e nagyfontosságú kérdéshez, szokott tárgyilagossággal hozzászólni sziveskedjenek. És most átadjuk a szót *Posch* Jenőnek.

»A teteje, ha nem is a legteteje a középiskola épületének a főigazgatóügy, melyet tanári körök újabban napirendre hoztak, holott van ennél sokkal sürgetőbb baja is a középiskolának és ez nézetem szerint az igazgató-kérdés. Éppenséggel nem kicsinylem a főigazgató munkakörének jelentőségét és a középiskola fejlődésére való fontosságát, de azt indítványoznám, hogy amíg az igazgató-kérdést meg nem oldottuk, ne bolygassuk a főigazgatókat s főleg az olyan másodrangú kérdést, vajjon, teszem azt: a tiszavidéki tankerületnek főigazgatója Debrecenben lakjon-e vagy Budapesten. A főigazgató elvégre sokkal ritkábban érintkezik minden egyes intézettel, ritkábban képes mindegyikével a maga befolyását éreztetni, mint a dolog természete szerint az igazgató. Azt, hogy valamely gimnázium olyan, amilyen a főigazgatója, még nem állította senki, — de nem is igaz. Ellenben, hogy valamely gimnázium egészen olyan, amilyen az igazgatója, az már körülbelül elfogadott dolog. Ezért tartom én az igazgatóügyet égetőbb kérdésnek, mint a főigazgatókra vonatkozót.

Én meg vagyok győződve arról, hogy a magyar középiskolák fogyatkozásai sokkal nagyobb részben esnek az igazgatás módjának, vagyis az intézetek közvetlen vezetésének a rovására, mint azt általán bevallani szokás és állítom, hogy az a tanári kör a közügynek tesz szolgálatot, amelyik a személyes tekinteteket és rettegéseket félretéve, sine ira et studio karolja fel ezt a pontot és hívja fel reá egyéb, úntig hánytorgatott kérdések helyett az illetékes tényezők figyelmét.

Az igazgató-kérdés, azt hiszem, két alakban él a tanárvilág közvéleményében. Az egyik az illető személyek kiválasztására vonatkozik és ide tartozik nevezetesen annak a megbírálása, amire a független tanári közvéleménynek mindenkor van joga, vajjon dicséretes volt-e minden egyes esetben az a kormányintézkedés, mely az illető személyeket mostani állásukhoz juttatta. A másik kérdés az, hogy meg kell-e tartani az igazgatói állásoknak mai formáját, szervezésöket, az igazgatók hatáskörét stb., avagy pedig kivánatos-e ebben is valami változás.

I. Ami az első kérdést illeti, azt hiszem, az illető kinevezésekbe befolyt tényezőknek nincs minden egyes esetben okuk büszkélkedniök a maguk kiválogató emberismeretével, és hogy egyikre-másikra vonatkozólag bizony ők maguk is azt mondogatják magukban: »nem így akartam én ezt, nem így!« De még hagyján, ha csupán az emberismeret terén »mindnyájunkat érhető baleset«, a csalódás, a kiválasztottak félreismerése az egyetlen oka azoknak a hibáknak, miket a kinevezéseket közvetítő tényezők »pro foro interno« maguk is elismernek. Elvégre is biztos kriterium arra, hogy valamely, most tanári hivatását híven betöltő egyén igazgatónak is be fog-e válni, nincsen, és az illetékes tényezők az igazgatói próbaévek behozatalával, amennyire lehetett, úgyis eleget tettek az óvatosság követelményének.

Azután meg az igazgatókkal való bajok túlnyomólag nem is a kezdő, hanem a pályájok derekát, sőt végét járó igazgatóknál szoktak mutatkozni, — olyan dolog, melyet, vagyis hogy »desinet in piscem mulier formosa superne« a kezdő emberen előre látni bizonyára alig lehetett. Különben is nem bor az igazgató, hogy az évekkel egyre javuljon, hanem inkább köntös, melyet az évek elnyűnek.

Azt a másik okát ama sok hibának, melyet a kiszemelő tényezők elkövettek, a protekció neve alatt ismeri a köztudat. Ez is nehezebb kérdés, mint amilyennek első tekintetre látszik. Olcsó dicsőség nekiállani és nagy hangon szónokolni a protekció erkölcstelensége ellen; s hogy mennyire olcsó, belátja az, aki megpróbálja a protekció tényeit nem csupán alulról nézni, ahol kész korrupciónak, erkölcsi förtelemnek tünik fel minden efféle közbenjárás, hanem megpróbálja fölülről, avagy mondjuk a miniszteri szobák belsejéből nézni azt, amit egy néven mind protekciónak szokás nevezni. El kell fogadni, hogy a miniszter minden egyes jelöltet apróra nem ismerhet, hanem szüksége van azok ajánlatára, kik az illetőt ismerik. Vagyok annyi jó véleménnyel az ország intéző köreiről, hogy felteszem, hogy afféle protekczió, mely tisztán a »maga szép szeméért« kívánja valamelyik pártfogoltjának a kinevezését, rajtuk nem fog, hanem csak az illető egyén jó tulajdonságaira, objektiv érdemeire való hivatkozással lehet náluk kinevezéseket kieszközölni. Ha ez így van, akkor idáig hibáztatni nem lehet. A bajnak fészke ott van, hogy az illető miniszterhez kerülő minősítések nem mindenkor hű, objektív arcképei a folyamodóknak. Oktalan pesszimizmus, ha elzárkózunk ama tény elől, hogy az érdemen felül való minősítések bizony számtalan esetben egyszerű tévedésnek, félreismerésnek a szüleményei. Mert: tévedhet a miniszter, tévedhetnek a tanácsosai. Általában is meg vagyok győződve, hogy a világon sokkal több dolog történik tévedésből és tudatlanságból, mint rosszakarat- és gonoszságból. Ennyit a protekcióról.

Én egyébként az igazgatói kinevezéseknek a kinevezettek működése alapján való bírálatát csak egész általánosságban érintem és beérem annak a kimondásával, hogy a személyválasztás dolgában, ha sok helyütt nem is, de vannak bajok Magyarországon, olyanok, melyekből az illetékes tényezők okulhatnának. Nagyon is sok tanárnak van a hátán egy gyűjtő zsákja, mely a szolgálati évek arányában telik meg igazgatói... mondjuk. különösségekkel, úgy, hogy az öregebbeké már jó vastagra hízott. E zsáknak a száját »a szolgálat érdekében« illik jól bekötve tartani és belőle el nem hullatni; legfölebb annyi van megengedve, hogy a tanárok barátságos órákban és a jókedv előmozdítására amúgy suttyomban egymásnak mutogassák meg zsákjaik fura tartalmát.

Minden megtámadott középiskolai igazgató ma teljes joggal azt felelheti: lehetetlenséget követelte tőlem! Egy mai igazgatónak ugyanis a teljes tanári kvalifikáción kívül kell 1. az intézetében tanított összes tárgyakban olyan fokig jártasnak lennie, hogy e tárgyak bármelyikének módszeres kezeléséhez érdemileg hozzá

tudjon szólni, 2. magától értetődik, hogy mélyebbfajta pedagógiai és művelt életfilozófiai belátásának kell lennie, hogy a hivatalos paragrafus-erdőn felülemelkedve, kellő madártávlatból tudja nézni a körülötte sürgő-forgó, tarka »tanéletet« és azt egy cél felé irányozni. Ő legyen az a gyárakban szereplő nagy lendítő kerék, mely a maga hatalmas, de nyugodt, egyenletes mozgásával a középiskolai életben, 16—25 ember együttes működésével mulhatatlanul együttjáró kisebb-nagyobb zökkenéseket — nemcsak a személyes kocódásokat értem itt — kiegyenlíti. 3. Épp úgy magától értetődik, hogy ismernie kell a hivatalos rendeleteknek, leiratoknak és paragrafusoknak azt a nem csekély számát, melyekkel a felsőbb tanügyi gondviselés oly bőkezüen árasztja el az igazgatói irodákat. 4. Ne legyen az igazgató szobatudós, hanem eléggé világfi arra, hogy kifelé reprezentálni tudjon, sőt szeressen is. No már most 5. legyen türelmes irnok- és postáshajlamú egyéniség, olyan, aki a mai papirkorszak követelményeinek papirosilag és sajátkezüleg eleget tenni ne szabódjék. És végül last not least: 6. legyen elégséges házfelügyelői, ispáni természete azért, hogy a szolgák százfajta dolgának ellenőrzésében, az intézeti épület javításához és felszerelésének kiegészítéséhez szükséges mesteremberi tárgyalásokban, az asztalos, lakatos, szerelő stb.-féle polgártársakkal való eszmecserékben és munkájok ellenőrzésében kedvét lelje.

Már most kérdem, pszichológus volt-e az az ember, aki ilyenféle követelményekkel előállott?

Nagyon helytelen dolog olyan hivatásköröket szervezni, melyeknek megfelelni legfölebb megközelítőleg lehet, egyszerüen, mert olyan heterogén tulajdonságok egy emberben nem szoktak találkozni. Mi következik belőle? az, amit már százszor elmondottak és amit én itt újra megismételni csak azért nem restellek, mert a magyar tanügy az a rögös térség, ahol tíz embernek ezerszer kell ugyanazon egy eszmének göröngyét meglódítania, míg a pigra massa valahára mozgásba jut. Hát igenis: el kell választani az igazgatói működéskörtől a gazdaságit és irnokit, vagyis meg kell tenni, amit nyugat felé már régen megtettek, tudniillik az intézetek mellé egy vagy más formában ilyen mellékhivatalt kell szervezni. (Már arra is van elég javaslat, hogy hogyan kell ezt megcsinálni.)

Szép dolog volna kétségtelenül, ha az ilyen teherkönnyítés árán az igazgatóból puszta pedagógiai művezetőt lehetne csinálni, aki más nem volna, mint csakis az egységteremtő karmestere annak a sokhangú zenekarnak, melynek tanári testület a neve. De nézzünk hát a szeme közé annak a feladatnak, melyet pedagógiai művezetésnek neveztünk. Ma már jól tudjuk, hogy az igazgatók nem lehetnek egyaránt járatosak minden iskolai szaktárgyban, vagyis nem annyira, hogy azok tanítását alaposan megbírálhassák. Ezt elismeri mindenki, és talán csak abban van még eltérés, hogy némelyik ember nem látja be, milyen értéktelen erőszaporítás kerül ki abból, mikor egy nemszaktudós hozzászól egy szakembernek »csupáncsak« a módszeréhez. Bíráló nyelvészek szájából kerülnek azután napfényre

azok a módszerbírálatok, melyeknek szóvivői azt hiszik, hogy kimerítették a kérdést, mikor egyébről nem beszélnek, mint a hallott tanítás külsőségeiről, elég élénken tanít-e az a tanár, foglalkoztatja-e összes tanítványait, szemléltet-e vagy nem, stb. El kell valahára fogadni, hogy nevükre érdemes módszeres tárgyalásokhoz, vagyis valamely tananyag felosztásának, a gyermekek előtt való bemutatása sorrendjének és mikéntjének a megvitatásához annyi sok mindenféle hivatkozás szükséges szakrészletekre, szempontokra és momentumokra, amilyennel igazán csak a szakember rendelkezik.

Micsoda gyarló »művezető« az az átlagos igazgató, aki végtére is csak a maga szaktárgyát tudja és a többibe legfölebb ha egy kicsit belekóstolt! Ha gyerekre ráadják az apja köpönyegét és fejébe nyomják a kalapját, akkor az a gyerek a legnagyobb komolysággal fog benne lépkedni, hogy azt higyjék, kitölti azt a ruhát. Így tett ezelőtt húsz esztendővel az az Ubulmegyei igazgató is, aki a maga művezető kötelességének tudatában, beleigazgatott a matematikába, amikor t. i. klasszika-filológus létére a VII. osztályban a beteg matematikust helyettesítette, elkezdi a fiúkat a gyerekkorában valamelyik Močnik-könyvből tanult mennyiségtani alapfogalmakból examinálni, és amikor ízlése szerint nem tudtak felelni, utóbb megkorholta az illető matematikust, amiért az »alapfogalmakat« elhanyagolja. Persze, mivel bölcsen óvakodott azt a matematikust az ő sinusainak és logaritmusainak kissé kockázatos talajára követni! Mi egyéb ez, mint a nemtudásnak olyan »összeköngítése, hogy lázas hozzáértésnek lenni látszattassék«, ut aliquid scire videatur!

Az igazgatói állás az elébe szabott elérhetetlenül magas követelései egyenesen rácsábítják az embert a mutogatásra, erejüket felülhaladó tettekkel és tulajdonságokkal való hivalkodásra és végtére a sic volo, sic iubeo-féle közigazgatásokra. Hiába, emberek vagyunk!

Sok mindenféle csodabogarat terem az igazgatói öntudatnak ez az állások követelményeitől eredt mesterséges felcsigázása. A közkézen forgó évvégi értesítőkből mindenki ismerheti például azokat az igazgatókat, akik csak »pluralis majestatikus«-ban *-ság, ség*-ben szoktak előfordulni, ott nevezetesen, hol az intézet személyzetét ilyenformán sorolják fel: I. Igazgatóság. II. Tanári kar, III. Szolgák. Ide tartoznak a »kir.« igazgatók is, akik tudniillik azért, mivel királyi kinevezésben részesültek, kicsinylik Macedoniát, az egyszerű »gimn.« vagy »reálisk.« igazgatóságot. A magyarban a *kir.* jelzőt jobbára csak címek elejébe (kir. tanácsos), meg a hivatal elé (kir. főgimnázium) szokás kitenni. Ha tehát nincs »kir. biró«, csak »kir. törvényszéki biró«, miért van mégis »kir. igazgató« a »kir. gimn. igazgató« helyett? — Olyat is láttunk már, aki az értesítőnek e rovatában a neve mellé kiteszi az összes, évi 5 frtokon bárkitől megszerezhető tagsági címeit[1] (például a természettudományi vagy a philos. társaság tagja stb.), sőt van, aki az irodalmi működések

[1] Ez nyilván a Rendtartás 52. §-ának *a)* pontja alapján történik. *Szerk.*

rovatában még a készülőfélben levő (és rendesen félben is maradó) munkáiról, sőt az Értesítőről, mint irodalmi munkásságról (!) is megemlékszik. Hogyne, mikor az ilyen hatsoros cím olyan pompásan »mutat« az egyszerű tanárnak puszta »rendes tanár« címe mellett!

Aki ismeri egy kissé a vidéki életnek a fővárosinál néha érdesebb tónusait, az elképzelheti, micsoda hihetetlen tankáplárok és tanbasák tanyáznak némely a központtól kissé távolabb eső helyen; olyanok, akik főnöki öntudatukban még a társas érintkezésnek legelemibb követelményein is túlteszik magukat a szegény alnokokkal, a köztanárokkal szemben. Többi között nemcsak hogy letanárurazzák (ők persze már nem tanárok!), hanem egyenesen le-önözik, le-magázzák a kollégium tagjait, sőt pedellusok előtt lekorholják stb. Az igazgatóknak egy jókora része hibás kiejtésben szenved, amikor a saját jogkörüket kifejező *primus* inter pares mondást ejtik ki: csak az első szót hangsúlyozzák, a másik kettőt meg amugy elegánsan elharapják. Ezek azok, akik mindig nagy betüvel ejtik ki önmagukat.

No de hát nem személyekről szól az ének, hanem szervezetekről és intézményekről. Ismétlem, csak azt a gondolatot akartam kiélezni és példáim is csak erre céloztak, hogy nem való olyan állásokat szervezni, melyek akkora igényekkel lépnek a maguk viselője elé, hogy azoknak az ország átlagos intelligenciájának tagjai közül igazán senki sem, hanem csak ritka kivételes egyének tudnak megfelelni. Az ilyen hivatalok nem emelik, hanem csak mesterségesen megrontják az egyéniségeket. Bocsássa meg nekem az ország számos derék igazgatója, akik csakugyan a legjobb tudásuk szerint és egy művelt, szabadelvű egyéniség emelkedett lelkületével töltik be hivatásukat, ha azt állítom, hogy azoknak a követeléseknek ők sem tesznek eleget.

Én épen ezért azt javasolnám, tessék a fenti értelemben művezető igazgatónak ideáljával egyáltalán szakítani, annyival is inkább, mivel a tapasztalás, főleg öregebb tanárokkal szemben, nagyon meddőnek bizonyítja az igazgatónak még oly buzgó módszeres utasítgatásait, még oly gyakori hospitálását. A tanár végtére is olyannak marad, amilyen egyéniség ő maga, nem pedig amilyenné az igazgatója reformálta. (Legfölebb a javaslatba hozott szaklátogatók érhetnének el e tekintetben valami eredményt.) De tessék egyszersmind szakítani az »első sorban felelős« igazgatóknak tipusával is, mert az csak szatrapákat teremt és tessék ehelyett mindenféle felelősséget arányosan ráruházni az egész testületre.

Ehhez fűződik most közvetlenül az a javaslatom, mellyel a tanári körök elé állok:

Tárgyalják meg általános elvi szempontból, de minden oldalról az igazgató-kérdést és nevezetesen azt, nem volna-e jobb, ha a törvény az igazgatói állások betöltése dolgában a régi református rendszerre térne át, vagyis arra, hogy maga az illető tanári testület válassza meg 3—5 évi időközre az igazgatóját s ezt a kormány a főigazgató ajánlatára esetleg csak megerősítse.

Azt hiszem, a tanári testületekhez, mint műszaki szervezetekhez sokkal jobban illik és elegánsabb is volna az a republikánus kormányforma, egy maga választotta fő iránti engedelmesség, mint a mostani állapot, az a békás tóba kívülről, illetőleg felülről leküldött gólyakirály. Hivatalfőnök csak hivatalnoklelkek élére való; egy művésztársaság maga választja a kormányosát és megválasztja bizonyára a legnagyobb művészt. Több szellemet kérünk és kevesebb bürokraciát, kevesebb rendeletet, quosego-t és hapták-ot, hanem több bizalmat és megbecsülést!

Azokon a bajokon is, melyek ma az elaggott, meg a hosszú szolgálatban elgépiesedett igazgatóktól erednek, nyilván legjobban segítene az ilyen öt évenkint való felfrissítés.

Én idáig csakis a jó oldalát tudom látni az ilyen igazgatóválasztásoknak; szeretném, ha felvilágosítana, aki máskép látja a dolgot«.

EGYESÜLETI ÉLET.

Temesvári kör.

(Pótló jelentés.)

1. A temesvári kerületi tanári kör 1905 december hó 4-én rendkívüli gyűlést tartott, melyen az Országos Tanáregyesület központi választmányába a kör részéről dr. Berkeszi István, Farkas János, dr. Kovács Gyula és dr. Szőke József tanárokat választotta meg.

2. A kör 1905. évi december hó 14-én Bergmann Ágost nyug. kir. igazgató elnöklete alatt rendes gyűlést tartott. Ezen a gyűlésen a kör intézkedett a közönség körében felmerült kívánságnak megfelelően, a liceumi kuruc-zeneestély megismétléséről. Általában konstatálható, hogy a Liceumnak zenés előadásait a közönség nagy érdeklődéssel fogadja.

A kör ezután részletes megbeszélés tárgyává tette *Káldor Ágoston* állami főgimnáziumi tanárnak a művészeti oktatásról szóló (s vázlatban a Közlöny 10. számában 330—333. ll. olvasható) előadásában foglalt eszméket és pedagógiai irányelveket.

A megbeszélés folyamán *Farkas János* áll. főreáliskolai tanár azt hangoztatja, hogy a rajztanítás terén felmerülő kívánságokat s. így a Káldor Ágoston előadásában felsorolt pontok (l. Közlöny 1905. 10. sz., 333. l.) egy részét a Rajztanárok Országos Egyesülete már a szünidőben megbeszélte és ezen megvitatás alapján is az derült ki, hogy a szabadkézi rajz, mint művészeti tárgy a geometriától elválasztassék és a középiskolák I—VIII. osztályában megszakítás nélkül taníttassék. — A művészettörténelem tanítására egyedül a rajztanárt tartja hivatottnak, a mai beosztás szerint is a rajztanár tanítja a görögpótló rajzórákon. Végül hangoztatja, hogy a VIII. osztályban az antikok után való rajzolás gyakoroltassék.

Dr. Berkeszi István hangsúlyozza, hogy a tanulókban az esztétikai érzést kell fejleszteni és erre nem elég az utánzat, eredetiek kellenek. Minthogy azonban a mi speciális viszonyainknál fogva minden iskola nem mutathat be eredetiket, legalább egyes vidéki középpontokban legyenek eredetiek, pl. a nagyobb vidéki múzeumokban. Erre a célra az állam és a törvényhatóságok együttes munkája szükséges. Ugyanezen tényezőket arra is fel kell kérni, hogy a középületek emelésében a művészeti szempontot szem elől ne tévesszék s erre a város (Temesvár) közönsége állítson fel arra hivatottakból városszépítő bizottságot. A szép és művészies középületek nagy hatással lesznek a tanuló ifjúságra.

Lovas Imre szükségesnek látja, hogy a törvényhatóságok a középületeket eredeti művészi alkotásokkal díszítsék. Erre a célra a vidéki művészeket lehetne felhasználni.

Dr. Szőke József megemlíti, hogy a művészeti oktatás nemcsak a rajztanítás feladata, a formai rész igenis az övé, de a történeti összefoglalást a történelem körébe utalta a tanterv és az utasítás. Ezt a munkát az anyag nagysága miatt alig oldhatja meg a történettanár, pedig nagy szükség van erre, mert a görög nyelvet tanulók csakis a történelemben tanulnak műtörténelmet. Kívánatosnak tartja, hogy ép ezért a történelemre a VI—VIII. osztályban heti 4 óra fordíttassék.

Káldor Ágoston mindezek után fenntartja a maga pontjait, mert a felszólalások nemhogy lerontották volna az ő véleményét, de megerősítették.

Mindezek alapján a gyűlés *Bergmann Ágost* és *Farkas János* kiegészítő észrevételei alapján abban állapodott meg, hogy 1. az Országos Tanáregyesület és szükség esetén a Rajztanárok Országos Egyesülete révén is mozgalmat indít, hogy a miniszterium a legközelebbi alkalommal intézkedjék a szabadkézi rajznak mint művészeti tárgynak önálló és intenzív tanításáról, úgy a gimnázium, mint a reáliskola tantervének megfelelő módosításával.

2. A kör felkéri a Közlöny útján az egyes köröket és külön a központot, hogy a felvetett kérdésekről tanácskozzék.

3. Temesvár város és Temesmegye törvényhatóságait pedig felkéri, hogy városszépítő bizottságot állítson fel s az állami és törvényhatósági építkezéseknél a művészeti szempontokat érvényre juttatni igyekezzék.

Ezek után a gyűlés véget ért.

Dr. Szőke József,
a kör titkára.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Sarmaságh Géza: A család, egyház, állam jogai és kötelességei a tanítás és nevelés terén. — A budapesti kir. tud. egyetem hittani karától a Horváth-alapból 2000 korona díjjal jutalmazott pályamű. I. kötet: A család és egyház jogai és kötelességei a taní-

tás és nevelés terén. (498 lap). II. kötet: Az állam jogai és kötelességei a tanítás és nevelés terén. (588 lap). — A nyitrai egyházmegyei hatóság engedelmével. Nyitra, 1906. Kapsz és Kramár nyomása. — A két kötet ára a szerzőnél 6 K 50 fillér; bolti ára 7 K 60 fillér.

Népművelés címmel új havi folyóirat indult meg a Franklin-Társulat kiadásában. Szerkesztői *Bárczy* István és *Weszely* Ödön. Előfizetési ára félévre 10 korona, pedagógusoknak és jegyzőknek 8 korona. Az első (kettős) szám 11 ívnyi terjedelemben elsőrangú tudósok és írók tollából közöl eredeti cikkeket. A füzet kiállítása előkelő.

A Délmagyarországi Természettudományi Társulat kiadásában megjelenő **Természettudományi Filléres Könyvtár** (szerkeszti Tőkés Lajos főtitkár) újra négy értékes füzettel lépett a nyilvánosság elé. 17. Az egészségügyi közigazgatás államosítása, írta dr. Breuer Ármin. — 18. Botanikai kirándulás a Cárkura, írta Lengyel Géza, — 19. A természettudomány és a bölcselet, írta Mayer János. — 20. A szegedi magyarság, írta dr. Czirbusz Géza. Egyenkint 20 fillér; kapható a Polatsek-féle könyvkereskedésben Temesvárt.

A *Simonyi Zsigmond* szerkesztette **Nyelvészeti füzetek** c. gyűjteményben (Athenaeum, ára egyenkint 1 K) megjelent: 27. sz. *A magyar népetimológia*, írta Nádai Pál; 28. sz. *Az ikes ragozás története*, írta Simonyi Zsigmond. (Különlenyomat a Magyar Nyelvőrből.)

Beke Ödön dr. küldött nekünk *Vargha Damján* dr. válaszára viszonválaszt, melyben nehány tárgyi helyreigazítást is tesz, azonban, tekintettel lapunk korlátolt terjedelmére, a vitát *Vargha* dr. fölszólalásával befejezettnek jelentjük ki.

Magyar irodalomtörténet. A magyar nemzeti irodalom vázlatos történeti ismertetése. A hazai nemmagyar tanításnyelvű középiskolák használatára összeállította *Vida Sándor* dr. főgimnáziumi tanár. I. kötet Kisfaludy Károlytól napjainkig. — *Fiume*, Mohovich E. könyv- és kőnyomdai intézete. 1905.

Führer zur Kunst. Herausgegeben von *Dr. Herm. Popp.* Erstes Bändchen. *Gibt es Kunstgesetze?* von Direktor *Dr. Th. Volbehr.* Esslingen, Paul Neff Verlag, 1906. 54. lap. Egy márka.

Aki figyelemmel kiséri iskolai értesítőink ama részét, mely a könyvbeszerzésekről szól, megdöbbenéssel látja a német irodalmi termékek óriási túltengését. Kétségtelen, hogy a magyar tanárnak ismernie illik, ami abszolut jót a németek termelnek, s azért megjegyzésem főleg oly német könyvek *tömeges* vásárlása ellen szól, melyek gyakran hazájukban is csak középszerű méltánylásra talál-

nak. Ha tehát a fenti címmel megjelent füzetet kartársaim figyelmébe ajánlom, ezt azért teszem, mert meggyőződésem szerint ennél tanulságosabb és szellemesebb dolog kevés jelent meg újabb időben.

Volbehr annak a kérdésnek az eldöntésében, hogy vannak-e a művészetnek törvényei, hivatkozik egyebek között Schopenhauer, Lessing, William Hogarth, Ad. Zeising és Taine műveire.

Schopenhauer szerint (Welt als Wille und Vorstellung) a helyes építészet egyetlen esztetikai anyaga a nehézség és merevség harca. Szerző kimutatja, hogy a nagy filozofus e törvényének általánosítása a legnagyobb ellentmondásokat szüli. *Lessing* »Laocoon«-jában azt vitatja, hogy a művészet föladata a szépet nyugalomban, szenvedélyességtől menten ábrázolni, ami csak úgy lehetséges, ha a művész óvakodik gyorsan végbe menő mozzanatokat megjeleníteni, aminek Goethe az ellenkezőjét hirdeti. Volbehr bebizonyítja, hogy Lessing törvénye szerint csak akkor lehet »nyugodt egyszerüségű és csendes nagyságú« művet teremteni, ha a művész maga nyugodtság felé hajlik s a milieu hajlamának kedvez. Tehát ez a törvény sem általánosítható. Cáfolja azután *Hogarthot*, a festőt, ki elméleti művében azt állítja, hogy mind a művészetben, mind az élettelen természetben a kígyózó vonal hajlásaitól függ az igazi szépség. *Zeising* (a hegeli iskola egyik jelentékeny esztetikusa) azt hiszi, hogy a test egész hossza a test alsó részéhez (a köldöktől a talpig) úgy viszonylik, mint ez az alsó rész a felsőhöz. Ezt a »törvényt«, melyet különben a régiek is ismertek, a szerző egyszerű tényekkel meghazudtolja. A végére hagyja *Taine* milieu-elméletét, melyről kimutatja, hogy a népfaj, éghajlat, talaj és műveltség csak olyan értelemben alapföltétele egy bizonyos művészetnek, amennyiben az alkotó művész pszichofizikai tulajdonságai hozzájárulnak.

A mondottakat összefoglalva, kijelenti, hogy igenis vannak törvényei a művészetnek, de nem azok, melyeket egyes kiváló férfiak fölállítottak, hanem a természet, az élet törvényei. — Előadása világos, könnyen érthető; a könyvecske kiállítása nagyon csinos. *Σ.*

Szerkesztői üzenet.

1. A VII. kerületi (külső) főgimnáziumban nincs üresedés. Abban a testületben csak névleg fog szerepelni; értesülésünk szerint az iskolai év végéig szabadságolták, azontúl a sajtóirodába rendelték.

2. Azt a pamflétet nem ő írta, amint a Budapesti Hirlap 80. számában ő maga kinyilatkoztatta, tehát el kell hinni.

Tartalom: *Krónika:* Kinevezés. Pályázat iskolaszolgai állásra. Gyászjelentés. (Hahnenkamp Rezső, Bausz Teodorik József.) Jegyzőkönyvi köszönet. — A középiskola reformja. *Balogh* Pétertől. — A francia nyelv tanításának ügye a januári szakértekezleten. *Kálmán* Miksától. — A középiskolai igazgatókról, — *Egyesületi Élet:* Köri tudósítás. (Temesvári kör.) — *Könyvek és Lapok:* Sarmaságh Géza: A család, egyház, állam jogai és kötelességei a tanítás és nevelés terén. — Bárczy István és Weszely Ödön: Népművelés. — Tőkés Lajos: Természettudományi Filléres Könyvtár. — Simonyi Zsigmond: Nyelvészeti füzetek. — Beke Ödön dr. és Vargha Damján dr. válasza és viszonválasza. — Vida Sándor: Magyar irodalomtörténet. — Dr. Herm. Popp: Führer zur Kunst. *Σ.*-től.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 26. szám. 1906. április 1.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztik
Dr. SZÉKELY ISTVÁN és Dr. MORVAY GYŐZŐ
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGY. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Labdavszky* János szakolcai kir. kath. algimnáziumi ideiglenes rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette.

Kitüntetés. Valamennyien örömmel fogadjuk azokat a hireket, melyek kiválóbb tagtársaink érdemeinek elismeréséről szólnak. Így *Révy* Ferenc és *Cherven* Flóris igazgatók nemesítése után jól esik följegyeznünk, hogy *Fest* Aladár fiumei igazgató s a fiumei tanári kör elnöke kir. tanácsos lett, *Palóczi* Lipót reáliskolai tanár nyugalomba vonulása alkalmából a Ferenc József-rendet, *Pórszász* József V. ker. főreáliskolai tanár ugyanez alkalomból a középiskolai igazgatói címet kapta. — *Vári* Rezső I. ker. gimnáziumi r. és egyetemi magántanárt a Magyar Tudományos Akadémia tagjai közé iktatta, elismervén ezzel azokat a kiváló érdemeket, melyeket a jeles tudós a görög filológia körül szerzett.

Pályázat. A *budapesti* VI. ker. állami főgimnáziumnál egy *latin-német*-nyelvi tanszékre, egy *mértani és szabadkézi rajzi* tanszékre, — a fokozatos fejlesztés alatt levő *ceglédi* állami főgimnáziumnál egy *latin-történelmi* és egy *latin-német*-nyelvi tanszékre, a *zsolnai* állami főreáliskolánál egy *mennyiségtan és természettani* s egy *természetrajz-földrajzi* tanszékre s a *balassagyarmati* áll. főgimnáziumnál egy *mathematika-fizikai* tanszékre pályázatot hirdetnek.

A pályázók folyamodványukat f. évi május hó 1-ig küldjék be.

Toldy Ferenc emlékezetének szentelte ezidei nagygyűlését múlt vasárnap délelőtt a Magyar Tudományos Akadémia. Toldy Ferenc minden idők példájául szolgáló munkásságának halhatatlan érdemeiről esett már ünneplő szózat e lapokban, mikor — az elmúlt ősszel —

a Kisfaludy-Társaság ünnepélyes Toldy-ülését tartotta. Nem szándékszunk ezúttal az ő dicséretét megismételni, de utalunk egy körülményre, melyet, Akadémiánk nagygyűlésén széttekintve, sajnosan tapasztaltunk. Kerestük lenn a teremben, fönn a karzaton középiskolánk ifjúságát, de egy-két önkéntes kivételen túl, csak üres helyeket láttunk. Ki a hibás benne? Alighanem mi magunk. Mert a lelkesülés tavaszi éveit élő ifjúság bizonnyal szive szerint tódulna az ily nemzeti ünnepre, ha mi tanárok nehány szóval buzdítanók vagy csak emlékeztetnők s így *magunk helyett* küldhetnők oda diákjainkat.

Azok a benyomások, melyekkel a fiatal lélek ily helyeken s ily alkalmakkor gazdagszik, kiapadhatatlan forrásai lesznek a nemes hazafiságnak. *V. B.*

Beküldték a következő sorokat, melyeket azért közlünk, mert az irodalmi tisztesség megtámadásáról szólnak. E tisztesség pedig első sorban tőlünk, középiskolai tanároktól várja védelmét *bármely oldalról* jövő támadások ellen.

»Kezembe került egy nyomtatvány, melyben egyik kollegánk arra hívja föl szaktársait, hogy irodalmi műve terjesztésében segítségére legyenek. Ezen senki sem ütközhetik meg. Azonban a fölhívás olyasmit is tartalmaz, ami nagyon alkalmas tanári reputációnk lerontására, mert a szerző nem kinál ellenértékül kevesebbet, mint azt a szokatlan dolgot, hogy hajlandó a könyvet terjesztő kartársnak a nevét, mint társszerzőét a magáé mellé nyomatni, ha ez a könyvet saját intézetébe behozza, úgy hogy a címlapon annyi társszerző szerepelne, a hány iskolába a könyvet behozzák. Ezen kívül az üzlet arányában megfelelő tiszteletdíjat is igér a közreműködő szaktársnak, kitől »arra vonatkozó becses választ is kér, hogy körülbelül hány példányt láttasson el *együttes nevükkel*, hogy a már sajtó alatt levő munkát elkészülte után azonnal megküldethesse«. *Vidéki.*

Szülők egyesülete. Amíg nálunk a szülői értekezletek csak lassan tudnak gyökeret verni és az egész tanulóifjúság szüleiből alakítandó egyesület még nagyobb távolságból dereng, egyik párisi középiskolában, a *lycée Carnot*-ban, amint a *Temps* egyik közelebbi számában olvassuk, az oda járó tanulók szülei maguk közt alakítottak egy egyesületet Gallois dr. kezdeményezésére. Szerinte ugyanis a »helyi ellenőrzésre« első sorban a legközelebbről érdekelt egyének, vagyis minden egyes iskola ifjuságának szülei külön-külön vannak hivatva. »Az új egyesület tagjai inkább általános érdekű, mint egyéni kérdésekkel óhajtanak foglalkozni s ha mégis ily utóbbi adná elő magát, törekvésük nem az lesz, hogy egy foganatosított határozat ellen állást foglaljanak, hanem az, hogy a jövőre nézve az iskolai hatóságokkal egyetemben jussanak egyöntetű megállapodásra. Annak beigazolásául, hogy az egyesület a tanárok barátságos közreműködésére is súlyt vet, elhatározták, hogy ingyen fogadják be az illető intézetnek azon

tanárait, akiknek fiai ugyanoda járnak.« Az egyesület már megkezdte működését s eddigelé a következőkkel foglalkozott: játékok, séták és kirándulások rendezése; a tantermek levegőjének vegyi vizsgálata; a tanulók túlságos könyv-podgyásza; egyesek felszólaltak a gyakori iskolai gyűjtések ellen, melyek voltaképpen nem is a tanulók jótékonyságát fejlesztik, hanem a szülők áldozatkészségét veszik igénybe; mások a társadalomtudományokból és a politikai gazdaságtanból tartandó előadásokat sürgettek. Végül azt olvasom, hogy a párisi tankerület főigazgatója is méltányolja az új intézményt, mely azzal, hogy bizonyos mértékben hivatalosan hozhatja tudomására a szülők kívánságait a felsőbb tanügyi hatóságnak, nagyobb befolyást gyakorolhat a közügyek vezetőire.

Érdemesnek tartottam ennek a különös s éppenséggel ki nem forrt intézménynek rövid ismertetését, de csak azért, hogy utánzásától óvjak. Ilyesmire a viszonyok nálunk még nem értek meg, sőt felette valószínűnek tartom, hogy a párisi szülők sem állnak kivétel nélkül a műveltségnek és elfogulatlanságnak azon fokán, amely ennek a kísérletnek hosszabb életet biztosíthatna. A szülő igenis legyen munkatársa és segítője az iskolának, de olyan hatalommal felruházni, hogy, ha csak közvetett beavatkozással is, ellenőrzője és irányítója legyen a tanár munkájának, azt veszedelmes lejtőnek tartom, mely előbb-utóbb összekülönbözésre vezet. Amazt legjobban a szülői értekezletekkel érhetjük el, melyeknek érdekében ne kíméljünk fáradságot. Emellett szépen megférne a szülők nagy összességéből alakult hatalmas testület, mely a nevelés és oktatás terén a felnőttek képzését és önképzését tűzné ki főfeladatául. Ilyen egyesületek *(Société des parents-éducateurs)* a külföldön több helyen sikerrel működnek; ilyennek alakítását nálunk magam is szóvá tettem már, legutóbb a »Magyar Pedagógiai Társaság« 1905-iki közgyűlésén (l. »Magyar Pedagógia« 1905. évf. 94—95. lap). *kf.*

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A középiskola reformja.

(Vége.)

Az egységes jogosítást egységes szervezet nélkül Franciaés Németországban törvénybe is iktatták. De már kezdik belátni, hogy ez sem a legtökéletesebb megoldás. Gyöngesége abban áll, hogy megadni olyan főiskolai tanulmányok folytatására az engedélyt, amelyekre a középiskolában nem készítették elő a tanulókat: nem jár valami nagy gyakorlati haszonnal. A magánúton való készülés nem tetszik a szülőknek, a főiskolai latin vagy görög kurzusok pedig a reáliskolából jött jog- és orvostudományi hallgatók számára nem tetszenek az egyetemi tanároknak.

Szóval, bármerre tekintsünk a középiskola reformjának bonyodalmas útjain, csupa elégedetlenséget, csupa tervezgetést,

csupa ingadozást látunk. És ez természetes. A középiskolai kérdést napjainkban minden érdeket kielégítő módon megoldani — véleményem szerint — nem lehet. Mert az iskolázás és pályaválasztás szociális szempontjából tökéletes megoldás csakis az egységes középiskola volna, hogy, mint régen a gimnázium, csakis egyféle középiskola készítsen elő napjainkban is a főiskolai tanulmányokra. Ez a megoldás azonban a modern kultúra gazdagsága, de főleg átmeneti jellege mellett ma még és soká ezután az iskola és a közművelődés nagy kára nélkül, kivihetetlen. Az egyenlő jogosítást viszont meg lehet adni a különböző fajú középiskola tanulóinak, de ennek megfelelő előkészület hiányában kevés gyakorlati haszna van. Akármerre fordítsuk hát tekintetünket, sehol sem pillanthatjuk meg a teljesen megnyugtató megoldásnak a lehetőségét.

Sokan tán sivárnak fogják találni ezt az álláspontot, ha nyiltan beismerjük, hogy a középiskolai kérdés ez idő szerint megoldhatatlan kérdés. Pedig nem sivár ez az álláspont, csak mérsékelt és józan. És ki merem mondani, hogy sokkal többet használunk a középiskolának ezzel a józan mérséklettel, mint a legperzselőbb reformlázzal. Vannak idők, mikor leghelyesebb eljárás a nyugodt várakozás. A hadviselésben sem folyik örökös harc, néha a várakozásnak, erőgyűjtésnek van helye. Így vagyunk most a középiskolai reform kérdésével is. Várnunk kell a nagy reformokkal. Lehet, sőt majdnem bizonyos, hogy ezt a gyökeres reformot nem is mi fogjuk már megcsinálni, hanem késő unokáink. Ez se csüggesszen el. Könnyebb lesz unokáinknak a mai középiskolai rendszerből jót alkotni, ha mi azt előbb el nem rontjuk.

A mi teendőnk a középiskolai oktatásügy terén ez idő szerint csak az lehet, hogy hagyományos szervezetét egészben véve érintetlen hagyva, minden más tekintetben javítsuk, tökéletesítsük középiskoláinkat. Tartsuk meg tehát továbbra is úgy a gimnáziumot, mint a reáliskolát, de gondoskodjunk róla, hogy mindkét nemű iskola a lehető legjobb eredményt tudja elérni. Szüntessük meg az iskolák zsúfoltságát, emeljük a tanárok szellemi és társadalmi szinvonalát, tegyük lehetővé a sikeres pedagógiai vezetést, szereljük föl iskoláinkat a szükséges segédeszközökkel, szemléltető eszközökkel, könyvekkel. Szóval ne a reformálásán törjük untalan a fejünket, hanem a tökéletesítésén. Ez az a tér, ahol ez idő szerint legtöbbet használhatunk a középiskolának.

Ezzel természetesen nem azt akarom mondani, hogy a középiskolai oktatás rendszerén is ne javítsunk, ahol javítani tudunk. Részemről ez idő szerint csakis a reáliskola szervezetét tartom módosítandónak, nevezetesen a mostani latinnyelvi kurzusnak a tantervbe szervesen való beillesztését.

Nem hiszem, hogy a reáliskolai latin kurzust a mai alakjában bármely átalakítással is sokkal jobbá lehetne tenni, mint

aminő jelenleg. Ennek a kurzusnak az a nagy hibája, egyrészt hogy nem kötelező tárgy, tanár is, tanuló is csak amúgy félvállról tekinti; másrészt, hogy ha valamely tanuló komolyan nekifekszik a latin tanulmányoknak, vagy másokat kell miatta elhanyagolnia, vagy túlságosan megterheli vele magát. Pedig ha egyszer egy tanuló már rászánta magát, hogy ő a latint fogja tanulni, akkor körülbelül tisztában van vele, hogy nem megy a műegyetemre. Ez esetben bátran fel lehetne őt menteni más tárgyak tanulása alól. A latint tehát a reáliskolában relative kötelező tárggyá kellene tenni, mint ahogyan a gimnáziumban a görög van, s meg kellene adni a reáliskolának is a teljes jogosítást. Hogy mely tárgyakkal lehetne leghelyesebben kompenzálni a reáliskolában a latint, a franciával-e vagy másokkal, ez még alaposabb megfontolást kivánna.

A reáliskolai latinnyelvi kurzusnak a tantervbe való szerves beillesztésén kívül más szervezeti változtatást középiskoláinkon nemcsak ez idő szerint, hanem a legközelebbi jövőben sem tartok szükségesnek, sem helyesnek. Nem tartanám vívmánynak a Lukács György tervezetének megvalósítását sem. Ez a kompromisszumos tervezet a pályaválasztással járó szociális érdekeknek használna ugyan, de az intenziv tanítással járó kultúrális érdekeknek épen nem. E tervezetben a humaniorák is összébb zsugorodnának, a reáliák is. Nem hiszem, hogy ez közművelődésünknek hasznára volna. Nem sokfélét, de alaposan tudni: ezt kivánja a kultúrális érdek. Ezt pedig csak úgy fogjuk elérni, ha lehetőleg senkit sem kényszerítünk olyan tanulmányokra, amelyeket sem közműveltségünk közérdeke, sem az egyesek egyéni érdeke nem követel föltétlenül. Már pedig a latin nyelv általánosan kötelező tanítása ezt tenné.

Valóban, a szóban levő miniszteri tervezet punctum saliens-e a latin nyelv általánosan kötelező tanítása, beillesztése minden középiskolai tipus közös törzstanításába. Semmi sem mutatja jobban, mint ez a megoldás, hogy a szóban levő tervezet tulajdonképen nem akarja fenntartani a különböző iskola-tipusokat — bár közös törzstanításról beszél — hanem egységes középiskolai szervezetet javasol.

Meggyőződésem szerint ma már a latin nyelv sem nálunk, sem sehol a világon nem jogosult többé ama tanulmányok közt foglalni helyet, melyek minden fajta középiskolában közösen tanítandók. Az ó-klasszikai szellem ismerete ugyan bizonyára elengedhetetlen kelléke mai műveltségünknek is, és az is marad még igen sokáig, ép úgy, mint a modern művelődés ismerete az irodalom, az állami és társadalmi fejlődés, a természettudományok, a technikai vívmányok terén. A középiskolai oktatás a művelődésnek ezt az egész körét tartozik felölelni, de nem ugyanazon iskolában, ugyanazon tanulók számára, egyforma intezitással. A művelődés egységét meg kell őriznie az iskolának, enélkül egy-egy nemzet fiai sohasem fognák egymást igazán megérteni.

A művelődésnek ezt az egységét van hivatva fenntartani a közös törzstanítás, melynek minden fajta középiskolában nagyjában azonosnak kell lennie. Ez a törzstanítás azonban csak az ember vallási, irodalmi, társadalmi fejlődésének, meg a főbb természeti jelenségek- és törvényeknek ismertetésére szorítkozhatik, kizárólag anyanyelven, a nemzeti életből s a haza földjéből kiindulva, mint középpontból. Ennyi és sem több, sem kevesebb nem foglalhat helyet a közös törzstanításban. Az emberi művelődés egyes ágainak behatóbb kultusza, akár az ó-klasszikai műveltségé a görög és latin nyelv segítségével, akár valamelyik modern műveltségé valamely modern nyelv útján, akár a természettudományoké beható kisérletek, egyéni megfigyelés által: már az egyes iskola-tipusok speciális feladataihoz tartozik. Ezek a speciális feladatok sajátos jelleget adnak az egyes középiskolafajoknak; gazdagságukat, egyéni erejöket alkotják, úgy hogy még az egységes középiskolai szervezetben is meg kellene tartani; de nem szabad, nem lehet őket a közös törzstanításba beilleszteni a közművelődés érdekeinek veszélyeztetése nélkül.

A latin nyelv többé a kultúrában sem fogja azt a szerepet játszani, amelyet hajdan játszott, az iskolában sem. Valamint törvényhozásunk, közigazgatásunk, tudományunk nem térhet többé vissza a latin nyelvhez, úgy a középiskola sem változhatik vissza Sturm és a jezsuiták latin iskolájává, sőt még csak nem is közeledhetik felé. A fejlődés iránya a kultúrában is mindjobban eltávolódik a görög és latin nyelvtől, az iskola sem tehet másképp.

A latin nyelv belevonása minden fajta középiskola közös törzstanításába és ezzel a reáliskola megszüntetése épen napjainkban: valóságos retrográd lépés volna. Amikor Thun osztrák miniszter behozta Magyarországba a reáliskolát, akkor még csakugyan fölösleges munkát végzett. Nem volt sem virágzó magyar ipar és kereskedelem, sem erős és művelt polgári középosztály. Európa nagy államaiban kultúrális szükséglet volt a reáliskola megteremtése, mert ott a technikai és természettudományok fölvirágzása hatalmas ipar- és kereskedelemnek, s ezzel hatalmas polgári középosztálynak adott létet, mely többé nem érhette be sem a polgári iskolák szükkörű képzésével, sem a gimnázium klasszikus műveltségével. De nálunk mindezeknek nyoma is alig volt. S az idegen szellemi áramlatok hatása alatt mégis behoztuk és mind máig fenntartottuk, még pedig nagy áldozatokkal tartottuk fenn a reáliskolát. Fenntartottuk egy jobb jövő reményében, hogy majd csak eljön egyszer nálunk is az az idő, mikor a reáliskola hazánkban is igazi kultúrális szükséglet lesz; amikor virágzó iparunk és kereskedelmünk s magasabb, de modern szinezetű műveltségre áhítozó polgári középosztályunk lesz. És most, egészen váratlanul meg akarják szüntetni Magyarországon a reáliskolát. Most, amidőn a reáliskola oly szép haladást tett, annyira tökéletesedett. És midőn iparunk és kereskedelmünk is — bár még mindig szegényes — de mégis magasan fölötte

áll annak, ami a reáliskola behozatalakor volt. Most akarjuk eltörölni a reáliskolát, mikor műveltebb polgári középosztályunk nagynehezen immár alakulófélben van; mikor minden magyar szív a gazdasági önállóságért s vele az ipar, kereskedelem föllendüléséért hevül. Vajjon nem sejtik-e a reáliskola megsemmisítői, hogy ha a magyar nemzet reményei beteljesednek, rövid egy-két évtized múlva okvetlen újból meg kellene teremteniök a reáliskolát, talán a polgári iskolából?

Minden ok amellett szól, hogy várjunk még a gyökeres középiskolai reformmal. Nekünk egyelőre nincs szükségünk a középiskola reformjára, hanem csak a reáliskola reformjára. Illesszük be szervesen a latin nyelvet a reáliskola tantervébe, hogy aki a reáliskolából akar humánus irányú főiskolai tanulmányokat folytatni, azt könnyebben és sikeresebben megtehesse, mint most. S ezzel kapcsolatban adjuk meg a reáliskolának is a teljes jogosítást, hogy tanulói bármely főiskolai tanulmányt folytathassanak.

Jól tudom, hogy a reáliskola bifurkálása nem találkoznék a pedagógusok osztatlan helyeslésével. Nem is a legtökéletesebb megoldás volna ez. De hisz a középiskolai oktatás terén tökéletes szervezetről manapság nem is álmodhatunk. Ez a bifurkáció, véleményem szerint, kevésbbé volna rossz, főleg ha, ahol lehetséges, két-két reáliskola közt megoszlanék, mint a mai állapot a latin nyelvi kurzussal s a teljes jogosítás nélkül.

Ajánlom úgy a miniszteri tervezetre, mint a reáliskola reformjára vonatkozó igénytelen nézeteimet elfogulatlan, higgadt megszívlelésre.

(Budapest.) *Balogh Péter.*

A középiskolai igazgatókról.

Legújabban az iskolaügyre vonatkozó eszmékben általános forrongás észlelhető. A külföldön is, nálunk is behatóan foglalkoznak tanügyi reformkérdésekkel. Milyen iskola a legjobb? Mit tanítsunk és mit nem? Ilyen és hasonló kérdések körül hatalmas viták indulnak meg. A felmerült eszmék sokszor vád alakjában »döngetik a mai iskola kapuit.« Tényleg tapasztalható, hogy az iskolával a közvélemény nem mindenben ért egyet. Ennek bizonyítására hivatkozom a Társadalomtudományi Társulat vitáira, amelyekben tekintélyes emberek — de alapjában véve laikusok — a vádak egész tömegét zúdították a mai középiskolára. Hivatkozom az előkelőbb hirlapokra, amelyek hasonló vádaknak elég sűrün helyet engednek. Hivatkozom a tanárokra, akik közül a »rossz tanterv«, a »túlzsúfolt iskola«, stb. elég sűrün szólaltatja meg az elégedetleneket. Hivatkozom végül Posch Jenő javaslatára, amellyel legújabban a tanári körök elé áll, az igazgatói intézményt megreformálandó. Szóval az iskolával szemben, minden tekintetben, nagy az elégedetlenség.

Ép úgy, mint az összes megemlített kérdések, a Posch-féle javaslat is bizonyára megszólaltatja a tanárságot. Hiszen Posch szerint elfogadott

dolog, hogy »valamely gimnázium egészen olyan, amilyen az igazgatója«. Nézzük meg tehát, milyenek az igazgatók és gyönyörködjünk magunkban. Posch azt állítja, hogy »a magyar középiskolák fogyatkozásai sokkal nagyobb részben esnek az igazgatás módjának, vagyis az intézetek közvetlen vezetésének rovására, mint azt általán bevallani szokás«. Ezzel szemben, azt hiszem, ha középiskoláinkban van fogyatkozás, ennek oka semmikép sem írható a »közvetlen vezetés«, tehát az igazgatók rovására. A »középiskola fogyatkozása« alatt nyilván nem kell mást érteni, mint a tanításbeli eredménytelenséget. Ha ilyen értelemben beszélünk a középiskolák fogyatkozásáról, okát főleg a tanárképzésben, a tanítás anyagában és mindenekelőtt módszerbeli kezelésében kell keresnünk. Ha a tanár szaktárgyát magasabb szempontból áttekinteni képes, ha helyes módszerrel és szeretettel tanítja, ha a tanterv is helyesen állapítja meg a közlendő anyag mennyiségét és minőségét, nem tudom belátni, hogy az igazgató, ezen állásra való ránemtermettsége folytán, képes volna a tanári működést kedvezőtlenül befolyásolni.

Amit Posch protekció útján történő állásbetöltésről általában mond, azt illetékes köröknek nagyon is meg kellene szívlelni. Sajnos azonban, hogy az illetékes körök dobhártyáját nem minden hang rezegteti meg. Helyes nézet az is, hogy az igazgatói működéskörtől a gazdaságit és irnokit el kell választani. Ezt Románia középiskoláiban [1] már megtették. Ezen szétválasztás folytán az igazgatói állás előkelőségben és tekintélyben kétségkívül nyerne; az igazgató intézetének igazán szellemi vezetője lehetne.

Ha bármilyen pályára gondolunk is, látjuk, hogy az előléptetés a kitüntetettre nagyobb szerepkört ró; képességeit minden előléptetés alkalmával mind nagyobb és nagyobb, szebb és szebb működési körben érvényesítheti. Nálunk az előléptetés netovábbja az igazgatóság. Az igazgató működési köre pedig határozottan kicsinyesebb, éppenséggel nem szebb, mint a tanáré. Az előlépő minden más pályán nagyobb körben folytatja működését. E tekintetben nálunk az igazgatóvá történő kinevezés határozott visszaesést mutat; sőt a kinevezés, előbbi működésével egyszersmind szakítást is jelent. Igenis az igazgatói intézmény reformra szorul. De ez a reform ne abban nyerjen megoldást, hogy az igazgatói állásokat, mint végleges és állandó állásokat eltöröljék, hanem abból álljon, hogy ennek az állásnak olyan értelemben adjanak nagyobb erkölcsi súlyt és tekintélyt, mint ahogy arra föntebb céloztam. Adjanak az igazgatóknak nagyobb, méltóbb szerepkört, de ne olyan kicsinyes munkát, amely egy irnokéval nagyjában azonos. Erre az óhajtásra Posch, bizonyára csak idézné cikkéből a következő részeket: »Ma már jól tudjuk, hogy az igazgatók nem lehetnek egyaránt járatosak minden iskolai szaktárgyban, vagyis nem annyira, hogy azok tanítását alaposan megbírálhassák«. Továbbá: ». . . tessék az igazgatónak ideáljával szakítani, mert a tapasztalás főleg öregebb tanárokkal szemben nagyon meddőnek bizonyítja az igazgatónak még oly buzgó módszeres utasítgatásait, még oly gyakori hospitálását«. Igen igen, de azok az öregebb tanárok bizonyára nem voltak mindég öregek, és ügyes vezetés mellett jobb módszerrel talán hasznosabb munkát végezhettek volna. A hospitálás, ha a testületben igazi jó közszellem van, csakis üdvös hatású lehet. Az észrevételeket, ha

[1] Másutt is. *Szerk.*

ügyszeretet a forrásuk, mindenki szivesen veszi és hasznosítja. Ha ellenben a szükséges jó viszony nincs meg a testületben, a tanári eljárásra tett észrevétel több rosszat teremthet, mint jót.

Hogy megfelelő, széles látókörrel és nagy műveltséggel rendelkező igazgatókat kellő számban nem állíthatnának az intézetek élére, azt nem hiszem. Elvégre igaz, hogy »minden iskolai szaktárgyban senki sem lehet egyárant járatos«. Ezen a bajon azonban könnyen lehetne segíteni azáltal, hogy a szakfelügyelők főleg azon szakcsoport tanítására nézve szereznének tapasztalatokat, amelyben egy-egy intézet igazgatója kevésbbé járatos.

Amit Posch a tankáplárok és tanbasákról mond, annak nem tulajdonítok nagy jelentőséget. Elvégre ha egy tanárt az igazgató a pedellus előtt lekorhol, ez a minősíthetetlen durvaság egyszerű úton megtorolható.

Az »igazgatói öntudat termette csodabogarak« valóban megvannak. De mindezeket kicsinyes dolgoknak tartom arra nézve, hogy ott jöjjenek szóba, ahol az igazgatói intézmény megreformálásáról komolyan van szó. A hiúságot, mint emberi gyöngeséget, soha és semmivel sem fog sikerülni kipusztítani.

Csodálom, hogy cikkíró szóba nem hozta a tanárok titkos úton történő minősítését. Milyen minősítés lehet az, amelyet egy »tankáplár« állít ki egy »lekorholt« tanárról?! Az igazgatók ezen jogát föltétlenül el kellene törölni. Milyen alapon minősít valakit az igazgató, ha a mostani viszonyok mellett se ideje, se alkalma nincs arra, hogy a tanár tanítását igazán megfigyelje? De minősítést kell írnia, tehát ír valami felületességet. Az igazgató ne tegyen egyebet, mint pedagógiai fölényével támogassa a tanár munkáját. Ha az igazgató az intézetnek kizárólag szellemi vezetője, észrevételeit a jó ügy érdekében úgy is megmondja nyiltan, férfiasan, úri modor kiséretében. Ha igaza van, a tanár is belátja igazát. Ha nincs igaza, a tanár győzze meg igazgatóját tévedéséről. Az ilyen bizalmas és jóakaratú eszmecsere feleslegessé tesz minden minősítést.

Azt, hogy a testület válassza meg 3—5 évi időközre igazgatóját, »ezt a kormány a főigazgató ajánlatára esetleg csak megerősítse«, éppenséggel nem tartom elfogadhatónak. Azért nem, mert az ilyen választás egy-egy testületben pártokat teremtene, ami az összhangot és együttműködést okvetlenül megzavarná. Aztán milyen szemmel nézne a tanár öt éven át az olyan igazgatóra, akinek megválasztatását nem helyesli. Esetleg milyen szemmel nézné az igazgató azt a tanárt, akiről valahogyan megtudta, hogy nem rá szavazott. Mert hát a titkos szavazás is nem mindenkép titkos. A Posch-féle javaslatnak azt a megokolását sem tartom szerencsésnek, hogy »egy maga választotta fő iránti engedelmesség jobban illik a tanári testületekhez.« Több különböző helyen eltöltött tanárkodásom alatt soha sem hallottam arról, hogy a tanár igazgatójával szemben olyan helyzetbe került, hogy utóbbinak »engedelmeskedni« tartozott volna.

Mindezek alapján a Posch-féle javaslatot nem tartom elfogadhatónak. Azt azonban föltétlenül helyeslem és szükségesnek tartom, hogy az iskola érdekében az igazgatói működéstől a gazdaságit és irnokit el kell választani. Az igazgató iskolájának kizárólag szellemi vezetője legyen. Ilyen módon az igazgatói állás kétségkívül nyerne erkölcsi súlyban és tekintélyben.

(Budapest.) *Miklóssy István.*

Természettudomány és hazafiság.

A természettudomány önmagában nem nemzeti kincs. A természettudós a nemzeté; tudományának megnyilatkozása mindenkié. Megfordul azonban a kérdés; más barázdába vág az eke, ha a természettudomány tanításáról van szó. Mint minden tanításnak, úgy a természettudomány tanításának is nemzetinek kell lennie.

Miben nyilatkozik ez meg?

Semmiesetre sem egyoldalúságban, emennek vagy amannak a tudományos nézetnek a követésében, még kevésbbé más szubjektivitásban. A tanulónak mindig azt kell nyujtani könyvben és élőszóval egyaránt, ami általános szempontból a legigazabb; ami az ő szempontjából és az élet szempontjából a legszükségesebb. Ebben semmiféle alanyiság sem lehet irányadó.

A természettudományok tanításának nemzeti volta két dologban juthat kifejezésre, s a középiskolai könyveknek és tanításnak ezeket kifejezésre is kell juttatniok.

Az egyik ilyen momentum az, hogy *a természettudományok nemzeti történetének okvetlenül helyet kell foglalnia a középiskolában.* Ez az elv szerepel az egyetemen is. Metódusa azonban más e helyen, mint lennie kell a középiskolákban. Az egyetemen szerepelnek azok a tudományos eredmények, a tudomány bizonyos ágának előadásánál, amelyeket magyar tudósok vívtak ki. A középiskola azonban auktorok nélkül tanít. A középiskola az egyes tételeknél nem emleget neveket.

Véleményem szerint ezt az elvet úgy lehetne megoldani, hogy *az egyes természettudományi ágak tanításának kezdetén rövid összefoglalásban kerüljön elő annak a tudományágnak a hazai története.* Minthogy azonban az általános történelem épen nem vagy csak a legkisebb mértékben szerepelhet, ennek a történetnek *az egyes magyar tudósok élete* köré kell csoportosulnia. Ezzel más célt is szolgálunk. Példát és tanulságot mutatunk a tanuló ifjúságnak.

A magyar természettudósok között nem egy világhírű alak van, akinek küzködése, munkálkodása lángra gyújtja az ifjúság fogékony lelkét. Egy Kitaibel, egy Hazslinszky, egy Jurányi élettörténete kedves és vonzó olvasmány önmagában is.

Hogy mindmáig olyan kevés eredményt értünk el e téren, annak mindenesetre az az oka, hogy tudósaink életét ma is sűrű fátyol borítja sok esetben. Ámde akármilyen kis mértékben, mégis csak eleget kell tenni ennek a feladatnak. Sohasem volna szabad olyan esetnek előfordulnia, hogy, mikor egy ilyen nagyságnak a neve valahol előkerül, mástól kell megkérdezni: ki volt ez az ember? Hiszen a közönség legnagyobb része ma is átsiklik olyan neveken, amelyekben egy egész magyar tudósélet rejtezik.

Ennek eloszlatása, ennek a feladatnak a megoldása nemcsak az eredmény szempontjából szükséges, hanem a hazaszeretet, a nagy emberek megbecsülése, s a hazai nagyságok emlékezetben való tartása miatt — egyszerüen kötelesség.

Ámde, ha a középiskolába ezt a történeti áttekintést bevittük, még nem tettünk eleget kötelességünknek. Mert hiszen ott legfeljebb arra van idő és hely, hogy a jelentékenyebb mozzanatokra ráterelje a az ifjúság figyelmét. Teljes eredményt csak akkor érhetünk el, ha *ifjúsági könyvekben terjesztjük ezeket a történeteket, életrajzokat.* Ez pedig kivihető, s minthogy még a szükség és a kötelesség parancsolja is, ki is viendő. Éppen olyan korrajz s ebben éppen olyan életrajz írható akármelyik tudósról, mint akármelyik hősről, aki a hazáért halt. S vajjon aki a hazáért *élt*, nem éppen olyan méltó-e az író tollára, mint aki halt a hazáért? Ott is olyan küzdelmek, ott is olyan csaták folynak le, mint a kardok csengése közben. És ha e csaták tere a könyv is, eszközük az eszme is, nem éppen olyanok-e a hősei? Ki volt nagyobb? Mátyás, az igazságos? Mátyás, a hadvezér, Mátyás, a tudományok hirdetője és istápolója?

A másik momentuma a természettudományok s általában minden reális tudomány tanításának az, hogy *a tudományos eszmék megértésére szolgáló példák és demonstrációk a hazai kincsek közül valók legyenek.* Ez szükséges abból a szempontból is, hogy közelebb tudjunk férkőzni a tanulók lelkéhez. De szükséges másért is.

Azok az eszmék, amelyeket a természettudományok terjesztenek, megnyilatkoznak minden lépten-nyomon. A természettudományok jelszava ma: az élet; a természettudományok elseje ma a biológia. Ennek a szemléltetése a legközönségesebb dudván épp úgy lehetséges, mint a legritkább lényen. Amikor a tanuló elhagyja az iskolát, azt hiszi, hogy a természettudományok eszméit helyhez kötve lehet csak észlelni. Azt hiszi, hogy azok a mindennapi jelenségek, melyek őt körülveszik, nem olyan szépek, nem olyan eszméket lehelnek, mint a tropusi erdők búja tenyészete, vagy a jeges tundrák csenevész gyepszőnyege.

Ez nagy hiba, mert nem igaz. Nem igaz, mert nincsen olyan vegetációval borított helye a földnek, ahol a természettudományok alapelvei szemléltethetők ne lennének. Igen, ezeknek az eszméknek felismerésére kirivó példák szükségesek, mert a természettudomány nem mathematika: nem már ismert tételekből vezeti le új tételeit, hanem fel kell azokat fedeznie. Hiszen ezek az eszmék, tételek mindig előtte vannak! Neki csak olvasnia kell a természet nagy könyvében, olvasnia, s ami a fő, olvasni megtanulnia.

Ámde, ha egy ilyen eszme forgalomba kerül, rögtön ott találjuk minden bokorban, minden fűszálon. Mindazok az eszmék, melyeket a természettudományok hirdetnek, nemcsak hazánk határain belül, hanem kisebb vidékek keretében is szemléltethetők igen frappáns példákkal.

És nem elég az, ha csak néhány példát mutatunk be. Legalább is említeni, meg kell *minden példát*, amely a tanulót környezi. Ezt meg kell tenni a tanítás általános szempontjából is. Van a természetrajzi tankönyveknek u. i. egy rettenetes fejezete, amelytől tanár és tanuló egyaránt irtózik. Büszkén viseli ez a fejezet homlokán a szisztematika nevet. Valójában azonban egy csomó értelmetlenül álló

név. A szisztematika a mai felfogás szerint nem rubrikák sorozata, hanem a fejlődés hű képe. Erről szó sem lehet a középiskolákban.

Nos, ezeket a puszta neveket kell tartalommal ellátni. És vajjon van-e erre jobb alkalom, mint hogy összefüggésbe hozzuk őket a biológiával, ezen belül pedig a tanuló közelebbi érdekeivel és megfigyelésével. A természetben nincs átmeneti dudva vagy érdekes ritkaság, a természetben egyforma az értéke mindennek. Ezt meg kell értetni. Ezt ki kell fejezni.

Hogy milyen haszon hárul ebből tanárra és tanítványra, azt már régen hangoztatja mindenki. Hogy azonban mégis olyan kevés a követője, annak az a magyarázata, hogy önálló munkálkodást és felfogást követel. Ami persze nem mindenkinek ízlik. (A mimikrire pl. igen elterjedt és örökké emlegetett példa a Phyllium Scythe, holott épp olyan jól és mégis bármely bokron szemlélhető egy más állat mimikrije. Igen sok lepke u. i. mikor a zöld levélre száll, teljesen azt a képet nyujtja, mintha ott valamely hernyórágta levélrészlet lenne.)

Összegezve a tárgyat, arra jutunk, hogy a természettudományok tanításában a hazai viszonyokra és a *hazafiságra* igenis lehet — sőt *kell* is súlyt vetnünk. És én még hozzáteszem, hogy Magyarországon erre kétszeres ok is van.

Sokan talán abszurdumnak fogják tartani, ha azt mondom, hogy Magyarország annál kincsesebbnek, szebbnek tünik fel, mentől több külföldi vidéket lát az ember. Nem éppen csak a turisztikai szépségeket értem, hanem a tudományos szépségeket, érdekességeket. A természettudományok tanításánál egész Európában — mondhatnám első szerepet játszik Magyarország. Mert ha példákra kell hivatkozni, igen sok szép és frappáns, és épp oly sok, teljesen egyedül álló példával szolgálnak a bérces Kárpátok és a délibábos alföldi medence.

(Breslau.) *Rapaics Raymund.*

A fizika tanításának sikerességéről.

Emlékezetünkben van még *Bozóky Endre* tagtársunk tanulságos cikke, mely ugyanerről a tárgyról a Közlöny mult évfolyamában jelent meg (K. T. K. XXXVIII. 540.). Az abban foglaltaknak mintegy kiegészítéséül óhajtok e tárgyhoz hozzászólni, hogy reáutaljak még egy másik körülményre, amelynek tekintetbe vétele, nézetem szerint, szintén nagyban hozzájárulna a tanítás sikerességének fokozásához.

A fizikai tananyag *revideálására* és részben *redukálására* gondolok. Azt értve ezen, hogy nézzük meg, nincsenek-e a ma általában tanított anyag körében oly részek, melyeknek tanítása középiskoláinkban elmaradhatna, anélkül, hogy ezáltal tanításunk veszítene értékéből s viszont, nem kellene-e fölvenni egyes részleteket, melyek eddig onnan különböző okokból kimaradtak? A főszempont itt természetszerüleg éppen a redukálás lenne.

Az első kérdés, ami felmerül s amit tisztába kell hozni: *szükséges-e az ilyen revizió?* Erre nézve már vannak igenlő vélemények, de a kérdés megvitatásával nálunk, tudtommal, még nem foglalkoztak. Legyen szabad nekem erre vonatkozólag, tisztán a mi hazai viszonyaink szempontjából, néhány megjegyzést tennem.

A fizika óriási fejlődést mutat fel s az iskolának, bármennyire óvatosan teszi is, de mégis lépést kell tartania a fizikatudomány haladásával. Vannak pl. a fizikának felfedezései, amelyek a gyakorlati alkalmazás révén már teljesen közkeletű dolgok lettek: ilyenekről a középiskolai tanításnak sem szabad teljesen megfelejtkeznie. Ilyen réven azután a tananyag folyton szaporodik s ezzel szemben a heti óraszám tanterveinkben állandó marad.

Tantervünk reviziója nem régiben készült el. Nem lehet remélni, sőt általános szempontból tekintve, talán nem is lenne kívánatos, hogy hamarosan újabb változtatás történjék azon. Nekünk tehát előreláthatólag hosszú időn át heti nyolc órával kell megelégednünk s ebben elérnünk a tanterv által kitűzött célt: a természettan körébe tartozó tüneményeknek s ezek törvényeinek ismertetését.

A folyton szaporodó igényeket az ezzel szemben állandóan maradó óraszám mellett hogyan tudjuk kielégíteni? Az egyik mód a tanítás metódusának folytonos javítása; de ez nem elegendő. Már csak azért sem, mert e téren a metódus javítása éppen azon irányban történik, hogy a tanításban a kisérletezésnek minél nagyobb szerepet juttathassunk s ez időbeli megtakarításhoz nem vezet. Más feleletet nem tudnék adni, mint, hogy rövidítsük a tananyagot. Rövidítsük külső terjedelmét, hogy azután tanításunkat annál intenzivebbé tehessük.

Ha már most elfogadjuk, hogy ez a redukálás szükséges, akkor a másik kérdéssel — lehetséges-e ez — könnyebben végezhetünk. Ha szükséges, akkor meg is találhatjuk a módját, hogy lehetséges legyen. Elvileg nincs benne semmi lehetetlenség; mert mindenesetre vannak oly részletek ama általánosan elfogadott anyagban, melyeket a tanítás kára nélkül bátran elhagyhatunk.

A redukálás kivitele azonban természetszerüleg a legnagyobb gondosságot és óvatosságot igényelné. Tantervünk, illetőleg utasításaink nem kötik meg annyira a tanár kezét, hogy esetleg maga ne válogathasson a tananyag részletei közt; de éppen a most említett óvatosság s az ide szükséges pedagógiai tapasztaltság teszi szükségessé a dolog nyilvános pertraktálását. Hogy a tanításból az anyag mely részleteit küszöböljük ki, azt csak alapos és sokoldalú megfontolás után lehetne eldönteni; de ezt a megfontolást meg kell tenni. A kezdőlépést éppen a nagyobb tapasztalatokkal bíró tanároknak kellene megtenni.

Hogy az eszme kivihető legyen, arra nézve első sorban meg kellene állapítani az általános szempontokat, melyek vezessenek, azután ezek alapján lehetne megállapítani az elhagyandó s esetleg a még újonnan felveendő részleteket. Természetesen itt a célnak valamivel világosabban és konkrétebb alakban kellene kifejezve lenni, amint tantervünkben találjuk.

Mindez a mai hivatalos állapotnak semmi felforgatásával sem járna. Tantervünk, illetőleg utasításaink, mint említettem, a részletekre eléggé szabad kezet adnak úgyis a tanárnak, azután a kivitelhez nem kellene semmi hivatalos jóváhagyás, még pénz sem.

Ha pedig valamelyik jövő tanterv nagyobb teret adna a középiskolában a fizikának, akkor sem lenne hiábavaló ez az eszmecsere, s akkor sem válnék a tanítás kárára, hogy több, nélkülözhető részlettől megszabadult.

(Budapest) *Péch Aladár.*

A görögpótló irodalom tanítása.

Ez a tárgy még mindig mostoha gyermeke gimnáziumainknak, pedig 15 éves élete folyamán igazán nem szolgált rá: nem ártott senkinek, sőt sokaknak használt.

Gondoljuk meg csak, mennyivel könnyebb a helyzetük a görög nyelv tanárainak, mióta megszabadultak az alkalmatlanok tömegétől; a tanulók egy részének meg milyen jól esik, hogy fel van mentve az alól a szellemi torna alól, amelyet a görög nyelv roppant formai

gazdagsága azelőtt kötelezővé tett reá nézve! Már ez a körülmény is érdemessé tehette volna egy kis szeretetre.

De a hivatásos klasszikus-filológusok legnagyobbrészt a görög szellem megbántását látják és akarják mással is láttatni ebben a kettős irányú könnyítésben s olyan hatással hangoztatják lehető és lehetetlen érveiket a görögpótló irodalom tanításának diszkreditálására, hogy még azok a tanárok is, akik maguk talán soha nem tanultak görög nyelvet, csupa divatból mélységes megvetéssel szólnak erről a *pótkávé*-féle [1] tárgyról.

Ám, ha csak ennyiben maradna a dolog, azt mondhatnók rá, hogy »de gustibus etc.«. Csakhogy épen az a baj, hogy ez a felfogás nagy hatással van magára a tárgy tanítására is, ami már a törvénysértéssel határos.

Csak egyetlen iskolai év értesítőit kell végiglapoznunk, hogy megláthassuk, mily mostoha gyermekként bánnak el vele a legtöbb iskolában. A tanítására kárhoztatott tanár legtöbbször alkalmatlan terhet lát eme feladatának teljesítésében s így természetes, hogy, aki csak teheti, igyekszik a nyakáról lerázni. Igaz, hogy ennek jórészt maga a tanításterv az oka, mert ezt a természet szerint tisztán klasszikus-filológus kezébe való tárgyat a magyar irodalmi rész hozzácsapásával közprédájává tette *minden* filológusnak. A gyakorlat aztán tovább megy s boldogítja vele a történet, földrajz, természetrajz vagy mathematika tanárát, ha máskép nem lehet, óráik számát 18-ra kikerekíteni. S ez nem tréfa! Magam voltam tanuja, hogy egyik intézetben ezt a tárgyat egyes osztályokban éveken át a mathematika meg a természetrajz tanára, egy évben pedig a rajz tanár tanította.

Mi következik ebből? Nem kevesebb, mint hogy, akinek akár a görög, akár a magyar nem szaktárgya — hát még akinek egyik sem az? — úgy könnyít magán, ahogy tud. Megesik aztán, mint például a múlt iskolai évben, hogy egyik gimnázium tananyagkimutatása a VII. osztályos görögpótlóról így szól: »Demosthenes hat beszédének bő tartalma. Thukydides történetének szerkezete és bő tartalma. A régi görög irodalom története«. A magyar irodalmi olvasmányokban azonban dúskálkodtak a tanulók.

Úgy látszik, hogy az igazgatókat, a rendtartási szabályok és tanítástervek megtartásának eme szigorú őreit is magával ragadta itt-ott a görögpótló-ellenes áramlat. Legalább erre lehet következtetni abból, hogy a legújabb tanításterv teljes végrehajtásának negyedik évében még mindig van a görögpótló irodalomnak olyan területe, ahol a rendelkezések figyelmen kívül maradnak. A múlt iskolai év értesítői szerint tíz olyan intézet van (Országos Nőképző leánygimnáziuma Budapest, Fiume, Kolozsvár unitárius, Nagyszombat, Naszód, Nyitra, Pápa evangelikus református, Rákospalota, Rozsnyó római katholikus, Trencsén), ahol Demosthenesszel egyáltalán nem foglalkoztak, huszonegy másban pedig olyan könyvek

[1] *Csáky-cikóriának* hívják a tanulók.

alapján, amelyek engedélyezve nincsenek, holott 1903. óta két engedélyezett iskolai könyv is van forgalomban ily címen: Demosthenes válogatott beszédei.

Igaz, hogy minden újítás bizonyos átmeneti nehézségekkel szokott járni, azért valami nagy kázust ez idő szerint nem akarok csinálni abból, ha itt-ott egy pár esztendővel elmaradnak — nem a világtól, csak a tanításterv és az engedélyezett tankönyvek jegyzékének elolvasásától. Annyival könnyebben megtehetem ezt, mivel a többi osztályok íróinak és költőinek olvastatásánál ilyen feltünő mellőzést nem tapasztaltam s így remélhetni, hogy idővel majd csak felderül mindenütt Demosthenesnek is a hajnala, feltéve, hogy addig valami tanügyi katasztrófa a görög nyelvvel együtt a görögpótlót is a multak feltámaszthatatlan emlékei közé nem sorozza. *ef.*

A számtan tanításának tárgyi körei.

1. A középiskola alsó osztályaiban az oktatás anyagát *konkrét tények* ismertetése köré kell csoportosítanunk, úgy, amint a tanmenet első fokozata megköveteli. A feldolgozandó ismeretek összeállításában arra kell törekednünk, hogy a nemzeti művelődés értékes elemeit képezzék és hogy általuk a különböző tárgyak anyagában bizonyos tárgyi egység létesüljön.

A számtan tanításának elszigeteltségét is akkép szüntethetjük meg, hogy az oktatás középpontjába az említett követelményeket kielégítő, összefüggő tárgyi ismeretek *(tárgyi körök)* feldolgozását helyezzük. Az ilyen módon felépülő tanítással első sorban azt érjük el, hogy a tanuló már az alsó fokon megbecsüli a számtannak alapvető művelődési értékét, mivel ismeretköre a számtanórák alatt is a nemzeti munkásság fontos elemeivel bővül. A tárgyi körök rendszeres bevezetésével továbbá az oktatás azon alapkövetelését is érvényre juttatjuk, hogy általa a sokoldalú érdeklődés felkeltését szolgáljuk.

A konkrét ismeretekből kiinduló tanítás fontosságát azonban nemcsak általános pedagógiai elvekkel igazolhatjuk; a számok megismerésének és a velük való foglalkozásnak természetes követelményei is szükségszerüen reáutalnak a tárgyi körök jelentőségére. A számokra és a számolás műveleteire ugyanis nem elméleti érdekek, hanem gyakorlati szükségletek vezetnek. Ha tehát az alsó fokon nem a gyakorlati élet tényeiből, hanem bizonyos elméleti színezetű szabályokból indulunk ki, úgy a tanítás nem a természetes úton halad, hanem megfordított, sőt káros gondolatmenet alapján épül fel. Nem hangsúlyozhatjuk eléggé, hogy a számok jelentőségét nem burkolt algebrai formalizmusok megértésével, hanem a számok gyakorlati értékének átérzésével ismerhetjük fel igazában.

Az említett szempontokat követve, az alsófokú számtan célját a következőképen határozhatjuk meg: A számtani tanítás feladata a számolás műveleteinek tudatos megismerése és begyakorlása olyan körökben, melyek a többi tárgy ismeretköreivel kapcsolatosak s ezeket a művelődés fontos elemeivel gyarapítják, mélyítik és élénkítik.

2. A tárgyi körök kitűzésénél a következő szempontokat kell érvényesíteni:

a) A tárgyi ismeretek necsak összefüggés nélküli példatárt szolgáltassanak, hanem ezekből induljon ki a tanítás, ezeknek *egységes* köre vezessen reá a számolás műveleteinek és bővítéseiknek szükségére. Tankönyveink részben félreértették a régebbi Utasítások idevonatkozó fejtegetését. A tárgyi köröknek az oktatás egész anyagára kell kiterjedniök; ne a formális anyag alkalmazását mutassák be, hanem konkrét tények egységes sorozata vezessen reá szükségszerüen azokra az egyszerű műveleti szabályokra, melyek tan-

könyveink gerincét képezik. A szabály maga-magától alakuljon ki, ne előzze meg a gyakorlati szükség megértését, mely voltaképeni jelentőségét biztosítja. Hogy példát idézzünk, úgy már e helyen is reáutalunk arra, hogy az I. osztály anyagának javarészét egy egységes nagy statisztikai vizsgálathoz fűzhetjük.

b) A tárgyi körök feleljenek meg a tanulók értelmi fokának, vagyis illeszkedjenek bele azon ismereti körökbe, melyek egyéb rokontárgyak anyagát alkotják. Ezen követeléssel például a számtani tanítást a haza földjére vonatkozó statisztikai adatok feldolgozása útján a földrajzi tanítással szoros kapcsolatba, sőt párhuzamba vonhatjuk. Ilyen módon mindkét tárgyat rendkívüli módon élénkíthetjük, aminek különösen az I. osztályra nézve van jelentősége. Igen jól elképzelhető volna, hogy az I. osztályban e két tárgyat ugyanazon tanár tanítsa, hogy ekkép teljes párhuzamban haladjon a számtan és a földrajz tanítása. Az I. és II. osztályú számtani tanítás tárgyi körei továbbá a természetrajzi ismeretek bővülését is eredményezhetik.

c) A tárgyi kör egysége mellett változatos és bő tartalmú legyen. E követelésnek igen jól megfelelnek azon körök, melyeket a haza földjére vonatkozó statisztikai és földrajzi viszonyokkal (I. osztály), a gazdasági élet főbb tényezőivel (II. osztály) és az állam háztartását illető ismeretekkel (III. osztály) szerkeszthetünk. A körök bő tartalma továbbá szükségessé teszi, hogy a közölt adatokat lehetőleg összes vonatkozásaikban dolgoztassuk fel, ami által a tények még értékesebbekké válnak.

d) A tárgyi körökben fejlődés legyen. A fejlődést a számolási műveletek fokozatos egyszerűsítése biztosíthatja. A II. osztály tárgyi körei pl. ne legyenek egészen újak, hanem az I. osztályban feldolgozott ismeretek bővítését (százalék-számítás) és a műveletek végzésében elérendő ügyességet (rövidített és korlátolt pontosságú számítások) eredményezzék. E fejlődés továbbá az egyes tárgyi körökön belül is szem előtt tartandó.

3. Reátérünk néhány fontosabb kör részletezésére.[1] Különösen az I. osztály anyagával foglalkozunk, hogy bemutassuk, mikép érvényesítettük a fenti elveket a tanévben a III. kerületi állami főgimnázium I. osztályában.

Az I. osztályban az első félévi tanítás középpontjában Budapest és Magyarország statisztikájának és földrajzi viszonyainak ismertetése állott. A kiindulást az iskolai élet statisztikája képezte, hogy először kisebb számokon mutassuk be a statisztikai számítások jelentőségét és eljárásait. Az iskolával való foglalkozás azért is fontos, mert a vele kapcsolatos felvételeket a tanulók maguk végezhetik, ami által a számok keletkezését és gyakorlati értékét megbecsülni tanulják. Különös gond fordítandó a táblázatok módszeres elkészítésére és feldolgozására. A nagyobb számokkal végezendő összeadásokra és kivonásokra Budapest lakosságára és Magyarország népességére vonatkozó számos nagyobb, változatos és tanulságos összehasonlításokra felette alkalmas feladat jelölhető ki. Így pl. Budapest lakossága feldolgozható kerületek, kültelki és beltelki megoszlás, felekezeti vagy nemzetiségi alcsoportok szerint. Magyarország népessége pedig földrajzi részek vagy közigazgatási és törvényhatósági szervezetek szerint. A készítendő táblázatokon nemcsak sok fontos tárgyi ismeret világosítható fel a »mindent számba vevő statisztika« bírálata alapján, hanem egy-egy táblázaton annyiféle számítás végezhető, hogy azon állandó panasz, mely szerint ilyen módon nem számoltatunk eléggé, teljesen jogosulatlannak bizonyul. A Budapest lakosságára vonatkozó, kerületek és ezeken belül kültelek és beltelek szerint haladó táblázat 20 adatával, igen kevés írással, pl. 22 összeadás, 13 kivonás és 3—3 keresztpróba végezhető; e különféle számítások szükségére és gyakorlati hasznára majdnem mindenkor a tanulók maguk jutnak rá, úgyhogy az egyes feladatokat is ők tűzik ki. A kivonásnál igen értékes feladatok szerkeszthetők a különféle viszonyoknak szaporodására, illetve fogyására vonatkozólag, leginkább már az összeadásra vezető feladatokkal kapcsolatban (pl. a lakosság szaporodása, az

[1] E tárgyra vonatkozólag l. *Kármán-Waldapfel:* »Adalékok« megfelelő fejezetét (126—129. o.), továbbá *Beke* Manó dolgozatát a *Kármán*-emlékkönyvben.

utcák, a házak (emeletek és lakhatóság szerint), a községek számában beállt változások az 1890. és 1900-as statisztikai adatok alapján). A szorzásnál a fenti feladatokat illető földrajzi ismeretek érvényesülnek, különösen a tizedes törtek bevezetésénél és értelmezésénél (utcák, utak, hidak, területek felmérése és ezen adatoknak különféle mértékrendszerekben történő átszámítása). Az osztásnál a lakosságnak házak (Budapest), községek (Magyarország) szerinti megoszlása, továbbá a főváros kerületeinek (kültelek és beltelek különtartásával, majd egyesítésével) és az ország részeinek népsűrüsége vizsgálható. Kiemeljük, hogy e feladatok révén az egész számok és a tizedes törtek osztására vonatkozó összes műveleti szabályok mintegy maguktól, minden elméleti átmenet és bevezetés nélkül adódtak, sőt még a korrektura fontos fogalmát is igen egyszerű alakban megmagyarázhattuk és lépten-nyomon alkalmazhattuk. Nem részletezzük, hogy az osztási föladatoknál alig kellett újabb adatokat közölnünk, a már megismert táblázatok nyujtották az anyagot; előbb kisebb, majd nagyobb, de sohasem érthetetlen nagy számokra vezető viszonyok szabták meg az egymásután rendjét. Az időszámításra vezető feladatokat a naptár történeti és csillagászati ismertetéséhez fűztük; hónapról-hónapra megállapítva a nappal és éjjel hosszabbodását, illetőleg fogyását, evvel kapcsolatban az év négy szakát és tartamát. A csillagászati nappal, hónap, évszak és év tartamának összeadással vagy kivonással való kiszámítása, majd a kivonások próbája teljesen kimerítik az időszámítás összes eseteit. A törtekkel való műveletek és az oszthatóság problemáinak tárgyalása szintén gyakorlati kérdések kapcsán fejthető ki, részint az időszámításból kiindulva, részint pedig a különféle régebbi, fontosabb mértékrendszerek ismertetése alapján.

A II. osztályban, mint már említettük, az I. osztályban megismert adatok a fokozatosan rövidített és korlátolt pontossággal végzett műveletek begyakorlására rendkívül bő anyagot szolgáltatnak. Az arányok, a hármas szabály és végül a százalékszámítás tanítása pedig a gazdasági életből vett nagyobb tárgyi kör alapján történhetik. Az őstermelés összes mozzanatainak, az őstermelő, a kereskedő vagy az iparos számításainak áttekintése érdekes anyagot nyujt, mely útján az ügyes számolásban és a kereskedelmi számításokban való jártasság nagy mértékben fejleszthető. Az egyenes arányosságra a földi munkák beosztása, a föld kihasználása és az aratás eredményének a befektetésekhez való viszonya, a fordított arányosságra a munkások száma és munkaidő konkrét esetekben történő tárgyalása számos nagyobb feladatra vezet. A hármas szabály alkalmazását a földbirtokosnak a részekben dolgozó aratókkal való elszámolásához fűzhetjük. A százalék számításának begyakorlásánál végül az ország legfontosabb gazdasági érdekeit és gazdasági statisztikáját vehetjük alapul.

Míg a II. osztály anyagának főrészét nagyobb gazdaságok számításai képezik, addig a III. osztályban az állam háztartásának pénzügyi ismertetésével rendszeres közgazdasági tárgyi kört dolgozhatunk fel. Az állam szervezésére, az államnak polgáraihoz való viszonyára (adórendszer), végül az állam pénzügyleteinek lebonyolítására vonatkozó számítások nem egyes összefüggés nélküli példákon, hanem egységes gyakorlati alapon tárgyalandók, felhasználva a tanulóknak ide tartozó történeti ismereteit. A kamatszámítás eseteit a postatakarékpénztár szervezetének és eljárásainak rendszeres áttekintésével fejthetjük ki.

4. A tárgyi körökre alapított tanításnak mai nap még egyedüli nehézsége, hogy tankönyveink részben elavult és rendszertelen példáikkal e munkában alig segíthetnek. A tárgyi ismereteket ugyan lehetőleg a többi tárgygyal kapcsolatban kell megbeszélnünk; különös feldolgozásuk nem szükséges annyira, mint inkább a legújabb statisztikai adatoknak közlése. De amíg megfelelő tankönyvek nem is állanak rendelkezésünkre, a fővárosi és az országos statisztikai hivatal kiadványai és évkönyvei a tanításhoz szükséges összes adatokat feltárják előttünk.

Dr. Goldziher Károly.

A belépő-vizsgálat.

Hegedüs Árpád úr a »Közlöny« 22-ik számában megszívlelendő dolgokat ír a belépő vizsgálat hasznos, sőt szükséges voltáról. Mi, kisvárosi tanárok, akik növendékeinknek 80%-át falusi iskolákból kapjuk, még jobban érezzük, mennyire szükséges volna a jelentkezőket egy kissé kimustrálni s csak a kellő alapismeretekkel rendelkezőket a gimnáziumba bocsátani. Én tehát a cikkíróval a kérdésre nézve mindenben egyetértek. Csak egy kifejezése ellen teszek óvást: »Vegyük át ezt is (t. i. a belépő-vizsgálatot) a *külföldtől!*« Nincs arra szükség, hogy ezt a külföldtől vegyük át, nem ismeretlen intézmény ez mi előttünk se. Az 1883. évi XXX. tc. meghozatala előtt a ref. középiskolákban [1] mindenütt életben volt *a felvételi vizsgálat.* A jelentkező növendéket az osztálytanár (az akkor divatozó osztályrendszer mellett ő tanította a főbb tárgyakat) az igazgató előtt előbb röviden megvizsgálta, hogy rendelkezik-e a kellő általános ismeretekkel; olvastatott vele, iratott a táblára, kikérdezte a nyelvtanból s a 4 számtani alapműveletből; ha a mértéket megütötte, fölvétetett a gimnázium I. osztályába, ha nem, a progimnáziumi osztályban kellett egy évet eltöltenie, vagy esetleg otthon tanult tovább. Sajnos, a törvény rendelkezése miatt e jó szokást abba kellett hagynunk; azóta is mindig sürgetjük, követeljük, de hiába. Nem kell tehát ennek átvétele végett a *külföldhöz* folyamodnunk, csak egy régi jó gyakorlatunkat kell felújítanunk.

(Sárospatak.) *Dr. Rácz Lajos.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Budapesti kör.

A budapesti tanári kör f. é. március hó 13-án *Rombauer* Emil főigazgató elnöklete alatt felolvasó-ülést tartott. A felolvasást *Balogh* Péter tartotta a középiskolai reformról. (A felolvasást lásd a Közlöny 25. és 26. számában.)

A felolvasáshoz elsőnek *Kemény* Ferenc szólott hozzá, mint aki a kérdéssel már maga is sokat foglalkozott. Felolvasó nézeteit magáévá teszi, de megjegyzi, hogy a felolvasó az egységes középiskolának csak egy régibb alakját vette fel. Legelőnyösebbnek tartaná a furkációt közös alsó tagozat mellett, még ha ezáltal a középiskolai évek száma esetleg emelkednék is. Ez az emelkedés még csak nyereség lenne, mert kitolná a pályaválasztásnak kritikus időpontját. Merész dolognak tartja, hogy az összes középiskolákat egyszerre változtassák meg, éppen azért ajánlja, hogy a tervvel egyes középiskolákban tegyenek kisérletet, a tanulók haladásának kockáztatása nélkül. Hogy a latin nyelv tanítása reáliskoláinkban siralmas állapotban van, belátja, de azért mégis túlmerész dolognak tartaná ma, a neme-

[1] Másutt is. *Szerk.*

sebb értelemben vett demokrácia korában egy olyan holt nyelvet ráerőszakolni a tanulókra, amelyről már a művelt nyugat is lemondott. Egyébiránt a jelen viszonyokra nézve a legjobb megoldás a befelé való intenziv munkálkodás.

Máthé György, noha előbb más nézeten volt, a felolvasás következtében szintén veszedelmesnek tartaná a reáliskola eltörlését, mert félő, hogy esetleg rövid időn belül újra vissza kellene térni a reáliskolához, melyet még jóformán nem is próbáltunk ki eléggé, hiszen mindössze 30—40 éve, hogy van reáliskolánk. Nézete szerint, különösen a vidéki növendékek és szülők szempontjából, meg kellene adni az egységes jogosítást és az V. osztálytól kezdve kötelezőleg be kellene vezetni a latin nyelvet a reáliskolába, úgy, mint ahogy a gimnáziumban kötelező a görög nyelv. Ajánlja, hogy viszont a gimnázium kapja a reáliskola tantárgyai közül a részletesebb kémiát.

Lévay Ede feleslegesnek tartja, hogy a reáliskolába vigyenek be olyan tantárgyat, amelyik tulajdonképpen a gimnáziumban sem válik be. Ajánlja, hogy adják meg a reáliskolának a latinból való érettségiztetés jogát, mert, nézete szerint, ez egyik főoka a reáliskolai latin nyelvi tanítás sikertelenségének.

Müller József, aki három vagy négy középiskolára vonatkozó reformot is megélt, szintén nem tartja szükségesnek a reformot, de viszont nem is kívánja kötelező tárgynak a reáliskolába a latin nyelvet, mert nincs olyan tantárgy, amelyet a latin nyelv kedvéért törölni lehetne. Egyébiránt Baloghgal is, Lévayval is egyetért.

Ravasz Árpád Lévay javaslatát kívánatosnak tartja, de fontosnak tartja a reform megbeszélését, mint olyant, amire szükség van. Nézete szerint a demokratikus törekvéseknek helyt kell adni, különösen ha tekintetbe vesszük a gimnáziumi latinnyelvi tanítás eredménytelenségét.

Ezek után felolvasó megköszöni a hozzászólók szives érdeklődését, és reflektál az egyes hozzászólásokra; újból hangsulyozza felolvasásában megvitatott nézeteit.

Rombauer Emil a reform-tervezetet nem tartja egyébnek, mint a reáliskola eltörlésének és a régi gimnázium helyreállításának. Vannak a javaslatban olyan dolgok is, amiknek a keresztülvitele jóformán lehetetlen. Kik tanítanák a közel-jövőben az olasz és angol nyelvet? Tévedésnek kell lenni az 5. és 6. pontban is, mert mit tanítanának heti 16 órában kémiából vagy ábrázoló geometriából? Mindazonáltal a terv szerzőjének becsületére válik, mert hiszen egy alaposan átdolgozott kész tervezet. Egyetért az előadó és a kör nézetével, amennyiben ő sem tartja időszerünek a reform keresztülvitelét, ellenben helyesli a próbaiskola eszméjét, de sajnos, ez nem valósítható meg, mert ilyen iskolát a törvény nem ismer. Ami a reálikolai latinnyelvi tanítást illeti, arra nézve megjegyzi, hogy vannak, ha nem is Budapesten, reáliskolák, ahol szép eredménnyel tanítják a latin nyelvet. Nem tartja helyesnek azt a szokást, hogy egyformán itélik meg azokat, akik reáliskolai latin tanfolyamot végeztek és azokat, akik nem végeztek, mert hiszen ez utóbbiaktól nem követelnek

osztályvizsgát. Lévay indítványát, amellyel már régen foglalkoztak, helyesnek tartja, sőt jónak vélné, hogy mindenki, ki négy elemi osztály után, még nyolc középiskolát végzett, az egyetemre, mint rendes hallgató beiratkozhassék.

Mindezen hozzászólások után a kör egyhangú véleménye az, hogy az egységes jogosítású középiskolának a Lukács-féle reform alapján való megvalósítása nem kívánatos. A reáliskolai egységes jogosításra nézve nem volt egyhangú a vélemény, csupán kívánság nyilvánult meg az egységes jogosításra nézve.

Végül *Rombauer* Emil elnök, midőn felolvasónak, ki egy pár évi pihenés után a Körbe ismét visszatért, és a hozzászólóknak köszönetet mond, az ülést bezárja.

Fröhlich Károly
e. i. jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

A Nyelvészeti füzeteknek megjelent három új száma: 29. *Böszörményi Géza*, A jánosfalvi nyelvjárás (43 lap); 30. Geleji Katona István magyar gramatikatská-ja (32 lap), [Az eredetihez híven, csak jegyzetekkel ellátta,] újra kiadta *Simonyi Zsigmond;* 31. A tárgyeset Arany Jánosnál, írta *Teleky István* (50 lap). Kiadja az Athenaeum, ára egyenkint 1 korona.

Die Trunksucht und ihre Bekämpfung durch die Schule von *Heinrich Merth.* Bürgerschullehrer zu Paderleim. Wien und Leipzig, Pichlers Wittwe und Sohn. 275 lap. Ára 3 korona.

A »Középiskolai Tanár-Egyesület« választmánya »Mennyiben van ok az alkoholizmus elleni küzdelemre az iskolában« című tételt tűzte ki megvitatás céljából, alkalomszerünek tartom tehát egy, e kérdéssel foglalkozó derék művecske ismertetését. Az alkoholizmus elleni küzdelem nálunk csak legújabb keletű, míg Angolország, Németország és Ausztria már igen régen az alkoholizmus terjedésének meggátlását számos idevonatkozó rendelettel igyekszik elérni. Nálunk csak Wlassics miniszterségе alatt adtak ki ily irányú rendeleteket.

Szóban lévő könyvünk két részből áll. Az elsőben az alkoholnak fiziológiai, pathológiai és szociális hatását mutatja ki szerzőnk, megjegyezvén, hogy alapjában téves azon általánosságban elterjedt vélemény, mely szerint mérsékelt alkohol kedvező befolyással volna az idegműködésre. Kétségtelenül áll, hogy mérsékelt mennyiségű alkohol eleinte fokozza az idegműködést, miáltal az ember emelkedettebb és vígabb hangulatba jő; képzelő tehetsége és önérzete nagyobb lesz a rendesnél s egyáltalán beszélésre és cselekvésre is a szokottnál hajlandóbbá válik.

De a fiziológusok újabb kutatásai szerint mindezen jelenségek csak rövid tartamuak, mert igen hamar beáll a reakció, mit számtalan kisérlet is bizonyít.

Erre nézve szerzőnk a következő tapasztalati tényeket sorolja fel. Az írás, olvasás és számolás műveletei valamivel gyorsabban eszközölhetők a rendesnél 35 gramm alkoholnak a szervezetbe való bevitele után, azonban 15—20 perccel később tetemes hanyatlás mutatható ki. Így *Kräpelin* kisérletei szerint 35 gramm alkohol élvezete után egy negyed órával már öt percenként 69 usque 115 tétellel kevesebbet voltak képesek összeadni az illetők, kikkel a kisérletet eszközölte.

Kis adag alkohol különösen a mozgás gyorsaságát befolyásolja előnyösen, de ez is csak rövid ideig tartó, hogy aztán annál nagyobb reakció-

nak adjon helyet. Így összehasonlították négy betüszedő munkájának gyorsaságát normális állapotban és 35 gramm alkohol hatása alatt. Az első negyed órában kissé gyorsabb tempóban folyt a munka, a következő háromnegyed órában pedig 15%-al csökkent a munka gyorsasága a rendesnél, mely még akkor is tetemes, ha a beálló fáradság rovására 5%-ot leírunk. Különben is általánosan ismert tény, hogy a betüszedők a legtöbb hibát hétfőn ejtik. E jelenségekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a központi idegrendszer bizonyos gócaiban — centrumaiban — rendellenességek állanak be. Ezen rendellenességek tényleg bizonyos dúcsejt-csoportoknak bénulásából származnak, amelyet az alkohol idéz elő. Természetes, hogy a bénulás tartama függ a szesznek mennyiségétől, mellyel egyenesen arányos.

Szerzőnk már most sorra veszi az alkohol fiziológiai hatását az idegrendszerre, az emésztési szervekre, a májra, a véredényekre, a szívre, a lélegzési szervekre, a bőrre, az anyagcserére és arra oktat bennünket, hogy a szeszes italok sem táplálékot, sem erőt, sem meleget nem nyujtanak, és erre nézve számos történeti tényre hivatkozik. Így például:

XII. Károly svéd királynak egy oroszországi hadjárata alkalmával Gaditsch mellett, 4000 embere fagyott meg, mert a katonák a hideg ellen bőséges pálinkaivással próbálkoztak védekezni. Ugyancsak I. Napoleon nagy hadseregének jórésze így ment tönkre, midőn a felgyujtott Moszkvától visszavonulását megkezdette és jóval több vitéz harcost pusztított el a pálinka, mint amennyi a Berezina vizében végezte életét. Sarkutazók, így egyebek között Nansen is, egyöntetüen odanyilatkoznak, hogy kétségen kívül meggyőződtek arról, hogy expediciók embereï sokkal jobban elbirták viselni a nagy hideget, ha szalonnával, vajjal és egyéb zsirokkal táplálkoztak bőségesen, mint azok, kik pálinkával kivánkoztak védekezni a hideg ellen.

De az újabb korból is számos adat van arra, hogy a katonák magatartására az alkohol csak rombolólag hat. Ismeretes az orosz-török háború statisztikájából, hogy a szesszel nem élő török katonák jobban tudtak ellentállni a háború viszontagságainak, mint a whiskit és kvászt ivó oroszok. A búr háborúban is a rumot és grogot ivó angolok részéről majdnem annyi katona áldozatul esett az alkoholnak, mint amennyi búr golyók által pusztult el.

Továbbá kimutatja szerzőnk amaz elfajulást, melyet az alkoholizmus előidéz, valamint ama károkat is, melyeket a közjólétben okoz. Mindemez állításait érdekes és tanulságos táblázatokkal kiséri.

Sokkal érdekesebb a könyv második része, mely az iszákosság ellen való védekezéssel foglalkozik.

E tekintetben első sorban a család feladatáról szól: kiváló szerepe van a háziasszonynak, kinek kötelessége tisztaság, egészséges ételek, a férjnek gondjaiban való részvétel, munkásság és takarékosság által a férjnek oly otthont nyujtani, hogy ez másra, mint egészséges italra ne is gondoljon. Ráutal szerzőnk a társadalomnak e téren való feladatára is, melynek főleg mértékletességi egyesületek felállításában, a népművelés fokozásában kell nyilvánulnia. Hogy e téren a községeknek és államnak nagyfontosságú teendői vannak, az magától értetődik, hisz az állam az italadónak oly magas fokra való emelésénél az iszákosság csökkentését [1] tartotta szem előtt; de e téren az államnak még sok a teendője, így: főkép a korcsmák számának apasztása, annak kimondása, hogy a korcsmai adósságok törvényileg behajthatatlanok stb. De legtöbbet az iskola és a tanító tehet, akinek feladatával legbővebben foglalkozik szerzőnk. Legtöbbet tanulunk abból a fejezetből, melyben Merth amaz anyagot mutatja be, melyhez minden tantárgy tárgyalásánál az alkoholkérdés fűzhető.

Merthnek eme lelkiismeretesen megszerkesztett könyvét főleg a tanítók forgathatják nagy haszonnal, és senki sem, aki az alkoholizmus kérdésével foglalkozik, nem fogja nélkülözhetni, mert a kérdés alapos és szakszerű fejtegetése mellett teljes irodalmát is adja.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

[1] Vajjon ezt? *Szerk.*

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1906. január 20-tól március 26-ig tagdíjat fizettek:

1896/7-re: Horvát Rezső.

1897/8-ra: Bröder Gyula, Sebők Samu, Somogyi Géza.

1898/9-re: Bröder Gyula (2 K), Dömötör János, Grész Ernő (II.), Lenkei Henrik (I.), Sebők Samu (2 K), Somogyi Géza.

1899/900-ra: Barajevácz Szvetozár (I.), Csonka Ferenc, Hirn Lajos (II), Rákóczy Géza, Somogyi Géza (I.), dr. Vass Miklós.

1900/1-re: Bartos Fülöp, Csonka Ferenc, Handmann Adolf, Havas Tivadar, dr. Héjjas Imre, Hirn Lajos (6 K), Kőrösi Henrik, dr. Kőrössy György, Krebsz Ernő, dr. Layer Antal (6 K), Patek Béla (II.), Rákóczy Géza, Röszler Béla, dr. Schwicker Brunó (5 K), dr. Simsay Lajos, Toncs Gusztáv (7 K), Vajda Ignác.

1901/2-re: Dr. Atzél Károly, dr. Csengeri János (még 2 K), Csonka Ferenc, dr. Dékáni Kálmán (még 6 K), dr. Fechtel János, Hajkó László, Handmann Adolf, Havas Tivadar, dr. Héjjas Imre, Etédi Jakab Géza (II.), dr. Janovics Jenő, Kemenszky Kálmán, Kőrösi Henrik, Kovalóczy Rezső, Krebsz Ernő, dr. Layer Antal (2 K), Mandola Aladár, (még 2 K), Patek Béla (6 K), Röszler Béla (2 K), Simonyi Béla, Stock Károly (még 7 K), Székely Salamon, Toncs Gusztáv (1 K), Turcsányi Dezső, Zanbauer Ágost.

1902/3-ra: Dr. Atzél Károly, dr. Csengeri János (I.), dr. Dékáni Kálmán, dr. Fechtel János, Hajkó László, Handmann Adolf, Havas Tivadar (I.), dr. Héjjas Imre, Etédi Jakab Géza, dr. Janovics Jenő, Kemenszky Kálmán (2 K), Krebsz Ernő, Latkóczy Mihály, Mandola Aladár (2 K), Simonyi Béla (2 K), dr. Steiner József, Stock Károly Zanbauer Ágost.

1903/4-re: Bihari Ferenc (még 1 K), dr. Fechtel János, Hajkó László (I.), Hőgyészi Amand, Etédi Jakab Géza (I.), dr. Janovics Jenő, Kempf József, Klauber F. (még 2 K), Kondor József, Kubicsek Albert (7 K), dr. Márffy Oszkár, Stock Károly, Zanbauer Ágost, dr. Zolnai Gyula.

1904/5-re: Albert József (még 4·25 K), Balogh Péter (Bpest), Bihari Ferenc (5 K), Bohner Jákó (még 2 K), Csajági Béla, Czóbel Gyula, Dékány Lajos (II.), Ecsedi Jenő (I.), dr. Fechtel János, Klatt Román, dr. Jankovics I. Mihály (II.), dr. Janovics Jenő, Kalmár Jenő (még 2 K), Klauber Fr. (I.), Kohányi Gyula (II.), Krausz Vilmos, Kubicsek Albert, Makoviczky Gy. (II.), Román József (2 K) Somogyi József, Stock Károly (1 K), Szabó Péter, Szántó Soma (még 3 K), dr. Szentkláray Jenő (I.), Szilágyi Aladár, dr. Vértesy Dezső (II.), Volenszky Gyula, Völkel József.

1905/6-ra: Abonyi Károly, Albert József (3·75), Albrecht János, Alpár Ignác, Bajay Amand, dr. Balogh Margit, Balogh Péter (Budapest), dr. Bartal Kornél, Beck Károly, dr. Békefi Remig, Belányi Tivadar, dr. Berkeszi István (I.), Bittera Károly, Borsodi Miklós, dr. Bozóky Endre, Bozzay Zoltán, Chovancsák Dániel, Csomár István, Csifó Salamon, Czöndör Ilona (I.), Dach János, Dalotti Ödön, Danilovics János, Dassievics Gyula, Dékány Lajos (I.), Demeter István, dr. Erdélyi Károly, dr. Erdélyi László, Fábry János, Falvay Antal, dr. Fechtel János, Fejér Lajos, Fekete Ipoly, Fekete István (II.), Feldmann Gyula, lovag G. Fehrentheil Henrik, Fiók Károly, Fröhlich Károly, dr. Gál Kelemen, Gaspár János, dr. Genersich Antal, Göbl Alajos, Győrik Márton, Halmai József, Hegedüs István (VIII. ker.), Herzfeld Miksa, Hirschmann Nándor, Hlatky József, Högyészi Amand, Holch Ottó, Holló Károly, Horváth József, dr. Jahn Károly, Jánosy Gerő, dr. Janovics Jenő, dr. Jeszenszky István, dr. Juba Adolf, Katona Mihály, Kárpáthy Gusztáv (2 K), Kende Ferenc, dr. Keresztély Olga (I.), Kiss Sándor, Klatt Román, Klug Gyula, Kolbai Arnold, Kubicsek Albert (1 K), Kutrucz Rezső, Laukó Albert, dr. Lóky Béla, dr. Losonczi Lajos, Markusovszky Sámuel, Márton Jenő, Medveczky Lajos, Membrez Cecil (I.), Miklósy Ferenc, Molnár Etelka, Mórocz Emilián, Mórocz Kálmán, dr. Nagy Károly, Németh Károly (még 6 K), Novák Sándor, Nyusztay Antal, Paal Gyula, dr. Cs. Papp József, Péch Aladár,

Pfeifer János (Pozsony), Pirchala Imre, Polikeit Károly, dr. Pruzsinszky János, Putnoky Miklós, Pusibrk Vazul, dr. Rencz János, Rodt Lajos, Röser János, Rózsa Vitál, Schill Salamon, Schmidt Alajos, Schrödel József, Schürger, Ferenc, Stern Ábrahám (I.), dr. Stirling Sándor, Szabó Ferenc, Szabó Péter, Szántó Soma (1 K.) dr. Szekeres Kálmán, dr. Szemák István, Szép Rezső, Szkunzevics Kornél, Szücs Lajos, Timár Pál, Ujházy László (I.), Vass Árpád, Vermes Lajos, Versényi Gábor, Versényi György (2 K), Volenszky Gyula, Völkel József, Vörös Balduin, Vozáry Gyula, dr. Wagner Lajos, Winter József, Zala Miksa, Zorkóczy Samu.

1906/7-re: Fekete István (I.), Németh Károly (2 K), dr. Rosenberger Mór, Valkovszky Mihály.

Előfizettek:

1905/6-ra: békesi ev. ref. főgimn., budap. III. ker. főgimn., VII. ker. (Damjanich-u.) főgimn., budap. ev. ref. főgimn., Döbrössy Alajos, debreceni főreáliskola, egri áll. főreáliskola, érsekujvári főgimn., esztergomi főgimn., Fehér Ipoly, fehértemplomi főgimn., hajdunánási ev. ref. főgimn. (II.), halasi főgimn., kaposvári főgimn., kecskeméti ev. ref. főgimn., kisujszállási ev. ref. főgimn., lévai főgimn., marosvásárhelyi ev. ref. főgimn., marosvásárhelyi r. kath. főgimn., mezőtúri ev. ref. főgimn., nagykárolyi főgimn., pécsi főgimn. (még 6 K), szakolczai főgimn., szarvasi főgimn., szegedi áll. főgimn., szegedi áll. főreálisk., szegedi kegyesr. főgimn., székelyudvarhelyi r. k. főgimn., szilágysomlyói r. k. gimn., szombathelyi felsőkeresk. isk., ungvári főgimn., váczi főgimn., zentai főgimn., zilahi Wesselényi-kollégium, zombori főgimn.

1906/7-re: budapesti II. ker. főreálisk., hajdunánási ev. ref. főgimn. (I.), kézdivásárhelyi r. k. főgimn., kismartoni áll. polg. iskola, nyitrai főgimn., pécsi főgimn. (2 K), sárospataki főgimn.

Budapest, 1906. március 26.

(I.) = I. félév. *Müller József,*

(II.) = II. félév. egyesületi pénztáros, (II. ker., Áldás-u. 4.).

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjjal hátralékban levő t. tagokat kérem, sziveskedjenek a küldött postatakarékpénztári befizetési lappal a tagdíjat legkésőbb május elejéig befizetni. Azon t. tagoktól, kiktől május 4-ig a tagdíj nem jut kezemhez,* ***május 5-én postamegbizás útján fogom bekérni.*** *Ha a t. tagok közül valaki a postamegbizást nem kivánja, kérem, sziveskedjék erről engem értesíteni.*

Müller József, *egyesületi pénztáros.*

Kérelem a körök pénztárosaihoz. *Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, sziveskedjenek a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni.*

Müller József, *egyesületi pénztáros.*

(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II., Áldás-u. 4.)

Tartalom: *Krónika:* Véglegesítés. Kitüntetés. Pályázat. Toldy Ferenc. *V. B.*-től. Beküldték. *Vidéki*-től. Szülők egyesülete. *kf.*-től. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A középiskola reformja. (Vége.) *Balogh* Pétertől. — A középiskolai igazgatókról. *Miklóssy* Istvántól. — Természettudomány és hazafiság. *Rapaics* Raymundtól. — A fizika tanításának sikerességéről. *Péch* Aladártól. — A görögpótló irodalom tanítása. *ef.*-től. — A számtan tanításának tárgyi körei. Dr. *Goldziher* Károlytól. — A belépő-vizsgálat. Dr. *Rácz* Lajostól. — *Egyesületi Élet:* Köri tudósítás. (Budapesti kör.) — *Könyvek és Lapok:* Nyelvészeti füzetek. — Heinrich Merth: Die Trunksucht und ihre Bekämpfung durch die Schule. *Téri* Józseftől. — Tagdíjfizetések és előfizetések jegyzéke. *Müller* Józseftől.

Május elején megjelenik!

Középiskolai Műszótár

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület megbízásából

Szarvas Gábor, Volf György, id. Ábrányi Kornél, Bánóczi József, Beke Manó, Bexheft Ármin, Borbás Vince, Csapodi István, Csízik Gyula, Fialowski Lajos, Fölser István, Fröhlich Izidor, Goll János, Halász Ignác, Hankó Vilmos, Hollós Károly, Istvánffy Gyula, Kont Gyula, Krécsy Béla, Kreybig Lajos, Madsar Imre, Mágócsi-Dietz Sándor, Marczali Henrik, Márki Sándor, Maurer János, Négyesy László, Paszlavszky József, Pecz Vilmos, Petricskó Jenő, Petz Gedeon, Schack Béla, Schafarzik Ferenc, Schilberszky Károly, Schmidt Sándor, Scholtz Ágost, Simonyi Jenő, Szilasi Móric, Szinnyei József, Szontagh Tamás, Sztankovics Ödön, Szterényi Hugó, Theisz Gyula, Vida Sándor, Zsingor Mihály

közreműködésével szerkesztette

SIMONYI ZSIGMOND.

Hogy a középiskolai tanítás nyelvét jobb útra terelje s a nyelvújításnak leghibásabb alkotásait, amennyire lehet kiküszöbölje, továbbá hogy a sok szerzőnél sokféleképp használt műnyelvet egyöntetűbbé tegye: az Országos Középiskolai Tanáregyesület már 1879-ben elhatározta a Középiskolai Műszótár megalkotását. Minthogy nagyszámú szakember közreműködésére volt szükség, a szótár csak most készülhetett el. A szótár magyar-latin-német főrészből és latin-német-magyar mutatóból áll, mintegy **harminc ivre terjed** s a következő szakok műszavait foglalja magában: magyar, latin, görög, német és francia nyelvtan, irodalomtörténet, stilisztika, retorika, poétika, történet, filozófia (lélektan, logika, ethika, esztétika), földrajz, fizika, kémia, állattan, növénytan, ásványtan, mennyiségtan (számtan, geometria, ábrázoló geometria), szabadkézi rajz, egészségtan, torna, ének.

A Középiskolai Műszótárnak ára előfizetés vagy előleges megrendelés útján 6 korona. Előfizetést vagy megrendelést az egyesület csak f. é. május 1-ig fogad el, azontúl a szótár csak bolti áron, 8 koronáért lesz kapható.

Az előfizetést vagy megrendelést vagy közvetetlen vagy könyvárus által az Országos Középiskolai Tanáregyesület pénztárosához, Müller József igazgató úrhoz, kell címezni (Budapest, V. ker., Markó-utca, Reáliskola).

A tiszta jövedelem a Tanáregyesület segélyalapjáé lesz.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

XXXIX. évfolyam. 27. szám. 1906. április 8.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztik
Dr. SZÉKELY ISTVÁN és Dr. MORVAY GYŐZŐ
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreál-iskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Amiről nem szóltak az egységes jogosítású középiskolai szakértekezleten.[1]

Lukács miniszter megvált tárcájától, tehát nem lesz módja életbeléptetni azt az új középiskolát, melynek szaktanácskozmányát olyan buzgósággal vezette január utolsó napjaiban.

E tanácskozmány tárgyául szolgáló javaslatot alapjában tartom hibásnak; mégis, mert tudományos meggyőződés érlelte meg, nem tudnám ellenezni, hogy azt az irányt ki ne próbálják, hogy a kérdést a Fináczy által kijelölt úton tovább ne érleljék, tanulmányozzák, úgy pl., mint *König* tanácsolja (Jkv. 167. l.). Két-három városban, ahol többféle középiskola van, be lehetne úgy rendezkedni, hogy a középiskolák megosztoznának a vagylagosan kötelező tárgyakon: mindegyik tanítana kettőt-kettőt.[2] Brassó, Debrecen alkalmas volna ilyen kisérletre. Másrészről, hogy *Fináczy* és *Pauer* a tervezet értelmében tehessenek megfigyeléseket, szintén vagy két helyen, talán szemzetiségi gócokon, mint Temesvár, Fiume, egy-egy középiskolát kellene berendezni mind a hat vagylagos tárggyal. Lássák, mire mennek 8—10 év alatt. Megfigyeléseikről adjanak számot időnként s bocsássák tanulmányaikat a szakkörök bírálata alá. A gyakorló tanárok intézményéről sem ártana ilyen tájékoztatás; hiszen tíz középiskolában szervezték s több helyről hangoztatták a megfigyelések, tanulmányok közzétételének szükséges voltát. Vajjon erről az óhajtásról már mindenki elfelejtkezett.[3]

Alapjában mondottam elhibázottnak *Fináczy* javaslatát. Megmondom, miért. Azt mondja előadói beszédében (Jkv. 31. l.), hogy az 1890. évi XXX. t. cikken akarja lábát megvetni, mert ez állapít meg »egyetemesen kötelező tárgyakon kívül viszonylag kötelező tárgyakat«. Elég szerencsétlenül, mint a 15 évi tapasztalat igazolta. Ez a kétféle irány megbontotta az iskola tanulmányi egységét, de ártott a fegyelemnek is. Veszedelmes tehát ezekre a hibákra alapítani a közvéleménytől sürgetett új fajta középiskolát.

[1] E cikknek sem eszmemenetével, sem végső következtetésével nem értünk egyet; azonban kiadtuk, tekintettel a tárgy nagy fontosságára, mely a kérdés minden oldalról való megvilágítását szükségessé teszi. *Szerk.*

[2] Igy képzelik ezt Heinrich, Dóczi.

[3] Nem volna még korai dolog erről beszámolni? *Szerk.*

Jó volt ellenben az 1890. évi XXX. t.-c. abban a tekintetben, hogy akiknek nem volt tehetsége a görög nyelvre, mégis megismerhették a görög irodalmat magyar fordításokban; irodalmi tájékozottságuk akkora volt, hogy a görög nyelvet tanulók érdekéből, akik mégis a tehetségesebb tanulók, irigyeltük a pótlósakat. Erről győződtek meg az iskolalátogatók; ezt igazolták a vizsgálatok; ezt érezték a tanulók, tanárok, szülők mindenütt, kivétel nélkül. Még se akarjuk a tanulságot nyiltan bevallani.

De a görög filológiának se ártott a görögpótló tanfolyam, nemcsak abban a tekintetben, mint a szakértekezleten hangoztatták, hogy a tanulók nagyobb része, éppen a tehetségesebbek, azért görögöt tanultak — hiszen több pályát nyit a görög, mint a görögpótló s így az arány természetes, — de többet fejlődött a görög filológia magyar nyelven az alatt a 15 év alatt, mióta a görögpótló intézményt szerveztük, mint a megelőző időben majdnem háromszor tizenöt év alatt (1850—1890-ig), éppen a görögpótlósok szükségletei miatt.

Ezt a nyilvánvaló hasznot se illik elhallgatni nem tudom miféle elfogultságból vagy vaskalaposságból.

Igen szépen fejtegeti *Fináczy* záróbeszédében (Jkv. 175. l.) a nyelv jelentőségét, hogy az »történelmi fejlődés produktuma«. Ha tőlem, mint szakembertől azt kérdeznék, mit választok inkább, az idegen nyelvet, vagy az idegen irodalmat, természetesen a nyelvet választanám, mert ennek birtokában és segítségével megérthetem az irodalmat s megállapíthatom fejlődését, szóval megszerkeszthetem az irodalom történetét, míg az irodalomból, különösen ha csak fordításból ismerhetném meg, még csak fogalmat sem alkothatok a nyelvről.

Ha azonban gyermeknek a fejlődéséről van szó, nem ereszthetjük arra az útra, melyen a felnőttek járnak, mert nem bírja meg. Arra valók vagyunk mi felnőttek, hogy a magunk tapasztalatain s elődeinkén okulva, segítsük a gyermeket, hogy minél előbb járhasson a maga lábán.

Én elhiszem Finánczynak, hogy a délnémet gimnázium primájában olyan eredményt tapasztalt a latinból, hogy örülne, ha nálunk tanári vizsgálaton láthatna ilyet. Elhiszem pedig és természetesnek találom nemcsak azért, mert Németországban heti 72 órán át tanítják a latint, mint Alexander közbeszólás alakjában állította (Jkv. 176. l); elhiszem továbbá ezt a mienkhez viszonyítva kiváló eredményt nemcsak a német, de a francia, olasz, angol középiskolákról is. Mindegyikben jobb eredményt érhetnek el, mint mi magyarok, nem csupán a nagyobb óraszám miatt, de mert rokonnyelvet tanítanak; a germán [1] úgy, mint a román nyelvek a latinból származtak, barbár elemek fölvételével. Olyan előny, amit semmivel nem ellensúlyozhatunk.

De hát nálunk is, a külföldön is azért tanítják-e a latint, hogy általa képessé tegyük az ifjút a római irodalom és élet megértésére?

Fináczy szerint 30—40 tanár ér el a latinból igen tisztességes eredményt; van pedig 125 gimnáziumunk s ezekben legalább 300, ha nem több latin tanárunk; ezeknek tehát legfeljebb $^1/_{10}$-ed része tanítja a latint tisztességes eredménnyel, $^9/_{10}$-ed tehát, így kell lenni, nem nagyon nagy sikerrel. Már pedig a $^9/_{10}$-ed a rendes, normális ember, az $^1/_{10}$-ed lehet kiváló egyéniség, kitünő tehetséggel, akiknek munkája meghaladja az emberi átlagot; a többitől eszerint lehetetlenséget kívánunk. Hát a tanulók szempontjából hogy állunk? Mennyiben ismerik meg a latin irodalmat s a római életet? A III—VIII. osztályig négy költőt olvasnak, Phaedrus, Ovidius, Vergilius, Horatius; Phaedrus és Horatius, egy féléven, Vergilius és Ovidius két féléven át szerepel. Fölveszem, hogy az alsó (III—IV. osztályban) 500 sort olvasnak egy féléven, a felsőben kétannyit, 1000-t; tehát Phaedrusból 500 sort; Ovidiusból 1000-t; Vergiliusból 2000-t; Horatiusból 1000-t, összesen 4500, kerekszámban 5000 sort, mondjuk 150 oldalra valót, 6 év alatt; annyit tehát, amennyit magyarul 10 óra alatt elolvashatok magamban, vagy ha egész osztállyal haladok, 20 órában. Ugyanez idő alatt (III—VIII. oszt.) a próza-

[1] A germán csak rokona a latinnak, de nem származéka. *Szerk.*

írókból (Nepos, Caesar, Livius, Sallustius, Cicero, Tacitus) a legjobb esetben kétannyit, mondjuk 300 oldalra valót, amit magamban 40 óra alatt, egész osztállyal 80 óra alatt olvashatok el.

Ez az a betekintés a római életbe? S ha a tanuló kikerült a középiskolából, talán folytatja a római irodalom és élet tanulmányozását? Eszébe sincs, hogy tovább forgassa szótárát, nyelvtanát. Ha mégis érdekli a római élet és irodalom felnőtt korában, előveszi a jó fordításokat s rövidebb idő alatt tisztább képet alkot, mint egész középiskolai pályája alatt. De ha jogász, orvos, természetrajz, vegytan, történelem, irodalom tanára vagy épen nyelvész lesz? nem segíti a latin tudománya?

Nagyon keveset. A római jogot Justinianus kodifikálta a VI. században Kr. sz. után, mikor a latin nyelv már telítve volt barbár elemekkel; a Verbőczy törvénykönyvét még kevésbbé érti, aki csak a középiskola klasszikusaival foglalkozott. A különböző tudományok műnyelve a középkorban, ha nem az új korban készült, mesterségesen. Hogy értse ezeket a középiskolát végzett ifjú, mikor szakemberek is alig boldogulnak egy latin szövegű oklevéllel, mert az egy Bartal szótárán kívül (A magyarországi latinság szótára) semmiféle segédeszköz nem áll rendelkezésükre.

Így vagyunk a gimnáziumi latin tanításunkkal.

A reáliskolákról nem is szólok, mert ezt kritikán alulinak jellemezte a szaktanácskozmány minden tagja felszólalásában. Nem sokat változtat ez eredményen az sem, ha a mai 13 órát fölemeljük 18-ra, s rendes tanszéket állítunk számára; nem illik bele a latin a reáliskola szervezetébe. S ha mégis bele illesztjük Fináczyval, talán az ábrázoló geometria helyére, mint Rombauer akarná, beáll a jogi pályán a túltermelés, amire helyesen mutatott rá Maywald a szakértekezleten (Jkv. 157. l.) s talán ez a legkomolyabb ellenvetés valamennyi közt, amit Fináczy javaslata ellen felhoztak. Ha most is szőrszálhasogató, közjogi viták miatt meddő életet élünk, mennyivel sivárabb, terméketlenebb lesz gazdasági életünk, ha a jogászok száma megkétszereződik? Most csak a tanári pálya van annyira ellepve, hogy a budapesti és kolozsvári egyetem bölcsészeti hallgatóival (majdnem 2000) két év alatt újjá lehetne teremteni az egész középiskolai tanárszemélyzetet (valami 3700 ember). S még az orvosok is középiskolai tanárok akarnak lenni fizetés, lakáspénz, korpótlék, nyugdíj tekintetében hasonlóan ellátva, mint a tanárok (Jkv. 191. l.). S mindezt heti 2, legföllebb 4 óráért. De már akkor inkább kövessük osztrák kartársainkat és siessünk megszerezni az egészségtantanári képesítést.

S míg a bölcsészethallgatók száma évek óta ijesztőleg szaporodik; míg a jogászokét Fináczy majdnem megkétszerezné, a szabad foglalkozású műegyetemi és orvosnövendékek száma évről-évre apad; a kettő együtt se üti meg csak a budapesti egyetem bölcsészethallgatóinak számát is. Miért? Mert ezeken a pályákon nehéz boldogulni, nem adnak kenyeret. Szegények vagyunk, mint Rombauer mondja, szegény az országunk, nincsenek vállalataink, gyáraink, nincsen önálló gazdasági életünk. Itt a baj, a politikában; itt kellene előkészíteni a középiskola átalakításához a talajt! De én nem politizálok, csak elmélkedem tovább a Fináczy javaslatán.

Minden felszólaló elkerülhetetlennek tartja a polgári iskola reformját, hogy a középiskola megszabaduljon az oda nem való elemektől! Furcsa is, hogy a polgári iskolában csak félannyi átlag a tanuló (160), mint a középiskolákban (310) s a növendékek száma (48.000) abszolute is kevesebb a 300 polgári iskolán, mint a 200 középiskolán (61.000). A középiskola zsúfolt s a polgári iskola néptelen. Miért néptelen? A minősítési törvény miatt, mondta egyhangulag a szakértekezlet.

Javulna talán a helyzet Fináczy tervezete szerint? Célt érnének a reáliskolák, nem volna köztük s a gimnázium között különbség; képeznék ők is a sok jogászt; érett növendékeik 60%-ja nem volna sehogy sem előkészítve a műegyetemre; megvolnának a zsúfolt osztályok a középiskolában országszerte s ellepné az egyetemeket a sok dilettáns, akinek alkalma van annyiféle nyelven tekinteni bele különböző irodalmakba, hogy ha a világ végéig élne, sem rághatná magát rajtuk keresztül.

Nekem ezek után az a szerény meggyőződésem, hogy amennyiben a reáliskolát közelebb szükséges hozni a gimnáziumhoz, hogy együtt tegyék ki a teljes középiskolát s amennyiben az 1890. évi XXX. t.-c. biztos alapjára akarunk helyezkedni, ennek ne a hibáját, a vagylagosságot tartsuk fenn, hanem előnyét, a görög irodalom magyar nyelvű ismertetését, vagyis tegyük át a görögpótló irodalmat mai szervezetében mindenestől a gimnáziumból a reáliskolába; s ha ez még nem elég, csináljunk a mai reáliskola számára külön latinpótló irodalmat a görögpótló mintájára; illesszük bele e két tantárgyat szervesen a reáliskola tantervébe a vegytan és ábrázoló geometria helyére s aztán adjuk meg a jogosítást az így átalakított reáliskola végzett növendékeinek mindama pályákra, melyekre a gimnázium képesít. Ilyennek szeretném én látniInáczy törvényjavaslatának 10. §-át az 1883. évi XXX. és az 1890. évi XXX. t.-c. módosításáról.

A 3. §-ban fölsorolt vagylagosan kötelező tárgyak, illetve nyelvek helyett pedig valamely, hozzánk közelebb álló nyelvet mellék- vagy fakultativ tárgynak, amilyen pl. a magyarországi latinság nyelve s valamely, irodalmáért is értékes turáni nyelvet, pl. a finn vagy a török.

Ami pedig a további teendőket illeti, évenként 100—200 ezer koronát kellene áldozni a törvényhozásnak az ókori klasszikusok rendszeres lefordíttatására vagy tíz évig. Ha kezünk közt lesz valamennyi, akkor fontolóra vehetjük, tanítsuk-e tovább és kinek, mi célból az ókori nyelveket.

Ha az így forgalomba hozott ókori irodalmak kincsét heverni hagyja tíz év mulva is a mai gimnázium, majd utánuk nyúl a polgári vagy más korszerű iskola s a nemzet hálás lesz iránta a közművelődésnek tett szolgálatáért.

(Pápa.) *Sarudy György.*

Egy német város szünidei gyermektelepeinek tanulságai.

A nürnbergi szegény beteges iskolásgyermekek szünidei telepei már 25 év óta fejtik ki áldásos működésüket. Erről a 25 évről beszámoló kis füzet került kezünkbe, melyből egyes adatokat felsorolunk, hogy lássuk, mire képes a lelkesedés, és hová kell nekünk is törekednünk, eljutnunk; bár a mi hasonló igyekezetünket sem lehet kicsinyelnünk, és csak elismeréssel kell adóznunk a buzgó úttörőknek.[1]

1880. novemberében Nürnbergben a közegészségügyet ápoló egyesületben dr. Merkel kerületi orvos felolvasást tartott ily címen: Szünidei telepek vagyontalan beteges gyermekek számára. Kifejtette a nagy város levegőjének és a fővárosi életnek romboló hatását az egyénre és főleg a gyermekekre, kik közül a legtöbben az iskolába lépéssel lassanként halványak és roskatagok lesznek és rugékonyságukból veszítenek. A jobbmódúak azzal igyekeznek a bajon segíteni, hogy gyermekeiket a nagy szünidőben falura küldik; de mit tegyenek a kevésbbé vagyonosak?

Hivatkozott a felolvasó Frankfurt, Drezda, Hamburg, Karlsruhe, München stb. példájára és felhívást intézett Nürnberg áldozatkész lakóihoz, kik idejökkel és anyagi erőikkel hasonló cél érdekében áldozatot hozni hajlandók, hogy a szegény gyermekeket is hasonló jótéteményhez juttatni igyekezzenek. A felhivás nem hiába hangzott el, és annyi pénz gyűlt össze, hogy már a következő 1881. évben létesülhetett egy telep 14 leánnyal és 4 telep 46 fiúval.

Az alapító terve tehát sikerült és a telepek még most is az alapító által kigondolt rendelkezések szerint működnek. A 25 év alatt 19 telep létesült Nürnberg gyermekei számára, mely idő alatt 2527 fiú 2347 leány, összesen tehát 4874 gyermek részesült a szünidei üdülőtelepek jótéteményében. 1892-ig a falusi telepek mellett még városi telepek is működtek, azokban 420 fiú és 540 leány, összesen 960 gyermekkel, — de az egészségügyi tapasztalatok arra voltak irányadók, hogy a városi telepekkel felhagyjanak, de annál nagyobb figyelemmel fordulnak a sósfürdők felé, mert az azokra

[1] L. a Közlöny f. évi márc. 18-iki 24. számát.

szorult gyermekek száma évről-évre nagyobbnak bizonyult. 1888—1905 terjedő 18 év alatt három ilyen fürdőben (Reichenhall, Kissingen, Jagstfeld) 668 gyermeket helyeztek el és a gyógyulási eredmények fényesek voltak.

Összegezve az elhelyezett gyermekek számát a 25 év alatt, a falusi telepeken 4874, a városi telepeken 960 és a sósfürdőkön 668, mindössze tehát 6502 gyermek nyert elhelyezést, üdülést, gyógyulást; méltán konstatálhatja tehát a jelentés, hogy »a mi szünidei telepvállalkozásunk bizonyára városunk legjelentékenyebb jótékonysági intézményei között foglal helyet«, de sajnálattal említi fel, hogy e 25 év alatt százakra ment azoknak a gyermekeknek száma, kik felvételére esdekeltek, de kérésüket nem teljesíthették.

A következőkben a jelentés az egyesület 1905. évi működéséről számol be, mely élénk bepillantást nyujt az ügymenetbe is. Már a tavasz beálltával megkezdődtek az előkészületek. Az igazgatóságok és tanítók közbejöttével történt a jelentkezés; az iskolaorvosok igénybevételével kiválasztattak az osztályokban mindenkor a legszegényebb és a leginkább rászorult gyermekek, és pedig 279, a házi orvosok ajánlására pedig még 72 gyermek nyert felvételt a telepekre, mindössze 353 gyermek (185 fiú és 168 leány), 27-tel több, mint az előző évben. A gyermekek végleges kiválasztása és felszerelésük megvizsgálása néhány nappal elindulásuk után történt, július 15-én. Összesen 12 telep volt és pedig 7 a fiúk, 5 pedig a leányok számára (előző évben 11.) A visszatérés augusztus 5. történt.

A gyermekek gyorsan megszoktak és a háromhetes üdülés — kisebb megbetegedéseket leszámítva — kedvező lefolyású volt s a gyermekek egészségének jelentékeny javulását eredményezte. A honvágy kevésbbé gyötörte a gyermekeket, mint az előző években. Odahatottak, hogy a szülők látogatásait korlátozzák, mert ez egyes esetekben a vezetőkre nem kevéssé volt kellemetlen és alkalmatlan. A renitens elemek többször szintén bajt okoztak, miért is a jövőben azokat, kik már az iskolában bajt okoztak, nem veszik fel a telepekre. Az egészségi állapotok jók voltak, az ellátás bőséges és teljesen kielégítő. A gyermekek testsúlyának növekedése a fiúknál legnagyobb volt $6^{3}/_{5}$ font és legkisebb $^{2}/_{5}$ font; a leányoknál $7^{4}/_{5}$ font volt a legnagyobb, $^{1}/_{5}$ font pedig a legcsekélyebb, (2 leány testsúlya nem változott). A szülők állásához képest 259 munkás, 26 kézműves, 11 kereskedő, 1 hivatalnok, 56 szolga. 73 gyermek árva volt. Vallásra nézve volt: 255 protestáns, 195 katholikus, 1 izraelita és 2 felekezeten kívüli (Freireligiöse). Átlag 4 testvérük volt a gyermekeknek, tehát átlag 5 gyermek esik azon családokra, melyek a telepekre küldték gyermeküket. (Volt 3 gyermeknek 9—9 testvére is.)

Nagy volt azon gyermekek száma, kik sósfürdőt igényeltek; a három fentebb említett sósfürdőn 72 gyermeket helyeztek el és különösen a skrofulózis, általános gyengeség, rachitis és a táplálkozási betegségekben szenvedőknek adták az előnyt. A legtöbb esetben gyógyulás és sok esetben javulás állott be. Minthogy különösen a skrofulózis nehezebb eseteiben az egyszeri kúrának eredménye nem lehet állandó, tehát több gyermeket ismételten küldenek ezen fürdőkbe, hol a gyermekek 60, 42 és 28 napra voltak elhelyezve.

Az ellátás költsége volt fejenként három hétig a falusi telepeken 38·58 márka, a fürdőkön 60 napos tartózkodáson 68·43, hat hétig 34·92, négy hétig való tartózkodáson 41·40 márka; összesen 17,293·23 márka. Az egyesületnek van egyebek között 4 alapítványa 10.000, 3 alapítványa 2000 és 6 alapítványa 1000 márkás, összesen 114,500 márka; ezen kívül 8 alapítványt a városi hatóság kezel, amelyekről itt nincs külön kimutatás. Az évi járulékok összege vagy 600 adakozó részéről 6615 márka volt; a legkisebb összeg 1 márka, de számos járulék volt 10—100 márkás. A rendkívüli gyűjtés 3481, alapítványok kamatai 5807, értékpapirok kamatai 2089 márka. Az összes bevételek 21.119, az összes kiadások 18,241 márkára rúgtak.

Kissé tán túlbőven ismertettük ezen adatokat, de szükségét láttuk, hogy mintegy követendő példát állítsunk fel bennük; mert sajnos, hol vagyunk mi még ezektől!

(Budapest.) *

A középiskolai egészségtan-tanítás reformjának kérdéséhez.

A Budapesti Tanári Körben f. év február 13-dikán »A középiskolai egészségtan-tanítás«-ról tartott előadásomhoz [1] fűzött felszólalásának kiegészítéséül dr. Bozóky Endre tagtársam a Közlöny f. évfolyamának 24-dik számában (556. l.) kifejti nézeteit a középiskolai egészségtan-tanítás felől. Minthogy fejtegetései sok tekintetben félreértésen alapulnak, amire talán előadásom fogyatékossága adhatott alkalmat, másrészt azonban bizonyos tények félreismeréséről is tanuskodnak, legyen szabad a kérdés helyes megvilágítása végett a következőkben megjegyzéseimet megtennem.

Ilyen félreismerés lehet csak az alapja B. azon állításának is, hogy: »A két utolsó évre helyezett egészségtan-tanítás ezen« — a természetrajz és kémia tanítása körében szerzett — »ismeretanyagot rendszerbe foglalja s ezzel a tanítás ezen ágát betetőzi. Ennél szebb megoldást in theoria nem kívánhatunk. Később meg azt mondja, hogy: »az egészségtan tanításának mai rendszerével elméletileg teljesen meg lehetünk elégedve«.

Az egészségtan-tanítás mai rendszere ellen tett kifogásaimat nem akarom itt megismételni. Csak azt kérdem, vajjon ép oly elégedettséggel nyilatkoznék-e B. tagtársam a középiskola egész természettudományi tanítását betetőző fizika-tanításról is, ha azt is a középiskoláknak csak kisebbik felében tanítanák? És még itt is a tanulók tetszésére volna bízva, hogy hallgassák és tanulják-e vagy sem? Ha tehát a középiskolát végző diákoknak csak egy része »tetőzné be« ekként természettudományi ismereteit?

Mert az egészségtant tudvalevőleg ma csak mint fakultativ tantárgyat tanítják, összesen heti egy vagy két órában, csak *egy* éven át, és a középiskoláknak így is csak a kisebbik felében. Ha B. tagtársam cikkének idézett sorai csakugyan fednék a tényleges állapotot, bizony mi iskolaorvosok sem keresnénk más megoldást. Csakhogy ez, sajnos nincs így. És épen *ezért sürgetjük, hogy az egészségtant minden középiskolában tanítsák és hogy ebben a tanításban a megfelelő osztály összes tanulói legyenek kötelesek részt venni:* tehát az összes tanulóknak nyujtsunk alkalmat az egészségtani ismeretek megszerzésére.

Nem mellőzhetem B. tagtársamnak a kérdés »személyi oldal«-ára tett megjegyzését. Minden életpályán, és nem csak az egészségtant előadó tanárok közt, akadunk olyanokra, akik nem állanak hivatásuk magaslatán. De az előadásomat követő eszmecsere folyamán hallottuk a reáliskolai fakultativ latin-tanításnak az egészségtan-tanításhoz hasonló csekély sikerét is kétségtelenül illetékes helyről elpanaszolni, ami legalább is gondolkozóba kell, hogy ejtsen afelől, hogy talán az egészségtan-tanítás bajaiban is inkább a tárgy fakultativ volta, s egyéb, cikkemben részletezett okok szerepelnek, mintsem személyiek. A fakultativ latin tanítás bajainak okát sem az előadó tanárokban, tehát a kérdés személyi oldalában keressük.

Azt sem igen tudnám belátni, mennyiben alakítaná át az egészségtan kötelező tanítása a középiskolát inkább »szellemi omnibusz«-szá, mint aminő ma, amikor az egészségtant, ha csak a középiskolák kisebb felében is, és csak mint fakultativ tárgyat tanítják.

Egy másik félreértésre is rá akarok mutatni B. tagtársam cikkében, ami bizonyára csak onnan eredt, hogy nem méltatta figyelmére a középiskolai iskolaorvosok és egészségtantanárok részére még 1887-ben (44250. sz. kultuszmin. rendelettel) kiadott részletes utasítás 31. és 32-dik pontját,[2] mely a középiskolai egészségtantanítás célját, tárgyát és anyagát is részletezi.

Erre enged legalább következtetni az az állítása, hogy a természetrajz és (reáliskolában) a kémia tanítása keretében rengeteg sok egészségtani ismeretre tesznek szert a tanulók; továbbá az a megjegyzése, hogy: »a természettan tanára a legfontosabb szerveket fizikai szempontból ugyancsak tárgyalás alá veszi«; és végül, hogy a természetrajzi szertárban »nagy-

[1] L. »Az egységes jogosítású középiskoláról tartott szaktanácskozmány jegyzőkönyve, 1906.« 191. és köv. oldalak között s előadásommal lényegében egyező cikkemet.
[2] Pirchala: A magyarországi középiskolák rendje. II. kötet. 134. ill. 137. lap.

részt megvannak azok a felszerelési tárgyak, amelyekre az egészségtan-tanításnak szüksége van, úgy hogy csupán azok kiegészítése válnék szükségessé«.

Nyilvánvaló ezekből, hogy B. tagtársam itt a természetrajzi szertárakban jórészt máris meglevő, vagy legalább is könnyen pótolható *anatómiai* mintáknak, készítmények és rajzokra gondol; valamint az is, hogy az egészségtan tanításának feladatát az emberi test szerveinek, azok működésének, esetleges hibáinak és gondozásának ismertetésében látja. Valószínű, hogy ilyesmire, nevezetesen a központi idegrendszer és érzékszervek szerkezetére és működésére gondol akkor is, mikor azt írja, hogy: »a filozófiai propedeutika mindezen kérdéseket újra, és ismét más szempontból veszi revizió alá«.

A higienikusok azonban, de még a középiskolai egészségtan-tanításra vonatkozó utasítások is nem csupán az ember anatómiájára és fiziológiájára alapított dietetikát, vagyis az ú. n. »egyéni egészségtan«-t értik általában »egészségtan« alatt. Azért nem is érik be az egyes szervek, azok hibáinak és gondozásának ismertetésével. *Sőt még csak nem is erre fektetik a fősúlyt. Hanem inkább a közegészségügy rendkívüli fontosságáról kívánják meggyőzni s a annak nagy feladataival akarják megismertetni a tanulókat.*

Az emberi test szerkezetét és működését, aminek ismertetését a gimnáziumi utasítások a természetrajzi tanítás körébe utalják, — csak annyiban veszi újból tárgyalás alá az egészségtan, amennyiben ezen ismeretek a dietétika és testápolás szabályainak levezetéséhez szükségesek, másrészt a betegségek keletkezésének és azok elhárításának módját, s a test természetes védekezésének folyamatát ezek nélkül meg nem érthetni.

És ha nem is tagadhatni, hogy a természetrajz-, kémia- és fizika-tanítás sok dietétikai szabály közlésére adhat alkalmat, aminek szintén kétségtelenül csak hasznát láthatja a tanuló, — sőt ezeknek a tárgyaknak tanárai csak az Utasítások szellemében »járnak el,[1] midőn az egészségtani vonatkozásokat is kiemelik, — mégsem hagyhatjuk figyelmen kívül azt, hogy a nem kevésbbé fontos *közegészségtani rész* legtöbb fejezete nagyon is távol esik a természetrajz, kémia, fizika, vagy éppen a filozófiai propedeutika területétől. Csak a városi egészségügyet, ivóvizzel való ellátás, csatornázás, szemétkihordás kérdését, a lakások egészségügyét, a közélelmezésügyet és a fertőző betegségek ellen való védekezés fejezeteit emelem itt ki. Az ide vonatkozó ismereteket másutt, mint külön egészségtan-tanítás keretében, nem igen nyujthatni a tanulóknak; az ehhez szükséges tanszerek pedig sem a fizikai, sem a természetrajzi szertárban nincsenek meg. *Azért elengedhetetlennek tartjuk külön egészségtani szertárak létesítését.*

(Vége következik.)

Dr. Bexheft Ármin.

EGYESÜLETI ÉLET.

Az igazgatóság március 17-iki ülése.

A *Beöthy* Zsolt elnöklésével és *Vámossy*, *Beke*, *Müller*, *Tiber*, *Székely*, *Négyesy* részvételével tartott ülés folyó ügyekkel foglalkozott. Napirend előtt bejelentette az elnök, hogy a választmány utasításához képest az igazgatóság tagjai közül ő, Vámossy, Beke, Tiber és Négyesy mint küldöttség megjelentek március 14-én Rombauer Emilnél, hogy az ő nagy munkaerejét megtartsák az igazgatóságnak; a küldöttség célt ért, amennyiben azzal váltak el, hogy Rombauer megigérte maradását.

Jóváhagyó tudomásul vette az igazgatóság az elnöknek azt a jelentését is, mely szerint Boncz Odön min. tanácsossal, aki

[1] V. ö. »Utasítások a gimnázium tantervéhez 1903. B. IX. 2. pont, 225. lap.

más ügyosztály élére került, elnöki minőségében búcsulátogatást váltott. Az igazgatóság tagjai egyértelmüleg méltányolták az eltávozott ügyosztályfőnök érdemeit, amit ez ülésen annál inkább tehettek, mert a hivatali viszony megszüntével az elismerés félre nem magyarázható. Kétségtelen tény, hogy Boncz Ödönnek a mi ügyosztályunkban egy évtizednél hosszabb időn át kifejtett működéséhez középiskoláink fejlődésének nem egy irányban emlékezetes mozzanatai fűződnek. Nem az iskolai élet köréből került helyére, de mióta az ügyosztály főnöke lett, keresve keresett minden alkalmat, hogy velünk érintkezzék, gondolkodásunkat, szükségleteinket megismerje; eljárt tárgyalásainkra, résztvett közgyűléseinknek nemcsak hivatalos, hanem társaséleti részében is és mindent elkövetett, hogy kölcsönös megértés és rokonszenv fejlődjön ki köztünk. El nem felejthető odaadást tanusított a tanárság igazainak érvényesítésében a majdnem egy évig elhúzódott, gyakran kényes és idegfárasztó fizetésrendezési tárgyalások alkalmával. Amitől fogva álláspontunk jogosságát fölismerte, a meggyőződés szívósságával képviselte igazságos érdekünket a miniszteriumok referenseinek tárgyalásain; gyakran az összes többi kormányzati ágakat képviselő tiszttársaival szemben is, kivált mikor igényeinkből nem engedve, magatartásával látszólag okot szolgáltatott a tárgyalások elhúzására, miközben a politikai helyzet megváltozott s a törvényjavaslat megkésett. Emlékezhetünk rá, hogy akkor a többi tisztviselői ágazatok részéről sok vád ért bennünket, de Boncz Ödönt még közvetlenebbül érték ily vádak miattunk. Kötelességének ilyen felfogásában és teljesítésében a legjobb meggyőződésen kívül nagy jellemerő is kellett. Ama kritikus időkben Wlassics Gyula miniszter mellett a testületünkön kívül állók közül Boncz Ödön volt a legodaadóbb és legelhatározottabb barátunk. E tények emlékének hatása alatt elhatározta az igazgatóság, hogy külön búcsuzólevelet is intéz hozzá. (Ez irat azóta elment.) Az igazgatóság felkérte egyszersmind az elnököt, hogy nevében tegyen az ügyosztály új főnökénél látogatást.

Bejelentette a főtitkár, hogy március hó első napjaiban meglátogatta a szepesi kört, résztvett a köri ülésen, ahol nemcsak sok munkakedvet, hanem az egyesület iránt sok szimpátiát is tapasztalt, s ebben a felekezeti intézetek régi, megállapított hagyományokra támaszkodó testületei járnak elül jó példával; elhozta a szepesi kör szíves üdvözletét is az igazgatóságnak. Mindez örvendetes tudomásul szolgált.

Jelentette továbbá a főtitkár, hogy Szász Károly min. osztálytanácsos szíves közbenjöttére a miniszterium ezután a felsőbb leányiskolai személyi ügyeket is közli az egyesületi Közlönnyel. Az Eötvös-alap február 2-iki emlékünnepén a főtitkár képviselte az egyesületet; a részvételt az ünnep rendezői nagy köszönettel vették. *Székely* István titkár kérvényt szerkeztett a kereskedelemügyi miniszteriumhoz, a köri ülések és a központi választmányi ülések alkalmával az érdekelt tagok számára engedélyezendő vasuti ked-

vezmények iránt, s e kérelem támogatására kérvényt szerkesztett a közoktatásügyi miniszteriumhoz is és mindkét ügyben személyesen is eljárt; sajnálattal jelentette, hogy a körök részéről a szükséges adatokat nem sikerült kieszközölnie. Az ügy elintézés alatt van. A titkár-gazda egyúttal saját kezdeményéből több szinháznál kedvezmények kieszközlése iránt lépéseket tett, melyek részben sikerrel jártak. Mindezek tudomásul vétettek.

A fürdőkonviktusi bizottság beküldte a fürdőkonviktusok szabályzatát, hozzájárulás illetőleg fölterjesztés végett. Az igazgatóság a javaslatot általánosságban véve elfogadta, de felterjesztés előtt egypár részlet kiegészítését, illetőleg módosítását kívánja a bizottságtól.

Egy vidéki tanár az egyesület közbenjárását kéri másodszor is befizetett nyugdíjilletékének visszatérítése ügyében. Beadványát az igazgatóság felterjeszti a miniszteriumhoz elintézés végett.

Székely szerkesztő bejelentette, hogy munkatársául Morvay Győzőt alkalmazta. Tudomásul szolgált.

A pénztáros jelentése szerint a kiadás 7547 K, a bevétel 7104 K, készpénz 443 K. A pénztáros összeállította az adósok jegyzékét s február végén szétküldött 180 intőlevelet a régi hátralékosokhoz. Ezekre eddig 489 K befolyt. A pénztáros utasítást kért a nemfizető, illetőleg a felhivásra nem is felelő adósokra nézve.

Az igazgatóság azon adósok bepörlésére nézve, akik nem tagok, megadta a megbízást. A tagokra nézve megvárja a választmányi ülést. *Reméli az igazgatóság, hogy a hátralékos tagtársak hozzákezdenek a hátralékok rendezéséhez, s amennyiben egyszerre nem fizethetnék is ki, jelezni fogják a törlesztésre vonatkozó szándékukat. Fel is kéri a t. tagtársakat, forduljanak hozzá teljes bizalommal, az igazgatóság kész a legnagyobb előzékenységet tanusítani s a pereskedést elkerülni, csak biztosítást nyerjen, hogy az egyesület, mely mindnyájunk közügye, nem fog károsodni.*

Belépnek: *Péter* Pál miskolci ev. ref. felsőbb leányiskolai tanár, ajánlja Mitrovics Gyula; dr. *Halmi* Piroska és *Kovács* István kassai felsőbb leányiskolai tanárok, aj. a kassai kör nevében Strasser Sándor; dr. *Balázs* István budapesti III. ker. áll. főgimnáziumi tanár, aj. Várdai Béla; dr. *Dénes* Lajos VII. ker. (belső) gimnáziumi tanár, aj. Finály Gábor; dr. *Schmidt* Henrik (Geszten), dr. *Gombocz* Zoltán a br. Eötvös-kollégium tanára (Budapesten) aj. Székely István.

Részvéttel vette tudomásul az igazgatóság *Timár* Péter nyug. kegyesrendi tanár, magyaróvári érdemesült házfőnök, *Lengyel* Vilmos pancsovai áll. főgimnáziumi tanár és *Schultz* Imre kőszegi tanítóképző-intézeti tanár elhunytát.

A segélyző-alap pénztárában 419 K van; egy özvegynek 60 K segélyt utalványozott az ülés. Több adomány érkezett az alap javára; ezek fel lesznek sorolva a husvéti választmányi ülés elé terjesztendő jelentésben.

Négyesy László,
főtitkár.

Székelyudvarhelyi kör.

Az országos középiskolai tanáregyesület székelyudvarhelyi köre március hó 24-én dr. Solymossy Lajos főreáliskolai igazgató elnöklete alatt tartott ülésén *Szabó* András »Alkoholizmus és középiskola« címen felolvasást tartott, melyben ismertette az alkoholizmus veszedelme elleni küzdelmet, az e tárgyban kiadott miniszteri rendeleteket, *Négyesy* László főtitkárnak, a központi választmányban tartott előadását, s ezzel kapcsolatban a körök állásfoglalását. Kiemeli, hogy a középiskolai tanárság minden zaj, feltünés és külön rendelkezés nélkül is, kötelességének ismerte az alkoholizmus veszedelme ellen küzdeni, hogy a rendeletek kiadására a középiskolák ifjúságának magatartása alkalmat nem adhatott, mert e tekintetben a helyzet teljesen megnyugtató s magában a középosztályban is — mely a középiskola anyagának jórészét adja — az alkoholizmus veszedelme fenn nem forog.

A népiskolák részére szánt e rendeleteknek középiskolákra is történt kiterjesztését, időszerütlennek véli, intézkedéseiket határozatlanoknak találja (nem lehet tudni, melyik tárgy olvasókönyvében legyen az alkoholizmus elleni olvasmány); a rendelet azon intézkedését pedig, mellyel a tankönyvek bírálatába Good Templar és alkohol ellenes egyesületeknek beleszólási jogot enged, határozottan elitéli, károsnak s a középiskolai tanárság tekintélyét sértőnek tartja. Minthogy a körök véleménynyilvánításra fel vannak szólítva, négy pontból álló javaslatot terjeszt a kör elé.

Dr. *Solymossy* Lajos elnöknek szintén az a véleménye, hogy a középiskolát a kiadott rendeletek nem illethetik oly módon, mint a népiskolát. A középiskolának több tárgya lévén, az egyes tárgyak tanítása amúgy is rávezeti a tanárt arra, hogy e tekintetben nézetét kifejezze, állást foglaljon. A természetrajz tanára a szervek kifejlődése, a kémia tanára a tápszerek tárgyalása alkalmával, mint ahogyan pl. a dohány és fekete kávé túlságos élvezetének káros voltát is feltünteti. A VII. és VIII. osztályban pedig az egészségtannál kinálkozik erre bő alkalom. Elégnek véli a tanári karoknak a kérdésre történt ráirányítását, a küzdés keresztülvitelét az egyes testületekre óhajtaná rábízni és külön e célt szolgáló olvasmányok felvételét nemcsak hogy üdvösnek nem gondolja, de több okból éppen károsnak hiszi.

Hasonló szellemben szólalt föl *Molnár* Károly is, ki a központi választmány ez irányú javaslat kidolgozását sem tartja szükségesnek s inkább arra kérné fel a választmányt, hasson oda, hogy a tanárképzésnél terjeszkedjenek ki e kérdésre, hogy a középiskola minden jövendőbeli tanára tisztán láthassa az alkoholizmus veszedelmét.

Nosz Gusztávnak az a véleménye, hogy az alkoholizmus veszedelme, nem a középiskola, de a társadalom baja. A családok és társadalom részére irandók ez olvasmányok, a tanár hiába inti tanitványait, ha munkáját a család a rossz példaadással megrontja. A közegészségügyi hatásokat kellene bevonni a mozgalomba, hassa-

nak oda, hogy a kocsmárosok serdülő ifjaknak szeszes italokat ne szolgáltassanak ki.

Soó Gáspár igazgató, a kérdés országos tárgyalását a középiskola szempontjából, szükségesnek nem tartja. Az egyes tantárgyak tanításánál amúgy is kínálkozó alkalmak megragadásával s a tanuló ifjúság figyelmének — szinte észrevétlenül történő ráirányításával, a középiskola a küzdelemből ráháramló részét kiveheti és vegye is ki, de hogy ily tárgyú, szembeszökő célzatú olvasmányokat vegyenek fel az olvasókönyvekbe, már nem tudja helyeselni.

Végül a kör *Szabó* indítványának némi módosításával a következőleg határozott:

1. Az alkoholizmus ellen a középiskola a maga hatáskörében általános emberi és hazafias szempontokból lelkesen küzdeni kész, mint ahogy egész oktatási és nevelési rendszerével eddig is teljesítette ezt a nagyfontosságú feladatot.

Erre a küzdelemre, saját viszonyait tekintve, *speciális szempontok* avagy szomorú tapasztalatok, mintha a tanulók között az alkoholizmus terjedését látná, nem indíthatják, mert e tekintetben a középiskolai tanulóifjúság állapota, mondhatni, teljesen megnyugtató.

3. Éppen ezért a miniszteri rendeleteket, melyek ebben a tárgyban kiadattak, nem tartja a kör időszerűeknek, de célszerűeknek sem, mert nem illenek a középiskolai viszonyokhoz s túllépnek a határon, különösen akkor, mikor a tankönyvek bírálatába beleszólást engednek a középiskolával semmiféle összefüggésben nem álló egyesületeknek.

4. A tankönyvekbe az alkoholizmus veszedelme ellen küzdő olvasmányok felvételét nemcsak hogy nem helyesli, de — a cél érdekében — károsnak véli.

Séra Kálmán,
a kör jegyzője.

KRÓNIKA.

Idegen tanárok Budapesten.

A badeni nagyhercegségből 27 tanár — közöttük tizenketten egyenkint 1000 (1200 korona) állami segítséggel — Görögországba utaztában f. hó 3-án fővárosunkban megállapodott, hogy nevezetességeit megtekintse. A vendégeket, kiket dr. *Duhn*, a heidelbergi egyetem tudós archeológus professzora vezetett, a Filológiai Társaság nevében *Hegedüs* István alelnök és számos választmányi tag, meg *Hampel* József, a budapesti utazás lelkes elkészítője fogadta az állomáson; innen a Nemzeti Múzeumba indultak, hol Hampel érdekes előadását hallgatták. Erre az egész társaság a vár és a Halászbástya megtekintésére ment, hogy azután a páratlan kilátásban gyönyörködjék. Sorra került végül Aquincum, hol *Kuzsinszky* Bálint szolgált szakszerű magyarázatokkal.

Elindulás előtt a Központi pályaudvar vendéglőjében bankettre gyűltek, melyet a vendégszerető főváros nevében *Bárczy* István, köz-

oktatásügyi tanácsos szokott szeretetreméltósággal intézett. Az a német felköszöntő, melyet itt *Duhntól*, majd *Hampeltől* hallottunk, de főleg *Hegedüs* latin és *Pecz* Vilmos görög tósztja, valóságos megpecsételői voltak a magyar-német testvéresülésnek, melynek a németek ismételten kifejezést is adtak. Az ügyes, körültekintő rendezés *Láng* Nándor és *Vári* Rezső érdeme.

Beszélgetés közben megtudtuk, hogy a badeni középiskolák felsőbb osztályaiban a tanulók maximuma 30, úgy hogy a heidelbergi gimnázium unterprimáját, melybe 34 növendék iratkozott, párhuzamosították 18 és 16 tanulóval. (Így azután nem csoda, ha a badeni fiúk jobban tudnak latinul a mieinknél!) Nem kisebb irigységgel hallgattuk, hogy német kollégáink 2000 márka kezdőfizetése 17 év alatt az 5000 márka maximumot éri el, amihez Heidelbergben 1050 márka lakbér is járul; pedig ők sokkal olcsóbban élnek, mint mi ebben a szépséges metropólisunkban és legtöbb vidéki városunkban . . .

Iparpártolás.

Az iskolai élet hű krónikása kötelességének tartja számba venni azt a szokatlan mozgalmasságot, mely az ifjúságnál napjainkban észlelhető. Nem követheti a struc példáját, mikor kokárdák, jelvények, elejtett szavak arról tanuskodnak, hogy közéletünk szomorú jelenségei az ifjúságot sem hagyják illetetlenül. Azonban mint a törvényes rendet tisztelő honpolgárok, óvakodni fogunk a mindenre fogékony kedélyeket oly dolgokba beavatni, melyek az iskola körén kívül esnek; másrészt, mint előrelátó nevelők nem fogjuk őket tilalmakkal érthető ellentállásra ösztönözni és így a fegyelem lazításához segédkezet nyujtani.

Mindamellett módunkban van a megnyilatkozó hangulatot kellőleg értékesíteni. Emlékezzünk arra a számtalan rendeletre, mellyel a miniszterium a hazai ipar pártolását követeli és kérdezzük magunktól, vajjon eleget tettünk-e a felső tanhatóság e nagyjelentőségű írásbeli intézkedéseinek; vajjon hánynak közülünk jutott eszébe hazai szenet, hazai papirt, irónt, tintát stb. stb. az árustól *követelni*, mikor az iskola, mi magunk, vagy a mi megbízásunkból az ifjúság vásárolt? Azt hiszem, kevesen lesznek, akik nyugodt lelkiismerettel mondhatják, hogy a miniszteri rendeleteknek a betű *szellemében* is eleget tettek. Itt az ideje, most eleget tehetünk nekik. Használjuk föl a hangulatot, világosítsuk föl tanulóinkat a nemzetgazdaság ezen legkezdetlegesebb követelményéről és mondjuk meg nekik, hogy a legfelsőbb iskolai hatóság, de első sorban a hazafias érzés is rendeli, hogy idegen származású iparcikket ne vásároljanak. Ők pedig hassanak szüleikre, hogy ezt a hazafias érzést ne csak akkor tartsák szem előtt, mikor füzetet és papirt vásárolnak gyermekeiknek, hanem midőn ruházati és egyéb fölszerelésükről is gondoskodnak. E fölhivásnak teljes értéke természetesen csak akkor lesz meg, mikor mi tanárok ebben is jó példát mutatunk.

Az erdélyi római katholikus státus középiskoláiban működő tanárok egyesülete 1906 április 17. és 18. napjain Csiksomlyón tartja meg ez évi rendes közgyűlését a következő tárgysorozattal: 1. Elnöki megnyitó és jelentés. 2. Tankönyvek ismertetése. Ismertetik az egyes szaktárgyak előadói. 3. Az érzékiség elleni küzdelem. Előadja Kárpiss János. 4. A céllövés az iskolában. Előadja Balló István dr. (Csiksomlyó). 5. Indítványok. A gyakorlati tanárképzés a státus középiskoláiban. Az állandó tankönyvvizsgáló-bizottság megalakítása. Mindkettőt előterjeszti Pál Antal elnök.

Áthelyezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Botár Imre* fehértemplomi állami főgimnáziumi tanárt a kaposvári és *Hegyi József* gyöngyösi áll. főgimn. tanárt a fehértemplomi áll. főgimnáziumhoz, *Petrovics László* szegedi állami főgimnáziumi rendes tanárt a trencséni kir. kath. és *Bereczky Imre dr.* trencséni kir. kath. főgimnáziumi rendes tanárt a szegedi állami főgimnáziumhoz helyezte át.

Pályázathirdetés. A közös hadügyminiszterium az 1906/7. tanév kezdetén katonai állatorvosi hivatásos tisztviselővé képzés végett a budapesti m. kir. állatorvosi főiskolában tíz, a bécsi csász. és kir. állatorvosi főiskolába húsz jelöltet vesz fel.

A katonaállatorvosi akadémikusok azon idő alatt, amíg tanulmányaikat végzik, a hadügyi tárca terhére közös szállást és élelmezést továbbá ruházatot, felszerelést és fegyverzetet kapnak.

Tandíjat, vizsgadíjat vagy valamely az oklevél kiállításáért járó díjat nem fizetnek.

A csász. és kir. közös hadügyminiszteriumhoz intézett kérvényeket a budapesti 4. hadtestparancsnoksághoz július 1-ig kell benyujtani.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Mika Sándor: **Magyar történelmi olvasókönyv.** I. Rész Magyarország történelme a mohácsi vészig. Szerkesztette — —. Budapest, Lampel R. 1905. 8°. X. + 230. l. Ára 3 korona.

Közlönyünk lapjain *Sebestyén Gyula* (XVII : 113.) és főleg *Márki Sándor* (XXIV : 176—186.) már régebben rámutattak a történet tanítása sikerének egyik legfontosabb feltételére, a történeti olvasókönyvekre. Az *Utasítások* szintén hangsúlyozzák, hogy »az érzéki szemléltetést harmonikusan egészítheti ki a tanár, ha a múlt idők nagy alakjainak jellemzésére, vagy fontosabb események elevenebb megismertetésére a kortársak feljegyzéseiből megfelelő szemelvények felolvasását szövi előadásába«. Kétségtelenül minden történettanár felismerte a kútfők olvastatásának fontosságát és szükségességét, — természetesen a felsőbb osztályokban, — s az Utasításokat e tekintetben is szem előtt tartották; hogy azonban e törekvés a legújabb

időkig csak »jámbor szándék« lehetett, arról bővebben nem szükséges beszélnünk. — Az Olcsókönyvtár, a Magyar könyvtár, valamint a Gombos Albintól szerkesztett Középkori krónikások című vállalat újabban segítettek ugyan a hiányon, de az itt, különben alig néhány év óta megjelent Krónikafordítások nem ölelik fel a magyar történelem, vagy hazánk területe történetének teljes folyamatát, hanem csupán egyes korszakokra vonatkozólag használhatók fel. Hézagpótlónak tekinthető tehát Mika Sándor segédkönyve, melyben Kármán Mór szavaival élve, a »történeti tanításnak elsőrendű szükséglete nyer kielégítést«.

A tankönyv a ma érvényben levő tanterv szem előtt tartásával, egyelőre tehát a középiskolák III. osztálya számára készülvén, hazánk területe történetének a mohácsi vészig terjedő részét egészíti ki. Elismerjük, a történeti oktatás e fokának megfelelő történelmi olvasókönyv megszerkesztése nagy nehézségekbe ütközik, már csak azért is, mert bajos kiválogatni a Krónikásokból azokat a részleteket, melyek érdekességük mellett a tanulók szellemi képességeinek is megfelelnek; a III. osztályú tanulónak a krónikás naivsága iránt nincs fogékonysága; ami tehát előttünk kedvessé, olvasásra méltóvá teszi, az a tanulót teljesen hidegen hagyja; a krónikás bőbeszédűsége unalmas, a sok epizod fárasztó, s ha ehhez elavult nyelvezet is járul, az olvasott vagy hallott rész érthetetlen előtte. A történelmi oktatás e fokán az oknyomozásra való törekvés krónikások olvastatásával szerintünk céltalan; itt krónikások nyomán írt, ú. n. átdolgozott, a tanulók értelmiségének megfelelő szemelvények olvastatásával kell megelégednünk, olyanformán, mint Kármán, Lehr-Riedl s mások olvasókönyveiben látjuk; a hatás így maradandóbb, ez pedig a történettanítás egyik, nem kicsinylendő feladata.

Mika olvasókönyve az ellenkező irányzatot képviseli: pusztán krónika-szemelvényekből áll, melyeket a szerkesztő hazai és külföldi krónikákból válogatott össze; a szemelvények ellen egészben véve kifogás nem emelhető; szerintünk azonban nem III. osztályú tankönyvbe való törvényszöveget adni (Szent László törvénykönyve, aranybulla), elhagytuk volna a Heltai Gáspárból vett szemelvényt is (Mátyás királlyá választatása), valamint a kenyérmezei ütközetnek Bonfiniusból fordított részletéből Báthory három oldalra terjedő, semmitmondó beszédét is. Nincs egyöntetűség a jegyzetezésben sem; egyszer a szövegben, másszor a szöveg alatt találjuk a jegyzetet, legtöbbször azonban sehol; pedig azzal III. osztályú tankönyvben fukarkodnunk nem szabad; nem találunk ismertetést a szemelvénynyel szereplő írókról sem, egyetlen egy helyt (Priscus) kivéve, ami szintén nem lett volna fölösleges. E lényegtelen megjegyzések azonban, mint látható, inkább szépséghibákra vonatkoznak, melyeken a következő kiadás alkalmával könnyen lehet segíteni, a gyakorlat majd megmutatja, hogy más tekintetben is mennyire fog beválni a történettanításban. Épen ezért kívánatos volna, hogy Mika könyvét minél több tanintézet segédkönyvül alkalmazza, s a szaktanár tapasz-

talatairól valamely szaklapban beszámoljon. Így történettanításunk ezen egyik régen vitatott kérdésére vonatkozólag sok értékes, a gyakorlatban felhasználható véleményről szerezhetnénk tudomást.

(Dés.) *Dr. Lukinich Imre.*

Nagy magyarok élete, írta *Benedek Elek*, számos képpel. Budapest, Athenaeum, 1906. Ára 6 korona. 424 lap. E vaskos kötet Attila, Árpád, Szent István, Szent László, Könyves Kálmán, IV. Béla, Nagy Lajos, Hunyadi János, Mátyás király, Werbőczi István, Zrinyi Miklós a szigetvári hős, Tinódi Sebestyén, Balassa Bálint és Báthory István életrajzát tartalmazza. Benedek Elek előadását és nyelvét nem kell külön dicsérnünk, ismeri mindenki vonzó előadását és zamatos nyelvét. Bár a könyv első sorban az ifjúságnak készült, mégis úgy mutatja be hőseit, amilyenek valóságban voltak. Zrinyi magánéletének árnyoldalait csak úgy nem hallgatja el, mint Korvin János születésének vagy a Zách-család tragédiájának közelebbi körülményeit. A históriai alap mellett elmondja mindazt a sok jellemző, apró anekdotát is, mely a fölsorolt történelmi alakok életéhez és működéséhez fűződik, úgy hogy az oktató és mulattató elem párhuzamban halad e tanulságos szép könyvben, melynek hibája csak az, hogy képei semmiképen sem állanak arányban a csinos nyomással.

A légköri nedvesség meghatározásának különböző módjai, különös tekintettel a párateltség hiányaira. Irta *Massányi Ernő*. Budapest, Lampel, 1906. 8°, 40 l. Ára

---

Középiskolai fizikai gyakorlatok, rövid útmutatás 144, a középiskolai fizikai tananyag köréből vett laboratoriumi munkálat elvégzésére, összeállította dr. *Bozóky Endre*, állami főgimn. tanár. Colderoni és társa, Budapest, IV., Kishid-utca 8. Ára 1 K 50.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. *Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, szíveskedjenek a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni.*

Müller József, *egyesületi pénztáros.*
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II., Áldás-u. 4.)

Tartalom: *Javaslatok és Tanulmányok:* Amiről nem szóltak az egységes jogosítású középiskolai szakértekezleten. *Sarudy* Györgytől. — Egy német város szünidei gyermektelepeinek tanulságai. *-tól. — A középiskolai egészségtan-tanítás reformjának kérdéséhez. Dr. *Bexheft* Ármintól. — *Egyesületi Élet:* Az igazgatóság március 17-iki ülése. Köri tudósítás. (Székelyudvarhelyi kör.) — *Krónika:* Idegen tanárok Budapesten. Iparpártolás. Az erdélyi római katholikus státus középiskoláiban működő tanárok egyesületi közgyülése. — Áthelyezések. Pályázathirdetés. — *Könyvek és Lapok:* Mika Sándor: Magyar történelmi olvasókönyv. Dr. *Lukinich* Imrétől. Benedek: Nagy magyarok élete. — Massány Ernő: A légköri nedvesség meghatározásának különböző módjai, különös tekintettel a párateltség hiányaira. — Bozóky Endre: Középiskolai fizikai gyakorlatok.

Május elején megjelenik!

Középiskolai Műszótár

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület megbízásából

Szarvas Gábor, Volf György, id. Ábrányi Kornél, Bánóczi József, Beke Manó, Bexheft Ármin, Borbás Vince, Csapodi István, Csízik Gyula, Fialowski Lajos, Fölser István, Fröhlich Izidor, Goll János, Halász Ignác, Hankó Vilmos, Hollós Károly, Istvánffy Gyula, Kont Gyula, Krécsy Béla, Kreybig Lajos, Madsar Imre, Mágócsi-Dietz Sándor, Marczali Henrik, Márki Sándor, Maurer János, Négyesy László, Paszlavszky József, Pecz Vilmos, Petricskó Jenő, Petz Gedeon, Schack Béla, Schafarzik Ferenc, Schilberszky Károly, Schmidt Sándor, Scholtz Ágost, Simonyi Jenő, Szilasi Móric, Szinnyei József, Szontagh Tamás, Sztankovics Ödön, Szterényi Hugó, Theisz Gyula, Vida Sándor, Zsingor Mihály

közreműködésével szerkesztette

SIMONYI ZSIGMOND.

Hogy a középiskolai tanítás nyelvét jobb útra terelje s a nyelvújításnak leghibásabb alkotásait, amennyire lehet kiküszöbölje, továbbá hogy a sok szerzőnél sokfélekép használt műnyelvet egyöntetűbbé tegye: az Országos Középiskolai Tanáregyesület már 1879-ben elhatározta a Középiskolai Műszótár megalkotását. Minthogy nagyszámú szakember közreműködésére volt szükség, a szótár csak most készülhetett el. A szótár magyar-latin-német főrészből és latin-német-magyar mutatóból áll, mintegy **harminc ívre terjed** s a következő szakok műszavait foglalja magában: magyar, latin, görög, német és francia nyelvtan, irodalomtörténet, stilisztika, retorika, poétika, történet, filozófia (lélektan, logika, ethika, esztétika), földrajz, fizika, kémia, állattan, növénytan, ásványtan, mennyiségtan (számtan, geometria, ábrázoló geometria), szabadkézi rajz, egészségtan, torna, ének.

A Középiskolai Műszótárnak ára előfizetés vagy előleges megrendelés útján 6 korona. Előfizetést vagy megrendelést az egyesület csak f. é. május 1-ig fogad el, azontúl a szótár csak bolti áron, 8 koronáért lesz kapható.

Az előfizetést vagy megrendelést vagy közvetetlen vagy könyvárus által az Országos Középiskolai Tanáregyesület pénztárosához, Müller József igazgató úrhoz, kell címezni (Budapest, V. ker., Markó-utca, Reáliskola).

A tiszta jövedelem a Tanáregyesület segélyalapjáé lesz.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 28—29. szám. 1906. április 15.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztik
Dr. SZÉKELY ISTVÁN és Dr. MORVAY GYŐZŐ
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreál-iskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

APPONYI.

A *Budapesti Közlöny* f. é. április hó 9-iki számában több királyi kéziratot hozott, melyek között minket főleg a következők érdekelnek:

I.

Kedves Tost! Magyar miniszteriumom lemondása és saját kérelme folytán Önt vallás- és közoktatásügyi magyar miniszteri állásától ezennel kegyelemben felmentem és Önnek ez alkalomból, hű szolgálatainak elismeréseül, a belső titkos tanácsosi méltóságot díjmentesen adományozom.

Kelt Bécsben, 1906. évi április hó 8-án.

Ferencz József s. k.

Báró Fejérváry Géza s. k.

II.

Kedves gróf Apponyi! Magyar miniszterelnököm előterjesztésére Önt vallás- és közoktatásügyi magyar miniszteremmé ezennel kinevezem.

Kelt Bécsben, 1906. évi április hó 8-án.

Ferencz József s. k.

Wekerle Sándor s. k.

*

Hosszú téli álmából ébred a természet és aranyos napsugár köszönti a mindenfelé fakadó friss életet. Nemzetünk is egy évszázadnak látszó keserves esztendő után végre tiszta szívből

üdvözölheti a felvirradt ver sacrumot. Eltűnt a lidércnyomás, mely közéletünk minden ágazatát, így az iskolát is fojtogatta, midőn mindnyájan éreztük, hogy egyetlen napig sem vagyunk biztosak azon a helyen, melyet tanítványaink hálája, hivatásunk szeretete és a becsülettel folytatott pálya önérzete oly meghitté, oly vonzóvá tett. Szerencsétlen közállapotaink oly fordulatot vettek, mely lehetetlenné tette, hogy a mi ügyeink vezetésében beállott ismételt változásról e helyen érdem szerint megemlékezzünk.

Wlassics és Berzeviczy után oly férfi került vallási és közoktatási ügyeink élére, ki nyolc hónapos működése alatt nemes szándékait az alkotmányos föltételek híján nem tudta megvalósítani, utódja pedig, ki 32 napig viselte e méltóságot, épen olyan idegenül távozott polcáról, mint ahogy oda került.

Most, midőn a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteri székbe annak a fényes névnek a viselője ül, melyet soraink élére írtunk, hajlandók vagyunk a szivünkbe gyült sok keserüséget számüzni, hogy biztató reménységnek és várakozásnak helyt adjunk. *Apponyi* Albert gr. közéleti szereplését pártszempontok szerint különféleképen lehet megbírálni. Egyet azonban még legelkeseredettebb ellenfelei sem tagadhatnak, s ez az, hogy e nemes férfiunak nem volt olyan gondolata, melyet nem a legtisztább idealizmus sugallt, nem volt olyan szava, melyet nem erős meggyőződés fakasztott és nem volt olyan müve, melyet nem a hazájáért aggódó becsületes államférfiunak a viszonyokat mérlegelő körültekintése alkotott volna.

Apponyi hatalmas egyénisége, mely őt első sorban a politika szinterére szólította, itt korántsem merült ki. Két világrészben hallatta csodás szónoklatait, melyek mindig hazája és faja érdekeit szolgálták. Tudományos és irodalmi intézeteink siettek a magyarság apostolát tagjaik sorába iktatni. 1893-ban a Kisfaludy-Társaság tagjává választotta, hol az 1895. február 10-iki díszgyülésen olvasta föl: *Aesthetika és politika, művész és államférfiu* cimü értekezését; 1896-ban a budapesti tudományegyetem államtudományi tiszteleti doktorrá nevezte ki; az Akadémiának 1898. május 8-ika óta tiszteleti tagja. Mint kiváló zenész elnöke a Filharmóniai Társaságnak, mint emberbarát elnöke a Poliklinikai Egyesületnek. Éveken át világi elnöke volt a Szt. István-Társulatnak.

A vallás- és közoktatásüggyel összefüggő nevezetesebb beszédei: 1. A zene- és énekakadémiáról. 2. Katholikus autonomia és vallásszabadság. 3. Egyházpolitikai irányelvek. 4. Szabad-

elvüség és nemzeti öntudat. 5. A Wekerle-kabinet egyházpolitikai programmja. 6. A gyermekek vallása. 7. A vallás szabad gyakorlata. 8. Magyar kultúrpolitika. 9. Az egyetemi ifjúság zászlószentelési ünnepe. — Szétszórtan egyéb beszédeiben: 1. Széchenyi emléke. 2. A Szápáry-kormány programmja. 3. A Wekerle-kabinet programmja. 4. Véderő-vita.

Művei: 1. Apponyi Albert gróf beszédei. Két kötet. 1872—1895. Singer és Wolfner. Bpest, 1897. — 2. Gróf Apponyi Albert válogatott beszédei. Összeállította Kőrösi Henrik. Gróf Apponyi Albert arcképével. Magyar Könyvtár 271., 272. sz.

* * *

Midőn őt mint nemzeti közoktatásügyünk alkotmányosan kinevezett vezetőjét tisztelettel üdvözöljük, kérjük, legyen arról meggyőződve, hogy ezt nem a hivatali alárendeltek hízelgésével tesszük, hanem hálából azért az önmegtagadásért, mellyel elárvult iskolaügyünk érdekeit fölkarolta és hálából azért az ernyedetlen, évtizedes elszántságért, mellyel nemzeti igazainkért síkra szállott. Ez elszántságnak gyümölcse az az erős nemzeti öntudat, mely lángoló szavaira még a megalkuvók, a kétkedők és lemondók lelkében is ébredt; és ez elszántságnak köszönhetjük, hogy a nemzeti nyelv és gondolkodás oly területekbe is behatolt, melyekről előbb azt tartottuk, hogy háromszoros érc védi a magyar szó és magyar érzés ellen...

Reméljük és hisszük, hogy a Gondviselés, mely annyiszor nyilatkozott ezer éves multunkban, most is kegyes lesz irántunk és megadja *Apponyi* Albertnek az erőt és kitartást, hogy azokat a magasztos eszméket, melyeket évtizedeken át hirdetett, mint miniszter iskoláink érdekében megvalósíthassa. És erős bennünk a hit, hogy ő, ki életében oly sokat és oly sokfélét tanult, föl fogja ismerni annak az oktató és nevelő munkának a becsét, melyet a középiskolai tanárság oly önzetlenül s oly lelkesedéssel végez; s ha fölismerte, módját is ejti, hogy állásunkat mindazokkal az erkölcsi és anyagi javakkal körülbástyázza, melyek a nemzeti intelligencia tanítóit joggal megilletik. Reméljük, hogy az az államférfiú, ki egyik kultúrpolitikai beszédében az iskolát, a magyar oktatást, a tanítók exisztenciáját »a parlamentnek s az országnak nem úgynevezett kisebb, hanem legnagyobb tárgyai közé« sorozta, e tárgy nagyságát a lehetőség határain belül

értékelni fogja. De főleg azt reméljük Apponyi gróf miniszterségétől, hogy ezentúl csak olyan érdemek számíthatnak elismerésre, melyeket a tanár a katedrán vagy tudományos működésével szerez; mert az elismerés, melyet nem kisér a tanári közvélemény osztatlan helyeslése, óriási rombolást visz véghez a tanári — és így közvetve az iskolai közszellemben is. Maradjon az iskola a tudományok csarnoka, melyben jogosulatlan törekvéseknek nincs helye.

Ily értelemben őszinte szeretettel és bizalommal fogadjuk vezérünket, ki szellemi nagyságával és nemes szivével mindenesetre megragadja az alkalmat, hogy e szeretetünket és bizalmunkat mindnyájunk dédelgetett kincse, az iskola javára kamatoztassa.

KRÓNIKA.

Középiskolai tanárok mint a népműveltség terjesztői.

(Beszámoló a Pécsi Népakadémia első évi működéséről.)

A tudományos és irodalmi ismeretek népszerüsítésére alakult Pécsi Népakadémia f. é. március 30-án fejezte be első: 1905/6. tanévét. Alkalomszerünek találom működéséről beszámolni és erre azért választom a Középiskolai Tanáregyesületi Közlönyt, mert ezen népakadémia munkájának javarészét középiskolai tanárok végezték.

A Pécsi Népakadémián, mely *Simon* Béla, főreáliskolai tanár buzgó vezetése alatt áll, az első tanévben 3 előadás-sorozat folyt. Az előadók s előadások címei a következők voltak az **első** sorozatban: *Perényi* Adolf, budapesti I. ker. főgimnáziumi tanár: *Petőfi Sándor költészete. Dobi* Imre, itélőtáblai biró: *Az örökösödési jog. Arnhold* Nándor, főreáliskolai tanár: *Az építési stílusok. Simon* Béla, főreáliskolai tanár: *A Dunántúl története és földrajza. Doktor* Sándor, bábaképzőintézeti igazgató: *A táplálkozás. Raichl* Károly, iparfelügyelő: *A munkásvédelmi törvények. Pályi* Sándor, gyakorlógimnáziumi tanár: *Iparművészeti motivumok az állat- és növényvilágban.* A **második** sorozatban: *Róna* Jenő, főreáliskolai tanár: *A Föld története. Tóth* Kálmán, bizt. társ. titkár: *A biztosításról. Ludwig* Ferenc, orvos: *A munkáslakások s védekezés a fertőző betegségek ellen. Hekinger* István, ny. főreáliskolai tanár: *A Naprendszer. Szegedy* Rezső, főreáliskolai tanár: *Arany János élete, Toldija és balladái.* A **harmadik** sorozatban: *Buday* Dezső, megyei aljegyző: *A szociologia alaptörvényei. Forgon* Lajos, posta-titkár, felső keresk. isk. tanár: *Közgazdasági alapismeretek. Marosi* Arnold, főgimnáziumi tanár: *Az ember őskora. Róna* Jenő, főreáliskolai tanár: *Az emberi s állati szervezet összehasonlítása. Az állatvédelem. Szegedy* Rezső, főreáliskolai tanár: *A kuruckor költészete.* Ugyan ő tartott conférence-t

Katona József Bánkbánjáról, mikor ez a tragédia a pécsi szinházban a népakadémia javára előadatott.

Befejezésül említem, amiről első helyen kellett volna beszélnem, hogy egyesületünknek múlt évi, pécsi közgyűlése alkalmával a népakadémia intézősége azzal a kéréssel fordult a közgyűlést vezető *Beöthy* Zsolthoz, hogy vállalja el a Pécsi Népakadémia ünnepélyes megnyitását. Egyesületünk elnöke ezt készségesen megigérte; a megnyitás napján le is utazott Pécsre s a szinházban tartott fölolvasásával adott fényt a Pécsi Népakadémia megnyitó ünnepélyének.

Kálmán Miksa.

Koszorukról-szalagokról. Szép és kegyeletes szokás, amikor elhúnyt kedveseink ravatalát virággal díszítjük s bizonyára csak dicséret illeti a tanárokat és a tanulókat egyaránt, ha elköltözött társaikkal szemben kegyeletüket ily módon fejezik ki. Ámde ennek a gyakorlatnak is megvan a másik, hogy úgy mondjam prózai oldala, melyet itt egy felmerült eset alkalmából röviden szóvá akarok tenni, abban a reményben, hogy a jó ügy érdekében megkockáztatott szavaim félremagyarázásra nem adnak okot s nem fognak visszatetszést kelteni.

Tatár Balázs úrtól, a nagyszalontai gimnázium igazgatójától 10 korona 80 fillért kaptam postautalványon, melynek szelvényére a következőket írta: »*Főnagy* László elhalt növendékünk temetése alkalmával az ifjúság koszorura gyűjtött; a fennmaradt összeget az ő nevükben a fürdőkonviktusok céljára van szerencsém elküldeni«.

Ez az egyben nemes és okos eljárás gondolkodóba ejtett s az a talán nem vakmerő eszmém támadt, hogy ezen példa követésével sok jót művelhetnénk egyesületünk kebelében, de még az elhúnytak hátramaradottaival szemben is. Vajjon szükséges-e, kérdem, hogy a temetésnél egész külön kocsit rakjunk meg a drága koszorúk és szalagok halmazával, melyeknek értéke a temetkezés költségeivel együtt gyakran felér az özvegyet illető egy egész évi nyugdíjjal, avagy nem lehetne-e itt kellő tapintattal módját ejteni annak, hogy a temetkezési vállalatoknak zsarolását némileg enyhítsük s az ifjúságnak szeretettel megnyilatkozó kegyeletét és áldozatkészségét hasznosabb mederbe tereljük? Egy-egy szerény koszorú a tanárság és az ifjúság részéről még szalag nélkül is kellőképen fejezi ki a részvétet; ha mindegyik osztály gyűjt, ne meddő és múló koszorukba fektessük a pénzt, hanem tiszteljük és örökítsük meg az emléket *jó tettekkel!* A nagyszalontaiak példája kedves nekem; nehogy azonban önzéssel vádoljanak, kijelentem, hogy a koszoruknak ilyetén »megváltására« egyesületünk kebelében nem csupán a *fürdőkonviktusok* nyujtanak alkalmat, hanem a *segélyző-alap* is. Egyébiránt kivánom, hogy minél ritkábban nyíljék erre alkalom. *kf.*

Nyilvánossági jog. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a *székelykeresztúri* unitárius gimnázium VI. osztályának a nyilvánossági jogot 1905—1906. tanévre megadta.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A középiskolai egészségtan-tanítás reformjának kérdéséhez.

(Vége.)

Az imént kifejtettek után nem állhatja meg helyét B. tagtársam azon kijelentése sem, melyet az egységes jogosító- és középiskoláról tartott szakértekezleten tett,[1] hogy t. i.: »az egészségtan már most is kötelező minden tanulóra nézve a középiskolában. Hiszen a természetrajz három világában, a természettanban s a filozófiai propedeutikában egyes részletei behatóan tárgyaltatnak«. Erre az álláspontra helyezkedve aztán akár az ókori történet külön tanítását is szükségtelennek kellene mondanunk, mert hiszen a latin- és görögtanításban ennek is »egyes részletei« ugyancsak »behatón tárgyaltatnak!«

De sőt még ezeket az »egyes részleteket« is, egy-két kivételtől eltekintve, csak a felsőbb osztályokban szerezhetik meg a tanulók. Így azután azok, akik a középiskolát a IV. osztály végeztével elhagyják, még ezeket az egészségtani ismereteket sem szerezhetik meg. *Azért sürgetjük, hogy már az alsó osztályok egyikében is tanítsanak egészségtant, mint önálló tantárgyat.*

Hogy *az egészségtannak, mint önálló tárgynak tanítását az 1885-diki »Szabályzat«*[2] *stb. értelmében képesített középiskolai egészségtan-tanárokra kívánjuk bízni*, az csak természetes. Az egészségtan oly szorosan összefügg az orvosi tudományokkal, egyes fejezetei (a fertőző betegségek, első segélynyujtás, testápolás tana stb.) az általános bonc- és élettani ismereteken kívül oly mélyreható kórtani, sőt terápiai ismereteket is tételeznek fe hogy azzal szakszerüen csak az orvos foglalkozhat. Azért a »Szabályzat« is csak orvosdoktorokat bocsát a képesítő tanfolyamra és vizsgálatra. (6. és 18. §§.) Okvetlenül szakképzett tanárnak kell előadnia az egészségtant ott, ahol itt-ott szerzett, sokszor hiányos ismeretek rendszeres összefoglalásáról, mélyítéséről és bizony, tegyük hozzá, igen sokszor nagyon is általánosan elterjedt, elavult vagy teljesen hibás s akárhányszor végzetes következményekre vezethető nézetek és felfogások helyreigazításáról van szó.

Vannak persze az egészségtannak is olyan elemi ismeretei, hogy azokat az egészségtanban annyira-mennyire jártas más tanár is előadhatja, pl. a természetrajztanítás keretében. Aminthogy az egyszeregy betanítására sem kell okvetlenül szakképzett mathematikus. Azért nem tartjuk szükségesnek, hogy az egészségtan tanára átvegye a benne előforduló egészségtani vonatkozások kedvéért a természetrajz tanítását is. Ámbár az V. gimn. (ill. VI. reál-) osztály állattan-tanításának összehasonlító bonc- és élettani részét — tisztán az egészségtan-tanítás szempontjából tekintve — előnyös volna, ha az egészségtantanár taníthatná, mert ehhez nyomban hozzáfűzhetné csaknem az egész egyéni egészségtant. Csak attól tartok, hogy az egészségtantanárok közül — akik csak orvosi oklevelük elnyeréséig öt évet kénytelenek tanulással s egy évet ezenkívül kötelező kórházi szolgálattal eltölteni — nem igen fognak a természetrajztanári oklevél megszerzésére vállalkozni, még ha a megfelelő szabályzatok módosításával ezt tetemesen meg is könnyítenék.

Téved B. tagtársam abban is, *ha előadásomból azt olvassa ki, mintha* mi iskolaorvosok *épen csak a középiskolát akarnók hazánk szomorú közegészségi állapota megjavításának munkájába belevonni.* Arról meg, hogy »a középiskolát az egészségtan kizárólagos iskolájává« akarnók átalakítani, szó sincsen. Igen jól tudjuk, hogy a népiskolában aránytalanul szélesebb néprétegeket lehet és kell is az egészségtan tanaival megismertetni. Erről különben a népiskolai tanterv és utasítás[3] gondoskodik is. Hogy előadásom-

[1] L. a szakértekezlet jegyzőkönyvét. 155. lap.
[2] Pirchala id. m. II. kötet, 134. lap.
[3] »Tanterv és utasítás az elemi népiskolák számára. Kiadta a kultuszminiszter 1905. 185—190. lap.

ban erről szó nem esett, ennek egyszerüen az az oka, hogy abban kifejezetten a »*középiskolai* egészségtan-tanításról« értekeztem. Hogy ebben az irányban mit tettünk eddig, és mit kivánunk még tenni az egészségtan tanítása érdekében a többi iskolákban, azt részint egy másik cikkemben [1] találhatja meg B. tagtársam, részint a nürnbergi nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszuson tartott előadásomban is kifejtettem.[2]

De viszont tagadhatatlan, hogy bizony *épen a középiskolának is fontos feladatai volnának az egészségtani ismeretek terjesztése körül.* Hiszen *innen kerülnek ki azok a férfiak, akik majdan az államban, a törvényhatóságokban vezető állásokat fognak betölteni; de a haza s a magyar nép javán csak úgy munkálkodhatnak sikerrel, ha a közegészségügy kérdéseiben is járatosak.* És vajjon hol szerzik meg ehhez nélkülözhetetlenül szükséges ismereteket s a kellő belátást, ha nem a középiskolában? Sajnos, manapság a legtöbben sehol. Pedig — szomorú pénzügyi viszonyaink mellett — épen ennek *a belátásnak, a közegészségügy iránt való helyes érzéknek hiánya a legfőbb oka annak, hogy hazánk közegészségügy tekintetében még ma is a legutolsó helyek egyikét foglalja el a művelt nemzetek sorában.*

Bizony nem igen állíthatjuk, hogy a mai középiskola »e részben feladatának magaslatán áll«. De viszont azt sem hiszem, hogy ha a közegészségügyi bajok orvoslásában a középiskola közreműködését (az általunk sürgetett egészségtan-tanítás által) igénybe vennők, ezzel »egyéb, természetének megfelelőbb feladatok elintézésétől elvonnók«. Ugyan miért és melyiktől?

Végül még néhány megjegyzést kell tennem B. tagtársamnak az iskolaorvosi állásokra vonatkozó észrevételeire.

Egyre szélesebb körökben terjed ma már az a meggyőződés, hogy az iskolának a reá bízott tanulók egészségére is ügyelnie kell s a tanulókat az iskolázásból eredhető károsodásoktól is kötelessége megóvnia; más szóval: hogy *az iskolát és tanulóságot állandó egészségügyi felügyelet alá kell helyezni.*

Hogy erre a felügyeletre a hatósági (tiszti) orvosoknak egyéb ezernyi teendőik mellett idejük sem jut, s azért ezt csak hiányosan gyakorolják, azt minden iskolánál működő tapasztalhatja. A hatósági orvos alig kétszer-háromszor jön évente az iskolába. Így azután arról, hogy az egyes tanulók egészségi állapotát megfigyelhesse, vagy hogy épen a fertőző betegségek első eseteit az iskolába jött tanulókon felfedezhesse s nyomban intézkedhessék is azok eltávolítása s esetleg egyéb sürgős tennivalók iránt — ami nélkül pedig az ilyen betegségek elterjedésének az iskolában nem lehet elejét venni — arról szó sem lehet. Kellő orvosi ismeretek hiján igazgató és tanárok sem lesznek erre képesek. *Ilyen és hasonló teendők elintézésére csakis külön erre a célra alkalmazott s az iskolai egészségtanban is külön szakszerű kiképzésben részesült orvos: azaz iskolaorvos alkalmas. De az ilyen iskolaorvos működésétől is csak akkor várhatunk ebben a tekintetben igazán és joggal sikert, ha arra kötelezzük, hogy mindennap megjelenjék az iskolában; ha tájékozódik az iskola külső és belső életének minden mozzanatáról; ha a tanulókon észlelhető s az iskolázással összefüggő kóros jelenségeket felkutatja, állandóan megfigyeli s az észlelt bajok elhárítására, ha az sürgős, a szükséges intézkedéseket* — természetesen az igazgatóval szemben fennálló felelősség terhe alatt — *nyomban meg is teheti.* Ilyen intézkedések volnának különösen: a fertőző betegségek első jeleivel iskolába jött tanulók azonnali hazaküldése; az osztály összes tanulóinak tüzetes megvizsgálása hasonló betegségi jelekre stb. Ilyen tekintetben tartjuk mi az iskolaorvos önálló intézkedési jogát szükségesnek. S ha ennek korlátait pontos szabályzatban megállapítják, hatásköri összeütközéstől sem kell tartani.

[1] Bexheft: »Visszapillantás az iskolaorvosi és egészségtantanári szakbizottság első tízéves működésére.« — Egészség, 1906. 2. füzet, 39. lap.

[2] Bexheft: Die Verbreitung hygienischer Kenntnisse in den Schulen. — Bericht üb. d. I. internat. Kongress für Schulhygiene. Nürnberg, 1904. II. kötet, 453. lap.

Sajnos, ma az iskolaorvos nem jelenik meg naponta az iskolában (nem is fizetik meg érte,) s a legsürgősebb esetben is a tanácsadásra kell szorítkoznia. Így azután nem is lehet a tanulókat érő egészségi károkért felelőssé tenni, amire pedig nagy a hajlandóság.

Nem részletezem itt az iskolaorvos működéskörét. Fel kell tételeznem, hogy azt az iskolai egészségügy tekintetében alapvető miniszteri rendeletet,[1] mely ezt is körülírja, minden középiskolánál működő tanár, aki nemcsak saját tárgya, de az iskola iránt is érdeklődik, jól ismeri.

Annál csudálatosabb, hogy az iskolaorvosi működés egyesek figyelmét teljesen elkerülni látszik. Itt-ott még ma is hallani azt az állítást, hogy az iskolaorvosok aránylag jobban vannak fizetve, mint a középiskolai tanárok, mert évi 400 koronáért csak heti két órát kell tanítaniok. De úgy látszik, B. tagtársam is megfeledkezett az egész iskolaorvosi működésről, mert különben bajosan állítaná, hogy az iskolaorvosok »közel 200, aránylag jól dotált és kevés munkával járó állást reménylenek szervezhetni.«

Nézzük meg röviden az iskolaorvos és egészségtantanár ezidőszerinti díjazását. Előbb éveken át díjtalanul kell működniök, (dacára, annak, hogy az 1885. évi fennebb idézett »Szabályzat«-ban ilyesmiről szó sincs), s azután is mindössze 200 koronát kapnak heti 2 órai egészségtan-tanításért és másik 200 koronát az iskolaorvosi teendők végzéseért.[2]) Úgy, hogy egy 1000 tanulós iskolában minden tanuló után évi 20 fillér díjazásban részesül az iskolaorvos.

És ez így van immár csaknem 20 esztendeje. Azért nagyon bajos lesz szemrehányást tenni az iskolaorvosoknak, hogy végre is sürgetni kezdik az iskolaorvosi és egészségtantanári állások rendezését és rendszeresítését.

Vajjon akadna-e tanár, vagy bár mely más állású diplomás ember, aki hasonló díjazásért végezne csaknem 20 éven át hasonló munkát? Különösen, mikor az iskolaorvos a többi tanári állásokkal egybekötött egyéb előnyökből is ki volt eddig zárva? (emelkedő fizetés, pótlék, lakáspénz, előléptetés, nyugdíjjogosultság, stb.)[3]

Csak természetes tehát, ha az iskolaorvos és egészségtantanár számára is munkájával arányban álló méltányos fizetést (a többi tanárokénál szokásos, imént említett járulékokkal), továbbá *nyugdíjjogosultságot sürgetünk*, és ami mindennek előfeltétele: *hogy az ideiglenesen alkalmazott és alkalmasnak bizonyult egészségtantanárok állásukban véglegesíttessenek, s a középiskolai tanárokhoz hasonlóan köztisztviselőknek minősíttessenek.*

Azt hiszem, az imént elmondottak minden elfogulatlan bírálót meg fognak győzni a középiskolai egészségtantanítás reformálásának, s ezzel kapcsolatosan iskolaorvosi és egészségtantanári állások rendszeresítésének szükségességéről valamennyi középiskolánál.

(Budapest.) *Dr. Bexheft Ármin.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Szepesi kör.

(A középiskolai Rendtartás reviziójához.)

A Szepesi kör 1906. évi március hó 4-én, Késmárkon tartotta második rendes gyűlését *Róth Márton* elnöklete alatt. A gyűlésnek különös jelentőséget kölcsönzött az a körülmény, hogy azon *dr. Négyesy*

[1] Pirchala id. m· II. köt. 138—146. lap.
[2] Id. Szabályzat 25 § a Pirchala id. m. II. k. 137. lap.
[3] Ne feledjük, hogy az iskolaorvosi állás az orvosdoktornak rendes gyakorlata mellett, minden esetre csak amolyan tisztességes mellékfoglalkozása, míg az »emelkedő fizetéssel, pótlékkal, lakáspénzzel, előléptetéssel (?) nyugdíjjogosúltsággal« alkalmazott tanárnak nagyon ritka esetben van bármily szerény jövedelmet biztosító más állása.
Szerk.

László, egyesületünk főtitkára is jelen volt s élénk részt vett a tanácskozásokban is.

Elnök a kör nevében a legszivélyesebben üdvözölvén a kiváló vendéget, a napirend előtt meleg szavakban parentálja el körünk egyik hasznos, buzgó tagját, a f. é. február havában fiatalon elhunyt *dr. Szelényi Károly* késmárki liceumi tanárt; emlékét a kör jegyzőkönyvében örökíti meg.

Majd a titkári hivataláról lemondó *Stromp Józsefnek* mond köszönetet eddigi működéseért.

Ezután *Walther Béla* lőcsei főreáliskolai igazgató folytatta a mult ülésen megkezdett előadását: »*A középiskolai Rendtartás reviziójához*«. Ez alkalommal a Rendtartásnak »Tanulmányi ügyek«, »Tanári tanácskozások,« »Iskolai vizsgálatok«, »A tanév bezárása« és »Az igazgató tiszte« című fejezetek kapcsán szükséges változtatásokról szólt. A kör — a stiláris módosításoktól és a kisebb jelentőségű változtatásoktól eltekintve — előadó javaslatai alapján a következő fontosabb változtatásokat tartja szükségeseknek.

1. A miniszterium figyelme felhivandó azon körülményre, hogy a szűnnapok száma igen nagy (a 10 hónapi szorgalmi időnek körülbelül egy harmada szűnnap) és vajjon nem volna-e lehetséges a szűnnapok és különösen a részleges (felekezetek szerinti) szűnnapok számának korlátozása.

2. A tanári mellékteendők arányos díjazása kivánatos; ezzel kapcsolatban kimondandó, hogy a tanár a reá ruházott mellékteendőt elfogadni köteles és csakis extra dominium fellebezhet ellene.

3. Az igazgatói, osztályfőnöki és tanári jogok és kötelességek az osztrák »Weisungen« mintájára részletezendők. Kimondandó, hogy a tanár nemcsak az igazgató utasításait, hanem a tanári testület határozatait is respektálni tartozik. A tanárok által tanulóknak adandó magánórák ügye egyöntetüen szabályozandó.

4. A 29. §. olyképen módosítandó, hogy az óraközi felügyeletet 1—2 tanár végezze.

5. A módszeres értekezletek feladata az ág. h. ev. főgimnáziumi Rendtartás 19. §.-a értelmében módosítandó.

6. A decemberi ellenőrző értekezlet elhagyandó; helyette az első ellenőrző értekezlet ideje november végére teendő.

7. Megállapítandó, hogy a félévi értesítőket ki állítja ki és ki írja alá.

8. 39. §-hoz. Az évvégi vizsgálatok alól a minden kétségen felül minden tantárgyból megfelelő tanulók a tanári értekezlet által *felmentendők*, a minden kétségen felül legalább három tárgyból bukott tanulók ellenben a feleléstől *eltiltandók*, úgy hogy csak a kétes, illetve 1—2 tárgyból elégtelenre álló tanulók felelnének (l. »Weisungen« 9. l.).

9. 40. §-hoz. »Szabályszerű« érdemjegy helyett »kielégítő« és »kevésbbé szabályszerű« helyett »kevésbbé kielégítő« használandó.

10. A középiskola 8 osztályának bizonyítványai ne egyes lapokra, hanem egy indexszerű könyvbe irassanak.

11. 41. §-hoz. A »felsőbb osztályba felléphet« kifejezés helyett, mely félreértésekre vezethet, ez irandó a bizonyítványba: A harmadik (negyedik) osztályba léphet«.

12. Az egy tárgyból való javítóvizsgálat nem engedélyezendő minden esetben, hanem csak akkor, ha a tanuló önhibáján kívül bukott meg (pl. hosszas betegség, testi vagy szellemi fejletlenség stb. miatt). Indokolását l. »Weisungen« 9—11. l.

A két tárgyból bukottakra nézve a középiskolai törvény 11. §-a *csak rendkívüli esetben* engedi meg a javítóvizsgálatot. A törvény ezen intenciója, mely a gyakorlatban már-már feledésbe ment, ismét érvényre emelendő.

13. A magánvizsgálat díja 100 K-ra (osztályösszevonásnál 150 K-ra) felemelendő és a díjnak szétosztási módozata megállapítandó.

14. A tanulók érdemjegyei nem valók az értesítőbe.

15. Az évi zárójelentésből kihagyandó minden olyan adat, mely vagy az évi értesítőben vagy a nagy statisztikai kimutatásban már bennfoglaltatik.

16. Az igazgatói segédkezői állás célszerűen és sürgősen szabályozandó. A megoldás egyik igen egyszerű módja a következő lehetne: A vallás- és közoktatásügyi miniszterium, esetleg a főigazgató a tanári testületnek egyik, arra való tagját 3 évre megbizza az igazgatói segédkezői teendőkkel. Az illetőnek heti maximális óraszáma a megbizatás tartamára 18 óra helyett csak 12 óra; jutalomdíja a jelenlegi 160 K helyett 400—500 K volna. Az igazgatói segédkező jogai és kötelességei a Rendtartás egy külön szakaszában pontosan megállapítandók. Ilyen körülmények között a tanárok bizonyára szivesen vállalkoznának az igazgatói segédkezőségre, holott ma igen gyakran egyáltalán nem akad vállalkozó. Ezen intézkedés a tanügynek igen nagy hasznára volna, mert az igazgató — felszabadulván sok aprólékos munkától, arra fordíthatná legjobb erejét, ami főfeladata kell hogy legyen, t. i. az intézet szellemi vezetésére.

Dr. Négyesy László főtitkár a központi választmánynak mult évi december hó 28-iki ülésén tartott, — *Az alkoholizmus elleni küzdelemről* szóló — előadásával s javaslataival kapcsolatban kéri a kört, hogy ez ügybeni állásfoglalásáról tegyen véleményes jelentést. — A kör többeknek hozzászólása után kimondja, hogy a szepesi középiskolákban nem tartja időszerünek a miniszteri rendelet oly módon való foganatosítását, mint ahogyan az tervbe van véve; a maga részéről a rendeletnek módosítását átnyujtja s kéri a főtitkárt, hogy ilyen értelemben tegyen jelentést a központi választmánynak.

Elnök új tagokul jelenti *Hrdina Hedvig* és *Nendwich Paula* lőcsei állami felsőbb leányiskolai tanítónőket és *Forberger Andor* lőcsei állami főreáliskolai tanárt.

Elnök még köszönetet mondva előadónak fáradságos munkájáért, az ülést berekeszti.

Berzeviczy Béla,
köri jegyző.

Kolozsvári kör.

(A középiskola küzdelme az alkoholizmus ellen. — A latinnyelvi javaslat vitájának elhalasztása.)

VI. ülés.

A középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre 1906 március hó 10-én a kereskedelmi akadémiában tartotta hatodik felolvasó-ülését, melyen dr. *Márki* Sándor egyetemi tanár elnökölt. Jelen volt 27 köri tag és vendég.

Az elnök az ülés megnyitása és a mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után új köri tagnak bejelenti *Iszlay* Márton unitárius főgimnáziumi énektanárt, kit a kör örömmel fogad tagjai sorába.

Ezután dr. *Lechner* Károly egyet. orvostanár olvasta fel »A középiskola küzdelme az alkoholizmus ellen« című tanulságos értekezését. Felolvasó a miniszternek az alkoholizmusra vonatkozó rendeletéből és a középiskolai tanáregyesület határozataiból indul ki, és értekezésében három kérdésre válaszol, miközben tekintetbe veszi a tudomány jelenlegi állását, az orvosi kutatásokat s az iskolákban tett megfigyeléseket, illetőleg ezeknek eredményét.

Mielőtt arra a kérdésre felelne, hogy vannak-e az alkoholizmusnak olyan ártalmai, amelyek az iskolában mutatkoznak, felsorolja az alkohol élvezetéből általában származó káros hatásokat, amelyeknek nemzetpusztító eredményeit az alkohol érzéstelenítő hatásából vezeti le. Ez lassítja s rontja meg a munkakedvet, a munkaképességet és minden egyéb érzésbeli, ethikai és élettani rendes fejlődés akadályává lesz.

Igaznak tartja felolvasó, hogy a középiskolában iszákosságról nem lehet szó. De ez nem zárja ki az alkohol érzéstelenítő hatásának itt is előforduló jelentkezéseit. Elterjedt szokás ugyanis hazánkban, mint egyebütt, hogy ünnepnap és vasárnapokon, név- és születésnapokon, esetleg vendéglátáskor a gyermekek bármi kevés szeszes italt kapnak. Szinte véteknek, vagy legalább is szívtelenségnek tartanák a szülők, ha ilyenkor gyermekeiket az ünneplés ezen aktusától eltiltanák. Pedig ezen gyöngéd szeretetből fakadó rossz szokásnak messzemenő következményei vannak. Ami keleten az ópium, a hásis, a kóka, a betel, az nálunk az alkohol. Bódító szer, amely a kellemetlen érzésektől megszabadít. Gyermeknél ezen hatás még jobban érvényesül, mert szervezete gyöngébb és fogékonyabb. Neki is vannak kellemetlen közérzetei, ha pl. az ünnep rovására többet evett, őt is bántják keserű hangulatok, az elmulasztott lecke, az el nem készült feladat, a szülők dorgáló szava, a tanár intelmei, a pajtások csínjai stb. miatt. Mind-

ezek az ünneplés során egyszerre eltűnnek. Jól esik neki a bajok feledése. Ünnepi hangulatra kelti őt a kábult állapot. Csakhamar megkívánja a bánatot szüntető gyűszünyi alkoholt. Nem is ünnep többé számára, ha alkoholt nem kap. És a gyermek kívánságából kiérlelődik lassan akárhánynál a későbbi, a köznapból is ünnepet csináló szenvedély. Persze fokozódik az a hatás ott, ahol — bármi okból — a gyermek mindennap kap szeszes italt. A kevés alkoholélvezetből is előáll az érzéstompító hatás, amely iskolába nem járó gyermekeknél csavargó-természet, csirkefogó-hajlam és az évről-évre előforduló személy és vagyon elleni bűntettekben nyilatkozik meg, az iskolás gyermekeknél pedig a figyelem gyengülésében, a szellemi képességek hanyatlásában, a nemesebb érzelmek és a fegyelmezettség eltompulásában nyilvánul.

Tudományos kisérleteket s eredményüket ismerteti ezután a felolvasó s az alkoholélvezés felvillanyozó hatása után bekövetkező visszahatás nagy mértékét igazolja be. 8—10 gramm alkohol visszahatása órákig, 40—60 gramm pedig egy napon túl is megmarad. Sok esetben ennek következménye, az altonai iskola igazgatójának kisérletei szerint, hogy hétfőn az iskolamulasztás legnagyobb, még kedden is a tanulók munkaképtelenek, szórakozottak, kedvetlenek, bágyadtak, sőt álmosak; az iskolai feladatok hétfőn a legrosszabbul sikerülnek és a fegyelem is akkor tartható fenn a legnehezebben. Ez csak egyszeri alkoholélvezés következménye, amely nap-nap után mindezeket a bajokat az alkoholt kis mértékben élvező tanulókra nézve állandósítja.

Ezután az alkohol ártalmai ellen való védekezésről szól felolvasó. Ezt már most szükségesnek tartja és a test épségeért való küzdelemmel a tornázás- és játékkal egyenlő fontosságunak mondja. A társadalom alkoholellenes küzdelmének fenntartása mellett az iskolára is fontos feladat háramlik. Sok kifogás merül fel ez ellen, de azért elhalasztani nem szükséges, nem kell a jövő középiskolájára várakozni, ma is sokat lehet tenni magában a középiskolában az egyes tantárgyakkal kapcsolatban. Ismerteti az egyik antialkoholos amerikai iskolai törvényt, majd a következőkben foglalja össze előadását:

A középiskola készségesen küzd az alkoholizmus ellen és a legjobb példával kiván előljárni. Szükséges a tanulók kioktatása és egyuttal gondozóiknak felvilágosítása az alkohol káros hatását illetőleg. A küzdelem módjára nézve szükségesnek tartja az alsó fokon az olvasmányokat, amelyeket szakértők bírálnak fölül, a növény,

állat- és ásványtannal kapcsolatosan megfelelő fejezetek felvételét, az egészségtannal kapcsolatban az egész alkohol-kérdés terjedelmes tárgyalását, ha van alkalom szemléltető előadások hallgatását, esetleg iskolán kívül (Urania). Végül szükségesnek tartja, hogy a tanulók alkoholizmusára vonatkozólag célszerű megfigyelések történjenek, hogy a küzdelem és annak szükségessége megbízható számadatok alapján igazolást nyerjen.

A lelkesen fogadott tanulságos felolvasáshoz többen hozzászólottak s az *elnök* a felszólalások eredményét összegezve a kör nevében a legmélyebb köszönetet mondva felolvasónak, mint határozatot jelentette ki, hogy a felolvasást a kör kinyomatja és a vitát a következő ülésre halasztja.

VII. ülés.

A középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre 1906 március 31-én, az unitárius főgimnáziumban tartotta hetedik felolvasó-ülését. A gyűlést dr. *Márki* Sándor egyetemi tanár, elnök, s az ő távozása után dr. *Erdélyi* Károly róm. kath. gimn. igazgató, alelnök vezette. Jelen volt 25 köri tag. A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után *Holló* Károly jegyző bejelenti, hogy a mult ülésen felolvasott értekezést kinyomatva a kör tagjainak elküldötte. Kérésére a kör a nyomdaköltségeket kiutalványozza.

Ezután dr. *Márki* Sándor elnök dr. *Lechner* Károly egyetemi tanárnak az *alkoholizmus ellen való védekezésre* vonatkozó javaslatát bocsátja tárgyalásra.

A kör a javaslatot pontonként tárgyalja s az elnök hozzászólása után az első pontot elfogadja. A második pont tárgyalásánál több felszólalás történt. — Dr. *Gál* Kelemen, unit. főg. igazgató nem óhajtja kimondatni, hogy a kör tapasztalatai alapján kívánja az alkohol-ellenes mozgalmat. — Szerinte az állapotok ma már sokban megváltoztak. Ma már aligha van meg az alkohollal való virtuskodás. Nem is tudna az ifjúságra vonatkozóan olyan eseteket felsorolni, amelyek egy nagyszabású alkoholellenes akció megindítását igazolnák. A túlsok alkoholellenes felvilágosítást sem tartja jónak s tart attól is, hogy ezzel esetleg éppen az ellenkező eredmény következik be. Úgy látja, hogy az egész kérdést a miniszteriumból oktrojálják a tanárságra s a tanáregyesületre,[1] holott a nagyszabású alkoholellenes mozgalmat a tanférfiak még nem tartják szükségesnek s nem mondhatják, hogy sürgetése tapasztalati meggyőződésük alap-

[1] Ez tévedés, mert a tanáregyesület a minisztériumtól független intézmény. *Szerk.*

ján nyugszik. — Különben is ellentmondást lát a felszólaló a 2-ik és 4-ik pont között, és a 2-ik pontot elhagyná addig, amíg a 4-ik pontban foglalt kívánatos tanulmányok befejezést nyernek.

Pápai Dániel hivatkozik az ifjúsági tornaversenyek alkalmával tapasztalt alkoholizmusra; *Kohányi* Gyula pedig inkább általános társadalmi szempontot véve figyelembe, kívánja az alkoholellenes küzdelmet.

Dr. *Boros* György szerint nem olyan rózsásak a társadalmi állapotok, mint ahogy általában gondolják. A diákismerkedési estélyek, a jó sör, bor, sőt pálinka még mindig eléggé ismeretesek az ifjúság előtt. A jó internátusi rendszer már eddig is sok javulást hozott, de azért az alkoholizmus káros hatásai észlelhetők. A felszólaló szerint nem arról van szó, hogy a gyermekek részegek, hanem hogy a kismértékű alkohol is ártalmas hatást gyakorol a fejletlen szervezetre. Ezután élénk szinekkel ecseteli dr. *Boros* György azokat a tapasztalatokat, amelyeket épen a mai ifjúság körében az alkoholveszély tekintetében szerzett s a felolvasás minden részletét magáévá téve, polemizál az előtte szólókkal s az alkoholveszedelem ellen való küzdést szükségesnek tartja. Kívánja ezért, hogy az iskolai igazgatóságok hívják fel a szülőket arra, hogy a gyermeknek alkoholt (szeszes italt) ne adjanak.

Balogh Károly is igazolja, hogy több esetben látta a gyermekeket az idősebbekkel közös mulatságban, amely a késő éjszakában ért véget.

Holló Károly a 2-ik és 4-ik pont között nem lát ellentétet. A 2-ik pontban csak az van, hogy a tanárság bizonyos mértékben meg van győződve, hogy az alkoholizmus ellen fellépni szükséges. A 4-ik pont pedig olyan akció megindítását célozza, amely míg egyrészt biztos adatokat nyujtanak a jövőre nézve, addig másrészt a szülőket győzné meg az alkohol káros volta felől. Csekély módosítással mindkét pont elfogadását ajánlja.

Dr. *Lechner* Károly az alkoholélvezés káros hatásának tapasztalati alapon való igazolását a tanárok előtt szükségtelennek tartja. Ezen kérdéseknek már egész irodalmuk van. Amerikában törvény van rá. Megengedi, hogy egyes szerkezetek kibirják az alkohol élvezetét esetleg egész életükön keresztül, de a legtöbbször megesik, hogy a visszahatás az utódoknál jelentkezik, idegesség és több más gyengeség alakjában.

Miután dr. Márki Sándor elnök a 2-ik módosított tételt elfogadottnak jelentette ki, helyét dr. *Erdélyi* Károly alelnöknek adta

át. A kör ezután hosszas beható vita után némi módosítással elfogadta a javaslat 3-ik és 4-ik pontjait is.

Eszerint *az elfogadott javaslat a következő:*

1. A középiskola készséggel vesz részt az alkoholellenes küzdelemben s a legjobb példával kíván előljárni.

2. Belátja annak szükségét és lehetőségét, hogy a tanulók az alkohol kárait és veszedelmeit illetőleg a középiskolában kioktattassanak.

Egyúttal az igazgatóságok útján felvilágosani óhajtja e tekintetben a szülőket és hozzátartozókat is, kikérve támogatásukat.

3. A küzdem módjára vonatkozólag szükségesnek tartja:

a) Az első és második osztály számára alkalmas olvasmányok fölvételét, az ifjúsági könyvtár és a természetrajzi oktatás keretében, de csak úgy, ha az illető könyveket *nem idegen egyesület*, hanem szakértő bizottság bírálja fölül;

b) a negyedik, ötödik és hatodik osztály számára a növénytan, állattan és ásványtan keretében megfelelő fejezetek beiktatását, a szénvegyületek, az erjesztő gombák, illetve az anthropologia tárgyalásával kapcsolatban;

c) a hetedik osztály számára az egészségtan körében az egész alkoholkérdés terjedelmes tárgyalását, szemléltető ábrákkal, táblákkal, kisérletekkel stb. illusztrálva;

d) a nyolcadik osztályban a lélektannal kapcsolatos megfelelő fejezetek alkalmazását és a kérdés beható tárgyalását;

e) alkalmas szemléltető előadások hallgatását az iskolán kívül, ha ilyenek adódnak.

4. Szükségesnek véli, hogy a középiskolában a tanulók alkoholizmusára vonatkozólag célszerű megfigyelések történjenek és megbízható számadatok gyűjtessenek, hogy a küzdelem szükségessége beigazoltassék.

A javaslat elfogadása után dr. *Erdélyi* Károly alelnök hangsúlyozza még, hogy a tanárok és az iskola hiába fejt ki munkásságot az alkoholizmussal szemben, ha a szülői ház jóakaratú támogatására nem számíthat. A társadalomnak kell az ügy élére állania és ebben szintén tevékeny részt vehetnek a tanárok, ők is szervezhetik az ilyen társadalmi mozgalmakat, vagy legalább is részt vehetnek azokban.

Következett ezután a gyűlés második tárgya *a latin nyelv I. és II. osztályból való törlésének javaslata.*

Márkos Albert a javaslat beadója indítványozta, hogy a kör halassza el a javaslat tárgyalását addig, amíg a javaslat nyomtatásban meg nem jelenhet. Egy személyes ügy elintézése után *Balogh*

Károly a javaslattal szemben a latin nyelv tanítása mellett foglalt állást.

Dr. Erdélyi Károly alelnök a kérdés további napirenden tartását kívánja s megemlíti, hogy ő már az új tanterv életbeléptetésekor a Philologiai Közlönyben írt cikkében hibáztatta, hogy a latin nyelvet, különösen a nemzetiségi vidékeken, az I. és II. osztályban is meghagyták. Szerinte idegen nyelvet akkor lehet sikeresen tanítani, ha a tanuló legalább egy nyelvet tud alaposan, de ha még magyarul sem ért, több mint bizonyos, hogy feltétlenül gyenge grammatikai ismeretére támaszkodni nem lehet, s így a latin nyelv tanítása is kevés eredménnyel jár.

Balogh Károly az egész kérdés elhagyását és napirendről való levételét kívánja, a kör azonban *Csernátoni* Gyula felszokalására elhatározza a kérdésnek *Márkos* Albert javaslata értelmében való napirenden tartását s a vita ideiglenes elhalasztását.

A haladott időre való tekintettel a gyűlés harmadik tárgya, *a berlini történelmi szemináriumok ismertetése* elmaradván, az alelnök a gyűlést bezárta.

Holló Károly,
e. i. jegyző.

Eperjesi kör.

Az eperjesi tanári kör f. é. március hó 18-án tartotta harmadik gyűlését Jakobei Dezső elnöklete alatt. A tárgysorozat főpontja: a körnek állásfoglalása az alkoholizmus elleni küzdelem kérdésében. E tárgyról Jakobei Dezső és dr. Janicsek József tartottak felolvasást.

Jakobei Dezső »Az alkoholizmus elleni küzdelem a középiskolában« című felolvasásában röviden vázolja az ügyet és a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak erre vonatkozó rendeleteit. E rendeletekre utalva, felveti a kérdést, vajjon a középiskolai tanítás körébe esik-e a nevezett küzdelem kötelessége s igenlő választ ad. A középiskolai tanítás ugyanis bemutatja az embert sokféle tulajdonságaival általános emberi és nemzeti alapon. Az iskola ethikája a tanulók elé állítja a kiváló embert, mint egyént is, mint nemzetet is, hogy a jeles példák követésére serkentsen, de viszont a rossz útra tért embert és a helytelen irányba tévedt nemzetet is bemutatja, hogy a gonosz példáktól visszariasszon. A tanügy körébe esik tehát a bűn, a mértéktelenség, a kicsapongás s így az alkoholizmus elleni küzdelem is. A középiskola azonban eddig is megtette a maga kötelességét. Ezután a felolvasó az egyes tárgyak keretében példákat hoz fel, melyek alapján kimutatja, hogy a középiskolai tanítás egész folyamán át számtalan alkalom van arra hogy az iskola

a bűnök s így az alkoholizmus ellen is a maga erkölcsi fegyvereivel küzdjön.

Felveti azután azt a kérdést, vajjon az ifjúság rászolgált-e arra, hogy az iskola annyira küzdjön az alkoholizmus ellen. Felolvasó rámutat a 30—35 év előtti viszonyokra, mikor tanuló korában általános ivás volt az ifjúság között. Most saját és mások tapasztalatából ilyesmiről nem tud. Szerinte azonban nem helytelen az ifjakat az alkoholizmus káros hatásával megismertetni, hogy majdan, mint a nemzet tanult és vezető elemei mindig felemeljék intő szavukat, ha az erkölcsi sülyedést tapasztalják. Felolvasó azután a középiskolának az alkoholizmusra vonatkozó feladatait a következőkben foglalja össze s a kör elé terjeszti:

1. A középiskola eddig is küzdött minden erkölcsi kicsapongás, mértékletlenség és így az alkoholizmus ellen is, amennyiben minden egyes tárgy keretében erkölcsi irányú oktatást ad és ez az iskola létének alapja.

2. Mint társadalmi és nemzetirtó baj ellen küzdeni szükségesnek tartja az iskola, de nem oly tapasztalat alapján, amelyet az ifjúság nyújtana, mert nála nyoma sincs az alkoholizmusnak, hanem általános emberi és hazafias célból, hogy mint a nemzetnek leendő középosztálya hathatósan emelje fel szavát, ha egykor szükségét érzi.

3. A középiskola az I. és II. osztályú magyar olvasókönyvnek legfőbb 1—1 olvasmányában szolgáltatná a célt, amely az alkoholizmus elnyomására irányul. Ehhez képest kérjük a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumot, hogy vonja vissza ama túlbuzgóságtól származó és a középiskola viszonyaira nem illő rendeletét, amely az összes osztályokra nézve 1—1 alkoholellenes olvasmányt kiván. Ugyancsak kérjük a másik rendeletnek hatályon kívül helyezését, azt, amely — elég sajnos — az iskola belső ügyeit külső tényezők ellenőrzése alá bocsájtja.

4. Az V. és VI. osztályú természetrajzi oktatás tudományos módon eléggé kiterjeszkedhetik az alkoholellenességre valamint a VII. és VIII. osztálynak egészségtani órái is bőven szolgáltathatnak arra alkalmat.

Ezután dr. Janicsek József olvasta fel »Küzdelem az alkoholizmus ellen didaktikai szempontból« című dolgozatát.

Felolvasó elismeri, hogy az alkoholizmus elleni küzdelem ügyében kiadott miniszteri rendeletek részben az erkölcsi nevelés-oktatás érdekében jöttek létre s ennyiben méltán üdvözölhetjük azokat. Ezen rendeletek azonban az erkölcsi nevelésnek csak kis és nem annyira jelentékeny részét ölelik fel s ezért szó fér hozzájuk. Másrészt helytelen, hogy a *konkrét tananyagnak* szaporítására az absztraktabb igazságok s különösen az ethikai fogalmak rovására szolgálni fognak. Amellett a rendeletek — homályt okozó szükszavuságukban — inkább azt látszanak hangsúlyozni, hogy az alkoholizmus ellen első sorban azért kell küzdenünk, mivel az alkohol élvezése a testre nézve romboló hatású, holott attól első sorban nem egoisztikus okokból, hanem azért kell óvakodni, mert *ész-* és *erkölcsellenes*. Az alkoholizmusnál jobban

kisértő nemi visszaélések inkább előtérbe helyezendők. A tanárnak arra kell törekednie, hogy aktuálisabb erényekre nevelve az ifjúságot, az aljas gondolatoktól és szenvedélyektől megszabadítsa. Ha ez sikerül neki, akkor feladatát helyesen az érzékiségnek, a testi vágyaknak nem egy, hanem valamennyi túlkapásával szemben megoldotta. Épen ezért a felovasó szívesebben vette volna a rendeleteket, ha nem a — vajmi sokszor negativ eredményekben végződő, illetőleg a félúton megállni kényszerülő — alkoholellenes küzdelmet, hanem a pozitiv erények intenzív tanítását sürgették volna. Közéletünk erkölcseinek ijesztő dekadenciája elég ösztönzésül szolgálhatna erre.

Fejtegetésének eredményét a következő pontokba foglalja össze:

1. A miniszteri rendeletek az alkoholizmus elleni küzdelemre mindenesetre annak a szükségnek kiemelését jelentik, hogy az erkölcsi nevelés-oktatásra fokozottabb mértékben fektessünk súlyt. Ebből a szempontból a rendeletek helyeslendők.

2. Az alkoholizmus elleni miniszteri rendelkezések, amennyiben az általános ethikai nevelés intenzivebbé tételéről nem szólnak, mértéken felül, illetőleg szükségtelenül egy új, konkrét, empirikus vonást hoztak be középiskolai nevelés-oktatásunkba, még pedig könnyen ama absztraktabb gondolkodás kárára, melyet az erényes tudás fejlesztése végett is a kapcsolatlan s felesleges szemléltető esetek megszorításával jobban kellene kultiválnunk s az ethikai oktatást az eddiginél jóval intenzivebben kellene felkarolnunk.

3. Az alkoholizmus elleni küzdelem a gimnáziumban nem bir elegendő alappal, mivel tanítványaink a szeszes italok élvezetétől úgy is tartózkodnak.

4. Az alkoholizmus ellen, amennyiben az emberi gyarlóságok, hibák lajstromában inkább alá, mint mellérendelt helyet foglal el, külön rendeletek nélkül is jelentőségéhez mérten kell küzdenünk, úgy azonban, hogy ne hanyagoljuk el miatta a nagyobb erölcsi hibák elleni intezivebb küzdelmet.

5. Ha tanítványainkban a pozitiv erényeket fejlesztjük, akkor az alkoholizmus elleni küzdelmet is javarészben megoldjuk.

6. Erényoktató módszerünkben a visszaéléstől való elrettentésre, az alkoholizmus romboló hatására, csak mint felvilágosító példára, mint az összességnek egy részére kell hivatkoznunk.

7. Amennyiben az alkoholizmus elleni küzdelem első sorban a testi egészség ápolására való, ennek fejtegetése első sorban az egészségtan tanárának legyen feladata; a többi tanár szaktárgyában csak alkalomadtán fűzze hozzá a maga fejtegetéseit.

8. Külön olvasmányok e célra nem szükségesek, legfeljebb a felső osztályú magyar olvasókönyvekben forduljanak elő, de az esetben is úgy, hogy az erényeknek filozófiai fejtegetései is helyet foglaljanak köztük.

A két felolvasáshoz hozzászóltak Gömöry János, Schöpflin Géza, Perényi Vilmos és még többen, mire a kör a két felolvasó indít-

ványainak összeegyeztetésével, illetőleg kiegészítésével a következő megállapodásra jutott:

A kör az alkoholizmus elleni küzdelem ügyében kiadott miniszteri rendeleteket, amennyiben az — ilyen értelemben eddig is gyakorolt — erkölcsi nevelés-oktatás intenzivebb művelését célozzák, elvben helyesli. Azonban az alkoholizmus ellen küzdeni csak annyira tartja szükségesnek, mint az érzékiség túlkapásaira való többi hajlam ellen is. Ez pedig első sorban az iskolaorvos és a természetrajz tanárának feladatához tartozzék. A többi tanár tantárgyával kapcsolatban a fontosabb erkölcsi törvényekre kiterjeszkedve, alkalmas helyeken szólhat az alkoholizmus romboló hatásáról, de szükségtelen bővebben kiterjeszkednie, miután alkoholikus hajlamok tanítványaink körében úgy is ritkák. Épen azért a kör külön alkoholellenes tananyag felvételét osztályonként egyes olvasókönyvekbe nem tartja szükségesnek, annál kevésbbé, mivel ilyen olvasmányok nem is illeszthetők be az illető tankönyvek szellemének keretébe.

A kör az alkoholellenes szövetkezetek beleavatkozását a tankönyvek bírálatába illetéktelennek tartja.

A kör a két felolvasónak munkájukért köszönetet szavazván, elnök az ülést berekesztette.

Teltsch Kornél,
a kör jegyzője.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

A magyar népetimologia. Irta *Nádai Pál.* **Az ikes ragozás története.** Irta *Simonyi Zigmond.* Különlenyomat a »Magyar Nyelvőrből«. **A jánosfalvi nyelvjárás.** Irta *Böszörményi Géza.* **Magyar Grammatikátska,** A'vagy az igaz magyar irásban és szollásban kévántató néhány szükséges **Observatiok** *Geleji Katona Istvántól.* Jegyzetekkel újra kiadta *Simonyi Zsigmond.* **A tárgyeset Arany Jánosnál.** Irta *Teleky István.* **A »Nyelvészeti füzetek«,** szerkeszti *Simonyi Zsigmond* 27., 28., 29., 30., 31. száma. Budapest, 1906. Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kiadása. Egy-egy füzet ára 1 korona.

A »Nyelvészeti füzetek« ily gyors prosperálása és nagy száma nemcsak a »Magyar Nyelvőrnek«, hanem annak a gyakorlatias érzéknek érdeme, amellyel a szerkesztő a művelt és tudományos közönségnek sok irányú érdeklődését és kívánságát kielégíti. Ezeknek a füzeteknek kiadása szükséges, mert nem mindenki olvassa a »Nyelvőrt« és sokan csak ily különálló kiadások útján juthatnak a jelesebb munkálatokhoz. Az ilynemű vállalkozás nem új és az »Irodalomtörténeti közlemények« jeles szerkesztője, Dézsi Lajos hasonló manőverrel működik és nagy számmal kedveskedik olcsó, de jó munkával a magyar irodalomtörténet kedvelőinek. Azonkívül megvan

az az értéke is, hogy a szakfolyóiraton, azaz »Különlenyomatokon« kívül, egyéb önálló dolgot is kap a tudós világ olcsó pénzen, sőt itt-ott már nem kapható irodalmi és nyelvtörténeti munkák újból való megjelenése közkincscsé teszi a régi irodalmat is és sokat megment a feledéstől. A »Nyelvtörténeti füzeteknek« a Nyelvőrből átvett részeihez annyiban fér szó, hogy néha rendszertelenek és szerkezeti hiányban szenvedők. Ezért kívánatos volna, hogy ne külön-külön fejezetek összeróvásából, hanem egy szervezeti egészből is álljanak. Ezt nem gáncsként, hanem csak megfigyelésünk alapján mondjuk.

Nádai Pál érdekes tanulmánya a népetimológiát fejtegeti, azokat az etimológiai jelenségeket, melyeket a nép maga alkot meséiben, mondáiban, párbeszédeiben, az új és idegen szók föltalálásában, misztériumokban, szójátékokban. A népnél valóban az egész csak szójáték, amelyben elméjét élesíti és sokszor csak viccet mond vele, de méltó komolysággal. Ez a néplogikának egyik forrása. Nemcsak most, hanem mióta nép van, az indus emlékektől egész a mai napig megtaláljuk. Kár, hogy erre, azaz a népetimológia összehasonlítására nem fekteti a kellő súlyt és csak per tangentem említi. Nagy érdeme, hogy fejtegetése kiterjed a népetimológiának feltünő és érdekes következményeire, amelyek kapcsolatba hozzák a babonákkal, a helynévmagyarázó mondákkal, szólásokkal és elferdítésekkel.

Simonyi Zsigmond régebben megjelent jeles tanulmányai alapján ebben a füzetben állítja össze az évszázados viták eredményét. A szerző kifejti, hogy az ikes ragozás eredetileg a visszaható és szenvedő igék ragozása volt, másodsorban a tárgyas igéknek tárgyatlan használatát jelölte (eszik, de esz téged). Egyes esetekben már a kodexek korában ingadozott az ikes ragok használata, s a 17. század vége felé egészen elenyészett a két ragozás megkülönböztetése, csak egyes nyelvjárásokban maradt fönn. Révai munkássága vitte be az irodalomba s ezzel az irodalmi nyelvet a népnyelvtől élesen elkülönítette. Míg a régi nyelvemlékekben bizonyos következetességgel találkozunk, addig később ez teljesen megszűnik. A z-, l-, an-, en-képzős igék más és más tüneteket mutatnak. Bizonyos ingadozás áll fönn, amely máig sem tudott megszűnni s belőle a ragozások összezavarása tapasztalható a mai nép- és irodalmi nyelvben is. A teljes tudatosság még mindig hiányzik s előreláthatólag tovább is fog húzódni ez az ingadozás.

Böszörményi Géza Szilasi Móric emlékének ajánlja ezt a munkát. A Nyelvőr s egyáltalában a nyelvjárási kutatások rendes metodusa szerint a földrajzi terület megállapítása után hang- alaktani, jelentési, mondattani sajátságokat tárgyal. Fölhasználja a módszerek minden segédeszközét, a kottázást is. Érdekesek a népnyelvi hagyományok, népdalok, népmesék, amelyeket nem merített ki s mintegy csak példákul szolgálnak. Nevezetes, hogy itt a biharmegyei oláh nyelvhatás is megérzik a nyelvjáráson s szükséges volna, hogy már most kutassuk nemcsak etnografiai, földrajzi, hanem nyelvérintkezési okokból egyes nyelvjárásainknak eltünési jelenségeit, sőt figyelemmel kisérjük, mily úton olvad be nyelvileg a magyar az

oláhba, amelyre oly gyakori és sajnálatraméltó esetekkel találkozunk. A népléleknek ezt a hajszálfinom elkülönödését ritkán kutatják és figyelik meg. Az öröklött és dispozicióbeli jelenségek sok tanulságot nyujtanának egy nyelv expanzív vagy passzív erejére nézve. Itt hangtani és nyelvtani törvények játszanak szerepet, amelyekről soha, vagy nagy ritkán nyerünk fölvilágosítást. Pedig ez irányban is fejleszthető egy ellenálló energia, amely a betolakodó idegen nyelvet, mint például az oláhot, visszaszorítja.

Geleji Katona István püspök Magyar Grammatikátskája régi nyelvészeti irodalmunknak egyik legeredetibb terméke. Geleji Katona állapította meg először mai szóelemző helyesírásunk szabályait s egyben ő volt az első, aki tüzetesen foglalkozott a nyelvhelyesség és nyelvművelés elveivel, s útmutatást és példát adott új tudományos műszók alkotására. Simonyi Zsigmond nemcsak az eredetihez híven közli az egészet, hanem jegyzetekkel is kiséri. Vannak ezekben a jegyzetekben nyelv- és szótörténeti adalékok, érdekes etimológiák (hagyján) és kommentárok. Ezek azonban nem teljesek, sokra nem adnak választ, ami ma már nemcsak ősi elem, hanem csak elavult nyelvi jelenség. Szerettük volna látni egy bővebb előjegyzetben Geleji Katona viszonyát, még pedig nyelvtörténeti szempontból kortársaihoz s valamelyes összefoglalását Imre Sándor, Brassay Károly és Szarvas Gábor idevágó munkásságának.

Teleky István az Arany-irodalmat teljesen kiaknázta, hogy témáját nyelvtörténeti szempontból is érdekessé tegye. Ámde az idegen népek accusativusa nem mindig fölvilágosító a magyar tárgyra vonatkozólag és Teleky ezzel nem is elégszik meg, hanem bővebben kutatja a tárgynak használatát népünknél s speciálisan Aranynál. A ragtalan tárgy használatát, a tárgy alaktanát annak mondattana váltja föl, melyben szerkezeti és értelmi motívumokat lát. Teleky fejtegetése nemcsak tulajdonképen Arany Jánosra terjed ki, hanem egyáltalában a tárgy használatára is. Főleg az indo-árja nyelvtudósok fejtegetéseit tárgyalja s ezektől indul ki, hogy főleg Arany Jánosra rátérhessen. Így némileg elesik tárgyától és címétől. —*yő.*

Mutatványíveket kaptunk a következő című munkából: **Középiskolai reformjavaslatok.** A közoktatásügyi miniszterium megbízásából írta *Alvincy Sándor*. Ára 5 korona. Megrendeléseket elfogad a szerző: Alvincy Sándor, áll. főreáliskolai tanár Nagyváradon.

Különös érzések között olvastuk a reformjavaslatokról szóló íveket, melyek Alvincy erős fajszeretetéről és még erősebb pesszimizmusáról kétségtelenül tanuskodnak. Szerinte »az átlagos román, szerb, bolgár tanult ember is műveltebb a magyarnál. Utóbbi akármilyen tanult, akármilyen rangban és állásban van, szabály szerint

kanász«. Vagy: »Mágnásaink pedig azóta, hogy visszamagyarosodtak, nagyobbrészt el is kanászosodtak«. A *szabály szerint* és *nagyobbrészt*-féle enyhítések mellett is erőseknek tartjuk e kijelentéseket, melyek azonban eltörpülnek ama kemény vádak mellett, melyekkel a szerző egyes, már elhalt, de részben még életben lévő igazgatókat és tanárokat névszerint — amint ő mondja — »kipellengérez«. Minthogy azonban ilyen *konkrét*, súlyos állításokkal szemben a mi védelmünk hatástalan, beérjük a tény egyszerű konstatálásával.

A beküldött »Mutatványivek«-ben ilyen fejezetcímek olvashatók: I. A magyar középiskolák céljaikkal egyedülállók. II. Igazgatójelöltek kiképeztetése. III. A comme il faut középiskolai igazgató. IV. Állami középiskolai igazgatók rajza természet után. V. A francia középiskolák igazgatása. (Tárgyilagos, világos ismertetés.) VI. Javaslatom pontokba foglalva.

Nem tagadjuk, hogy az igazgatói kinevezések nem történtek mindig a kellő előrelátással, sőt sok esetben nagyon jogosulatlan befolyások kárhozatos érvényesítésével, és nem habozunk kijelenteni, hogy középiskoláink betegségének egyik főokát éppen ebben a körülményben látjuk, melynek gyógyítása immár égető szükség. Azonban nem gondoljuk, hogy a szerző minden jó szándéka mellett, melyet tőle elvitatni nem akarunk, e cél elérésére a leghelyesebb utat választotta.

Lionardo da Vinci és a renaissance kialakulása. Írta *Diner-Dénes József*, 113 szövegképpel, 16 melléklettel. Budapest, Lampel R. (Wodianer F. és fiai részvénytársaság). 1906. — Ára 10 K — 246. lap.

E könyv címét meg kellene fordítani, mert *első* része, 152 lap, foglalkozik a renaissance kialakulásával, míg a *második*, 92 lapon, Lionardót jellemzi, mint embert, tudóst, művészt, festőt, rajzolót, szobrászt és építészt. Mint írót nem méltatja külön, ámbár erről is tartalmas fejezet szólhatna.

Ha a szerző ezzel a 92 lappal beérte volna, lényegesebb kifogást alig tehetnének ellene, mert valóban sok tudással és művészi érzékkel iparkodik hősét bemutatni. Azonban a könyv első része, mely inkább valami nemzetgazdasági szemlében volna helyén, az ő saját külön és hozzátehetjük: erőltetett okoskodásával, nehézkes nyelvével, kemény próbára teszi kellő önbírálatába vetett hitünket; mert ámbár elismeri, hogy Burckhardtnál szebbet, jobbat ő sem tudna festeni a renaissanceról (9. l.), mégis ezt állítja egyebek között: »Ha a magam módja szerint fogjuk föl (t. i. a művészetet), ezerszer annyit nyujt, mint a szép szellemek, esztéták, hangulatemberek, impresszionisták frázisáradatai . . ., melyeknek nem annyira az a céljuk,

hogy a művészetet közelebb hozzák hozzánk, mint inkább az, hogy szegényes önmagukkal dicsekedjenek« (209. l.).

No igen, mert szerző nem »hangulatember« és nem »impresszionista« (esztétának azonban magát is nevezi egy önfeledt pillanatában 129. l.), hanem realista. Ő »a maga módja szerint« fogja föl a renaissancet és művészetét, és e fölfogását magyarázgatja misztikus című fejezetekben, mint pl: Egy intermezzo, az intermezzo vége és a bizonyítás folytatása, hogyan lettek reálfantasztákká a firenzeiek, hogy lettek a firenzeiek realisták, bölcseleti intermezzo, incipit tragoedia, az újra megtalált metódika stb. Ez utolsó három fejezet »a dicsőséges transsubstantiatio« főcím alá tartozik, mely ecseteli a középkorból való kibontakozást a renaissance felé, vagy mint a szerző mondogatja, az *úgynevezett* renaissance felé.

Szerinte »a renaissance-kultúra épenséggel nem származott a klasszikus tudományokból« — amit ilyen alakban különben a r. egy híve sem állít — »hanem egyesegyedül (!) bizonyos gazdasági előfeltételekből« (26. l.). És »immár négy évszázad óta kínoznak bennünket a klasszikus tudományokkal, abban a reményben, hogy ezáltal egy új renaissanceot lehet teremteni«. (U. o.) Hogy ez a remény kit boldogít, arról nem szól.

Tehát nem a klasszikus tudományokból, hanem *egyesegyedül* bizonyos gazdasági előfeltételekből származtatja a r. kultúráját. Ő úgy látja a középkor végén beálló óriási átalakulást, hogy a nagy bankárcégek és nagy posztókereskedők meg üzletvezetőik érdeme az egyéniség, az »én« megteremtése (121. l.) s »a firenzei szépség ősforrása a pénz és munka.« Ez kényszerítette az üzletembereket a tények pontos megfigyelésére, amiből azután tovább következtetve, a történelmi materializmus révén oda jut, hogy »funkcionális összefüggés van a gazdasági élet alakulásai és a legmagasabb szellemi működések között«. Ő nem »ostoba ember, hogy a modern művészet fokozatos kifejlődését keresse, sem ideológus, akinél minden csak szellemi motivumokból nő ki« (85. l.). Ugyancsak a történelmi materializmus indítja szerzőt annak bizonyítására, hogy az a firenzei művészet, melyet Giotto óta bámulunk, *szükségszerű* folyománya a gazdasági élet struktúrájának és Lionardo is *szükségképen való, önmagától értődő láncszeme a fejlődés láncolatának.* A kapitalizmus nyomdokain haladó ilyen szükségszerű jelenségnek tartja D. D. a XVI. századi spanyol, a XVII. századi német, a XVIII. századi francia és a mostani angol művészetet. Minket azonban ez az analógia sem győz meg, mert mi a kapitalizmustól csak annyiban teszzük függővé a művészet fejlődését, mint a virágét a harmattól. Jó föld, napsugár, kellő éghajlat, főleg pedig egészséges mag, amit a firenzei művészetre alkalmazva, így fejez ki Vasari (Vite stb. 1809. kiadás, VI. kötet, 278. Pietro Perugino életrajzában): »Firenzében képezik a tökéletes mestereket minden művészetben, különösen a festésben, megjegyezvén, hogy ott a *levegő* szabad szellemeket szül, kik nem érik be közepes művekkel, melyeket *a jó és szép* szempontjából néznek, nem pedig alkotójukra való tekintettel. Másodszor Firenzében *törekvőnek* kell lennie az embernek és tudnia, mint kell pénzt szerezni; harmadszor, ami nem kevésbbé fontos, a *dicsőség* és hírnév *utáni törekvés*, mely néha akkora vágyat kelt a saját nagyság iránt, hogy aki természeténél fogva nem jó és értelmes, ezáltal rágalmazóvá, hálátlanná és a vett jótétemények iránt érzéktelenné lesz«. Vegyük hozzá azt, amit Burckhardt,

Symonds és — Taine mond a renaissanceról és iparkodjunk elfogulatlanul szembeállítani e kiváló elmék egymást kiegészítő munkáit azzal az új elmélettel, melynek alapján Diner-Dénes a merkantilizmus és művészet között közvetetlen okozati összefüggést keres és valljuk be, hogy — nem győzött meg eredeti tana helyességéről. Ha a gazdasági élet alakulásai és a művészi fejlődés között megvolna az a szoros kapcsolat, ha a termelési módból bizonyos pszichikai folyamatok *szükségképen* alakulnának, akkor ma talán a firenzeivel egyenlő rangú milanói renaissanceról is beszélhetnénk, mert ami Toscanában Firenze, az volt Lombardiában Milano és a milanói posztósok, aranyművesek és fegyverkovácsok semmivel sem voltak alábbvaló iparosok a firenzeieknél. Csakhogy más a longobard utóda, és más az etruszké! Annyi bizonyos, hogy e faj tulajdonságai abban a milieuben mindenféle bankárok és gyapjuszövők nélkül is — középszerű művészetet ép oly kivéssé teremthettek, mint akár a régi hellének, akikkel a firenzeieknek nem egy jellemvonásuk közös.

Ezek *valóságok*, melyek sokkal elfogadhatóbb magyarázatát adják az Arno-melletti páratlan művészi életnek, mint a szerző nemzetgazdasági *elméletével*; mert ha ez megállna, akkor a trecentóban már be kellett volna következnie a művészet hanyatlásának, amennyiben ez időtájt az általa annyira hangoztatott szövő-ipar Firenzében a gyári termelésből már házi iparrá vált. Legalább ezt állítja a szerzőnek egyik forrása: W. Sombart (Der moderne Kapitalismus I. 403. lap) és napjainkban sem kellene a tanulmányozó festőknek Itáliába, Párizsba vagy Münchenbe zarándokolniok, hanem a yankeek földjére, ahol ugyancsak remek virágokat hajt a kapitalizmus.

Készséggel elismerjük, hogy ott, ahol szegénység van, ahol a művészek hiába várják a megrendeléseket, a képírás nem virágozhatik annyira, mint vagyonos nemzeteknél: de hogy *szükségszerű, funkcionális összefüggés* van a kapitalisztikus fejlődés és a művészet között, azt nem fogadjuk el még olyan tág szemhatárú férfiútól sem, amilyennek munkája szerkezete Diner-Dénest mutatja.

Nem lesz érdektelen analizáló eljárása jellemzésére egy példát bemutatni. Szerinte (108. l.) »a XVIII század közepén a modern kereskedőnek és gyárosnak elegendő, ha tudja, hol szerezhető be valamely árú, hol értékesítheti legjobban, melyek a szükséges közlekedési utak, hol szerezhető be a posztógyártáshoz szükséges nyersanyag stb. És csak akkor, amikor az üzem kapitalisztikusabbá vált, kényszerült a gyáros arra, hogy az egyes termelési folyamatokat pontosabban vagyis kritikusabban szemlélje meg. Épen így a XIII. század második felének művészei is csupán a legkimagaslóbb momentumokat veszik szemügyre, hogy azután ezeket visszaadják műveikben . . . A primitiv népeknél még ma is látjuk, hogy affektusokat állandóan testmozgások által fejeznek ki. Kizárólag (!) ebben keresendő magyarázata annak a szinte dramatikus mozgalmasságnak, mely a XIII. század második feléből származó művészek műveiből jelentkezik«. Ebből a kizárólagosságból következteti azután a szerző, hogy az assisii Szt. Ferencz templomban Krisztus születését ábrázoló kép nem vezethető vissza római befolyásokra, mert ehhez még *túlságosan mozgalmas ábrázolás* és Cimabuének ugyanazon helyen található Keresztrefeszítése azért nem tulajdonítható Giunta Pisanó-

nak, mert »ez a kép a Giuntát követő művészet minden ismertető jelét magán viseli«.

Ilyen elméleti alapra ilyen apodiktikus következtetést építeni — nagyon nehéz dolognak tartom és, azt hiszem, a céhbeli műkritikusok is annak tartják. Diner-Dénes József azonban a műkritikusi akribiában tovább megy és egyebek között ilyen kijelentést is tesz (244. l.): ».... anélkül azonban, hogy (Morelli) maghatározásával meg tudnék barátkozni, minthogy nekem ez a kép nem a XVI. század kezdetéről valónak látszik, hanem inkább a XV. század 70-es éveire vezetendő vissza.« Így szól D. D. úr az »Ötvös« címen ismert Pitti-beli képről, melyet Morelli s vele a képtár katalógusa is Ridolfo Ghirlandójának (a szerző tévesen Girlandhajónak írja) tulajdonít, ő pedig inkább Lorenzo di Credinek. Mi pedig azt mondjuk, hogy aki a quattro- és cinquecento festői irányait ilyen, évtizedeket megkülönböztető pontossággal ismeri, a jeles stílkritikusok között a legjelesebb nevére érdemes.

Teljesen értjük azokat a nehézségeket, melyek a szerző útjába tornyosultak, midőn nem járt ösvényen egy új elmélet számára érveket keres. De ez nem menti föl ama kötelezettség alól, hogy tények gyanánt csak olyan állításokat kockáztasson, melyek valóban azok. E tekintetben azonban teóriájának szeretete olykor feledteti vele a szükséges óvatosság szemmeltartását, minek világos példája a következő: Szerinte (128. l.) kimutatta Rosen Felix, ki »sem nem esztétikus, sem nem műtörténész, hanem természettudós, hogy Gaddi (valószínüleg Taddeót érti, mert Giotto tanítványának mondja, de az mellékes; fő a *Gaddi* neve) a pisai temetőben lévő »A halál diadala« című képén a táj, az egész jelenetezés sokkal gazdagabb, mint Giotto tudta volna festeni egy emberöltővel előbb. Honnan van az — így folytatja, — hogy azok a művészek, kik művészi tehetség, valamint technikai tudás terén messze Giotto mögött állanak, a realizmusban mégis messze túlszárnyalják őt? A felelet ez: Az anyagi élet haladó kapitalisztikus termelési módja a tények exaktabb szemléletére kényszerít, először magának a termelési módnak terén, aztán funkcionális összefüggések útján a művészetben is...« stb. Azonban az idézett esetben nem ez a fő, hanem az, hogy a szerző — pardon a szóért — kritika nélkül elfogadja Felix Rosen természettudós úrnak kijelentését, anélkül, hogy helyességét mindjárt a premisszában vizsgálná. Nos hát, ez a premissza téves! mert a pisai campo santo déli falán levő képet egyetlen neves műkritikus sem tulajdonítja *Gaddinak*, hanem igenis Vasari Orcagnának, Burckhardt Traininak (igaz, kérdőjellel), Lübke, Philippi és Springer egy ismeretlennek, Berzeviczy Pietro *vagy* Ambrogio Lorenzettinek, Symonds föltételesen a két Lorenzettinek, Crowe és Cavalcaselle a két Lorenzettinek, Thode egy ismeretlen pisai festőnek, Lützow Duccio iskolájának és Milanesi Bernardo *Daddinak;* de egy sem Gaddinak. (Sajtóhibáról itt nem lehet szó, mert a Gaddi név »A halál diadalá«-val kapcsolatban háromszor olvasható szerzőnknél.) Ilyen körülmények között kár azzal dicsekedni, hogy Rosen megelégszik »a pozitív adatokkal és hogy olyan eredményekre jut, mint a szerző, amit — szerinte — nem lehet csodálni, mert az ő eredményei is pozitív adatok, habár más úton is jutott hozzájuk«. Én köszönöm az ilyen pozitív adatokat, amelyekhez Rosen úr úgy jut, hogy »tartózkodik az esztétikai értékeléstől«,

ami bizony nagy kár egy olyan par excellence esztétikai folyamatnál, mint amilyen a művészet. Pedig a szerzőt is »esztétikai értékelés« bírja arra, hogy kijelentse, hogy »valamennyi megőrzött lionardoszerű Léda-kép túlságos nyiltan érzéki ahhoz, hogy csak egyiküket is Lionardónak tulajdoníthatnók« (243. l.). Ezt mondja, miután az előző lapon Morellit megróvja, amiért »úgynevezett exakt módszerével bizonyos festőegyéniségeket konstruál, akiknek azután az eme konstrukciókba beleillő képeket tulajdonít«. Mutatis mutandis: Diner-Dénes megkonstruál egy lionardoszerű festőegyéniséget, akitől azután az eme konstrukcióba bele nem illő Léda-képet eldisputál. Műtörténeti akribiának azt az eljárását sem lehet tekinteni, amelyet D. D. követ, midőn a Léda-kép ellen azt az érvet hangoztatja, hogy ha Lionardo csakugyan festett volna egy egész Léda-képet, ehhez bizonyára sok előtanulmányt tett volna. (U. i.) Tett is. Nekem nem jutott osztályrészül, hogy elmondhassam: »Amennyiben én Lionardo kéziratait ismerem« (198. l.), mert megismerésükre egy emberi élet aligha elegendő s így csak Burckhardtra hivatkozhatom, ki (Cicerone, IX. kiadás 776. l.) ezt mondja: ».. stehende Leda, von der eine gemalte Kopie u. a. (egyebek között) in der Galleríe Borghese. Eine ... Leda, von der *Skizzen und Studien* sind, kommt ebenfalls in verschiedenen Kopien vor«. Ami annyit tesz magyarul, hogy Lionardo a Léda-képhez igenis tett tanulmányokat, amelyek vázlatai között találhatók.

Enyhén szólva, legalább is hirtelennek kell tartani ilyen kijelentését is: »Szivesen *elismerem*, hogy Bacon a természettudomány, valamint a mathematika terén meglehetős tudatlan lévén . . .« (192. l.), vagy: »Ilyen dilettantizmus (!) volt Lionardo tudományossága is« (173. l.), tovább: »Hogy Lionardo soha sem dőlt a szerelem karjaiba, azt szinte *egész bizonyossággal* merném állítani« (186. l.), holott pl. Symonds így szól műve III. köt. 281. lapján: A szerelem, a szépség rabszolgája és a művészi szegénység gyermeke, az serkentette diadalokra; W. Pater pedig *The renaissance* 122. lapján ezt mondja: But his work was less with the saints, than with the living women of Florence, ami annyit jelent, hogy Lionardónak kevesebb dolga volt a szentekkel, mint Firenze élő asszonyaival.

Távol áll tőlem Diner-Dénes úr jóhiszeműségét kétségbe vonni, midőn azt olvasom könyve 222. lapján, hogy »1901-ben a Milano melletti Afori (helyesen: Affori) faluban . . . még egy harmadik példányát találta a Sziklabarlang-madonnának«, azonban jól esett volna, ha e fontos leletről szóló irodalomra mű és lapszám szerint is hivatkozik.

A tárgyilagosságra *törekvés* egyik legjellemzőbb tulajdonsága a szerzőnek, ki nem esik a legtöbb monografia-iró azon hibájába, hogy hősüket kritika nélkül dicsőítik. Ellenkezőleg, ő annyira szigorú Lionardóval szemben, hogy ilyen mondatra ragadtatja magát: »Azt az ezersugárú bádogdicsfényt, melyet esetlen biográfus kezek kovácsoltak Lionardo feje köré . . ., könyörtelenül leszakítottam« (204. lap). Engedjen meg Diner-Dénes úr, ha e nagyon erősen hangzó biztatás után is ott látom »a renaissance varázslója« feje körül azt a lángsugarú glóriát, mely halhatatlan, nagy szelleme bűbájából annyival hatalmasabb erővel tör ki, amennyivel közelebb sikerül alakját és csodával határos géniuszát az idők homályán keresztül gyarló szemünk elé állítani. Különben akárhogy is bizonyítja a szerző, hogy Lionardo működ-

dése csak szükségszerű folyománya a gazdasági struktúrának és akárhogy erősíti, hogy nem tartja csodának — amit mi sem állítunk, — mégis annyi nagy tulajdonságát mutatja be e rendkívül univerzális lángésznek, hogy a szerző minden ellenkezése mellett is azok közé a biografusok közé tartozik, kik Leonardo feje köré »dicsfényt kovácsolnak«.

Nagy hiánya a könyvnek, hogy szerzője nem idéz irodalmi szokás szerint, hanem odavet általánosságban egy-egy nevet, anélkül, hogy a hozzávaló művet és lapszámot fölemlítené; ezért azután nehéz meghatározni, hogy milyen mértékben használta a rendelkezésére álló forrásokat. Így megnevezi W. Patert, Sombartot, Rosent, Müller-Waldét, Machot, J. P. Richtert, az osztrák dilettáns Chledowszkit, Thodét, Morellit, Crowe és Cavalcasellét stb. Továbbá szerepelnek nagyobbára a fejezetek élén a következő nevek: Marrus (így!) Aurelius, Detlev von Liliencron (ekkora megtisztelésről sem álmodott a vitéz német katona), Dante, K. Lippich Elek, Byron, Wilde Oszkár, Ptolomeos (így!), Zola, Wippchen (85. l. jegyzet), Nietzsche, Marx, Dóczy, Goethe, Engels stb. Mint különösséget említem, hogy olyik Dante-idézetet olaszul adja, ellenben Detlev német mondását magyarra fordítja.

Olasz és latin idézeteivel nem szerencsés, mert kevés van olyan, mely sajtóhibáktól mentes, mint ahogy a sajtóhibák óriási mennyisége azt a látszatot kelti, hogy a házi korrektúrán kívül mást nem végeztek a szövegen. Codex Atlanticus mellett van Code*a* Atlantic*ns* és Codex Atlanti*ous*, Museo Qu*ri*niano e. h. Queriniano (helyesebben Museo Civico, mert Bresciában (102. lap.) csak Biblioteca Queriniana van), S. Maria Novell*i* és Nuov*o*, nuova gen*ta*, balie, e. h. bali*a*, Appenin, e. h. Apennin, egyéni felfogás*ai* nem volt, Lionardo 1903-ban jött, e. h. 1503-ban, más síkon, e. h. másikon, a pistojai dombon, e. h. dómban, quell*e* (e. h. quella), ragione, trubad*o*r, Thadeo, e. h. Taddeo, Ambrogi*a* de Predis, St*o*rza, Pol*a*juolo, demok-ratikus és anachronizmus, concentrizálódik, aquo, e. h. a quo, cluorum, e. h. quorum, állás*s*ok, Kop*o*rnikus, a 112. lapon idézett Dante-sorokban vince*r*a h. vince*v*a és cono*tt*i h. cono*bb*i, stb. Ide tartozik annak a fölemlítése is, hogy sok kép nem azonos a szövegbeli idézettel; a számok eltolódtak.

Rendkívül ingadozó helyesírása is, ami az olvasás élvezetét bizony zavarja. Így: esztéta és aestheta, Ufficii és Uffiziák, renaissance és renaiszance, cinquecento és quinquecento, ami épen olyan kevéssé létező kifejezés, mint quatrecento, szynthezis és synthesis, kompozició, compositio és kompositio, Firenze és Firence, bronze, bourgeozia (!) és bourgeoisie, Santa és Sancta Maria delle Grazie, szférák és sphairák, kolorit és cholorit, komédia és kommedia, Monacca és Monaca, ph*á*sis stb.

Szokatlan szólásmódok és hibás szerkezetek is szép számmal vannak, így: nőlnek, Lionardo műveiül tartattak, elsődleges, két momentumok, sok kisebb cégek, hajak, a műtörténészek felűltek, életének megélését látja, ez az osztály . . . a legmerevebb társadalmi maradiság, képviselőinek kellett volna lenniök; a törekvés uralja (beherrscht) a festőket; egyetlen pillantás igazolja, melyet képeink (e. h. képeinek) egyik leghíresebbikére, »A mágusok imádása« címüre és a firenzei Ufficiiben találhatóra vetünk; a művésznek hát a herceget s . . . olyan nők arcképeit kellett készítenie (ami kitünő példája a zeugmának); Maximilian császár; élete standartja, a country lord

mikor nem Angolországról, hanem Itáliáról van szó; banauzi népség, bohemienség, ouvriersége és ouvriérek (ami himnemű akar lenni), fixirozott valuta, az urbanizálás vagy még inkább a nemesség kiuzsorálása, monetarizáltak stb.

Feltünő, hogy a szerző fizenzei *nép*parlamentet említ, mikor az a legzártabb osztályképviselet volt; sajátságos, hogy Gurk kardinálist idézi, mikor Gurk nem kardinális, hanem város Karinthiában, s a klagenfurti püspökök régi székhelye; a cosmatok (90. l.) nem voltak a római építészet és szobrászat uralkodói és nem űzték a képirást, hanem olyan művészcsalád tagjai voltak, mely mozaikszerű dekorációkkal (marmorarii) foglalkozott; a comaskokat (u. i.) helyesebben Como-vidékieknek kellene magyarúl írni, kik tudtunkkal sem szobrászok, sem építőmesterek nem voltak, hanem jámbor kőfaragók. Ezeknél a csekély botlásoknál súlyosabb elbírálás alá esik, ha egy *műtörténeti monografiában* (79. l.), nem pedig egy politikai értekezésben, azt olvassuk, hogy »a törvények előtti teljes egyenlőség nekünk is meg van igérve, mialatt pedig — tudjuk — a legteljesebb egyenlőtlenség uralkodik«. Hogy szólhatja el magát ennyire egy olyan fegyelmezett agyú férfiú, amilyen a szerző! Remélem, legalább hazai bíróságaink érdekében, hogy ezt az állítását nem tudná bizonyítékokkal támogatni.

Kisebbszerű kísiklásnak veszem, hogy — az általa nem idézett — Vasari szövegét (Le vite stb. VII. kötet 47. lap) félreértette. Itt ugyanis ez van: ... quello strumento ch'egli aveva ... fabbricato ... cosa bizzarra e nuova, acciocchè l'armonia fosse con maggior *tuba* e più sonora di voce, ami szerzőnk szerint (162. l.) azt jelenti, hogy » ... egy hangszer, melyet ő maga készitett ... a mester keze alatt oly hatalmasan zengett, mintha Tuba (nagy *T*-vel) ereje segitette volna, és mégis oly édes-kedvesen«; holott értelme ez: »e hangszer, melyet ő maga készített, ... különös és szokatlan dolog volt azért, hogy összhangja nagyobb erejű (*tuba* magyarul »kürt«-öt, »öblösség«-et, de »a hang erejét« is jelenti) és kellemesebben szóló legyen«.

Kár, hogy az érdekes kötet nem sorolja föl Lionardo írói hagyatékát és a fölhasznált forrásmunkákról is hallgat. Ezzel szemben elismerjük, hogy azt a kevés képet, melyet a műkritika Vincinek tulajdonít, elég beható bírálat alá veszi és — amint fennebb is láttuk — saját kritikájával boncolgatja. Azonban itt sem tagadhatja meg eredetiségre való törekvését. Mi egyébnek tulajdonítsunk ilyenféle magyarázatot (230. l.): »Nem tudtam megérteni a Madonna (di San Sisto) lábainál lévő két angyalfejecskét. Mellettem ült egy fiatal, szép vétkes nő. Azt akarta, hogy magyarázzam meg neki a képet. Mialatt beszéltem, nagy tudó szeméibe (így!) néztem és hirtelen világosság támadt bennem. Ama angyalfejecskéknek ugyanily nagy, tudó szemeik voltak. Egy vétkező nő szemei ártatlan gyermekfejecskékben, ez az angyaloknak megfejthetetlen (?) bája, aminthogy a Mona Lisa misztériuma is egy felemás-keverék«. Szegény Raffael ha tudta volna, dehogy szült volna angyalfőt!

A Lionardo neve alatt ismert képek szerzőségét kétségtelenül kikutatni olyan feladat, melyet — azt hiszem — soha sem fognak megoldani, mivel egyrészt saját külön technikája volt és ezzel együtt járt oly festőanyagok alkalmazása, melyek az idő pusztításával nem tudtak dacolni; másrészt pedig számos tanítványát és követőjét, kikről szerzőnk szintén szól, hatalmas

művészi egyénisége annyira lenyügözte, hogy ma már sok esetben nehéz a mester és tanítvány modora között a határvonalat meghúzni. Mindamellett úgy találja Diner-Dénes, hogy Lionardo műveinek a következő képeket kell tekintenünk: Úrvacsora, Királyok imádása, Szent Jeromos, Szent Anna, Sziklabarlang-madonna, Angyali üdvözlet (és nem Mária kinyilatkoztatása, ahogy ő fordítja az Annunciatiót) louvrei példánya, Mona Lisa, Bacchus, Szent János, Izabella d'Este, Az anghiarii csata kartonja; ellenben Lionardótól elvitatja la belle Féronnièret, a Monacát, a krakói képet, az Ambrosinában levő hercegnőt s az Angyali üdvözlet firenzei képét, valamint a Lédát.

E képek legnagyobb részét Londonban, Párizsban, Firenzében, Rómában, Veneziában, Torinóban és Budapesten megnéztem, de nem oly behatóan, hogy hovatartozandóságukról ítéletet kockáztassak. Beérem tehát annak a konstatálásával, hogy a szerző e tekintetben sok neves műkritikus eddig elfogadott nézetétől több esetben eltér, amivel nem akarom mondani, hogy itt-ott önkényesnek látszó ítélete elvetendő. Meddő is volna Burckhardt vagy Morelli véleményét a szerzőével szembe állítani, de meg igen messzire is vezetne.

Lionardo tanítványai és követői közé sorolja szerzőnk Boltraffiót, Marco d'Oggionót, Sodomát, Giampetrinót (Rizzit), Cesare de Sestót, Luinit, Ridolfo Ghirlandajót, dei Contit és Ambrogio de Predist.

Nem kicsinyeljük azt az óriási munkát, melyet Diner-Dénes könyve megírására fordított és készséggel elismerjük, hogy bennünk gondolatokat ébresztett. Azonban elhibázottnak tartjuk elméletének kiinduló pontját, mely szerint bizonyos művészeti evolució *kizárólag* bizonyos gazdasági szervezetnek tulajdonítható, még elhibázottabb dolog e törvényszerüség szabályából azt következtetni, hogy pl. az akkori firenzei gazdasági strukturának szükségképen való folyománya — Lionardo da Vinci. Há elmélete alkalmazásában a történelmi materializmus nyügöző korlátait tágítva, a milieu nagyszámú velejáróját is okoskodása körébe vonja, mindenesetre oly munkát alkotott volna, mely szegényes művészeti irodalmunkat a szerző iránt hálára kötelezné. *Sz*

Válasz »Vidéki« aláírással a 26. számban megjelent észrevételekre.

Bizalmas körlevelemet tisztán ideális szempontból küldtem a vidéki t. kartársaknak, amint a jelzett munkát is ideális célzattal állítottam össze. Tévesen szükszavú soraim által célom volt, hogy vidéki t. szaktársaim egy kis részét megnyerjem munkámnak a helyi viszonyokhoz való átalakítására. Tehát szellemi támogatásukra gondoltam, s ezt kértem is az újabb kiadáshoz, hogy a munka minden irányban megfeleljen. A tiszteletdíj felajánlását — ami különben is kiadói kötelesség — csakis leendő munkájuk elismerésének gondoltam betudni. Igaz ugyan, hogy több társszerkesztő szerepelt volna nevem mellett, de az is igaz, hogy nem egy és ugyanazon munkán, mert ez változott volna az illető vidéki szaktanár által annak a helyi viszonyokhoz eszközölt átalakítása után. Azaz, más lett volna A. B.-nek, más A. C.-nek, megint más A. D.-nek a munkája, mindamellett, hogy az alapvető munkájuk közös. Igaz, hogy előzetes ajánlás is történt részemről a társszerkesztésre, de ez csak szükséges kényszerüség volt a helyi viszonyokhoz alkalmazott munka elkészítéséhez, hogy így annak idejében *ne* feltünő, de *jogos* legyen a kettes szerkesztői név használata.

Még egy célja volt »bizalmas« körlevelemnek, az u. i., hogy azok a t. szaktársak — kiknek saját intézetükben egy maguk szerkesztette kisebb-

szerű hasonló munka van használatban — meggyőződve az újabb alapon összeállított közös munka célszerűbb használhatóságáról, a tanulók érdekében lemondjanak a tisztán saját munkájuk bevezetéséről. Nem kívánhatnám tőlük, hogy ezt önzetlenül, sőt áldozatot hozva tegyék, miért is recompensatioként ajánlottam fel a megfelelő tiszteletdíjat, főképpen szives útbaigazításukért, tanácsaikért s a munkának a helyi viszonyokhoz való alkalmazásáért.

Hogy nem anyagi haszon lebegett szemem előtt, midőn ezen úttörő szakmunka összeállítására vállalkoztam, bizonyítja az is, hogy a saját intézetemben felajánlottam a munka után várható tiszteletdíjamat az Ifjúsági Segítő Egyesületnek. Önzetlen, ideális célok vezettek és vezetnek a munka terjesztésében, minek eszközlésekor ha valakit bántottam — minthogy nem gondoltam rosszúl, csak hiányosan és tévesen irtam — bocsánatot kérek érte, a legnagyobb tisztelettel adóztam s adózom t. kartársaimnak.

A. F.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Kérjük t. tagtársainkat, kik a Közlöny egyes számaiból több példányt kívánnak, ezért *ne a szerkesztőséghez*, hanem a kiadóhivatalhoz (VII., Kerepesi-út 54.) sziveskedjenek fordulni.

Jövő, 30. számunk április hó 29-én jelenik meg.

Tartalom: Apponyi. — *Krónika:* Középiskolai tanárok mint a népmüveltség terjesztői. *Kálmán* Miksától. — Koszorukról-szalagokról. *kf.*-től. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A középiskolai egészségtan-tanítás reformjának kérdéséhez. (Vége) Dr. *Bexheft* Ármintól. — *Egyesületi Élet:* Köri tudosítások. (Szepesi, kolozsvári, eperjesi kör.) — *Könyvek és Lapok:* Nádai Pál; A magyar népetimologia. Simonyi Zsigmond: Az ikes ragozás története. Böszörményi Géza: A jánosfalvi nyelvjárás. Geleji Katona István: Magyar Grammatika, avagy az igaz magyar irásban és zsoltárban kévántató néhány szükséges Observatiok. Teleky István: A tárgyeset Arany Jánosnál. Simonyi Zsigmond: »Nyelvészeti füzetek. —*yő*-től Alvincy Sándor: Középiskolai reformjavaslatok. Diner-Dénes József: Lionardo da Vinci és a renaissance kialakulása. *Σ.*-től. Válasz »Vidéki« aláirással a 26. számban megjelent észrevételekre. *A. F.*-től. — *Szerkesztői üzenetek.*

Pályázat helyettes tanári állásra.

A budapesti ág. hitv. ev. főgimnáziumban egy **classica-philologiai** helyettes tanári állás betöltendő. Az állás egyelőre csak egy esztendőre töltetik be és évi 2000 kor. (kétezer korona) javadalmazással jár, mely havonkénti részletekben előre fizettetik. Pályázhatnak a rendtartás szerint, oly ág. hitvallásu és ev. református egyének, akiknek legalább szakvizsgájuk van; az oklevelesek és gyakorlattal bírók előnyben részesülnek. Az életkort, a végzett tanulmányokat és esetleg az eddigi működést tanusító okmányokkal felszerelt kérvények f. évi május hó 20-ig a főgimnázium igazgatóságához (Városligeti fasor 19—23.) küldendők be. Személyes bemutatkozás kivánatos.

Budapesten, 1906. április hó 6.

Dr. Mágócsy-Dietz Sándor,
első isk. felügyelő.

Ulbrich Sándor,
igazgató-h.

Pályázat.

A békéscsabai államilag segélyezett ág. hitv. ev. Rudolf-főgimnáziumban egy *történelem-földrajzi* és egy, a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kinevezése alá eső *magyar-német nyelvi* tanszékre pályázat hirdettetik.

A rendes tanár törzsfizetése 2400 korona, lakáspénze 480 korona; részesül öt ízben 200—200 korona ötödéves korpótlékban. A törzsfizetés idővel 2800, illetőleg 3200 koronára emelkedik. Ezekben a fizetési fokozatokban a lakáspénz 600 korona.

Más intézetekben rendes tanári minőségben eltöltött évek a korpótlékba beszámíttatnak s a már ott élvezett magasabb fokú törzsfizetés is azonnal megadatik.

A pályázók csak ág. hitv. ev. vallásuak lehetnek.

Nyugdíjigény az 1894. évi XXVII. t.-c. értelmében.

Ha a kijelölt szakból okleveles és egyébként is megfelelő tanférfiú nem jelentkeznék, nem okleveles, de mindenesetre szakvizsgálatot tett jelölt is figyelembe vétetik s 1600 korona fizetéssel és 200 korona lakáspénzzel alkalmaztatik.

A történelem-földrajzi tanszékre pályázók a főgimnázium kormányzóbizottságához, a magyar-német nyelvi tanszékre pályázók a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz címzett s kellően felszerelt folyamodványukat a főgimnáziumi bizottság világi elnökéhez (Zsilinszky Endre dr.) f. évi május hó 15-ig bezárólag terjesszék be.

A megválasztott tartozik hivatalát 1906. évi augusztus hó 30-án elfoglalni s költözködési költségeinek részben való megtérítésére is számíthat.

Békéscsabán, 1906. március hó 31-én.

A főgimnáziumi bizottság
elnöksége.

A LEGJOBB SZÓTÁR 5. KIADÁS.

KELEMEN BÉLA

NÉMET ÉS MAGYAR ZSEBSZÓTÁRA

I. RÉSZ. **NÉMET-MAGYAR.**
II. RÉSZ. **MAGYAR-NÉMET.**

Ára egy-egy csinosan bekötött részének **2** korona.

A két rész egybekötve, félbőrkötésben **4** korona.

Kelemen Béla kitünő magyar és német zsebszótára — melynek ez immár az **ötödik, ujonnan átdolgozott és bövitett kiadása** — nemcsak gazdag **szókincse**, de páratlanul álló **frazeológiája** révén is a **legjobb és legelterjedtebb** szótár. Csaknem pótolja a grammatikát és fölöslegessé teszi a külön helyesírási szótárak használatát, mert már az **új helyesirási szabályokat követi.**

Kapható a kiadótársulatnál: Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. (VII. ker., Kerepesi-ut 54.), valamint minden könyvkereskedésben.

Május elején megjelenik!

KÖZÉPISKOLAI MŰSZÓTÁR

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület megbízásából

Szarvas Gábor, Volf György, id. Ábrányi Kornél, Bánóczi József, Beke Manó, Bexheft Ármin, Borbás Vince, Csapodi István, Csízik Gyula, Fialowski Lajos, Fölser István, Fröhlich Izidor, Goll János, Halász Ignác, Hankó Vilmos, Hollós Károly, Istvánffy Gyula, Kont Gyula, Krécsy Béla, Kreybig Lajos, Madsar Imre, Mágócsi-Dietz Sándor, Marczali Henrik, Márki Sándor, Maurer János, Négyesy László, Paszlavszky József, Pecz Vilmos, Petricskó Jenő, Petz Gedeon, Schack Béla, Schafarzik Ferenc, Schilberszky Károly, Schmidt Sándor, Scholtz Ágost, Simonyi Jenő, Szilasi Móric, Szinnyei József, Szontagh Tamás, Sztankovics Ödön, Szterényi Hugó, Theisz Gyula, Vida Sándor, Zsingor Mihály

közreműködésével szerkesztette

SIMONYI ZSIGMOND.

A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszterium támogatásával kiadja

AZ ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLET.

Hogy a középiskolai tanítás nyelvét jobb útra terelje s a nyelvújításnak leghibásabb alkotásait, amennyire lehet kiküszöbölje, továbbá hogy a sok szerzőnél sokfélekép használt műnyelvet egyöntetűbbé tegye: az Országos Középiskolai Tanáregyesület már 1879-ben elhatározta a Középiskolai Műszótár megalkotását. Minthogy nagyszámú szakember közreműködésére volt szükség, a szótár csak most készülhetett el. A szótár magyar-latin-német főrészből és latin-német-magyar mutatóból áll, mintegy **harminc ívre terjed** s a következő szakok műszavait foglalja magában: magyar, latin, görög, német és francia nyelvtan, irodalomtörténet, stilisztika, retorika, poétika, történet, filozófia (lélektan, logika, ethika, esztétika), földrajz, fizika, kémia, állattan, növénytan, ásványtan, mennyiségtan (számtan, geometria, ábrázoló geometria), szabadkézi rajz, egészségtan, torna, ének.

A Középiskolai Műszótárnak ára előfizetés vagy előleges megrendelés útján 6 korona. Előfizetést vagy megrendelést az egyesület csak május 1-ig fogad el, azontúl a szótár csak bolti áron, 8 K-ért lesz kapható.

Az előfizetést vagy megrendelést vagy közvetetlen vagy könyvárus által az Országos Középiskolai Tanáregyesület pénztárosához, Müller J. igazgató úrhoz, kell címezni (Bpest, V., Markó-u., Reáliskola).

A tiszta jövedelem a Tanáregyesület segélyalapjáé lesz.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 30. szám. 1906. április 29.

ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI
KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztik
Dr. SZÉKELY ISTVÁN és
Dr. MORVAY GYŐZŐ
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

BEÖTHY ZSOLT LEMONDÁSA.

Mélyen tisztelt Főtitkár Úr!

Az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek mindkét alelnöke távol lévén, önt vagyok kénytelen terhelni e levelemmel s azzal a baráti kéréssel, hogy soraimat elnöktársaimmal közölni és a legközelebb tartandó választmányi ülésen bejelenteni szíveskedjék.

Az Egyesület körében több egy évtizedénél újra meg újra hangoztattam azt a meggyőződésemet, hogy Egyesületünk kívánatos súlyának, megillető jelentőségének és sikeres működésének feltétele: zavartalan, szilárd egyetértése. Erre van mindenekelőtt és mindenekfölött szüksége nemzeti és művelődési eszményeinek kultusza tekintetéből ép úgy, mint a tanárság jogos érdekei, ezek között függetlensége eredményes képviseletének szempontjából. Nemcsak magánéletem legszebb emlékei csatoltak az Egyesület köréhez, tagjaihoz és munkájához, hanem közéletünket, nemzeti fejlődésünket illető reménységeim valósulásának is mindig egyik leghatalmasabb tényezőjét láttam benne. Hogy szolgálhattam: legnagyobb tisztességem s egyszersmind legtisztább örömem volt.

Mindig készen, kedvvel, legjobb meggyőződésem szerint szolgáltam a mai napig. Ma azonban elodázhatatlanul és félreismerhetetlenül azt kell látnom, hogy Egyesületünk egyetértését s ebben a magyar tanárságnak

mindennél fontosabb egységes erejét olyan bomladozás és töredezés fenyegeti, melynek elejét venni magamat alkalmasnak nem tarthatom. A kockán forgó nagy érdek előtt minden más felfogásnak meg kell hátrálnia s midőn meggyőződésem szerint az Egyesületnek visszavonulásommal tehetem a legnagyobb szolgálatot: egy napig sem késhetem vele.

Tele hálával az Egyesület részéről annyi év óta tapasztalt támogatásért, tele forró jókívánsággal, további fejlődése és virágzása iránt: megmásíthatatlan elhatározással lemondok elnöki tisztemről, szivesen kérve összes tagtársaimat, hogy ha bármikor, bármely téren Egyesületünknek és nekik szolgálatukra lehetek: engedjék kimutatnom minden időben hű és változatlan ragaszkodásomat.

Budapesten, 1906. évi április 25-én.

Beöthy Zsolt.

E levél előzménye históriai tárgyilagossággal a következő:

Az igazgatóság már régebben elhatározta, hogy április 30-ára hívja össze a tavaszi választmányi ülést, tekintettel arra a körülményre, hogy a mathematikai társaság ugyanakkor ülésezik és így ez alkalomból a tagok nagyobbmérvű megjelenése remélhető. Közben letűnt az alkotmányellenes kormányzat és Apponyi Albert lett miniszterünk. Ez örvendetes tény arra birta az igazgatóságot, hogy a miniszter üdvözlését nagyobb ünnepélyesség okáért ugyancsak a választmányi ülés idejére tervezze s erről a napilapokban egy héttel ezelőtt hírt is adott.

Alig látott napvilágot e hiradás, mikor valóságos megdöbbenésünkre, mint derült égből villám, egyes lapokban a következő nyilatkozat jelent meg:

A tanárok és az új kormány.

»A magyar középiskolai tanári karnak aligha van tagja, aki, mint minden testület, szive egész lelkesedésével ne sietne új, alkotmányos miniszterünket üdvözölni. De mondjuk ki bátran a szót: ettől a lépéstől mindnyájunkat tartóztat annak a tudata, hogy esetleg olyan férfiak vezetése alatt kellene e tisztelgést végeznünk, kik a gyászosemlékű, alkotmánytipró kormánynak mindvégig uszályhordozói közé tartoztak; kik az utóbbi politikai természetű áthelyezések idején némaságukkal tüntettek, sőt több jelét adták annak, hogy készek egyes független, hazafias gondolkozású, szókimondó igazgatókat, tanárokat esetleg az abszolut kormány zsákmányául dobni. Szégyen volna ránk nézve, ha ilyen vezetők szájából hallaná új miniszterünk a középiskolai tanárság hazafias örömének és lelkesedésének kifejezését. Éppen ezért fölszólítjuk velünk érző kartársainkat, sziveskedjenek e hónap 26-án, csütörtökön este 6 órakor a Muhr-vendéglő (Kerepesi-út 45.) külön helyiségében e tárgyban tartandó barátságos értekezletre megjelenni. Számos kartárs nevében: *Gerecze* Péter dr., *Perényi* József dr., *Csuday* Jenő dr., *Krécsy* Béla, *Habina* János, VI. kerületi áll. főreáliskolai tanárok.«

Nyomban e nyilatkozat megjelenése után kapta *Négyesy* László főtitkár Beöthy Zsolt fennt közölt lemondó levelét.

Másnap este a következő hirlapi közlemény látott napvilágot:

Apponyi üdvözlése és a tanárok.

Közvetlen tudomásból mondhatjuk, hogy a kérdéses közlemény lényegében téves. Éppen az ellenkezője a való. Ugyanis a legelső alkalommal, amidőn a tanárok politikai állásfoglalásának függetlensége veszélyeztetve volt, nevezetesen, amikor a budapesti V. kerületi állami főreáliskola két tanára, mint második kerületi választó függetlenségi jelöltre szavazott s ezért ellenük nyugdíjazás, illetve áthelyezés alakjában a megtorlás folyamatba tétetett, éppen az egyesület elnöke, Beöthy Zsolt volt az, ki minden felszólítás nélkül azonnal latba vetette a másfélezer tagot számláló egyesület erkölcsi tekintélyét s a megtorló intézkedések megszüntetését követelte és kieszközölte. Bizonyára ennek köszönhető, hogy a hazafias tanárokat ezután aránylag kevésbbé zaklatták. A szegedi esetről az egyesületnek előzetes tudomása nem volt, mert ha az illető védelmet keresett volna, az egyesület itt is teljesítette volna kötelességét. Amennyiben tehát az említett közlemény az egyesület elnökére és főtitkárára vonatkoznék, teljesen tárgytalan, mert ők »némaságukkal« csak annyiban »tüntettek«, hogy eredményes fellépésükkel nem kérkedtek.

A Tanáregyesület vezetősége pedig annyira volt »uszályhordozója« a két utolsó miniszternek, hogy Berzeviczy óta egyiknél sem tisztelgett, pedig az effélét számos, nagyon előkelő testület a mindenkori kormánnyal szemben udvariassági kötelességének tekintette.

Tesszük e nyilatkozatot a tiszta igazság érdekében, mint olyan tanárok, kikhez az említett alkalommal szintén nyugdíjazásra vonatkozó felszólítás intéztetett.

Budapest, 1906. április 25.

Reichenhaller Kálmán,	*Müller* József,
Mangold Lajos dr.,	*Pugin* Leó,
Reif Jakab,	*Závodszky* Adolf.«

A történelmi hűségnek tartozunk annak kijelentésével, hogy a VI. ker. főreáliskola öt tanára e nyilatkozattal egy időben a következő sorokat adta közre:

»A budapesti középiskolai tanárok tisztelgő küldöttségének vezetését a hazaérkezett tankerületi főigazgató vállalván el: a f. hó 26-ára összehívott értekezlet tárgytalanná vált s így elmarad.

Az összehívók.«

Hogy a Tanáregyesület igazgatósága nemcsak a *budapesti* tanárok tisztelgésére gondolt, hanem az *országos* egyesületére, mely valamennyiünket egyesít, azt fölösleges külön is hangsúlyozni.

* * *

Az egyesület vezetőségével szemben nyilatkozó tanárok tehát láthatják, hogy az, amire támadásukat alapították, merőben téves, mert míg az ő fölhívásuk egyetlen *konkrét* adatot sem tartalmaz,

V. kerületi kollégáink fölvilágosító sorai kétségtelenül bebizonyították épen az ellenkezőjét annak, amivel az értekezlet összehívói a vezetőséget vádolták. Az egyesület nemcsak mulasztást nem követett el, hanem kritikus pillanatban a legbátrabb ellentállást tanusította a leghatározottabb eredménnyel. E tény fontosságát bizonyítja, hogy azokban a súlyos napokban, amikor egyebek között a kereskedelmi miniszterium a hatósága alá tartozó hivatalnokokat zaklatásból meglehetős nagy számban ide-oda helyezték és a Tisztviselők Országos Egyesülete egy lépést sem mert kockáztatni tagjai védelmére, ámbár az egyesület élén épen maga Vörös László kereskedelmi miniszter állott, mint elnök. Az abszolut korszak emberei tudvalevőleg a tanáregyesületnél sokkal hatalmasabb szervezeteken, magán a nemzetgyűlésen is végiggázoltak, anélkül hogy valaki gátat emelni mert és tudott volna.

Ily viszonyok között egyes-egyedül a tanáregyesület volt abban a helyzetben, hogy elnökében oly férfiút tisztelhetett, ki a hatalmi mámortól elkapott kormányt a politikai üldözés útjában föltartóztatta. Ha mi akkor ildomosnak és célszerünek tartottuk volna elnökünk e tényével dicsekedni, most bizonyára senkinek sem jutna eszébe azt mondani arról az egyéniségről, ki irodalmunk és közéletünk egyik dísze, hogy szégyennek tartja az ő vezetése alatt a miniszternél tisztelegni.

Ugyancsak visszatartott a jó izlés annak hánytorgatásától, hogy *Beöthy* Zsolt a közoktatási tanácsnál viselt díszes vezető állásától azért vált meg, mert nem akart *bizalmi* állást viselni oly miniszter mellett, ki nem támaszkodott egy parlamenti többség bizalmára.

És ha már, folyóiratunk rendeltetésétől eltérve, a politika sivár mezejére átcsaptunk, jó lesz visszaidézni egy körülményt, mely, nézetünk szerint, állami újjászületésünk egymást kergető eseményei között alkalmas lehetett a tiszta látás megzavarására. Értjük Beöthy Zsolt főrendiházi indítványát. Mindnyájan emlékszünk, hogy azon a nevezetes ülésen egy mindenesetre jogos, de olyan éleshangú bizalmatlansági indítványt adtak be a Fehérváry-kormány ellen, melyet a főrendek többsége elfogadhatatlannak tartott. Ezzel szemben Beöthy fogalmazása lehetővé tette, hogy a bizalmatlansági indítvány *egyhangú* elfogadásban részesült. Ha ez nincs, akkor megtörténhetett volna az a helyrehozhatatlan hiba, hogy az alkotmánytipró kormány emberei egy *leszavazott* bizalmatlansági indítvánnyal kérkedhettek volna. Beöthy Zsolt mérsékeltebb szavaival, de éppen olyan hazafias állásfoglalásával, ennek elejét vette.

Tényeket szegeztünk a vádakkal szemben. Nem szépítettünk semmit, nem tettünk hozzá semmit. Itéljék meg olvasóink, vajjon azok a tagtársak, kik ilyen erős kifejezésekkel támadtak egyesületünk nagyérdemű vezetőségére, jó szolgálatot tettek-e az ügynek, mikor a szenzációkra éhes sajtónak és közönségnek új bizonyítékot szolgáltattak arról, hogy milyen gyönge lábon áll a tanári közszellem. Föl kell tennünk róluk is, hogy jóhiszemüség vezette. De akkor, véleményünk szerint, célt érhettek volna úgy is, ha elvtársaikat bizalmas

körlevélben összehívják, anélkül hogy szaporították volna a tanárság ellenségeinek számát, kik úgyis sokan vannak. Ezzel elkerülhették volna a nyilvános botrányt, a tisztelgés hangulatának megzavarását, az ünneprontást; de elkerülhették volna azt a sajnálatos alternativát is, hogy a nagyközönség előtt vagy kollégáik tűnnek föl hazafiatlanoknak, vagy ők maguk alaptalan vádaskodóknak. És végül az egyesületnek válság elé állításával kikerülhették volna azt a szánandó helyzetet, mely bennünket egy *Beöthy* Zsolt magyar hazafiságának magyarázgatására kényszerít.

KRÓNIKA.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a tordai unitárius gimnázium I. és II. osztályának a nyilvánossági jogot az 1905/6. iskolai évre megadta.

A középiskolai érettségi bizonyítványok záradékának módosítására vonatkozó körrendeletet adott ki a vallás- és közoktatásügyi miniszter. Ennek értelmében a mult évi Érettségi Vizsgálati Utasítás 24. lapján közölt reáliskolai érettségi bizonyítványminta záradékában olvasható »bányászati, erdészeti és gazdasági akadémiák« szöveget módosította és helyébe a reáliskolai érettségi kiadandó bizonyítványokba a »*bányászati és erdészeti főiskola, a gazdasági akadémia*« szöveg felvételét rendelte el. Ugyancsak bővítette az idézett Utasítás 23-ik lapján olvasható A. 4. bizonyítvány záró szövegét, mely »a műegyetemre érettnek nyilvánítjuk« helyett ezentúl így szövegezendő: »*a műegyetemre, a bányászati és erdészeti főiskolára s a gazdasági akadémiára érettnek nyilvánítjuk.*«

Visszahelyezés. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Petrovics* László trencséni kir. kat. főgimnáziumi tanárt a szegedi állami és *Bereczky* Imre dr. szegedi főgimnáziumi tanárt a trencséni kir. kat. főgimnáziumhoz; továbbá *Surányi* Károly budapesti VII. ker. külső állami főgimnáziumi rendes tanárt a kaposvári állami főgimnáziumhoz helyezte vissza.

Az iskolai év folyamán történő emez áthelyezések magyarázatául szolgáljon, hogy — a napi sajtóból vett értesülésünk szerint — *Petrovics* kollegánk az előbbi korszak vezetőinek neheztelését vonta magára és azért kellett otthagynia Szegedet, hova most a polgári szabadság minden barátjának örömére visszakerül és úgy halljuk, Bereczky kartársunk is meg van elégedve, hogy működése régi helyére visszatérhet.

Ugyancsak a lezajlott korszak intézői helyezték *Surányi* Károlyt a VII. ker. (külső) főgimnáziumhoz, a mi nagy feltünést keltett, mert a hirlapok nagy része azzal vádolta, hogy egy politikai pamflét megírásának köszönhette áthelyezését. A mint olvasóink emlékezni fognak, Surányi egy nyilatkozatában (Budapesti Hirlap 80. sz.) tagadta e súlyos vádat. Nekünk nem volt okunk e nyilatkozat őszinteségében kételkedni, de azért jól esett volna, ha egy fegyelmi vizsgálat a meghurcolt tanárnak alkalmat adott volna ártatlansága bebizonyítására.

Sajnáljuk, hogy mások nincsenek olyan jó véleményben Surányi szavahihetőségét illetőleg, mint mi. Legalább ezt látjuk a *Somogyvármegye*

című politikai napilap 94. számából, melyben a következő támadás olvasható ellene:

»*Mozgalom Surányi tanár ellen.* Surányi Károly alias Maró Gergelyt a hirhedt »Politikai kalendárium« szerzőjét a közoktatásügyi miniszter visszahelyezte a kaposvári áll. főgimnáziumhoz. Aligha keltett valaha a szürke hivatalos lap egyetlen jelentése is oly nagy föltünést és fölháborodást városunkban, mint ez. Surányi Károly az ő szennyes irányú kalendárium-gyártásával lehetetlenné tette önmagát mindenütt, de első sorban városunkban. Nemcsak a szülők között általános az antipátia és gyülölet Surányi ellen, de itteni volt tanártársai is megtagadnak vele minden közösséget. Hir szerint a kaposvári állami főgimnázium tanári kara küldöttségileg fogja fölkeresni a közoktatásügyi minisztert és arra kérik, hogy Surányit helyezze el Kaposvárról, mert ők nem hajlandók vele továbbra is egy intézetnél működni. Más oldalról a szülők tömörülnek hasonló mozgalom érdekében. A szülők a város polgármesterét fogják fölkérni, hogy hivatalos uton kérelmezze a kultuszminisztertől Surányi Károly áthelyezését. Surányi Károly gyülölt szennyiratával nemcsak elvadult hazafiatlanságának adta jelét, de minden sora a destruktiv szellem tajtékzó kapálódzása, amellyel a társadalmi és a vallási béke megbontására törekedett. Ily szellemű tanár gondjaira egy szülő sem meri gyermekét bízni, mert ez a szellem megfertőzi a fejletlen gyermek lelki világát. Surányinak távoznia kell.«

Kivánságaink.

Apponyi Albert gr. f. hó 18-án foglalta el hivatalát, mely alkalommal *Molnár Viktor* államtitkár üdvözlő szavaira rövid beszéddel felelt.

Az aktuális politikai vonatkozásokat nem tekintve, három gondolat vonul végig válaszán: *a nemzeti eszme és demokrácia frigye, a nemzeti ideálért való rajongás és a gondolati szabadság biztosítása politikai és egyéni téren.* E háromságnak ily alakban való hangoztatása úgy hat reánk, mint egy várva-várt korszak egészséges, üdítő szellője, mely közállapotaink tikkadtságát új virágzásra kelti. Mekkorát kellett a magyar világnak fordulnia, hogy egy aktiv miniszter a tisztviselőkhöz így szólhasson: »*Önök velem együtt az országnak, a nemzetnek szolgái, senki máséi!*«

Meg vagyunk győződve, hogy az az államférfiu, ki e nagyjelentőségü szavakat kimondotta, sietni fog ezt az elvet kodifikálni és megvalósítani egy régóta álmodott ideálunkat emberi jogokról, szabadabb szellemről, szolgálati pragmatikáról.

Állami újjászületésünk alkalmat ad arra is, hogy számba vegyük azokat az óhajtásokat is, melyek más szolgálati ágakban működő tisztviselőtársaink ajkairól elhangzanak. Így feltünt, hogy a mérnökök és építészek, ezek a minden tekintetben gyakorlati irányú férfiak, Kossuth Ferenc kereskedelmi minisztertől »a technikusok egyik legégetőbb kérdésének, a műszaki címnek törvény útján való rendezését« kérték. És ilyenkor eszünkbe jut a tanári cím, mely — különösen újabb időben — boldog-boldogtalannak közprédája lett. Miként a mérnökök, úgy mi sem szeretnők, ha félreértenének és esetleg azzal a váddal illetnének, hogy a XX. században, a társadalmi nivellálás korában, egy üres címnek túlzott fontosságot tulajdonítunk. Nem maga a cím az, mely minket megszólalásra indít. De mikor látjuk, hogy az a sok

cimbalom-, erőművész-, szemfényvesztő- stb. »tanár«, ki körülöttünk rajzik, nap-nap után pusztít egy darabot abból a sáncból, mellyel állásunkat nagynehezen megerősíteni igyekszünk, akaratlanul is önvédelemre kell gondolnunk, mert a külsőségek után induló nagyközönség vajmi könnyen hajlik egy olyan állás lefokozására, melynek külső díszét semmi sem óvja a hivatlanok kisajátítása ellen. Ez a, külsőségek után induló nagyközönség nem tarthatja valami nagy becsben azt az állást, melyre 17 évi fáradságos munka árán jutottunk, de nem tarthatja nagy becsben a gondjainkra bízott iskolát sem, ha látja, hogy csak az nem hivatja magát »tanár«-nak, kinek ez a cím nem tetszik.

Vagy mit tartana a közönség a gyógyító tudományról, ha minden kuruzsló magát orvosnak hivathatná és milyen becsülésben részesülnének az ügyvédek, ha az utolsó zugfirkász is büntetlenül viselhetné a jogtudó címét?

Egyik elsőrendű feladatunknak kell tehát tekintenünk a szolgálati pragmatikával kapcsolatban a tanári címnek intézményszerű védelméről gondoskodni; továbbá pedig követelnünk kell, hogy mihelyt az ország viszonyai megengedik, a Széll-Lukács-féle javaslat törvényerőre emelkedjék, még pedig azzal a hozzáadással, hogy a középiskola tanárai semmiféle más iskolai személyzet fizetésénél kisebbet ne kapjanak, kivéve természetesen a művészeti és egyetemi rangú főiskolákat. Addig is, amíg egy új középiskolai *törvény* a tanári fizetés minimumát megszabja, az állam így *példájával* a többi iskolafentartót is arra ösztönözheti, hogy tanárainak az eddiginél emberségesebb ellátást nyujtson.

Egyébiránt, amint az alkotmányos kormányok idejében szokás volt, egyesületünk évi fölterjesztésében most is bizonyára kifejezést fog adni mindazoknak a kívánságoknak, melyeknek teljesítését annyiszor sürgettük.

Miniszterünk fényes neve biztosítékot nyujt, hogy méltányos kívánságaink elől nem fog elzárkózni, mert elvégre a tanárok ügye az iskola ügye, s amilyen a középiskola, olyan a nemzet intelligenciája.

Das humanistische Gymnasium. Ez az egyesület, melynek előkészítő munkálatairól Közlönyünk 483. lapján megemlékeztem, április 1-én tényleg megalakult Bécsben. Az alakuló ülésen nagy és előkelő közönség, köztük számos hölgy, jelent meg. *Hauler* egyetemi tanár elnöki megnyitójában ismertette az egyesület célját: »az Organisationsentwurf által megteremtett gimnáziumnak minden eszközzel előmozdítandó fennállását és kifejlesztését. A klasszikus nyelveknek ott biztosított tanulmányozásában akkora nevelési erő rejlik és a görög-római kultúra kincseibe oly mély betekintést, annyi eredeti eszmét és mintát nyujt, hogy a jövendő nemzedékek érdekeivel ellenkeznék, ha az ifjúság képzésének ezt a gazdag forrását megrövidíteni vagy megbénítani akarnók. Az új egyesület főtörekvése az legyen, hogy a nyilvánosságot felvilágosítsa arról, hogy a gimnázium továbbfejlesztésén, szervezetének az idők követelményeivel való össze-

egyeztetésén állandóan munkálkodjék«. Miután az elnöklést *Helfert* báró átvette és *Stürgkh* gróf képviselőt lelkesedéssel az egyesület elnökévé megválasztották, ez kifejtette, hogy az egyesület a humanisztikus képzés eszméjének szolgálatába szegődik, tehát a latin és görög nyelv és irodalom tanításán nyugvó gimnázium jellegének fenntartása mellett foglal állást. »Mi az 1848. után újjászületett Ausztria kultúrájának legbüszkébb vívmányáért, a híres Organisationsentwurf alapjának fenntartásáért küzdünk. De nem akarunk merevséget, hanem a klasszikus tanulmányok módszerének a modern szükségletekhez alkalmazkodó továbbfejlesztésére törekszünk abban az értelemben, hogy az ó-kori tanulmányokba, mint műveltségünk alapjába, mind nagyobb életet öntsünk. Ezután *Arnim* bécsi egyetemi tanár: »a görög tanításának képzőerejéről« tartott előadást, melynek gondolatmenete a következő: A bevezetésben utalt arra, hogy a görög tanulmányozása mennyire nélkülözhetetlen a teológiai, történelmi és bölcseleti tudományokra, az összehasonlító indogermán nyelvészetre, a jogtörténelmi tanulmányokra, az állam- és társadalomtudományra és a történelmi földrajzra. Ezután a görög tanításának fontosságát fejtegette a mennyiségtan-természettudományi ismeretek kiegészítésére szükséges szellemi és tudományos képzés tekintetében. A klasszikus nyelvek oktatásának különleges feladatát abban látja, hogy lehetővé teszik az európai kultúra forrásaihoz való visszatérést. Itt a tanuló nem csupán befogadó működést fejt ki, mint a történelem tanításánál, hanem önmaga is működik és kutat. Megérteni és méltányolni tanulja idegen szellemeknek és egy régi kornak termékeit, ami által történelmi érzéke fejlődik. Fordítások olvastatásának pedagógiailag csekély az értéke; ha önmagunk fordítunk, olyan művészi tevékenységet fejtünk ki, mely az összes szellemi erőket mozgásba hozza, főleg ha ó-kori nyelvemlékekről van szó, amelyeket voltaképen nem lehet lefordítani. A szerzőknek kultúrtörténelmi magyarázata a történelmi érzéket értékeli. A római kultúrának viszonya a göröghöz az utóbbihoz való visszatérést teszi szükségessé, hacsak nem akarunk ezen forrás elől elzárkózni. A görög költészetnek kiváló előnyei azt az ízlés iskolájává avatják. A görög tanításának legnagyobb előnye az, hogy a tiszta és önzetlen érdeklődés fejlesztésével magukat a tanulókat nemesíti. Mindezen okoknál fogva Arnim követeli, hogy ez a képzőeszköz, mint az összkultúrának egyik fontos eleme, fenntartassék, de egyúttal kifejlesztésének és javításának szükséges voltát is hangsúlyozta. — Végül megjegyzem, hogy Arnim a »Neue Freie Presse« április 11. számában igen figyelemre méltó vezető cikkelyt írt a klasszikus nyelvek jövőjéről. *kf.*

Szünidei fürdőkonviktusok.

A konviktusok ügyében kiadott miniszteri rendelet egészében mutatja, hogy a tanügyi kormány tudatában van az intézmény fontosságának, de erkölcsi és anyagi támogatását arra az időre tartja fenn, amikor az intézmény már végleg bevált és megizmosodott.

Mindenesetre kívánatos lett volna, hogy a rendelet a Hivatalos Közlönyben is megjelenjék s a főigazgatóságok útján minden középiskolának hivatalból megküldessék. Ettől remélhettük volna egyuttal azt is, hogy maguk a középiskolák, melyeknek jó része a konviktusoktól még mindig idegenkedik, azokat kötelességszerüen oltalmába fogadta volna s az immár miniszterileg engedélyezett gyűjtés érdekében is komoly és sikeres propagandát fejtett volna ki.

Hogy az életrevaló eszme milyen visszhangra talál a többi iskolanemeknél, azt a következő levél is igazolja, mely április 20-án érkezett a bizottság elnökéhez:

A »*Kereskedelmi szakiskolai tanárok országos egyesülete*« köszönettel vette igazgató úrnak f. é. április 7-én tartott választmányi ülésén történt szives megjelenését és érdeklődését. Van szerencsénk arról értesíteni, hogy egyesületünk a szünidei fürdőkonviktusok áldásos működését a felső kereskedelmi iskolák növendékeire is kiterjeszteni óhajtván, örömmel vette a bizottság ebbeli felszólítását; átiratot intézett dr. *Schack* Béla kir. főigazgató urhoz az ügy támogatása érdekében; kebeléből pedig kiküldötte elnökét, *Szuppán* Vilmos igazgató urat, alelnökét *Röser* János igazgató urat, és főtitkárát *Antalfi* Artur tanár urat, hogy egyesületünket a b. elnöksége alatt álló bizottságban képviseljék.«

Egy másik levélben, melyet az *Országos Balneologiai Egyesület* nevében dr. *Bókay* Árpád elnök és dr. *Vámossy* Zoltán főtitkár intéztek a fürdőkonviktusi bizottság elnökéhez, t. k. ezeket olvassuk: »Midőn az igazgató-tanács a legnagyobb elismerését fejezi ki a bizottság s különösen annak elnöke önzetlen és odaadó működése felett egy ily humánus és hazafias cél érdekében, ismételten felajánlja a legmesszebb menő erkölcsi, akcióbeli és anyagi támogatását. Ez utóbbinak tehetségünkhöz mért jele gyanánt az igazgató-tanács az idei nyári idényre szegény tanulók számára 200, azaz *kétszáz* koronát bocsát a bizottság rendelkezésére«.

Ez a nemes levél és tett egyesületünk részéről a legnagyobb elismerésre érdemes. Az összegnek felhasználását illetőleg a bizottság úgy intézkedett, hogy az Országos Balneologiai Egyesület nevén egy-egy szabad helyet létesített Lipiken és Stubnyafürdőn.

A bizottság a napokban küldte meg az összes középiskoláknak az idei konviktusok részletes tervrajzát az iskolában való kifüggesztésre alkalmas alakban egy kísérő levéllel, mely a fenntidézett miniszteri rendelet lényegének felsorolásával az igazgatóknak pártfogásába ajánlja az intézményt s a konviktusi alap javára megindítandó gyűjtést.

E tervrajz szerint ez idén *Lipiken*, *Stubnyafürdőn*, *Balatonberényben* és *Sztrázsán* állítanak konviktusokat. Sztrázsán a napi ellátás (lakás és ötszöri étkezés napjában) 2 K 30 fil.; a többi helyen napi 3 K.

Akik a prospektust nem kapták volna meg, avagy akiknek érdeklődők közt való szétosztás végett újabb példányokra volna szükségük, forduljanak ezért a bizottság elnökéhez, (Kemény Ferenc, VI., Bulyovszky-u. 26.).

Végül megjegyezzük, hogy a konviktusok ügye az április 30-iki választmányi ülés napirendjébe is fel van véve. Minthogy ekkor kerül bemutatásra a *szervezeti szabályzat*, a *felügyelő tanárok szabályzata* és a *konviktusbeli tanulók rend- és fegyelmi szabályzata*, kívánatos, hogy az ügy iránt érdeklődők minél nagyobb számban jelenjenek meg és a maguk részéről is járuljanak hozzá az említett fontos szabályzatoknak minél tökéletesebb megszerkesztéséhez.

kf.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A középiskolai egészségtan-tanítás reformjának kérdéséhez.

(Válasz dr. Bexheft Ármin cikkére.) [1]

A középiskolai egészségtan-tanításnak kötelezővé tételére vonatkozólag nézeteimet egyrészt a legutolsó miniszteriumi szaktanácskozmányon, másrészt *dr. Bexheft Ármin* tagtársunknak a budapesti tanári körben tartott előadása kapcsán élőszóval és írásban kifejtettem.[2] Ezen nézeteimre vonatkoznak *dr. Bexheft Ármin* tagtársunk észrevételei, melyekre az alábbiakban röviden reflektálok.

Cikkíró tagtársunk állításaimat általában *téveseknek* és félreértéseken alapulóknak mondja. Ugyanazzal a joggal én is téveseknek és félreértéseken alapulóknak mondhatnám *dr. Bexheft*nek minden az enyéimmel ellentétes állítását, de nem teszem. Minden tudományos tételnek lehet az ellenkezőjét is állítani és vitatni, s épen ezen vitatkozásokból fog az igazság lassankint kijegecesedni. Az én állításaim is tapasztalatokon alapulnak, s így azokat *a priori* téveseknek és félreértéseknek tekinteni nem lehet.

Köztünk egy dologban elvi ellentét áll fenn, ugyanis *dr. Bexheft* az egészségtant oly tudománynak tekinti, melynek a középiskolában helyt foglaló tudományok *közt* velük egyenrangú szerepet kell juttatni, tehát az egészségtan-tanítást két fokon kötelezővé kell tenni; ellenben én nem tartom az egészségtant oly tudománynak, mely nevelő hatását, illetőleg a már befogadottakkal egyenlőrangú volna, s ennek következtében nem tartom a középiskolai tudományok rendszerébe beillesztendőnek, hanem elegendőnek tartom a mai állapotot.

Hogy az egészségtan-tanítás mai állapota nem kielégítő, ezt elismertem; de azért nem a tanszervezetet vonom felelősségre, hanem a gyakorlati kivitelt. Tessék ezt megjavítani, s akkor szerintem a jogos kívánalmak kielégítést nyertek.

Minden egyéb köztünk fenforgó kontroverzia ezen elvi ellentétből származik, és csekélyebb jelentőségű.

A kérdés megvitatásába nem kívánok újólag belefogni; mert nem találok új szempontokat, s a régiek ismétlése, szélesre taposása a kérdést nem viszi előbbre.

[1] T. E. K. XXXIX. évf. 27. sz. p. 606—607 és 28. sz. p. 622—624.
[2] T. E. K. XXXIX. évf. 24. sz. p. 556—559.

Dr. Bexheft kartársunk sem mond semmi újat legutóbbi cikkében; ezeket már olvastam irataiban és hallottam előadásában, s felfogásában már annyira járatossá lettem, hogy azt a választ, melyet ezen soraimra adni fog[1], magam is megfogalmazhatnám, s meg vagyok győződve, hogy ő az én fogalmazásommal teljesen meg volna elégedve. Ezt sem teszem meg, hanem rá bízom.

De valamit megteszek, s ehhez talán *dr. Bexheft* tagtársunk is hozzájárul; t. i. azt indítványozom, hogy mi ketten ne marakodjunk tovább; mert hiszen nem mi ketten fogjuk a kérdést dülőre vinni, hanem sokkal hatalmasabb tényezők fognak dönteni s a tanári közvélemény, a nevelés általános szempontjai, a társadalmi közszükségletek és — ami szintén fontos — a nemzeti közszellem. Engedjük át a teret első sorban a tanári közvélemény megnyilatkozásának, s szólítsuk föl együttesen t. tagtársainkat arra, hogy e kérdésben foglaljanak állást, ki balra, ki jobbra. Itéljenek ők, hogy kinek állításai tévesek és félreértésszerüek. A többi tényezők, melyeket felsoroltam, haladnak a maguk útján, s a kérdést a kellő időre okvetlenül megérlelik. Addig is béke velünk! Befejeztem.

Dr. Bozóky Endre.

A középiskolák reformja Németországban.

A január végén megtartott középiskolai szakértekezletünkön a felszólalók közül többen is »*nyers*« megoldásnak nevezték azt a világra szóló újítást, melyet a porosz kultuszminiszterium 1900. évi november 26-án kiadott rendeletével létrehozott. Mindenesetre váratlan és meglepő intézkedés volt a gordiusi csomónak az a kettévágása, mely egy tollvonással megszüntette a sokat hánytorgatott »gimnáziumi monopóliumot«. Azóta az összes németországi felsőbb iskolákban érettségi bizonyítványt nyert ifjak előtt, kivétel nélkül, megnyiltak az egyetem kapui.

Az említett magyar értekezleten csak egyetlen egy felszólalónak volt helyeslő szava ezzel a nagyjelentőségű reformmal szemben. És magam is azt hiszem, hogy a humanista gimnázium ellen éveken át folytatott harcnak-háborunak egyszerübben és helyesebben nem lehetett volna elvenni a támadó élét.

Ámbátor teljesen vallom azt az elvet, hogy Magyarország kizárólag a sajátos, tényleg létező viszonyaira való tekintettel intézze és foganatosítsa a tanügyi reformokat, mégis célszerünek és okos dolognak tartanám, ha az iskolai ügy terén az első vezérszerepet játszó Németország tanügyi fejleményeire és újításaira állandóan ügyet vetnénk.

Az ottani döntő körök mindenképen nagyon okosan és nagyon liberálisan jártak el. — Es brauste das Meer, es wollte sein Opferhaben. — Unosuntiglan emlegették és becsmérelték a gimnáziumi privilegiumo-

[1] Örülnénk, ha a vitatkozó felek e fölszólalással az eredménnyel egyelőre úgy sem biztató vitát bezárnák. *Szerk.*

kat, hogy végre is meg kellett nyitni *a szabad versenyt*. Jelenleg már ötféle felsőbb iskolai tanterv szerint tanítanak Poroszországban. Mindenütt kilenc osztály van megállapítva a humanista gimnáziumban épúgy, mint a főreáliskolában és a kettő között álló reálgimnáziumban, reformgimnáziumban és reformreálgimnáziumban. Németországban is hangoztatják elfogulatlán oldalról azt a jelentős szót, hogyha nem lenne még eddig reáliskola, akkor azonnal kellene szervezni.

Így tehát kész igazság, hogy Németországban már meghaladt álláspont az egységes felsőbb iskola, sőt az egységes jogosítású felsőbb iskola problémáját is megoldották már. Talán nálunk sem kellene minduntalan magát a középiskola szervezetét bolygatni és nem kellene okvetlenül különféle iskolatipusokat kieszelni, hanem *egyszerüen meg kellene adni az egyforma jogosítást a meglevő két irányú középiskolának*. Németországban az utóbbi évek folyamán külön latin- és görögnyelvi kurzusokat szerveztek az egyetemeken — kezdők számára.

Arról a tényről mindenki meg van győződve, hogy nem elmélkedésekkel, beszédekkel és tanulmány-írásokkal, vitatkozásokkal és elméleti fejtegetésekkel, hanem csakis *gyakorlati kisérletekkel* lehet előbbre vinni ezt a fontos ügyet. Az ember szinte csodálja, hogy nálunk egyes elméleti pedagógusok milyen könnyedén tudtak beszélni a tervbe vett iskolatipusok szervezéséről. A túlnyomó többség ugyan, a mi értekezletünkön is nagyon helyesen kimondotta azt az elvet, amit Németországban dogmaként hirdetnek, hogy *egy intézeten belül teljes egyformaságnak kell lennie a tantárgyak és tanórák dolgában*. De voltak egyes tanügyi szónokaink, akik minden skrupulus nélkül formulázták abbeli véleményüket, hogy t. i. olyan városokban, ahol jelenleg is több középiskola van, úgy kell a reformot keresztülvinni, hogy mindegyik intézet más-más iskolatipust képviseljen. Ilyesmit mondani nagyon könnyű, de megtenni szinte lehetetlen. Ki akarná vagy merné a különféle iskolafentartókat arra rábirni vagy rákényszeríteni, hogy az illető középiskola szüntesse meg évtizedeken, évszázadokon át híven megőrzött jellegét és ehelyett vegye fel egy bizonytalan jövőjű iskolatipus álarcát?

Németországban régóta *gyakorlati kisérletekkel* dolgoztak és dolgoznak ezen a téren. Így alakult ki az a jelenleg érvényben levő öt felsőbbiskolai tanterv. A vezetőkörök pedig az egyes intézetek igazi éltető elemeire, magukra a tanítókra és a tanári testületekre bízzák a felsőbb nevelés és oktatás nagy ügyét. Hadd teljesítsék legjobb tudásuk szerint, egymástól függetlenül, vállvetett munkával nagy és nehéz feladatukat. Men, not measures!

A porosz kultuszminiszterium két előadó tanácsosa: *Köpke* és *Matthias* által kiadott »Monatsschrift für höhere Schulen« legújabb (márc.—ápr.) számában megismerkedünk egy elsőrangú tekintélynek vélekedésével. *Adolf Harnackról* tudjuk, hogy ma is szóval, lélekkel csüng a humanista gimnázium kipróbált szervezetén,[1] de

[1] L. a minap megjelent művét: Die Notwendigkeit der Erhaltung des alten Gymnasiums in der modernen Zeit. Berlin (Weidmann) 1905.

annak idején maga is közreműködött az egyenjogosítást elrendelő intézkedés létrejöttén. Nagyon helyesen, nagyon okosan és liberálisan gondolkozik, amikor ezt mondja: »A gimnázium hatásköre kétségtelenül korlátoltabb lesz idővel; sokan többre fogják becsülni a nem-humanista irányt. *Ezt nem sajnáljuk.* Nem akarunk senkit sem tartóztatni, kinek nincs képessége és hajlama a gimnaziális tanulmányokra. *Hadd osztozkodjanak velünk a testvérintézetek!* Nemzeti ifjuságunknak csak az a része maradjon meg — s ez nem lesz csekély — mely bensőleg hozzánk tartozik. Minél inkább fogy a muszáj-gimnazisták száma, annál inkább fognak a gimnáziumok virágozni s annál inkább fogják sajátos erejüket kifejteni, annál inkább fognak tanítványaikban jóbarátokat és védőket nevelni.«

Az apró-cseprő reformálás munkája azonban nem szünt meg. Sőt úgynevezett *Schulrevolutionäre* is itt-ott még mindig hallatják mérges dörgedelmeiket, de vakmerő leszólásukat ma már nem veszik olyan komolyan, mint régebben.

Dicséretes kivétel persze a német természetvizsgálók és orvosok közoktatásügyi bizottsága, mely a mult év vége felé Meranban megtartott nagygyűlésen határozottan formulázott kívánságokat nyilvánított az 1901 óta érvényben levő ötféle tantervvel szemben. Ezek a kívánságok persze főleg a mathematika és a természettudományok oktatására vonatkoznak. Az illető javaslatok a kilenc osztályú realisztikus irányú intézetekre nézve heti 41 órára akarják emelni a természettudományi oktatást, holott ez idő szerint *a reáliskolákban 36*, a reálgimnáziumban csak 29 óra áll rendelkezésre; a gimnáziumban[1] pedig legalább egy természettudományi szakban (t. i. a *fizikában)* óhajtják, hogy a természettudományok képző ereje érvényesüljön. A bizottság előadója ugyan bevallja, hogy végzett munkája csak amolyan »*Lehrplanarithmetik*«, de azért mégis nagyon komolyan állítja előtérbe a nagytekintélyű egyesület által sürgetett intézkedéseket. Minthogy az előkelő *Neue Jahrbücher* legutóbbi számában kiadja az 1901. óta használt tanterveket és zárójelben feltünteti a kivánt módosításokat, talán nem lesz felesleges, ha Közlönyünk olvasói is tudomást nyernek erről az érdekes tényről.

Hadd álljanak egymás mellett és egymással szemközt a poroszországi tantervek! Ha egyebet nem látnánk belőlük, mint azt a tényt, hogy a náluk sextának nevezett osztály épen nem előkészítő, hanem egész rendes első osztály, akkor is érdemes lett volna e terveket kinyomatni. Kilenc osztályban dolgozni nagy óraszámmal mégis lényegesen más, mint a mi állapotunk. Nálunk a mindeneket leszóló és lebecsülő kritikaszter pedagógusok szintén tanulhatnának ebből egy kis helyes szempontot és illető szerény mértékelést.

[1] L. Ilberg és Gerth: Neue Jahrbücher f. d. klassische Altertums-Geschichte und Deutsche Literatur und für *Pädagogik*. 1906. márciusi számában: *Max Nath:* Die Gestaltungen der Lehrpläne an den höheren Schulen bei Annahme der von der Unterrichtscommission der deutschen Naturforscherversammlung gemachten Vorschläge p. 164: »gegenüber dem so überwiegenden Einfluss der sprachlichen Ausbildung«.

I. Gimnázium.

	I. Sexta	II. Quinta	III. Quarta	IV. Alsó Tertia	V. Felső Tertia	VI. Alsó Secunda	VII. Felső Secunda	VIII. Alsó Prima	IX. Felső Prima	
Vállástan	3	2	2	2	2	2	2	2	2	*19*
Német nyelv és tört. elbeszélés	3 } 4 1 }	2 } 3 1 }	3	2	2	3	3	3	3	*26*
Latin nyelv	8	8	8	[8]*7*	[8]*7*	7	7	7	7	[68]*66*(−2)
Görög nyelv	—	—	—	6	6	6	6	6	6	*36*
Francia nyelv	—	—	4	2	2	[3]*2*	[3]*2*	[3]*2*	[3]*2*	[20]*16*(−4)
Történet	—	—	2	2	2	2	3	3	3	*17*
Földrajz	2	2	2	1	1	1	—	—	—	*9*
Mathematika	4	4	4	[3]*4*	[3]*4*	4	4	4	4	[34]*36*(+2)
Biológia	2	2	2	2	[1]*2*	—	—	—	—	[9]*10*(+1)
Fizika	—	—	—	—	[1]*0*	[2]*3*	[2]*3*	[2]*3*	[2]*3*	[9]*12*(+3)
Szépírás	2	2	—	—	—	—	—	—	—	*4*
Rajz	—	2	2	2	2	—	—	—	—	*8*
Összesen	*25*	*25*	*29*	*30*	*30*	*30*	*30*	*30*	*30*	*259*(−)

II. Reformgimnázium.

	I. Sexta	II. Quinta	III. Quarta	IV. Alsó Tertia	V. Felső Tertia	VI. Alsó Secunda	VII. Felső Secunda	VIII. Alsó Prima	IX. Felső Prima	
Vallástan	3	2	2	2	2	2	2	2	2	*19*
Német nyelv és tört. elbeszélés	4 } 5 1 }	3 } 4 1 }	4	3	3	3	3	3	3	*31*
Latin nyelv	—	—	—	10	10	8	8	8	7	*51*
Görög nyelv	—	—	—	—	—	8	8	8	8	*32*
Francia nyelv	6	6	6	3	2	2	2	2	2	*31*
Történet	—	—	3	2	2	2	2	2	3	*16*
Földrajz	2	2	3	1	2	—	—	—	—	*10*
Mathematika	5	5	5	4	4	3	3	3	3	*35*
Biológia	2	2	3	2	2	—	—	—	—	*11*
Fizika	—	—	—	—	—	2	[2] *3*	[2] *3*	[2] *3*	[8] *11*+3
Szépírás	2	2	—	—	—	—	—	—	—	*4*
Rajz	—	2	2	2	2	—	—	—	—	*8*
Összesen	*25*	*25*	*28*	*29*	*29*	*30*	[30]*31*	[30]*31*	[30]*31*	[256]*259*+3

III. Reálgimnázium.

	I. Sexta	II. Quinta	III. Quarta	IV. Alsó Tertia	V. Felső Tertia	VI. Alsó Secunda	VII. Felső Secunda	VIII. Alsó Prima	IX. Felső Prima	
Vallástan	3	2	2	2	2	2	2	2	2	*19*
Német nyelv és tört. elbeszélés	3| 4 1|	2| 3 1|	3	3	3	3	3	3	3	*28*
Latin nyelv	8	8	7	5	[5]*4*	4	4	4	4	[49]*48*(−1)
Francia nyelv	—	—	5	4	4	4	4	4	4	*29*
Angol nyelv	—	—	—	[3]*4*	[3]*2*	[3]*2*	[3]*2*	[3]*2*	[3]*2*	[18]*14*(−4)
Történet	—	—	2	2	2	2	3	3	3	*17*
Földrajz	2	2	2	2	2	1	—	—	—	*11*
Mathematika	4	4	4	[5]*4*	[5]*4*	[5]*4*	[5]*4*	[5]*4*	[5]*4*	[42]*36*(−6)
Biológia	2	2	2	2	[1]*2*	2	*−2*	*−2*	*−2*	[11]*18*(+7)
Fizika	—	—	—	—	[1]*3*	[2]*3*	3	3	3	[12]*15*(+3)
Kémia	—	—	—	—	—	*−2*	2	2	2	[6] *8* (+2)
Szépírás	2	2	—	—	—	—	—	—	—	4
Rajz	—	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Összesen	*25*	*25*	*29*	*30*	*30*	[30]*31*	*31*	*31*	*31*	[262]*263*(+1)

IV. Reformreálgimnázium.

	I. Sexta	II. Quinta	III. Quarta	IV. Alsó Tertia	V. Felső Tertia	VI. Alsó Secunda	VII. Felső Secunda	VIII. Alsó Prima	IX. Felső Prima	
Vallástan	3	2	2	2	2	2	2	2	2	*19*
Német nyelv és tört. elbeszélés	4| 5 1|	3| 4 1|	4	3	3	3	3	3	3	*31*
Latin nyelv	—	—	—	[8]*9*	[8]*7*	6	[6]*5*	5	5	[38]*37*(−1)
Francia nyelv	6	6	6	4	[4]*3*	3	3	3	3	[38]*37*(−1)
Angol nyelv	—	—	—	—	—	[6]*4*	4	4	4	[18]*16*(−2)
Történet	—	—	3	2	2	2	3	3	3	*18*
Földrajz	2	2	3	2	2	[1]*0*	—	—	—	[12]*11*(−1)
Mathematika	5	5	5	4	4	[4]*3*	[5]*3*	[5]*3*	[5]*3*	[42]*35*(−7)
Biológia	2	2	3	[3]*2*	2	[1]*2*	*−2*	*−2*	*−2*	[13]*19*(+6)
Fizika	—	—	—	—	[1]*3*	[2]*3*	[2]*3*	3	3	[11]*15*(+4)
Kémia	—	—	—	—	—	*−2*	2	2	2	[6]*8*(+2)
Szépírás	2	2	—	—	—	—	—	—	—	*4*
Rajz	—	2	2	2	2	2	2	2	2	*16*
Összesen	*25*	*25*	*28*	*30*	*30*	*32*	*32*	*32*	*32*	*266*

V. Főreáliskola.

	I. Sexta	II. Quinta	III. Quarta	IV. Alsó Tertia	V. Felső Tertia	VI. Alsó Secunda	VII. Felső Secunda	VIII. Alsó Prima	IX. Felső Prima	
Vallástan	3	2	2	2	2	2	2	2	2	*19*
Német nyelv és tört. elbeszélés	4| 1| 5	3| 1| 4	[4]*3*	3	3	3	4	4	4	[34]*33*(−1)
Francia nyelv	6	6	6	6	[6]*5*	5	4	4	4	[47]*46*(−1)
Angol nyelv	—	—	—*4*	5	4	4	[4]*3*	[4]*3*	[4]*3*	[25]*26*(+1)
Történet	—	—	[3]*2*	2	2	2	3	3	3	[18]*17*(−1)
Földrajz	2	2	2	2	2	1	1	1	1	*14*
Mathematika	5	5	6	6	5	5	5	5	5	*47*
Biológia	2	2	2	2	2	2	—*2*	—*2*	—*2*	[12]*18*(+6)
Fizika	—	—	—	—	[2]*3*	[2]*3*	3	3	3	[13]*15*(+2)
Kémia	—	—	—	—	—	2	[3]*2*	[3]*2*	[3]*2*	[11]*8*(−3)
Szépírás	2	2	[2]*0*	—	—	—	—	—	—	[6]*4*(−2)
Rajz	—	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Összesen	*25*	*25*	*29*	*30*	*30*	[*30*]31	*31*	*31*	*31*	[262]*263*(+1)

Lassan, de folyton-folyvást gyarapodik és emelkedik a természettudományok szerepe az iskolában is, úgy mint az életben. Élet és iskola párhuzamosan haladjanak egymással.

(Budapest.) *Pruzsinszky János.*

Néhány szó az új érettségi vizsgálati utasításhoz.

Közeledik az érettségi vizsgálat ideje és vele az új érettségi vizsgálati szabályzat első erőpróbája. E szabályzat már eddigelé a Közlöny hasábjain úgy, mint a körökben élénk megvitatásban részesült, de nem akadtam még sehol oly nyilatkozatokra, melyek ezt az utasítást az iskolai administráció szempontjából megvitatták volna.

Legyen szabad nekem az új szabályzat által módosított ügyvitel tárgyában felszólalnom; talán elérem, hogy egynémely homályosabb rendelkezés a kompetens körök részéről kellő felvilágosításban részesül.

Az utasítás 35. §-a úgy intézkedik, hogy az érettségi bizonyítványba felveendő a többi között a tanuló egész középiskolai tanfolyamának helye és *ideje*, holott az A 1. számú melléklet, melyre a §. végén hivatkozás történik, a tanfolyam *idejét* egyáltalán figyelmen

kívül hagyja. Véleményem szerint a szövegnek következőképen kellene szólnia:

»Kovács Pál, aki Pozsonyban ... ... miután a középiskolai tanfolyamot és pedig az I—II. osztályt ... ... a III—IV., osztályt stb. a VII—VIII. osztályt a soproni ág. h. ev. főgimnáziumban *(1898/99—1905/6)* elvégezte stb. stb.

Így a szövegből az is kitünnék, vajjon a jelölt rendes időben végezte-e a középiskolát, avagy egyszeri vagy többszörös osztályismétlésekkel.

A 29. §. szerint az érettség általános fokozata a bukott jelölteknél következőképen fejezendő ki: »a követelményeknek nem felelyén meg, *nem érett* és . . . javító (ismétlő) vizsgálatra utasíttatik«.

Az A 2. alatti mellékletben pedig más szövegek vannak; a »*nem érett*« kifejezés egyáltalán nem fordul elő és így nem lehetünk tisztában avval, mily szöveg vezetendő a bizonyítványra.

Ugyancsak a 29. §. a felveendő tantárgyak sorában megemlíti a *rajzoló geometriát*, amelyre vonatkozólag *) alatt megjegyzi, hogy a görögpótló tantárgyakat tanuló jelölteknél a rajz érdemjegye a VIII. osztály bizonyítványából veendő át; ámde a görögpótló tanulók nem tanulnak rajzoló geometriát, hanem *szabadkézi rajzot*. Az a kérdés tehát, mily címet adjunk ebbeli tanulmányaiknak: vegyünk szabadkézi rajzot vagy maradjunk a régi utasításban felvett általános kifejezés mellett: »*rajzolás*«? A csatolt A 1 melléklet e tárgyban sem nyujt felvilágosítást. — Az A 4. mellékletben az a kifejezés »Görögpótló irodalmi tanulmány*ból*« nyilván sajtóhiba; helyesen így hangzik: »Görögpótló irodalmi tanulmány*ban*«. Ugyanez a sajtóhiba van a B 4-hez tartozó jegyzetben (28. lap) is.

Sok gondot okoz majd némely intézetben a vizsgálati jegyző tisztségének betöltése. Eddigelé a német vagy görög tanár volt az, aki a szóbelin nem lévén elfoglalva, végezte a jegyző bokros teendőit. E két tantárgy azonban most már nem vizsgálat tárgya, a többi tantárgy vizsgálója pedig egyenlően el van foglalva a szóbelin és fizikailag is alig érne rá a rengeteg sok kérdés pontos bejegyzésére és a kötetnyi jegyzőkönyv kétszeri lemásolására; az osztályfő nem terhelhető új munkával, mert annak vállait nyomja a sok kimutatás és bizonyítvány kiállítása. Leghelyesebbnek tartanám a nem vizsgáló tanárok sorából egy külön jegyző delegálását, a kit azután a vizsgálati díjakból szintén egy rész illetne meg.[1]

Végül nem hagyhatom megemlítés nélkül a 24. §. rendelkezését, mely szerint a szóbeli érettségi vizsgálatok napjain a tanítás nem szünetel. Ez egyszerüen kivihetetlen. Nemcsak azért, mert a tanárok nagy része a vizsgálattal van elfoglalva és mert didaktikai szempontból tanácsos is, meg üdvös is, hogy azon a többi tanárok is jelen legyenek, hanem azért is, mivel a tanítás menete, az óraközi szünetek, a csengetések is zavarólag hatnak. Osztályösszevonással pedig tanítani ott, hol 1—1 osztály 60—70 tanulót számlál, nevet-

[1] Ezt sok iskolában teszik. *Szerk.*

séges. Érzi ezt az utasítás szerzője is, amennyiben azt ajánlja, hogy a »*tanulókat esetleg másként hasznosan foglalkoztassuk*«. No hát, ha ezen rendelkezés nem fog mielőbb módosíttatni, akkor azt ajánlom, vezessük vagy küldjük a tanulókat sétálni a szabad természetbe, ez is hasznos foglalkozás, vagy adjunk nekik ezen 1—2 napra hasznos házi foglalkozás céljából — feladatokat.[1]

(Fiume.) *Hausner Ignác.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Meghívó.

Az »Országos Középiskolai Tanáregyesület« *választmánya* 1906. április hó 30-án, hétfőn délután $3^1/_2$ órakor ülést tart az egyesület helyiségében (VIII., Eszterházy-utca 14—16., II. emelet) a következő *napirend* szerint:

1. Előterjesztés a közoktatásügyi miniszter úr üdvözlése iránt.
2. Tisztviselők jelentése.
3. Jelentés a körök tárgyalásairól az alkoholizmus elleni küzdelem ügyében s határozat a teendőkről. Előadó a *főtitkár*.
4. A fürdőkonviktusi intézmény tüzetesebb szervezése. (A bizottság szervezete. Szervezeti szabályzatok a vezető tanárok, illetőleg a tanulók számára.) Előadó *Kemény Ferenc*.
5. Esetleges indítványok.

Előzőleg 3 órakor igazgatósági ülés.

Budapest, 1906. április 17-én.

A titkárság.

Pozsonyi kör.

(A természet után való rajzolás jogosultsága a középiskolában.)

A pozsonyi tanári kör f. é. március hó 17-én tartotta ebben az iskolai évben negyedik ülését, melynek napirendjére ki volt tűzve *Suján Pál* fémipariskolai tanár felolvasása: *a természet után való rajzolás jogosultsága a középiskolában* címen.

[1] Különös, hogy a sok fölszólalás közül, mely az új érettségi utasítást követte, egy sem akadt, mely érdeme szerint tárgyalta volna a 7. §. *B), c)* pontjának második bekezdését. Ez így szól: »Az írásbeli dolgozatok tételeit a szaktanárok hozzák javaslatba *az igazgató tudtával* . . . »Lehetetlen kideríteni, hogy mi indította az irányadó köröket a régi gyakorlat megváltoztatására, hacsak nem bizalmatlanság a szaktanárok iránt. Mert mi másnak lehet minősíteni azt a rendelkezést, mely pl. a mathematikus szaktanárt arra utasítja, hogy a filológus igazgató hozzájárulását kérje a mathematikai írásbeli föladat kitűzéséhez? Ez eljárás legfeljebb azt eredményezheti, hogy esetleg fennálló nézeteltérésekre új anyagot szolgáltat, a szaktanár részéről szem előtt tartott óvatosságot pedig illuzóriussá teheti. Ahelyett, hogy iparkodnának az egyes tanárok hatáskörének tágításával önállóságukat fokozni, a túlságos és minden téren való centralizációval a tanító egyéniséget megsemmisítik. *Szerk.*

Napirend előtt az elnök, *Pirchala Imre* tankerületi főigazgató óhajtja, hogy a kör a következő ülést Érsekújvárott tartsa; a kör az indítványt helyesli. Majd *Albrecht János* a kör alelnöke jelenti, hogy a kör határozata szerint egy küldöttség élén tisztelgett dr. Wágner Lajos címzetes igazgatónál, aki a kör üdvözletét levélben is megköszönte.

Ezután *Suján Pál* tartotta meg fenti című előadását. Szerinte a már tantervileg kötelező rajzolás jogosultságáról azért időszerű beszélni, mert megfelelő rajzterem vagy modellek hiánya avagy egyéb okok folytán sok iskolában még mindig nem hajtják végre. A jogosultságot kívánja kimutatni, mert a terv szigorú keresztülvitelét óhajtja, minthogy nem szabad a középiskolát végzett növendék általános műveltségében olyan hiányt hagyni, mely őt akár a felsőbb tanulmányok végzésében hátráltatja, akár pedig talán a művészetek megértésében és értékelésében tovább is érzéketlennek hagyja. Épp ezen két körből véve sokoldalú érveit, egyrészről kimutatja a jogosultságot és óriási fölényét a lapminták utáni rajzoltatás felett is, másrészről azonban hivatkozva az elérendő cél fontosságára, kijelenti, hogy ezen természet utáni rajzoltatás anyaga felett vitatkozni nevetséges. Szerinte ugyanis sem a tisztán geometriai formájú, sem a csupán naturalisztikus modellek s legkevésbbé a sok ideig nagyon dívó gipszminták nem elégségesek a cél elérésére. Mindegyik faj után való rajzoltatásnál is tulajdonkép csak folytatni kell a lapminták után való egyetlen helyes rajzolási módszert, amely a művészeti rajzolás elveire van alapítva, és amely szerint a növendék foltot (masszát) kell, hogy lásson és ezt gyorsan, egyszerüsítve felvázolni s később forma-itéletek alapján fejleszteni legyen képes. A térbeli kiterjedés harmadik dimenziója ad csak új feladatot a plasztikus tárgyak rajzolásánál, mely ha egyszerüen megint csak látott foltnak vétetik, a növendék meg van kímélve a sok fárasztó s kevés tényleges eredményt felmutató szerkesztési eljárásoktól. A gipszek utáni rajzolásnál is egyedül a plasztika ügyes visszaadására kívánja a fősulyt vetni s nem valamely akanthus-levél pontos tagolására.

Előadásának tulajdonképeni célja az, hogy gyakorlatban is bemutassa a középiskolában elvégezhető tanmenetet, mely az ifjút határozott rajztudással bocsájtja ki kebeléből. Ő ugyan szakiskolai tanár, de szabadkézi rajzi esti tanfolyamon alkalma volt kiképezni többeket szak- és általános irányban. Egy ilyen szakoktatástól független ifjú 240 óra alatt készített körülbelül 260 rajzát mutatja be, az elsőtől az utolsóig, világosan kimutatva ezáltal a természetes fejlődést a kezdetlegesség állapotától; nem tagadja el a tehetséget sem az illetőtől. Igen, de egy görögpótlós növendéknél a rajzórák száma a nyolc osztályon keresztül 640, de csak 500-at vesz számításba, melyből a négy alsó osztály geometriájára 150-et szánva, marad 350 óra. Enged az elvégzett anyagból is és így lehetségesnek véli a bemutatott terv keresztülvitelét. Ennek bizonyítására bemutatja, hogy szakiskolájában addig rajzolni nem tanúlt növendékei összességével mily eredményt ért el $2^1/_2$ év alatt körülbelül 200 órában. A végeredményképen

bemutatott természetes nagy gépek után rajzolt és festett képek meglepték a jelenlevőket. Különben ezt az eredményt népes osztályban is el lehet érni, ha az alap jól meg van adva; az alapot pedig fegyelmezett tanulóknak könnyű megadni, mert ott csak csoporttanítást ismer.

A szép és tanulságos előadásért az elnök a jelenlevők nagy helyeslése mellett köszönetet mondott.

Dr. Jeszenszky István,
a kör jegyzője.

Budapesti kör.

A budapesti tanári kör f. é. március hó 27-én dr. Gyomlay Gyula elnöklete alatt felolvasó-ülést tartott, melyen Kármán Tódor mérnök, mint vendég, tartott felolvasást a középiskolai fizikai tanításban felmerülő gyakorlati szempontokról.

Felolvasó a mai fizikai oktatás nagy hibájának rójja fel azt a körülményt, hogy nem a mai kor technikai tudományában felmerülő kérdésekből indul ki, hanem egy már régóta megállapított fonalat követ, amennyiben tárgyalásai lényegesen a gépekre, a lég üres térre és a teleszkópiára vonatkoznak. Ezen régi hagyománnyal összefüggésben nem álló és a mai közművelődési állapotokat teljesen tekintetbe vevő, utópisztikus képét akarja adni felolvasó a középiskolai fizikai tanításnak.

A tanítás menetének a következő három fokozatból kell állania. A problemák kitüzése és megfogalmazása; a szükséges fogalmak megállapítása. A mérhető mennyiségek meghatározása és ezek mérésére való útmutatás. Az alkalmazások összefüggő ismertetése. Ezen hármas fokozaton való haladásnak az lesz a haszna, hogy a tanuló világosan belátja a fogalmak alkotásának kényszerű voltát, a tételes részekre vonatkozó ismereteket együttesen, áttekinthetően, megszakítás nélkül szerzi meg és végül az alsófokú tanítás adatait teljes összefüggő tárgyalásban látja, új alkalmazási körökkel kiegészítve. A fogalmak összefüggő tárgyalása nem okozhat semmiféle nehézséget, mert hiszen nincs talán száznál több fogalom, és ezek között nagyon sok az analog fogalom. Az ilyen módon végzett tanítás teljesen meg fog felelni a történeti fejlődésnek, egyszersmind egységes is lesz, mert így a véletlenség a tanítás menetéből teljesen eliminálódik.

Közbevetőleg kitér felolvasó a mai oktatásnak bírálására. Felhozza azt, hogy a hőtan tanításában nem nyilvánul meg egyáltalában a gyakorlati szempont, pedig jóformán az egész anyagot Regnaultnak azon munkája adja meg, amely a gőzgép elméletének tisztázására készült. Felemlíti, hogy az oktatás praktikussá tételére vonatkozó igyekezet a tárgyi kör kitűzésében és a kisérletezésben megvan ugyan, de azért mégis rendkívül terhelő rá nézve a kisérlet berendezésének fejbentartása, mikor nem tudja, hogy a komplikált berendezések tulajdonképpen a nehézségek elkerülése végett vannak; legtöbbször azonban a tanuló nem is tud ezen nehézségek létezéséről. Nem tartja felolvasó elég meggyőzőeknek az előadási mérőkisérleteket, különösen

ha azokat valami bonyolult eszközön mutatják be, mint pl. az Atwood-féle gépen bemutatott kisérletek, vagy a Weinholdt-féle eszközön bemutatott parabolikus hajítás.

Ezek után áttér felolvasó az anyag tárgyi beosztására és tárgyalandó főbb csoportoknak a mechanikát, hőtant és az elektromosság tanát említi fel. A mechanikában legjobb csoportosításnak tartja a jelenségeknek következő sorrendben és módon való tárgyalását: esés, tekintettel meggátlására, illetőleg módosulására, — égi mozgások, kapcsolatosan a földi mozgásokkal, — mechanizmusok, tekintettel az ellenálló közegekben való mozgásra. A mechanizmusok tárgyalásánál fő szempontok legyenek a kinematika és dinamikaszempontjai, de ezekhez hozzájáruljon a mozgásoknál fellépő ellenállások részletes tárgyalása, úgyszintén az anyag belsejében végbemenő változások tárgyalása is. Helytelen dolognak tartja felolvasó, hogy a középiskolai tanításban nem tárgyalják eléggé részletesen a szilárdságtan eredményeit és hogy a hidrodinamikában nem részesül elég figyelemben a természetes folyóvizek mozgása és a csövekben való mozgás.

A hőtanban a hőtani és légköri jelenségeket kellene tárgyalni. Tekintetbe kellene venni a föld belsejében levő anyagok hőequivalensét és hatásképességét. A tanítás eredményességére nézve lényeges, hogy a tanuló sematikusan fel tudja rajzolni egy gőzgép mintáját, illetve hogy lásson is gőzgépet.

Az elektromosság tanításában fő szempont legyen az elektrotechnika szempontja és az energetikus szempont. Az elektromosság tárgyalása után kellene az összes természeti jelenségekre kiterjeszkedő általános összefüggő áttekintést adni a tanulóknak. Ilyen módon a fizikai tanítás, kiterjeszkedve a kémiára és biológiára, lenne az összes természettudományi tanulmányok befejezője. Felovasó végül a jelenlevők szives elnézését kéri amiatt, hogy a tanárok dolgába, középiskolai tanulmányai alapján, mint mérnök, hozzászól.

Balog Mór szólott hozzá elsőnek a felolvasáshoz, köszönetet mondva felolvasónak. Kijelenti, hogy várakozásában nagyon megcsalódott, mert ő ehelyett a szép, új tanítási terv helyett egy a középiskolai és egyetemi tanítás között felmerülő viszonyt tárgyaló felolvasást várt. Felolvasó a jelenlegi és a szükséges tananyag közti összefüggésre reflektált, de úgy látszik, hogy nem is ismeri a mostani fizikai tanítást. Noha ő maga sem barátja a nagy apparátussal bemutatott kisérleteknek, de azért mégis szükségesnek tartja a mérőkisérleteket, mert fontos, hogy a tanuló maga győződjék meg a törvényeket kifejező számbeli összefüggésekről, egyébiránt néha a legegyszerűbb készülékeken is bámulatosan pontos eredményeket lehet elérni, de viszont, ha nem lehet elkerülni, akkor szükséges a bonyolultabb eszköz bemutatása, mint például az Atwood-gépé is. Az ideális esetek tárgyalását szükségesnek tartja, mert hiszen a mechanizmusok mozgása rendkívül komplikált jelenség és az eredmény legjobb esetben is csak approximativ. A hidrodinamikára vonatkozólag megjegyzi, hogy annak praktikus problémáit felemlítik a középiskolai tanításban. Az energetikai szempont és az általános elvi össze-

foglalás megvan szintén a középiskolai tanításban is. Ennek alapján bátran kimondhatja, hogy a középiskolai fizikai tanítás nem nyujt a valóságban olyan szomorú képet, mint amilyennek felolvasó festette.

Kármán Mór megjegyzi, hogy felolvasó nem akarta bírálni a jelenlegi tanítást, csupán csak azon jelenségekre akart rámutatni, amelyeknek ismerete alapján minden művelt ember meg tudja érteni a technika eredményeit. A mathematikai és fizikai gondolkodást nem azáltal fejlesztjük, hogy elméletileg tanítunk, hanem azáltal, hogy beláttatjuk az abstraktiv szükségességét. Ami az összefoglalásra vonatkozik, arra nézve világos, hogy asztronómia, kémia, biológia nem egyéb, mint fizika. Egyébiránt minden tárgyat úgy kell a középiskolában tanítani, hogy az vegye hasznát, aki avval többé nem foglalkozik.

Dr. Gyomlay Gyula megerősíti, hogy felolvasó maga is kijelentette, hogy a tárgyhoz nem pedagógiai szempontból akar hozzászólni. Őt magát is nagyon meglepte, hogy a reform idejében felvetették azt a kérdést, hogy kötelező legyen-e a középiskolában a fizika tanítása.

Mikola Sándor teljesen egyetért Baloggal. Ő is olyant várt, amiből tanulhatott volna, de ehelyett a középiskolai tanítás igazságtalan kritikáját hallotta, amennyiben felolvasó olyan dolgokat rosszalt, amelyek nincsenek is meg. Világos dolog, hogy mindenki törekszik arra, hogy a gyakorlati szempontok érvényesüljenek, csak az a kérdés, hogy meddig terjedjenek; ez olyan kérdés, amelyhez igen sok és igen jó nevű ember hozzászólott. Rossz néven veszi felolvasótól, hogy nem tételezi fel a középiskolai tanárokról azt, hogy élénk figyelemmel kísérik a külföldi mozgalmakat. Erről kellett volna felolvasónak tudomást szerezni, akkor belátta volna, hogy a tanárok többet tudnak erről, mint amennyi a felolvasásból kivehető.

Dr. Beke Manó hangsulyozza, hogy felolvasó utópisztikus képet rajzolt, amely azonban talán soha sem fog megvalósulni. A mathematikában a gyakorlatból az elméleten át térünk a valósághoz vissza; de azért itt sem vihető ez mindig teljességgel végbe, hát akkor hogy sikerülne ez a fizika tanításában. Az eszme felemlítését helyes dolognak tartja, egyrészt mert vannak az említett problemák között olyanok, amelyek érdemesek arra, hogy velük foglalkozzunk, másrészt pedig azért, mert így kiderül, hogy némely kérdéssel mennyire felületesen bánnak el a fizikai tankönyvek.

Waldapfel János megjegyzi, hogy nagy az ellentét a felolvasó kifejtette problémák és a mostani jó fizikai tanítás között. A tanítás menete tisztán elméleti fogalmak sorozatán épül fel, holott a fizika feladata a valóság elemzése lenne. A mostani fizikai tanítás jóformán nem egyéb, mint tisztán elvont geometriai fogalmakkal való játék.

Kármán Tódor teljesen csatlakozik Waldapfel állításához. Balog felszólalására vonatkozólag megjegyzi, hogy az ellentét már a mostani tagozásban rejlik, azért adta meg ő az ellentéteket megszüntető helyes felosztást. Reflektál Mikola hozzászólására és elismeri a külföldön levő mozgalmakra vonatkozó ismereteinek hiányos voltát.

Végül dr. Gyomlay Gyula, midőn köszönetet mond felolvasónak és a hozzászólóknak megjegyzi, hogy az ülés folyamán arra a meggyőződésre jutott, hogy a hozzászólók mind nagyon jól tanítanak és erre az ülést bezárja.

Fröhlich Károly,
e. i. jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Kernfragen des höheren Unterrichts. Neue Folge von *Dr. O. Weissenfels.* Berlin, 1905. R. Gaertner, 379 lap. Ára 7 korona.

Weissenfels ezen legújabb munkájában tíz cikket közöl, melyek különböző alkalmakkor és különböző folyóiratokban jelentek meg és melyek abban egyeznek meg, hogy egy kiváló szellem az ember kiképzésére vonatkozó nézeteit tolmácsolják.

Az első cikkben, melynek címe »Das Inkommensurable des Unterrichtsproblems«, különösen a tanító kötelességeivel foglalkozik és nagyban hangsúlyozza, hogy a valódi jó tanítóban az ellentétes szellemi és erkölcsi tulajdonságok legszerencsésebb keverékének kell meglennie, anélkül, hogy jellem vagy temperamentum nélkül való lenne. A jó tanító — Weissenfels szerint — élénk is és megfontolt is egyszersmind, szigorú is, emellett türelmes és jóságos. A tanító, ha le is ereszkedik növendékeihez, mégis felettük áll, midőn tanulóival egyenlőnek érzi magát, őket magához felemeli.

A többi 9 cikk már elüt a többitől, amennyiben mindegyik már a tanítás speciális kérdésével foglalkozik. Legérdekesebb az összes cikkek között a »Die Philosophie auf den Gymnasien« című, amelynek elején a szerző az ellen kel ki, hogy a legújabb németországi tantervekben a filozófia tanítása teljesen hiányzik, pedig a szerző abban a véleményben van, Seneca egy mondását variálva, hogy »Vita sine philosophia mors est, et hominis vivi sepultura«. Weissenfels a filozófia tanításánál nem a logikára, sem a pszichológiára nem gondol, hanem az iskolákban úgy szeretné taníttatni, hogy a filozófia tanítása Cicero és Plato műveinek alapján történnék, emellett a növendékek esztétikai kiképzéséről kellene gondoskodni; nézete szerint ez utóbbi is a filozófiai propedeutikához tartozik.

Weissenfels a filozófia fontosságának tárgyalásánál hivatkozik a francia írókra is, különösen Fouillera e nevezetes francia bölcsészre, ki »L' enseignement au point de vue nationale« című művében épen a filozófia tanításánál ezt jegyzi meg: »Les humanités, avec la philosophie qui les complète, sont la vraie et seule éducation libre«. Végül szerzőnk ezeket hangsúlyozza: »A tanító bármilyen tudós is szakmájában, mint tanító és nevelő használhatatlan, ha a filozófia szelleme nem lengi át«.

A filozófia ügyével foglalkozik könyvének 4. cikke is, melyben Herder, Goethe és Schiller filozófiai műveivel foglalkozik. Igen szellemes a harmadik számú cikk is (Der Bildungswert der Poesie), melyben ama nézetének ad kifejezést, hogy a költészet még a filozófia fölött áll. A többi eddig még nem említett cikk Cicero és Horatius műveinek iskolákban való olvastatásával foglalkozik. Cicero művei közül csakis a rhetorikaiak és ezek közül »De oratore« című tárgyalható az iskolákban, míg Cicero leveleit iskolai olvasmányul szerzőnk nem ajánlja.

Horatius műveivel három cikk is foglalkozik. Ezek az értekezések oda konkludálnak, hogy Horatius művei közül csak a szerelmi dalok vehetők fel, míg a politikai tartalmuak elhagyandók.

Weissenfels itt említett szellemes cikkei számos, a napirenden levő tanügyi kérdések tisztázásához nagyban fognak hozzájárulni, s igen helyesen járt el szerzőnk, hogy egy kötetbe összegyűjtve, a pedagógusok számára könnyebben hozzáférhetőkké tette.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

Tartalom: Beöthy Zsolt lemondása. — *Krónika:* Nyilvánossági jog. — A középiskolai érettségi bizonyítványok záradékának módosítására vonatkozó körrendelet. — Visszahelyezés. — Kívánságaink. — Das humanistische Gymnasium. *kf.*-től. — Szünidei fürdőkonviktusok. *kf.*-től. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A középiskolai egészségtantanítás reformjának kérdéséhez. Dr. *Bozóky* Endrétől. — A középiskolák reformja Németországban. *Pruzsinszky* Jánostól. — Néhány szó az új érettségi vizsgálati utasításhoz. *Hausner* Ignáctól. — *Egyesületi Élet:* Meghívó. Köri tudósítások. (Pozsonyi, budapesti kör.) — *Könyvek és Lapok:* Dr. O. Weissenfels: Kernfragen des höheren Unterrichts. *Téri* Józseftől.

Pályázat helyettes tanári állásra.

A budapesti ág. hitv. ev. főgimnáziumban egy **classica-philologiai** helyettes tanári állás betöltendő. Az állás egyelőre csak egy esztendőre töltetik be és évi 2000 kor. (kétezer korona) javadalmazással jár, mely havonkénti részletekben előre fizettetik. Pályázhatnak a rendtartás szerint, oly ág. hitvallású és ev. református egyének, akiknek legalább szakvizsgájuk van; az oklevelesek és gyakorlattal bírók előnyben részesülnek. Az életkort, a végzett tanulmányokat és esetleg az eddigi működést tanusító okmányokkal felszerelt kérvények f. évi május hó 20-ig a főgimnázium igazgatóságához (Városligeti fasor 19—23.) küldendők be. Személyes bemutatkozás kívánatos.

Budapesten, 1906. április hó 6.

Dr. Mágócsy-Dietz Sándor, első isk. felügyelő. ***Ulbrich Sándor,*** igazgató-h.

Pályázat.

A békéscsabai államilag segélyezett ág. hitv. ev. Rudolf-főgimnáziumban egy ***történelem-földrajzi*** és egy, a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kinevezése alá eső ***magyar-német nyelvi*** tanszékre pályázat hirdettetik.

A rendes tanár törzsfizetése 2400 korona, lakáspénze 480 korona; részesül öt ízben 200—200 korona ötödéves korpótlékban. A törzsfizetés idővel 2800, illetőleg 3200 koronára emelkedik. Ezekben a fizetési fokozatokban a lakáspénz 600 korona.

Más intézetekben rendes tanári minőségben eltöltött évek a korpótlékba beszámíttatnak s a már ott élvezett magasabb fokú törzsfizetés is azonnal megadatik.

A pályázók csak ág. hitv. ev. vallásuak lehetnek.

Nyugdíjigény az 1894. évi XXVII. t.-c. értelmében.

Ha a kijelölt szakból okleveles és egyébként is megfelelő tanférfiú nem jelentkeznék, nem okleveles, de mindenesetre szakvizsgálatot tett jelölt is figyelembe vétetik s 1600 korona fizetéssel és 200 korona lakáspénzzel alkalmaztatik.

A történelem-földrajzi tanszékre pályázók a főgimnázium kormányzóbizottságához, a magyar-német nyelvi tanszékre pályázók a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz címzett s kellően felszerelt folyamodványukat a főgimnáziumi bizottság világi elnökéhez (Zsilinszky Endre dr.) f. évi május hó 15-ig bezárólag terjesszék be.

A megválasztott tartozik hivatalát 1906. évi augusztus hó 30-án elfoglalni s költözködési költségeinek részben való megtérítésére is számíthat.

Békéscsabán, 1906. március hó 31-én.

A főgimnáziumi bizottság
elnöksége.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 31. szám. 1906. május 6.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztik
Dr. SZÉKELY ISTVÁN és Dr. MORVAY GYŐZŐ
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés.

Az igazgatóság április 30-án tartott ülésén jelen voltak: *Alexander* Bernát, *Beke* Manó, *Bódiss* Jusztin, *Müller* József, *Négyesy* László, *Székely* István, *Tiber* Ágost, *Vámossy* Mihály. Az elnök lemondása s a fővárosi alelnök távolléte miatt *Bódiss* alelnök vezeti az ülést, melyen bejelentik, hogy Usetty Ferenc és Kosári István VI. ker., Lakos Béla és Lic. Rácz Kálmán pápai ref., Haller Jenő szatmári, Borbély György zalaegerszegi, Vargha Ferenc VII. ker. (külső) főgimn. és Csonka Ferenc szegedi főreálisk. tanár kilép. Kilépésük 1906. végére, esetleges kötelezettségeik fenntartásával elfogadtatik. Belép Lendvai Márton (Nagybecskerek, aj. Lendvai Húgó, Győr). — Pénztáros jelentést tesz a tagdíjhátralékokról, melyekre nézve az igazgatóság azt határozza, hogy azok a tagok, kik ismételt felszólításra sem mutatnak hajlandóságot a fizetésre, az ügyvédnek átadandók. A főtitkár jelenti, hogy a miniszterium a szokásos évi 2000 kor. segélyből 1905-re 600 koronát utalványozott, a többi 1400 korona ügyében pedig a pénzügyminiszteriummal érintkezésbe lépett; ezért kérik az egyesületi Közlönynek 3 példányát a középiskolai ügyosztály, egyet pedig a XIII. (irodalmi) ügyosztály részére. Az intézkedés megtörtént. Ugyancsak a főtitkár jelenti, hogy Veress Ignác főigazgató, kinek, majdnem 40 évi tagság után, a Közlöny tiszteletpéldányát küldik, szép köszönő-levelet írt. A pénztáros jelenti, hogy az Athenaeum a Közlöny nyomtatási költségeit a nyomdaköltségek drágulása miatt 37%-al fölemelte; szóbeli tárgyalással azonban sikerült ebből 12%-ot lealkudni, úgy, hogy a tényleges drágulás 25%. Tudomásul vétetik azzal, hogy

a Közlöny terjedelménél tekintettel kell lenni a változott viszonyokra. A pénztáros jelentése szerint a miniszteri tanácskozás jegyzőkönyvének szállításáért a posta 210 korona költségtöbbletet követelt. Az igazgatóság elhatározta, hogy ez összeg elengedéséért a kereskedelmi miniszteriúmhoz folyamodik. A Műszótárra eddig 32 előfizetés és 33 megrendelés érkezett.

Székely István,
titkár.

Választmányi ülés 1906. évi április hó 30-án.

Elnök: *Bódiss Jusztin*, jegyző: *Székely István*. Jelen vannak: Alexander Bernát, Balassa József, Balog Mór, Bartoniek Géza, Beke Manó, Chovancsák István, Gerecze Péter, Gyomlay Gyula, Kardos Albert, Kemény Ferenc, Lázár Béla, Lévay Ede, Máthé György, Mikola Sándor, Mitrovics Gyula, Molnár Sándor, Müller József, Négyesy László, Nyers Károly, Oberle Károly, Pruzsinszky János, Rados Ignác, Rátz László, Reif Jakab, Ries Ferenc, Roseth Arnold, Schürger Ferenc, Szabó Péter, Szirtes Ignác, Tiber Ágost, Tóth Rezső, Vámossy Mihály, Waldapfel János, Weszely Ödön választmányi, illetőleg egyesületi tagok. Kimentették magukat: Bóbita Endre, Dóczi Imre, Kárpáti Károly, Leffler Sámuel, Miklós Elemér, Perényi Vilmos, Vass Bertalan, Walther Béla.

Bódiss Jusztin alelnök előadja, hogy elnöktársai távollétében neki jutott az a feladat, hogy ezt az ülést vezesse, s mikor az ülést Isten nevében megnyitja, mi természetesebb, mint hogy azzal kezdje, ami ma széles e hazában minden igaz magyarnak szivét jóleső örömmel tölti el: az alkotmány helyreálltán való öröm érzetének hangoztatásával; tagtársait az áldatlan, de szerencsére immár lezajlott kényuralom után őszinte örömmel és megelégedéssel köszönti. Karácsonykor már észrevehető volt a csüggeteg és nyomott hangulat, mely természetszerüen a környezetre, az iskolára is átszállott. Azért is azt, hogy ennek a nyomott lelki állapotnak vége szakadt, nemcsak a magyar társadalom, hanem a magyar iskola is hálásan és örömmel fogadhatja. Adja Isten, hogy alkotmányosságunk kiderült egét többé sohse boríthassa el az abszolutizmusnak sötéten fenyegetődző felhője! Hogy koronás királyunk végre megértette nemzetét, azzal adjunk méltó kifejezést, hogy az áldatlan állapotok megszüntén való örömünket jegyzőkönyvünkben is megörökítjük. (Helyeslés.)

De éppen a jegyzőkönyvileg megörökítendő hangulatunkkal kapcsolatban nem áldhatjuk eléggé királyunkat azért a tényeért, hogy oly férfiut hívott meg közokt. miniszterünknek, akit egész multjának küzdelmei arra predesztináltak, hogy közoktatásunk nemzeti iránya fejlődésének betetőzője éppen ő legyen; emellett

Eötvös József báróéra emlékeztető egyénisége és lelkülete, valamint széles látóköre biztos alapjául tekinthető ama reményünknek, hogy a magával hozott szellemi tőkét középiskoláink fejlesztésére s állásunk tekintélyének emelésére, egyszóval a mi érdekeink istápolására is fel fogja használni. S éppen ezen fokozott bizalmunk és örömünk nyilvánítása végett azt indítványozom: határozza el a választmány, hogy az új vallás- és közokt. miniszter úr ő excellenciáját mentől impozánsabb tisztelgő küldöttséggel keresi föl, amelyhez többi tagtársaink csatlakozását is szivesen látja. (Helyeslés.)

Egyhangú lelkesedéssel kimondja a választmány, hogy Apponyi grófot testületileg üdvözli s ez üdvözléshez más tagtársaink csatlakozását is óhajtja s ezért bevárja a választások lezajlását, hogy vidéki tanártársaink is kivehessék részüket a miniszter előtti tisztelgésből.

A zajos tetszésnyilatkozatok lecsillapulta után megemlékezik az alelnök arról a méltatlan támadásról, mely Beöthy Zsoltot, egyesületünk szeretve tisztelt elnökét épen olyan oldalról érte, ahonnan legkevésbbé sem vártuk, t. i. tanárok részéről, és olyan szemrehányás hangoztatásával, melynek épen ellenkezője igaz. Annál fájóbbnak és szomorubbnak tartja azt a nyilvánosság elé hurcolt vádat, hogy olyan férfiunak szólott, kinek elévülhetetlen érdemeit a magyar irodalom és iskola körül mindenki elismeri s kinek lángoló hazafisága előtt mindenki meghajlik.

Miután az elnöknek Négyesy László főtitkárhoz intézett levelét fölolvasták, szólásra emelkedett Beke Manó:

Mint az egyesületnek 25 éves szerény és sokszor munkás tagja kiván szót emelni. Mélyen fájlalja a Beöthyt ért támadást. Annál szomorubbat ritkán láttunk, mint napjainkban: sok becses nemzeti értéknek deválvalására való törekvést. De a legszomorubb ilyen elértéktelenítési törekvések közé tartozik, amelyek valaha felmerültek, ha Beöthy Zsoltot és pedig arról az oldaláról támadják, amelyen a támadás igaztalansága olyan nyilvánvaló. Ő ismeri Beöthyt középiskolai tanár korából. Tanítványa volt neki. Látta és tapasztalta, hogy hazafiasabb szellemben még professzor nem tanított.

Tettel, szóval, a cselekedetnek lendületes példaadásával oltotta tanítványai szivébe a haza szeretetét. A hazaszeretet neki éltető levegője, mindene volt. Minden gondolata, cselekedete evvel volt egységes egésszé összeforrasztva. Nem volt egyetlen gondolata, tette, mely nem a haza ízző szeretetéből fakadt volna. De a haza szeretete a történeti tudás ritka bőségével párosult nála. (Igaz! Úgy van!)

Akadnak emberek, akik fákat vágnak ki, ágakat tördelnek, levelet tépnek, virágokat zúznak össze, de ritkán látjuk, hogy valaki vakmerő kézzel egy délceg fának gyökerére támadjon; hogy olyan férfiú cselekedeteinek gyökerét támadja,

aki dísze, büszkesége a tanárságnak, akinek minden érzése hazaszeretet, s minden cselekedete ebből az érzésből táplálkozott. Evvel az érzéssel mutatja be a következő

Határozati javaslatot:

1. A választmány megbotránkozik azon, hogy az egyesület tagjai közt akadtak, akik a leginkollégiálisabb módon, az igazsággal és tényállással homlokegyenest ellenkező feltevések alapján nyilvánosan oly vádat emeltek az egyesület elnöke ellen, amely egyrészt az egyesület belső békéjét megbonthatná, másrészt a tájékozatlan közvélemény előtt az egész tanárságra is homályt vetne. Mélyen fájlalja a választmány, hogy — még ha csak pillanatnyi eltévelyedésből származtak is e vádak — egyáltalában fölmerülhettek és mint olyanokat, amelyek minden alapot nélkülöznek, a leghatározottabban visszautasítja.

2. A választmány a napfényre jutott tények alapján köszönetét fejezi ki Beöthy Zsoltnak, hogy, valamint egykor a II. kerületi főgimnázium egy megtámadott tanára ügyében a tanítás szabadságát az egyesület nevében a legerélyesebben megvédelmezte, úgy most is, egyesületi elnöki minőségében a legnehezebb időben megakadályozta több tanártársunknak politikai okokból eredő üldözését.

3. Beöthy Zsolt egy évtizednél hosszabb idő óta vezeti ezt az egyesületet; magával hozta az elnöki székbe gazdag középiskolai tanári tapasztalatait, az iskola szeretetét, hű odaadását, nagy egyéniségét. Beöthy Zsolt díszt adott és tiszteletet szerzett az egyesületnek, új, határozott irányt szabott a működése elé: a nemzeti eszmét, egész életének e vezető eszméjét tette éltető lelkévé. Beöthy Zsolt résztvett az egyesület minden munkájában, nagyban és kicsinyben, tudományosban és egyesületiben, emelte önérzetünket, fokozta testületi összetartozásunk érzetét. Beöthy Zsolt főtényezője volt a tanárok anyagi helyzetében megindult javításnak és mint a legutóbb nyilvánosságra került események is bizonyítják, sziklává is tudott lenni, melyen a tanári szabadság ellen intézett ostromok megtörtek. A választmány kijelenti, hogy Beöthy Zsoltot az elnöki székben nem nélkülözheti. Az egyesületnek még igen fontos teendői vannak: a tanári közszellem és köztudat megerősítésében, a tanári kar emelésében, a magyar középiskola kiépítésében, a nemzeti szellem folytonos erősítésében, a tanári helyzet javításában, mindenekelőtt pedig a tanári szabadságot most már intézményileg biztosító pragmatika megalkotásában. Ezen teendők sikeres elvégzését az egyesület csakis Beöthy Zsolt tapasztalt, lelkes, magas ideáloktól áthatott vezérsége alatt remélheti. Ha Beöthy Zsolt kijelenti, hogy visszalépése megmásíthatatlan elhatározása, a választmány viszont ép oly határozottsággal kijelenti, hogy az egész egyesület veszélyeztetése nélkül nem bocsáthatja el és arra kéri Beöthy Zsoltot, mint az egyesület leghűbb tagját, hogy az egyesület iránti kipróbált odaadásának,

szeretetének és hűségének lemondása visszavonásával adja kétségbevonhatatlan tanujelét. (Hosszas éljenzés és taps.)

Gerecze Péter: Egymásnak politikai meggyőződését minden körülmények között tisztelnünk kell, amíg az alkotmányosság alapján állunk. Mihelyt azonban az alkotmány felfüggesztéséről van szó, a politika megszünik. Itt a hazafias kötelesség lép elő, s itt mindenkinek csak egy véleménye lehet. Ezt a véleményt, mint egy ember mondotta ki a magyar nemzet, még királyával szemben is. Ezen a ponton a fiúnak még az apjával is szembe kell szállnia. Ez az éles megkülönböztetés: politika és hazafiság közt, vezetett minket, mikor nyilatkozatunkkal el akartuk a tanárságról annak még a gyanuját is hárítani, mintha közöttünk volna olyan, aki az előbbi alkotmánytipró kormány tetteit helyesli. Ebben a pontban nem engedünk. Ezért tartottuk volna szégyennek, hogy az új kormány előtt a tanárság hazafias érzelmeit esetleg olyanok tolmácsolják, akik az előbbi kormány szekerét tolták. Minthogy mi nem tartottuk kizártnak azt, hogy az egész magyar középiskolai tanárság vezetőit, a középiskolai tanáregylet körén kívül állók közül is lehetne választani, mert hiszen ez az egylet nem feltétlenül tekinthető a magyar tanárság kizárólagos vezető képviselőjének, nem is említettük a tanáregyesületet. Hogy névszerint kiket értettünk, nem vagyunk kötelesek megnevezni, mert nem személyek ellen, hanem az elv érdekében szólaltunk fel. Ami azt illeti, hogy Beöthy ő méltósága és a tanáregyesület vezetősége a politikai természetű áthelyezésekkel szemben tettek-e valamit, mi nem tudhattuk, és ebben áll jóhiszeműségünk bizonyítéka, (mert csak azóta, egy magánlevélből tudtuk meg, hogy az előbbi kormány Beöthy elnök úr közbelépésének eredményét épen attól tette függővé, hogy Beöthy úr e közbelépését nyilvánosságra ne hozza). Így tehát készséggel kijelentem és erre aláíró társaim is felhatalmaztak, hogy mi Beöthy Zsolt ő méltóságának a tanáregyesület körül évtizedek óta szerzett érdemeit soha kétségbe nem vontuk, sőt hazafias érzelmeiben bántani, jellemét érinteni eszünkbe sem jutott. Azt írja ő méltósága levelében, hogy a nemzeti ideálok kultusza tekintetében a tanárság és ő közte szakadás állott be. Ezt kereken tagadjuk; mi a nemzeti ideálok tekintetében a föntemlített disztinkciót fenntartva, teljesen egyetértünk. Politikai tekintetben is épen magam voltam az, aki lelkesedtem azon, mikor láttam, hogy a pécsi tanárgyülésen a szubvenció kérdését mennyi körültekintéssel, tapintattal és hazafiassággal oldotta meg. De ha főrendiházi viselkedését hallgatással mellőzöm, sokkal nagyobb dicséretet mondok róla, mint Közlönyünk, mely annak védelmére kel. Mégis, mi fájlaljuk legjobban, hogy épen a mi felszólalásunkat akarja ő méltósága lemondásának okául felhasználni, s ezáltal reánk hárítani azt az ódiumot, hogy mi az egyesületet érdemes elnökétől megfosztjuk. Mi őt semmi tekintetben bántani nem akartuk s ezért, ha a mi jóhiszeműségünket

a választmány elismeri, ahhoz is hozzájárulunk, sőt kérjük, hogy lemondását vonja vissza s maradjon továbbra is érdemes elnökünk.

Beke fölszólítására Gerecze újra kijelenti, hogy a hangoztatott vádak nem vonatkoztak Beöthyre, mire Beke határozati javaslatának első pontját visszavonja.

Kemény Ferenc teljes tudatában lévén a helyzet és az idő komolyságának, felszólalását azzal okolja meg, hogy tizenhárom évvel ezelőtt a szegedi tanárgyülés alkalmából őt érte az a megtisztelő megbizatás, hogy Beöthy Zsoltot az egyesület új elnökéül ajánlja, hogy továbbá ő tagja annak a testületnek, melynek öt tanára az első nyilatkozatot aláírta. Ez az utóbbi körülmény ugyan megnehezíti helyzetét, de a legmesszebbmenő kollégialitás sem tartja vissza attól, hogy el ne mondja, ami szivét nyomja. Mindenekelőtt kijelenti, hogy a szóban forgó nyilatkozatról sem megjelenése előtt, sem utána nem beszélt azokkal a kartársaival, akik aláírták; az illetők ebben az ügyben nem képviselik a VI. ker. állami főreáliskola tanári testületét, mert a nyilatkozatot a többiek tudta nélkül maguk főzték ki.

Sajnálja, hogy ez megtörtént; olyan bomba volt ez, mely az ország egyik leghatalmasabb kulturintézményét, a mi egyesületünket akkor fenyegeti bomlással, amikor negyven éves jubileumát készül megülni. Gerecze Péter imént hallott védekezése nem elégítette ki, több volt benne a negativum, mint a pozitivum s ahelyett, hogy a helyzetet tisztázta volna, azzal, hogy újabb kritikát gyakorolt, még jobban összekuszálta. Gerecze a politikai véleménynyilvánítás szabadsága érdekében emelt szenvedélyesen szót, jóllehet ezt senki sem vonta kétségbe s ennek respektálását épp az aláirók mulasztották el. A politikának, mondja a felszólaló, sem az iskola, sem egyesületünk falain belül nincsen helye; munka és becsületesség való oda; politikai hitvallását ki-ki őrizze meg szivében és elméjében és érvényesitse ott, ahol annak helye és ideje van. Gerecze arra is hivatkozik, hogy az ő nyilatkozatuk általános volt s csak embereket említett, nem neveket. Kemény szerint épp ez a baj, mert így mindenkit gyanusíthattak s csakis így származhatott az a feltevés, hogy az említett vádak egyesületünk elnökére vonatkoznak. A második rövid nyilatkozat, melyben már egy név is szerepel, csak tetőzte a bajt és fokozta az elsővel elkövetett meggondolatlanságot és ügyetlenkedést, mert a budapesti tankerület főigazgatóját abba a gyanuba keverte, mintha ő akart volna az *ország* tanárságának vezéreként szerepelni, holott ő csak a *saját tankerülete* képviseletére vállalkozott, eleinte az igazgatók, majd a tanárok kivánságára ezeknek bevonásával is, ami nemcsak joga, de kötelessége is volt. Reá ez az odiózus dolog egyáltalában azt a benyomást teszi, hogy a vádak mást értek, mint akinek szánva voltak; amikor pedig az aláírók erről maguk is meggyőződtek s arra, hogy a nyulat kiugrassák, nem volt hajlandóságuk, elvárta volna, hogy férfias nyiltsággal kijelentsék, hogy nem a mi elnökünket akarták bántani.

Nem szokott felnőttek oktatásával foglalkozni, még kevésbbé szándéka az, hogy saját kollégáinak útmutatást adjon a lovagias gondolkodású eljárásra, de meggyőződése, hogy ezt az elügyetlenkedett s összeboronált ügyet egy császárvágással rögtön el lehetett volna simítani, ha Gerecze társai nevében is kijelenti, hogy az elnököt meggyanusítani nem akarták és a történtek felett sajnálatát fejezi ki.

Gerecze: Azt nem akarja, hogy előbbi nyilatkozatában bárki sértő szándékot vagy homályt lásson. Kijelenti, hogy semmiféle tekintetben nem akarta bántani Beöthy ő méltóságát, se egyesületi érdemeit kisebbítni, sem hazafias szándékait meggyanusítni. (Helyes! ezt kellett volna először is mondania!)

Kemény (folytatva): Nagyon helyes! Ezek után, igen tisztelt választmány, a dolog, gondolom, rendben volna és engedjék meg, hogy az alkalomhoz méltóan felszólalásomat azzal a most is találó mondattal fejezzem be, melyet 1893-ban elnökünk megválasztásának küszöbén mondottam: »*Mutassák meg a tagok, hogy mikor az oktatásügy és az egyesület érdekeiről van szó, mindnyájan együtt éreznek és egy táborban vannak!*« (Általános élénk helyeslés és tetszés).

Ezek után *Négyesy L.* főtitkár örömmel konstatálja, hogy a tanáregyesület megingottnak hitt egysége újból helyreállott; mert hisz a nyilatkozat szerzői egyik társukat ide küldték, hogy erkölcsi elégtételadás útján a jövőre újra biztosítható legyen a tanárság békés egyetértése. Ennek konstatálása kapcsán engedelmet kér arra vonatkozólag, hogy az egyesületnek az abszolutizmus idejében tanusított magatartására nézve a bővebb ismertetésekről lemondhasson. Hisz tudja mindenki, hogy az egyesület a miniszterrel épen csak a legszükségesebb hivatalos, de közvetlen érintkezésben nem volt, annak idején a tisztelgést is elmulasztották, s oly tartózkodó hangú levélben hívták meg a pécsi gyülésre, hogy még képviselőjét sem küldötte el.

Gerecze: Az egyesületet nem is vádoltam ilyesmivel.

Négyesy: Sajnos, azonban a nyilatkozatot kommentáló lapok ezt így értelmezték s így az ország előtt ki voltunk téve azon gyanusításnak, hogy az egyesület szolgálatokat tett a volt kormánynak. Mégis örül, hogy a nyilatkozó urak ezt nem így értették. Tehát az elnök s a nyilatkozók közti ügy elintézettnek tekintendő. Szeretne mindazonáltal a letárgyalt ügy alkalmából a választmányhoz érkezett levelek és táviratok közül néhányat bemutatni, mint amelyek a közérzés leghívebb tolmácsolói. A debreceni tanári kar átirata álljon első helyen.

Hasonló értelemben, mintha csak előre összebeszéltek volna, szól a debreceni kör, a temesvári és ceglédi tanárok, Acsay (Pécs), Leffler Sámuel (Nyiregyháza), Toncs stb. tanárok levelei és sürgönyei.

A jelen körülmények közt ajánlani csak az tudja, hogy meg kell kisérelni az elnököt megmaradásra bírni. Hogy ez nem

lesz valami könnyű dolog, az bizonyos, főleg mivel az elnök oly határozott hangon fejezte ki abbeli óhaját, hogy lemond. Mindazonáltal a tanárságnak az imént megnyilatkozott egyértelmű állásfoglalása biztat a reménnyel.

Rados Ignác legjobbnak tartaná, hogy a választmány *rögtön* menjen az elnökhöz tisztelegni és megkérni, hogy maradjon meg az elnöki székben.

Bódiss Jusztin alelnök: Indítványt terjeszt elő, mely két részből áll: Először: a választmány küldjön ki egy bizottságot, vagy pedig mindnyájan menjenek el megkérlelni az elnököt s megmondani neki, hogy a sajnálatos félreértés folytán előállott kínos helyzet épen az ő kiváló egyéniségének s tiszta jellemének következményeképen íme megszünt. (Alelnök, mint vidéki ember, úgy a maga, mint vidéki kollégáinak meggyőződését fejezi ki, midőn azt mondja, hogy félreértés, vagy egyenesen rosszakarat találhatott kifogásolni valót az elnök viselkedésében). Másodszor kérje meg arra is az elnököt a küldöttség, hogy személyesen vezesse az egyesületet a miniszterhez, mert távolléte az egyesületet nem egészséges állapotban levőnek tüntethetné fel.

Kemény Ferenc: Nem tartja elegendőnek az indítványt, mert ez bármely más, az egyesülettől távol álló ok folytán bekövetkezett lemondás esetében is csak a minimum volna. Jelen esetben épen ezért szükségesnek találná, hogy az ügy a nyilatkozók részéről külön reparálásban részesüljön.

Schürger Ferenc: Szintén elégtelennek találja a fenti indítványt. Ajánlja, hogy az alelnök fejezze ki azt is, hogy az egyesület annyira összeforrott az ő személyével s annyira nélkülözhetetlennek tartja, hogy teljes szolidaritást vállal az ő cselekedeteivel, tehát ha lemond, a választmány is követi őt. Azt hiszi, ennek meg lesz a kivánt hatása.

Gyomlay Gyula feleslegesnek tartja Kemény igazgató indítványát, mert természetesnek tartja, hogy *Gerecze* a félreértést megszüntető fenti nyilatkozatát az elnök előtt is fenntartja. Ő Gerecze helyében kikérné magának a gyanusítást.

Gerecze Péter: Ebben egyetért Gyomlayval. De mivel ő az elnöknél csak a sarokban húzódhatnék meg (Derültség), jobb szeretne a nyilatkozók nevében levelet írni az elnöknek. De ha ez ellen kifogást emelnek, úgy ő is szót kér majd ott. (Helyeslés).

Bartoniek Géza: Nem kell sarokba szorítani az elnököt a tisztikar lemondásának tényével. Kíméletesen kell a dolgot tudomására hozni.

Négyesy László: Helyesli ezt s ajánlja, hogy feleletet ne rögtön várjanak az elnöktől, mert tisztikar nélkül csak nem lehet hagyni az egyesületet.

Bódiss Jusztin alelnök: Kimondja a határozatot, hogy Beke határozati javaslatának 1. és 2. pontját egyhangúlag elfogadják, az ülés napirendjének többi tárgyalását másnap délelőtt 9 órakor fogják tárgyalás alá venni s most rögtön mindnyájan elmennek az elnökhöz.

Az ülés folytatása. Május 1.

Bódiss Jusztin a folytatólagos ülést megnyitván, örömmel jelenti, hogy a fenyegető elnökválság szerencsés megoldást nyert.

Négyesy László főtitkár az igazgatóságnak bejelentett eseményeken kívül előadja, hogy az elnök búcsulátogatást váltott Boncz Ödön miniszteri tanácsossal, aki előtt az egyesület köszönetét tolmácsolta azért a szives jóindulatért, mellyel a tanárság ügyeit kezelte s egyuttal biztosította az érdemes férfiut, hogy különösen fizetésrendezésünk körül kifejtett fáradozásai felejthetetlenek maradnak a középiskolai tanárság előtt. A főtitkár jelenti továbbá, hogy az elnök meglátogatta báró Barkóczy Sándort, ügyosztályunk új vezetőjét is, ki megigérte, hogy az elődje nyomdokain haladva, mindent el fog követni a tanárság erkölcsi és anyagi érdekei biztosítására, mit a választmány köszönettel és hálával tudomásul vesz. Sajnálattal közli, hogy a szatmári kör föloszlott, mire a választmány azt az óhajtását fejezi ki, hogy a kör iparkodjék minden lehetőt elkövetni arra nézve, hogy továbbra is fennálljon. Az ország lelkes közhangulata, az egyesületünket fenyegető veszély elhárítása arra birhatná szatmári kartársainkat, hogy fölismerve egy nagyszabású szervezetben rejlő anyagi és erkölcsi erőt, juttassák ezuttal is diadalra a nemes idealizmust, mely a magyar tanárságnak oly ragyogó erénye. Az egyesületbe belépett 14, kilépett 17, meghalt 4 tag, közöttük *György* Aladár, kinek érdemeit Négyesy főtitkár nemes szavakkal méltatja. A választmány hálásan elismeri az elnök fáradozásait, ki az egyesületben rejlő nagy erkölcsi erőre támaszkodva, keresztülvitte, hogy az előbbi kormány több tagtársunk ellen megkezdett politikai üldözést abbahagyta. Ezt a főtitkár nem kérkedésből jelentette be, hanem azért, hogy a választmány utólagos hozzájárulását kikérje és kijelentse, hogy az egyesület most már nem veheti le napirendről a szolgálati pragmatika ügyét, melynek életbe léptetése minden politikai zaklatástól, erőszakos áthelyezéstől, akaratunk elleni nyugdíjazástól és hasonlóktól megóvna. A választmány kijelenti, hogy a szolgálati szabályzatot elsőrendű fontosságunak tartja és *Alexander Bernát* indítványára elhatározza, hogy Bozóky Endrét fölkéri, tartson július elején a budapesti közgyülésen e tárgyról előadást.

Müller József pénztáros bemutatja következő számadását:

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület bevételei és kiadásai az 1905/6. évben április 29-ig.

Bevétel:	K
1. Pénztári maradék az 1904/5. évről	782·79
2. Tagdíjak és előfizetési díjak	8193·41
3. Kamatok	82·89
4. A vallás- és közokt. magy. kir. miniszteriumtól	600·—
5. Eladott Közlönyökért	32·90
Összesen	9691·99

Kiadás:

		K
1. A »Közlöny« költségei:		
a) nyomda	4582·27	
b) írói díjak	1182·10	
c) szerkesztő	400·—	6164·37
2. Tisztviselők tiszteletdíjai		925·—
3. Ügyvitel		321·23
4. A körök jutaléka		386·36
5. Egyesületi helyiség		1056·77
6. Közgyűlési költségek		101·30
7. A segélyalapnak		300·—
8. Pénzmaradék		436·96
	Összesen	9691·99

Kifizetetlen számla nincsen a kezemben.

Budapesten, 1906 április 29.

Müller József,
pénztáros.

Folytatólag jelenti a pénztáros, hogy a mult évig a künnt levő követelések összege 7500 K, ez idén pedig 1600 K; az igazgatóság határozatára a főtitkár fölszólította az adósokat kötelezettségeik leróvására. E felszólításnak volt is némi sikere, amennyiben összesen 719 K. befolyt. *Alexander Bernát* javaslatára a választmány felhatalmazza a pénztárost, hogy a fizetni vonakodó adósokat az ügyvédnek adja át, de egyúttal figyelmébe ajánlja, hogy megokolt esetekben nyujtson halasztást azoknak, kik adósságaik törlesztésére komoly szándékot mutatnak. Végül pedig köszönetet mond a választmány *Müller József* pénztárosnak buzgó és lelkiismeretes működéséért. — A Közlöny nyomatását illetőleg a választmány elfogadja az igazgatóság javaslatát és megerősíti *Müller* pénztárosnak az Athenaeum igazgatóságával folytatott tárgyalását.

Tiber Agost a segélyző-alap pénztárosa előadja következő kimutatását:

Kimutatás a segélyző-alap állapotáról:

Bevétel:			kor.	fill.
1. A XXXV. kimutatás szerint volt pénztárkészlet			1248	30
2. Adományokból befolyt:				
ung-beregmegyei körtől	kor.	20·—		
a szegszárdi főgimn. tanárkarától	»	40·—		
Sárhegyi Lajos szakolcai gimnáziumi tanártól	»	27·—		
Hettlinger Józseftől	»	2·—		
Lederer Ábrahámtól	»	6·—		
Singer és Wolfnertől	»	10·—	105	—
3. Felvételi díjakból	»	42·—	42	—
4. Írói díjakból			2	50
5. Kamatokból			9	72
		Összesen	1407	52

Kiadások:	kor.	fill.
1. A XXXV. kimutatás szerint volt	482	04
2. Két özvegynek à 60 kor.	120	—
3. Kifizetett kamat a fürdő-konviktusnak	6	34
4. Ügyviteli kiadás	2	22
Összesen	610	60
Marad tehát takarékbetétben készlet	796	92
	1407	52

Budapest, 1906. április 30.

Vámossy Mihály, a segélyző-alap elnöke. — *Tiber Ágost*, a segélyző-alap pénztárnoka.

A választmány *Tiber* Ágost pénztárkezelőnek buzgó működéséért köszönetet szavaz.

Négyesy László összegezve a köröknek az alkohol elleni küzdelem ügyében folytatott tárgyalásait, indítványozza, 1. hogy az egyesület irjon föl a miniszteriumhoz a rendelet ama sérelmes intézkedésének visszavonása tárgyában, mely a középiskolai kézi könyvek szerkesztésébe egy tőlünk teljesen idegen szervezetnek, a Good Templar-egyesületnek akar befolyást engedni; 2. küldjön ki a választmány egy bizottságot, mely a középiskolának az antialkoholizmus ügyében való állásfoglalására végleges javaslatot tegyen s e bizottság tagjaiul ajánlja *Vass* Bertalan elnöklete alatt Balassát, Bexheftet, Kemény Ferencet, Pályi Sándort, Reichenhallert, Schuschnyt és Waldapfelt. A választmány ezt elfogadja és *Négyesynek* beható, fáradságos munkálatáért hálás köszönetét nyilvánítja; s azután *Schürger* Ferenc javaslatára utasítani kivánja a bizottságot, hogy ne a teljes absztinencia mellett foglaljon állást, mert pedagógiátlan eljárásnak tartaná olyant ajánlani a középiskolai ifjúságnak, amiben a tanárok szigorú példaadására hivatkozni nem lehetne.

Kemény Ferenc, a fürdőkonviktusok elnöke előadja, hogy a vallás- és hitoktatásügyi miniszterium f. é. április 4-én 5215. eln. sz. a. kelt rendeletében kijelenti, »hogy a szünidei fürdőkonviktusok iránt a legnagyobb érdeklődéssel viseltetik, és a viszonyok kedvezőbbre fordultával az arra irányuló tárgyalások elől sem fog elzárkózni, hogy a fürdőkonviktusok esetleg állandó segélyben is részesüljenek«. Egyúttal »megengedi, hogy a középiskolai tanárok és tanulók körében a folyó tanévben a konviktusi alapra pénzgyűjtés rendeztessék«. Ugyanebben a rendeletben olvassuk továbbá, hogy »ha az egyes beteg tanulók maguk folyamodnak a bizottság útján segélyért a célból, hogy a szünidőben a konviktus tagjai lehessenek, esetleg a megfelelő összeg engedélyezését megfontolás tárgyává teszem«.

Majd bemutatja a négy fürdőkonviktus számára készült jelentkező-lapokat, a *szervezeti*, *a felügyelő tanár* és végül *a tanulók rend- és fegyelmi szabályzatát*, melyek a főtitkárnak áttanulmányozás, illetőleg átdolgozás végett kiadatnak.

Bemutatásra kerül a befolyt adományok következő jegyzéke:

A bizottság utolsó márc. 5. ülése óta (lásd Közlöny 545—6. lap) a következő adományok érkeztek: *Országos Balneológiai Egyesület* 200 K, *Minkus Mór* úr 100 K, *Roseth Arnold* tanár úr gyűjtése az V. ker. áll. főgimnáziumban 76 K 50 f, *Szmodics Zoltán* tanár úr gyűjtése Nagykanizsán 66 K 80 f, *Feldmann Gyula* tanszergyáros úr újabb adománya 50 K, dr. *Bodiss Jusztin* egyes. alelnök úrtól 10 K, *Schmitt Henrik* VI. ker. áll. főreálisk. tanuló gyűjtése 9 K 40 f; összesen 512 K 70 f; a legutóbb kimutatott 2471 K 30 f-rel együtt a konviktusi alap tehát 2984 K-ra rúg.

A budapesti polgári iskolai kör magára vállalta egy tanuló ingyen ellátását; az Országos Gyermekvédő Liga elnöksége pedig értesítette a konviktusok vezetőségét, hogy Kemény Ferenc elnököt az igazgatóságba választotta s az intézményt anyagilag támogatni hajlandó. A Liga elnöke, br. Edelsheim-Gyulay Lipót nyitramegyei vadászkastélyába fogad július havában 20 leányt, augusztusban 20 fiút, tekintettel a szülők különböző társadalmi llására. A választmány kéri a nemes bárót, hogy tanárok gyermekeire is legyen tekintettel és a jószívű adakozóknak, első sorban magának a Liga fáradhatatlan és bőkezű elnökének őszinte köszönetet szavaz. Úgyszintén elismeréséről biztosítja *Kemény* Ferencet is, ki az intézmény megteremtése óta szinte emberfeletti munkát végez olyan ügy szolgálatában, melyért az iskola, valamint a szülők és tanulók örök háláját gazdagon kiérdemelte.

Az indítványok során Négyesy javaslatára a szerkesztői állásra jelölik *Székely* Istvánt, *Lévay* Edét, *Bozóky* Endrét. A szavazatokat május végéig kell a főtitkárhoz (VIII., Eszterházy-utca 14—16.) beküldeni.

A választmány kéri a főtitkárt, hogy a miniszteriumnak szóló szokásos évi jelentést a közgyűlésen mutassa be. Ezzel kapcsolatban javasolja Kemény Ferenc, hogy tűzzék a közgyűlés napirendjére a szexuális kérdést is, melyet legalább is olyan fontosnak tart, mint az antialkoholizmust. Majd előadja, hogy a Védő-Egyesület szexuális-pedagógiai szakosztályt is létesített, és szólót az igazgatóságba választotta, egyben kéri az egyesületet, hogy a párhuzamos működés biztosítására az igazgatóságba tagokat delegáljon. A választmány az előkészítéssel a főtitkárt bízza meg, Keményt pedig fölkéri, hogy e tárgyról a közgyűlésen előadást tartson.

A főtitkár bemutatja a Múzeumok és Könyvtárak Egyesületének meghívóját a május 21-iki ülésre. A képviseletre az elnököt és a főtitkárt kérik föl. A nyiregyházi kollégák kérik az egyesületet, hogy a nem-állami tanárok vasuti kedvezménye ügyében írjon föl a miniszteriumhoz, mert most e kívánság teljesítését annyival inkább remélhetik, mivel a mostani parlamenti legnagyobb párt annak idején a képviselőházban is szóvá tette a kérdést. A választmány mindent elkövet a siker érdekében, főleg pedig az évi jelentésben kívánja a dolgot teljes fontosságában hangsúlyozni.

Dóczi Imre levélben előadja azokat az aggodalmakat, melyekkel az új érettségi vizsgálati szabályzatot fogadták és kívánatosnak tartaná, hogy a miniszteriumot a mostani vizsgálatok megkezdése előtt a szabályzat visszavonására birjuk. A választmány az idei érettségire elkésettnek tartja az ügyet s azért ezt is az évi fölterjesztésbe utalja.

A közgyűlés a fővárosban lesz s azért kívánatos, hogy a fővárosi kollégák ugyanazzal a szeretettel és odaadással szenteljék magukat vidéki kartársainknak, amilyent a fővárosiak a vidéki közgyűléseken tapasztalni szoktak. Napirendre kerülne *a szolgálati pragmatika* (Bozóky), *az évi fölterjesztés* (Négyesy), *a szexuális kérdés* (Kemény) és *Kapossy Lucián* előadása. Ha a tárgyak sokasága szükségessé teszi, az igazgatóság majd egyes osztályokat alkot a különböző előadások számára.

Miután *Bódiss* Jusztin alelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére Kemény Ferencet és Schürger Ferencet kérte, Kemény indítványára a választmány Bódissnak az ülés tapintatos és szakavatott vezetéséért köszönetet mond. Ezzel az ülés véget ért.

Székely István,
titkár.

---

141. sz.
1905—6.

Felhivás szavazásra.

Az egyesület összes t. köreihez és tagjaihoz.

A választmány. f. évi május hó 1-én tartott ülésében elhatározta a szerkesztői állás betöltését. Ez állásra jelöli első sorban a Közlöny jelenlegi helyettes szerkesztőjét, *Székely* Istvánt, továbbá ama két tagtársunkat, kik a legutóbbi választáson is jelölve voltak, ú. m. *Lévay* Edét és *Bozóky* Endrét.

Felhívja a választmány az egyesület t. tagjait, hogy a fent nevezett 3 jelölt egyikére küldjék be szavazatukat f. évi május hó 31-ig, és pedig a körök kötelékébe tartozó tagok a körök útján, — az ily szavazatok közvetítésére felkéri a választmány a köröket, — a többi tagok pedig közvetlenül az egyesület igazhatóságához intézve (Budapest, VIII., Eszterházy-u. 14—16.) Szavazni lehet egyszerű levélben, vagy levelezőlapon is, nyiltan, de lehet szavazni titkosan is; ez esetben a szavazatot magában rejtő (belső) levél egy hitelesítő névjeggyel vagy aláírással együtt egy borítékba teendő.

Budapest, 1906. május 1.

A választmány meghagyásából:

Négyesy László,
főtitkár.

Debreceni kör.

A debreceni kerületi tanári kör f. évi április hó 28-án *Dóczi* Imre gimnáziumi felügyelő elnöklete alatt gyülést tartott. Dóczi Imre elnök előadta azt, a hirlapok közléseiből különben eléggé ösmeretes tényt, hogy nehány budapesti középiskolai tanár az új vallás- és közoktatásügyi miniszter tervbe vett tanáregyesületi üdvözlése alkalmából a napilapokban olyan támadást intézett az országos középiskolai tanáregyesület vezetősége, s különösen az egyesület nagyérdemű elnöke, a magyar irodalom, s a magyar tudományos közélet kimagasló alakja és valódi dísze: *Beöthy* Zsolt ellen, amely támadás következtében az elnök ezen tisztéről lemondott. Figyelmeztet arra a körülményre, hogy tanáregyesületünk már szinte az enyészet szélén állott, midőn az elnöki tisztre *Beöthy* Zsoltot sikerült megnyernie, s az ő ékesszólása, tudományos és irodalmi tekintélye, önzetlen és odaadó ügybuzgósága pár évtized alatt tanáregyesületünket olyan magas virágzásra emelte, föllépéseinek a közoktatásügyi kormány előtt is olyan erkölcsi súlyt adott, hogy egyesületünk hazai közoktatásügyünk fejlesztésében nemcsak számottevő tényezővé válhatott, de különösen a középiskolai tanügy újabb fejlődésében s a középiskolai tanárság helyzetének emelésében irányítólag is hatott. Éppen azért azt hiszi, hogy a kör minden tagja indokoltnak tartja azt az aggodalmát, hogy *Beöthy* Zsoltnak az elnöki székből való távozása a tanáregyesület jövőjére végzetes befolyással lehet, s azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy a magyar középiskolai tanárságnak a saját érdekéből mindent meg kell tennie, hogy *Beöthy* Zsoltot a tanáregyesület elnöki tisztének megtartására rábirja. Végül jelenti, hogy e tárgyban irásbeli indítvány is adatott be hozzá, melyet a tanári kör jelenlevő tagjain kívül még számosan irtak alá, a nyiregyházi főgimnázium igazgatója pedig kijelentette egész tanárkaruknak hozzácsatlakozását.

Több egybehangzó hozzászólás után a kör kimondotta a következő határozatot: »Tanári körünk megütközéssel vesz tudomást az országos középiskolai tanáregyesület vezetősége, s az egyesület vezetésében nagy érdemeket szerzett elnöke: Beöthy Zsolt ellen intézett méltatlan hirlapi támadásról. Meg van győződve, hogy a magyar középiskolai tanárság közvéleményét nem a támadás intézői fejezik ki, s tiltakoznak az ellen, hogy a tanáregyesületbe politikai irányzatok vitessenek be, melyek az egyesületet a bukásba sodorhatják. A tanári kör az elnöki előterjesztésben megnyilatkozott elismerést magáévá tevén, őszinte tiszteletét, ragaszkodását és teljes bizalmát fejezi ki az egyesület vezetősége, különösen pedig elnöke: *Beöthy* Zsolt iránt, ki odaadó ügybuzgóságával egyesületünket nemcsak a virágzás magas fokára emelte, hanem a maga egyéni tekintélyével egyesületünk minden szereplésének súlyt kölcsönözni volt képes és aki elnöki tisztében a tanárság érdekében kifejtett munkásságával a hazai középiskolai tanárságot örök hálára kötelezte. Ennélfogva tanári körünk fölkéri a tanáregyesület választmányát, hogy mindent kövessen el arra nézve,

hogy *Beöthy* Zsoltot elnöki tisztének megtartására rábirja, s e kérelmének támogatása végett jelen jegyzőkönyvi határozatát a tanáregyesület köreinek megküldi.«

Dr. Barcsa János,
a kör jegyzője.

Fiumei kör.

A fiumei tanári kör f. é. április hó 30-án *Fest Aladár* főgimnáziumi igazgató elnöklete alatt ülést tartott, melynek egyetlen tárgya a *Beöthy* Zsolt tanáregyesületi elnök lemondási ügyében való állásfoglalás volt. Elnök az ülést megnyitván mély sajnálattal tudatja, hogy Beöthy Zsolt, a tanáregyesületnek hosszú időn át volt nagyérdemű elnöke lemondott tisztéről. Beöthynek a tanáregyesület, a tanárság ügye körül szerzett elévülhetetlen érdemei annyira ismeretesek, hogy az elnöklő igazgató nem tartja szükségesnek azok részletezését s megelégszik azzal, hogy utal Beöthynek a fokozottabb mérvű nemzeti irányú nevelés, a tanárok anyagi és erkölcsi helyzetének javítása érdekében kifejtett áldásos működésére. Mindkét téren gyakorolt tevékenységének jótékony hatását rendkívül élénken éreztük mi is a mi különleges viszonyaink között.

Az elnök szavainak hatása alatt a gyűlés egyhangú határozattal kimondja, hogy Beöthy Zsolt lemondott elnök iránt táplált rendületlen bizalmának nyilvánosan kifejezést ad; lemondását a tanáregyesületre nézve súlyos veszteségnek tartja, s felkéri az egyesület választmányát, hasson oda minden rendelkezésére álló eszközzel, hogy Beöthy Zsoltot lemondásának visszavételére birja. Végül elhatározza az ülés, hogy az elnöknek a következő táviratot küldi: »Méltóságos Beöthy Zsolt úrnak Budapest. A fiumei tanári kör Elnök Úr iránt táplált rendületlen bizalmát és meleg szeretetét tolmácsolván, azon reményét fejezi ki, hogy Elnök Úr, kinek egyesületünk jelenlegi magas szinvonalát és virágzó állapotát köszöni, a tanáregyesület élén az igaz hazafiságtól áthatott nemzeti nevelés javára, tovább is megmaradni hajlandó lesz«.

Vida Sándor,
e. i. titkár.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Az új érettségi utasítás adminisztrativ intézkedései.

A Közlöny 30. számában e tárgyban közölt »Néhány szó«-hoz óhajtok hozzászólani, abból a szempontból indulva ki, hogy sok dolgot a magunk körében is megoldhatunk anélkül, hogy felsőbb helyről jövő intézkedést várnánk. Különben a cikk írója is ugyanezt cselekedte, midőn javaslatokat vagy magyarázatokat adott. Az új utasítás ott említett ellenmondásai nem újak, átvétettek szórul-szóra a régiből. Ha eddig nem akadtunk meg ezek miatt, ezután se fogunk.

Felsőbb intézkedésre, véleményem szerint, csak a 29. §-nál volna szükség, minthogy a VIII. osztályban nem geometriát, hanem szabadkézi rajzot tanulnak.

A 35. §. intézkedésének a mi iskolánknál eddig is úgy tettünk eleget, mint cikkíró javasolja; de a bizonyítvány-mintát jobbnak tartom, mert véleményem szerint elég, ha az igazgató bekövetelni az ismételt osztályról mind a két bizonyítványt; de az érettségi bizonyítványban kitüntetni, még burkolt módon sem tartom méltányosnak, hogy a tanuló valamely osztályt megismételt. Ilyen ismétlőkből került már ki nem egy, ki jeles vagy jó érettségi vizsgálatot tett.

A 29. §-ban előforduló ellentétet úgy oldjuk meg: 1. a bizonyítványba jön: »A követelményeknek nem felelvén meg... javítóvizsgálatra utasítjuk« (s így nem is írjuk oda, hogy nem érett; 2. ellenben a kimutatásba csak ez jön röviden: »Nem érett... javítóvizsgálatra utasíttatott«.

A jegyző kérdése is könnyen megoldható, ha t. i. a jegyző dolgát mesterségesen, vagy szabályellenesen nem szaporítjuk. A vizsgálat jegyzője pl. a VIII. osztály főnöke. Készíti a jegyzőkönyveket az értekezletekről *egy* példányban, mert többre nincs szükség, eltekintve a saját kényelmére esetleg készített fogalmazványról; elkészíti a kimutatás három példányát s megírja a bizonyítványokat, s ezért, ahol szokásban van, közmegegyezéssel kap egy részt a vizsgadíjból; azaz pár koronával kevesebbet, hogy emiatt az elnököt megillető egy hetedrész ne csorbuljon.

A szóbeli vizsgálat jegyzőkönyve rovatozott ívekből állhat s a megfelelő helyre minden bizottsági tag a kérdezés befejeztével beirja a kérdéseket és kapott kalkulusokat. Ebből is csak *egy* példány kell s így többszöri leírásra nincs szükség.

A vizsgálat alatti tanítás behozatalával úgy jártunk, mint a játékdélutánokkal. Budapesten baj volt, hogy 8—10 napig szünetelt a tanítás; de vidéken a 2—3 napos szünet nem okozott hátramaradást. Erre nem voltak tekintettel.

A szerkesztő jegyzetben kifogásolt intézkedést, hogy a tételek javaslatba hozása az igazgató tudtával történik, én helyeslem, mert ezalatt csak azt értem, hogy a szaktanár a tételt nyitva adja át az igazgatónak s az pecsételi le. A legtöbb helyen eddig is úgy volt. Itt-ott szórakozottságból keletkezett kifelejtések (pl. egész sor kimaradt a tétel szövegéből; vagy járadékszámításra adott feladatnál nem volt megmondva, hogy az időszak kezdetén vagy végén fizetik); a szabályzat nem ismeréséből vagy elfelejtéséből keletkezett mellőzése a szabályoknak (a szöveg sorainak száma kevés vagy túl sok volt) annyi zavart okozott már itt-ott az írásbeli érettségi vizsgálatnál, hogy csak örülhetünk ez intézkedésnek; de természetesen csak addig, míg valamelyik igazgatónak eszébe nem jut, hogy hozzászóljon a tétel lényegéhez, de erre ez a §. nem is ad jogot.

Végül, hogy én is fedezzek fel hibát, a 40. §. intézkedését, illetőleg annak most szokásos téves végrehajtását célszerütlennek, sőt károsnak is tartom. Szó szerint értelmezve a §-t, a vizsgálat összes

ügyiratát s így a kimutatás mind a két példányát felterjesztjük a főigazgatósághoz s csak félév mulva kapjuk vissza az iratokat. Ha időközben másodlatot kell kiállítani, a főigazgatóságtól kell elkérni a kimutatást. Ott megvan, mert a főigazgató már a miniszteriumhoz csak egy példányt terjeszt fel. Inkább ellehetne a főigazgatói iroda az érettségi jelentés elkészítése után a kimutatás nélkül, mint az iskola, mert a másodpéldány ugyis csak akkor jut szerephez, ha az első példány megsemmisül, épen úgy, mint az anyakönyvek törvényhatósági levéltári példánya. A mostani eljárás káros volta akkor következik be, ha a felküldés közben együtt lévén a két példány, együtt elvész vagy megsemmisül. Mind ez kikerülhető a mostani fonák eljárás megszüntetésével, az iskola példánya állandóan maradjon az irodában s a főigazgatói példány járja meg az utat a miniszteriumhoz. Az elnök ugyis a helyszinén írja alá szabályszerüen az okmányokat, s emiatt sincs ok az elküldésre.

(Nagybánya.) *Kiss Gábor.*

KRÓNIKA.

A választmány tisztelgése Beöthy Zsoltnál.

Régen hozott a választmány olyan lelkes egyetértéssel határozatot, mint mikor kimondta, hogy szeretett elnökét minden áron megtartani óhajtja. Ennek következtében a választmányi ülés összes tagjai, kik között fő- és középiskolák, igazgatók és tanárok, katholikusok, protestánsok és államiak egyaránt képviselve voltak, spontán elhatározással, úgy amint voltak, Beöthy Zsoltnak a New-York-palotában levő lakásába indultak, hol *Bódiss* Jusztin lelkesen méltatva az elnök érdemeit és ecsetelve az egyesület helyzetét, kérve-kérte Beöthyt, hogy hajoljon meg a páratlan lelkesedéssel nyilatkozó bizalom előtt karolja föl a válság elé állított egyesületet és maradjon továbbra is a mi tanácsadónk, irányítónk, vezetőnk. Utána, nyilatkozó társai nevében *Gerecze* Péter szólalt föl, ki őszinte szavakkal adott kifejezést sajnálatának, hogy hazafias fölbuzdulásból fakadó megjegyzéseiket az elnökre vonatkoztatták, kinek elévülhetetlen érdemei előtt, melyeket az irodalom, az iskola és közélet körül szerzett, minden magyar ember föltétlenül meghajlik. Ismételten kijelenti, hogy nyilatkozatuk nem Beöthy Zsoltnak szólott, s azért ő is kéri, vonja vissza lemondását, melynek okát nem látja, de végeredményében végzetesnek tartaná az egyesületre nézve. Beöthy megindultan hallgatta mindakét szónokot, majd emelkedett szavakkal kijelentette, hogy az a nyilatkozat semmi keserüséget nem hagyott lelkében. Úgy gondolta, hogy félreállásával szolgálatot tesz az egyesületnek, mely szintén megérezte azokat a szomorú tüneteket, melyek a múlt korszakban egész közéletünket átjárták. Sajnálni való, hogy — ha pillanatnyira is, de — hatást értek azok a méregkeverők, kik nem átallottak különbséget tenni hazafi és hazafi között. Adjunk

hálát az istennek, hogy a sötét felhők elvonultak és iparkodjunk minden zrvaaó anyagot távol tartani az egyesülettől, melynek óriási föladata van a magyar közművelődés és iskola terén. Épen ennek a körülménynek a mérlegelése bírja arra, hogy erejét és munkáját ezentúl is az egyesület rendelkezésére bocsássa, és szívesebben viseli el a következetlenség vádját, mint hogy félre álljon akkor, midőn meggyőződése szerint az egyesületnek még esetleg szolgálatokat tehet. *(Hosszú éljenzés és taps.)*

Véglegesítés. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Sárkány* Loránt dr. dési áll. főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Göltl* Arnold nagyszebeni tankerületi kir. főigazgatósági irnokot kir. főigazgatósági tollnokká nevezte ki és jelenlegi állomáshelyén meghagyta.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a budapesti IV. ker. községi felsőbb leányiskola alsó négy osztályát, valamint az ezekkel kapcsolatos gimnáziumi tanfolyamot egyelőre öt évre, vagyis 1905/6—1909/10-re a teljes nyilvános főgimnázium jellegével és ebből kifolyólag a nyilvánossági joggal, államérvényes bizonyítványok kiadásának és a gimnáziumi érettségi vizsgálatok tartásának jogával ruházta fel és a tanintézet hivatalos címeül »a budapesti IV. kerületi községi felsőbb leányiskola és leánygimnázium« elnevezést állapította meg. Ezen intézkedés mellett az alsó négy osztályról kiállítandó bizonyítványoknak a felsőbb leányiskolai hatályt is megadta.

A gimnáziumi első érettségi vizsgálat a tanintézetben a folyó 1905/6. iskolai év végén tartatik meg.

Pályázat. A budapesti II. ker. állami főreáliskolánál betöltendő két tanári állásra pályázat hirdettetik.

Ez állásokra *a magyar és francia nyelvből*, továbbá *a mennyiségtan és ábrázoló geometriából* középiskolai tanári képesítéssel bíró egyének pályázhatnak.

A pályázók folyamodványukat folyó évi június hó 1-ig küldjék be.

Gyászrovat.

A jászói premontrei kanonokok nagyváradi főgimnáziuma dr. *Kolozsvári Béla István* prem. kanonok és tanár, a lőcsei kir. kath. főgimnázium tanári kara *Behyna Gyula* nyug. főgimnáziumi tanár elhunytáról küldött gyászjelentést. Nyugodjanak békében!

Szüneti tanfolyam Grenoble-ban.

Az Alliance Française párizsi szüneti tanfolyamán kívül igen sokan látogatják Grenoble cours de vacances-ait. Júliustól október hó végéig terjedő előadásain évenként 5—600 idegen fordul meg, főleg az első két hónapban. Az előadók ugyan nem oly híres emberek mint a párizsiak, a város maga sem nyujt annyi irodalmi és művészeti élvezetet, mint Párizs, mégis tanulságos a vidéki középpontok megismerésére. Franciaország fővárosában szerzett benyomások alapján ez országról alkotott fölfogásunk jelentékenyen módosul, ha a vidéket is megismertük. Ez főleg vidéken érezhető. XIV. Lajos óta ugyanis Versailles, majd Párizs lett minden írói s művészi alkotás középpontja, mai napság azonban a főváros óriási felsőbbségéből egyre veszít a vidék előnyére. Ha régente azt mondhatták, hogy Párizs Franciaország, ez ma már nem áll. A vidék is megköveteli a maga részét. Egy-egy vidéki városban való tartózkodás által teljesebb képünk lesz a francia életről, mintha a fővárosnak tömkelegéből csak egyet-mást megismerünk.

Párizsban akárhányszor hallani idegenektől, hogy 2—3 hónapi ottlétökkor sem volt alkalmuk franciául beszélni. Ez Grenoble-ban nem eshetik meg. Az előadók ugyan nem nagynevű tanárok, de legalább nem zárkózottak. Szivesen szóba állnak bárkivel, terveiben támogatják, tanáccsal ellátják. A szombati kirándulásokban részt vesznek családjukkal együtt, s igen gyakori, hogy az idegent szivesen látják maguknál. A grenoble-i tartózkodásnak kellemességei közé sorolható a város szép fekvése, múzeuma, egyeteme s főleg nagyszámú kirándulóhelye. Közelében fekszik Uriage híres fürdőhely, Vizille, ahol 1788 július 22. gyűlt össze először a három rend s foglalt állást a fennálló rendszer ellen, a karthauziak régi anyakolostora, majdnem 1000 m magasságban gyönyörű vidéken fekszik. A hallgatók évenkint meglátogatják Vienne római régiségeit, Valence román építkezéseit, Avignonban a pápák palotáját (1330—80.) s katonai erődítéseit, híres templomait. A kirándulások clou-ja Orange, melynek római szinházában augusztus elején néhány napon át a leghíresebb párizsi szinészek játszanak. Legutóbb szinrekerült Julius Caesar és Sophocles Oedipus-ának utolsó felvonása. A két hatalmas darab közt Fauré egy symphoniáját adták elő, melynek leghalkabb hangjait is kitünően hallhatták az éjfél csendjében a sok ezerre menő látogatók.

Grenoble és vidéke nemcsak a műélvezetet keresőt elégíti ki. Sok érdekeset nyujtanak a turistának a hófödött hegyek, a magasan fekvő tavak, s vizesések. A szórakozások napjain kívül serény munka folyik a tantermekben. Naponként 6—7 óra hosszat tartanak az előadások, melyeknek egyetlen hibája, hogy nem elég rendszeresek s nincsenek mindig kellő tekintettel az idegen hallgató szükségletére. A nagy garral hirdetett elméleti hangtan és a kisérleti hangtani laboratórium megnyitása nem hozta meg a várt eredményt, főleg mivel avatatlan kezekre bízták a vezetést. Annál jobban váltak be a hall-

gatók rövid próbaelőadásai, rögtönzött fordításai, melyeket azután a vezető tanár megbírált. Igen üdvösnek bizonyultak e kereskedelmi szakú előadások. Bármily szépet és hasznosat nyujt a természet, tudomány és művészet e kies városban, a 4—500 hallgató közül magyar alig volt tíz. —*rr.*

Kollégialitás és §. Az új érettségi utasítás betüjével ellenkezőleg, de a kartársi egyenlőség szellemében határozott egy vidéki reáliskola tanári kara, midőn egyhangulag kimondotta, hogy az érettségi díjakat az elnököt illető rész kiadása után, valamint a magánvizsgálati díjakat nem tárgyanként a vizsgáló tanárok közt, hanem egyenlő részekben az összes tanárok között osztja fel, úgy, amint eddig is tette. Az érettségi vizsgálat eredményében minden tanárnak van része, az írásbeliek alatt felügyelet meg helyettesítés mindenkinek jut, a vizsgálati jegyzőnek vagy jegyzőknek meg épen kijut. A magánvizsgálatokat szintén könnyebb beosztani, ha senki sem mondhatja, hogy másért dolgozik. A tanári kar együttes adakozásait is ebből a pénztárból fedezi. Tán több intézet is követi ezt a példát.

(Debrecen.) *Horvay Róbert.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Dr. Bozóky Endre: **Középiskolai fizikai gyakorlatok.** (Budapest, Calderoni és Társa, 1 K. 50 f.)

Az egyik oka annak, hogy a középiskolai fizikai gyakorlatok eszméje, illetőleg megvalósítása nálunk annyira lassan terjed, azt hiszem az, hogy azok a tanárok, akiknek e téren személyes tapasztalataik vannak, azoknak eredményét nem tették közzé mindenkinek könnyen hozzáférhető módon. Pedig hát hiába, mindig kevesen vannak, akik a járatlan útnak neki mernek vágni.

Már ebből a szempontból is örömmel kell fogadnunk ezt az első magyar munkát, melyben 144 különböző gyakorlatot találunk, mind olyanokat, melyek alkalmasak középiskolai laboratoriumi munkálatok elvégzésére s olyanokat, melyeket a szerző több évre terjedő tapasztalatai alapján állított össze.

A másik ok, amely miatt szintén örömmel fogadhatjuk ezt a művet, az alaposság. A fizika minden ágára kiterjeszkedik s mindenütt érthető és kellően részletes felvilágosítást fűz az egyes gyakorlatokhoz, úgy hogy a könyvet a gyakorlatokban résztvevő tanulók nagy haszonnal forgathatják.

Az említett két szempont okvetlenül megokolttá teszi, ha e munka ismertetésénél a talán pusztán egyéni nézeten alapuló kifogások előadására a könyvismertető nem vet súlyt. Így akarok én is tenni s azért csak éppen felemlítem, mire vonatkoznék az én megjegyzésem.

A »Szerzői mondanivalók«-ban ott találjuk idézve az utasítások szavait, melyekkel ajánlják a fizikai gyakorlatok tartását, hogy u. i. ezekkel a tanulóknak alkalom adassék »némi gyakorlati ügyesség megszerzésére«.

Ezek a szavak azt mutatják, hogy az utasítások teljesen félreismerik a laboratoriumi munkásság fő célját s reám Bozóky könyve azt a benyomást tette, mintha szerző nem tudta volna magát teljesen megszabadítani ennek a teljesen hamis célkitüzésnek a befolyása alól.

Ismétlem, ez csak egészen mellékes megjegyzésem, melynek bővebb fejtegetésébe ez alkalommal nem is akarok bocsájtkozni és amellyel a legkevésbbé sem akarom e hasznos munka értékét kisebbíteni.

A könyv 22 csoportba osztja a különféle gyakorlatokat. A mechanika körébe tartozó feladatokhoz számíthatunk 68-at, hangtani feladat van 8, fénytani 22, hőtani 8, a mágnesség és elektromosság körébe vág 38 feladat. A könyv bőségesen el van látva ábrákkal; e feladatokhoz 158 tiszta illusztráció van mellékelve. Az egyes gyakorlatokhoz fűzött útbaigazításokat már említettem; rövid fejezetek ismertetik még a mágneses — az elektromagnetikus — és az elektrosztatikus mértékrendszereket.

Ismételten örömünknek adhatunk kifejezést e hasznos munka megjelenése fölött s igazán melegen ajánlhatjuk megszerzését.

(Budapest.) *Péch Aladár.*

Világ útvesztője és szív paradicsoma. Komenius [1] Ámos János után magyar nyelvre átdolgozta és kiadja *Stromp László*, theol. akad. ny. r. tanár Pozsonyban. Pozsony, 1905. Kiadó sajátja. Ára 2 korona. 8° 228.

Ezt a munkát *Comenius*, a XVII. század világhírű pedagógusa, 1623-ban irta; de csak 1628-ban jelent meg cseh nyelven. A mű erkölcsnevelő irányregény, melynek az az alapeszméje, hogy az ember boldogságát semmiféle élethivatásban sem találhatja meg, ha nincs benne istenfélelem és emberszeretet. E nélkül semmiféle emberi bölcseség sem teheti az emberi társadalmat nemessé, sem az életet boldoggá. A regényben lejátszódó történet első személyben van elbeszélve. Hőse maga Comenius, ki elindul életpályát keresni. Vezetőjéül szegődik *Mindenlátó* és *Hitető*, kik végigvezetik *Bölcseség* királynőjének birodalmán. Ez a birodalom a Comenius-korabeli társadalomnak szatirikus és humoros világításban adott pompás rajza. Ez a regény legnagyobb és legsikerültebb része. Az ifjú hős egyetlen életpályában sem talál örömet; minduntalan kitör belőle az elégedetlenség, s emiatt erős konfliktusokba is bonyolódik *Bölcseség* birodalmában. Végre vezetői is magára hagyják. Ekkor aztán szivének magánosságában rájön arra, hogy minden élethivatás csak az istenfélelemben és az emberszeretetben nemesülhet meg. Ennek szentimentális hirdetését tartalmazza a mű záradéka: *a szív paradicsoma.*

[1] Helyesebben Comenius vagy Komensky.

A mű *Andreä* Bálint XVII. századbeli német költő tanító irányú költői műveinek hatása alatt íródott. Nevezetesen a keretet hozzá egyenesen *Andreä*-nek *Turbo* című latin vígjátéka adta. *Comenius* sok mozzanatot bevisz a műbe saját életéből, s rajzolásai ezzel sokat nyernek nemcsak valószerüségben és elevenségben, de melegségben is.[1]

A mű találó szatirájánál, jóízű humoránál, drámai elevenségű és változatos rajzainál, valamint nemes tendenciájánál fogva ma is élvezetes és hasznos olvasmányul szolgálhat a serdültebb ifjúságnak; első sorban a középiskolai tanulóifjúságnak. Ennek szánta fordítója is, ki ehhez képest tett a művön némi változtatást. Valamennyire közelebb hozta a mi korunkhoz, anélkül, hogy korrajzi voltából egészen kivetkőztette volna. Egy pár helyen némileg felekezeti felfogás is nyilvánul a műben, de egyetlen felekezetre sem bántóan. Ezt különben szerző, ha már nem szórul-szóra fordított, bátran letörülhette volna. Viszont helyesen tette volna, ha a műhöz megírta volna röviden *Comenius* életetét s a mű rövid értelmezését.

Comenius ezen általánosan nagyrabecsült munkájának már ezelőtt kerek száz esztendővel is akadt magyar fordítója: *Rimányi* István. Ezt a ma már elavult fordítást *Stromp* is felhasználta. A fordítás nyelve egészben véve magyaros, sőt tősgyökeres, hellyel-közzel régies; itt-ott található idegen szólás (pl. jó lesz, ha a szájadat tartod, e. h. ha befogod a szádat), rosszul képzett szó (tudvágy), valamint a németes szórend (az ige hátravetése a mellékmondatban, mint az iménti példában is) annál jobban feltűnik. A fordító helyesírása elég gondos, de lehetne következetesebb. De hát ez manapság úgyszólván minden megjelenő magyar munkában így van.

A mű érdemes helyet foglalhat el a nálunk is gombamódra termő ifjúsági olvasmányok között. Mert egy nagy elménék és nagy léleknek olyan munkája ez, amely mindenki számára íródott, de az ifjúságnak is való. S bizony ezek a logjobb, sőt csakis ezek a valóban jó ifjusági olvasmányok. A jó nyomású és csinos kiállítású könyv érdemes a magyar tanárok, különösen az ifjúsági könyvtárőrök figyelmére.

(Pozsony.) *Dr. Rencz János.*

A kisérleti chemia elemei, írta *Than Károly*. II. kötet. A törzsvegyületek és a carbonidok leírása. Számos fametszettel. Harmadik könyv: A törzsvegyületek leírása. A szerző sajátja. Budapest, 1906. M. T. Akadémia könyvkiadóhivatala bizománya. 1055 lap. Ára ?

Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970—1900, írta *Karácsonyi János* dr., volt egyetemi ny. r. tanár, váradi kanonok, a M. T. Akadémia r. tagja. Nagyvárad, 1906. Ára 4 korona. 357 lap. (A magyar történettudomány új eredményeinek összefogla-

[1] V. ö. *Johann Amos Comenius* v. Kvacsala. Berlin, 1892. 38. s köv. és 61—75. l.

lása. A görög-keletiek múltját is tárgyalja s a társországok vallási viszonyait is. Megrendelhető a Szent István-Társulatnál, Budapest, IV., Kecskeméti-utca 2.)

A Stampfel-féle **Tudományos Zsebkönyvtár**-ban (21. sz.) a következő füzet jelent meg: *Mathematikai képletek gyűjteménye* dr. *Lévay Edétől.* (Ára 60 fillér.) A középiskolai algebra és geometria összes képleteit s a legfontosabb szabályokat és számítási műveleteket is magában foglalja. Kitünő szolgálatot tehet tanárnak és tanulónak egyaránt, amiről az ismert nevű szakíró neve is kezeskedik.

Gróf Berchtold-féle könyvtár. Deutsch Zsigmond és társa könyvkereskedésének könyvjegyzéke. Budapest, V., Dorottya-u. 9. (109 címszó alatt fölsorolja a becses könyvtár 2457 művét. Kár, hogy *Magyarországot* is csak *Ungarn*-nak ismeri.)

Kis Magyar Hangtan. Irta *Balassa József.* E kis hangtan szerzője útmutatót ad a népnyelvvel foglalkozó gyüjtők kezébe, melynek segítségével ránevelhetik magukat a nyelvjárási szövegek gyűjtésére. A beszélőszervek működésének ismertetése különösen becsessé teszi a csinos füzetet, mely a Franklin-Társulat kiadásában jelent meg. Ára 1 kor. 60 fill.

Tartalom: *Egyesületi élet:* Igazgatósági ülés. — Választmányi ülés 1906. évi április hó 30-án — Felhívás szavazásra. Köri tudósítások. (Debreceni, fiumei kör.) — *Javaslatok és tanulmányok:* Az új érettségi utasítás adminisztrativ intézkedései. *Kiss* Gábortól. — *Krónika:* A választmány tisztelgése Beöthy Zsoltnál. — Véglegesítés. — Nyilvánossági jog. — Pályázat. — Gyászrovat. — Szüneti tanfolyam Grenoble-ban. —*rr.*-től. — Kollegialitás és §. *Horvay* Róberttől. — *Könyvek és Lapok:* Dr. Bozóky Endre: Középiskolai fizikai gyakorlatok. *Péch* Aladártól. — Stromp László: Világ útvesztője és szív paradicsoma. Dr. *Rencz* Jánostól. — Than Károly: A kisérleti chemia elemei. — Karácsonyi János dr.: Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970—1900. — Stampfel-féle Tudományos Zsebkönyvtár (21. sz.) — Gróf Berchtold-féle könyvtár. — Balassa József: Kis Magyar Hangtan.

Pályázat helyettes tanári állásra.

A budapesti ág. hitv. ev. főgimnáziumban egy **classica-philologiai** helyettes tanári állás betöltendő. Az állás egyelőre csak egy esztendőre töltetik be és évi 2000 kor. (kétezer korona) javadalmazással jár, mely havonkénti részletekben előre fizettetik. Pályázhatnak a rendtartás szerint, oly ág. hitvallásu és ev. református egyének, akiknek legalább szakvizsgájuk van; az oklevelesek és gyakorlattal bírók előnyben részesülnek. Az életkort, a végzett tanulmányokat és esetleg az eddigi működést tanusító okmányokkal felszerelt kérvények f. évi május hó 20-ig a főgimnázium igazgatóságához (Városligeti Fasor 19—23.) küldendők be. Személyes bemutatkozás kivánatos.

Budapesten, 1906. április hó 6.

Dr. Mágócsy-Dietz Sándor, első isk. felügyelő. *Ulbrich Sándor,* igazgató-h.

Az ATHENAEUM r.-t. kiadásában május hó közepén megjelenik

APPONYI ALBERT gróf
vallás- és közoktatásügyi miniszter
nagyalakú arcképe

művészi kivitelű heliogravure-nyomásban finom papirra nyomtatva, ára ... ... **3 korona.**

A vallás- és közokt. minisztérium, valamint a fennhatósága alá tartozó összes állami hivatalok és intézetek tisztviselői kedvezményes áron, **2 koronáért** megrendelhetik az ATHENAEUM r.-t. könyvkiadóhivatalában (Budapest, VII. kerület, Kerepesi-út 54.)

UJDONSÁG! ✻ Most jelent meg az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában

A MŰVÉSZET KIS TÜKRE

Irta REINACH SALAMON

Forditotta és a magyar művészet adataival kiegészitette

DR. LÁZÁR BÉLA

Ára csinos vászonkötésben **5** K. Elegáns, egész bőrkötésben **7** K. Tanároknak, **saját könyvtáruk** számára ezen mű **vászonkötésü** példányát **3** K-ért. **bőrkötésü példányát 4 korona 50 fillérért** szállitja a kiadóhivatal közvetlen megrendelés esetén.

Kapható minden könyvkereskedésben, valamint az Athenaeum részvénytársulat könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-ut 54.)

Az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat (Budapest, VII. ker., Kerepesi-út 54.) kiadásában megjelent és kapható:

Iskolai Helyesirás ✻ **Az Uj Helyesirás**

A vallás- és oktatásügyi m. kir. miniszter 1903. március hó 14-én 862. szám alatt kelt rendeletével kiadott **magyar iskolai helyesirás**

szövege és rövid magyarázata bővitett szójegyzékkel.

KÖZÉP- ÉS POLGÁRI ISKOLÁK ÉS TANÍTÓKÉPZŐK HASZNÁLATÁRA

Irta: SIMONYI ZSIGMOND.

Engedélyezve 2956/1903 sz. miniszt. rend.

Ára 50 fill.

szövege és magyarázata bővített szójegyzékkel.

MÁSODIK KIADÁS.

Irta: SIMONYI ZSIGMOND.

Ára füzve 1 K Ára kötve 1·50 K

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 32. szám. 1906. május 13.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. SZÉKELY ISTVÁN
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreál-iskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Madarak és fák napja a középiskolákban. Birds day! Arbour day!

Nemes, finom érzésről tesz tanuságot Apponyi Albert közoktatásügyi miniszter ama rendelete, mely a napokban a hivatalos lapban megjelent. E rendelet szerint már 1906. évtől kezdve az összes népiskolákban minden évben egy külön nap fordítandó arra, hogy a tanulók fölfogásához mért, madárvédelemre vonatkozó előadások tartassanak. Ugyanezen napon a fáknak és cserjéknek a hasznos madaraknak fészkelésére és szaporodására való befolyása is megvilágíttassék; és ahol a helyi viszonyok megengedik, a gyermekek a legtöbb előnyt szolgáltató fák és csemeték ültetésével tegyék a madarak és fák napját emlékezetessé.

Az amerikaiaknál született ezen eszmét nálunk Hermann Ottó pendítette meg először az Országos Állatvédő-Egyesület 1900. évi február 25-i ülésén. Azt hiszem, hogy a középiskolai tanítás keretében is bővebben ki kellene terjeszkedni az állatvédelemre. Azon értékes költeményeknél, melyekből a természet szeretete sugárzik ki, meg van rá az alkalom. A természetrajzi tankönyvekben határozottan helyet kellene szorítani az állatvédelemnek. Az állatvédelmet esztétikai, erkölcsi, gazdasági szempontból kellene tárgyalni. Szükséges volna a madárfészkelőknek, etetőknek, ezek gyakorlati alkalmazásának a tárgyalása.

Hogy a tanulóknak jó példa adassék, az iskola udvarának megfelelő helyén fészkelőket, télen madáretetőket lehetne elhelyezni, melyeket a tanulók ellenőrizhetnének, megfigyelhetnének. Sőt megoszthatnák morzsáikat a szegény éhezőkkel. Mennyire fokozná ez a tanulók jószivüségét, nemeslelküségét!

A növények szeretetének beléoltása a gyengéd tanulólelkekbe leginkább akkor válhatnék lehetségessé, ha minden egyes középiskolának botanikus kertje volna, hol a tanulók maguk gondoznák, nevelnék, megfigyelnék a növényeket.

A természettudományok korát éljük; egy napot fordíthatnánk a természet ünnepelésére. Ezen a napon a szabad természetben ünnepélyes keretet, formát adnánk az állatvédelemre vonatkozó dolgoknak.

Mintegy ünnepélyes igéretet vennénk tanulóinktól, hogy irgalmasságot fognak tanusítani az élő lények irányában. A természettudományokból sarjadzó szeretet beplántálása az ifjú szivekbe lenne e nap feladata. A természet szeretetének ünnepe lenne ez.

(Pécs.) *Róna Jenő.*

Egynéhány szó az évvégi Értesítőkről.

Itt van ismét az évvégi Értesítők szerkesztésének ideje, s így talán nem lesz fölösleges, ha közlöm azt a néhány tapasztalatot, amelyet az előbbi években e téren szereztem.

Először az Értesítők *külső alakjáról* kivánok egynehány megjegyzést tenni. Ha valaki végig nézi az iskolaév végén egybegyűlt beküldött értesítőket, igen gyakran (sőt a legtöbb esetben) azt fogja tapasztalni, hogy már a címlap a lehető legcélszerűtlenebbül van szedve. Éppen azok az adatok, amelyeknek szembetünőbbeknek kellene lenniök, vannak a legkevésbbé feltűnő helyen és módon kiszedve, úgy hogy keresgélni kell ezeket a legfontosabb adatokat. Az Értesítőnél fontos az *iskola címe* és az *iskolaév*, tehát legyen gondja a szerkesztőnek arra, hogy ez a két adat legyen legnagyobb betüvel, és legfeltünőbben kiszedve. Az »Értesítő« szó, a szerkesztő neve és sok egyéb, ami a címlapon helyet foglal, mellékes és lehetőleg ne zavarja a könyv használóját.

A BUDAPESTI I. KERÜLETI

MAGYAR KIRÁLYI

ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM

TIZENHARMADIK

ÉVI ÉRTESITŐJE

AZ 1904—5-IK ISKOLAI ÉVRŐL.

E helyett a cím helyesen szedve így lesz:

A BUDAPESTI I. KER.

MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI

FŐGIMNÁZIUM

TIZENHARMADIK ÉRTESITŐJE

AZ

1904—5-IK

ISKOLAI ÉVRŐL.

Mind, ami még a címlapra jön, ne legyen feltűnően szedve.

A budapesti iskoláknál kívánatos, hogy a címlapon meglegyen még az iskola közelebbi címe, utca, házszám; ez már csak azért is fontos, mert aki a helyi viszonyokkal nem ismerős, csak a budapesti címtár vagy hasonló útmutató segélyével állapíthatja meg az iskola hollétét. A legtöbb esetben bent a szövegben sincs sehol sem utalás arra, hogy az intézet hol van, már pedig ez a körülmény eléggé fontos dolog, hogy említve legyen. Ha mi az értesítőket történeti kútforrásnak vesszük, amely majd évtizedek vagy századok után az egyetlen felvilágosítást adó forrás lesz, — pedig ennek is kell az Értesítőket tekintenünk — nagyon hiányos lesz az a felvilágosítás, amelyet egy mai Értesítő nyujt. Akinek alkalma volt egy-egy iskola történetét megírni, tudja, hogy mily nagy bajt okoz az Értesítő hiányossága.

Én ezért szükségesnek tartom, hogy az Értesítő szerkesztője beleélje magát egy ilyen kutató helyzetébe, aki az intézetről csak annyit tud, amennyit ezekről a nyomtatott lapokból ki lehet olvasni.

Hogy az Értesítő külsejével is végezzek, csak még rá akarok utalni egy tapasztalatomra. Egyes intézetek rikító, szemrontó, tarka, szóval impraktikus és ízléstelen födőlapokat használnak. Nem tudom, hogyan lehet ilyen ízléstelenségeket elkövetni és ennyire mellőzni a praktikusság szempontját.

Sok intézet Értesítőjében nincs tartalomjegyzék vagy olyan helyre van téve, hogy a tartalomjegyzéket előbb *keresni* kell. A leghelyesebb volna a tartalomjegyzéket az Értesítő végére hagyni és pontosan megjelölni, mi hány lapot foglal el. Ha van az Értesítő elején egy vagy több értekezés, legyen ott a pontos cím, az értekezés szerzője, mellette a lapszám.

Az Értesítőkben közölt értekezésekről már sok szó esett Itt ezzel a tárggyal közelebbről foglalkozni nem akarok. Minden esetre szem előtt volna tartandó, hogy odavaló-e az odaszánt értekezés egy oly füzetbe, amely tanuló kezébe is kerül. Azt hiszem, hogy ezeknek

az értekezéseknek ideje lejárt már. Tudományos és szakfolyóirat igen szivesen közöl értékes, tudományos értekezést. Az Értesítő pedig ne legyen értéktelen értekezések vagy szárnypróbálgatások tárháza vagy menedékhelye.

Az értekezés elhagyása által nyert teret igen célszerüen fel lehet használni az intézeti élet gondos és mindenre kiterjedő leírására.

Gondoljunk mindég arra, hogy a mi Értesítőnk valamikor egy kisebbfajta kultúrtörténelmi monografia. Szabályt adni, hogy mi minden legyen benne az »Iskolaév történetében« már csak azért sem lehet, mert a mi iskoláink viszonyai felette különbözők. Épen ennek is kell kifejezésre jutnia. Azok a száraz schémák, amelyeket most a mi Értesítőink mutatnak, nagyon halvány képet adnak az intézet életéről.

Egyes vidédi városokban az iskolák felette fontos szerepet játszanak az illető városok társadalmi életében; a tanulók ünnepe, majálisa az egész város ünnepe, majálisa. Ilyesmi találjon kifejezést az Értesítőben. Az iskolával kapcsolatban levő intézményekről essék szó. A tanulók, illetőleg szüleik anyagi és társadalmi helyzetéről ne csak a statisztikai táblázatban legyen szó.

A tandíjról, a tandíjfölmentésekről és hasonló dolgokról rendesen említés sincs az Értesítőkben. Ez a dolog pedig eléggé fontos. Tanulók évközi iskolaváltoztatásánál például szükséges tudni, hogy az intézet az állampénztárba szolgáltatja-e a tandíjat vagy máshová, mekkora a tandíj, a felvételi díj és másféle díjak.

Az egyes iskolákban előírt fegyelmi szabályoknak évenként való közlése is nagyon szükséges volna; ezek a fegyelmi szabályok is világot vetnek az egyes intézetekben uralkodó szellemre.

Amint szép és követendő, ha az Értesítőkben megemlékezés történik azokról a tanárokról és igazgatókról, akik hosszabb-rövidebb működés után az intézetet elhagyták vagy meghaltak, úgy izléstelenségnek kell mondanunk, ha egyes Értesítőkben nagy terjedelemben, az összes szónoklatok szószerinti közlésével le vannak irva jubiláló tanerőknek és igazgatóknak megünneplései. Nagyon visszatetsző, ha annak az embernek ünnepeltetése van nagy részletesen leírva az Értesítőben, ki egyszersmind az Értesítő szerkesztőjeként a címlapon szerepel.

A személyeket érintő dolgok megválogatása szintén legyen a szerkesztő gondja. Egyáltalában nem való, ha közhirré teszik, mikor és mennyivel emelkedett X-nek vagy Y-nak a fizetése. Ez épp oly belügy, amely nem való a közönség szeme és a tanuló elé, mint ahogy nem való közölni, hogy fegyelmi ügy van folyamatban ezen vagy azon tanár ellen.

Fölöslegeseknek tetszhetnek ezek az itt emelt kifogások. Nem is említettem volna, ha tényleg ilyen dolgok bele nem kerülnének az Értesítőkbe. Aki a tavalyi Értesítőket végig nézi, az egyik Értesítőben ezt találhatja: X., Y. folyamatban levő fegyelmi ügye miatt az idén nem tanított. Egy másik Értesítőben egy az iskolaév folyamán történt áthelyezés van per longum et latum elmondva.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Az az igazgató, aki ilyen ügyeket bele vesz az Értesítőbe, úgy látszik, nem tudja, hogy ilyen ügyek közzétételével az iskolát magát alacsonyítja le az avatatlanok szeme előtt.

Az iskolaév alatt végzett tananyag részletes közlése, amint már egyes iskolákban észrevették, teljességgel fölösleges. Minthogy a tanterv részletesen előírja, mit kell egy-egy osztályban átvenni, elégséges röviden megjegyezni, hogy az előírt tananyagot az egyes osztályok átvették, úgy hogy itt csak az olvasmányokat kellene felemlíteni, amelyeket illetőleg a tanterv szabad választást enged. Ha netalán egyik vagy másik esetben az előírt tananyag nem lett volna elvégezhető, akkor ez persze fel volna említendő.

Nem volna rossz, ha az Értesítőben kifejezést találnának oly hiányok, amelyeken a tanhatóságoknak változtatniok kellene. Egyik-másik osztályban sok az óraszám egy bizonyos tantárgyra, máshol kevés. Az iskola ügyének érdeke, hogy ilyen tapasztalatok kifejezésre jussanak.

Ebben az esztendőben az új Érettségi Szabályzat lép életbe. Kívánatos volna, hogy szóba kerüljön minden Értesítőben, mennyiben felel meg az új szabályzat, mennyiben nem.

Hogy a tanulók érdemjegyeinek közlése helyes-e vagy nem, fenntartassék a jövőre vagy elhagyassék (mint ahogy az egyes felekezeti iskolákban szokás), oly kérdés, amelyet meg kellene oldani, hogy az eljárás itt is egységes legyen.

Még egy hiányt vettem észre a tavalyi Értesítőkön: nem közlik azokat a tankönyveket, amelyeket az iskolaévben használtak, és hogy mely használt tankönyvek helyett szándékozik az iskola a következő évben más könyveket behozni. Mivelhogy a tankönyvváltozást a tanári konferenciák már májusban határozzák el, lehet már az Értesítő kiadása idején a tervbe vett változtatást közölni, még ha a felsőbb tanhatóság megerősítése nem érkezett is le.

Mindenesetre nagyon kívánatos volna, ha a felsőbb tanhatóságok mielőbb közölnék ezt a jóváhagyást, hogy ez is bele kerülhessen még az Értesítőbe, hogy ilyen formán a könyvkereskedők már a nyári szünidő alatt fölszereljék magukat a szükséges tankönyvkészlettel — ez különösen a vidéki városokra vonatkozik, — hogy a tanulók már mindjárt az iskolaév kezdetén el legyenek látva a szükséges tankönyvekkel és ne élhessenek azzal a most gyakran használt kifogással, hogy a könyv nem kapható.

(Budapest.) *Dr. Schmidt Márton.*

Nyilt levél

az »Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny« szerkesztőjéhez.

Tisztelt Kolléga Uram!

Hogy egyesületünk választmányának sikerült dr. Beöthy Zsoltot ama kétértelmű, de minden esetre erős támadás után is helyén marasztalni, ezt mi, felekezeti tanárok, tiszta szívből köszönjük.

Az igazat megvallva, régóta az ő széles látókörében s érdektelenségében van egyedüli bizodalmunk. A különböző felekezetek hazánkban, mint ezt már Trefort is elismerte, közoktatási intézeteik fenntartása által nagy terhet vettek le az állam vállairól a múltban s nagy terhet vesznek le ma is. Az 1867-iki kiegyezés óta az állam — mondjuk, teljes jogon — mind több-több követeléssel lépett fel a felekezetek irányában, s ha ezek azzal feleltek, hogy önerejökből nem tehetnek minden követelésnek eleget, az állam anyagilag támogatta őket.

De csakis Wlassics miniszterségе alatt jutottunk odáig, hogy egyenlő kvalifikáció s egyenlő feladatok betöltése mellett végre, annyira mennyire, az anyagi javadalmazásunk is egyenlő lett. Úgyde azóta az állam valamennyi tisztviselőjének, tehát az állami intézetek tanárainak fizetését is fölemelték s mint illetékes helyen mondják, csakis a közbejött nemzeti mozgalom volt az oka, hogy e kedvezményben mi, felekezeti tanárok, nem részesülhettünk. Az egész hazafias sajtó tanubizonyságunk rá, hogy mi a szent ügy érdekében egy zokszót nem ejtettünk s hazafias bizalommal vártunk a szebb virradatra. Ez a szebb hajnalhasadás íme itt van.

Azonban tartunk tőle, hogy a kormánypolcra jutott államférfiaink, főleg a kultuszminiszter úr ő nagyméltósága, nincsenek teljesen tájékozva a helyzetünk felől.

Az 1848 : XX. tc. nem azt jelenti, hogy minket, felekezeti tanárokat is, a felekezeteknek adandó évi segélyből elégítsenek ki. Eleddig valamennyi közoktatási kormányunk a hazai középoktatás ügyét ettől különválasztotta s úgy mondják, hogy már Berzeviczy idejében még a múlt polgári év második felére fel volt véve a költségvetésben a felekezeti tanárok javadalmazásának kiegészítése.

Kérjük nagynevű elnökünket s kérjük az egész mélyen tisztelt választmányt, emeljék fel hathatós kérő szavukat ez irányban. Az autonóm felekezetek már a múltban is sokszor megmentői voltak a nemzeti irányú és szellemű műveltségnek — így pl. a pozsonyi ev. lyceum tanárai akkor követelték a magyar tannyelvet, mikor Rákóczy zászlaja porba hullt, — s lehet, hogy sajátos viszonyaink közt, a jövőben is még előharcosai lehetnek a szent ügynek.

Ha valaha magyar kormány ezt méltányolta, kell, hogy a Wekerle, Andrássy, Polónyi, *Kossuth és Apponyi*-féle kormány méltányolja!!!

Kérem önt, tisztelt kolléga uram, juttassa e néhány sort mindnyájunk büszkesége, Beöthy Zsolt szemei elé, mert ha ő ezt elolvassa, egy percig sem kételkedem, hogy mily irányban érvényesíti hathatós befolyását.

(Pozsony.)

Kiváló tisztelettel

Albert József,
ev. liceumi tanár.

A Rendtartás revíziójához.

Még mindig olvashatók a Rendtartásra vonatkozó megjegyzések, amiből látni való, hogy mennyire szivén fekszik a köröknek és az egyes testületeknek a Rendtartás ügye. Szükséges is, hogy az olyan legyen, hogy kielégítse a kívánalmakat; mindenesetre pedig óhajtandó volna, hogy mielőtt a Rendtartás *rendelet* alakjában megjelenik, előbb mint *tervezet* az egyes testületeknek és köröknek megküldessék hozzászólás végett. Több szem többet lát és így még az esetleges hiányokat idejekorán lehetne orvosolni. Rövid nehány megjegyzésem a következő:

1. Nincsen megállapítva egyáltalán, hogy a *javító vizsgálaton* ki kérdezzen. Néhol az a tanár kérdez, aki az új iskolai évben tanítja az illető osztályt, másutt az kérdez, aki az illető tanulót tanította. Helyesebb az utóbbi, mivel az a tanár, aki ott tanított, tudja az elégtelen tanulók gyengéjét, ismeri mulasztásaikat és meggyőződhetik arról, hogy pótolták-e azokat.

2. Nincsen megállapítva, hogy az év elején tartandó *magánvizsgálatokon* mely tanár kérdezzen; vajjon azok a tanárok-e, akik az előbbi iskolai évben tanították az illető osztályt, amelyről a magántanuló vizsgálatot tesz, vagy azok, akik abban az osztályban tanítani fognak?

3. *Összevont magánvizsgálatoknál* mindkét osztály tanárai kérdeznek-e, vagy csak a felsőbb osztály tanárai? A díjazásban kik részesülnek?

4. *A módszeres cédulákról* (változó tanmenet) és *módszeres értekezletekről* is sok szó esett. Módszeres értekezletekre mindenesetre szükség van, hogy a tanárok egymás tanítási anyagáról is tudomást szerezzenek; itt lehet legjobban megvalósítani a koncentrácio elvét.

Kérdés merülhet fel azonban aziránt, hogy mit vegyenek fel a változó tanmenetben? A Rendtartás 34. §-a szerint »e tanácskozások feladata megállapítani az *iskolai* és *házi* feladatok *számát* és *idejét*, (de nem a tárgyát), továbbá kijelölni az *olvasmányokat* és könyvnélkül megtanulandó irodalmi darabokat«. Általában szokásban van, hogy a dolgozatok *tárgyát* és *címét* is megjelöljék. Ez a legtöbb esetben igen nehéz kérdés és azt hiszem, hogy igen ritkán lehet megtartani.

Általában a tankönyvek címét is felveszik és enged. számukat is; még ezt értjük, mivel a főigazgató, aki a változó tanmenetet jóváhagyja, így könnyebben tájékozódik az olvasmányokra nézve, de minek pl. feltüntetni a *nyelvtani* anyagot[1] is részletesen, mikor az állandó tanmenet megjelöli?

5. Az ellenőrző értekezletek számát én is sokalom. Az Ung-Beregvármegyei Tanári Kör már egyszer állást foglalt ebben az ügyben és hangsúlyozta, hogy október végén népesebb osztályokban akárhány tanár még a tanulókat sem ismeri, különösen ott, ahol a

[1] Ezt tudtunkkal sehol sem teszik, mert senkisem kívánhatja. *Szerk.*

tanárnak csak heti 2 órája van. Az I. ellenőrző értekezletet november 20-a táján lehetne megtartani.

Az ellenőrző értekezleteken az osztályokat klasszifikálni is szokták; ha 25%-on alul van a bukás, akkor az osztály tanulmányi előmenetele *jó*, ha 33%-on alul van, akkor *kielégítő*, ha azon felül van, akkor *nem kielégítő*.[1] Kérdés, hogy az osztályok ezen klasszifikálása helyes-e? Gyakran alig bukik 1—2 tanuló az osztályban és az osztály mégis gyenge, alacsony a szinvonal, kevés a jó tanuló; erre az osztályra rámondják a % alapján, hogy a tanulmányi előmenetel *jó*, holott egy másik osztályban, ahol sok a jó tanuló, mondjuk a fele, míg egy tekintélyes része mindennünnen összegyűlt gyönge anyag, a tanulmányi előmenetel esetleg *nem kielégítő*. A szigorú osztályozást éppen ezek a %-ok teszik lehetetlenné, mert a tanár kénytelen (? *Szerk.*) ehhez alkalmazkodni; ennek a következménye aztán az, hogy sok gyenge tanuló kerül fel a magasabb osztályokba és végül az érettségi vizsgálatra, ahol nagy tudatlanságuk általánosan feltünik. Ha a tanár eljárását kifogásolják, amiért valamivel több bukott, akkor elkedvetlenedik, utóbb közömbös lesz a dolgok iránt, elnéző lesz és átenged gyengébb tanulókat is a % kedvéért. Az új Rendtartásban erre nézve is kérünk instrukciókat.

6. Március 15-ét (iskolai szünettel) ne csak az önképző-körök ünnepeljék, hanem a tanári testületek is az egész ifjúsággal egyetemben; az április 11. ünnepet pedig istentisztelettel ünnepeljék, lévén az deklarált nemzeti ünnep.

7. *Az igazgatói állás.* Ha nem volna meg mai alakjában, akkor is úgy kellene szervezni, mint ahogy az állami iskoláknál megvan. *Az állandóság az arravalósággal párosulva több tekintélyt ad.*

Mindenesetre olyat kellene mindig kinevezni, akiben pedagógiai belátás szelídséggel és tapintattal párosul. A erőszakoskodás elkeseríti a testületet és eredményes működés helyett csak közömbösséget és kedvetlenséget szül. Nem akarom ezzel mondani, hogy szigoruságra nincsen szükség; a nyegleséget és hanyagságot a tanításban üldözni kell.

Az igazgató figyelmeztetéseit mindenesetre olyan alakban fogja megtenni, hogy az illető tanárt ne sértsék. A bölcs direktor nem fog minden apró-cseprő dologba avatkozni: *minima non curat praetor.* Hogy minden tárgyhoz nem érthet egy ember, illetve szakember nem lehet, az is igaz; de nem is fog olyasmihez szólni, amihez nem ért, hanem megjegyzései ilyenkor a módszerre fognak irányulni és általánosságban fognak mozogni; ahol a tárgy oktatásában hiányok merülnének fel, azt majd a szaklátogató elintézi.

Nem is az az igazgató feladata, hogy kioktassa a tanárokat szaktárgyaikban, hanem inkább az, hogy *az eredményes tanításra felügyeljen* és *egységet hozzon az iskolai oktatásba.* Felügyeletre mindig és mindenütt szükség volt; a tanár sem kivétel ez alól.

(Beregszász.) *Dr. Endrei Gerzson.*

[1] Ez helyi szokás. *Szerk.*

Az új érettségi utasítás 7. §. *B)*, *c)* pontjához.

A 7. §. *B)*, *c)* pontjának második bekezdésében »az igazgató tudtával« szavakat a Közlöny 30. számában a szerkesztő egy jegyzetben kifogásolta. Egyéni véleményem szerint nagyon helyesen. Sőt hozzáteszem, hogy a hajdúböszörményi főgimnázium tanárkara *már március végén* egy felterjesztést is csinált a tiszántúli ev. ref. egyházkerület tanügyi bizottságához, melyben egyéb javasolt módosítás között emez új intézkedésnek is a mellőzését és a régi állapotra való visszatérést jelezte kívánatosnak azon esetre, amikor az egyházkerületi közgyűlés az új utasítást a felekezeti gimnáziumokban is életbe fogja léptetni. Éppen ezekért az említett jegyzetben örvendve láttam a hasonló felfogás megnyilvánulását. Annál jobban meglepett a legutóbbi számnak egy cikke, mely ezt a változtatást helyesli, sőt szükségességét magyarázza is.

Azt nem tudom, hogy a »legtöbb helyen« miféle eljárást követtek e tekintetben eddig is, de ismerek egy pár olyan intézetet, ahol a múltban a szaktanárok maguk pecsételték le az általuk javaslatba hozott tételeket és úgy adták át az igazgatónak. Most is ezt tartom a magam részéről helyesnek. Nem is tudtam megérteni én sem, »hogy mi indította az irányadó köröket a régi gyakorlat megváltoztatására«, most azonban felmerült immár egy ok, amely iparkodik azt legalább megvédelmezni. Tehát azért legyen az igazgatónak beleszólása, hogy a tételek kitűzésénél a szabályok külső, formai megtartását ellenőrizhesse? Megvallom, nem szívesen teszem fel azt az eshetőséget, hogy erre szükség legyen. Először, mert nem valami szövevényes és hosszadalmas paragrafusok megőrzése és szemmeltartása forog kérdésben, másodszor, mert fel kell tételeznünk minden egyes szaktanárról annyi komolyságot, hogy ezen kötelességét a kellő gonddal igyekszik elvégezni. De »semmi sem lehetetlen« és így ez sem. Azonban még ekkor is inkább a vizsgálati elnök van hivatva a korrigáló intézkedésre, akinek kezében futnak össze úgy is a cselekvésnek legfőbb szálai és akinek jogában áll a meg nem felelő tételeket újakkal helyettesíteni. Ha ezután az igazgatónak joga lesz beleszólani a tételek kitűzésébe, akkor csak az egyéni tetszés szabja meg, hogy vajjon a külsőségek elbírálásánál maradt-e még, vagy már átcsapott a belső, lényeges dolgok mezejére is.

Amellett rendkívül fontosnak tartom azt, amit a szerkesztő így fejez ki: »a szaktanár részéről szem előtt tartott óvatosságot pedig illuzóriussá teheti«. Sietek kijelenteni, hogy semmiféle személyi mozzanatokra itt még csak távolról sem gondolok, vagyis az igazgatók legszigorúbb titoktartását egészen természetesnek vélem. De lássunk egy könnyen lehetséges esetet. A szaktanár beviszi a maga nyitott tételeit az igazgatói irodába; az igazgatónak, mint mindig, valami sürgős dolga van, rögtön nem nézi azokat át, hanem elveszi, hogy majd később végez velök; később azonban elfelejtkezik s a tételek valameddig — mondjuk, csak egy pár óráig — nem kerülnek borítékba: kérdem, hogy ez az esetleges csempészés meg-

gátlását, amit pedig a kisérő miniszteri rendelet hangsúlyoz, szolgálni fogja-e? »Az alkalom szüli a tolvajt« és hitem szerint az ilyen és más egyéb lehetőségek, amiket felsorolni felesleges, könnyen és sűrün fordulhatnak elő.

Nem látok tehát semmi hasznot, ami ezen újítás nyomában fakadni fog, de igenis látok kárt eleget, amit pedig jobb lett volna elkerülni. Summa summarum: prior est medicina morbo.

(Hajduböszörmény.) *Dr. Bessenyey Lajos.*

Az új érettségi vizsgálati utasítások egy formai tévedését, ugyanis, hogy a selmecbányai bányászati és erdészeti főiskolát csak akadémiának címezte, egy miniszteri rendelet helyesbítette. Legyen szabad az illetékes körök figyelmét egy sokszorta lényegesebb elnézésére figyelmeztetni, mely a régi utasításokban is benn volt már és amelyet az új utasítás javítatlanul átvett.

Az új utasítások 24. oldalán a »Reáliskolai érettségi bizonyítvány« mintája alatt a következő jegyzet olvasható: »Ha a reáliskolai tanuló vizsgálata nem sikerül: bizonyítványának záradéka az A/2 és A/3 alatti szöveg szerint módosul.«

Az A/2 alatti minta már most azon záradékot is tartalmazza, mely a bizonyítványra rávezetendő, ha a javító vizsgálat sikerül; miután pedig a reáliskolai javító vizsgálat számára a minden eshetőséget felölelő utasítás külön szöveget nem ír elő, nyilvánvalóan az itt A/2 alatt előírt szöveg a kötelező a reáliskolára nézve is:

»Kovács Pál a . . . .-ból . . . .-eredménnyel javító vizsgálatot tevén, őt a főiskolai tanulmányokra érettnek nyilvánítjuk stb.«

Eszerint azon reáliskolai tanuló, ki csak javító vizsgálaton nyilváníttatik érettnek, az utasítás szószerinti betartása mellett, az összes főiskolai tanulmányokra nyer jogosítást s az ily tanulóra nézve a reáliskolai érettségi vizsgálat korlátozott jogosítása megszünt.

Hogy ez észrevételem nem fölösleges, annak igazolásául felemlítem, hogy tényleg láttam ilyen záradékkal ellátott reáliskolai érettségi bizonyítványt.

A helyes záradék, a dolog természete szerint, csak a következő lehet:

N. N. . . . . -ból . . . . . eredménnyel (esetleg második) javító vizsgálatot tevén, őt a műegyetem, valamint a bányászati és erdészeti főiskolák, a gazdasági akadémiák és a tudományegyetem mathematika-természettudományi tanulmányaira érettnek nyilvánítjuk stb. stb.

R.

KRÓNIKA.

Dr. Morvay Győző, a családjában előfordult gyászeset miatt megvált attól a munkakörtől, melyet hónapokon keresztül folyóiratunknál betöltött. A szerkesztőség buzgó működéséért e helyen is elismeréssel adózik neki, amelyhez bizonyára t. olvasóink is csatlakoznak.

Tisztelgés. A választmány hirül adja, hogy Beöthy Zsolt elnök vezetése mellett május 19-én d. e. 12 órakor *Apponyi* Albert gr. kultuszminiszternél tiszteleg és fölkéri fővárosi és vidéki t. tagtársainkat, hogy ez ünnepélyes alkalomból $^1/_4$ órával előbb a miniszteriumban mentől nagyobb számban megjelenni sziveskedjenek.

A budapesti (fővárosi) tankerület igazgatói és tanárai április 26-án, a tankerületi főigazgatók pedig május 8-án tették tiszteletüket a vallás- és közoktatásügyi miniszternél. Az igazgatók, illetőleg a főigazgatók Molnár Viktor államtitkárnál is tisztelegtek. Mindkét küldöttséget *Erődi* Béla székesfővárosi főigazgató vezette.

Érdekesnek tartjuk a főigazgató beszédének következő részét ide iktatni:

»A főigazgatói intézmény 1770-ben, a ratio educationis-ban szerveztetett, mint nagy és széles hatáskörű intézmény. Utána több mint egy negyedszázaddal szerveztek Franciaországban és Olaszországban hasonló intézményt. Amíg azonban e két államban a főigazgatói intézmény úgyszólván teljesen megmaradt eredeti széles hatáskörében, addig Magyarországon a középpontosító törekvések mindjobban megnyirbálták a hatáskörét, míg az a jelenlegi szűk keretek közé szoríttatott össze. De még e szűk korlátok között is óriási az a föladat, amelyet a főigazgatóknak a nemzet intelligenciájának nevelése érdekében meg kell oldaniok. Az ő felügyeletük alatt működik a nagy tanári kar, és ezzel a karral együtt végzi föladatát a főigazgatói kar, azt a föladatát, hogy a magyar kultúrát nemzeti irányban kiépítse és előbbre vigye. Ezzel a hatalmas légióval a magyar tanári karral állunk excellenciád zászlaja alá, amelyre demokratikus elvek, fölvilágosodás, haladás, nemzeti kultúra vannak fölirva!« (Hosszas, lelkes éljenzés.)

Apponyi Albert gróf vallás- és közoktatási miniszter az üdvözlésre így válaszolt:

»Tisztelt uraim! Nagy érdeklődéssel hallottam azokat, amiket szónokuk a tankerületi főigazgatói állásnak történeti multjáról mondott és azokat a célzásokat, amelyeket arra a nagy hivatásra tett, amelyet intézményük betölt. Tényleg a közoktatás vezetésének, hogy úgy mondjam, szemei, fülei és kezei azok a vidéki szervek, amelyek útján létesülhetnek és mehetnek át egyedül az életbe azok az intenciók, amelyek a közoktatásügyi kormányzatot vezetik. Valamint a tanfelügyelők munkássága az elemi iskola terén, úgy a középiskola terén a tankerületi főigazgató urak munkássága az, amelynek eredményessége az egész miniszterium működésének eredményességét idézheti elő vagy hiusíthatja meg. Nem tudom, hogy a kettő közül melyik fontosabb. Igazán nehéz megkülönböztetni, hogy vajjon nemzetünk jövőjének szempontjából mi a fontosabb: a nép széles rétegeinek az erkölcsös, hazafias tudás szinvonalára való emelése, vagy pedig a magyar nemzeti egység gerincének, a magyar intelligenciának nemzeti szellemben való művelése. Hát ne is csináljunk osztályzatot! Mind a két irányban működni szent kötelességem és meg lehet-

nek győződve uraim, hogy a legnagyobb mértékben méltánylom azokat a szolgálatokat, amelyeket önök éppen az intelligencia kiképzése, közvetlen irányítása által a hazának tesznek; a legnagyobb mértékben tudom, mennyire fontos én reám nézve az önök buzgó közreműködése és ezért szükséges az, hogy az urak hozzám bizalommal legyenek, amint szükséges, hogy én önök iránt bizalommal legyek. Remélem, hogy Isten segítségével, együttes működésünkkel sikerülni fog előbbre vinni a hazai középiskolai oktatásnak ügyét. Nem járatlan utakon járok. Elődeim között vannak olyan férfiak, akiknek példáit követni az én lelkem sugallata szerint is kötelességem lesz. Számítok ebben a munkában buzgó közreműködésükre és meg lehetnek győződve, uraim, hogy bennem mindenkor igaz, jó barátot fognak találni.« (Élénk éljenzés.)

A miniszternek ezután egyenkint bemutatták a küldöttség tagjait, akik azután, mint mondtuk, Molnár Viktor államtitkárnál is tisztelegtek.

Tanárok a parlamentben. A most lefolyt képviselőválasztások két kollegánkat juttatták a törvényhozásba: *Simkó József* budapesti Német-utcai rajztanárt, kit az oláhfalusi és *Vizy Ferencet*, kit a körmöcbányai választókerület bízott meg képviseletével. Gratulálunk kartársainknak és reméljük, hogy alkalom adtán az iskola és a tanárság érdekeinek lelkes szószólói lesznek.

Pályázat. A budapesti VIII. ker. állami főgimnáziumnál az 1906/7. tanév elejétől kezdve egy rendes tanszék töltendő be.

Ezen tanszékre a *latin és görög* vagy *latin és magyar* nyelvre középiskolai képesítéssel bíró tanárok pályázhatnak. A kérvényeket *1906. évi június hó 1-ig* a budapesti VIII. ker. állami főgimnázium igazgatóságához kell beküldeni.

Pályázat. A *pozsonyi* kir. kath. főgimnáziumnál az 1906/7. tanév elején betöltendő három tanári állásra pályázat hirdettetik. Ezen állásokra 1. a magyar és német nyelvből, 2. a mennyiségtanból és természettanból, 3. a természetrajzból és földrajzból középiskolai tanári képesítéssel biró róm. kath. vallásu egyének pályázhatnak. A pályázók folyomodványukat előljáróságuk útján a pozsonyi kir. kath. főgimnázium igazgatóságához f. évi június hó 1-ig küldjék be.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a soproni Lähne-féle nyolc osztályu gimnáziumnak a nyilvánossági jogot s érettségi vizsgálat tartásának engedélyét az 1905/6. tanévre megadta.

A kézsmárki ág. ev. liceum fenntartó testülete *Karátsony Zsigmond* tanárt választotta igazgatónak.

Gyászrovat. A székelyudvarhelyi állami főreáliskola tanárkara szomoruan tudatja, hogy szeretett kartársa, tarcsafalvi Pálffy Károly életének 57-ik, nyugdíjaztatásának 5-ik évében, rövid szenvedés után megszünt élni. Béke poraira!

EGYESÜLETI ÉLET.

Pozsonyi kör.

A pozsonyi kör április hó 21-én tartotta hatodik gyűlését. Ez alkalommal a pozsonyi tanárok a kör érsekujvári tagjainak több ízben való látogatását akarták visszaadni és ezért Érsekujvárra rándultak igen szép számban; a gyűlésen azonkívül az érsekujvári községi gimnázium teljes tanári kara, valamint a nyitrai gimnázium tanártestületének hat tagja is részt vett.

Albrecht János, főreáliskolai igazgató megnyitja a gyűlést, rámutat ez összejövetel fontos elvi álláspontjára és Pirchala Imre főigazgató sajnálatát tolmácsolja, ki hivatalos elfoglaltsága miatt a gyűlésen nem vehetett részt.

A tárgysorozat első pontjaként *Staud* János, érsekujvári tanár olvasta fel »A didaktikai formális fokozatok története« című értekezésének bevezető részét a didaktikai módszer szükséges voltáról.

Felolvasó először azt a kérdést veti fel, vajjon lehetséges-e olyan általánosan érvényes formát találni, amely a logika és pszichológia törvényeinek megfelel és az oktatás minden egyes részének feldolgozásánál értékesíthető. Sokan hajlandók mindenféle kötött formát az oktatásból kizárni, a biztos ismeret birtokában a pillanatnyi ihlettől várnak mindent, művészetnek tartják a tanítást, de nem ott keresik a művészetet, ahol Natorp »Paedagogische Psychologie in Leitsätzen« című munkájában, t. i. a módszeres képzettségben. Hiszen nem oktrojált utasításokról, hanem az emberi elme örökké változatlan működéséből levezetett szabályokról van szó! Régebben, mikor a magister csak a szöveg rabszolgája volt, tényleg kevésbbé volt szükség módszerre, de most, hogy a tudomány szabaddá lett, egy terv szerint való haladás feltétlenül szükséges, mert egyedül a végcélt tartva szem előtt, gyakran elsiklik tekintetünk az egyaránt fontos részletek felett. Oly sokféle ma a tanár feladata, hogy megoldásra nem is gondolhat az, aki a sok, egymásnak sokszor ellentmondó követelménnyel előre jól számot nem vetett. Az oktatások követelménye közül különösen kettő emelkedik ki a legvilágosabban: a tudás közvetítésének és a szellemi erő fejlesztésének feladata. E két cél között lényeges kapcsolat van, amely szerint ez oktatás feladata az elme egyéni erejét úgy kifejleszteni, hogy e tudás befogadása által a tudomány munkájának folytatására képes legyen. E most már egységes feladat megoldására alkalmas egységes módszer már sokkal inkább látszik lehetségesnek, de még mindig két ellenvetés áll elő; hogy a tanár ez egységes módszer alkalmazása mellett nem alkalmazkodhatik minden egyes tanulója gondolatvilágához és vajjon a különböző tudomány ily egységes módszerbe beilleszthető-e. Ez ellenvetések elesnek, ha tekintetbe vesszük, hogy a legkülönbözőbb egyéniségek mellett az ismeretszerzés módja minden embernél lényegében egyforma és hogy a legváltozatosabb tudományágakkal szemben az emberi szellem tevékenysége azonos. Még csak az a kérdés maradt hátra, vajjon a

didaktikai norma nem teszi-e mechanikussá a tanár munkáját; ez sem lehet irányadó, mert a módszer az elvégzendő munkának csak alapja, melyre a tanár temperamentumának elég alkalma nyílik épületét megalkotni, másrészt szükség van erre az egységes szabályra különösen ott, hol több tanár tanítja ugyanazt a tantárgyat, mert az »Utasítások« csak irott malaszt maradnak, ha a tanár tudományos meggyőződése nem támogatja őket. Ezzel az egységes didaktikai normának nemcsak lehetséges volta, hanem szükségessége is világos.

A tanári kör köszönetet mond az értékes fejtegetésekért és felkéri az előadót, hogy egész tanulmányát a legközelebbi gyűlések egyikén olvassa fel a körben.

Ezután *Albrecht* János, főreáliskolai igazgató igen érdekes statisztikai adatokat közöl oly tanulókról, akik a pozsonyi középiskolák látogatására naponta hosszabb rövidebb vasuti utazást kénytelenek megtenni. Ez adatok gyűjtésére Pirchala Imre főigazgató megjegyzése ösztökélte, mely szerint az ilyen tanulókat egész más bánásmódban kellene részesíteni, mert fáradtan érkeznek az iskolákba és így szellemi frissességük is sok kívánni valót hágy, másrészt gyakran csak késő este kerülnek ismét haza és így feladataikat vagy csak sebtiben vagy késő éjjelig való munkával készíthetik. Ilyen tanuló van összesen 105, akik közül egyesek gyakran egész 81 km-nyi utat tesznek meg vasuton; mások meg mielőtt vonatra szállnának, órákhosszat gyalogolnak; vannak ismét olyanok, kik vonatösszeköttetés híján gyalog kénytelenek hazamenni. A gyermekek szülei többnyire a M. Á. V. alkalmazottai, vannak közöttük mesteremberek, körorvosok, stb. stb. Az egyes osztályokba járó ily utazó tanulók száma mutatja, hogy a szülők az előmenetelben való visszamaradást és az egészségi állapot megromlását észreveszik gyermekükön és így minél magasabb az osztály, annál kisebb az idegenből iskolába utazók száma. Az orvosi vizsgálat meg is állapított ily tanulóknál nagymérvű vérszegénységet és igen gyakran ideges rándulásokat Ez adatok eredményeképen felhívja előadó a tanári körök figyelmét e körülményre; világosítsák fel a szülőket arról, hogy minő céltalan torturáknak teszik ki a gyermekeiket, ha nem gondoskodnak arról, hogy az iskola városában legyen a gyermeknek állandó otthona.

Dalotti Ödön főreáliskolai tanár indítványára a következő sürgönyt meneszti a tanári kör a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez:

»Apponyi Albert közoktatási miniszter

Budapest.

A pozsonyi középiskolai tanári kör Érsekujvárott tartott gyűlése egyhangú lelkesedéssel üdvözli Nagyméltóságodat. Azon reményben, hogy ismert nemzeties és hazafias irányú politikáját a közoktatás terén is érvényesíti, ehhez erőt, kitartást, sikert kíván.«

Az elnök a gyűlést berekeszti.

Dr. Herzfeld Miksa,
a kör titkára.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Magyar Könyvtár, 450—451. füzet; *Titus Livius* XXI könyve. Latinból fordította és bevezette *Várdai Béla*. (Lampel R Wodiáner-féle részvénytársaság.) Ára 60 fillér. 96 lap.

Hornyánszky Gyula jónak látta e lapokon a klasszikus auktorok magyar fordításának a priori hadat üzenni. Nekünk is az a véleményünk, hogy miként a legkitünőbb gyógyító szer méreggé válhatik avatatlan kézben, úgy az ilyen fordítások is sok rombolást művelhetnek a tanítás terén, ha használatukat nem szabályozzuk. De ez nem lehet elég ok arra, hogy a görög és latin írókat a magyar közönség részére hozzáférhetőkké ne tegyük. Ellenkezőleg, irodalmi nyereségnek kell tekintenünk minden sikerült fordítást, mely egy-egy régi szerzőt nyelvünkön megszólaltat. *Várdai*, kit már Sallustiusa is a régiek hivatott tolmácsának mutatott be, e füzetével jóval többet nyujtott a sablónos fordításoknál, mert az a mélység és alaposság, mellyel Liviust rövid nehány lapon jellemzi, a római auktorok, főleg a három nagy történetíró között elfoglalt helyét körvonalozza, s a mű végéhez csatolt pregnáns jegyzetek valóban élvezetes olvasmányá avatják ezt a nagyon szép, magyaros fordítást, melynek becséből a benne található nehány sajtóhiba semmit sem von le. (Így az első lapon 147 könyvből állónak mondja Livius munkáját.) Jól tenné Várdai, ha az akadémiai klasszika-filológiai bizottság kiadása számára valamely nagyszabású római írót *egészen* lefordítana és kommentálna. Kellékei megvannak hozzá.

Négy elbeszélés. Irta *Várhelyi Ferenc*. Budapest, 1906. Singer és Wolfner kiadása. 147 lap. Ára ?

Sajtóhiba. Közlönyünk 31. számában, a 680. lapon, alulról a 4. sorban »*határozati javaslatának 1. és 2. pontját*« helyett olvasandó: »*2. és 3. pontját.*«

Tartalom: *Javaslatok és tanulmányok:* Madarak és fák napja a középiskolákban. Birds day! Arbour day! *Róna* Jenőtől. — Egynéhány szó az évvégi Értesítőkről. Dr. *Schmidt* Mártontól. — Nyilt levél az »Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny« szerkesztőjéhez. *Ablert* Józseftől. — A Rendtartás revíziójához. Dr. *Endrei* Gerzsontól. — Az új érettségi utasítás 7. §. *B), c),* pontjához. Dr. *Bessenyey* Lajostól. — Az új érettségi vizsgálati utasítások. *R.*-től. — *Krónika:* Dr. Morvay Győző távozása. — Tisztelgés. — A budapesti (fővárosi) tankerület igazgatói és tanárai tisztelgése. — Tanárok a parlamentben. — Pályázat. — Nyilvánossági jog. — Gyászrovat. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Pozsonyi kör.) — *Könyvek és Lapok:* Várdai Béla: Titus Livius. *Σ*-től. — Várhelyi Ferenc: Négy elbeszélés. — Sajtóhiba.

Most jelent meg! ❋ *Most jelent meg!*

KÖZÉPISKOLAI MŰSZÓTÁR

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület megbízásából

Szarvas Gábor, Volf György,

id. Ábrányi Kornél, Bánóczi József, Beke Manó, Bexheft Ármin, Borbás Vince, Csapody István, Csízik Gyula, Fialowski Lajos, Fölser István, Fröhlich Izidor, Goll János, Halász Ignác, Hankó Vilmos, Hollós Károly, Istvánffy Gyula, Kont Gyula, Krécsy Béla, Kreybig Lajos, Madsar Imre, Mágócsy-Dietz Sándor, Marczali Henrik, Márki Sándor, Maurer János, Maywald József, Négyesy László, Pasz-lavszky József, Pecz Vilmos, Petricskó Jenő, Petz Gedeon, Schack Béla, Schafarzik Ferenc, Schilberszky Károly, Schmidt Sándor, Scholtz Ágost, Simonyi Jenő, Szilasi Móric, Szinnyei József, Szontagh Tamás, Sztankovics Ödön, Szterényi Hugó, Theisz Gyula, Tolnai Vilmos, Vikár Béla, Vida Sándor, Zsingor Mihály

közreműködésével szerkesztette

SIMONYI ZSIGMOND.

A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszterium támogatásával kiadja

AZ ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLET.

Hogy a középiskolai tanítás nyelvét jobb útra terelje s a nyelvújításnak leghibásabb alkotásait, amennyire lehet kiküszöbölje, továbbá hogy a sok szerzőnél sokfélekép használt műnyelvet egyöntetűbbé tegye: az Országos Középiskolai Tanáregyesület már 1879-ben elhatározta a Középiskolai Műszótár megalkotását. Minthogy nagyszámú szakember közreműködésére volt szükség, a szótár csak most készülhetett el. A szótár magyar-latin-német főrészből és latin-német-magyar mutatóból áll, mintegy **harminc ívre terjed** s a következő szakok műszavait foglalja magában: magyar, latin, görög, német és francia nyelvtan, irodalomtörténet, stilisztika, retorika, poétika, történet, filozófia (lélektan, logika, ethika, esztétika), földrajz, fizika, kémia, állattan, növénytan, ásványtan, mennyiségtan (számtan, geometria, ábrázoló geometria), szabadkézi rajz, egészségtan, torna, ének.

A tiszta jövedelem a Tanáregyesület segélyalapjáé lesz.

Bolti ára nyolc korona. ❋ **Az Athenaeum bizománya.**

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 33. szám. 1906. május 20.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. SZÉKELY ISTVÁN
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

ÖNGYILKOS TANULÓK.

Alig kezdődtek az érettségi vizsgálatok és máris megjelennek azok a szomorú hirek, melyek egy-egy ifjú élet pusztulásáról szólanak. Ezek a megdöbbentő jelenségek arra késztetnek, hogy szigorú önbírálattal magunkba szállva, elmélkedjünk. Nem a sajtó egyes orgánumainak ellenséges nyilatkozatai birnak erre, hanem azok a rettenetes vádak, melyek egy ilyen frissen hantolt sírból kitörnek és egy fiatal magyar életet *tőlünk* számon kérni látszanak.

Érezzük, hogy a dolog nincs elintézve, ha egyszerüen a korszellemre utalunk, az idegesen rohanó életre, a családi morál hanyatlására és hasonlókra. Igaz, hogy az utolsó emberöltő óriási pusztulást vitt végbe a korszellemben, a mindennapi élet viszonyaiban s a családi morálban. De ha igazságosak akarunk lenni, még sem háríthatunk el minden felelősséget az iskolától. Szerintünk az öngyilkosságok kétségbeejtő gyakorisága egyrészt abban a körülményben keresendő, hogy sok, igen sok tanuló jut az érettségi vizsgálatig, akiben a továbbképzésnek minden feltétele hiányzik: sem szellemi, sem anyagi képessége nincs ahhoz, hogy főiskolai tanulmányokat végezzen. Merjük állítani, hogy a föld kerekségén sehol sem egyesül az egyetemi tanulóknál akkora szegénység akkora tudásbeli fogyatkozásokkal, mint épen nálunk. Bármely külföldi egyetemen lehetetlennek tartanák, hogy olyan ifjak egyetemi grádusról álmodozzanak, mint amilyen a mi ifjúságunk legalább 30 százaléka. És ugyanezt mondhatjuk középiskoláinkról is. Földhöz ragadt szegény fiuk, minden tehetség és gyakran minden törekvés nélkül a mi jószivüségünkre appellálnak. S ez a jószivüség megtermi azután a maga szomorú gyümölcseit. Így pl. a tandíj fizetése alól, melyet egyes ultraliberálisan gondolkozók a szegénység jogosulatlan megadóztatásának tartanak, jóformán csak azok a tanulók nem nyernek fölmentést, kik maguk nem akarják; mert a mai, *legkevesebbre redukált* tanítási anyag a maga számtalan segédeszközével a mentesség elnyerésére minden tanulót képesít, kiben egy kis igyekezet van.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Tudjuk jól, hogy a középiskolai bizonyítvány minősége s az életben való érvényesülés között nincs mindig egyenes arány és a legjelesebb érettségi bizonyítványra gyakran rácáfol az élet. Azonban, mint mindenütt, az iskolában is kell bizonyos mértéknek lennie, melyet a gondjainkra bízott gyermekekre alkalmazunk, s aki ennek a szerény mértéknek sem felel meg, attól az iskola nemcsak törvény és igazság szerint, hanem humanizmusból is megvonhatja a haladásra való jogosítást. És ha ezt következetesen, de minden esetre már az alsó fokon teszi, sok keserüségtől óvja meg a szülőt és tanulót egyaránt. A III. vagy IV. osztályban reprobált fiú még választhat más pályát, sokkal nehezebben a felsőbb osztályban, amikor a szülők azzal a szólással szoktak előhozakodni: Csak nem mehet a fiam a VI. osztályból kereskedő vagy iparos-inasnak! És az ilyen tanulókból lesznek azután a kétségbeesett exisztenciák, mert az iskola a mai — kultúrállamban hallatlan — túlzsúfoltság mellett a legjobb akarattal sem foglalkozhatik velök annyit, hogy elvesztett önbizalmukat visszaadhassa. Iparkodjunk tehát mindenek előtt a *jogosulatlan* ambiciókat ideje korán épen úgy visszaszorítani, mint ahogy az igyekezetet és törekvést gyámolítjuk.

Ha már a tanuló az érettségiig jut, legyünk rajta, hogy addig is, amíg ez a vizsgálat érvényben van s amíg egy szerencsétlen törvény minden kis hivatal képesítő fokául követeli, ne nehezítsük ok nélkül a dolgot — formaságokkal. A lényegben már úgy is nagyon sokat engedtünk: a mi abiturienseinktől sokkal kevesebbet kivánunk, mint amennyit annak idején tőlünk kivántak. De azt, amit követelünk, ne vegyük körül a szokásos miszticizmussal. Gondoljunk pl. arra a nagy apparátusra, melyet ilyenkor mozgósítunk. A még meg sem alakult bizottság *teljes számban* bevonúl a tétel fölbontásakor, úgy hogy az ember önkéntelenül az ügyészt és bírót keresi, meg egyéb kíséretet, mely a szegény deliquenseknek szól. Ez a hatalmas fölvonulás nagy mértékben ijeszti a tanulókat, kik hónapokon, esetleg éveken át hallottak az érettségi mumusról. Hát mikor végre az igazgató magasra vonva szemöldökét, hosszú ollójával a »főigazgatóilag lepecsételt« levelet fölbontja . . . Node nem; hanem hasonlítsuk össze ezt a procedúrát a zárthelyi tanári vizsgálat kedélyességével és valljuk meg, hogy a túlzásba vitt formaságnak nincs semmi köze a tanulók érettségi fokának kipuhatolásához.

És ha azután zökkenés nélkül a szóbeli következik, nézzük a fenséges komolyságban trónoló, méltóságos vagy nagyságos elnököt, a nem kevésbbé zordon, tekintetes tanári kart, amint »szalonkabátosan« a hosszú, zöld posztóval leterített asztalt körülüli, úgy hogy önkéntelenül eszünkbe jut a »gyertya, feszület s kánoni pap«. Hogy ezek az ijesztő formaságok különösen a gyengébb idegzetű tanulókra — és vajjon hány nem az? — erősen hatnak, kétségtelen dolog. Iparkodjunk tehát az érettségit nem mint ijesztő rémet hangoztatni a tanulók előtt, főleg ne akarjuk külső hatását holmi fölösleges ceremóniákkal fokozni és tudásuk bizonyára közvetlenebbül fog megnyilatkozni, mert azt fogják látni, hogy az érettségi is csak vizsgálat, nem pedig tortúra.

Vidéki.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Madarak és fák napja a középiskolákban.

I.

A fönnebbi cím alatt a Tanáregyesületi Közlöny mult heti (f. é. 32.) számában közölt cikkelyében Róna Jenő, midőn a »Madarak és fák napja« című iskolaünnepnek hazai középiskoláinkban való meghonosításáról értekezik, a következőket írja: »*Az amerikaiaknál született ezen eszmét nálunk Herman Ottó pendítette meg először az Országos Állatvédő-Egyesület 1900. évi febr. 25-iki ülésén*«. Ez az állítás téves és nem felel meg a valóságnak. Nem hiúságból, hanem a történeti hűség kedvéért kénytelen vagyok oda igazítani, hogy az amerikai iskolákban szokásos »fák napja« című iskolaünnepről én írtam legelőször terjedelmesen magyar nyelven, a budapesti VI. ker. áll. főreáliskola 1896—97. évi értesítőjében: »Iskolaünnepek az amerikai Egyesült-Allamok iskoláiban« cím alatt közölt értekezésemben. Ez az értekezés, habár Róna Jenő úr előtt nem volt is ismeretes, de ismeretes volt a közoktatásügyi miniszterium illetékes tanférfiai előtt s — hiteles tudomásom van róla — ez értekezés adatai alapján szerkesztették meg a közoktatási miniszternek ez ünnep meghonosítására vonatkozó rendeletét is. Ebben a 10 év előtt közölt értekezésben már melegen ajánlottam a fa-ültetés ünnepének hazai iskoláinkban való meghonosítását s azt hiszem, helyén való lesz, ha bizonyságul e kevéssé ismert értekezésből ezt a két pontot idézem: »Másutt az erdei madarak védelme, a hasznos állatok megismertetése képezte az Arbor Day programmjának egyik pontját s így e nap az amerikai iskola életében méltán a *természet szent napjának* vagy *ünnepének* nevezhető.« (17. l.) Továbbá befejezésül ezt írtam: »Abban a meggyőződésben vagyok, hogy becsesebb tanulságot s ajándékot szeretett hazámnak nem hozhattam volna amerikai utamból, mintha szerény szavam nyomán a Faültetés Ünnepét meghonosítanák hazai iskoláinkban s a magyar embert rátanítanák arra, hogy a fának barátja, istápolója legyen, ne pedig ellensége, aminek ma még általában lenni látszik«. (18. l.) Az én »*szerény szavam*« azonban akkor elhangzott a pusztában, de most Herman Ottó *hatalmas szava* után életre kél az eszme s meghonosul és gyökeret ver hazai középiskoláinkban. Legyen az övé az érdem s adjon az Isten teljes sikert az ő felszólalásának! Nekem elégtételül szolgál s örömem telik benne, ha ez iskolaünnep meghonosításával a magyar embernek egy vandál tulajdonsága — a fapusztítás — a javulás útjára tér, illessen bárkit is annak érdeme.

(Budapest.) *Krécsy Béla.*

II.

Közlönyünk legutóbbi számában *Róna* Jenő tagtársunk a »Madarak és a fák napja a középiskolákban« című közleményében azt az óhajtását fejezi ki, hogy a természetrajzi tankönyvekben az

állatvédelem ügyének helyet kellene szorítani. Az igazság érdekében ki kell jelentenem, hogy már 1890. évben megjelent középiskolai és felsőbb leányiskolai természetrajzi tankönyvemben külön fejezetet szentelek a hasznos madarak védelmének, sőt képekben mutatom be a madarak részére készült fészkelő házikók alkalmazását stb. De nemcsak a madarak védelméről, hanem a fák ültetéséről is szólok az illető tankönyveimben.

(Budapest.) *Id. dr. Perényi József.*

A trigonometria tanításáról.

E közlöny egyik cikke a trigonometriai tanítás menetével foglalkozott és pedig kiválóképpen azzal a kérdéssel, hogy azokat a tisztán goniometriai formulákat, melyekre a trigonometriában szükség van, miképpen állítsuk elő a goniometria additio-tételeitől függetlenül. Vezető gondolata kétségkívül helyes; hogy azokat az elvont goniometriai kapcsolatokat csak ott vezessük be, ahol annak szüksége föllép és csak annyiban, amennyiben ennek szüksége föllép; hogy tárgyi alapon és a tanulók által előre is átlátható úton jussunk el ama formulákhoz. Ezekhez a kérdésekhez kívánok hozzászólni a következő sorokban.

Mennyiben lép föl a trigonometria tárgyalása közben a félszögek függvényeit megadó képleteknek és a $\sin \alpha \pm \sin \beta$ szorzatalakjának szüksége? Illetőleg, — ha már a tanulók által előre is átlátható útról van szó, mennyiben lép föl a tanulók tudatában ezek szükségének érzete?

Én azt hiszem, hogy ez a szükség egyáltalában nem lép föl. Hogy a félszögek függvényeit megadó képletekre van szükség, azt csak az tudja, aki ama trigonometriai formulák átalakításait máris ismeri. Aki előtt a dolog új, az tökéletesen be fogja érni a háromszög szögeinek meghatározásánál a cosinus-tételből származó formulákkal. Ha föltesszük is, hogy a gyakorlati számítás nehézségei gondolkozóba ejtik, — teljesen kizárt dolog, hogy ebből kiindulva rájöhessen arra a gondolatra, hogy itt éppen a félszögek függvényei fognak segíteni a nehézségeken. És hasonlóan áll a dolog a $\sin \alpha \pm \sin \beta$ kifejezéssel is. Aki ennek átalakítását még nem ismeri, az a háromszög megoldásánál először ki fogja számítani a két adott oldalból és a közöttük fekvő adott szögből a harmadik oldalt s ennek alapján a két ismeretlen szöget. Ezzel a kerülővel mellőzheti a tangens-tételt és bizonyára nem lép föl oly körülmény, amely figyelmét éppen a $\sin \alpha \pm \sin \beta$ kifejezés felé irányítaná.

Itt tehát az előre kijelölhető útról le kell mondanunk! A trigonometria feladatai nem kényszerítenek rá ama goniometriai relációk megállapítására. Ez utóbbiak behatolása a szorosan vett trigonometria tárgyalásába nem egyéb a dolgok véletlen találkozásánál, — amelyet természetesen módunkban áll előkészíteni. Ha már ismeretesek azok a goniometriai formulák, akkor a tanuló alkalomadtán rájöhet vagy rávezethető arra, hogy ezek felhasználhatók képleteink célszerű átala-

kítására. De hogyha még nem ismeretesek, úgy maguknál a trigonometria feladatainál nem áll elő semmiféle határozott irányú szükségérzet, amely egyenesen ilyenféle, még nem ismeretes goniometriai relációk szükséges voltát sejtetné. Ignoti nulla cupido!

Én tehát nem tudok semmi nehézséget vagy didaktikai hibát találni abban, ha ezeket a formulákat — már amennyiben szükség van rájok — az additio-tételekből vezetjük le. Mindenesetre jobbnak tartom ezt, mintha egy olyan indirekt feladatnál kapjuk meg azokat mellékeredmény gyanánt, amely feladat már komplikáltabb voltánál fogva is csak utóbb kerülhet sorra mint az alapfeladat, amelynél már szükség volna arra a formulára. Már csak a tanítás ökonomikus berendezése miatt is! Azonkívül az additio-tételekre szükség is van már a VI. osztályban, hogy a goniometriai függvények kiszámításának módját megmutathassuk. Ezt az utóbbi dolgot, — bár az Utasítás nem emlékezik meg róla — azt hiszem mindenesetre tárgyalnunk kell. Hogy a számértékek, melyeknek ismeretére és használatára az egész trigonometria épül, meghatározhatók-e számítás útján kellő pontossággal: ez annyira alapvető fontosságú kérdés, hogy az erre vonatkozó felvilágosítás nem maradhat el.

Nézetem szerint leghelyesebb, ha a trigonometria befejezése után, főként a goniometriai számok kiszámítása kedvéért megállapítjuk az additio-tételeket s ebből még leszármaztatjuk a többi szükséges goniometriai formulákat. Ez annyival is inkább maradhat a befejezésre, mivelhogy a $\sin \alpha \pm \sin \beta$ szorzatalakja a trigonometriában mellőzhető. A tangens-tétel levezethető enélkül is, tisztán trigonometriai alapon — oly úton, melyet éppen ama bizonyos szükségérzet jelöl ki. Erre különben még visszatérünk.

Ami már most a trigonometria tanítását illeti, erre a következő menetet tartom a leghelyesebbnek.

Első feladatunk a derékszögű háromszög megoldása. Itt maga a kitűzött feladat taglalása rávezet arra, hogy az oldalarányokat mint a szög függvényeit értelmezzük. Egyelőre természetesen csak hegyes szögekről lesz szó. Ezután — mint az Utasítás is ajánlja — a tárgyalás konkrétebbé tétele végett kiszámítjuk a legnevezetesebb szerkeszthető szögek függvényeit és megbeszéljük, hogy más szögek függvényeit hogyan határozhatjuk meg méréssel. Esetleg néhány ilyen meghatározást el is végezünk. A táblázat megszerkesztésének kérdése már itt ráutal arra, hogy a szögfüggvények közötti elemi kapcsolatokat és a pótszögekre vonatkozó tételt megállapítsuk. Ez után a goniometriai bevezetés után áttérünk a derékszögű háromszög megoldásának gyakorlati feladataira, kibővítve még ezt az egyenlőszárú háromszögnek és a szabályos sokszögeknek vizsgálatával.

Ennek az eddigi menetnek alapgondolata az, hogy miután maga a kitűzött feladat ráutalt a követendő módszer természetére, először is céltudatosan megállapítjuk a módszer részleteit s azután térünk át e módszernek gyakorlati alkalmazására. Ez az alapgondolat vezessen bennünket a következőkben is! Az egész mathematikai oktatás folyamán sehol másutt sem kínálkozik ily kiváló alka-

lom arra, hogy egy módszernek céltudatos kifejtését a tanulókkal keresztülvitessük.

A következő feladat a ferdeszögű háromszög megoldása. Az Utasítás itt előrebocsátja a szögfüggvények fogalmának kiterjesztését. Én azt hiszem, hogy helyesebb, ha azzal is várunk addig, míg maga a problema ráutal az általánosításra és mikéntjére.

Kiindulunk abból, hogy a feladatot visszavezethetjük derékszögű háromszögek megoldására. Felbontjuk a háromszöget magassági vonala által két derékszögre s a magasságot kifejezzük mindkét derékszögű háromszögből külön-külön, — amint ez különben közismeretes. Már most itt egy csapásra előállítjuk a módszer összes lényeges részleteit. Előállítjuk azon relatiókat, melyeket a közös alkotórésznek, a magasságnak kiküszöbölése útján kapunk. És egyúttal a magasságnak így nyert értékei területszámítási képletekre vezetnek. A sinus-relatióból kiindulva, megkapjuk a sinus-tételt és a $t = \frac{ab \sin \gamma}{2}$ formulát, Pythagoras tételéből kiindulva, megkapjuk a Carnot-féle tételt és a Heron-féle formulát.

Mind a két módon megvizsgáljuk külön a hegyesszögű háromszög és külön a tompaszögű háromszög esetét. Az eredmények egybevetéséből rájövünk, hogy azokat egységes módon fogalmazhatjuk a következő megállapodás mellett: $sin\ (180^0 - \alpha) = sin\ \alpha$ és $cos\ (180^0 - \alpha) = -cos\ \alpha$. És ezzel a megállapodással eljutottunk a szögfüggvények fogalmának általánosításához, amely kérdést most per longum et latum letárgyalhatunk.

Ezek után már most, a szükséges eszközök birtokában, áttérünk a háromszög megoldásának feladataira.

Bocsássuk előre egy speciális esetnek, az egyenlőszárú háromszögnek vizsgálatát. Itt a megoldást előállíthatjuk derékszögű háromszögekre bontás útján a sinus-relatio segítségével és magából a teljes háromszögből a Carnot-féle tétel segítségével. A kétféle eredmény egybevetéséből előáll a félszög sinusának képlete. Ebből azután előállíthatjuk a félszög többi függvényeinek képleteit és esetleg a kétszeres szögre vonatkozó képleteket.

Áttérve a háromszög megoldására az általános esetben, sorra vesszük azt a négy esetet, mely az alkotórészek megadásánál előfordulhat. Mind a négy esetben megvizsgáljuk, hogy miképen kaphatjuk meg az ismeretlen alkotórészeket, továbbá a területet. Ennek folyamán állítjuk elő a $t = \frac{a^2 \sin \beta \sin \gamma}{2 \sin (\beta + \gamma)}$ képletet, továbbá a félszögekre vonatkozó trigonometriai képleteket és, amire még külön ki akarok térni, a tangens-tételt.

Adva lévén két oldal és a közöttük fekvő szög, a két ismeretlen szög számára két egyenletünk lesz. Az egyikben sinusaik hányadosa, a másikban maguknak a szögeknek összege szerepel. Ennek az egyenletrendszernek megoldását empirikus úton kaphatjuk. Előállítunk α, β szögpárokat, amelyek sinusainak viszonya egyenlő az erre megadott értékkel és e szögpárok képzésében vagy növekedő

vagy csökkenő irányban előre haladunk, mindig megvizsgálva az $(\alpha + \beta)$ összeget, míg végre olyanhoz jutunk, melynek összege a kivánt értéket eléri.

A gyakorlat megmutatja, hogy ez nehézkes és hosszadalmas dolog. Kivánatosnak mutatkozik ekkor, hogy törekedjünk az $(\alpha + \beta)$ összeg értékét tartalmazó egyenlet mellé még egy relatiót előállítani, az α és β szögekre vonatkozólag. Ilyen, az α-ból és β-ból kombinált szögeket kapunk, ha a háromszög a oldalát a C csúcson túl b-vel meghosszabbítva háromszögünkhez egy egyenlőszárú háromszöget csatolunk. Így előáll egy nagyobb háromszög, melynek egyik oldala c, másik oldala $(a + b)$. Ha pedig az a oldalt a C csúcsból kiindulólag megrövidítjük b-vel, háromszögünkből elvéve egy egyenlőszárú háromszöget, előáll egy oly háromszög, melynek egyik oldala c, másik oldala $(a - b)$. Ha e két háromszögre vonatkozólag felirjuk a sinustételt s az így nyert két egyenletből eliminájuk a c oldalt, megkapjuk a tangens-tételt.

A négy esetnek kimerítő tárgyalásával, amelynek természetesen numerikus feladatok megoldását is fel kell ölelnie, a tulajdonképeni trigonometriát befejeztük. A tárgyalást kiegészíthetjük még néhány, a háromszög megoldására vonatkozó nevezetesebb indirekt feladattal, továbbá a háromszögbe írt és a háromszög körül írt kör meghatározásával.

(Budapest.) *Szőke Béla.*

KRÓNIKA.

Kinevezés. A m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter *Farkas Ignác* aradi kir. főgimnáziumi tanárt a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába kinevezte.

Pályázat a szünidei fürdőkonviktusok felügyelő-tanári állásaira.

Folyó év július és augusztus havában *Lipiken*, *Balaton-Berényben*, *Sztrázsán* és *Stubnyafürdőn* két-két négyhetes szünidei fürdőkonviktust szervezünk a középfokú iskolák ifjúsága számára. Ezen konviktusokban a felügyelő-tanári állásokra az *összes* középfokú iskolák tanárai, esetleg végzett tanárjelöltek is pályázhatnak, akik az illető országos tanáregyesületnek is tagjai. A felügyelő-tanárok jogait és kötelességeit külön *szabályzat* állapítja meg, melyet az érdeklődők a fürdőkonviktusi bizottság elnökétől, *Kemény* Ferenc igazgatótól (VI., Bulyovszky-u. 26.) szerezhetnek meg. Akik ezekre az állásokra pályázni óhajtanak, még pedig az alkalmazásban levő tanárok az illető iskola igazgatósága útján, ugyancsak hozzá küldjék be kérvényeiket legkésőbb *május 30-ig.*

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület Igazgatósága.

Épülő gimnázium. A kőszegi főgimnázium innen-onnan már igazában megvalósul. A város és a tanító bencésrend között a megállapodások már létrejöttek és a város kötelezte magát, hogy 200,000 korona segélyt ad az intézet kifejlesztésére. A létesített megállapodásokat Kőszeg város képviselőtestülete folyó hó 10-én tartott közgyűlésén szankcionálta.

A »*Debreceni Protestáns Lap*«-ban olvassuk a következő hírt: **400,000 korona a debreceni kollégiumnak.** A debreceni kollégium az ország egyik legrégibb és legtekintélyesebb iskolája. Páratlan egy iskola kolosszus ez, melyben egymás mellett vannak az elemi iskola, gimnázium, tanítóképezde, theológiai s jogi akadémiák, könyvtár és muzeumok. Ez az igazi iskolai négyszög, ahol a tanuló az első elemi osztálytól egész a kenyérpályáig végezheti tanulmányait; sok falusi gyermek talál itt lakást, ellátást és nevelést egész addig, míg a diplomát megszerzi, sőt azon túl is, mint tanár vagy tisztviselő. Mindegyik tanintézet össze van forrva a mellette levővel és az egész egy testet képez. De betelik itt is a fejlődés törvénye. Egyes részek önállóságra törekednek, így legközelebb a főgimnázium is, mely az ős főiskolából kihurcolkodni készül. Tirusból Kárthágó, Athénből Szirakuza így gyarmatosulnak és lesznek új fény és műveltség központjai. Így támad az ős kollégiumból az új önálló főgimnázium. Nem hogy az anyaintézetet gyengítse, hanem hogy magának új tért és újabb fejlődést biztosítson. Ennek a millió koronára tervezett nagy alkotásnak a létesítésére javasol most Debrecen város pénzügyi bizottsága 400,000 koronát a város részéről adatni. Méltó áldozat a nagy célhoz és a nemes városhoz.

Polgár György igazgató 30 éves és Bajay Amand tanár 40 éves tanári jubileuma.

A miskolci kir. kath. gimnázium tanári kara f. hó 8-án az intézet nagyérdemű igazgatójának, *Polgár Györgynek* 30 éves s kiváló tanárának *Bajay Amandnak* 40 éves tanári munkásságának elismeréseül jubileumi ünnepélyt rendezett. A minoriták templomában tartott istentisztelet után az intézet szépen dekorált tornatermébe gyűltek össze a jubilánsok tisztelői. Ezek között volt *Bizony Ákos* országgyűlési képviselő, *Géressi Kálmán* tankerületi főigazgató, *Beniczky Aladár* kamarás, *Hosszú Gyula* pénzügyigazgató, *Blazsejovszky Ferenc* apátplébános, stb. Az ifjúság előadta énekszámokon kívül az üdvözlő beszédek voltak az ünnepély főbb pontjai. A tanártársak ragaszkodását *Polgár György* iránt *Dassievicz Gyula* tanár tolmácsolta, méltatva az igazgató kiváló érdemeit. Polgár György alapította meg az intézet segélyző egyesületét, amelynek most már több mint 25.000 korona vagyona van s amely egyesület számos szegény tanulót támogatott és támogat tankönyvvel, ruhával, tandíjjal, stb. Szerette az ifjúságot, mert rajongott a pedagógiáért. Pihenést nem ismert. Munka volt az éltető eleme. Egészen az iskolá-

nak élt. Az öntudatos tevékenység igazgatóságának egyik legértékesebb vonása. *Polgár György* igazgató a tanári kar ragaszkodását poetikus lendületű, szép beszéddel köszönte meg.

Csallóközi Jenő tanár üdvözölte *Bajay Amandot*, akinek humánus bánásmódját még most is emlegetik már rég felnőtt hálás tanítványai. Bizalomkeltő szeretet volt a módszerre, mellyel tudása és szelleme kincseit csepegtette az ifjúság hálás lelkébe. A valódi szeretet hangján előadott beszéd után válaszolt a maga természetes közvetlenségével *Bajay Amand*, ki egyúttal a minoríta rendház főnöke. *Haider Henrik* IV. osztályú tanuló a gimnáziumi ifjúság nevében tolmácsolta a jelenlegi tanítványok szeretetét, míg *dr. Erős Andor* hitoktató a régi tanítványok háláját rótta le. *Géressi Kálmán* meleg, nemesen előadott szavakkal csatlakozott az üdvözlők sorához. Levélben és sürgönyben is számos üdvözlet érkezett. A tanári kar mindkét jubilánst a tanártársak szép, nagy arcképcsoportjával lepte meg. Ezen kívül a volt és a jelenlegi tanítványok között rendezett gyűjtésből körülbelül 2000 korona folyt be s így a hiányzó összeget kiegészítve, *Polgár* György és *Bajay* Amand nevére különkülön 1000—1000 koronás ösztöndíj-alapítványt létesítettünk, amelynek kamatait évenkint egyes jó előmenetelű és jó viseletű tanulók kapják. Az általánosan tanusított figyelemnyilvánítás legyen buzdítás áldásos munkájuk folytatására, melynek teljesítéséhez az Ég áldását kérjük!

(Miskolc.) *Csallóközi Jenő.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Az egyesület egysége.

Már a múltkor hirt adtunk azokról a spontán nyilatkozatokról, melyek az ország számos középiskolájától és tanárkarától érkeztek és egyrészt elnökünk személye iránti bizalomról tettek ékesszóló tanuságot, másrészt az egyesületi egység szükségességét hangoztatták. Azóta is több ily nyilatkozat érkezett táviratban és levélben, melyek közül néhányat itt is közzéteszünk.

I. Temesvári kör.

A temesvári kerületi tanári kör f. hó 3-án *K. Dancs Ferenc* h. elnök vezetésével rendkívüli gyűlést tartott, melynek tárgyául a kör elnöksége Beöthy Zsoltnak az Országos Tanáregyesület elnökségéről történt lemondását tűzte ki.

K. Dancs Ferenc előadta, hogy Beöthy Zsolt az Országos Középiskolai Tanáregyesület elnöki tisztéről lemondott és, ámbár a temesvári tanárok azonnal sürgönyileg fejezték ki ragaszkodásukat Beöthy Zsolt személye iránt, a kör elnöksége szükségesnek látta, hogy a temesvári kerületi tanári kör hivatalosan tárgyalás alá vegye a kérdést és ezért április 30-án összehívta a mai gyűlést. Időközben a napi-

lapok híradása szerint a választmány április 30-án tartott gyűlésén szerencsés megoldást nyert az ügy és Beöthy Zsolt az elnöki tisztséget továbbra is hajlandó viselni; mindamellett a kör a gyűlés megtartását szükségesnek tartotta, annál is inkább, mert dr. Schönvitzky Bertalan állami főgimnáziumi igazgató ez ügyben indítványt kivánt előterjeszteni.

Dr. *Schönvitzky Bertalan* igazgató előadta, hogy bár a napi lapok közlése szerint az elnökválság érdemileg elintézést nyert, nem térhetünk fölötte napirendre azzal, hogy örömünket fejezzük ki. Az egész incidenst az a nagymérvű politikai mozgolódás idézte elő, melyen hazánk egész közélete a legutóbbi időben keresztül ment s aminő mozgalom nagy eszméket, de — rendes szokás szerint — sok szenvedélyt is vet föl. A szélsőségektől mindenkinek, de főként az ország tanárvilágának őrizkednie kell. Ezután ismertette a dolog történetét, amint arról a napilapok és a Tanáregyesületi Közlöny útján tudomást szerezhettünk; majd előterjesztette és elfogadásra ajánlotta a következő indítványt:

A temesvári kerületi tanári kör dr. Beöthy Zsoltnak, a Tanáregyesület elnökének lemondása alkalmából fölmerült körülményekre vonatkozólag a következőket jelenti ki:

1. Mivel a hazai tanárságnak az Országos Középiskolai Tanáregyesületben, s illetőleg vezetőségében olyan szervezetet lát, amely egyes egyedül illetékes és hivatott, hogy az ország tanárait (fővárosiakat épp úgy, mint a vidékieket) bármely fórum előtt képviselhesse, és nevükben nyilatkozzék: a budapesti VI. ker. áll. főreáliskolának öt tanára által az újonnan kinevezett vallás- és közoktatásügyi miniszter üdvözlésére kezdeményezett és végrehajtott mozgalmat illetéktelen lépésnek minősíti.

2. A kör azokat a kijelentéseket, melyek a Tanáregyesület vezetőségének és különösen Beöthy Zsoltnak hazafiságára és közéleti szereplésére vonatkoznak, sajnálatos tévedésnek tartja.

3. A temesvárkerületi tanári kör vallja, hogy a hazai tanárságot, valamint az Országos Középiskolai Tanáregyesületet a hazai tanügy és a magyar nemzeti közművelődés előmozdítására irányuló törekvéseiben csak az örök emberi igazságok és a nemzeti fejlődésnek minden személyi kultusztól s napi és pártpolitikától teljesen megtisztult közmeggyőződései és általános tanulságai vezérelhetik. Éppen azért a napi és pártpolitika hullámveréseit a tanárok és a Tanáregyesület tevékenységétől a legféltőbb gonddal kell távoltartani.

4. A temesvárkerületi tanári kör teljes bizalommal viseltetik az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület jelenlegi vezetősége, első sorban pedig Beöthy Zsolt egyénisége iránt, akit a tanárság vezéréül mindig büszkén fog vallani és tisztelni, és akinek alakja minden idők nem-

zedéke előtt az igaz ember, a lélekből való magyar tanár és a példaszerű hazafi képe gyanánt fog ragyogni.

5. A kör hálás elismerését és köszönetét nyilvánítja a Tanáregyesület választmányának a végzetes következményekkel fenyegető válság-kérdésnek szerencsés megoldásáért.

Dr. *Schönvitzky Bertalan* indítványát a gyűlés többek fölszólalása után változatlanul elfogadta és megbízta az elnökséget, hogy ezen határozatról dr. Beöthy Zsolt elnököt és a Tanáregyesület választmányát értesítse. (Ez azóta meg is történt, a kör felküldte jegyzőkönyvét a főtitkár útján a választmányhoz.)

K. Dancs Ferenc elnök ezután bemutatta a debreceni tanári körnek a gyűlés összehívása után ugyanezen ügyben küldött átiratát s azt — tekintettel arra, hogy ez ügyben már határozott — tudomásul vette.

Dr. Szőke József,
titkár.

A fiumei tanári kör elnök úr iránt táplált rendületlen bizalmát és meleg szeretetét tolmácsolván, azon reményét fejezi ki, hogy mélyen tisztelt Elnök Úr, kinek egyesületünk jelenlegi magas színvonalát és virágzó állapotát köszöni, a tanáregyesület élén, az igaz hazafiságtól áthatott nemzeti nevelés hasznára tovább is megmaradni hajlandó lesz. *Fest,* elnök.

II. A kolozsvári kör távirata.

Örömmel üdvözöljük, hogy közóhajt teljesítve, vezérünk marad.

Kolozsvári kör elnöke
Márki.

Ung-Beregvármegyei kerületi tanárikör.

(A Rendtartás reviziója.)

Az Ung-Beregvármegyei kerületi tanári kör beregszászi osztálya május hó 9-én ülést tartott *Schürger Ferenc* igazgató elnöklete alatt, melyben dr. *Endrei Gerzson* tanár a »*Rendtartás revizójáról*« tartott előadást. Ez előadásban felemlíti azokat a pontokat is, amelyeket már az O. K. T. K. 312—315. lapjain kifejtett, továbbá a szepesi kör némely határozatát; bevezetésképen pedig ama kívánságának ad kifejezést, hogy az új *Rendtartás* tervezet alakjában a köröknek, valamint az egyes tanári testületeknek megküldessék, nehogy ez is, mint az *új érettségi szabályzat,* meglepetésként hasson a tanárokra.

Az előadó javaslatai alapján a kör a következő határozatokat hozta:

1. Az új Rendtartás pontosan és részletesen írja körül az igazgató, osztályfőnök és tanárok kötelességét és jogait. Általában kívánatos, hogy ne csak száraz paragrafusokat tartalmazzon, hanem több szellem is legyen benne.

2. A jegyző kötelességei és felelőssége a jegyzőkönyv szerkesztése ügyében kimondandók; díjazása 200 korona.

3. A vándordiákokat meg kell rendszabályozni; a tanulók érdemjegyeit indexbe kell írni.

4. A vizsgálatokat szabályozni kell; csak a kétes tanulókat kellene feleltetni. A IV. osztályú tanuló bizonyítványára rávezetendő volna: Középiskolai tanulmányait folytathatja, vagy: Középiskolai tanulmányait nem folytathatja.[1]

5. Megállapítandó, hogy ki az ismétlő tanuló. Ha a tanuló a IV. ellenőrző után az iskolából kimarad, ismétlőnek tekintessék.

6. A félévi értesítőt csak az osztályfőnök írja alá.

7. Az előmenetel megjelölése az érettségi analógiájára. Jeles még az oly tanuló, akinek egy jója van, jó még az oly tanuló, akinek egy elégségese van.

8. Két tárgyból javító vizsgálati engedély csak a legritkább esetben adható.[2]

9. Az igazgatói segédkezői állás szabályozandó; legfeljebb heti 16 óra mellett 400 korona jutalomdíjban részesüljön.

10. Megállapítandó, hogy a javító vizsgálatokon ki kérdezzen: vajjon az a tanár, akinél a tanuló elbukott, vagy az, aki az illető osztályt fogja tanítani. A kör véleménye szerint az, akinél elbukott.

11. Az év elején tartandó vizsgálatokon melyik tanár kérdezzen? A kör véleménye szerint a tanév megnyitásáig a múlt tanévbeli, azon túl, a folyó tanévbeli tanár.

12. Összevont magánvizsgálatokon mely osztály tanárai vizsgáztassanak? A kör véleménye szerint mindig a felsőbb osztályéi.

13. Megállapítandó pontosan, hogy a változó tanmenetnek mi a tárgya; ezzel kapcsolatban a módszeres értekezletek részletesebb körülírása.

14. Az októberi ellenőrző értekezlet november közepére teendő, mivel népesebb osztályokban a tanár október végéig még a tanulókat sem ismeri jóformán. A kör azon véleményben van, hogy két osztályozó és két ellenőrző értekezlet teljesen elegendő, mivel a sok ellenőrző értekezlet gyakran az ellenkező hatást szüli. Az ellenőrző értekezleteken az osztályok eddigi klasszifikálása a bukottak %-a alapján történt; ez nem fejezi ki mindig a tanulmányi előmenetelt; a szaktanároknak az osztályról való összbenyomása legyen mérvadó.

15. Március 15. megünneplésének hivatalos elrendelése iskolai szünettel.

Végül *Schürger* Ferenc elnök indítványára a kör a Rendtartás következő pontjainak módosítását kívánja:

1. 28. §. A fegyelmi büntetések 5. foka *csendes eltávolítással* is járhasson, mivel az 5. fok nem lehet kevesebb, mint a 4. fok. Eszerint így módosulna a szakasz: 5. A tanári szék elé idézés csendes eltávolítással, vagy azzal a figyelmeztetéssel stb.

[1] Csakhogy az 1883 : XXX. tc. 11. §-a minden tanulónak, ki elégséges bizonyítványt kapott, megadja a jogot, hogy a következő osztályba léphessen. Az új Rendtartás pedig addig nem várathat magára, míg új középiskolai törvényünk lesz.

[2] Így rendelkezik az idézett §. második bekezdése is. *Szerk.*

2. 29. §. A 10 perces szünet 11 és 12 órakor 15 percre emeltessék.

3. A 23. §. első bekezdése e szavakkal bővüljön: »tekintettel a tanár fegyelmezési ügyességére«.

A kör elnök indítványára jegyzőkönyvi köszönetet mond az előadónak fáradságos munkájáért.

Gedai József,
a kör titkára.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Beöthy Zsolt: **A magyar irodalom Kis Tükre.** Harmadik bővített kiadás. Budapest, az Athenaeum r.-társulat kiadása. (Az **Irodalmi Kincsek** c. vállalat kötete. Ára 3 korona.)

I.

A sajtóból most került ki e műnek 1896 óta harmadik, helyenkint bővített s névmutatóval is ellátott kiadása. Benne a szerző irodalmunk történeti áttekintését, lényegének összefoglalását nyújtja. A könyvet vezérszempontjának inkább csak jelzése, mint kifejtése nyitja meg. E részben szerző egyetemi előadásaira utal, melyek eddig — sajnos — csak könyomatos feljegyzésekképen jelentek meg. Elmélete szerint *a magyar lelki tipus*, melyet az őshazában főleg az égalj és foglalkozás fejlesztettek ki, ez országban sem pusztult el. Fenntarták a nagyjában azonosnak maradt síkvidék és harci életmód s e lelki tipusát az itt uralkodó magyar faj alakító ereje ezer esztendőnk minden viszontagságában s nemzetiségével szemben érvényesíté, úgy hogy az most is él. E lelki tipusnak fővonásaiul említi: a szemlélő, belátó, ítélő erő élességét, a képzelet és érzés (tehát költőiség) csekélyebb mértékét. Legtüzesebb fénnyel nyilatkozó vonása azonban mindenkor az erős faji, nemzeti érzés volt, mely a köz- és magánélet minden viszonylatát áthatotta s mely az idegenből vett eszméket és intézményeket is mindig úgy módosítá, hogy azok a nemzeti érdek szolgálatára minél alkalmasabbak legyenek. A nemzeti léleknek e fővonása végig húzódik főjellemvonás gyanánt irodalmunkon is, mely szerzőnk szavaival: *a nemzeti lélek megszólaltatása.* Irodalmunk e fővonásának kiemelése rávezet bennünket annak még nehány jellemző ismérvére, melyeket e mű elméletileg nem szövegez ugyan, de kiéreztet részletes tárgyalásaiból. Nevezetesen: ez erős faji, nemzeti érzés nagyrészt *tendenciózusan,* rhetorikus színezettel fejeződött ki mindenha költészetünkben. Kifejezték íróink nem egyszer abszolut művészi módon is, de nagyobbrészt mégis csak tendenciózusan, mely körülmény hazafiúi szempontból kedvesekké teheti és teszi is ugyan az efajta művek egyikét-másikát előttünk, de természetszerüleg nem vezetett mindig határozott művészi értékekhez. Hogy csak a legkínálkozóbb példát említsem: Garay költészete tendenciózus, Aranyé abszolut művészi s lehet-é vitás értékelésük? Ez abszolut művészet: természetes tükröződése a nemzeti jellemnek a

nemzet műveiben, mint ahogy a csillagos égbolt örök szépségével a képét felfogó oceánban tükrözik.

Költészetünkön végighúzódik — általában — bizonyos deklamatórikus hang, melytől legjelesebbjeink se tudtak mind és mindig szabadulni. Mivel pedig népköltészetünk tiszta, erőteljes művészetétől távol van e vonás, tehát ezt, hiába általános a népköltészeten túl, mégsem tekinthetjük népünk jellemvonásának; hanem ennek főleg a nemesi rend által folytatott, 48 előtti műköltészetünkben való uralkodását két tényezőből: a politikai életnek s a római költészetnek egy közéletet élő rendre való nagy és állandó ráhatásából magyarázhatjuk. A szónokló költészettel szemben a természetes hangot érvényesítő Petőfi és Arany, a nem deklamáló népből támadt géniuszok. Kisfaludy Sándor és Csokonai költészetének épen az itt fejtegetett tekintetben való különbségét is bizonnyal társadalmi tekintetek magyarázzák nem kis mértékben. Műköltészetünk sűrün volt a politikai hangulatoknak, eszméknek szócsöve; és hangnemein, de külformáin is gyakran meglátszik a római irodalom hatása. Uralkodó alapérzésének első sorban szónokias kifejezése aztán egyfelől megszűkíté koronkint költészetünk hang-, érzelem- és tárgykörét, másrészt a szavaló hang átcsapott oly helyekről, hol inkább helyén való (hazafias lira) azon területekre is, melyeken nincs jogosultsága, mert csak árthat és ártott is a művészi szempontnak

II.

Beöthy Zsolt könyve egyike azon nem nagyszámú magyar műveknek, melyek anyaguk rendkívüli mennyiségét nem ennek rendre előhordásával, hanem minőségük előkelőségében éreztetik a hozzáértővel. *Quantitas compressa in qualitate*, a minőségbe bedolgozott mennyiség: ez minden mély és maradandó könyv keletkezési törvénye; sokkal nehezebb, semhogy általán követnék.

Hív rövidséggel rajzolja meg először is irodalmunk egyes korszakainak történeti s művelődési hátterét s említett álláspontjáról rámutat helyükön képzőművészetünk jellemző alkotásaira is. Így valóban történeti légkörbe helyezi, elmúlt idők színeiben fürösztí meg irodalmunkról való fejtegetéseit, melyekben azonban nemcsak vezérszempontja, de a sohasem mellőzhető művészeti elvek is érvényesülnek. Az egyes irányok és írók adott jellemzését, minél hozzáértőbb tekinti, annál jobban megbecsüli. Nem úntig ismert s már meg is kopott általánosságokkal jellemez, hanem sok finom, eleddig meg nem becsült s fel nem használt részlettel, melyekre csak az egész anyag alapos ismerője akadhat rá s melyeknek jellemző értékét, a jellemképben való helyét csak igaz művészi jellemzőképesség ismeri föl. Egyes lapjait bizonnyal nemcsak e gazdag előismeretek alapján, de tán a művek közvetlen előzetes elolvasásából támadt művészi hangulatában mondta el s írta meg, szóval oly becsületesen s annyira előnyére a műnek, amint ez csak kívánatos.

A jellemvonásokat éles, tömör jellemképekké egyesíti, melyek igazak és művésziek egyúttal. Olykor az eszmei összefoglalást tekinti

első sorban feladatának, mint például a nyelvújításnak, Széchenyi politikájának, Katona és Madách művének jellemzésében, máskor az író személyét rajzolja novellisztikusan vonzó, művészi formában elénk s e művészi rajzából érezteti ki velünk írói jellemét, mint például Dugonicsról, a Kisfaludyakról szólva. Jellemzései közül nem egy a tömör összefoglalás példái közé tartozik; ragyog, mint az összegyűjtött sugarak (Berzsenyi jellemzése).

Kiemelendők az írók *stíljéről* szóló részletek. Oly fontos ez az írónál, mint a szín- és formaérzék a képzőművésznél. Hordozója az írói karakternek. Irodalmi szempontot érvényesít, tehát stíljüket is tekinti általában Beöthy irodalmunk azon termékeinek is, melyeket előtte csak mint nyelvészeti emlékeket méltattak. A kódexek irodalmát t. i., a zord hangzásában erőteljes Halotti Beszédtől; legendáinkat, melyek valóban elbeszélő költészetünk első emlékei. Ma ezt már mind így tudjuk, de nem mind azt is, hogy ezt Beöthy látta meg először bennük s fejté ki róluk *A szépprózai elbeszélés a régi magyar irodalomban* c. művében. Csak Széchenyi jellemzésében nélkülözzük sajnosan a stíljéről szóló részt. Hogy pedig Széchenyinek a stílje mily jelentős, nem kell bizonyítanunk.

Újabb irodalmunk alakjairól adott jellemképei közül a *Jókaiét* említjük fel ezúttal külön, mint példáját szabadabb s igazságosabb kritikai álláspontjának. Jókaival szemben úgy Salamon Ferenc, mint Arany János igazságosabb álláspontot foglaltak el úgy nyelvművészetét, mint képzeletét illetőleg némely későbbieknél. Beöthy Zsoltot is az ő álláspontjukon látjuk e könyvében, valamint egyéb Jókai-dolgozataiban is.

Jelen irodalmunkról is szól e könyv, helyes megjegyzéseket tesz jelen íróinkról, de kár, hogy a szerző nem csinál, legalább nagyjában, nyilt értékelést köztük. Pedig erre nagy szükség van. Közönségünk, az új irodalom tekintetében, a kiadók, újságok, reklám- vagy bunkózó-cikkeiből táplálkozik s iskolázottabb része is, ha újabb íróinkról szól, valósággal félrebeszél. Ezt meg kell majd csinálni közművelődésünk s irodalmunk tisztulása, úgy közönségünk, mint íróink javára. Ha egyesek értékéről nem is mondhatnánk végérvényes ítéleteket: nyilvánítanunk kell véleményünket, sőt meggyőződésünket az irodalmunkban való eligazodás, a fejlődésnek helyes irányban való szolgálata érdekében.

Helyesbítendő a könyvnek románstílű templomépítészetünket illető megjegyzése. A négy sarkán tornyos templom nem magyar különlegesség.

Erénye végül a könyvnek előadásbeli művészete, tömör, színes, belülről kifelé nőtt stílje, melynek szépségei nem külső ékítmények, hanem szervesen a mű eszméihez tartoznak; ezekből fejlődtek, mint a növény virága. Nem henye, tőle elválasztható díszítések, hanem a szerző gondolatainak, igazságainak csak annál színesebb, melegebb, kedélyen átjött s így hatásos és maradandó kifejezései. Tömör, férfias zenéje sok magyar szívnek-elménck lesz gyönyörűségére.

A mű csinos kis formatumban, aranyozott bőrkötésben jelent meg, ára olcsó s egészében a régi *gyémántkiadásokra* emlékeztet. A Strobl-féle ismert Beöthy-relief szépen sikerült másolata s kevésbbé sikerült ex-libris diszíti. *Várdai Béla.*

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Vidéki. Ad 1. Nem ismerjük azt a választ, melyet a miniszter a tisztelgő igazgatóknak adott. De hisszük, hogy ő is belátja, hogy a magyar középfokú iskolák minősége nem annyira a főigazgatók, mint inkább az igazgatók minőségétől függ, tekintve azt a nagyon közvetett befolyást, melyet a főigazgatók az egyes iskolák irányítására gyakorolnak. — Ad 2. Ha az a »leintés« — mint ön írja — csakugyan megtörtént, nem helyesen történt, mert nekünk is az a nézetünk, hogy a tanárok aequo iure mehettek tisztelegni az államtitkárhoz, mint az igazgatók, ha csak valami bizalmas, egyedül az igazgatókat érdeklő közlésről nem volt szó. Meggyőződésünk szerint félreértésnek kell lennie a dologban.

Nyilatkozat.

Alulirottak, mint a bártfai m. kir. állami algimnázium tanárai ezennel kijelentjük, hogy a Debreceni Protestáns Lap 1906. évi március 24-iki és a Felvidéki Hirlap május 10-iki számában »Vallási türelmesség egy állami iskolában« címen *Figyelő* aláirással megjelent cikknek dr. Vas Antal gimn. igazgatóra vonatkozó amaz állításai, hogy egyéni véleményét ráerőszakolja a tanárokra, hogy a tehetséges tanárokat maga körében nem tűri, hogy a protestáns tanulókat és tanárokat vallásuk miatt (vallási türelmetlenségből) üldözi s egyik vallást az intézet rovására a másik fölé helyezi, valamint egyéb hasonló állításai is, a tényeknek meg nem felelnek s ezért a tanári kar, — mint erkölcsi testület — visszautasítja.

Bártfa, 1906. május 12-én.

Mikó Pál dr., ev. ref. vallású r. tanár. — *Kirner Dezső*, ág. hitv. ev. tanár. — *Pályi Gyula*, ev. ref. vallású tanár.

Orosz József, r. kath. vallású r. tanár. — *Molnár Gyula*, ev. ref. vallású tanár.

A Középiskolai műszótár megjelent és az Athenaeum vagy könyvkereskedő útján 8 koronáért kapható. Akik nálam előfizettek vagy megrendelést tettek, azoknak a könyvet elküldtem. Ezentúl nálam előfizetni vagy kedvezményes áron megrendelést tenni nem lehet.

Müller József, egyesületi pénztáros.

Tartalom: Öngyilkos tanulók. *Vidéki*-től. — *Javaslatok és tanulmányok:* Madarak és fák napja a középiskolákban. I. *Krécsy* Bélától. II. Id. dr. *Perényi* Józseftől. — A trigonometria tanításáról. *Szőke* Bélától. — *Krónika:* Kinevezés. — Pályázat a szünidei fürdőkonviktusok felügyelő-tanári állásaira. — Épülő gimnázium. — Polgár György igazgató 30 éves és Bajay Amand tanár 40 éves tanári jubileuma. *Csallóközi* Jenőtől. — *Egyesületi élet:* Az egyesület egysége. — Köri tudósítás. (Ung-Beregvármegyei kerületi tanári kör.) *Könyvek és Lapok:* Beöthy Zsolt: A magyar irodalom Kis Tükre. *Várdai* Bélától. — *Szerkesztői üzenetek.* — Nyilatkozat.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 34. szám. 1906. május 27.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. SZÉKELY ISTVÁN
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreál-iskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVT.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Ösztöndíjak.

Köztudomású, hogy a nyugati országokban minden fokú iskolák gazdagon vannak ellátva ösztöndíjakkal, amit mirólunk a legjobb akarattal sem lehet állítani. Nagy szegénységünk ebben is nyilatkozik, úgy hogy valóságos fehér holló az a tanuló, ki elég szerencsés ösztöndíj segítségével iskoláit végezhetni. És ennek a kevés számú stipendiumnak adományozása is többszörös felszólalás tárgya volt már tanárok részéről. A családi vagy egyéb megszorításokkal (felekezeti, vármegyei stb.) alapított ösztöndíjakról természetesen nem beszélhetünk. Itt főleg oly stipendiumokra akarjuk a figyelmet fölhívni, melyeket minden jeles előmenetelű és kifogástalan magaviseletű tanuló megkaphat, aki pályázik. Értjük első sorban a miniszterium hatáskörébe tartozó ösztöndíjakat.

Általános a panasz, hogy a kijelölésnél nem mindig az igazi érdem és a szegénység irányadó. Sokszor olyanok kapnak ösztöndíjakat, kik — talán megfelelő iskolai minősítés mellett — vagyoni minősítés dolgában sok iskolatársuk nagyon szomorú kvalifikációjától messze elmaradnak. És itt első sorban a mi fiainkra, a tanárgyermekekre gondolunk. Ha a stipendiumokat élvezők statisztikáját a szülők vagyoni, illetőleg társadalmi állása szerint közzétennék, vajmi kevés rész jutna nekünk. Hiába mondják, hogy egy vagyontalan miniszteri tanácsos vagy kúriai bíró Budapesten szegényebb ember bármely vagyontalan tanárnál. Ez tetszetős mondás, amely nem változtat azon a szomorú valóságon, hogy a tanár fia mégis csak jobban szorúl arra az ösztöndíjra az ő szerencsésebb társánál. Különben is méltányos és nem szerénytelen kívánság, hogy az ilyen ösztöndíjak adományozásánál *első sorban* a tanárok gyermekeit vegyék tekintetbe, amiben

követésre méltó példára utalhatunk a katonaságnál, hol ugyancsak szerencsés ember fia, ki a katonagyermek mellett beneficiumban részesül!

Egyéb etikai ok is szól kérésünk teljesítése mellett. A mai, haladással nem biztató pályán működő tanár ugyanis óvakodni fog fiát arra buzdítani, hogy atyja hivatását kövesse, mert bármily szeretettel csüng is a tanárságon, mégis rajta lesz, hogy fiát boldogulással inkább kecsegtető élethivatásra terelje és így nem juthat az iskola abba a helyzetbe, hogy a tanárságot családi tradicióként tisztelő és gyakorló férfiakat lásson a katedrán. Hogy ez milyen fontos volna, ismét csak a katonaság analógiájából látható, hol főleg a soldatenkindek alkotják azt a bizonyos »hagyományos szellemet«, mely elég erős a legjogosultabb és legbecsületesebb magyar törekvések visszaszorítására. Ilyen, de természetesen más értelemben vett hagyományos szellemre volna szüksége az iskolának is, hogy a családbeli tanári nemzedékek éppen a családi és állásbeli hagyományokra támaszkodva, teremtsék meg azt a tradiciót, mely az iskolának legerősebb fegyvere volna a végleges diadal kivívására. Nem gondolunk a harci diadalra, olyanra, minőt Moltke a súlmeiszstereknek tulajdonított abban az országban, hol a tanító ember állása minden másnál díszesebb; előttünk az erős magyar érzés és férfias jellem diadala lebeg.

Ha a tanár látja, hogy az állam nem helyezkedik vele szemben a munkaadó rideg álláspontjára, melytől becsülettel megszolgált fizetésén kívül legjobb esetben sem várhat egyebet, hanem más eszközökkel is iparkodik azért a fontos nemzeti munkáért elismerését kimutatni, bizonyára fiát is buzdítani fogja, hogy saját nyomdokaiba lépjen.

De főleg a méltányosságra gondolunk, midőn az ösztöndíjak adományozásánál az illetékes körök figyelmét a tanárok gyermekeire irányítjuk. A mindenféle preparandiáknál és más iskoláknál rendszeresített bennlakással egybekötött vagy tisztán pénzbeli ösztöndíjak betöltésénél vegyék végre valahára az eddiginél nagyobb tekintetbe a mi fiainkat, mert Isten és ember előtt mondhatjuk, hogy rászolgálunk bőven.

Vidéki.

EGYESÜLETI ÉLET.

Az egyesület tisztelgése Apponyi Albert grófnál.

Folyóiratunk előző számai szólnak azokról a körülményekről, melyek nem engedték, hogy egyesületünk a kitűzött időben miniszterünknek bemutatkozzék. Most, miután ennek a kellemes illembeli kötelességnek eleget tettünk, jól esik megállapítanunk, hogy azok a felhők, melyek egyesületünk egén mutatkoztak, múló természetűek voltak és hogy az ország minden részéből »vidéki, testületi és felekezeti különbségeken túl«, idesereglett társaink fényes tanujelét adták annak, hogy az egyesület egységét olyan palládiumnak tartják, mely

magasztos feladataink teljesítésében egyedül képes azt az erőt biztosítani, melyre az iskolának és a tanárságnak egyaránt szüksége van. Azonban a tisztelgés más tanulságot is rejt magában, s ez az, hogy hazánk kulturális intézményeinek ez idő szerinti fenkölt szellemű vezére, kire nézve »váratlan volt sorsának ilyen kialakulása«, a beszéd világhírű nagymesteréhez méltó szavaival tanubizonyságot tett arról, hogy a középiskola nagy fontosságának teljes tudatában van. Ennek a ténynek a felismerése új erőt ad munkánhoz, melynek nem lehet más célja, mint egy hajthatatlan nemzeti érzésű, az élet harcára megfelelő tudással és erős jellemmel fölruházott magyar nemzedék nevelése.

* * *

Iparkodtunk krónikás hűséggel összeírni azoknak a tagtársainknak a neveit, kiket egyrészt az egyesületi egység, másrészt az őszinte tisztelet érzése május 19-én, déli 12 órakor a miniszteriumban összegyűjtött, hogy *Beöthy* Zsolt elnök vezetése mellett *Apponyi* Albert elé járuljanak. Ott voltak az igazgatóság részéről: *Rombauer* Emil és *Bódiss* Jusztin alelnökök, *Négyesy* László főtitkár, *Müller* József pénztáros, *Vámossy* Mihály a segélyző-alap elnöke és *Tiber* Ágost pénztárosa, *Székely* István titkár, *Alexander* Bernát és Beke Manó igazgatósági tagok. *A budapesti ref. főgimnázium* képviseletében: *Molnár* Sándor, *Fiók* Károly, *Erdélyi* Lajos. *A debreceni kör és a debreceni ref. főiskola* képviseletében: *Dóczi* Imre ref. egyházker. gimn. felügyelő, igazg. tag, *Karai* Sándor koll. tanár, *Nagy* Zsigmond koll. tanár, *Fazekas* Sándor főreálisk. igazgató. *A kassai tanári kör* képviseletében: *Orlovszky* István. *A kolozsvári tanári kör* képviseletében: *Versényi* György. *A pozsonyi tanári kör* képviseletében: *Rencz* János. *A temesvári tanári kör* képviseletében: *Farkas* János, *Kovács* Gyula, *Szőke* József. Továbbá igazgatók és tanárok: *Ágotha* Imre, *Balog* Mór, *Balogh* Péter, *Cserép* József, *Dittrich* Vilmos, *Dörre* Tivadar, *Fludorovics* Zsigmond, *Fröhlich* Károly, *Gerecze* Péter, *Kassai* Nándor, *Kemény* Ferenc, dr. *Láng* Margit, *Lázár* Béla, *Lévay* Ede, *Madzsar* Gusztáv, *Márfy* Oszkár, *Máthé* György, *Morvay* Győző, *Oberle* Károly, *Oláh* Béla, *Pap* Károly, *Petrányi* Géza, *Prém* József, *Pruzsinszky* János, *Rados* Ignác, *Reichenhaller* Kálmán, *Reif* Jakab, *Sajó* Sándor, *Schuster* Alfréd, *Szabó* Gábor, *Szirtes* Ignác, *Theisz* Gyula, *Tóth* Rezső, *Vass* Bertalan, *Weszely* Ödön. Számos tagtársunk kimentette magát, hogy rendes hivatali elfoglaltsága miatt a tisztelgésben nem vehetett részt.

Rövid várakozás után a népes küldöttség, mely a nagy miniszteri fogadó-terembe alig fért, Apponyi Albert gróf előtt állott, kihez *Beöthy* Zsolt a következő beszédet intézte:

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk! Az Országos Középiskolai Tanáregyesület képviseletében jelenünk meg Excellenciád előtt, az egyesületünkben szervezkedett magyar tanárságnak mély tiszteletét tolmácsolva. Egyesületünk, mely éppen ebben az

esztendőben tölti be fönnállásának negyvenedik évét, a magyar középiskola szellemi érdekeinek szolgálatára, a tanári közszellem ápolására s karunk a magyar közművelődés ügyével kapcsolatos érdekeinek képviselésére alakult. Őrzi és hirdeti a magyar tanárság hagyományait: híven, lelkesen és áldozatkészen ápolni nemzeti kultúránknak értelmi és érzelmi elemeit egyaránt, a műveltségben keresve nemzeti erőnk biztos forrását, nemzeti életünkben pedig a műveltségnek legközvetlenebb célját. Amint vidéki, testületi és felekezeti különbségeken túl, egyesít bennünket ez a hitvallásunk: tisztelő örömmel hisszük és tudjuk, hogy egyesít Nagyméltóságod ideális szellemével és fenkölt törekvéseivel is. Áldás lebegjen a béke művén, melynek Nagyméltóságod oly kiváló részese volt!

Midőn e béke munkaterveinek sorában alkotmányos szabadságunknak, nemzetünk életerének új biztosítékai is fölmerültek: engedje meg Nagyméltóságod, hogy ez alkalomból tiszteletteljesen megemlítsük a magyar tanárságnak egy régi óhajtását és törekvését. Úgy vagyunk meggyőződve, hogy az elképzelhető garanciák sorában talán a legmegbízhatóbb és legerősebb az a magyar és szabad szellem, melyet az iskolának magyar és szabad szelleme olt az új nemzedékek lelkébe. E szellem ápolásának föltétele a tanár állásának, nagy és szigorú kötelességeihez mért függetlenségének intézményes biztosítása. A tanári pragmatika szüksége az, melyre a fölmerült eszmék láncolatában, nem is annyira a magunk érdekéhez, mint inkább a közügy érdekéhez való vonatkozásában, bátrak vagyunk fölkérni Nagyméltóságod figyelmét. Méltóztassék megbocsátani a kitérést, kegyes jóindulatában részesíteni egyesületünket és szivesen fogadni megújított üdvözlésünket, kik egyek vagyunk a Felség kegyelméből és a nemzet bizalmából immár Nagyméltóságodtól vezetett magyar iskola szeretetében és egyek vagyunk abból a hitből fakadó komoly kötelességünk érzetében, hogy a magyar iskola a magyar jövendő. *(Hosszas éljenzés.)*

Az üdvözlő beszédre *Apponyi* Albert gróf a következő beszéddel válaszolt:

Tisztelt Uraim! Azokra a szép és mélységes tartalommal bíró szavakra, amelyekkel igen tisztelt elnök úr engem üdvözölni szives volt, én csak igen röviden válaszolhatok. Teljesen igaza van igen tisztelt szónok úrnak, hogy a nemzet biztosságának, a nemzet fejlődésének, az alkotmány megtámadhatatlanságának kétféle biztosítéka van; intézményes és egyéni. Az egyik nem pótolhatja a másikat. Kell, hogy a nemzeti élet az intézményekben birjon azokkal az erős várakkal, amelyekben meghúzhatja magát még az egyéni fogyatkozások által előidézett veszedelmek elől is. De azon kell lennünk, hogy az egyéni fogyatkozások mentül ritkábban és mentül csekélyebb mértékben idézzenek elő ilyen veszedelmeket. De sőt, ha az intézmények falai között keresünk menedéket, még akkor is éppen úgy,

mint minden várnak megvédhetősége, a védősereg egyéni minőségétől függ, még akkor is azoknak, akik az intézmények falain belül hűségesen elhelyezkednek, egyéni tulajdonaitól függ, hogy ezt a várat meddig tudjuk megvédeni. Hát, tisztelt uraim, rám nézve váratlan volt az én sorsomnak ilyen kialakulása, hogy ennek a tárcának elére állíttattam. (Éljenzés.) De megvallom, hogy bár váratlan volt, most a legnagyobb szeretettel, legnagyobb buzgósággal, a legnagyobb odaadással, a Gondviselésnek intézkedését látván abban, hogy az én csekély képességeimet és munkásságomból szerzett tapasztalataimat éppen ide állította, (Éljenzés) buzgósággal akarom megmunkálni azt a területet, amely én rám bizatott. (Éljenzés.) Önök, középiskolai tanárok, csakugyan a nemzet gerincének megerősödésén munkálnak, mert a magyar intelligencia az, amely a magyar nemzeti egységnek megművelője és eszközlője. A régi magyar alkotmány, a rendi kiváltság volt az, amely a soknyelvű országban biztosította a nemzeti egységet. A rendi kiváltságoknak fönntartása ellenkezett volna a haladó kornak követelményeivel, a legmagasabb nemzeti ideálok megvalósításával, amelyekkel együtt kell haladnunk, hogy ha nemzetünknek létjogosultságát fönn akarjuk tartani. A kiváltságok eltörlésének és megszüntetésének terén egy hatalmas lépéssel akarunk előre menni éppen most. Ennek a kormánynak ez, hogy úgy mondjam, legkonkrétebb föladata. Minél inkább haladunk ebben az irányban, annál inkább szükséges az, hogy a magyar intelligenciának *jellembeli, észbeli és tudásbeli természetes súlya* biztosítsa a magyar nemzeti egységet az intézmények mellett. (Éljenzés.) Ebből láthatják tisztelt uraim, hogy a legnagyobb súlyt fektetem működésükre, hogy éjjel-nappal meg nem szünő gonddal akarom ápolni a tárcámra bizott ügyköröknek ezt a részét, amely fontosságban bizonyára nem áll egyikük mögött sem. És bizton várom és remélem, hogy önök, tisztelt uraim, hivatásuknak fokozott buzgalommal fognak megfelelni abban a mértékben, amely mértékben ennek a hivatásnak *nemzeti fontossága* emelkedik, intézményeknek átalakítása folytán. Remélem és hiszem, hogy egyet fogunk érteni a követendő irányban, amelynek fő momentuma az, hogy *ne csak tudást gyarapítsunk, hanem jellemeket neveljünk, jellemeket,* amelyekben a nemzet biztosítékkal bír a *netalán bekövetkezhető veszélyekkel szemben.* Jellemeket, amelyek a magyar nemzetnek erősségül fognak szolgálni sorsának mindenféle esélyeivel szemben. (Éljenzés.) Tisztelt uraim, fogadjanak engem be bizalommal munkatársul, én nem akarok egyebet, mint azt, hogy az a bizalom, amellyel engem a tárcám ügykörébe tartozó minden

tényező, és ezt hálával kell elismernem, üdvözöl, beigazolást nyerjen működésemben.

Az éljenzés lecsillapultával a miniszter még egyszer megköszönte az elnök szavait, és megigérte a küldöttségnek, hogy majd talál alkalmat arra, hogy az egyesekkel a maguk helyén megismerkedjék, mire a tisztelgés véget ért.

Temesvári kör.

A temesvári kerületi tanári kör f. é. május hó 6-án *Lugoson* rendes gyűlést tartott, melyre a temesvári tagok egy része is átutazott. A gyűlésen *Putnoky Miklós*, lugosi állami főgimnáziumi igazgató, a kör vidéki alelnöke elnökölt.

A napirend első pontja *Katona József* lugosi állami főgimnáziumi tanár felolvasása volt a következő címmel: »A filozófiai gondolkodás hiányossága a középiskolában«. — Eszmemenete a következő:

Az általánosan hangoztatott reformálásnak szükségét a filozófiai, tehát a természetes, józan gondolkodás is megköveteli. Ez a gondolkodás u. i. arra a kérdésre, hogy mit kell a középiskolának tanítania, azt feleli, hogy mindent, ami az emberi elmének pozitive megismerhető abból a célból, hogy életének, a társasághoz való viszonyát is tekintve, a legjobb és legboldogabb berendezéséhez felhasználhassa. Tudnia kell tehát első sorban a létező természetnek minden alakbeli és mozgásból származó tüneményét; a saját teste is a lélekre nézve külön létező test, mely minden más testet kötelező természeti törvényeknek hódol. Hogy tehát testét (a lelki életnek hasznára van ez) a legjobban kifejlessze és konzerválja, tudnia kell e célra azon ismereteket, amelyeket *a dinamika, asztronómia* (geográfia, geologia stb.) *kémia*, majd a *mathematika, geometria, fizika* és ezek együttes eszközeivel dolgozó *biológia* nyujtanak. Ámde az ember társaságban fejlődött azzá, ami. Amikor tehát előbb ismeretek megszerzésére és azoknak legcélszerübb felhasználására törekszik, azt is kell tudnia, minő törekvések, minő cselekedetek olyanok, hogy velük magának is, de a vele közösségben élő (családnak, honfitársnak, embernek) társaságnak is javára van. Erre az *ethika* tanítja meg, melynek oktatásait csak akkor lehet eredményesen felhasználni, ha ismerjük a társaság különböző szervezetét és intézményeit. Ezért nem elég az utóbbi cél elérésére a *történelemnek* a tanítása, és ezért elengedhetlen a szociológia minden emberi intézménynek (család, állam s ennek politikai és gazdasági berendezése stb.) a jelenben élő és munkáló szervezetében előismerete. E tudományokat kiegészítik a *nyelvek*, melyek közül az anyanyelven kívül csak azokat kell tanítani, melyek az itt felsorolt ismereteknek megszerzését elősegítik.

Látjuk, hogy ezen ismereti anyagnak roppant nagy részét nem tanítja ma a középiskola, hanem ahelyett nagy terjedelemben és apparátussal dolgozza fel az ó-klasszikus nyelvek és irodalmak isme-

retét. Ezeknek a tanulását a minimumra kell szorítani, hogy a szükséges anyag méltó helyét elfoglalhassa. Az így újjá szervezett iskola aztán tanítson lélektani alapon, mert a mai iskolának és főképen a tankönyveknek e szempontból teljes a hiányossága.

Mivel pedig az emberi testnek szervezete, lelkének alkotása, az ember világa s e világon belül a boldogságra törő célja *egy*, egy ismereti anyagot kell minden embernek megszereznie. Egyféle, egységes és egységes jogosítású lehet tehát a középiskola is.

Amikor mi magyarok középiskolánkat reformálni óhajtjuk, annak egyetlen helyes szempontját, a filozófiai gondolkodást figyelmen kívül hagynunk nem szabad. Eddig semmiféle tervezet, semmiféle ankét ezt nem hangsúlyozta, hanem ahelyett kicsinyes okokból s jórészt csak részleteiben és a tanítási anyag egyes ágában akartak reformálni. Gondoljuk meg, hogy Németország ötféle iskolatipusát a józan filozófiai gondolkodás alapján alkotta meg, bár még sok tekintetben messze maradt az ideáltól s pl. sem az *ethika*, sem a *szociológia* tanítását nem követeli. Miért ne tennők mi az első lépést a teljes reformálás útján!?

A felolvasás kapcsán beható eszmecsere indult meg, melyben *Dancs* Ferenc, dr. *Schönvitzky* Bertalan, *Turchányi* Tihamér, dr. *Ozorai* Lajos, *Miskovits* Ferenc stb. vettek részt. A gyűlés köszönetét fejezte ki a felolvasónak gondosan elkészített tanulmányáért, s elhatározta, hogy amennyiben a felolvasás nyomtatásban is megjelenik, a fölvetett eszmék megvitatását egy későbbi gyűlés tárgyául fogja kitűzni.

Ezután *Miskovits* Ferenc temesvári áll. főgimnáziumi tanár tartott előadást, melyben általában a vetítés problémájával foglalkozott és arról szólt, hogy a projekció hogyan érvényesülhetne az iskolában.

Előadásának rövid tartalma ez:

A vetítő-készülékekkel eddig elért eredmény oly csekély az iskolában, hogy több hangot hallunk ellene, mint mellette és nagyon is vitatják pedagógiai értéktelenségét a szemléleti tanításnál.

A baj oka a gépben van s ha hozzá még rossz és kevés diapozitiv van, az ellenszenv jogos s nem lehet csodálkozni, hogy a vetítés az egyes tantárgyakban nem hódíthat teret.

A jó gép nemcsak diapozitívokat vetít, hanem mint epidiaszkóp átlátszatlan tárgyakat is. Ezt nem lehet eléggé méltányolni, mikor eredeti művészeti képek, ásványok, fa- s rézdomborművek, könyvbeli ábrák, fotografiák, sőt eszközök vetítéséről van szó egész 60 cm hosszú és széles felületig.

A vetítés egybekapcsolható fizikai és kémiai kisérletekkel. A kapilláris tünemény, a hangtani rezgések, Chladni-féle hangidomok, mágneses erővonalak, Crooks-csövek stb. remekül mutathatók be, még pedig az intézeti eszközök felhasználásával.

A polarizáció és a spektrum vetítés útján hasonlíthatatlanul nagyobb sikert mutathat fel, mint Nöherberg tükre, Bunsen spektroszkópja.

Ugyanaz áll a mikroszkópra is, pedig ennek a bemutatása, vele való szemléleti tanítás igen sok fejtörést okoz a tanárnak. Egy mikroszkóp és 60 tanuló egy óra alatt fegyelmetlenségre vezet.

A kinematográf az iskolai tanításnál nem igen játszik szerepet, legfeljebb az önképző-körben, ifjúsági ünnepélyeknél jöhetne szóba.

Az előadó részletesen ismerteti a jó vetítő-készülék összes alkatrétzeit, a kamrát, kondenzort, objektívot, a különböző fényforrásokat, vízkamrát, ernyőt és bemutatja azokat a terveket, költségvetéseket, árjegyzékeket, amelyeket az osztrákok, németek, franciák és angolok küldöttek be.

Ezekből kitűnik, hogy a vetítés nem is olyan túlságos egyszerű, teljes megértésük elég gondot okoz még fizikusnak is, de ha tisztában van vele, kezelésére bármelyik diákot könnyű szerrel beoktatthat, úgy hogy neki csak parancsot kell adnia. Az ő feladata a tanítás, felügyelet, a vetítést, az ablakok központi elsötétítését maguk a betanított deákjai, laboránsai vezetik. A tanár kezében van az egyik villamos kikapcsoló, vagy ennek hiányában más dolog. A munkában résztvesz a tanár, tanuló egyaránt, különösen akkor, ha az ifjúság megtanul maga is fotografálni és diapozitívot készíteni, a szerekkel, öszközökkel elbánni.

Az önképző-körök többet produkálnának minden tárgyból, ha becsületes vetítő-gép segítené őket.

A gép annyi különálló részből áll, hogy mindegyik külön-külön kisérleti eszköz. A kiszedhető lencserendszer, fényforrás, a kikapcsoló tábla, dinamó, a beiktatott eszközök külön-külön bemutathatók a diákoknak, hogy a tanult szabályokat, törvényeket maguk is bebizonyíthassák.

Épen azért nagyon szükséges, hogy az eszközök harmóniában legyenek egymással. Az intézet tervszerű, öntudatos, harmónikus felszerelésénél egy jó vetítőgép igen nagy megtakarítást jelent, az intenzív szemléleti tanítás pedig többet nyer.

Hogy a középiskoláknál, kereskedelmi, polgári, ipari stb. iskoláknál jó vetítőgép nincs, azon ne csodálkozzunk, mikor még a budapesti technikán és egyetemen sincsen.

Jó gépet jelenleg csak külföldről szerezhetünk. Calderoni tudtunkkal a külfölddel dolgozik, Balog Mór »Uránia vetítőkészüléke« középiskolai igényeket nem elégít ki.

Új modelt kellene szerkeszteni, amelynek tervezője, gyárosa magyar ember volna s azt, mint magyar gyártmányt, is kellene forgalomba hozni.

A kérdés megvalósítása azonban nagy akadályokba ütközik. Az első baj a főiskoláinkon van, ahol ex offo elméletileg, és ami fő, gyakorlatilag nem foglalkoznak a vetítés problémájával, a lencsék alkalmazott törvényeivel, míg Németországban Jena-, Wetzlar-, Berlin- és Drezdában egészen másképen áll a dolog. Abbé optikai számításai, kisérletei a tudományban és gyakorlatban vezetnek. Ilyen szaktudást Magyarországon nem igen találunk, pedig erre szükségünk lenne. Új iparág megteremtéséről van szó, amelyben a legnagyobb

elméleti és gyakorlati ismeretek egyszerre szükségesek, különben optikus-gyárat lehetetlen létesíteni. Ez a hazai optikus-intézet gyárthatná a vetítő-gépet a maga egészében a drága és kényes lencsék kivételével. Később itt gyárthatnák a lencséket is, a mikroszkópokat, optikai precióziós eszközöket. A magból lassan-lassan kifejlődik a nagyipar, mert a kisipar itt a versennyel nem bir boldogulni. A Ganz-gyár villamos-osztálya követendő példa.

Nálunk az Uránia tudományos egyesület és Uránia-szinház volna a legalkalmasabb ezen célra. Mint részvénytársaság az optikai gyáripar, intézet megalapítására sokkal alkalmasabb, mint bármely más szervezet, sőt ha egy 19 millió népességű országban vezérszerepre nem tesz szert, a sorsa meg van pecsételve. Reichert, de különösen Pathé frères, Gaumont párisi cégek kivonják alóla a gyékényt.

A középiskolai tanárságnak itt kötelessége van. Innen kell a mozgalomnak kiindulnia, s figyelmeztetnie az ország vezető embereit, hogy a magyar optikai gyáripar megteremtése épen olyan fontos, mint bármely szövőgyáré.

Az Urániához ezek a feladatok ex offo tartoznak, létének alapjai, míg a művészet pártolása másodrendű kérdés nála.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterium teremtse és biztosítsa a szellemi tőkét. A főiskolai fizikus, kémikus, mathematikus tanárokat figyelmeztetnie kellene a kérdés fontosságára, figyelnie kellene a tanszékek betöltésénél. E tanárok kezéből kerülne ki az új generáció, amelynek érzéke volna e kérdések iránt. A tanárképző sokat művelhetne. Kifizetné magát, ha tanárokat és mechanikusokat tanulmányútra küldene ki a külföldre, de nem néhány hétre, mert ezzel nem érünk el semmit. A kereskedelmi miniszteriumnak pedig az volna a kötelessége, hogy az új iparággal szemben állami támogatását hathatósan érvényesítse.

University Extension Magyarország területén gyökeret mindaddig nem fog verni, amíg ezek a fontos kérdések dülőre nem jutnak.

* * *

A kör a felhozott eszméket s előterjesztést osztatlan figyelemmel hallgatta, helyeselte és vita nélkül elfogadta.

Dr. Szőke József,
titkár.

Eperjesi kör.

Az eperjesi tanári kör f. é. május hó 12-én *Jakobei* Dezső főgimnáziumi tanár elnöklete alatt gyűlést tartott, melynek tárgya az előzőleg megtartott próbatanítás megbeszélése volt. Napirend előtt elnök indítványára a Kör örömének adott kifejezést, hogy az áldatlan politikai viszonyok immár véget értek, az alkotmányos rend helyreállott s az új miniszteriumban az oktatásügy élére gróf *Apponyi* Albert került, kiben megvannak mindazon képességek, melyekkel a magyar középiskolák fejlesztésére áldásosan működhetik.

Ezzel kapcsolatban megemlékszik a Kör arról a támadásról, melyet nehány budapesti középiskolai tanár az országos tanáregyesület vezetősége ellen intézett, minek következtében az elnök ezen tisztéről lemondott. Körünk igaz örömének ad kifejezést, hogy a tanáregyesület választmányának sikerült *Beöthy* Zsoltot elnöki tisztének megtartására rábirni, mert Beöthy Zsolt önzetlen és odaadó ügyszeretetével és buzgóságával a tanáregyesületet egy évtized alatt a virágzás magas fokára emelte, tudományosságával, ékesszólásával a közoktatásügyi kormány előtt is tekintélyt szerzett az egyesületnek s a tanárság anyagi helyzetének emelésére tőle telhetőleg mindent megtett, úgyhogy a magyar tanárság csak a legnagyobb hálával tekinthet elnökére.

A tárgysorozat második pontja a latin olvasó-órának a megbeszélése volt, melyet *Vujsz* János, kir. kath. főgimnáziumi tanár az ülést megelőzőleg a VII. osztályban Sall. de coniur. Cat. 51. c. 1—25 s. tárgyalása alkalmával bemutatott. Előadó, tekintettel arra, hogy eljárása, melyet ezen az olvasmányi órán követett, lényegesen eltér a szokásos, legalább általa ismert eljárásmódoktól, részletesen kiterjeszkedik azoknak az indító okoknak az elősorolására, melyek őt az olvasmányi órán követett eljárásra késztették. Kijelenti, hogy az óra hármas tagozását elvének vallja s az ily módon előállott követelményeknek mindenkor minden tekintetben eleget tesz. Sajnálja, hogy a jelen esetben az első részben a követett eljárásmódtól annyiban eltért, hogy az átmenetül szolgáló, mintegy alapozásul tekintendő s következményeiben nagy súllyal bíró latin tartalmi összefoglalást mellőzte. Káros hatását nyomban éreznie kellett, mert az óra nem volt az az egységes, amilyen rendes körülmények között szokott lenni, ami a jelenlevőknek is feltűnhetett s aminek az elmaradása a tanulók sorában is meglepetést keltett, mert nem voltak elkészülve rá, indokolására pedig épen a tárgy szempontjából a szoros összefüggés kockáztatása nélkül alkalom nem kinálkozott. De szándékosan tette, mert, bár az óra külső képe amúgy egységesebb, az eljárás következetesebb lett volna, célját a rendelkezésre álló időn belül, tekintve az anyag terjedelmes voltát s a tárgyi nehézségeket, meg nem valósíthatta volna. Ennyi engedményt tehetett annyival is inkább, mert bár jelentőségét nem kicsinyli, a maga részéről a második részt tartja a legjelentősebbnek s így tehát a legjobban megvilágítandónak. Ez pedig az új anyag feldolgozása s amahhoz való szorosabb illesztése volt. S tulajdonképen ez az a pont, ahol követett eljárása teljesen elütött a szokásban levőtől. Meg lévén győződve arról, hogy ezen a ponton merülhetett fel a legnagyobb véleményeltérés közötte s a szaktanárok között, eljárása módjáról s indokairól részletesen nyilatkozik.

Az irodalmi tanításnál az Utasítások szellemében jár el s azokhoz tartja magát, melyek a latin nyelvi oktatás végső célját »*egyfelől a római élet sokágú, minél gazdagabb ismeretében — természetes forrásaiból, — másrészt a latin íróknak oly alapos, gondos, a stílus sajátosságáig, a szerkezet finomságáig való megismerésében,*

hogy ez ismeretből tudatosan szemlélhessük azt a sokféle hatást, melyet a latinság nyelvünkre, műveltségünkre gyakorolt; végső elemzésben e kettős célnak egy magasabb egységbe olvadásban, az öntudatos, történeti alapokon nyugvó műveltségben« látják. E kettős cél szabályozza eljárását, határozza meg a módot, melyet követnie kell, ha a követelményeknek meg akar felelni. A római élet ismeretét szolgáltatják azok az adalékok, melyeket az olvasmány tartalmaz, a latin írók stílusát, sajátosságait, a szerkezet finomságait pedig a nyelv, az írók nyelve. A látszólag két különálló követelmény így olvad együvé: hovátartozandóságukról nem mindig s minden körülmények között tartozunk s tudunk is számot adni, olykor meg fölösleges is. Az életet az író nyelvétől elvonva is meg lehet ismerni, de akkor ez az élet élettelen, melyből a lüktetés, a lélek, az író szive-lelke elszállt, elröppent. Életet csak az író gondolata, érzelme lehel belé. Ha tehát az élettel teljes életet akarjuk megismerni, az író gondolatait, érzelmeit, kedélyállapotát is kell ismernünk, melyet stílusa, sajátosságai, szerkezeti finomságai tükröztetnek vissza. Téves tehát a felfogás, hogy ez utóbbi követelménynek csak úgy tudunk igazán megfelelni, ha tárgyalásába külön fogunk bele, külön vesszük vizsgálat alá. Mert amint így, külön kiszakítva kerül boncoló kés alá, abból is elszáll az élet, hideg test marad, melyből hiányzik a lüktető erő. Mindaddig, míg a főbb követelményt tartjuk szemünk előtt, ennek nem is szabad megtörténnie. S gondoskodunk is róla, hogy meg ne történjék, sőt fokozzuk azzal, hogy mind a kettőt, az életet s az író lelkét egybeolvasztjuk, egyszerre juttatjuk kifejezésre ott, hol a legégetőbb szükségünk van arra. Tehát az első olvasásnál, melynek értelmesnek, kellően hangsúlyozottnak, emelkedettnek kell lennie s amelyet mindig a tanár végez, hogy így hallgatóiban hasonló érzelmeket keltsen s őket ugyanazoknak a benyomásoknak befogadására bírja, melyeknek a hatása alatt maga is áll. Tévesen fogja fel a kötelességet, ki ezt elmulasztja, mert az első akadály, melyet nincs módunkban tüstént eloszlatni, mihelyt ezt a jelentős eszközt kiengedtük a kezünkből, számtalan bajnak lehet a forrása. Különben vezetőnk, irányítónk lesz; üdvös hatása mindenütt megérzik munkánkon. Lényegesen elősegíti majd a megtérést s ami a legfőbb, a főgondolat kihüvelyezéséhez nagyban hozzájárul. S mi mindent nyertünk azzal, hogy a főgondolatot sikerült érthetővé tennünk, azt tán bővebben fejtegetni felesleges is. A hangsúlyos, értelemhez szóló olvasás nyujt módot arra, hogy a többi gondolatot a főgondolat közé csoportosítsuk; hogy értéküket, jelentőségüket igazi érdemök szerint megbecsüljük s így aztán az író lelkiállapotát a kellő világításban lássuk. Becse és jelentősége még abban is nyilvánul, hogy tulajdonképen ez vezet a stílus sajátosságainak és finomságainak a megértésére, mert csak az ily olvasás alapján nyílik alkalmunk bepillantani abba a műhelybe, melyben a gondolatok kialakultak.

Tekintve a sok előnyt, mellyel a helyesen tagolt, értelmes olvasás jár, lényegesen megkönnyebbül úgy a tanulók, mint a tanár munkája. Csak tudnunk kell jól kiaknázni s a cél érdekében értéke-

síteni azokat és feladatunkat már meg is oldottuk. A gyengébb tanuló úgy fogja összefoglalni az eredményt, hogy a tehetségesebbnek, a gyorsabb észjárásunak mindig akad érvényesülési tere. Így bontakozik ki lassanként a végső eredmény s feltünteti azokat a hézagokat, melyeket ki kell töltenünk, hogy a teljes megállapodásig eljussunk. Itt azonban abba a hibába eshetik az ember, ami ez alkalommal is megesett, hogy nem jutott rész a munkából azoknak, akik igazolták volna rátermettségöket és képességöket, hanem maga vette fel a megvilágításhoz vezető fonalat s így aztán az a látszata támadt a dolognak, mintha csak kevesen tudtak volna emelkedni a megértés kellő fokára. Ehhez a mindenki előtt tisztán álló eredményhez illesztette mindazt, amire szükség volt, hogy az egésznek képe teljes legyen. S hogy ez csakugyan sikerült s a rá fordított munka nem veszett kárba, fényesen igazolta a tüzetes, a legapróbb részletekre kiterjedő összefoglalás, amellyel az óra is befejezést nyert.

Ez volt az eljárás, melyet követett és követ s amelynek indító okaira és mozzanataira csak azért terjeszkedett ki, hogy mindenki tájékozást nyervén erről is, arról is, megtehesse a maga észrevételeit, melyekre nagy súlyt vet. Éppen azért arra kéri az igen t. kartársakat, hogy minden személyes vonzalomtól menten, őszintén és nyiltan tárják fel véleményüket.

(Vége következik.) *Teltsch Kornél,*
köri jegyző.

Felekezeti tanárok vasuti kedvezménye.

A politikai válság megszünte után az új korszak biztató égisze alatt széles körre kiterjedő mozgalom indult meg a felekezeti tanárok részéről a vasuti kedvezményes jegy kieszközlése céljából. A szombathelyi r. kath. főgimnázium tanárkara nyomtatott kérvényeket köröz az érdekelt intézetek tanárkarai között aláírás végett. Az országos református tanáregyesület debreceni választmánya küldöttséget szervez s így remélhető, hogy a közel jövőben a felekezeti tanárok is arcképes igazolványokat kapnak.

Egy részök, akiket az államsegélyre vonatkozó szerződés kapcsán a miniszterium nevezett ki az egyes segélyezett tanintézetekhez, már rég élvezi a kedvezményt, de ezek máskülönben teljesen a felekezeti kötelék alá rendelve a több munka, több feljebbvaló és kevesebb fizetés terhe alatt, viszont ki vannak zárva azokból a kedvezményekből, amelyeket az autonom felekezeti törvények nyujtanak a tisztán csak választott tanároknak a nyugdij- és korpótlék-jogosultság megállapításánál s a hivatalok kiosztásánál. Igazgató a kinevezettek között egy sincs, pedig a kinevezés a felekezeti hatóság ajánlata alapján történik. Ezek eddigelé, az arcképes igazolvány kedvezményét nem tekintve, csak az odiumát viselték a miniszteri kinevezésnek, mert fizetésük javításáról vagy személyi pótlékaikról sem az állam, sem az egyház nem gondoskodott.

Most ez a differencia is megszünik, ha ugyan találnak módozatot a vasuti kedvezmény megadására; csak a kinevezés odiuma

marad meg a felekezeti hatóságok szemében. Úgy a tanárkarok s az egyházi élet belső békességére, mint egész közoktatásunk ügyére nagyon óhajtandó volna, hogy ez odium is megszünjék; ez nem is lenne nehéz feladat, ha a felekezetek a nemzeti ügy érdekében a segélyezett intézetek összes tanárait miniszteri kinevezés vagy megerősítés alá bocsátanák. A közoktatás ügye ugyis állami ügy.[1]

KRÓNIKA.

Érettségi vizsgálati kormányképviselők.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter az autonom felekezeti középiskolák folyó évi rendes érettségi vizsgálataihoz az 1883: XXX. t.-cz. 23. §-ából kifolyólag a következő *kormányképviselőket* küldötte ki:

1. *A dunamelléki ev. ref. egyházkerületben:* a budapesti ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Hegedüs István* egyetemi ny. r. tanárt, — a halasi főgimnáziumhoz legifj. *dr. Szász Károly* min. osztálytanácsost, — a kecskeméti főgimnáziumhoz *dr. Szádeczky Lajos* egyetemi ny. rend. tanárt, — és a nagykőrösi ev. ref. főgimnáziumhoz *Hamar István* budapesti ev. ref. főiskolai igazgatót.

2. *A dunántúli ev. ref. egyházkerületben:* a pápai ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Nagy Gyula* orsz. levéltárnokot, — a csurgói főgimnáziumhoz *K. Kiss József* debreceni ev. ref. főiskolai igazgató tanácsost.

3. *A tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben:* a miskolci ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Győry Tibor* budapesti tud. egyetemi magántanárt, — a sárospataki főgimnáziumhoz *dr. Szádeczky Gyula* egyetemi ny. rend. tanárt.

4. *A tiszántúli ev. ref. egyházkerületben:* a békési ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Schilling Lajos* egyet. ny. r. tanárt, — a debreceni főgimnáziumhoz *dr. Kiss Áron* budapesti pedagógiumi igazgatót. — a hajduböszörményi főgimnáziumhoz *dr. Bartha Béla* selmecbányai bányászati és erdészeti főiskolai tanárt, — a hódmezővásárhelyi főgimnáziumhoz *dr. Antal Géza* pápai teol. akadémiai tanárt, — a kisújszállási ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Öreg János* debreceni ev. ref. főiskolai tanárt, — a máramarosszigeti főgimnáziumhoz *dr. Csiky Lajos* debreceni ev. ref. főiskolai tanárt, — a mezőtúri főgimnáziumhoz *Vámossy Mihály* nyug. ref. főgimnáziumi igazgatót, — a szatmárnémetii ref. főgimnáziumhoz *dr. Ferenczy Zoltánt*, a budapesti egyetemi könyvtár igazgatóját.

5. *Az erdélyrészi ev. ref. egyházkerületben:* a kolozsvári ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Csánki Dezső* orsz. levéltárnokot, — a marosvásárhelyi főgimnáziumhoz *Szőts Farkas* budapesti ref. teologiai tanárt, — a nagyenyedi főgimnáziumhoz *dr. Pap Tibor* máramarosszigeti ev. ref. jogakadémiai igazgatót — a szepsiszentgyörgyi ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Székely György* sárospataki ev. ref. főiskolai igazgatót, — továbbá a szászvárosi ev. ref. főgimnáziumhoz *Erdélyi Pált*, a kolozsvári egyetemi könyvtár igazgatóját, — a székelyudvarhelyi főgimnáziumhoz *dr. Kérészy Zoltán* kassai kir. jogakadémiai tanárt, — a zilahi ev. ref. főgimnáziumhoz *Kenessey Béla* kolozsvári ev. ref. theologiai akadémiai igazgatót.

[1] E sorok utolsó szakasza félreértésekre adhat okot s azért kijelentjük, hogy egy erdélyrészi, felekezeti szolgálatban álló tagtársunktól kaptuk, akivel erre nézve nem azonosítjuk magunkat. Közreadjuk mégis azzal a hozzáadással, hogy tudtunkkal az egyesületi igazgatóság egy kellően fölszerelt folyamodvánnyal e napokban a miniszter elé járul a nem-állami kartársak vasuti kedvezménye ügyében. Eddig is csak Kossuth Ferenc kereskedelmi miniszter gyöngélkedése tartotta vissza az elnökséget a folyamodvány személyes átadásától.

6. *A bányai ág. h. ev. egyházkerületben:* a budapesti ág. h. evang. főgimnáziumhoz *Molnár Viktor* vallás- és közoktatásügyi államtitkárt, — a békéscsabai ág. h. evang. főgimnáziumhoz *Hörk József* pozsonyi ág. h. evang. főiskolai tanárt, — a szarvasi főgimnáziumhoz *dr. Réthy László* nemzeti múzeumi őrt, a magyar tudományos akadémia tagját.

7. *A tiszamelléki ág. h. evang. egyházkerületben:* az eperjesi ág. h. evang. főgimnáziumhoz *dr. Mágócsy-Dietz Sándor* egyetemi ny. r. tanárt, — a késmárki főgimnáziumhoz *Kovács Sándor* evang. theológiai akadémiai tanárt, — a nyiregyházi főgimnáziumhoz *dr. Szlávik Mátyás* theolog. tanárt, — a rimaszombati egyes. protestáns főgimnáziumhoz *Mayer Endre* eperjesi ev. theol. tanárt, — a rozsnyói főgimnáziumhoz *dr. Schneller István* egyetemi ny. r. tanárt, — a szepesiglói ág. h. evang. főgimnáziumhoz *dr. Mikler Károly* jogakadémiai tanárt.

8. *A dunáninneni ág. h. evang. egyházkerületben:* a pozsonyi ág. h evang. főgimnáziumhoz *dr. E. Nagy Olivér* jogakadémiai ny. r. tanárt, — a selmecbányai főgimnáziumhoz *dr. Stromp László* ág. h. ev. theologiai tanárt.

9. *A dunántúli ág. h. evang. egyházkerületben:* a soproni ág. h evang. főgimnáziumhoz *dr. Asbóth Oszkár* egyetemi ny. r. tanárt, — a felsőlövői főgimnáziumhoz *dr. Masznyik Endre* pozsonyi ev. teol. akadémiai igazgatót.

10. *Az erdélyrészi ág. h. evang. egyházkerületben:* a brassói evang. főgimnáziumhoz *Fischer Miklós* evang. főgimnáziumi igazgatót, — a besztercei főgimnáziumhoz *Walther Béla* állami főreáliskolai igazgatót, — a medgyesi főgimnáziumhoz *dr. Frőhlich Izidor* tud. egyetemi ny. r. tanárt, — a nagyszebeni ág. h. ev. főgimnáziumhoz és ugyanott az evang. főreáliskolához *Rombauer Emil* c. főigazgatót, — és a segesvári ág. h. evang. főgimnáziumhoz *Jezsovics Károly*, evang. liceumi igazgatót.

11. *Az unitáriusok egyházkerületében:* a kolozsvári unitárius főgimnáziumhoz *dr. Kozma Ferenc* nyug. kir. tanfelügyelőt.

12. *A gör. kel. román metropolita-érsek egyházi főhatósága* alatt álló brassói főgimnáziumhoz *dr. Moldován Gergely* egyetemi ny. r. tanárt.

13. *A gör. kel. szerb patriarcha egyházi főhatósága* alatt álló újvidéki főgimnáziumhoz *dr. Margalits Ede* tud. egyetemi ny. r. tanárt.

A magy. kir. vallás- és közoktatási miniszter, továbbá az alább megnevezett középiskoláknak folyó évi rendes érettségi vizsgálataihoz *miniszteri biztosokul* a következőket küldötte ki:

1. *A budapest-vidéki tankerületben* a rákospalotai Wagner-féle magánfőgimnáziumhoz *dr. Szombathy István* központi szolgálatra berendelt középiskolai c. igazgatót.

2. *A besztercebányai tankerületben* a rozsnyói kath. főgimnáziumhoz *Timár Pál* állami főgimnáziumi igazgatót.

3. *A debreceni tankerületben* a debreceni kath. főgimnáziumhoz *Jurkovich Emil* főgimnáziumi igazgatót.

4. *A győri tankerületben* a szentgotthárdi állami főgimnáziumhoz *dr. Finászy Ernő* egyetemi ny. rend. tanárt.

5. *A kassai tankerületben* a kassai állami főreáliskolához *dr. Kármán Mór* gyakorló főgimnáziumi tanárt.

6. *A kolozsvári tankerületben* a kolozsvári kath. főgimnáziumhoz *dr. Margalits Ede*, budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt.

7. *A nagyszebeni tankerületben* a brassói kath. főgimnáziumhoz *Hanusz István* állami főreáliskolai igazgatót.

8. *A nagyváradi tankerületben* a nagyváradi kath. főgimnáziumhoz, valamint az ottani állami főreáliskolához *dr. Szombathy István* középiskolai c. igazgatót.

9. *A pozsonyi tankerületben* a pozsonyi kath. főgimnáziumhoz *dr. Békefi Remig* tud. egyetemi ny. r. tanárt.

10. *A szegedi tankerületben* a szegedi állami főreáliskolához *Wittmann Ferenc* műegyetemi ny. r. tanárt.

11. *A székesfehérvári tankerületben* a zalaegerszegi állami főgimnáziumhoz *Frankl István* nyug. főgimnáziumi igazgatót.

Érettségi elnökök a fővárosi középiskoláknál. *I. ker. állami főgimnázium* Bartal Antal, *II. ker. kir. kath. főgimnázium* Bartoniek Géza, *IV. ker. kegyesrendi főgimnázium* dr. Erődi Béla, *V. ker. állami főgimnázium* dr. Cherven Flóris, *VI. ker. állami főgimnázium* dr. Erődi Béla, *VII. ker. (belső) állami főgimnázium* dr. Demeczky Mihály és Himpfner Béla, *VIII. ker. állami főgimnázium* Badics Ferencz és dr. Alexander Bernát, *dr. László Mihály-féle főgimnázium* dr. Wagner Alajos, *Rabbiszemináriumi főgimnázium* dr. Bánóczi József, *II. ker. állami főreáliskola* K. Jónás Ödön, *IV. ker. községi főreáliskola* Rajner Ferenc, *V. ker. állami főreáliskola* dr. Alexander Bernát, *VI. ker. állami főreáliskola* Szele Róbert, *VIII. ker. községi főreáliskola* Rombauer Emil, *Orsz. Nőképző leánygimnázium* dr. Erődi Béla, *VI. ker. (Révy-féle) leánygimnázium* dr. Erődi Béla, *IV. ker. (Hahóthy-féle) leánygimnázium* dr. Erődi Béla.

Gyászrovat. A pannonhalmi Szent-Benedek-rend komáromi székházának tagjai megilletődött szívvel jelentik, hogy szeretett rendtársuk *Bors Mihály Pál*, szt. Benedekr. áldozópap, volt hitszónok, főgimn. tanár, házgondnok és jószágkormányzó, f. évi május hó 16-án éjjel $^1/_2$1 órakor hosszas, békésen viselt betegség után, az utolsó kenet szentségével ellátva szívbénulás következtében az Úrban elhunyt.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Polgári Iskola címén új folyóirat jelenik meg f. május 15-től kezdve. Lapvezér: dr. *Ballagi* Aladár, felelős szerkesztő: *Donszky* Lukács. A lap megjelenik minden hó 1-jén és 15-én. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budafok, Kossuth Lajos-utca 70. sz. A »Polgári Iskolát«, mely több jeles cikket (Wlassics, Ballagi, Berzeviczy Gizella, Reöthy Vladimir s a szerkesztő tollából) tartalmaz, melegen köszöntjük és igaz kollegialitásunkról biztosítjuk.

„Munka és Játék" címmel kis hónapos újság indult meg, *Teleki Sándor* gróf és *Guttenberg Pál* szerkesztésében. A folyóirat óhajtja tájékoztatni olvasóit, hogy miképen kell az ifjúságot komoly és szórakoztató munkával lekötni. Evégből a fiatalságnak utmutatást ad mindenféle kézimunkára s tudja a módját, hogy miként egyeztesse ezt össze az iskola szellemével. A kis folyóirat, mely több szemléltető képet is ad, elevenségével s változatos tartalmával leköti az olvasót. Főbb tartalma a szerkesztők bevezető sorain kívül: Kirándulás a patakhoz. Játszóterek. Biológiai gyűjtés. Diákok a laboratoriumban. Gazdasági ismétlő iskola. Műhelyi élet. Falut építünk stb. Egész évre 8 koronáért lehet előfizetni a Wodianer-féle könyvkereskedésben (VI., Andrássy-út 21.)

Id. dr. Perényi József annak kijelentésére kért föl, hogy könyve nem 1890-ben, mint tévesen irtuk, hanem 1899-ben jelent meg, amit ezennel elyreigazítunk.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Versec. Pálffy gr. vöröskői várának haszonélvezetét életfogytiglan magának tartotta fenn. Az ingatlant a nemes adományozó halála után — a miniszteriumnál őrzött adománylevél szerint — középiskolai tanárok számára nyári üdülőnek rendezik be. A másfél millió koronát érő birtokból a vár jó karban tartására megfelelő részt kihasítanak majd, a többiből pedig ösztöndíjakat szerveznek.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. *Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, szíveskedjenek a köri tagok tagdíjait minél előbb kézemhez juttatni.*

Müller József, *egyesületi pénztáros.*
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II., Áldás-u. 4.)

Tartalom: *Javaslatok és tanulmányok:* Ösztöndíjak. *Vidéki-től.* — *Egyesületi élet:* Az egyesület tisztelgése Apponyi Albert grófnál. — Köri tudósítások. (Temesvári, eperjesi kör.) — Felekezeti tanárok vasuti kedvezménye. — *Krónika:* Érettségi vizsgálati kormányképviselők. — Érettségi elnökök a fővárosi középiskoláknál. — Gyászrovat. — *Könyvek és Lapok:* »Polgári iskola«. — »Munka és Játék«. — *Szerkesztői üzenetek.*

A LEGJOBB SZÓTÁR 5. KIADÁS.

KELEMEN BÉLA

NÉMET ÉS MAGYAR ZSEBSZÓTÁRA

I. RÉSZ. **NÉMET-MAGYAR.**
II. RÉSZ. **MAGYAR-NÉMET.**

Ára egy-egy csinosan bekötött részének **2** korona.

A két rész egybekötve, félbőrkötésben **4** korona.

Kelemen Béla kitünő magyar és német zsebszótára — melynek ez immár az **ötödik, ujonnan átdolgozott és bővített kiadása** — nemcsak gazdag **szókincse**, de páratlanul álló **frazeológiája** révén is a **legjobb és legelterjedtebb** szótár. Csaknem pótolja a grammatikát és fölöslegessé teszi a külön helyesírási szótárak használatát, mert már az **új helyesírási szabályokat követi.**

Kapható a kiadótársulatnál: Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. (VII. ker., Kerepesi-ut 54.), valamint minden könyvkereskedésben.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 35—36. szám. 1906. junius 3.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. SZÉKELY ISTVÁN
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁR

KÖZGYŰLÉSI TÁJÉKOZTATÓ.

A Tanáregyesület közgyűlése az idén Budapesten lesz, július 2-án és 3-án, hétfőn és kedden.

A napirenden számos fontos tárgy fog szerepelni. Egyik főtárgy lesz az évi fölterjesztés, mely az utóbbi években elmaradt, de most az új politikai korszak kezdetén ismét, sőt kétszeresen aktuálissá vált, mert az egyesület kötelessége megadni a felvilágosítást az egyesület törekvéseiről, a középiskolai és felsőbb lányiskolai tanárságot foglalkoztató időszerű kérdésekről és e testületek szükségleteiről. A fölterjesztés megszerkesztésével ezúttal is a főtitkár van megbízva. Napirendre kerül a most divatozó kérdések egyik legfontosabbika, a coëducatio kérdése is, alkalmasint egy női referens és egy férfi, correferens előadása kapcsán, továbbá a sexuális pedagógia kérdése, valamint Kapossy Luciánnak a székelyudvarhelyi közgyűlésen új közgyűlés napirendjére tűzött előadása, és Beke Manó előadása a mathematikai oktatás reformjáról, Bozóky Endre előadása a tanári pragmatika irányelveiről. De mindenekfölött szó lesz a jellemnevelés nagyfontosságú kérdéséről; erről fog szólni az elnök megnyitó beszéde.

E tárgyakon kívül még a köröktől bejelentendő előadások is kitüzetnek. A tárgyak nagyobb bősége esetén vagy osztályokra fog különülni a közgyűlés, vagy pedig az előadások és a viták tartama korlátozott időhöz fog köttetni.

Az előadások bejelentését június 10-ig kérjük, hogy a napirend végleg összeállítható legyen. Az indítványokat is kellő időben sziveskedjenek tagtársaink bejelenteni. A közgyűlés szellemi részére vonatkozó ügyekben a főtitkár levelez.

Tagtársainknak az ülésen kívüli szórakoztatásáról lehetőleg gondoskodni kívánunk. Tervben van egy ismerkedő-este, továbbá a gyűlés mindkét napján közös ebéd, kisebb kirándulások, ipar-

telepek, nevezetességek megtekintése, végül egy nagyobb kirándulás Esztergomba.

Vidéki kartársaink számára törekvésünk különféle kedvezményeket biztosítani. A nem állami tanároknak a szokásos közgyűlési vasuti kedvezmény kieszközlése folyamatban van, azonkívül főleg az elszállásolás tekintetében óhajtunk bizonyos előnyöket biztosítani.

A közgyűlés technikai részének rendezését Székely István titkár a budapesti körrel együtt vezeti. Vasuti és elszállásolási kedvezményekért hozzá méltóztassék fordulni.

Lapunk legközelebbi számában tüzetesebb adatokkal szolgálunk a jelentkezések idejére nézve. A vasuti kedvezményekre azonban már most megkezdhetni a jelentkezést.

Budapesten legutóljára 1901-ben üdvözölhettük vidéki kartársainkat. Remélhető, hogy az idei viszontlátásra e jó hosszú idő után annál többen összejövünk s a testületi összetartozás érzését ezáltal is ápoljuk.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A közoktatásügy a parlamentben.

Wekerle Sándor miniszterelnök május 29-én mondta el a képviselőház plénuma előtt a miniszterium kormányzati programmját, mely alkalommal kötelességszerüleg a közoktatásügyre is kiterjeszkedett. Az e téren várható intézkedéseket a kormány feje természetesen nem részletezte, mert ez a feladat a kultusz-költségvetés megelőzőleg Apponyi Albert grófra vár, s így még korai volna a kormány közoktatásügyi politikájáról ítéletet mondani. Egyetlen kijelentés volt a miniszterelnök beszédjében, mely figyelmünket főleg azért ragadja meg, mert egyebek között ugyanazt tartalmazza, amit Apponyi gróf is mondott a nála tisztelgő tanáregyesületnek. »Nagyobb súlyt kell fektetnünk« — így szólt Wekerle miniszterelnök — »a gyakorlati oktatásra, tudásnak erőszakolása helyett az *erkölcsi és jellemfejlesztési* szempontokra, a testi nevelésre, az értelemfejlesztésre és *jellemképzésre*, szóval, az embernek, mint egésznek összhangzó nevelésére; e gyakorlati irányra . . . egyáltalában egész közoktatásunknak a gyakorlati élettel és a nemzeti követelményekkel való összhangba hozatalára«.

Egyelőre nem tudjuk elképzelni, hogy e cél elérésére milyen eszközöket kívánnak alkalmazni. De már most is kifejezhetjük azt az aggodalmunkat, hogy e szavakból a klasszikus nyelveknek szóló hadüzenetet vélünk kiolvasni. Aggódunk pedig főleg a latinért, mert különösen ebben látjuk azt a kapcsot, mely bennünket egyrészt történelmi multunkkal, másrészt a nyugati kultúrákkal összeköt;

de meg azért is, mert a latin nyelv a tanult embereknek az a közös forrása, melyből a XX. század rettenetesen józan és gyakorlatias irányzatai közepett némi idealizmust meríthetünk, az a forrás, melyet semmiféle más csatornán keresztül vezetett szurrogátum nem helyettesíthet. Nem tagadjuk, hogy egyes tárgyakkal kapcsolatban sok elméletet nyújtunk fiainknak és nem tartjuk fölösleges dolognak az egyes studiumoknak ilyen szempontból való revideálását. Azonban kötelességünknek tartjuk rámutatni azokra az erkölcsi károkra is, melyek, a mai fejlett sajtóviszonyok mellett, abból származhatnak, ha — különösen a hiányos műveltségű szülők ilyen előkelő helyről hallják »a tudás erőszakolását« hangoztatni. Mi tanítók legjobban tudjuk, hogy ifjúságunk egyéb erények mellett túlságos kötelességtudással épen nem dicsekedhetik és hogy a szükséges tananyag (nem a teoriákat értjük) leszállítása a nemzeti intelligencia szellemi színvonalának veszélyeztetése nélkül lehetetlen, mert hiába, mi még mindig ápoljuk azt az erős hitünket, hogy nemzetünk jövőjét semmi más tényező nem biztosíthatja oly mértékben, mint az erős nemzeti alapon nyugvó általános tudás. Ha a magyar iskoláról manapság joggal mondhatják, hogy »a tudást erőszakolja«, annak nem az iskola az oka, hanem az a szerencsétlen rendszer, mely nyugodtan szemléli, mint merül ki nemes szándék és becsületes törekvés egy emberfölötti munka szolgálatában. Mert hogy gondolhatja valaki lehetségesnek, hogy 60 és több középiskolai tanulóból álló osztállyal — mert ma már ez a tipus a kezdő fokokon — a legzseniálisabb tanítómester is csak félig-meddig elfogadható eredményt produkáljon! Hiába sorvasztja idegeit és erejét, egynéhány kiválóbb szellemű gyermek haladni fog, a többibe holmi szemfényvesztő fogásokkal »a tudást bele kell erőszakolni«, ha minden maradandó eredmény nélkül is. És ezzel szemben hatástalan minden pedagógia és didaktika, minden ankét és rendelet, minden inspekció és utasítás!

A legszomorúbb a dologban az, hogy ily körülmények között az iskola nem is gondolhat komolyan a *jellemképzésre* és *jellemfejlesztésre*, legfeljebb közvetve, mikor a tanár erkölcsi méltóságával és nemes példaadásával hat, mi szintén nevelő momentum. Azonban azok a káros kinövések, melyek a túlzsúfolt osztályokból származnak: a kötelességteljesítés minden eszközzel való kijátszása, meg nem engedett eszközök alkalmazása, hazudozás és csalás s mindaz, ami nyomába szegődik, a tanár ellenőrző képességeit meghaladja és szemünk előtt, egy dicséretre méltó kisebbséget leszámítva, egész nemzedékek fejlődnek, melyek inkább a látszatra törekednek, mint a becsületes munkára és első sorban az eredményt tekintik és utolsó sorban az eszközöket. Ennek a tömegtanításnak szomorú eredménye az is, hogy ilyen kellemetlen kínzás után az ifjabb generáció nem is gondol szivesen vissza az iskolában átélt évekre és így meg van fosztva attól, mi az emberi életnek rózsás derüt ad: a múlt édes emlékeitől.

Mi is valljuk, hogy az iskolának sokszor, majdnem mindig a házi nevelés hiányait is kell pótolnia, mert tanítványainknak kis része fejlődik olyan családi miliőben, mely a tanárok nevelő munká-

ját pótolhatná. De honnan vegyük a fizikai időt hozzá? Hiszen még a kétórás tárgyból is »kellő alkalmat kell adni a tanulónak a felelésre« s még a legkitűnőbb fegyelmező ébersége is kemény próbát áll ki, ha a kis gyermekek természetéből folyó hangulatban a túlzsúfolt osztály figyelmét ébren akarja tartani, pláne a negyedik vagy ötödik órában! Hogy itt holmi egyéni nevelésről is lehessen beszélni, tisztára lehetetlen s azért tiltakozunk minden olyan vád ellen, mely az iskolát akarja felelőssé tenni azokért az erkölcsi megtévedésekért, melyek az érettségi csalásokhoz és öngyilkosságokhoz vezetnek.

A tanárok nevében kérjük s a magyar szülők nevében követeljük, ne tartsák az iskolát tovább is a bizonyítványgyár lealacsonyító helyzetében, hanem adjanak a tanárnak módot arra, hogy az ismeretek közlője és számonkérője helyett tanítványainak olyan igazi oktatója és szerető nevelője lehessen, amilyen szeretne lenni! Ezt pedig csak úgy lehet elérni, ha neki oly munkakört adnak, melynek eredményes betöltése emberileg követelhető. Ne bocsássanak az alsó osztályokba 35—40 tanulónál többet és akkor beköszönthet újra az észszerű tanítás és okos neveléssel párosult jellemképzés korszaka! És ne rójják az iskolára azt a feladatot, hogy leendő jegyzők és vasuti meg postatiszteket minősítsen, mert annyira összeegyeztetni »a gyakorlati irányt a gyakorlati élettel« — csakugyan nem lehet a gimnázium és reáliskola feladata.

Az irnok-tanár.

Midőn a középiskolai igazgatók 15 évvel ezelőtt Csáky Albin grófot hivatalba lépésekor üdözölték, a szokásos miniszteri válaszok helyett olyan igéretet kaptak, melynek beváltása alkalmas lett volna új korszakot nyitni iskoláink életében. A három lusztrum, mely azóta eltelt, bebizonyította, hogy Csáky gróf igérete szálló ige lett ugyan, de egyebet nem eredményezett, mint hogy a sablónos, be nem váltott kormánynyilatkozatok száma eggyel szaporodott. A »papirkorszak«, melynek kivégzését ez igéret elhangzása után joggal várhattuk, nemhogy megszünt volna, hanem azóta a legcsodásabb virágokat hajtja. Elég lesz, ha e tekintetben ráutalunk a miniszter közvetlen vezetése alatt álló intézetek számadókönyvére, melyet az igazgatók boldogítására azóta talált fel valamelyik számvevőségi Edison. Akinek nem volt alkalma ebbe a főkönyvbe betekinteni, el sem tudja képzelni azt a sok rovatot, amit egy-egy intézet *szellemi* vezetőjének ott ki kell töltenie, mikor bármely gyapjú- vagy petróleumkirály összes jövedelmét és kiadását ez óriási foliánsban kényelmesen elkönyvelhetné. Ezzel a nagy könyvvel együtt járt a miniszteriumnak az az intézkedése, mellyel az igazgatók intézeti vásárlásait megnehezítették, úgy hogy olyik igazgató sokszor inkább sajátjából vásároltat holmi apróságot, semhogy az előírt hosszadalmas írásbeli eljárást kövesse.

A kimutatások és fölterjesztések száma sem csökkent azóta, hacsak nem a fővárosban, ahol a telefon bizonyára nem egy aktát

tesz fölöslegessé. Különben több igazgató szájából hallottuk azt a kijelentést, hogy átlagos napi egy órával az irodai munkát el lehet intézni, amit *észszerű beosztás* mellett természetesnek is tartunk. De ezt is sokaljuk és nagy részben hiábavaló munkának tartjuk, mikor az igazgatók rendeltetését nem akták elintézésében, hanem igazán a szellemi vezetésben látjuk. Hogy erre időt nyerjenek, nem elég, hogy a tanítás alól részben, vagy egészben fölmentést, az iratok másolására pedig évi 240 koronával dotált irnokot kapnak, hanem végre valahára komolyan kellene már arra gondolni, hogy az igazgatót rendeltetésének visszaadják.

A tanárok dolga lehetőleg még súlyosabb. Gondoljunk csak a nyelvészek dolgozatjavítására a mostani népes osztályok mellett! Valóban csak lelketlen bürokrata követelheti ilyen körülmények között, hogy egy *gondolkodó* tanár 60, sőt több ilyen szellemi terméket az elsőtől az utolsóig ugyanazzal a pedáns gondossággal kijavítsa, mikor ma már a legkitünőbb pedagógusok véleménye az írásbeli dolgozatokat illetőleg nagyon is megoszlik. De hát elvégre ez még az úgynevezett szoros tanári működéshez tartozik s így egyelőre nehezen bolygatható. Azonban igenis, legfőbb ideje már, hogy a tanárt egyéb bürokratikus munkák alól felmentsék. Kisértse meg valaki megszámlálni, hogy egy év alatt hányszor kell az osztályfőnöknek osztályának névsorát leírnia! Beiratási napló, osztályozási ívek, névkönyv, osztálykönyv, fegyelmi napló, értesítők, bizonyítványok stb. stb. és mindehhez az a sok statisztika és rubrika! És egyes helyeken olyik névkönyvet két, sőt több példányban is kell másolni.

Az idő megtanított arra, hogy a miniszteriumtól hiába várunk bármily természetű kezdést olyan ügyekben, melyek munkánk csökkentését eredményeznék. Azért célszerünek tartanám, ha szerkesztő úr engedelmével[1] igazgatók és tanárok most, az évvégi teendők beállttával, lapunk hasábjain előadnák nézeteiket, melyek szerint a sok boszantó és fölösleges irnoki munkát apasztani lehetne.

Vidéki.

Együttes nevelés.

Már ismét életbevágó reformot terveznek a középiskolával, talán helyesebben ellene s a kezdeményezés újra kívül álló körből indul ki. Újabban s főleg a st. louisi világkiállítás óta egy rettenetes szó járja nálunk: *koedukáció* (Így!), mely bizonyára a ko-instrukció édestestvére s laikus füleknek felette tiszteletgerjesztő lehet.

[1]) Mi is érezzük, hogy az írásbeli munkák apasztására kell valamit tenni és erre legcélszerübbnek tartjuk, ha t. tagtársaink közül mentül többen javaslataikat *lehető rövidséggel* itt közlik. Ezeket azután esetleg a körökben is meg lehetne beszélni és kellő szóbeli megvitatás után egybefoglalva, amennyiben a felsőbb hatóság külön intézkedését nem kivánnák, az iskolákkal elfogadtatni. Jó volna e célra az egyes intézetekben használatos nyomtatványokat is összegyűjteni s egy mintagyűjteményt összeállítani, mely szintén sokat tehetne a szükséges irkálás és rovatolás apasztására. *Szerk.*

Tisztelet, nagy tisztelet a feministáknak, de engedjék meg, hogy ehhez a kérdéshez mi is hozzászólhassunk. Ennek a fontos és időszerű, kényes és veszedelmes témának óriási irodalmáról bizonyára önöknek is tudomásuk van, tehát tudják, hogy a két nembeli ifjúság együttes iskoláztatásának problémája még javában forr s egyedülüdvözítő volta még távolról sincsen eldöntve; nevezetesen nálunk éppenséggel sem érett meg annyira, hogy a középiskolákban való meghonosítását, mint olvastam, a minisztertől kérelmezni kellene. Ez a határozat egyébiránt senkit sem fog meglepni, mert már zászlóbontáskor világos volt, hogy a kezdeményezők ide fognak, mert ide akarnak jutni.

Most e helyen nem szándékozom a problémának részletes fejtegetésébe bocsátkozni, hanem csak egynémely általánosabb észrevételre fogok szorítkozni, amely olvasmányaim, tanulmányaim, megfigyeléseim és elmélkedéseim alapján bennem kialakult.

Egy évszázados fejlődésen nyugvó szervezetet máról holnapra s mintegy parancsszóra megváltoztatni, helyébe a merő ellenkezőt állítani, sem a természet örök, sem a társadalom mai törvényei alapján nem lehet.

Az »együttes nevelés« — magam is vallom — szépen s jól hangzik és egyazon család körében az összes gyermekeknél be is válik; de az iskola, sajnos, nem család s attól ma távolabb áll mint valaha. Vajjon eltudják-e képzelni a feministák egy serdülő magyar ifjúnak érzelmeit és gondolatait a mellette vagy közelében ülő ugyancsak serdülő diáknővel szemben?! — Önök erre azt mondják: épp azért kell, hogy megszokja! — Ohó, ez *így* nem megy; ez egy hosszú folyamat és társadalmi átalakulás, melyet elrendelni nem lehet; mert, mondjuk ki őszintén, nálunk még a »koedukációs« tantestületekben, sőt a leányiskolákban működő férfitanerőknél is vannak vagy képzelhetők bizonyos veszedelmek.

Különös, hogy épp itt akarják a reformot megfordított sorrendben megcsinálni: a főiskolákon kezdve lefelé, holott természetes és logikus sorrend az ellenkező lenne. Igenis, tessék az együttes tanítást a legalsó fokon, az elemi iskolákban meghonosítani, sőt ott kizárólag női tanerőket alkalmazni; a többi azután idővel megérik: a *középiskolai coeducatio* azonban csak a jövő zenéje.

Ennyit egyelőre s azért, nehogy hallgatásunkat félremagyarázzák és beleegyezésnek minősítsék. A sexuális kérdésről tartandó közgyűlési előadásomban az együttes nevelésre bővebben fogok kiterjeszkedni, de már most ajánlom köreink jövő évi munkaprogrammjába ezt a »reformot«, mely ellen nem védekezhetünk eléggé erélyesen. A feministák felterjesztéséhez nekünk is lesz szavunk.

Kemény.

Az ösztöndíjak kérdéséhez.

Égető szükségre és bántó sérelemre mutat reá »Vidéki« a Közlöny 34. számában, midőn az »Ösztöndíjak«-ról ír. — Nem akarom én is fejtegetni, hogy mily kevés ösztöndíj áll a középiskolai tanulóknak rendelkezésére s hogy mily ritkán, szinte kivételesen jut hozzá tanár, kivált vidéki tanár fia. Csak egy példával akarom a helyzetet megvilágítani.

Egy vidéki reáliskolának már évek hosszú sora óta szolgáltatják odavaló tanárok a jónál jobb, néha a legjobb tanulókat. Gyakran egy tanár-apának két kitűnő fia is látogatta egyszerre az iskolát s évek hosszú során még sem tudott e tanár-apák egyike sem csak egy fiúnak is olyan ösztöndíjat elérni, amely a miniszterium hatáskörébe esik. Hogy a főváros a vidék iparát, kereskedelmét, pénz- s egyéb forgalmát fölszívja, az rég ismert dolog, de hogy a vidék elől még az egész országnak szóló ösztöndíjakat is elnyeli, az csak ebből s ehhez hasonló példákból válik nyilvánvalóvá.[1]

Másik vidéki.

Reformtörekvések a reális tárgyak oktatása körül.

A német természettudósok és orvosok társasága 1904. évi breslaui gyűlésén azt a fontos határozatot hozta, hogy előkelő szaktudósokból, egyetemi és középiskolai tanárokból álló bizottságot szervez azon feladattal, hogy a németországi középiskolák mathematikai és természettudományi tanítását alapos revizió tárgyává tegye. A bizottság és a mellette működő több albizottság mintáját 1901 óta nagyobbszabású mozgalommal készítették elő, melynek részleteiről a társaság nagygyűlésein (Hamburg, 1901; Kassel, 1903; Breslau 1904) beszámoltak. A beszámolókat a nagygyülések után kiadott »Verhandlungen« során közölték. Az előttünk fekvő füzetet *Gutzmer*, hallei egyetemi tanárnak a legutolsó nagygyűlés (Meran, 1905) elé terjesztett és a tekintetbe került kérdések összeségét felölelő jelentése

[1] Készségesen elismerjük a miniszteriumnak azt a diskrécionális jogát, hogy az ösztöndíjakat a pályázat föltételei keretében gyakorolhatja. Ez azonban annál kevésbbé tarthat vissza *Másik vidéki* sorainak közlésétől, mert bennök megerősítve látjuk azokat az észrevételeket, melyeket múlt számunkban erre vonatkozólag *Vidéki*től hoztunk.

Kötelességünknek tartjuk ezzel az alkalommal arról is hírt adni, hogy a múlt hét folyamán két helyről fölszólítást vettünk a tanárok tanulmányi ösztöndíjainak adományozására vonatkozólag. Nem tudtunk utána járni, vajjon a valóságnak megfelel-e, hogy egyes tanároknak sikerül ismételten kijárni olyan ösztöndíjakat, melyekre másoknak sokkal nagyobb jogcímük volna. Minthogy e panaszok nem mai keletüek, hasznos volna a Hivatalos Közlönyben és a mi folyóiratunkban, mely a miniszterium hirdetéseit hivatalból kapja, az érdekeltek megnyugtatására, mindazon középiskolai tanárok és tanulók neveit közölni, kik bármily címen ösztöndíjat vagy segélyt élveznek a miniszterium jóvoltából. *Szerk.*

vezeti be. A jelentést az egyes tanulmányi szakok számára szükségesnek vélt reformok jellemzése, alkalmas tantervek és végül ezekre vonatkozó utasítások követik.

A bizottság munkájának javarészét 1904. év decemberében Berlinben végezte; a két külön szakosztályban (mathematika—fizika, biológiai—kémiai) folytatott alapos és sokoldalú megbeszélések eredményeképen mutatták be azután Meránban a füzetben közölt tanterveket és utasításokat. Figyelmet érdemel az a körülmény is, hogy előkelő német műszaki és orvosi szaktársaságok véleményes jelentéseit is tekintetbe vették. A jelentésből azonban nem tűnik ki, hogy néhány elszórtan felemlített, általános megjegyzésen kívül a külföldi viszonyokat és reformtörekvéseket kellőképen méltatták.

1. A jelentésben hangoztatott követelések nagyobbrészt nem újak, mindenfelé már régóta felhangzottak. Számos követeléssel szemben például eszünkbe jut, hogy nálunk ez vagy amaz már a régebbi Utasításainkban elintézett, mai nap már általánosan elfogadott dolog Újat voltaképen csak a kémiai—mineralógiai és a biológiai tárgyak (zoológia—antropológia, botanika és a legfelsőbb fokon geológia) oktatásáról közölt tantervek nyújtanak, amennyiben valóvá teszik azon rendkívül fontos követelést, *hogy földünknek, a természeti világnak és az ember életjelenségeinek rendszeres és modern ismertetése a középiskolai studium egész folyamára, a mai nap megkövetelhető részletességgel kiterjesztessék* Érdekesek még azok a fejtegetések, melyek a háromféle német iskolafaj egymáshoz való viszonyára, továbbá a humanisztikus és a reális tárgyak oktatására mai nap Németországban megszabott óraszámviszonyára vonatkoznak.

A jelentés és az utasítások csak futólag érintik ugyan azokat a mai nap sokat vitatott általános kérdéseket, melyek e két körülményből kiindulnak, de a 4. oldalon kimondott három alapkövetelésből kialakul a német természettudósok felfogása az iskolafajok tényleges egyenjogosításáról és állásfoglalása a reális tárgyak mellett. A reformok szükségét egyrészről a különböző iskolafajok egyenjogusításának kérdése, másrészről a klasszikus műveltség ismertetésének redukciójával és a természettudományi műveltség szélesebb alapokon történő felépítésével járó újabb törekvések tüntették fel. Ezek különösen azon alkalommal nyertek kifejezést, midőn az újabb reformgimnáziumok tanterveinek készítésénél a reális tárgyakkal felette röviden végeztek. Ha a tanácskozásokat nem annyira egyes részletkérdések, mint inkább általános pedagógiai és módszertani problémák közé csoportosítják, úgy az előttünk levő tervek okvetlenül határozottabb és egységesebb alakot öltenének.

Határozottabb alakot csak a mathematikai és a fizikai terv nyert, melyeknek egyik alapeszméje tényleg arra látszik visszavezethetőnek, hogy a három iskolafaj számára általános követeléseikben egyöntetű terveket ajánljanak. A biológiai és kémiai oktatásról közölt tervek és utasítások azonban ez idő szerint csak a voltaképeni reáliskolára vonatkozhatnak, mivel a füzet 37. o. adott végkonklúziótól megkövetelt óraszámot (a felső osztályokban a fizikával együtt

heti 7 óra) csak ezen iskolafajnál lehet mai nap elérni. Noha a reformok mindenütt rendkívül szükségesek, a reálgimnáziumoknál a terv megvalósítását különös egyezkedésektől teszik függővé, a gimnáziumokra vonatkozólag pedig — melyeknél több oknál fogva a hiányok legérezhetőbbek — az utasításokban sajnálattal kijelenti, hogy az iskolák »történeti különlegességére« hivatkozva, a tervek legfeljebb kisérletezés céljából ajánlhatók.

2. *A mathematikai* tanterv kidolgozásánál különösen a *térbeli szemlélet* és a *függvénytani gondolkodás* fokozatos fejlesztését hangsúlyozták. Nagyon értékesek azok a megjegyzések, melyek a függvénytani szempont érvényesítésére vonatkoznak; e szempont már az első fokú egyenlettel való foglalkozásnál fellép és végig kíséri az algebrai tanítást egész menetében. Különös súlyt helyeznek az empirikusan megállapított vonatkozások és a tárgyalásnál előforduló egyszerűbb és összetettebb függvények grafikus vizsgálatára, táblázatos előállítására, az egyenletek grafikus megoldására. A függvénytani szempont logikai elemeinek pontosabb kidomborításával lehet legmélyebben előkészíteni a trigonometria, az analitikai geometria és a mechanika oktatását; ide tartoznak továbbá azok az egyelőre »eventualiter« felemlített — követelések, melyek az infinitezimális számítás elemeinek a felső osztályokban történő bevezetését és alkalmazását célozzák.[1] Figyelmet érdemel az a többször is említett követelés, hogy a mechanikának tisztán mathematikai problémái a mathematikai tanítás folyamán intézendők el, mivel ezek a függvénytani gondolkodást fejlesztő és a magasabb mathematika methodikáját bemutató legértékesebb példáknak tekinthetők, melyek a fizikai oktatásban csak csekély pontossággal tárgyalhatók. A függvénytani szempont a geometriai oktatásban is előtérbe helyezendő, még pedig a fellépő viszonyok nagyság- és helyzetbeli változásainak szemléltetésével. A tervek és az utasítások szerkesztői a rajzolásban elérendő ügyesség és a stereometriában alkalmazandó ábrázoló mértani rajzolás művelését igen helyesen hangsúlyozzák. Az utasítások megemlítik, hogy a stereometriai tanítás legcélszerűbben az ábrázoló mértan elemeinek felhasználásával és szemléltetésével, továbbá egyszerű térbeli szerkesztési feladatok megoldásával rendezhető be.[2] A felső osztályok tanítását egyáltalában igen mérsékelt és racionális elvekre építik; az arithmetika eleven és tudatos, a számító és szerkesztő mértannak direkt és szemléltető, speciális fogásoktól ment előadását követelve. Az analitikai geometriával párhuzamosan a szintétikai geometria módszerei is tekintetbe veendők, különösen a szerkesztő feladatok tényleges keresztülvitelénél.

[1] L. »Klein Félix pedagógiai törekvései« O. T. K. 2/3. sz. Továbbá a grafikai módszerek alkalmazásáról *Waldapfel* dolgozatát a gyakorló főgimnázium 1888/89. évi értesítőjében és *Szijártó* értekezését az orsz. nőképző egy. leánygimn. 1904/5. értesítőjében.

[2] L. erre vonatkozólag dr. *Szabó* Péter czikkét a gyakorló főgimnázium 1904/5. értesítőjében. A stereometria tanítása a VII. osztályban.

Míg a felső oktatás tervének kidolgozására [1] igen nagy gondot fordítottak, addig az alsó osztályok számtani tanításának vázlata felette fogyatékosnak mondható. Nem domborodik ki benne eléggé a számítás műveleteiben való fokozatos ügyesség elsajátíthatásának, a tárgyi körök rendszeres feldolgoztatásának gondolata. A kereskedelmi számításokkal is igen kurtán bánnak el. Helyesnek találjuk ugyan azt a törekvést, hogy a tárgyalandó feladatok lehetőleg egyszerűek legyenek, de hiába kerestük annak megfontolását, hogy a számok és a velük történő műveletek igazi megértése és gyakorlati elsajátítása csak úgy lehetséges, ha a tanítás a mindennapi viszonyokra vonatkozó, értékes és nagyobb körökből indul ki, és ha a műveletek fokozatos rövidítésének szükségére a tárgyi feladat követelményei, nem pedig elméleti meggondolások útján jutunk. Az alsó oktatás utasítása igen doktrinér módon épül fel; pl. azt említik, hogy 100,000-nél nagyobb számokkal ne dolgoztassunk. Ha számadásainkat valóságos viszonyok ismertetéséből nyerjük, úgy az ilyen követelés magától elesik. A szám tartalommal birjon, a művelettel necsak számtani, hanem egyidejüleg tárgyi problémát is oldjunk meg, a kiindulás pedig ép e jól megválasztott tárgyi problémából történjék.[2]

Az óraszámra vonatkozó részletes, de a hazai viszonyokat közelről nem érintő fejtegetésekből kiemeljük, hogy a tanterv a gimnáziumi studium egész folyamára heti 4 órát tűz ki. Megemlítjük végül, hogy az írásbeli érettségi vizsgára két feladatot ajánlanak, az egyik valamely általános kérdés összefüggő és pontos előadását, a második egy speciális feladat számítással és szerkesztéssel történő teljes kidolgozását célozza.

3. A *fizika* oktatását illető fejtegetések a következő két célt szolgálják: a fizikai tanítás gyakorlati alapon való berendezését egyrészről és a tanítás módszertanában rejlő fontos ismerettani mozzanatok teljes érvényre juttatását másrészről.

A tanmenet két fokozattal bír; legcélszerűbb volna, ha a felsőfokú oktatás időben is szorosan csatlakoznék az alsófokú tanításhoz. Nagyon ügyeltek arra, hogy az alsó osztályok fizikai anyaga is teljes egészet alkosson, hogy a fizika elemeinek teljes rendszerét szemléleti alapon, egyesült kisérletek kapcsán felölelje. A reáliskolákban az alsó kurzus számára két éven át heti 3 órát, a gimnáziumokban pedig két éven át heti 2 órát jelölnek ki. A felső kurzus, melyben a jelenségek quantitativ vizsgálata, és az ezeken alapuló törvényszerüségek megállapítása fokozottabb mértékben érvényesül, mind a három iskolafajnál három éven át 3 órára van tervezve (mai nap ugyanis a gimnáziumban csak heti 2 óra van felvéve!) Az előttünk levő terv hangsúlyozza a külön órákban történő gyakorlatok fontosságát, kötelezővé tételüket azonban csak a reáliskolákra nézve követeli határozott alakban. Németországban ez idő szerint csak helyen-

[1] A bemutatott tervezettel ez idő szerint 5 porosz középiskolában tesznek kisérleteket, melyek sikereiről a legutóbbi husvéti szünidei kurzus (Göttingen) alkalmával a kisérletező tanárok részletesen beszámoltak.

[2] L. erre vonatkozólag az O. T. K. ez idei 26. számát (591—594. o.).

ként van a gyakorlatok kérdése kellőképen megoldva. Két különböző irány érvényesül e téren, amennyiben *K. Noack* (Giessen) régebbi eljárásával szemben, amelynél a gyakorlatok az előadással párhuzamosak, teret hódít az újabb *H. Hahn* (Berlin)-féle irány, melynél a gyakorlatok képezik az oktatás tulajdonképeni kiinduló pontját.

A túlságosan elméleti fizikai oktatás ellen Németországban is állandó a panasz. A bajon az új utasítások három követeléssel óhajtanak segíteni: 1. A fizikai tanítás a fizikát ne mathematikai, hanem természeti tanulmánynak tekintse. 2. Az oktatásban azokat a heurisztikus szempontokat kell kidomborítani, melyekkel a diákban tudatossá válnak azon eljárások, melyek útján tapasztalati ismereteket szerzünk és értékesíthetünk. 3. A diákok tanulmányait rendszeres megfigyelésekkel és gyakorlatokkal kell kiegészíteni.

A tervezetben a *mechanikának* jut a vezérlő szerep; a mechanika vezeti be a felsőfok három évében az oktatást. Az első évben a kinematika s a dinamika, a hidro- aero- és molekuláris mechanika elemei, a második évben a rezgő és a hullámmozgás részletes tárgyalása, a harmadik évben a potenciális függvény és az erőterek ismertetése előzik meg a részletes anyagot (1. év: hőtan, 2. év: hang- és fénytan, 3. év: mágnesség és villamosság tana és kozmikus mechanika).

Az utasításokban figyelmet érdemelnek azok a megfontolások, melyek a tényleges kisérletekből vagy valóságos viszonyokból levezetett egyszerű számító feladatokra, a technikai alkalmazások, a fizika történetének helyes tekintetbe vételére, végül a bemutatott tanok logikai, pszichológiai és ismerettani összefoglalására, filozófiai mélyítésére vonatkoznak (29—30. o.). Ez utóbbi célt úgy lehetne legjobban elérni, ha a fizikai tanítást magasabb szempontokat követő, összefoglaló mechanikai fejtegetéssel zárnók le.

4. Néhány idézettel felhívjuk illető szakköreink figyelmét a »Reformvorschläge« utolsó fejezetére (32—48. o.), melyben a kémiai és a biológiai tanításról van szó. A biológiai oktatás berendezésére legnagyobb hatással azon megállapodások voltak, melyekre 1901-ben Hamburgban jutottak (»Hamburger Thesen«). A kémia és mineralogia tanitása az iskola utolsó 4 évében heti 2, a biológiai tárgyak tanítása *a középiskolai tanmenet egész folyamán* heti 2 órában van megszabva. (m. p. legcélszerübben botanika-geologia a nyári, zoológia-anthropológia a téli félévben.)

Különösen fontosak az utasítások azon részei, melyek a mai nap megkövetelendő általános természettudományi műveltség érdekében a biológiai tárgyak oktatásával foglalkoznak; az erre szükséges óraszámot idővel a nyelvi tárgyaktól óhajtják megszerezni. Részint a természet és az élet jelenségeinek pontos ismerete, részint a tudományos szempontból annyira fontos elméleti vizsgálódások nem népszerű, hanem határozott megértése csakis úgy lehetséges, ha a természettudományok művelése a középiskola egész folyamán az eddiginél fokozottabb és többoldalú módon történik. A tanítás két fokozatot mutat. Az alsó osztályokban a környezet szemlélete, az életjelen-

ségek önálló megfigyelése a döntő. A felső osztályokban, melyekben már érettebb felfogású, fizikai és kémiai ismeretekkel rendelkező tanulókkal van dolgunk, a tapasztalatok tudományos rendszerezése, a magasabb szempontok elméleti és gyakorlati, lehetőleg minden irányban történő érvényesítése az oktatás célja. A kémia felső tanításában a szokottnál mélyebb értelemben jut hely az organikus vegyületek és a technológiai ismeretek számára. (Külön fejezet ismerteti végül azon általános szempontokat, melyek az iskola kertjének, rendszeres gyakorlatoknak és kirándulásoknak tervezésénél irányadók lehetnek.)

Illetékesebb toll feladata lenne a tervezet és az utasítás sokoldalú részletéhez közelebbi bírálatot fűzni. E helyen megelégszünk a biológiai tanmenet külső beosztásának közlésével.

I. Állattan és embertan:

a) alsó és középső osztályok: a hazai állatvilág önálló megfigyelése; az emberi test szerveinek és működésének ismertetése.

b) Három felső osztály: *α)* általános zoológia, különös tekintettel az állatok megélhetési feltételeire, az állatok egymáshoz való viszonyára és földrajzi elterjedésére; *β)* az állatok összehasonlító bonc- és élettana; *γ)* az emberi test bonc- és élettana, végezetül a fiziológiai pszichológia elemei.

II. Növénytan és földtan.

a) Alsó osztályok: A növénynek mint élő lénynek alaki és szervezetbeli szemléltetése.

b) Három felső osztály: *α)* általános alaktan, különös tekintettel a növény létezése feltételeire, a növények egymáshoz és az állatvilághoz való viszonyára; növénygeografia; *β)* a növények bonc- és élettana, különös tekintettel az alsóbb növényekre; *γ)* geológia (általános földtan, a történeti földtan és a formációk tanának elemei, a paleontológia elemei).

5. Ismertetésünk befejezése előtt megemlítjük, hogy a bizottság jövő évi tárgyalásainál az egyéb iskolák (különösen a reformiskolák, szakiskolák, leányiskolák) mathematikai és természettudományi oktatásával, továbbá az egészségtan tanításának kérdésével fognak foglalkozni. Végül, mivel az új tervezet tényleges kivitele megfelelően képzett tanerőket igényel, beható tárgyalás alá veszik azokat az előzményeket, melyek a tanárjelöltek főiskolai kiképzésének reformálására szükségesek. *Dr. Goldziher Károly.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés.

A május 31-iki igazgatósági ülésen *Beöthy* Zsolt elnöklete alatt *Müller* József pénztáros, *Négyesy* László főtitkár, *Székely* István titkár, *Tiber* Ágost a segélyző-alap pénztárosa és *Beke* Manó igazg. tag voltak jelen. Rombauer Emil és Vámossy Mihály kimentették magukat.

Klotild főhercegnő ő cs. és királyi fensége magas megbízásából ő fensége udvari titkári hivatala megküldötte az Istenben boldogult **József** főherceg úr ő fensége emlékezetére készült emléklapot az orsz. középiskolai tanáregyesületnek egy szép átirat kíséretében. Az igazgatóság hódoló köszönettel fogadta az emléklapot és kegyelettel fogja elhelyezni.

A főtitkár előterjesztésére a szerkesztői állás betöltésére vonatkozó szavazás határnapját június 12-re tette át. A megjelent Műszótárból 10 példányt felterjeszt a vallás- és közokt. miniszteriumhoz, egyúttal elszámol a miniszteriumtól nyert 5000 K államsegélyről (a szótár 7228 K 70 f-be került); a jövedelemből 160 K esik a segélyalapra.

Megilletődéssel vette tudomásul az igazgatóság *Wolaſka* Nándor püspök, *Pálffy* Károly székelyudvarhelyi, *Ujlaky* Ödön volt budapesti II. ker. gimn. tanár, és *Radványi* Anna kassai fels. leányisk. tanítónő tagtársaink elhunytát.

Belépnek: *Medgyesi* Lajos zalaegerszegi áll. főgimn. igazgató és dr. *Lukács* Ödön budapesti polgári isk. tanár, ajánlja *Négyesy* László; *Kelemen* Béla székesfehérvári áll. reálisk. tanár, aj. *Beöthy* Zsolt; *Szemere* Samu budapesti tanár, aj. *Kemény* Ferenc; *Mihálovits* Alajos, *V. Kerékgyártó* Árpád, *Zólyomi* Simon, *Baksay* József, *Szalay* Gyula, *Eyszrich* György, *Pál* Károly, *Lengyel* Imre, dr. *Porst* Kálmán kiskúnfélegyházi gimn. tanárok, aj. *Csokán* Lajos. Az ajánlottak felvétettek; Csokán Lajos kartársunknak szives buzgólkodásáért köszönetet mondott az igazgatóság.

Élénk feltünést és visszhangot keltett az igazgatóságban egy vidéki régi felekezeti intézet egyik tanárának levele, aki nem épen keserüen, de jogos érzékenységgel panaszolja el a felekezeti tanárok visszás helyzetét; a levél írója 16 évi tanári szolgálat után nagynehezen a 2600 K-ás fokozatig jutott el; mialatt volt tanítványai, akik ügyvédi vagy orvosi pályára mentek, keresményükből házakat építettek, ő legutóbbi havi fizetéséből az illetékek és törlesztések után 58 koronát tarthatott meg családja egy havi szükségleteinek fedezésére. A levélíró égetően fontosnak jelzi a felekezeti tanárok anyagi helyzetének rendezését. Ez ügyben tudvalevő, hogy az 1905. évi költségvetésbe az év II. felére fel volt véve a fedezet; a legközelebb benyújtandó költségvetésben meg fogjuk látni, benne lesz-e ez a tétel. Az igazgatóság az évi felterjesztésben ki fog e pontra térni; ráerőszakolni a segedelmet az autonom iskolafenntartókra nem lehet, azt az illető fenntartóknak kell majd kérniök. A nemzeti művelődés ügye elvárja tőlük, hogy ezt a lépést megtegyék.

A pénztár bevétele eddig 12.027 K, kiadás 10.278 K volt eddig, a maradék 1749 K; fizetni való számla 649 K.

A segélyző alap javára 200 K tőkésítés történt a Földhitelintézetnél.

Négyesy László,
főtitkár.

Felhívás. Az igazgatóság a szerkesztő-választás határnapját jún. 12-re halasztotta el. Sziveskedjenek a t. körök és tagtársak szavazatukat folytatólag beküldeni. Jelölve vannak: *Székely* István, *Lévay* Ede és *Bozóky* Endre.

A főtitkár.

Eperjesi kör.

(Vége.)

Vujsz Jánosnak ezen részletes magyarázata után követett módszeréről többen tették meg észrevételeiket. Legelőször dr. *Wallentinyi* Samu szólalt fel, ki a legnagyobb elismerés hangján nyilatkozott a megtartott próbatanításról s kijelentette, hogy ő is sok tekintetben így jár el a latin auktorok olvasásánál. Ily tanításnál az ölő grammatizálás helyett csakugyan az író munkájával, ennek szellemével ismerkednek meg a tanulók, amit főcélnak kell tartani. Mindazonáltal van egynehány észrevétele, melyeket tárgyilagosan előadni kiván. Szerinte ez a kurziv olvasás nem felel meg teljesen a célnak, mert kevés tanuló érti meg kétszeri olvasás után úgy a szöveget, amint ez szükséges volna, már pedig a tanárnak a gyengébb tanulókra is tekintettel kell lennie. Egy másik észrevétele az, hogy hiányzott a közvetlen kapcsolat a mult órán átvett anyaggal s nem lehetett tudni, miről lesz szó. Előadó igen sokat beszélt, amit a tanulók is megtudtak volna mondani. Ez azonban valószínüleg annak tulajdonítható, hogy a kitűzött anyagot el akarta végezni s az idő rövidségénél fogva a sok kérdezgetéssel nem akart sok időt vesztegetni. Szerinte hiba volt az is, hogy a tanulóknak már megmondta Caesar beszédének az eredményét, ami a további figyelem ébrentartása érdekében, helytelen volt. Ő maga legnagyobb figyelemmel hallgatta végig a tanítást s meg van győződve róla, hogy ily módszer mellett lehetetlen eredményt el nem érni. Látta, mily lelkesen tanított s e lelkesedést tanítványaira is át akarta vinni.

Varvasovszky János helyesli, hogy a tanár olvasta először a szöveget a kellő hangsúlyozással, hogy a tanulók már ezen értelmes olvasásból is megértsék a főgondolatot. A tanulókkal azonban csak azután olvastatná a szöveget, ha ezt kellő magyarázás után már megértették. Ő ugyanis a jelen próbatanításnál észrevette, hogy az a fiú, aki a tanár után olvasta a szöveget, többször helytelen hanghordozással olvasott, amit annak a körülménynek tulajdonít, hogy nem értette meg jól a szöveget. Szerinte talán helyesebb volna a tanár olvasása után a tanulóknak egy kis gondolkodási időt adni, mi alatt magukban olvasnák el a szöveget, azután következnék a szöveg megmagyarázása és csak akkor a tanulókkal való olvastatás.

Schöpflin Géza inkább Vujsz eljárásához csatlakozik, mert kérdés, vajjon a gondolkodási időt felhasználnák-e kellőképen a tanulók, míg így inkább figyelni kénytelenek. Ha itt-ott helytelenül, rossz hangsúlyozással olvas is a tanuló, arra való a tanár, hogy javítsa ki. Ő is a legnagyobb elismeréssel adózik Vujsznak követett módszeréért

s a maga részéről csak azt jegyzi még meg, hogy nem várta meg többször a tanulók feleleteit, hanem maga adta meg.

Jakobei Dezső, mint nem nyelvész, inkább azon általános benyomásról szól, melyet rá ezen próbatanítás tett. Meggyőződött, hogy ily módszer mellett az egész osztály kénytelen résztvenni a tanításban, nem pedig, amint ez még eléggé divatban van, hogy egy ilyen latin óra alatt legfeljebb 2—3 tanuló dolgozik. Vujsznak idegességét — különösen az óra elején — ő is észrevette s talán a szokatlan körülménynek tulajdonítja, hogy tanítását meg fogják bírálni.

Ezen felszólalások után a Kör *Vujsz* Jánosnak, tanulságos tanításáért köszönetet szavazott.

Vujsz János, titkár jelentést tesz azután a folyó évben megtartott népszerű felolvasásokról, amelyekről befolyt összeget — amint ez minden évben történik — a helybeli két főgimnáziumnak tanulóit segélyező kirándulási alapja javára fogja beszolgáltatni. Örömmel konstatálja, hogy ez évben az előadások jóval látogatottabbak voltak, mint az előző években, aminek okát abban látja, hogy az előadásokat igen szép vetített képek kisérték, ami a nagyközönséget inkább vonzza.

Körünk négy ily felolvasást rendezett ez évben.

Az első felolvasást Barátosi *Balogh* Benedek, székesfővárosi tanár tartotta, ki hosszabb ideig kint járt Japánban és japánországi tapasztalatairól és tanulmányairól »Japánországról« cím alatt igen vonzó előadásban nemcsak az országgal, hanem a néppel, szokásaival, irodalmával is megismertette közönségünket, míg felesége, ki tanulmányútján hű utitársa volt, japán dalokat énekelt.

Nagyon érdekes és tanulságos volt *Hopp* Ferenc, a Calderoni cég főnökének, »Utazás a föld körül Amerikán, Kínán, Mandzsurián és Szibérián át« című felolvasása, melyben a legközvetlenebb módon ír azon utazásairól és tapasztalatairól, melyeket tett. A felolvasást magát körülbelül 300 vetített gyönyörű kép kisérte.

Vujsz János kir. kath. tanár, »Bosznia és Hercegovina« cím alatt rövid történeti áttekintés után beszámolt azon tapasztalatairól, melyeket az országos Tanáregyesületnek a Pécsről rendezett kirándulása alkalmával szerzett. A felolvasás különösen földrajzi és néprajzi tekintetben volt igen tanulságos s világos képet adott e két tartományunkról és népéről.

A 4-ik felolvasást dr. *Havas* Rezső kir. tanácsos, a földrajzi társaság alelnöke tartotta »Dalmácia és Dalmácia visszacsatolásának kérdése« cím alatt. E felolvasást Körünk 10 éves fenállásának jubileumára a Széchenyi-kör közreműködésével rendezte, amikor a helybeli két főgimnázium Dalköre és a katonai zenekar is szerepelt egy-egy ponttal. A felolvasás Körünk ünnepéhez mért volt. Nemcsak a nagyközönségre, de az ifjúságra nézve is igen tanulságos volt, mert szerző világos, áttekintő képet adott Dalmáciáról, s feltüntette különösen azt a viszonyt, mely már a legrégibb idők óta Dalmácia és Magyarország között fennállott. Dalmácia visszacsatolásának kérdéséről oly lelkesen s oly bizonyító erővel beszélt, hogy az egész közönség osztatlan tetszését kivívta.

A kör örömmel tudomásul vette a titkár e jelentését s elhatározta, hogy a négy felolvasónak, a titkárnak s dr. *Florián* Károly jogakadémiai és *Peskó* Ödön koll. főgimnáziumi tanárnak, kik a vetítést eszközölték, jegyzőkönyvi köszönetet szavaz.

Teltsch Kornél,
köri jegyző.

Miskolci kör.

(Az új érettségi vizsgálati utasítás.)

A kör folyó hó 19-iki ülés egyike volt idei legnépesebb összejöveteleinek. A vonzóerő Rácz Lajos dr., sárospataki főgimnáziumi igazgatónak »*Az új érettségi vizsgálati utasítás*« címmel hirdetett szabad előadása volt. Előadásának bevezetésében ismertette az új utasítást, valamint keletkezésének célját és történetét. Ezek után az ellene felhozott érveket négy csoportba osztályozva sorolta fel.

Az első kifogása az, hogy az új utasítások tartalma ellenkezik a tételes törvények egyedül helyes értelmével és az azok alapján kifejlett gyakorlattal. Az érettségi vizsgálatot első ízben szabályozó 1883 : XXX. t.-c.-nek ide vonatkozó 21—25. §§-ai taxative nem sorolják ugyan fel az érettségi vizsgálat tantárgyait, azonban a 26. §. második bekezdése, mely a reáliskolai tanulók egyetemre bocsátásáról szól, világosan kiköti, hogy az összes fakultásokra csak azok mehetnek, akik a *görögből is* letették pótlólag az érettségi vizsgálatot. A görögpótlóról szóló 1890 : XXX. t.-c. 5. §-a meg határozottan kiköti, hogy bizonyos pályákra csak azok léphetnek, akik a görögből, ha előbb görögpótlósok voltak, utólagosan állanak vizsgálatot. Mindezekből világos a törvény szelleme, mely a görögöt félreismerhetetlenül az érettségi vizsgálati tárgyak közé sorolja.

Ugyancsak az 1890 : XXX. t.-c. 5. §-ához fűzi második kifogását, amely szerint a Lukács rendelete »inkonzekvens, fonák, képtelen és komikus«. Ugyanis a törvénynek itt kifejezett határozott parancsát nem meri érinteni, érvényen kívül helyezni s ezért előáll az a visszás helyzet, hogy a görögpótlósok tesznek a görögből vizsgálatot, akik meg szorosabban eljegyezték magukat a görög tanulmányoknak, azok nem tesznek; tehát kétféle kvalifikációnális követelmény áll fenn.

Harmadik kifogása az, hogy leszállítja közoktatásunk színvonalát, mert hiszen a görög és német amúgy is népszerütlen tárgyak lévén, most a növendékkel szemben kiesik egyik erős biztató eszközünk. Ez annyival nagyobb baj nemzeti kultúránk fajsúlyára nézve, mert, mint magánértesülésére hivatkozva, előadásának egy későbbi helyén megjegyzi, az erdélyi szászok autonómiájok alapján, (mely szerint többet lehet tanítani, csak kevesebbet nem) már is engedelmet kértek és kaptak arra, hogy e két tárgy továbbra is megmaradhasson az ő gimnázimaikban előbbi fontos szerepükben. Eszerint tehát egyik nemzetiségünk középoktatása határozottan magasabb szinvonalon fog állani, mint a magyarságé.

A negyedik csoportba kisebb kifogásait sorolja fel. Ilyennek mondja mindenek előtt azt, hogy ezentúl az írásbelin a magyar nyelvből nyert elégtelen jegy nem tilt el a szóbelitől. Ez a nemzetiségi középiskolákban egyenesen veszedelem a nemzeti politika szempontjából, mert azt jelenti, hogy egyetemi pályára jogosult az olyan is, aki az állami nyelvet nem bírja kifogástalanul. Azt is kifogásolja, hogy eltörölte az eddigi gyakorlatot, amely szerint a vizsgázó három tárgya közül választhatott a magyar írásbelin, míg most mindenkinek irodalomtörténetből kell dolgoznia. Ez, míg egyrészről sajnálatraméltóan megköti az ifjú egyéniségét, addig másrészről az értékesebb, gondolkozásra önállóbb ítéletre képesebb növendékkel szemben határozott előnyt nyújt azoknak, akik esetleg csak épen memóriájukból táplálkoznak, holott ugyanez az utasítás egy más helyén épen a lexikális ismereteket perhorreszkálja. Indokolatalannak tartja az előadó azt is, hogy ezentúl az írásbeli tárgyakat az igazgatónak nyiltan kell benyújtani. Ez, szerinte, növeli az igazgatók hatalmát, ami — mint mondja — nem kívánatos. Diffikultálja, hogy a fősúly a latinnál a fordításra esik és hogy az ebbeli gyengeséget a reáliáknak bármily alapos ismerete sem ellensúlyozhatja.

Mindezeknek alapján annak kimondására kéri a tanári kört, hogy

I. Az új érettségi vizsgálati utasítást nem helyesli, abban nem tud megnyugodni, mert

a) Legfontosabb rendelkezései ellentétben állanak az 1883. évi XXX. t.-c. 26. §-ának a szellemével, valamint az 1890. XXX. t.-c. 5. §-ának a világos rendelkezésével és a 21 év óta fennálló gyakorlattal.

b) fonák, szinte képtelen eljárásra vezet, midőn egy és ugyanazon minősítés (hittudomány, filoz. szak.) megkezdése végett követel is, nem is, érettségi vizsgálatot a görögből,

c) a görög és német nyelvnek az érettségi vizsgálat tárgyai közül való kirekesztése folytán alászállítja a középiskolai oktatás s ezzel a nemzeti kultúra színvonalát,

d) egyes kisebb jelentőségű rendelkezéseiben részint célszerűtlen, részint káros hatású újításokat hoz be (pl. a magyar nyelv, az igazgató hatalmának a kiterjesztése, a latinnyelvi vizsgálatnál a fősulynak a fordításra való helyezése).

II. Mindezek alapján felír az *Orsz. Középiskolai Tanáregyesület* központi választmányához, hogy tegyen lépéseket ezen új érettségi vizsgálati utasítás hatályon kívül való helyezésére, vagy annak liberális szellemben való megváltoztatása s főként a görög és a német nyelvnek a szóbeli érettségi vizsgálat tárgyai közé való felvétele iránt.

Az előadó érveit végül még azzal egészíti ki, hogy a tiszántúli ref. egyházkerület tanügyi bizottsága is elhatározta már, hogy ilyen irányban az egyházi hatóságokat megkéri felirat küldésére. Azért illő, hogy az új utasítások ellen teendő lépésekben mi, kiknek első sorban kötelességünk a tanügyi érdekek ápolása, hátul ne maradjunk.

Kovács Gábor dr. miskolci ref. főgmn. igazgató szólt elsőben a tárgyhoz. Szerinte az érettségi vizsgálat reformját a középiskola reformjának kellett volna először megelőzni. Mindenben egyet ért a felolvasóval, kivéve a görögre vonatkozó indítványát; mert ő szívesen elhagyná maga is azt nemcsak az érettségiről, de általában a középiskolából is. Ellenben a magyar irásbeli befolyásának a csökkentését előadónál erősebben hangsúlyozza.

Mitrovics Gyula dr. ref. felsőbb leányiskolai igazgató, amint azt a Wlassics-féle tantervrevizió alkalmával brosürben is fejtegette, maga sem barátja a görögnek, azonban annak elejtését a törvény megváltoztatása előtt és nélkül nem tartaná helyes és jogos eljárásnak, mert akkor, míg egyrészről az új utasítást épen törvényellenes volta miatt támadjuk, addig másrészről ezzel mi is épen ebbe a hibába esnénk bele. Az előadó javaslatát kiegészíttetni kéri avval, hogy a magyar irásbeli korábbi szerepébe állíttassék vissza.

Molnár József ref. főgimn. tanár (vendég) azt indítványozza, hogy a görögre, a magyarra és a németre külön-külön pont vétessék fel és így menjen fel a választmányhoz az előterjesztés, mindazt magában foglalva, ami itt közóhajtásként a felszólalásokban kifejezést nyert. Ehhez az előadó is hozzájárulván, elfogadta a kör, s megbízta az előadót, az elnököt és a titkárt, hogy a választmányhoz ilyen értelmű felterjesztést küldjenek.

Ezek után köszönetet mondva az előadónak, a kör a titkár előterjesztései alapján kisebb fontosságú ügyeit intézte el.

Mitrovics Gyula,
titkár.

KRÓNIKA.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, a *debreceni* kegyes tanítórendi róm. kath. főgimnázium V—VIII. osztályainak, úgyszintén a nevezett középiskolának az érettségi vizsgálatok tartásának jogát a folyó 1905/6. tanévtől kezdve véglegesen megadta.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a *budapesti II. ker. áll. főreáliskolánál* történelem-földrajzi tanári állásra pályázatot hirdet.

A pályázók folyamodványukat, ha szolgálatban vannak, elöljáróságuk útján minősítő-táblázattal, különben pedig közvetlenül a II. ker. áll. főreáliskolai igazgatóhoz folyó évi június 20-ig küldjék be.

A képviselőházi *közoktatásügyi bizottság* megalakult. Tagjai a következők: *Ballagi* Aladár, egyetemi tanár, *Bedőházi* János, volt gimn. tanár, *Ciocán* János, volt gimn. igazgató, egyetemi tanár, *Csernoch* János, kanonok, *Hock* János, plébános, *Kelemen* Béla, *László*

Mihály, intézettulajdonos, *Lévay* Mihály, plébános, kath. költő, *Manojlovics* János, *Marjay* Péter reform. lelkész, *Metzner* Béla, *Mihálovics* Endre, *Molnár* János, kanonok, *Pildner* Ferencz, *Rákosi* Viktor, író, *Sághy* Gyula, egyet. tanár, *Veress* József, lelkész, *Vertán* Endre. A bizottság elnöke lett *Sághy* Gyula, jegyzője *Rákosi* Viktor.

A Kolozsvári Egyetemi Tanárjelöltek Segélyegylete május hó 17-én tartotta záró közgyülését *Mezei Sándor* elnöklése mellett.

E humánus egyesület a következő iskolai év elején ünnepli fennállásának huszonötödik évfordulóját, amiért a jelenlegi választmány fölhívást bocsátott ki az ország csaknem valamennyi tanári karához, hogy szegénysorsú, de jó igyekezetű tanárjelöltek segélyezésére létesítendő »*jubileumi alap*« megteremtéséhez segédkezet nyujtson. A felhívásra ezideig még nagyon kevés érdemleges válasz érkezett, amiért is az egyesület ez úton is kéri a szives válaszokat.

Burány Gergely dr. premontrei rendű áldozó papot, címzetes főigazgatót, a keszthelyi főgimnázium igazgatóját, egyesületünknek 30 év óta buzgó tagját a király csornai prépositá nevezte ki. Midőn tiszteletreméltó tagtársunk e kitüntetéséről megemlékezünk, kérjük, hogy azt a jóindulatot, melyet három évtized alatt egyesületünk iránt tanusított, új méltóságában is őrizze meg.

Százhárom nem-állami középiskola nevében *Kiss E. János* budapesti IV. ker. főreáliskolai igazgató nagy küldöttséget vezetett Apponyi Albert gr. és Kossuth Ferenc miniszterek s Szterényi József államtitkár elé, hogy ez iskolák tanárai részére azt a vasuti kedvezményt kérjék, melyet az államiak élveznek. A kormányférfiak nagyon szivesen fogadták a küldöttséget s elismerték, hogy a nem-állami tanárokat is joggal megilleti az a kedvezmény, melyet az államiak élveznek. Határozott igéretet azonban nem tehettek, mivel ebben a kérdésben a minisztertanács dönt és e döntés előtt a keresk. miniszteriumnak teljes tájékozást kell szereznie a kedvezményben részesítendő tanárok aproximativ számáról és egyéb esélyekről, melyek az ügy esetleges kedvező eldöntése után keletkeznének.

Az érettségi vizsgálatról.

A »Magyar Nemzet« c. ujság 122. számában beszámol azokról a válaszokról, melyeket az érettségi vizsgálat ügyében a hozzájuk intézett kérdésre *Alexander* Bernát-, *Beöthy* Zsolt-, *Négyesy* László- és báró *Barkóczy* Sándortól kapott.

Alexander reméli, hogy a most készülő (nyilván sajtóhiba e helyett: készült) új érettségi szabályzat, mely a vizsgálatokat lényegesen megkönnyíti, meg fog szüntetni mindenféle panaszt.

Beöthy helyteleníti a tanulóknak az érettségivel való ijesztgetését s a vizsgálati eljárás túlságos kiszinezését, mert túlságosan izgatja a tanulókat. Követendő példának ajánlja Olasz- és Franciaországot, hol a kultuszminisz-

terium közvetetlenül az érettségi napján reggel telegrafálja meg a tételeket minden iskolának. Nagyobb súlyt vet az irásbelire, mint a szóbelire.

Négyesy is elitéli a szokatlan, ünnepélyes cerimóniákat, melyekkel az érettségit körülveszik, valamint a szülők és tanárok részéről az ijesztgetéseket is. A főigazgatók szigorát kiszínezett, hivatalos formaságnak mondja, melyet a tanulók kijátszani igyekeznek. Ő a szóbelit alkalmasabbnak tartja a fiuk tudása és értelme fokának kipuhatolására. Végül a szülők ellen fordul, kik a tanulásba belekergetik azokat, kiknek sem akaratuk, sem tehetségük nincsen.

Barkóczy báró tévesnek tartja azt a fölfogást, hogy a tanuló az érettségin állja ki a tűzpróbát arra nézve, vajjon alkalmas-e felsőbb tanulmányokra vagy sem. (Az érettségi bizonyítvány záradéka pedig ezt tartalmazza. *Szerk.*) *A középiskolai ügyosztály vezetőjének válaszának többi részét az alábbiakban annál szivesebben közöljük, mert ez a középiskolai oktatásról első nyilatkozata, mely nyilvánosságra került.*

»Vannak bajok«, — úgymond, — »határozottan vannak. A professzorok bizonyos tekintetben kalkulusokra dolgoznak; a kérdések sok tekintetben túlterjeszkednek azon a határon, amelyet célszerüen be kellene tartani. Azonban rövid napok kérdése csupán, hogy a minimál-tankönyvek kérdése hivatalos referálás útján a miniszter elé kerüljön. Ezek a könyvek csak azt az anyagot tartalmazzák, amit egy tanulónak feltétlenül tudnia kell, ha érettségit akar tenni. Az érettségi vizsgánál, úgy az irás-, mint a szóbelinél is ezen az alapon gondolom útját vághatni a felmerült panaszoknak. A tanuló az irásbeli alkalmával magyar irodalmi témából és a többi tantárgyból is kettőt kap. Az egyik elkészitése a minimum, a másik téma azoknak szól, akik jobb osztályzatra aspirálnak. Aki a minimális követelmény határköveként odaállított kérdésre megfelel, vagy azt, ha az irásbeliről beszélünk, kidolgozza, már meg nem bukhat s ezáltal a baj súlyosabb része már meg is szünik. Mindenki tehetségéhez mérten választja a kérdést, ami által kiküszöböltetik annak a lehetősége, hogy tulterhelés alapján panasz hangzanék fel. Aki e minimumnak sem felel meg, az természetesem mint alkalmatlan elbukik. Ugyanilyen alapon történik a szóbeli vizsga is.

Megjegyzem még, hogy az irásbelinél lehetne olyan megszorításokat alkalmazni — a fordításokról szólok, — hogy az egyik kérdés, amelyik minimumként van felállitva, szótárral fordítható, mig a nehezebb kérdés, amelyet a jeles osztályzatra aspirálók választanak, minden segédeszköz nélkül dolgozandó ki. Ily alapon hiszem, hogy sok minden bajnak forrása apadna el s váltaná fel az az állapot, amelyet mindenki üdvösnek talál, aki csak valami kis mértékben is szivesen viseli a középiskolai tanulók, hazánk jövendő polgárainak sorsát.«

Szüneti tanfolyam Londonban.

A londoni egyetem július 16-ától augusztus 10-éig tartó tanfolyamot rendez középiskolai tanárok részére. A jelentkezőktől elvárják, hogy az angol nyelvet már némileg birják és az Associaton Phonétique International által elfogadott átirási módot ismerjék. Kezdőket, kik a társalgási nyelvet nem birják, nem vesznek föl. A jelent-

kezőket az igazgató 14-én fogadja az egyetemen (Imperial Institute Road, South Kensington).

A kurzus tárgyai lesznek: angol nyelv és irodalom, angol művészet, angol nevelés, angol élet és szokások. Ezenkívül minden hétfőn és csütörtökön kirándulásokat szerveznek London környékére (Harrow, Eton, Burnham Beeches), a szombati napokat pedig Oxford, Cambridge, Hampton Court és más Thames-menti helyek látogatására szánják.

A résztvevők elhelyezését egyes családoknál a rendezőség intézi, tekintettel arra, hogy egy helyen ugyanegy nemzetbeli két hallgató ne legyen együtt, hacsak az illetők maguk nem kívánják. Az egész tanfolyam díja 2 £ 5 s. (54 K), csak az előadások hallgatása 1 £ 10 s. (36 K); egy kéthetes kurzusért ugyanannyi; egyes órák hallgatási díja 2 s. 6 d. (3 K). Kívánságra bizonyítványokat is adnak. Az erre vonatkozó levelezés címe: The Registrar of the University Extension Board, University of London, South Kensington, London, S. W.; a boríték felső bal sarkára ezt kell írni: »Director of the Holiday Course«.

A nyomtatott prospektus szerint Magyarország részéről »*tiszteletbeli levelező*« dr. *Vass Bertalan*, *Pécs*, aki szívesen szolgál fölvilágosítással a hozzáfordulóknak.

Gyászrovat.

Arányi Ágost kegyesrendi áldozópap s a rend kecskeméti főgimnáziumának tanára meghalt Budapesten életének hatvanötödik, áldozópapságának harminckilencedik és tanári működésének harminchatodik esztendejében. Június 1-én délután négy órakor temették a kerepesi-uti temető halottasházából.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Die Antike und wir. Vorlesungen von *Th. Zielinski*. Autorisierte Übersetzung von E. Schoeler. Leipzig. Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung. (Theodor Weicher.) 1905.

A szentpétervári egyetem hirneves tanára, kinek több könyve német fordításban is ösmeretes a filológus világ előtt, Előszavában hangoztatja, hogy dolgozatai egyenesen az *orosz* viszonyokhoz vannak alkalmazva. Könyvének ezt a jellegét a német közönségnek készült fordításban is lehetőleg érintetlenül hagyta. Ez a rányomott orosz bélyeg, úgymond, elhárítja fejéről az esetleges szemrehányást, hogy γλαῦκα εἰς Ἀθήνας. »Wird vielleicht nicht ungern erfahren, wie sich solche Kämpfe auch bei uns abspielen«.

Ezek a dolgozatok eredetileg felolvasásoknak készültek a sztpétervári középiskolák abiturienseі számára, 1903 tavaszán. Könyvbe

foglalva 1903-ban első, 1905-ben második kiadásban jelentek meg. A német fordítás a II. kiadás után készült, az excursusok kihagyásával. 8 felolvasást tartalmaz. Közös céljuk a klasszika-filológia tudománykörének a jelentőségét megvilágítani. Az antik világot, ahogy röviden nevezi. A közfelfogásban meggyökerezett az a balvélemény, hogy a klasszika-filológia *tudományos* szempontból teljesen kiaknázott terület, holott csak az előkészítés munkáját végezték az elődök. Más balhit, hogy a modern *műveltségben* az antik kultúra szerepe semmis, ma már sokszorta túl van szárnyalva. A harmadik ellenvetés az *iskolában* való szerepére támad: szükségtelenné válván, előbb-utóbb kiküszöbölődik a nevelés tárgyai közül. Háromféle: *tudományos, társadalmi és nevelő szerepe* az antik kultúrának kerül itt, e három ellenvetésnek megfelelően, szóba. Fordított sorban végez velük a szerző.

Középiskolát végzett ifjak számára tartott felolvasások ezek. Ez szabja meg jellegüket. Ami kicsinylés, ellenszenv a klasszikus tanulmányok ellen az iskola porával ráragadt az ifjakra, annak igazolatlan voltát, s a klasszikus studiumok igazi nagy jelentőségét akarja megvilágítani. Olyan kérdések, amik bennünket, hol a modern műveltség (?) oly könnyedén kimondaná a halálos ítéletet a neki többnyire *terra incognita* felett, fölötte való módon érdekelhetnek.

Jóformán általános az ellenszenv; talán hát mégis igaza van? Hisz: vox populi, vox dei. Fájdalom, az emberiség sorsának története be sokszor *vox diaboli*-nek mutatja a vox populi-t! Az első keresztények üldözései, az átkos vallásháboruk, rabszolgatartás stb. mind *ezt* tanítja inkább. Tehát a közfelfogás nem elég argumentum. Mélyebbre kell tekinteni, ha az igazat keressük. *Miben áll hát az antik kultúrával való foglalkozás nevelő hatása?* Felelet helyett a história tényére hivatkozik a szerző: a klasszikus tanulmányok kisebb-nagyobb mértékben való ápolása a história folyamán mindenkor a szellemi műveltség fokát mutatja. *Ma is ez szabja meg valamely nép kultúrális erejét.* Ennek hiányában az eszmék világában egyik nép sem játszik szerepet. Az orosz középiskolák 1890-iki reformja nemcsak a klasszikus studiumokra irányzott csapás volt, hanem a gimnaziális oktatás általános nivóját sülyeszté alább. Következik, hogy az orosz társadalom szellemi emelése érdekében a klasszikus nevelés intenzivebbé tétele égető szükség. Okoskodások helyett a tények beszélnek.

Kevés ember van, aki ne úgy itélne, hogy itéletét érzelmeitől teszi függővé. Dicséri, ami tetszésével találkozik; s ha nem tetszik neki, amit bebizonyítanak bár előtte, nem az igazság mélyére iparkodik hatolni, hogy cáfolhasson, hanem azt hiszi: megfelel, ha csak valami gyönge szálba is kapaszkodhatik, ami valamelyes halaványszinében tünik fel előtte a — logikának. Szóval: érzelmektől független itéletre végtelenül kevesen képesek. Ilyen forrásból erednek hát a klasszikus tanítás elleni vádak is. Feledik, hogy Oroszország nem is volt kultúrállam a klasszikus iskolák nem léte korán. Hajdanta — mondják továbbá — volt a klasszikus studiumoknak haszna; ma túlhaladtuk, semmit sem tanulhatni többé belőlük. *Az emberiség morális és szellemi tökéletesítése volt e tanulmányok célja mindenha, s ez*

marad változhatatlanul. Egyéb céljaik mulandók, egymást váltogatók valának. Kezdetben a szent Írás megértése, s egyéb szóval: egyházi érdekeket szolgáló célok. Ám kényelmesebb volt — lefordítani anyanyelvre. Következett az antik tudományba behatolás célja. Ezen is segített a — fordítás. Így tettek az arabusok. Gyökerétől, a nyelvtől elszakítva, persze korai elmulás lett e kultúra sorsa. A reneszánsz a formai szépséget is becsüli a latin nyelvben. Nevelője az a modern nyelveknek: művészi prózája tanító erőt, kifejező képességet önte beléjük. Ez a cél is el volt érve, s újak is jöttek és elmúltak, de a klasszika még is hat és nevel tovább. S ma, a természettudományok kifejlődése korában *az antik világban összes ideáink bölcsejét látjuk.*

A változó célok szerint változó methodika tünik elénk. Az olvasott auktorok kiválasztása mindig a különböző célok szerint történt: egyházatyák, — Aristoteles — Cicero szónoklatai — Cicero filozófiája — Homeros—tragikusok — Horatius. — Wilamowitzék kisérlete a Griechische Lesebuch-hal az eszmék bölcsejéhez vezet az antik irodalomban. Kell, hogy az idő e kisérletet jobban meggyökereztesse.

Tehát a klasszikus iskola is változik, halad a korral. Változó szempontok szerint változó célok után jár. De *a főcél maradt.* S a műveltség nem is az ismeretek tömege, hanem a lélek műveltsége.[1] A klasszikus nevelés, ha ilyen szempontok szerint történik, mindig eredményes. A klasszikus kultúra eredményeit a lélek művelésének a céljaira kell hasznosítani.

A második felolvasástól kezdve a klasszikus tanulmányok ágai kerülnek sorra megbeszélésre. Miben áll azok nevelő hatása? Először a *nyelvről* esik szó. A latint könnyű kiejtése ajánlja *első* nyelvnek: ha eltérő az írás a kiejtéstől, nem erkölcsös és nem nevelő hatású a nyelv tanulása. Így a franciánál, ha az az első idegen nyelv, csak *önkényt* lát a tanuló, mert nem érti az írásmód *okát.* Nem fejlesztheti értelmét, ha nem találja az okot, a latin törzsököt nem ösmervén. A görög-latinnak itt rejlik nagy nevelő ereje. Világos szerkezetet mutat: 5 deklináció, mert 5 hangzó van: *a, o, u, e, i.* S mindig összevethető az orosszal. Az indogermán nyelvek roppant előnye ilyenkor tűnik ki a mi magyar iskoláink felett. Innét van az indogermán gyermek nagy könnyebbsége.

Látja a tanuló a mindenhol nyilvánuló törvényszerüséget és sehol semmi önkényt. Bezzeg más a francia! Vinet mondja e mélyértelmű szavakat: *le latin c'est la raison du français.* Mint *nyelv* semmi táplálékot nem ád a francia a léleknek. Ezért is ott asszociáció a tanulás helyes methodusa; a latinnál appercepcio. Ez csak olyan szellemi munkát igényel, ami nevelő és termékenyítő. Szóba hozza a »kivételek«-nek nevezett eltérő nyelvjelenségeket, ahol mégis önkény látszik uralkodni. Nem tartom feleslegesnek megemlíteni, hogy a mi

[1] Payot szép könyve (Az akarat nevelése. Fordította Weszely Ö. Akadémia, 1905.) ugyanezen a hangon beszél. Eszméi sok helyütt érintkeznek Zielinski felfogásával. Sok dologban egy szellem szól belőlük.

Apácai Cseri Jánosunk közel harmadfélszáz év előtt már azt tanítja, hogy amennyiben gyakorlati hasznukat csak nagy ritkán látja a tanuló, a kivételek redukálandók.[1] Zielinski a kivételeket összefoglaló verseket sem itéli el; mint mondja, ő maga is tanítá középiskolai tanár korában. Előttünk már ez — hang a múltból . . . Ezektől eltekintve, lássa a tanuló a nyelvben mindenhol a törvényszerű természeti jelenségeket.

A grammatika ellen irányul a legtöbb vád. Hozzátehetjük, hogy minálunk nem ritkán igazolt is. Ne ez legyen a cél; ez csak eszköz és alap. Amennyiben azonban ez is szükséges, legyen úgy berendezve, hogy termékenyítsen, neveljen és értelmet fejlesszen. Z. szép gondolatokat tár elénk erről is.

III. felolvasásában folytatja a *nyelv* nevelő hatásához fűződő fejtegetéseket. A semasológiának sok a gyakorlati haszna is: ösmerni a terminusok eredetét, idegen szók alapjelentését; könnyíti a latin, a román nyelvek tanulását. Humboldtra hivatkozik: »Die Sprache kein blosses Verständigungsmittel, sondern der Abdruck des Geistes und der Weltanschauung des Redenden. »Nem hiába való hát a szók tanulása sem. A nyelvtanba is lehet és kell is lelket önteni, s meg lesz a látható haszna. Egy-egy szó egy egész nép lelkét tükrözi, egész kultúrát tanít. S ez felette kiaknázni való a klasszikus nyelveknél. A görög χαῖρε, latin *vale*, orosz *prosti* mind külön néppszichologiát mutat. Lelke van minden szónak. *Ezt* kell a tanulókkal megsejtetni. *A nyelvvel a néplelket kell tanítani;* a néplélek mélységeit megmérni.

A klasszikus nyelveknek — első sorban a görögnek — idegen hatástól tiszta volta is nagy előny. Z. tanulságos példákat hoz elő a semasologiára a modern nyelvszokások magyarázatául. A semasologia gondolatot, érzelmet ébreszt a tanulóban, lelket művel, értelmet fokoz. A mondattan pedig — szellemi gimnasztika. Schopenhauer mondja: »kann man sehr selten eine bedeutende Phrase aus einer neuren Sprache wörtlich ins Lateinische übersetzen«. »Valóságos metempszichózisra van szükség. Mert a latinra igazában illik: chaque leçon de latin est une leçon de logique. (Fouillée.) Ez a logika iskolája! *Ime hát a nyelv maga is nevelő erejű.*

Végül hivatkozik Z. a klasszikus nyelvek stílusfejlesztő hatására. S ez ugyancsak megszívlelni való! Nálunk gyakran a nyelvérzék rontója lett a klasszikus tanítás, holott tiszta magyar stílus, kifejező bőség, előadó készség kell, hogy eredménye legyen. *Ez legyen a stílus iskolája.* Úgy látszik különben, hogy Oroszországban is így volt, hogy stílusrontóvá is lett helyenként. Z. büszkén vallja, hogy ma már változott a helyzet. Bár nálunk is így legyen! A szolgai fordítás csak az irodalmi fordításra rávezető *eszköz* lehet. Minden

[1] ». . . amíg annyi verejtékkel beverjük a növendék emlékébe az egész nyelvtan összes kivételeit, melyeket tán maga Cicero sem tudott volna, melyeknek hasznát a növendék egész életében tán egyszer veszi . . .« (A bölcseség tanulásáról. Hegedüs István: Apáczai Cseri János pedagógiai munkái. 108. l.)

fordítás-mondatunk az iskola falai között *irodalmi* hangon szóljon. Ez a végcél.

Ezután az irodalmi studiumok nevelő hatásáról beszél Z. A klasszikus irodalmak ismereteinek fontosságát védeni nem szükséges. Az a kérdés: *fordítás nem pótolhatja-e az eredetit?* Van ami eredeti formájától el nem választható. Z. is fordítással lépett az irodalomba; érzi, mit adhat a fordítás és mit nem adhat? ὦ μοι δυσαριστοτόκεια lefordítható-e teljesen, hogy az eredeti minden szine, árnyalata benne legyen? Minden más nyelven elposványosodik a sok szó között, amivel körülírni próbálják. Thukydides jóformán fordíthatatlan úgy, hogy Thukydides maradjon. Zsoldos fordítása pl. — parafrázis.

Az is igaz különben, hogy Oroszország még nálunk is szegényebb művészi, sőt csak valamelyest is megfelelő fordításokban. Z. tolla itt ezért is fog feketébben.

A klasszikus óriási erkölcsnevelő, jellemfejlesztő hatása világos példákon igazolódik. Emellett az antik irodalom roppant *intellektuális* jelleme is megfontolni való. Univerzális, nem szaktudás még ez. Kora egész jellegét tükrözi. Ribeck szokta volt mondani: »Ein Philologe kann alles brauchen«. Ezért indokolatlan vád, hogy a klasszikus iskola korán szakválasztásra kényszeríti az ifjút. Z. Cauer Palaestra vitae-jéből cáfol, idevágó nyomós példákkal: mi minden ága a tudásnak egyesül a klasszikus irodalom igaz értésében. Szóval: a reáliák roppant tömege fűződik hozzájuk, De a fő a — lélek. Ezt kell benne keresni; ez nevel és nemesit. Helyesen emeli ki Z. a görög irodalomnak tartalmi, esztétikai tekintetben feljebbvaló értékét. Hogy ez értéke hasznosítható legyen, előre való ismeretnek is kell a latin: a görög szellem kincseinél a gramatikai aprólékoskodáson túllegyünk.

Ad fontes! mindig. A fordítás eredetit nem pótol soha!

A II. rész összefoglaló címe a hármas felosztásnak megfelelően — micsoda szempontokból méri Z. az antik világot: Der Kulturwert der Antike. Túllép az iskola körén, s az antik világ társadalmi jelentőségét boncolja. *Az európai kultúra főereje ebben gyökerezik.* De mi hasznát látjuk hát az *életben* — kérdik. Az utilitarizmus túltengése ellenük szól. Előttünk ugyan nem ez a cél, de erre is értékesíthetők a klasszikus studiumok. A modern (román) nyelvek tanulását könnyíti a latin; a jogász stb. ilyen hasznát is látja. Az efféle érveket hordja itt rakásra Z. Orosz históriusra nézve (különben a magyarra is) felette fontos a görög nyelv alapos ismerete é. i. t. De a másodrangú célokon felül áll az antik kultura igazi nagy jelentősége. Nem normát ád a jelen kulturájának, hanem magot, éltető erőt, nem sivár formát nyujt neki. Európa népeinek közös összekötő kapcsa az antik világ kultúrája, a közös antik hazával. Z sorra szedi e kultúra részeit, keresve s megtalálva mindenhol az antik világ jelentőségét a mai világ civilizációja szempontjából. A kereszténységet is ide kapcsolja szent könyveinek nyelve — a görög. Nemcsak a héber világ fejleménye; az antik világ népeinek

százados reményei, törekvései kelnek benne életre. Ezzel nyer fontosságot társadalmi szempontjából az antik *vallás* is. Más lapra tartozik a *mitológia*. Hőseit az egész világ poézise keblére ölelte. Regéi a népek közös kincseivé váltak. Ez fűzi össze őket szellemi atyafiságban. A hősök ma is élnek. Orestes — Hamletté változott.

De az antik irodalom értéke nemcsak tartalmi; formája is főfontossággá avatja. *Műfajokat* teremtett. S miért éppen *ezeket* a műfajokat? A jelen oka a múltban rejlik. Természetes szükség szülte fejlődés van előttünk. S a mai fejlődés csak az antik ismeretével érthető. Nemcsak a formát, a szellemet is onnan nyerte: a történeti igazság, kritika szellemét stb. »Ne quid falsi audeat, ne quid veri non audeat historia«. A Revue Historique címlapján ma is ez olvasható. A sine ira et studio nagy elve is őnáluk született. Ranke Thukydides tanítványának vallja magát. E magasztos elvet, a történeti igazságot főképen *ma* kell tanulnunk az antik világtól, mikor — Z. furcsa műszavával szólván — a *hottentottizmus* réme veszedelmesen fenyeget. (A miszionárius kérdi a hottentottától: mi a jó és mi a rossz? Felel a hottentotta: gonoszság az, ha szomszédom elrabolja az én feleségemet; jó az, ha *én* rabolom el az övét . . .)

Az antik filozófia tanulsága sem csekélyebb dolog: a *meggyőződés*, és nem a szimpatia vezesse itéleteinket. Sokratesben a logos beszél. A meggyőzés eszköze a dialogos. Ezért Platon műformája. Az ókori filozófiia irányai napjainkig nyúlnak hatásukban.

A *jogviszonyok* tudományos megállapítása, az egyszerű tilalmi szabályokból a tudományos jogra való átmenet szintén a klasszikus világ alkotása. Hammurabbi jogszabályai csak büntetést osztanak; az elmélkedő jogvizsgálás először görög, s főkép római talajon fejlődik. A római jog fontosságban nem veszített ma sem. A jogi definiciók ma is érvényesek; a norma elmúlhat. Habere eripi potest, habuisse non potest. Régen többet is jelentett Európára a római justicia. A jogtörténet nélküle nem működhetik.

A *politika* is az ő teremtményük. A görög elv vallja, hogy az állam úgy legyen berendezve, hogy az egyén erkölcsi tökéletesedés lehetőségét megszerezze. Az antik világ küldte hozzánk a szocializmus és individualizmus termékenyítő ellentéteit. Lassalle és Nietzsche az antik világ hatása alatt állanak. »A mult él bennünk, s mi élünk a multban« mondja Z. Ez alapon magyarázza mély gondolatokban, a klasszikus múlt kutatásának jelentőségét a *ma* szempontjából.

Az antik világ kulturális jelentőségének főtényezője még a *művészet:* architektura, szobrászat, festés. Remekül elemzi Z. az architektura egyes részeinek belső, etikai jelentőségét. Levezeti a későbbi stílusok fejlődését. Az antik stílusban nem nyomja az ornamentika a strukturális részt. Jellemzi e szempontból a bizanciumi stílust, metyben »Görögország a Kelettel érintkezik« (Strzigovski). Sem itt, sem a többiben nincs meg az antik építőművészet *erkölcsi* jellege. Itt a fantasztikus elem érvényesül, míg *szabadságban* és *természetességben* áll az antik művészet általános jellege. A szentpétervári múzeum gazdag gyűjteményét bírja a festett vázáknak. Ezeken

mutatja ki Z. a művészi ábrázolás irányainak a fejlődését. Harmadik karakterisztikuma az antik művészetnek — az *idealizmus*, mely átvonul annak minden körén. A lényeges jegyek egyedüli kiválasztásában találjuk ezt: a speciális és individuális jegyek elkülönzése az általánostól. Ebben tükröződik legszebben a görög nép intellektuális ereje.

Minden téren látnivaló, hogy az antik világ kapcsolata velünk nem szűnt meg, sőt minden százévvel elevenebbé válik.

Könyve III. részében a klasszikus filológia tudományos jelentőségét keresi Z. Igaz-e az állítás, hogy túlon-túl ki van aknázva már. Vajjon hát addig érdeknyújtó egy tudományág, míg új és ismeretlen? Igazi érték elmúlhat-e? Az emlékek változnak (a föld folyton változik; műemlékek megromlanak stb.). A kritika rekonstruálja eredeti alakjukat. Ez csak az *előkészítés* munkája. S ez is folyik még. Az ásatások nem szüntek meg. Aegyptos sírjai irodalmi kincseket tárnak elénk. A klasszikus filológia soha több érdeket nem nyujtott, mint manap. A klasszikus nyelvek a világ minden nyelve között a legtökélete sebben vannak kiaknázva, rendszerbe foglalva. Előkészítő munkálatok nagy száma, kiadások bősége; kézikönyvek tömege által a további munka útja megkönnyítve. Ez alapon építhetünk tovább. Nincs még antik vallástörténet, mitológia-történet; az etika és világnézlet fejlődése, a nemzetgazdaság és szociális história mind megoldásra vár még, s csak ezután fog felépülni az előkészített talajon. A klasszikus világ fontossága ránk nézve nem szünik meg soha.

Az utolsó felolvasás az antik világgal foglalkozó studiumok kicsinyléseinek az okait szedi sorra. Az ellenszenv főterjesztője és fejlesztője a zsurnalisztika. Látjuk, hogy jórészben azonos viszonyok közt élünk ebben a tekintetben. Más ok: a félreértés. Elitélik az iskolai klasszikus tanítást, hogy az szükségtelen, nehéz és hogy Oroszországban reakciót szül. Szükségtelen, mert nem értik igaz értékét. Kicsinyes utilitarizmus szerint itélik meg. S nem a klasszikus nyelvek nehezek, hanem az iskolákba özönlő elem nem megfelelő. Oroszországban a középiskolák növendékeinek 40%-a abba hagyja a megkezdett pályát. A tény maga beszél. A középiskolába való felvétel már diplomát biztosítson?

Különösen figyelemreméltó gondolatok ezek nálunk, hol a középiskola főbaját ép így az abba nem illő elemek odatódulásában kell keresni első sorban. *S a túlkönnyű iskola társadalmi végromlást jelent.*

A reakcionarizmus vádja végül üres és ostoba. Minden szabad gondolat megtermett az antik világban.

*

Vallom és hiszem, hogy csak az nem becsüli a klasszikus studiumokat, aki nem ismeri valódi értéküket. Egyoldalú elfogultság jellemez sokakat a maguk szakjával szemben. Mi, ha védjük a klasszikust, nem kicsinyeljük a többit. Zielinski nem is apológiát ír; jellemzést akar adni a klasszikus tárgyak értéke felől. Nem ellenszenv, kicsinylés vezeti könyvében a többi szakok iránt. Csak az »egységes közép-

iskolá«-tól irtózik, melynek réme az oroszokat is fenyegette, s amely közös sablonba szorítana minden irányú képességet.

Egész könyvének iránya: a klasszika jelentőségét kitüntetni. Nem kell, hogy a társadalom a maga egészében, elég, ha egy része érti és becsüli a klasszikus világot. S ha egy még kisebb percentje elmélyed annak tanulmányozásában s eszközli a kultúra javainak a kicserélődését a reális szakok mívelőivel karöltve.

Zielinski célja, hogy a jelen kultúrájának az antikkal való kapcsolatát előtárja. Szép könyve termékenyítő gondolatok gazdag tárháza. Bizony *nem* γλαῦκα εἰς Ἀθήνας!

Érdemes, hogy széles körökbe bevonuljon nálunk is, hol ugyancsak szükség van az *ilyen* könyvekre.

(Losonc.) *Vértesy Dezső.*

A népoktatás története Magyarországon 1540-ig. Az Oltványi-jutalommal kitüntetett pályamű, írta *dr. Békefi Remig*, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Budapest. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia 1906. — Ára 12 K. — 8-r. 558 l.

A kolozsvári ev. ref. kollegium története. Írta *Török István dr.* Kiadja a kollegium elöljársága. Három kötet. (I. k. 398 l., II. k. 343 l, III. k. 443 l.) Kolozsvár. Stief Jenő és társa könyvnyomó intézete.

Az *Überweg-Heinze*-féle **Grundriss der Geschichte der Philosophie.** X. kiadásának IV. kötetében dr. *Rácz László* sárospataki tagtársunk tollából közöl egy fejezetet »Philosophie in Ungarn« címmel, melyben a szerző a rendelkezésére bocsátott nehány lapon elismerésre méltó alapossággal tárgyalja a magyarországi bölcselet történetét Apácai Csere Jánostól a legújabb időkig.

A nemzetközi nyelv kérdése és az Eszperanto — mint e kérdés legjobb megoldása. (Függelékül: Az Eszperanto-nyelvtan áttekintése szemelvényekkel és szótárakkal,) Irta *Altenburger Adolf* tanár. Ára 50 fill., postadíjjal 60 fill. Szeged, Traub B. és társa. 1906. 8-r. 60 lap.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1906. március 27-től május 21-ig tagdíjat fizettek:

1897/8-ra: Albert János, Novák Antal Viktor.

1898/9-re: Bröder Gyula (még 6 K), Molnár Károly (N.-Enyed), Novák Antal Viktor.

1899/900-ra: Bröder Gyula (I.), Grész Ernő (I.), dr. Gyulai Ágost, Kubányi Béla, Molnár Károly (N.-Enyed), Novák Antal Viktor, Rózsa Géza.

1900/1-re: Bátori Ármin (I.), dr. Gyulai Ágost, Mifka Antal, Novák Antal Viktor, Polgár József, Rózsa Géza.

1901/2-re: Bartos Fülöp, Kárpáti Ferenc, dr. Layer Antal (még 6 K), Mifka Antal, Novák Ant. Viktor, Rőszler Béla (még 6 K), Rózsa Géza, Toncs Gusztáv, Vajda Ignác.

1902/3-ra: Gaál Lajos (még 6 K), Handmann Adolf (II.), dr. Jármy József (II.), Kárpáti Ferenc (2 K), Kemenszky Kálmán (még 6 K), dr. Layer Antal (2 K), Mandola Aladár (4 K), Mérey Ágost, Mifka Antal, Pfeiffer Mihály, Rőszler Béla, Rózsa Géza, Szabó Samu (II.), Székely Salamon, dr. Szombathy István.

1903/4-re: dr. Atzél Károly, Bogsch László, Bürner Sándor (2.40), Danka István, Doby Samu, dr. Fodor Gyula, dr. Friml Aladár, Gaál Lajos (I.), Géresy Imre (még 2 K), Gerevics Gusztáv, Haller Jenő, Hajkó László (II.), Handmann Adolf, Jankovics János, dr. Jármy József, Jaskovics József, Kalkbrenner Antal, Kemenszky Kálmán, (I.), Kende János, dr. Klein József, dr. Kovács Gyula, dr. Kovács S. János, Latkóczy Mihály, Lehóczky József, dr. Lukinich Imre (3 K), Mérey Ágost, Mifka Antal, Mirkva János, Perényi János, Pfeiffer Mihály, Ratkovszki Pál (még 6 K), Rőszler Béla (6 K), Szabó Samu (6 K), Szabó Kázmér, Székely Salamon, dr. Szombathy István, Waldherr József.

1904/5-re: Ambrus Mór, dr. Atzél Károly, Bencze Zsigmond, Bihari Ferenc (még 3 K), Borosnyay Károly, Bruckner Károly, dr. Csighy Antal (II.), Danka István, Fludorovics Zsigmond, dr. Fodor Gyula, Géresy Imre, Glatz Ferenc (II.), Hajkó László (6 K), Haller Jenő, Halmi János, Hám József, Handmann Adolf, Haverda Mátyás, Hazslinszky Rezső (II.), dr. Jármy József (I.), Jaskovics Ferenc, Kalkbrenner Antal (1 K), Károlyi János, Karsai Gyula, dr. Kiss Károly, dr. Klein József, dr. Kovács Gyula, dr. Kováts S. János, Kratochvill Péter, dr. Krausz Vilmos (II.), Krompaszky Béla, dr. Kurtz Sándor, Latkóczy Mihály, Leffler Sámuel, Lehóczky József, Linkess Miksa, dr. Márffy Oszkár, Misz Olivér, Molnár Béla, Molnár Ervin, Oláh Imre, Pásztory Endre, Perényi János, Plischka Norbert, Radlinszky József, Rákosi Kristóf, Ratkovszki Pál, dr. Schöber Emil, Szabó Vladimir, dr. Szelényi Ödön, Szlaboczky Imre, dr. Szőke József (még 5 K), Szontagh Gusztáv, Telkes Sándor, Uferbach Jenő, Waldherr József, dr. Zolnai Gyula.

1905/6-ra: Abaffy Béla, dr. Acsay István (3 K), Ács Lipót, Alt Henrik (I.), Altmann Jakab, Ambrus Mór, Arató Frigyes, Arnhold Nándor, dr Atzél Károly, Bakcsy Gergely (még 6 K), Balázsovics Norbert, Bán János, Barcsi József, Barta Szabó Titusz, Bencze Zsigmond, Béndek József, Benka Gyula, Berecz Gyula, Berkovics Arnold, Berzeviczy Béla, Besse Dávid, Bessenyei Lajos (2 K), Bihári Ferenc (1 K), Binder Jenő (még 6 K), Bócsi Sándor, Bodnár Bertalan, Bodola László, Bogdány Ferenc, Bohner Jákó (I.), Bóka Péter, Bónis Károly, Borostyáni Béla, Borsos István, Both István, Breznyik János, Bruckner Győző, Burián János, Csics Gyula, dr. Csighy Antal (I.), Csókán Lajos, Danka István, dr. Dénes Lajos, Dergáts Sándor, Dóczy Gedeon (II.), Domby László, Domokos Jenő (II.), Eberhardt Kornél, (6 K), Elekes Imre, dr. Erdődi Ármin, Erdős Tivadar, dr. Ernyei István, dr. Falusy Béla, Fargó János, Farkas Lajos, Ferenczi József, Fesztóry Lajos, dr. Fésüs György (Pozsony), Ficsór József, Fischer Miklós, Fludorovits Zsigmond, dr. Fodor Gyula, Földes László, Földi János, Förster Rezső, dr. Fried Ármin (6 K), dr. Gärtner Henrik, Gaskó Gyula, Gáthy Zoltán, Gebe Mihály, Geday József (6 K), Glatz Ferenc, Glósz János, Göllner Károly, Goltner Lajos, Graiziger Kornél, Guhr Márton, dr. Gulyás István, Gurnesevics Lajos, Guttenberg Pál, Gyergyai I. Dezső, dr. Gyiszálovics Veszelin, Győri Gyula, dr. Habán Mihály (3 K), dr. Hacker Kálmán, Haker Jenő, Halmi János, Halmi László, Hám József, Handmann Adolf, Harzer József, Hazslinszky Kálmán, Hazslinszky Rezső, Hegedüs Árpád (I.), Hehelein Károly, Herczeg Antal, Hoch Ferenc, Hoffmann Mátyás, Holló Alajos, Horger Antal, Horváth Cézár, Horváth Zoltán, Hrdina Hedvig, Janell József, dr. Jankovics J. Mihály (I.), Jankovics Demeter, Janovszky László, Jaskovics Ferenc, Ignátz Ernő (II.), Incze Lajos, Jonás János, Józsa Menyhért, Juhász Ervin, Jurássy Berta, Kalmár Elek, Kalmár Jenő (5 K), Kalmár Jolán, Kapossy Lucián, Karácsony Zsigmond, dr. Kardos Albert (II.), dr. Karl Lajos,

dr. Kárpáti Károly, Kartner Gyula, Katona József, dr. Kaufmann György, Kemény Árpád, Kiss Albert, Kiss Dénes, dr. Kiss Ernő, Kiss Lajos (Szeged), Kiss Pál, Kiss Rezső, Koczán Aladár, dr. Kocsis Lenárt, Kopcsay János, dr. Kordeván Károly, Körmendy József, dr. Köröss Endre, Korponay István, Kosztka György, Kovács Gergely, dr. Kovács Gyula, Kovács István, Kovaliczky Antal, Kovalik János, Kozák István, Krausz Vilmos (I.), Krompaszky Béla, Kurovszky Adolf, dr. Kurtz Sándor, Kuszák József, dr. Kúthy József, dr. Lakos Béla, dr. Láng Nándor, László Dániel, László Géza, László Ignác, dr. László Mihály, Leffler Sámuel, Lehóczky József, Lendvai Hugó, Linkess Miksa, Loósz István, Losonczy Jenő, Loysch Ödön, Maczki Valér, Makoviczky György (I.), Marcsek Andor, Marcsiss János, Marosi Arnold, Martinyi József, Marusák Pál, Mathiasz Arthur, dr. Máté Lajos, Mátics M. András (II.), Mátray Gyula, Medreczky István, Miklósy Sándor, Misz Olivér, Molnár Béla, dr. Molnár István, dr. Morvay Győző, Moser József, Nádasdi Alajos, Nagy Elek (H.-Nánás), Nagy József, Németh Illés, Németh József (II.), Németh Vilmos, Nendtvich Paula, Nikházy Frigyes, Nyers Károly, Obendorf Károly, Oláh Imre, dr. Oprisa Pál, Pákh Károly, Pálos Ede, Pap Lajos, Pásztor József, dr. Pásztory Endre, Paulay Ede, Pazar Dezső, Perényi János, Perjessy Lajos, Petrovics László, Pintér Kornél, dr. Piukovich Sándor, Plischka Norbert, R. Prikkel Marián, Prónai Viktor, dr. Pruzsinszky Pál, Lic. Rácz Kálmán, Rácz Lajos, Radlinszky József, Raidl Sándor, Ratkovszki Pál, Reider Béla, Renner János, dr. Resch Aurél, Révai Manó, Révész Lajos, Rezner Tibold, dr. Riesz Frigyes, Roch Gyula, Román József (5 K), Róna Jenő, Róth Márton, dr. Roth Róbert, dr. Rubinyi Miklós, Samarjay Mihály, Sarudy György, Schermann Samu, dr. Schmidt Attila, dr. Schmidt Henrik Schüssler Albert, Schwirian József, Sebestyén Dávid, Sebestyén Dezső, Simon Béla, Simon Ignác, Somogyi József, Spotkovszky Károly, Stern Ábrahám (II.), Stiller János, Strasser Sándor, Strauch Béla, dr. Strommer Viktorin, Strompf József, Suhajda Lajos, Szabó Ádám Lajos, dr. Szabó Ernő, Szalay Gyula, Szántó Soma (5 K), Szenczy Győző, Szépréthy Béla, Szeremley Barna, dr. Szeremley Béla, Szever János, Szlaboczky Imre, Szőke Adolf, dr. Szőke József (2 K), dr. Szörényi József, Tafferner Béla, Takács Gyula, Tell Anasztáz, Teveli Mihály, Thern László, dr. Tordai Ányos, Unger Emil, dr. Vargha Damján, Varga Ferenc, dr. Visnya Aladár, Vlahovics Emil, Vörös Mihály, Waldherr József, Walther Béla, Weinberger Fanni (I.), dr. Weszely Ödön, Wigand János, Zachár Gusztáv (I.), Zimányi Dániel, Zsoldos Benő.

1906/7-re: Bakcsy Gergely (2 K), dr. Kovács Gyula (I.), Pszotka Ferenc.

Előfizettek:

1905/6-ra: Aradi főgimn., balázsfalvai főgmn., belényesi főgimn., beregszászi főgimn., brassói r. k. főgimn., csiksomlyói főgimn., egri főgimn., fogarasi főgimn., Gróf Béla (még 6 K), gyulai főgimn., gyulai polg. isk., h.-m.-vásárhelyi főgimn., kolozsvári r. k. főgmn., kolozsvári unit. főgimn., kőszegi polg. fiuisk., losonci főgimn., lőcsei áll. f. leányisk., lőcsei főgimn., magyaróvári gimn., mezőtúri fels. leányisk., nagykanizsai főgimn., nagykikindai főgimn., nagyszalontai gimn., nagyszombati főgimn., nagyváradi honvédhadapródisk., nyiregyházai főgimn., Orsz. Közokt. Tanács, pápai szt. B. r. gimn., s.-a.-ujhelyi főgimn., selmecb. kir. k. gimn., Skonyár Gusztáv, soproni ev. főgimn., szabadkai főgimn., sz.-ujvári főgimn., tordai unit. gimn., ujvidéki kir. k. főgimn., Varga Mihály, Vasadi Balogh György (2 K), Zsolnai főreálisk.

1906/7-re: lőcsei áll. f. leányiskola.

Budapest, 1906. május 21.

(I.) = I. fele.
(II.) = II. fele.

Müller József,
egyesületi pénztáros, (II. ker., Áldás-u. 4.).

Kérelem a körök pénztárosaihoz. *Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, sziveskedjenek a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni.*

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II., Áldás-u. 4.)

Tartalom: Közgyűlési tájékoztató. — *Javaslatok és tanulmányok:* A közoktatásügy a parlamentben. — Az irnok-tanár. *Vidéki*-től. — Együttes nevelés. *Kemény*-től. — Az ösztöndíjak kérdéséhez. *Másik vidéki*-től. — Reformtörekvések a reális tárgyak oktatása körül. Dr. *Goldziher* Károlytól. — *Egyesületi élet:* Igazgatósági ülés. — Felhívás. — Köri tudósítások. (Eperjesi, miskolci kör.) — *Krónika:* érettségi vizsgálattartási jog. — Pályázat. — Közoktatásügyi bizottság. — A Kolozsvári Egyetemi tanárjelöltek Segélyegylete. Burány Gergely. — Nem-állami tanárok küldöttsége a minisztériumnál. — Az érettségi vizsgálatról. — Szüneti tanfolyam Londonban. — Gyászrovat. — *Könyvek és Lapok:* Th. Zielinski: Die Antike und wir. *Vértesy* Dezsőtől. — Békefi Remig: A népoktatás története Magyarországon 1540-ig. — Török István: A kolozsvári ev. ref. kollegium története. — Rácz László: Grundriss der Geschichte der Philosophie. — Altenburger Adolf: A nemzetközi nyelv kérdése és az Eszperanto — mint e kérdés legjobb megoldása. — Tagdíjfizetések és előfizetések jegyzéke. *Müller* Józseftől.

Pályázat.

A budapesti ág. h. ev. főgimnáziumban egy rajztanári állás egyelőre egy évre helyettes tanárral betöltendő. Pályázhatnak kellően képesített ág. h. ev. és ev. ref. vallású egyének; elsőbbsége lesz annak az ág. h. ev. pályázónak, aki a szabadkézi és mértani rajz mellett az alsóbb osztályokban a számtant is tanithatja. Évi fizetés havi részletekben előre fizetendő 2000 (kétezer) korona. A nagym. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumhoz intézett s születési, képesítési és működési bizonyítvánnyal felszerelt kérvényeket a főgimnázium igazgatóságánál f. évi június hó 20-ig kell benyujtani s az állást szeptember elején elfoglalni. Személyes bemutatkozás kivánatos.

Budapest, 1906. május 25.

Dr. Mágócsy-Dietz János s. k.
első isk. felügyelő.

Góbi Imre s. k.
igazgató.

Az ATHENAEUM r.-t. kiadásában május hó közepén megjelenik

APPONYI ALBERT gróf
vallás- és közoktatásügyi miniszter
nagyalakú arcképe
művészi kivitelű heliogravure-nyomásban finom papirra nyomtatva, ára ... ... **3 korona.**

A vallás- és közokt. miniszterium, valamint a fennhatósága alá tartozó összes állami hivatalok és intézetek tisztviselői kedvezményes áron, 2 koronáért megrendelhetik az ATHENAEUM r.-t. könyvkiadóhivatalában (Budapest, VII. kerület, Kerepesi-út 54.)

MEGJELENT!

A Műveltség Könyvtára

HARMADIK KÖTETE:

A Világegyetem

A FÖLD ÉS A CSILLAGVILÁG FIZIKAI TÜNEMÉNYEINEK ISMERTETÉSE

Irták: CHOLNOKY JENŐ és KÖVESLIGETHY RADÓ

egyetemi tanárok.

A VILÁGEGYETEM

című munka tartalma:

A LEVEGŐ, AZ ÓCEÁN, A SZÁRAZFÖLD, A VÍZ KÖRÚTJA, TÁJKÉPEK, CSILLAGÁSZAT.

382 szövegképpel, 74 műmellékkel és egy forgatható csillagtérképpel.

A Műveltség Könyvtára kötetei félévi időközökben jelennek meg. — A Műveltség Könyvtára egyes köteteinek ára igen díszes félbőrkötésben **24 korona.**

„A Műveltség Könyvtára" első sorozata hat kötetből áll; a hat kötet ára **144** korona.

A TECHNIKA VÍVMÁNYAI, AZ EMBER, A VILÁGEGYETEM, A FÖLD, AZ ÉLŐK VILÁGA, A TÁRSADALOM.

Megrendelhető minden könyvkereskedésben. Havi részletfizetésre is kapható.

Kérjen prospektust bármely könyvkereskedőtől vagy a kiadóhivataltól: ATHENAEUM irodalmi és nyomdai részvénytársulat, Budapest, VII., Kerepesi-út 54. sz.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 37. szám. 1906. junius 17.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. SZÉKELY ISTVÁN
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreál-iskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

MAGY. AKAD. KÖNYV

TUDNIVALÓK A KÖZGYŰLÉSRŐL.

A budapesti tanári kör a közgyülés előkészítésére *dr. Lévay* Ede elnöklete alatt bizottságot küldött ki, amely a közgyülésre készülő tagtársak előleges tájékoztatására a következőket közli: A mérsékelt árú vasuti jegyek kiutalványozása folyamatban van. Minthogy szigorú utasításaink értelmében csakis névre szóló jegyutalványok adhatók ki, az utazásban résztvevők *egyénenkénti* bejelentése szükséges.

Az elszállásolás részint vendégfogadókban mérsékelt áron, részint internátusokban díjtalanul történik. Ilyen szállók: az *Orient*, mely 20%-os, az *Adria* és a *Metropole*, mely 10%-os kedvezményt biztosított. Az *Orient*-ben a szobaárak (az engedmény leszámítása nélkül) III. em. 2 kor. 20 fill., II. em. 2 kor. 60 fill., I. em. 3 kor. 60 fill.; kétágyas szobák III. em. 3 kor. 60 fill., II. em. 4 kor. 40 fill., I. em. 7 kor. Mindebbe a világítás és a kiszolgálás már bennfoglaltatik. Az *Adriá*-ban és a *Metropole*-ban a legolcsóbb szoba ára 3 kor., amiből 10% az engedmény. Az ingyenes elszállásolás (házastársak részére is) a *Tanítók Házában* (VIII. ker., Szentkirályi-utca 7. sz.), a *Röser*-féle felső kereskedelmi internátusban (VI., Aradi-utca 10. sz.), egyes kartársaknál (Tisztviselő- és Széchenyi-telep) s esetleg még más középiskolai internátusban történik.

Július hó 1-én ismerkedő-est az Aréna-út 74. sz. a. levő *Pálmaliget*-vendéglőben. Étkezés étlap szerint. Ugyanitt napi 2 kor.-ért lakás is kapható.

Julius hó 2-án és 3-án közös ebéd később közlendő helyen; ebédjegyek 4, illetőleg 3 kor.-ért lesznek válthatók a közgyülés helyiségében. Akik e közös étkezésekre jelentkeznek, azokra nézve a megjelenés, illetőleg a díj megfizetése kötelező, mert erre nézve a bizottság a vendéglősökkel szemben anyagi felelősséget vállalt.

A bizottság a közgyülésen megjelenő kartársak tanulságos és kellemes szórakoztatásáról is gondoskodik. E célból lehetőleg olyan látnivalók megtekintését határozta el, amelyek különben nehezen volnának hozzáférhetők. Ilyenek: A Ganz-gyár villamossági osztálya, a Süss-féle mechanikai, Kogutovic-féle földrajzi és a m. kir. földtani intézet, a Szépművészeti múzeum, a kir. József-műegyetem matematikai modell-gyüjteménye, a Polgári serfőzde, az ág. ev. főgimnázium új épülete, Aquincum és esetleg más intézmények és vállalatok. Ezekre nézve is kivánatos a határozott jelentkezés, egyrészt azért, hogy a bizottság a közlekedő eszközökről kellőképen gondoskodhassék, másrészt, hogy a résztvevők számáról az intézmények vezetőit eleve tájékoztathassa.

Július 4-ére a bizottság *Siófokra* és *Balatonfüredre* kirándulást tervez, melynek összes költsége (ellátás és utazás oda és vissza) 14 korona. Minthogy a résztvevők számát előre be kell jelentenünk, kérjük tagtársainkat, hogy részvételi szándékukat sziveskedjenek a jelentkező-lapon *határozottan* kifejezni.

A *jelentkező-lapot* a Közlöny jelen számához mellékeljük és kérjük azt, a rovatok *pontos* kitöltése után dr. *Lévay* Ede (VIII., Tavaszmező-utca 17. sz.) címére f. hó 22-éig bezárólag beküldeni.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Az osztrák középiskolai tanárok mozgalmai.

Az osztrák birodalom német nemzetiségű tanárai ez idő szerint hat körben vannak szervezve, melynek székhelyei Bécs, Prága, Linz, Csernovic és Olmütz. A bécsi »*Mittelschule*« mellett van ugyanott a reáliskolaiak számára is külön egyesület: »Die Realschule«. Ezt a 6 és más 9, külön-külön autonómiával működő kört most egy országos kötelékbe egyesítették, melybe 15 egyesület 4700 taggal (közte 2100 német) fog tartozni. Nehogy egyes nemzetiségek a többit majorizálhassák, kimondták, hogy a központba csak olyan javaslat kerül, melyről megelőz őleg minden nemzetiség szótöbbséggel döntött.

A legközelebbi jövendő munkaprogrammja a következő pontokat öleli fel: 1. *Kielégítő jogvédelem biztosítása.* (Minden a szövetséghez tartozó nemzetiség ügyvédet választ, kinek kötelessége a tanárok jogviszonyait tanulmányozni. Ez ügyvédekkel egységárakat kötnek ki oly feltételekkel, hogy minden, a tanárságot érdeklő ügyet nekik juttatnak. Ha a szövetségbe tartozó tanár úgy találja, hogy munkaadója (állam, tartomány, község) részéről valami kár érte, ügyét a szövetség igazgató-választmánya elé terjeszti, mely elvi kérdés esetén, a költséget viseli. Ha személyi ügyről van szó, a szövetség esetleg a költségek egy részét viseli, de minden esetre módot nyújt az illető tanárnak arra, hogy olcsó jogvédelemben részesüljön.) [A mi egye-

sületünk hasonló esetekben hozzáforduló tagtársainknak szintén rendelkezésükre bocsátja jogtanácsosát.] 2. *A középiskolai tanárok fizetése az ipariskolaiakéval egyenlővé teendő.* 3. *A 30 évi szolgálati idő törvénybe iktatása,* s ha ez el nem érhető, *egy hatodik ötödéves pótlék követelése.* 4. *A szupplensek ügyének rendezése.*

A köröknek Bécsben, háromhavonkint öt-hat ívnyi terjedelemben megjelenő folyóiratuk van, melyet két bécsi és öt vidéki, összesen hét tanár szerkeszt.

A folyóirat utolsó száma (XX. évf. 1. sz.), mely a múlt hóban jelent meg, több érdekes közleményt tartalmaz. Minthogy ezek között egyik-másik a mi olvasóinkat is érdekelheti, jónak láttuk rövid kivonatokban ismertetni.

A reáliskolai tanárok egyesületében a francia és angol (aminek nálunk francia és német felel meg) nyelvi dolgozatok javítási módjáról volt szó. Ők is érzik, hogy az írásbeli dolgozatok írására, illetőleg javítására fordított idő és fáradság nem áll arányban az elért eredménnyel, erkölcsi szempontból pedig károsak e dolgozatok, mert a tanulót hazudozásra és csalásra szoktatják. Hosszas tárgyalás után a következő határozati javaslatot fogadták el: *Kimondjuk, hogy a nyelvek tanárait aránytalanul nagy javító munka terheli, mely alól továbbképzésükre való tekintetből fölmentendők.* Evégből a tanulók az iskolában javítják a dolgozatokat a tanár felügyelete mellett, ki utólag kémpróbákkal iparkodik tudomást szerezni arról, hogy a tanulók hogy végezték a javítást.

Igazi német észjárásra vall az az előadás, melyet a czernovitzi körben tartottak a tanulók szinházlátogatásáról. Az előadó szerint *minden újonnan előadandó darabot a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumtól kinevezett szakbizottságnak kellene bemutatni, mely a darab irodalmi becsének beható méltatása után döntene, vajjon az iskola számára kiszolgáltatandó-e vagy sem. A határozatokat a hivatalos »Wiener Zeitung«-ban lehetne közhírré tenni és így a legrövidebb úton minden érdeklődőnek tudtára adni.* Ezt csekély módosítással elfogadták, s azzal a hozzáadással, hogy a cs. k. főigazgatóságok által kezdeményezendő szinházi felügyelet részére egy-egy felügyelő-jegyet kell kieszközölni.

A bécsi Mittelschule közgyűlésén jelentette az elnök, hogy a postatisztviselők »Maturantenverein«-ja (ott ilyen is van) törekvései támogatását kéri a tanáregyesülettől, — hogy az állami tisztviselők IV. közgyűlésére a tanáregyesületet meghívták (amit azért említünk, mert a magyarországi hasonló irányú egyesület teljesen elzárkózik tőlünk), — hogy dr. Karl Ullmann az osztrák közegészségügyi egyesületben *a tanulóifjúság szexuális fölvilágosításáról* előadást tartott. (Jövő közgyűlésünkön Kemény Ferenc tagtársunk hasonló előadást tart.)

Az elnök jelentette továbbá, hogy az okleveles helyettes tanárok szolgálati idejének beszámítása (amit minálunk a törvény biztosit) és a középiskolai tanárok fizetésének javítása érdekében az országgyűléshez folyamodtak; a fürdőkonviktusok céljára 20.000 koronát gyűjtöttek, melyből 160 szegény tanulót (az utazást is beszámítva,

egyenkint 125 koronába került az egész szünidei nyaralás) falura küldtek, azonkívül 51 tanuló nyaralási költségét az egyesület viselte, úgy, hogy összesen 211 tanulót ingyen nyaraltattak. Itt a reáltanárok kifogásolták, hogy 5 reáliskolai tanulóval kevesebbet küldtek üdülni, mint gimnazistát, noha — és ez a nevezetes — az utolsó két évben *a bécsi reáliskolai tanulók száma a gimnázistákét meghaladta.*

Időszerűnek tartjuk a bécsi »Die Realschule« egyesületben tárgyalt osztrák reáliskolai kérdést is érinteni. Az elnök elismeréssel nyilatkozott egy prágai német tanárnak: *Régi vagy új nyelvek?* címen tartott előadásáról, mely válasz akart lenni dr. A. Stein *reáliskolai* tanár támadása ellen. Ez utóbbi egyebek között azt is mondta, hogy *a műveltség nemessége mindig a gimnáziumból fog kiindulni,* mire az elnök általános helyeslés között a következő kijelentést tette: Elismerjük a gimnázium arisztokratikus származását történeti értelemben, de a mai szellemi szabad világforgalomban, nemesi uralmat, mely még mindig időszerütlen iskolai monopóliumra támaszkodik, előjognak nem ismerünk el, ellenben csak a szellemi energiának szellemi munka által való fejlődését ismerjük el műveltségmérőnek. Annak bebizonyítására, hogy a gimnázium nem előbbrevaló a reáliskolánál, Shakespeare, Huxley, Dickens, Rousseau, Béranger, G. Hauptmann, Sudermann, stb. példájára hivatkozik, kik nem nyertek humanista nevelést s egyben idézi Arnim tanár szavait, aki magától értendőnek tartja, hogy humanista műveltség nemcsak a görög és római irodalomból és kultúrából meríthető. Szabadságot kell adni, — folytatja Arnim, — hogy a műveltség különböző eszméi, melyek a németeknél megvannak, egymással versenyezzenek. Ő ellene van minden képzési monopóliumnak. Kívánja, hogy a reáliskolai tanulókat is főiskolákra bocsássák. A humanista gimnázium pótolhatatlansága ellen még azt az érvet is hozták föl, hogy a legtöbb európai államban a görög nyelv ismeretét nem tekintik többé egyetemrebocsátás feltételének.

Miután konstatálták, hogy a kiegészítő érettségire jelentkezett 6 reálista között 5 megbukott, *Bormann* egyetemi tanár megismételte javaslatát, melyett régebben mint bölcseletkari-dékán tett s melyet a fakultás a miniszteriumhoz föl is terjesztett. A zajos helyesléssel fogadott javaslat így szól: »Követeljük, hogy végzett reálisták részére minden egyetemi városban (vagy minden tartományi fővárosban) a főiskolai tanárokkal egyetértve, egyévi tanfolyamokat rendezzenek, melyeknek sikeres elvégzése — állami vizsgálattal — minden egyetemi karra jogosít«.

A gyűlés további folyamán sajnálkozásukat fejezték ki, amiért nemcsak a reáliskolai *tanulók,* hanem a *tanárok* is a gimnáziumiakkal szemben kedvezőtlen elbánásban részesülnek. Így az utolsó öt évben 11 reáliskolai igazgatóságot töltöttek be, melyből csak egy cseh, még egy német-szlovén jutott reáliskolai tanárnak, a többi 9 *német* reáliskolai igazgatói állás mind gimnáziumi tanárnak jutott.

A prágai »Deutsche Mittelschule« ülésének igen érdekes pontja volt az az értesítés, hogy, midőn egyes napilapok egy középiskola

fegyelmezését szándékosan rossz indulattal tárgyalták, az egyesület a minisztert fölkérte, hogy vizsgálja meg az ügyet szigoruan s találjon rendszabályokat az intézetek s a tanári kar becsületének védelmére. Az eredményről még nem számoltak be. Ugyanez az egyesület szóba hozta azt a kívánságot, hogy a tanárok fizetését a városokra való tekintet nélkül egységesen rendezzék, hogy a reáliskolai modern filológusok heti óraszáma ugyanaz legyen, mint a gimnáziumi klasszikus filológusoké, a helyettesi éveket számítsák be a szolgálati időbe s ezt a kedvezményt terjesszék ki a középiskoláktól képzőintézetekhez átlépett tanárokra is.

A csernovici egyesület gyűlésén, melyen a tartományi kormány K. K. Hofrathja, Herr Johann Fekete de Bélafalva is megjelent, igen érdekes tárgyalás volt a gimnáziumokkal kapcsolatos archeológiai múzeumról. Élénk vita után *elvetették* Rzepiński igazgatónak az athéni nemzetközi archeológiai kongresszuson tartott következő javaslatait: 1. Az archeológiai anyagot szorosan meg kell szabni s az egész szemléltető anyag kánonját létesíteni. 2. A reáliák magyarázatát minden intézet részére egységesen kell megállapítani. 3. E célból tanárt és tanulót egyaránt kötelező szöveget kell teremteni s minden középiskolában kötelezőleg bevezetni. 4. A történelem és a nyelvek tanárainak feladatait pontosan kell meghatározni. A további vita folyamán kimondták, hogy tanárok megfelelő képzéséről az egyetemnek, tanulmányútnak, szüneti tanfolyamoknak és az önművelődésnek kell gondoskodnia. Az archeológiai múzeum berendezésére vonatkozólag Horak és Hula alapvető munkája (a brünni II. Deutsches Gymnasium 1895. évi értesítője), az Oesterreichische Mittelschulében (1900. évf. 340. l.) közölt tanszer-jegyzék s a Karl Fromme-féle (Wien és Leipzig 1903) katalogus irányadó.

Amint az előadottakból látjuk, osztrák kartársainkat nagyjában ugyanazok a kérdések mozgatják, melyek bennünket. Nekik annyiban nehezebb a dolguk, mert a szervezett tanárok különböző és nem épen egy politikai célra törekvő nemzetiségekhez tartoznak, melyek között a vezető németeknek abszolut többségük nincsen.

Anélkül, hogy az ő intézményeik kritikátlan utánzását ajánlanók, helyesnek tartjuk szomszédaink középiskoláinak vezető eszméivel megismerkedni s e célból alkalmilag kitérünk a szerb és rumén középiskolai élet főbb mozzanataira is.

Irodalmi működésünk és társadalmi szereplésünk az Értesítőben.

Az iskolai Értesítőknek egyik állandó rovata a tanárok irodalmi működéséről és társadalmi szerepléséről szól. Annyira megszoktuk már ezt, hogy szinte természetesnek találjuk, ha az iskolai Értesítőket ismertető cikkek szerzői néha csodálkozva megkérdőjelezik az irodalmi működést. Hogy t. i. annak okvetlenül benn kell lennie az Értesítőben, különben hogy tudnák a szülők, milyen főérdemei vannak ennek meg annak a tanárnak s hogy tudná a tanuló kellően megkülönböztetni az irodalmilag működőket a nem-működőktől. Pedig ez fontos, sőt ez a fő!

Feltétlen tisztelettel adózom a tanárok irodalmi működésének, s jól tudom, hogy tudományos irodalmunk a tanárok lelkes gárdájára egyenesen

rászorul, a szépirodalom terén babérokat aratni nem utolsó dolog s nagy lelki élvezet, és becsülöm a tollforgató kollégák zsurnalisztikai tevékenységét; tudom, hogy egy-egy vidéki város társadalmi élete egyenesen megköveteli a tanárok ebbeli munkásságát. Csak azt nem értem, miért kell az intézet igazgatójának erről az Értesítőben beszámolót írnia![1]

Ilyen ösztökélésre nem szorul a tanárság. Az irodalmi babéroknak sokszor igen naiv szellőztetése pedig egyenesen árt az ügy komolyságának. A valódi érdemet úgyis megbecsüli ország-világ; a szűkebb társadalom pedig más úton is szerez tudomást egyesek szorgalmáról és irodalmi tevékenységéről.

Hasonlóképen vagyunk a társadalmi szerepléssel. Igazán nem arra való az Értesítő, hogy a tanárok különböző elnöki, titkári, választmányi, könyvtárosi és egyéb viselt tisztségeinek hirdetője legyen. Az ezen a téren szerzett érdemek jutalma nem a programmban keresendő. Az önzetlen lelkesedés és az igazi érdem nem keresi a feltűnést.

A felsőbb tanhatóság pedig úgy sem az Értesítő rovataiból meríti a tanárokra vonatkozó információját. Ott van többek közt az igazgatók évi jelentése; abban részletesen be lehet számolni az ilyesmivel, amennyiben ez is hozzátartozik a tanárnak, mint embernek jellemzéséhez.[2] Az Értesítőből azonban csak a tanár és nevelő beszéljen az ő közönséghez.

Kimeríthetetlen forrás az iskolai élet, ennek legyen ott hű tükre az évi beszámolóban.

(Körmöcbánya.) *Teveli Mihály.*

Tornaversenyek a szorgalmi idő alatt.

Ez idő szerint a tornaversenyek és az ezekkel járó versenypróbák az évvégi szorgalmi idő alatt tartatnak meg. Minthogy azonban ezen fokozott mértékben folytatott testgyakorlatok a szellemi munka intenzitásának, nevezetesen a tanulók figyelőképességének határozott kárára vannak, másrészt meg az évvégi erősebb szellemi munka, a tanulás gondja stb. a testgyakorlatok zavartalan folyását szintén hátráltatja, ezért kívánatos volna, hogy akkor, amidőn valamely intézet tornaversenyre készül, a versenypróbák egész tartama alatt *szüneteljenek az előadások*, sőt a tornaverseny után is még legalább két napi teljes szünetet élvezzenek a tanulók.[3] *p.*

Felekezeti kinevezett tanárok.

Úgy látszik, téves felfogás és ennek következtében téves következtetés kezd lábrakapni azon tanárok jogi helyzetének magyarázatában, akiket az autonom felekezetek államilag segélyezett középiskoláihoz a miniszter nevez ki. Bizonyos megkülönböztetésről hallunk említést, melynek szószólói és gyakorlói a fenntartó-testületek, áldozatai pedig hol a választott, hol a kinevezett tanárok.

E kérdés tisztázásához, ha már fölmerült, tételes törvény vagy megfelelő egyetemes érvényű intézkedés hiányában lehetőleg mindnyájunknak hozzá kell járulnunk, kik ilyetén helyzetünknél fogva akár közvetlenül, akár közvetve, érdekeltek vagyunk; sőt azt hiszem,

[1] A még érvényben levő Rendtartás 52. §-ának *a)* pontja követeli. *Szerk.*

[2] A Rendtartás 53. §-a II. szakaszának 2. *d)* pontja ezt is követeli. Egyáltalában sok rendelkezése ennek az immár elavult Rendtartásnak javításra szorul. *Szerk.*

[3] Nézetünk szerint sokkal egyszerűbben meg lehetne oldani ezt az ügyet, ha a tornaversenyeket őszre halasztanák, mert az iskola szempontjából nem tartjuk kívánatosnak a szünetnapokat szaporítani. *Szerk.*

meg kell szólalnia mindenkinek, aki a helyes irányban érvényesülő tanári közszellem s a javarészben ebből táplálkozó iskolai érdek gondját szívén viseli.

Felekezeti kinevezett tanárok azóta vannak, mióta a vallás- és közoktatásügyi kormány az 1883. évi XXX. t.-c- 47. §-a alapján államsegélyben részesíti az ezt kérelmező autonom iskolákat. E segélyezést, hivatásához és szükségleteihez képest kisebb-nagyobb arányban, ma már mindegyik felekezet igénybeveszi úgyszólván valamennyi középiskolájában azon föltételek szerint, melyeket az idézett törvénycikk megfelelő szakasza világosan megjelöl.

A tanárokra vonatkozólag ezen föltételek közt — a lényegtelenek mellőzésével — az olvasható, hogy »azon tanárokat, kik az iskolai tőkepénzalapítvány vagy birtok jövedelméből díjaztatnak, az intézet hatósága választja s a tanárok fizetését is ugyanazon hatóság határozza meg; más oldalról az állam által (vagyis az állami segélyből) fizetett tanárokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki«.

Hogy az ily módon kinevezett tanár államinak tekintendő-e, vagy nem, arra nézve a rendelkezés betüje adhat ugyan okot nézeteltérésre, szelleme azonban majdnem teljesen kizár minden félreértést.

Nem akarom ismételni azt az alapvető igazságot, hogy egyenlő oklevél egyenlően jogosít s hogy végtelenül visszás helyzet volna az, ha ugyanabban az iskolában különböző jellegű tanárok működnének; csupán arra hivatkozom, hogy az egyes szerződésekben gyökerező jog alapján kinevezett tanárok nem foglalnak helyet az állami tanárok státuszában, fizetésüket nem az állampénztárból húzzák, legutóbb sem részesültek fizetéspótlékban, s általában semmiféle viszonylatban nem említtetnek állami tisztviselőknek.

Maga az államsegély a gyakorlat szerint, nevezetesen az iskolákkal kötött szerződések értelmében, nem arra való, hogy bizonyos számú tanár egyenesen abból húzza fizetését, hanem arra, hogy az iskola szükségleteinek kielégítésére, első sorban a tanári fizetések rendezésére és javítására fordíttassék.

A kinevezés ténye, mellyel ez idő szerint a vasuti kedvezmény jár, (remélhetőleg ezt is csakhamar kiterjesztik valamennyi iskola alkalmazottjaira), már csak azért sem döntheti meg az ily tanár felekezeti jellegét, mert a kinevezés rendszerint az iskolafenntartó hatóság ajánlatának figyelembevételével történik s az államsegélyt élvező iskolák tanárai alkalmaztatásuk eredetének mérlegelése nélkül osztatnak be az arravalóságuknak és működési idejüknek megfelelő fizetési fokozatokba. S vajjon volna-e szükség a szerződésekben annak külön kiemelésére, hogy »a miniszter fenntartja magának a jogot, hogy az általa kinevezett oly tanárokat, kiknek tanítói és nevelői működése az ország ezen pontján üdvösnek nem mutatkoznék, visszahívhassa s valamely állami tanintézetben alkalmazhassa«, ha a segélyezett autonom középiskolához kinevezett tanárok nem felekezetieknek tekintetnének?!

Annak okát tehát, hogy bárkit is csak azért mellőznek akár a nyugdíj- és korpótlék-jogosultság megállapításánál, akár a hivatalok

kiosztásánál, akár a fizetésjavításnál, akár a személyi pótléknál, mert kinevezett tanár: véleményem szerint mindenütt inkább lehet megtalálni, mint a törvény vagy a szerződés szellemében. Ilyen odiummal a miniszteri kinevezés csak ott járhat, ahol a fenntartó hatóság, bizonyára nehezen kideríthető okból, megbontván efféle megkülönböztetéssel a mindenek fölött szükséges békés egyetértést, nem akar vagy nem tud segítségére sietni a tanártestületnek nagyjelentőségű munkásságában.

Súlyosabbb az eset, ha a kinevezett tanár, pusztán ezen kinevezte tésére hivatkozva, olyan előnyöket, jogokat és kitüntetéseket követel magának, melyek egyénileg meg nem illetik. Ez azonban oly szánalmas, visszatetsző látvány volna, hogy égbekiáltó ellentétbe jutna határtalan idealizmust és végtelen türelmet igénylő hivatásunkkal, s mint ilyet, bátran figyelmen kívül hagyhatom.

Mindezek alapján alig tudom elképzelni azt az iskolát, ahol a kinevezett tanár »több munka, több feljebbvaló és kevesebb fizetés terhe alatt« szolgál, mint az, akit a fenntartó testület választ. S ha mégis van ilyen, bizony-bizony nem egészséges viszonyait úgy a tanártestület, mint az oktatás, főleg pedig a nevelés szempontjából szerencsétlenségnek kell minősítenem.

(Nyiregyháza.) *Dr. Vietorisz József.*

Gyorsirás.

A tanárvilág egyik előkelő tagjától a következő sorokat kaptuk:

»A Königl. Stenographisches Institut« Drezdában évenkint egy »Jahrbuch«-ot tesz közzé, mely magában foglalja a Gabelsberger-rendszernek adatait az egész világról. Ennek a kimutatásnak a magyarországi részét én állítom össze (persze nem csupán a külföld számára, hanem a saját használatunkra is.) Ezeknek az adatoknak legfontosabb része a tanügy, mert hiszen ezen alapszik az egész rendszernek jövője. Azért hát arra nézve kell lehetőleg hű és megbízható adatokat szerezni, hogy *mely intézetben hányan* és *kitől* tanulják a rendszert.

Ennek összeállítása azonban hihetetlen nehézségekkel jár, mert a programmok közül csak igen csekély százalék állítja össze *egy* helyen a szükséges adatokat; a legtöbb esetben 3—4 helyről kell azokat összekeresnem, sőt nem ritkán a tanulók érdemsorozatából kell kiböngésznem, hogy voltaképen hányan is tanulták a gyorsírást; hogy pedig megtudjam, hogy ki tanította, sokszor a tanári kar működését mutató részt kell áttanulmányoznom és akárhányszor még így sem birom kideríteni.

Ez úton kérem tehát az igazgató urakat, hogy a sztenografiára vonatkozó statisztikai adatokat egy kicsit nagyobb figyelemre méltassák, kivált az áttekinthető összeállítás szempontjából. Azért a »Rendkívüli tantárgyak« fejezetében amely minden programmban van, a *Gyorsírás* cimzés alatt legyenek szívesek összefoglalva a következőket kimutatni: a) *Melyik rendszer?* b) *Ki tanította?* c) *Mily tankönyv szerint?* d) *Hány volt a kezdő, hány a haladó?* Ezekre volna szükségem a statisztikai kimutatáshoz. Ha ezek az adatok *egy* helyen megvolnának, az én munkám rendkívül meg volna könnyítve.«

EGYESÜLETI ÉLET.

Kassai kör.

A kassai tanári kör f. évi május hó 12-én népes gyűlést tartott a prémontrei főgimnázium új épületében, amelyen *Orlovszky* István elnökölt. Indítványára a kör nagy lelkesedéssel elhatározta, hogy *gróf Apponyi Albert*, vallás- és közoktatásügyi m. kir minisztert hódoló tisztelettel üdvözli. Üdvözli továbbá a középiskolák volt vezetőjét, dr. *Boncz* Ödönt, mint a magyar tanárság lelkes barátját, jogos kívánságainak képviselőjét és dr. br. *Barkóczy* Sándor miniszteri tanácsost.

Az elnök bemutatja azután a debreceni tanári kör átiratát az Egyesület kebelében felmerült elnökválságra vonatkozólag. Mivel ez azóta örvendetes módon elsimult, a kör nagy örömének ad kifejezést, hogy az elnökválság kérdése közmegelégedésre megoldatott.

Az elnöki bejelentések után a jegyző bemutatja az 1905. dec. 13-i gyűlés jegyzőkönyvét, amelyen a kör újra megválasztotta eddigi tisztikarát Orlovszky István főreáliskolai igazgatóval, mint elnökkel az élén, tudomásul vette a titkárnak és pénztárosnak a jelentését amelyben az elnök felhívta a kör figyelmét az egységes középiskola tervezetére, a nem állami tanárok vasuti kedvezményének kieszközlésére, továbbá a tanárszövetség megvalósítására.

Ezután *Kolacskovszky* Elza, az állami felsőbb leányiskola igazgatója jelenti, hogy *Otrók* Mihály, a mezőtúri felsőbb leányiskola igazgatója átiratban felszólította a kassai felsőbb leányiskola tanári testületét, hogy egy külön felsőbb leányiskolai tanáregyesület alapítása érdekében indítandó mozgalomhoz csatlakozzék. A kassai testület, melynek nagy része tagja az Orsz. Középisk. Tanáregyesületnek és kassai körének, tárgyalta az átiratot, de külön egyesület alapítását nem tartja célszerűnek; különben is az Orsz. Középisk. Tanáregyesület alapszabályaiban kimondja, hogy a felsőbb leányiskolai ügyeket is felöleli; épen ezért elhatározták a testület azon tagjai is, kik eddig nem voltak az egyesület tagjai, hogy a jövő tanévtől kezdődőleg belépnek. Ennek folytán Kolacskovszky Elza tagokul ajánlja *Kováts* Stefánia internátusi igazgatónőt, *Moldován* Anna, *Körmendy* Erzsébet, *Koncz* Erzsébet, *Kohn* Róza, *Raisz* Alisz felsőbb leányiskolai tanítónőket. A kör az ajánlottakat örömmel üdvözli s felveszi tagjai sorába.

A gyűlés főtárgya *dr. Horváth Balázsnak*, a prémontrei főgimnázium igazgatójának előadása volt. Először látva vendégül a Kört a főgimnázium új épületében, ünnepiesen és melegen üdvözli tagjait s elmondja a főgimnázium múltjának s az új épület építésének történetét.

Az iskolát a XVII. században a Jézus-társaság alapította. Az épület, melyben egyetem és gimnázium volt, eleinte szerény méretű volt, majd Kisdy Benedek alapítványa óta kibővült. 1732-ben Molindes Ferenc, a jezsuiták ausztriai tartományi főnöke alapjából

újra építtette. 1773-ban a rend eltörlésekor az intézet a tanulmányi alapra szállott. 1777-ben jogakadémia és hatosztályú archi-gimnázium lett, mely utóbbit a prémontrei kanonokrend vezeti azóta. Az épület gyarlóságai már 1845-ben erősen mutatkoztak, úgy hogy az iskola ki is költözködött akkor s nyolc osztályra bővülve, 1851-ben kezdte meg újra működését. 1853—1861. idegen tanárok tanítottak a prémontreiek helyett. Midőn a rend 1861-ben az épületet újra átvette, újonnan befödette; de az épület egészségtelen és szűk volta mind tűrhetetlenebbé lett s az újjáépítést a rend mind jobban sürgette. A tanulmányi alap azonban Trefort alatt nagyon kimerült. Hosszas tárgyalások után végre az 1903. és 1904. évben felépülhetett a régi és a hozzávásárolt szomszédos Demeter-telken a gimnázium impozáns új épülete, amelyhez a kormány 136,000 K.-val, a rend áldozatkészsége pedig legalább 235,000 K.-val járult. Az épület kétemeletes, tágas, világos folyosókkal, tantermekkel. A butorzat majdnem teljesen új; a padok Szuppan-Michl-féle szerkezetűek, melyek a növendékek termetéhez könnyen alkalmazhatók és ízlésesek.

A kör a rendkívül érdekes előadást nagy figyelemmel hallgatta, érette köszönetét fejezte ki, majd pedig dr. Horváth Balázs igazgató meghívására megtekintette az új iskolaépületet, melynek modern berendezése és fölszerelése felett elismerését és nagy tetszését nyilvánította.

Strasser Sándor,
jegyző.

Kivonat

a miskolci ev. ref. felsőbb leányiskola tanári testületének 1906 május 7-én tartott értekezlete jegyzőkönyvéből.

2. pont.

Olvastatott a mezőtúri állami felsőbb leányiskola tanári testületének átirata a »felsőbb leányiskolai tanáregyesület« megalkotása ügyében.

Tanári testületünk beható vita tárgyává tevén a felvetett eszmét, következőképen határozott:

A felsőbb leányiskolát a vallás- és közoktatásügyi miniszterium leányközépiskolának nevezi és minősíti. S hogy teljesen egyenrangunak tekinti a fiú-középiskolákkal, igazolja az, hogy a közelmúltban már több felsőbb leányiskolának megadta a jogosultságot az érettségi vizsgálat tartására. A két intézet ezáltal még közelebbi viszonyba került egymással.

Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület, melynek eszerint a felsőbb leányiskolák testületei is jogosult tagjai, nagy múltjánál, nagy erejénél fogva s kiváló vezéreinek befolyását tekintve, a mi érdekeinket is sokkal sikeresebben képviselheti, mint egy új, hozzá képest kicsiny egyesület. S hogy nevezett tanáregyesület teljes készséggel hajlandó is ebbeli hivatását teljesíteni, igazolja az a körülmény, hogy

intézetünk igazgatójának, mint az O. K. T. E. központi választmánya tagjának kívánságára a miniszteriumhoz küldendő ez évi felterjesztésében a tanáregyesület egészének nevében kéri a minisztert a felsőbb leányiskolai törvény megalkotására. Ezzel kétségbevonhatatlanul is kifejezte, hogy a mi képviselőnkül is akarja és tudja magát tekinteni.

Az új egyesület ezek szerint az erők tömörítése helyett inkább azok szétforgácsolását eredményezné, eltekintve attól, hogy újabb anyagi megterheltetéssel járna.[1]

Mindezek alapján tanári karunk a külön egyesület megalkotását célravezetőnek nem véli, hanem annál kívánatosabbnak tartja, hogy a felsőbb leányiskolák tanárai az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület keretében fokozottabb éberséggel szolgálják közoktatási águnk szűkebbkörű érdekeit.

Szombathy Kálmán,
értekezleti jegyző.

KRÓNIKA.

Miniszteri rendelet (48695/1906.) a szüneti múzeológiai tanfolyam ügyében.

Hogy a középiskolák mellett fennálló és a természetrajzi oktatás céljainak támogatása érdekében szervezett múzeumok (állattani, növénytani és ásványtani gyűjtemények) céljuknak és rendeltetésüknek valósággal megfelelhessenek, és

hogy az azokban felhalmozott és százezreket érő közvagyon a szakszerű kezelés és szakavatott gondozás hiánya folytán használhatatlanná ne váljék és a gyűjteményekben foglalt értékes anyagnak egy része évről évre menthetetlenül el ne pusztuljon és meg ne rongálódjék, de

végül azért is, hogy a természetrajz tanárait buzdítsam arra, miszerint iskolájuk székhelyének környékén előforduló állat- és növényvilággal az iskolai gyűjtemény gyarapítása érdekében behatóbban foglalkozzanak és vidékük faunájának s flórájának gyűjtésére, konzerválására és megőrzésére nézve szakszerű kiképeztetésben részesüljenek:

a folyó 1905/6. tanévet követő nagy szünidőben *középiskolai természetrajzi tanárok részére három heti — 1906. július hó 2-től július hó 21-ig tartandó — múzeológiai tanfolyamot rendeztetek.*

A tanfolyam a magyar nemzeti múzeum támogatása mellett indul meg és annak rendelkezésével s vezetésével *Csiki* Ernő múzeumi segédőrt bíztam meg. Kivüle közreműködnek még dr. *Soós* Lajos és

[1] A miskolci ref. felsőbb leányiskola tanári karának megokolását kiegészíthetjük azzal, hogy a miniszteriumtól nyert igéret szerint, ezentúl minden, a felsőbb leányiskolákra vonatkozó hivatalos közlés (kinevezés, áthelyezés, rendelet stb.) közreadása lapunk útján történik

dr. *Kümmerle* Jenő Béla múzeumi segédőrök is, akik mellett *Bárányos* József múzeumi preparátor, valamint *Ujhelyi* József és *Bartkó* József preparátorsegédek fognak segédkezni az állattani gyakorlatok és gyűjtések alkalmával, valamint az állatkészítmények kidolgozásánál.

A tanfolyam hallgatói úgy a délelőtti, mint a délutáni órákban is elméleti s gyakorlati oktatásban részesülnek, mely egész idejüket fogja lefoglalni. A főváros környékén vagy a közeli szomszédságban gyűjtő-kirándulások is rendeztetnek, mely alkalommal a tanfolyam résztvevői gyakorlatilag megismerkednek a különféle állatok és növények gyűjtésének módjával, számtalan fogásával s tájékoztató útbaigazítást nyernek arra nézve, hogy a különféle élőlények milyen helyeken s mily körülmények között szerezhetők be.

A tanfolyamon résztvevő tanárok száma legfeljebb 25 lehet, akik közül 15-en, amennyiben a rendelkezésem alatt álló középiskolákban működnek, 100 korona utazási segélyben fognak részesülni.

Gondoskodom arról is, hogy a résztvevő tanárok lehetőleg mindannyian — amennyiben ezen kedvezményt igénybe venni óhajtják — a fővárosban való tartózkodásuk ideje alatt díjmentes elszállásolást nyerjenek.

A felvételért hozzám intézendő kérvények a szabályszerű úton és a sürgősség jelzésével mielőbb nyujtandók be, hogy legkésőbb június hó 27-ig a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumba érkezhessenek.

A tanfolyamba való felvétel az illetőkkel még június hó 30-a előtt rövid úton közöltetni fog, hogy a tanfolyam vezetőjénél kellő időben jelentkezhessenek.

Az előadások, gyakorlatok és tanulmányi kirándulások részletes tervét a megbizott előadók állapítják meg és minden erre vonatkozó kérdésben Csiki Ernő múzeumi segédőr ad felvilágosítást.

Áthelyezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Klima* Lajos besztercebányai kir. kath. főgimnáziumi és *Balló* Emil kecskeméti állami főreáliskolai rendes tanárokat a budapesti VI. ker. állami főgimnáziumhoz helyezte át, illetőleg előbb nevezettet oda rendes tanárrá kinevezte.

Áthelyezés és kinevezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a czeglédi állami főgimnáziumhoz dr. *Osztern* Salamon jászberényi állami főgimnáziumi tanárt áthelyezte és dr. *Oppel* Jenő késmárki liceumi tanárt végleges rendes tanárrá kinevezte.

Miniszteri köszönetnyilvánítás. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *az országos balneológiai egyesületnek* a szünidei fürdőkonviktusok javára tett 200 koronányi adományáért, köszönetét nyilvánította.

A vasuti kedvezmény ügye. F. hó 9-én *Beöthy* Zsolt elnök, Négyesy László főtitkár és Székely István titkár Kossuth Ferenc kereskedelmi miniszter megbízásából átadták Szterényi József államtitkárnak az egyesület folyamodványát, mely nem-állami kartársaink vasuti kedvezménye érdekében az egész kérdést minden oldalról megvilágítva, a várható fináncziális ellenvetésekre is kiterjeszkedik. Elnökünk ugyanez alkalommal élő szóval is beható tárgyalást folytatott az államtitkárral, kinek, a miniszter és a saját nevében tett kijelentései arra a reményre jogosítanak, hogy nem-állami kollégáink e méltányos kívánsága rövid időn belül kellő megoldást nyer.

A **Budapesti Hirlapot** huszonötéves pályafutása befejeztekor meleg rokonérzelemmel köszöntjük. Mi tanárok legjobban tudjuk méltányolni azt az üdvös munkát, melyet a Budapesti Hirlap a nemzeti nyelv, gondolkozás és érzés fejlesztése érdekében végzett. Soha sem lankadó kitartással hirdette a magyarság igazait; lelkesített, bátorított, oktatott és mindig hallatta hangját, valahányszor a megbántott magyarság védelemre szorult. Mindig tisztelte a családi tűzhely szentségét és nem személyeskedett; az első sortól az utolsóig megőrizte a tisztességet, úgy hogy a Budapesti Hirlap egyike azoknak a — fájdalom nem számos — hirlapoknak, melyeket a serdülő ifjúságnak is bátran lehet kezébe adni. A tanárság érdekei benne állandóan hatalmas szószólót leltek, mert úgy tudta, hogy a mi munkánk párhuzamosan halad az övével. Politikai szempontoktól távol, nyujtja az elismerés koszoruját heti folyóiratunk a hatalmas sajtóorganumnak, melynek politikájáról eltérők lehetnek a vélemények, de abban mindnyájan megegyezünk, hogy a Budapesti Hirlap 25 év alatt elévülhetetlen szolgálatokat tett a magyar ügynek. Ily értelemben kívánjuk a Budapesti Hirlapnak a második negyedszázad küszöbén, hogy teljes virágzásban ünnepelje hirdetett eszméinek diadalát!

A *Nagyvárad*-ban Kardeván Károly dr. kartársunk igen ügyes cikkben védelmére kel az érettségi vizsgálatnak. Midőn erről tudomást veszünk, annak a meggyőződésünknek is adunk kifejezést, hogy azok a kollegáink, kiknek a vidéki sajtó annyit köszön, jó szolgálatot tehetnének ügyünknek, ha ama méltatlan támadások ellen, melyekkel egyes hirlapok az érettségi táján felmerülő sajnálatos esetekért kizárólag az iskolát illetik, tárgyilagos érvekkel sikra szállnának s a tájékozatlan és gyakran elfogult közönséget fölvilágosítanák.

Tornaverseny.

A budapesti V. ker. áll. főgimnázium és reáliskola, a VII. ker. (belső és külső) áll. főgimnázium ifjúsága, mintegy 3000 tanuló f. hó 10-én tornaversenyt mutatott be a milleniumi versenypályán. A szépen végzett gyakorlatok, az előkelő vendégsereg s a kedvező időjárás elsőrendű sporteseménnyé avatta a versenyt, melyen a minisz-

terium legelőkelőbb tisztviselői és az iskolai hatóságok vezetői is megjelentek. Azonban úgy véljük, hogy mulasztást követnénk el, ha továbbra is elzárkóznánk azok elől a panaszok elől, melyekkel ez alkalommal *igen sok* felől hozzánk fordultak. Nem zárkózhatunk el főleg azért, mert nagyon szavahihető férfiak szájából hallottuk, hogy e panaszok a múltban is jogosultak voltak. Így nem gondoskodott a rendezőség most sem arról, hogy a kisérő tanárok a gondjukra bizott osztály mellett a versenytérre akadálytalanul bejuthassanak, sőt előfordult az a botrányos eset, hogy az egyik tanárt, ki népes osztályát kisérte, a kapunál alkalmazott közeg be sem bocsátotta. Elvégre a tanároktól nem lehet követelni, hogy akkor, amidőn a júniusi terhes elfoglaltság mellett a versenyek felügyeletét magukra vállalják, még ismertető jelvényeket is hajszoljanak, nem tudni hol.

A másik nagyon alapos észrevétel szintén a rendezőség ellen irányul, mely elnézte, hogy a versennyel semmiféle összeköttetésben nem levő ifjú emberek foglalják le a tribünök előtti helyek egy részét, míg a tanárok, kik a tribünökről leszorultak, »a sövény mögül« ágaskodni kénytelenek, ha iskoláik testgyakorlatait szemlélni akarják. Ez ellen ott a helyszinén, de azóta is számos megjegyzést hallottunk, mely mind elkeseredéssel szólott ezekről a visszásságokról. Félni lehet, hogy a jövő tornaversenyeket a tanárok közreműködése nélkül kell majd megtartani, ha hasonló boszantásoknak elejét nem veszik.

Baleset.

A nagyváradi főreáliskola növendékei *Simonyi* Ernő, vegytani tanár vezetése alatt a sörgyárba mentek, hogy a csiráztató, erjesztő, komlószáritó, főző s egyéb helyiségeket megtekintsék. A tanulók sorba vették a látnivalókat s figyelemmel hallgatták tanáruk magyarázó szavait. Hatalmas főzőkádakkal telt helyiségben magas állványról szemlélték a fővő, forró folyadékot, midőn hirtelen összeroppant az állvány és Simonyi egyensulyt veszitve, a széditő magasból hirtelen alázuhant a kemény cementre és súlyos sérüléseket szenvedett.

A mögötte álló diákok szintén lezuhantak, de véletlen szerencse folytán csak könnyebben sérültek meg. A megsérült tanárt a biharmegyei közkórházba szállitották, hol dr. Fráter Imre kórházi főorvos gyorsan ápolás alá véve, sebeit bekötözte s kijelentette, hogy sebeinek gyógyulása huzamosabb ideig fog tartani.

Őszinte részvétünkről biztosítjuk kartársunkat, ki majdnem áldozata lett hivatása teljesítésének.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Nyelvtudomány. Ily címen új tudományos folyóirat indult meg a M. T. Akadémia kiadásában. A folyóirat célja, hogy egyrészt az általános nyelvtudomány kérdéseivel foglalkozzék, másrészt meg, hogy az indogermán nyelvtudomány művelésének is tért nyisson. Az 1. füzetben *Petz Gedeon* az újabb nyelvtudomány irányait és

feladatait ismerteti, azután a szerkesztő, *Asbóth Oszkár* kezd egy érdekes cikksorozatot a szláv torokhangok változásairól, *Schmidt József* pedig az egytagú bázisok kérdésével foglalkozik, kimutatva, hogy az indogermán egytagú bázisok kéttaguakból keletkeztek. A könyvismertetések az általános nyelvtudománnyal foglalkozó nevezetesebb művekkel fogják időnként a folyóirat olvasóit megismertetni.

Nagyszalonta 1606—1906. Szerkesztette *dr. Móczár József.* Nagyszalonta, Székely J. Jenő könyvnyomdája 1906. 8-r. 282 l.

»Szalonta közönsége tőle telhetőleg igyekszik megünnepelni 300 éves fennállását s leróni kegyeletét nagy fejedelme iránt. Megfesttette Éder Gyula festőművésszel Bocskay életnagyságú képét és Bocskay által adományozott címerét 2550 koronáért. Új, díszes székházat emel. Döntő lépéseket tett közs. algimnáziumunknak áll. főgimnáziummá fejlesztésére. Hogy a 300 éves ünnep fényét emeljük, azon fáradoztunk mi is tehetségünkkel . . .« Az Előszó e soraiban magyarázza a könyv keletkezésének történetét szerzője, *dr. Móczár József* tagtársunk, ki ezzel a híres hajduváros iránt érzett kegyeletének nemes jelét adta. A mű, melyet több érdekes kép díszít, a vidéki fejlett könyvnyomtató-iparról tanuskodik.

Tornaszergyakorlatok. 280 ábrával, irta *Maurer* János, a »Nemzeti Tornaegyesület« művezető-igazgatója. II. bővített kiadás. Budapest, 1906. Kókai Lajos. 8-r. 216 l. Ára 2 korona.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. *Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, szíveskedjenek a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni.*

Müller József, *egyesületi pénztáros.*
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II., Áldás-u. 4.)

Tartalom: Tudnivalók a közgyűlésről. — *Javaslatok és tanulmányok:* Az osztrák középiskolai tanárok mozgalmai. — Irodalmi működésünk és társadalmi szereplésünk az Értesítőben. *Teveli* Mihálytól. — Tornaversenyek a szorgalmi idő alatt. *p.*-től. — Felekezeti kinevezett tanárok, Dr. *Vietorisz* Józseftől. — Gyorsírás. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Kassai kör.) — Kivonat a miskolci ev. ref. felsőbb leányiskola tanári testületének 1906. május 7-én tartott értekezlete jegyzőkönyvéből. *Szombathy* Kálmántól. — *Krónika:* Miniszteri rendelet (48695/1906.) a szüneti múzeológiai tanfolyam ügyében. — Áthelyezés. — Miniszteri köszönetnyilvánítás. — A vasúti kedvezmény ügye. — A Budapesti Hirlap huszonötéves pályafutása. — Kardeván Károly cikke a »Nagyvárad«-ban. — Tornaverseny. — Baleset. — *Könyvek és Lapok:* Nyelvtudomány. — Dr. Móczár József: Nagyszalonta 1606—1906. — Maurer János: Tornaszergyakorlatok.

Most jelent meg! ❋ *Most jelent meg!*

KÖZÉPISKOLAI MŰSZÓTÁR

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület megbízásából

Szarvas Gábor, Volf György,

id. Ábrányi Kornél, Bánóczi József, Beke Manó, Bexheft Ármin, Borbás Vince, Csapody István, Csízik Gyula, Fialowski Lajos, Fölser István, Fröhlich Izidor, Goll János, Halász Ignác, Hankó Vilmos, Hollós Károly, Istvánffy Gyula, Kont Gyula, Krécsy Béla, Kreybig Lajos, Madsar Imre, Mágócsy-Dietz Sándor, Marczali Henrik, Márki Sándor, Maurer János, Maywald József, Négyesy László, Paszlavszky József, Pecz Vilmos, Petricskó Jenő, Petz Gedeon, Schack Béla, Schafarzik Ferenc, Schilberszky Károly, Schmidt Sándor, Scholtz Ágost, Simonyi Jenő, Szilasi Móric, Szinnyei József, Szontagh Tamás, Sztankovics Ödön, Szterényi Hugó, Theisz Gyula, Tolnai Vilmos, Vikár Béla, Vida Sándor, Zsingor Mihály

közreműködésével szerkesztette

SIMONYI ZSIGMOND.

A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszterium támogatásával kiadja

AZ ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLET.

Hogy a középiskolai tanítás nyelvét jobb útra terelje s a nyelvújításnak leghibásabb alkotásait, amennyire lehet kiküszöbölje, továbbá hogy a sok szerzőnél sokféleképp használt műnyelvet egyöntetűbbé tegye: az Országos Középiskolai Tanáregyesület már 1879-ben elhatározta a Középiskolai Műszótár megalkotását. Minthogy nagyszámú szakember közreműködésére volt szükség, a szótár csak most készülhetett el. A szótár magyar-latin-német főrészből és latin-német-magyar mutatóból áll, mintegy **harminc ívre terjed** s a következő szakok műszavait foglalja magában: magyar, latin, görög, német és francia nyelvtan, irodalomtörténet, stilisztika, retorika, poétika, történet, filozófia (lélektan, logika, ethika, esztétika), földrajz, fizika, kémia, állattan, növénytan, ásványtan, mennyiségtan (számtan, geometria, ábrázoló geometria), szabadkézi rajz, egészségtan, torna, ének.

A tiszta jövedelem a Tanáregyesület segélyalapjáé lesz.

Bolti ára nyolc korona. ❋ **Az Athenaeum bizománya.**

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIX. évfolyam. 38 szám. 1906. junius 24.

ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI
KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. SZÉKELY ISTVÁN
VIII., Eszterházy-u. 14—16.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden vasárnap.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Tanulók öngyilkossága.

Régi tapasztalat, hogy mikor erőtől duzzad az ifjúi élet, a gyermekifjú az első szenvedély mámorában, az első összeütközés pillanatában, midőn az első akadályban megbotlik, kétségbeesik és hangos panaszszóval tör ki a sors ellen és dobja el az életet a maga reményteljes tartalmával, megbecsülhetetlen gazdagságával. Kifosztva boldogságunkból, kiábrándulva csalódásunkból, koldusszegényen az öregkor küszöbén, jobban ragaszkodunk azon szakadozó reményszálakhoz, melyek e földhöz kötnek.

Az ifjak öngyilkosságát a lélektani tapasztalat alapján szomorú rezignációval vesszük tudomásul, mint akármely más eltévelyedését az emberi gyarlóságnak és külön elmélkedés tárgyává nem tenném. Egy elkényesztetett ifjú azon megaláztatással szemben, melynek a bukást tekinti, elveszti lelke egyensúlyát és eldobja az életet. Egy másik, ki szigorú atyai fegyelem alatt áll, rettegéssel gondol az eshetőségre, hogy ő rossz tanjeggyel mehet haza. Fenyegetik azzal, hogy nem maradhat az úri gyermekek pályáján, kidobják az életbe: rettegése valóra vál: megbukik. Kétségbeesésében véget vet életének.

Az öngyilkosság indítékai során végigmenve, mint mondom, csüggedt, lehangolt belenyugvással fogadnám az évről-évre ismétlődő eseteket.

De van egy körülmény, mely megdöbbentő világot vet társadalmi erkölcseink zilált, meghasonlott állapotára, a közvélemény helytelen irányára, a napisajtó téves felfogására az egyes előforduló szomorú esetek megítélésénél.

Elismerem, hogy minden egyes eset fölveri a társadalom nyugalmát.

A részvét és rokonszenv följajdul és a szerencsétlen ifjú védelmére kel. Mi természetesebb, mint hogy az iskola rendszere, a tanár személye ellen fordul? A sajtó szintén hivatásának tekinti a közérzést tolmácsolni. A sajtó a részvét erejét hatványozza és előfordul az oly jelenség, mint Nagykőrösön, hol az öngyilkossággal fenyegetőző bukott ifjút a tanárok kérlelték, s még eltékozolt tanpénzének visszaadását igérték, ha öngyilkos szándékától eláll.

Többet tapasztaltam már az életben, semhogy kedvem volna fejtegetni, hogy némely újságok mily nagy mértékben mozdítják elő a társadalmi erkölcsök züllött állapotát azzal a bűbájos, szuggeráló, majdnem ellenállhatatlan hatalommal, mellyé a sajtó emelkedett, ha az oly eseteket, melyekben a tanuló az iskolával jön összeütközésbe, az iskolát állítják pelengérre; a tanuló iránt méltán föl-ébredt részvétbe a tanári testület, illetve még inkább az iskolai rendszer elleni gyűlölet és ellenszenv mérgét vegyítik. És teszik ezt — merem kimondani — minden felelősségérzet nélkül, gyakran öntudatlanul és mindig helytelenül. Ugyan miért fejtegetném, hogy a jellemképzés, melyre a közoktatás jelenlegi fenkölt lelkü képviselője oly kiváló súlyt kiván helyezni, minő vereséget szenved ilyen esetben? Igen: az annyiszor hangoztatott jellemerő összeütközés nélkül, leküzdendő, fokozatosan súlyosabb akadályok elhárítása, fokozatosan nehezebb feladatok megoldása nélkül: nem edződik és az első akadálynál szilánkká törik. A társadalom a testedzés divatjától elragadtatva, természetesnek tartja a tréninget. De a szellemerő fokozásához szükséges egyik leghatalmasabb eszközt: az emlékezet terhelését lelketlen kínzásnak bélyegzi meg; a jellemerő edzéséhez szükséges nyilt, egyenes, őszinte mérlegelését az ifjú tudásának, mit közönségesen az utált osztályozás névvel nevezünk meg, az iskolai rendszer kegyetlenségének tekinti és e felfogását minden alkalommal, midőn elfojtott keserüségét egy öngyilkossági eset fölveri, hangosan is nyilvánítja: a sajtó e hangulat tolmácsává szegődik.

Pedig miről van szó? Arról, hogy a tanulás fokozatos nehézségeinek leküzdése kitartás, önfékezés, lankadatlan szorgalom nélkül lehetetlen. A szeretettel párosult osztályozás nem azért mérlegel, hogy a tanári tekintély nimbuszát emelje, hogy az iskola százados hagyományát szent áhitattal fenntartsa: hanem azért, hogy a tudományos pálya nehézségeire figyelmeztessen; a tudás minimális mértékét nem azért állítja föl az az utált kalkulus, hogy az ifjúságnak akadályversenyt rendezzen, hanem azért, hogy szoktassa az ifjút önmagának teljes megítélésére, önerejének mérlegelésére. Hozzá kell szoktatni az ifjút ahhoz, hogy az igazsággal szembe nézzen még akkor is, ha ez igazság ő ellene mond ki ítéletet. Tehát ne fújjunk egyszerre hideget és meleget a szánkból, mitől a Szentírás is óv: ne szóljunk egy lélekzettel jellemfejlesztésről és ugyanakkor az iskolai fegyelem átkos következéseiről.

Akadály, nehézség nélkül képzelhető-e a jellemerő fejlesztése? A magunk erejének igaz, őszinte mérlegelése nélkül képzelhető-e a szélhámosságtól való menekvés? Mert ugyan ki a szélhámos?

Ki a maga léha ürességében, a tudás, a jellem külmázával önmagának súlyt, értéket tulajdonít és megköveteli a társadalomtól, hogy neki értéket és súlyt tulajdonítson. Már pedig az ifjút az őszinte mérlegeléséhez saját képességeinek: a helyes iskolai szigor szoktatja.

Nem akarok szólani arról, hogy az iskola tekintélye mily csorbát szenved, ha a mától holnapig változó közvélemény árja, szabadon betörhet belsejébe; mert felfogásomat pedánsnak fognák tartani.

E sorok egyetlen célja fölkelteni a tanügyi körök figyelmét és pedig minél éberebb figyelmét és a fenyegető veszély nagyságával szembeszállni, kész bátorságát serkenteni, hogy a tanári közvélemény egyetértő ereje álljon ellen az illetéktelen beavatkozásnak, felelősség nélküli izgatásnak, szakértelem nélkül szűkölködő, többnyire népszerüség hajhászó ítéletnek.

Lám az osztrák középiskolai tanárok hivatalos közlönyének utolsó számában a következő sorok olvashatók: »Midőn egyes napilapok egy középiskola fegyelmezését szándékosan rossz indulattal tárgyalták, az egyesület a minisztert fölkérte, hogy vizsgálja meg szigoruan az ügyet s találjon rendszabályokat az intézetek s a tanári kar becsületének védelmére«. Magam a rossz indulatot a mi sajtónk részéről kizártnak tekintem, de a felelősség nélkül ejtett korai ítéletet nem. Mikor két intézetnél is a leggyalázatosabb módon játszotta ki az ifjúság az írásbeli érettségi vizsgálat komoly, igazságos végrehajtását: nem igen olvastam igazán föllázadó hangot az ifjúság ellen, hanem igen, kifakadást a rossz iskolai rendszer ellen. Pedig talán az is a jellemképzéshez tartozik, hogy a tanuló alattomos úton ne csaljon és idegen tollal ne ékeskedjék. A tanártestület kijátszása évekre kiható megsértése az iskola legszentebb érdekének, féltett becsületének.

Oly forrása van a bajnak, melynek orvoslása nem az intézmények bírálata, hanem a tanárok és szülék egyértő felfogása útján eszközölhető.

Hejh, ha a múltra: tanári pályám kezdő éveire gondolok! Azokra a kigúnyolt »*parádés*« felekezeti közvizsgálatokra, melyeken zsúfolt közönség előtt nem a bukottak és bukandók szennyesét mostuk únottan, fáradtan, közönyösen, de a jó tanár által elért eredményen gyönyörködtünk. Az iskola tekintélyét érintetlen szentségnek tekintette szülő és tanuló és ez érintetlen tekintély felelősségét érző tanár. A jó tanulók felelete büszke örömmel töltè el a hallgatóságot, a gyengék feleletét szerető gyöngédséggel feledtette el szelid humorral a vizsgálati elnök egy pár szóval: de az ellentét a két felelet közt, nem a léha és gyenge, hanem a komoly munkát végzett komoly tanuló részére hódítá meg a közvéle-

ményt, mely a tanári testület osztályzatában a részrehajlatlan igazságszolgáltatást látta. A szülők érezték: mit dolgozott a tanár; a tanár érezte: mit várt a szülő, ki a nem teljesült reményt fájlalta, de nem lázadt föl a tanár ellen. A tanulónak nem volt más menedéke, mint a kötelességteljesítés kérlelhetetlen kényszere. Ez az erkölcsi kényszer a *categoricus imperativus* erejével hatott.

Herakles munkák végzése nélkül nem válik Heraklessé. Az emberi szellem maga idézi föl a tudás óriás munkáinak egész sorát: ennek arányában nő és erősbödik.

A minimális tudás tűrhető, de nem védelmezhető. Ezt kell érezni.

A szülő bámulta a szellemi élet csodás fejlődését és gyermekét lelkesítette, buzdította.

A közvélemény azóta megváltozott. A jövő nemzedék meg fogja sínyleni az illetéktelen dédelgetést, melyben a tanulót részesíti. Ha szeretet vezeti a tanárt, pedig igazán csekély kivétellel az vezeti, nem kell félteni a tanulót a fegyelem elháríthatatlan követelményeitől: a követelmények a jellemképzés hatalmas eszközeivé válnak.

Bocsássa meg, igen tisztelt szerkesztő barátom, ha a régi időkre gondolva Horatiussal szólva *laudator temporis acti*-vá válok. Nyilván öregszem. De ép azért némi jogot is érzek arra, hogy felhívjam tanártársaim figyelmét arra, hogy a tanári állás tekintélyének védelmére keljünk; hívjuk föl a közoktatásügyi kormány figyelmét e kóros jelenségre, kérjük meg az illetékes köröket, hogy az iskolai fegyelem védfalai megrongált pontjainak kiépítésében segítsen nekünk, támogasson a ráruházott hatalommal. Nem gondolok az élettől való elzárkózásra, hanem igen az emberiség nehezen megszerzett erkölcsi kincseinek megvédésére.

Én a független magyar nemzet magas aspirációit óhajtanám az ifjúság lelkébe oltani; de ez aspirációk arányában növelni az ifjú erkölcsiségét, fegyelmezett akaratát és céltudatos jellemét. A kalkulus kövecskéjébe nem botlik meg az és el nem esik, kinek óriási célok elérésére megedzett lábai vannak.

Ne mindjárt iskolai rendszert okoljunk, ne mindjárt a tankönyvek terjedelmét bíráljuk, ne mindjárt a vizsgálati szinvonalt szállítsuk le vagy épen a vizsgálatokat töröljük el, hiszen az érettségi vizsgálat ellen egész hajsza indult meg, hanem éreztesse az iskolán kívül támadó közvélemény is a tanulóval, hogy a kötelességmulasztással szemben nála védelmet nem talál, a tehetségtelen tanuló pedig érezze, hogy boldogulásának ezer pályát nyit az élet, ha jellemereje van. Nincs munkakör, mely ne egész embert kivánna. A gyakorlati angol elvet tartsuk szem előtt: ne *rendszabályokat*, *embereket* kivánjunk. De kivánja ezt az egységes közvélemény és ebben a magyar sajtó adjon hangot a közvéleménynek és az éretlen gyermekek meggondolatlan lépését ha kénytelen olvasóinak bejelenteni: a részvét, a szánalom, az össze-

omlott reménység feletti sajnálat őszinte, becsületes és teljesen igazolható hangjába ne sikítson bele a tanári testület becsületének és az iskola tekintélyének kicsinylő bírálata; mert ez nem a szellemi élet harmoniájának megnyilatkozása, mely nélkül művelt nemzet nem képzelhető.

Hegedüs István

A londoni szüneti tanfolyam.

A londoni University Extension Board ez évi harmadik szüneti tanfolyama iránt hozzám, mint a tanfolyam magyarországi tiszteletbeli levelezőjéhez, oly számosan fordulnak tájékoztatásért, hogy szükségesnek tartom az előbbi két kurzusról egyet-mást a nyilvánosság előtt közzétenni.

Az első kurzus lefolyását a Tanárgyesületi Közlöny XXXVIII. 29. számában ismertettem. A múlt évi némi módosításokkal hasonló volt ehhez.

A tanfolyam célja az angol nyelv és irodalom, angol intézmények s főkép a nevelés, oktatás közelebbi megismertetése idegenekkel, első sorban középiskolai tanárokkal, tanítónőkkel. A foglalkozás anyaga következő tárgyakat öleli fel: előadások naponkint (Lectures), írásbeli dolgozatok, társalgási, fonetikai, énekgyakorlatok (Classes), szórakozások (Entertainments), kirándulások (Excursions).

A tavali előadások címei következők voltak: English Place-names and their Significance. — The Plays of George Bernard Shaw. — The Public Schoolboy at Play and at Work. — Recitations (3). — English University Life. — Swinburne. Wordsworth, Byron, Shelley (7 lectures, including two lantern lectures). — Some Points of English Word Order. — The influence of Recent Legislation upon Secondary and Higher Education in England (2 lectures). — The Legislature. — The Executive. — Fifty Years of English Art, with special reference to the Pre-Raphaelite Movement (2 lectures, including one lantern lecture). — Free Trade. — English Architecture. — The Phonetics of Modern English (5 lect.). — The University Extension Movement. — The Constitution of the English Universities. — The Application of the Reform Method to the Higher Stages of Modern Language Teaching.

Minden szabad előadás legalább egy óráig tartott, ahol csak lehetett, szemléltetéssel összekötve. Az idei előadások az újabb angol költészetről (Scott, Jane Austen, Mrs. Gaskell, Dickens, Thackeray), humoros költésről, az új angol nyelv fonetikájáról, az új angol művészetről, modern neveléstani problémákról, az Univ. Extensionról, angol egyetemi életről, a híres Harrow Schoolról, a Tudor-, Stuart- s Györgyök-korabeli Londonról, London Gate-jeiről, a Szabadság ideáljának fejlődéséről, az élő nyelvek tanításáról, a reform-módszerről és reform-iskoláról fognak szólni.

Az írásbeli dolgozatok (Composition Classes) 8—10-es csoportokban minden másodnap voltak felolvasott szöveg, leginkább azon-

ban kijelölt tétel alapján. A mult évi kurzuson ilyen tételeket dolgoztunk ki: The effects of overpopulation. — Poetry. — The system of public Teaching in England. — Young Walter Scott. — The influence of the Press. — Free Trade and Protection. — The influence of the Stage. — Impressions of London. — Attempts to improve the life of the lower classes. — Az egy órai szótár nélküli munka eredményét a vezető következő alkalommal a hallgatóval megbeszélte, hibáit kijavította.

Egyike a leghasznosabb foglalkozásoknak az angol nyelv kiejtésének fonetikai megmagyarázása, a fonetikus írással kapcsolatban, melynek segélyével árnyalati finomsággal meg tudjuk rögzíteni a kiejtés hangbeli különbségeit, még maguknak a született angoloknak beszédjében is. Ez a tanulmány az angol nyelv helyes kiejtésének nehézségeit megszünteti.

A mult évi társalgások 8—10-es csoportokban egy-egy Miss vagy tanár vezetése alatt hétről hétre előzetesen megállapítva ezen tárgyak körül forogtak fesztelen kedélyességgel: Main Streets, Rail, Omnibus, Cab. — The Higher Education of Women, with Special Reference to Bedford College. — Debate: »That the entire cost of education should be borne by the State.« — Etiquette and Social Functions. — The Older English Universities. — Shops and Restaurants. — Places of Entertainments. — Debate: »That the time is not yet ripe for International Arbitration«. The English and the Continental Sunday; what to do on Sunday. — The Great Public Schools. — Day Schools and Broarding Schools. — Debate: »That Boys and Girls should not be educated together beyond the Age of Twelve«. Modern Fiction. — Attempts to Improve the Life of the Lower Classes. — Te English Daily Paper. — Public and Private Servants. — Debate: »That the English are no longer a Nation of Shopkeepers«. — Country Life. — Travelling in England and Abroad. — Life at the Seaside. — Debate: »That the Clergy and the Teaching Profession should stand aloof from Party Politics«. — Criticisms and Suggestions for Next Years Holiday Course.

Az ezen tárgyakról folytatott eszmecserékben, melyekre előre lehetett készülni, a vezetők előadták a saját angol felfogásukat s meghallgatták a minden civilizált államból összejött tanférfiak, nők véleményét. Nem kell mondani, hogy az ily társalgásnak van haszna mindkét oldalra nemcsak nyelvi gyakorlat, hanem tartalmi tekintetben is. Főleg a Debate-k, viták folytak kedélyes élénkséggel.

Hetenkint két-három este karének-gyakorlatok voltak. Akinek hangja, zenei tudása van, szépen érvényesülhet a nemzetközi társaságban, némileg lehet mondani versenyben is.

A tanfolyam megnyitása napján estélyt (Conversazione) adott az University vezetősége, befejezésekor concertet rendezett a hallgatóság; több intézetben, magántársaságokba együttesen vagy kisebb csoportokban 5 órára voltunk hivatalosak, At homera. Ezek voltak legkellemesebb szórakozásaink (Entertainments) s egyuttal az igazi angol élet tanulmányozásának alkalmai.

Minden szombat kirándulásnak volt szentelve s felváltva meglátogattuk Cambridge, Harrow, Hampton Court, Kew, Eton, Windsor, Oxford, Burnham Beeches helyeket.

Ezeken kívül még számos intézetbe, előadásra, épületekbe hivatalosak voltunk s előadóink társaságában meg is jelentünk; különben senki sem volt korlátozva szabadságában s délutáni szabadidejét kiki tetszése szerint tölthette el.

A tanfolyam rendezője az University of London az Imperial Institute épületében, a nagy tudományos intézetek között, a város legelőkelőbb részében, South Kensingtonban. Tavaly *Ausztriából* 9, Dániából 14, Finnországból 3 (köztük Setälä helsingforsi egyetemi tanár neje), Franciaországból 23, Németországból *50*, Hollandiából 13, *Magyarországból 2*, Olaszországból 1, Japánból 2, Norvégiából 1, Oroszországból 2, Svédországból 19, Svájcból 5 hallgató vett részt a kurzuson.

Ami a londoni tartózkodást illeti, a jelentkezőket (május 1-től kezdve) a rendezőség hozza össze tisztességes családdal, vagy boarding house tulajdonosával, kiknél átlag heti 50 kor. fizetés mellett teljes ellátás nyerhető. Az összeköttetés, közlekedés mindenfelé kitünő és olcsó, az idegen a forgalom legélénkebb helyein is otthonosan, nyugodtnak érzi magát, mert rend van s a policeman lépten-nyomon útbaigazítással szolgál. Máshoz nem is tanácsos fordulni felvilágosításért.

Múlt évi ismertetésemből ismét kiemelem a tanfolyamok általános és magyar szempontból vett fontosságát. Londont London nélkül, az angolt hazáján kívül megismerni úgyszólván lehetetlen; a nyelvet elsajátítani anélkül, hogy az angol élettel ne érintkezzünk, képzelődés. Bármily erősnek érezzük magunkat az olvasásban, nyelvgyakorlat híján már Doverben felsülünk angol tudományunkkal. Az angol nyelv ránk magyarokra, nem tekintve az irodalom gazdagságát, egyre fontosabb lesz. Csak idő kérdése, hogy az egységes középiskolai kérdés megoldásával utat találi iskoláinkba, amikor az angol nyelv tudása gyakorlati szükséglet lesz. De ezenkívül is az angol irodalom, nyelv oly fejlett, annyi szellemi, erkölcsi, szociális kincset zár magában, hogy már elérkezett az idő a kizárólagos német forrás mellett ebből is kivennünk és felhasználnunk a nekünk való hasznos és gerjesztő, termékenyítő elemeket.

Visszatekintve az imént lefolyt nagy nemzeti megpróbáltatásra, harag, boszankodás nélkül nem vehettük kezünkbe a Times s egyéb angol lapok egy számát sem, melyek hazai vívmányainkról, válságunkról állandóan ellenséges élű közleményeket hoztak bécsi levelezőiktől. Miért? Mert mi nem tudunk angolul s nem megyünk Angolországba, hogy az angolokkal megismerkedjünk. Ha kész cikkeket írnánk, névaláírás mellett, a legnagyobb lapok is felvennék helyreigazításainkat s felvilágosíthatnók őket élőszóval, ha közöttük gyakrabban, hosszabban időznénk, miként felvilágosított sokakat e sorok írója angolok és nemzetközi kurzustársai közül oda járatott lapja, a »Budapesti Hirlap« alapján. Paritásra törekszünk Ausztriával, de azok tömegesen

keresik fel Angliát, a kurzuson is kilencen voltak, magyar pedig csak kettő.

Ez úton újra ráirányítom a kormányzat figyelmét e tanfolyam felkarolására, miként teszik azt a többi államok kormányai, jelesen Német- és Franciaország, melyek számos egyetemi hallgatót, tanférfiút, nőt küldenek ki államköltségen a kurzus hallgatására. Megszívlelendő volna Gineverné Győry Ilona cikkelye is »A nemzeti eszméért« a »Budapesti Hirlap« f. évi 133. számában.

Még egyet. Jeles szünidei tanfolyamok vannak már régebb idő óta Cambridge, Oxford, Edinburgh városokban is. De ezek egyike sem London, melynek tudományos s műkincseit, életét csak itt lehet megismerni, tanulmányozni. S mindez megtehető a londoni tanfolyam (tandíj 54 kor.) hallgatása mellett.

Akik felvilágosításért hozzám fordultak, vagy fordulni akarnak, utalva őket ez ismertetésre is melegen ajánlom nekik az alkalom megragadását, mert kellemesebben, jutányosabban több és hasznosabb ismeretet, tapasztalatot sehol a világon nem szerezhetnek, mint Londonban.

A jelentkezés és tandíj (fee) lefizetésének határideje júl. 14-ike. A menni szándékozók, vagy prospektust nyerni óhajtók alulirt Honorary Correspondent nevének megemlítésével egyenesen írjanak Londonba, az e Közlöny XXXIX. 35—36. számában közölt címen, s hacsak egyáltalán lehetséges, felveszik őket. Az angol nyelv jó beszélése s a fonetikus írás tudása nem szoros kivánalom s tanférfiakon, nőkön kívül más, egyetemi hallgatók s felnőtt intelligens egyének is jelentkezhetnek.

Dr. Vass Bertalan.

EGYESÜLETI ÉLET.

AZ

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLET

Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia termeiben, 1906. évi július hó 2-án és 3-án

tartja

XL. ÉVI RENDES KÖZGYŰLÉSÉT

a következő rend szerint:

Július 1-én, vasárnap.

Érkezés. — Esti 8 órakor ismerkedő-est az Aréna-út 74. sz. a. levő *Pálmaliget*-vendéglőben. Étkezés étlap szerint.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Július 2-án, hétfőn.

A közgyűlés első napja.

Délelőtt $^1/_2$9 órakor **választmányi ülés** a M. Tud. Akadémia I. osztályának termében. — Ez ülésre külön meghívó nem megy szét; a jelen közlés meghívóul is szolgál.

Délelőtt 9 órakor **közgyűlés** a M. Tud. Akadémia heti üléstermében.

Napirend.

I. *Beöthy Zsolt* elnök megnyitó beszéde.
II. Üdvözlések.
III. Előadások.
1. Az egyesület évi fölterjesztése. Előadó: *Négyesy* László főtitkár.
2. A tanárok és igazgatók szolgálati pragmatikájának alapelvei. Előadó: dr. *Bozóky* Endre.
3. *a)* A coëducatio kérdése a leánynevelés szempontjából. Előadó: Hancsókné *Wolkenberg* Ilona, leánygimnáziumi tanár.
b) A coëducatio kérdése mindkét nembeliek nevelése szempontjából. Előadó: dr. *Miklós* Elemér, felsőbb leányiskolai tanár.
4. A sexuális probléma. Előadó: *Kemény* Ferenc.

Mindez előadások összes ülésben tartatnak. A tárgyak sokasága miatt az előadók lehető rövidségre kérettek fel.

Délben 1 órakor közebéd. Délután látnivalók megtekintése. Tüzetes programm a közgyűlés helyén osztatik ki.

Július 3-án, kedden.

A közgyűlés második napja.

Délelőtt 9 órakor a **közgyűlés** folytatása.

Napirend.

I. Hivatalos jelentések.
Négyesy László főtitkár évi jelentése.
Müller József pénztáros évi jelentése.
Tiber Ágost évi jelentése a segélyző-alapról.
A számvizsgáló-bizottság jelentése.
Költségelőirányzat 1906/7-re.
II. Előadások szakosztályokban.
A) szakosztály, az Akadémia heti üléstermében.
1. Dr. *Kapossy* Lucián (Pápa): Elméletek és gyakorlatok a magyar irodalmi tanítás körében.
B) szakosztály, az I. osztály üléstermében.
2. Dr. *Beke* Manó: A mathematikai tanítás reformja.
3. *Róna* Jenő (Pécs): Hogyan lehet a természetrajz tanítását a jellemképzés céljaira értékesíteni?

III. Előadások összes ülésben:

4. *Miklós* Ferenc: A tanárok külföldi tanulmányútjáról.

5. *Pályi* Sándor: A népmívelő kongresszusról.

IV. Indítványok.

V. A közgyülés berekesztése.

A közebédre és a délutáni foglalkozásra vonatkozó részletes tájékoztatás a közgyülés helyén fog kiosztatni.

Július hó 4-én, szerdán.

Kirándulás a Balatonra (Siófokra és Balaton-Füredre). Programm a közgyülés alkalmával osztatik szét.

A sexuális probléma.

(Kemény Ferenc előadásának tételei és indítványai.)

1. Eredmény csak az összes hivatott tényezőknek állandó együttműködése révén érhető el.

2. A felvilágosítás szükséges.

3. Az absztinencia lehetősége és ártalmatlansága kifejtendő.

4. A sexuális nevelés javarésze a családra hárul; az iskolának ebben csak kisegítő, támogató szerep juthat.

Indítványok.

1. Az O. K. T. E. felkéri a közoktatásügyi minisztert, hogy nevezzen ki egy tanférfiakból, iskolaorvosokból és orvostanárokból álló bizottságot (avagy ezeknek bevonásával rendezzen egy szaktanácskozást), avégből, hogy a szakférfiak meghallgatása után részletesen megállapítható legyen az iskolának és a családnak osztályrésze az ifjúság erkölcsi megóvásában. Az ezen bizottság (szaktanácskozás) által folytatott tárgyalások eredményeinek figyelembe vételével a a miniszterium Útmutatást dolgoztat ki, melyben röviden felsorolandók a különböző iskolai tényezőknek (igazgató, vallástanár, iskolaorvos, osztályfőnök, természetrajz tanára) lehetséges és kivánatos közreműködése.

Minden iskola igazgatója köteles évente felsőbb helyre jelenteni, hogy az ifjúságnak erkölcsi megóvása érdekében mit tett s mennyi eredménnyel?

2. Az O. K. T. E. felkéri a közoktatásügyi miniszteriumot, hogy nyilt pályázatot hirdessen: *a)* egy a beiratás alkalmával a szülőknek, *b)* az érettségi után a végzett tanulóknak ingyen kézbesítendő füzetre, melyekben a rendeltetéshez képest a sexuális probléma: a szülőknek utbaigázítás a felvilágosításra és az ellenőrzésre, az ifjúságnak védekezés az életben — könnyen érthető módon legyen tárgyalva.

3. Az O. K. T. E. képviselteti magát a nemi betegségek ellen újabban megalakult Országos Védőegyesületben s öt tagot küld ki annak pedagógiai szakosztályába.

4. Az O. K. T. E. programmjába felveszi a két nembeli ifjúság együttes iskoláztatásának *(coeducation)* problémáját s megvitatását a körök figyelmébe ajánlja. A kérdés tárgyalásánál nem csupán a külföldi adatok és intézmények tartandók szem előtt, hanem különös figyelemben részesítendők a magyar ifjúság fajbeli tulajdonságai, úgyszintén hazai társadalmi állapotaink és a helyi viszonyok.

Beterjeszti *Kemény Ferenc.*

Dr. *Kapossy* Lucián **Elméletek és gyakorlatok** című előadásának vázlata. 1. Vélemények a magyar irodalmi oktatásról. 2. Bizonyítása annak, hogy a magyar nyelv tanára hiába iparkodik a tanulókat a stílus magyarosságára oktatni, a tanárok, hivatalos iratok, kézikönyvek nyelvében — a gyakorlati életben — épen ellenkezőket talál a tanuló s így a magyar nyelv tanárának minden buzgalma, törekvése kárba vész. 3. A folyóiratok, napilapok, törvények, rendeletek nyelve mindmegannyi gazdag példatárai a nem magyaros, nem nyelvtanszerű stílusnak s hathatós eszközei a magyaros érzék s ezzel az igaz magyar szellem, nemzeti érzület megrontásának. Ezen bajok orvoslására bizonyos javaslatokat tartalmaz az utolsó rész.

Értesítés.

Tisztelettel értesítjük azokat a tagtársainkat, kik a közgyűlésre készülnek, hogy vasuti igazolványaikat e napokban szétküldjük. Ugyanakkor tudomásukra hozzuk, hogy hol lesznek elszállásolva. A vasuti kedvezmény a miniszteriumtól kapott utasítás szerint csakis a közgyűlésre utazó *tagokat* illeti.

A M. Á. V. igazolványai a Kassa—Oderbergi vasut vonalaira is érvényesek; a Déli vasut állomásairól induló tagtársak szíveskedjenek bélyegtelen kérvénnyel közvetetlenül e vasut igazgatóságához fordulni kedvezményért, mely szokás szerint, nagyon jelentéktelen lesz. Minden felvilágosítással szívesen szolgál dr. *Lévay* Ede (VIII., Tavaszmező-u. 17.)

Székelyudvarhelyi kör.

(Az új érettségi vizsgálati utasítás.)

Az országos középiskolai tanáregyesület székelyudvarhelyi köre folyó hó 9-iki ülésén fejezte be azon eszmecserét, mely *Kovács* Dánielnek, az új érettségi vizsgálati utasításról, a mult hó elején tartott előadásához fűződött. *Kovács* Dániel az új utasítást pontról-pontra összehasonlítja a régivel; kimutatja mi új az újban, mi az előbbi módosítása és mi benne a régi.

Teljesen új intézkedést tartalmaz 4 §; ú. m. a 22., 23., 26. és 32. §-ok.

Ezek közül a 23-ikat, mely a szóbeli érettségin a kérdések föltevésére vonatkozik, igen értékesnek, valódi pedagógiai érzékkel megalkotottnak találja, melynek utasításai a legnagyobb figyelemre méltók.

A 22. §-nál, mely — szerinte — a görög vérét veszi, rámutat arra a visszás helyzetre, hogy ezután — bizonyos esetben — csak a reáliskolát végzettek és görögpótlósok köteleztetnek a görögből szóbeli érettségire. Ez anomáliát úgy lehetne megszüntetni, ha a jelölt az V—VIII. osztályok anyagából összevont magánvizsgálatot tenne, melyről kapna külön bizonyítványt, melyet érettségije mellékletéül terjesztene a főiskola elé.

A 26. §. ellen kifogást nem tesz ugyan, de a főigazgató mellett külön miniszteri biztos kiküldését fölösleges költségszaporításnak tartja.

A 32. §. intézkedését szigorunak véli.

A módosult §-ok közt a 2. §-ban, a cél kitűzésében némi újat lát. Ha csak a főiskolai tanulmányokra való képesség kipuhatolása lebeg a bizottság szeme előtt, akkor szigorúbban jár el mint eddig, és ekkor az érettségi szinvonala emelkedett. A szinvonal emelését nagyon szükségesnek tartaná, hogy a főiskolát ne lepjék el oda nem való elemek.

Ma sok az állás nélküli főiskolát végzett ember, kik kénytelenek olyan foglalkozásra adni fejöket, amit sokkal kevesebb fáradsággal és költséggel elérhettek volna, s emellett a gazdasági, ipari és kereskedői pálya szenved, mert kénytelen beérni olyan elemekkel, akik a középiskola legfeljebb 4-ik osztályát végezték. Talán célszerűbb volna a jogosítás ügyét másképen rendezni és ennek rendezése után alkotni meg az érettségi vizsgálati utasítást, de ezután úgy, hogy ellene kifogások ne merülhessenek fel.

Az annyira szükséges szinvonal emelését — bár hangsúlyozza maga az utasítás is — sehogy sem szolgálja a 7. §. lényegesen módosult intézkedése. Leszállítja az érettségi írásbeliek számát, ezen indokolással: »fel kellett szabadítani a jelölteket a vizsgálati tárgyak sokaságában rejlő felesleges tehertől, mely tapasztalat szerint szellemi rugékonyságukat apasztotta és őket még a tulajdonképeni elbírálás előtt kifárasztotta«; »az érettségi vizsgálat súlypontját a szóbeli részre kellett helyezni, remélhető, hogy így az írásbelieken mind nagyobb mértékben tapasztalt visszaélések lehetősége is szűkebbre fog szorulni« .. Sem a módosítással, sem indokolásával nincs megelégedve. Ha elfogadjuk az indokolást, akkor nem háromra, de kettőre kellett volna leszállítani a tételeket: a magyar és matézisre, vagy talán a reálban, — ha annak gyakorlati célját is tekintjük — még a németet megengedhetjük, de hogy a gimnáziumban a latin miért maradt meg, az indokolásból nem tudja kiolvasni. Vagy ha az a cél, hogy a szóbeli vizsgálat legyen a döntő, maradna csak egy írásbeli a magyar, de ennek tárgyát úgy választaná, hogy abból kitűnjék, hogy a jelölt magyarul tud írni és gondolkozni s föltétlenül elbuktatná, aki helyesírási hibát ejt vagy gondolatait rendszeres mondatokba foglalni nem képes. A többi ismeret elbírálását a szóbelire hagyná, ez következnek a miniszteri indokolásból.

De ez indokolást sem fogadhatja el. A VIII. osztályt végzettek, az írásbelire külön nem készülnek, hogy az írásbeli fölösleges teher volna, hogy idő előtt kifárasztaná őket, vagy szellemi rugékonyságukat apasztaná — tévedés.

Hogy a visszaélések köre szűkül — természetes, — de ez indokból egy tárgyból se kellene írásbelit tétetni, mert csak ekkor szünnének meg teljesen a visszaélések.

Határozottan károsnak, a középiskolai oktatás sikerét kockáztatónak tartja az érettségi tárgyainak ezen megszorítását. Nem érthet egyet az Ung-Beregvármegyei tanári kör derék elnökével, *Schürger* Ferenccel sem, ki szerint a földrajzban és természetrajzban szép eredményt érnek el, bár nem érettségi tárgyak. Előadó ennek épen ellenkezőjét tapasztalja, azt látja, hogy e tárgyak mostoha sorsban részesülnek a középiskolában s kevés ismeretet visznek belőlük a tanulók az életbe. Ilyen mostoha sors vár ezután a gimnáziumban a görögre és németre, a reálban a franciára. Kérdi, szabad-e alkalmat adni arra, hogy a tanuló különbséget tegyen az egyes középiskolai tárgyak között aszerint, hogy az egyik fontos, a másik nem? Pedig erre ilyen intézkedéssel önként rávezetjük a tanulókat.

Hogy a tanárok egy részét az érettségi vizsgálat meghallgatásától elzárja az utasítás, kicsinyes eljárásnak és pedagógiai szempontból is helytelennek mondja. Felsorolja ezután azon §-okat, melyek nem eléggé világosak, kiegészítésre, illetve magyarázatra szorulnak. Az egészről az a véleménye, hogy »bár érezzük új érettségi vizsgálati utasítás szükségét, de a most megjelent új utasítás ezt a szükséget nem elégíti ki, sőt nagyobb mértékben felkelti a vágyat, hogy minél rövidebb életű legyen s minél előbb egy másik megfelelő utasításnak örvendhessünk. Ezen újabb utasítás azonban nem készülhet el előbb, míg tisztába nem hozzuk azt a kérdést, hogy mire való az érettségi vizsga és mire való a középiskola 8. osztályának vizsgája. Szóval, előbb el kell döntenünk a jogosítás kérdését, de minél hamarább és akkor kell megalkotni egy új érettségi vizsgálati utasítást, nem ötletszerüen, mint amilyennek a mostani látszik, hanem az illetékes tényezők véleményének meghallgatásával és kellő figyelembe vételével«.

Dr. Solymossy Lajos elnök köszönetet mond előadónak beható, részletes s az utasítás minden pontjára kiterjedő fejtegetéseiért s többek kozzászólása után a kör következő határozatát mondja ki:

1. Az 105500—1905. min. sz. a. megjelent s 1906. január 1-től hatályba lépett Érettségi vizsgálati Utasítás a régihez képest általában, mint dolgozat stiláris és koncepció tekintetében haladásnak mondható.

2. Sok lényeges módosítást tartalmaz, melyek részben előnyösek, részben azonban aggodalomra szolgáltatnak okot.

3. Az új §-ok közül a *23-ik §. kiváló értékes*; a *22-ik aggodalmas*, a *26-ik nem lényeges*, a *32-ik szigorú*.

4. Újabb miniszteri felvilágosításra szorul a 7. §. *A. C.* pontja, a 7. §. *B.* 6. kikezdése.

5. Okvetlen módosításra szorulnak a 12., 22., 24. és 32. §-ok.

6. Fölveendő az utasításba, hogy a kiegészítő vizsgálatot hányszor lehet ismételni.

Séra Kálmán,
a kör jegyzője.

Szünidei fürdőkonviktusok. A bizottság legutóbbi ülésén, melyen az igazgatóság részéről *Müller* József és *Tiber* Ágost vettek részt, a felügyelői tanári állásokra és az ingyenes tanulóhelyekre beérkezett folyamodványok ügyében döntött. A felügyelői állásokra összesen 13-an pályáztak, m. p. 5 középiskolai és 4 polgári iskolai tanár, 2 próbaéves tanárjelölt, 1 tanító és 1 orvosnövendék. A bizottság az igazgatóság elé a következő javaslatot terjeszti. Július havában a felügyelettel megbizandók: Balaton-Berényben *Pekár* Károly dr., bpesti VI. ker. áll. főreáliskolai r. tanár; Sztrázsán *Füssy* József ceglédi áll. főgimnáziumi r. tanár; Lipiken *Szmodics* Zoltán nagykanizsai kath. főgimnáziumi h. tan. Augusztus havában Sztrázsára *Bócsi* Sándor debreceni ev. ref. főgimnáziumi h. tanár van kiszemelve. Minthogy az Országos Gyermekvédő Liga a báró Edelsheim-Gyulay-féle nyitrai konviktus szervezését is Kemény elnökre bízta, ebbe a konviktusba augusztus havára *Valenténi* György a szigetvári áll. polgári iskola igazgatója és *Szemere* Samu dr. okl. középisk. tanár fognak felügyelőkül beosztatni. — A tanulók közül egész ingyen vagy kedvezményes helyre nyolcan folyamodtak m. p. 6 középiskolai, 1 polgári iskolai és 1 felső kereskedelmi iskolai tanuló. A bizottságnak sikerült az összes folyamodókat figyelembe venni: hatan egészen ingyen és ketten kedvezményes ellátásban fognak részesülni. Ezen kívül az elnökség igyekezni fog még néhány középiskolai tanulót a nyitrai konviktusban is ingyen elhelyezni. — A bizottság sajnálattal vegyes meglepetéssel értesült arról, hogy az intézményt ép a középiskolák részesítették a leggyengébb támogatásban: a tájékoztató körleveleket alig egy-két helyen hirdették ki s az érdekelt közönség csakis a napilapokból nyert tudomást erről az áldásos intézményről. Csakis ennek tudható be, hogy a hiányos tájékoztatás szülte csekély számú jelentkezés miatt az augusztusi turnusokat el kellett hagyni. Ennek elkerülése végett a bizottság elhatározta, hogy a jövőben hivatalos úton a miniszterium útján fogja a konviktusi közleményeket az igazgatóságok tudomására hozni.

Az elnök végül jelentette, hogy a mult ülés óta a konviktusi alapra a következő adományok érkeztek: *a bpesti VI. ker. áll. főreáliskola* ifjúságának gyűjtése 204 kor. 66 fill.; *Aufricht Sámuelné* úrnő ívén 75 kor.; a *beregszászi áll. főgimnázium* ifjúsága 40 kor.; a *dévai áll. főreáliskola* ifjúsága 25 kor. 50 fill.; az *egri áll. főreáliskola* ifjúsága 16 kor. 69 fill; a *hódmezővásárhelyi gimnázium* ifjúsága 13 kor. 12 fill.; a *bpesti II. ker. áll. főreáliskola* 4. és 6. osztálya 5 kor. 80 fill.; *Hoffmann Lipót* úr 4 kor. Összesen 384 kor. 77. fill., ehhez hozzáadva a 684. lapon kimutatott 2984 Kor.-t, a konviktusi alap jelenleg 3368 kor. 77 fillérre rúg és a Magyar Leszámítoló- és Pénzváltó-bankban 4%-ra van elhelyezve. *kf.*

KRÓNIKA.

Kinevezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Gebé* Péter helyettes hittanárt az ungvári kir. kath. főgimnáziumhoz rendes hittanárrá nevezte ki.

Áthelyezések. A. m. kir. vallás- és közokt. miniszter *Szabó* István nagybányai állami főgimnáziumi rendes tanárt a budapesti III. ker. áll. főgimnáziumhoz, *Schmidt* Alajos fogarasi áll. főgimn. tanárt a balassagyarmati áll. főgimnáziumhoz, *Gaál* Lajos nagybányai áll. főgimn. r. tanárt a besztercebányai kir. kath., *Rácz* Miklós besztercebányai kir. kath. főgimn. r. tanárt a nagybányai áll. főgimnáziumhoz és *Debreczeni* Géza pécsi áll. főreáliskolai rendes tanárt a zsolnai állami főreáliskolához helyezte át.

NYILATKOZATOK.

Válasz »A középiskolák köréből« című cikkre.

A Orsz. Középiskolai Tanáregyesület szepesi köre, melybe öt középiskolának tanárai tartoznak, a mai napon Lőcsén megtartott rendkívüli gyűlésén foglalkozott a »Magyarország« f. hó 17-diki számában »*A középiskolák köréből*« cím alatt megjelent cikkel és egyhangulag elhatározta, hogy annak tévedéseit és hamis állításait — amennyiben a *szepesi körre és Walther Béla* lőcsei állami reáliskolai igazgatóra vonatkoznak — a következőkben, az igazsághoz híven, helyreigazítja.

Mindenekelőtt hangsúlyoznunk kell, hogy amik körünk március hó 4-én tartott üléséről felvett jegyzőkönyvben a középiskolai rendtartás revíziójára vonatkozólag az Orsz. Középisk. Tanáregyesület közlönyének április 15-diki számában közöltettek, azok — amint ez a jegyzőkönyvben világosan meg van mondva — nem Walther igazgató egyéni nézetei, hanem a szepesi kör megállapodásai és nézetei, melyek lehetnek helyesek vagy helytelennek, de amelyeknek tisztaságában és őszinteségében kételkedni nincs joga senkinek sem.

A hivatolt cikk azon vádjára, hogy az imparlamentáris kormány idejében tárgyaltuk e kérdést és talán azt óhajtottuk, hogy az imparlamentáris kormány léptesse életbe a reformot, kijelentjük, hogy a középiskolai rendtartás reformját a magyar tanári közvélemény évek óta sürgeti, szaklapjaink és tanári köreink ismételten foglalkoztak és a jelenben is foglalkoznak e kérdéssel, sőt tudomásunk szerint még Berzeviczy miniszter felszólította az Orsz. Közoktatási Tanácsot a rendtartás reformjának előkészítésére. Aminthogy körünk is még a múlt tanévben tartott utolsó gyűlésén, tehát még Berzeviczy miniszterségé idején tűzte ki ezt a kérdést tárgyalásra és előadására már akkor Walther igazgató vállalkozott. Azt pedig komolyan gondolkozó em-

ber bizonyára nem tételezi fel körünkről, hogy tagjai abban a naiv hitben éltek, hogy a rendtartás reformjának köri tárgyalása után az imparlamentáris kormánynak nem lesz sürgősebb teendője, mint ezen reformot nyolc napon vagy akár nyolc héten belül életbe léptetni. Valamely tanügyi reform köri tárgyalásai és életbe léptetése között évek szoktak eltelni.

Egyébként pedig Walther igazgató, midőn ezen kérdést körünk 1905. évi december hó 3-diki ülésében tárgyalni kezdette, határozottan kijelentette, hogy az akkori politikai helyzetet nem tartja alkalmasnak ily reformokra, de azért előadását a kör kívánságára és azon célból, hogy a tanári közvélemény e kérdésben kialakuljon, megtartja; mely felfogásához körünk egyértelemmel hozzájárult.

Áttérve a részletekre, kijelentjük, hogy azon erősen inkriminált kifejezés, hogy »*A miniszterium figyelme felhivandó* azon körülményre, hogy a szűnnapok száma igen nagy« nem Walther igazgató szájáról hangzott el. Ő csak azon aggodalmának adott kifejezést, hogy a sok szünnap miatt bajos az előírt tananyagot kellőképen elvégezni és azon kérdést vetette fel, vajjon nem lehetne-e ezen bajon valamiképen segíteni; mire a kör — egy másik tagjának indítványára — úgy határozott, hogy hívjuk fel erre a kérdésre a miniszterium figyelmét. Arról, hogy a *nemzeti ünnepek* eltöröltessenek vagy a szabad vallásgyakorlat korlátoltassék, szó sem volt és arra a cikkíró budapesti tanáron kívül senkisem gondolt.

A 3-dik pontban foglalt következő határozatunkat: »Az igazgatói, osztályfőnöki és tanári jogok és kötelességek az osztrák »Weisungen« mintájára részletezendők« cikkíró úr szintén erősen megtámadja, azt mondván, hogy véleményünk szerint »még a tanárok is arra a nótára táncoljanak amelyet az osztrák fütyül nekik!« Ezen vádat a többivel együtt egészen határozottan visszautasítjuk! Sem Walther igazgató, mint előadó nem ajánlotta, sem körünk nem határozta el, hogy rendtartásunk az osztrák »Weisungen« *szelleme vagy betűje szerint* reformáltassék; csupán azon meggyőződésünknek adtunk kifejezést, hogy kívánatosnak tartjuk, hogy miként az osztrákoknak már van, mi is alkossunk egy, az említett jogokat és kötelességeket részletesen tárgyaló rendtartást, melyet azonban természetesen *magyar szellem* hasson át. (A mi rendtartásunk pl. az osztályfőnöki teendőknek 34 sort szentel, az osztrák rendtartás pedig 9 oldalt.)

Ami végül cikkíró úr azon megjegyzését illeti, hogy a javaslat 16-dik pontja egy új állás teremtéséről gondoskodik, kijelentjük, hogy ez nem felel meg a valóságnak, mert az ú. n. igazgatói segédkezői állás vagy — amint cikkíró úr mondja — »egy igazgatót kiszolgáló tanár különleges állása« igen sok középiskolánál régóta megvan. Előadónk itt is hangsúlyozta, hogy az egyedül helyes megoldása a kérdésnek egy igazgatói irodatiszt vagy iskolai gondnok alkalmazása volna; amíg azonban pénzügyi helyzetünk ezen új állások életbeléptetését meg nem engedi, addig a megoldás egyik igen egyszerű módja a következő, t. i. a kör által elfogadott és cikkíró úrtól annyira perhorreszkált mód *lehetne* (l. Közlöny 626. oldalon).

Annak megítélését, hogy cikkíró a szóban forgó ügyet mennyi rosszhiszeműséggel tárgyalta a nyilvánosság előtt, az elmondottak alapján nyugodtan a t. olvasókra bízzuk és még csak azt jelentjük ki, hogy részünkről ezen kérdésben további polemiába nem bocsátkozunk.

Kelt Lőcsén, az O K. T. E. szepesi körének 1906. évi június hó 18-án tartott ülésén.

Róth Márton, elnök. *Förster Rezső*, jegyző.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Az Egyesület közlönyének legutolsó számában, a vidéki körök gyűléseinek ismertetésében több helyen azt olvasom, hogy a felsőbb leányiskolai tanerők egyesülését célzó indítványomat úgy fogták fel, mintha én *egyenesen külön* egyesület létesítését javasoltam volna. Ez tévedés. Célom az egyesülés és ép a módjának megbeszélésére gyültünk össze június 4-én Budapesten, hol testületünk s még más négy testület nevében is azt javasoltam, hogy amennyiben a középiskolai tanáregyesület megfelelő önállóságot, t. i. külön szakosztályt stb. ad nekünk, lépjünk be ebbe a már elég erős szövetkezetbe, hogy kölcsönösen erőt nyerjünk egymástól. Igaz, hogy az értekezlet nem egészen erre az álláspontra helyezkedett, de ebben az irányban is megindultak a tárgyalások. Helyesebb lett volna, ha azok a testületek, amelyek annyira hangoztatják a csatlakozás szükségességét, személyes megjelenésükkel támogattak volna.

Ezek szives közlését kérve, maradtam szerkesztő úrnak kész híve

Mezőtur, 1906. június 19.

Otrok Mihály,
felsőbb leányisk. igazgató.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Nastavni vjesnik, časopis za srednje škole. A horvát tanáregyesületi közlöny XIV. évf. 9. füzete (649—728. l.) a következő tartalommal jelent meg: *Kasumović*, Lucanius és Petronius; *Bazala*, pszichológiai kisérletek a tudományban és oktatásban; *Bučar*, a testi nevelés fejlesztése középiskoláinkban; *Strohal*, némely dialektikusi sajátság a mrkopljai járásban; *Körbler*, újabb eredmények a görög verstanból; *Hercigonja*, Divković latin olvasókönyve és a túlterhelés; *Florschütz*, a germán és turkotatár hatása a szlávra; *Mihajlović*, a ballada definiciója; *Draganić*, Adamović francia olvasókönyve; *Barušić*, néhány következtetés az 1905. évi I. tc. 7. §-ából; *Lenac*, V. E. Orlando gondolatai az olasz klasszikus iskola reformjáról; *Ogrizović*, a gimnáziumi érettségi vizsgálatról; *Franić*, az iskolai értesítőkről; *Majcen*, a rajzoló geometria előadásáról; *Drechsler*,

Zagoda megjegyzései e folyóirat 8. füzetére vonatkozólag; *Scheidela*, az iskolai és családi rend; az Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny, a Magyar Pedagógia, Zeitschrift für das Realschulwesen, l'Enseignement Mathématique utolsó füzetének tartalma; a választmány munkája.

Katholikus Szemle. A Szent-István-Társulat megbízásából szerkeszti *Mihályfi Ákos dr.* egyetemi tanár.

A júniusi füzet, mely nagyon változatos, érdekes tartalommal jelent meg, melléklet gyanánt közli a Szent-István-Társulat nagy-gyűlésének a jegyzőkönyvét.

A Katholikus Szemlét a Szent-István-Társulat rendes tagjai tagilletmény gyanánt kapják, nem-tagoknak előfizetési ára 10 korona. Az előfizetések, valamint a tagságra való jelentkezések a *Szent-István-Társulat titkári hivatalához* (Budapest, VIII., Szentkirályi-u. 28.) intézendők.

Reformvorschläge für den mathematischen und naturwissenschaftlichen Unterricht. Nebst einem allgemeinen Bericht von *A. Gutzmer*. Leipzig u. Berlin (Teubner) 1905. 8-r. 48. l. Egy márka. (L. Közlöny 751. és köv. lapjait.)

Egyetemes pályamutató a pályaválasztás előtt álló ifjúság számára. Összeállította *Pálinkás* Béla. I. kötet ára 3 korona, a két kötetből álló teljes munka ára 6 korona. Nagybánya, Kovács Gyula kiadása. 1906. Nagy 8-r. I. és II. kötet 512 lap.

Két füzetet kaptunk a következő címmel: 1. *Hibák a földrajz tanításában*, írta *dr. Pintér* Jenő. Különlenyomat a »Gyakorlati Paedagogia« II. évf. 5—6. számából. (7 lap). 2. *Akadémiai törekvések a nyelvtudomány terén 1831—1850-ig*, írta *dr. Pintér* Jenő. Különlenyomat a jászberényi főgimnázium 1905/06. évi Értesítőből.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem csupán sorszámára hivatkozhassanak.)

8. Kérdés. Van-e joga egy tudományos mellékfoglalkozású és szaktárgyai következtében évről-évre osztályfőnökséggel terhelt tanárnak arra, hogy az utóbbi állással ma — fájdalom! — még együtt járó terhes és időt rabló *irodai munkának* (értesítők, névkönyvek és bizonyítványok írása, statisztika-készítés stb.) elvégzésére *a saját zsebéből* irnokot tartson, még pedig valamely a gimnázium kötelékén *kívül eső* bölcsészettan-hallgatót, magától értetődő lévén, hogy az így idegen kézzel, de sajátkezű névaláírásával készült munkáknak rendes és hibátlan kiállításáért ő maga, a tanár, teljes felelősséget vállal? Van-e joga az igazgatónak, vagy felsőbb hatóságnak ez

eljárás ellen kifogást tennie, és mind e sok iratnak az osztályfőnöktől *sajátkezüleg* történt kiállítását követelnie? *pj.*

Tudtunkkal a Rendtartás 48. §-a, mely azt mondja, hogy az iskolai bizonyítványt az osztályfőnök *állítja ki* és írja alá, nem azt jelenti, hogy az osztályfőnök sajátkezüleg köteles a bizonyítványokat és egyéb írásbeli dolgokat másolni. A felelősség természetesen őt terheli minden esetleges hiányért, de nem hisszük, hogy a Rendtartás intenciója az legyen, hogy a tanárt ilyen munkákkal terhelje, aminthogy semmiféle rendelkezés nem utasítja az igazgatót, (kinek aránylag semmivel sincs több dolga a tanárnál), hogy jelentéseit és egyéb írásait sajátkezüleg másolja. *Szerk.*

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1906. május 22-től junius 22-ig tagdíjat fizettek:

1895/6-ra: Dr. Prém József (II.)

1896/7-re: Grünwald Miksa (II.), dr. Prém József (1 K).

1897/8-ra: Grünwald Miksa.

1898/900-ra: Barajevácz Szvetozár (II.), Báthori Gyula, dr. Gáspár János, Makláry Pap Miklós (2 K), Marlin Molly, Molnár Gyula.

1900/1-re: Barajevácz Szvetozár (1 K), Bátori Ármin (II.), Báthory Gyula, dr. Gáspár János, dr. Lázár Béla, Makláry Pap Miklós, Marlin Molly, Molnár Gyula, Nagy József (Szatmár), Zerdahelyi Ödön.

1901/2-re: Báthori Gyula, Gerecz Lajos (II.), Kroll Rudolf, Makláry Pap Miklós, Marlin Molly, Molnár Gyula, Nagy József (Szatmár) (I.), Rehák Pál, Szalai Mátyás, Vajsz Gyula, Zerdahelyi Ödön (I.).

1902/3-ra: Báthory Gyula, Buza János (1·34), Centis Henrik (II.), dr. Csengeri János (2 K), Gerecz Lajos, Jánó Béla, dr. Klupathy Jenő, Kőrösi Henrik, Kőszegi László, Kroll Rudolf, dr. Layer Antal (4 K), Luger Valér, Makláry Papp Miklós (2 K), Mandola Aladár (2 K), Marlin Molly, Miklosicza Simon, Molnár Gyula, dr. Negovetich Arthur, Rehák Pál, Reiser György, Szalai Mátyás (I.), Urbanek Sándor (II.), Vajda Ignácz (I), Vajsz Gyula, Varga Kálmán, Vörös Sándor, Wallentinyi (még 0·33).

1903/4-re: dr. Aczél József (1·75), Báthori Gyula, Buza János (6·66), Füssy József (5 K), Gerecz Lajos (I.), Halmos Győző, Jánó Béla, Kemenszky Kálmán (II.), dr. Klupathy Jenő, Kőszegi László, Kroll Rudolf, Mandola Aladár (2 K), Marlin Molly, Perényi Ferenc, Pethe Ferenc, Rehák Pál, Reiser György, Vajsz Gyula, Varga Kálmán, Wallentinyi (7·67).

1904/5-re: dr. Aczél József (6·25), Angheben Albin (még 6 K), Báthori Gyula, dr. Bokor János, Borsody Károly, dr. Csepreghy Kálmán (II.), Doby Samu, Dortsák Gyula, Gallé Oszkár, Gelletich Vince (még 2 K), Gömöry János, Horváth Lajos, Kátay Lajos, Kemenszky Kálmán (I.), dr. Klupathy Jenő, Kőszegi László, Kovács Dezső, Kroll Rudolf, Kritza István (6 K), Lomoschitz József (II.), Marlin Molly, dr. Pap Illés, Párkányi Gyula, Perényi Ferenc, Perényi Vilmos (6 K), Rehák Pál, Tárkányi György, Vajsz Gyula, Vitális István, dr. Vojtovich József, Vujsz János (6·67), Warwasovszky János, Wick Béla, Xántus Gábor, Zalka Zsigmond.

1905/6-ra: Albert József (2·50), dr. Antal Géza, Babaré Adél, Baczoni Albert, Balassa János, Balogh Mór, Balló Aurél, Báthori Gyula, dr. Bessenyei Lajos (2·5), Bóbita Endre, Bódin Mihály, Bournáz János (I.), Carvin Piroska, Csalóközi Jenő, dr. Csepreghy Kálmán (2 K), dr. Csighy Antal (II.), Csorba György, Csóti Márk, dr. Csuday Jenő, Czigler Ignác, Czöndör Ilona (II.), Doby Samu (2 K), Dörre Tivadar, Dunay Zoltán (6 K), Eltscher Simon, Erdélyi Lajos, Feczkó János, Fest Aladár, Finály Gábor, Geday József (még 2 K), Gelletich Vince (2 K), dr. Gerecze Péter, Gerő Vilmos (II.), Gokler Antal (I.), dr. Gombocz Zoltán, Gross Leopoldina, Habina János, dr. Hajnal Dávid, Hausner Ignác (3 K), Hegedüs János, dr. Hegedüs Izidor, Heim Ádám, dr. Horváth Balázs, Huszár Frigyes, Jakab Ödön,

Jancsó Géza, dr. Imre Sándor, Joris Máté, Kardos Gyula, Kárpáthy Gusztáv (még 6 K), Kemény Ferenc, Kerecsényi Gizella, dr. Kerestély Olga (II.), Kirchknopf András, Kiss Lajos (Miskolc), Klemens János, dr. Klupathy Jenő. Kohányi Gyula, Kolacskovszky Elza, Kollwentz Rezső, Korpás Ferenc, dr. Kosztolányi Zoltán, Kőszegi László, özv. Kovács Árpádné, dr. Kovács Gábor, Kovácsy Béla, Krantz Béla, Krauze Ervin, Kreiger Kornél, Krécsy Béla, Kritza István (2 K), Kroll Rudolf Kronberger Béla, Leszko István, Lichtenegger Győző, Madáchy István, Mambrais Cecilia (II.), Marlin Molly, Mikó Pál, dr. Mitrovics Gyula, Mokovcsák János, Moravszky Ferenc, Mözl Gusztáv, Mozog István, Oberle Károly, Orlovszky István, Orosz József, Osztroluczky Gyula, Perényi Ferenc, Perényi Vilmos (2 K), Pató János, dr. Pekár Károly, dr. Perényi József, Peskő Ödön, Péter Pál, Porcs János, Porcs Kálmán, dr. Privarszky Alajos (II.), Rados Ignác, Rajner Ferenc, Rázsó Ferenc, Rehák Pál, Roboz Andor, dr. Rorák Imre, Rosztócy Leó, Saly Sándor (II.), Schill Fülöp (II.), Schöpflin Géza, Séra Kálmán (I.), Simonetti Klementina, Sirola Ferenc (I.), dr. Steiner Simon (II.), dr. Stőhr Antal, Szegfi Emi, Szegfi Ilona, Szeybold Károly, Szirtes Ignác, Szombathy Kálmán, Szőke József (még 6 K), Szutorisz Frigyes, Teltsch Kornél, Themák Ede (II.), Torday Lajos (II.), Tóth Benő, dr. Tóth Sándor, Tscheik Ernő (I.), dr. Török István (Kolozsvár), dr. Vas Antal, Vajsz Gyula, Versényi György (még 6 K), dr. Versessy Dezső, Vértessy Sándor, dr. Vida Sándor, Vitális István, dr. Vojtovich József, Vujsz János (1·33), Zágróczky Jolán.

1906/7-re: dr. Csighy Antal (I.), Gross Ferenc (I.), Polgár György.

Előfizettek:

1905/6-ra: Nagyrőcei fels. keresk. isk., Richter Nándor, Szegi fels. keresk. isk., Seraphin G. A.

Budapest, 1906. június 22.

(I.) = I. fele.
(II.) = II. fele.

Müller József,
egyesületi pénztáros.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. *Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, szíveskedjenek a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni.*

Müller József, *egyesületi pénztáros.*
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II., Áldás-u. 4.)

Tartalom: *Javaslatok és tanulmányok:* Tanulók öngyilkossága. *Hegedüs* Istvántól. — A londoni szünidei tanfolyam. Dr. *Vass* Bertalantól. — *Egyesületi élet:* Az Országos Középiskolai Tanáregyesület 1906. július hó 2. és 3-án Budapesten tartandó XL. évi rendes közgyűlésének programmja. — A sexuális probléma. *Kemény* Ferenctől. — Dr. Kapossy Lucián: Elméletek és gyakorlatok című előadásának vázlata. — Értesítés. — Köri tudósítás. (Székelyudvarhelyi kör.) Szünidei fürdőkonviktusok. *kf.*-től. — *Krónika:* Kinevezés. — Áthelyezés. — *Nyilatkozatok:* Válasz »A középiskolák köréből« című cikkre. *Róth* Márton-, *Förster* Rezső- és *Otrok* Mihálytól, — *Könyvek és Lapok:* Nastavni vjesnik stb. A horvát tanáregyesületi közlöny XIV. évf. 9. füzet. — A. Gutzmer: Reformvorschläge für den mathematischen und naturwissenschaftlichen Unterricht. — Pálinkás Béla: Egyetemes pályamutató. — Dr. Pintér Jenő: I. Hibák a földrajz tanításában. II. Akadémiai törekvések a nyelvtudomány terén 1811—1850-ig. — *Kérdések és Üzenetek.* — Tagdíjfizetések és előfizetések jegyzéke. *Müller* Józseftől. — Az Országos Középiskolai Tanáregyesület tagjainak névsora az 1905/6-ik egyesületi év végén.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület tagjainak névsora az 1905/6-ik egyesületi év végén.

I. Az egyesület igazgatósága:

Elnök: Beöthy Zsolt.
Alelnök: Rombauer Emil, Bódiss Jusztin.
Főtitkár: Négyesy László.
Pénztáros: Müller József.
Szerkesztő: Székely István.
Titkár és gazda: Székely István.
A segélyalap elnöke: Vámossy Mihály.
A segélyalap ellenőre: Tiber Ágost.
A választmány választottai: dr. Alexander Bernát, dr. Beke Manó, Dóczi Imre.

II. Tiszteletbeli tagok:

Baksay István, kir. tanácsos, ny. főgimn. tanár, Rimaszombat.
Bartal Antal, kir. tanácsos, középisk. tanárképző gyakorló főgimn. ny. igazgató, Budapest.
Berecz Antal, áll. fels. leányiskolai miniszt. biztos, az orsz. középisk. tanáregyesület tiszteletbeli elnöke, Budapest.
Berzeviczy Albert dr., v. b. t. t., a m. tud. akadémia elnöke, Budapest.
Boncz Ödön dr., miniszt. tanácsos.
Bubics Zsigmond, kassai püspök.
Csáky Albin gr., v. b. t. t., a főrendiház tagja, Budapest.
Dessewffy Sándor, v. b. t. t., csanádmegyei püspök, Temesvár.
Dóczi Imre, ev. ref. egyházkerületi gimn. felügyelő, Debrecen.
Dunay Ferenc, kir. tanácsos, tanker. főigazgató, Besztercebánya.
Eötvös Lóránd báró, v. b. t. t., egyetemi tanár, Budapest.
Erődi Béla dr., udv. tanácsos, tanker. főigazgató, Budapest.
Fehér Ipoly, v. b. t. t., pannonhalmi főapát.
Felsmann József, ny. főreálisk. igazgató, Budapest.
Frankl István, ny. főgimn. igazgató, Szabadka.
Géresi Kálmán, kir. főigazgató, Debrecen.
Kalmár Endre, kir. tanácsos, kegyestanítórendi tiszteletbeli rendfő, Budapest.
Kármán Mór dr., kir. tanácsos, a tanárképzői gyakorló főgimnázium tanára, Budapest.
Komlóssy Ferenc dr., pozsonyi prépost.
Köpesdy Sándor, főgimn. igazgató, Budapest.
Lővey Sándor dr., közigazgatási biró, Budapest.
Mayer József, főreáliskolai igazgató, Budapest.
Pálffy János gróf, Pozsony.
Prónay Dezső báró, a magyarországi ág. ev. egyház világi felügyelője.
Schmausz Endre ny. főispán.
Semsey Andor, Budapest.
Szamosi János dr., udvari tanácsos, egyetemi tanár, Kolozsvár.
Szieber Ede, kir. tanácsos, tanker. kir. főigazgató, Kassa.
Szombathy Ignác dr., ny. főreáliskolai tanár, Budapest.
Takács Menyhért dr., jászói prépost.
Ponori Thewrewk Emil, egyetemi tanár, Budapest.
Vámosy Mihály, ny. főgimnáziumi igazgató, Budapest.
Vaszary Kolos, esztergomi bibornok-érsek, Magyarország hercegprimása.
Wlassics Gyula, v. b. t. t., a közigazgatási bíróság elnöke, Budapest.
Zichy Ágost gróf, v. b. t. t., Bécs.
Zsilinszky Mihály, v. b. t. t., vallás- és közokt. min. ny. államtitkár, Budapest.

III. Alapító tagok:

Balogh Péter (Papi).
Bartal Antal.
† Görög Imre.
† Haynald Lajos dr., biboros érsek, Kalocsa.
† Ipolyi Arnold, püspök, Nagyvárad.
Magyar nevelési társaság.
Sz. kir. Pest városa.
Hegyesy Károly, főgimn. tanár, Fehértemplom.
Kirchner Lajos, tanár, Budapest.
† Szilágyi István, ev. ref. főgimn. igazg., M.-Sziget.
Semsey Andor, Budapest.
Vaszary Kolos, hercegprimás.
† Volf György, kir. tanácsos, tanárképzői gyak. főgimn. igazg., Bpest.
Baksay István, kir. tanácsos, ny. főgimn. tanár, Rimaszombat.
Rombauer Emil, kir. főigazgató és főreáliskolai igazgató, Budapest
Székely István dr., főgimnáziumi tanár, Budapest.
Schuschny Henrik dr., iskolaorvos és egészségtan tanára, Budapest.
Bubics Zsigmond, püspök, Kassa.
Tedeschi Betti dr., felsőbb leányisk. tanárnő, Szeged.
Takács Menyhért dr., jászói prépost.
Ruszt József, udv. tan., Budapest.

IV. Választmányi tagok:

Albrecht János (Pozsony).
Alexander Bernát dr. (Budapest).
Balassa József dr. (Budapest).
Balog Mór (Budapest).
Bartoniek Géza dr. (Budapest).
Beke Manó dr. (Budapest).
Berkeszi István (Temesvár).
Bohner Jákó (Munkács).
Bóbita Endre (Kassa).
Bozóky Endre dr. (Budapest).
Bruckner Károly (Késmárk).
Burger Arthur (Székelyudvarhely).
Buza János (Sárospatak).
Czigler Ignác (Kassa).
Dóczi Imre (Debrecen).
Erdélyi Károly dr. (Kolozsvár).
Erődi Béla dr. (Budapest).
Farkas János (Temesvár).
Fazekas Sándor (Debrecen).
Fest Aladár (Fiume).
Finta Ferenc (Érsekújvár).
Göllner Károly (Déva).
Gyomlay Gyula dr. (Budapest).
György Lajos (Losonc).
Horváth Balázs dr. (Kassa).
Kardos Albert (Debrecen).
Kárpáti Károly (Szeged).
Kemény Ferenc dr. (Budapest).
Kováts Antal (Budapest).
Kovács Gyula dr. (Temesvár).
Laky Mátyás (Temesvár).
Leffler Sámuel (Nyiregyháza).
Lévay Ede dr. (Budapest).
Madzsar Gusztáv dr. (Makó).
Mazuch Ede (Ungvár).
Mártonfi Lajos dr. (Szamosújvár).
Máthé György dr. (Budapest).
Miklós Elemér dr. (Budapest).
Mikola Sándor (Budapest).
Mitrovics Gyula (Miskolc).
Molnár Sándor (Budapest).
Morvay Győző dr. (Budapest).
Nagy Zsigmond dr. (Debrecen).
Novotny S. Alfonz (Nagyvárad).
Nyers Károly (Beregszász).
Orlovszky István (Kassa).
Orosz Alajos (Szatmár).
Perényi Vilmos (Eperjes).
Pirchala Imre (Pozsony).
Pruzsinszky János dr. (Budapest).
Rados Ignác (Budapest).
Rajner Ferenc (Budapest).
Rátz László (Budapest).
Reif Jakab (Budapest).
Rencz János dr. (Pozsony).
Ries Ferenc (Cegléd).
Romanecz Mihály (Ungvár).
Róth Márton (Igló).
Schönvitzky Bertalan (Temesvár).
Schürger Ferenc (Beregszász).
Sinka Sándor (Debrecen).
Solymossy Lajos dr. (Székelyudvarhely).
Szabó Gábor (Budapest).
Szemerjay Károly (Szeged).
Szőke József (Temesvár).
Szuppán Vilmos (Budapest).
Toncs Gusztáv (Szabadka).
Török István dr. (Kolozsvár).
Vass Bertalan dr. (Pécs).
Váradi Károly (Székesfehérvár).
Váró Ferenc (Nagyenyed).
Versényi György dr. (Kolozsvár).
Wagner Alajos dr. (Budapest).
Waldapfel János dr. (Budapest).
Walther Béla (Lőcse).
Weszely Ödön dr. (Budapest).

V. Rendes és rendkívüli tagok:

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett 1903/4	1904/5	1905/6
Abaffy Béla, főgimn. tanár, Makó	4	8	8	8
Abonyi Károly, tan. képzői gazdasági szaktanár, Modor	9	8	8	8
*Abonyi Sándor, pr. kanonok, főgimn. tanár, ?	7	—	—	—
Acsay Ferenc, b. főgimn. igazg., Győr	10	8	8	8
Acsay István dr., főgimn. tanár, Munkács	8	8	8	3
Aczél József dr., fels. l. isk. tanár, Fiume	10	8	6·25	...
*Albert János, főgimn. tanár, Fogaras	10	...	...	...
Albert József, ev. lic. tanár, Pozsony	15	8	8	6·25
Albrecht János, főreálisk. igazgató, Pozsony	22	8	8	8
Alexander Bernát dr., egyetemi tanár, Budapest	30	8	8	8
Alexits György, keleti keresk. akad. tanár, Budapest	7	8	8	8
Alpár Ignác, műépítész, Budapest	10	8	8	8
Alt Henrik, főreálisk. tanár, Debrecen	6	8	8	4
Altmann Jakab, reálisk. igazgató, Vágujhely	9	8	8	8
Ambrus Mór, áll. főgimn. tanár, Losonc	33	8	8	8
Andor Tivadar, főgimn. tanár, Budapest I.	20	8	8	8
Angheben Albin, főgimn. tanár, Fiume	10	8	8	...
Angyal Dávid, állami főgimnáziumi tanár, Budapest VII. B	15	8	8	...
Antal Géza, theol. akad. tanár, Pápa	12	8	8	8
Arany Dániel, f. építőiparisk. tanár, Budapest	12	8	8	8
Aranyosi Miksa, polg. isk. igazgató, Budapest V.	16	8	8	8
Arató Frigyes, fels. leányisk. igazgató, Pozsony	22	8	8	8
*Arányi Gyula, polg. isk. tanár, Breznóbánya	7	...	...	...
Ardos Frigyes, áll. főgimn. tanár, Szeged	3	8	4	...
Arnhold Nándor, főreálisk. tanár, Pécs	13	8	8	8
*Asztalos József, főreálisk. tanár, Pécs	21	...	...	...
Atzél Károly dr., főigazgatósági tollnok, Budapest	16	8	8	8
Azary Miklós, főgimn. tanár, Munkács	5	...	...	...
Ábrai Lajos, f. keresk. isk. igazgató, Arad	25	8	8	8
Ács Lipót, főgimn. tanár, Szegszárd	1	—	—	8
Ágotha Imre, áll. főreálisk. tanár, Budapest V.	15	8	8	8
*Aldor Imre, áll. főgimn. tanár, Cegléd	10	...	...	...
Ávéd Jákó, ny. főgimn. igazgató, Gyulafehérvár	37	8	8	8
Baal Jeromos, főgimn. tanár, Lőcse	2	—	8	...
Babaré Adél, fels. leányisk. igazgatónő, Fiume	16	8	8	8
Baczoni Albert, főreálisk. tanár, Kassa	33	8	8	8
Badics Ferenc dr., kir. tanácsos, tanárképzői gyakorló főgimn. igazgató, Budapest VIII.	24	8	8	8
Bagossy Bertalan, kir. kath. főgimn. tanár, Szatmár	5	...	...	...
Bajay Amand, kir. kath. gimn. tanár, Miskolc	20	8	8	8
Bakcsy Gergely, ev. ref. főgimn. tanár, Szatmár	6	8	8	8
Bakóczi Endre, ev. ref. főgimn. tanár, Hajduböszörm.	3	8		
Baksay József, főgimn. tanár, Kiskunfélegyháza	—	—	—	—
Balassa János, áll. középiparisk. tanár, Kassa	9	8	8	8
Balassa József dr., főgimn. tanár, Budapest VIII.	20	8	8	8
Balázs István, főgimn. tanár. Budapest, III.	1	—	—	...

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett 1903/4	1904/5	1905/6
Balázsi József, kegyesr. főgimn. igazgató és házfőnök, Nagy-Becskerek	23	8	8	8
Balázsovics Norbert, főgimn. igazgató, Szentes	32	8	8	8
Balázsy Cirill, áll. főgimn. tanár, Szeged	9	8	8	2
Ballenegger Henrik, fels. leányisk. tanár, Budapest	9	8	8	8
Balló Aurél, ág. ev. főgimn. tanár, Eperjes	11	8	8	8
*Balogh Ármin, izr. tanítóképzői tanár, Budapest	24	...	...	...
Balogh Margit dr., okl. tanár, Budapest	1	—	—	8
Balogh Péter, főgimn. tanár, Budapest II.	15	8	8	8
*Balogh Péter, ev. ref. főgimn. tanár, M.-Sziget	13	...	...	...
Balog Mór, főreálisk. tanár, Budapest VI.	23	8	8	8
Baltazár Gábor, ev. ref. főgimn. tanár, Kecskemét	9	...	...	...
Barabás Ábel dr., főreálisk. tanár, Temesvár	5	8	8	4
Barabás Jenő, főreálisk. tanár, Székelyudvarhely	9	8		
*Barajevácz Szvetozár, reálisk. tanár, Ungvár	7	...	...	...
Barák Imre főgimn. tanár, Érsekujvár	2	—	8	
Barcsa János, ref. főgimn. tanár, Debrecen	8	8	8	8
Barcsi József, ev. ref. főgimn. tanár, Pápa	9	8	8	8
Barczán Endre, főgimn. tanár, Makó	10	8	8	8
Barla Szabó Titusz, főreálisk. tanár, Lőcse	7	8	8	8
Bartal Kornél dr., főgimn. tanár, Szegszárd	1	—	—	8
Bartha József, főgimn. tanár, Budapest VIII.	5	8	8	...
*Bartha Zsigmond, ref. főgimn. tanár, Nagyenyed	21	...	...	...
Bartoniek Géza, Eötvös-kollég. igazgató, Budapest	21	8	8	8
*Bartos Fülöp, keleti keresked. akadémiai tanár, Budapest	23	...	...	...
Bauer György dr. kanonok, és tanítónőképzőintézeti igazg., Temesvár	9	8	8	...
Bauer József, reálisk. tanár, Lőcse	24	8	8	...
Bauer Mihály középisk. tanár, műegyetemi adjunktus, Budapest	8	8	8	8
*Baumgartl Boldizsár, technikai középiskolai tanár, Szerajevo	13	...	...	...
Bán János, főisk. tanár, Pannonhalma	2	—	8	8
Bán K. Aladár dr., áll. főgimn. tanár, Budapest VIII.	9	8	8	8
Bánóczi József dr., izr. tanítóképzői igazg., Budapest	31	8	8	8
Báthori Gyula, ev. ref. főgimn. tanár, Nagyenyed	17	8	8	8
*Báthori Endre, tanítóképz. tanár, Szatmár	4	...	...	...
Báthory Andor, főgimn. tanár, Késmárk	6	8	...	...
Bäumel Ede dr., főreálisk. tanár, Budapest II.	29	8	8	8
Beck Károly, főgimn. tanár, Erzsébetváros	1	—	—	8
Becker Ágost Fülöp dr., egyetemi tanár, Bécs	11	8	8	...
Beczner Frigyes, főreálisk. tanár, Debrecen	27	8	8	8
Beke Manó dr., egyetemi tanár, Budapest	23	8	8	8
Belányi Tivadar, áll. tanítóképz. tanár, Pozsony	15	8	8	8
Bellaagh Aladár, főreálisk. tanár, Körmöcbánya	3	8	8	...
Bellóczy Sándor, fels. keresk. isk. igazgató, Késmárk	6	8	8	...
Bencze Zsigmond, ev. ref. főgimn. tanár, Hódmező-vásárhely	9	8	8	8
Benda Jenő, főreálisk. tanár, Budapest II.	5	8	8	8
Benka Gyula, ág. ev. főgimn. igazgató, Szarvas	38	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Beöthy Zsolt, min. tanácsos, egyet. tanár, Budapest	30	8	8	8
Berecz Gyula, kir. tanfelügyelő, Turócszentmárton	22	8	8	8
Bergmann Ágost, ny. főreálisk. igazg. Temesvár	11	8	8	8
Berkeszi István dr., főreálisk. tanár, Temesvár	23	8	8	4
Berkovics Arnold, főreálisk. tanár, Kecskemét	12	8	8	8
Berky Zoltán, plébános, Szany	8	8	8	8
Bermüller Ferenc, ny. főgimn. tanár, Budapest II.	38	8	8	8
Berzeviczy Béla, főgimn. tanár, Igló	3	8	8	8
Besse Dávid, áll. főgimn. tanár, Losonc	23	8	8	8
Bessenyei Lajos dr., ev. ref. főgimn. tanár, Hajdúböszörmény	3	8	8	4·5
Besze Mihály, főgimn. tanár, Ujvidék	12	8	8	...
Bexheft Ármin dr., ág. ev. főgimn. isk. orvos és egészségt. tanár Budapest	3	8	8	8
Békefi Remig, egyet. tanár, Budapest	13	8	8	8
Béndek József, polg. isk. tanár, Zsombolya	37	8	8	8
Biela Mária, fels. leányisk. tanítónő, Kolozsvár	12	8	8	8
Bihari Ferenc, főgimn. tanár, Munkács	8	8	8	1
Binder Jenő, ág. ev. főgimn. tanár, Késmárk	8	8	...	...
Binder Jenő, főreálisk. tanár, Brassó	5	8	8	8
Biró István, főreálisk. tanár, Székelyudvarhely	1	—	—	
Biró Sándor, ev. ref. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	1	—	—	
Bittenbinder Miklós, tanítóképzői tanár, Bpest II.	9	8	8	8
Bitter Illés, ciszt. főgimn. tanár, Pécs	12	8	8	...
Bittera Károly, főreálisk. tanár, Pozsony	18	8	8	8
Bleyer Jakab, főgimn. tanár, Budapest V.	6	8	8	8
Bóbita Endre, főreálisk. tanár, Kassa	12	8	8	8
Bócsi Sándor, ev. ref. főgimn. tanár, Debrecen	1	—	—	8
Bodiu Mihály, gimn. tanár, Nagykálló	5	8	8	8
Bódiss Jusztin, bencés főiskolai tanár, Győrszentmárton	19	8	8	8
Bodnár Bertalan, ev. ref. főgimn. tanár, Hódmezővásárhely	10	8	8	8
Bodnár Imre, ev. ref. főgimn. tanár, Hajdúböszörmény	3	8	8	8
Bodola László, ev. ref. főgimn. tanár, Csurgó	23	8	8	8
Bodor István, főgimn. tanár, Rimaszombat	22	8	8	8
Bodosi Lajos, r. kath. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	9	8		
Boga Imre, felső leányisk. tanár, Máramarossziget	25	8	4	8
Bogdány Ferenc, főgimn. tanár, Gyöngyös	2	—	8	8
Bogsch László, ág. ev. főgimn. tanár, Igló	10	8	...	...
Bogyó Samu, keresk. akad. tanár, Budapest	26	8	8	8
Bohner Jákó, főgimn. igazg., Munkács	7	8	8	4
Bóka Péter, főreálisk. tanár, Kecskemét	35	8	8	8
Bokor János dr., főreálisk. tanár, Brassó	5	8	8	...
Bokor József dr., felső keresk. isk. tanár, Budapest IX.	10	8	8	8
Bolla Lajos, gimn. igazgató, Aszód	9	8	8	...
Bónis Károly, ny. főgimn. igazgató, Kunszentmiklós	39	8	8	8
*Borbély György, főgimn. tanár, Zalaegerszeg	10	...	...	...
Boros Alán, főgimn. tanár, Győr	2	—	8	...
Boros Gábor dr., áll. főgimn. tanár, Erzsébetváros	27	8	8	8
Borosnyay Károly, áll. főgimn. tanár, Szeged	3	8	8	...

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett 1903/4	1904/5	1905/6
Borostyány Béla, főreálisk. tanár, Déva	22	8	8	8
Borsodi Miklós, főgimn. tanár, Baja	7	8	8	8
Borsody Károly, ág. ev. koll. tanár, Eperjes	3	8	8	...
Borsos István, ev. ref. főgimn. tanár, Pápa	9	8	8	8
Bóth István, gimn. tanár, Zilah	18	8	8	8
Bournáz János, fels. leányisk. tanár, Kolozsvár	23	8	8	4
Bozóky Endre dr., főgimn. tanár, Budapest I.	20	8	8	8
*Bozsenik Béla, főgimn. tanár, Ujvidék	21	...	...	...
Bozzay Zoltán, áll. főreálisk. tanár, Budapest V.	3	8	8	8
Bölcskey Lajos, főgimn. tanár, Szabadka	3	...	...	...
Brenndörfer János, főgimn. tanár, Budapest VII. D.	7	8	8	8
Breznyák János, főgimn. tanár, Lőcse	7	8	8	...
Breznyik János, lic. tanár, Selmecbánya	4	8	8	8
Bricht Lipót, keresk. akad. titkár és tanár, Budapest	35	8	8	8
*Bröder Gyula, fels. keresk. isk. tan., Turócszentmárton	6	..	...	...
Bruck Ferenc, főgimn. tanár, Budapest VII. B.	5	8	8	...
Bruckner Győző dr., főgimn. tanár, Igló	1	—	—	8
Bruckner Károly, főgimn. tanár, Késmárk	10	8	8	...
*Brujmann Béla, főgimn. isk. orvos és egészs. tan., Ungvár	9	...	...	...
Bründl Ödön, áll. fels. l. isk. tanár, Sopron	15	8	8	8
*Budaházy Tamás, áll. főgimn. tanár, Beregszász	6	...	...	...
Budaker Károly, gimn. igazgató, Felsőlövő	7	8	8	8
Bukovinszky István, főgimn. tanár, Érsekújvár	2	—	8	
Bulyovszky Sándor, áll. főgimn. tanár, Munkács	26	8	8	...
Burány Gergely dr., kir. főig. csornai prépost, Keszthely	30	8	8	8
Burger Arthur, r. k. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	1	—	—	
Burián János, főgimn. igazgató, Arad	27	8	8	8
Butorka Száva, főreálisk. tanár, Versec	8	6	...	...
Butyka Boldizsár, ev. ref. főgimn. tanár, Hajdúböszörmény	3	8		
Buza János, ref. főgimn. tanár, Sárospatak	18	6·66	...	...
Buzássy Ábel, főgimn. tanár, Pécs	17	8	8	8
Büchler Pál, r. kath. gimn. tan., Marosvásárhely	6	8	...	...
Bürner Sándor, főreálisk. tanár, Székesfehérvár	7	8	2.40	...
Carvin Piroska, fels. leányisk. tan., Fiume	4	8	8	8
Centis Henrik, főgimn. tanár, Fiume	8	...	...	...
Cherven Flóris dr., kir. főig. főgimn. ig., Bpest VII. B.	38	8	8	8
Chovancsák Dániel, gimn. tanár, Trsztena	23	8	8	8
Chovancsák István dr., főreálisk. tan., Budapest VIII.	7	8	8	8
Csajági Béla, izr. árvaházi igazg., Budapest	16	8	8	...
Csalóközi Jenő, kir. főgimn. tanár, Miskolc	5	8	8	8
Császár Elemér dr., főgimn. tanár, Budapest I.	3	8	8	8
Csebi Pogány Kornél, főreálisk. tanár, Debrecen	12	8	8	8
*Csengeri János dr., egyetemi tanár, Kolozsvár	24	...	...	...
Csengey Gusztáv, ág. ev. koll. tanár, Eperjes	9	...	...	...
Csepreghy Kálmán dr., főgimn. tanár, Fiume	10	8	8	2
Cserey Adolf dr., főgimn. tanár, Budapest VII. D.	12	8	8	8
Csernatoni Gyula dr., kolozsmegyei kir. tanfelügyelő, Kolozsvár	7	8	8	8
Csics Gyula, főgimn. tanár, Szolnok	23	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett 1903/4	1904/5	1905/6
Csifó Salamon, theolog. tanár, Kolozsvár	3	8	8	8
Csighy Antal dr., főgimn. tanár, Erzsébetváros	7	8	8	8
Csizik Gyula, gyak. főgimn. tanár, Budapest VIII.	17	8	8	8
*Cs. Lázár Ottó, főgimn. tan., Dés	8	...	...	...
Csokán Lajos, gimn. tanár, Félegyháza	19	8	8	8
Csomár István, főgimn. tanár, Munkács	7	8	8	8
*Csonka Ferenc, főreálisk. tanár, Szeged	29	...	...	...
Csorba György, ev. ref. főgimn. tanár, Miskolc	1	—	—	8
Csóti Márk, kegyesr. főgimn. tanár, Nagykanizsa	9	8	8	8
Cs. Papp József, fels. leányisk. tan., Kolozsvár	16	8	8	8
Csuday Jenő dr., főreálisk. tanár, Budapest VI.	31	8	8	...
Csukás Géza, áll. főgimn. tanár, Makó	3	8	8	...
Czeizel János, főgimn. tanár, Lőcse	5	8	...	...
Czigler Ignác, fels. leányisk. tanár, Kassa	16	8	8	8
Czobel Gyula, főreálisk. tanár, Pozsony	10	8	8	...
Czöndör Ilona, fels. leányisk. tanárnő, Temesvár	1	—	—	8
Dach János, fels. leányisk. tanár, Pozsony	22	8	8	8
Dalotti Ödön, főreálisk. tanár, Pozsony	12	8	8	8
Dancs Ferenc, áll. főgimn. tanár, Temesvár	9	...	...	...
Danilovics János, főgimn. igazgató, Kaposvár	12	8	8	8
Danka István, áll. főgimn. tanár, Kaposvár	7	8	8	8
Danka Placid, főgimn. tanár, Győr	10	8	8	...
Darvai Móric dr., kir. főigazgató, főreálisk. igazgató, Budapest	34	8	...	...
Dassievicz Gyula, kath. gimn. tanár, Miskolc	20	8	8	8
Deésy Károly, főreálisk. tanár, Lőcse	20	8	8	...
De Gerando Antonina, fels. leányisk. ig., Kolozsvár	12	8	8	8
Demeczky Mihály dr., udv. tan., F. J. int. korm. és főgimn. igazgató, Budapest II.	26	8	8	8
Demeter István, főgimn. tanár, Hódmezővásárhely	5	8	8	8
Demjén Zoltán, ev. ref. főgimn. tanár, Mármarossziget	4	2		
Demkó Kálmán dr., főgimn. igazgató, Budapest VIII.	22	8	8	8
Dergáts Sándor, főgimn. tanár, Nagybánya	18	8	8	8
Dékány Lajos, kir. kat. főgimn. tanár, Pozsony	8	8	8	4
Dénes Ferenc, főgimn. tanár, Lőcse	34	8	8	...
Dénes Lajos dr., áll. főgimn. tanár, Budapest VII. B.	1	—	—	8
Dér István, áll. főgimn. tanár, Temesvár	8	...	...	...
Dienes Pál, főgimn. tanár, Budapest X.	2	—	8	...
Dietz Lajos, áll. főgimn. tanár, Budapest VI.	15	8	8	...
Dittrich Vilmos dr., leánygimn. tanár, Budapest	6	8	8	8
Dobay Sándor, ref. főgimn. tanár, Mármarossziget	21	8	8	...
Dobay Sándor, áll. főgimn. tanár, Temesvár	3	...	...	...
Dobos Ferenc, főreálisk. tanár, Győr	10	8	8	8
Doby Samu, áll. főgimn. tanár, Cegléd	4	8	8	2
Dóczy Gedeon, fels. leányisk. tanár, Debrecen	27	8	8	8
Domanovszky Sándor dr., keresk. akad. tanár, Budapest	7	8	8	8
Domby László, ev. ref. főgimn. tanár, Sárospatak	1	—	—	8
Domokos Jenő, főreálisk. tanár, Debrecen	9	8	8	8
*Domonkos Károly, főgimn. tanár, Szamosújvár	9	...	...	...
Dortsák Gyula, reálisk. igazgató, Ungvár	19	8	8	...
Dózsa Jakab, főreálisk. tanár, Székelyudvarhely	13			

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
*Dömötör János, főgimn. tanár, Szamosújvár	10	...	...	...
Dörre Tivadar, főreálisk. tanár, Budapest, VI.	10	8	8	8
Dsida Ottó, főreálisk. tanár, Győr	9	8	8	8
Duda János dr., főgimn. tanár, Fogaras	8	8	8	8
Dudek János dr., egyet. tanár, Budapest	9	8	8	8
Dudinszky Emil, gimn. tanár, Nagykálló	12	8	8	8
*Duha Kristóf, városi tanácsnok, Szamosújvár	18	...	...	...
Dujnovics Zsigmond, tanítóképzőint. tanár, Pécs	1	—	—	8
Dunay Zoltán, főgimn. tanár, Fiume	8	8	8	6
Dvihally József, főgimn. tanár, Érsekújvár	2	—	8	
Eberhard Kornél, r. k. főgimn. tanár, Debrecen	4	8	8	6
Éber József, főreálisk. tanár, Budapest VIII.	36	8	8	8
Ecsedi Jenő, fels. ker. isk. tanár, Temesvár	9	8	4	...
Ederer Antal, áll. főgimn. tanár, Temesvár	4	8	...	...
Elekes Imre, ev. ref. főgimn. tanár, Sárospatak	1	—	—	8
*Elekes Lajos, áll. tan. kép. tanár, Temesvár	6	...	...	...
Eltscher Simon, ág. ev. főgimn. tanár, Nyiregyháza	12	8	8	8
Embery Árpád, r. kath. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	9	8		
Endrei Ákos, áll. főgimn. tanár, Kaposvár	7	8	3·33	...
Endrei Gerzson dr., főgimn. tanár, Beregszász	5	8	8	8
Entz Géza dr., egyetemi tanár, Budapest	30	8	8	8
Erdélyi Károly dr., kegyesr. főgimn. igazg., Kolozsvár	21	8	8	8
Erdélyi Lajos dr., ev. ref. főgimn. tan., Budapest IX.	5	8	8	8
Erdélyi László dr., főgimn. tanár, Győrszentmárton	9	8	8	8
Erdődi Ármin, reálisk. tanár, Vágújhely	9	8	8	8
Erdős Tivadar, főgimn. tanár, Lugos	2	—	8	8
Ernyei István dr., főgimn. tanár, Hódmezővásárhely	3	8	8	8
Ernyi Gilbert, főgimn. tanár, Nagyvárad	5	8	8	8
Eyszrich György, főgimn. tanár, Kiskúnfélegyháza	—	—	—	—
Éder Géza, fels. építőiparisk. tanár, Budapest	33	2	...	...
*Égly Károly Sándor, r. kath. főgimn. tanár, Kassa	6	...	...	...
Ényi László, áll. fels. l. isk. igazg., Mármarossziget	4	8	8	8
Fajth Mátyás dr., főreálisk. igazgató, Körmöcbánya	6	8	8	8
Falusy Béla dr., főreálisk. tanár, Győr	2	—	8	8
Falvay Antal, ág. ev. polg. isk. igazg., Budapest IV.	36	8	8	8
Faragó Andor, főreálisk. tanár, Sopron	6	8	8	8
Faragó János, főgimn. tanár, Pápa	14	8	8	8
Faragó Lajos, áll. főgimn. tanár, Kaposvár	7	8	...	...
Farkas Gyula dr., egyetemi tanár, Kolozsvár	10	8	8	8
Farkas Ignác, főgimn. tanár, Arad	9	8	8	...
Farkas János, áll. főreálisk. tanár, Temesvár	10	8	8	8
Farkas Lajos, főgimn. tanár, Hódmezővásárhely	3	8	8	8
Fazakas József, ev. ref. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	3	8	...	...
Fazakas Sándor, főreálisk. igazgató, Debrecen	27	8	8	8
Fábry János, főgimn. igazgató, Rimaszombat	22	8	8	8
Fechtel János dr., kir. kath. főgimn. tanár, Szatmár	13	8	8	8
Feczkó János, áll. főgimn. tanár, Szamosújvár	10	8	8	8
Feichtinger Győző, főreálisk. tanár, Budapest IV.	24	8	8	8
Fejes Áron, ev. ref. főgymn. tanár, Székelyudvarhely	9	8		

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Fejér Lajos, ev. ref. főgimn. igazgató, Mezőtúr	8	8	8	8
Fekete Endre, kegyesr. korm. segéd, Budapest IV.	36	8	8	8
Fekete Gábor, kir. táblai elnök, Kolozsvár rdkt.	10	8	8	8
Fekete Ipoly, kegyesr. főgimn. tanár, Szeged	13	8	8	8
Fekete István, ev. lic. tanár, Selmecbánya	10	8	8	8
Feldmann Gyula, tanszergyáros, Budapest, r. k. tag	4	8	8	8
Fenyves Albert dr., főgimn. tanár, Munkács	7	8	...	...
Ferenczy István, áll. főgimn. igazgató, Nagyszeben	9	8	8	4
Ferenczy József, főgimn. tanár, Nyitra	28	8	8	8
Fest Aladár, kir. tanácsos, főgimn. igazgató, Fiume	24	8	8	8
Festóry Lajos, főgimn. igazgató, Szolnok	29	8	8	8
Félegyházy Antal, ev. ref. főg. tan., Székelyudvarhely	9	8		
Fésüs György dr., jogakad. igazgató, Pozsony	39	8	8	8
Fésüs György dr., kir. közjegyző és m. kir. tengerészeti akad. tanár, Fiume	1	—	—	...
Fialovszki Lajos dr., főgimn. tanár, Budapest V.	29	8	8	8
Ficsor József, áll. főgimn. tanár, Szolnok	14	8	8	8
Finászy Ernő dr., kir. tanácsos, egyet. tan., Budapest	23	8	8	8
Finály Gábor dr., főgimn. tanár, Budapest VII. B.	10	8	8	8
Finta Ferenc, főgimn. igazgató, Érsekújvár	2	—	8	
Fiók Károly, ev. ref. főgimn. tanár, Budapest IX.	18	8	8	8
Fischer Miklós, főgimn. igazgató, Igló	22	8	8	8
Fludorovics Zsigmond, áll. főgimn. r. k. hitt., Budapest III.	15	8	8	8
Fodor Gyula dr., kir. kat. főgimn. tanár, Szatmár	17	8	8	8
Fodor László, bányatan., akad. tan., Selmecbánya	15	8	8	8
*Fogarasi Albert, ev. ref. főgimn. tanár, Nagyenyed	21			
Földes László, főgimn. tanár, Szegszárd	1	—	—	8
Földi János, fels. leányisk. tanár, Lőcse	21	8	8	8
*Fölkel Béla, főgimn. tanár, Szatmár	9			
Förster Rezső, főreálisk. tanár, Lőcse	1	—	—	8
Francsics Norbert, bakonybéli apát, Bakonybél	9	8	8	8
Franzen Alajos, kir. kath. főgimn. tanár, Szakolca	11	8	8	8
Fried Ármin dr., főgimn. iskolaorvos és egészségt. tanár, Makó	3	8	8	6
Friml Aladár dr., főgimn. tanár, Besztercebánya	12	8		
Fröhlich Károly, főreálisk. tanár, Budapest V.	3	8	8	8
*Funk Samu dr., neol. izr. rabbi és hitokt., Pozsony	8	...	...	...
*Fülep Imre, áll. főgimn. tanár, Nagybánya	10	...	...	...
*Fülöp Áronné, Fröbel-féle áll. segélyezett óvónő- és tanitónőképzőint. tan., Budapest, Bajza-utca	8	...	...	...
Fülöp Árpád, főgimn. tanár, Ungvár	9	8	7·33	...
Fürst Aladár dr., főreálisk. tanár, Székesfehérvár	1	—	—	8
Füssy József, főgimn. tanár, Cegléd	4	5	...	...
Gaal József, gimn. tanár, Keszthely	10	2	...	...
Gaal Kelemen dr., unit. főgimn. igazg., Kolozsvár	6	8	8	8
*Gaal Lajos, főgimn. tanár, Nagybánya	15	8	4	...
Gaal Mózes, áll. főgimn. igazg., Budapest X.	14	8	8	8
*Gagyhy Dénes, áll. főreálisk. tanár, Pozsony	8	...	...	...
Gallé Gábor, kir. főgimn. tanár, Eperjes	8	8	8	...
Garda Samu dr., főgimn. tanár, Budapest VII. D.	5	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett 1903/4	1904/5	1905/6
Gaskó Gyula, főgimn. tanár, Pancsova	1	—	—	8
Gärtner Henrik, okl. középisk. tanár, Losonc	15	8	8	8
Gáspár Balázs, r. kath. főgimn. tan., Székelyudvarhely	9	4		
*Gáspár István, r. kath. főgimn. tan., Kézdivásárhely	8	...	...	...
Gáspár János, főgimn. tanár, Baja	7	8	8	8
Gáspár Károly, főgimn. tanár, Budapest V.	22	8	8	8
Gáty Zoltán, ev. ref. főgimn. tanár, Pápa	9	8	8	8
Gebe Mihály, főgimn. tanár, Makó	4	8	8	8
Geday József, áll. főgimn. tanár, Beregszász	9	8	8	8
Geletich Vince, főgimn. tanár, Fiume	5	8	8	2
Gellért Jenő, főreálisk. tanár, Budapest IV.	10	8	8	8
Genersich Antal dr., udv. tan., egyetemi tanár, Bpest	31	8	8	8
*Geőcze Zoárd, reálisk. tanár, Ungvár	7	..	...	...
Gerecze Péter dr., főreálisk. tanár, Budapest VI.	17	8	8	8
Gerevich Gusztáv, ny. főgimn. igazg., Lőcse	39	8	..	..
Geréb József dr., tanárkép. gyak. fög. tan., Bpest VIII.	18	8	8	8
Gergelyi György, jogakad. tanár, Mármarossziget	5	8	6	
Gerő Vilmos, áll. főreálisk. tanár, Temesvár	7	8	8	8
Gidró Bonifác, főgimn. tanár, Komárom	10	8	8	8
Gillinger János, főreálisk. tanár, Kassa	4	...	...	...
*Glass Ferenc, ev. ref. Miko-koll. tanár, Sepsiszentgyörgy	9	...	...	...
Gatz Ferenc, főgimn. tanár, Besztercebánya	13	8	8	8
Glosz János, főgimn. tanár, Szentgotthard	9	8	8	8
Gohl Ödön, nemz. múz. őr, Budapest	21	8	8	8
Gockler Antal, polg. isk. igazgató Temesvár	2	—	8	4
Goldziher Károly dr., főgimn. tanár, Budapest III.	1	—	—	8
Goltner Lajos, áll. főgimn. tanár, Makó	3	8	8	8
Gombocz Zoltán dr., tanár, Budapest	1	—	—	8
Gombos Ferenc Albin dr., főreálisk. tan., Brassó	5	...	...	...
Gonda István, prém. kanonok, Jászó	39	8	8	8
Govrik Sándor, kir. kat. főgimn. tanár, Eperjes	3	8	3·30	..
Göbl Alajos, főgimn. tanár, Erzsébetváros	1	—	—	8
Göllner Károly, reálisk. igazg., Déva	23	8	8	8
Gömöry János, ág. ev. főgimn. tanár, Eperjes	9	8	8	...
Gönczi Lajos, ev. ref. főgimn. tan., Székelyudvarhely	9	8		
Görög Gyula, főreálisk. tanár, Kassa	38	8	8	8
Graiziger Kornél, ág. ev. fög. tanár, Felsőlövő	6	8	8	8
Greguss Imre, főgimn. tanár, Budapest VIII.	12	8	8	8
*Groó Vilmos, ág. ev. Rudolf-gimn. tan., Békéscsaba	12	...	...	...
Grosz Ferenc, főreálisk. tanár, Körmöcbánya	3	8	8	8
Grosz Leopoldina, áll. fels. leányisk. ig., Fiume	15	8	8	8
lovag Gruppenberg Fehrentheil Henrik, főgimn. tanár, Erzsébetváros	2	—	8	8
Grusz Ede, reálisk. tanár, Esztergom	8	8	8	8
Grünwald István, áll. f. iparisk. tan., Budapest	25	8	8	8
*Grünwald Miksa, főgimn. tanár, Losonc	23	...	...	...
Guhr Márton, ág. ev. főgimn. tanár, Igló	37	8	8	8
Gulovics Tivadar, kir. kat. főgimn. tanár, Ungvár	3	...	...	...
Gulyás István dr., ev. ref. főgimn. tanár, Debrecen	12	8	8	8
Gurnesevits Lajos, áll. főgimn. tanár, Nagybánya	9	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Guttenberg Pál, kézimunkaisk. ig., Budapest VIII.	16	8	8	8
*Gyarmathy József, főgimn. tanár, Munkács	6			
Gyergyai J. Dezső, főgimn. tanár, Szegszárd	1	—	—	8
Gyertyánffy István, kir. tanácsos, ny. polg. isk. tan. kép. igazgató, Budapest I.	38	8	8	8
Gyiszálovics Veszelin, gk. főgimn. tanár, Újvidék	9	8	8	8
Gyomlay Gyula dr., tan. kép. gyak. gimn. tanár, Budapest VIII.	23	8	8	8
György Lajos, áll. főgimn. tanár, Losonc	23	8	8	8
Győri Gyula, ev. ref. főgimn. tanár, Pápa	9	8	8	8
Győrik Márton, ev. lic. tanár, Pozsony	22	8	8	8
*Gyulai Ágost dr., polg. isk. tan. képzői tanár, Budapest I.	15	...	...	...
Haan József, kir. főgimn. tanár, Miskolc	11	8	8	..
Habán Mihály dr., főgimn. tanár, Erzsébetváros	4	8	8	8
Habina János, főreálisk. tanár, Budapest VI.	24	8	8	8
Hacker Kálmán dr., főgimn. tanár, Zenta	1	—	—	8
Hadik Richard, főgimn. tanár, Lőcse	9	8	8	8
Hahóthy Sándor, fels. leányisk. igazg., Budapest IV.	30	8	8	8
Haitsch Sámuel, főgimn. tanár, Budapest VIII.	19	8	8	8
Hajkó László, r. kath. főgimn. tanár, Brassó	14	8	6	..
Hajnal Dávid dr., f. ker. isk. tanár, Fiume	4	8	8	8
*Halász Gyula, főreálisk. tanár, Brassó	5	...	...	...
*Halász Imre, főgimn. tanár, Beregszász	5	...	...	.
Halász Náthán, izr. leányisk. igazgató, Budapest	28	8	8	8
Halász Sándor, f. leányisk. tanár, Temesvár	5	8	8	..
Halbik Ciprián, apát, Tihany	37	8	8	8
Haller Jenő, k. főgimn. tanár, Szatmár	5	8	8	8
Halmai József, főg. tanár, Nagybánya	23	8	8	8
Halmi János, ref. lic. tanár, Hódmezővásárhely	24	8	8	8
Halmi László, kegyesr. főgimn. igazgató és házfőnök, Vác	25	8	8	8
Halmi Piroska dr., áll. f. leányisk. tan., Kassa	1	—	—	..
Halmos Béla, főreálisk. tanár, Versec	8	8	8	8
Halmos Győző, főgimn. tanár, Kassa	6	8	...	...
Halmy Gyula, főgimn. tanár, Fogaras	3	...	...	...
Hamrák Béla, ág. ev. lic. tanár, Selmecbánya	1	—	—	8
*Hamvas József, ág. ev. főgimn. tanár, Pozsony	11	...	...	...
Handmann Adolf, főreálisk. tanár, Kassa	7	8	8	8
Hang Dániel dr., főgimn. tanár, Pécs	1	—	—	8
Hankó Vilmos dr., főreálisk. tanár, Budapest II.	29	8	8	8
Haraszti Gyula dr., egyetemi tanár, Kolozsvár	22	8	8	...
Harasztthy Gyula, főgimn. tanár, Ungvár	20	8	8	8
Harmos Zoltán, adótárnok, a Jókai-kör irod. sz.-oszt. főn., Pápa	8	8	8	...
Harzer József, főgimn. tanár, Nagybecskerek	23	8	8	8
Hassák Vidor, gimn. igazgató, Kézdivásárhely	20	...	...	...
Haupt Mihály, fels. ker. isk. tanár, Temesvár	9	8	8	8
Hausner Ignác, áll. főgimn. tanár, Fiume	10	8	8	3
Haverda Mátyás, főgimn. igazgató, Szabadka	39	8	8	...
Hazslinszky Kálmán, ág. ev. főgimn. tanár, Pozsony	12	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Hazslinszky Rezső, ág. ev. főgimn. tanár, Rozsnyó	12	8	8	8
Háger József, r. kath. gimn. tanár, Marosvásárhely	12	8	8	8
Hám József, kegy. r. főgimn. igazg., Sátoraljaújhely	9	8	8	8
Hegedüs Árpád, főreálisk. tanár, Nagyvárad	2	—	8	4
Hegedüs Béla, főgimn. tanár, Budapest VII. B.	24	8	8	8
Hegedüs István, áll. főgimn. tanár, Budapest VIII.	11	8	8	8
Hegedüs István dr., egyetemi tanár, Budapest	10	8	8	8
Hegedüs Izidor dr., főreálisk. tanár, Győr	8	8	8	8
Hegedüs János, tanítóképzőint. igazg., Kassa	5	8	8	8
Hegedűs Károly, főigazg. áll. felső iparisk. igazg., Budapest	23	8	8	8
*Hegedűs Pál, főreálisk. tanár, Szeged	10	...	...	...
Hehelein Károly, ny. főgimn. igazg., Szatmár	39	8	8	8
Heim Ádám, főgimn. tanár, Cegléd	1	—	—	8
Heinrich Gusztáv dr., min. tan., akad. főtitk. Budapest	38	8	8	8
Heinrich Józsa, tanítónőképzői igazg., Kolozsvár	9	8	8	8
Heinrich Károly dr., ker. akad. tanár, Budapest	27	8	8	8
Hejjas Imre dr., főgimn. tanár, Csurgó	12	...	...	...
*Hekinger István, főreálisk. tanár, Pécs	26	...	...	...
Heller Bernát dr., főreálisk. tanár, Budapest II.	6	8	8	8
Hensch Béla, áll. főgimn. tanár, Beregszász	9	8	..	...
Herczeg Antal, főreálisk. tanár, Zsolna	3	8	8	8
Herczeg Árpád, áll. főgimn. tanár, Temesvár	7	...	...	...
Herzfeld Miksa, f. keresk. isk. tanár, Pozsony	2	—	8	8
Hettlinger József, főgimn. tanár, Pancsova	27	8	8	8
Himpfner Béla, főgimn. igazgató, Budapest I.	21	8	8	8
*Hirn Lajos, főreálisk. tanár, Pécs	12	...	...	...
Hirschmann Nándor, ev. lic. tanár, Pozsony	22	8	8	8
Hittrich Ödön dr., ág. ev. főgimn. tanár, Budapest IV.	10	8	8	8
Hlatky József, főreálisk. tanár, Körmöcbánya	30	8	8	8
Hlatky Miklós, főreálisk. tanár, Székelyudvarhely	33	8		
Hoch Ferenc, főgimn. tanár, Igló	6	8	8	8
*Hoffmann Arnold, theol. tan. és sztszéki tanács., Kassa	9	..	...	...
Hoffmann Frigyes dr., f. leányisk. tanár, Budapest	10	8	8	8
Hoffmann Mátyás, főgimn. tanár, Újvidék	12	8	8	8
Hofrichter József, főreálisk. tan., Bpest	25	8	8	8
Holch Ottó, ág. ev. lic. tanár, Pozsony	9	8	8	8
Holló Alajos, főreálisk. tan., Győr	6	8	8	8
Holló Károly, r. kat. főgimn. tanár, Kolozsvár	1	—	—	8
Hollós Lipót, főgimn. tanár, Újvidék	29	8	6	...
Holosnyai Irén, főgimn. tanár, Ungvár	12	...	..	...
Horger Antal, főreálisk. tanár, Brassó	5	8	8	8
Hornyánszky Gyula dr., főgimn. tanár, Bpest. VII. D.	14	8	8	8
Hornyánszky Viktor, könyvkereskedő, Budapest	16	8	8	8
*Horváth Antal, áll. tan. kép. igazgató, Temesvár	9	...	...	...
Horváth Balázs, pr. főgimn. igazgató, Kassa	12	8	8	8
Horváth Cézár, b. r. gimn. tanár, Pápa	10	8	8	8
*Horváth János, áll. főgimn. tanár, Szeged	6		...	...
Horváth József, áll. főgimn. tanár, Budapest VIII.	23	8	8	8
Horváth Lajos, közs. polg. isk. tan., Kassa	33	8	8	...
Horváth Zoltán, főgimn. tanár, Rimaszombat	1	—	—	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Horvay Róbert dr., főreálisk. tanár, Debrecen	12	8	8	8
Högyészi Amand, gimn. tanár, Komárom	16	8	8	8
Hölszky Sándor, gim. tanár, Nagyszeben	9	8	8	
Hrdina Hedvig, fels. leányisk. tan., Lőcse	1	—	—	8
Huszár Frigyes, áll. főgimn. tanár, Beregszász	10	8	8	8
Ignátz Ernő, főreálisk. tanár, Debrecen	1	—	—	8
Imre Lajos dr., ev. ref. főgimn. tanár, Hódmezővásárhely	10	8	8	8
Imre Sándor dr., ev. ref. főgimn. tanár, Kolozsvár	6	8	8	8
Incze Lajos, főgimn. tanár, Nagybánya	9	8	8	8
Irsa Béla, tanítók. tanár, Mármarossziget	12	4		
*Iványi Ede dr., áll. főgimn. tanár, Szolnok	21			
Jablonszky János, főreálisk. tanár, Budapest IV.	32	8	8	8
Jahn Károly dr., főreálisk. tanár, Brassó	5	8	8	8
E. Jakab Géza, főgimn. tanár, Nagyszeben	20	4	...	...
Jakab Ödön, főreálisk. tanár, Budapest VI.	11	8	8	8
Jakobinyi Péter, ev. ref. főisk. tan., Mármarossziget	6	5·66		
Jancsó Géza, gimn. tanár, Nagykálló	12	8	8	8
Janell József, főreálisk. tanár, Versec	8	8	8	8
Janicsek József, főgimn. tanár, Eperjes	14	8	...	...
*Janka Sándor, áll. gimn. tanár, Beregszász	11			
Jankovics János, tanítók. tanár, Szatmár	4	8	...	...
Jankovics József Mihály, főgimn. tan., Munkács	6	8	8	4
Jankovszky Demeter, főreálisk. tanár, Körmöcbánya	37	8	8	8
Janny László, főgimn. tanár, Rózsahegy	36	8	8	8
Janovics Jenő dr., nemz. szinh. igazgató, Kolozsvár	6	8	8	8
Janovszky László, főgimn. tanár, Trencsén	10	8	8	8
Jaskovics Ferenc, áll. főgimn. igazg., Balassagyarmat	13	8	8	8
Jánosi Boldizsár, áll. főgimn. tanár, Budapest VII. B.	33	8	8	8
Jánosy Gerő, r. kath. főgimn. tanár, Marosvásárhely	7	8	8	8
Jánosy Péter, r. kath. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	9	8		
Jármy József, ev. ref. főgimn. tanár, Miskolc	11	8	4	...
Jászai Rezső, kegyesr. főgimn. igazg. Debrecen	2	—	8	8
Jeszenszky István dr., ev. lic. tanár, Pozsony	9	8	8	8
Jónás János, ny. ker. akad. igazg., Eperjes	34	8	8	8
Jóris Máté, főgimn. tanár, Fiume	8	8	8	8
Józsa János, főgimn. tanár, Szamosújvár	10	8	8	...
Józsa Menyhért, fels. leányisk. tan., Sopron	22	8	8	8
Juba Adolf dr., főgimn. isk. orvos, Budapest VII. B.	5	8	8	8
Juhász Ervin, főgimn. tanár, Eger	2	—	8	8
Jurássy Berta, fels. l. isk. tanítónő, Eger	10	8	8	8
Kalkbrenner Antal, főgimn. tanár, Gyöngyös	8	8	1	...
*Kallós Zsigmond dr., áll. f. l. isk. tan., Fiume	4	...	...	...
Kalmár Elek, főgimn. igazgató, Lőcse	7	8	8	8
Kalmár Jenő, főgimn. tanár, Munkács	7	8	8	5
Kalmár Jolán, áll. fels. l. isk. tan., Trencsén	9	8	8	8
Kapossy Lucián, ev. ref. főgimn. tan., Pápa	9	8	8	8
Karai Sándor, ref. főisk. tanár, Debrecen	19	8	8	8
Karácsony Zsigmond, főgimn. tanár, Késmárk	1	—	—	8
Kardhordó László, áll. tanítók. tanár, Sepsiszentgyörgy	8	8	8	...

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Kardos Aladár, főgimn. tanár, Cegléd	1	—	—	...
Kardos Albert dr., főreálisk. tan., Debrecen	21	8	8	8
Kardos Czelesztin dr., főgimn. tan., Győrszentmárton	12	8	8	8
Kardos M. Gyula, pr. főgimn. tanár, Kassa	10	8	8	8
Karl Ker. Lajos, főreálisk. tanár, Győr	7	8	8	8
Karsai Emil, főgimn. tanár, Beregszász	3	8	8	...
Karsai Gyula, főgimn. tanár, Szamosújvár	10	8	8	...
Kartner Gyula, áll. főgimn. tanár, Fehértemplom	25	8	8	8
Kassai Gusztáv dr., Eötvös-koll. tanár, Budapest V.	31	8	8	8
Kassai Nándor, főgimn. tanár, Budapest VII. D.	15	8	8	8
Katona József, főgimn. tanár, Lugos	3	...	...	...
Katona József, főreálisk. tanár, Nagyvárad	2	—	8	8
Katona Lajos dr., főgimn. tanár, Budapest II.	17	8	8	8
Katona Mihály, ev. ref. főgimn. igazg., Kecskemét	28	8	8	8
*Kauffmann Aurél, áll. főreálisk. tanár, Lőcse	7	...	...	...
Kaufmann György dr., főgimn. tanár, Fogaras	3	8	8	8
Kausch Mihály dr., áll. főgimn. tanár, Fehértemplom	4	8	8	6
Káldor Ágost, áll. főgimn. tanár, Temesvár	6	...	...	...
Kálmán Miksa dr., főreálisk. tanár, Pécs	17	8	8	8
Káplány Antal dr., főgimn. tanár, Nagybánya	9	8	...	...
Károlyi János, kegyesr. főgimn. tanár, Trencsén	8	8	8	...
*Kárpáti Ferenc, reálisk. tanár, Ungvár	7	...	...	...
Kárpáthy Gusztáv, gimn. tanár, Nagyszeben	17	8	8	8
Kárpáti Károly dr., áll. főgimn. igazgató, Szeged	12	8	8	8
Kátay Lajos, főreálisk. tanár, Szeged	22	8	8	...
Kecskeméti M. Lajos, ev. ref. fög. tan., Debrecen	8	8	8	...
Keil Alajos dr., főgimn. tanár, Budapest VI.	6	8	8	8
Kein Félix dr., főreálisk. tanár, Temesvár	11	8	8	8
*Keith Károly, ev. ref. fög. tan., Mármarossziget	9	...	...	...
Kelemen Béla, főreálisk. tanár, Székesfehérvár	1	—	—	...
Kelemen Ferenc, ev. ref. főgimn. tan., Mármarossziget	6	8	8	...
Kellemen Károly dr., reálisk. igazgató, Sümeg	21	8	8	8
Kemenszky Kálmán, áll. f. leányisk. tanár, Kassa	9	8	4	...
Kemény Árpád, tanfelügy. tollnok, Komárom	12	8	8	8
Kemény Ferenc dr., főreálisk. tan., Budapest IV.	21	8	8	8
Kemény Ferenc, főreálisk igazg., Budapest VI.	19	8	8	8
Kempf József, főgimn. tanár, Budapest VII. B.	21	8	...	...
Kende Ferenc, áll. főgimn. tanár, Szeged	9	8	8	8
Kende János, pr. k. és plébános, Asszonyvására	4	8	...	...
Kerecsényi Gizella, áll. f. leányisk. tan., Fiume	4	8	8	8
V. Kerékgyártó Árpád, főgimn. tanár, Kiskúnfélegyháza	—	—	—	—
Keresztély Olga dr., fels. leányisk. tanárnő, Temesvár	1	—	—	8
Király Emma, polg. isk. tan., Kismárton	4	8	8	8
Király Ernő, ev. lic. tan., Selmecbánya	21	8	8	8
Király Pál, főgimn. tanár, Erzsébetváros	29	...	...	...
*Király Uzor, ev. ref. főgimn. tanár, Mármarossziget	4	...	...	...
Kirchknopf András, gépészeti középisk. tan., Kassa	12	8	8	8
Kis Dénes, polg. isk. igazgató, Alsólendva	22	8	8	8
*Kis Tamás, ev. ref. főgimn. tanár, Marosvásárhely	5	...	...	...
Kiss Albert, ág. ev. főgimn. tanár, Igló	13	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett 1903/4	1904/5	1905/6
Kiss Ernő, ev. ref. főgimn. igazg., Pápa	15	8	8	8
Kiss E. János, főreálisk. igazg. h., Budapest IV.	23	8	8	8
Kiss Gábor, áll. főgimn. tanár, Nagybánya	15	8	8	8
Kiss Károly dr., müegy. üvegtechn. int. ig., Budapest	8	8	8	...
Kiss Lajos, ev. ref. főgimn. tanár, Miskolc	11	8	8	8
Kiss Lajos, főreálisk. tanár, Szeged	20	8	8	8
Kiss Pál, áll. főgimn. tanár, Erzsébetváros	9	8	8	8
Kiss Rezső, gimn. tanár, Nagykálló	35	8	8	8
Kiss Sándor, ker. akad. igazg., Kolozsvár	21	8	8	8
Kiszely Géza, főgimn. tanár, Késmárk	1	—	—	8
Klatt Román, kir. kat. főgimn. tanár, Pozsony	2	—	8	8
Klauber Frigyes, főgimn. tanár, Munkács	3	8	4	...
*Klazsik Rókus, gimn. tanár, Zenta	28	...	...	...
Klein József dr., rabbi és főr. hitoktató, Kassa	8	8	8	...
Klein Pál, ág. ev. főgimn. tanár, Késmárk	8	8	8	8
Klemens Traugott János, ág. ev. főgimn. tan., Eperjes	7	8	8	...
Klimkó Mihály, áll. fels. l. isk. igazg., Lőcse	13	...	...	...
Klug Gyula dr., fels. keresk. isk. tanár, Pozsony	3	8	8	8
Klug Lipót dr., egyetemi tanár, Kolozsvár	15	8	8	8
Klupathy Jenő dr., egyet. m. tanár, Budapest	12	8	8	8
Kmetykó János, főgimn. tornatanító, Bpest, III.	2	—	8	8
*Kmoschek Elek, egyet. tanársegéd, Kolozsvár	5	...	...	...
Koch Antal dr., egyet. tanár, Budapest	41	8	8	8
Kocsis Lénárt dr., főgimn. tanár, Pannonhalma	5	8	8	8
Koczán Aladár, főgimn. tanár, Beregszász	5	8	8	8
Kohányi Gyula, tanfelügy. tollnok, Kolozsvár	6	8	8	8
Kolacskovszky Elza, fels. l. isk. ig., Kassa	12	8	8	8
Kolbai K. Arnold, főreálisk. tanár, Pozsony	26	8	8	8
Kollwentz Rezső, kir. gimn. tanár, Miskolc	1	—	—	8
*Komoróczy Miklós, r. kath. főgimn. tanár, Rozsnyó	6	...	...	...
*Kompanyik Celesztin, apátplébános, r. kath. fels. l. isk. igazgató, Lőcse	9	...	...	...
Konrádi Dániel dr., isk. orvos és egészségt. tanár, Kolozsvár	2	—	...	...
*Konrády Lajos, katonai káplán, Kassa	11	...	...	...
*Koós Lajos, főgimn. tanár, Debrecen ... ?	6	...	...	...
Kopcsay János, főgimn. igazgató, Szakolca	34	8	8	8
Kopp Lajos dr., főreálisk. tanár, Budapest VIII.	6	8	8	8
Kordeván Károly, főreálisk. tanár, Nagyvárad	2	—	8	8
Korpás Ferenc, főgimn. tanár, Beregszász	3	8	8	8
Korponay István, főgimn. tanár, Gyula	5	8	8	8
Kosári István, főgimn. tanár, Budapest VI.	11	8	8	8
Kossutányi Ignác dr., egyet. tanár, Kolozsvár	5	8	8	8
Kosztka György, kir. kath. főgimn. igazg., Újvidék	34	8	8	8
Kosztolányi Zoltán dr., ev. ref. főgimn. tanár, Miskolc	1	—	—	8
Kovaliczky Antal, főreálisk. tanár, Debrecen	28	8	8	8
Kovalik János, főreálisk. tanár, Versec	8	8	8	...
*Kovalóczy Rezső, főreálisk. tanár, Pozsony	22	...	...	...
Kovalovszky János, áll. főgimn. tanár, Budapest VII. B.	2	—	8	...
Kovalszky Lajos, gimn. igazg., Újverbász	22	8	8	8
Özv. P. Kovács Árpádné, felső leányisk. tanárnő, Fiume	3	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Kovács Dániel, ev. ref. főgimn. tan., Székelyudvarhely	11	8		
Kovács Dezső, ev. ref. főgimn. tan., Kolozsvár	5	8	8	...
Kovács Gábor, ev. ref. főgimn. igazg., Miskolc	12	8	8	8
Kovács Gergely, kath. főgimn. tan., Szatmár	5	8	8	8
Kovács Gyula dr., tanítók. tanár, Szatmár	4	8	8	8
Kovács Gyula dr., áll. főgimn. tanár, Temesvár	10	...	...	...
Kovács János, polg. isk. kép. tanár, Budapest I.	24	8	8	8
Kovács János, r. k. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	9	8		
Kovács János, ev. ref. lelkész, hittanár, Debrecen	4	...	...	...
Kovács János, ág. ev. főgimn. tanár, Budapest VII.	1	—	—	8
Kovács István, áll. f. leányisk. tanár, Kassa	1	—	—	...
Kovács István, főgimn. tanár, Lőcse	11	8	8	8
Kovács S. János dr., f. keresk. isk. igazg., Nagyvárad	5	8	8	...
Kovácsy Béla, m. kir. gazd. int. igazg., Kassa	9	8	8	8
Kovácsy Jenő, r. k. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	1	—	—	
*Kovásy Zoltán, áll. tan. kép. int. igazg., Mármarossziget	6			
Kováts Antal, kegyesr. főgimn. igazg., Budapest IV.	21	8	8	8
Kozák István, főgimn. tanár, Nyiregyháza	4	8	8	8
Köblös Samu, ev. ref. főgimn. igazg., Hajdúböszörmény	3	8	8	
Kőnig Gyula dr., min. tan., müegy. tan., Budapest	26	8	8	8
Körmendy József, ny. gimn. tanár, Pécs, József-u. 8.	35	8	8	8
Kőrösi Henrik, kir. tanfelügyelő, Budapest	23	...	...	...
Kőrösi Sándor, főgimn. tanár, Budapest VII. D.	10	8	8	8
Kőrőss Endre dr., ev. ref. főgimn. tanár, Pápa	10	8	8	8
Kőszegi László, k. főgimn. tanár, Szatmár	5	8	8	8
Krantz Béla, áll. főreálisk. tanár, Kassa	12	8	8	8
Kratochvill Péter, főreálisk. tanár, Szeged	12	8	8	...
Krause Jenő, cs. és k. főhadnagy, hadapródisk. tanár, Budapest	2	—	8	8
Krausz Vilmos, kir. kat. főgimn. tanár, Pozsony	2	—	8	...
Krausz Vilmos, ev. ref. főgimn. hittanár, Debrecen	12	8	8	4
Krauze Ervin, pr. főgimn. tanár, Kassa	12	8	8	8
Kreiger Kornél, főgimn. tanár, Beregszász	1	—	—	8
Krenner József dr., egyet. tanár, Budapest	39	8	8	8
Krécsy Béla, főreálisk. tanár, Budapest VI.	25	8	8	8
Kritza István, f. ker. isk. tanár, Fiume	10	8	8	2
Kroll Rudolf, kegy. r. főgimn. tanár, Kolozsvár	6	8	8	8
Kroller Miksa, zalavári apát, Zalaapáti	9	8	8	8
Krompaszky Béla, főgimn. tanár, Szatmár	15	8	8	8
Kronberger Béla, r. k. főgimn. tanár, Miskolc	1	—	—	8
Kubacska András, ág. ev. főgimn. tanár, Budapest	2	—	8	8
Kubacska Emma, f. leányisk. tan., Kassa	2	—	8	...
Kubicsek Albert, főgimn. tanár, Pozsony	10	8	8	1
Kulcsár Endre, ev. ref. főgimn. tanár, Debrecen	23	8	8	8
Kummergruber Emil, kegyesr. főgimn. tanár, Temesvár	6	8	...	...
Kuncz Elek, kir. főigazgató, Kolozsvár	34	8	8	8
Kunfalvi Rezső, áll. főgimn. tanár, Cegléd	9	8	...	...
Kúnfi Zsigmond, főreálisk. tanár, Temesvár	3	8	8	4
Kunos Ignác dr., kel. ker. akad. igazg., Budapest	23	8	8	8
Kurovszky Adolf, főreálisk. tanár, Lőcse	30	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1901/5	1905/6
Kurtz Sándor dr., kir. kath. főgimn. tanár, Szatmár	9	8	8	8
Kuszák József, főreálisk. tanár, Győr	29	8	8	8
Kuthy József dr., kir. főig. és főreálisk. ig. Sz.-Fehérvár	28	8	8	8
Kutlik Endre, főgimn. tanár, Szarvas	21	8	8	8
Kutrucz Rezső, főgimn. igazgató, Szentgotthárd	21	8	8	8
*Kuzmics Ferenc, főgimn. tanár, Kaposvár	4	...	...	...
Laczkó Károly, áll. főreálisk. tan., Debrecen	15	8	...	...
Laczkovich Ilona, áll. fels. l. isk. tan., Budapest, VI.	9	8	8	8
Lakos Béla dr., főgimn. tanár, Pápa	6	8	8	8
Laky Mátyás dr., főreálisk. igazg., Temesvár	29	8	8	8
Lasz Samu, áll. főgimn. tanár, Budapest I.	15	8	8	8
Laszberg Rudolf gróf, ny. főispán, Győr	9	8	8	2
Latkóczy Mihály, áll. főgimn. tanár, Budapest, III.	20	8	8	...
Laukó Albert, főgimn. igazgató, Erzsébetváros	20	8	8	8
*Layer Antal dr., főgimn. tanár, Losonc	27	...	...	...
Lám Frigyes, főreálisk. tanár, Pécs	3	8	8	..
Láng Margit dr., leánygimn. tanárnő, Budapest	6	8	8	8
Láng Mihály, főgimn. tanár, Pápa	4	8	8	...
Láng Nándor dr., főgimn. tanár, Budapest I.	7	8	8	8
*Lángh János, r. kath. gimn. tanár, Debrecen ... ? ...	10	...	...	...
László Dániel, főgimn. tanár, Esztergom	3	8	8	8
*László Ferenc dr., Mikó-koll. tanár, Sepsiszentgyörgy	5	...	...	...
László Géza, főgimn. tanár, Szegszárd	1	—	—	8
László Ignác, főgimn. tanár, Makó	4	8	8	8
László Mihály dr., orsz. képv., nev. int. tul., Bpest, V.	30	8	8	8
*Lázár Béla, főreálisk. tanár, Budapest VI.	12	...	...	...
Lähne Vilmos, nyilv. m. gimn. igazgató, Sopron	16	8	8	...
Lechner László dr., ny. főgimn. tanár, Budapest	41	8	8	8
Leffler Sámuel, főgimn. tanár, Nyiregyháza	21	8	8	8
Lehoczky József, kir. főgimn. tanár, Szatmár	9	8	8	8
Lehr Andor, főgimn. tanár, Budapest. X.	2	—	8	...
Lencsó János, ev. lic. tanár, Selmecbánya	10	8	8	.
Lendvai Hugó, főgimn. tanár, Győr	3	8	8	8
Lendvai Márton, főgimn. tanár, Nagybecskerek	1	—	—	...
*Lengyel Alajos, kat. gimn. tanár, Marmarossziget	21	...	...	...
Lengyel Béla dr., min. tan., egyet. tanár, Budapest	36	8	8	8
*Lengyel Ede, főgimn. tanár, Kassa	7	...	...	...
Lengyel Imre, főgimn. tanár, Kiskúnfélegyháza	—	—	—	—
*Lenkei Henrik, főreálisk. tanár, Budapest V.	20	...	...	...
Lenner Emil, kir. főig., áll. főr. ig., Győr	21	8	8	8
Létmányi Nándor dr., főgimn. tanár, Budapest VII. B.	5	8	8	...
Lévay Ede dr., főgimn. tanár, Budapest, VIII.	11	8	8	8
Lévay István, kir. főgimn. igazg., Besztercebánya	41	8	8	8
Leszczynszky Kornél, k. r. főgimn. tanár. Debrecen	4	8	8	8
Lichtenegger Győző, főreálisk. tanár, Budapest VI.	7	8	8	8
Lindenschmidt Mihály, főgimn. tanár, Késmárk	1	—	—	...
Linkess Miksa, r. kath. fels. leányisk. tanár, Lőcse	9	8	8	8
*Lippay György dr., áll. főgimn. tanár, Szeged	6	...	...	...
Lóky Béla dr., kegy. r. főgimn. tanár, Kolozsvár	10	8	8	8
Lomoschitz József, polg. isk. tan., Temesvár	7	8	8	...
Loósz István főgimn. tanár, Szabadka	3	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett 1903/4	1904/5	1905/6
Losonczi Lajos dr., ág. ev. főgimn. tanár, Pozsony	15	8	8	8
Losonczy Jenő, ev. ref. főgimn. tanár, Pápa	4	8	8	8
*Lovas Imre, áll. főgimn. tanár, Temesvár	5	...	...	...
Lovass Aladár, ev. ref. f. l. isk. tan., Szatmár	5	8	8	...
Loysch Ödön, főgimn. igazg., Rimaszombat	1	—	—	8
*Lőrinczy Géza, főreálisk. tanár, Kassa	4	...	...	...
Luckhaub Gyula, r. k. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	1	—	—	
Lucz Ignác dr., ny. főreálisk. tanár, Nagykároly	40	8	8	8
Luger Valér Mór, theol. tanár, Kassa	11			
Lukács Ödön dr., polg. isk. tanár, Budapest	—	—	—	—
Lukács János, áll. gép. középiparisk. tan., Kassa	9	8	...	...
Lukácsi György, gimn. tan., Padolin	32	8	8	8
Lukinich Imre, dr., főgimn. tanár, Dés	4	7	...	...
Lutter János, ny. főgimn. igazgató, Budapest	41	8	8	8
Luzsicza Gyula, főg. hitt. és szt. F. r. házfő Érsekújvár	2	—	8	
Maár Oszkár, f. l. isk. tanár, Temesvár	2	—	4	...
Maczki Valér dr., főgimn. tanár, Eger	29	8	8	8
Madáchy István, kir. kath. gimn. tanár, Miskolc	3	8	8	8
Madzsár Gusztáv, főgimn. igazg., Makó	10	8	8	8
Magdics Gáspár, főgimn. tanár, Pécs	12	8	8	8
Majoros Béla, r. k. főgimn. tanár, Debrecen ?	4	8	...	...
Makay István, ev. ref. főgimn. tanár, Pápa	9	8	8	...
Makoldy Viktor, főgimn. tanár, Budapest III.	1	—	—	...
Makoviczky György, áll. főgimn. tanár, Munkács	7	8	8	4
Mambrais Cecille, f. leányisk. tanárnő, Temesvár	1	—	—	8
Marcsek Andor, főgimn. tanár, Igló	22	8	8	8
Marcsiss János, főgimn. tanár, Besztercebánya	29	8	8	8
Marikovszky Menyhért, f. l. isk. igazg., Mármarossziget	29	8	8	8
Markovics Sándor, főreálisk. tanár, Budapest II.	11	8	...	...
Markusovszky Sám., ev. lic. igazg., Pozsony	24	8	8	8
Marlin Molly, áll. fels. leányisk. tan., Kassa	9	8	8	8
Marossi Arnold, főgimn. tanár, Pécs	1	8	8	8
Marschalkó Gusztáv, ev. r. fők. tan., Hajdúböszörmény	5	8		
Marsits Rozina, áll. fels. l. isk. igazg., Temesvár	9	8	8	8
Martinyi József, főgimn. igazgató, Nyiregyháza	20	8	8	8
Marton Sándor, ev. ref. főgimn. tan., Kecskemét	9	8	8	8
Marusák Dániel, ev. ref. főgimn. tanár, H.-Böszörmény	3	8	8	
Marusák Pál, fels. l. isk. igazg., Sopron	17	8	8	8
Mathiasz Arthur, főgimn. tanár, Szentgotthárd	4	8	8	8
Matskássy József, főreálisk. ig., Bpest, Hold-u. Miniszt.	29	8	...	...
Mattyasovszky Kászon, főgimn. tanár, Pannonhalma	3	8	8	8
Mauritz Matild, áll. f. l. isk. tan., Budapest VI.	7	8	8	8
Mazuch Ede, kir. főgimn. tanár, Ungvár	20	8	2	...
Mágocsi Dietz Sándor, egyet. tanár, Budapest	19	8	8	8
Mály Ferenc dr., főgimn. tanár, Fiume	5	8	...	...
Málnai Mihály dr., tanítókép. tanár, Budapest	4	8	8	8
Márffy Oszkár dr., főgimn. tanár, Budapest VII. D.	5	8	8	...
Márki Sándor dr., egyet. tanár, Kolozsvár	24	8	8	8
Márton Jakab, főreálisk. tanár, Székesfehérvár	3	8	8	8
Márton Jenő, ev. lic. tanár, Pozsony	20	8	8	8
Mártonfi Lajos dr., főgimn. igazg., Szamosújvár	26	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Máté Lajos dr., áll. főgimn. tanár, Erzsébetváros	9	8	8	8
Máthé György, főgimn. tanár, Budapest V.	8	8	8	8
Mátics M. András g. k. főgimn. tan., Újvidék	22	8	8	8
Mátray Gyula, tan. képzői igazgató, Csurgó	22	8	8	8
Mázy Engelbert, b. r. főgimn. igazg., Kőszeg	14	8	8	8
Medgyesi Lajos, főgimn. igazg., Zalaegerszeg	—	—	—	—
Medreczky István, főgimn. tanár, Ungvár	23	8	8	8
Medveczky Lajos, főgimn. tanár, Budapest VII. B.	5	8	8	8
Mérey Ágost, főgimn. tanár, Szabadka	23	8	...	...
Mészáros Ferenc, gimn. tanár, Nyiregyháza	21	8	8	8
*Mészáros Jenő, áll. tan. kép. tanár, Temesvár	9	...	...	...
*Michnay Gyula, ev. lic. tornatan., Pozsony	7	...	...	...
Mifka Antal, főgimn. tanár, Zenta	9	8	...	...
Mihálovits Alajos, főgimn. tanár, Kiskúnfélegyháza	—	—	—	—
Mika Sándor dr., gyak. főgimn. tanár, Budapest VIII.	21	8	8	8
Miklós Elemér, fels. leányisk. tanár, Budapest	2	—	8	8
Miklós Ferenc dr., főreálisk. tanár, Budapest IV.	5	8	8	8
Miklósicza Simon, főreálisk. hittanár, Kassa	6	...	...	...
Miklóssy Ferenc, főgimn. tanár, Nyitra	5	8	8	8
Miklóssy István, áll. főgimn. tanár, Budapest VII. D.	3	8	8	8
Miklóssy Sándor, áll. főgimn. tanár, Gyöngyös	6	8	8	8
Miklósy István, esp. lelkész, Sátoraljaújhely	21	8	8	...
Mikó Pál dr., gimn. tanár, Bártfa	9	8	8	8
Mikola Sándor, ág. ev. főgimn. tanár, Budapest IV.	7	8	8	8
Miller Gyula, fels. l. isk. tanár, Mármarossziget	32	8	8	
*Miskovits Ferenc, áll. főgimn. tanár, Temesvár	4	...	...	...
Misz Olivér, kath. gimn. tanár, Marosvásárhely	19	8	8	8
Mitrovics Gyula dr., ref. fels. leányisk. igazg., Miskolc	12	8	8	8
Mittelmann Nándor, keresk. akad. tan., Budapest V.	23	8	8	8
Moczár József, gimn. tanár, Nagyszalonta	5	8	8	6
Moesz Gusztáv, főreálisk. tanár, Brassó	5	8	4	...
Mohr Győző dr., áll. főgimn. próbaéves tanár, Fiume	3	...	...	...
Mokos Gyula, leánygimn. tanár, Budapest	24	8	8	8
Mokovcsák János, főgimn. tanár, Békéscsaba	3	8	8	8
Molecz Béla, főgimn. tanár, Szentes	8	8	8	8
Molnár Béla, b. r. főgimn. tanár és lelkész, Bakonyszombathely	17	8	8	8
Molnár Ervin, b. r. főgimn. tanár, Győr	6	8	8	...
Molnár Etelka, okl. tanár, Budapest	1	—	—	8
Molnár Gyula, gimn. tanár, Bártfa	10	...	...	...
Molnár István dr., főgimn. tanár, Budapest VIII.	14	8	8	8
Molnár István dr., főgimn. tanár, Hajdúböszörmény	1	—	—	8
Molnár János, áll. főreálisk. tanár, Székesfehérvár	11	8	8	8
Molnár Kálmán, r. k. lelkész és hitt., Debreczen, Theresianum-árvaház	5	8	8	8
Molnár Károly, főreálisk. tanár, Székelyudvarhely	20	8		
*Molnár Károly, ev. ref. főgimn. tanár, Nagyenyed	9	...	...	...
Molnár Samu, főgimn. tanár, Baja	1	—	—	8
Molnár Sándor, ev. ref. főgimn. igazg., Budapest IX.	26	8	8	8
*Molnár Sándor, áll. főgimn. tanár, Szeged	5	...	...	...
Molnár Szulpic dr., b. r. főgimn. tanár, Győr	10	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Moravcsik Géza, orsz. zeneakad. titkár, Budapest VI.	24	8	8	8
Moravszky Ferenc, ág. ev. főgimn. tan., Nyiregyháza	12	8	8	8
Morelli Gusztáv, m. k. iparműv. isk. igazg., Budapest	15	8	8	8
Mórocz Emilián, b. r. fömonostori alperjel, Pannonhalma	17	8	8	8
Mórocz Kálmán, műegyet. adjunktus, Budapest	1	—	—	8
Morvay Győző dr., főgimn. igazg. Budapest III.	20	8	8	8
*Mosánszky Jenő dr., kórházi orvos, Kisvárda	6	...	...	...
Moser József, kir. k. főgimn. tanár, Újvidék	32	8	8	8
Mozog István, főgimn. tanár, Fiume	24	8	8	8
Mráz Gusztáv dr., főgimn. tanár, Balassagyarmat	5	8	4	...
Munkácsi Bernát dr., pesti izr. hitközs. tanfelügyelő, Budapest	8	8	8	8
Müller József, c. igazg. áll. főreálisk. tanár, Budapest V.	32	8	8	8
Müller László, áll. főgimn. tanár, Budapest VII. B.	6	8	8	8
*Myskovszky Ernő, főgimn. tanár, Nagybánya	11	..	..	...
Nagy Elek, ev. ref. főisk. tanár, Debrecen	33	8	8	...
Nagy Elek, főgimn. igazgató, Hajdúnánás	8	8	8	8
Nagy Elemér, ev. ref. főgimn. tan., Székelyudvarhely	5	8		
Nagy József, ev. ref. lelkész, Nagyszeben	23	8	8	8
Nagy Károly, keresk. akad. tanár, Kolozsvár	10	8	8	8
Nagy Miklós, főreálisk. tanár, Lőcse	2	—	8	...
Nagy Sándor, ev. ref. főgimn. tanár, Hódmezővásárhely	4	8	...	...
Nagy Vilmos, ev. ref. tan. képzői tanár, Debrecen	8	8	8	...
Nagy Zsigmond dr., ev. ref. főgimn. tan., Debrecen	8	8	8	8
Nádasdi Alajos, főreálisk. tanár, Debrecen	30	8	8	8
Námessy Medárd, főgimn. tanár, Pécs	1	—	—	8
Nátafalussy Kornél, kir. főigazgató, Nagyvárad	39	8	8	8
*Negovetich Arthur, áll. főgimn. tanár, Fiume	15	...	..	...
Nendtvich Paula, felső leányisk. tanítónő, Lőcse	1	—	—	8
*Neszveda Károly, kegy. r. gimn. tan., Debrecen ?	6	...	...	...
Négyesy László dr., gyak. főgimn. tan., Budapest VIII.	19	8	8	8
Németh Illés, főgimn. tanár, Szolnok	24	8	8	8
Németh József, áll. főgimn. tanár, Szolnok	9	8	8	8
Németh Károly, kath. főgimn. tanár, Kecskemét	9	8	8	8
Németh Vilmos, lelkész, főgimn. tanár, Győrszentiván	35	8	8	8
Niernsee József, képezdei tanár, Losonc	29	8	8	
Nikházy Frigyes, főgimn. tanár, Igló	9	8	8	8
*Nits G. Pál, gimn. tan. és házfő, Szeged ?	20			
Nosz Gusztáv, főreálisk. tan., Székelyudvarhely	6	8		
Noszkay Ödön dr., főgimn. tanár, Érsekújvár	2	—	8	
*Novák Antal Viktor, főreálisk. tan., Győr	10			
Novák Sándor, ny. ker. akad. tanár, Budapest	24	8	8	8
Novotny Alfonz, pr. főgimn. igazg., Nagyvárad	6	8	8	8
Novotny Henrik, főgimn. tanár, Érsekújvár	2	—	8	
Nyári Béla, ev. ref. főgimn. tanár, Debrecen	2	—		
Nyers Károly, főgimn. tanár, Beregszász	20	8	8	8
Nyusztay Antal, ev. ref. főgimn. tanár, Bpest IX.	3	8	8	8
Obendorf Károly, főreálisk. tanár, Nagyvárad	6	8	8	8
Oberle Károly, főreálisk. tanár, Budapest VI.	6	8	8	8
Oberst József, f. ker. isk. tanár, Temesvár	9	8	8	4

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett 1903/4	1904/5	1905/6
Odor Emilia, áll. fels. l. isk. tan., Budapest	22	8	8	8
Odor Henrietta, áll. fels. l. isk. tan., Budapest	15	8	8	8
Oláh Béla dr., áll. főreálisk. tanár, Budapest V.	15	8	8	8
Oláh Imre, ev. ref. főgimn. tanár, Hódmezővásárhely	10	8	8	8
Olasz Gyula, ev. ref. főgimn. tan., Székelyudvarhely	9	8		
Olti Mózes, gimn. tanár, Nagyszalonta	6			
Oppel Jenő dr., főgimn. tanár, Késmárk	3	8	8	...
Oprisa Pál dr., gimn. tanár, Brád	12	8	8	8
Orbán Ferenc, f. keresk. isk. igazg., Brassó	21	8	8	8
Orbók Mór, tanítók. igazg., Kolozsvár	17	8	...	...
Orlovszky István, főreálisk. igazg., Kassa	12	8	8	8
Orosz Alajos, kir. kath. főgimn. tanár, Szatmár	11	8	8	8
Orosz József, gimn. tanár, Bártfa	8	8	8	8
Orth Miklós, f. keresk. isk. tanár, Temesvár	2	—	8	4
Osztroluczky Gyula, ev. lic. tanár, Selmecbánya	23	8	8	8
Ottó József dr., áll. főreálisk. tanár, Budapest V.	16	8	8	8
Ozorai Lajos dr., főgimn. tanár, Temesvár	6	2	...	...
Paál Gyula, főgimn. tanár, Marosvásárhely	38	8	8	8
*Palotay Antal, főreálisk. tanár, Arad	12	...	...	...
Pap Illés, főreálisk. tanár, Kassa	7	8	8	...
Pap János, kegyesr. kormányzósegéd, Budapest	41	8	8	8
Pap Károly dr., f. l. isk. tanár, Budapest IV.	7	8	8	8
Pap Lajos, sz. Mikó-koll. igazg., Sepsiszentgyörgy	15	8	8	8
Pap Mózes, unit. koll. tanár, Székelykeresztúr	6	4	...	...
*Para Endre, főgimn. tanár, Veszprém	8	...	...	...
Parcsetics Vince, főgimn. tanár, Újvidék	25	8	...	...
Paszlavszky József, főreálisk. igazg., Budapest II.	35	8	8	8
*Patek Béla, polg. isk. tan., Kismarton	22	...	...	...
Pató János, f. iparisk. tanár, Kassa	4	8	8	...
Pauer Imre dr., miniszt. tanácsos, egyetemi tanár, Budapest	36	8	8	8
Paulay Odön, főreálisk. tanár, Pécs	7	8	8	8
Paulovits Károly, főgimn. tanár, Cegléd	4	8	8	8
Pazár Dezső, főgimn. tanár, Szegszárd	1	—	—	8
Pákh Károly, ág. ev. főgimn. tanár, Igló	37	8	8	8
Pál Károly, főgimn. tanár, Kiskúnfélegyháza	—	—	—	—
Pálos Ede, főreálisk. tanár, Győr	11	8	8	8
*Pályi Sándor, tanárk. gyak. főgimn. tanár, Budapest VIII.	16	...	...	...
Párkányi Gyula, főgimn. tanár, Eperjes	23	8	8	...
Pásztor József, főgimn. tanár, Gyöngyös	8	8	8	8
Pásztory Endre, főgymn. tanár, Szabadka	10	8	8	8
Pecz Vilmos dr., egyetemi tanár, Budapest	11	8	8	8
Peczkó Ernő dr., ev. ref. főgimn. tanár, Debrecen	12	8	8	8
Pekár Károly dr., áll. főreálisk. tanár, Budapest VI.	13	8	8	8
Perényi Adolf, főgimn. tanár, Budapest I.	22	8	8	8
Perényi Ferenc, főgimn. tanár, Jászberény	27	8	8	8
Perényi János, tanítók. igazg., Szatmár	4	8	8	8
Perényi József dr., főreálisk. tanár, Budapest VI.	9	8	8	8
Perényi Vilmos, főgimn. tanár, Eperjes	22	8	8	2
Perjessy Lajos, főreálisk. tanár, Versec	8	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett 1903/4	1901/5	1905/6
Peskó Ödön, főgimn. tanár, Eperjes	10	8	8	8
*Peténvi István, áll. főgimn. tanár, Nagyszeben	12	...	...	...
Pethe Ferenc, kir. főgimn. tanár, Eperjes	9	8	..	..
Petrányi Gyula, leánygimn. tanár, Budapest IV.	6	8	8	8
Petrányi Miklós, agyagipari szakiskolai tan., Székelyudvarhely	3	8		
Petrovics László, áll. főgimn. tanár, Szeged	9	8	8	8
Petz Gedeon dr., egyetemi tanár, Budapest	9	8	8	8
Péch Aladár, főgimn. tanár, Budapest VII. D.	5	8	8	8
Péchy Zsigmond, főispán, Kassa	11	...	...	...
Péter János, f. ker. isk. igazg., Budapest II.	24	8	8	8
Péter Pál. ev. ref. főgimn. tanár, Miskolcz	1	—	—	8
Péterffy Béla, áll. főgimn. tanár, Temesvár	2	—	...	...
Pfeifer János dr., ág. ev. főgimn. tanár, Pozsony	3	8	8	8
Pfeiffer János, f. ker. isk. igazg., Temesvár	7	8	8	8
Pfeiffer Mihály, polg. isk. tanár, Karánsebes	29	8	...	...
Pintér Elek, kegyesr. gimn. igazg., Tata	37	8	8	8
Pintér Kornél, főgimn. tanár, Gyöngyös	8	8	8	8
Pintér Pál, r. kath. főgimn. tanár, Debrecen	3	8	8	8
Pirchala Imre, kir. főigazg., Pozsony	27	8	8	8
Piukovich Sándor dr., főgimn. tanár, Újvidék	5	8	8	8
Plischka Norbert, főgimn. tanár, Gyöngyös	8	8	8	8
Pogány Gyula, főgimn. tanár, Ungvár	22	8	8	...
Polgár György, kir. kath. gimn. igazg., Miskolc	28	8	8	8
*Polgár József, r. kath. gimn. tanár, Marosvásárhely	6	...	...	...
Polgár Sándor, főreálisk. tanár, Győr	4	8	8	8
Polikeit Károly, kir. főgimn. igazg., Pozsony	10	8	8	8
Porcs János, ev. ref. főgimn. tanár, Miskolc	11	8	8	8
Porcs Kálmán, ev. ref. főgimn. tanár, Miskolc	1	—	—	8
Porst Kálmán, főgimn. tanár, Kiskunfélegyháza	—	—	—	—
*Porubszky Pál. ág. ev. főgimn. tanár, Nyiregyháza	12	..	...	...
Pósch Árpád, főgimn. tanár, Budapest VII. B.	18	8	8	8
Pósch Jenő, főgimn. tanár, Budapest VIII.	20	8	8	8
*Prém József dr., áll. főreálisk. tanár, Budapest V.	15	...	...	...
Réthei Prikkel Marián dr., főgimn. tanár, Kőszeg	8	8	8	8
*Priváry József, kegy. főgimn. tanár, Nagybecskerek	12	...	...	...
Privorszky Alajos, főreálisk. tanár, Temesvár	10	8	8	8
Prónai Viktor, főreálisk. tanár, Körmöcbánya	3	8	8	8
*Pröhle Vilmos, ág. ev. főgimn. tanár, Nyiregyháza	8	...	...	...
Pruzsinszky János dr., gyakorló főgimn. tanár, Budapest VIII.	20	8	8	8
Pruzsinszky Pál, ev. ref. főgimn. tanár, Budapest IX.	10	8	8	8
Pszotka Ferenc, főreálisk. tanár, Körmöcbánya	36	8	8	8
Pugin Leó, áll. főreálisk. tanár, Budapest V.	33	8	8	8
Pusibrk Vazul, g. kel. főgimn. igazg., Újvidék	22	8	8	8
Puskás István, főreálisk. tanár, Székelyudvarhely	4	...	...	...
Putnoky Miklós, főgimn. igazg., Lugos	8	8	8	8
Radlinszky József, főgimn. tanár, Szatmár	29	8	8	8
Rados Ignác, főreálisk. tanár, Budapest VI.	22	8	8	8
Raidl Sándor, főreálisk. tanár, Brassó	5	8	8	8
Rajner Ferenc, főreálisk. igazg., Budapest VI.	17	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Ratkovszky Pál, k. kath. főgimn. igazg., Szatmár	9	8	8	8
Ravasz Árpád, ev. ref. főgimn. tan., Budapest IX.	9	8	8	8
Rábold Gusztáv, ev. ref. főgimn. tan., Hajdúböszörmény	3	8	8	
Rácz János dr., gör. kath. főgimn. tan., Balázsfalva	4	8	...	...
Rácz Kálmán, hittan-tanár, Pápa	6	8	8	8
Rácz Lajos dr., ev. ref. főgimn. igazgató, Sárospatak	1	—	—	8
Rácz László, ág. ev. főgimn. tanár, Budapest VII.	16	8	8	8
*Rácz Samu, főgimn. tanár, Zombor	15	...	...	...
*Rákóczy Géza dr., kir. főgimn. tanár, Pozsony	8	...	...	...
Rákos Adolf, tanár, Budapest VI.	10	8	8	8
Rákosi Kristóf, főgimn. tanár, Gyöngyös	15	8	8	...
Ráth E. Ferenc, kir. konv. felügyelő, Kassa	23	...	...	...
Rázsó Ferenc, ev. ref. főgimn. tanár, Miskolc	1	—	—	8
Redlich József, gimn. tanár, Podolin	10	8	8	...
Rehák Pál, gimn. tanár, Nagyszalonta	5	8	8	8
Reibner Márton, főgimn. tanár, Budapest VI.	12	8	8	8
Reichenhaller Kálmán dr., főreálisk. tan., Bpest V.	25	8	8	8
Reider Béla, főgimn. tanár, Fogaras	2	—	8	8
Reif Jakab, főreálisk. tanár, Budapest V.	38	8	8	8
Reimlinger Gyula, főgimn. tanár, Losonc	18	8	8	8
Rencz János dr., kir. főgimn. tanár, Pozsony	9	8	8	8
Renner János, ág. ev. lic. tanár, Sopron	26	8	8	8
Resch Aurél dr., főgimn. tanár, Fogaras	2	—	8	8
Rezner Tibold, főgimn. tanár, Sopron	1	—	—	8
Réday János, áll. főgimn. tanár, Temesvár	3	...	...	...
Répay Dániel, tanítóképzői tanár, Kolozsvár	7	8	...	...
*Réthy Károly, f. l. isk. tanár, Temesvár	6	...	...	...
Révai Manó, ny. főreálisk. tanár, Tálya	29	8	8	8
Révai Sándor, áll. főreálisk. tanár, Pécs	4	8	8	8
Révész Lajos, ev. ref. főgimn. tanár, Debrecen	5	8	8	8
Révy Ferenc, fels. leányisk. igazg., Budapest VI.	35	8	8	8
Richter Rezső, főgimn. tanár, Budapest VIII.	2	—	8	8
Riedl Frigyes dr., egyetemi tanár, Budapest	25	8	8	8
Rigler Gusztáv, egyetemi tanár, Kolozsvár	5	8	8	8
Ries Ferenc, főgimn. igazg., Cegléd	9	8	8	8
Riesz Frigyes dr., főreálisk. tanár, Lőcse	2	—	8	8
Rittinger Antal, főgimn. igazg., Zombor	10	8	8	8
Roboz Andor, főreálisk. tanár, Budapest VI.	8	8	8	8
Roch Gyula, főgimn. tanár, Nyitra	25	8	8	8
Rodt Lajos, áll. főgimn. tanár, Beregszász	8	8	8	8
Rokszer Ilka, áll. f. l. isk. tanítónő, Kassa	9	8	8	...
Roleizek Mátyás, főgimn. tanár, Ungvár	4	8	5	...
Romanecz Mihály, kir. főgimn. igazg., Ungvár	7	8	...	...
Román József, áll. főgimn. tanár, Munkács	7	8	8	5
Róna Jenő, főreálisk. tanár, Pécs	1	—	—	8
Róna Zsigmond, meteor. int. tanár, Budapest	20	8	8	8
Rórák Imre dr., főgimn. tanár, Cegléd	4	8	8	8
Rosenberg Mór dr., f. l. isk. orvos és egészségtan tanár, Kolozsvár	10	8	8	8
Roseth Arnold, főgimn. tanár, Budapest V.	24	8	8	...
Róth Márton, ág. ev. főgimn. tanár, Igló	37	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdijat fizetett 1903/4	1904/5	1905/6
Roth Róbert dr., áll. főgimn. tanár, Budapest I.	5	8	8	8
*Rózsa Géza dr., főreálisk. tanár, Zsolna	9	...	...	...
Rózsa Vitál, főgimn. tanár, Esztergom	9	8	8	8
*Rozsnyai Károly, ny. főgimn. ig., Bpest II. Szalag-u. 3.	35	...	...	...
Rőser János, keresk. isk. igazg., Budapest	22	8	8	8
Röszler Béla, áll. tanítóképzői tanár, Temesvár	9	6	...	...
Rubinyi Mózes dr., izr. tanítóképzői tanár, Budapest	2	—	8	8
Rubner Adolf, titkár, Bécs	20	8	8	8
*Rutsek Imre, kir. segédtanfelügyelő, Sopron	15	...	...	...
Ruzsicska Aurél, b. főgimn. tanár, Pannonhalma	10	8	8	8
Saffáry Irma, f. leányisk. igazg., Lőcse	22	8	...	...
Sajó Sándor, főgimn. tanár, Budapest III.	7	8	8	8
Saly Sándor, f. keresk. isk. tanár, Temesvár	2	—	8	8
Samarjay Mihály, ny. főreálisk. igazg., Pozsony	37	8	8	8
Samu István, főgimn. tanár, Budapest VII. B.	19	8	8	8
Sarmaságh Géza, főgimn. tanár, Nyitra	27	...	...	...
Sarudy György, ev. ref. főgimn tanár, Pápa	9	8	8	8
Sarudy Ottó, áll. tanítók. tanár, Pápa	8	8	8	...
Sáfrány Lajos, ev. ref. f. l. isk. tanár, Debrecen	6	8	8	...
Sándor Vencel, kir. kath. fők. tan., Szatmár	5	2	...	...
Sárhegyi Lajos, kir. kath. gimn. tanár, Szakolca	12	8	8	8
*Schehák Rezső, főgimn. tanár, Balassagyarmat	6	...	...	...
Schenek István dr., ny. bányászakad. tan., Budapest	35	8	8	8
*Scherer Lajos, főgimn. tanár, Losonc	7	...	...	...
Schermann Samu, ág. ev. főgimn. tanár, Igló	8	8	8	8
Schill Fülöp, főreálisk. tanár, Temesvár	2	—	8	8
Schill Salamon, orsz. rabbikép. tan., Budapest	27	8	8	8
Schiller Irma, áll. polg. leányisk. igazgatónő, Székelyudvarhely	2	—		
Schilling Lajos dr., egyetemi tanár, Kolozsvár	10	8	...	...
*Schima János, kath. gimn. tan., Podolin	9	...	...	...
Schmidt Alajos, főgimn. tanár, Fogaras	3	8	8	8
Schmidt Attila dr., áll. főgimn. tan., Budapest VIII.	15	8	8	8
Schmidt Henrik dr., tanár, Geszt (Breslau)	1	—	—	8
Schmidt József, főgimn. tanár, Budapest, VIII.	8	8	8	8
Schmidt Mariska dr., leánygimn. tan., Budapest IV.	6	8	8	8
Schmidt Márton dr., főgimn. tanár, Budapest, I.	8	8	8	8
Schneller István dr., egyetemi tanár, Kolozsvár	10	8	8	8
Scholtz Ágoston dr., egyet. tanár, Budapest	37	8	8	8
Schőber Emil dr., kir. kath. főgimn. tan., Szatmár	13	8	8	...
Schőnvitzky Bertalan dr., áll. fők. igazg., Temesvár	22	8	8	8
Schöpflin Géza, ág. ev. főgimn. tanár, Eperjes	5	8	8	8
Schrődl József, ág. ev. lic. tanár, Pozsony	8	8	8	8
Schuch József, közs. polgári iskolai igazgató, Budapest VI.	35	8	8	8
Schuszter Alfréd, áll. főgimn. tanár, Budapest III.	6	8	8	8
Schürger Ferenc, főgimn. igazg,, Beregszász	22	8	8	8
Schüssler Albert, főgimn. tanár, Vác	9	8	8	8
*Schwicker Brunó dr., áll. főreálisk. tan., Budapest V.	16	...	...	...
Schwirian József, főgimn. tanár, Szegszárd	1	—	—	8
Sebestyén Dávid, ref. főisk. tanár, Pápa	36	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Sebestyén Dezső, főreálisk. tanár, Debrecen	1	—	—	8
Sebestyén Gyula, tanítóképz. igazg., Budapest	38	8	8	8
Sebestyén János, főgimn. tanár, Érsekujvár	2	—	8	
Sebestyén Károly dr., főgimn. tan., Budapest VII. B.	12	8	8	...
Sebők Imre dr., áll. főreálisk. r. k. hittan., Bpest V.	1	—	—	8
*Sebők Samu, főgimn. tanár, Fogaras	17	...	...	...
Séra Kálmán, főreálisk. tanár, Székelyudvarhely	2	—	8	
Sima Dezső, főreálisk. tanár, Székelyudvarhely	1	—	—	
Simkó József, polg. isk. tan., Budapest VIII.	5	8	8	8
Simon Béla, áll. főreálisk. tanár, Pécs	13	8	8	8
*Simon Géza, ev. ref. főgimn. tan., Mármarossziget	12	...	...	...
Simon Ignác főgimn. tanár, Budapest VII. D.	5	8	8	8
Simonetti Klementina, felső l. isk. tanárnő, Fiume	3	8	8	8
*Simonyi Béla, áll. főgimn. tanár, Temesvár	12	...	...	...
Simonyi Zsigmond dr., egyet. tan., Budapest	28	8	8	8
Sinka Sándor, ref. kolleg. igazg., Debrecen	20	8	8	8
Sipos András, áll. ipari szakisk tan., Temesvár	5	8	8	8
Sirola Ferenc, főgimn. tanár, Fiume	2	—	8	4
Skopál István, főgimn. tanár, Budapest VII. B.	2	—	8	8
Skrobanek Fl. Péter, hitoktató, Veszprém	33	8	8	8
Solymosi Lajos dr., főreálisk. igazg. Székelyudvarhely	9	8		
*Sólymosi Lajos, képezdei tanár, Szabadka	22	...	...	...
*Somogyi Géza, képezdei igazg., Znióváralja	22	...	...	...
Somogyi István, főgimn. tan., Sátoraljaujhely	9	8	8	...
Somogyi József, áll. főgimn. tanár, Szeged	3	8	8	8
Soó Gáspár, r. k. főgimn. igazg., Székelyudvarhely	9	8		
Spitkó Lajos, kir. főigazg., Budapest	38	8	8	8
Spotkovszky Károly kath. főgimn. tan., Sátoraljaújhely	26	8	8	8
Stancsa Gyula, főreálisk. tanár, Temesvár	9	8	4	...
Staud János, főgimn. tanár, Érsekujvár	2	—	8	
*Stark Andor dr., áll. f. l. isk. tan., Temesvár	12			
Stauffer Elma, felsőleányisk. tanítónő, Fiume	3	8	8	...
Steiner Simon dr., áll. főreálisk. tan., Temesvár	10	8	8	8
Steinmayer János dr., Budapest	37	8	8	8
Stern Ábrahám, polg. isk. ig. Budapest	21	8	8	8
Stettner Gyula, lelkész, Felsőlövő	35	8	8	8
Stéberl Ernő, f. ker. isk. tan., Temesvár	9	8	8	4
Stiller János, főgimn. tanár, Gyöngyös	8	8	8	8
Stirling Sándor dr., ker. akad. tan., Pozsony	30	8	8	8
Stock Károly, gimn. tanár, Újverbász	7	8	1	...
Stőhr Sz. Antal dr., pr. kan., kir. konviktus kormányzója, Kassa	39	8	8	8
Strasser Sándor, f. leányisk. tan., Kassa	6	8	8	8
Straub L. Gyula, áll. f. leányisk. tan., Budapest	8	8	8	8
Straubert Ödön, főgimn. tan., Gyulafehérvár	37	8	8	8
Strauch Béla, áll. főgimn. tan., Nagyszeben	10	8	8	8
Streitmann Antal, főgimn. rajztanár, Nagybecskerek	30	8	...	...
Strébl Miklós dr., orvos, Kiskunfélegyháza rdk. t.	1	—	—	8
Striegl F. József, áll. főgimn. tanár, Szeged	3	...	...	...
Strommer Viktorin dr., főisk. tanár, Pannonhalma	2	—	8	8
Stromp József, ág. ev. főgimn. tanár, Igló	8	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett 1903/4	1904/5	1905/6
Strompf László, ág. ev. gimn. tanár, Aszód	7	8	8	...
Stuhlmann Patrik dr., főgimn. tan., Kassa	9	8	8	...
Suhajda Lajos, ág. ev. lic. tanár, Selmecbánya	1	—	—	8
Suppan Vilmos, kir. tan., keresk. akad. ig., Budapest	31	8	8	8
Szabó Adorján, pr. főgimn. tanár, Kassa	12	...	...	...
Szabó Alb. Ernő, főreálisk. tanár, Győr	11	8	8	8
Szabó András, ev. ref. főgimn. tan., Székelyudvarhely	10	8		
Szabó Ádám, gimn. tanár, Aszód	12	8	8	8
Szabó Árpád, ev. ref. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	9	8		
Szabó Béla, földbirtokos, Félegyháza, rdk. tag	1	—	—	8
Szabó Dezső, földbirtokos, Félegyháza, rdk. tag	1	—	—	8
Szabó Ferenc, főgimn. tanár, Szegszárd	1	—	—	8
Szabó Gábor, leánygimn. tanár, Budapest	6	8	8	8
Szabó József, főgimn. tanár, Pozsony ?	36	8	8	...
S. Szabó József, ev. ref. főgimn tanár, Debrecen	12	8	8	8
Szabó Kázmér, főgimn. tanár, Nagykikinda	8	8	...	...
Szabó Péter, gyak. főgimn. tanár, Budapest VIII.	4	8	8	8
Szabó Sámuel, tengerészakad. tanár, Fiume	23	6	...	...
Szabó Sándor, földbirtokos, Félegyháza, rdk. tag	1	—	—	8
Szabó Vladimir, főgimn. tanár, Balassagyarmat	5	8	8	...
Szakács Béla, főgimn. tanár, Győr	10	8	8	...
*Szalai Mátyás, reálisk. tanár, Vágújhely	12	...	...	...
Szalay Gyula, főgimn. tanár, Kiskúnfélegyháza	—	—	—	—
Szalay Gyula, főgimn. tanár, Nagykőrös	20	8	8	8
Szarvas Árnold, főreálisk. tanár, Székelyudvarhely	1	—	—	
Szavkay Ede, főgimn. tanár, Budapest V.	29	8	8	8
Szántó Kamill dr., főgimn. tanár, Pécs	16	8	8	8
*Szántó Kálmán dr., főreálisk. tanár, Kecskemét	21	...	...	...
Szántó Sámuel dr., f. keresk. isk. tanár, Debrecen	10	8	8	8
Szántó Soma, áll. főgimn. tanár, Munkács	7	8	8	6
Szegfi Emmi, f. leányisk. tan., Fiume	16	8	8	8
Szegfi Ilona, f. leányisk. tanítónő, Fiume	3	8	8	8
Szeglety István, főgimn. tanár, Érsekújvár	2	—	8	
Szekeres Kálmán dr., főreálisk. tan., Budapest V.	24	8	8	8
Szele Róbert dr., főgimn. igazgató, Budapest VI.	25	8	8	8
Szelényi Károly dr., ág. ev. főgimn. tan., Késmárk	10	8	8	...
Szelényi Ödön, főgimn. tanár, Késmárk	7	8	8	...
Szemák István dr., ny. főgimn. igazg., Budapest	6	8	8	8
Szemerjay Károly, főreálisk. tanár, Szeged	12	8	8	8
Szemere Samu, főreálisk. tanár, Budapest	—	—	—	—
Szemlér Ferenc, r. k. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	1	—	—	...
Szenczy Győző, apáts. perjel, Szentgothárd	24	8	8	8
Szende Gyula dr., főgimn. tanár, Budapest VII. D.	8	8	8	8
Szentimrei István, főgimn. igazg., Fogaras	18	8	8	8
*Szentimrey Ákos dr., áll. f. l. isk. egészségt. tanár, Kassa	9	...	...	...
Szentkláray Jenő dr., csanádm. kanonok és akad. tag, Temesvár	9	8	4	...
Szepesi Géza, kath. főgimn. igazg., Rozsnyó	6	8	8	8
Szerelemhegyi Tivadar dr., főgimn. tan., Budapest II.	25	8	8	8
Szeremley Barna, főgimn. tanár, Kisújszállás	6	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Szeremley Béla, ev. ref. főgimn. tan., Debrecen	5	8	8	8
Szerémi Alajos, f. leányisk. tanár, Budapest VI.	15	8	8	...
Szerényi Géza, főreálisk. tanár, Budapest VIII.	9	8	8	8
Szever János, ág. ev. lic. tanár, Selmecbánya	10	8	8	8
Szeybold Károly, m. kir. gazd. int. tanár, Kassa	9	8	8	8
Széchy Ákos dr., polg. isk. tan., Kolozsvár	10	8	...	...
Székely Károly, főgimn. tanár, Baja	6	8	8	8
Székely Salamon, főreálisk. tanár, Arad	27	8	...	...
Széky István, főgimn. tanár, Gyöngyös	12	8	8	8
Szép Rezső, ág. ev. lic. tanár, Pozsony	7	8	8	8
Szépréthy Béla, főreálisk. igazgató, Brassó	24	8	8	8
*Szigeti Henrik dr., áll. főg. isk. orv., egészségt. tan., Temesvár	9	...	...	...
Szigethy Lajos dr., ág. ev. főgimn tanár, Budapest	12	8	8	8
Szijártó Miklós, gyak. főgimn. tan., Budapest VIII.	9	8	8	8
Szikla Gábor, főreálisk. tanár, Budapest VI.	31	8	8	...
*Szilágyi Albert, áll. főgimn. tanár, Gyöngyös	24			
Szilágyi S. Aladár, f. ker. isk. tan., Pozsony	9	8	8	
Szilágyi Sándor dr., főgimn. tan., Budapest V.	5	8	8	8
Szily Kálmán dr., min. tanácsos, m. t. akad. főkönyvtáros, Budapest	39	8	8	8
Szinnyey József dr., egyetemi tanár, Budapest	23	8	8	8
Szirtes Ignác, főreálisk. tanár, Budapest VI.	29	8	8	8
Szitnyay Elek, főgimn. tanár, Budapest VII. B.	26	8	8	8
Szkunzevics Kornél, főgimn. tan., Budapest VII. B.	21	8	8	8
Szlaboczky Imre, főgimn. tanár, Nyiregyháza	21	8	8	8
Szmetana Ágost, főgimn. tanár, Budapest V.	16	8	8	8
*Szmodics Zoltán, főgimn. tanár, Nagykanizsa	6	...	...	...
Szmutny Rezső, főgimn. tanár, Pozsonyszentgyörgy	9	8	8	...
Szombathy István dr., c. középisk. igazgató, Budapest	32	8	...	...
Szombathy Kálmán, ev. ref. fels. leányisk. tanár, Miskolc	1	—	—	8
Szongott Kristóf, főgimn. tanár, Szamosújvár	34	8	8	...
Szontagh Gusztáv, főreálisk. tan., Brassó	5	8	8	...
*Szőcs Géza dr., áll. főgimn. tan., Nagyszeben	11	...	...	...
Szőke Adolf, áll. főgimn. tanár, Budapest I.	27	8	8	8
Szőke Béla, f. ker. isk. tan. Bpest VI. Kmetty-u. 11.	6	8	8	8
Szőke József, áll. főgimn. tanár, Temesvár	5	8	8	8
Szölgyémy Ferenc, áll. főgimn. igazg., Gyöngyös	15	8	8	8
Szörényi József, főreálisk. tanár, Versec	12	8	8	8
Szuchy Endre, főgimn. tanár, Budapest II.	14	8	8	8
Szutor Zoltán, főgimn. tanár, Fiume	6	8	8	...
Szutorisz Frigyes, ág. ev. főgimn. tan., Eperjes	12	8	8	8
Szűcs Lajos, főgimn. igazg. Zenta	26	8	8	8
Szüts István, r. k. főgimn. tanár, Debrecen	4	8	8	8
Tafferner Béla, főgimn. tanár, Lugos	34	8	8	8
Takács Gyula, főreálisk. tanár, Versec	23	8	8	8
Tamás Albert, r. k. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	9	8		
*Tauffer Jenő dr., főreálisk. orv. és egészségt. tanár, Temesvár	9	...	...	...

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett 1903/4	1904/5	1905/6
Telegdy Bertalan, ev. ref. főgimn. tanár, Mármarossziget	6	4	...	...
*Telepy Sándor, r. k. főgimn. tanár, Kassa	6	...	...	...
Telkes Sándor, főgimn. tanár, Beregszász	7	8	8	..
Tell Anasztáz, főgimn. tanár, Győr	10	8	8	8
Telts Gusztáv, főgimn. tanár, Lugos	2	—	8	8
Teltsch Kornél, tanár, Eperjes	6	8	8	8
Terner Adolf dr., egyetemi tanár, Kolozsvár	41	8	8	8
Teschler György, főreálisk. tanár, Körmöcbánya	30	8	8	8
Teveli Mihály, főreálisk. tanár, Körmöcbánya	12	8	8	8
Téglás Gábor, kir. főigazgató, ny. főreálisk. igazgató, Budapest	35	8	8	8
Téri József, főreálisk. tanár, Székesfehérvár	22	8	8	8
Theisz Gyula dr., főreálisk. tanár, Budapest V.	22	8	8	...
Themák Endre, főreálisk. tanár, Temesvár	11	8	8	8
Thern László, ág. ev. főgimn. hitoktató, Igló	9	8	8	8
Tiber Ágost, áll. főreálisk. tanár, Budapest II.	34	8	8	8
Timár Pál, főgimn. igazg., Budapest VII. D.	6	8	8	8
Timkó László, r. k. főgimn. tanár, Rozsnyó	6	8	8	...
Tiszó Lajos, főgimn. tanár, Érsekújvár	23	8	8	...
*Tittel Lajos, főgimn. tanár, Lőcse	4	...	...	...
Tolnai Vilmos dr., ág. ev. főgimn. tan., Budapest	11	8	8	8
*Toncs Gusztáv, főgimn. tanár, Szabadka	24	...	...	...
Toperczer Rezső, főgimn. tornatan., Késmárk	6	8	...	...
Tordai Ányos dr., főgimn. tanár, Pécs	1	—	—	8
Torday Lajos főreálisk. tanár, Temesvár	1	—	—	8
Torkos László, f. leányisk. igazg., Budapest	41	8	8	8
Tóth Antal, áll. főgimn. tanár, Temesvár	2	—	...	...
Tóth Benő dr., ev. ref. főgimn. tanár, Miskolc	1	—	—	8
Tóth György dr., kegyesr. főgimn. igazg., Kecskemét	21	8	8	8
Tóth I. István, főgimn. tanár, Érsekújvár	2	—	8	
Tóth József, gyógyszerész, Kiskunfélegyháza. rdk. tag	1	—	—	8
Tóth Márton, főgimn. tanár, Budapest VIII.	8	8	8	8
*Tóth Pál, ev. ref. főgimn. tanár, Pápa	7	...	..	..
Tóth Rezső dr., f. leányisk. tanár, Budapest IV.	7	8	8	8
Tóth Sándor dr., főgimn. igazg., Eperjes	24	8	8	8
Törköly János, ág. ev. főgimn. tanár, Rozsnyó	6	...	..	..
Török István dr., ev. ref. főgimn. igazg., Kolozsvár	10	8	8	8
*Török István dr., kir. kath. főgimn. tanár, Szatmár	9	...	..	...
Török Péter, ev. ref. főgimn. tanár, Debrecen	22	8	8	8
Tscheik Ernő, polg. isk. rajztanár, Temesvár	1	—	—	4
*Turcsányi Dezső, polg. isk. tan., Budapest II.	24	...	...	...
Tüdős István dr., ev. ref. lelkész és igazg. tanácstag, Miskolc	1	—	—	...
Uferbach Jenő, főreálisk. tanár, Arad	10	8	8	...
Ujházy László, főgimn. tanár, Budapest VIII.	5	8	8	8
Ulbrich Sándor, ág. ev. főgimn. tanár, Budapest, VII.	2	—	8	8
Ulmanek Gyula, főgimn. tanár, Gyöngyös	8	8	8	8
Unger Barabás, főgimn. tanár, Eger	1	—	—	8
Unger Emil, főreálisk. tanár, Brassó	12	8	8	8
Urbanek Alajos, áll. főgimn. tanár, Temesvár	3	...	...	...

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett 1903/4	1904/5	1905/6
Urbanek Sándor dr., főgimn. tanár, Fiume	5	...	...	...
Usetty Ferenc, főgimn. tanár, Budapest VI.	5	8	4	...
*Vajda Gyula dr., áll. f. leányisk. igazg., Trencsén	9	...	...	...
Vajda Gyula dr., egyetemi tanár, Kolozsvár	33	8	8	8
*Vajda Ignác, keresk. isk. tanár, Budapest	18	...	...	...
Vajda Károly, áll. főgimn. tanár, Budapest I.	29	8	8	8
Vajsz Gyula, reálisk. tanár, Vágújhely	9	8	8	8
Valkovszky Mihály, főreálisk. igazg., Munkács	36	8	8	8
Valló Vilmos, áll. főreálisk. tanár, Kassa	12	8	8	8
Varga Bálint dr., ev. ref. főgimn. tan., Budapest IX.	24	8	8	8
Varga Dezső, ev. ref. főgimn. tan., Székelyudvarhely	5	8		
*Varga Ferenc, áll. főgimn. tanár, Budapest VII. D.	24	...	...	...
Varga Ferenc, főgimn. tanár, Szegszárd	1	—	—	8
Varga Gábor, főgimn. tanár, Csurgó	1	—	—	8
*Varga József, tanitóképzői tanár, Nagykőrös	10	...	...	...
Varga Kálmán, gazd. int. tanár, Kolosmonostor	5	8	...	...
Varga Károly, főreálisk. tanár, Eger	5	...	...	...
Varga Ottó, főgimn. tanár, Budapest I.	22	8	8	8
Varga Sándor, r. k. főgimn. tanár, Székelyudvarhely	9	8		
*Vargay István, egyet. gyorsíró tanár, Budapest	20	...	...	...
Vargha Damján dr., főgimn. tanár, Székesfehérvár	7	8	8	8
Vargha Ferenc, r. k. főgimn. tanár, Debrecen	4	8	8	8
Vargha György, főgimn. tanár, Budapest VI.	4	8	8	8
Vargha Ida, áll. f. leányisk. tan., Székelyudvarhely	9	4		
Vargha Lajos, áll. főreálisk. tanár, Pozsony	9	8	...	...
Vas Antal dr., gimn. igazg., Bártfa	21	8	8	8
Vass Árpád, főgimn. tanár, Budapest III.	1	—	—	8
Vass Bertalan dr., főgimn. igazg., Pécs	27	8	8	8
Vass Károly, kegyesr. főgimn. tanár, Debrecen	8	8	8	8
*Vass Miklós dr., főgimn. tanár, Kaposvár	9	...	...	...
Váczy János dr., főgimn. tanár, Budapest VII. B.	9	8	8	...
Vályi Tibor, pr. főgimn. tanár, Kassa	9	...	...	...
*Váncza Mihály, fels. leányisk. tan., Besztercebánya	10	...	...	...
Vándor József gimn. tanár, Kisszeben	2	—	...	...
Váradi Károly, tanker. kir. főigazg., Székesfehérvár	21	8	8	8
Várdai Béla dr., főgimn. tanár, Budapest III.	2	—	8	8
Várhelyi Ferenc, főreálisk. igazg., Versec	20	8	8	8
Várkonyi Zsigmond, f. keresk. isk. tan., Temesvár	1	—	—	4
Váró Ferenc, ref. főisk. tanár, Nagyenyed	27	8	8	7
Vekerdi Béla, főgimn. tanár, Budapest X.	3	8	8	...
Vende Ernő dr., főreálisk. tanár, Lőcse	3	8	8	...
Vermes Lajos dr., egyet. tornatanár, Kolozsvár	17	8	8	8
Verő Adolf, főreáisk. tornatanár, Temesvár	2	—	8	4
Versényi Gábor, áll. tan. kép. tanár, Kolozsvár	9	8	8	8
Versényi György dr., f. leányisk. tan., Kolozsvár	30	8	8	8
Végh Kálmán, f. keresk. isk. tanár, Késmárk	7	8	8	...
Vértessy Dezső dr., főgimn. tanár, Losonc	3	8	8	8
Vértesy Sándor, ev. ref. főgimn. tanár, Miskolc	1	—	—	8
*Vida Aladár, ny. főgimn. igazg., Budapest	32	...	...	...
Vida Károly dr., ev. ref. főgimn. igazg., Csurgó	22	8	...	...
Vida Sándor dr., főgimn. tanár, Fiume	9	8	8	7

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Vietorisz József dr., ág. ev. főgimn. tanár, Nyiregyháza	12	8	...	...
Vikol János dr., főgimn. igazg., Budapest VI.	20	8	8	8
*Virág István, kath. hittanár, Kalocsa	20	...	...	...
Virág Oszkár, főgimn. tanár, Budapest V.	6	8	8	8
Virányi Gyula, városi hivatalnok, Kecskemét	5	8	8	...
Virkler Endre, ny. főgimn. igazg., Budapest	41	8	8	8
Visnya Aladár dr., főreálisk. tanár, Nagyvárad	2	—	8	8
*Visontay Kálmán, főgimn. tanár, Arad	6	...	...	...
Vitális István, ev. lic. tanár, Selmecbánya	10	8	8	8
Vittkó József, kegy. r. gimn. tan., Debrecen	6	8	8	8
Vizy Lénárd, pr. főgimn. tan., Nagyvárad	6	8	8	8
Vlahovics Emil, főgimn. tanár, Vác	26	8	8	8
Vojnits Döme, főmonostori perjel és főisk. igazg., Pannonhalma	12	8	8	8
Vojtovich József dr., gör. k. kanonok és papnevelői rektor, Eperjes	2	—	8	8
Volenszky Gyula, polg. isk. tan., Budapest	8	8	8	8
Vozáry Gyula, áll. főgimn. tanár, Munkács	26	8	8	8
Vozáry Miksa, áll. f. leányisk. tan., Mezőtur	9	8	8	8
Völkel József, kir. kat. főgimn. tanár, Pozsony	2	—	8	8
Vörös Balduin, Sz. B. r. főgimn. tan., Kőszeg	9	8	8	8
Vörös Mihály, tanítókép. tan., Pécs	16	8	8	8
Vörös Sándor ág. ev. főgimn. tanár, Eperjes	6	...	...	...
Vranesits Gyula, főgimn. tanár, Érsekújvár	2	—	8	...
Vujsz János kir. k. főgimn. tan., Eperjes	5	9	8	1·33
Wagner Adolf, áll. főgimn. tanár, Szeged	3	8	8	...
Wagner Alajos dr., főgim. igazg., Budapest V.	31	8	8	8
Wagner Lajos dr., ny. főreálisk. igazg., Pozsony	35	8	8	8
*Wagner Manó, intézettul. és igazg., Rákospalota	13	...	...	...
Waldapfel János, dr., tanárképzői gyak. főgimn. tan., Budapest VIII.	12	8	8	8
Waldherr Gyula, főreálisk. tanár, Versec	8	8	8	8
Walentinyi Samu, ág. ev. koll. tanár, Eperjes	7	7·67	...	...
Wallner Ignác dr., főreálisk. ig., Sopron	11	8	8	8
Walther Béla, főreálisk. igazg., Lőcse	9	8	8	8
*Walton Róbert, főgimn. tan., Szamosújvár	9	...	...	...
Warwasovszky János, kir. kat. főgimn. tanár, Eperjes	3	8	8	...
Weber Jácint, főisk. tan., Pannonhalma	6	8	8	8
Weinberger Fanny, áll. polg. isk. ig., Szarvas	9	8	8	4
Wekerle László dr., kir. tanfelügyelő, Mármarossziget	4	8	2	
Weszely Ödön dr., áll. tan. kép. tanár, Szabadka	7	8	8	8
Wick Béla, főgimn. tanár, Eperjes	6	8	8	...
Wieber Jakab, főgimn. tanár, Érsekújvár	2	—	8	...
Wiesinger Károly, főgimn. tanár, Balassagyarmat	9	8	8	8
Wigand János, főgimn. igazg., Szegszárd	24	8	8	8
Wilheim József, f. keresk. isk. tan., Kolozsvár	23	8	8	...
Winter József, áll. főgimn. tan., Budapest VIII.	30	8	8	8
Wirker Ernő, főreálisk. tanár, Székelyudvarhely	1	—	—	
*Wirtschafter Márk, főreálisk. tan., Budapest IV. ?	7	...	...	...
Wodianer Arthur, udv. tanácsos, könyvkeresk., Budapest, rdkt.	16	8	8	8

A tag neve, állása és lakhelye	Hány év óta tag	Tagdíjat fizetett		
		1903/4	1904/5	1905/6
Wolfner József, könyvkereskedő, Budapest, rdkt.	16	8	8	8
Xantus Gábor, kir. kat. gimn. tanár, Miskolc	3	8	8	...
Zachár Gusztáv, prot. főgimn. tan., Rimaszombat	37	8	8	4
Zagróczky Jolán, f. leányisk. tan., Kassa	9	8	8	8
Zala Miksa, f. leányisk. tanár, Pozsony	20	8	8	8
*Zalai Márk, f. ker. isk. tanár, Debrecen	27	...	...	...
Zalai Mihály, főgimn. igazg. Székesfehérvár	12	8	8	8
*Zalányi János, ev. ref. főgimn. tan., Debrecen	10	...	...	...
Zalka Zsigmond, m. k. gazd. int. tan., Kassa	9	8	8	...
Zambra Péter, egyet. tanár, Budapest	8	8	8	8
Závodszky Adolf, főreálisk. tan., Budapest V.	33	8	8	8
*Zelles Lajos, főgimn. tanár, Sárospatak	5	...	...	...
*Zerdahelyi Ödön, főreálisk. tanár, Szeged	21	...	...	...
Zimányi Dániel dr., főgimn. tanár, Cegléd	1	—	—	8
Zimmermann Gyula, főreálisk. tan., Debrecen	27	8	8	8
Zindl Béla, főgimn. tanár, Budapest VI.	22	8	8	8
Zipser Jakab dr., főgimn. tanár, Szegszárd	1	—	—	8
Zlinszky Aladár, főgimn. tan., Budapest VIII.	15	8	8	8
Zolnai Gyula, főgimn. tanár, Budapest V.	18	8	8	...
Zoltványi Irén dr., főiskolai tanár, Pannonhalma	10	8	8	8
Zólyomi Simon, főgimn. tanár, Kiskunfélegyháza	—	—	—	—
Zombory János dr., fög. tan., Budapest II.	10	8	8	8
Zorkóczy Samu, ev. lic. tb. ig. és tanár, Pozsony	29	8	8	8
*Zvarinyi Sándor, ág. ev. főgimn. tan., Késmárk	22	...	...	...
Zsoldos Benő, főgimn. igazgató, Sárospatak	34	8	8	8

Az 1905/6. egyesületi év végén a tagok létszáma eszerint a következő: 36 tiszteletbeli, 20 alapító, 1373 rendes és 12 rendkívüli, összesen 1441 tag.

1. A t. tagokat kérjük, sziveskedjenek a címre vagy a lakóhelyre vonatkozó esetleges tévedéseket helyesbítés céljából mielőbb a pénztárosnak bejelenteni. 2. E kimutatás 1906. év június 24-ig terjed. 3. Azon években, melyek rovatai vonalakkal vannak kitöltve, az illetők az egyesületnek tagjai még nem voltak; azon évekre pedig, melyek rovataiban pontok vannak, az illető tagok tagdíjaikat még nem fizették meg. A csillaggal jelöltek még előbbeni évekre is hátralékban vannak. 4. A székelyudvarhelyi és még 3 kör egyes tagjainak rovatai nincsenek kitöltve, mert az illető helyekről az utolsó pillanatig reméltem (de hiába) a tagdíjak megérkezését. A székelyudvarhelyi kör pénztárosa 1905. november első felében az 1904/5. évre 231 kor. 33 fill. tagdíjat beküldött a hozzátartozó kimutatást azonban többszörös sürgetés dacára, nem s így nem tudható, kinek javára könyvelendő el. A ?-lel jelölteknek tartózkodási helye ismeretlen. Az első rovatban ki van téve, hogy kiki hány év óta tagja az egyesületnek.

163/1906.
előlj. sz.

Pályázat.

A nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollégium főgimnáziumánál az 1906—1907. iskolai évre két helyettes tanár alkalmaztatik, 1600 korona évi fizetés, az internátusban egy külön szobából álló lakás s a konviktuson teljes koszt javadalmazással.

A megválasztandó tanítási kötelezettségén kívül az internátusi felügyeletben is köteles résztvenni.

Pályázhatnak legalább alapvizsgálat sikerrel állott ev. ref. vallású tanárjelöltek, kik a mennyiségtan és a magyar, német tanításra jogosultak.

Gimnáziumi és egyetemi végzett tanulmányokról, szolgálatról és esetleg torna vagy más rendkívüli tárgy tanítására való képzettségről szóló okmányokkal kellően fölszerelt folyamodások a Bethlen-kollégium Előljáróságához Nagyenyedre folyó évi július 1-ig beküldendők.

Nagyenyed, 1906. június 9.

M. T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

Bodrogi János,
előlj. jegyző.

UJDONSÁG! ✻ Most jelent meg az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában

A MŰVÉSZET KIS TÜKRE

Irta **REINACH SALAMON**

Fordította és a magyar művészet adataival kiegészítette

DR. LÁZÁR BÉLA

Ára csinos vászonkötésben **5** K. Elegáns, egész bőrkötésben **7** K. Tanároknak, **saját könyvtáruk** számára ezen mű **vászonkötésü** példányát **3** K-ért, **bőrkötésü példányát 4 korona 50 fillérért** szállítja a kiadóhivatal közvetlen megrendelés esetén.

Kapható minden könyvkereskedésben, valamint az Athenaeum részvénytársulat könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-ut 54.)

Most jelent meg az ATHENAEUM r.-t.-nál és minden könyvkereskedésben kapható:

RALPH WALDO TRINE

HARMÓNIA A MINDENSÉGGEL.

Angolból fordította: RÉVÉSZ PAULA.

MOTTO: *Magad vagy az oka mindennek, ami veled életedben történik. Ha benső erőid teljes tudatára ébredtél, akkor életedet teljes harmóniába hozhatod akaratoddal.*

A szép kiállitásu, csinos vászonkötésü könyv ára **3** kor. **50** fill.

AZ ATHENAEUM ZSEBSZÓTÁRAI:

Magyar és Német Zsebszótár. Tekintettel a két nyelv szólásaira. 5-ik kiadás. I. rész: **Német-Magyar.** II. rész: **Magyar-Német.** Szerkesztette *Kelemen (Wolff) Béla.* Minden rész külön, csinos vászonkötésben 2 kor. A két rész erős félbőrkötésben ... ... 4 kor.

Latin és Magyar Zsebszótár. I. rész: **Latin-Magyar.** II. rész: **Magyar-Latin.** Szerkesztette *Schmidt József.* Minden rész külön, tartós vászonkötésben 2 kor. A két rész erős félbőrkötésben ... ... 4 kor.

Ennek kiegészítésére való a

Latin Tulajdonnevek Tára. Szerk. *Schmidt József.* — Ára csinos vászonk. **30** fill.

Francia és Magyar Zsebszótár. I. rész: **Francia-Magyar.** II. rész: **Magyar-Francia.** Szerk. *Ujváry Béla.* Minden rész külön, csinos vászonkötésben 2 kor. A két rész egy erős félbőrköt. 4 kor.

Horvát-Magyar és Magyar-Horvát Szótár.

Szerkesztette *Margalits Ede.* Ára csinos vászonkötésben ... 2 kor.

Az Athenaeum r.-t. kiadásában megjelent!

APPONYI ALBERT gróf
vallás- és közoktatásügyi miniszter

nagyalakú arcképe

művészi kivitelű heliogravure-nyomásban finom papirra nyomtatva, ára ... ... **3 korona.**

A vallás- és közokt. minisztérium, valamint a fennhatósága alá tartozó összes állami hivatalok és intézetek tisztviselői kedvezményes áron, **2 koronáért** megrendelhetik az ATHENAEUM r.-t. könyvkiadóhivatalában (Budapest, VII. kerület, Kerepesi-út 54.)

Az ATHENAEUM irodalmi és nyomdai részvénytársulatnál (Budapest, VII., Kerepesi-út 54. sz.) megjelent és kapható:

LATIN-MAGYAR ZSEBSZÓTÁR

KÖZÉPISKOLÁK SZÁMÁRA.

SZERKESZTETTE
SCHMIDT JÓZSEF,
áll. főgymn. tanár,

I. rész:
latin-magyar.
II. rész:
magyar-latin.

A Schmidt József-féle latin-magyar zsebszótár aránylag kis helyen mindazt nyujtja, a mire a tanulónak szüksége van. Schmidt szótára nem hagyja a tanuló kérdéseit sohasem felelet nélkül, mert előtte éppen csak a kérdések lebegtek folyton munkája készitésénél. Minden egyes szócikken meglátszik, hogy a könyve felett görnyedő tanulóra gondolt a szerző, ennek a szemével igyekezett látni, egyre arra gondolt, hogy ennek munkáját könnyitse. Meg vagyunk győződve, hogy ezt a szaktanárok is fel fogják ismerni és úgy a tanitás, mint a tanuló szempontjából maguk fogják legjobban előmozditani az értékes munkának gyors elterjedését.

Egy-egy rész csinos vászonkötésben 2 kor.
Mindkét rész egy erös félbőrkötésben 4 kor.

E szótár kiegészitéseképpen megjelent:

SCHMIDT JÓZSEF

LATIN TULAJDONNEVEK TÁRA

Kapható minden könyvkereskedésben, valamint az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társulat könyvkiadóhivatalában (Budapest, VII., Kerepesi-ut 54.)

Ára csinos hajlitható vászonkötésben 80 fill.

MEGJELENT!

A Műveltség Könyvtára

HARMADIK KÖTETE:

A Világegyetem

A FÖLD ÉS A CSILLAGVILÁG FIZIKAI ≡ TÜNEMÉNYEINEK ISMERTETÉSE ≡

Irták: CHOLNOKY JENŐ és KÖVESLIGETHY RADÓ

egyetemi tanárok.

A VILÁGEGYETEM

című munka tartalma:

A LEVEGŐ, AZ ÓCEÁN, A SZÁRAZFÖLD, A VÍZ KÖRÚTJA, TÁJKÉPEK, CSILLAGÁSZAT.

382 szövegképpel, 74 műmellékkel és egy forgatható csillagtérképpel.

A Műveltség Könyvtára kötetei félévi időközökben jelennek meg. — A Műveltség Könyvtára egyes köteteinek ára igen díszes félbőrkötésben **24 korona.**

„A Műveltség Könyvtára“ első sorozata hat kötetből áll; a hat kötet ára **144** korona.

A TECHNIKA VÍVMÁNYAI, AZ EMBER, A VILÁGEGYETEM, A FÖLD, AZ ÉLŐK VILÁGA, A TÁRSADALOM.

Megrendelhető minden könyvkereskedésben. Havi részletfizetésre is kapható.

Kérjen prospektust bármely könyvkereskedőtől vagy a kiadóhivataltól: ATHENAEUM irodalmi és nyomdai részvénytársulat, Budapest, VII., Kerepesi-út 54. sz.

AZ ATHENAEUM RÉSZVÉNY-TÁRSULAT KIADÁSÁBAN JELENT MEG:

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁNAK második kötete

AZ EMBER

testi és lelki élete, egyéni és faji sajátságai

470 szövegképpel és 39 műmellékletlettel

470 szövegképpel és 39 műmellékletlettel

SZERKESZTI: ALEXANDER B. ÉS LENHOSSÉK M.

AZ EMBER című mű tartalma:

Bevezető. Irta ... **Lenhossék Mihály.**
Az ember származása és helye a természetben. Irta ... ... **Gorka Sándor.**
Az emberi test szerkezete és működése. Irta ... ... **Pekár Mihály.**
A szellemi munka természete. Irta ... ... **Ranschburg Pál.**
Az ember faji sajátságai. Irta ... ... **Semayer Vilibald.**
Betegség és egészség. Védekezés a betegségek ellen. Hogyan éljünk. A halál. Irta ... ... **Dalmady Zoltán.**
A lelki életről. Irta **lexander Bernát.**
A lelki élet abnormitásai. Irta ... ... **Ranschburg Pál.**

ÁRA DÍSZKÖTÉSBEN

korona **24** korona

Megrendelhető minden könyvkereskedésben.

A Műveltség Könyvtárának részletes prospektusát kívánatra szívesen küldi minden hazai könyvkereskedés, vagy az

„ATHENAEUM"

irodalmi és nyomdai részvénytársulat könyvkiadó-osztálya

BUDAPEST, VII. KER., KEREPESI-UT 54. SZ.

A Műveltség Könyvtárának további kötetei félévenként jelennek meg.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társulat könyvnyomdája.

A magyar irodalomtörténet tanárai

régóta tapasztalják, hogy a tanulók az irodalomtörténeti tananyag leglelkiismeretesebb elvégzése után is sok fontos dologgal nincsenek tisztában. — E hiányon akar segíteni az a nagy munka, amelyet **VENDE ERNŐ** áll. főreáliskolai tanár állított össze és amely

Szemléltető képek a magyar irodalomtörténet tanításához

címen kiadásunkban megjelent.

E munka **121 könnyen kezelhető táblán** bemutatja minden fontosabb **nyelvemlékeinknek, kódexeinknek,** az összes nevezetesebb munkák **címlapjainak, címképeinek,** szövegnyomásainak, **illusztrációinak** stb. hű hasonmásait, az írók **egykoru arcképeit, kéziratait, szobrait** és egyéb **emlékeit.** Az egyes irodalomtörténeti korszakok elején lévő **„korképek"** megismertetik a szemlélőt **a kor legkimagaslóbb alakjaival,** tájékoztatják **a kor szellemi irányáról** és úgyszólván egyszerre beleviszik a tanulót az egész korszak gondolatvilágába.

Az összes képeket mindig az ifjuság értelmi fokához mért, egyszerű, világos magyarázó szöveg kiséri, úgy, hogy a tanuló a szemlélt kép minden részleteire nézve maga is tájékozódhatik.

A **szemléltető képek** két csinos, erős és könnyen kezelhető, barna vászonnal borított dobozban vannak elhelyezve (az I. köt. 67, a II. köt. 54 tábla) 43 cm. hosszú, 31 cm. széles, erős lemezpapírra vannak felhúzva és egyaránt alkalmasak arra, hogy tanulmányozás céljából a tanulónak kezébe adassanak, vagy az osztályban megszemlélésre kifüggesztessenek.

A teljes munka 121 lap, két dobozban ára 50 korona.

Régen érzett hiányt véltünk pótolni, midőn e munka kiadására vállalkoztunk.

Bátorkodunk az **Irodalomtörténeti szemléltető képeket** az irodalomtörténet tanításával foglalkozó tanár urak becses figyelmébe és az **intézet számára való beszerzésre ajánlani.**

AZ ATHENAEUM
IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT
KÖNYVKIADÓ OSZTÁLYA.

MEGJELENT

az első kötet 500 szövegképpel és 60. részben szines műmellékletteel.

A TECHNIKA VIVMÁNYAI

című kötet a magyar közönség minden rétegének érdeklődésére számíthat. Nem tudákos szakmunka, hanem élvezetes, könnyed olvasmány.

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁ-ból

most jelent meg az első kötet. A kötet címe:

A TECHNIKA VIVMÁNYAI AZ UTOLSÓ SZÁZ ÉVBEN

Szerkesztik: HOLLÓS JÓZSEF és PFEIFER IGNÁC.

A nagyközönség a **MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁ**-nak első kötetében gondolkodásának és ismereteinek gazdagitására kiváló munkát nyer. **A közlekedés, eszközei-ről, a hadászati techniká-ról, bányászat, kohászat, faipar, szövőipar, gépipar, sokszorositás, kémiai nagyiparról, az elektromosság-ról távirás-ról,** stb. szóló fejezetek minden ember érdeklődését lekötik.

A legujabb problémák: **radioaktivitás, drótnélküli távirás, repülőgép** stb. e könyv olvasása útján eleven fogalmakká válnak az olvasó előtt.

A könyvet szakemberek irták, de oly könnyen érthető hangon, mintha szabad előadást tartanának a társadalom minden köreiből összesereglett hallgatók előtt, kiknek figyelmét lebilincselik tárgyuk érdekességével, előadásuk könnyedségével és a szemléltetés gazdag eszközeivel.

A „Műveltség Könyvtárá"-nak ára kötetenkint 24 korona.

Megrendelhető minden hazai könyvkereskedés útján.

A Műveltség Könyvtáráról kimerítő prospektust kivánatra ingyen küld minden könyvkereskedő, vagy az

ATHENAEUM

irodalmi és nyomdai részvény-társulat

Budapest, VII., Kerepesi-út 54. szám.

A TECHNIKA VIVMÁNYAI

című kötet fejezetei és a szerzők nevei:

Energia: Schimanek Emil.
Bányászat: Litschauer Lajos.
Kohászat: Gálocsy Árpád.
A fémek megmunkálása: Kandó Gyula.
Mótorok és emelőgépek: Kármán Tódor.
A közlekedés eszközei: Gondos Viktor.
Pósta: H. Hennyey Vilmos.
A fény a tudomány szolgálatában: Karvázy Zsigmond.
A sokszorositó ipar: Kún Sámuel.
A technika a hadviselés szolgálatában: M. Müller Hugó.
Faipar: Gaul Károly.
Szövő- és fonóipar: Maly Ferenc.
Papirgyártás: Jalsoviczky Géza.
A kémia vívmányai: Pfeifer Ignác.
Gazdasági gépek: V. Markhót Jenő.
Gazdasági termékek ipari feldolgozása: Kosutány Tamás.
Elektromosság: K. Lipthay Károly.
Telegrafia és telefonia: Hollós József.
Zárószó: Méray-Horváth Károly.

A Müveltség Könyvtárának

első sorozata a következő hat kötetből fog állani:

I. A Technika Vivmányai
II. Az Ember
III. A Világegyetem
IV. A Föld
V. Az Élők Világa
VI. A Társadalom

A második sorozat, hat kötetben tartalmazni fogja a történelmi, irodalmi és müvészeti ismereteket és az első sorozat teljes befejezése után fog megjelenni.

A nm. vallás- és közokt.-ügyi ministerium 53779/905. sz. rendeletével ezen munkát az áll. középiskoláknak megvételre elrendelte, nem állami iskoláknak pedig beszerzésre ajánlotta.

A Műveltség Könyvtárának kötetei félévi időközökben jelennek meg.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.